Noon

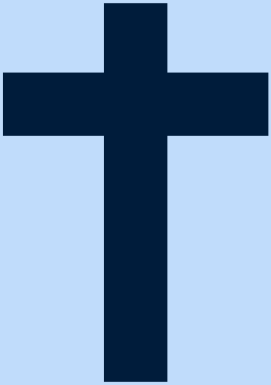

Noon: Hewhewii winéwí'wii Kooh Kifiiliimunkii ki'askii New Testament

Noon

Noon: Hewhewii winéwí'wii Kooh Kifiiliimunkii ki'askii New Testament

copyright © 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Noon

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2025-07-03

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 3 Jul 2025 from source files dated 3 Jul 2025
7c1cfb93-c4c9-5127-ac22-ecb23adca870

Contents

MËCCËE 1
MARKA 81
LÚKKAA 133
SAŊ 215
TUMEENCAA 277
ƁU-ROOM 352
1 ƁU-KORENTI 386
2 ƁU-KORENTI 418
ƁU-GALAAT 439
ƁU-EFEES 452
ƁU-FILIIP 464
ƁU-KOLOOS 472
1 ƁU-TESALONÍK 480
2 ƁU-TESALONÍK 487
1 TÍMOTÉE 491
2 TÍMOTÉE 501
TÍT 508
FÍLEMOŊ 512
YAAWÚU'CAA 515
SAAK 539
1 PEE' 548
2 PEE' 557
1 SAŊ 563
2 SAŊ 572
3 SAŊ 574
YÚUT 576
ÍNOHLUKOH 579

Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu Kiristaa ee
Mëccëe
bínɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Wii wërí en Hewhewii Mëccëe bínɗa. Mëccëe yërí en juutaa Yéesu ɓayee tummbari tëelíbéeci. Ya bok ga apotaa’caa Yéesu wosee wo''aɓa kiyéegalohnee Hewhewii winéwí’wii na kituuki’ kikerceen.

Mëccëe bín ga këyítfii daa kilímukkaa Yéesu eneeɗa, iñcaa ya tumee ga ëldúnaɗa, iñcaa ya jëgíree ɓuwaaɗa, kikaankaagari na kimílískaagari ga ɓuwaa kaaninɗa. Yéesu jëgíree ɓuwaa ee yërëméerii wo’eenci; ya yaa wëkí’ ɗúukoolí’caa, ya yaa kaal raɓcaa ga ɓuwaa, ya yaa tum enaama cidóoyí’-waa’.

Hewhewii winéwí’wiima Mëccëe bídi'wa yaawúu’caa fodaagari kiteeɓɓa an kayoh-kayohɗa Yéesu yërí en Músalkaatii sëldíiga-Koohcaa wo’ee ga looci ga Këyítfaa fisela’í’faa; ee ɓéeɓ iñaa wo’see gari balaa ya hay ëldúnaɗa laakka. Yéesu yërí en ɓuuraa jomee kihayɗa. Iñaama tah ɓiyewin ɓayeeri “kucaasamunkii Dëwít” ndaga Dëwít yërí enee buuraa yiyaakyaa ɓu-Isarayeel, heetaa Kooh tanukɗa. Ee hidaa daa Yéesu teeɓɓa heetaa Isarayeel daa Nguuraa Kooh manɗa tóoh, ɓuwaa kuliyuk gaɓaɗa, ɓa ga kihafɓa ɓërí sagohsee nari. Ga waa Yéesu kaanndaɗa, ɓa kaalla tëelíbéecaagari, hoonohussaɓa ki’aas jaangu-yaawúu'caagaɓa. Ɓaama ga kihafɓa tasaarukohussa ɗaa en ɓéeɓ ga ëldúna, ɓa ɓaa jangat Hewhewii winéwí’wii.

Këyítfii Mëccëe bínɗa tíidoh anee:

1 - Caasamuncaa Yéesu na kilímukkaagari (*1: 1–2: 23*)
2 - Jangataa Saŋ-Bëtís (*3: 1-12*)
3 - Bëtísaa Yéesu, na fíraa Seytaani na Yéesuɗa (*3: 13–4: 11*)
4 - Yéesu yaa lëgëy ga gohaa Gëlílée (*4: 12–18: 35*)
5 - Yéesu meyohha Gëlílée yaa yah Yéerúsaleem (*19: 1–20: 34*)
6 - Bescaa mëeñjoh ga kipeskaa Yéesuɗa (*21: 1–27: 66*)
7 - Yéesu mílíssa ga kikaankaa (*28: 1-20*)

Caasamuncii Yéesu

1 Níilii caasamuncii Yéesu Kiristaa, kucaasamunkii Dëwít, ee Dëwít yiima en kucaasamun Abarahamɗa, wërí wii:

2 Abaraham límmba Ísaak. Ísaak límmba Yakoop.
Yakoop límmba Yúdaa, ya na ɓikëmëeŋkíci
3 Yúdaa límmba Farees na Sara, eewɓa teeksee Tama'.
Farees límmba Esarom. Esarom límmba Aram.
4 Aram límmba Amínadap. Amínadap límmba Naason.
Naason límmba Salmoon.
5 Salmoon laakka na Rahap Boos. Boos laakka na Rut
Yobet. Yobet límmba Yesee.
6 Yesee límmba buu' Dëwít. Dëwít laakka na ɓeti Úrí'
Salmoon.
7 Salmoon límmba Robowaan. Robowaan límmba
Abíyaa. Abíyaa límmba Asaf.
8 Asaf límmba Yosafat. Yosafat límmba Yoraam. Yoraam
límmba Osiyaas.
9 Osiyaas límmba Yotaam. Yotaam límmba Akaas. Akaas
límmba Esekíyaas.
10 Esekíyaas límmba Manasee. Manasee límmba Amoos.
Amoos límmba Yosiyaas.
11 Yosiyaas límmba Yekoñaas na ɓikëmëeŋkíci ga
jamaanaa ɓu-Isarayeel toolohu na dooli ga kúlkaa
Babíloonɗa.
12 Ga waa ɓu-Isarayeel toolu Babíloonɗa, Yekoñaas
límmba Salaceel. Salaceel límmba Sorobabeel.
13 Sorobabeel límmba Abíyút. Abíyút límmba Elíyakím.
Elíyakím límmba Aasoo'.
14 Aasoo' límmba Sadok. Sadok límmba Akím. Akím
límmba Elíyút.
15 Elíyút límmba Eleyasaa'. Eleyasaa' límmba Matan.
Matan límmba Yakoop.
16 Yakoop límmba Yoseef, yaal Mariyaama, yaa en eew
Yéesu yii ɓaysi Kiristaaniiɗa.
17 Iñaa aboh ga Abaraham bi ga buu' Dëwít, laakin
kon jamaanu-ɓo' cidaaŋkaah na cinikiis; lëehí'ta iñaa
aboh ga buu' Dëwít bi ga daa ɓu-Isarayeel toolohu na
dooli ga kúlkaa Babíloonɗa laakin jamaanu-ɓo' cidaaŋkaah
na cinikiis, ee ɓaawaagaɓa ga kúlkaa Babíloon bi ga
kilímukkaa Kiristaanii, laakin jamaanu-ɓo' cidaaŋkaah na
cinikiis.

Kilímukkaa Yéesu

18 Kilímukkaa Yéesu Kiristaa laakoh anee: Eeci
Mariyaama enee jowu Yoseef. Ee balaa ɓa bok túuyaa,
Mariyaama ennda na look ga tumeenaa Helaa yisela'í'yaa.
19 Yoseef fiilaagari enee ɓo' yijúwí', ee iñaama tah ya
waaréeríiri kiwíiñ ga fíkíi ɓuwaa, ya nammbari kiheel kifoñ
ee ken yéegoo.
20 Lak ya yaa lís kihalaat ga iñaama, dalla kilaak
malaakaaHa'mudii, yaa feeñukki ga ɗuuy heey, wo''ari an:

- Yoseef, kucaasamunkii Dëwít, kaa niik kiɓeɓ Mariyaama
ya en ɓetifu ndaga lookaa ya ɓayɗa meyoh ga tumeenaa
Helaa yisela'í'yaa.
21 Ya hay kilaak kowu kiyaal, ee fu teekanka Yéesu, ndaga
yërí yah kimúsal ɓuwiigari ga baakaa'ciigaɓa.
22 Tóoh iñcaama laakka doonaa iñaa Ha'mudii, wo'ee
kooroh ga kúuwkaa sëldíiga-Koohaaɗa mat.
23 Ya wo'ee an:
«Oomaa-jowaa ínohoo yaal hay ki'en na look,
ya laak kowu kiyaal
kaa yah kiteeku Emanuweel.»
Teekaama wërí en “Kooh yii naruu.”
24 Ga waa Yoseef yúudukɗa, ya tummba fodaa daa
malaakaa Ha'mudii nakeerikaɗa: ya haydohha ɓetici
Mariyaama kaanci.
25 Wayee ya ínohhiiri bi ga daa Mariyaama laak kowu
kiyaalɗa, ya teekkaka Yéesu*.

2

Ɓiɓo' ɓilëekí'-hamham ga loo ol hayussa kimalak Yéesu

1 Ga waa Yéesu límu ga teeraa Betlee'em ga kúlkaa
Yúudée, lakanaa Eroot en buu' daamaɗa, laakka ɓiɓo'
ɓilëekí'-hamham ga loo ol, ɓa meyoh Peŋku hayussa
Yéerúsaleem,
2 ɓa meekisohha an:
- Yada buurii yaawúu'cii han kilímuɗa? Ɗí hotin
ku'olkaagari ga Peŋku ee ɗí hay kijaamukki.
3 Ga waa Eroot buuraa kelohkaɗa, ya jaahli''a lool, ya na
ɓu-Yéerúsaleem ɓéeɓba.
4 Ya hídírohha sarahohcaa ɓiyaakɓaa na jëgíroh-
waascaa ɓu-dëkaa. Ya meekissaɓa ɗekataa Kiristaanaa
jom kilímohuɗa.
5 Ɓa taassari an:
- Ya jom kilímohu Betlee'em ga kúlkaa Yúudée, ndaga iñii
yii yërí sëldíiga-Koohaa bídee:
6 «Ee fu, Betlee'em, ga kúlkii Yúudée,
enndii an kay fu wëñ kijutuut ga dëkcii Yúudée,
ndaga ha'-kúlkii yah kiníi' ɓu-Isarayeel, heetiigooɗa, mey-
ohan garaa.»
7 Waa ennda ɗa, Eroot ɓayya ha'-hamhamcaa ga pet,
meekissaɓa wahtaa olaa mey siiyɗa.
8 Lëehí'ta, ya wossaɓa Betlee'em, wo''aɓa an:
- Karat, ɗú meekisoh dijófí' ga loo ku'oomaakaa. Ɗú hot-
janaa, yéegalattoo doonaa mi ɓan mi ka'ja kijaamuknee.

---

* **1:25 1: 25** Yéesu ga ki'Ebërëe, waa' kiwo' «kimúsal, kisom.»

9-10 Ga waa ƀuuraa wo''a naƀa ƀi lëehí'ta, ƀa ammba
waas. Ee ga waa ƀa en ga waasɗa, ƀa hotissa ku'olkaa
ƀa séenee ga Peŋkuɗa. Ɗaa ƀa hotja hen keeñƀa soossa
lool. Ku'olkaa kuliyukka ga fíkíiƀa ƀi ga ɗekataa oomaanaa
enohɗa, ja tuukka da.
11 Fodaama, ƀa aassa ɗuuy kaanfaa. Ɓa hotta
ku'oomaakaa na eeci, Mariyaama. Ɓa yí''a, jaamukussa
ku'oomaakaa. Lëehí'ta ƀa pëkíssa hëmbúcaagaƀa, ƀa
e'tari cikëñí'caa: enee wúrúus, cúuraay, na míi'*.
12 Waa ennda ɗa, Kooh yéegallaƀa ga heey an ƀa hanat
kiƀoyukoh ga Eroot. Ɓa ƀoykohha waas wiliis ƀaa yah
kúlƀa.

Yéesu núpídohussa kúlkaa Esípti

13 Laakka malaakaaHa'mudii feeñuk Yoseef ga heey, lak
ha'-hamhamcaa karuunun, wo''ari an:
- Kolka, ƀewaa oomaanii na eeci, núpaa kúlkaa Esípti,
ndaga buu' Eroot hay kiraasluk oomaanii ki'aplukki. Tesaa
daama ƀi ga daa mi wo'sanndaa yen yiliis.
14 Yoseef kolukka ga wek, ƀeƀpa oomaanaa na eeci,
ka'neera naƀa kúlkaa Esípti.
15 Ya tessa daama ƀi ga daa Eroot kaanɗa. Fodaama iñaa
Ha'mudii wo'ee, koorohha ga kúuwkaa sëldíiga-Koohaaɗa
matta. Ya wo'ee an: «Mi ƀayya kowukaagoo ka meyoh
kúlkaa Esípti.»

Buu' Eroot aplukka tu'oomaa ga Betlee'em

16 Eroot ínohha an ƀuwaa ƀilëekí'-hamhamƀaa ga loo
olɗa ɗúkuununndi, ya aylukka lool. Ya dalla ki'ebil
ƀisoldaa' Betlee'em na dëkcaa wíilwaɗa, ƀa ap ƀéeƀ
tu'oomaa-yaaltaa laakin tíkíis tanak aawwa taahay. Ndaga
tíkíistaama méeŋngoh na jamaanaa ha'-hamhamcaama
wo'seeriɗa.
17 Fodaama, iñii yii ee Yérémíi sëldíiga-Koohaa wo'eeɗa
matta. Ya wo'ee an:
18 «Laakin koonaakaa kelohuk ga teeraa Ramaa,
tikodukoh na tilooyoh timéeskí' taa da.
Rasel yërí en na kikoduk towutaagari,
ee ya waa'tii ken ɗékóhí'ti, ndaga ta lísissii.»†

Yoseef na Mariyaama na Yéesu kúlkohussa Esípti

19 Waama, lak buu' Eroot kaanin. Laakka malaakaa
Ha'mudii feeñuk Yoseef ga heey, ga kúlkaa Esípti,
20 wo''ari an:

---

* **2:11 2: 11** *Míi'* muluuy kedik mi'éeñí', en fan la'koleñ. † **2:18 2: 18** Malkat Yérémíi 31: 15 Rasel abu fodii eew yaawúu'cii ee ya yaa ga loy ndaga daa tu'oomaataa en na ki'apuɗa.

- Ɓuwaa heelsee ki'ap oomaaniiɗa kaanuunun. Kolka, ɓewaa oomaanii na eeci, ɓoykaa kúlkaa Isarayeel.
21 Yoseef kolukka, ɓeɓpa oomaanaa na eeci, ya ɓoyukka
kúlkaa Isarayeel.
22 Ee daa Yoseef kelohee an Arkelawoos yërí lam Eroot,
paamci ga kibuu'kaa kúlkaa Yúudée, ya niikka da kika'.
Kooh wo''a nari ga heey, ya ka'neera gohaa Gëlílée.
23 Ya dëkka ga teeraa wo'u Nasareetɗa. Fodaama iñaa
sëldíiga-Koohcaa wo'ee ga Kiristaaniiɗa matta. Ɓa wo'ee
an: «Ya dakantilohsan ga Nasareet.»✡

3

Jangataa Saŋ-Bëtís

(Mëccëe 1: 2-8; Lúkkaa 3: 1-18; Tumeen 19: 4; Saŋ 1: 6-8,15-37)

1 Ga jamaanaama, Saŋ-Bëtís hayya ga, ya yaa jangat ga
ɗuuy ëgí'-dúndagaa kúlkaa Yúudée an:
2 - Súpítat kipeskiigarúu, ndaga Nguurii ga ɗookɗa
deeyin!
3 Saŋ yërí en ɓaa Ísayíisëldíiga-Koohaa wo'ee gari an:
«Laakin koonaa-ɓo', kaa en na kiwo' didóolí' ga ëgí'-
dúndagaa an:
“Waayukɗat Ha'mudii waasii, júwí'ɗatti tuwaas-waastii!”»
4 Saŋ ekukee kúltífaa terohu na fënúf geeleem, ya
pëkírukka liiɓ-on ga kenohkaa. Ya daanee kiñam pay na
kúum.
5 Ɓuwaa ɓaa meyoh Yéerúsaleem, na ɓéeɓ kúlkaa
Yúudée na ɓéeɓ dëkcaa deey húlúwaa Yúrdeŋɗa, ɓaa hay
gari.
6 Ɓa ɓaa récuk baakaa'caagaɓa ga fíkíi ɓéeɓ ee Saŋ yaa
bëtísi'ɓa ga húlúwaa Yúrdeŋ.
7 Daa Saŋ hotee ɓiFërísiyeeŋ na ɓiSaduseyeeŋ ɓiyewin
ɓaa hay gari kibëtísi'uk, ya wo''aɓa an:
- Heet goŋ-saamaancii, ɓii lëdí'túu ɓa iñaa tahanndúu
kirëc ga aylukaa Kooh yah kihayɗa?
8 Kon tumat iñcaa teewohin an ɗú récukin
baakaa'ciigarúu.
9 Ee kaa abat ga hellúu an: “Abaraham en caasammbíi”.
Ndaga mi wo''úu man Kooh mínin kiɓeɓ atohcii cii, ya
meydoh ga tucaasamun Abaraham!
10 Diima deŋ këkúsaa tíimin boscaa tediktaa, kigú'
níilcaa. Kon kedikkaa límmbii towu tijófí' tóoh, gúru, jafu
ga kiwii.

✡ **2:23 2: 23** Malkat Marka 1: 24; Lúkkaa 2: 39; Saŋ 1: 45.

11 Mi, mi bëtísi''úu ga músú kiteewoh an ɗú súpítin
kipeskiigarúu. Wayee ɓaa en na kihay ga fenoorooɗa
yahhúu kibëtísi' na Helaa yisela'í'yaa na ga kiwii. Yërí
wëñnjoo kimat: mi jutuutin ga kiɗol ñafa'caagari.
12 Kankaa kaa ga yahci ee ya yah kifaa' yoonaagari, ya ek
tohootaagari ga dapaa; wayee feki'faa, ya hayfa kitëkí' ga
kiwiikaa yímoo taa'ɗa.

Bëtísaa Yéesu

13 Waa ennda ɗa, Yéesu kúlkohha Gëlílée hayya
kibëtísi'uknee ga Saŋ ga húlúwaa Yúrdeŋ.
14 Wayee Saŋ tookkii, ya wo''a Yéesu an:
- Mi yërí sooluk kihay garaa fu bëtísi''oo, fu nammba
garoo kihay!
15 Wayee Yéesu loffari an:
- Tookaa hen rek, ndaga ɗu jomin kimëtí' iñaa Kooh
waa'ɗa.
Waa ennda ɗa, Saŋ tookka.
16 Daa Yéesu bëtísi'see bi lëehí'ta, ya meyca músúmaa.
Ga saasi asamaanaa lëgísukka, ya hotta Helaa Kooh yaa
yoosuk ga ɗookci en fan ho'.
17 Laakka koonaakaa meyoh ɗook wo''a an:
- Ɓii yii yërí en Kowukiigoo mi keeñukɗa, keeñnjoo soosin
gari!

4

Seytaani fí'ta Yéesu

1 Waa ennda ɗa, Helaa yisela'í'yaa woocca Yéesu, ɓayyari
ga ɗekat, ëgí'-dúndaŋ doonaa Seytaani fí'ti.
2 Ga waa Yéesu oo'ta noh-noh cidaaŋkaah-nikiis na
wekcaagaca, faf kiyaaɓ ammbari.
3 Waa ennda ɗa, Seytaani deeyca Yéesu kifí'ti. Ya wo''ari
an:
- En lak fu yërí en Kowukii Koohaa, nakaa atohcii ca
súpítuk mbúurú.
4 Wayee Yéesu loffari an:
- Këyítfaa wo' an: «Ɓo' pesohanndii na mbúurú doŋ,
wayee ɓan, na tóoh wo'eenaa meyohin ga kúuw Kooh.»
5 Waa ennda ɗa, Seytaani ɓayyari Yéerúsaleem, teeraa
wisela'í'waa, yíppari ga ɗook Kaanfaa Kooh,
6 wo''ari an:
- En lak fu yërí en Kowukii Koohaa, yípukaa kakay, ndaga
Këyítfaa wo' an:
«Kooh hayyaa kinaki' malaakacaagari,

ɓa teeŋngaa ga yahcaagaɓa, doonaa kotfu këftukoo ga atoh.»✡
7 Yéesu loffari an:
- Bíduunun ɓan an: «Kaa jéematuk Ha'mudii, Koohyi-igaraa.»
8 Waa ennda ɗa, Seytaani ɓayissa Yéesu ga ɗook jaŋjaŋ wihóorí', ya teeɓpari dëkcii ga ëldúnaɗa tóoh na ndamaa nguuraagáca,
9 wo''ari an:
- Mi hayyaa ki'on iñcuma tóohca binaa fu yí' ga fíkíiroo, fu jaamukkoonaa.
10 Wayee Yéesu wo''ari an:
- Nískaa dii Seytaani! Ndaga Këyítfaa wo' an:
«Fu yí'ɗan Ha'mudii, Koohyiigaraa
ee fu jaamukanndi ya doŋ.»
11 Waa ennda ɗa, Seytaani hannda Yéesu ki'íis kimma, laakka malaakacaa Kooh hayu ga Yéesu ɓa ɓaa toputu''i.

Yéesu dalla lëgëyaagari ga gohaa Gëlílée
(Marka 1: 14-15; Lúkkaa 4: 14-15)

12 Ga waa Yéesu kelohha an Saŋ-Bëtís abuunun ga kasu, ya ka'ta gohaa Gëlílée.
13 Ya yuŋngii ga Nasareet, ya ka'ta kidëknee ga teeraa Kafarnawom en ga gohaa Sabulon na Neftalíi. Teeraama en ga yahaa giiyaa Gëlílée.
14 Iñaama laakka fodaama doonaa iñaa Ísayíi, sëldíiga-Koohaa wo'eeɗa mat. Ya wo'ee an:
15 «Ɗú ɓu-Sabulon, ɗú ɓu-Neftalíi;
Gohcii deey ga giiyii bi ga ɓakaa hanoh húlúwaa Yúrdeŋ gaaɗa;
Fu Gëlílée, kúlkii ɓuwii enussii yaawúu' dëkohɗa!
16 Heetii dëkee ga ñúusɗa, hotin lee'laat wiyaak,
ɓuwaa dëk ga kúlkaa kiñúusí'kaa kikaan enohɗa, lee'laat hayin gaɓa!»
17 Waa ennda ɗa, Yéesu aawwa kijangat an:
- Súpítat kipeskiigarúu, ndaga Nguurii ga ɗookɗa deeyin!

Yéesu ɓayya tëelíbée ɓinikiis
(Marka 1: 16-20; Lúkkaa 5: 1-11)

18 Yéesu enee na kitíidisuk ga seereenaa giiyaa Gëlílée. Ya hotta ɓo' ɓanak ɓaa bokoh. Enee Simoŋ yaa teeku Pee'ɗa na Andari këmëeŋkíci. Ɓa ɓaa wees mbaal ga giiyaa Gëlílée. Ɓa enee ɓimbaaloh jën.
19 Yéesu wo''aɓa an:
- Taabukattoo, mi hayyúu kitum ɓimbaaloh ɓo'!
20 Ga saasi ɓa foñnja mbaalcaagaɓa, ɓaa taabukki.

✡ **4:6 4: 6** Malkat Kañcaa 91: 11-12.

21 Ga waa Yéesu ka'ta bi ga fíkíi, ya hotta ɓo' ɓanak ɓiliis
ɓaa bokoh. Enee towutaa Sebedee: Saak na këmëeŋkíci
Saŋ. Ɓa enee ga ɗuuy gaal-loocaa na Sebedee paamɓa, ɓaa
hëwíraat mbaalcaagaɓa.
22 Yéesu ɓayyaɓa; ga saasi, ɓa foñnja paamɓa na gaal-
loocaa, ɓaa taabukki.

Yéesu yaa jëgíroh ee ya wëkí' ɗúukoolí'caa

23 Yéesu yaa wíil gohaa Gëlílée ɓéeɓwa, yaa jëgíroh
ga jaangu-yaawúu'caa, yaa yéegaloh Hewhewii winéwí'wii
wo' ga loo Nguuraa ga ɗookɗa, ee ya yaa wëkí' ɗúukoolcaa
ɓuwaa ɓéeɓca na ɓéeɓ iñcaa mesik ɓuwaaɗa.
24 Teekaagari síwwa ga ɓéeɓ kúlkaa Síríi. Ya yaa komu
ɓéeɓ ɓuwaa ɗúukool, ee ɗúukoolcaagaɓa na mesiklaat-
caagaɓa bokkii. Ennda ɓuwaa raɓ abee na ɓaa laakee
cikeen-keen, na lafañcaa, ya yaa wëkí'ɓa.
25 Mbooloo wiyaak waa taabukki: ɓuwaa meyohee go-
haa Gëlílée na gohaa Teerucaa Cidaaŋkaahcaa, na teeraa
Yéerúsaleem, na gohaa Yúudée, na gohaa hanoh húlúwaa
Yúrdeŋ gaaɗa.

5

Jangataa Yéesu ga ɗook jaŋjagaa

1 Daa Yéesu hotee mbooloomaa, ya lappa ɗook jaŋjagaa,
ya yuŋnga, tëelíbéecaagari hayussa ga yahaaci.
2 Ya aawwaɓa kijëgí' wo'eencii cii:
3 - Ɓa yewinin múu', ɓuwii tookuunun ga keeñɓa kindu-
ulkaagaɓa ga fíkíi Koohɗa, ndaga Nguuraa ga ɗookɗa
wuuɓa!
4 Ɓa yewinin múu', ɓuwii en na kikoduk watiɗa, ndaga
Kooh hayɓa kiɗékóhí'!
5 Ɓa yewinin múu', ɓuwii yewinin jamɗa, ndaga ɓërí yah
kilam ëldúna!
6 Ɓa yewinin múu', ɓuwii ɗíibuk kipes ga iñaa Kooh
nakohɗa, ndaga Kooh hayɓaka kitumi'!
7 Ɓa yewinin múu', ɓuwii laakin yërmaandi ga
mooroomɓaɗa, ndaga Kooh hay kilaak yërmaandi
gaɓa!
8 Ɓa yewinin múu', ɓuwii setin keeñɗa, ndaga ɓa hay kihot
Kooh!
9 Ɓa yewinin múu', ɓuwii saki jam daa ɓa enoh tóohɗa,
ndaga ɓa hay kiɓayu ɓitowu Kooh!
10 Ɓa yewinin múu', ɓuwii hatalu ga kipesɓa, ndaga kitum
iñaa Kooh nakohɗa; Nguuraa ga ɗookɗa wuuɓa!

11 Ɗú yewinin múu', binaa mi tah ɗú ɓassi, ɗú hatalsi ga
kipessúu, ɗú wo'ɗusi enaama yibóní' yaa en ɓéeɓ ee
saboh!
12 Leenaa keeñnjúu soosat, ɗú neɓluki, ndaga neehalaa-
garúu ga ɗookɗa hay kiyak. En ki'enaa, sëldíiga-
Koohcaa ɗeɓpúu kihayɗa hatalsee ga kipesɓa fo-
daama.

Ki'en maraa na lee'laat ga ëldúna
(Marka 9: 50; Lúkkaa 14: 34-35)

13 - Ɗú ɓërí en maraamii ëldúna. Binaa maraa safissiinaa,
ma ɗaanohsan na ya? Ma laaksisoo jeriñ, ma aamsan ga
lëedúu, ɓuwaa togisohma.
14 Ɗú ɓërí en lee'laatii ëldúna. Teeraa tawahu ga ɗook
tëgël mínoo kiɗaakuk.
15 Ken taaloo lampu lí' kanu ga ɗookgaanaa. Wayee fu
líkanwa hen doonaa wa mín kilee' ga ɓéeɓ ɓuwaa enu ga
túuyaaɗa.
16 Kon lee'laatii en garúuɗa jom kimelic fodaama ga fíkíi
ɓuwii. Doonaa ɓa mín kihot tumeencaagarúu cijófí'caa, ee
ɓa mín kikañ Paammbúu yii en ga ɗookɗa.

Yéesu na Waasaa Móyíis

17 - Kaa foogat an mi hay kinís Waasii Móyíis wala iñii
sëldíiga-Koohcii jëgírohɗa. Kinísca haydohhiiroo, wayee
mi hayca kimëtí'si'.
18 Mi wo''úuka ee kayoh; en an asamaanii na kakayfii cii
lís diinaa, ku'oc jíinoo wala kufíiskaa wëñ kijutuut ga Bíncii
Waasii nískoo ga, bi ga daa tóoh laakan.
19 Kërí tah, ɓaa fu foñ enaama yíinoo doŋ yaa wëñ
kijutuut ga iñcii nakohu kitumɗa, fu jëgí' ɓuwaa kitum
fodaamanaa, fu tíksan ɓaa wëñ kijutuut ga Nguurii yii ga
ɗookɗa. Wayee ɓaa fu taabukca, fu jëgí' ɓuwaa kitum
fodaamanaa, fu tíksan ɓo' yiyaak ga Nguurii yii ga ɗookɗa.
20 Mi wo''úu man: jëgíroh-waascii na Fërísiyeeŋcii,
binaa ɗú wëñnjiiɓa kitaabuk iñaa Kooh nakohɗanaa, ɗú
aasoo ga Nguurii yii ga ɗookɗa.

Ki'aylukoh na kijúwoh

21 - Ɗú kelohin an wo'see caasamuncaa an: «Kaa laŋ
kumuun ɓo'. Ɓaa laŋ kumuun ɓo' ɓéeɓ hay kiɓayu ga
waas.»
22 Ee mi wo''úu man: Ɓaa ayluk mooroomcinaa, gënin
gari ya ɓayu waas. Ɓaa ɓas mooroomci an “Fu enndii
dara” ɓéeɓ, gënin gari ya ɓayu ga fíkíi paanaa yaawúu'caa
wiyaakwaa. Ɓaa wo''i an “Hafiigaraa líiffii” ɓéeɓ, gënin
gari ya jafu ga kiwiikaa safara.

23 Binaa book, ɓaa fu tuuk ki'e' Kooh sarah ga loteelaa, ee
daama fu níindísuk an mooroomfu amɗinndaa aylookaa,
24 foñaa sarahaa daama ga loteelaa. Kara, fu júwohnee na
mooroomfu paay. Lëehíraa, ɓoyka, fu eroh sarahaagaraa.
25 Binaa fu laakoh na ɓo', ɗú taam kilayohneenaa, gaawaa
nari kijúwoh ga waasaa. En ɗanaa ya tíkooraa ga yah
atti'ohaa, yaama tíkkaa ga yah ëlkëetaa, fu tëcu ga kasu.
26 Mi wo''úuka ee kayoh; fu meyohoo daama ee fu fayyii
iñaa fu laaki'tiɗa bi ga fíftínaa mëeñjohɗa.

Kiɗúk yaalfu wala ɓetifu fu faanuk na ɓo' yiliis

27 - Ɗú kelohin an wo'see an: «Kaa ɗúk yaalfu wala
ɓetifu, fu faanuk na ɓo' yiliis.»
28 Ee mi, mi wo''úu man: ɓaa fu malak ɓeti mooroomfu bi
helfu tes garinaa, fu ɗúkin ɓetifu, fu faanukka na ɓetifaama
ga helfu.
29 Binaa en lak kuhaskaagaraa ñaabaa tahhaa kitum
baakaaraa, lukitaaja fu jafja di'úsaayí'. Iñaa gën garaaɗa
wërí en kiñak ɓak wíinoo ga faanfiigaraa loo faanfiigaraa
tóohfa jafu ga safara.
30 Ee en lak yah-ñaabaagaraa tahhaa kitum baakaaraa,
gúraawa, fu jafwa di'úsaayí'. Iñaa gën garaaɗa wërí en
kiñak ɓak wíinoo ga faanfiigaraa loo faanfiigaraa tóohfa
jafu ga safara.

Yéesu wo''a ga loo kifasi'

31 - Laakin iñaa wo'see an: «ɓaa fu foñ ɓetifunaa, eraari
jikëyítjaa teewoh an fu fasi'inndi.»
32 Wayee mi wo''úu an: ɓéeɓ ɓaa fu foñ ɓetifu, ee enndii
an ya ɗúkkaa hen faanukka na yaal yiliisaa, fu ekki ga
kifaanuk na ɓo' yiliis. Ee ɓaa fu pañ ɓetifaa fasi'u henaa,
iñaa kiɗúk ɓetifu fu faanuk na ɓeti filiis.

Yéesu wo''a ga loo kiwaatuk

33 - Ɗú kelohin ɓan an wo'see caasamuncaa an: «Kaa
waatuk sooy, wayee iñaa fu waatukin kitum ga fíkíi
Ha'mudiinaa, tumaari»;
34 wayee mi, mi wo''úu man: Kaa waatat hen dara. Enndii
ga teekii ɗook-Kooh, ndaga Kooh yuŋ daama kinguuruk.
35 Enndii ga teekii kakayfii ndaga Kooh tum da ditogaa'
kotci. Enndii ga teekii Yéerúsaleem, ndaga daama en teeraa
buurii yiyaakyii.
36 Kaa waatuk ga hafiigaraa ndaga fu mínoo kiyaanaawi'
wala kisúusúusí' kufen jíinoo ga.
37 Wo'eenndúu en “Eheenaa”, enat “Ehee”. En ó'óonaa
enat “ó'óo”. Iñaa ɓaatuk ga ɓéeɓ, meyoh ga Seytaani.

Iñaa Yéesu jëgíroh ga loo ki'ëldúkɗa

38 - Ɗú kelohin wo'u an: “Kobot baam fayohsi baam”*;
39 wayee mi, wo''úu an: ɓo' tummbúu iñaa meskinaa,
kaa ëldúkat. Binaa ɓo' múttaa pa' ga ŋaamaagaraa
ñaabaanaa, eraari wíinoowaa ɓan.
40 Binaa ɓo' waa'taa kiɓay waas kite' túrkaagaraanaa,
íisɗaari ɓan sibidooraa.
41 Binaa ɓo' gítínndaa kitíin gaaf cijúnninaa, tíidaa nari
cijúnni-kanak.
42 Ɓo' kíimmbaanaa onaari, ee kaa saŋ kilúun ɓaa
hayinndaa kilúuduk.

Yéesu nakoh kiwaa' ɓaa saŋngaa

43 - Ɗú kelohin wo'u an: «Waaraa ɓaa en fiiliifu, fu saŋ
ɓaa waa'tii garaa kihot»;
44 wayee mi, mi wo''úu an: Waarat ɓuwii waarussii garúu
kihotɗa ee ɓuwii hatallúu ga kipesɗa, ɗú kíimɗíɓa Kooh.
45 Ɗú tumkanaa, ɗú hay ki'en towutii Paamudiigarúu en
ga ɗookɗa. Ndaga nohiigari ya oninwa ɓuwii joffii na ɓuwii
jofinɗa. Ya towi ga ɗook ɓuwii júwinɗa na ɓuwii júɓpiiɗa.
46 Binaa en lak ɗú waa' ɓuwii waa'túuɗa rekaa, neehalii
wiida wërí ɗú laakan ga iñaama? Iñaama, bi ga juuticii
sah tumsinndi.
47 En lak ɗú këñɗohi na ɓo''úu dogaa, ɗú tum ya daama
yiyëkí'? Iñaama, bi ga yiifa'cii tumsinndi.
48 Kon enat ɓuwaa matin, fodii dii Paammbúu yii ga ɗook
matɗa.

6

Iñaa Yéesu wo' ga loo kisarahohɗa

1 - Binaa ɗú en na kitum iñii Kooh nakohɗanaa, abukat
ga kiheel kihotuk bi tah ɗú tumika ga fíkíi ɓuwii ɓéeɓ.
Enndiikanaa, ɗú laakanndii neehal wíinoo ga Paammbúu
yii ga ɗookɗa.
2 Kon binaa fu en na kisarah ɓaa laakoonaa kaa típ han,
kiwaa' kiyéeguk, fodaa daa ɓuwaa ɓíinoo jófjófɗuki tumsi
ga ɗuuy jaangu-yaawúu'caa na mbedicaa, kiheel ɓuwaa
ndamɓa. Mi wo''úuka ee kayoh; ɓa laasin neehalaagaɓa
kumëeñí'.
3 Wayee fu, binaa fu en na kisarah ɓaa laakoonaa, yah-
segaagaraa hanat ki'ínoh iñaa yah-ñaabaagaraa tumɗa,
4 doonaa sarahaagaraa ɗaakuk, ee paamfu yii hotin ga
iñaa ɗaakukinɗa, hayyaaka ki'ík.

---

* **5:38 5: 38** Yéesu ɓewaat wo'eenaa bídu ga Këyítfaa kifiiliimunkaa kuɗewaakaaɗa an: «kuhas na kuhas, sís na sís, yah na yah, kot na kot», ee waa' kiwo' an ki'ëldúk hídat na tooñaa fu tooñuɗa, hanat kiwëñ. Eksoot 21: 24; Léwítík 20: 40; Dëteronom 19: 21.

5 Ee binaa ɗú en na kikíim Koohaa, kaa madat na ɓuwii
ɓíinoo jófjófɗukiɗa. Ɓa waari kituuk ɓa kíimi Kooh ga
ɗuuy jaangu-yaawúu'cii na sal-waascii doonaa ɓéeɓ hotɓa.
Mi wo''úuka ee kayoh; ɓa laasin neehalaagaɓa kumëeñí'.
6 Wayee fu, fu en na kikíim Koohaa, aasaa túuyaagaraa
wëñ kiɗaakuk ga kaanfuɗa, fu laŋ halaa, fu kíim Paamudi-
igaraa. Ya yaa da, ga ɗekataa wiɗaakukí'waama. En ɗanaa,
Paamudiigaraa hotin ga iñaa ɗaakukinɗa hayyaaka ki'ík.

Yéesu yëedí'ta ɓuwaa kikíim Kooh

7 - Binaa ɗú en na kikíim Koohaa kaa madat na yiifa'cii,
ɗú am ga kiwo' rek ɗú ínohoo kilëehí'. Ɓa fooŋ an ɓa yewin
tiwo'aa Kooh tumi'ɓa iñaa ɓa kíimɗa.
8 Kaa ëldúkohatɓa. Iñaa ɗú sooluk, balaa sah ɗú kíimmbi
Kooh, Paamudiigarúunaa, lak ya ínohinndi haat.
9 Kon ɗú jom kikíim Kooh anee:
«Paammbíi yii ga ɗookɗa,
ɓéeɓ ɓuwii ínohat kisela'kii teekiigaraa,
10 Nguuriigaraa le'at dii,
Iñaa fu waa'ɗa laakat ga kakay,
fodaa ka laak ga ɗookɗa.
11 Onaaríi iñaa ɗí jom kiñam ga besii watiɗa.
12 Bayalaaríi baakaa'cii ɗí tumiɗa,
fodaa ɗí ɓan, ɗí bayalin ɓuwaa tooñnjíiɗa.
13 Ee kaa íissíi ɗí keen ga fí' Seytaani,
wayee músalaaríi ga sépí'í'-ga-nofii,
[ndaga fu yërí laak kinguuruk,
fu yërí laak kimín, fu yërí laak ndam, bi taa'.
Aameen]*.»
14 En ki'enaa, binaa ɗú bayal ɓuwii iñcii ɓa
tooñirúuɗanaa, Paammbúu yii ga ɗookɗa hayyúu kibayal
ɓan.
15 Wayee binaa ɗú bayallii ɓuwiinaa, Paammbúu yii ga
ɗookɗa ɓan bayaloorúu baakaa'ciigarúu.

Yéesu wo' ga loo ki'oo'

16 - Binaa ɗú en na ki'ooraa, kaa súuñɗukat fodii dii ɓuwii
jófjófɗuki tumsiɗa: ɓa api faancaagaɓa kiteeɓ ɓuwaa ɓéeɓ
an ɓa oorin. Mi wo''úuka ee kayoh; ɓa laasin neehalaagaɓa
kumëeñí'.
17 Wayee fu, binaa fu en na ki'ooraa, sëmúluka bi set, fu
la'koleñ hafaagaraa,
18 doonaa fu teewoo ɓuwaa an fu en na ki'oo'. Paa-
mudiigaraa hotin ga iñaa ɗaakukinɗa doŋ ínohanka. Ee
Paamudiigaraa hotin ga iñaa ɗaakukinɗa hayyaaka ki'ík.

---

* **6:13 6: 13** Lóogísohcii ɗeɓɗa laakoo wo'eencii ga ɗuuy hëlí-júɓciiɗa

Heelat kilaak alalaa ga ɗookɗa
(Lúkkaa 12: 33-34)

19 - Kaa nëgírohɗat haffúu alal ga ëldúna. Dii, maasoh
na homaak míninwa kilaas, yasohwa, ee lokcii mínin kihay
pook kaan, ɓayuwa.
20 Namat kinëgírohi' haffúu alal ga ɗook, daa maasoh na
homaak mínsoowa kiyasoh ee lokcii mínsoo kihay, pooku
kaan, ɓa ɓaywa.
21 En ki'enaa, daa alalfu enoh ɓéeɓ, keeñfu waa da ɓan.

Kuhas, lampu ga faan

22 - Kuhasërí en lampii faanfii. Kon binaa dara enndii
na kuhasfunaa, faanfaagaraa tóohfa yah ga lee'laat.
23 Wayee binaa tuhastaagaraa mesikaa, faanfaagaraa
ɓéeɓfa en ga ñúus. Kon binaa lee'laatii en garaaɗa ñúusaa,
waama ñúus hídan na kitërúus!

Yéesu nakoh ki'óoluk Kooh

24 - Ken mínoo kisúrga'uk ga ha'-kaan ɓanak. Faw fu saŋ
yíinoo, fu waa' yaa tesɗa; wala fu taabuk yíinoo, fu foñluk
yaa tesɗa. Ɗú mínoo ki'atukoh kitop Kooh na kitop ëelís.
25 - Iñaama tah mi wo''úu an: kaa ɓítukat ga ñamahaa
[wala anahaa] ɗú laakan sooli kipesoh wala yëerícaa ɗú
laak sooli ki'ekuk ga faanndúuɗa. Ndaga kipesërí wëñ
kilaak solu ñamah ee faan fërí wëñ yëerí kilaak solu. Enndii
ɗee?
26 Malkat ga selii púdiɗa. Ɓa sokoo, ɓa píikoo, ɓa laakoo
dap, ee Paammbúu yii ga ɗookɗa yii ñëmí'ɓa. Enndii ɗú
wëñ selii púdiɗa kilaak solu fúufe?
27 Ɓii yiida garúu mín kiɓaat iñaa hín na siñdaa jokon ga
kipesci, bi ya ɓítuki ga coonucaagari?
28 Kon iñii tahhúu kiɓítuk ya ga iñcaa ɗú ekukan? Malkat
ga pëegíi-nduhumfii fimórí'fii ga ëgíriiɗa na ga dii fa
kolukiɗa: fa lëgëyoo, fa foliloo.
29 Wayee mi wo''úuka, bi ga buu' Salomon na alalaagari
tóoh, ya ekukkii kúltícaa hín kimo' na wíinoo ga pëegíi-
nduhumcii.
30 En lak Kooh yërí mórí' fodaama pëegíi-nduhumfii
fimórí'fii ga ëgírii wati, ee kuwisaa fa yah kijafu ga kiwii
doŋɗanaa, wëñaa ga, ɗú ga kihaffúu, ya ekoorúu bi jofe?
Ngëmiigarúu daal dooyyii!
31 Kon kaa ɓítukat rek ga kiheel iñaa ɗú ñaman, na iñaa
ɗú anan, na iñaa ɗú ekukan.
32 Ɓéeɓ iñcuma ɓuwii ga ëldúna ee ínohsoo Koohɗa ɓërí
tumi lëgëy kiheelca. Wayee, Paammbúu yii ga ɗookɗa
ínohin an ɗú laakin sooli gaca.

33 Namat kiɗeƀ kiheel Nguurii [Kooh] na kitum iñaa ya
nakohɗa. Ee iñaa tes ɗú laak sooli gaɗa, Kooh hayyúuri
ki'e'.
34 Kuwis hanattúu kiƀít. Kuwis hay kihëwí' hafwa, ndaga
ƀesaa en ƀéeƀ coonufaa gaɗa dooyin ga.

7

Yéesu wo''a an ken hanat ki'atti' mooroomci
(Lúkkaa 6: 37-38,41-42)

1 - Kaa atti'at ken, en ɗanaa Kooh atti'oorúu.
2 En ki'enaa, Kooh atti'anndúu fodaa ɗú atti'i
ƀimooroommbúuɗa. Ee nataa ɗú natoh ƀuwiiɗa, wërí
ɗú natohohsan.
3 Iñii tah ya fu malaki ƀolaa en ga kuhaskaa mooroomfu,
ee fu mínoo sah kimalaksukoh dúuñii ga kuhaskiigaraaɗa.
4 Fu yii fu ƀay dúuñ ga kuhaskiigaraaɗa, fu mín na
kiwo' mooroomfu an: «Ǐisa mi nísí'taa ƀolii en ga kuhaski-
igaraaɗa»?
5 Fu yii fu jófjófɗuki ga fíkíi ƀuwiiɗa, ɗewaa kinís dúuñii
ga kuhaskiigaraaɗa, en ɗanaa fu hay kihot dijófí' bi fu mín
kinís ƀolaa ga kuhaskaa mooroomfuɗa.
6 Kaa jafɗat ƀaaycaa iñaa setin ga fíkíi Kooh enndiikanaa
ƀa mínin kimëeñsuk ga ɗookkúu ɗowussúu. Ee ƀan kaa
weesat siimii-pemiciigarúu ga fíkíi mbaamcii, enndiikanaa,
ƀa yahca kitogisoh doŋ.

Kíimat, heelat, fëekírat, Kooh hayyúu kitaas
(Lúkkaa 11: 5-13)

7 - Kíimat, Kooh hayyúu ki'on. Heelat, ɗú hay kihot.
Fëekírat, ɗú hay kilëgísɗu.
8 En ki'enaa, ƀaa kíim ƀéeƀ, onu; ƀaa heel ƀéeƀ, hot; ee
ƀaa fëekí' ƀéeƀ, hay kilëgísɗu.
9 Ɓii yiida garúu eran kowukaagari atoh binaa ka kíimmbi
mbúurúnaa?
10 Wala ya e'ka goŋ binaa ka kíimmbi jënaa?
11 Kon dii ɗú hín kibonɗa, en lak ɗú ƀërí mín ki'on
towutaagarúu enaama cijófíraa, wëñaa ga Paammbúu
yii ga ɗookɗa. Ɓuwaa kíimmbi enaama cijófí'ɗa, ya
onooƀacane?
12 Kon ƀéeƀ iñaa ɗú waa' ƀimooroommbúu tumi'túunaa,
ɗú ƀan tumɗatƀari. Waasii Móyíis na iñcaa sëldíiga-
Koohcaa wo'ɗa, nakohu iñaama.

Halcaa kanakcaa
(Lúkkaa 13: 24)

13 - Aasohat halaa wiyínwaa. En ki'enaa, halaa ëewdoh ɓo' ga kisaŋku'ɗa agin, ee waasaa aaw gaɗa newin ki-
taaboh*. Yewinin ɓuwaa taam ga waasaama.
14 Wayee halaa ëewdoh ɓo' ga kipeskaa leehoo taa'ɗa
hatin, ee waasaa aaw gaɗa newoo kitaaboh. Yewinndii
ɓuwaa mínwa kihot.

Kedik ínohsohsi ga towutaa ka límɗa
(Lúkkaa 6: 43-44)

15 - Watukat haffúu ga ɓuwii tík hafɓa ɓisëldíiga-Kooh
ee lak sabohɗa. Ɓa hay garúunaa, ɓa teewoh kiɗooy en
fan baal, ee lak ga ɗuuy keeñcaagaɓa, ɓa iñcaa ɓigumuu
ɓisóotí'.
16 Ɗú ínohsohanɓa ga tumeencaagaɓa. Ɓo' mínan na
kiɓeen kowu reseŋ ga pëegíi-ñaawaaɓ wala kowu een ga
ka'ka'?
17 Kedik kijófí'kaa en ɓéeɓ límí towu timórí', wayee
kedikkaa ɗúukoolin límí towutaa moroo.
18 Kedikkaa jofin mínoo kilím towutaa moroo, ee kedikkaa
ɗúukoolin mínoo kilím towu timórí'.
19 Kedikkaa límmbii towu tijófí' ɓéeɓ, hay kigúru, jafu ga
kiwii.
20 Kon fodaama, ɓuwaa tík hafɓa ɓisëldíiga-Kooh ee lak
sabohɗa, ɗú ínohsohanɓa ga tumeencaagaɓa.

Ɓuwaa en tëelíbée kayoh-kayohɗa

21 - Enndii an ɓéeɓ ɓuwii ɓayiroo «*Ha'mudii,
Ha'mudiiɗa» ɓërí aasan ga Nguuraa Kooh ga ɗookɗa;
ɓii tumi iñii Paammboo yii ga ɗook waa'ɗa ɓërí yah ki'aas.
22 Besaa Kooh yah ki'atti'oh ɓuwii le' bëríinaa, hay
kiyewin ɓuwaa wo'anndoo an: «Ha'mudii, Ha'mudii, man
ɗí yéegalohee wo'eenaa Kooh ga teekiigaraa. Ɗí kaalla
raɓcaa abee ɓuwaaɗa ga teekiigaraa. Ɗí tummba kíntaan
ciyewin ga teekiigaraa!»
23 Wayee mi hayɓa kilof an:
- Mi mosoorúu ki'ínoh, úsaayattoo, ɗú ɓii ɗú meerin
kitum iñaa joffiiɗa.

Kaancaa kanakcaa

24 - Kon ɓéeɓ ɓaa keloh wo'eenii mi meyoh kiwo'ɗa, ee
ya taabukiwa ga tumeencaagarinaa, hay kimëdírohu na ɓo'
yiñëeñí' yaa tawah kaanci ga atoh.
25 Toɓ wiyewin keennda bi ɓaalcaa líiffa. Wambalaa na
uurisaa tapukka ga kaanfaama, fa ɓú'tii ndaga fa yípsee ga
atoh.

---

* **7:13 7: 13** Ga Këyítcaa ciɗewaacaa laakin ɓaa bín an: «waasaa ëewdoh ɓo' ga kikaanɗa agin ee newin kitaaboh.»

26 Wayee ɓéeɓ ɓaa keloh wo'eenii mi meyoh kiwo'ɗa, ee
ya taabukkiiwa ga tumeencaagarinaa, hay kimëdírohu na
ɓo' yiñëkí'-hel yaa tawah kaanci ga ɗook koleñ.
27 Toɓ wiyewin keennda bi ɓaalcaa líiffa, wambalaa na
uurisaa tapukka ga kaanfaama, fa ɓú'ta, ɓéeɓfa tassa tasar.
28 Ga waa Yéesu lëehí'ta kiwo' iñcaama, ɓéeɓ ɓuwaa
waaru'ussa ga jëgírohaagari.
29 En ki'enaa, ya madéeríi na jëgíroh-waascaa. Ndaga ya
en kijëgírohaa, ya yërëmoo wo'eenci.

8

Yéesu wëkí'ta ɓaa ɓay ɗúukool-gaana
(Marka 1: 40-45; Lúkkaa 5: 12-16)

1 Daa Yéesu yoosukee janjagaa, mbooloo wiyaak
taabukkari.
2 Laakka ɓaa ɓay ɗúukool-gaana, ya deeyca gari, yí''a ga
fíkíici, wo''ari an:
- Ha'mudii, fu waa'kanaa, fu mínínndoo kiwëkí'*.
3 Yéesu lëríssa yahaagari, le''a ga ɓaa, wo''ari an:
- Mi waarinka, waka! Ga saasi, ɓaa wakka ga ɗúukool-
gaanaa.
4 Lëehí'ta Yéesu wo''ari an:
- Abukaa ga kiwo' ɓo' iñii mi tumi'taaɗa, wayee kara, fu
teewohnee haffu ga sarahohaa, ee fu tum sarahaa Móyíis
nakoh ga kisetkiigaraaɗa. En ɗanaa, iñaama hay kiteeɓ
ɓéeɓ an fu setin✡.

Yéesu wëkí'ta súrgaa soldaaraa yiyaakyaa
(Lúkkaa 7: 1-10)

5 Lak Yéesu yaa aas teeraa Kafarnawom, soldaa', yaa
kuliyuki ɓo' ɓitéemée' ga heñ, deeyca gari, kíimmbari
6 an:
- Kiyaakii, súrgaagoo ɗúukoolin bi mínoo kikoluk, yaa
faanukka ga kaan ee sodin lool.
7 Yéesu wo''ari an:
- Mi hay kika', mi wëkí'ti.
8 Ɓaa wo''a Yéesu an:
- Ha'mudii, joobinndoo fu aas Kaanndoo, wayee wo'aa
wo'een wíinoo rek, súrgaagoo wak.
9 Mi ga kihaffoo, mi laakin ɓuwaa hanohhoo ɗook, ee mi
laakin soldaa'caa hanohussoo kakay. Binaa mi wo' yii an
karanaa, ya ka'; mi wo' yíinoo an hayanaa, ya hay; ee binaa
mi wo' súrgaagoo an tumaa iñii yiinaa, ya tummbi.

---

* **8:2 8: 2** Fu mínndoo kiwëkí': wo'u an: «Fu mínndoo kisétí'». Ɗúukool-gaana ga baahaa yaawúu'caa enee ɗúukoolaa hoonohi ɗúukoolíraa kideey ɓuwaa. Ɓaa wak ganaa man na ya sétí'siru ga yen yisépí'í'. ✡ **8:4 8: 4** Malkat Léwítík 14: 2-32.

10 Daa Yéesu kelohee wo'eencaama, ya waaru''a ga soldaaraa yiyaakyaa. Ya wo''a ɓuwaa taabukeeriɗa an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; ga ɓu-Isarayeel, mi mossii kihot ken ɓaa laak ngëmaa hín na wii garoo.
11 Ee mi wo''úu an ɓo' ɓiyewin hay kimeyohu meyaa'-noh na aasaa'-noh, ɓa bok kanu na Abaraham, Ísaak na Yakoop ga Nguurii yii ga ɗookɗa.
12 Wayee ɓuwaa jomee ki'aas ga Nguurii yii ga ɗookɗa hay kijafu ga fooh ga ñúusaa, daa kikodukoh na ki'úñoh sís yah kilaakɗa.
13 Lëehí'ta Yéesu wo''a soldaaraa yiyaakyaa an:
- Tíida fu yee kaanfu, ka laakohat fodum fu gëmkaɗa. Ga wahtaama siiy, súrgaa soldaaraa wakka peleŋ.

Yéesu wëkí'ta payam Simoŋ na ɓiɓo' ɓiyewin ɓiliis
(Marka 1: 29-34; Lúkkaa 4: 38-41)

14 Waa ennda ɗa, Yéesu ka'ta kaan Pee', ya laak payam Pee' yiɓeti yii ga ɗook fayaaŋ, ɗúukoolin ee faanfaa tamin jír.
15 Yéesu ammbari ga yah, tamohlaataa faanfaa dalla kiyím, lëehí'ta ya kolukka, ya aawwa kitoputu' Yéesu.
16 Ga noh-soosaa, Yéesu haydohɗussa ɓiɓo' ɓiyewin ɓaa raɓ am. Ya kaalla raɓcaa na doolaa wo'eenaagari ee ya wëkí'ta ɗúukoolí'caa ɓéeɓba.
17 Fodaama, iñaa Ísayíi, sëldíiga-Koohaa wo'eeɗa matta. Ya wo'ee an: «Ya ɓewin ga hafci coonuciigaruu, ya koorukin ɗúukoolciigaruu.»

Ɓuwaa waa' kitaabuk Yéesuɗa
(Lúkkaa 9: 57-62)

18 Daa Yéesu hotee mbooloomaa wíilinndi, ya ebilla tëelíbéecaagari an:
- Ɓu paafat ɓakii giiyii hanoh gaaɗa.
19 Laakka jëgíroh-waasaa deey gari, wo''ari an:
- Jëgírohii, daa fu yah tóoh, mi hayyaa kitaabuk.
20 Yéesu wo''ari an:
- Tílcii laakuunun ɗúl ee selcii ga asamaanɗa laakuunun taal, wayee Kowukii ɓii laakoo daa ka leeman hafiigari.
21 Ɓo' yiliis ga tëelíbéecaagari wo''ari an:
- Ha'mudii, onaaroo paay mi ka' ki'acnee paammboo.
22 Wayee Yéesu wo''ari an:
- Taabukaaroo, fu íis ɓuwaa kaaninɗa ɓa ac ɓuwaagaɓa kaanɗa.

Yéesu tuuki'ta uuris wiyaak
(Marka 4: 34-41; Lúkkaa 8: 22-25)

23 Lëehí'ta Yéesu aassa ga gaal-loocaa, tëelíbéecaagari
taabussa nari.
24 Uuris wiyaak dalla kiyíp ga giiyaa bi dúuscaa caa yah
ki'úul gaal-loocaa. Wiima lak Yéesu yii neeh.
25 Tëelíbéecaa hayussa gari, yúudussari na tifiip an:
- Ha'mudii, somaarí, kikaankii kii hayyuu!
26 Yéesu wo''aɓa an:
- Iñii tahhúu ya kiniik hínɗa? Ɗú daal ngëmiigarúu
yëgíssii!
Waa ennda ɗa, ya kolukka, gëtta uurisaa na giiyaa, tóoh
ennda selew.
27 Ɓa jaahli''a lool, ɓa ɓaa wo' an:
- Moo ɓii yii yërí en ɓa bi uurisii sah na giiyii tumsi ga
iñaa ya nakohɗa?✡

Yéesu wëkí'ta ɓo' ɓanak ɓaa raɓ am
(Marka 5: 1-20; Lúkkaa 8: 26-39)

28 Ga waa Yéesu le''a ɓakaa giiyaa Gëlílée hanoh gaa, ga
kúlkaa Gadaraaɗa, ɓo' ɓanak ɓaa raɓ am, meyohussa ga
loycaa†, gú'ɗukohussari. Ɓuwaama namee kisoot hen bi
ken kaañéeríi kikooroh waasaa waama.
29 Ɓa aawwa kifiip an:
- Fu naríi ya, fu Kowukii Kooh! Kitummbíi iñaa meskin
haydohhaa dii ee wahtii le''ii duume?
30 Wiima lak ga disam di'úsaayí' laakin yop-mbaam-parki
wiyaak waa en na kiníiru daama.
31 Raɓcaa am ɓuwaaɗa kíimussa Yéesu an:
- En an fu yahhíi kikaal ɗí meyoh ga ɓuwii ɓiinaa, ekaaríi
ga yop-mbaamaa wúunee!
32 Yéesu wo''aɓa an:
- Tíidat ɗú aas gaɓa!
Raɓcaa meyohussa ga ɓuwaa, aasussa ga mbaamcaa. Ga
saasi ɓéeɓ yopaa írkísukohha ɗook janjagaa, wa keennda
ga giiyaa, wa muu'ta.
33 Ɓuwaa níi'see yopaaɗa núpussa, aasussa teeraa, ɓa
ɓéestí'ta tóoh iñaa laakɗa, na iñaa dal ɓuwaa ɓanakɓaa
raɓcaa abeeɗa.
34 Waa ennda ɗa, ɓéeɓ ɓu-teeraa meyussa kigú'ɗukohnee
Yéesu. Daa ɓa hoteeri, ɓa kíimmbari ya mey gohaagaɓa.

9

Yéesu wëkí'ta ɓaa lafañin
(Marka 2: 1-12; Lúkkaa 5: 17-26)

✡ **8:27 8: 27** Mëdírohat na Kañcaa 65: 8; 89: 10; 107: 23-32. † **8:28 8: 28** Loycaa waama, ga iñaa wëñ kiyewinɗa, tumsee ga atohaa ɓayin noŋ wala acu ga ɗuuy atoh ciyaak.

1 Waa ennda ɗa, Yéesu aassa gaal-loocaa, ya húusissa giiyaa Gëlílée, ya ɓoyukka teeraa ya dëkohɗa.
2 Daama ya haydohɗussa ɓaa lafañin ee faanuk ga ɗook gatan. Daa Yéesu hotee ngëmaagaɓa waama, ya wo''a lafañaa an:
- Yaal, helfu dalat, baakaa'cumgaraa bayaluununndaa.
3 Jëgíroh-waascaa ɓaa wo' ga ɗuuyɓa an:
- Ɓii yii ɓasin Kooh!
4 Wayee Yéesu ínohha iñaa en ga helcaagaɓa, wo''aɓa an:
- Iñii tah ya ɗú laak halaatcum cibóní'cuma ga helci-igarúu?
5 Kon iñii yiida wëñ kiyooɓ kiwo' lafañii? Kiwo''i an «Baakaa'cumgaraa bayaluununndaanoo», kiwo''i an «Kolka fu tíin»?
6 Wayee bi ɗú ínoh an ga ëldúna Kowukii ɓii onuunun kibayal baakaaraa, malkat:
Ya wo''a lafañaa an:
- Kolka, ɓewaa gataniigaraa, fu yee kaanfu!
7 Ɓaa kolukka, yaa yah kaanci.
8 Daa ɓuwaa hotee iñaama, ɓa dalla kitíit, ɓa ɓaa ndam Koohyii on ɓo'-súusúus kimín kitum iñaa hínɗa kiyakɗa.

Yéesu ɓayya Mëccëe
(Mëccëe 2: 13-17; Lúkkaa 5: 27-32)

9 Yéesu meyca, yaa yah. Ya hotta ɓaa teeku Mëccëe, yugin ga daa ɓuwaa fayohi juutiɗa. Yéesu wo''ari an:
- Taabukaaroo!
Mëccëe kolukka yaa taabuk Yéesu.
10 Laakka bes, Yéesu yuŋnga kiñam ga kaan Mëccëe. Juuti ɓiyewin na ɓiɓo' ɓiliis ɓibóní', hayussa, ɓokussa na Yéesu kanu, ya na tëelíbéecaagari.
11 Fërísiyeeŋcaa hotussa iñaama, wo'ussa tëelíbéecaa Yéesu an:
- Iñii tah ya jëgírohiirúu bok kiñam na juuticii na ɓuwii ɓibóní'ɓii ɓii?
12 Wayee Yéesu kelohhaɓa, loffaɓa an:
- Ɓuwii dara gaa naɓaɗa enndii ɓa laak sooli ga payoh, wayee ɓuwii ɗúukoolɗa ɓërí laak sooli ga.
13 Karat, ɗú heel ki'ínoh iñaa wo'eenii wii waa' kiwo'ɗa: «yërmaandi wëñnjoo kineɓloh kisarahoh júu'»✡, ndaga mi hayyii ëldúna kiɓay ɓuwii tík hafɓa ɓiɓo' ɓijúwí'ɗa, wayee mi hay kiɓay ha'-baakaa'cii.

Yéesu wo''a ga loo ki'oo'
(Marka 2: 18-22; Lúkkaa 5: 33-39)

✡ **9:13 9: 13** Malkat Osee 6: 6.

14 Waa ennda ɗa, tëelíbéecaa Saŋ hayussa ga Yéesu, ɓa
meekissari an:
- Iñii tah ya ɗí na Fërísiyeeŋcii ɗí oori ee tëelíbéeciigaraa
oo'soo?
15 Yéesu loffaɓa an:
- Ɓedohcaa ha'-kílookkaa, mínan na ki'en keeñɓa newoo
ee lak ha'-kílookkaa yaa naɓa? Wayee ɓes waa hay,
waa ha'-kílookkaa hay kiɓewohu ga leelooɓa; le' bëríinaa,
tëelíbéeciigoo hay kidalu ki'oo'.
16 Ken daafoo píis wi'as ga líil-kúltí, ndaga píisaa
wi'aswaa hay kiɓaydoh yen ga líil-kúltaa, wa tum ɗaraa
wëñ kiyak.
17 Ee ken tumoo biiñ* wi'as ga mbúus-oncaa maañin. En-
ndiikanaa biiñaa lúudaa, mbúuscaa pook, biiñaa aamuk,
mbúuscaa yasukoh. Biiñ wi'as kay tumsi ga mbúus-on ci'as,
en ɗanaa ca ɓéeɓca ca mín kimaañ.

Kowu ɓaa kuliyuk ga jaangu-yaawúuraaɗa na Ɓetifaa le'ee ga Yéesuɗa.
(Marka 5: 21-43; Lúkkaa 8: 40-56)

18 Lak Yéesu yaa lís kiwo' fodaama, ɓo' yaa kuliyuk ga
yaawúu'caa hayya, yí''a ga fíkíici, wo''ari an:
- Kowuroo kiɓeti han kikaan diima-diima, wayee hay fu
tíkki yahciigaraa ee ka hay kipesis.
19 Yéesu kolukka, yaa yah na ɓaa, ya taammba na
tëelíbéecaagari.
20 Laakka ɓetifaa daanee kimeydoh ñíf rek iñaa le'in
tíkíis tidaaŋkaah na tanak; fa koorohha fenoo, le''a ga
pawaa kúltífaa Yéesu,
21 ndaga fa wo'ee ga helci an: «Binaa mi le' rek ga
kúltífaagarinaa, mi hay kiwak.»
22 Yéesu heelukka, hottari, wo''ari an:
- Jowu, helfu dalat, ndaga ngëmumgaraa wëkɗinndaa.
Ga wahtaama sii' ɓetifaa wakka.
23 Yéesu le''a kaan ɓaa yaama kuliyuk ga yaawúu'caaɗa,
ya hotta mbiiwohcaa†, ee lak coowaa ɓan ɗúukin pút ga
mbooloomaa, ya wo''aɓa an:
24 - Meyat fooh! Ku'oomaa-jowukii kaanndii, ja en na
kineeh rek. Daama, ɓuwaa ɓaa ciiɓsukki.
25 Ɓuwaa meydohussa fooh, lëehí'ta Yéesu aassa túuyaa.
Ya ammba yahaa ku'oomaa-jowukaa, ja kolukka.
26 Iñaa hew yaama síwwa ga ɗuuy gohaama ɓéeɓwa.

Yéesu wëkí'ta búumí' ɓanak

---

* **9:17 9: 17** *Biiñ wi'as* Biiñ enee anahaa yaawúu'caa mee'see ki'an ee meyoh ga kowu reseŋ. † **9:23 9: 23** *Mbiiwohcaa* ba bok ga típohcaa daanee kiɓayu ga hew loy. Ɓa taabi na ɓeti-looyohcaa kihúmbal loycaa.

27 Yéesu meyohha daama, ya yaa yah. Laakka búumí'
ɓanak ɓaa taabukki ee ɓa ɓaa fiip an:
- Kucaasamunkii Dëwít, yërëmaaríi!
28 Ga waa Yéesu le''a kaanfaa, búumí'caa hayussa gari, ya
meekissaɓa an:
- Ɗú gëmin an mi mínin kitum iñii ɗú kíimmbooɗane?
Ɓa taassa an:
- Ee, Ha'mudii, fu mininka.
29 Yéesu dalla kile' ga tuhastaagaɓa, wo''a an:
- Iñii ɗú kíimɗa laakat fodii ɗú gëmkaɗa.
30 Tuhastaagaɓa dalla kilëgísuk, ɓa ɓaa hot. Lëehí'ta
Yéesu gëttaɓa, wo''aɓa an:
- Watukat! Ken hanatka kiyéeŋ!
31 Wayee daa ɓuwaa meyee, ɓa síwi'ta teekaa Yéesu ga
gohaama ɓéeɓwa.

Yéesu wëkí'ta ɓaa luuɓ hen
(Lúkkaa 11: 14-15)

32 Ga wahtaa búumí'caama meyu kiyahɗa, Yéesu hay-
dohɗussa ɓaa raɓ am, luuɓlukohhari.
33 Yéesu kaalla rawaa, luuwaa aawwa kiwo'. Ɓuwaa
waaru''a ga lool, ɓa ɓaa wo' an:
- Iñaa man na yii, ken mosoori kihot ga Isarayeel.
34 Wayee Fërísiyeeŋcaa ɓa wo'ee an:
- Buurii raɓcii, yërí onndi dooli kikaal raɓcii ga ɓuwii.

Yéesu laakka yërmaandi ga mbooloomaa
(Marka 6: 6,34; Lúkkaa 10: 2)

35 Yéesu yaa wíil ɓéeɓ teerucaa na dëk-kawcaa, ya
yaa jëgíroh ga jaangu-yaawúu'caa, ya yaa jangat ga loo
Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Nguuraa Koohɗa. Ya
yaa wëkí' ɗúukoolcaa ɓuwaa ɓéeɓca na ɓéeɓ iñcaa mesik
ɓuwaaɗa.
36 Daa Yéesu hotee mbooloomaa enin nërëm ndaga coonu
en fan baalcaa laaksoo níiroh, ya laakka yërmaandi wiyaak
gaɓa.
37 Ya dalla kiwo' tëelíbéecaagari an:
- Píikii yewinin ee píikohcii caakussii.
38 Kon kíimat ha'-píikii ya ɓaat kiwosoh ɓilëgëyoh ga
píikiigari.

10

Yéesu ɓayya apotaa'caagari

1 Waa ennda ɗa, Yéesu ɓayya tëelíbéecaagari
ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa, ya onndaɓa dooli kimín kikaal
raɓ ga ɓuwaa na kiwëkí' ɗúukoolcaa ɓuwaa ɓéeɓca na
ɓéeɓ iñaa mesik ɓuwaaɗa.

2 Teekcii apotaa'cii ɓidaaŋkaah na ɓanakɓii cërí cii: yaa
ɗeɓɗa, Simoŋ yaa ɓaysi Pee'ɗa, na Andari këmëeŋkíci,
towutaa Sebedee: Saak* na Saŋ këmëeŋkíci,
3 Filiip na Bartulëmíi, Toomaa na Mëccëe juutaa, Saak
kowukaa Alfee, na Tadee,
4 Simoŋ selootaa†, na Yúdaa Iskariyot yaa onan Yéesu
bíiŋɗa.

Yéesu wossa apotaa'caagari ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa

5 Ɓuwaa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaama ɓërí Yéesu wosee,
ya dígallaɓa an:
- Kaa karat gohcaa ɓuwaa enussii yaawúu' dëkohɗa ee
kaa aasat teerucaa ga kúlkaa Samaríiɗa.
6 Namat kika' ga ɓuwaa ga heetaa Isarayeel múuyuunun
fodii ɓibaalɗa.
7 Daa ɗú kooroh ɓéeɓ, yéegalohat an: «*Nguurii yii ga
ɗookɗa deeyin, wii dii!»
8 Wëkɗat ɗúukoolí'caa, mílísɗat ɓuwaa kaaninɗa, sétírat
ɓuwaa gaana'inɗa, kaalat raɓcaa ga ɓuwaa. Ɓú onuunun
ee ɗú meekisohussii dara ga, onohat ɓan ee kaa meekisohat
dara ga.
9 Kaa ɓaydohat dara ga poossúu, enndii wúrúus, enndii
ëelís, enndii përëm.
10 Kaa ɓaydohat dara ga ɓaawaagarúu, enndii hëmbu,
enndii kúltí fisúmíyukaah, enndii ñafa', enndii doo', ndaga
lëgëyohaa en ɓéeɓ jomin kiñam✡.
11 Dëk-teeru wala dëk-kawaa ɗú mín ki'aas ɓéeɓ, meek-
isohat ati laakin ɓo' yilëekí'-haf yaa mínndúu kitook ga
kaanci; ɗú dal ga kaanfaama bi ga daa ɗú kolukohan da.
12 Ɓú en na ki'aas kaanfaanaa, këñɗat ɓu-kaanfaa an:
«Jam namohat narúu!»
13 Binaa ɓuwaa dëk ga kaanfaama tookussúunaa, jamaa
ɗú kíimɗa yoosukat gaɓa, wayee ɓa tookkiirúunaa jamaa
ɗú kíimɗa ɓoykat garúu.
14 Ee kaan wala teeraa ɗú aasoh, binaa ɗú tookussii da ee
wo'eenndúu súkúrukussiinaa, meyohat kaanfaama wala
teeraama, ɗú përtuk pëndëlaa ga kotcaagarúuɗa.
15 Mi wo''úuka ee kayoh; besaa yah ki'atti'ohuɗa le'aa,
ɓu-dëkaa Sodom na Gomoo' ɓërí tani'an ɓu-dëkaawaama
atti'.

---

* **10:2 10: 2** *Saak* teekaa Yakoobos (Yakoop) wërí enee ga wo'eenaa yaawúu'caa. Malkat ɓan ga gúrís 10: 3. † **10:4 10: 4** *Selootaa* wo'eenaa dakantilohu ga Simoŋɗa wërí e'see lagaa yaawúu'caa waa'see kilaak hafɓaɗa. Ɓa daanee kiheñoh ɓu-Room ee ɓa tookéerí kifay buu' Sesaa' lempu na ciliis. Malkat ɓan Tum 1: 13. ✡ **10:10 10: 10** Malkat 1 Korenti 9: 4; 1 Tímotée 5: 17-18.

Coonucaa sek tëelíɓéecaa Yéesuɗa
(Marka 13: 7-13; Lúkkaa 21: 12-17)

16 - Súkúrukat, mi yii wossúu fodii ɓibaal ga leeloo
ɓigumuu. Kon taabat na kiteey fodii goŋ ee ɗú lewet fodii
ho'.
17 Watukat haffúu ga ɓo'-súusúus, ndaga ɓa hayyúu kiɓay
paancaa ee ɓa hayyúu kitíp laawoo ga ɗuuy jaangucaagaɓa.
18 Ɗú hay kiɓayu ga fíkíi gúwernëe'caa na ga fíkíi buu'caa
ndaga teekiigoo. En ɗanaa, ɗú en seedi ga fíkíiɓa na fíkíi
ɓéeɓ heetcii ga ëldúnaɗa.
19 Binaa ɗú ɓayu paancaanaa, helciigarúu dalat ga daa ɗú
wo'anɗa na iñaa ɗú yah kiwo'ɗa. Iñcaa ɗú yah kiwo'ɗa,
ɗú e'sanca ga wahtaama siiy.
20 En ki'enaa, enndii ɗú ɓërí yah kiwo' wayee Helii meyoh
ga Paammbúuɗa yërí yah kiwo' kooroh túuwtiigarúu.
21 Yaakmun hay ki'eroh këmëeŋkíci ya tíku kikaan.
Paamun hay ki'eroh kowuci ka tíku kikaan. Oomaacaa hay
kiɓeɓku keenu ga ɗook paamɓa na eewɓa, aplukɓa.
22 Mi hay kitah bi ɓo' ɓiyewin hayyúu kisagu. Wayee ɓaa
fu guu'guuluk bi ga daa tóoh leehanaa, fu yaama fu hay
kimúc.
23 Teeraa ɗú ka', ɗú hatalu ga kipessúu daamanaa, núpat,
ɗú ka' teeru wiliis. Mi wo''úuka ee kayoh; ɗú lëehɗoo kiwíil
teerucii ga Isarayeelɗa ee Kowukii ɓii hayyii.
24 Tëelíbée mínoo kipaaf ɓaa jëgí'tiɗa ee súrga mínoo
kipaaf ha'-kaanci.
25 Tëelíbée heelat kiman na ɓaa jëgí'tiɗa rek ee súrga
heelat kiman na ha'-kaanci rek. En lak ha'-kaadii yërí ɓa
ɓay Belsebulaa‡, wëñaa ga ɓu-kaanci, ɓa ɓaysan na?

Ɓaa cal kiniikɗa

26 - Kon kaa niikat ken. Ndaga laakkii iñaa mín kiɗaakuk
bi hotukoo ee laakkii iñaa ɓo' mín kiɗaak bi meydohsoo
faŋ.
27 Iñaa mi wo''úu ga wek, ɓéestíratti ga noh taŋ ee iñaa
ɗú mëedíru, yéegalohatti ga leeloo paancaa.
28 Kaa niikat ɓuwaa mínu ki'ap faan ee mínsoo ki'ap
fítɗa. Namat kiniik ɓaa mín kisaŋku' faan na fít ga
safaraɗa.
29 Tudiindii' tanak toonohsirii dërëme? Moona déy, jíinoo
gata keenoo kakay ee neɓpii Paamudiigarúu.
30 Wayee ɗú, bi ga fenfii hafciigarúu sah, tóohfa
kíduunun.
31 Kon kaa niikat dara, ndaga ɗú, ɗú ɓërí wëñ solu tóoh
diindii'cii.

‡ **10:25 10: 25** *Belsebul* iñaa teek wiliis waa eru Seytaanii kuliyuk ga raɓciiɗa.

Kitook wala kitaasuk Yéesu

32 - Ɓaa fu tookkoo ga fíkíi ɓuwiinaa, mi ɓan mi hayyaa
kitook ga fíkíi Paammboo yii ga ɗookɗa.
33 Wayee ɓaa taasukkoo ga fíkíi ɓuwiinaa, mi ɓan, mi
hayyaa kitaasuk ga fíkíi Paammboo yii ga ɗookɗa.

Yéesu haydohhii jam wayee haydoh kihëgískoh

34 - Kaa foogat an mi haydoh jam ga ëldúna. Mi haydohhii
jam wayee mi haydoh kihëgískoh.
35 Mi haydoh kihëgískoh ga díkaanti kowu kiyaal na
paamci, díkaanti kowu kiɓeti na eeci, díkaanti ɓeti na
payamci yiɓeti.
36 Ɓo', ɓuwaa waaranndii gari kihotɗa, yah ɓu-kaanci.
Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
37 - Ɓaa wëñ kiwaa' paamci wala eeci loo mi, ɓaama
joobinndi ya en tëelíbéeroo. Ɓaa wëñ kiwaa' kowuci kiyaal
wala kiɓeti loo mi, ɓaama joobinndi ya en tëelíbéeroo.
38 Ɓaa koorukkii kuraanaagari§ taabukiroonaa, ɓaama
joobinndi ya en tëelíbéeroo.
39 Ɓaa fu waa kisom kumuunfunaa, fu hayka kiñak bi
taa'. Wayee ɓaa mi tahhaa kiñak kumuunfunaa, fu hayka
kilaakis.

Yéesu dígohin enaama cinéwí'

40 - Ɓaa te''úu ga kaancinaa lakanaa te''oo, ee ɓaa te''oo
ga kaancinaa, te' ɓaa wossooɗa.
41 Ɓaa te' sëldíiga-Kooh ga kaanci, ndaga ki'en sëldíiga-
Koohkaa yaamanaa, ya hay kilaas neehalaa sëldíiga-Kooh
jom kilaasɗa. Ee ɓaa te' ɓo' yijúwí' ga kaanci ndaga
kijúɓkaa yaamanaa, ya hay kilaas neehalaa ɓaa yijúwí'yaa
jom kilaasɗa.
42 Luu enee kaas-músú wisóosí' wíinoo doŋ, ɓaa fu onwa
ɓo' yíinoo ga tëelíbéeciigoo, yaa ínohoo dara, ndaga dii ya
en tëelíbéeroooɗanaa, mi wo''úuka ee kayoh, fu hay kilaas
neehalaagaraa.

11

Saŋ-Bëtís wosohha ga Yéesu
(Lúkkaa 7: 18-35)

1 Ga waa Yéesu lëehí'ta kiwo' tëelíbéecaagari
ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa iñcaa ya nakɓa kitumɗa,
ya kolukohha daama, yaa yah ga teerucaa ga gohaaɗa
kijëgíroh na kiyéegaloh Hewhewaa winéwí'waa.

---

§ **10:38 10: 38** Kuraanaa wërí en kitook kison na kitook ki'eroh kumuunci fodaa Yéesu.

2 Ga waa Saŋ kelohha ga ɗuuy kasaa iñaa Kiristaa tumɗa,
ya wossa ga tëelíbéecaagari,
3 kimeekis Yéesu an:
- Fu yërí en ɓaa jom kihayɗanoo, ɗí sekan ɓo' yiliis?
4 Yéesu dalla ɓuwaa kitaas an:
- Karat, ɗú ɓéestí'nee Saŋ iñcii ɗú kelohɗa na iñcii ɗú
hotɗa:
5 búumí'cii ɓii hot, lafañcii ɓii tíin dijófí', gaanacii ɓii
sétíru, ɗekcii ɓii keloh, faraafcii cii mílís, ee nduulcii ɓii
yéegalu Hewhewii winéwí'wii.
6 Ɓaa mi tahhiiraa kisoof fenoo ga ngëmaagaraanaa, fu
yewinin múu'!
7 Tëelíbéecaa ɓanakɓaa, daa ɓa soofee, Yéesu aawwa
ɓuwaa kiwo' ga loo Saŋ, an:
- Ɗú karee kimalaknee ya ga ëgí'-dúndagaa? Pëegíi-
përúudúufaa en na ki'eguk ga uurisaane?
8 Enndiikanaa, ɗú karee ya kimalaknee? Ɓo' yaa ekuk
kúltí cimóríre? Ee sah ɓuwii ekuk kúltí cimórí'ɗa ɓii ga
kaancii buu'cii.
9 Kon ɗú karee kimalaknee ya daama? Sëldíiga-Koohe?
Ee! Mi wo''úuka, ɓaama paafin sah sëldíiga-Kooh.
10 Saŋ yërí en ɓaa wo'u ga Këyítfaaɗa an: «Mi yii wos
ɓo''oo, yaa ɗëwrukanndaa, kiwaayuki'taa waasum.»
11 Mi wo''úuka ee kayoh; ga ɓuwii límukoh ga ɓetiɗa
ɓéeɓɓa, mossii ga kilaak yíinoo yaa wëñ Saŋ-Bëtís kiyak;
ee moona déy, ɓaa wëñ kijutuut ga Nguuraa yii ga ɗookɗa,
yërí wëñ Saŋ-Bëtís kiyak.
12 Iñaa aboh ga jamaanaa Saŋ-Bëtís hayohɗa bi diima,
Nguurii yii ga ɗookɗa wii soogu na dooli* ee ɓuwii meeri
ki'ek dooli ga iñaa en ɓéeɓɗa ɓërí heelwa kite', ɓa laakwa.
13 En ki'enaa, ɓéeɓ sëldíiga-Koohcaa na Waasii Móyíis
yéegalohseera Nguuriima bi ga daa Saŋ hayoh.
14 En lak ɗú mínka kitookaa mi wo''úu man Saŋ yaama
yërí en Ili, sëldíiga-Koohaa jomee kihayisɗa.
15 Ɓaa fu laakin nof kikelohaa súkúruka.
16 Ɓuwii jamaanii wati, mi mëdírohanɓa naɓa? Ɓa man
na oomaacaa yugu ga paanaa dëkaa ee ɓa wo' mooroomɓa
an:
17 «Ɗí mbiiɓɗinndúu ee ɗú hammbii! Ɗí helemin ee ɗú
dayukkii.»
18 En ki'enaa, Saŋ-Bëtís hayin, ya ñamoo ee anoo fodii
ɓuwii, ee ɗú wo' an: «Ya laak raɓ».
19 Kowukii ɓii hayin, kii ñam, kii an, ee ɓa wo' an:
«Malkat ɓii yii halaat kiñam doŋ na ki'an biiñ ee ya

* **11:12 11: 12** Malkat Lúkkaa 16: 16 na iñaa wo'u gaɗa.

fiiliimunoh na juuticii na tumoh-baakaa'cii.» Wayee iñii kiñaañkii Kooh límiɗa, wërí teewohi an ka júwin.

Dëkcaa sagu kigëmɗa
(Lúkkaa 10: 13-15)

20 Waa ennda ɗa, Yéesu keennda ga ɗook teerucaa ya wëñee kitumoh kíntaan ee ɓuwaa súpítséerii kipeskaagaɓaɗa, ya yaa ña'ɓa an:

21 - Massa ɗú ɓu-Korasee! Massa ɗú ɓu-Betsaydaa! Ndaga kíntaancii tumsee ga ɗuuycúuɗa, tumsee ga ɗuuy dëkaa Tíi' na waa Sídoŋaa, eneenaa kumëeñí' ɓa koorin ga saaku na wet kiteewoh an ɓa récukin baakaa'ciigaɓa.

22 Ërí tah mi wo''úu an besaa atti'ohsanɗa le'aa, ɓu-Tíi' na ɓu-Sídoŋ ɓërí tani'anndúu atti'.

23 Ee ɗú, ɓu-teerii Kafarnawom, ɗú yaakaa' an ɗú hay kiɓëwíru bi ga ɗook-Koohe? Ó'óo, ɗú yah kiyóoskíru bi ga ɓu-baam. En ki'enaa, kíntaancii tumu ga ɗuuycúuɗa, tumsee ga teeraa Sodomaa eneenaa wa wii lís bi wati.

24 Ërí tah mi wo''úuka, besaa atti'ohsanɗa le'aa, teeraa Sodom wërí tani'anndúu atti'.

Yéesu wo''a na ɓuwaa yóoskírin hafɓaɗa
(Lúkkaa 10: 21-22)

25 Ga wahtaama, Yéesu wo''a an:

- Buba, mi yii gërëmmbaa, fu, Ha'mudii ɗook na kakay, ndaga iñaa fu ɗaak ha'-hamhamcii na ɓuwii jaginɗa, fu teewinwa oomaacii.

26 Kayoh buba, iñaama laakohɗa, ndaga iñaama yërí fu waa' ya laak.

27 Paammboo tíkin tóoh ga yahhoo. Ken ínohoo Kowukii enndii Paamudiinaa, ee ken ínohoo Paamudii enndii Kowukii na ɓuwaa Kowukii waa'ɓari kiteeɓɗa naa.

28 Hayat garoo ɓéeɓúu ɗú ɓii ɗú sodin ee ɗú ɓítukohinɗa, mi onndúu íika'.

29 Koorukat iñii mi gallúuɗa, ɗú yoon garoo, ndaga mi yewinin jam ee mi yóoskírin haffoo, en ɗanaa fítciirúu laak íika'.

30 En ki'enaa, iñii mi gallúuɗa yoowin ee ɗofiigoo mi koo'túuɗa erefin.

12

Yéesu yërí laak bes Sabat
(Marka 2: 23-28; Lúkkaa 6: 1-5)

1 Ga bescaama, hídukoh ga bes Sabat, Yéesu kooree ga
ɗuuy yooncaa lúudin*. Lakanaa tëelíbéecaagari yaawuu-
nun, ɓa aawwa kiweel ga boŋcaa✡, ɓa ɓaa ñam towutaa.
2 Laakka Fërísiyeeŋcaa hot iñaama, ɓa wo''a Yéesu an:
- Malkaa tëelíbéeciigaraa! Ɓa ɓii tum iñaa Waasii
kokohin kitum ga bes Sabat.
3 Yéesu dallaɓa kilof an:
- Hanaa ɗú jaŋngii iñaa buu' Dëwít tumee bëríi lak ya
yaawin ya na ɓuwaa taabee nariɗa?
4 Ya aassa taalaa Kooh, ya ñammba naɓa ga mbúurúcaa
meydohɗusee Koohɗa. Moona déy, ya na ɓuwaa taamsee
nariɗa, waas onéeríi yíinoo gaɓa kiñam ga mbúurúcaama,
sarahohcaa doŋ onuca kiñam✡.
5 Wala book, hanaa ɗú jaŋngii ga Këyítfaa Waasaa Móyíis
an, en ga bes Sabataa sarahohcaa hëyrohu kilëgëy ga
Kaanfaa Koohɗa tumu iñaa hoonohu kitum ga besaamaɗa
ee iñaama enoo tooñ gaɓa.
6 Moona mi wo''úu man laakin dii ɓaa wëñ Kaanfaa Kooh.
7 Bíduunun ga Këyítfaa an: «Yërmaandi wëñnjoo
kineɓloh kisarahoh júu'»✡. Binaa ɗú ínohee iñii
wo'eenuma waa' kiwo'ɗanaa, eneenaa ɗú daloo ga ɗook
ɓuwaa tummbii dara yibóní'.
8 En ki'enaa, Kowukii ɓiiërí laak bes Sabat.

Yéesu wëkí'ta ɓaa yahaa ɗooykin
(Marka 3: 1-6; Lúkkaa 6: 6-11)

9 Yéesu meyohha daama, aassa jaangu-yaawúuraagaɓa.
10 Wiima lak laakin daama ɓo' yaa yahaa ɗooykin.
Fërísiyeeŋcaa enee daamaɗa meekisohha Yéesu an:
- Waasiigaruu onohin kiwëkí' ɓo' ga bes Sabate?
Fodaama ɓa waaree iñaa ɓa yabohanndi.
11 Yéesu taassaɓa an:
- Yiida garúu, binaa ya laak baal yíinoo doŋ, ee baalaa
keen ga noŋ wihóotí' ga bes Sabataa, ya karoori ki'am
meydohhi?
12 Ee ɓo' wëñ baal kilaak solu fúuf. Kon Waasii onohin
kitumi' ɓo' iñaa jofin ga bes Sabat.
13 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''a ɓaa yahaa ɗooykinɗa an:
- Lërísaa yahiigaraa!
Ɓaa lëríssa yahaagari, wa wakka, mannda na
wíinoowaa.
14 Fërísiyeeŋcaa dalla kimeyu, ɓa hídohha kimalak ga
daa ɓa tuman bi ɓa apluk Yéesu.

---

* **12:1 12: 1** Lëegísoh ciyewin tumu daama «yoon-beli»: boŋcaa beli waa' kiman na boŋ píim, kuuncaagari cërí hëwrohsi mbúurú. ✡ **12:1 12: 1** Malkat Dëteronom 23: 26. ✡ **12:4 12: 4** Malkat Léwítík 24: 9. ✡ **12:7 12: 7** Malkat 9: 13; Osee 6: 6.

Yéesu yërí en súrgaa Kooh tanukɗa

15 Ga waa Yéesu ínohha an Fërísiyeeŋcaa ɓaa heelli ki'ap,
ya kolukohha daama. Mbooloo wiyaak taabukkari ee ya
wëkí'ta ɓéeɓ ɓuwaa ɗúukool gaɗa.
16 Wayee ya ɗíŋngaɓa na wo'een, kihoonohɓa kiwo' ɓaa
ya enɗa.
17 Iñaa laakohhaɗa, doonaa iñaa Ísayíi, sëldíiga-Koohaa
wo'eeɗa mat, ya wo'ee an: «Kooh wo' an:
18 - Súrgiigoo mi tanukɗa yeema.
Yii mi keeñuk ee yërí soos keeñnjooɗa.
Mi hay kiyóoskí' Heliigoo ga ɗookci,
ee ya hay kiteeɓ heetcii ɓéeɓca iñaa en kijúɓɗa.
19 Ya heelanndii ñaroh na ken,
ee ken kelohanndii koonaaci ga mbedicii.
20 Ya weelanndii pëegíi-përúudúufaa leemukin,
ee ya yímanndii kiwiikaa en na kiɗúuk.
Ya tuman fodaama bi ga daa kijúɓ laakohan ndam ga ɗook
ëldúna,
21 ee ɓéeɓ heetcii tíksan yaakaa' gari.»

Yéesu yabussa kitaam na Seytaani
(Marka 3: 22-30; Lúkkaa 11: 14-20)

22 Waa ennda ɗa, Yéesu haydohɗussa ɓaa raɓ am,
búumí'tari, luuɓlukohhari, Yéesu wëkí'tari bi ɓaa mínissa
kiwo' na kihot.
23 Mbooloomaa waaru''a ee ɓéeɓ ɓuwaa ɓaa wo' an:
- Ɓii yii enndii kucaasamunkii Dëwít wo'uɗane?
24 Daa Fërísiyeeŋcaa kelohsee iñaa wo'u yaama, ɓa wo''a
an:
- Doolii Belsebul, ɓuurii raɓcii, e' ɓii yiiɗa, wërí onndi
kimín kikaali raɓ ga ɓuwii.
25 Yéesu ínohha iñaa en ga helɓaɗa, ya dallaɓa kiwo' an:
- Kúlkaa hëgískoh ga ɗuuyka ɓéeɓ aaw ga kiɗúm. Teeru
wala kaan hëgískoh ga ɗuuycinaa mínoo kituuk.
26 Kon binaa Seytaani kaal Seytaaninaa, ya hëgískohin ga
ɗuuyci. Haa baanaa nguuraagari mínan na kituuk?
27 Ee en an mi, Belsebul yërí onndoo dooli kikaal
rawaa, haa ɓii on ɓuwiigarúu dooli kikaal raɓ ɓa? Kon
ɓuwumgarúu, ga kihafɓa, ɓërí atti'anndúu.
28 En ki'enaa, en an mi kaali raɓcii na Helii meyoh ga
Koohɗanaa, kon Nguurii Kooh le'in bi garúu.
29 Wala ɓan, ɓo' mínan na ki'aas kaan ɓaa yaa na
doolaagari gík, ya ɓeɓ iñaa yaama laakɗa ee ya ɗewohhii
ga kiɓaŋngi paay, doonaa ya han kimín kipook kaanfaa?
30 Ɓaa fa'tii naroonaa, heñoh naroo, ee ɓaa nëgírohhii
naroonaa, yii tasarsoh.

31 Këri tah mi wo''úuka, baakaaraa ɓo' mín kitum tóoh
na ɓaseenaa ɓo' mín kiɓas Kooh tóoh, ya míninca kibayalu,
wayee ɓaa fu ɓas Helaa yisela'í'yaa ɓéeɓ, fu bayalsooka.
32 Ɓaa fu wo' iñaa moroo ga Kowukii ɓiinaa, fu míninka
kibayalu, wayee ɓaa fu ɓas Helii yisela'í'yii ɓéeɓ, fu
bayalsooka bi taa': enndii dii ga ëldúnanii wii, enndii ga
waa en na kihayɗa.

Kedik na towutaa ka límɗa
(Lúkkaa 6: 43-45)

33 - Abat an kedik jofaa, líman towu tijófí', kedik
ɗúukoolaa líman ɓan towutaa moroo. Kedik ínohohsan ga
kowukaa ka límɗa.
34 Túuk goŋ-saamaancii! Dii ɗú bonɗa moos, ɗú mínan
na kiwo' yijófí'? En ki'enaa, iñaa meyi ga kúuw yërí líif ga
keeñ ha'ci.
35 Ɓo' yijófí' meydohi enaama cijófí' rek ga keeñaagari
líif na yijófí'ɗa; ee ɓo' yibóní' meydohi enaama cibóní' rek
ga keeñaagari líif na yibóní'ɗa.
36 Mi wo''úu an: besaa atti'ohsanɗa le'aa, ɓéeɓ ɓuwii hay
kituuk kilayoh na Kooh ga ɓéeɓ wo'eenaa ɓa mosin kiwo'
ee laakoo hafɗa.
37 En ki'enaa, ɓaa en ɓéeɓ, ga wo'eencaagaraa, fu e'san
kayoh ga wala fu tíku saboh.

Ɓuwaa waa' kihotu kíntaan
(Marka 8: 11-12; Lúkkaa 11: 29-32)

38 Waa ennda ɗa, Laakka ɓijëgíroh-waas na ɓiFërísiyeeŋ
ɓaa meekis Yéesu an:
- Jëgírohii, ɗí waa' kihot fu teeɓpíi kíntaanaa teewoh an
fu meyoh ga Kooh!
39 Yéesu taassaɓa an:
- Ɓuwii jamaanii wati ɓibóní'ɓii ee ooruunun
Koohɗa, ɓa waa' kihot kíntaan. Wayee kíntaan wíinoo
tookɗusanndiiɓa enndii waa Sonaas, sëldíiga-Koohaanaa.
40 En ki'enaa, fodaa daa Sonaas enee noh-noh kaahay
na wek-wek kaahay ga lookaa jënaa yiyaakyaaɗa, fodaama
Kowukii ɓii hay ki'en ga bos kakay noh-noh kaahay na wek-
wek kaahay.
41 Besaa atti'ohsanɗa le' bëríinaa, ɓu-teeraa Níníf hay
kituuku ga fíkíi ɓuwii jamaanii wati, ɓa ɓúlɓa, ndaga ɓu-
Níníf súpítseera kipeskaagaɓa ga waa ɓa keloh jangataa
Sonaasɗa; ee malkat, laakin dii ɓaa wëñ Sonaas.
42 Besaa atti'ohsanɗa le' bëríinaa, buuraa yiɓetiyaa✡
kúlkoh iñaa hanoh meyaa'-noh ñaamɗa hay kituuk ga
fíkíi ɓuwii jamaanii wati, ya ɓúlɓa. Ndaga ya meyohee
gohcaa ëldúna wëñ ki'úsaayɗa kisúkúruknee wo'eencaa

✡ **12:42 12: 42** Malkat 1 Buu' 10.

buu' Salomon líif na hamhamɗa. Ee malkat, laakin dii ɓaa wëñ Salomon.

Raɓ mín kiɓoyukis ga daa ya kaalohseeɗa
(Lúkkaa 11: 24-26)

43 - Binaa raɓ meyoh ga ɓo'aa, ya túuti ga ëgíraa ya heeli daa ya íikarukan, wayee waa ya hottii daa ya aasan,
44 ya wo' ga helci an: «Mi naman kiɓoyuk kaanfaagoo mi meyoheeɗa.» Binaa ya le' danaa nak, ya laak kaanfaa lak ken gaa ga, paruunun bi setin, hëwíruunun bi jekin.
45 Fodaama, ya yee kikoo'nee raɓ ɓiyitnaɓanak ɓiliis ɓaa wëñnji kisoot, ɓa aas ga kaanfaa, ɓa dëk ga. Faf ɓaa yaama, ga daa ya madee kuɗewaaɗa, wëñisɗa kiyiis. Ee yah kiman fodaama deŋ ga ɓuwii ɓibóní' ɓii jamaanii wati.

Eew Yéesu na ɓikëmëeŋkí Yéesu
(Marka 3: 31-35; Lúkkaa 8: 19-21)

46 Lak Yéesu yaa lís kiwo' na mbooloomaa, eeci na ɓikëmëeŋkíci le'ussa, ɓa eemmba fooh ee ɓa soolukeeri. [
47 Laakka ɓaa yéegal Yéesu an:
- Taasa, eefu na ɓikëmëeŋkífu ɓaa day ga fooh, soolukussaa.]
48 Yéesu taassa ɓaa an:
- Ɓii yiida en eewwoo? Ɓuwii ɓiida en ɓikëmëeŋkíroo?
49 Ya noonnda, kiteewoh tëelíbéecaagari, wo''a an:
- Malkat, eewwoo na ɓikëmëeŋkíroo ɓeema.
50 Ɓaa tumi iñaa Paammboo yii ga ɗook waa'ɗa, ɓaa yaama yërí en këmëeŋkíroo yiyaal wala yiɓeti wala eewwoo.

13

Liiwukaa wo' ga loo sokohaaɗa
(Marka 4: 1-9; Lúkkaa 8: 4-8)

1 Ga besaa bërí, Yéesu meyohha kaanfaa ya enoheeɗa, ka'ta yuŋneera* ga seereenaa giiyaa Gëlílée.
2 Mbooloo wiyaak wíillari bi faf ya nammba ki'aas ga gaal-looci ga ɗuuy giiyaa, ya yuŋnga ga. Ɓéeɓ mbooloomaa tuukka ga tewisaa.
3 Ya wo''a naɓa enaama ciyewin ga liiwuk fodii liiwukii wii, an:
- Enee línoh, ya kolukka yaa yah kisoknee.
4 Ga daa ya en na kisokɗa, laakka tesohtaa keen ga yahaanaa waasaa: selcaa hayussa, ñamussata say.

---

* **13:1 13: 1** Waama jëgírohcaa, ɓa daanee kiyuŋ hen ɓa en na kijëgírohaa.

5 Laakka tesohtaa keen ga ɗekataa yewinin atoh, daa yewinndii kakay. Tesohtaa gaawwa kipaal ndaga lak kakayfaa yewinndii daama.
6 Wayee daa nohaa tamee, iñcaa paleeɗa neewwa, ca súɓpa ndaga níilcaagaca abéeríi.
7 Laakka tesoh tiliis taa keen ga yówée-lúp, ta paalla da. Lúpcaa yakka, onndata.
8 Ee laakka tesohtaa keen ga ɗekataa laakin dooli. Ta ɓíríssa boŋ. Cii erohha iñaa le'in waas citéemée' ga tesohtaa sokseeɗa, cii cidaaŋkaah-yitniinoo, cii cidaaŋkaah-kaahay.
9 Lëehí'ta Yéesu tíkka ga an:
- Ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúruka!

Iñaa tah Yéesu liiwuki ɓuwaa henɗa
(Marka 4: 10-12; Lúkkaa 13: 18-19)

10 Tëelíbéecaa deeyussa ga Yéesu, ɓa meekissari an:
- Iñii tah ya fu wo''a na ɓuwaa ga liiwuk?
11 Yéesu taassaɓa an:
- Ɓú ɓërí e'see ki'ínoh kúmpacaa Nguuraa yii ga ɗookɗa. Wayee ɓa, ɓa erussiika.
12 En ki'enaa, ɓaa laakin, hay kiɓaatɗu bi ya dóoyí' sëk. Wayee ɓaa laakoo, ki'iñkaa ya ɓayɗa sah, hay kite'u.
13 Iñii yii ërí tah mi wo'i naɓa ga liiwuk: ɓa malakin ee ɓa hotoo, ɓa súkúrukin ee ɓa kelohoo, ɓa ínohoo.
14 Fodaama iñaa Ísayíi, sëldíiga-Koohaa wo'eeɗa matta gaɓa. Ya wo'ee an:
«Ɗú hay kikeloh dijófí' wayee ɗú ínohanndii dara.
Ɗú hay kimalak dijófí' wayee ɗú hotanndii dara.
15 En ki'enaa, heetii wii súwin ga keeñ,
ɓa lagin nofciigaɓa paraas,
ɓa ɗúugin nap,
en ɗanaa hasɓa hotoo,
nofɓa kelohoo,
ee helɓa aboo dara,
bi ɓa súpít kipeskiigaɓanaa, mi wëkí'ɓa.»
16 Wayee ɗú, ɗú ɓërí yewin múu': hasciigarúu hotin ee nofciigarúu kelohin!
17 Mi wo''úuka ee kayoh; yewinin ɓisëldíiga-Kooh na ɓiɓo' ɓijúwí', ɓaa waa'seera lool kihot iñcii ɗú hotɗa ee hotussiica. Ɓa waareera kikeloh iñcii ɗú kelohɗa ee kelohussiica.

Iñii liiwukii sokohii waa' kiwo'ɗa
(Marka 4: 13-20; Lúkkaa 8: 11-15)

18 Yéesu wo''a an:- Kon ɗú, súkúrukat iñii liiwukii sokohii waa' kiwo'ɗa:

19 Ɓuwii kelohin loo Nguurii Kooh ee ínohsooɗa madu
na seereenaa waasaa tesohtaa sokohuɗa: sépí'í'-ga-nofaa
hayaa nís Wo'eenaa soku ga keeñɓaɗa.
20 Ɓíinoo madu na ɗekataa yewinin atoh pesohpaa
sokohuɗa: ɓa keloh Wo'eenii Koohaa, ɓa dallawa kite' na
keeñ wisóosí'.
21 Wayee ɓa úsaayoo ga ndaga Wo'eenaa Kooh yíppii níil
ga keeñcaagaɓa. Fodaama, binaa ɓa en ga coonu wala ɓa
sodalu ga kipesɓa ndaga Wo'eenii Koohaa, ɓa gaaw kigúroh
nawa.
22 Ɓíinoo ɓan madu na yówée-lúpaa pesohpaa sokohuɗa:
ɓa kelohin Wo'eenii Kooh, wayee halaat ëldúna na kiwaa'
kihëpí'kaa aaw ga alal on Wo'eenii Kooh bi wa mínoo kilím
yen.
23 Ɓuwii ɓíinoo tesɗa madu na ɗekataa kakayfaa laakin
dooli pesohpaa sokohuɗa: ɓa keloh Wo'eenii Koohaa, ɓa
ínoh iñaa wa waa' kiwo'ɗa. Ɓa límí' Kooh jeriñ, ɓa
tum bi pesohpaa meydoh: pii towu titéemée', pii towu
tidaaŋkaah-yitniinoo, pii towu tidaaŋkaah-kaahay.

Liiwukaa wo' ga loo pëegíi jëmfaaɗa

24 Yéesu wo'issaɓa liiwuk wiliis an:
- Nguurii ga ɗookɗa man anee: Enee ɓo', ya sokka pesoh
pijófí' ga yoonci.
25 Laakka ɓaa waa'tii gari kihot hayya ga wek, lak ɓéeɓ
ɓuwaa neehuunun, ya sokka pëegíi-jëm ga yoon-tohoonaa,
yaa paaf kotci.
26 Daa tohootaa kolukee bi ta ɓíríssa, jëmfaa ɓan hannda
kihotuk.
27 Daa súrgacaa hotee pëegíi-jëmfaa, ɓa ka'ta ga ha'-
yoonaa, ɓa wo''ari an: «Kiyaakii, hanaa fu sokéerii pesoh
pijófí' ga yoonfu? Kon tum na pëegíi-jëmfii en ga ɗuuygii?»
28 Ha'-yoonaa taassaɓa an: «Ɓaa waa'tii garoo kihot yërí
tum iñaama.» Súrgacaa meekisussari an: «Eneenaa ɗí
karoo ɗí ɗoffane?»
29 Ha'-yoonaa taassaɓa an: «Ó'óo, mi niik ɗú en na kiɗof
jëmfaanaa, ɗú kiɓaydoh tohootaa ga.
30 Ísatca bi kipíik le'. Kipíik le'aa, mi hay kiwo' píikohcaa
an: ɗewat kiɗof jëmfum, ɗú pokfa ɗof, ɗú tëkí'fa. Lëehíraa
ɗú ɗapi'too tohootum ga dapaagoo.»

Liiwukaa wo' ga loo kowu-fúdankaaɗa
(Marka 4: 30-32; Lúkkaa 13: 18-19)

31 Yéesu wo'issaɓa liiwuk wiliis an:
- Nguurii ga ɗookɗa man na kowu fúdan, kaa ɓo' ɓeɓ
sokkaka ga yoonci.

32 Këri wëñ kijutuut ga tesohtii, wayee ka paalaa, këri wëñ
kiyaak ga tediktii línsi ga dë'ɗa. Ka en kedik bi selcaa hayaa
taal ga toytaa ka laakɗa.

Liiwukaa wo' ga loo moloŋ-kuunɗa
(Lúkkaa 13: 20-21)

33 Yéesu wo'issaɓa liiwuk wiliis an:
- Nguurii ga ɗookɗa man na moloŋ-kuunaa kaañohin,
ɓeti ɓeɓ, tumwa ga ɗuuy kanu kuun, íiswa ga bi ga daa
kuuncaa ɓéeɓ kaañohan.

Iñaa tah Yéesu liiwuki ɓuwaa henɗa
(Marka 4: 33-34)

34 Iñcaama ɓéeɓca Yéesu wo''aca mbooloomaa ga kilii-
wuk. Ya wo'éeríi na ɓuwaa ga iñaa enndii liiwuk.
35 En ɗanaa, iñaa sëldíiga-Koohaa wo'eeɗa mat. Ya wo'ee
an:
«Mi wo'an naɓa ga liiwuk na liiwuk.
Mi hayɓa kiyéegal iñcaa ɗaaku, ga iñaa ëldúna saksee bi
wati.»

Iñii liiwukii pëegíi-jëmfii waa' kiwo'ɗa

36 Waa ennda ɗa, Yéesu tagohha na mbooloomaa, ya
ɓoyukka kaan. Daama, tëelíbéecaagari hayussa gari,
wo'ussari an:
- Lëegísohɗaaríi liiwukaa wo' ga loo pëegíi-jëmfaa ga
yoonaaɗa.
37 Yéesu taassaɓa an:
- Ɓaa sok pesohpaa pijófí'paaɗa yërí en Kowukii ɓii.
38 Yoonaa wërí en ëldúna. Pesohpaa pijófí'paa ɓërí en
ɓuwii boku ga Nguuraa Koohɗa. Pëegíi-jëmfaa fërí en
ɓuwii taam na sépí'í'-ga-nofiiɗa.
39 Ɓaa waa'tii kihot ga ha'-yoonaa ee sok pëegíi-jëmfaaɗa,
yërí en Seytaani. Píikaa wërí en túki'aa ëldúna, ee
píikohcaa ɓërí en malaakacaa Kooh.
40 Fodaa daa jëmfaa ɗofu, jafussa ga kiwiikaaɗa, ëldúna
túki'aa yah kiman fodaama.
41 Ee bëríinaa, Kowukii ɓii hay kiwos malaakacaagari ɓa
meydoh ga Nguuriigari ɓéeɓ ɓuwii eki ɓimooroomɓa ga
kitum baakaa'ɗa na ɓuwii meeruunun kitum iñaa joffiiɗa.
42 Lëehíraa ɓa jafɓa ga kiwiikaa safara, daa kikodukoh
na ki'úñoh sís yah kilaakɗa.
43 Wayee ɓuwii júwinɗa, hay kimelicu fodii nohii ga ɗuuy
Nguuraa Paamɓa. Ɓaa fu laakin noh kikelohaa, súkúruka.

Liiwukaa wo' ga loo alalaa ɗaakseeɗa

44 - Nguurii ga ɗookɗa man anee: fodii ɓo' yaa hot alalaa
ɗaaku ga ɗuuy yoon; ya ɓeɓpawa, ɗaakissawa. Keeñci

soossa ga bi, ya ka'ta, toonneera iñaa ya laak ga alalɗa tóoh, ya lommba yoonaama.

Liiwukaa wo' ga loo pemicaaɗa

Yéesu tíkka ga an:

45 - Ee ɓan, Nguurii ga ɗookɗa man anee: fodii toonohaa raas pemi cimórí'.

46 Daa ya hotee yarak pemi wiséerí', ya ka'ta toonneera iñaa ya laak ga alalɗa tóoh, ya lommba yarak pemaama.

Liiwukaa wo' ga loo mbaal-jënaaɗa

47 - Ee ɓan, Nguurii ga ɗookɗa man anee: fodii mbaal-jënaa weesu ga giiy, waa am heet jënaa en ɓéeɓ.

48 Binaa mbaalaa líifaa, mbaalohcaa nookwa tewisaa, ɓa yuŋ, tanu jëncaa: ɓa nëgíroh jëncaa cijófí'caa ga pañi ee ɓa jaf caa laakoo jeriñɗa.

49 Bëríinaa ëldúna túki'anɗa le'aa, yah kiman fodaama deŋ: malaakacaa Kooh hay kihayu, ɓa hëgísoh ɓuwii joffiiɗa ga ɓuwii júwinɗa.

50 Ɓuwii joffiiɗa, ɓa jafu ga kiwiikaa safara, daa kiko-dukoh na ki'úñoh sís yah kilaakɗa.

51 Iñcuma tóohca leerin ga hafcumgarúune?

Tëelíbéeɗaa taassa an:

- Ee, leerin!

52 Yéesu tíkí'taɓa ga an:

- Kërí tah ɓéeɓ jëgíroh-waas, yaa en tëelíbée ga Nguurii yii ga ɗookɗa, man na ha'-kaadaa meydohi ga ɗaakaa' alalaagari enaama ci'as na enaama cimëeñí', ya onoh.

Ɓu-Nasareet tookussii kigëm ga Yéesu
(Marka 6: 1-6; Lúkkaa 4: 16-30)

53 Ga waa Yéesu lëehí'ta kiwo' liiwukcaa caama, ya meyohha daama,

54 ya ka'ta teeraa ya dëkohɗa[†], ya yaa jëgí' ɓuwaa ga jaangu-yaawúuraa daamaɗa. Ɓéeɓ ɓuwaa súkúrukeeriɗa jaahli'ussa ga lool bi ɓaa wo' an:

- Ya ɓewohnee hamhamii wii na kíntaancii ya tumiɗa gada?

55 Hanaa enndii kowukii daayoh-haŋngii? Ati enndii Mariyaama en eeci ee Saak, Yoseef, Simoŋ na Yúdaa enu ɓikëmëeŋkíci?

56 Ee ɓikëmëeŋkíci ɓiɓeti enussii ɓéeɓɓa ga ɗuuycuune? Iñcii ya mín cii tóohca ya ɓewohca gada?

57 Ɓodaama ɓa eewwari bi ɓa gëmmbii gari. Yéesu nak wo''aɓa an:

---

† **13:54 13: 54** Teeraa ya dëkohɗa waa' kiwo' Nasareet. Mëdírohat na Marka 6: 1.

- Sëldíiga-Kooh waaruunun ga daa en ɓéeɓ bi tessa dëkaa ya meyohɗa, na mbokcaagari.
58 Yéesu tummbii kíntaan ciyewin daama ndaga daa ɓa gëmmbii gariɗa.

14

Kaanaa Saŋ-Bëtís
(Marka 6: 14-29; Lúkkaa 9: 7-9)

1 Waama, Eroot, buuraa gohaa Gëlílée kelohha iñaa wo'u ga Yéesuɗa.
2 Ya wo''a súrgacaagari an:
- Ɓaa yaama, Saŋ-Bëtís yërí. Ya mílís hen ga ɓuwaa kaaninɗa, iñaama yërí onndi dooli kimín kitum kíntaan.
3 En ki'enaa, Eroot yërí amlukee Saŋ-Bëtís, ɓaŋlukkari, laŋngari ga kasu. Ee Erojaas, ɓeti këmëeŋkíci Filiip, yërí tahee Eroot kitum iñaama.
4 Saŋ nak wo'eeri an:
- Waas onndiiraa kiɓeɓ Erojaas ya en ɓetifu!
5 Eroot waa'ta ki'apluk Saŋ-Bëtís, wayee ya niikka mbooloomaa, ndaga ɓa tíkee Saŋ sëldíiga-Kooh.
6 Bëríi lak Eroot en na kihúmbal besaa ya límohuɗa. Kowukaa Erojaas kiɓetikaa hammba ga fíkíi sagaccaa. Hamaa neɓpa Eroot lool
7 bi tahha ya waatta an iñaa oomaanaa kíimmbi ɓéeɓ, ya hayyiri ki'on.
8 Oomaanaa nak, eeci dígallari, ya meekissa buu' Eroot an:
- Haydohɗaaroo hafaa Saŋ-Bëtís dii ga ɗook palaat*!
9 Keeñaa buuraa leehha tak ga iñaama. Wayee waa ya laasinka kiwo' ga fíkíi ɓuwaa ya nakee hewaaɗa, ee ya waatinkaɗa, ya nakohha an wa e'sat oomaanaa.
10 Ya wossa ɓo' kasaa kigú'nee hafaa Saŋ.
11 Hafaa Saŋ haydohussa ga palaat, wa erussa oomaanaa, yaama ɓayneerawa ga eeci.
12 Waa ennda ɗa, tëelíbéecaa Saŋ-Bëtís hayussa kiɓeɓ faraaffaagari, acsuneerafa, lëehí'ta ɓa ka'ta, ɓa wo'neera Yéesu iñaa laakɗa.

Yéesu tummba kíntaan ga mbúurú ciyëtúus na jën kanak
(Marka 6: 30-40; Lúkkaa 9: 10-17; Saŋ 6: 1-14)

13 Daa Yéesu yéegee kaanaa Saŋ-Bëtís, ya kolkohha daama, ya aassa ga gaal-looci, yaa yah daa wéetin. Ɓuwaa yéeŋngaka. Ɓa ɓaa meyoh ga dëkcaa ga yahaanaaɗa, ɓa taabohha na seereenaa giiyaa, ɓaa taabukki na kot.

---

* **14:8 14: 8** Erojaas waaree kihot an Saŋ-Bëtís kaanin, wayee enndii kiñam hafaa Saŋ.

14 Daa Yéesu yoosukee ga gaal-loocaa, ya hotta mbooloo
wiyaak, ya laakka yërmaandi gaɓa, ya aawwa kiwëkí'
ɗúukoolí'caagaɓa.
15 Ga waa nohaa soossa, tëelíbéecaa deeyussa gari,
wo'ussari an:
- Ɗekatii laakoo dara ee Kooh hoowin. Íisaa ɓuwii ɓa aas
dëk-kawcii ɓa lomnee iñaa ɓa ñaman.
16 Wayee Yéesu wo''aɓa an:
- Calooɓa kika', eratɓa na kihaffúu iñaa ɓa ñaman!
17 Ɓa wo''ari an:
- Ɗí laak mbúurú ciyëtúus na jën kanak doŋ dii.
Yéesu wo''aɓa an:
18 - Haydohɗattooca gii.
19 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''a ɓuwaa ɓa yuŋ kakay ga
pëegíifaa. Ya ɓeɓpa mbúurúcaa ciyëtúuscaa na jëncaa
kanakcaa, ya taaginukka ɗook, ya gërëmmba Kooh gaca.
Lëehí'ta ya gú'sohhaca, ya e'ta tëelíbéecaa ɓa waroh
ɓuwaa.
20 Ɓuwaa ɓéeɓba ñammba bi ɓa kappa pút, ee iñaa
teseeɗa ɓa líifí'ta ga pañi cidaaŋkaah na kanak.
21 Ɓuwaa ñameeɗa le'in yaal ɓijúnni-yëtúus ee ɓeticaa
na oomaacaa kídussii ga.

Yéesu tíinnda ga ɗook giiyaa
(Marka 6: 45-52; Saŋ 6: 15-21)

22 Ga waa iñaama paaffa, Yéesu dalla kituukuk
tëelíbéecaa ɓa aas ga gaal-loocaa, ɓa ɗëwírukki ɓakaa
giiyaa hanoh gaaɗa; hídinaa, ya ga kihafci ya tagoh na
mbooloomaa.
23 Waa ya tagohha na mbooloomaa, ya lappa ɗook
jaŋjagaa, ya wéetta da, yaa kíim Kooh. Wekaa laakki ya
tes haŋci daama.
24 Wahtaama, lak gaal-loocaa tëelíbéecaa úsaayin ga
ɗuuy giiyaa. Wa mínsiséerii ki'aaw fíkii ndaga dúuscaa
giiyaa tapukee gawaɗa, ee wa jaanohee na uurisaa.
25 Lak leeloo wek paafin ee Kooh wíissii duum, Yéesu yaa
tíin ga ɗook músúmaa giiyaa, yaa hay gaɓa.
26 Daa tëelíbéecaa hoteeri yaa tíin ga giiyaa, ɓa tíitta lool.
Ɓa ɓaa wo' an:
- Iñii jíni!
Ɓa niikka, ɓa ɓaa fiipoh.
27 Yéesu nak gaawwa naɓa kiwo' an:
- Yëgísɗat fítciigarúu. Ɓii mi, kaa niikat!
28 Waa ennda ɗa, Pee' wo''ari an:
- Ha'mudii, en lak fu yërí kayoh-kayohaa, nakaaroo mi
tíin ga ɗook músúmii, mi hay garaa.
29 Yéesu wo''ari an:

- Hay!

Pee' dalla kiyoosuk ga gaal-loocaa, ya yaa tíin ga ɗook
músúmaa, yaa yah ga Yéesu.
30 Wayee daa Pee' hotee doolaa uurisaa, ya niikka. Faf ya
yaa muu', ya fiippa an:
- Ha'mudii, foola!
31 Yéesu gaawwa kilërís yah, ammbari, wo''ari an:
- Ngëmiigaraa daal dooyyii! Iñii tahhaa kilaak hel kanak
ya?
32 Lëehí'ta, ɓa aassa ɓa ɓanak ga gaal-loocaa, uurisaa
dalla kituuk.
33 Tëelíbéecaa enee ga gaal-loocaaɗa yí'ussa ga fíkíi
Yéesu, wo'ussari an:
- Fu yërí en Kowukii Kooh kayoh-kayohɗa.

Yéesu wëkí'ta ɓiɗúukooli' ga Genesareet
(Marka 6: 53-56)

34 Waa ennda ɗa,Yéesu na tëelíbéecaagari lëehɗussa
kihúus giiyaa na gaal-looci, ɓa tee'ta ga kúlkaa Genesareet†.
35 Ɓuwaa dëk daamaɗa ínohsohussa Yéesu, ɓa
yéegalohha hayaagari ga iñaa wíil gohaama tóohɗa, ee ya
haydohɗussa ɓéeɓ ɓuwaa ɗúukool gaɓaɗa.
36 Ɓa ɓaa kíimmbi ɓan ya onɓa ɓa mín kile' rek ga pawaa
kúltífaagari. Fodaama, ɓéeɓ ɓuwaa le'seera gariɗa tóoh,
wakussa.

15

Yéesu wo''a na Fërísiyeeŋcaa ga loo baahcaagaɓa
(Marka 7: 1-13)

1 Waa ennda ɗa ɓiFërísiyeeŋ na ɓijëgíroh-waas mey-
ohussa Yéerúsaleem, hayussa ga Yéesu, meekisohussari an:
2 - Iñii tah ya tëelíbéeciigaraa taabuksoo baahcii
caasamuncii? Ndaga ɓa yah kiñamaa ɓa tísoo yahciigaɓa*
fodii dii baahcii nakohkaɗa.
3 Wayee Yéesu loffaɓa an:
- Haa ɗú, iñii tah ya ɗú taabukoo iñii Kooh nakohɗa? Ɗú
am ga baahciigarúu?
4 En ki'enaa, Kooh wo' an: «Kelohɗaa paapu na eefu.»
Na ɓan an: «Ɓaa fu ɓas paapu wala eefunaa, fu jom ki'apu
hen✡.»

---

† **14:34 14: 34** *Kúlkaa Genesareet* Ɗekataama newin kilínoh ee laakin dooli. Wa hanoh Kafarnawom kakay aawwa ɓak aasaa'-noh. * **15:2 15: 2** «Kitís yah» ga baahcaa yaawúu'caa enee fodii kisétísiruk ga fíkíi Kooh balaa ɓa ñam, wala balaa ɓa kíim Koohaa. ✡ **15:4 15: 4** Malkat Eksoot 20: 12; Dëteronom 5: 16; Eksoot 21: 17; Léwítík 20: 9.

5 Wayee ɗú, ɗú jëgíroh an ɓo' mínin kiwo' paamci wala
eeci an: «Iñaa mi jomeerúu kitoputu'ohɗa, mi faanɗinwa
Kooh sarah.»
6 Ɓaa tum iñaamanaa wacin ga iñaa wa'ti ga paamci wala
eeciɗa. Ee fodaama ɗú nís iñaa wo'eenaa Kooh nakohɗa,
ɗú taabukka kesi baahciigarúu!
7 Ɗú, ɗú jófjófɗuk ga hascii ɓuwii. Ísayíi, sëldíiga-
Koohaa, hoteerúu moos ee ya wo'ee kayoh ga waa ya wo'
ga teek Kooh an:
8 «Ɓuwii ɓii, kañii ɓa kañiroodɗa eem túuwtii doŋ,
ɓa ekkiiroo ga keeñɓa dara dara.
9 Ɓa ɓay teekkoo sooy,
ndaga iñcii ɓa jëgíroh ga teekiigoodɗa meyoh ga iñaa ɓo'
nakoh»†.

Iñcaa líiɓɗi ɓo' ga fíkíi Koohɗa
(Marka 7: 14-23)

10 Waa ennda ɗa, Yéesu ɓayya ɓuwaa, wo''aɓa an:
- Súkú'kattoo ee ɗú ínoh iñii yii bi jof.
11 Enndii iñaa aasi ga kúuw ɓo' yërí tahiri kilíiɓ ga fíkíi
Kooh, wayee iñaa meyohi ga kúuwciɗa yërí tahiri kilíiɓ.
12 Tëelíbéecaa nak deeyussa gari wo'ussari an:
- Iñaa Fërísiyeeŋcaa keloh fu wo' yaama, fu ínohin an
neɓpiiɓa ga keeñe?
13 Yéesu taassaɓa an:
- Ɓéeɓ kedik, kaa Paammboo yii ga ɗookɗa yíppii, ka hay
kiɗofu.
14 Íisatɓa, ɓa ɓibúumí', ɓaa en na kinook ɓibúumí'
mooroomɓa. Binaa búumí' nook búumí' mooroomcinaa, ɓa
ɓanak ɓéeɓɓa ɓa hay kikeen ga noŋ.
15 Pee' wo''a Yéesu an:
- Lëegísohɗaarii wo'eenaa fu nataal karamɗa.
16 Yéesu wo''a an:
- Ɗú ɓan, bi wati ɗú laakoo hele?
17 Ɗú ínohoo an iñaa aas ga kúuw ɓéeɓ paafi ga look,
lëehíraa wa ka' fenoo kaan?
18 Wayee iñaa mey ga kúuw ɓo' ɓéeɓ meyoh ga keeñaa
ee iñaama yërí tahi ɓo' kilíiɓ ga fíkíi Kooh.
19 En ki'enaa, halaat cibóní', kilaŋ kumuun ɓo', kiɗúk
yaalfu wala ɓetifu fu faanuk na ɓo' yiliis, kifaanuk na ɓaa
en ɓéeɓ, kilok, kipok kiwo', kiyah teek ɓo', ca meyohi ga
keeñ.
20 Iñcuma cërí líiɓɗi ɓo' ga fíkíi Kooh, wayee kiñam ee fu
tíssii yah fodaa daa baahcaa nakohkaɗa tahoo ɓo' kilíiɓ ga
fíkíi Kooh.

---

† **15:9 15: 9** Ísayíi 29: 13 ɓéestíru fodaa bínsee ga kiGerek múusɗa.

Ngëmaa ɓetifaa enndii yaawúu'ɗa
(Marka 7: 24-30)

21 Waa ennda ɗa Yéesu meyohha daama, ka'ta ɓak dëkaa
Tíi' na waa Sídoŋ.
22 Laakka ɓetifaa hay gari. Ɓetifaama bok ga ɓu-Kanaa
ee fa dëk gohaama. Fa faa fiip an:
- Éey Kiyaakii, kucaasamunkii Dëwít, yërëmaaroo!
Kowukaagoo kiɓetikaa, laak rawaa amka ee sodalinka lool!
23 Wayee Yéesu nammbiiri sah kitaas hen.
Tëelíbéecaagari deeyussa gari, kíimussari an:
- Fu ɓëgíssinaa en na, ya yee? Ya yii taabukkuu, ya fiipi
rek!
24 Yéesu taassa an:
- Mi wosu ki'eem ga ɓaalcii Kooh ga ɓu-Isarayeel múuyɗa.
25 Wayee ɓetifaa hayya, yí''a ga fíkíi Yéesu, wo''ari an:
- Kiyaakii, hay dímalaaroo!
26 Yéesu loffari an:
- Kiɓeɓ ñamah oomaa, fu jafi' tubaaytaa, iñaama moroo.
27 Ɓetifaa wo''ari an:
- Fu wo' kayoh, Ha'mudii. Wayee tubaaytaa mínin kiñam
wúunéecaa keeni ga kanukaa ha'muncaagaɓa ñamohiɗa.
28 Ga ɗekataama, Yéesu wo''a ɓetifaa an:
- Ngëmiigaraa yakin, fu ɓetifii fii! Iñum fu waa'ɗa, Kooh
tumɗattaari. Ee kowukaagari dalla kiwak ga wahtaama.

Yéesu wëkí'ta ɓo' ɓiyewin

29 Waa ennda ɗa, Yéesu kolkohha ɗekataama ka'ta
seereenaa giiyaa Gëlílée. Ya lappa ga ɗook jaŋjagaa daama,
ya yuŋnga da.
30 Ɓiɓo' ɓiyewin hayussa gari, haydohɗussari ɓiɓéedúkí',
ɓibúumí', ɓilafañ, ɓiluuɓ na ɓo' ɓiyewin ɓiliis ɓaa ɗúukool
hen. Ɓa faanndaɓa kakay ga kotcaa Yéesu, ya wëkí'taɓa.
31 Ɓéeɓ ɓuwaa waaru'ussa ga waa ɓa hot luuɓcaa ɓaa
wo', lafañcaa ɓaa tuuk na kotcaagaɓa, ɓéedúkí'caa ɓaa tíin
dijófí', búumí'caa ɓaa hot, ee ɓéeɓ aawwa kindam Koohyii
ɓu-Isarayeel.

Yéesu ñëmí'ta ɓo' ɓijúnni-nikiis
(Marka 8: 1-10)

32 Waa ennda ɗa, Yéesu ɓayya tëelíbéecaagari, wo''aɓa
an:
- Mi laakin yërmaandi wiyaak ga mbooloomii, ndaga
malkat, bes kaahay cee, caa wëe'taa ga an cii, ɓa ɓii naroo,
ee diima deŋ ɓa laakoo iñaa ɓa ñaman. Mi waa'tiiɓa kiwo'
ɓa ɓoyuk kaanɓa na kiyaaɓ, mi saŋ ɓa tëhlí ga waas.
33 Tëelíbéecaa wo'ussari an:

- Ñamahaa yah kikëpí' ɓuwii ɓii, ɗí ɓewohanwa gada, ga ɗekatii wii laakoo daraɗa?
34 Yéesu meekissaɓa an:
- Ɗú laak mbúurú cera dii? Ɓa taassa an:
- Ciyitnakanak na tujëntaa yewinndii.
35 Waa ennda ɗa, ya nakka ɓuwaa ɓa yuŋ kakay.
36 Ya ɓeɓpa mbúurúcaa ciyitnakanakcaa na jëncaa, ya gërëmmba Kooh, ya weellaca, ya e'ta tëelíbéecaagari, ɓaama warohhaca ɓuwaa.
37 Ɓaa en ɓéeɓ ñammba bi kappa pút, bi tessa. Iñaa teseeɗa ɓa wookkari: ennda ɗaba ciyitnakanak caa líifin muut ga mbúurú na jën.
38 Ɓuwaa ñameeɗa enee ɓo' ɓijúnni-nikiis (4.000) ee ɓeticaa na oomaacaa kídussii ga.
39 Lëehí'ta Yéesu tagohha na ɓuwaa, ya aassa gaal-looci, yaa yah ɓak gohaa Magadaan‡.

16

Fërísiyeeŋcaa na Saduseyeeŋcaa waa' kihotu kíntaan
(Marka 8: 11-13; Lúkkaa 12: 54-56)

1 Laakka ɓiFërísiyeeŋ na ɓiSaduseyeeŋ ɓaa hay ga Yéesu, kifí'ti. Ɓa meekissari ya tumi'ɓa kíntaanaa teewoh an ya meyoh ga Kooh.
2 Yéesu loffaɓa an:
- Noh yah ki'aas, ɗú hot asamaanaa setaa, ɗú wo'i an: «Kuwis, Kooh hay kitam noh.» [
3 En na kím, ɗú hot asamaanii kúnukaa, ɗú wo'i an: «wati, Kooh hay kitoɓ.» Fodaama ɗú mínin kimalaksukoh dii asamaanii madiɗa wayee ɗú mínoo kimalaksukoh iñcii Kooh en na kitum ga wati.]
4 Ɓuwii jamaanii wati ɓibóní'ɓii ee ooruunun Koohɗa, ɓa waa' kihot kíntaan. Wayee kíntaan wíinoo tookɗusanndiiɓa, enndii waa Sonaasaa✡. Lëehí'ta Yéesu foñnjaɓa daama, ya yaa yah.

Lëwíiraa Fërísiyeeŋcaa na waa Saduseyeeŋcaa
(Marka 8: 14-21; Lúkkaa 12: 1)

5 Tëelíbéecaa Yéesu paafussa giiyaa ɓakaa hanoh gaaɗa, ɓa alukka kiɓaydoh mbúurú.
6 Yéesu wo''aɓa an:
- Watukat, ee abukat ga lëwíiraa Fërísiyeeŋcaa na waa Saduseyeeŋcaa!
7 Tëelíbéecaa enussa kiwo' ga díkaantiɓa an:
- Dii ɗu ɓaydohhii mbúurúɗa, kërí tah ya wo' iñaama.

‡ **15:39 15: 39** *Magadaan* Ken ínohhii bi wati daa gohaama enohɗa. ✡ **16:4 16: 4** Kíntaan Malkat 12: 41.

8 Yéesu ínohha iñaa ɓa en kiwo' ga díkaantiɓaɗa, wo''aɓa an:
- Iñii tah ya ɗú wo' ga díkaantirúu an dii ɗú ɓaydohhii mbúurúɗa tah. Ngëmiigarúu daal dooyyii!
9 Helciirúu hayyii bi watine? Hanaa ɗú níindísukkii mbúurúcaa ciyëtúuscaa warohsee ɓuwaa ɓijúnni-yëtúusɓaaɗa (5.000)? Pañi cera cërí ɗú wookee ga iñaa teseeɗa?
10 Haa mbúurúcaa ciyitnakanakcaa warohsee ɓuwaa ɓijúnni-nikiisɓaaɗa (4.000), ɗaba cera cërí ɗú wookee ga iñaa teseeɗa?
11 Tum na ɗú ínohoo an mi wo''iirúu mbúurú kiñam ga wii mi wo''úu an «Abukat ga lëwíiraa Fërísiyeeŋcaa na waa Saduseyeeŋcaa»?
12 Fodaama, tëelíbéecaa ɓaa han ki'ínoh an Yéesu wo''iiɓa ki'abuk ga lëwíiraa tumsi ga mbúurúɗa, wayee ya wo'ɓa ki'abuk ga iñcaa Fërísiyeeŋcaa na Saduseyeeŋcaa jëgírohiɗa.

Pee' wo''a an Yéesu yërí en Kiristaanii
(Marka 8: 27-30; Lúkkaa 9: 18-21)

13 Yéesu ka'ta bi ga ɓak teeraa Sesaree-Filiip*. Daama, ya meekissa tëelíbéecaagari an:
- Ɓuwii wo'u an mi, Kowukii ɓii, mi yërí en ɓa?
14 Ɓa taassari an:
- Laakin ɓuwaa wo' an fu yërí en Saŋ-Bëtís. Ɓíinoo an fu yërí en sëldíiga-Kooh Ili. Ɓíinooɓaa an fu yërí en sëldíiga-Kooh Yérémii wala yíinoo ga sëldíiga-Koohcii.
15 Yéesu meekissaɓa an:
- Haa ɗú, ɗú wo' an mi yërí en ɓa?
16 Simoŋ-Pee' taassa an:
- Fu yërí en Kiristaanii, Kowukii Koohyii en na kipesɗa.
17 Waa ennda ɗa Yéesu wo''ari an:
- Fu yewinin múu' Simoŋ, kowu Saŋ, ndaga enndii ɓo'-súusúus onndaa ki'ínoh iñuma, wayee Paammboo yii ga ɗookɗa yërí.
18 Ee mi, mi wo''aa man: fu yërí en Pee' -- waa' kiwo' atoh -- ee ga ɗook atohuma mi tawahan Jaangiigoo ga. Ee kikaan mínanndiiwa kitëhdoh.
19 Mi hayyaa ki'e' tucëwítaa Nguuraa yii ga ɗookɗa: iñaa fu kokoh ga ëldúna ɓéeɓ, hay kikokohu ga ɗook; ee iñaa fu took ga ëldúna ɓéeɓ, hay kitooku ga ɗook✡.
20 Lëehí'ta Yéesu ɗíŋngaɓa na wo'een ciyëgísí', an ɓa hanat kiwo' ken an yërí en Kiristaanii.

---

* **16:13 16: 13** *Sesaree-Filiip* Teeraa Filiip Eroot sakee ee wa enee ga gohaa húlúßcaa ëníri húlúwaa Yúrdeŋɗa. Wati teeraama teeku Banijas. ✡ **16:19 16: 19** Mëdírohat na 18: 18; Saŋ 20: 23.

Yéesu yéegalohha kikaankaagari na kimílískaagari
(Marka 8: 31–9: 1; Lúkkaa 9: 22-27)

21 Kolkohha daama, Yéesu aawwa kiwo' tëelíbéecaagari
faŋ an:
- Mi jomin kika' Yéerúsaleem. Daama, ha'-kaancaa
na sarahohcaa ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa tíkussoo
mesiklaat ciyewin. Mi hay ki'apu ee besaa wukaahaywaa
tíkan gaɗa, mi hay kimílís.
22 Waa ennda ɗa, Pee' nookka Yéesu ga yahaanaa, yaa
ña'ti:
- Múk Ha'mudii, iñaama Kooh tumoori!
23 Wayee Yéesu mëeñsukka, gëtta Pee' an:
- Úsaayaaroo, Seytaani! Halaatciigaraa enndii halaatcaa
meyoh ga Kooh wayee ca meyoh ga ɓo'. Fu, fu waa'too
kikëfít!

Kitaabuk Yéesu

24 Lëehí'ta Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Binaa ɓo' waa' kitaam ga fenooroonaa, ya alat hafci, ya
kooruk kuraanaagari†, ya taabukkoo.
25 En ki'enaa, ɓaa fu waa' kisom kumuunfunaa, fu hayka
kiñak bi taa'. Wayee ɓaa mi tahhaa kiñak kumuunfunaa,
fu hayka kilaakis.
26 Ee ɓo' enoh kilaak iñcii ga ëldúna tóohɗa ya, binaa ya
na' kiñak kipesci bi taaraa? Ati laakin iñaa ɓo' mín nawa
kilaasoh kipeskaagari?
27 Kowukii ɓii nak hay kihay ga ndamaa Paamci, ya taam
na malaakacaagari. Bëríinaa, ɓaa en ɓéeɓ, ya hayyi kifay
iñaa ya tumɗa.
28 Mi wo''úuka ee kayoh, ɓiɓo' ga ɓuwii ɓii kaansoo ee ɓa
hottii Kowukii ɓii hay ga Nguuraagari.

17

Ndamaa Kooh yoosukka ga Yéesu

1 Tíkka ga bes ciyitniinoo, Yéesu taammba na Pee' na Saak
na Saŋ këmëeŋkí Saak, ya ɓayyaɓa, ɓa rek daa wéetin, ga
ɗook jaŋjaŋ wiyaak.
2 Daama, jëmmaagari súpítukka ga fíkíiɓa. Fíkíifaagari
faa melic en fan noh, kúltícaagari yaanaawwa ɗer fodii
lee'laat.
3 Ga ɗekatcaama, tëelíbéecaa ɓaahayɓaa hotussa Móyíis
na Ili meyussa ga fíkíiɓa, ɓa ɓaa saawal na Yéesu.
4 Pee' dalla kiwo' Yéesu an:

† **16:24 16: 24** *Kikooruk kuraa* kërí en kitaam ga kotcaa Yéesu, ee kipari' kikaan fodaa gari ndaga Hewhewii winéwí'wii.

- Ha'mudii, dii newin garuu! Fu waa'kanaa, mi yíp taal kaahay dii: wíinoo wuufu, wíinoo wuu Móyíis ee wíinoo wuu Ili.
5 Lak Pee' yaa lís kiwo' fodaama, laakka yaayeel wimélící' waa hay, úullaɓa. Ee ga ɗuuy yaayeelaa, laakka koonaakaa wo' an:
- Ɓii yii yërí en Kowukiigoo mi keeñukɗa, keeñnjoo soosin gari, súkúrukatti!*
6 Daa tëelíbéecaa kelohsee koonaakaa kaama, ɓa ennda nërëm ga kakay, ɓa tíitta lool.
7 Wayee Yéesu deeyca, le''a gaɓa, wo''aɓa an:
- Kolkat, kaa tíitat!
8 Waa ennda ɗa, ɓa ɓëwí'ta haf, ɓa hotissii ken enndii Yéesu haŋcinaa.
9 Daa ɓa enee na kiyoosuk jaŋjagaaɗa, Yéesu: wo''a tëelíbéecaa kiɗíŋɓa an:
- Kaa ɓéestírat ken iñii ɗú hot feeñuk garúuɗa, bi ga daa Kowukii ɓii mílísan ga ɓuwaa kaaninɗa.
10 Lëehí'ta tëelíbéecaa meekissa Yéesu an:
- Iñii tah ya jëgíroh-waascii wo'u an Ili yërí ɗewan kihay paay✡?
11 Yéesu taassaɓa an:
- Ee kayoh! Ili ɗewan kihay, ya hëwíraat iñaa en tóoh bi jek.
12 Wayee mi wo''úu an Ili hayin kumëeñí' ee ɓuwii ínohsohussiiri, wayee ɓa tummbari iñaa neɓɓa. Fodaama Kowukii ɓii ɓan, ɓa yahka ɗa kitum.
13 Waa ennda ɗa, tëelíbéecaa ɓaa han ki'ínoh an Saŋ-Bëtís yërí ya wo'eeɓa.

Yéesu wëkí'ta oomaanaa ɓay cikeen-keen
(Marka 9: 14-29; Lúkkaa 9: 37-43)

14 Ga waa Yéesu na tëelíbéecaagari yoosuku jaŋjagaa ɓa hayya bi ga daa mbooloomaa enɗa, laakka ɓaa hay, yí''a ga fíkíi Yéesu,
15 wo''ari an:
- Kiyaakii, yërëmaa kowukiigoo, ya ɓay cikeen-keen ee mesikin gari lool. Leekleek ya keen ga kiwii wala ya keen ga músú.
16 Mi haydohinndi ga tëelíbéeciigaraa wayee ɓa mínndiiri kiwëkí'.
17 Yéesu wo''ari an:
- Cëey, ɗú ɓuwii wati, ɗú laakoo ngëm ee ɗú tumi iñaa joffii. Mi enan narúu bi kera? Mi múuñɗanndúu bi kera? Haydohɗattoo oomaanaa gii.

---

* **17:5 17: 5** Malkat 3: 17 na iñaa ɓéestíru gaɗa. ✡ **17:10 17: 10** Malkat Malasíi 3: 23.

18 Yéesu gëtta rawaa ya meyoh ga oomaanaa. Rawaa
meyca, oomaanaa dalla kiwak.
19 Lëehí'ta, ga waa ɓa tessa haŋɓaɗa, tëelíbéecaa
deeyussa ga Yéesu, meekisussari an:
- Iñii tah ya ɗí, ɗí mínndii kikaal rawaama ga oomaanaa?
20 Yéesu wo''aɓa an:
- Ga dii ɗú yewinndii ngëmɗa, këri tah. En ki'enaa, mi
wo''úuka ee kayoh; binaa ɗú laakee ngëmaa hín na kowu
fúdan kijutuutaa, eneenaa ɗú wo' janjagii wii an Kolkohaa
dii fu léeruk dúuneenaa, wa tumka. Ee eneenaa dara
wooñoorúu. [
21 Wayee kikíim Kooh na ki'oo' kërí doŋ mín kiméyí'
raɓcaa man ɗa ga ɓo'.]

Yéesu yéegalohissa kikaankaa na kimílískaagari
(Marka 9: 30-32; Lúkkaa 9: 43b-45)

22 Wiima lak tëelíbéecaa Yéesu ɓéeɓba ɓaa ga gohaa
Gëlílée, Yéesu wo''aɓa an:
- Kowukii ɓii hay kitíku ga yah ɓuwii.
23 Ɓa hayyi ki'ap wayee ga besaa wukaahaywaa tíkan
gaɗa, ya hay kimílís.
Tëelíbéecaa nak, keeñcaagaɓa leehha tak ga iñaa ɓa
keloh yaama.

Yéesu fayya lempaa meekisohsi ga Kaanfaa Koohɗa

24 Yéesu na tëelíbéecaagari hayussa Kafarnawom. Daa
ɓa le'ee, ɓuwaa fayuki lempaa†Kaanfaa Koohɗa, hayussa
ga Pee', meekisohussari an:
- Jëgírohiigarúu fayoo lempaa Kaanfii Koohe?
Pee' taassa an:
25 - Ahaŋ kay, hayaa fayin!
Lëehí'ta Pee' aassa kaanfaa, daa ya le'ee Yéesu
ɗëwírukkari meekissari an:
- Ya Simoŋ, fu ínoh ya ga iñii yii? Ɓuwii ɓiida jom kifay
buu'cii ga ëldúnaɗa lempu wala juuti? Ɓuwii dëku ga
kúlkiiɗanoo ɓii en sagacɗa?
26 Pee' taassa an:
- Hanaa sagaccii.
Yéesu nak wo''a Pee' an:
- Kon ɓuwii dëku ga kúlkiiɗa jomoo dara kifay.
27 Wayee waa ɗu waa'tii kiyëngël keeñcaagaɓa, karaa
giiyaa fu wees yoos. Jënaa fu ɗewan ki'amɗa, ŋëegísaa
kúuwkaa: fu hay ga kihot hanja'-hëelís wíinoo. Ɓewaawa,
fu fayɓa lempiigoo ga na wiigaraa.

---

† **17:24 17: 24** *Lempaa Kaanfaa Kooh* ɓaa enin yaawúu' ɓéeɓ ee laakin tíkíis tidaaŋkaah-kanak aawwa ɗook jomin ki'eroh ga kíiskaa, kopa' cadam fay noh-noh wíinoo ga lëgëy.

18

Ɓaa Yéesu wo' an yërí wëñ kiyak ga fíkíi Koohɗa
(Marka 9: 33-37; Lúkkaa 9: 46-48)

1 Ga wahtaama, tëelíbéecaa deeyussa ga Yéesu, ɓa
meekissari an:
- Ɓii yiida wëñ kiyak ga Nguuraa yii ga ɗookɗa?
2 Yéesu ɓayya ku'oomaa, tuuki'taja ga leelooɓa,
3 ya wo''aɓa an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; ɗú súpíttii kipeskaagarúu bi ɗú
man na tu'oomaanaa, ɗú aasoo ga Nguurii yii ga ɗookɗa
taa'.
4 Ɓaa wëñ kiyak ga Nguurii yii ga ɗookɗa yërí en ɓaa
yóoskírin hafci bi madin na ku'oomaakii jii.
5 Ɓaa fu te' ga keeñfu oomaanaa fodii yii ndaga teekii-
goonaa, lakanaa fu te''oo mi ga kihaffoo.

Iñcii tumlukohi ɓo' baakaa'ɗa
(Marka 9: 42-48; Lúkkaa 17: 1-2)

6 Yéesu tíkka ga an:
- Ɓéeɓ ɓaa fu baakaa'lukoh yíinoo ga tu'oomaatii tii ee
gëmu garooɗanaa, iñaa gën garaaɗa wërí en fu pokɗu atoh
wiyaak* ga koonaakaagaraa, fu jafu ga ɗuuy giiyaa.
7 Massa fu ëldúna, ndaga yewinin garaa iñcaa eki ɓo'
ga kitum baakaa'. En ki'enaa, mosanndii ga kiñak, wayee
massa ɓaa iñcaama koorohan gariɗa!
8 Ɓaa en lak yahaagaraa, wala kotaagaraa wërí tahhaa
kitum baakaaraa, gúraawa fu jaf di'úsaayí'. Iñaa gën
garaaɗa wërí en fu aas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa na yah
wíinoo wala kot wíinoo, loo kilaak yah kanak wala kot
kanak ee fu jafu ga kiwiikaa yímoo taa'ɗa.
9 Ɓaa kuhaskaagaraa tahhaa kitum baakaaraa, nísaaja.
Iñaa gën garaaɗa wërí en fu aas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa
na kuhas kíinoo loo kilaak tuhas tanak ee fu jafu ga kiwiikaa
safara.
10 Kaa eewat yíinoo ga tu'oomaatii tii. En ki'enaa, mi
wo''úuka, malaakacaagaɓa ga ɗookɗa, besaa en ɓéeɓ ɓa
hídoh na Paammboo yii ga ɗookɗa. [
11 En ki'enaa, Kowukii ɓii hayin ëldúna kimúsal ɓuwii
múuyɗa.]

Liiwukaa wo' ga loo baalaa múuyee hotukkaɗa
(Lúkkaa 15: 3-7)

Yéesu tíkka ga an:

---

* **18:6 18: 6** Atohaa wiyaakwaama wërí seesohsi towu reseŋ

12 - Ɗú ínoh ya ga iñii yii? Binaa ɓo' laak baal ɓitéemée'
ee ya múuyluk ga yíinoonaa, ya foñanndii ɓidaaŋkaah-
yitnanikiis na ɓiyitnanikiisɓaa ga ɗook jaŋjagaa ɓa
níirohuɗa, ya yee kiraasnee yaa múuyɗane?
13 Mi wo''úuka ee kayoh; binaa ya hottinaa, neɓlukaa
ya neɓlukan ga yíinoo yaamaɗa, hay kiwëñ kiyak waa
ya laakan ga ɓidaaŋkaah-yitnanikiis na ɓiyitnanikiisɓaa
múuyussiiɗa.
14 Ee Fodaama, Paammbúu yii ga ɗookɗa waa'tii yíinoo
múuy ga tu'oomaatii tii.

Binaa mbokfu kerceen tooñaa

Yéesu tíkka ga an:
15 - Binaa mbokfu kerceen tooñnjaanaa, kara, fu wéet
nari ɗú ɓanak doŋ, fu ña'ti. Binaa ya tookkaa kisúkúrukaa,
lak fu laasinndi.
16 Wayee binaa ya tookkiiraa kisúkúrukaa, taabaa na ɓo'
yíinoo wala ɓo' ɓanak, fu karis gari. Ndaga fodaa daa
Këyítfaa wo'ɗa, ga iñaa en ɓéeɓ jomin kilaak ɓo' ɓanak
wala ɓaahay ɓaa en seedi ga.
17 Wayee binaa ya tookkii kikeloh iñaa ɓa wo'ɗanaa,
wo'aaka ɓu-jaangaa†. Binaa ya saŋ ɓan kikeloh iñaa ɓu-
jaangaa wo'ɗanaa, abohaari fodii yiifa' wala fodii juuti‡.

Iñaa kokohu na iñaa tooku

18 Yéesu tíkka ga an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; ɓéeɓ iñaa ɗú kokoh ga ëldúna,
hay kikokohu ga ɗook; ee ɓéeɓ iñaa ɗú took ga ëldúna, hay
kitooku ga ɗook ɓan✡.
19 Tíkissa ga, mi wo''úu an binaa ɓo' ɓanak garúu, dii
ga ëldúna, júwohu ga kikíim Kooh ga iñaa mín ki'en ɓéeɓ,
Paammboo yii ga ɗookɗa hayɓari ki'on.
20 En ki'enaa, daa ɓo' ɓanak wala ɓaahay hídírukoh ga
teekiigoo ɓéeɓ, mi yaa ga leelooɓa.

Kibayaloh ga díkaanti ɓo' na mooroomci

21 Waa ennda ɗa, Pee' deeyca ga Yéesu, meekissari an:
- Ha'mudii, mbokkoo yaa dëkkoo kitooñ, mi jommbi
kibayal waas cera? Karat bi en waas ciyitnakanake?
22 Yéesu taassa Pee' an:
- Mi wo''iiraa waas ciyitnakanak doŋ sah, wayee bayalaari
waas cidaaŋkaah-yitnakanak bi en waas ciyitnakanak§.

---

† **18:17 18: 17** *Bu-jaangaa* waa' kiwo', dii, mbooloomaa ɓuwaa gëmin ga Kiristaaniiɗa. ‡ **18:17 18: 17** Yiifa' na juuti enuunun ɓuwaa setussii ndaga ɓa ínohoo Kooh ee ɓa tumi iñaa joffii ga ɓimooroomɓa. ✡ **18:18 18: 18** Mëdírohat na Mëccëe 16: 19. § **18:22 18: 22** Kídii kídu diiɗa waa' kiteewoh an kibayaloh leehoo. Ken jomoo kikín daa kibayalohkaagari hín kiyewinɗa.

Liiwukaa wo' ga loo súrgaa tookkii kibayalohɗa

Yéesu tíkissa ga, liiwukkaƀa an:

23 - Këří tah Nguurii ga ɗookɗa mëdírohu anee: Enee
buu', ya waaree súrgacaagari kínɗussi alalaagari ya
laakɗa.
24 Daa ya dalee kikín, ya haydohɗussa yíinoo yaa ƀayi'ti
cadam fay ƀo' ƀijúnni-daaŋkaah ga noh-noh wíinoo.
25 Ɓaa yaama mínndii kifay iñaa ya laaki' buuraaɗa.
Buuraa dalla kinakoh ya toonu ñaam ya na ƀetici na
towutaagari na tóoh iñaa ya laakɗa. En ɗanaa kobotkaa
ëlídu.
26 Súrgaa dalla kiyí' kúrúk ga fíkíi buuraa, kíimmbari an:
«Múuñɗaaroo bi ga fíkíi, mi hayyaa kifay tóoh.»
27 Buuraa laakka yërmaandi gari, múuñi'tari kobotkaa,
íissari, ya yaa yah.
28 Súrgaa meyca yaa yah. Ya hídohha na húnísci súrga,
yaa laakɗeeri cadam fay ƀo' yíinoo ga noh-noh. Ya ŋooyya
yaama ga koonaa, yaa booy, wo''ari an: «Fayaaroo iñii fu
ƀayi'tooɗa.»
29 Húnísmunaa yí''a kúrúk ga kotcaagari, kíimmbari an:
«Múuñɗaaroo bi ga fíkíi, mi hayyaa kifay»;
30 wayee ya saŋnga. Ya nammbari kiƀay hen, laŋlukkari
ga kasu bi ga daa yaama fayanndi iñaa ya laaki'tiɗa.
31 Daa súrga mooroomuncaagari hotsee iñaa laakee
yaama, keeñƀa leehha ga tak. Ɓa ka'ta, ƀa ƀéestí'ta buuraa
tóoh iñaa hewee yaama.
32 Waa ennda ɗa, buuraa ƀaylukka súrgaama, wo''ari an:
«Fu súrga yisóotí'! Fu yí''ii hen ga fíkíiroo, mi múuñi'taraa
kobotkaagaraa ƀéeƀkane?
33 Fu ƀan, fu mínéerii kilaak yërmaandi ga mooroomfu
yaama fodaa daa mi laakee yërmaandi garaaɗane?».
34 Keeñaa buuraa tammba lool. Ya laŋnga súrgaa ga kasu,
ya fítísohu bi ga daa ya fayan kobotkaagari ƀéeƀka.
35 Yéesu tíkka ga an:
- Paammboo yii ga ɗookɗa yah narúu kitum fodaama,
binaa yaa en ƀéeƀ garúu bayallii mooroomci na keeñaagari
ƀéeƀwanaa.

19

Yéesu wo''a ga loo kifasi'
(Marka 10: 1-12)

1 Ga waa Yéesu lëehí'ta kijëgíroh iñcaama, ya kolkohha
gohaa Gëlílée, ya yaa yah dëkcaa bok ga gohaa Yúudée ee
hanoh húlúwaa Yúrdeŋ gaaɗa.

2 Mbooloo wiyaak taabukkari daama ee ya yaa wëkí'
ɓuwaa ɗúukool gaɓaɗa.
3 Laakka Fërísiyeeŋcaa hayu bi gari kifí'ti, ɓa meekissari
an:
- Waasiiruu onin yaal kifasi' ɓetici ga iñaa ɓa mín
kilaakoh tóohe?
4 Yéesu meekissaɓa an:
- Hanaa ɗú jaŋngii iñaa bídu ga Këyítfaa Koohɗa: «Ga
dalaaraa yii sak tóohɗa tummbaɓa yaal na ɓeti»,
5 ee Kooh wo''a an: «Kërí tah bi yaal hay kifoñ paamci na
eeci, ya aboh na ɓetici ee ɓa ɓanak, ɓa en ɓo' yíinoo.»
6 Fodaama ɓa enissii ɓanak, wayee ɓa en yíinoo. Kon ɓo'
hanat kihëgísoh iñaa Kooh akitohin.
7 Fërísiyeeŋcaa meekisohussari an:
- Kon iñii tah ya Móyíis nakoh an binaa ɓo' yah kifoñ
ɓeticinaa, ya onuunun kibín këyít ya e'tija kiteewoh an
sëyaa tasin?
8 Yéesu taassaɓa an:
- Móyíis onndarúu kifasi' ɓeticiigarúu ndaga dii ɗú súɓ
ga keeñɗa, wayee enéeríiɗa kuɗewaa.
9 Mi wo''úu an: «Binaa ɓo' kaal ɓetici, pañ ɓeti yiliis ee
lakanaa enndii an ɓetifaagari ɗúkki hen faanukka na yaal
yiliisaa, iñaama kiɗúk ɓetici, ya faanuk na ɓeti filiis.»
10 Tëelíbéecaa wo'ussari an:
- Binaa en an iñaama yërí laak ga díkaanti yaal na
ɓetinaa, caloo kipañ.
11 Yéesu taassaɓa an:
- Enndii an ɓuwii ɓéeɓɓa ɓërí mín ki'ínoh iñii wo'u yii.
Ɓuwaa Kooh onɓakaɗa doŋ ɓërí mínka.
12 En ki'enaa, laakin enaama ciyewin caa mín ɓo' ki-
hoonoh kipañ, laakin ɓuwaa mínsooka ga ki'oomaaɓa,
ɓíinoo ɓo' tíkɓaka, ɓíinoo ɓan waarussii ndaga ɓa tanuk
Nguuraa Kooh. Jëgíruma ɓaa fu mínwa kitookaa, tooka.

Yéesu barkeella tu'oomaataa
(Marka 10: 13-16; Lúkkaa 18: 15-17)

13 Waa ennda ɗa, ɓiɓo' haydohɗussa Yéesu tu'oomaa,
ya tík yahcaagari ga ɗookɓa, ya kíimi'ɓa Kooh. Wayee
tëelíbéecaa ɓaa ña' ɓuwaa.
14 Yéesu wo''aɓa an:
- Íisat tu'oomaatii ta hay garoo, kaa hoonohatɓa ndaga
Nguurii yii ga ɗookɗa wuu ɓuwii man naɓaɗa.
15 Waa ennda ɗa ya tíkkaɓa yahcaagari, lëehí'ta ya
kolkohha daama ya yaa yah.

Oomaa-fiilaa yilëekí'-alalyaa
(Marka 10: 17-31; Lúkkaa 18: 18-30)

16 Laakka ɓo' yaa deey ga Yéesu meekissari an:

- Jëgírohii, mi mín ya kitum yijófí' bi mi laas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa?
17 Yéesu taassari an:
- Iñii tah yah fu meekissoo ga loo yijófí'yaa fu mín kitumɗa? Ɓo' yíinoo doŋ yërí jof. Fu waa' ki'aas ga kipeskaa leehoo taa'ɗanaa, tumaa iñcii Waasii Móyíis nakoh kitumɗa.
18 Ɓaa meekissa Yéesu an:
- Iñcii ciida nakohu kitum?
Yéesu taassa an:
- Kaa laŋ kumuun ɓo'; kaa ɗúk ɓetifu wala yaalfu, fu faanuk na ɓo' yiliis; kaa lok; kaa seedi' saboh.
19 Kelohɗaa paamfu na eefu; fu waa' mooroomfu fodaa daa fu waa' haffuɗa.
20 Oomaa-fiilaa wo''a Yéesu an:
- Mi tumin iñcuma tóohca, iñii yiida tessoo kitum?
21 Yéesu wo''ari an:
- Fu waa' kimëtíraa, kara, fu toon iñaa fu laakɗa tóoh, fu waroh koparaama nduulcii, fodaama fu hay kilaak alalaa leehoo taa' ga ɗook, lëehíraa fu hay, fu taabukkoo.
22 Daa oomaa-fiilaa kelohee wo'eenaama, keeñci leehha tak, ya yaa yah, ndaga ya enee ɓaa yewinin alal.
23 Yéesu dalla kiwo' tëelíbéecaa an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; ki'aaskaa ha'-alal ga Nguurii yii ga ɗookɗa daal yooɓpii.
24 Mi wo'issúu ɓan an, geeleem paaf ga noŋ kúucërí wëñ kiyooɓ daa ha'-alal aasan ga Nguurii Kooh.
25 Daa tëelíbéecaa kelohee wo'eenaama, ɓa waaru''a lool, ɓa wo''a an:
- Kon baanaa, ɓii mín kimúc ɓa?
26 Yéesu malakkaɓa, wo''aɓa an:
- Iñaama wooñ ɓo' wayee wooñnjii Kooh.
27 Waa ennda ɗa, Pee' dallari kiwo' an:
- Malkaa, ɗí, ɗí foñin tóoh, ɗí taabukinndaa, kon ɗí yah ya kilaak?
28 Yéesu taassa an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; bëríinaa Kooh tuukiran ëldúna wiliis wi'as bi Kowukii ɓii yuŋ kinguuruk ga ndamaa-garinaa, ɗú ɓii ɗú ɓidaaŋkaah na kanakɓii taabukkooɗa, ɗú hay kiyuŋ ɓan ga baŋ-buu', ɗú atti' níilcaa Isarayeel cidaaŋkaah na kanakcaa.
29 Ee ɓéeɓ ɓuwaa foñ kaanɓa, na ɓiyaakɓa ɓiyaal na ɓiɓeti, paamɓa, eewɓa, towutaagaɓa wala yooncaagaɓa ndaga teekiigoonaa, ɓa hay kilaasis iñaa wëñɗa waas citéemée' ee ɓa hay kilaak kipeskaa leehoo taa'ɗa.
30 Ɓiyewin ga ɓuwii ɗeɓ watiɗa ɓërí mëeñjohan ee ɓiyewin ga ɓuwii mëeñjohɗa ɓërí ɗewan.

20

Liiwukaa wo' ga loo lëgëyohcaa bokussii wahtu kiƀewuɗa

Yéesu liiwukissa an:

1 - Nguurii ga ɗookɗa nak mëdírohu anee: Enee ha'-kaan, ya koluka ga kímaa teel, ya ƀeƀneera ƀiƀo', ƀaa lëgëyɗanndi ga yoon-biiñaagari.

2 Ya júwohha naƀa ga ki'e'ƀa iñaa faysi ga noh-noh wíinooɗa. Lëehí'ta ya ebillaƀa yoonaagari.

3 Ya meyissa ga ƀak wahtu yoo'-yoo', ya hotta ƀiƀo' ƀiliis, ƀaa yugu ga paanaa dëkaa, tumussii dara.

4 Ya wo''aƀa an: «ɗú ƀan, karat, ɗú lëgëynee ga yoon-biiñaagoo. Mi hayyúu kifay iñaa wa'.»

5 Ɓaama karussa. Ha'-yoonaa meysissa ga ƀak wahtu cuunoh na ƀan ga wahtu kigoonaluk, ya tumissa fodaama.

6 Ya meysissa lak nohaa waa soos, ya hotta ƀiƀo' ƀiliis daama, ga paanaa, ya meekissaƀa an: «Ɗú yugoh ya dii noh-noh, ɗú tummbii dara?»

7 Ɓa taassari an: «Ken ƀeƀpiiríi kilëgëy hen.» Ya wo''aƀa an: «Kon ɗú ƀan, karat, ɗú lëgëynee ga yoonaagoo.»

8 Ga wahtu kiyút, ha'-yoonaa wo''a ƀaa tuukuk lëgëyaaɗa an: «Ɓayaa lëgëyohcum, fu fayƀa. Dalohaa ga ƀuwum mi mëeñjoh kiƀeƀɗa, fu lëehíroh ga ƀuwum mi ɗeƀ kiƀeƀɗa.»

9 Waa ennda ɗa, lëgëyohcaa ƀeƀsee lak nohaa soosinɗa, hayussa. Ɓa fayussa yaa en ƀéeƀ noh-nohaagari wíinoowaa.

10 Lëgëyohcaa ɗeƀsee kiƀewuɗa nak, daa ƀa hayee kifayuk, ƀa fooŋnga an ƀa hay kilaas iñaa wëñ. Wayee ƀa ƀan, ƀa fayussa yaa en ƀéeƀ noh-nohaagari.

11 Daa ƀa laasee ga, ƀa aawwa kiña' iñaama ga fíkíi ha'-yoonaa,

12 ƀa wo''ari an: «Ɓuwii ƀii mëeñjoh kiƀewuɗa lëgëyu wahtu wíinoo doŋ ee fu hídí'ƀa naríi, ɗí ƀii ɗí kooruk coonufii lëgëyii na taangaayii noh-nohɗa!»

13 Wayee ha'-yoonaa taassa yíinoo gaƀa an: «Ɓaal, mi tooñnjiiraa kat. Man ɗu júwohee ga cadam noh-noh wíinoo?

14 Kon ƀewaa iñii fu laakɗa, fu yee. Mi waa' ki'e' ƀii yii mëeñjoh kiƀewuɗa ya hídí' naraa.

15 Mi laak alaliigoo, mi mínoo ga kitum iñaa neƀpoone? Wala ati keeñfu mesik ga dii mi jofɗa hen?»

16 Waa ennda ɗa, Yéesu tíkka ga an:

- Fodaama, ƀuwii mëeñjohɗa ƀërí ɗewan, ƀuwii ɗeƀɗa ƀërí mëeñjohan.

Waas wukaahaywaa Yéesu yéegaloh kikaankaagari na kimílískaagari
(Marka 10: 32-34; Lúkkaa 18: 31-34)

17 Waa ennda ɗa, Yéesu enee ga waas Yéerúsaleem, ya
na tëelíbéecaagari ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa, ya ɓayyaɓa
haŋ, wo''aɓa an:
18 - Súkúrukat, ɗu ɓii yah Yéerúsaleem ee Kowukii
ɓii hay kitíku ga yah sarahohcaa ɓiyaakɓaa, na jëgíroh-
waascaa, ee ɓa hayyi ki'atti' kikaan,
19 ɓa tíkki ga yah yiifa'caa*, ɓaama ñaawalsohhi, ɓa
típpi laawoo, lëehíraa ɓa daayci ga kuraa. Ee ga besaa
wukaahaywaa tíkan gaɗa, ya hay kimílís.

Iñaa eew towutaa Sebedee kíim Yéesuɗa
(Marka 10: 35-45; Lúkkaa 22: 24-30)

20 Waa ennda ɗa, towutaa Sebedee tanaktaa, eewɓa hayya
ga Yéesu, ya taam na oomaacaagari, ya yí''a ga fíkíici
kikíimmbi yen.
21 Yéesu meekissari an:
- Fu waa' ya?
Ya taassa an:
- Dígaaroo an ɓinaa fu yuŋ ga Nguuraagaraanaa, oomaci-
igoo ɓii, yii yugan ga yahfu ñaam, yíinoo ga yahfu seŋ.
22 Yéesu taassaɓa an:
- Ɗú ínohoo iñii ɗú kíimɗa. Ɗú mínin ki'an kaas-coonii
mi yah ki'anɗane?
Ɓa taassari an:
- Ɗí mínin.
23 Ya wo''aɓa an:
- En ki'enaa, ɗú hay ki'an ga kaasii mi yah ki'anɗa, wayee
en iñaa aaw ga kiyuŋ ga yahhoo ñaam wala ga yahhoo
segaa, enndii mi jomka kiwo'. Ɓuwaa Paammboo waayuki'
ɓakcaamaɗa ɓërí yahca ki'eru.
24 Daa tëelíbéecaa ɓidaaŋkaahɓaa tesɗa kelohee iñaama,
ɓa aylukka tëelíbéecaa ɓanakɓaa bokohɗa.
25 Waa ennda ɗa, Yéesu ɓayyaɓa, wo''aɓa an:
- Ɗú ínohin an ɓuwii en ha'-kúl ga ëldúnaɗa, ɓa teewi
ɓuwii an ɓa hanoh ɓéeɓ ɗook ee ha'-doolicii tumlukohi
ɓuwii ga iñaa neɓɓa.
26 Iñaa manɗa yahhiiɗa kilaak ga ɗuuycúu. Wayee laak
ɓaa waa' ki'en ɓo' yiyaak ga ɗuuycúunaa, ya joman ki'en
súrgarúu,
27 ee ɓaa waa' garúu kikuliyukaa, ya joman ki'en
ñaammbúu.

---

* **20:19 20: 19** Yiifa'cii wo'u diiɗa, ɓu-Room ɓërí.

28 Fodaama, kiheel súrga tahhii Kowukii ɓii kihay, wayee
ka hay ki'en súrga ɓuwii na ki'eroh kumuunci doo ya laas
tumuun ɓo' ɓiyewin.

Yéesu wëkí'ta búumí' ɓanak ga teeraa Yéríkóo
(Marka 10: 46-52; Lúkkaa 18: 35-43)

29 Daa Yéesu na tëelíbéecaa meysee teeraa Yéríkóo,
mbooloo wiyaak taabukkari.
30 Lak laakin ƀúumí' ɓanak ɓaa yuŋ ga yahaa waasaa,
ɓaa sarahtuk. Daa ɓa kelohee an Yéesu yërí en na kipaaf,
ɓa aawwa kifiip an:
- Ha'mudii, kucaasamunkii Dëwít yërëmaaríi!
31 Ɓuwaa ɓaa ña'ɓa doo ɓa ɗekoh, wayee ɓa ɓaa wëñ
kifiip an:
- Ha'mudii, kucaasamunkii Dëwít yërëmaaríi!
32 Yéesu tuukka, ɓayyaɓa, wo''aɓa an:
- Ɗú waa' ya mi tumi'túu?
33 Ɓa taassari an:
- Ha'mudii, tumɗaaríi bi ɗí mín kihotsis.
34 Yéesu laakka yërmaandi wiyaak gaɓa, le''a ga tuhas-
taagaɓa. Ga saasi ɓa malakka, ɓa ɓaa taabukki.

21

Yéesu aassa teeraa Yéerúsaleem na ndam wiyaak

1 Yéesu na tëelíbéecaagari hayussa bi ɓa deeyca teeraa
Yéerúsaleem, ga yahaa dëkaa Betfasee en ga ɓak tëgëlaa
Ólíwíyéecaaɗa. Daama Yéesu wossa ga tëelíbéecaagari
ɓanak,
2 ya wo''aɓa an:
- Karat dëk-kawum en ga fíkíirúuɗa. Binaa ɗú le' danaa,
ɗú hay kihot baam yileɓ yaa pokuunun, taam na cúmbú',
pëkísatɓa, ɗú haydohi'tooɓa.
3 Ee binaa ɓo' wo' yen ganaa, taasatti an: «*Ha'mudii laak
sooli ga». Ee ga saasi ya hayyúu ki'íis ɗú haydohɓa.
4 Iñaama laakka doonaa iñaa sëldíiga-Koohaa wo'eeɗa
mat. Ya wo'ee an:
5 «Wo'at ɓu-teeraa Síyoŋ an:
- Malkat, buuriigarúu yeema hayi garúu.
Ya, ya tíitarukkii ee ya lap ga baam yileɓ,
na ga ɗook cúmbú', kowu baam.»
6 Tëelíbéecaa ɓanakɓaa karussa, ɓa tummba fodaa daa
Yéesu nakeeɓakaɗa.
7 Ɓa haydohha baamaa yileɓyaa na cúmbúraa. Ɓa la'ta
paltucaagaɓa ga ɗook baamcaa, Yéesu lappa ga ɗookgaa.

8 Ɓo' ɓiyewin ga mbooloomaa larussa paltucaagaɓa ga
waasaa. Ɓuwaa ɓíinoo ɓaa gú' toytaa tediktaa, ɓaa ɓool
tuu'taa, ɓaa la'ta ga waasaa.
9 Ɓuwaa hanohee Yéesu fíkíi na ɓuwaa taamsee ga
fenoociɗa, ɓéeɓɓa ɓaa wo' didóolí' an:
- Óosaanaa!
Ndam aawat ga kucaasamunkii Dëwít!
Kooh barkeelat yii hay ga teekii Ha'mudiiɗa!
Óosaanaa aaw ga ɗookaa-ɗook.
10 Daa Yéesu aasee Yéerúsaleem, tóoh dëkaa yëngëlukka,
ɓuwaa ɓaa meekisoh an:
- Ɓii yii, ya ɓa?
11 Mbooloomaa taassa an:
- Sëldíiga-Kooh Yéesu yërí, yii meyoh Nasareet ga gohaa
Gëlíléeɗa.

Yéesu kaalla toonohcaa ga ɗuuy Kaanfaa Kooh
(Marka 11: 15-19; Lúkkaa 19: 45-48; Lúkkaa 20: 1-8)

12 Yéesu aassa Kaanfaa Kooh, ya kaalla ɓéeɓ ɓuwaa enee
na kitoon na ɓuwaa enee na kilom daamaɗa. Ya yaa ɓúuk
taabulcaa weci'oh-kopa'caa na yugaahcaa toonoh-ho'caa*.
13 Lëehí'ta, ya wo''aɓa an:
- Bíduunun ga Këyítfaa an: «Kaanndoo yah ki'en kaanfaa
kíimohohsan Kooh», wayee ɗú, ɗú tumfa ɗaakkaa' lok✡.
14 Laakka búumí', na ɓéedúkí'caa hay ga Yéesu ga
Kaanfaa Kooh, ya wëkí'taɓa.
15 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa aylukussa
ga waa ɓa hot enaamacaa cidóoyí'-waa'caa ya tumɗa, ee ɓa
hotta ɓan oomaacaa ɓaa fiip ga Kaanfaa Kooh an: «Ndam
aawat ga kucaasamunkii Dëwít!»
16 Ɓa dalla Yéesu kiwo' an:
- Fu kelohin iñii oomaacii wo'ɗane?
Yéesu taassaɓa an:
- Ee mi keloh ga. Hanaa ɗú mosoo kijaŋ iñii bídu yii an:
«Ga túuwtii oomaacii na tii lii'cii, fu meydohɗin haffu ga
yeek-kañ»?
17 Lëehí'ta Yéesu foñnjaɓa daama, ya meyca teeraa, yaa
yah Bétaníi, ya neehneera daama bi Kooh wíissa.

Yéesu coñnja kedikkaa
(Marka 11: 12-14,20-24)

18 Ga kooh-wíisfaa, Yéesu enee na kiɓoyuk teeraa ee lak
ya yaawin.

---

* **21:12 21: 12** *Weci'oh-kopa'caa* waama, yaawúu'caa meyoh ín haysee Yéerúsaleemɗa weci'see kopa'caagaɓa ga ɓuwaama, doonaa ɓa mín kilom júu' kitum sarah ga Kaanfaa Kooh na kifay lempaa Kaanfaa Kooh. ✡ **21:13 21: 13** Malkat Ísayíi 56: 7; Yérémíi 7: 11.

19 Ya hotta bos een ga yahaa waasaa, ya ka'ta bi ga bosaa,
ee ya hottii dara ga, enndii tuu'taanaa. Waa ennda ɗa, ya
wo''a kedikkaa an:
- Fu límsisoo kowu bi taa'!
Ga saasi, eenaa súßpa kaw.
20 Daa tëelíbéecaa hotee iñaama, ßa jaahli''a lool, ßa
meekissa Yéesu an:
- Tum na kedikkii súß ga saasi?
21 Yéesu taassaßa an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; binaa ɗú laak ngëm ee ɗú laakkii
hel kanak ganaa, ɗú eemoo ga kitum iñii dal kedikkii kiiɗa
doŋ, wayee ɗú wo' sah jaŋjagii wii an: «Kolkaa dii fu
jafsunee ga giiyaa!» Iñaama laak.
22 Binaa ɗú kíim Kooh ee taam na ngëmaa, ßéeß iñaa ɗú
meekisohaa, ɗú laakki.

Yéesu meekisohussa ßaa onndi doolaa ya ßayɗa
(Marka 11: 27-33; Lúkkaa 20: 1-8)

23 Yéesu aassa Kaanfaa Kooh, ya yaa jëgíroh. Sarahohcaa
ßiyaakßaa na yaakcaa dëkaa hayussa, ßa meekissari an:
- Iñcii fu tumɗa, fu ayka gada? Ɓii onndaaca kitumßa?
24 Yéesu taassaßa an:
- Mi ßan, mi yahhúu kimeekis enaama yíinoo doŋ, binaa
ɗú taassoo ganaa, mi wo''úu ßan iñcii mi tumɗa ati mi ayka
gada?
25 Saŋ-Bëtís, ßii yiida woseeri kibëtísi' ßuwaa? Kooh wala
ßo'-súusúus?
Ɓa ßaa wo' ga díkaantißa an: «Binaa ɗu wo' an Kooh yërí
woseerinaa, ya hayyuu kilof an: iñii tah ya ɗú gëmmbii ga
Saŋ?
26 Ee ɗu wo' an ßuwii ßërí woseerinaa, ɗu jomin kiniik
mbooloomii ga iñaama ndaga ßa tookin an Saŋ sëldíiga-
Kooh.»
27 Ɓa dalla kitaas Yéesu an:
- Ɗí ínohoo!
Yéesu loffaßa an:
- Kon baanaa mi ßan, mi wo'anndiirúu iñcii mi tumiɗa
ati mi ayka gada.

Liiwukaa wo' ga loo towutaa tanaktaaɗa

Yéesu tíkka ga an:
28 - Ɗú ínoh ya ga iñii yii? Enee ßo', ya laakee towu tanak.
Ya hayya ga yíinooyaa wo''ari an: «Kowuroo, wati, leenaa
kara, fu lëgëynee ga yoon-biiñaagaruu.»
29 Kowukaa taassari an: «Mi yahhii». Wayee ennda kiis,
ya récukka, ya ka'ta yoon.

30 Paamudaa hayya ga yukanakyaa ɓan, wo''ari iñaa
ya nakee yuɗewaayaaɗa. Kowukaa kukanakkaa wo''a
paamudaa an: «Ee, mi yii yah ɓuba!» Wayee ya ka'tii.
31 Yéesu meekissaɓa an:
- Yiida ga towutaa tanaktaa tum iñaa paamci waa'ɗa?
Ɓa taassa an:
- Yaa ya ɗewohɗa yërí.
Yéesu dallaɓa kiwo' an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; juuticii na faankoh-pakaycii ɓërí
ɗewanndúu ki'aas ga Nguuraa Kooh.
32 En ki'enaa, Saŋ hayin garúu. Ya teeɓparúu waasii
wijúwí' wii ee ɗú gëmmbii iñaa ya wo'ɗa. Wayee juuticii
na faankoh-pakaycii gëmussari. Ee ga iñaa ɗú hot yaama
tóoh, tahhii bi ɗú récukka, ɗú gëmmba iñaa ya wo'ɗa.

Liiwukaa wo' ga loo línoh biiñcaa ɓisóotí'ɓaa
(Marka 12: 1-12; Lúkkaa 20: 9-18)

Yéesu wo''a ɓuwaa an:
33 - Súkúrukat, mi wo''úu liiwuk wiliis: Enee ha'-yoon,
ya yíppa tedik-reseŋ ga yoonci. Ya ɗíŋnga yoonaa, ya acca
noŋ ga yoonaa daa towu-reseŋtaa seesohsan. Ya tawahha
daa ɓo' mínan kituukoh, tíim yoonaa malaki ga. Lëehí'ta
ya sassa ɓilëgëyoh ga yoonaa, ya yaa yah kiɓaaɓ.
34 Ga waa wahtu kiɓeen yoonaa le'ɗa, ya wossa
súrgacaagari ga lëgëyohcaa ga yoonaaɗa, ɓa e'ti iñaa ya
laak ga iñaa yoonaa meydohɗa.
35 Wayee lëgëyohcaa abussa súrgacaa, ɓa feekka yii,
ɓa appa yíinooyaa. Yaa tesɗa, ɓa tapisohhari na atoh bi
kaannda.
36 Ha'-yoonaa wosissa súrga ɓiliis, ɓaa wëñ kiyewin ɓaa
ya ɗewee kiwosɗa. Wayee lëgëyohcaa tumussa ɓuwaama
fodaa ɓu-ɗewaaɓaa.
37 Ha'-yoonaa mëeñjohha kiwos kowukaagari ga
lëgëyohcaa. Ya abee ga helci an: «Hanaa ɓa hay ki'on
kowukiigoo cée'.»
38 Wayee lëgëyohcaa, daa ɓa hotee kowukaa ha'-kaadaa,
ɓa wo''a ga díkaantiɓa an: «Yii yah kilamɗa yeema, ɗu
apatti, ɗu ɓeɓ iñii ya jomee kilamɗa.»
39 Ɓa dallari ki'am, ɓa fassari bi meyca yoonaa, ɓa appari
daama.
40 Yéesu meekissa ɓuwaa an:
- Binaa ha'-yoonaa hayaa, ya yah lëgëyohcaama na
kitum?
41 Ɓa taassari an:
- Ha'-yoonaa hayaa, hay ki'ap lëgëyohcaa ɓisóotí'ɓaa
ɓaama, ap wibóní'. Lëehíraa ya ɓeɓ yoonaa, ya e'wa
ɓilëgëyoh ɓiliis, ɓaa, binaa kiɓeen le'aa, ɓa e'ti iñaa yoonaa
meydohanɗa.

42 Yéesu wo''aɓa an:
- Hanaa ɗú mosoo kijaŋ iñaa bídu ga Këyítfaa an:
«Atohaa tawahohcaa jafeeɗa,
atohaama enin atoh-koñ.
Iñaama yërí Ha'mudii tum,
ee enin kíntaan ga hasciiruu.»
43 Yéesu tíkka ga an:
-Ërí tah mi wo''úu man: Nguurii Kooh hay kite'u ga yahhúu, wa tíku ga yah heet wiliis, waa yahwa kilëgëy, meydoh jeriñ ga.
44 [Ɓaa keen ga ɗook atohaamanaa hay kiweelsukoh ee ɓaa wa keen ga ɗookcinaa, wa hayyi kinapañsoh].
45 Daa Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na Fërísiyeeŋcaa kelohsee liiwukcaa Yéesu caama, ɓa ínohha an Yéesu wo' naɓa.
46 Ɓa ɓaa heel ki'amluk Yéesu, wayee ɓa niikka mbooloomaa ndaga ɓéeɓ ɓuwaa tookin an Yéesu sëldíiga-Kooh.

22

Liiwukaa wo' ga loo ɓuwaa ɓaysee kiñamɗa
(Lúkkaa 14: 15-24)

1 Waa ennda ɗa, Yéesu liiwukissa ɓuwaa an:
2 - Nguurii ga ɗookɗa mëdírohu anee: Enee buu', ya tíklukka cuunoh ga sëycaa kowukaagari.
3 Ya wossa súrgacaagari kiɓaynee ɓuwaa ya nakee sëgílookfaaɗa. Wayee ɓaama waarussii kihay.
4 Buuraa wosissa súrga ɓiliis ga ɓuwaa ya nakee sëgílookfaaɗa an: «Wo'at ɓuwaa an: ñamahii tíkuunun, mi apin naalciigoo na júu' ɓidúufí'. Tóoh sekɓa, ɓa hayat, ɓa ñam!»
5 Wayee ɓuwaa naksee ɓaama abussii faali ga ɓëytohaa. Yaa en ɓéeɓ yaa yah soolici: yii ga yoonci, yii ga toonaagari.
6 Ɓaa tesɗa abussa súrgacaa buuraa, tóróhírussaɓa, apussaɓa.
7 Buuraa kelohhaka, dalla ki'ayluk. Ya ebilla soldaa'caagari ɓa apnee lagoh-kumuuncaa ɓaama, ɓa tëkí' teeraa ɓa dëkohɗa.
8 Lëehí'ta ya wo''a súrgacaagari an: «ñamahii sëgílookfii pari'in, wayee fa joobeera ɓuwaa nakseefaɗa.
9 Kon nak karat ga mbedicii ga dëkiiɗa, ee ɓaa ɗú hot ɓéeɓ, nakatti ya hay ga sëgílookfii.»
10 Súrgacaa karussa ga mbedicaa. Ɓaa ɓa hotin ɓéeɓ, ennda yijófí' ennda yibóní', ɓa wo''ari. Ɓa nëgírohhaɓa, bi túuyaa ñamahaa tofohuɗa líiffa muut na ɓiɓo'.
11 Buuraa aassa túuyaa kihëeɓɗúk ɓuwaa en na kiñamɗa. Ya hotta daama ɓo', yaa ɓayyii kúltí feet.

12 Ya meekissari an: «Yaal, tum na fu aassa dii ee fu ɓayyii
kúltí hew»? Wayee ɓaa laakkii iñaa ya wo'an.
13 Waa ennda ɗa, ƀuuraa wo''a súrgacaagari an: «Ɓaa
yay, ɓagat yahcaagari na kotcaa, ɗú jaffi ga ñúusaa ga
foohɗa: daama kikodukoh na ki'úñoh sís yah da kilaak✡.»
14 Yéesu tíkka ga an:
- En ki'enaa, ɓuwii ɓayuɗa yewinin, wayee ɓuwii tanuɗa
caakkii.

Kifay lempu
(Marka 12: 13-17; Lúkkaa 20: 20-26)

15 Waa ennda ɗa, Fërísiyeeŋcaa karussa kihotoh ga
ɗuuyɓa, kimalak daa ɓa tuman bi ɓa fí' Yéesu ga ɗuuy
wo'een.
16 Lëehí'ta, ɓa wossa ɓiƀo' ga tëelíbéecaagaɓa, ɓa
taammba na ɓiƀo' ɓan ga ɓuwaa fa' na buu' Erootɗa,
kimeekis Yéesu an:
- Jëgírohii, ɗí ínohin an fu wo'i kayoh: fu jëgíroh iñaa
Kooh nakoh kayoh-kayohɗa. Fu niikkii ken, ee fu malkirii
ɓo' ga daa ya man ga hascii ɓuwiiɗa.
17 Këri tah, wo'aarii halaatfu ga iñii yii: Waasii onohin
kifay lempaa Sesaa', ƀuuraa yiyaakyaa ga Roomɗanoo,
onohhii ka?
18 Wayee Yéesu ínohha nof-moroonaa ɓa na'ɗa, ya
wo''aɓa an:
- Ɗú ɓii ɗú jófjófɗuki ga fíkíi ɓuwiiɗa! Iñii tah ya ɗú
heelloo kifí'?
19 Teewattoo hanja' wíinoo ga koparum fayohsi lempuɗa.
Ɓa haydohi'tari hanja' wíinoo.
20 Yéesu nak meekissaɓa an:
- Nataalii wii wuu ɓa na teekii en gaɗa?
21 Ɓa taassa an:
- Cuu Sesaa', ƀuuraa yiyaakyaa.
Daama Yéesu wo''aɓa an:
- Kon erat Sesaa' iñaa en yuu Sesaa' ee erat Kooh iñaa en
yuu Kooh.
22 Daa ɓa kelohee iñaa Yéesu lofɓa yaama, ɓa waaru''a
lool, ɓa foñnjari da, ɓa ɓaa yah.

Yéesu meekisohussa ga loo kimílískaa ƀuwaa kaaninɗa
(Marka 12: 18-27; Lúkkaa 20: 27-40)

23 Ga besaa bëríi, laakka Saduseyeeŋcaa hayu ga Yéesu.
Ɓa nak, ɓa gëm an kimílís laakoo.
24 Ɓa meekissa Yéesu an:

✡ **22:13 22: 13** Malkat Mëccëe 8: 12; 25: 30; Lúkkaa 13: 28.

- Jëgírohii, Móyíis wo' an: «Binaa ɓo' kaan ee laakkii kowu na ɓeticinaa, këmëeŋkíci jomin kilam ɓetifaama, ya laaki' yaakci kowu ga»✡.

25 Waama, laakee dii garíi yaal ɓiyitnaɓanak ɓaa ɓok paamun na eemun. Yaakkaa pañnja ɓeti, ya kaannda ee laakkii kowu. Ee fodaama këmëeŋkímunaa lammba ɓetifaa.

26 Ennda ɗa ga yukanakyaa, na yukaahayyaa bi ga yuyitnakanakyaa.

27 Ga waa ɓa kaannda ɓéeɓɓa, ɓetifaa ɓan tíkka ga.

28 Diimaɗa wo'aaríi bëríinaa ɓuwii mílísan ga kikaanɗa, ɓetifaama yah ki'en yuuɓa ga ɓiyitnaɓanakɓaa? Ndaga yaa en ɓéeɓ ga ɓiyitnaɓanakɓaa ɓeweerari ɓeti!

29 Yéesu taassaɓa an:

- Ɗú wo'in kimúuycúu, ndaga ɗú ínohoo iñaa bídu ga Këyítfaaɗa ee ɗú ínohoo daa doolaa Kooh hín kiyakɗa.

30 Binaa ɓuwaa kaanɗa mílísunaa, yaal pajoo ee ɓeti pajukoo, wayee ɓa pesan madu na malaakacii Kooh enu ga ɗookɗa.

31 En iñaa aaw ga kimílískaa ɓuwaa kaanɗanaa, hanaa ɗú mosoo kijaŋ ga Këyítfaa iñaa Kooh wo'eerúu an:

32 «Mi yërí en Koohyii Abaraham, Koohyii Ísaak, Koohyii Yakoop»✡.

Yéesu tíkka ga an:

- Kooh yuu ɓuwaa en na kipesɗa, enndii yuu ɓuwaa kaanɗa.

33 Ɓéeɓ ɓuwaa kelohsee iñcaa ya wo' caama, waaru'ussa ga jëgírohaagari.

Iñii wëñ kiyak ga iñcii Kooh nakohɗa
(Marka 12: 24-34; Lúkkaa 10: 25-28)

34 Daa Fërísiyeeŋcaa yéegee an Yéesu ɓúlin Sadusey-eeŋcaa, ɓa dalla kihídoh ga ɗekataama.

35 Laakka jëgíroh-waasaa bok gaɓa, ya waaree kimalak-sukoh Yéesu, ya meekissari an:

36 - Jëgírohii, iñii yiida kuliyuk ga iñcii Waasii Móyíis nakohɗa?

37 Yéesu taassari an:

- «Fu waaran Ha'mudii, Koohyiigaraa na keeñaagaraa tóoh, na kipeskaagaraa tóoh, na helaagaraa tóohwa.»

38 Wuma wërí wëñ kiyak ee wërí kuliyuk ga iñcii Kooh nakohɗa.

39 Ee wii wërí en wukanakwii man nawaɗa: «Fu waaran mooroomfu fodaa daa fu waa' haffuɗa.»

40 Ɓéeɓ Waasaa Móyíis na ɓéeɓ iñcaa sëldíiga-Koohcaa jëgírohɗa kú'uk ga iñcii kanakcii cii nakohuɗa.

✡ **22:24 22: 24** Malkat Dëteronom 25: 5-6. ✡ **22:32 22: 32** Malkat Eksoot 3: 6,15.

Iñaa Kiristaanii jom ga buu' Dëwítɗa
(Marka 12: 35-37; Lúkkaa 20: 41-44)

41 Wiima lak Fërísiyeeŋcaa hídírukohuunun daama, Yéesu meekissaɓa an:
- Ɗú ínoh ya ga Kiristaanii? Ya kucaasamun ɓa?
42 Ɓa taassa an:
- Ya kucaasamun buu' Dëwít!
43 Yéesu wo''aɓa an:
- Kon tum na Dëwít, ga waa ya líif na Helaa yisela'í'yaaɗa, ɓayyari "Ha'mudii"? En ki'enaa, Dëwít ga kihafci wo'in an:
44 «Kooh, Ha'mudii wo''a Ha'mudiigoo an: "Yugohaaroo yah-ñaam bi ga daa mi tuman ɓuwii saŋngaaɗa ditogaa' kotfu✡".»
45 Waa Dëwít ɓay Kiristaanii "Ha'mudii", kon tum na bi Kiristaanii mín ki'en kucaasamun Dëwít?
46 Laakkii gaɓa yíinoo yaa mínndi kitaas wo'een wíinoo sah. Ee aboh ga besaa bërii, ken kaañissiiri kimeekisohis yen.

23

Yéesu nakoh kiwatuk jëgíroh-waascaa na Fërísiyeeŋcaa
(Marka 12: 38-39; Lúkkaa 11: 43,46; 20: 45-46)

1 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''a mbooloomaa na tëelíbéecaagari an:
2 - Jëgíroh-waascii na Fërísiyeeŋcii ɓërí tuuk ga kotcaa Móyíis, kijëgíroh na kiteewoh iñii nakohu kitumɗa.
3 Kon nak, ɓéeɓ iñaa ɓa wo''úunaa, tumatti, ɗú taabukki. Wayee kaa ëldúkohatɓa ga iñcii ɓa tumiɗa. En ki'enaa, ɓa wo'i hen ee ɓa tumoo.
4 Ɓa poki ɗof ciɓítí' [caa ken hatinoo]*, ɓa sëfca ga yúukcii ɓuwii ee ɓa ga kihafɓa, ɓa tookoo jokonɓa yëngëluk ga ki'amɗohɓaca.
5 Iñaa ɓa tum tóoh ɓa heeli ɓuwii hotɓa. Fodaama, ɗaakaa'-këyítcaa† pokkusi, kiteewoh an ɓa abin Koohɗa, ɓa tumica ca en ciyaak. Ee símba'caa ga kúltícaagaɓaɗa, ɓa tumica ca en cihoo'ta.
6 En ga hewaa, ɓa waari kihanoh fíkíi, ee ga ɗuuy jaanguciiruu, ɓa heeli kiyuŋ ga fíkíi.
7 Ɓa en ga paancaanaa, ɓa waari kikëñɗu yah kanak ee ɓa waari ɓuwii ɓayiɓa «Jëgírohii».
8 Wayee ɗú, kaa heelat kiɓayu «Jëgírohii.» Ɗú laak jëgíroh yíinoo doŋ ee ɓéeɓpúu, ɗú ɓimbok.

✡ **22:44 22: 44** Kañcaa 110: 1. * **23:4 23: 4** Bíncii ga hëlí-júɓciiɗa hotukkii ga Këyítcaa cíinoo ɗeɓ kibíduɗa. † **23:5 23: 5** Ɗaakaa'-këyítcaama eni tijutuut. Ɓa bínnda wo'eencaa meyoh ga Këyítfaa Waasaa Móyíisaa, ɓa ekca ga yen, ɓa pokukca ga púk na ga yah-seŋ.

9 Dii ga ëldúna, kaa ɓayat ken «Paamudii». Paamudi-
igarúu ya yíinoo doŋ ee yërí en yii ga ɗookɗa.
10 Ee ɓan kaa heelat kiɓayu «Ha'-kaadii». Ɗú laak ha'-
kaan yíinoo doŋ ee yërí en Kiristaanii.
11 Yaa wëñ garúu kiyakɗa, enat súrgarúu.
12 Ɓéeɓ ɓaa ɓëwí' hafcinaa, hay kiyóoskíɗu, ee ɓaa
yóoskí' hafcinaa, hay kiɓëwíru.

Yéesu hassa jëgíroh-waascaa na Fërísiyeeŋcaa
(Marka 12: 40; Lúkkaa 11: 39-42,44,52; 20: 47)

13 Yéesu wo''a an:
- Massa, ɗú jëgíroh-waascii na ɗú Fërísiyeeŋcii
jófjófɗukiɗa! Ɗú ɓii laŋ halii Nguurii yii ga ɗookɗa, ɗú
hoonoh ɓuwii ki'as. Ɗú ga kihaffúu, ɗú aasanndii ee ɗú
íisanndii ɓuwii waa' ki'aasɗa ɓa aas. [
14 Massa, ɗú jëgíroh-waascii na ɗú Fërísiyeeŋcii
jófjófɗukiɗa! Ɗú te'in iñaa laak ga kaan ɓeticaa
yaalcaagaɓa lísussiiɗa ee ɗú taabi ga na kikíim-Koohkaa
ínohoo kileeh, an doonaa ɗú tíku ɓiɓo' ɓijófí'.Ërí tah
atti'aa Kooh yahhúu ki'atti'ɗa wërí wëñan kimesik].
15 Massa, ɗú jëgíroh-waascii na ɗú Fërísiyeeŋcii
jófjófɗukiɗa. Ɗú ɓii wíil daa en tóoh ga ɗook kakay na
ɗuuy giiy, kiheel kilaak luu enee tëelíbée yíinoo, yaa gëm
fodii garúu. Ee ɗú laassi kilaakaa, ɗú tummbi ɓo' safara
yaa wëñnjúu kibon waas kanak.
16 Massa ɗú ɓii ɗú waa' kikuliyuk ee ɗú búuminɗa! Ɗú
wo' an «Binaa ɓo' waat ga Kaanfaa Koohaa, waatukaama
taabukoori, wayee binaa ya waat ga wúrúusaa en ga
Kaanfaa Koohɗanaa, wa taabukki.»
17 Ɗú dofin, ɗú búumin. Iñii wëñ kilaak solu ya?
Wúrúusaa en ga Kaanfaa Koohɗanoo Kaanfaa Kooh tah
wúrúusaa kisela'ɗa?
18 Ee ɓan, ɗú wo' an: «Binaa ɓo' waat ga loteelaa ga ɗuuy
Kaanfaa Koohɗanaa, waatukaama taabukoori, wayee binaa
ya waat ga sarahcaa ga loteelaa ga Kaanfaa Koohɗanaa, wa
taabukki.»
19 Búumí'cii! Iñii wëñ kilaak solu ya: Sarahcaanoo
loteelaa tah sarahaa kisela'ɗa?
20 Ɓaa waat ga teekaa loteelaanaa, ya waatin ga loteelaa
ee ya waatin ɓan ga tóoh sarahcaa en ga ɗookgaaɗa.
21 Ɓaa waat ga teekaa Kaanfaa Koohaa, ya waatin ga
Kaanfaa Kooh ee ya waatin ɓan ga Kooh yaa dëk daɗa.
22 Ɓaa waat ga teekii asamaaniinaa, ya waatin ga baŋ-
buuraa Kooh ee ya waatin ɓan ga Kooh yaa yuŋ gaɗa.
23 Massa ɗú, Jëgíroh-waascii na ɗú, Fërísiyeeŋcii
jófjófɗukiɗa. Ɗú meydohɗi Kooh sarah bi ga sah ɓakaa
wudaaŋkaahwaa ga iñcii línsi fodii naanaa, basaaɓ na

saaƀsaaƀ✡, wayee ɗú saganohin iñcii jëgírohu ee cërí wëñ kilaak solu ga Waasii Móyíisɗa: ennda kijúƀ, kiyewin yërmaandi na kitaabuk Kooh. Iñcaama cërí ɗú jomee kitum ee iñcaa cíinoo hanat kisaganohu.

24 Ɗú ƀii ɗú waa' kikuliyuk ee ɗú búuminɗa, ɗú síri capalay ee ɗú oni geeleem.

25 Massa ɗú, Jëgíroh-waascii na ɗú, Fërísiyeeŋcii jófjófɗukiɗa! Ɗú tísi bi ga bíiŋcii kaascii na cii tanutii wayee ga ɗuuygii ɗú líifí'ca na halaat kilok na halaatci-igarúu cibóní'cii.

26 Ɗú Fërísiyeeŋcii ƀibúumí'ƀii! Ɗewat kitís ɗuuygii kaascii ee fodaama bíiŋcaa hay kiset ƀan.

27 Massa ɗú, Jëgíroh-waascii na ɗú, Fërísiyeeŋcii jófjófɗukiɗa. Ɗú man na loycaa yaanaawɗu hen. Ca morin ga fooh ee lakanaa ɗuuygaanaa líif na yoh ƀo' ƀikëení' na nopilaat.

28 Fodaama ƀuwii hoti garúu ƀiƀo' ƀijúwí' ee lakanaa ga ɗuuy keeñciigarúu, ɗú líif na kijófjófɗuk na kibon.

29 Massa ɗú, Jëgíroh-waascii na ɗú, Fërísiyeeŋcii jófjófɗukiɗa. Ɗú hayyanaa, ɗú tawahi loycii sëldíiga-Koohcii, ɗú mórí' loycii ƀuwii ƀijúwí'ƀii,

30 ee ɗú wo'i an: «Ɗí maasohee jamaanaa ƀicaasammbíinaa, ɗí taaboo naƀa ga daa ƀa ap sëldíiga-Koohcaaɗa.»

31 Ɗú wo' iñaamanaa, kon ɗú tookin an ɗú ƀërí en tucaasamuntii ƀuwaa apsee sëldíiga-Koohcaaɗa.

32 Kon nak iñcaa ƀicaasammbúu daleeɗa, ɗíidohatca bi mat.

33 Goŋcii! Heet goŋ-saamaancii! Tum na ɗú halaat kirëc ga safara?

34 Ërí tah, súkúrukat, mi hay garúu kiwosoh ƀisëldíiga-Kooh, ƀiha'-hamham na ƀuwaa ínohuunun Këyítfii. Ɗú hay ki'ap ƀii, ɗú daay ƀíinoo ga kuraa, ɗú típ ƀíinooƀaa laawoo ga jaangu-yaawúu'caagarúu, ɗú sodaliƀa teeru bi ga teeru.

35 Fodaama ñífaa ƀuwaa ƀijúwí'ƀaa apseeɗa hay kikípuk ga ɗookkúu, aboh ga ñífaa Abeel yijúwí'yaa bi ga ñífaa Sakarí kowukaa Barakíi, kaa ɗú apee ga díkaanti ɗekataa wisela'í'waa na daa sarahcaa tëkí'siɗa✡.

36 Mi wo''úuka ee kayoh; iñaa laakee yaama hay kikípuk ga hafcii ƀuwii jamaanii wati.

Yéesu hassa Yéerúsaleem
(Marka 13: 34-35)

✡ **23:23 23: 23** Malkat Léwítík 27: 30; Dëteronom 14: 22. ✡ **23:35 23: 35** Malkat Sënees 4: 8; 2 Koroník 24: 20-22.

37 - Éey, ɗú ɓu-Yéerúsaleem, ɗú ɓii ɗú lagi tumuuntii
sëldíiga-Koohcii, ee ɗú tapisohi na atoh bi ɗú ap ɓuwii
Kooh wos garúuɗa! Waas ceraërí mi heellúu kinëgíroh fo-
daa daa pabu nëgírohi towutaagari ga fíldoo paɓcaagariɗa,
ee ɗú tookkiika?
38 Kon nak, kaanfiigarúu hay ɗa kifoñu ɗúŋ.
39 En ki'enaa, mi wo''úu man aboh ga diima ɗú hotsisan-
ndiiroo bi ga daa ɗú wo'an an: «Kooh barkeelat yii hay ga
teekii Ha'mudiiɗa!»

24

Yéesu yéegalohha an Kaanfaa Kooh hay kiɓúru
(Marka 13: 1-12; Lúkkaa 21: 5-6)

1 Yéesu meyca Kaanfaa Kooh, ee ga daa ya enee na
kiyahɗa, tëelíbéecaagari deeyussa gari kiteeɓpi tawahcaa
Kaanfaa Kooh ga daa ca hín kimo'ɗa.
2 Yéesu wo''aɓa an:
- Man ɗú hotin ga iñciima tóohca! Mi wo''úuka ee
kayoh; tesanndii dii sah atoh wíinoo waa tíkískohan na
mooroomwa, tóoh hay kiɓú'.

Iñcii yah kilaak balaa ëldúna túki'aa
(Marka 13: 3-13; Lúkkaa 21: 7-19)

3 Wiima lak Yéesu yugin ga ɗook tëgëlaa Ólíwíyéecaa,
tëelíbéecaagari hayussa gari ɓa haŋɓa, meekisohussari an:
- Wo'aarii, iñcuma yah kilaak kera, ee mandargii wiida
yah kiteewoh kihayiskaagaraa na kitúkí'kaa ëldúna?
4 Yéesu taassaɓa an:
- Watukat, ken hanattúu kiɗúk.
5 En ki'enaa, ɓo' ɓiyewin hay kihayohu teekiigoo, ɓa wo'i
an: «Mi yërí en Kiristaanii», ee ɓa hay kiɗúk ɓo' ɓiyewin.
6 Ɗú hay kikeloh yëngël heñ, wala an heñ laakin ga
ɗekat. Leenaa kaa tíitat ndaga iñcaama jomin kilaak,
wayee enndii an ëldúna le'in kitúkí'.
7 En ki'enaa, kúl hay kiɓewuk, keen ga ɗook kúl
mooroomci, ee nguu' hay kiɓewuk, keen ga ɗook nguu'
mooroomci; a' hay kilaak ee kakayfii hay kiyëngëluk ga
ɗekat ciyewin.
8 Iñcaama tóoh yah kiman na dalaaraa mesiklaatcaa ga
kimatuk ɓetiɗa.
9 Fodaama ɓiɓo' hayyúu kitík ga yah buu', doonaa ɗú
sodalu ga kipessúu, ee ɗú hay ki'apu. Heetcii ga ëldúnaɗa
tóohca hayyúu kisagu ndaga teekiigoo.
10 Ga jamaanaama, ɓo' ɓiyewin hay kifoñu ngëmaagaɓa,
ɓa toonohi ga díkaantiɓa ee ɓa sagohi.

11 Hay kilaak ɓo' ɓiyewin ɓaa tíkan hafɓa ɓisëldíiga-Kooh
ee lak saboh. Ɓa hay, ɓa ɗúk ɓo' ɓiyewin.
12 Yibóní' hay kiwëñ kisíw tah bi kiwaaroh nëewísuk ga
keeñ ɓo' ɓiyewin.
13 Wayee ɓaa fu guu'guuluk bi ga daa tóoh leehanaa, fu
yaama fu hay kimúc.
14 Hewhewii winéwí'wii wii wo' ga Nguurii Koohɗa hay
kiyéegalohu ga ëldúna tóoh doonaa heetcii ɓéeɓ laasu ga.
Lëehíraa ëldúna han kitúkí'.

Coonucaa ciyaakcaa yah kilaakɗa
(Marka 13: 14-23; Lúkkaa 21: 20-24)

Yéesu tíkka ga an:

15 - Binaa ɗú hot ɓaa Dañeel, sëldíiga-Koohaa
yéegalohee ee wo'u «yi'araamí'yaa pooki kúlɗa»*, ya
tuuk ga ɗekataa wisela'í'waa ga Kaanfaa Koohɗa -- ee ɓaa
fu jaŋ iñii yiinaa, ínohaaka ga!--
16 ɓuwaa iñaama laakan gohaa Yúudéeɗa, ɓa núpat, ɓa
yee ɗook jaŋjaŋcaa.
17 Ɓaa iñaama laakanndi yugin ki'íikaruk ga ɗook taa-
haagariɗa, hanat kisek kiyoosuk kiɓeɓ yen ga ɗuuy túuyci.
18 Ee ɓaa iñaama laakanndi yooncaaɗa, hanat kiɓoyuk
kaan kiɓeɓnee kúltífaagari.
19 Massa ɓeticaa, bescaama laakanɓa na look, na ɓaa
ensan na kiɓëpí'ɗa.
20 Kíimat Kooh, ati iñcaama hídohoo ga wahtu ñiin
wiméeskí'† wala ga bes Sabat;
21 ndaga meskilaatcaa dalan ɓuwaaɗa hay kiyak yakaa
wëe'taa ga wii, mossii kilaak iñaa manɗa aboh ga waa Kooh
sak ëldúnaɗa bi wati. Ee iñaa madan ɗa laaksisanndii bi
taa'.
22 Ee binaa newéeríi Kooh ya nëewís bescaa caamanaa,
enaa ken múcoo. Wayee ɓuwii ya tanukɗa tah bi ya hayca
kinëewís.
23 Kon binaa ɓo' wo''úu an: «Malkat, Kiristaanii yii dii!»
wala «Malkat ya yaa daa!» Kaa gëmat.
24 En ki'enaa, ɓiɓo' hay kikoluk, ɓa tík hafɓa Kiristaa na
ɓisëldíiga-Kooh ee lak saboh. Ɓa tumi kíntaan na enaama
cidóoyí'-waa' kiɗúk sah, enee an mínukinaa, ɓuwaa Kooh
tanukɗa.
25 Mi yéegallúu diimaɗa balaa dara hewanaa.

---

* **24:15 24: 15** Malkat Dañeel 9: 27; 11: 31; 12: 11. Kaanfaa Kooh te'see hen (Kíis 70), lëehí'ta ɓu-Room na heetcaa aamuksi ga tuu'caagaɓaɗa tumussa ga ɗekataama iñaa neɓɓa. † **24:20 24: 20** *Ñiin wiméeskí'* ñiidaama newoo kipesoh ee Yéesu wo'wa “ñiin soosoos”.

26 Kon binaa ɓo' wo''úu an: «Malaknat, Kiristaanaa yaa
ga ëgí'-dúndagaa!» Kaa karat da. Wala «Malkat yeema
ɗaakukka!» Kaa gëmat.
27 En ki'enaa, fodaa melic eni mareet aboh meyaa'-noh
bi ga aasaa'-nohɗa, fodaama kihaykii Kowukii ɓii yahɗa
kiman.
28 Daa mídi enoh, suulcaa hídohsan da.

Kowukii ɓii hay kihayis
(Marka 13: 24-27; Lúkkaa 21: 25-28)

29 - Coonucaa ga bescaamaɗa paafaa, nohii dal kiñúusí',
ñiidii íis kilee', ee olcii hay kiɗëegískoh ɗook-Kooh ca keen
ee iñcaa en ga asamaanɗa tóoh hícukoh.
30 Fodaama, mandargaa Kowukii ɓii hay kihotuk ga
asamaan, ee ɓéeɓ heetcii ga ëldúnaɗa kodukohi; ɓa hay
kihot Kowukii ɓii ga ɗuuy yaayeelcii, ka yoosuki, taam na
dooli na ndam wiyaak.
31 Mbiiwaa wiyaakwaa hay kitípu, Kowukii ɓii wos
malaakacaagari ɓa hídíroh ɓuwaagari ya tanuk ee enu ga
topaa'cii ëldúna cinikiisciiɗa.

Jagaa tediktaa teewohɗa
(Marka 13: 28-31; Lúkkaa 21: 29-33)

32 - Malkat iñii een jëgí'túu ga iñaamaɗa. Binaa toytaa
kedikkaa ne' kine' bi, ee tuu'taa dal kitapisaa, ɗú ínoh an
lah deeyin.
33 Fodaama ɓan, binaa ɗú hot iñcaama tóohaa, ínohat an
Kowukii ɓii deeyin, ya le'in halii.
34 Mi wo''úuka ee kayoh; bi ɓuwii wati kaanu ɓéeɓɓanaa,
iñcaama tóoh hay kilaak.
35 Asamaanii na kakayfii hay kifaay wayee wo'eenndoo
faayoo múk.

Paamudii doŋ ínoh besaa ëldúna leehanɗa

36 - En loo iñaa aaw ga besaa wala wahtaa iñaama laako-
hanɗa, ken ínohoowa. Enndii malaakacaa ga asamaanɗa,
ee enndii sah Kowukii. Paamudii doŋ ínohwa.
37 Iñaa laakee ga jamaanaa Noweeɗa hay kilaakis fo-
daama ga hayii Kowukii ɓii.
38 Ndaga balaa músúmaa miyewinmaa Kooh towee, ma
úulla ɓuwaa ga jamaanaa Noweeɗa, ɓuwaa enee ga kiñam
na ki'an, ɓa pajohi, ɓa onohi towutaagaɓa kipañ bi ga besaa
Nowee aas gaalaa wiyaakwaaɗa.
39 Ɓuwaa, helɓa mossii ga kika' bi ga daa Kooh towoh
músúmaa miyewinmaa úulee ɓuwaaɗa, ma ɓayyaɓa
ɓéeɓɓa. Fodaama ɓan hayii Kowukii ɓii yahɗa kiman.

40 Le' bëríinaa, yaal ɓanak ɓaa enu ga yooncaa, yíinoo
hay kiɓewu, yíinooyaa foñu.
41 Ɓeti ɓanak ɓaa en na ki'o' ga oraaraa, yíinoo hay
kiɓewu, yíinooyaa foñu.
42 Kon kaa neehat, ndaga ɗú ínohoo ƀesaa Ha'mudiigarúu
yah kihayɗa.
43 Ínohat iñii yii bi jof: binaa Ha'-kaan ínohee wahtaa lok
yah kihay kaanci ga wekɗanaa, eneenaa ya neehoo, ya íis
kaanci fa pooku.
44 Ërí tah, ɗú ɓan, waayukat, ndaga Kowukii ɓii hayan
ga wahtaa ɗú fooganndii.

Liiwukaa wo' ga loo súrgacaa ɓanakɓaaɗa
(Lúkkaa 12: 41-48)

Yéesu tíkka ga an:
45 - Kon ɓii yiida en súrgaa tookɗin ha'-kaanci ee ya
ñaañin? Yërí en yaa ha'-kaanci tíkan ga fíkíi súrgacaagari,
doo ya e'ɓa yaa en ɓéeɓ iñaa ya jom kiñamɗa binaa wahtaa
le'aa.
46 Ya yewinin múu', súrgaama, binaa ha'-kaadaagari
ɓoyuk, laakki ga lëgëyaamanaa.
47 Mi wo''úuka ee kayoh; ha'-kaanci hayyi kitík ga ɗook
iñcaa ya laakɗa tóoh.
48 Wayee binaa súrgaa yibóní'yaama wo' ga helaagari an:
«Ha'-kaanndoo kolukkii kihay»,
49 bi tah, ya en ga kifeek ɓimooroomci súrga, ya en ga
kiñam na kilaal rek na anoh-anohcaanaa,
50 ha'-kaadaa súrgaama hay kihay ga ƀesaa ya fooganndii
na wahtaa ya ínohanndii.
51 Ha'-kaadaa hayyi kifeek doo' ciméeskí', ya wa'ti iñaa
sek ɓuwaa jófjófɗukiɗa, daa kikodukoh na ki'úñoh sís yah
kilaakɗa.

25

Liiwukaa wo' ga loo oomaa-jowucaa ɓidaaŋkaahɓaaɗa

Yéesu liiwukissa ɓuwaa an:
1 - Kon Nguurii Kooh ga ɗookɗa yah kimëdírohu anee:
enee oomaa-jowu ɓidaaŋkaah, ɓa ɓeɓpa lampucaagaɓa, ɓa
ka'ta kitëebílukṇee ha'-kílookkaa.
2 Ga oomaa-jowucaama, ɓiyëtúusɓaa enussa ɓiɓo'
ɓilóhóyí'-hel, ɓiyëtúusɓaa tesɗa enussa ɓilëekí'-hel.
3 Ɓaa lohoyin helɗa ɓewussa lampucaagaɓa ee ɓa halaat-
tii kiɓaydoh dúuleen*.

* **25:3 25: 3** Waama, ɓuwaa soree dúuleen ga lampucaagaɓa, kitaaluk.

4 Wayee ɓaa laakin helɗa sorussa dúuleen ga bíteel, ɓa
ɓaydohha na lampucaagaɓa.
5 Ha'-kílookkaa hëewí'ta kihay, faf ɓéeɓɓa ɓa pëní'ukka,
ɓa aawwa kineeh.
6 Ga leeloo wek, laakka koonaakaa kelohuk didóolí' an:
«Ha'-kílookkii hayin, meyat ɗú tëebílukki!»
7 Ɓéeɓ oomaa-jowucaama dalla kiyúuduku, ɓa ɓaa
waayuk lampucaagaɓa.
8 Oomaa-jowucaa ɓilóhóyí'-helɓaa wo'ussa ɓilëekí'-
helɓaa an: «Lampuciigaríi cii yím, onattíi ga
dúuleeniigarúu.»
9 Ɓilëekí'-helɓaa taasussaɓa an: «Ó'óo, mínukoo; iñii
ɗí ɓayɗa dooyooríi narúu. Namat kika' ga toonohaa, ɗú
lomi'nee haffúu.»
10 Ɓaama nak karussa kilomnee dúuleen, ha'-kílookkaa
hayohhaɓa fenoo. Oomaa-jowucaa pari'eeɗa taabussa
na ha'-kílookkaa, ɓa aassa túuyaa cuuníin sëgílookfaa
tofohuɗa, halaa lagussa.
11 Ennda kiis, oomaa-jowucaa ɓíinooɓaa le'ussa, ɓa ɓaa
ɓëytoh an: «Kiyaakii, kiyaakii, lëgísɗaaríi!»
12 Wayee ha'-kílookkaa taassaɓa an: «Mi wo''úuka ee
kayoh; mi ínohoorúu!»
13 Yéesu tíkka ga an:
- Kon kaa neehat, ndaga ɗú ínohoo besaa ee ɗú ínohoo
wahtaa Kowukii ɓii hayanɗa.

Liiwukaa wo' ga loo súrgacaa ɓaahayɓaa foñɗusee kopa'ɗa

Yéesu liiwukissa an:
14 - Ee ɓan Nguurii Kooh yah kimëdírohu na ɓo', yaa enee
na kiyah kiɓaaɓ. Ya ɓayya súrgacaagari, ya díŋkaanndaɓa
alalaagari,
15 yaa en ɓéeɓ iñaa ya hatinɗa: yíinoo ya e'tari hanja'-
wúrúus ciyëtúus; yaa tík gaɗa, kanak; yukaahayyaa,
wíinoo. Ya yaa yah kiɓaaɓ.
16 Yaa e'see hanja'-wúrúuscaa ciyëtúuscaaɗa dalla kika',
lëgëyya ga koparaa bi ya laakka hanja'-wúrúus ciyëtúus
ciliis.
17 Yaa e'see kanakcaaɗa, ka'ta, tummba fodaama ya
laakka kanak ciliis.
18 Wayee yaa e'see hanja' wíinoo doŋɗa, ka'ta acca noŋ
ga kakay ɗaakka koparaa ha'-kaanci ga.
19 Tíkka ga iñaa maañ, ha'-kaadaa súrgacaa meyohha
kiɓaaɓ. Ya ɓaylukkaɓa ki'ínoh yaa en ɓéeɓ iñaa ya tum
ga koparaaɗa.
20 Súrgaa e'see hanja'-wúrúuscaa ciyëtúuscaaɗa hayya,
deeyca, meydohha hanja'-wúrúus ciyëtúus ciliis, wo''a an:

«Kiyaakii, fu ereeroo hanja'-wúrúus ciyëtúus. Mi lëgëyya ga. Uuna, ciyëtúus ciliis cee.»
21 Ha'-kaadaagari wo''ari an: «Waw guureway, fu súrga yijófí' ee fu go'. Fu enin go' ga iñaa yewinndii, mi hayyaa ki'e' fu kuliyuk ga yiyewin. Hay fu bok kineßluk na ha'-kaanfu.»
22 Súrgaa e'see hanja'-wúrúus kanakɗa hayya, deeyca meydohha kanak ciliis, wo''a an: «Kiyaakii, fu ereeroo hanja'-wúrúus kanak. Mi lëgëyya ga. Uuna, kanak ciliis cee.»
23 Ha'-kaadaagari wo''ari an: «Waw guureway fu súrga yijófí' ee fu go'. Fu enin go' ga iñaa yewinndii, mi hayyaa ki'e' fu kuliyuk ga yiyewin. Hay fu bok kineßluk na ha'-kaanfu.»
24 Lëehí'ta súrgaa e'see hanja'-wúrúus wíinoo doŋɗa hayya, deeyca wo''a an: «Kiyaakii, mi ínoheera an fu ɓo' yisúwí' ga keeñ: fu píiki daa fu sokkii ee fu nëgírohi daa fu faa'tii.
25 Mi niikee hen,ërí tah mi acca ga kakay mi ɗaakka kopariigaraa ga. Uuna, fu laasin yenfu.»
26 Ha'-kaanci taassari an: «Fu súrga yibóní' ee fu sagoh-coonu. Fu ínoheera an mi píiki daa mi sokkii ee mi nëgírohi daa mi faa'tii.
27 Fu jomee kiwútíroh hëelísiigoo hen. Eneenaa mi hayaa, mi laaswa na iñaa wa límɗa.»
28 Ha'-kaadaa wo''a súrgacaagari an: «Diima, te'at hanja'-wúrúusumgari ɗú e'wa yum ɓay cidaaŋkaahɗa.
29 En ki'enaa, ɓaa laakin hay kiɓaatɗu bi ya dóoyí' sëk, wayee ɓaa laakoo, ki'iñkaa ya ɓayɗa sah hay kite'u.
30 Súrguma laakoo jeriñɗa jafatti ga fooh, ga ñúusaa, daa kikodukoh na ki'úñoh sís yah kilaakɗa.»

Atti'aa mëeñjohɗa

Yéesu tíkka ga an:

31 - Bëríinaa Kowukii ɓii taaban na malaakacaagari ɓéeɓɓa, ya hay ga ɗuuy ndamaagarinaa, ya hay kiyuŋ ga baŋ-buuraagari.
32 Ɓéeɓ heetcii hay kihídírukohu ga fíkíici. Lëehíraa, ya hëgísoh ɓuwii kom kanak fodaa daa níiroh hëgísohi baal na pe'ɗa.
33 Ɓuwii júwinɗa, ya hanohi'ɓa yah-ñaabaagari ee ɓii júwussiiɗa ya hanohi'ɓa yah-segaagari.
34 Fodaama, Buuraa hay kiwo' ɓuwaa hanohhi yah-ñaamɗa an: «Ɗú ɓii Paammboo barkeelinɗa, hayat ɗú ɓeɓ iñii ɗú jom kilam ga nguurii waayukɗuseerúu ga iñaa ëldúna saksee bi watiɗa.

35 Mi yaaweera, ɗú onndaroo mi ñammba. Mi píleera,
ɗú onndaroo mi annda. Mi eneera sagac, ɗú ɗapparoo.
36 Mi teseeɗa dúŋ, ɗú ekkaroo kúltí. Mi ɗúukooleera,
ɗú hayyaroo kihaltuk. Mi laŋseera ga kasu, ɗú hayyaroo
kiwaak.»
37 Fodaama ɓuwaa ɓijúwí'ɓaa hayyi kitaas an:
«*Ha'mudii, ɗí hoteeraa kera lak fu yaawin, ɗí onndaraa
fu ñam? Ɗí hoteeraa kera lak fu pílin, ɗí onndaraa fu an?
38 Ɗí hoteeraa kera lak fu sagac, ɗí ɗapparaa? Ɗí hoteeraa
kera lak fu tesin dúŋ, ɗí ekkaraa kúltí?
39 Ɗí hoteeraa kera lak fu ɗúukoolin wala fu laguunun ga
kasu, ɗí hayyaraa kiwaak?»
40 Buuraa hayɓa kitaas an: «Mi wo''úuka ee kayoh; kotaa
en ɓéeɓ, waa ɗú moseera kidímal yíinoo ga ɓuwiigoo ɓii
wëñ kijutuutɗa, mi yërí ɗú tumɗeeka.»
41 Lëehíraa Buuraa hay kiwo' ɓuwaa hanohhi yah-seŋɗa
an: «Úsaayattoo, ɗú ɓii Kooh cojinɗa. Aawat kiwiikaa
yímoo taa' fetɗusee Seytaani ya na malaakacaagariɗa!
42 Mi yaaweera ee ɗú onndiiroo mi ñam. Mi píleera ee
ɗú onndiiroo mi an.
43 Mi eneera sagac ee ɗú ɗappiiroo. Mi teseeɗa dúŋ ee
ɗú ekkiiroo kúltí. Mi ɗúukooleera, mi laŋseera ga kasu ee
ɗú haltukkiiroo.»
44 Ɓaama ɓan, hayyi kitaas an: «Ha'mudii, ɗí hoteera
kera lak fu yaawin wala lak fu pílin, wala lak fu sagac,
wala lak fu tesɗa dúŋ, wala lak fu ɗúukoolin, wala lak fu
laguunun ga kasu ee ɗí dímalliiraa?»
45 Buuraa hayɓa kitaas an: «Mi wo''úuka ee kayoh; kotaa
en ɓéeɓ, waa ɗú sageera kidímal yíinoo ga ɓuwii ɓii wëñ
kijutuutɗa, mi yërí ɗú saŋɗeeka kitumi' ɓan.»
46 Fodaama, ɓuwaa ɓaama hay kiɓayu ga ngee'caa leehoo
taa'ɗa, ee ɓuwaa júwinɗa ɓayu ga kipeskaa leehoo taa'ɗa.

26

Sarahohcaa na jëgíroh-waascaa pokohussa Yéesu nof
(Marka 14: 1-2; Lúkkaa 22: 1-2; Saŋ 11: 45-53)

1 Ga waa Yéesu lëehí'ta kiwo' iñcaa ya waaree ɓuwaa
kelohɗa, ya wo''a tëelíbéecaagari an:
2 - Ɗú ínohin an tes ga bes kanak feetii Paakii le', ee
Kowukii ɓii hay kitíku ga yah ɓuwii sagoh nariɗa, ka daayu
ga kuraa.
3 Wiima lak Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na yaakcaa
yaawúu'caa hídírukohuunun ga kaan Kayíf, ha'-kaadaa
sarahohcaa ɓiyaakɓaa,

4 ɓa júwohha ga ki'am Yéesu ndaŋ, ee ken yéegoo, ɓa
aplukki.
5 Ɓa wo''a nak an:
- Ɗu hanatka kitum ga ɓesaa feetaa, enndiikanaa iñaama
hay kihaydoh coow wiyaak ga ɗuuy ɓuwii.

Laakka ɓetifaa íif la'koleñ ga hafaa Yéesu
(Marka 14: 3-9; Saŋ 12: 1-8)

6 Daa Yéesu enee ga dëkaa Bétaníi ga kaan Simoŋ yaa
gaana'eeɗa,
7 laakka ɓetifaa hay gari, ɓay kujúlúŋkaa hëwrohu atohaa
wo'u Albataa'* ee ja líifin na la'koleñ wiséerí'. Ɓetifaa íiffa
la'koleñaa ga hafaa Yéesu, lak yaama yaa ñam.
8 Daa tëelíbéecaa hotee iñaama, ɓa aylukka, ɓa ɓaa wo'
an:
- Kiyasohkuma jeriñ ya?
9 Ɓo' míneerawa moos kitoon kopa' wiyewin, wa
dímalohu nduulcii!
10 Yéesu ínohha iñaa ɓa wo'ɗa, ya wo''aɓa an:
- Ɗú sodaloh ɓetifii ya? Iñii ya tumi'tooɗa jekin.
11 Nduulcii, ɗú ɓii naɓa ɓesaa en ɓéeɓ✡, wayee mi, mi
yahhii narúu ki'en dii ɓesaa en ɓéeɓ.
12 Ɓetifii leef la'koleñ ga faanfiigoonaa, ya tumka ki-
waayuk loyaagoo†.
13 Mi wo''úuka ee kayoh; ga daa Hewhewii winéwí'wii wii
mín kiyéegalohu ga ëldúna tóoh, iñii ɓetifii fii tumɗa hay
kiɓéestíru, ee ɓuwaa hayyika kiníindísukoh.

Yúdaa tookka kitoon Yéesu

14 Waa ennda ɗa, yíinoo ga ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa, ee
ya teeku Yúdaa Iskariyot, ka'ta ga sarahohcaa ɓiyaakɓaa,
15 ya wo''aɓa an:
- Mi tík Yéesu ga yahhúunaa ɗú fayanndoo hín na?
Sarahohcaa ɓiyaakɓaa kídussa hanja'-hëelís cidaaŋkaah-
kaahay‡, ɓa e'tari.
16 Iñaa aboh ga wahtaama, Yúdaa yaa heel besaa ya
jekelukan bi ya mín kitík Yéesu ga yahɓa.

Yéesu ñammba cuuníinfaa Paakaa na tëelíbéecaagari
(Marka 14: 12-21; Lúkkaa 22: 7-14,21-23; Saŋ 13: 21-30)

---

* **26:7 26: 7** *Albataa'* atoh wiséerí' waa ɓuwaa ɓewee kihëwíroh kaas, tataa na ciliis. Wa newin kilëgëyoh. ✡ **26:11 26: 11** Malkat Dëteronom 15: 11.
† **26:12 26: 12** Waama yaawúu'caa ɓaahkohseera kileef faraafcaa ɓuwaa kaaninɗa na enaama ci'eeñlaat doo ca mín kimaañ ga daa ca acuɗa ee ca yasukohoo. ‡ **26:15 26: 15** *Hanja'-hëelís cidaaŋkaah-kaahay* fërí en cadamfaa Yúdaa toonee Yéesuɗa ee enin koparaa yewinndii dara. Ñaamcaa waama faysee iñaa híndɗa ga ñiin.

17 Ga besaa ɗeƀ ga feetaa ñamsi mbúurúcaa laakoo
lëwíi'ɗa, tëelíbéecaa Yéesu hayussa, ƀa meekissari an:
- Fu waa' gada ɗí waayukɗineeraa ñamahii Paakii?
18 Yéesu taassaƀa an:
- Karat teeraa ga díw, ɗú wo''i an: «Jëgírohii wo'
an: “Wahtiigoo le'in ee mi yah kipaakoh§ kaanfu, mi na
tëelíbéeciigoo”.»
19 Tëelíbéecaa tumussa iñaa Yéesu nakeeƀaɗa, ƀa
waayukka Paakaa.
20 Ga noh-soosaa, Yéesu yuŋnga kiñam na
tëelíbéecaagari ƀidaaŋkaah na ƀanakƀaa.
21 Lak ƀa ƀaa ñam, ya wo''aƀa an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; yíinoo garúu hayyoo kitoon✡.
22 Tëelíbéecaa, keeñƀa leehha ga tak, ƀa ƀaa meekissi
yíinoo yíinoo an:
- Ha'mudii, mi yëríne?
23 Yéesu taassa an:
- Yii bok naroo ki'ek yah ga kankiiɗa, yërí yahhoo kitoon.
24 Kowukii ƀii kii ga waas kikaan fodaa daa Këyítfaa
wo'ka gariɗa, wayee massa ƀaa yaama yah kitoon Kowukii
ƀiiɗa. Ɓaama límséeríinaa, iñaama gënee gari.
25 Yúdaa, yii toon Yéesuɗa meekissari an:
- Jëgírohii, mi yëríne?
Yéesu taassari an:
- Fu wo'inka!

Cuuníinfaa fisela'í'faa Yéesu ñam na apotaa'caagariɗa
(Marka 14: 22-26; Lúkkaa 22: 15-20; 1 Korenti 11: 23-25)

26 Yéesu ƀeƀpa mbúurú lak ƀa ƀaa ñam, ya gërëmmba
Kooh, lëehí'ta ya weellawa, e'tawa tëelíbéecaa, wo''aƀa an:
- Ɓewat ɗú ñam, iñii yii faanfiigooërí!
27 Lëehí'ta ya ƀeƀpa kaas-biiñ, ya gërëmmba Kooh,
lëehí'ta ya e'tawa tëelíbéecaa, wo''aƀa an:
- Anat ga ɗú ƀéeƀpúu,
28 ndaga iñii yii ñífiigoo wërí, ñífii pok kifiiliimunkiigarúu
na Koohɗa✡, ee wa aamɗu ƀo' ƀiyewin doonaa ƀa bayalu
baakaa'caagaƀa.
29 Mi wo''úuka, aboh ga wati, mi ansisoo anahii wii
meyoh ga kedik-biiñɗa bi ga besaa mi anan narúu biiñaa
wi'aswaa ga Nguuraa Paammbooɗa.
30 Waa ennda ɗa, ƀa yeekka yeek-Kañcaa*, lëehí'ta ƀa
ka'ta tëgëlaa Ólíwíyéecaa.

---

§ **26:18 26: 18** Paakaama wërí en feetaa yaawúu'caa tumee ga waama mandarga meyaagaƀa ga kúlkaa Esíptiɗa. ✡ **26:21 26: 21** Malkat Kañcaa 41: 10. ✡ **26:28 26: 28** Malkat Eksoot 24: 8; Yérémíi 31: 31-34. * **26:30 26: 30** Kañcaa 115-118 ërí daanee kiyeeku binaa cuuníinfaa tumsi ga Paakɗa leeh kiñamunaa.

Yéesu yéegalohha an Pee' hayyi kitaasuk
(Marka 14: 27-31; Lúkkaa 22: 31-34; Saŋ 13: 36-38)

31 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Ga wekii wati, ɓéeɓpúu ɗú hay kinúp ɗú foñnjoo. En ki'enaa, bíduunun ga Këyítfaa an: «Mi hay ki'ap níirohaa, ee baalcaa yopaa hay kitasaarukohu.»
32 Yéesu tíkka ga an:
- Wayee binaa mi mílísaa, mi hayyúu kiɗëwíruk Gëlílée.
33 Pee' dallari kiwo' an:
- Luu enee an ɓuwii tesɗa tóoh hay kinúpu foñussa, mi, mi núpoo mi foñnjaa.
34 Yéesu taassari an:
- Mi wo''aaka ee kayoh, ga wekii wati doŋ sah, bi siik-pabu kodaa, fu hayyoo kitaasuk waas kaahay.
35 Wayee Pee' wo''ari an:
- Mi taasukooraa múk, luu enee an mi joman kikaan naraa.
Tëelíbéecaa ɓéeɓɓa dalla kiwo' fodaama.

Yéesu kíimmba Paamci ga Getsemanee
(Marka 14: 32-42; Lúkkaa 22: 39-46)

36 Wa ennda ɗa, Yéesu na tëelíbéecaagari karussa ɗekataa wo'u Getsemanee†, ya wo''a tëelíbéecaagari an:
- Yugat dii, mi paaf fíkíi kikíim Kooh.
37 Ya ɓayya Pee' na towutaa Sebedee tanaktaa, ɓa taam nari. Keeñci dalla kileeh, ya yëecírukka fíw.
38 Ya dallaɓa kiwo' an:
- Keeñnjoo leehin bi mi yii kaanan. Tesat dii naroo ee kaa neehat.
39 Ya ka'ta bi ga fíkíi, ya yí''a, yíppa púk kakay, yaa kíim Kooh an: «Buba, en lak mínukinaa, úsaayɗaa kaas-coonii wii garoo. Wayee hanat ki'en fodaa daa mi waa'ɗa wayee enat fodaa daa fu waa'ɗa.»
40 Ya sooffa ga tëelíbéecaa ɓaahayɓaa, ya laakkaɓa ɓaa neeh, ya wo''a Pee' an:
- Kon ɗú mínndii kiwíisoh luu enee sah wahtu wíinoo, waa ɗú yugan naroone?
41 Kaa neehat ee kíimat Kooh doonaa ɗú keenoo ga fíraa Seytaani. Ɓo' daal, keeñaa waarin wayee faanfaa tookkii.
42 Ya úsaaysissaɓa kotaa kukanakkaa, ya yaa kíim Kooh anee: «Buba, en lak kaas-coonii wii mínoo kipaaf, ee an mi jomwa ki'an henaa, kon iñaa fu waa'ɗa laakat.»
43 Ya soofissa gaɓa, ya laakkaɓa ɓaa neeh ndaga lak hascaagaɓa abin pëní.
44 Ya foñissaɓa daama, ya úsaayissa daa karam, ee kotaa kukaahaykaama, ya yaa kíim na wo'eencaa caca.

---

† **26:36 26: 36** Getsemanee waa' kiwo' ga ki'Arameyee «dipooyaa' dúuleen».

45 Waa ennda ɗa, ya soofissa ga tëelíbéecaa, ya wo''aƀa an:
- Ɗú ƀii lís kineeh na ki'íikaruke? Wahtii le'in kimma, Kowukii ƀii kii yah kitíku ga yah tumoh-baakaa'cii.
46 Kolkat, ɗu yee! Malkat yii yahhoo kitoonɗa yii deey.

Yéesu abussa
(Marka 14: 43-50; Lúkkaa 22: 47-53; Saŋ 18: 3-12)

47 Lak Yéesu yaa lís kiwo', Yúdaa Iskariyot yaa bok ga tëelíbéecaa ƀidaaŋkaah na ƀanakƀaaɗa dalla kile'. Laakka ƀo' ƀiyewin ƀaa taam nari, ƀayuunun kalaƀ, na doo'. Sarahohcaa ƀiyaakƀaa na yaakcaa yaawúu'caa ƀërí woseeƀa.
48 Yii on Yéesu bíiŋɗa eree ƀuwaa lëdí' an: «Ɗaa mi yah kifuunɗa yërí ya, abatti.»
49 Daa Yúdaa le'ee, ya dalla kideey ga Yéesu wo''ari an:
- Hóowíra Ha'mudii! Ya dalla kifuun Yéesu.
50 Yéesu loffari an:
- Fiilii! Iñii haydohhaaɗa tumaari.

Waa ennda ɗa, ƀuwaa taam na Yúdaaɗa deeyussa, tíkussa yah ga Yéesu, abussari.
51 Ga ɗekataama, ga ƀuwaa taabee na Yéesuɗa, yíinoo dalla kiɗol kalaƀfaagari, típpafa súrgaa ha'-kaadaa sarahohcaa ƀiyaakƀaa, ƀaydohha nofaa.
52 Wayee Yéesu wo''ari an:
- Íkaa kalaƀfiigaraa ga huuwii, ndaga ƀaa fu dëk ga kiƀewi' ƀo' kalaƀ ƀéeƀ kalaƀ apanndaa.
53 Hanaa fu ínohoo an mi mínin kikíim Paammboo dímal ee ga saasi ya wosohhoo malaakacaa wëñ ƀijúnnidaaŋkaah-kanak (20.000)‡, ƀa heñohi'toone?
54 Wayee baanaa iñaa bídu ga Këyítfaaɗa tuman na bi wa mat? En ki'enaa, fa wo'in an tóoh jomɗa kilaakoh.
55 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''a mbooloomaa an:
- Mateera ga ɗú hayyoo ki'am, ɗú taam na kalaƀcii na doo'cii, man na ƀuwaa dawuk tumoh-kofeele? Mi enee ga Kaanfaa Kooh besaa en ƀéeƀ, mi jëgírohi ee ɗú mossiiroo ki'am.
56 Wayee iñii yii ƀéeƀ laakin doonaa iñaa sëldíiga-Koohcaa wo'ee, bídussa ga Këyítfaaɗa, mat.

Waa ennda ɗa, tëelíbéecaa ƀéeƀƀa foñussari ƀaa núp.

Yéesu ƀayussa ga fíkíi atti'ohaa
(Marka 14: 53-65; Lúkkaa 22: 66-71; Saŋ 12: 13-14,19-24)

‡ **26:53 26: 53** Malaakacaa enee mbooloo malaaka cidaaŋkaah na kanak (12): mbooloomaa en ƀéeƀ le'in ƀo' ƀijúnni-wíinoo bi ga júnni-yitniinoo.

57 Ɓuwaa abee Yéesuɗa ɓayussari kaan Kayíf, ha'-kaadaa
sarahohcaa ɓiyaakɓaa, ga daa jëgíroh-waascaa na yaakcaa
hídírukohseeɗa.
58 Pee' yaa taabukki di'úsaayí' bi ga hëtaa kaanfaa
sarahohaa yiyaakyaa kuliyukɗa. Ya aassa bi ga ɗuuy, ya
yuŋnga na súrgacaa ki'ínoh daa iñaama mëeñjohanɗa.
59 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na ɓéeɓ ɓuwaa bok ga paanaa
yaawúu'caa wiyaakwaaɗa, ɓaa heel wo'eenaa ɓa pokɗan
Yéesu bi ɓa mínndi ki'apluk.
60 Wayee ɓa hottii, hídaa daa ɓo' ɓiyewin hayseera daama
kipoki'ti kiwo'ɗa. Ɓo' ɓanak mëeñjohha kihay,
61 wo'ussa an:
- Ɓii yii wo' an: «Mi mínin kipook Kaanfaa Kooh, mi
tuukirisfa ga bes kaahay.»
62 Ha'-kaadaa sarahohcaa kolukka wo''a Yéesu an:
- Fu taasoo dara ga iñii ɓuwii ɓii yammbaaɗane?
63 Wayee Yéesu taassii. Ha'-kaadaa sarahohcaa
meekissari an:
- Ga Kooh yii laak kipesɗa, wo''aaríi ati fu yërí en
Kiristaanii, Kowukii Kooh.
64 Yéesu taassari an:
- Fu wo'inka. Ee sah mi wo''úu an, iñaa aboh diima,
ɗú hay kihot Kowukii ɓii yuŋ, hanoh yah-ñaabaa Kooh yii
wëñ ɓéeɓ dooliɗa, ee ɗú hayyi kihot ga ɗuuy yaayeelcii
asamaan, ya yoosuki✡.
65 Daama, Ha'-kaadaa sarahohcaa ɗa'ta kúltícaagari
ndaga ki'ayluk, ya wo''a an:
- Ɓasin Kooh! Ɓu enohis seedi ya? Ɓéeɓpúu ɗú keloh ga,
ɓasin Kooh.
66 Ɓú ínoh ya ga?
Ɓa taassa an:
- Yii kay, jom ki'apu hen!
67 Waa ennda ɗa, ɓa aawwari kitoos ga fíkíi, ɓa ɓaa
dúukisohhi, ɓíinoo ɓaa mútti pa'caa,
68 ɓa ɓaa wo''i an:
- Fu Kiristaanii, líiruka, wo'aaríi ɓii feekkaaɗa?

Pee' taasukka Yéesu
(Marka 14: 66-72; Lúkkaa 22: 56-62; Saŋ 18: 15-18,25-27)

69 Pee' nak, lak ya yuŋnga ga fooh, ga hëtaa kaanfaa
ha'-kaadaa sarahohcaa, laakka súrga yiɓeti yaa deey gari,
wo''ari an:
- Fu ɓan fu enee na Yéesu, ɓaama dëk Gëlíléeɗa!
70 Wayee Pee' taasukka ga fíkíi ɓéeɓ, wo''a an:
- Mi ínohoo iñii fu waa' kiwo'ɗa!
71 Lëehí'ta, ya kolukka yaa yah ɓak hal-kaadaa. Laakka
súrga yiliis yiɓeti yaa hotti, wo''a ɓuwaa enee daamaɗa an:

✡ **26:64 26: 64** Malkat Kañcaa 110: 1; Dañeel 7: 13.

- Ɓii yii enee na Yéesu Nasareet!
72 Pee' waatukka, taasukissa an:
- Mi ínohoo ɓaa yaama!
73 Ennda kiis, ɓuwaa enee daamaɗa deeyussa gari, wo'ussari an:
- Fu ɓan, fu joman kibok gaɓa, ndaga dii fu wo'iɗa teewohin ga dii fu meyohɗa.
74 Daama, Pee' ennda ga kicojuk na kiwaatuk, ya taasuuka an:
- Mi ínohoo ɓaa yaama!
Ga saasi siik-pabaa konnda.
75 Pee' níindísukka iñaa Yéesu wo'eeri an: «Bi siik-pabu kodaa, fu hayyoo kitaasuk waas kaahay.» Pee' dalla kimey yaa koduk mooncaa leehoo.

27

Yéesu ɓayussa ga fíkíi Pílaat
(Marka 15: 1; Lúkkaa 23: 1-2; Saŋ 18: 28-32)

1 Ga kímaa cuut, sarahohcaa ɓiyaakɓaa na yaakcaa yaawúu'caa, ɓéeɓɓa hídohussa kimalak daa ɓa tuman bi ɓa apluk Yéesu.
2 Ɓa ɓaŋlukkari, ɓa ɓayyari, ɓa tíkkari ga yah Pílaat gúwernëeraa.

Kikaankaa Yúdaa
(Tumeen 1: 18-19)

3 Ga waa Yúdaa, yaa toonee Yéesuɗa, ínohha an Yéesu tíkuunun kikaan, ya récukka iñaa ya tumeeɗa, ya ka'ta ga sarahohcaa ɓiyaakɓaa na yaakcaa dëkaa ki'íkɓa hanja' hëelíscaa cidaaŋkaah-kaahaycaa ɓa fayeeriɗa.
4 Ya wo''aɓa an:
- Mi tumin baakaa' ndaga mi erohin ɓaa tummbii dara, ya apunee.
Ɓa taassari an:
- Waassíi wíinoo gaa ga! Fu yërí ínoh!
5 Yúdaa jaffa koparaa ga ɗuuy Kaanfaa Kooh, ya meyca, ya ka'ta kipokuk ní' ga koonaakaa ya harukka.
6 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa balawussa koparaa, ɓa wo''a an:
- Koparii wii jomoo ki'atukohu na wii Kaanfii Kooh ndaga wa lomohsee ñíf ɓo'.
7 Ɓa hídohha, ɓa júwohha ga kiɓeɓ koparaa, ɓa lomohwa yoonaa «hëwíroh-kataanaa.» Ga yoonaama, ɓa enohwa kimín ki'ac ɓuwaa en sagac ga dëkaaɗa, binaa ɓo' kaan gaɓanaa.
8 Kërí tah bi ga wati yoonaama ɓaysi “yoonaa ñífaa”.

9 Fodaama iñaa Yérémíi, sëldíiga-Koohaa wo'eeɗa matta.
Ya wo'ee an: «Ɓa ɓeɓpa hanja'-hëelíscaa cidaaŋkaah-
kaahaycaa, ee wërí en cadamfaa ɓu-Isarayeel tookee kifay
gariɗa,
10 ɓa ekkaca ga kilom yoonaa “hëwíroh-kataanaa” fodaa
daa Ha'mudii nakeerookaɗa.»

Yéesu ɓayussa ga Pílaat, gúwernëeraa
(Marka 15: 2-5; Lúkkaa 23: 3-5; Saŋ 18: 33-38)

11 Waa ennda ɗa, Yéesu ɓayussa ga fíkíi gúwernëeraa,
yaama meekissari an:
- Fu yërí en buurii yaawúu'ciine?
Yéesu taassari an:
- Fu yii wo'ka.
12 Wayee ya taassii dara ga iñcaa sarahohcaa ɓiyaakɓaa
na yaakcaa yaawúu'caa yabeeriɗa.
13 Pílaat wo''ari an:
- Iñcii fu yabu ɓéeɓcaɗa, fu kelohincane?
14 Wayee Yéesu taassiiri ga wíinoo gaca. Iñaama jaahalla
gúwernëeraa lool.

Yéesu tíkussa kikaan
(Marka 15: 6-15; Lúkkaa 23: 13-25; Saŋ 18: 39–19: 16)

15 Ga feet Paakaa en ɓéeɓ gúwernëeraa méyí'ɓa ɓo'
yíinoo ga ɓuwaa abu ga kasuɗa, yaa mbooloomaa waa'ɗa.
16 Waama lak laakin ɓaa abu ga kasu, ya teeku Barabaas
ee ɓéeɓ ínohinndi.
17 Pílaat meekissa mbooloomaa hídírukohee daamaɗa
an:
- Ɗú waa' mi méyí'túu Barabaasoo Yéesu yii teeku
Kiristaaniiɗa?
18 En ki'enaa, Pílaat ínoheera an ki'iñaan tah ɓa haydo-
hha Yéesu gari.
19 Ɓetici wosohha gari, wiima lak ya yii yuŋnga ga daa
atti'ohsiɗa, kiwo''i an: «Watukaa ki'ek haffu ga loo ɓuyum
yijófí'yuma, ndaga wekama mi heeyin gari ee mi sodeera
lool ga heeyaa.»
20 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na yaakcaa yaawúu'caa sorussa
ɓuwaa nof, ɓa meekis Pílaat ya meydohi'ɓa Barabaas ee ya
apluk Yéesu.
21 Wayee Pílaat meekissa mbooloomaa an:
- Yiida ga ɓuwii ɓanakɓii ɓii yërí ɗú waa' mi méyí'túu?
Ɓa taassa an:
- Barabaas!
22 Pílaat meekissaɓa an:
- Kon Yéesu yii teeku Kiristaaniiɗa mi tumanndi na?
Ɓéeɓɓa taassa an:
- Daayaari ga kuraa!

23 Wayee Pílaat meekisissaɓa an:
- Ya tum ya yibóní'?
Wayee ɓa ɓaa wëñ kifiip didóolí' an:
- Daayaari ga kuraa!
24 Ga waa Pílaat ínoh an ya mínoo dara ga, ndaga coowaa
waa wëñ kiɓaatuk, ya heella músú, ɓuuñukka ga fíkíi
mbooloomaa, ya wo''a an:
- Duuroo wíinoo gaa ga ñífii ɓii yii; ɗú ɓërí ínoh.
25 Ɓéeɓ mbooloomaa taassa an:
- Ee laa wa kípukat ga haffíi na ɗook towutiigaríi.
26 Waa ennda ɗa, Pílaat méyí'taɓa Barabaas, lëehí'ta ya
ríplukka Yéesu, ya erohhari kidaayunee ga kuraa.

Soldaa'caa ɓaa ñaawal Yéesu
(Marka 15: 16-20; Saŋ 19: 2-3)

27 Waa ennda ɗa soldaa'caa gúwernëeraa paafdohha
Yéesu ɗuuy kaanfaa gúwernëeraa, ɓa nëgírohha sol-
daa'caa fodaa gaɓaɗa ɓéeɓɓa, ɓa wíillari.
28 Ɓa ɗolla kúltícaagari, ɓa ekkari kúltí filiis fiyo'oh cor*.
29 Ɓa te'ta iñaa man na baanu-buu' ee teru na lúp, ɓa
ekkariwa ga hafaa. Ɓa e'tari doo'-barah ya ammba ga yahaa
ñaabaa, lëehí'ta ɓa yí''a ga fíkíici, ɓaa ñaawalsohhi:
- Pesa buurii yaawúu'cii!
30 Ɓa ɓaa toossi, ɓa te''a doo'-barahaa, ɓa ɓaa feekkiwa
ga haf.
31 Ga waa ɓa lëehí'tari kiñaawalsoh, ɓa ɗolla kúltífaa
fiyo'ohfaa, ɓa ekissari kúltícaagari, lëehí'ta ɓa ɓayyari
kidaaynee ga kuraa.

Yéesu daayussa ga kuraanaa
(Marka 15: 21-32; Lúkkaa 22: 26-43; Saŋ 19: 17-27)

32 Ga waa ɓa en na kiyahɗa, ɓa hídukohha na ɓo' yiyaal
yaa dëk teeraa Síreen ee teeku Simoŋ. Ɓa gítínndari
kiníkuk kuraanaa Yéesu yah kidaayohuɗa.
33 Ɓa ka'ta bi ga ɗekataa wo'u Golgotaa, wërí en «loon-
haf».
34 Ɓa e'ta Yéesu biiñaa atukohu na enaama yi'ëeyí' en fan
gít. Daa ya yoohee biiñaa, ya saŋngawa ki'an.
35 Ɓa daaycari ga kuraa, ɓa yípohha tidoo' kiwaroh
kúltícaagari.
36 Lëehí'ta ɓa yuŋnga daama, ɓa ɓaa watukki.
37 Ɓa daayca kuhaanga tíimmba hafaa Yéesu kiteewoh
iñaa tah ya apuɗa. Ɓa bínnda ga an: «Ɓii yii yërí en Yéesu
buurii yaawúu'cii.»

---

* **27:28 27: 28** *Kúltí fiyo'oh cor* Iñaa man ɗa kiyo'oh teewoh mandarga buu' na ndamaagari.

38 Ɓa daayca ɓan ga yahaaci tumoh-kofeel ɓanak: yii
hanohhari yah-ñaam, yíinoo ga yah-seŋ.
39 Ɓuwaa kooree daama ɓaa paafɗa, ɓaa këkít haf,
40 ɓa ɓaa ɓassi an:
- Aca! Fu yii fu wo' an fu yah kipook Kaanfaa Kooh ee
fu tawahisfa ga bes kaahayɗa, somaa haffu. En lak fu en
Kowukii Koohaa, yoosukaa ga kuraanii!
41 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa na yaakcaa
yaawúu'caa ɓan, ɓaa ñaawalsohhi, ɓaa wo' an:
42 - Ya somin ɓuwaa ɓíinoo ee ya mínoo hafci kisom. An
yërí en buurii ɓu-Isarayeele? Kon ya yoosukat diima-diima
ga kuraanii ɗí hot, ɗí gëm gari.
43 Ya tíkee yaakaa'ci ga Kooh. En lak Kooh
keeñukinndinaa, ya músalatti diima ndaga yërí wo' an
ya Kowu Kooh.
44 Bi ga tumoh-kofeelcaa ɓanakɓaa daaysee ga kuraanaa
fodaa gariɗa ɓaa ɓassi fodaama ɓan.

Kaanaa Yéesu
(Marka 15: 33-41; Lúkkaa 23: 44-49; Saŋ 19: 28-30)

45 Ga wahtaa nohaa tuuk ga ɗookɗa, bi ga wahtu
kigoonaluk, Kooh ñúussa kërúus ga kúlkaa tóoh.
46 Ee ga wahtu kigoonaluk, Yéesu lessa koonaa kiyaak an:
- Élí, Élí, lema sabaktani? (Wërí en an: «Koohyiigoo,
Koohyiigoo, iñii tah ya fu foñnjoo?»)
47 Ga ɓuwaa enee daamaɗa, laakka ɓuwaa daa ɓa
keloheeri, ɓa dalla kiwo' an:
- Ya yii ɓay Ili!
48 Yíinoo gaɓa dalla kifool, ɓeɓpa epoos, pokkawa ga
siñdaa doo', ñoonndawa ga biniiga', e'ta Yéesu ya ɗuuywa.
49 Ɓuwaa ɓíinoo nak ɓaa wo' an:
- Íisat rek ɗu malak ati Ili hayyi kihay kisom ati na!
50 Wayee Yéesu lesissa koonaa kiyaak, ya lëehɗukka.
51 Ga wahtaama, rídóonaa wiyaakwaa poksee ga Kaanfaa
Kooh, kún ɗekataa wëñ kisela'ɗa dalla kiɗa' kom kanak,
aboh ɗook bi ga kakay. Kakayfaa faa yëngëluk, atohcaa
caa ɓëlgískoh.
52 Loy ciyewin lëgísukka, faraaf ɓo'-Kooh ciyewin mílíssa
ga ɓuwaa kaaninɗa.
53 Ɓa tessa da bi ga daa Yéesu mílísohɗa, ɓa ɓaa han
ki'aas Yéerúsaleem, teeraa wisela'í'waa, ɓa feeñukka ga ɓo'
ɓiyewin.
54 Soldaaraa kuliyuk ga ɓo' ɓitéemée' ga heñɗa, na
ɓuwaa taabee nari kiwatuk Yéesuɗa hotussa daa kakayfaa
yëngëluɗa na iñcaa laak caama, ɓa tíitta lool, ɓa ɓaa wo'
an: «Kayoh-kayohɗa, ɓii yii enee Kowu Kooh!»

55-56 Ɓeti ɓiyewin enee daama, ceelussa palah ɓaa malak.
Mërí-Malleen, Mërí eew Saak na Yoseef na eew towutaa
Sebedee. Ɓeticaama ɓërí meyohee na Yéesu gohaa Gëlílée
ee ɓa toputu'iri.

Yéesu ɓayussa loycaa
(Marka 15: 42-47; Lúkkaa 23: 50-56; Saŋ 19: 38-42)

57 Ga noh-soosaa ɓo' yilëekí'-alal, yaa dëk Arímatee ee
teeku Yoseef, hayya. Ya bokee ga tëelíbéecaa Yéesu ɓan.
58 Ya ka'ta ga Pílaat, ya meekissari faraaffaa Yéesu. Pílaat
nakohha ya erufa.
59 Yoseef ɓeɓpa faraaffaa, múullafa ga píis perkaal wi'as
mac.
60 Ya faanneerafa ga loy wi'as waa ya yotɗee hafci ga atoh,
ya pírgínnda atoh wiyaak ga kúuwkaa loyaa, ya yaa yah.
61 Mërí-Malleen na Mërí yaa yíinooyaa lak ɓa yugin,
jaanohuunun na loyaa.

Ɓaa watukee loyaa Yéesuɗa

62 Ga kooh-wíisfaa tík ga besaa waayukaa Sabatɗa,
sarahohcaa ɓiyaakɓaa na Fërísiyeeŋcaa hayussa ga Pílaat.
63 Ɓa wo''ari an:
- Kiyaakii, ɗí níindísukin an ɓaa yaama wo'oo kayohɗa,
wo'eera lak ya yaa lís kipes an: «Tík ga bes kaahayaa mi
hay kimílís»,
64 kon ebilaa ɓiɓo' ɓa watuk loyaa dii bi ga bes kaahay.
Enndiikanaa tëelíbéecaagari mínin kikaru ɓa lok faraaffaa,
ɓa wo' ɓuwii an: «Ya mílísin ga ɓuwaa kaaninɗa.» Ee
baanaa sabohfii tíkan gaɗa wëñan fiɗewaafaa kiyak.
65 Pílaat taassaɓa an:
- Soldaa'cum ɓooma, ɓayatɓa, ɗú watuki' haffúu loyaa
daa ɗú waa'.
66 Ɓa ka'ta kimalak ga daa loyaa manɗa, ɓa tummba lëdí'
ga atohaa laŋwaɗa doonaa ɓaa le' ga tóoh ɓo' ínoh. Ɓa
foñnja soldaa'caa daama, ɓaa watukwa.

28

Yéesu mílíssa ga kikaankaa
(Marka 16: 1-10; Lúkkaa 24: 1-12; Saŋ 20: 1-10)

1 Teel ga kímaa dímaasaa, lak besaa Sabat paafin, Mërí
yaa dëk Makdalaaɗa na Mërí yaa yíinooyaa, karussa
kimalaknee loyaa Yéesu.
2 Kakayfaa dalla kiyëngëluk didóolí', laakka malaakaa
Kooh yoosukoh asamaan, ya pírgínnda atohaa wiyaakwaa
lagohsee loyaaɗa, ya yuŋnga ga ɗook gaa.
3 Ya mannda na melic kilee', kúltífaagari yaanaawwa ɗer
fan perkaal.

4 Ɓuwaa watukee loyaaɗa, tíitussa bi ɓaa kaanan.
5 Wayee malaakaa wo''a ɓeticaa an:
- Kaa tíitat, mi ínohin an ɗú raas Yéesu yaa daaysee ga kuraanaaɗa.
6 Ya enissii dii. Ya mílísin fodaa ya wo'eekaɗa. Hayat gii, ɗú malak dii ya faanseeɗa.
7 Gaawat kika', ɗú wo'nee tëelíbéecaagari an: Yéesu mílísin ga ɓuwaa kaaninɗa. Ya ɗëwírukinndúu Gëlílée, ɗú hotohnanndi daama. Kon iñuma yërí mi yaheerúu kiwo'.
8 Ɓeticaa gaawussa kimey loyaa. Ɓa tíiteera wayee keeñɓa sooseera lool ɓan. Ɓa ɓaa fool kiyéegal tëelíbéecaa Yéesu iñaa hewɗa.
9 Balaa ɓa le'anaa, Yéesu hídohha naɓa, wo''aɓa an:
- Mi yii këñí'túu.
Ɓeticaa deeyussa gari, ŋuluucukussa ga kotcaa, ɓaa jaamukki.
10 Waa ennda ɗa Yéesu wo''aɓa an:
- Kaa tíitat! Karat, ɗú wo'nee tëelíbéecaagoo an ɓa karat Gëlílée: ɓa hotohnanndoo daama.

Ɓéestíraa soldaa'caa

11 Ga wii ɓeticaa en na kiyahuɗa, ga soldaa'caa naksee kiwatuk loyaa Yéesu acohseeɗa, laakka gaɓa ɓaa ɓoyuk teeraa, ɓa ɓéestí'ta sarahohcaa ɓiyaakɓaa tóoh iñcaa laakeeɗa.
12 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa dalla kihídírukohu na yaakcaa yaawúu'caa, ɓa júwohha ga ki'e' soldaa'caama hëelís wiyewin,
13 ɓa wo''aɓa an:
- Ɓú karaa, wo'at an tëelíbéecaa ɓaa yaama ɓërí hay ga wek, ɓa lokka faraaffaagari lak ɗí ɓaa neeh.
14 En ɗanaa gúwernëerii yéeŋkanaa ɗí hay nari kimín kiwo' bi dara hokoorúu ga.
15 Soldaa'caa ɓewussa koparaa, ɓa tummba fodaa daa ɓa wo'seeɗa. Fodaama, ɓéestíraama síwwa ga ɗuuy yaawúu'caa ee bi wati ka kii lís kiwo'u.

Yéesu wossa tëelíbéecaagari ga heetcii ga ëldúnaɗa tóoh
(Marka 16: 14-18; Lúkkaa 24: 36-49; Saŋ 20: 19-23; Tumeen 1: 6-8)

16 Waa ennda ɗa, tëelíbéecaa Yéesu ɓidaaŋkaahɓaa na yíinooyaa karussa Gëlílée, ga janjagaa Yéesu ebileeɓaɗa.
17 Daa ɓa hotee Yéesu, ɓa yí''a, ɓa ɓaa jaamukki. Wayee laakka gaɓa ɓuwaa laak hel kanak ga iñaa ɓa hotɗa.
18 Yéesu deeyca gaɓa, wo''aɓa an:
- Ga ɗook na dii ga kakay, Paammboo erinndoo dooli ga tóoh.

19 Kon karat ga ƀéeƀ heetcii ga ëldúnaɗa, ɗú tumƀa
ƀitëelíbéeroo. Bëtísi'atƀa ga teekii Paamudii, wii Kowukii
na wii Helii yisela'í'yii.
20 Yëedíratƀa kitaabuk ƀéeƀ iñcii mi nakkúu kitumɗa. Ee
mi, mi yii narúu ƀesaa en ƀéeƀ, ƀi ga daa ëldúna túki'an.

Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu Kiristaa ee
Marka
bínɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Wii wërí en Hewhewii Marka bínɗa. Marka nak bokéeríi ga apotaa'caa Yéesu, wayee ya taabeera na Pool ee ya bokin ɓan kilëgëy na Pee'. En ki'enaa, iñcii ya bín ga këyítfiiɗa ya kelohca ga Pee' ga wii yaama en na kijangat ɓuwaa loo kipeskaa Yéesu ga ëldúnaɗa.

Hewhewii wiima, Marka bídí'wa ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa kiteeɓba an kayoh-kayohɗa Yéesu yërí en Kowukii Kooh. Kooh wo'in ga Këyítfaa fisela'í'faa an hay kilaak ɓaa ya wos kimúsal ɓu-Isarayeel, heetaagari. Ga wii Yéesu hay ëldúnaɗa lak ɓu-Room te'in kúlkaa Isarayeel ɓaa nguuruk ga ɗookɓa. Ɓu-Isarayeel nak foogee an Kiristaanii Kooh dígeeɓaɗa hayaa, ya hay kikaal ɓu-Room. Wayee enéeríi kikaal ɓu-Room tahee Yéesu kihay. Kimúsal ɓuwaa took ki'on Seytaani bíiŋ, ɓa took kirécuk baakaa'caagaɓa, ɓa taabukkiɗa ɓërí tahhi kihay.

Marka bín ga këyítfii fii iñcaa Yéesu tum ga ëldúnaɗa na caa ya jëgí' ɓuwaa, na ɓan iñaa aaw ga kikaankaa na kimílískaa Yéesu. Yéesu jangatee ɓuwaa ee yërëméeríi wo'eenci; ya yaa wëkí' ɓuwaa ga ɗúukoolcaagaɓa, ya yaa kaal raɓcaa ga ɓuwaa, ya yaa tum enaama cidóoyí'-waa'. Wayee ya mosoo kiɓëwí' hafci hidaa ga daa ya enee Kowu Koohɗa. Ndaga «Kowukii ɓii» hayéeríi ëldúna ki'am ɓuwii súrga wayee ya hayee kitum hafci súrga ɓuwii, ya erohha kumuunkaagari en ɗanaa ɓiyewin múc (Marka 10: 45).

Ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa sagussari, ɓa appari. Ɓéeɓ ɓaa taabuk Yéesu jomin kon kitook kiday coonucaa en tóoh, ee ya bok kinguuruk nari bes.

Fu yiima fu jaŋ këyítfii fiiɗa, fu hay took an Yéesu ya Kowu Kooh kayoh-kayohɗane, fodaa soldaaraa yiyaakyaa wo'eeka an: «Ƙayoh-kayohɗa, ɓii yii enee Kowu Kooh!» (15: 39).

Këyítfii Marka bín ga loo Yéesuɗa tíidoh anee:

1 - Jangataa Saŋ-Bëtís (*1: 1-8*)
2 - Seytaani fí'ta Yéesu (*1: 9-13*)
3 - Yéesu tessa ga gohaa Gëlílée (*1: 14–9: 50*)
4 - Yéesu meyohha gohaa Gëlílée ka'ta Yéerúsaleem (*10: 1-52*)
5 - Bescaa mëeñjoh ga kipeskaa Yéesuɗa (*11: 1–15: 47*)

6 - Yéesu mílíssa ga kikaan (*16: 1-8*)
7 - Yéesu teewukohha ga tëelíbéecaagari (*16: 9-20*)

Jangataa Saŋ-Bëtís
(Mëccë 3: 1-12; Lúkkaa 3: 1-18; Saŋ 1: 6-9,15-30)

1 *Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu Kiristaa,
Kowukii Koohɗa, daloh anee:
2 Fodaa daa Ísayíi, sëldíiga-Koohaa bín ga Këyítfaaɗa;
Kooh wo' da an:
«Mi yii wos ɓo''oo, yaa ɗëwrukanndaa, kiwaayuk waasum-
garaa.
3 Laakin koonaa-ɓo', kaa en na kiwo' didóolí' ga ɗuuy ëgí'-
dúndagaa an:
Waayukɗat Ha'mudii waasii, júwí'ɗatti tuwaas-waastii!»*
4 Ɓaama ennda Saŋ. Ya hayya, yaa bëtísi' ɓuwaa ga ëgí'-
dúndagaa. Ya yaa jangat an ɓuwaa súpítat kipeskaagaɓa,
ɓa bëtísi'u, en ɗanaa baakaa'caagaɓa bayalu.
5 Kúlkaa Yúudée tóoh na ɓuwaa dëk Yéerúsaleemɗa ɓaa
mey ɓaa aaw gari. Ɓa ɓaa récuk baakaa'caagaɓa ga fíkíi
ɓéeɓ ee Saŋ yaa bëtísi'ɓa ga húlúwaa Yúrdeŋ.
6 Saŋ ekukee kúltífaa terohu na fënúf geeleem, ya
pokukka liiß-on ga kenohkaa✡. Ya daanee kiñam pay na
kúum.
7 Ya jangatee an:
- Laakin ɓaa en na kihay ga fenooroo ee yërí wëñnjoo
kiyak fúuf. Mi jutuutin sah ga kiɗaal kipëkís liiɓcaa
ñafa'caagari.
8 Mi, mi bëtísi'inndúu ga músú; ya nak, ya bëtísi'anndúu
ga Helaa yisela'í'yaa.

Saŋ bëtísi''a Yéesu ga músúmaa

9 Waa ennda ɗa, Yéesu meyohha dëkaa Nasareet ga gohaa
Gëlílée, ya hayya, Saŋ bëtísi''ari ga húlúwaa Yúrdeŋ.
10 Ga daa Yéesu en na kimey ga músúmaaɗa, ya hotta
asamaan lëgísukka. Helaa Kooh, fodii ho', yaa yoosuk ga
ɗookci.
11 Laakka koonaakaa meyoh ɗook Kooh, wo''a an:
- Fu yërí en Kowukiigoo mi keeñukɗa. Keeñnjoo soosin
garaa✡.

Fíraa Seytaani na Yéesu
(Mëccë 4: 1-11; Lúkkaa 4: 1-13)

12 Ga saasi, Helaa yisela'í'yaa woocca Yéesu, ɓayyari
ɗekat, ëgí'-dúndaŋ. Ya ennda da bes cidaaŋkaah-nikiis.

---

* **1:3 1: 3** Malasíi 3: 1; Ísayíi 40: 3 ɓéestíru fodaa daa bínsee ga kiGerek múusɗa. ✡ **1:6 1: 6** Malkat 2 Buu' 1: 8. ✡ **1:11 1: 11** Mëdírohat na Kañcaa 2: 7; Ísayíi 42: 1.

13 Waa ya en daama, Seytaani íiséeríiri kifí'. Yéesu enee
daama na rapcaa ee malaakacaa ɓaa toputu''i.

Yéesu dalla kijangat ga gohaa Gëlílée
(Mëccëe 4: 12-17; Lúkkaa 4: 14-15)

14 Yéesu ka'ta gohaa Gëlílée, wiima lak Saŋ abuunun ga
kasu†. Ya yaa jangat ga gohaama Hewhewaa winéwí'waa
meyoh ga Koohɗa.
15 Ya wo'ee an:
- Wahtii le'in ee Nguuraa Kooh deeyin. Súpítat kipeski-
igarúu, ɗú gëm Hewhewii winéwí'wii!

Yéesu ɓayya mbaaloh ɓinikiis
(Mëccëe 4: 18-22; Lúkkaa 5: 1-11; Saŋ 1: 35-43)

16 Daa Yéesu kooree ga seereenaa giiyaa Gëlíléeɗa, ya
hotta mbaaloh ɓanak: Simoŋ na Andari këmëeŋkíci, ɓa ɓaa
wees mbaal ga giiyaa.
17 Yéesu wo''aɓa an:
- Taabukattoo, mi hayyúu kitum ɓimbaaloh ɓo'.
18 Ga saasi, ɓa foñnja mbaalcaagaɓa, ɓa ɓaa taabukki.
19 Ya ka'ta bi ga fíkíi, ya hotta towutaa Sebedee: Saak
na Saŋ, këmëeŋkíci. Ɓa enee ga gaal-loocaagaɓa, ɓaa
hëwíraat mbaalcaa.
20 Yéesu dallaɓa kiɓay; ɓa foñnja Sebedee, paamɓa na
lëgëyohcaa ga gaal-loocaa, ɓaa taabukki.

Yéesu wëkí'ta ɓaa laak raɓ
(Lúkkaa 4: 31-37)

21 Yéesu na tëelíbéecaagari le'ussa dëkaa Kafarnawom.
Ga ɓesaa Sabat, Yéesu aassa jaangu-yaawúuraa, ya aawwa
kijëgíroh.
22 Ɓuwaa waaru'seera lool ga jëgírohaagari, ndaga ya
en na kijëgírohaa, ya yërëmoo wo'eenci fodaa jëgíroh-
waascaa.
23 Bëríi, laakka ɓaa aas jaangu-yaawúuraagaɓa, ee enee
ɓaa laak raɓ. Ya yaa fiip an:
24 - Yéesu Nasareet, fu naríi ya? Fu hayyíi kiɗúbíre? Mi
ínohin ɓii fu enɗa. Fu yërí en ɓii yisela'í'yii meyoh ga
Koohɗa!
25 Yéesu gëtta rawaa, wo''ari an:
- Ɗekoha, fu meyoh ga ɓii!
26 Fodaama, rawaa saylukohha ɓaa saylukoh ciméeskí',
lessa koonaa kiyaak, meyohha gari.
27 Ɓuwaa enee daamaɗa ɓéeɓba jaahli'ussa ga iñaama,
bi ɓa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an:

---

† **1:14 1: 14** Saŋ yaa bëtísi'ee ɓuwaa ga húlúwaa Yúrdeŋɗa, yërí wo'u dii.

- Iñii yii man na? Ati jëgíroh wi'as! Ɓii yii wo'i wo'een wíinoo‡, ee bi ga raɓcii sah tumsi iñaa ya nakohɗa!
28 Meyohha da, teekaa Yéesu dalla kisíw daa en ɓéeɓ ga gohaa Gëlílée.

Yéesu wëkí'ta payam Pee' na ɓiɓo' ɓiyewin ɓiliis
(Mëccëe 8: 14-17; Lúkkaa 4: 38-41; Mëccëe 4: 23-25)

29 Waa ɓa meyoh jaangu-yaawúuraa, ɓa ka'ta kaan ɓiSimoŋ na Andari, taabussa na Saak na Saŋ.
30 Lak payam Simoŋ yiɓeti faanukin, tamoh hen. Yéesu dallaka kiyéegalu.
31 Daa ya le' bi gari, ya ammba yahaa, ɓëwí'tari. Ga ɗekataama faanfaa yímmba. Lëehí'ta ya yaa toputu'ɓa.
32 Ga noh-soosaa lak nohaa aasin§, Yéesu haydohɗussa ɗúukoolí'caa tóoh na ha'-raɓcaa.
33 Ee ɓu-dëkaa tóoh nëgírukohusee ga hal-kaanfaama.
34 Ya wëkí'ta ɓo' ɓiyewin ɓaa laakin ɗúukoolcaa bokkii. Ya kaalla ɓan raɓ ɓiyewin ga ɓuwaa, ee ya onéeríi raɓcaama kiwo' yen ndaga ɓa ínoheera ɓaa ya enɗa*.

Yéesu wíilla Gëlílée
(Lúkkaa 4: 42-44)

35 Ga kímaa cuut, lak Kooh lís kiñúus, Yéesu kolukka, ya meyca yaa yah daa wéetin. Daama, yaa kíim Kooh.
36 Simoŋ na ɓuwaa ensee nariɗa ɓaa raasussi.
37 Daa ɓa hoteeri, ɓa wo''ari an:
- Ɓéeɓ ɓuwii ɓii raassaa.
38 Ya taassaɓa an:
- Ɗu yahat ɗekat wiliis, ga dëkcii ga yahaaniiɗa, doonaa mi mín kijangatnee ɓuwaa daamaɗa ɓan. Iñaama yërí tahhoo dii kimey.
39 Fodaama, ya wíilla Gëlílée tóoh, yaa jangat ɓuwaa ga jaangu-yaawúu'caa, ee yaa kaal raɓcaa ga ɓuwaa.

Yéesu wëkí'ta ɓaa ɓay ɗúukool gaana
(Mëccëe 8: 1-4; Lúkkaa 5: 12-16; Lúkkaa 17: 12-19)

40 Laakka ɓo' yaa ɓay ɗúukool-gaana hayya ga Yéesu, yí''a ga fíkíici, yaa kíimmbi an:
- Fu waa'kanaa, fu míninndoo kiwëkí'†.
41 Yéesu laakka yërmaandi wiyaak gari. Ya lëríssa yahaagari, le''a ga ɓaa, wo''ari an:
- Mi waarinka, waka!
42 Ga saasi, ɗúukool-gaanaa meyohha ga ɓaa, ɓaa wakka.

---

‡ **1:27 1: 27** Ga daa bíncaa hëgísohuɗa na topɗa, laakin ɓuwaa bín fodii dii: ati waas wi'as waa mey na dooli! Bi ga raɓcii sah ɓa tumi iñaa ya nakɓaɗa.
§ **1:32 1: 32** Besaa Sabat leehi ga lak nohaa aasin bi tu'oltaa ɗewi kimeyɗa hotukin.
* **1:34 1: 34** Yéesu waaréeríi raɓcaa jangat teekaagari ga ɓuwaa.
† **1:40 1: 40** Malkat Mëccëe 8: 2 na iñaa ɓéestíru gaɗa.

43 Lëehí'ta Yéesu dallari ki'ebil, ɗíŋngari na wo'een ciyëgísí'
44 an:
- Abukaa ga kiwo' ɓo' iñii mi tumi'taaɗa, wayee kara, fu teewohnee haffu ga sarahohaa ee fu tum sarahaa Móyíis nakoh ga kisetkiigaraaɗa. En ɗanaa iñaama hay kiteeɓ ɓéeɓ an fu setin✡.
45 Ɓaa nak meyohha daama, ya ennda ga kiɓéestí' na kilíbaacoh iñaa laakee yaama. Iñaama tahha bi Yéesu mínséeríi ki'aas dëk wíinoo ga fíkíi ɓéeɓ; ya nammba kites ga fooh, ga ɗekatcaa laakoo ken, wayee ɓuwaa ɓaa meyoh daa en ɓéeɓ ɓaa hay gari daama.

2

Yéesu wëkí'ta ɓaa lafañin
(Mëccëe 9: 1-8; Lúkkaa 5: 17-26; Saŋ 10: 31-38)

1 Bes cera tíkka ga, Yéesu sooffa Kafarnawom. Ɓuwaa yéeŋnga an ya yaa ga kaanfaa*.
2 Ɓo' ɓiyewin nëgírukohussa ga ɗuuy kaanfaa, bi laakissii daa ɓo' tuukan, enndii sah ga fíkíi hal-kaadaa. Ya yaa yéegalɓa wo'eenaa Kooh.
3 Ɓiɓo' hayussa gari, haydohɗussi ɓaa lafañin. Yaal ɓinikiis ɓërí teembeelussi.
4 Ga daa ɓa mínndii gari kideey ndaga mbooloomaa, ɓa nammba kiheel gúl ga cakaraa† túuyaa, tíimmba Yéesu ga daa ya eneeɗa. Ɓa yóoskí'ta gatanaa lafañaa faankohɗa ga gúlaama.
5 Daa Yéesu hotee ngëmaagaɓa waama, wo''a lafañaa an:
- Yaal, baakaa'cumgaraa bayaluununndaa.
6 Wiima lak laakin jëgíroh-waascaa yuŋ daama. Ɓaa halaat an:
7 «Iñii tah ɓii yii kiwo' iñaama ya? Ɓasin Kooh! Ɓii mín kibayal baakaa' ɓa, enndii Kooh dogaa?»✡
8 Yéesu ínohha haat ga helaagari iñaa ɓuwaama halaatɗa. Ya wo''aɓa an:
- Iñii tah ya ɗú halaat iñuma ga helciigarúu?
9 Kon iñii yiida wëñ kiyooɓ kiwo' lafañii: kiwo''i an «Baakaa'cumgaraa bayaluununndaanoo», kiwo''i an «Koluka fu tíin»?
10 Wayee bi ɗú ínoh an ga ëldúna, Kowukii ɓii onuunun kibayal baakaaraa, malkat!
Ya wo''a lafañaa an:

✡ **1:44 1: 44** Malkat Léwítík 14: 2-32. * **2:1 2: 1** Mín ki'en kaan ɓiSimoŋ na Andari, malkat 1: 29. † **2:4 2: 4** Cakaraa túuycaa ɓu-Paleestíin hëwrohsee na kakay-ban, ee ɓo' mín kiyuŋ ga ɗookgaa. ✡ **2:7 2: 7** Kiɓas KoohMëdírohat na Léwítík 24: 16.

11 - Mi wo''aaka, kolka, ɓewaa gataniigaraa, fu yee
kaanfu!
12 Daama lafañaa dalla kikoluk, ɓeɓpa gatanaagari, yaa
mey ga fíkíi ɓéeɓ. Ƒodaama ɓuwaa tóoh jaahli'ussa ga
iñaama, ɓa ɓaa ndam Kooh anee:
- Iñaa man na iñii yii, ɗí mosoori kihot!

Yéesu ɓayya Léwí
(Mëccëe 9: 9-13; Lúkkaa 5: 27-32; Kañcaa 25: 8-9)

13 Yéesu meyissa ga ɓak giiyaa Gëlílée, ɓo' ɓiyewin ɓaa
hay gari, ya yaa jëgí'ɓa.
14 Ya enee na kipaaf, ya hotta Léwí, kowu Alfee, yugin ga
ɗekataa fayukohsi juutiɗa. Yéesu wo''ari an:
- Taabukaaroo!
Léwí kolukka, yaa taabukki.
15 Lëehí'ta, Yéesu enee na kiñam ga kaan Léwí, ee juuti
ɓiyewin, na ɓuwaa júwussii boksee nari kiñam ɓan, ya na
tëelíbéecaagari. Ga ɓuwaa taabukussiɗa, yewneera ɓuwaa
man ɗa.
16 Ga daa jëgíroh-waascaa fa' na Fërísiyeeŋcaa hotussi
yaa bok kiñam na juuticaa na ɓuwaa júwussiiɗa ɓan, ɓa
meekissa tëelíbéecaagari an:
- Iñii tah ya, ya bok kiñam na juuticii na ɓuwii
júwussiiɗa?✡
17 Daa Yéesu kelohee iñaama, ya wo''aɓa an:
- Ɓuwaa dara gaa naɓa laakussii sooli ga payoh, wayee
ɗúukoolí'cii ɓërí laak sooli ga. Mi hayyii ëldúna kiɓay
ɓuwii júwinɗa, wayee mi hay kiɓay ha'-baakaa'cii.

Yéesu wo''a ga loo ki'oo'
(Mëccëe 9: 14-17; Lúkkaa 5: 33-39)

18 Laakka bes, tëelíbéecaa Saŋ‡ na ɓaa Fërísiyeeŋcaa ɓaa
oo'. Ɓiɓo' hayya ga Yéesu kimeekissi an:
- Iñii tah ya tëelíbéecii Saŋ na ɓii Fërísiyeeŋcii ɓii oo', ee
tëelíbéeciigaraa oo'soo?
19 Yéesu taassaɓa an:
- Ɓedohcaa ha'-kílookkaa mínin ki'ooru ee lak ha'-
kílookkaa yaa naɓane? En lakanaa ha'-kílookkaa kaa lís
naɓa ki'en, ɓa mínoo ki'oo'.
20 Wayee bes waa hay, waa ha'-kílookkaa hay kiɓewohu
ga leelooɓa, bëríinaama nak, ɓa hay ki'oo'.
21 Ken ɓewoo píis wi'as daafwa ga líil-kúltí. Enndiikanaa
píisaa wi'aswaa hay kiɓaydoh yen ga líil-kúltaa, wa tum
ɗaraa wëñ kiyak.

✡ **2:16 2: 16** Mëdírohat na 2: 15-16; Lúkkaa 15: 1-2. ‡ **2:18 2: 18** Saŋ-Bëtís yaa bëtísi'ee ɓuwaaɗa. Malkat Mëccëe 6: 16

22 Fodaama, ken tumoo biiñ wi'as ga mbúus-oncaa
maañin. Enndiikanaa biiñaa lúudaa, pook mbúuscaa:
biiñaa aamuk mbúuscaa yasukoh. Kon biiñ wi'as jom
ki'eku ga mbúus-on ci'as!

Yéesu yërí laak bes Sabat
(Mëccëe 12: 1-8; Lúkkaa 6: 1-5)

23 Enee ga bes Sabat, bëríi Yéesu kooree ga ɗuuy yooncaa
lúudin§. Ga daa ɓa kooroheeɗa tëelíbéecaagari dalussa
kiweel ga boŋcaa✡.
24 Laakka Fërísiyeeŋcaa wo'u Yéesu an:
- Malka! Iñii tahɓa kitum ya iñaa Waasii kokohin kitum
ga bes Sabatɗa?✡
25 Yéesu wo''aɓa an:
- Hanaa ɗú jaŋngii iñaa buu' Dëwít tumee bëríi lak ya
yaawin ee ya laakoo iñaa ya ñaman, ya na ɓuwaa taabee
nariɗa?
26 Ya aassa taalaa Kooh, waama lak Abíyataa' yërí
enee ha'-kaadaa sarahohcaa, ya ñammba mbúurúcaa
meydohɗusee Koohɗa, ya e'ta ɓuwaa taamsee nariɗa ga
ɓan. Ee mbúurúcaama, sarahohcaa doŋ onuca kiñam*.
27 Yéesu tíki'taɓa ga an:
- Ɓo' yërí tah bes Sabat kitumu, enndii bes Sabat tah ɓo'
kisaku.
28 Iñaama tah kon, bi Kowukii ɓiiërí laak bes Sabat ɓan.

3

Yéesu wëkí'ta ɓaa yahaa ɗooykin
(Mëccëe 12: 9-14; Lúkkaa 6: 6-11)

1 Laakka bes, Yéesu karissa jaangu-yaawúuraa. Lak
laakin ɓaa en daama, ɓay yahaa ɗooykin.
2 Ɓuwaa ensee daɗa ɓaa malak ga Yéesu, ati ya hay
kiwëkí' ɓo' ga bes Sabat, doonaa ɓa mínndi kiyam.
3 Yéesu wo''a ɓaa laak yahaa ɗooykinɗa an:
- Kolka! Hayaa dii ga fíkíi ɓéeɓ!
4 Lëehí'ta ya wo''a ɓuwaa ensee daɗa an:
- Iñii onohu kitum ga bes Sabat ya? Iñaa jofin wala iñaa
moroo? Kisom kumuun ɓo' wala kilaŋ kumuun?
Ɓa ennda tii'.
5 Yéesu malakkaɓa ɓéeɓɓa na keeñ-tam, iñaama
mesikkari ga daa ɓa súɓ ga keeñɗa. Ya wo''a ha'-yahaa an:
- Lërísaa yahii!

---

§ **2:23 2: 23** Yoonaa enee yoon-beli: boŋcaagaca waa' kiman na boŋ píim, kuuncaagari cërí hëwrohsi mbúurú. ✡ **2:23 2: 23** Malkat Dëteronom 23: 26.

✡ **2:24 2: 24** Malkat Eksoot 34: 21. * **2:26 2: 26** *Ñammba mbúurúcaa* malkat 1 Samiyeel 21: 2-7, Abíyataa': malkat 2 Samiyeel 15: 35, Sarahohcaa doŋ onuca kiñam: malkat Léwítík 24: 9.

Ɓaa lëríssa, yahaa wakka, mannda ga daa wa eneeɗa.
6 Fërísiyeeŋcaa meyussa, ɓa dalla kihídoh na ɓuwaa fa'
na buu' Erootɗa*, kimalak ga daa ɓa tuman bi ɓa apluk
Yéesu.

Ɓo' ɓiyewin taabukussa Yéesu
(Mëccëe 12: 15-21; Ísayíi 42: 1-4)

7 Yéesu aawwa ɓak giiyaa Gëlílée na tëelíbéecaagari.
Mbooloomaa waa meyoh gohaa Gëlílée na waa Yúudée, wa
waa taabukki.
8 Ɓo' ɓiyewin ɓiliis, daa ɓa kelohsee iñaa ya tumɗa,
ɓa ɓaa hay gari ɓan; ɓa meyohsee gohaa Yúudée na
dëkaa Yéerúsaleem, na gohaa Ídúmée†, na gohcaa hanoh
húlúwaa Yúrdeŋ gaaɗa, na iñaa wíil dëkcaa Tíi' na Sídoŋ.
9 Ya wo''a tëelíbéecaagari ɓa heeli'ti gaal-looci en ɗanaa
ya míni ga ki'aas, doonaa ɓuwaa ñaakoo ga ɗookci.
10 En ki'enaa, daa ya enee na kiwëkí' ɓo' ɓiyewinɗa tahha
ɓéeɓ ɓaa ɗúukoolin yaa ɓociroh ki'am gari.
11 Ee daa raɓcaa hotohussi ɓéeɓ, ɓa yí'ɗiri, ɓa fiipi an:
«Fu yërí en Kowukii Kooh.»
12 Wayee Yéesu ɗígiɓa na wo'een ciyëgísí', kihoonohɓa
kiwo' ɓaa ya enɗa.

Yéesu tanukka ɓo' ɓidaaŋkaah na ɓanak
(Mëccëe 10: 1-4; Lúkkaa 6: 12-16; Tumeen 1: 13)

13 Lëehí'ta, Yéesu lappa ga ɗook jaŋjagaa, ya ɓayya
ɓuwaa ya waa'ɗa; ɓa hayya gari.
14 Ya tanukka ɓidaaŋkaah na ɓanak, ɓaa ya teek apotaa':
ɓa tes nari ee ya wosiɓa kijangatnee;
15 ya e'dohhaɓa dooli kikaal raɓ ga ɓuwaa.
16 Ɓuwii ɓii ɓërí en ɓidaaŋkaah na ɓanakɓii ya falɗa:
Simoŋ (yërí ya teek Pee')‡;
17 Saak na këmëeŋkíci Saŋ, towu Sebedee, (ɓaa ya e' teek
Boanergesɗa, wërí en «towu ínínŋ»)✡;
18 Andari; Filiip; Bartulëmíi; Mëccëe; Toomaa; Saak,
kowu Alfee; Tadee; Simoŋ selootaa,
19 na Yúdaa Iskariyot ennda yaa toonan Yéesuɗa.

Ɓuwaa poki' Helaa yisela'í'yaa yenɗa
(Mëccëe 12: 22-32; Lúkkaa 11: 14-23)

---

* **3:6 3: 6** Ɓuwaama fa' na Eroot Antípas (límu ga kíis 4 balaa Yéesu, ee kaannda tíkíis 30 ga fenoo Yéesu) waaree kihot ɓaa meyoh ga buu' Eroot yiyaak, ya faluk ga ɗookɓa ga kúlkaa, loo gúwernëeraa meyoh Room. † **3:8 3: 8** *Ídúmée* gohaama hanohee gohaa Yúudée kakay, ee dëkaa Eboroŋ bokee gari. ‡ **3:16 3: 16** *Teek Pee'* mëdírohat na Mëccëe 16: 16-18; Saŋ 1: 42. ✡ **3:17 3: 17** Mëdírohat na Lúkkaa 9: 54.

20 Yéesu ɓoyukka kaan. Ɓo' ɓiyewin nëgírukohissa
daama, bi tahha Yéesu na tëelíbéecaagari mínséerii sah
kiñam.
21 Mbokcaa Yéesu kelohuka hen, ɓa ɓaa hayyi ki'amnee,
ndaga ɓa wo'ee an hafaagari múuyin.

22 Laakka jëgíroh-waascaa meyohsee Yéerúsaleem, ɓaa
wo' an:

- Belsebul§, ɓuurii raɓcii yërí nari! Doolii ɓuurii raɓcii
e'tiɗa, wërí tahhi kimín kikaal raɓcii ga ɓuwii!

23 Yéesu ɓayyaɓa, liiwukkaɓa anee:

- Seytaani mín na kikaal Seytaani?

24 Binaa nguu' hëgískoh ga ɗuuywanaa, nguuraama
mínoo kituuk.
25 Ee binaa kaan hëgískoh ga ɗuuyfanaa, kaanfaama
mínoo kituuk.
26 Kon binaa Seytaani heñoh na hafci, ee ya hëgískohaa,
ya mínoo kilís, ya dal kiɗúm.
27 Binaa ɓo' hay ki'aas ga kaan ɓaa yaa na doolaagari gík,
ya ɓeɓ iñaa yaama laakɗanaa, ya jommbi kiɓaŋ hen paay,
doonaa ya han kimín kipook kaanfaa.
28 Mi wo''úuka ee kayoh; ɓo' mínin kibayalu iñaa en tóoh:
ɓaakaa'caagari na wo'een-ɓaseecaa ya mínin ki'ek Kooh
tóoh.
29 Wayee ɓaa fu wo' iñaa moroo ga Helaa yisela'í'yaa
ɓéeɓ, fu ɓayalsoo bi taa', fu koorukan ɓaakaaraama bi taa'.

30 Yéesu wo'eeɓa fodaama, ndaga ɓa wo'ee gari an raɓ
nari.

Eew Yéesu na ɓikëmëeŋkí Yéesu
(Mëccë 12: 46-50; Lúkkaa 8: 19-21)

31 Eew Yéesu na ɓikëmëeŋkíci le'ussa. Ɓa eemmba fooh,
ɓa wosohha kiɓaynee Yéesu.
32 Lak ɓo' ɓiyewin yuguunun daama, wíiluununndi. Ɓa
wo''ari an:

- Taasa, eefu na ɓikëmëeŋkífu ɓaa day ga fooh, soolukus-
saa.

33 Ya taassa an:

- Ɓii en eewwoo ɓa? Ɓuwii en ɓikëmëeŋkíroodɗa ɓa?

34 Ya weessa has ga ɓuwaa wíilliɗa, ya ennda an:

- Malkat, eewwoo na ɓikëmëeŋkíroo ɓeema.

35 Ɓaa tumi iñaa Kooh waa'ɗa, ɓaama yërí en
këmëeŋkíroo yiyaal wala yiɓeti, wala eewwoo.

---

§ **3:22 3: 22** *Belsebul* wa teek wiliis waa eru Seytaanii kuliyuk ga raɓciiɗa… Malkat Mëccë 10: 25.

4

Liiwukaa wo' ga sokohaaɗa
(Mëccëe 13: 1-9; Lúkkaa 8: 4-8)

1 Laakka bes Yéesu enissa ga kijangat ga seereenaa giiyaa
Gëlílée. Mbooloo wiyaak wíillari bi faf ya nammba ki'aas
ga looci ga ɗuuy giiyaa, ya yuŋnga ga. Mbooloomaa tessa
ga tewisaa.
2 Ya jëgí'taɓa enaama ciyewin caa taam na liiwuk. Ya
wo'eeɓa ga jëgírohaagari an:
3 - Súkúrukat! Enee línoh, ya kolukka yaa yah kisoknee.
4 Ga daa ya en na kisokɗa, laakka tesohtaa keen ga
yahaanaa waasaa, selcaa hayussa, ñamussata.
5 Laakka tesohtaa keen ga ɗekataa yewinin atoh, daa
yewinndii kakay. Tesohtaa gaawwa kipaal ndaga lak
kakayfaa yewinndii.
6 Ee daa nohaa koluk ga ɗook hen, tëkí'ta iñcaa paaleeɗa,
ca súɓpa ndaga níilcaagaca abéeríi.
7 Laakka tesohtaa keen ga yówée-lúp, ta paalla da.
Lúpcaa yakka, dallata ki'on bi ta mínndii kimeydoh boŋ.
8 Laakka tesohtaa keen ga kakayfaa laakin dooli, ta paalla,
ta yakka bi ta ɓíríssa, tummba towu: tii haydohha iñaa
le'in waas cidaaŋkaah-kaahay ga tesohtaa sokseeɗa, tii
cidaaŋkaah-yitniinoo, tii citéemée'.
9 Lëehí'ta ya tíkka ga an:
- Ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúruka!

Iñaa tah Yéesu liiwuki ɓuwaa henɗa

10 Daa ya úsaayee mbooloomaa, ɓidaaŋkaah na
ɓanakɓaa na ɓuwaa daansee nari kitaamɗa meekissari
ga loo liiwukcaama.
11 Yéesu taassaɓa an:
- Ɗú ɓërí Kooh eree ki'ínoh kúmpafaa Nguuraagari, ee
ɓuwii tes ga foohɗa, ɓa kelohan ga liiwuk na liiwuk.
12 Doonaa,
«Ɓa mín kimalak bi jof ee ɓa hotoo dara,
ɓa mín kikeloh bi jof ee ɓa ínohoo dara,
en ɗanaa ɓa récukoo baakaa'ciigaɓa bi Kooh bayalɓa!»*
13 Yéesu wo'sissaɓa an:
- Binaa ɗú ínohhii iñii liiwukii wii waa' kiwo'ɗanaa, ɗú
mínan na ki'ínoh iñii liiwukcii tesɗa waa' kiwo'ɗa?
14 Sokohaa sok wo'eenaa Kooh.
15 Ɓíinoo mëdírohu na ɗekataa ga yahaanaa waasaaɗa,
ee sokohaa sok wo'eenaa ga ɗuuyɓa. Bi ɓa laasan kikeloh
wo'eenaanaa, Seytaani hay, nís wo'eenaa ɓa sokɗusee ga
keeñcaagaɓaɗa.

---

* **4:12 4: 12** Ísayíi 6: 9-10 ɓéestíru fodaa bínsee ga kiGerek múusɗa.

16 Ɓíinoo mëdírohu na ɗekataa sokuunun ee yewinin
atoh. Ɓa keloh wo'eenaa Koohaa, haat ɓa safa' gawa kite'.
17 Wayee ɓa úsaayoo ga, ndaga wo'eenaa Kooh huuttii ga
keeñcaagaɓa. Fodaama, binaa wo'eenaa Kooh tahɓa ki'en
ga iñaa newoo, wala ɓa tumu iñaa meskinaa, ɓa gaaw nawa
kigúroh.
18 Ɓíinoo ɓaa mëdírohu na yówée-lúpaa sokuunun. Ɓa
hay kikeloh wo'eenaa Kooh,
19 wayee halaat ëldúna na kiwaa' kihëpí'kaa aaw ga alal
na waareen ciliis abuɓa; iñcaama on wo'eenaa Kooh ɓi tah
wa mínoo kilím yen.
20 Ɓíinoo mëdírohu na kakayfaa laakin dooli, soku. Ɓa
keloh wo'eenaa Koohaa, ɓa te'wa, ee ɓa laaki' Kooh jeriñ.
Ɓii haydoh iñaa le'in waas cidaaŋkaah-kaahay ga iñaa
sokseeɗa, ɓii cidaaŋkaah-yitniinoo, ɓii citéemée'.

Liiwukaa wo' ga loo lampuɗa
(Lúkkaa 8: 16-18; Mëccë 5: 15-16)

21 Yéesu wo'issaɓa an:
- Ɓo' haydohin lampu lí' kanu gane? Wala ekwa ga fíldoo
fayaage? Man lampu líksi hen✡.
22 Laakkii iñaa mín kiɗaakuk ɓi hotukoo. Ee laakkii iñaa
ɓo' mín kiɗaak ɓi meydohsoo faŋ.
23 Ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúruka!
24 Ya wo'sissaɓa an:
- Malaksukohat iñcii ɗú kelohiɗa. Nataa ɗú natoh
ɓuwiiɗa wërí ɗú natohohsan ee ɗú ɓaatɗu ga.
25 En ki'enaa, ɓaa laakin, hay kiɓaatɗu; wayee ɓaa laakoo,
ki'iñkaa ya ɓayɗa sah hay kite'u.

Liiwukaa wo' ga loo tesohtaaɗa
(1 Korenti 3: 6-7)

26 Yéesu tíkissa ga an:
- Nguuraa Kooh man na fodii ɓaa sok yoon.
27 Ya enat ga kineehi, ya yúuduki, wekoo nohoo, wayee
tesohtaa taa paal, taa yak. Ee ya yéegoo dara ga.
28 Kakayërí yëkɗi iñaa paal gari tóoh. Aboh ga daa wa
paalan, lëehíraa wa ɓírís boŋ, tum towu.
29 Yoonaa súwinaa ya aasi ga na kupíikaa'kaagari; ndaga
lak kipíik le'in✡.

Liiwukaa wo' ga loo kowu-fúdankaaɗa
(Mëccë 13: 31-32,34; Lúkkaa 13: 18-19)

30 Yéesu wo'issa an:
- Iñii ɗu mín kimëdíroh Nguurii Kooh nawaɗa ya? Wala
liiwukii wiida mínwa kiteewoh?

✡ **4:21 4: 21** Mëdírohat na Mëccë 5: 15; Lúkkaa 11: 33. ✡ **4:29 4: 29** Mëdírohat na Soweel 4: 13.

31 Wa man na kowu-kedik fodii kowu-fúdan, binaa
sokunaa, kërí wëñ kijutuut ga tesohtii tóoh en ga ëldúnaɗa.
32 Wayee ka laas kisokunaa, kedik-fúdankaa koluk bi wëñ
kiyak iñcii línsiɗa, ee ka laak toy tiyaak taa wëe'taa ga an
tii selcii Kooh mínu kitaal ga ɗuuy tuu'taagaca.
33 Ya daanee kiyéegaloh wo'eenaa Kooh na liiwuk
ciyewin caa manɗa; hínnda na fodaa daa ɓuwaa mín ki'am
ga helcaagaɓaɗa.
34 Ya wo'éeríi iñaa enndii liiwuk na ɓuwaa; ee ya wéetta
na tëelíbéecaagarinaa, ya ɓëgísiɓa ga liiwukcaa tóoh.

Yéesu tuukí'ta uuris wiyaak
(Mëccëe 8: 23-27; Lúkkaa 8: 22-25)

35 Besaa bëríi, lak Kooh yaa hooɓ, Yéesu wo''a
tëelíbéecaagari an:
- Ɗu paafat giiyii ɓakaa hanoh gaaɗa.
36 Waa ɓa tagohha na mbooloomaa, ɓa ɓayya Yéesu ga
loocaa ya enoheeɗa. Laakeera ɓan looci ciliis caa taamsee
nari.
37 Uuris wiyaak dalla kiyíp, dúusaa ɓewukka, waa
weesuk ga ɗuuy loocaa bi haat waa líif na músú.
38 Lak Yéesu yaa neeh ga ɓakaa hanoh bosaa loocaaɗa,
tígínkin. Tëelíbéecaagari yúudussari, ɓaa wo''i an:
- Jëgírohii! Tumuuntii ɓuwii ɓíttiiraane?
39 Ya yúudukka, ya gëtta uurisaa, ya wo''a giiyaa an:
- Ɗekoha, fu yeewuk!
Uurisaa tuukka, ɗekataa ennda cel.
40 Lëehí'ta ya wo''a ɓuwaa an:
- Iñii tahhúu kiniik ya? Ɗú gëmmbii garoo bi watine?
41 Ɓa tíitta lool ga iñaama ee ɓa ɓaa meekisoh ga leelooɓa
an:
- Kon ɓii yii yërí en ɓa, bi uurisii sah na giiyii tumsi ga
iñaa ya nakohɗa?✡

5

Yéesu wëkí'ta ha'-raɓ ga Gerasaa
(Mëccëe 8: 28-34; Lúkkaa 8: 26-39)

1 Ɓa le''a tewisaa giiyaa Gëlílée wíinoowaa, ga kúlkaa
Gerasaa*.
2 Yéesu yaa yoosuk ga loocaa, laakka ɓaa raɓ am,
meyohha ga ɗuuy loycaa†, yaa gú'ɗukohhi.

✡ **4:41 4: 41** Mëdírohat na Kañcaa 65: 8; 89: 10; 107: 23-32. * **5:1 5: 1** Mëdírohat na Mëccëe 8: 28. Marka man na waa' kiwo' dii iñaa hanoh giiyaa Gëlílée meyaa'-nohɗa. † **5:2 5: 2** Loycaa waama ga iñaa wëñ kiyewinɗa, tumsee ga atohaa ɓayin noŋ wala acu ga ɗuuy atoh ciyaak.

3 Ya dëkee ga loycaa ee ken mínsiséeríiri kipok, luu enee
na ceen.
4 Leekleek ya jëengíseera kotcaa, yahcaa poku na ceen,
wayee ya gú' ceencaa, ya weel jéeŋcaa. Ken laakéerí dooli
ki'ammbi.
5 Wekoo nohoo, ya enee ga ɗuuy loycaa na ga jaŋjaŋcaa;
ya weleluki, ya gaañi hafci na atoh.
6 Daa ya séenee Yéesu, ya yaa fool, ya yí''a ga fíkíici,
7-8 Yéesu wo''ari an:
- Hel wibóní', meyohaa ga ɓii!
Ɓaa ennda ga kifiip didóolí' an:
- Yéesu, fu naroo ya, fu Kowukii Kooh yii ga ɗookaa-
ɗookɗa? Mi yii kíimmbaa ga teekii Kooh, kaa tummboo
iñaa meskin!
9 Yéesu meekissari an:
- Fu teeku na?
Ɓaa taassa an:
- Mi teeku coogeel, ndaga ɗí yewinin.
10 Helaa wibóní'waa kíimee Yéesu doonaa ya
meydohoori ga kúlkaa.
11 Lakanaa laakin yop-mbaam-parki‡ wiyaak waa na
kiníiru ga ɓak jaŋjagaa.
12 Raɓcaa kíimmba Yéesu an:
- Ëewdohaarí ga mbaamcii, fu ekkíi gaɓa!
13 Ya onndaɓa iñaama. Raɓcaa meyussa ga ɓaa, aasussa
ga mbaamcaa; yopaa írkísukka tëgël-tëgëlaa, keennda ga
giiyaa: mbaamcaa le'in ɓijúnni-kanak, muurussa ga giiyaa.
14 Níirohcaagaɓa núpussa, ɓa wo'neera iñaa hewɗa ga
teeraa na dëkcaa cíinoo. Ɓuwaa ɓaa hay kimalak iñaa
hewɗa.
15 Ɓa hayya bi ga Yéesu, ɓa hotta ha'-rawaa ɓayee
coogeelaaɗa yugin, ekkin kúltí, taammba na sagaagari. Ɓa
dalla kiniik.
16 Ɓuwaa maasohsee iñaa dalee ha'-rawaa na mbaam-
caaɗa, ɓéestírussaɓa iñaa laakeeɗa.
17 Waa ennda ɗa, ɓuwaa dalla kikíim Yéesu ya meyoh
gohaagaɓa.
18 Daa Yéesu en na ki'aas loocaa, ɓaa raɓcaa abeeɗa
kíimmbari ya onndi kites nari.
19 Yéesu onndiirika, wayee wo''ari an:
- Ɓoykaa kaanfu, ga ɓu-kaanfu, fu ɓéestí'ɓa tóoh iñii
Ha'mudii tumi'taa ga yërmaandii ya laak garaaɗa!

‡ **5:11 5: 11** Ga iñaa Léwítík 11: 7 wo'ɗa na Dëteronom 14: 8, yaawúu'caa tíksee mbaam-parki iñaa araamin, kon kokohseera kiñam. Iñaama teewohin ɓan an ɗekataama enndii ga kúl yaawúu'.

20 Ɓaa ka'ta, dalla kiyéegaloh ga gohaa «Teerucaa
cidaaŋkaahcaa§» iñaa Yéesu tumɗeeri tóohɗa; ee ɓuwaa
ɓéeɓɓa jaahli'ussa ga.

Yéesu wëkí'ta ɓeti, mílísi'ta kowukaa Yayros
(Mëccëe 9: 18-26; Lúkkaa 8: 40-56)

21 Daa Yéesu soofisee na looci ga tewisaa wíinoowaa,
mbooloo wiyaak nëgírukohha ga yahaaci, ga daa ya enee
ga tewisaaɗa.
22 Laakka ɓo', bok ga ɓuwaa kuliyuk ga jaangu-
yaawúuraa, ee teeku Yayros; daa ya hot Yéesu hen, ya yí''a
ga kotcaagari.
23 Ya yaa kíimmbi an:
- Kowukaagoo kiɓetikaa kiyínkaa kaa yah kilëehɗuk; hay
tíkaari yahciigaraa doonaa ya wak ee ya pes!
24 Yéesu yaa yah nari. Ee ɓo' ɓiyewin ɓaa taabukki, ɓaa
ñaak ga ɗookci.
25 Daama nak, laakeera ɓetifaa daanee kimeydoh ñíf rek,
iñaa le'in tíkíis tidaaŋkaah na tanak.
26 Ya sodeera lool ga yah payoh ɓiyewin ee iñaa ya
laakeeɗa tóoh eemmba ga, wayee onndiiri kitani; hanaa kay
ya ɓaatee kikeen.
27 Daa ya kelohee loo Yéesu, ya aassa ga mbooloomaa, ga
fenooci, ya le''a ga kúltífaagari,
28 Ndaga ya wo'ee ga ɗuuyci an: «Binaa mi mínee kile'
rek ga kúltíciigarinaa, mi hay kiwak.»
29 Ga ɗekataama ñífaa íissa kimey gari, ee ya yéeŋnga ga
faanci an ya wakin.
30 Yéesu dalla kiyéeŋ ga hafci an laakin doolaa meyoh
gari. Ya móoñsúkka ga leeloo mbooloomaa, meekisohha
an:
- Ɓii le' ga kúltíciigoo ɓa?
31 Tëelíbéecaagari wo'ussari an:
- Fu hot ga dii mbooloomii ñaak ga ɗookfuɗa, an fu wo'
an: Ɓii le' garoo ɓa?
32 Wayee Yéesu yaa malak iñaa wíilliɗa, kihot ɓaa tumee
iñaamaɗa.
33 Ɓetifaa tíitta bi yaa saak, ndaga ya ínohin iñaa
daleeriɗa. Ya hayya, keennda ga kotcaa Yéesu, wo''ari
kayohfaa tóoh.
34 Yéesu wo''ari an:
- Jowu, ngëmumgaraa wëkɗinndaa. Karaa na jam ee
wakaa ga iñum mesikkaaɗa.

---

§ **5:20 5: 20** Teeru cidaaŋkaah enee ga ɓakaa hanoh giiyaa Gëlílée kakay, aawwa ɓak meyaa'-nohɗa.

35 Lak Yéesu yaa lís kiwo' fodaama, ɓiɓo' meyohussa kaan
ɓaa kuliyuk ga jaangu-yaawúuraaɗa, kiwo''i an:
- Kowukaagaraa kaanin. Iñii fu yah Jëgírohii kisonluko-
his gaɗa ya?
36 Daa Yéesu kelohee wo'eenaagaɓa, wo''a ɓaa kuliyuk ga
jaangu-yaawúuraaɗa an:
- Kaa niik dara, gëmaa hen rek!
37 Ya tookkii ken taam nari, enndii Pee', na Saak na Saŋ,
këmëeŋkícinaa.
38 Ɓa le' kaan Yayros hen, Yéesu hotta an coowaa yakin,
ee ɓuwaa ɓaa looyoh, ɓaa fiipoh didóolí'.
39 Ya aassa, wo''aɓa an:
- Coowiigarúu wa yak na ɗa? Ɓú looyoh ya? Oomaanii
kaanndii, en na kineeh.
40 Ɓa ɓaa ciiɓsukki. Waa ennda ɗa, ya méyí'taɓa tóoh
ga fooh, ee ya ɓayya paam oomaanaa na eeci na ɓuwaa
ɓenseeriɗa. Ya aassa ga daa oomaanaa enoheeɗa.
41 Ya ammba oomaanaa ga yahaa, ya wo''a an:
- Talita kúm! (Wërí en: «Ku'oomaa-jowu, mi wo''aa,
kolka!»)
42 Ku'oomaa-jowukaa dalla kikoluk, ja laakee tíkíis
tidaaŋkaah na tanak. Ja jaa tíin. Ɓuwaa jaahli'ussa lool
ga iñaama.
43 Yéesu ɗíŋngaɓa na wo'een ciyëgísí' an ken jomooka
kiyéeŋ. Lëehí'ta ya wo''a an ku'oomaakaa onsat ñamah.

6

Ɓu-Nasareet tookussii kigëm ga Yéesu
(Mëccëe 13: 53-58; Lúkkaa 4: 16-30)

1 Yéesu meyohha daama ka'ta teeraa ya dëkohɗa*.
Tëelíbéecaagari taabukussari.
2 Bes Sabat hayya, ya yaa jëgíroh ga jaangu-yaawúuraa.
Ɓo' ɓiyewin daa ɓa súkúrukeeri, jaahli'ussa, ɓa ɓaa wo' an:
- Ya ɓewohnee iñcii cii gada? Hamhamii ya ɓay wii, wa
man na? Ee tum na kíntaancaa man na cii mín kimeyoh
gari?
3 Hanaa enndii daayoh haangii, kowukii Mariyaama, yaak
ɓiSaak, Yosee, Yúdaa na Simoŋ? Ee ɓikëmëeŋkíci ɓiɓeti
enu dii ga ɗuuycuune?
Fodaama keeñcaagaɓa caa tak gari.
4 Wayee Yéesu wo''aɓa an:
- Sëldíiga-Kooh waaruunun ga daa en ɓéeɓ, ɓi tessa
dëkaa ya meyohɗa, na mbokcaagari, na ɓu-kaanci✡.

---

* **6:1 6: 1** Teeraa ya meyohɗa waa' kiwo' Nasareet. Mëdírohat na Mëccëe 13: 54 na iñaa ɓéestíru ga kakayɗa. ✡ **6:4 6: 4** Mëdírohat na Lúkkaa 4: 24; Saŋ 4: 44.

5 Ya mínndii kitum daama kíntaan wíinoo enndii rek
ɓiɗúukooli' ɓaa ya tík yah, ee ɓa wakkaɗanaa.
6 Ya jaahli''a ga daa ɓa tookkii kigëmɗa.
Lëehí'ta Yéesu yaa wíil ga dëkcaa deey daamaɗa, ya yaa
jëgíroh.

Yéesu wossa apotaa'caagari ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa.
(Mëccë 10: 5-15; Lúkkaa 9: 1-6; Lúkkaa 10: 1-20)

7 Waa ennda ɗa, ya ɓayya apotaa'caa ɓidaaŋkaah na
ɓanakɓaa, ya yaa wosɓa, ɓa taam ɓanak ɓanak. Ya e'taɓa
dooli kikaal raɓ ga ɓuwaa.
8 Ya kokohhaɓa an ɓa hanat kiɓaydoh dara ga ɓaawaa,
enndii doo' rekaa. Ya wo'eeɓa an:
- Kaa ɓayat dara: enndii mbúurú, enndii hëmbu, ee kaa
loyukat kopa' ga kenohhúu.
9 Wayee ekkat ñafa' ee kaa ɓayat kúltí kanak.
10 Lëehí'ta ya wo'issaɓa an:
- Daa ɗú le' ɓéeɓ, tesat ga kaanfaa ɗú eksanɗa bi ga daa
ɗú kolkohan ɗekataama.
11 Ee ga ɗekataa ɗú le' ɓéeɓ, binaa ɓuwaa tookkiirúu
ga kaanɓa ee ɓa saŋngúu kisúkúrukaa, leenaa pëertukat
pëndëlaa en ga kotcaagarúuɗa† ɗú meyoh daama: iñaama
hay kiteewoh kimúuykaagaɓa.
12 Waa ennda ɗa, apotaa'caa karussa, ɓa ɓaa jangat an
ɓuwaa súpítat kipeskaagaɓa.
13 Ɓa ɓaa kaal raɓ ɓiyewin ga ɓuwaa ee ɓa ɓaa leef
dúuleen✡ ga hafcaa ɗúukoolí' ɓiyewin ee ɓa ɓaa wëkí'ɓa.

Kaanaa Saŋ-Bëtís
(Mëccë 14: 1-12; Lúkkaa 9: 7-9; 3: 19-20)

14 Eroot‡ buuraa kelohha iñaa wo'u ga Yéesuɗa, ndaga
lak teekaagari síwin daa en ɓéeɓ. Ɓuwaa wo'ee an:
- Saŋ yaa bëtísi'ee ɓuwaa ga músúɗa yërí mílís ga ɓuwaa
kaaninɗa. Iñaama yërí onndi dooli kimín kitum kíntaan.
15 Ɓíinoo wo'see an:
- Ɓaa Ili.
Ee ɓíinooɓaa an:
- Ɓaa, iñaa sëldíiga-Kooh fodii sëldíigacaa múus.
16 Wayee Eroot, daa ya keloheeka, wo''a an:
- Saŋ-Bëtís yaa mi gú'lukee hafaaɗa yërí mílís!
17 Eroot yaama, ga kihafci, yërí nakohee ki'amluk Saŋ-
Bëtís, ya ɓaŋlukkari, laŋngari ga kasu. Erojaas, ɓeti

† **6:11 6: 11** Mëdírohat na Tumeen 13: 51; 18: 6. Kiyëekí' pëndël ga kot: waa' kiwo' kigúroh na yen wala na ɓo'. Ɓaama laakissii sooli na ɓuwaa ya ka' gaɓaɗa, enndii sah pëndëlaa mín kiñaak ga kotcaagari ee bok ga dëkaagaɓaɗa.
✡ **6:13 6: 13** Mëdírohat na Saak 5: 14. ‡ **6:14 6: 14** Erootyii yii yërí en Eroot Antípas yaa nguurukee ga Gëlíléeɗa.

këmëeŋkíci Filiip§, yaa ya te' ya pañnjariɗa, yërí tahee
Eroot kitum iñaama.
18 Lak Saŋ-Bëtís wo'ee Eroot an: «Waas onndiiraa kifaan
ƀeti këmëeŋkífu ya en ƀetifu!»✡
19 Ërí tah Erojaas ammba Saŋ-Bëtís ayluk, waa'tari
ki'apluk. Wayee ya mínéeríika,
20 ndaga Eroot niikeera Saŋ-Bëtís, lak ya ínohin an Saŋ-
Bëtís enin ƀaa júwin ee sela'in.Ërí tah ya somiri ee
besaa ya keloh wo'eenaagari ƀéeƀ, helaagari yëngëluk ee
kokohhii ƀan bi hayaa ya safa' ga kisúkúrukki.
21 Erojaas laakka besci, bëríi lak Eroot en na kihúmbal
besaa ya límohuɗa. Eroot nakka ƀuwaa ƀiyaakƀaa en nari
ga jalaaɗa, ƀuwaa kuliyuk ga soldaa'caagariɗa na lamancaa
ga Gëlíléeɗa.
22 Kowukaa kiƀetikaa Erojaas aassa kaa ham; hamaa
neƀpa Eroot lool, na ƀuwaa ya nakee hewaaɗa. Ƀuuraa
wo''a oomaa-jowaa an:
- Meekisohaaroo iñaa neƀpaa, mi hayyaari ki'e'.
23 Ya waatta ga fíkíici an:
- Iñaa fu meekisohoo ƀéeƀ mi e'taari, luu enee kiɗa'
kúlkiigoo ga le'nii mi e'taa ƀakii wíinoowii.
24 Oomaanaa meyca, meekisneera eeci an:
- Mi kíimanndi ya?
Yaama taassari an:
- Hafaa Saŋ-Bëtís.
25 Ya gaawwa kisoof ga buuraa kiwo''i an:
- Eraaroo diima-diima hafaa Saŋ-Bëtís ga ɗook palaat*.
26 Keeñaa buuraa leehha tak ga iñaama. Ya mínndii
oomaanaaka kisagi', ndaga daa ya wo'eeka ga fíkíi ƀuwaa
ya nakee hewaaɗa, ee na daa ya laasinka kiwaatɗa.
27 Ya dalla kiwos soldaa' yíinoo, nakkari kihaydoh hafaa
Saŋ-Bëtís. Soldaaraa ka'ta, gú'neera hafaa Saŋ-Bëtís ga
kasaa,
28 ya haydohi'tariwa ga palaat. Ya e'tawa oomaa-jowaa ee
oomaa-jowaa e'neerawa eeci.
29 Daa tëelíbéecaa Saŋ-Bëtís kelohsee iñaama, ƀa hayya
kiƀeƀ faraaffaagari, acsuneerafa ga loycaa.

Yéesu tummba kíntaan ga mbúurú ciyëtúus na jën kanak
(Mëccëe 14: 13-21; Lúkkaa 9: 10-17; Saŋ 6: 1-14)

30 Apotaa'caa Yéesu nëgírukohussa ga yahaaci, ƀaa
ƀéestí'ti iñaa ƀa tumeeɗa na iñcaa ƀa jëgíroheeɗa tóoh.

---

§ **6:17 6: 17** Filiip waa' kiwo' Eroot Filiip, ee dëkee Room, ee ƀan bokkii na Filiip yiliis fodii yaa nguurukee ga Sesaree-Filiip (ga 8: 27). ✡ **6:18 6: 18** Malkat Léwítík 18: 16; 20: 21. * **6:25 6: 25** Erojaas waaree kihot an Saŋ-Bëtís kaanin, wayee enndii kiñam hafaa Saŋ.

31 Yéesu wo''aɓa an:
- Hayat gii ɗu yee daa wéetin, ɗú íikaruk jutuut.
Yéesu wo'eeɗa ndaga lak ɓuwaa yewneera kika' na kihay
gaɓa bi sah ɓa laakéeríi jot kiñam.
32 Ɓa aassa kon ga gaal-loocaa ɓa haŋɓa, kika' daa wéetin.
33 Ɓo' ɓiyewin hotuɓa daa ɓa na kiyahɗa,
ínohsohussaɓa. Ee ɓuwaa ɓaa meyoh ga dëkcaa tóoh,
ɓaa fool na kot kiɗëwírukɓa ga daa ɓa aawɗa.
34 Daa Yéesu yoosukee ga gaal-loocaa, ya hotta mbooloo
wiyaak, ya laakka yërmaandi gaɓa ndaga ɓa madee na
baalcaa laakoo níiroh✡. Ya ennda ga kijëgí'ɓa enaama
ciyewin.
35 Tëelíbéecaa hayussa ga Yéesu lak nohaa waa soos,
kiwo''i an:
- Ɗekatii laakoo dara ee nohii wii soos,
36 Íisaa ɓuwii ɓa aas yopcii na dëk-kawcii ga yahaaniiɗa,
ɓa lomnee iñaa ɓa ñaman.
37 Yéesu taassaɓa an:
- Eratɓa na kihaffúu iñaa ɓa ñaman.
Wayee ɓa wo''ari an:
- Ɗí karat kilomnee mbúurú iñaa le' denariyon† citéemée'-kanak, ee ɗí e'ɓa ɓa ñame?
38 Yéesu meekissaɓa an:
- Ɗú ɓay mbúurú cera? Malaknat!
Ɓa laakka iñaa lee'ɓa ga, ɓa hayya, ɓa wo''ari an:
- Mbúurú ciyëtúus na jën kanak cërí ɗí laak.
39 Fodaama, ya nakkaɓa kiyugi' mbooloomaa kakay ga
pëegíifaa fihiiliifaa; ɓa nëgírukoh kom kom.
40 Ɓa yuŋnga, ɓa warukohha waa', cii ɓo' ɓitéemée', cii
ɓo' ɓidaaŋkaah-yëtúus.
41 Ya ɓeɓpa mbúurúcaa ciyëtúuscaa na jëncaa kanakcaa,
ya taaginukka ɗook, ya gërëmmba Kooh gaca. Lëehí'ta ya
gú'sohhaca, ya e'ta tëelíbéecaa ɓa waroh ɓuwaa. Fodaama
ɓan ya warohha jëncaa kanakcaa ga ɓuwaa tóoh.
42 Ɓuwaa ɓéeɓɓa ñammba bi ɓa kappa pút,
43 ee pañi cidaaŋkaah na kanak líifɗussa ga na iñaa tesee
ga mbúurú na jëndɗa✡.
44 Ga ɓuwaa bokee kiñam mbúurúcaaɗa laakeera yaal
ɓijúnni-yëtúus.

Yéesu tíinnda ga ɗook giiyaa
(Mëccë 14: 22-33; Saŋ 6: 16-21)

45 Ga waa iñaama paaffa, Yéesu dalla kituukuk
tëelíbéecaagari ɓa aas ga gaal-loocaa, ɓa ɗëwírukki ɓakaa

✡ **6:34 6: 34** Mëdírohat na Kídaa 27: 17. † **6:37 6: 37** *Denariyon* Iñaa heet kopa' ɓu-Room ee wa hín na fay lëgëy noh-noh ɓo' yíinoo. ✡ **6:43 6: 43** Mëdírohat na 2 Buu' 4: 42-44.

giiyaa hanoh gaa, ga ɓak dëkaa Betsaydaa; hídinaa, ya ga kihafci ya tagoh na mbooloomaa.
46 Waa ya tagohha naɓa bi lëehí'ta, ya lappa ɗook tëgëlaa, yaa kíim Kooh.
47 Ga waa wekaa le''a, lak loocaa tëelíbéecaa waa ga leeloo giiyaa, Yéesu tesee haŋci doŋ ga tewisaa.
48 Yéesu hotta an tëelíbéecaa laakseera coonu kitíidi' loocaa ndaga ɓa jaanohee na uurisaa. Waa Kooh wíisanaa, ya kolukka yaa yah gaɓa, tíin hen ga ɗook giiyaa. Ya ka'ta bi ya yaa waa'ɓa kipaaf.
49 Daa ɓa hotti yaa tíin ga ɗook giiyaa, ɓa fooŋnga an iñaa enndii ɓo'. Ɓa ɓaa fiipoh.
50 Ɓéeɓɓa hotsee gari ee ɓa tíitta lool. Ga ɗekataama, Yéesu dalla naɓa kiwo' an:
- Yëgísɗat fítciigarúu, ɓii mi, kaa niikat.
51 Lëehí'ta ya yaa yah gaɓa, aassa gaɓa ga loocaa. Uurisaa tuukka. Ɓa, ga kihafɓa waaru'ussa lool ga iñaama,
52 ndaga en ki'enaa ɓa mínéeríi ki'ínoh iñaa kíntaanaa ga mbúurúcaa waa' kiwo'ɗa, ndaga daa ɓa yëgísí' keeñcaagaɓaɗa.

Yéesu wëkí'ta ɓiɗúukooli' ga Genesareet
(Mëccëe 14: 34-36)

53 Waa ennda ɗa,Yéesu na tëelíbéecaagari lëehɗussa kihúus giiyaa na gaal-looci, ɓa tee'ta ga kúlkaa Genesareet‡; daama ɓa yóoskí'ta loocaa.
54 Ɓa ɓaa mey ga loocaa rek ɓuwaa ɓaa ínohsoh Yéesu;
55 ɓuwaa wíilla gohaama tóoh ee ga ɗekataa ɓa keloh an ya yaa da ɓéeɓ, ɓa ennda ga kiɓeɓ ɗúukoolí'caa ga gatancaa, kiɓay daama.
56 Ga daa ya aasoh ɓéeɓ, ennda ga dëkcaa ga kawaa, ga teeraa wala ga tukaantaa en ga ëgíraaɗa, ɓuwaa faansi ɗúukoolí'caa ga paancaagaɓa. Ee ɓaa kíimmbi ya onɓa ɓa mín kile' rek ga pawaa kúltífaagari. Fodaama ɓuwaa le'ee gariɗa tóoh, wakussa.

7

Yéesu wo' na Fërísiyeeŋcaa ga loo baahcaagaɓa
(Mëccëe 15: 1-9; Lúkkaa 11: 37-41)

1 Fërísiyeeŋcaa na ɓijëgíroh-waas, ɓaa meyoh Yéerúsaleem, ɓa hídírukohha ga yahaa Yéesu.
2 Ɓa hotta ga tëelíbéecaagari ɓaa en na kiñam na yahcaa settii, waa' kiwo' an ɓa tísukkii fodaa daa baahcaagaɓa nakohkaɗa.

‡ **6:53 6: 53** *Kúlkaa Genesareet* Ɗekataama newin kilínoh ee laakin dooli. Wa hanoh Kafarnawom kakay aawwa ɓak aasaa'-noh.

3 Waama Fërísiyeeŋcaa na iñaa enin yaawúu' ɓéeɓ, ɓa
ñamoo ee ɓa tíssii yahcaa bi jof✡, fodaama ɓa taabukee
baahcaa caasamuncaa.
4 Ee binaa ɓa meyoh toonaaraanaa, ɓa ñamoo ee ɓa
tísukkii paay. Ɓa laakin ɓan baah ciliis caa ɓa taabuk fodii
tísaa kaascaa, na tataataa, na këwdíi'caa.
5 Fodaama, Fërísiyeeŋcaa na jëgíroh-waascaa meekiso-
hussari an:
- Iñii tah ya tëelíbéeciigaraa taabukussii baahcii
caasamuncii, ɓa ñami na yahcaa settii?
6 Yéesu taassaɓa an:
- Ɓú, ɗú jófjófɗuk ga hascii ɓuwii! Ísayíi, sëldíiga-
Koohaa hoteerúu moos ee ya wo'ee kayoh ga waa ya bín
ga teek Kooh an:
«Ɓuwii ɓii, kañii ɓa kañirooɗa, eem túuwtii doŋ,
ɓa ekkiiroo ga keeñɓa.
7 Ɓa ɓay teekkoo sooy
ndaga iñcii ɓa jëgíroh ga teekiigooɗa meyoh ga iñaa
ɓo' nakoh.»*
8 Lëehí'ta, ya tíkka ga an:
- Ɓú íisin kitum iñaa Kooh nakoh, ɗú taabuk baah ɓo'!
9 Ya enissa an:
- Ɓú laakin hel ga kikoom day iñaa Kooh nakoh ee ɗú
taabuki baahciigarúu.
10 Ndaga Móyíis wo'ee an: «Kelohɗaa paapu na eefu.» Ya
tíkka ga an: «Ɓaa fu ɓas paapu wala eefunaa, fu jom ki'apu
heŋ✡.»
11 Wayee ɗú, ɗú jëgíroh an binaa ɓo' wo' paamci wala
eeci an «Iñaa mi jomeerúu kitoputu'ohɗa enin Korban†»
(wërí en an wa sarahuunun Kooh),
12 ɗú nak ɓaama kitumɗoo paamci dara, wala eeci.
13 Fodaama, baahciigarúu ɗú lamɗa cërí nislukohhúu
wo'eenaa Kooh. Ee yewinin iñcaa ɗú tumi man fodaama.

Iñii líiɓɗi ɓo' ga fíkíi Koohɗa
(Mëccëe 15: 10-20)

14 Waa ennda ɗa, Yéesu ɓaysissa ɓuwaa, ya wo''aɓa an:
- Súkú'kattoo ɓéeɓpúu, ee ɗú ínoh iñii yii bi jof:
15 laakkii iñaa kúlkoh fooh, aas ga ɓo', bi tah ya líiɓ ga
fíkíi Kooh, wayee iñaa meyoh ga keeñci yërí líiɓɗi ɓo'. [
16 Ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúruka!]
17 Ya foñnja ɓuwaa, ya aassa kaan. Tëelíbéecaagari
meekisohussari ya lëegísohɓa wo'eenaa ya nataal waama.

✡ **7:3 7: 3** Mëdírohat na Mëccëe 15: 2; Lúkkaa 11: 38. * **7:7 7: 7** Ísayíi 29: 13 ɓéestíru fodaa bínsee ga kiGerek múusɗa. ✡ **7:10 7: 10** Malkat Eksoot 20: 12; Dëteronom 5: 16; Eksoot 21: 17; Léwítík 20: 9. † **7:11 7: 11** Korban iñaa wo'een ki'Arameyee.

18 Ya wo''aƀa an:
- Ɗú ƀan, ɗú laakoo hel hene? Ɗú ínohoo an laakkii iñaa
kúlkoh fooh, aas ga ƀo', bi tah ya líiƀ ga fíkíi Kooh?
19 Ndaga fu ñam yenaa iñaama aasirii ga keeñaagaraa,
wayee aawi ɗuuy lookaagaraa, ëehíraa, wa ka' fenoo kaan.
(Ƒodaama, Yéesu teewohee an ñamahaa en ƀéeƀ onohu-
unun kiñam.)✡
20 Ya wo'issa an:
- Iñaa meyoh ga keeñ yërí tah ƀo' kilíiƀ ga fíkíi Kooh.
21 Halaatcii cibóní'cii meyoh ɗuuy, ga keeñ ƀo': cërí
haydoh kifaanuk na ƀaa en ƀéeƀ, kilok, ki'ap ƀo',
22 kiɗúk yaalfu wala ƀetifu fu faanuk na ƀo' yiliis,
kiwaa' kihëpí', kiƀay nof-moroo, kiñaañukoh mooroomfu,
kiŋalaañuk, ki'iñaan, kiɗooƀ ƀo', kimaruk na kidófdófɗuk.
23 Iñcii cimoroocii ciima tóoh kúlkoh ɗuuy ƀo', ee cërí tah
ƀo' kilíiƀ ga fíkíi Kooh.

Ngëmaa ƀetifaa enndii yaawúu'ɗa
(Mëccëe 15: 21-28)

24 Yéesu meyohha daama, ka'ta ƀak dëkaa Tíi'. Ya ennda
ga kaan fíinoo daama, ee ya waaréerii ƀo' yéeŋka. Wayee
ya mínéerii kiɗaakuk iñaa maañ.
25 Laakka ƀo' yiƀeti, kowukaagari kiƀetikaa laakee raƀ.
Daa ya kelohha ƀuwaa ƀaa wo' ga loo Yéesu, ya yaa hay, ya
le''a, keennda ga kotcaagari.
26 Ɓetifaa faama enee Gerek, baahkohee Fenísii ga Síríi.
Ya kíimmba Yéesu ya meydoh rawaa ga kowukaagari.
27 Yéesu wo''ari:
- Ísa paay bi oomaacaa kapu. Kiƀeƀ ñamah oomaa, fu
jafi' tubaaytaa,iñaama moroo.
28 Ɓetifaa taassari an:
- Iñaama kayoh, Ha'mudii. Wayee tubaaytaa ga yahaa
kankaaɗa, ƀa ñam wúunée-mbúurúcaa oomaacaa ƀúukɗa.
29 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''ari an:
- Wo'eenum fu wo' wuma tahin bi, kara, rawaa meyohin
ga kowukaagaraa.
30 Ee ga waa ya le''a kaanci, ya laakka oomaanaa
leemukin ga ɗook fayaaŋfaa, rawaa meyohin gari.

Yéesu wëkí'ta ƀaa ɗekin, luuwin
(Mëccëe 15: 29-31)

31 Yéesu kolkohha ƀak dëkaa Tíi', meyca dëkaa Sídoŋ.
Ya koorohha ga ɗuuy gohaa teerucaa cidaaŋkaahcaa, ya
sooffa ƀak giiyaa Gëlílée.
32 Ya haydohɗussa ƀaa ɗekin ee luuwin. Ɓuwaa
kíimmbari ya tíkki yahcaagari.

✡ **7:19 7: 19** Mëdírohat na Tumeen 10: 9-16.

33 Ya wéetneera nari, úsaayya ɓuwaa, ya ekka tujokon-
taagari ga ɗuuy nofcaa ɓaa, ya toossa, tumi'tari mitoosmaa
ga perimpaa.
34 Lëehí'ta ya taaginukka ɗook, ya údí'ta yen ga kakay, ya
wo''a an:
- Effata!‡ (wërí en: «Lëgíska!»)
35 Haat nofcaa ɓaa lëgísukka, perimpaa lógískohha, ya
yaa wo' dijófí'.
36 Yéesu ɗíŋnga ɓuwaa an ɓa hanatka kiɓéestíroh.
Wayee ya wëñi ɓuwaa kiɗígaa, ɓuwaa wëñi ɗa kiyéegaloh.
37 Ɓuwaa waaru'seera bi hëppa ee ɓaa wo' an:
- Iñaa ya tum ɓéeɓ jekin, ee ya onin sah ɗekcii kikeloh
na luuɓcii, ɓa wo'!

8

Yéesu ñëmí'ta ɓo' ɓijúnni-nikiis
(Mëccëe 15: 32-39)

1 Waama ɓo' ɓiyewin nëgírukohisee daama ee ɓa
laakéerii iñaa ɓa ñaman. Yéesu ɓayya tëelíbéecaagari,
wo''aɓa an:
2 - Mi laakin yërmaandi wiyaak ga mbooloomii, ndaga
malkat, bes kaahay cee, caa wëe'taa ga an cii, ɓa ɓii naroo,
ee diima deŋ ɓa laakoo iñaa ɓa ñaman.
3 Binaa mi wo'ɓa ɓa ɓoyuk kaanɓa na kiyaawaa, ɓa mínin
kitëehlí' ga waas, ndaga ɓíinoo, dii ɓa meyohɗa úsaayin.
4 Tëelíbéecaagari taasussari an:
- Mbúurúcaa yah kikëpí' ɓuwii ɓii meyohan gada, ga
ɗekatii wii laakoo daraɗa?
5 Yéesu meekissaɓa an:
- Ɗú laak mbúurú cera?
Ɓa taassa an:
- Ciyitnakanak.
6 Waa ennda ɗa, ya nakka ɓuwaa kiyuŋ kakay. Ya
ɓeɓpa mbúurúcaa ciyitnakanakcaa. Ya gërëmmba Kooh,
ya weellaca, ya e'ta tëelíbéecaagari ɓa warohca ɓuwaa. Ɓa
warohhaca ɓuwaa tóoh.
7 Ɓa laakeera ɓan tujën. Ya gërëmmba Kooh gaca, lëehí'ta
ya nakohhaca kiwaroh ɓan.
8 Ɓaa en ɓéeɓ ñammba bi kappa pút, bi tessa. Iñaa
teseeɗa ɓa wookkari: ennda ɗaba ciyitnakanak ga mbúurú
na jën.
9 Ɓuwaa le'seera ɓijúnni-nikiis (4.000). Ga waa iñaama
leehha, Yéesu tagohha naɓa.

‡ **7:34 7: 34** Effata: wo'een ki'Arameyee.

10 Ya dalla ki'aas ga loocaa na tëelíbéecaagari, ɓa ɓaa
yah ɓak gohaa Dalmanutaa*.

Fërísiyeeŋcaa waa' kihotu kíntaan
(Mëccë 16: 1-4)

11 Fërísiyeeŋcaa le'ussa, ɓa ɓaa coowoh na Yéesu. Ɓa
eneeri na kifí'. Ɓa meekissari ya tumi'ɓa kíntaanaa teewoh
an ya meyoh ga Kooh.
12 Yéesu íikka hëes, wo''a an:
- Iñii tah ya ɓuwii wati waaru kihot kíntaan? Mi wo''úuka
ee kayoh; ɓuwii wati, ken teewooɓa kíntaan.
13 Lëehí'ta Yéesu tagohha naɓa, yaa yah. Ya aasissa
loocaa kipaaf ɓakaa giiyaa wíinoowaa.

Lëwíiraa Fërísiyeeŋcaa na waa Eroot
(Mëccë 16: 5-12)

14 Tëelíbéecaa Yéesu alussa kiɓaydohu mbúurú. Ɓa
laakee mbúurú wíinoo doŋ naɓa, ga loocaa.
15 Yéesu ɗíŋngaɓa an:
- Watukat, ee abukat ga lëwíiraa Fërísiyeeŋcaa na caa
ɓuwaa fa' na Erootɗa!
16 Tëelíbéecaa enussa ga kiwo' ga díkaantiɓa an:
- Dii ɗu laakoo mbúurúɗa këri tah ya wo' iñaama.
17 Yéesu ínohha iñaa ɓa en kiwo' ga díkaantiɓaɗa,
wo''aɓa an:
- Iñii tah ya ɗú wo' an: dii ɗú laakoo mbúurúɗa këri
tah? Bi wati helciirúu hayyiine? Helciirúu aboo darane?
Ɓú yëgísí' keeñciirúu ya?
18 Man ɗú laakin has, ati ɗú hotoo? Ɓú laakin nof, ati ɗú
kelohoo?✡ Ee hanaa ɗú níindísukoo:
19 ga waa mi weeli' ɓuwaa ɓijúnni-yëtúusɓaa mbúurúcaa
ciyëtúuscaaɗa, ɗú wookee pañi cera, caa ɗú líifɗee na
mbúurúcaa teseeɗa?
Ɓa taassa an:
- Cidaaŋkaah na kanak✡.
20 Yéesu meekisissaɓa an:
- Haa ga waa mi weeli' ɓuwaa ɓijúnni-nikiisɓaa (4.000)
mbúurúcaa ciyitnakanakcaaɗa, ɗú wookee ɗaba cera, caa
ɗú líifɗee na mbúurúcaa teseeɗa?
Ɓa taassa an:
- Ciyitnakanak✡.
21 Ya wo''aɓa an:
- Ee helciirúu hayyii bi watine?

Yéesu wëkí'ta búumí' ga Betsaydaa
(Marka 10: 46-52; Saŋ 9: 1-11)

---

* **8:10 8: 10** *Dalmanutaa* Ken ínohoo daa ɗekataama enohɗa. ✡ **8:18 8: 18** Mëdírohat na Yérémíi 5: 21; Esekíyeel 12: 2. ✡ **8:19 8: 19** Malkat 6: 35-44. ✡ **8:20 8: 20** Malkat 8: 1-9.

22 Yéesu na tëelíbéecaagari karussa Betsaydaa. Ɓuwaa
haydohha búumí' ga Yéesu, ɓa kíimmbari kile' ga ɓaa.
23 Yéesu ammba búumíraa ga yahaa, ya meyca dëkaa
nari. Lëehí'ta ya tumi'tari mitoos ga hascaa, ya tíkkari
yahcaagari, ya meekissari an:
- Fu yii hot yene?
24 Ɓaa malakka hascaa, wo''a an:
- Mi hot ɓiɓo'; iñcii man na tedik, ee cii tíin.
25 Yéesu le'issa yahaagari ga hascaa ɓaa. Búumíraa
malakka yiic, ya wakka, ya yaa hot weceŋ.
26 Waa ennda ɗa, Yéesu ebilla ɓaa kaanci, ya wo''ari an:
- Kaa aas sah dëkii.

Pee' wo''a an Yéesu en Kiristaanii
(Mëccëe 16: 13-20; Lúkkaa 9: 18-21; Saŋ 6: 67-71)

27 Yéesu ka'ta na tëelíbéecaagari ga dëkcaa wíil teeraa
Sesaree-Filiipɗa†. Ga waasaa, ya meekissa tëelíbéecaa an:
- Ɓuwii wo'u an mi yërí en ɓa?
28 Ɓa taassari an:
- Laakin ɓuwaa wo' an fu yërí en Saŋ-Bëtís. Ɓíinoo an fu
yërí en sëldíiga Ili. Ɓíinooɓaa an fu bok ga sëldíiga-Koohcii
.
29 Ya meekissaɓa an:
- Haa ɗú, ɗú wo' an mi yërí en ɓa?
Pee' taassari an:
- Fu yërí en Kiristaanii .
30 Yéesu ɗíŋngaɓa na wo'een ciyëgísí' an ɓa hanat kiwo'
na ken ga loo iñaa aaw gari.

Yéesu yéegalohha kikaankaagari na kimílískaagari
(Mëccëe 16: 21-28; Lúkkaa 9: 22-27)

31 Lëehí'ta Yéesu yaa ínohlukohɓa an:
- Kowukii ɓii jom kikooroh ga mesiklaat ciyewin.
Ha'-kaancaa, sarahohcaa ɓiyaakɓaa, na jëgíroh-waascaa
waa'sanndii kihotu gari. Ya hay ki'apu ee bes kaahay tík
ganaa, ya hay kimílís.
32 Iñaama Yéesu wo'eeri faŋ, ɗaakéeríi dara ga. Pee' nak
nookka Yéesu ga yahaanaa, ya yaa ña'ti.
33 Wayee Yéesu mëeñsukka, malakka tëelíbéecaagari,
gëtta Pee' an:
- Úsaayaaroo, Seytaani! Halaatciigaraa enndii halaatcaa
meyoh ga Kooh wayee ca meyoh ga ɓo'.

Kitaabuk Yéesu
(Lúkkaa 14: 25-33; Mëccëe 16: 24-28; Lúkkaa 12: 8-9)

---

† **8:27 8: 27** *Sesaree-Filiip* Teeraama Filiip Eroot sakeewa, ee wa enee ga gohaa
húlúɓcaa ëníri húlúwaa Yúrdeŋɗa. Wati teeraama teeku Banijas.

34 Lëehí'ta, Yéesu ɓayya mbooloomaa na tëelíbéecaagari,
wo''aɓa an:
- Ɓaa waa' kitaam ga fenooroonaa, ya alat hafci, ya tíkat
hafci kuraanaagari, ya taabukkoo.
35 Ndaga ɓaa fu waa' kisom kumuunfunaa, fu hayka
kiñak, wayee ɓaa mi tahhaa kiñak kumuunfu ga ëldúna,
mi na Hewhewii winéwí'wiinaa, fu hay kipes bi taa'.
36 Ɓo' enoh kilaak iñcii ga ëldúna tóohɗa ya, binaa ya na'
kiñak kipesci bi taaraa?
37 Ati laakin iñaa ɓo' mín nawa kilaasoh kipeskaagari?
38 Ɓuwii wati dëku ga ki'oo' Kooh na kitum baakaa'. Ga
ɗuuyɓa, ɓaa mi enndaa kaci ga, mi na wo'eenndoonaa, fu
hay ki'en kaci ɓan ga Kowukii ɓii, besaa ya hayan bëríi ga
ndamaa Paamci, ya na malaakacaa ɓisela'í'ɓaa.

9

1 Yéesu wo'issaɓa an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; ɓiɓo' ga ɓuwii ɓii kaansoo ee ɓa
hottii Nguuraa Kooh yoosuk, taam na doolaagari.

Ndamaa Kooh yoosukka ga Yéesu
(Mëccëe 17: 1-13; Lúkkaa 9: 28-36; 2 Pee' 1: 16-18)

2 Tíkka ga bes ciyitniinoo, Yéesu taammba na Pee', Saak
na Saŋ, ya ɓayyaɓa, ɓa rek daa wéetin, ga ɗook jaŋjaŋ
wiyaak. Daama jëmmaagari súpítukka ga fíkíiɓa.
3 Kúltícaagari yaanaawwa ɗer bi caa melic,
yaanaawlaataa wëe'taa ga an wii laakkii naawohaa en
ga ëldúna mín ɗa kisétí' kúltí✡.
4 Tëelíbéecaa hotussa Ili na Móyíis meyussa ga fíkíiɓa, ɓa
ɓaa saawal na Yéesu.
5 Pee' dalla kiwo' Yéesu an:
- Jëgírohii, dii newin garuu. Eneenaa ɗí hëwí' mbaa'
kaahay dii: wíinoo wuufu, wíinoo wuu Móyíis, ee wíinoo
wuu Ili.
6 Pee' ínohéerii sah iñaa ya wo'anɗa ndaga kitíit kihëpí',
ya na tëelíbéecaa tesɗa.
7 Laakka yaayeelaa hay, úullaɓa. Ee ga ɗuuy yaayee-
laama, laakka koonaakaa koluk an:
- Ɓii yii yëri en Kowukiigoo mi keeñukɗa, súkúrukatti!*
8 Ga saasi, ga daa tëelíbéecaa malaku iñaa wíilɓaɗa, ɓa
hotsissii ken naɓa, enndii Yéesu dogaa.
9 Daa ɓa enee na kiyoosuk ga janjagaaɗa, Yéesu ɗíŋnga
tëelíbéecaa an:
- Kaa ɓéestírat ken iñii ɗú hotɗa, bi ga daa Kowukii ɓii
mílísan ga ɓuwaa kaaninɗa.

✡ **9:3 9: 3** Mëdírohat na 2 Pee' 1: 16-18. * **9:7 9: 7** Malkat 1: 11 na iñaa ɓéestíru ga kakayɗa.

10 Tëelíƀéecaa abussa wo'eenaama, ee ƀa ƀaa wo' ga díkaantiƀa an:
- Iñii ya waa' kiwo' ga «kimílís ga ƀuwaa kaaninɗa» ya?
11 Lëehí'ta ƀa meekissa Yéesu an:
- Iñii tah ya jëgíroh-waascii wo'u an Ili yërí ɗewan kihay paay?✡
12 Ya taassaƀa an:
- Ee, Ili ɗewan kihay, ya hëwíraat iñaa en tóoh bi jek. Wayee iñii tah ya, Këyítfaa Kooh wo' ƀan an Kowukii ƀii hay kikooroh ga mesiklaat ciyewin, ee ya hay kisagu?✡
13 Mi nak, mi wo''úu man Ili hayin kumëeñí'. Ɓuwii tumuununndi iñaa neƀƀaɗa, fodaa daa Këyítfaa Kooh bín ga iñaa aaw gariɗa.

Yéesu wëkí'ta oomaanaa laak raƀ
(Mëccëe 17: 14-21; Lúkkaa 9: 37-43)

14 Waa ƀiYéesu soofussa ga tëelíƀéecaa ƀíinoo, ƀa hotta ƀiƀo' ƀiyewin wíiluununƀa ee jëgíroh-waascaa ƀaa coowoh naƀa.
15 Daa mbooloomaa hotee Yéesu, iñaama bettaƀa. Ɓa ƀaa fool gari kikëñí'ti.
16 Ya meekissaƀa an:
- Ɓú en na kiwo' ya naƀa?
17 Laakka ƀo' yiyaal meyca ga ƀuwaa, wo''a Yéesu an:
- Jëgírohii, mi haydohɗeeraa kowuroo kiyaal, raƀ nari. Rawii luuƀlukohi hen.
18 Ga daa oomaanaa mín ki'enoh tóoh, ya mínndi da kiƀúuk. Ya fetalli kakay dal, kúuwkaa oomaanaa kúuwi, ya úñohi síscaa, ya súwoh kas. Mi kíimin tëelíƀéeciigaraa ƀa kaal rawii ga oomaanii ee ƀa mínndiika.
19 Yéesu wo''aƀa an:
- Cëey, ɗú ƀuwii wati ee ɗú laakoo ngëmɗa, mi enan narúu bi kera? Mi múuñɗanndúu bi kera? Haydohɗattoo oomaanaa.
Ya haydohɗussari.
20 Oomaanaa yaa hot Yéesu rek, rawaa ga ɗuuyciɗa yaa saylukohhi didóolí', oomaanaa dalla kikeen, yaa pírgínuk ga kakayfaa, kúuwkaa kaa kúuw.
21 Yéesu meekissa paamunaa an:
- Iñii yii ammbi kera?
Paamunaa taassa an:
- Ammbi ga waa ya en oomaaɗa bi wati.
22 Ee leekleek rawum ƀúukki ga ɗuuy kiwii na ga ɗuuy músú, ya waariri ki'ap. Wayee en lak fu mínin yen ganaa, yërëmaaríi, fu amɗohhíi!
23 Yéesu taassari an:

✡ **9:11 9: 11** Mëdírohat na Malasíi 3: 23. ✡ **9:12 9: 12** Malkat Ísayíi 53: 3; Kañcaa 22: 1-18.

- An fu wo' an «En lak fu míninaa?» Iñaa en ɓéeɓ mínukin ga ɓaa fu gëm ga Kooh.
24 Ga saasi paam oomaanaa dalla kiwo' didóolí' an:
- Mi gëmin! Amɗohaaroo ga dii ngëmiigoo dooyyiiɗa.
25 Yéesu hotta ga daa ɓuwaa ɓaa fool kihay kilaayɗa, ya gëtta rawaa an:
- Fu rawii, fu yii fu haydoh kiɗek na kiluuɓɗa, mi nakkaa, meyohaa ga oomaanii ee kaa le'is gari bi taa'!
26 Rawaa meyca ga oomaanaa na tiweeleeluk, ya yaa saylukohhi didóolí'. Oomaanaa mannda na ɓaa kaan hen, bi ɓo' ɓiyewin daama ɓaa wo' an: «Kaanin».
27 Wayee Yéesu ammbari ga yahaa, koluki'tari, oomaanaa tuukka.
28 Lëehí'ta Yéesu aassa kaan. Lak tëelíbéecaagari doŋ enu nari, ɓa meekissari an:
- Iñii tah ya ɗí, ɗí mínéeríi kikaal rawaama ga oomaanaa?
29 Yéesu taassaɓa an:
- Kikíim Kooh kërí doŋ mín kiméyí' raɓcaa manɗa ga ɓo'.

Yéesu yéegalohsissa an ya hay kikaan ee ya hay kimílís
(Mëccë 17: 22-23; Lúkkaa 9: 43b-45; Marka 8: 31-33)

30 Yéesu na tëelíbéecaagari meyohussa daama, ɓa kooro-hha ɗuuy gohaa Gëlílée. Yéesu waaréeríi ɓo' yéeŋ daa ya enohɗa,
31 ndaga ya enee na kijëgí' tëelíbéecaagari. Ya wo'eeɓa an:
- Kowukii ɓii hay kitíku ga yah ɓuwii. Ɓa hayyi ki'ap wayee ya kaan bi tík ga bes kaahayaa, ya hay kimílís.
32 Wayee tëelíbéecaa ínohséeríi iñaa wo'eenaama waa' kiwo'ɗa, ee ɓa kaañéeríirika kimeekisoh.

Ɓaa Yéesu wo' an yërí wëñ kiyak ga fíkíi Koohɗa
(Mëccë 18: 1-5; Lúkkaa 9: 46-48; Marka 10: 35-45; Filiip 2: 5-11)

33 Yéesu na tëelíbéecaagari le'ussa Kafarnawom. Ga ɗuuy kaanfaa, Yéesu meekissa tëelíbéecaa an:
- Ɓú nookohee ya ga waasii?
34 Ɓa ɗekka, ndaga ga waasaa, ɓa enee na kinookoh an yaa wëñ kiyak gaɓaɗa, ɓa?
35 Waa ennda ɗa, Yéesu yuŋnga, ya ɓayya ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa, ya wo''aɓa an:
- Binaa ɓo', fu waa' kikuliyuk ga yenaa, fu jom ki'en ga fenoo ɓéeɓ, fu en súrga ɓuwaa tóoh.
36 Lëehí'ta ya ɓeɓpa ku'oomaa, tuuki'taja ga leelooɓa. Ya ɓeɓpaja, yugi'taja ga kotcaagari, ya wo''a an:
37 - Ɓaa fu te' ga keeñfu oomaanii fodii yii ndaga teekiigoonaa, lakanaa fu te''oo, mi ga kihaffoo. Ee ɓaa fu

te''oonaa, fu te''iiroo mi yii yii rek, wayee fu te' ɓan ɓaa wossooɗa.

Ɓaa kaalee raɓ ga teekaa Yéesuɗa
(Lúkkaa 9: 49-50)

38 Saŋ wo''a Yéesu an:
- Jëgírohii, ɗí hotin ɓaa en na kikaal raɓ ga ɓuwaa ee ga teekfu. Ɗí waa'tarika kihoonoh ndaga ya bokkii garuu.
39 Yéesu loffari an:
- Kaa hoonohattika, ndaga laakkii ɓaa mín kitum kíntaan ga teekkoo, ee ga saasi ya aaw kiwo' iñaa moroo garoo.
40 Ɓaa lebirohhii naruu, fa' naruu.
41 Mi wo''úuka ee kayoh; ɓéeɓ ɓaa onndúu kaas-músú ki'an ga teekiigoo ndaga dii ɗú en ɓuuroo mi Kiristaaniiɗanaa, ɓaama ñakoo fayaagari.

Kitagoh na iñcii tumlukohi ɓo' baakaa'ɗa
(Mëccëe 18: 6-9; Lúkkaa 17: 1-2; 1 Korenti 8: 9-13; 9: 24-27)

Yéesu wo'issa an:
42 - Wayee ɓaa baakaa'lukoh tu'oomaatii tii gëmu garooɗanaa, iñaa gën ga ɓaamaɗa wërí en ya pokɗu atoh wiyaak ga koonaakaa, ya jafu ga ɗuuy giiyaa.
43 Ɓaa en lak yahaagaraa wërí tahhaa kitum baakaaraa, gúraawa. Iñaa gën garaaɗa wërí en fu aas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa na yah wíinoo, loo kilaak yah kanak ee fu ka' safara, ga kiwiikaa yímooɗa.
[
44]†
45 Ɓaa en lak kotaagaraa wërí tahhaa kitum baakaaraa, gúraawa. Iñaa gën garaaɗa wërí en fu aas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa na kot wíinoo loo kilaak kot kanak ee fu jafu ga safara. [
46]‡
47 Ee binaa ɓaa en lak kuhaskaagaraaërí tahhaa kitum baakaaraa, nísaaja. Iñaa gën garaaɗa wërí en fu aas ga Nguuraa Kooh na kuhas kíinoo loo kilaak tuhas tanak ee fu jafu ga safara.
48 Daama «cëgíncaa ñamsi faanɗa kaansoo ee kiwiikaa yímoo taa'.»✡
49 En ki'enaa, ɓaa en ɓéeɓ hay kiɗaanu na kiwii§.

---

† **9:44 9: 44** Wo'eencii ciima hotukkii ga këyít ciyewin ga këyítcaa ɗeɓ kibíduɗa. ‡ **9:46 9: 46** Wo'eencii ciima hotukkii ga këyít ciyewin ga këyítcaa ɗeɓ kibíduɗa. ✡ **9:48 9: 48** Mëdírohat na Ísayíi 66: 24. § **9:49 9: 49** Mëdírohat na Léwítík 2: 13. Ɓaa en ɓéeɓ hay ki'eku ga kiwiikaa setɗanndi ga fíkii Kooh fodaa daa sarahcaa waama eksee ga maraa balaa ca tëkírunaa.

50 Maraa jofin, wayee binaa maraa safissiinaa, ma
ɗaanohsan na ya? Madat na maraa ga ɓimooroommbúu*.
Laakat jam ga díkaantirúu.

10

Yéesu wo''a ga loo kifasi'
(Mëccë 19: 1-12; Lúkkaa 16: 18; Room 7: 1-3; 1 Korenti 7: 10-16)

1 Yéesu meyohha daama, aawwa dëkcaa bok ga gohaa
Yúudée ee hanoh húlúwaa Yúrdeŋɗa gaaɗa. Ɓuwaa
ɓiyewin haysissa, nëgírukohussa ga yahaaci. Ee ya
enissaɓa kijëgí' fodaa ya meereeka kitumɗa.
2 Laakka Fërísiyeeŋcaa hayu bi gari kifí'ti, ɓa meekissari
an:
- Waasiiruu onin yaal kifasi' ɓeticine?
3 Yéesu meekissaɓa ɓan an:
- Móyíis nakeerúu ya kitum?
4 Ɓa taassa an:
- Móyíis oneera yaal kibín këyít kiteewoh an sëyaa tasin
ee ya foñ ɓetici.✡
5 Yéesu nak wo''aɓa an:
- Móyíis bínɗinndúu iñaa ya nakkúu yaama ndaga dii ɗú
súɓ ga keeñɗa.
6 Wayee ga kiɗewaa, ga waa Kooh sak ëldúnaɗa «Ya
tummba ɓo', yaal na ɓeti✡.
7 Kërí tah bi yaal hay kifoñ paamci na eeci, ya aboh na
ɓetici,
8 ee ɓa ɓanak, ɓa en ɓo' yíinoo»✡. Fodaama ɓa enissii
ɓanak, wayee ɓa en yíinoo.
9 Kon ɓo' hanat kihëgísoh iñaa Kooh akitohin.
10 Waa ɓa le''a kaan, tëelíbéecaa meekisussa Yéesu iñaa
aaw ga iñaama.
11 Ya taassaɓa an:
- Binaa ɓo' kaal ɓetici, pañ ɓeti yiliisaa, ya ɗúkin
ɓetifaagari fiɗewaafaa, ya faanukka na ɓeti filiis.
12 Fodaama ɓan, binaa ɓeti foñ yaalci, pajuk ga yaal
yiliisaa, ya ɗúkin yaalaagari yiɗewaayaa, ya faanukka na
yaal yiliis.

Yéesu barkeella tu'oomaataa
(Mëccë 19: 13-15; Lúkkaa 18: 15-17)

---

* **9:50 9: 50** Iñaama waa' kiwo' jeriñaa maraa ga kitík wala kitëkí' yen (Mëdírohat na baahaa manɗa ga dëkaa Paleestín); maraamaa safissiinaa ma lofiru mi'as. Jeriñaama wërí mëdírohu na ga daa ɓo' jom kiman ga mooroomciɗa. ✡ **10:4 10: 4** Malkat Dëteronom 24: 1. ✡ **10:6 10: 6** Malkat Sënees 1: 27; 5: 2. ✡ **10:8 10: 8** Malkat Sënees 2: 24.

13 Ɓiɓo' haydohɗussa Yéesu tu'oomaa, ya tík yahcaagari
ga ɗookɓa. Wayee tëelíbéecaa ɓaa ña' ɓuwaama.
14 Daa Yéesu hotee iñaama, keeñci tammba ga, ya wo''a
tëelíbéecaa an:
- Íisat tu'oomaatii, ta hay garoo! Kaa hoonohatɓa ndaga
Nguurii Kooh wuu ɓuwii man naɓaɗa.
15 Mi wo''úuka ee kayoh; ɓaa fu tookkii Nguurii Kooh fodii
ku'oomaanaa, fu aasoo ga.
16 Lëehí'ta ya ɓeɓpa oomaacaa, ya tíkka yaa en ɓéeɓ yah,
barkeellaɓa.

Ha'-alal waa' ki'aas ga Nguuraa Kooh
(Mëccëe 19: 16-30; Lúkkaa 18: 18-30)

17 Daa Yéesu enee na kimey kiyahɗa, laakka ɓo' yiyaal
yaa hay gari na jaa', ya yí''a ga fíkíici, meekissari an:
- Jëgírohii yijófí'yii, mi tuman na bi mi laak ɓakkoo ga
kipeskaa leehoo taa'ɗa?
18 Yéesu wo''ari an:
- Iñii tah ya fu wo' kijof garoo? Ken joffii, enndii Kooh
rekaa.
19 Fu ínohin iñii Waasii Móyíis nakoh kitumɗa: «Kaa laŋ
kumuun ɓo'; kaa ɗúk ɓetifu wala yaalfu, fu faanuk na
ɓo' yiliis; kaa lok; kaa seedi' saboh; kaa tooñ mooroomfu;
kelohɗaa paamfu na eefu.»*
20 Ɓaa taassari an:
- Jëgírohii, mi taabukin iñciima tóoh ga ki'oomaaroo bi
wati.
21 Yéesu malakka ɓaa, waa'tari. Ya wo''ari an:
- Laakin iñaa tesohhaa kitum: kara, toonnaa iñaa fu
laakɗa tóoh, fu onwa nduulcii. Fodaama fu hay kilaak alal
ga ɗook. Lëehíraa haya, fu taabukkoo.
22 Ɓaa nak enee ɓo' yiyéwíní' alal, ee daa ya kelohee
wo'eenaama, ya súuñɗukka lool, keeñci leehha ga tak, ya
yaa yah.
23 Yéesu malakka ɓuwaa wíilliɗa, wo''a tëelíbéecaagari
an:
- Ki'aaskaa ha'-alal ga Nguurii Kooh daal, yoowanndii!
24 Tëelíbéecaa Yéesu waaru'ussa lool ga wo'eencaagari.
Ee ya tíkissa ga an:
- Ɓiyaay, ki'aas ga Nguurii Kooh daal yooɓpii!
25 Geeleem paaf ga noŋ kúuc, këri wëñ kiyooɓ daa ha'-alal
aasan ga Nguurii Kooh.
26 Tëelíbéecaa wëñussa kiwaaru'u. Ɓa ɓaa meekisoh ga
díkaantiɓa an:

---

* **10:19 10: 19** Malkat Eksoot 20: 12-16; Dëteronom 5: 16-20. Kaa tooñ ɓo': wo'eencuma bokkii ga iñcaa cidaaŋkaahcaa Móyíis nakohee kitumɗa. Ee ɓan ca hotukkii ga wo'eencaa taaboh naca Mëccëe bín na Lúkkaaɗa.

- Kon baanaa, ɓii mín kimúc ɓa?
27 Yéesu malakkaɓa, wo''a an:
- Iñaama wooñ ɓo', wayee wooñnjii Kooh, ndaga iñaa en
ɓéeɓ mínkin ga Kooh.
28 Pee' nak dalla kiwo' an:
- Malka, ɗí, ɗí foñin tóoh, ɗí taabukinndaa.
29 Yéesu taassari an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; ɓaa mi tahhaa kifoñ, mi na
Hewhewii winéwí'wii, kaan wala ɓikëmëeŋkímun ɓiyaal
na ɓiɓeti, wala ɓiyaakmun ɓiyaal na ɓiɓeti, eemun wala
paamun wala towu, wala yoon,
30 fu hay kilaak dii, iñaa wëñ iñcaama bes citéemée':
kaan ciyewin, na ɓikëmëeŋkímun ɓiyaal na ɓiɓeti na
ɓiyaakmun ɓiyaal na ɓiɓeti, ɓi'eemun, towu na yoon
ciyewin. Iñcaama taaban na kihatalu ga ngëm; ee fayuraa
fu laak kipeskaa leehoo taa'ɗa.
31 Ɓiyewin ga ɓuwii ɗeɓ watiɗa ɓërí mëeñjohan ee
ɓiyewin ga ɓuwii mëeñjohɗa ɓërí ɗewan.

Waas wukaahaywaa Yéesu yéegaloh kikaankaagari na kimílískaagari
(Mëccëe 20: 17-19; Lúkkaa 18: 31-34)

32 Waa ennda ɗa, ɓa ammba waasaa aaw Yéerúsaleemɗa.
Yéesu hanohee fíkíi. Tëelíbéecaagari, helcaagaɓa daléerí
dara ee ɓuwaa ɓíinoo taamsee ga fenoociɗa niikussa. Yéesu
ɓaysissa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa haŋ, ya yaa wo'ɓa iñaa
yahanndi kidalɗa.
33 Ya wo'eeɓa an:
- Súkúrukat, ɗu ɓii yah Yéerúsaleem, ee Kowukii ɓii hay
kitíku ga yah sarahohcaa ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa.
Ɓa hayyi ki'atti' kikaan, ɓa tíkki ga yah yiifa'caa.
34 Ɓaama hayyi kiñaawalsoh, ɓa toossohhi, ɓa típpi
laawoo, ɓa appi. Lëehíraa, bes kaahay tík ganaa ya mílís.

Yéesu taassa Saak na Saŋ
(Mëccëe 20: 20-28)

35 Saak na Saŋ, towutaa Sebedee, deeyussa ga Yéesu,
wo'ussari an:
- Jëgírohii, ɗí waa' fu tumi'tíi iñii ɗí yahhaa kikíimɗa.
36 Yéesu meekissaɓa an:
- Ɗú waa' ya mi tumi'túu?
37 Ɓa taassa an:
- Binaa fu en ga ndamaagaraanaa, onaaríi ɗí mín kiyuŋ
ga yahaafu, yii hanoh yahfu ñaam, yíinoo hanoh yahfu seŋ.
38 Yéesu wo''aɓa an:
- Ɗú ínohoo iñii ɗú meekisohɗa. Ɗú mínin ki'an ga kaas-
coonii mi yah ki'anɗane, wala kibëtísi'uk ga mesiklaat fodii
dii mi yah kibëtísi'ukɗane?

39 Ɓa taassa an:
- Ee ɗí míninka.
Yéesu wo''aɓa an:
- En ki'enaa, ɗú hay ki'an ga kaasii mi yah ki'anɗa ee ɗú hay kibëtísi'uk ga mesiklaat fodii dii mi yah ga kibëtísi'ukɗa.✡
40 Wayee en iñaa aaw ga kiyuŋ ga yahhoo ñaam wala ga yahhoo segaa, enndii mi jomka kiwo'. Ɓuwaa Kooh waayuki' ɓakcaamaɗa ɓërí yahca ki'eru.
41 Daa tëelíbéecaa tesɗa kelohsee iñaama, ɓa dalla ki'ayluk Saak na Saŋ.
42 Yéesu dallaɓa kiɓay, wo''aɓa an:
- Ɓú ínohin an, ɓuwii tíku ha'-kúl ga ëldúnaɗa, ɓërí teewi ɓuwii an ɓa hanoh ɓéeɓ ɗook , ee ha'-doolicii tumlukohi ɓuwii ga iñaa neɓɓa.
43 Iñaa manɗa hanat ɗa kilaak ga ɗuuycúu. Wayee laak ɓaa waa' ki'en ɓo' yiyaak ga ɗuuycúunaa, ya joman ki'en súrgarúu,
44 ee ɓaa waa' garúu kikuliyukaa, ya joman ki'en ñaam ɓuwaa tóohɓa.
45 En ki'enaa, kiheel súrga tahhii Kowukii ɓii kihay, wayee ka hay ki'en súrga ɓuwii, na ki'eroh kumuunci doo ya laas tumuun ɓo' ɓiyewin.✡

Yéesu wëkí'ta búumíraa teeku Bartímée
(Mëccëe 20: 29-34; Lúkkaa 18: 35-43)

46 Yéesu na tëelíbéecaagari le'ussa Yéríkóo. Waa ɓa meyoh ga teeraama na ɓiɓo' ɓicaakí', laakka búumíraa teeku Bartímée, kowu Tímée, yugin ga yahaanaa waasaa, yaa sarahtuk.
47 Daa ya kelohee an Yéesu Nasareet yaa hay, ya yaa fiip an:
- Yéesu, kucaasamunkii Dëwít, yërëmaaroo!
48 Ɓuwaa ɓaa ña'ti, an doo ya ɗekoh. Wayee ya yaa wëñ kifiip an:
- Kucaasamunkii Dëwítóo, yërëmaaroo!
49 Yéesu tuukka, wo''a an:
- Ɓayatti.
Ɓuwaa ɓayya búumíraa, ɓa ɓaa wo''i an:
- Dëlɗaa heliigaraa, kolka, ya yii ɓayyaa.
50 Búumíraa dalla kijaf paltaagari, ya kolukka bërít, yaa hay ga Yéesu.
51 Yéesu meekissari an:
- Fu waa' ya mi tumi'taa?
Búumíraa taassari an:
- Jëgírohii, tumɗaaroo bi mí mín kihot.

✡ **10:39 10: 39** Mëdírohat na Tumeen 12: 2. ✡ **10:45 10: 45** Mëdírohat na 14: 24; 1 Tímotée 2: 6.

52 Yéesu wo''ari an:
- Tíida, ngëmiigaraa wëkɗinndaa.
Ga saasi búumíraa mínnda kihot, lëehí'ta ya yaa taabuk Yéesu ga waasaa ya am kiyahɗa.

11

Yéesu aassa teeraa Yéerúsaleem na ndam wiyaak
(Mëccëe 21: 1-11; Lúkkaa 19: 28-40; Saŋ 12: 12-19)

1 Waa Yéesu na tëelíbéecaagari deeyussa Yéerúsaleem, ɓa enee ga yahaa dëkaa Betfasee na waa Bétaníi, en ga ɓak tëgëlaa Ólíwíyéecaaɗa, Yéesu wossa ɓo' ɓanak ga tëelíbéecaagari,
2 wo''aɓa an:
- Karat dëkum en ga fíkíirúuɗa. Ɗú aasi danaa, ɗú hoti cúmbú'-baamaa ɓo' lappii duum, pokuunun daama. Pëkísatti, ɗú haydohhi dii.
3 Ee binaa ɓo' meekissúu an: «Iñum ɗú tum yuma ya?», Taasatti an: «*Ha'mudii yërí laak sooli ga. Ee ya hayyi kiwosoh dii diima-diima.»
4 Tëelíbéecaa karussa, ɓa laakka cúmbú'-baam ga mbe-daa, pokuunun ga fooh ga yahaa hal-kaan daama. Ɓa pëkíssari.
5 Ɓiɓo' ga ɓuwaa ensee daamaɗa wo'ussa tëelíbéecaa an:
- Ɗú tum ya yuma? Iñii tah ya ɗú pëkís cúmbúrii?
6 Ɓa taassa ɓuwaa fodaa daa Yéesu nakeeɓaɗa. Ɓuwaa íisussaɓa, ɓa ɓaa hay.
7 Ɓa haydohi'ta Yéesu cúmbúraa, ɓa tíkka paltucaagaɓa ga ɗookgaa, Yéesu lappa✡.
8 Ɓiɓo' ɓiyewin ɓewussa paltucaagaɓa, larussaca ga ɗook waasaa. Ɓíinoo, ɓaa gú' toy ga tediktaa ga yooncaaɗa, ɓa ɓaa ɓool tuu'taa, ɓaa la'ta ga waasaa*.
9 Ɓuwaa hanohsee Yéesu fíkíi na ɓuwaa taamsee ga fenoociɗa, ɓéeɓɓa ɓaa wo' didóolí' an:
- Óosaanaa! Kooh barkeelat yii hay ga teekii Ha'mudiiɗa!
10 Kooh barkeelat Nguurii en na kihayɗa, Nguurii caasammbíi Dëwít! Óosaanaa ✡ aaw ga ɗookaa-ɗook✡!
11 Yéesu le''a Yéerúsaleem, ya aassa Kaanfaa Kooh. Ga waa ya malakka bi jof, tóoh iñaa laak daamaɗa, ya yaa yah Bétaníi na tëelíbéecaagari ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa, lak Kooh yaa hooɓ.

✡ **11:7 11: 7** Mëdírohat na Sakarí 9: 9. * **11:8 11: 8** Man na fodii ga 2 Buu' 9: 13. Iñaama en kilari' ɓo' úuf, doo ya le'oo kakay. ✡ **11:10 11: 9,10** Óosaanaa Malkat Mëccëe 21: 9. ✡ **11:10 11: 10** Mëdírohat na Kañcaa 118: 25-26.

Yéesu coñŋja kedikkaa
(Mëccë 21: 18-19)

12 Ga kooh-wíisfaa, Yéesu na tëelíbéecaa meyohussa
Bétaníi, laak Yéesu yaawin.
13 Ya séennda di'úsaayí' eenaa kífin. Ya ka'ta kimalak ati
ya hay kihot towu ga. Wayee waa ya deeyca kedikkaa, ya
hottii dara ga, enndii tuu'taanaa. Waama lak ñiidaa een
laaki towuɗa le''ii.
14 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''a kedikkaa an:
- Ken ñamsisoo kowukaa meyoh garaa, bi taa'!
Tëelíbéecaa kelohussa ga iñaama.

Yéesu kaalla toonohcaa ga ɗuuy Kaanfaa Kooh
(Mëccë 21: 12-17; Lúkkaa 19: 45-48; Saŋ 2: 13-22)

15 Yéesu na tëelíbéecaagari le'ussa Yéerúsaleem. Daa
Yéesu aasee Kaanfaa Kooh, ya yaa kaal ɓuwaa ensee na
kitoon na ɓuwaa ensee na kilom daamaɗa. Ya yaa ɓúuk
taabulcaa weci'oh-kopa'caa, na yugaahcaa toonoh-ho'caa†.
16 Ee ya íiséeríi ken kiɓay yen na kikooroh nawa ga ɗuuy
Kaanfaa Kooh.
17 Lëehí'ta ya yaa jëgí'ɓa fodii dii:
- Bíduunun ga Këyítfaa Kooh an: «Kaanndoo teeksan
kaanfaa heetcii tóoh kíimohohsan Kooh»? Wayee ɗú, ɗú
tumwa ɗaakkaa' lok!✡
18 Daa sarahohcaa ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa
yéeŋsee iñaa laakee yaama, ɓa niikkari ndaga lak ɓuwaa
tóoh waaru'uunun ga jëgírohaagari. Fodaama, ɓa ɓaa
heel daa ɓa tuman bi ɓa apluk Yéesu.
19 Ga waa nohaa soossa, Yéesu na tëelíbéecaagari mey-
ohussa teeraa.

Kedikkaa coñseeɗa súɓpa
(Mëccë 21: 20-22; Saak 2: 16-18; 1 Saŋ 5: 14-15)

20 Ga daa Yéesu na tëelíbéecaagari koorohsee ga kímaa
cuutɗa, ɓa hotta eenaa Yéesu cojeeɗa súwin kaw bi ga
níilcaa.
21 Pee' níindísukka iñaa laakeeɗa, ya wo''a Yéesu an:
- Jëgírohii, malka, eenii fu cojeeɗa súwin.
22 Yéesu wo''aɓa an:
- Gëmat ga Kooh.
23 Mi wo''úuka ee kayoh; Binaa ɓo' wo' janjagii wii an:
«Kolkohaa dii, fu jafuk ga ɗuuy giiy», ya hay kitookɗu
iñaama, binaa ya laakkii hel kanak ga, ee ya gëm an iñaa
ya wo'ɗa hay kilaakaa.

---

† **11:15 11: 15** *Weci'oh-kopa'caa* waama, yaawúu'caa meyoh ín haysee Yéerúsaleemɗa weci'see kopa'caagaɓa ga ɓuwaama doonaa ɓa mín kilom júu' kitum sarah ga Kaanfaa Kooh na kifay lempaa Kaanfaa Kooh. Malkat Mëccë 21: 12. ✡ **11:17 11: 17** Mëdírohat na Ísayíi 56: 7; Yérémíi 7: 11.

24 Këri̇́ tah mi wo''úu man: Ɗú en ga kikíim Kooh ya
onndúu yenaa, gëmat an ɗú laasin ga, en ɗanaa ɗú hay
kitookɗu iñaa ɗú kíimɗa.
25 Ee bëri̇́inaa ɗú tuuk kikíim Kooh ɓéeɓ, en lak ɗú abin
mooroommbúu aylukaa, bayalatti, doonaa Paammbúu yii
ga ɗookɗa bayallúu ɓan tooñciigarúu. [
26]‡

Yéesu meekisohussa ɓa onndi doolaa ya ɓayɗa
(Mëccë̈e 21: 23-27; Lúkkaa 20: 1-8)

27 Yéesu na tëelíbéecaa soofussa Yéerúsaleem. Ee ga daa
Yéesu enee na kitíidisuk ga Kaanfaa Koohɗa, sarahohcaa
ɓiyaakɓaa, jëgíroh-waascaa na yaakcaa hayussa gari.
28 Ɓa meekissari an:
- Iñcii fu tumɗa, fu ayca ga ɓa? Ɓii onndaa dooli kimínca
kitum ɓa?
29 Yéesu taassaɓa an:
- Mi hayyúu kimeekisoh enaama yíinoo ɓan. Ɗú taassoo
ganaa, mi wo''úu iñcii mi tumɗa ati mi ayca ga ɓa?
30 Ɓii yiida wosee Saŋ kibëtísi' ɓuwaa✡? Kooh wala ɓo'-
súusúus? Taasattoo?
31 Wayee ɓa ennda ga kiwo' ga dí̇kaantiɓa an:
- Binaa ɗu taas an Kooh yëri̇́ woseerinaa, ya hay kiwo' an
«Iñii tah ya ɗú gëmmbii ga Saŋ?»
32 Ee binaa ɗu wo' an ɓuwii ɓëri̇́ woseerinaa…
Ɓa niikeera mbooloomaa ndaga ɓéeɓɓa tí̇ksee Saŋ
sëldí̇igaa Kooh.
33 Waa ennda ɗa, ɓa taassa Yéesu an:
- Ɗí ínohoo.
Yéesu wo''aɓa an:
- Haa, mi ɓan, mi wo'oorúu iñcii mi tumiɗa ati mi ayca
ga ɓa?

12

Liiwukaa wo' ga loo línoh biiñcaa ɓisóotí'ɓaaɗa
(Mëccë̈e 21: 33-46; Lúkkaa 20: 9-19; Ísayíi 5: 1-7)

1 Lëehí'ta Yéesu yaa liiwukɓa an:
- Enee ɓo', ya yíppa tedik-reseŋ ga yoonci. Ya dí̇ŋnga
yoonaa, ya acca nogaa towu-reseŋtaa seesohsan. Ya
tawahha daa ɓo' mínan kituukoh, tí̇im yoonaa, malaki ga✡.
Lëehí'ta ya ɓeɓpa ɓilínoh, sassaɓa kilëgëy ga yoonaa, ya
yaa yah kiɓaaɓ.
2 Ga waa kiɓeen le''a, ya wossa súrga ga línohcaa ga
yoonaaɗa, ɓa kommbi ɓakci ga iñaa ɓa ɓeenɗa.

---

‡ **11:26 11: 26** Wo'eencii ciima hotukkii ga këyít ciyewin ga këyítcaa ɗeɓ kibíduɗa. Malkat Mëccë̈e 6: 15. ✡ **11:30 11: 30** Malkat 1: 4-5. ✡ **12:1 12: 1** Mëdírohat na Ísayíi 5: 1-2.

3 Wayee ɓa ammba súrgaa, ɓa feekkari, ɓa kaallari yah
ɓuucuuc.
4 Ha'-yoonaa wosissa súrga yiliis gaɓa. Ɓa feekkari ga
haf, ɓa ɓaa ɓassohhi.
5 Ha'-yoonaa wossissa yukaahay, ɓa appari, ee ɓa tummba
fodaama súrga ɓiyewin ɓiliis: ɓa feekka ɓii, ɓa appa ɓii.
6 Ha'-yoonaa tesoheeri kowuci kíinoo, kaa ya waarin lool.
Ya mëeñdohhari kiwos gaɓa, ee ya halaatta an: «Hanaa ɓa
hay ki'on kowuroo cée'.»
7 Wayee línohcaama ɓaa wo' ga leelooɓa an: «Yii yah
kilamɗa yeema, hayat ɗu appi ee ɗu lam yoonii.»
8 Ɓa ammba kowukaa, ɓa appaka, ɓa jaffa faraaffaa ga
fenoo yoon-biiñaa.
9 Yéesu meekissa ɓuwaa an:
- Haa ha'-yoonaa tuman na? Ya hay kihay, ya ap línohcaa,
ya ek ɓiɓo' ɓiliis ga yoonaa.
10 Man ɗú jagin wo'eenaa Kooh bídu ga Këyítfaa an:
«Atohaa tawahohcaa jafeeɗa,
atohaama enin atoh-koñ.
11 Iñaama yërí Ha'mudii tum ee enin kíntaan ga hasci-
iruu!»✡
12 Ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa ɓaa heel ki'am Yéesu
ndaga ɓa ínohha an Yéesu liiwukeeɓa ga wo'eenaama.
Wayee ɓa kaañéeríi mbooloomaa; ɓa íissari, ɓaa yah.

Lempu jomin kifayune?
(Mëccëe 22: 15-22; Lúkkaa 20: 20-26)

13 Laakka Fërísiyeeŋcaa ebilu na ɓuwaa fa' na Erootɗa*
ga Yéesu, kifí'ti ga ɗuuy wo'een.
14 Ɓa hayyari kiwo' an:
- Jëgírohii, ɗí ínohin an fu wo' kayoh, ee fu niikkii ken,
ndaga fu malkirii ɓo' ga jëmmaagari, wayee fu jëgíroh
Waas-Kooh kayoh-kayohɗa. Wo'aarii, waasii onohin kifay
buu' Sesaa'† lempune? Ɗí jomin kifay wala ɗí jomoo kifay?
15 Wayee Yéesu ínohha helaagaɓa ɓa ɗaakɗa, ya wo''aɓa
an:
- Iñii tah ya ɗú waa'too kifí'? Haydohɗattoo hëelís
denariyon wíinoo, mi malak.
16 Ɓa haydohha ga wíinoo. Yéesu meekissaɓa an:
- Nataalii wii wuu ɓa, na teekii en gaɗa?
Ɓa taassa an:
- Cuu Sesaa'.
17 Daama, Yéesu wo''aɓa an:

✡ **12:11 12: 11** Malkat Kañcaa 118: 22-23. * **12:13 12: 13** *Ɓuwaa fa' na Erootɗa* malkat 3: 6 na iñaa ɓéestíru ga kakayɗa. † **12:14 12: 14** Teekaa buu'caa ɓiyaakɓaa ga kúlkaa Roomɗa.

- Kon erat Sesaa' iñaa Sesaa' laak, ɗú e' Kooh iñaa Kooh laak.
Ɓa waaru''a lool ga iñaa Yéesu taasɓa yaama.

Yéesu meekisohussa ga loo kimílískaa ɓuwaa kaanɗa
(Mëccë 22: 23-33; Lúkkaa 20: 27-40)

18 Laakka Saduseyeeŋcaa hayu ga Yéesu. Ɓa nak, ɓa wo' an kimílís laakoo ga ɓuwaa kaanɗa✡. Ɓa meekissa Yéesu anee:
19 - Jëgírohii, Móyíis nakeeruu kitum iñii yii: «Binaa ɓo', yaakci kaan ee lak foñnjii ɓetici na kowaa, ya jomin kilam ɓetifaama ee ya laaki' yaakci kowu ga.»✡
20 Waama, laakee yaal ɓiyitnaɓanak ɓaa bok paamun na eemun. Yaakkaa pañnja, kaannda ee ya laakkii kowu.
21 Yukanakyaa pañnja ɓetifaa ee laakkii nari kowu, ya kaannda. Yukaahayyaa ennda ɗa.
22 Ee ɓiyitnaɓanakɓaa ɓéeɓɓa faanussari ɓeti ee laakkii ken gaɓa yaa foñ kowu nari. Ga waa ɓa kaannda ɓéeɓɓa, ɓetifaa ɓan tíkka ga.
23 Diimaɗa wo'aarí, bëríinaa ɓuwii mílísan ga kikaanɗa, ɓetifaama yah ki'en yuuɓa? Ndaga yaa en ga ɓéeɓ ga ɓiyitnaɓanakɓaa tumeerari ɓeti.
24 Yéesu taassaɓa an:
- Ɗú wo'in kimúuycúu ee iñaa tahkaɗa, dii ɗú ínohoo iñaa bídu ga Këyítfaaɗa ee ɗú ínohoo daa doolaa Kooh hín kiyakɗa.
25 Binaa ɓuwaa kaanɗa mílísunaa, yaal pajoo ee ɓeti pajukoo, wayee ɓa pesan madu na malaakacii Kooh enu ga ɗookɗa.
26 En iñaa aaw ga kimílískaa ɓuwaa kaanɗanaa, hanaa ɗú mosoo kijaŋ këyítfaa Móyíis bín ga daa ya wo' ga loo bos-dútúkaa abee kiwiiɗa? Kooh wo' Móyíis an: «Mi yërí en Koohyii Abaraham, Koohyii Ísaak na Koohyii Yakoop»✡. Yéesu tíkka ga an:
27 Kooh enndii yuu ɓuwaa yah kikaanɗa wayee yuu ɓuwaa yah kipesɗa. Ɗú ɓii ga kimúuy kiyaak.

Iñii wëñ kiyak ga iñcii Kooh nakohɗa
(Mëccë 22: 34-40; Lúkkaa 10: 25-28; Room 13: 8-10)

28 Laakka jëgíroh-waasaa keloh ga daa ɓa en na kiwo'ɗa, ya hotta an taasaa Yéesu taas Saduseyeeŋcaaɗa júwin, ya deeyca gari, meekissari an:
- Iñii yiida kuliyuk ga iñcii nakohu kitumɗa?
29 Yéesu taassari an:

✡ **12:18 12: 18** Mëdírohat na Tumeen 23: 8. ✡ **12:19 12: 19** Malkat Dëteronom 25: 5-6. ✡ **12:26 12: 26** Malkat Eksoot 3: 2,6.

- Wii wërí ɗeƀ: «*Bu-Isarayeelóo súkúrukat! Ha'mudii, Koohyiigaruu, yërí rek en Ha'mudii.
30 Fu waaran Ha'mudii, Koohyiigaraa na keeñaagaraa tóoh, na kipeskaagaraa tóoh na helaagaraa tóoh, ee na doolaagaraa tóoh.»✡
31 Ee wii wërí en wukanakwii. «Fu waaran mooroomfu fodaa daa fu waa' haffuɗa.»✡ Laakoo iñaa nakohu, ee wëñ kanakcuma kiyak.
32 Jëgíroh-waasaa wo''a Yéesu an:
- Jofin, Jëgírohii! Iñii fu wo'ɗa, kayoh: Ha'mudii yërí rek en Kooh, ee laakoo Kooh yiliis enndiirinaa✡.
33 Kiwaa' Kooh na keeñaagaraa tóoh na helaagaraa tóoh na doolaagaraa tóoh, ee ƀan kiwaa' mooroomfu fodaa daa fu waa' haffuɗa, wërí wëñ kiyak júuraa hoosu, tëkí'ɗu Kooh, na kitumi' Kooh sarahaa mín ki'en ƀéeƀ.✡
34 Yéesu hotta an ƀaa taasohin na hel, ya wo''ari an:
- Fu úsaayyii ga Nguurii Kooh.
Waa ennda ɗa, ken kaañissiiri kimeekisis yen.

Iñii Kiristaanii jom ga buu' Dëwítɗa
(Mëccëe 22: 41-46; Lúkkaa 20: 41-44)

35 Ga daa Yéesu jëgírohee ga ɗuuy Kaanfaa Koohɗa, ya meekisohee an:
- Jëgíroh-waascii mín na kiwo'u an Kiristaanii kucaasamun Dëwít?
36 Ndaga Dëwít ga kihafci, ga waa ya líif na Helaa yisela'í'yaaɗa, ya wo'in an:
«Kooh, Ha'mudii wo''a Ha'mudiigoo an:
Yugohaaroo yah-ñaam,
bi ga daa mi tuman ƀuwii saŋngaaɗa ditogaa' kotfu»✡.
37 Dëwít, ga kihafci, ƀay ƀaama «Ha'mudii»: Kon tum na bi Kiristaanii mín ki'en kucaasamun rek ga Dëwít?

Kaa tumat fodii jëgíroh-waascii
(Mëccëe 23: 17-36; Lúkkaa 20: 45-47)

Mbooloo wiyaak waa súkúruk Yéesu ee iñaama neƀpaƀa ga keeñ.
38 Yéesu jëgíreeƀa an:
- Abukat ga kitum fodii jëgíroh-waascii. Ɓa waari kitíidisuk na kúltí ciyaak. Ɓa en ga paancaanaa, ƀa waari kikëñɗu yah kanak.
39 Ga ɗuuy jaangu-yaawúu'caa, ƀa heeli kiyuŋ ga fíkíi; ee en ga hewaa, ƀa waari kihanoh fíkíi.

✡ **12:30 12: 30** Malkat Dëteronom 6: 4-5. ✡ **12:31 12: 31** Malkat Léwítík 19: 18. ✡ **12:32 12: 32** Mëdírohat na Dëteronom 4: 35. ✡ **12:33 12: 33** Mëdírohat na Osee 6: 6. ✡ **12:36 12: 36** Malkat Kañcaa 110: 1.

40 Ɓa te'i iñaa laak ga kaan ɓeticaa yaalcaagaɓa
lísussiiɗa; ee ɓa maañi ga kikíim Kooh, an doo ɓuwaa fooŋ
an ɓa júwin. Atti'aa Kooh atti'anɓaɗa wërí wëñan kimesik.

Sarahaa ɓetifaa laakoo daraɗa
(Lúkkaa 21: 1-4)

41 Lëehí'ta Yéesu yuŋnga, ëewrukohha na iñaa sarahcaa
te'ohsi ga Kaanfaa Koohɗa. Ya malakee ga daa ɓuwaa enee
na kiɓúuk kopa'caa ga ɗuuygaaɗa. Ha'-alal ɓiyewin ɓaa
ɓúuk da kopa' ciyewin.
42 Laakka ɓan ɓetifaa hay, laakoo dara ee yaalci kaanin.
Ya ekka daama tuhanja'-ëelís tanak, taa le'oo dërëm‡.
43 Yéesu ɓayya tëelíbéecaagari, wo''aɓa an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; ɓetifii laakoo dara fii erohin iñaa
ken ɓúukkiiri ga te'aa'-sarahii.
44 Ndaga ɓéeɓba onoh ga iñaa ɓa wëñí'ɗa, wayee ya, ga
kinduulci, ya erohin tóoh iñaa ya laakeeɗa, tóoh iñaa ya
jomee kipesohɗa.

13

Yéesu yéegalohha an Kaanfaa Kooh hay kiɓú'
(Mëccë 24: 1-2; Lúkkaa 21: 5-6)

1 Yéesu enee na kimey Kaanfaa Koohɗa, laakka ga
tëelíbéecaagari yaa wo''i an:
- Jëgírohii, malkaa dii atohcii mo'ɗa, na dii tawahcii
yakɗa!
2 Yéesu taassari an:
- Fu hotin ga tawahcii ciyaakcii ciine? Tesohanndii dii
sah atoh wíinoo waa tíkiskohan na mooroomwa, tóoh hay
kiɓú'.

Iñii yah kihew balaa ëldúna túki'aa
(Mëccë 24: 3-14; Lúkkaa 21: 7-19)

3 Yéesu yuŋnga ga ɗook tëgëlaa Ólíwíyéecaa,
óowrúkohha na Kaanfaa Kooh. Ga daa ɓa wéetee nari
daamaɗa, Pee', Saak, Saŋ na Andari meekisohussari an:
4 - Wo'aarii, iñaama laakan kera, ee mandargii wiida
teewohan an iñcii cii ɓéeɓca jomin kilaak?
5 Yéesu kon yaa wo'ɓa an:
- Tumat ndaŋ doo ken ɗúkoorúu.
6 Ɓiɓo' ɓiyewin hay kikoorohu teekkoo, ɓa wo'i an: «Mi
yërí en Kiristaanii!» Ee ɓa hay kiɗúk ɓo' ɓiyewin.
7 Binaa ɗú keloh yëngël heñ wala an heñ laakin ga
ɗekataa, kaa tíitat, ndaga iñcaama jomin kilaak, wayee lak
ëldúna le''ii kitúkí' duum.

‡ **12:42 12: 42** Këyítfaa ɗeɓɗa wo' dii «Lepta kanak», ennda hëelísaa wëñ kijutuut ga hëelíscaa waama.

8 En ki'enaa, kúl hay kiƀewuk, keen ga ɗook kúl
mooroomci, ee nguu' hay kiƀewuk, keen ga ɗook nguu'
mooroomci; kakayfii hay kiyëngëluk ga ɗekat ciyewin ee
a' hay kilaak. Iñaama yah kiman na dalaaraa mesiklaatcaa
ga kimatuk ƀetiɗa.
9 Wayee ɗú, tumat ndaŋ ga haffúu. Ɗú hay kiƀayu
paancaa yaawúu'caa, ɗú hay kirípu na ngee' ga ɗuuy
jaangu-yaawúu'caa. Mi hay kitah bi ɗú hay kituukɗu ga
fíkíi ha'-nguu'cii na ga fíkíi buu'cii, doonaa ɗú tuukuk
Hewhewii winéwí'wii ga fíkíiƀa.
10 Hewhewii winéwí'wii jomin kiyéegalohu paay ga
heetcii tóoh.
11 Binaa ɗú abu kiƀayunaa, helciirúu dalat ga iñaa ɗú
joman kiwo'ɗa, ee wo'at rek iñaa Kooh onanndúu kiwo' ga
wahtaama sii'ɗa, ndaga enndii ɗú yah kiwo', wayee Helaa
yisela'í'yaa.
12 Yaakmun hay ki'eroh këmëeŋkíci ya tíku kikaan.
Paamun hay ki'eroh kowuci ka tíku kikaan. Oomaacaa hay
kiƀeƀku, keenu ga ɗook paamƀa na eewƀa, aplukƀa✡.
13 Mi hay kitah bi ƀo' ƀiyewin hayyúu kisagu. Wayee ƀaa
fu guu'guuluk bi ga daa tóoh leehanaa, fu yaama fu hay
kimúc.

Ɓo' hay kison bi hëp
(Mëccë 24: 15-28; Lúkkaa 21: 20-24)

14 - Bëríinaa ɗú hotan ƀaa wo'u "yi'araamí'yaa pooki
kúlɗa" aas ga daa ya jomoo ki'aasɗanaa✡ -- ee ƀaa fu jaŋ iñii
yiinaa, tumaa ndaŋ!-- Ɓuwaa iñaama laakan Yúudéeɗa, ƀa
núpat ƀa aaw jaŋjaŋcaa.
15 Ɓaa iñaama laakanndi yugin ki'íikaruk ga ɗook taa-
haagariɗa, hanat kisek kiyoosuk kiƀeƀ yen ga ɗuuy túuyci,
16 ee ƀaa iñaama laakan yooncaaɗa, hanat kiƀoyuk kaan
kiƀeƀnee kúltífaagari.
17 Massa ƀeticaa bescaama laakanƀa na look, na ƀaa
ensan na kiƀëpí'ɗa!
18 Kíimat Kooh ati iñcaama hídohoo ga wahtu ñiin
wiméeskí'*.
19 Ndaga ga bescaama, mesiklaatcaa dalan ƀuwaaɗa hay
kiyak yakaa wëe'taa ga an wii, mossii kilaak iñaa man ɗa,
aboh ga waa Kooh ɗeƀ kisak ëldúnaɗa bi wati, ee iñaa
madan ɗa laakisanndii bi taa'✡.

✡ **13:12 13: 12** Mëdírohat na Mísee 7: 6. ✡ **13:14 13: 14** Malkat Dañeel 9: 27; 11: 31; 12: 11. * **13:18 13: 18** *Ñiin wiméeskí'* ñiidaama newoo kipesoh ee Yéesu wo'wa "ñiin soosoos". Malkat Mëccë 24: 21. ✡ **13:19 13: 19** Mëdírohat na Dañeel 12: 1.

20 Ee binaa newéerí Ha'mudii ya nëewís ƀescaamanaa,
eneenaa ken múcoo, wayee ƀuwaa ya tanɗa tahha ƀi ya
nëewíssaca.
21 Kon binaa ƀo' wo''úu an: «Malkat, Kiristaanii yii dii!»
wala «Malkat, ya yaa daa!» Kaa gëmat.
22 En ki'enaa, ƀiƀo' hay kikoluk, ƀa tík hafƀa Kiristaa na
ƀisëldíiga-Kooh ee lak saboh. Ƀa tumi kíntaan na enaama
cidóoyí'-waa' kiɗúk sah, enee an mínukinaa, ƀuwaa Kooh
tanukɗa.
23 Watukat haffúu, mi yéegalinndúu tóoh ƀalaa dara
hewanaa.

Kowukii ƀii hay kihayis
(Mëccëe 24: 29-31; Lúkkaa 21: 25-28)

24 - Wayee ga bescaama, lak coonucaa ƀuwaa dayanɗa
paafin, nohii dal kiñúusí', ñiidii íis kilee',
25 tu'oltaa hay ɗëegískoh asamaan ta keen, ee tóoh iñcii
en ga asamaaniiɗa hícukoh✡.
26 Fodaama Kowukii ƀii hay kihotu ga ɗuuy yaayeelcii, ka
yoosuki ee ka taam na dooli wiyaak na ndam✡.
27 Ya hay kiwos malaakacaa ƀa nëgíroh ƀuwaa ya tan,
enu ga ƀakcii cinikiiscii ga ëldúnaɗa, aboh ga dii kakayfii
dalohɗa ƀi ga daa fa eemoh✡.

Jagaa tediktaa teewohɗa
(Mëccëe 24: 32-35; Lúkkaa 21: 29-33)

28 - Malkat iñii een jëgí'túu ga iñaamaɗa. Binaa toytaa
kedikkaa ne' kine' ƀi, ee tuu'taa dal kitapisaa, ɗú ínoh an
lah deeyin.
29 Fodaama ƀan, binaa ɗú hot iñcaama ca laakaa, ínohat
an Kowukii ƀii deeyin, ya le'in halii.
30 Mi wo''úuka ee kayoh; ƀi ƀuwii wati kaanu ƀéeƀƀanaa,
iñcaama tóoh hay kilaak.
31 Asamaanii na kakayfii hay kifaay wayee wo'eenndoo
faayoo múk.

Paamudii doŋ ínoh ƀesaa ëldúna leehanɗa
(Mëccëe 24: 36-44)

32 - En loo iñaa aaw ga ƀesaa wala wahtaa iñaama laako-
hanɗa, ken ínohoowa. Enndii malaakacaa ga asamaanɗa,
ee enndii sah Kowukii. Paamudii doŋ ínohwa.
33 Watukat, kaa neehat ndaga ɗú ínohoo wahtaa Kowukii
ƀii yah kihayɗa.
34 Iñaama madan na fodii ƀo' yaa en na kiyah kiƀaaƀ:
Ya mey kaanci, ya tíkfa ga yah súrgacaagari. Ya e' yaa

✡ **13:25 13: 25** Mëdírohat na 13: 24-25; Ísayíi 13: 10; 34: 4; Esekíyeel 32: 7; Soweel 2: 10; 3: 4. ✡ **13:26 13: 26** Dañeel 7: 13. ✡ **13:27 13: 27** Mëdírohat na Dëteronom 30: 4; Sakarí 2: 10; Nehemíi 1: 9.

en ɓéeɓ iñaa ya jom kilëgëyɗa. Ya nak ɓaa yah kituuk ga hal-kaadaaɗa kineeh kiwatuk.
35 Kon kaa neehat ndaga ɗú ínohoo ati ha'-kaanfii hayan kera. Ati yah lak Kooh hoowin, ati ga leeloo wek, ati lak siikaa kodin, ati ga kím.
36 Binaa ya en jalañ ga fíkíirúunaa, ya hanattúu kibet lak ɗú ɓii neeh.
37 Iñii mi wo''úu yii, mi wo'ka ɓaa en ɓéeɓ, kaa neehat!

14

Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa ɓaa pokoh Yéesu nof
(Mëccëe 26: 1-5; Lúkkaa 22: 1-2; Saŋ 11: 45-53)

1 Bes kanak tesee ga, balaa feetaa Paak* le' na feetaa ɓuwaa ñami mbúurúcaa laakoo lëwíi'ɗa†. Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa ɓaa heel daa ɓa tuman bi ɓa am Yéesu ndaŋ ee ken yéegoo, ɓa aplukki;
2 ndaga ɓa wo'ee an:
- Ɗu hanatka kitum ga ɓesaa feetaa, enndiikanaa hay kihaydoh coow wiyaak ga ɗuuy ɓuwii.

Laakka ɓetifaa íif la'koleñ ga hafaa Yéesu
(Mëccëe 26: 6-13; Saŋ 12: 1-8; Lúkkaa 7: 36-50)

3 Daa Yéesu enee ga Bétaníi, ga kaan Simoŋ yaa gaana'eeɗa, laakka ɓetifaa aas gaɓa, lak ɓaa ñam. Ɓetifaa ɓayee kujúlúŋkaa ëwrohu na atohaa wo'u al-bataa'. Kujúlúŋkaa tum la'koleñ wiséerí', waa koocussii ee ëwrohu na kedikkaa wo'u naa'. Daa ya pookee kúuwkaa kujúlúŋkaa, ya aammba la'koleñaa ga hafaa Yéesu.
4 Ga ɓuwaa en daamaɗa, laakka ɓuwaa ayluk ga iñaama, ɓa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an:
- Laak ya jeriñ kiyasoh la'koleñii wii foduma?
5 Ɓo' míneerawa kitoon iñaa wëñ denariyon‡ citéemée'-kaahay, ee kopa'caama eru nduulcii!
Ɓa ɓaa coow ga ɗook ɓetifaa.
6 Wayee Yéesu wo''a an:
- Ísatti yas. Ɗú sodalohhi ya? Iñii ya tumi'tooɗa jekin.

---

* **14:1 14: 1** Wërí en besaa yaawúu'caa laaku hafɓaɗa. Mandarga ɓesaa malaakaa Kooh ɓaawee Kúlkaa Esípti ki'ap saawaa límuunun ga dëkaamaɗa tóoh. Ya këldúkka kaancaa yaawúu'caa, lak Kooh nakinɓa ki'ap kubaal, ɓa leef ñífaa ga ɗook hëltúuyaa en ɓéeɓ. Daa laakin ñíf ɓéeɓ, ɓuwaama múcussa ga kikaankaa. Malkat Eksoot 12. † **14:1 14: 1** Malkat Eksoot 12: 1-27. Feetaama tumi bes ciyitnakanak ee enee wuu línohcaa. Binaa le' kipíikaa, ɓa tum feetaa wëe'taa ga an wii ɓa ñaman mbúuraa tumsoo lëwíi'. Ka'ta bi feetaama na Paak atukohussa ga bes wíinoo. ‡ **14:5 14: 5** *Denariyon* malkat 6: 37 na iñaa ɓéestíru ga kakayɗa.

7 Ndaga nduulcii, ɗú ɓii naɓa besaa en ɓéeɓ✡, ee ɗú
mínɓa kitumi' iñaa jekin wahtaa ɗú waa'ka ɓéeɓ, wayee
mi yahhii narúu ki'en dii besaa en ɓéeɓ.
8 Ɓetifii tumin iñaa ya mínɗa: Ya ɗëwírukin kileef
la'koleñ ga faanfiigoo, en waayukaa loyaagoo§.
9 Mi wo''úuka ee kayoh; ga daa Hewhewii winéwí'wii wii
mín kiyéegalohu ɓéeɓ, ga ëldúna, iñii ɓetifii yii tumɗa hay
kiɓéestíru ee ɓuwaa hayyika kiníindísukoh.

Yúdaa tookka kitoon Yéesu
(Mëccëe 26: 14-16; Lúkkaa 22: 3-6)

10 Waa ennda ɗa, yíinoo ga ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa,
Yúdaa Iskariyot, ka'ta ga sarahohcaa ɓiyaakɓaa kiwo'ɓa
kitoon Yéesu.
11 Daa ɓa kelohee iñaa ya wo'ɗa, keeñcaagaɓa soossa ga,
bi ɓa díŋngariëelís. Yúdaa yaa heel besaa ya jekelukan
bi ya mín kitík Yéesu ga yahɓa.

Yéesu ñammba feetaa Paak na tëelíbéecaa
(Mëccëe 26: 17-25; Lúkkaa 22: 7-14,21-23; Saŋ 13: 1-30)

12 Ga besaa ɗeɓ ga feetaa ñamsi mbúurúcaa laakoo
lëwíi'ɗa ee bëríi tubaaltaa hoossi fodii sarah Paakɗa,
tëelíbéecaa Yéesu meekisohussari an:
- Fu waa' gada ɗí ka'taa kiwaayuki' ñamahii Paak?
13 Yéesu ɓayya ɓo' ɓanak ga tëelíbéecaagari, wossaɓa an:
- Karat teeraa, ɗú hay kihídoh na ɓaa koorukin kujataa
músú, laa taabukatti,
14 ee daa ya yah ki'aasohɗa, wo'at ha'-kaanfaa an:
«*Ha'mudii meekisoh an: Túuyii mi yah kiñamoh Paakɗa
wada, mi na tëelíbéeciigoo?»
15 Ee ya hayyúu kiteeɓ túuy wiyaak waa hanoh ɗook,
waa hëwruunun bi tóoh jekin. Ɓú waayukan ñamahcaa
ɗu ñamanɗa ga ɗekataama.
16 Tëelíbéecaa karussa, le'ussa teeraa, ɓa laakka tóoh
fodaa daa Yéesu wo'eeɓakaɗa. Ɓa hëwí'ta ñamahaa Paak.
17 Ga noh-soosaa, Yéesu le''a na ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa.
18 Daa ɓa yugee daama ɓaa ñamɗa, Yéesu wo''a an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; yíinoo garúu ee yii ñam naroo,
hayyoo kitoon✡.
19 Tëelíbéecaa, keeñɓa leehha ga iñaama ee ɓa ɓaa
meekissi yíinoo yíinoo an:
- Mi yëríne?
20 Yéesu taassaɓa an:

✡ **14:7 14: 7** Mëdírohat na Dëteronom 15: 11. § **14:8 14: 8** Waama yaawúu'caa baahkohseera kileef faraafcaa na enaama ci'eeñlaat doo ca mín kimaañ ga daa ca acuɗa ee ca yasukohoo. ✡ **14:18 14: 18** Mëdírohat na Kañcaa 41: 10.

- Yíinoo garúu ɗú ɓidaaŋkaah na ɓanakɓii, ee bok naroo ki'ek yah ga kankiiɗa, yërí ya.
21 En ki'enaa, Kowukii ɓii, kii ga waas kikaan fodaa daa
Këyítfaa wo'ka gariɗa✡, wayee massa ɓaa yaama yah kitoon
Kowukii ɓiiɗa! Ɓaama límséeríinaa, iñaama gënee gari!

Cuuníinfaa fisela'í'faa Yéesu ñam na apotaa'caagariɗa
(Mëccëe 26: 26-30; Lúkkaa 22: 15-20; 1 Korenti 11: 23-25; 1 Korenti 10: 16-17)

22 Lakanaa ɓaa ñam, Yéesu ɓeɓpa mbúurú, ya gërëmmba
Kooh, lëehí'ta ya weellawa, ya e'tawa tëelíbéecaa, wo''aɓa
an:
- Uunat, faanfiigoo fërí fa.
23 Lëehí'ta ya ɓeɓpa kaas-biiñ, ya gërëmmba Kooh,
lëehí'ta ya e'taɓawa, ɓéeɓɓa annda ga.
24 Ya wo''aɓa an:
- Ñífiigoo wërí wa, ñífii pok kifiiliimuukiigarúu na Kooh✡,
ee wa aamɗu ɓo' ɓiyewinɗa.
25 Mi wo''úuka ee kayoh; mi yahissii múk ki'anis anahaa
meyoh ga kedik-reseŋ bi ga besaa mi anan biiñaa wi'aswaa
ga Nguuraa Kooh.
26 Waa ennda ɗa, ɓa yeekka yeek-Kañcaa*, lëehí'ta ɓa
ka'ta tëgëlaa Ólíwíyéecaa.

Yéesu yéegalohha an Pee' hayyi kitaasuk
(Mëccëe 26: 31-35; Lúkkaa 22: 31-34; Saŋ 13: 36-38)

27 Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Ɓéeɓpúu, ɗú hay kinúp ɗú foñnjoo, ndaga bíduunun
ga Këyítfaa an: «Mi hay ki'ap níirohaa, ee baalcaa
tasarsukohu.»✡
28 Yéesu tíkka ga an:
- Wayee binaa mi mílísaa, mi hayyúu kiɗëwíruk Gëlílée.
29 Pee' wo''ari an:
- Luu enee an ɓuwii tesɗa tóoh hay kinúpu, foñussaa, mi,
mi núpoo mi foñnjaa.
30 Yéesu taassari an:
- Fu, mi wo''aaka ee kayoh, ga wekii wati doŋ sah, bi siik
pabu kon bes kanakaa, fu hayyoo kitaasuk waas kaahay.
31 Wayee Pee' ɓewissa didóolí' an:
- Mi taasukooraa múk, luu enee an mi joman kikaan
naraa.
Ee tëelíbéecaa ɓéeɓɓa ɓaa wo' fodaama.

Yéesu kíimmba Paamci ga Getsemanee
(Mëccëe 26: 36-46; Lúkkaa 22: 40-46)

✡ **14:21 14: 21** Malkat Kañcaa 22: 2-19; Ísayíi 53. ✡ **14:24 14: 24** Mëdírohat na Eksoot 24: 8; Yérémíi 31: 31-34. * **14:26 14: 26** Kañcaa 115-118 ërí yeeksee binaa cuuníinfaa tumsi ga Paakɗa leeh kiñamunaa. ✡ **14:27 14: 27** Sakarí 13: 7.

32 Lëehí'ta Yéesu na tëelíbéecaa karussa ɗekataa wo'u
Getsemanee†, ee ya wo''a tëelíbéecaagari an:
- Yugat dii, mi ka' kikíim Kooh.
33 Ya ɓayya Pee', Saak na Saŋ, ɓa taam nari. Faanfaagari
faa dal kinúp, ya yëecírukka,
34 ya wo''aɓa an:
- Keeñnjoo leehin bi mi yii kaanan. Tesat dii ee kaa
neehat.
35 Ya ka'ta bi ga ɓak fíkíi, ya le''a kakay, yaa kíim an
wahtaama úsaayyi, enee an mínkinaa.
36 Ya wo'ee an:
- Abaa‡ Buba, iñaa en ɓéeɓ mínkin garaa, úsaayɗaa kaas-
coonii wii garoo! Wayee hanat ki'en iñaa mi waa' wayee
iñaa fu waa'ɗa laakat.
37 Ya sooffa ga tëelíbéecaa, ya laakkaɓa ɓaa neeh, ya
wo''a Pee' an:
- Simoŋ, fu yii neehe? Fu mínndii kiwíisoh luu enee sah
wahtu wíinoone?
38 Kaa neehat ee kíimat Kooh doonaa ɗú keenoo ga fíraa
Seytaani. Ɓo' daal keeñaa waarin wayee faanfaa tookkii.
39 Ya úsaaysissaɓa daa karam, yaa kíim na wo'eencaa
caca.
40 Ya soofissa gaɓa, ya laakkaɓa ɓaa neeh ndaga lak
hascaagaɓa abin pëní. Ee ɓa ínohéeríi iñaa ɓa wo'anndi.
41 Ga waa ya soofis ga waasaa wukaahaywaaɗa, ya
wo''aɓa an:
- Ɗú ɓii lís kineeh na ki'íikaruke? Dooyin! Wahtii le'in.
Malkat, Kowukii ɓii kii yah kitíku ga yah ɓuwii waa'tii
Koohɗa.
42 Kolkat, ɗu yee! Malkat, yii yahhoo kitoonɗa, yii deey.

Yéesu abussa
(Mëccëe 26: 47-56; Lúkkaa 22: 47-53; Saŋ 18: 3-12)

43 Ga saasi, lak Yéesu yaa lís kiwo', Yúdaa Iskariyot,
yaa bok ga ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaaɗa le''a. Laakka
ɓuwaa taabu nari, ɓayuunun kalaɓ na doo'. Sarahohcaa
ɓiyaakɓaa, jëgíroh-waascaa na yaakcaa yaawúu'caa ɓërí
woseeɓa.
44 Yii on Yéesu bíiŋɗa eree ɓuwaa lëdí' mandarga an:
«Ɓaa mi yah kifuunɗa, yërí ya. Abatti, ɗú ɓayyi ee ɗú
watukki bi jof.»
45 Daa Yúdaa le' hen, ya deeyca ga Yéesu, wo''a an:
- Jëgírohii!
Lëehí'ta ya fuunnda Yéesu.
46 Fodaama, ɓuwaa ɓíinoo tíkussa yah ga Yéesu, abussari.

---

† **14:32 14: 32** Malkat Mëccëe 26: 36 na iñaa ɓéestíru ga kakayɗa. ‡ **14:36 14: 36** *Abaa Buba* Wo'een ki'Arameyeekaa «Abaa» hotuk ga bíncaa múus, ee wërí en teekaa kowu ɓayohi paamciɗa.

47 Ɓo' ga ɓuwaa enee daamaɗa ɗolla kalaɓfaagari,
típpafa súrgaa ha'-kaadaa sarahohcaa, gú'ta nofaa.✡
48 Yéesu wo''aɓa an:
- Mateera ga ɗú hayyoo ki'am, ɗú taam na kalaɓcii na
doo'cii, man na ɓuwaa dawuk tumoh-kofeele?
49 Mi enee ga ɗuuycúu ɓesaa en ɓéeɓ, mi jëgírohee ga
ɗuuy Kaanfaa Kooh, ee ɗú mossiiroo ki'am. Wayee iñii yii
laak, doonaa iñaa Këyítfaa wo'eeɗa mat.
50 Waa ennda ɗa, tëelíbéecaa ɓéeɓɓa foñussari ɓaa
núp✡.
51 Laakka oomaa-fiilaa taabukki, ɓayee úuf rek ga faanci.
Ɓuwaa ɓaa heelli ki'am,
52 ya foñnja úufaa naɓa, ya yaa saan faan ɓuucuuc.

Yéesu ɓayussa paanaa wiyaakwaa
(Mëccëe 26: 57-68; Lúkkaa 22: 54-55,63-71; Saŋ 18: 13-14,19-24)

53 Ɓuwaa ɓayya Yéesu ga ha'-kaadaa sarahohcaa, ga daa
sarahohcaa ɓiyaakɓaa, ha'-kaancaa na jëgíroh-waascaa
hídohseeɗa.
54 Pee' yaa taabukki di'úsaayí' bi ga ɗuuy hëtaa kaanfaa
ha'-kaadaa sarahohcaa. Daama, ya yuŋnga na súrgacaa,
yaa yoonuk.
55 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na ɓuwaa bok ga paanaa
yaawúu'caa wiyaakwaaɗa tóoh ɓaa heel wo'eenaa ɓa
pokɗan Yéesu bi ɓa mínndi ki'apluk wayee ɓa hottii.
56 En ki'enaa, ɓo' ɓiyewin pokɗuseerari wo'een, wayee
iñçaa ɓa wo'eeɗa taabéeríi✡.
57 Laakka ɓuwaa koluk kipoki'ti iñii wii:
58 - Ɗí kelohin yaa wo' an: «Mi hay kipook Kaanfii Kooh,
fii hëwrohu na yah ɓo'ɗa, ee mi tawah filiis ga bes kaahay,
faa hëwrohsanndii na yah ɓo'.»✡
59 Wayee ga iñaama sah wo'eencaagaɓa taabéeríi.
60 Waa ennda ɗa, ha'-kaadaa sarahohcaa kolukka ga fíkíi
ɓéeɓ, meekissa Yéesu an:
- Fu taasoo dara ga iñii ɓuwii ɓii yammbaaɗane?
61 Wayee Yéesu taassii, ɗekohha cel. Ha'-kaadaa saraho-
hcaa meekisissari an:
- Fu yërí en Kiristaaniine, Kowukii Kooh yii laak
ndamɗane?
62 Yéesu taassa an:
- Ee, mi yërí ya, ee ɗú hay kihot Kowukii ɓii yuŋ, hanoh
yah-ñaabaa Kooh yii wëñ ɓéeɓ dooliɗa, ee ɗú hayyi kihot
ya taam na yaayeelcii asamaan ya yoosuki§.

✡ **14:47 14: 47** Mëdírohat na Saŋ 18: 26. ✡ **14:50 14: 50** Mëdírohat na 14: 27. ✡ **14:56 14: 56** Mëdírohat na Kañcaa 27: 12; 35: 11. ✡ **14:58 14: 58** Malkat Saŋ 2: 19. § **14:62 14: 62** Malkat iñaa ɓéestíru ga Mëccëe 26: 64.

63 Daama, ha'-kaadaa sarahohcaa ɗa'ta kúltífaagari
ndaga ki'ayluk, ya wo''a an:
- Ɗu laakis ya sooli ga wo'een seedi?
64 Ɓéeɓpúu ɗú keloh ga, ɓasin Kooh. Ɗú ínoh ya ga?
Ɓuwaa ɓéeɓ tíkussa Yéesu saboh ee ɓa wo''a an ya jomin
ki'apu.✡
65 Laakka ɓuwaa dalu kitoos ga ɗook Yéesu, ɓa kúnnda
fíkíifaanaa, ɓa dúukiri ee ɓa wo'iri an:
- Líiruka, wo'aa ɓii feekkaaɗa?
Ee súrgacaa abussari, ɓaa mútisohhi na pa'caa.✡

Pee' taasukka Yéesu
(Mëccëe 26: 69-75; Lúkkaa 22: 56-62; Saŋ 18: 15-18,25-27)

66 Daa Pee' enee ga hëtaa ga kakayɗa, laakka mbíndaanaa
hay, bok ga ɓuwaa lëgëyi' ha'-kaadaa sarahohcaaɗa.
67 Ya hotta Pee' yaa yoonuk, ya malakkari, wo''a an:
- Fu ɓan, fu enee na Yéesu Nasareet .
68 Wayee Pee' taasukka an:
- Fu wo' ya? Mi ínohoo iñii fu waa' kiwo'ɗa.
Lëehí'ta ya kolukka, meyohha hëtaa, yaa aaw ɓak halaa.
Siik-pabu konnda.*
69 Wayee mbíndaanaa hottari, dalissa kiwo' ɓuwaa enee
daamaɗa an:
- Ɓii yii bok gaɓa!
70 Pee' taasukissa. Ga fíkíi jutuut, ɓuwaa enee daamaɗa
wo'sissa Pee' an:
- Fu jom kibok gaɓa, ndaga fu ɓan, fu kúlkoh Gëlílée.
71 Daama Pee' yaa en ga kicojuk na kiwaat an:
- Mi ínohoo ɓaa ɗú wo''oo yaama.
72 Ga ɗekataama, siik-pabu konnda kodaa wukanakwaa.
Pee' níindísukka iñaa Yéesu wo'eeriɗa, an: «Balaa siik
pabu kon bes kanakaa, fu hayyoo kitaasuk waas kaahay.»
Pee' ennda ga kikoduk†.

15

Yéesu ɓayussa ga fíkíi Pílaat
(Mëccëe 27: 1-2,11-14; Lúkkaa 23: 1-5; Saŋ 18: 28-38)

1 Ga kímaa cuut, sarahohcaa ɓiyaakɓaa, yaakcaa
yaawúu'caa, jëgíroh-waascaa na ɓuwaa tes boku ga
paanaa yaawúu'caa wiyaakwaaɗa, hídohussa kituuki' yen

✡ **14:64 14: 64** Malkat Léwítík 24: 16. ✡ **14:65 14: 65** Mëdírohat na Ísayíi 50: 6. * **14:68 14: 68** Laakin ga këyítcaa ciɗewaacaa caa laakoo «Siik-pabaa konnda». † **14:72 14: 72** Malkat 14: 30. Laakin ɓuwaa bín an «Ya foolla, meyca, yaa koduk» wala «ya halaat ga iñaama hen, yaa koduk» wala ɓan «ya kúnnda hafaa, ya yaa koduk.»

ga iñaa aaw ga Yéesu. Ɓa poklukkari, ɓa ɓayyari, tíkussari
ga yah Pílaat.
2 Pílaat meekissa Yéesu an:
- Fu Yërí en ɓuurii yaawúu'ciine?
Yéesu taassari an:
- Fu yii wo'ka.
3 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa yabussa Yéesu ga enaama
ciyewin.
4 Pílaat meekisissa Yéesu an:
- Fu taasoone? Man fu keloh ga iñcii ɓa yammbaaɗa!
5 Wayee Yéesu taasissii, iñaama jaahalla Pílaat.

Yéesu tíkussa kikaan
(Mëccëe 27: 15-26; Lúkkaa 23: 13-25; Saŋ 18: 39–19: 16)

6 Ga feet Paakaa en ɓéeɓ, Pílaat méyí'ɓa ɓo' yíinoo ga
ɓuwaa abu ga kasuɗa, yaa mbooloomaa waa'ɗa.
7 Waama, lak laakin ɓaa en ga kasu, teeku Barabaas, ya
na ɓuwaa taabee nariɗa. Ɓa apee ɓo' ga heñaagaɓa na
nguuraa Roomɗa.
8 Mbooloomaa lappa bi ga kaan Pílaat, ɓa meekissari ya
tumi'ɓa iñaa ya meereeɓa kitumi'ɗa.
9 Pílaat meekissaɓa an:
- Ɗú waa' mi méyí'túu ɓuurum yaawúu'ciine?
10 Ya wo'ee iñaama ndaga ya ínoheera an kisootukoh
Yéesu tahee bi sarahohcaa ɓiyaakɓaa tíkussari ga yahci.
11 Wayee sarahohcaa ɓiyaakɓaa ɓaa obis ɓuwaa ɓa wo'
Pílaat ya nami'ɓa kiméyí' Barabaas.
12 Pílaat ɓeɓsissa daa karam an:
- Kon mi tuman na, na ɓii ɗú teek ɓuurii yaawúu'ciiɗa?
13 Ɓa ɓaa fiipis an:
- Daayaari ga kuraa!
14 Pílaat meekissaɓa an:
- Iñii yibóní'yii ya tumɗa ya?
Wayee ɓa ɓaa wëñ kifiip didóolí' an:
- Daayaari ga kuraa!
15 Pílaat waaree kisóosí' keeñcaa ɓuwaa, ya méyí'taɓa
Barabaas; lëehí'ta ya feeklukka Yéesu na karawaas, ya
erohhari kidaaysunee ga kuraa.

Soldaa'caa ɓaa ñaawalsoh Yéesu
(Mëccëe 27: 27-31; Saŋ 19: 2-3)

16 Soldaa'caa ɓayussa Yéesu ga ɗuuy kaanfaa ha'-kúlkaa
(wërí en ga Peretuwaaraa*), ɓa nëgírohha soldaa'caa fodaa
gaɓaɗa ɓéeɓɓa.

---

* **15:16 15: 16** *Peretuwaa'* wërí en ga daa gúwernëe' wala ɓuwaa kuliyuk soldaa'caa dëkɗa. En ga Roomaa, peretuwaa' jomin ki'en kaanfaa ɓuuraa fiyaakfaa. Malkat Mëccëe 27: 27; Saŋ 18: 28; Tumeen 23: 35.

17 Ɓa ekka Yéesu kúltí fiyo'oh† cor, ee ɓa tíkí'tari ga hafaa
iñaa fodii baanu-buu', terohu na lúp, wíillawa.
18 Lëehí'ta ɓa ɓaa këñí'ti an:
- Pesa, buurii yaawúu'cii!
19 Ee ɓa feekiri ga haf na doo', ɓa toosi ga ɗookci, ee ɓa
yí'i ga fíkíici fodii ɓaa ɓa e' cée'.
20 Waa ɓa lëehí'tari kiñaawalsoh fodaama, ɓa nísí'tari
kúltífaa fiyo'ohfaa, ɓa ekissari kúltícaagari. Lëehí'ta ɓa
ɓayyari fooh, kidaayneeri ga kuraa.

Yéesu daayussa ga kuraanaa
(Mëccëe 27: 32-44; Lúkkaa 23: 26-43; Saŋ 19: 17-27; Galaat 3: 13)

21 Soldaa'caa gítínussa ɓaa wo'u Simoŋ ee dëk Síreen,
paam ɓi'Ëlíksaan na Rufus✡, kiníkuk kuraanaa Yéesu. Lak
ya en na kipaaf, ya meyoh yooncaa.
22 Ɓa ɓayya Yéesu bi ga ɗekataa wo'u Golgotaa, wërí en
«Loon-haf».
23 Ɓa e'tari biiñaa atukohu na mëkín kedikkaa wo'u
míi'ɗa‡, wayee ya saŋnga.
24 Ɓa daaycari ga kuraanaa, ɓa warohha kúltícaagari, ɓa
yípee tukiisii ki'ínoh iñaa ɓaa en ɓéeɓ laakanɗa.✡
25 Enee ga wahtu yoo'-yoo' ga waa ɓa daayci ga ku-
raanaaɗa.
26 Iñaa bínsee ga ɗook kuraanaa ee ɓéestí' iñaa tahhi
ki'apuɗa enee: «Buurii yaawúu'cii».
27 Ɓa daayca ga kuraa fodaagari tumoh-kofeel ɓanak, yii
ga yahci ñaam, yíinoo ga yahci seŋ. [
28]§
29 Ɓuwaa kooree daama ɓaa paafɗa, ɓaa këkít haf, ɓaa
ɓassi an:
- Aca! Fu yii fu wo' an fu yah kipook Kaanfaa Kooh ee fu
tawahisfa ga bes kaahayɗa✡,
30 somaa haffu, fu yoosuk ga kuraanii!
31 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa ɓan na jëgíroh-waascaa, ga
ɗuuyɓa, ɓaa ñaawalsoh Yéesu an:
- Ya músalin ɓuwii ɓíinoo ee ya mínoo hafci kimúsal!
32 Ya Kiristaanii, buurii ɓu-Isarayeel, ya yoosukat kimma
ga kuraanii ati ɗí mín kihot ee ɗí gëm!

---

† **15:17 15: 17** Kúltífaa fiyo'ohfaama hëwrohu na píis wilëekí'-dooli, ee buu'caa na ɓuwaa ɓiyaakɓaa ɓërí laakfa ki'ekuk. ✡ **15:21 15: 21** Mëdírohat na Room 16: 13. ‡ **15:23 15: 23** Anahaagari lëelɗin ɓo'. Ɓa ereewa Yéesu, an en ɗanaa ya yéegoo mesiklaatcaa. ✡ **15:24 15: 24** Malkat Kañcaa 22: 19.

§ **15:28 15: 28** (Fodaama iñaa Këyítfaa wo'eeɗa matta, an: «Ya kíduunun ga tumoh-kofeelcaa.») Wo'eencuma hotukkii ga këyít ciyewin ga këyítcaa ɗeɓ kibíduɗa. Malkat Lúkkaa 22: 37; na Ísayíi 53: 12. ✡ **15:29 15: 29** Malkat Kañcaa 22: 8; Marka 14: 58; Saŋ 2: 19.

Ɓuwaa daaysee ga kuraa fodaa Yéesuɗa, ɓaa ɓassi ɓan.

Kaanaa Yéesu
(Mëccëe 27: 45-56; Lúkkaa 23: 44-49; Saŋ 19: 28-37)

33 Ga wahtaa nohaa tuuk ga ɗookɗa, bi ga wahtu
kigoonaluk, Kooh ñúussa kërúus ga kúlkaa tóoh.
34 Ee ga wahtu kigoonaluk, Yéesu lessa koonaa didóolí'
an:
- Élóyí, Élóyí, lema sabaktani? (Wërí en: «Koohyiigoo,
Koohyiigoo, iñii tah ya fu foñnjoo?»*)
35 Ga ɓuwaa enee daamaɗa, laakka ɓuwaa, daa ɓa
keloheeri ɓa dalla kiwo' an:
- Súkúrukat, yii ɓay Ili!
36 Yíinoo gaɓa foolla, ɓeɓpa epoos, ñoonndawa ga bini-
iga', ya pokkawa ga siñdaa doo', lëehí'ta ya noonndawa
Yéesu ya ɗuuywa✡, ee yaa wo' an:
- Íisat rek ɗu malak ati Ili hayyi kihay kiyóosí' ati na!
37 Wayee Yéesu lessa koonaa kiyaak, lëehɗukka.
38 Rídóonaa wiyaakwaa✡ poksee ga ɗuuy Kaanfaa Kooh,
kún ɗekataa wëñ kisela'ɗa dalla kiɗa' kom kanak, aboh ga
ɗook bi ga kakay.
39 Soldaaraa yiyaakyaa kuliyuki ɓo' ɓitéemée' ga heñɗa
ee tuukee ga fíkíi Yéesuɗa, daa ya hotee ga kaanaa Yéesu
waama, wo''a an:
- Kayoh-kayohɗa, ɓii yii enee Kowu Kooh!
40 Laakeera ɓan ɓeticaa ensee di'úsaayí', ɓaa malak ga.
Mërí-Malleen bokee gaɓa, na Salomee na Mërí eew ɓiSaak
yijutuut na Yosee.
41 Ɓeticaama ɓërí taamsee na Yéesu ee ɓaa toputu'ussi ga
waa ya en ga Gëlíléeɗa. Laakeera daama ɓan ɓeti ɓiyewin
ɓiliis ɓaa taamsee nari Yéerúsaleem.

Yéesu ɓayussa loycaa
(Mëccëe 27: 57-61; Lúkkaa 23: 50-56; Saŋ 19: 38-42)

42 Ga besaa waayukaa feetaa, ennda goonataa besaa
Sabat, lak Kooh yaa hooɓ,
43 Yoseef ee dëk teeraa Arímatee†, hayya. Iñaa ɓo' yiyaak
ga ɓuwaa bok ga paanaa yaawúu'caa wiyaakwaaɗa. Ee ya
ɓan ya sekee Nguuraa Kooh. Ya laakka fít kika' ga Pílaat
kimeekisohhi faraaffaa Yéesu.
44 Kiteel kikaankaa Yéesu betta Pílaat. Ya ɓaylukka
kon soldaaraa yiyaakyaa kuliyuki ɓo' ɓitéemée' ga heñɗa,
kimeekissi ati Yéesu maañin kikaan.

---

* **15:34 15: 34** Kañcaa 22: 2 ee wo'u ga ki'Arameyee. ✡ **15:36 15: 36** Mëdírohat na Kañcaa 69: 22. ✡ **15:38 15: 38** Malkat Eksoot 26: 31-33. † **15:43 15: 43** *Arímatee* ɗekataa hanoh Yéerúsaleem ga iñaa aaw aasaa'-noh ee díkaantiɓa tumin kíloomeet 35. Malkat ɓan Mëccëe 27: 57.

45 Daa soldaaraa taaseeri ga iñaama, ya onnda Yoseef
kiƀeƀ faraaffaa.
46 Yoseef lommba píis fodii mëlíkaan, yóoskí'ta Yéesu ga
kuraanaa, múullari ga píisaa, lëehí'ta faanneerari ga noŋ-
loyaa yotu ga atoh. Lëehí'ta ya pírgínnda atoh wiyaak,
laŋnga halaa loyaa.
47 Mërí-Malleen na Mërí eew ƀiYoosee ƀaa malak ga daa
Yéesu ekohuɗa.

16

Yéesu mílíssa
(Mëccëe 28: 1-8; Lúkkaa 24: 1-12; Saŋ 20: 1-10; Kañcaa 16: 8-11; Tumeen 2: 23-32; 1 Korenti 15: 1-28)

1 Ga waa besaa Sabat paaffa, Mërí-Malleen, Salomee na
Mërí eew Saak lomussa la'koleñ ki'éeñí'nee faraaffaa Yéesu.
2 Cuut ga kímaa besaa ɗeƀ ga siminaaɗa, lak nohaa waa
mey, ƀa ƀaa yah loycaa.
3 Ɓa ƀaa wo' ga díkaantiƀa an:
- Ati ƀii yahhuu kipírgíni' atohaa ga halaa loyaa, bi
úsaayɗa ƀa?
4 Wayee daa ƀa malak hen, ƀa hotta an atohaa enee
wiyaakaa-yaak waama, pírgínuunun bi hanohin yahaa.
5 Ɓa aassa loyaa Yéesu. Ɓa hotta oomaa-fiilaa ekuk
kúltí fihoo'ta ee fiyaanaaw ɗer, yugin ga ƀakaa hanoh yah-
ñaamɗa. Ɓa tíitta.
6 Wayee oomaa-fiilaa wo''aƀa an:
- Kaa tíitat. Ɗú heel Yéesu Nasareet, ƀaa daaysee ga
kuraanaaɗa. Mílísin! Ya gaa dii. Malkat, ɗekatii ya
faanohseeɗa weema.
7 Wayee karat, ɗú wo'nee Pee' na tëelíbéecaa tesɗa an ya
ɗëwírukinndúu Gëlílée, ɗú hotnanndi daama, fodaa daa ya
wo'eerúukaɗa✡.
8 Ɓeticaa meyca loyaa, ƀaa núp. Ɓaa saak ndaga kitíit.
Ee ƀa wo''ii ken dara ndaga kiniik.

Yéesu teewukohha ga Mërí-Malleen
(Mëccëe 28: 9-10; Saŋ 20: 11-18; Lúkkaa 24: 9-45)

[
9 Waa Yéesu mílíssa ga kímaa besaa ɗeƀ ga siminaaɗa,
ya ɗeƀpa kiteewukoh ga Mërí-Malleen yaa ya nísee gari
raƀcaa ƀiyitnaƀanakƀaaɗa.
10 Mërí-Malleen yaama ka'taka kiƀéestí' ƀuwaa enee
nariɗa, ya laakkaƀa ƀaa feekoh haf, ƀa ƀaa looyoh.
11 Waa ƀuwaama kelohu an Yéesu yaa pes ee Mërí-
Malleen hotinndiɗa, ƀa gëmmbiiri.

✡ **16:7 16: 7** Malkat 14: 28.

Yéesu teewukohha ga tëelíbée ɓanak
(Lúkkaa 24: 13-35)

12 Tíkíssa ga, Yéesu teewukohha ga ɓo' ɓanak ga
tëelíbéecaa, na jëmma wiliis, lak ɓa meyin dëkaa ɓaa yah.
13 Ɓa ɓoyukka kiyéegalka tëelíbéecaa tesɗa, wayee ɓa
gëmmbiiɓa ɓan.

Yéesu teewukohha ga tëelíbéecaa ɓidaaŋkaahɓaa na yíinooyaa
(Mëccëe 28: 16-20; Lúkkaa 24: 36-49; Saŋ 20: 19-23; Tumeen 1: 6-8)

14 Yéesu mëeñdohha kiteewukoh ga tëelíbéecaa
ɓidaaŋkaahɓaa na yíinooyaa, lak ɓa en na kiñam. Yéesu
ña'taɓa ga daa ɓa gëmmbiiɗa, na daa ɓa yëgís ga keeñ bi
ɓa tookkii kigëm wo'eencaa ɓuwaa hotti, lak ya mílísinɗa.
15 Lëehí'ta ya wo''aɓa an:
- Wíilat ëldúna tóoh, ɗú jangatnee Hewhewii winéwí'wii
ga ɓuwii ɓéeɓba.✡
16 Ɓaa gëm garoo ee ya bëtísi'unaa, hay kimúc, wayee
ɓaa gëmmbiinaa hay ki'atti'u kikaan.
17 Ee kíntaancii ciiërí taabukan ɓuwii gëmanɗa: ga
teekkoo, ɓa hay kikaal raɓcaa ga ɓuwaa, ɓa hay kiwo' lak
ci'as.
18 Luu ɓa abee goŋ ga yahcaagaɓa, ɓa an ndom, dara
dalooɓa. Ɓa hay kitík yahcaagaɓa ga ɗúukoolí'caa, ee
ɓaama hay kiwak.

Yéesu ɓoyukka ga Kooh
(Lúkkaa 24: 50-53; Tumeen 1: 9-11)

19 Waa Yéesu, Ha'mudii, lëehí'ta kiwo' naɓa fodaama, ya
ɓëwírussa, aawwa asamaan, ee ya yugohneera Kooh ga
yah-ñaabaagari✡.
20 Tëelíbéecaa karussa daa en ɓéeɓ kijangatnee Hewhe-
waa winéwí'waa. Ha'mudii yaa lëgëy naɓa ee teewohha na
kíntaancaa taam gaɗa, an wo'eenaa Kooh kayoh. Aameen.]

✡ **16:15 16: 15** Mëdírohat na Tumeen 1: 8.

✡ **16:19 16: 19** Mëdírohat na Tumeen 1: 9-11.

Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu Kiristaa ee
Lúkkaa
bínɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Wii wërí en Hewhewii winéwí’wii Lúkkaa bínɗa. Lúkkaa bokéerii ga apotaa’caa Yéesu, wayee ya enee na ɓuwaa taabee na Yéesuɗa, kimeekisɓa bi lee’ daa kipeskaa Yéesu madeeɗa. Waa ennda ɗa, ya bínnda këyítfii fii, ya wosohhafa fiiliici Tewoofíil. Lúkkaa enee doktoo’ ee ya taabin waas ciyewin na Pool yaa Yéesu tanukee ga waas Damaas tummbari apotaa’ɗa. Ga ɓéeɓ ɓuwii bín ga loo Hewhewii winéwí’wiiɗa, ya doŋ yërí enndii yaawúu’ ga. Ya yewinnda kiɓéestí' ga daa baahcaa yaawúu’caa manɗa, doonaa ɓuwaa fodaa gari mín ki'ínoh dijófí’ ɓaa en Yéesuɗa.

Lúkkaa wo'ee an yaawúu’caa enee na kiseku buuraa yahɓa kimúsalɗa. Buuraama yërí en Músalkaataa sëldíiga-Koohcaa yéegalohee ga Këyítfaa fisela’í’faa an Kooh hayyi kiwos ëldúnaɗa. Kooh ínoheera an Músalkaataama laakkiinaa, ɓéeɓ ɓuwii hay kisaŋku'. Iñaama tah ya wosohha Kowukaagari ya laakka ka doŋɗa, kimúsal ɓuwaa gëman gakaɗa, heetoo heet. Yéesu Kiristaa yërí en Kowukaama.

Lúkkaa bídin ga këyítfii daa kilímukkaa Yéesu eneeɗa, na iñaa Yéesu tum ga ëldúnaɗa, iñaa ya jëgí’ ɓuwaaɗa, iñaa aaw ga kikaankaa na kimílískaagari. Yéesu jëgíree ɓuwaa ee ya yërëméerii wo’eenci; ya yaa wëkí’ ɗúukoolí’caa, yaa kaal raɓcaa ga ɓuwaa, ya yaa tum enaama cidóoyí’-waa’.

Lúkkaa bídin ɓan këyít filiis, faa teeku “Tumeen-caa apotaa’caa”. Ya ɓéestí' ga këyítfaama iñaa dalee apotaa’caa aboh ga waa Yéesu ɓëwíru asamaanɗa, na daa kikerceen kooroh bi le’’a daa en ɓéeɓ ga ëldúna.

Këyítfii Lúkkaa bínɗa mínin kimëdírohu lool na iñaa Mëccëe bínɗa, na Marka ɓan, ee wa tíidoh anee:

1 - Iñii tah Lúkkaa kibín këyítfiiɗa (*1: 1-4*)
2 - Kilímukkaa Saŋ-Bëtís na kilímukkaa Yéesu (*1: 5–2: 52*)
3 - Jangataa Saŋ-Bëtís (*3: 1-20*)
4 - Saŋ bëtísi’’a Yéesu, Seytaani fí'ta Yéesu (*3: 21–4: 1-13*)
5 - Yéesu tessa ga gohaa Gëlílée (*4: 14–9: 50*)

6 - Yéesu meyohha Gëlílée yaa yah Yéerúsaleem (*9: 51–19: 27*)
7 - Bescaa mëeñjoh ga kipeskaa Yéesuɗa (*19: 28–23: 56*)
8 - Yéesu mílíssa ga kikaankaa (*24: 1-12*)
9 - Yéesu feeñukka tëelíbéecaagari; Yéesu ɓoyukka ga ɗook (*24: 13-53*)

Iñii tah Lúkkaa kibíndɗa

1 Fiilii Tewoofíil,
Ɓo' ɓiyewin daluunun kibín tóoh iñaa laakee dii ga ɗuuycíiɗa.
2 Ɓa ɓéestí'ka fodaa daa ɓuwaa maasohsee iñaama wo'seeka na kúuwɓaɗa, ga waa iñaama dal, ee ɓa enee yéegalohcaa wo'eenaa Kooh.
3 Kërí tah, Kiyaakii, mi ɓan waa mi heella bi jof wëe'wëeraa ga iñaa laakeeɗa tóoh, aboh ga dalaaraa, helloo ka'ta ga kiɓéestí'taaca ga bín wíinoo wíinoo.
4 Fodaama fu ínoh bi jof an iñii fu jëgíruɗa, kayoh fiyaak.

Malaakaa yéegalohha kilímukkaa Saŋ

5 Waama lak Eroot en buu' ga kúlkaa Yúudée. Laakka sarahohaa teeku Sakarí, bokee ga lagaa sarahohcaa ensee na Abíyaaɗa. Ɓetici teeksee Ilisabeet ee bokee ga gíiraa Aaron.
6 Sakarí na ɓetici Ilisabeet júßseera ɓéeßßa ga fíkíi Kooh, ɓa taabuki ga daa gënɗa Waas-Kooh na iñaa ya nakohɗa.
7 Wayee ɓa laakéerii kowu ndaga Ilisabeet mínéerii kilaak, ee ɓa ɓanak, ɓa ensee yaak.
8 Laakka bes, Sakarí enee na kitum lëgëy-sarahohaagari ga fíkíi Kooh, lak ɓuwaa ya bok naɓaɗa, ɓërí hëyrohee kitum bërii.
9 Ga baahaa sarahohcaa, ɓa daani kiyíp tudoo' ki'ínoh ɓaa iñaama hídan gariɗa. Iñaa hínnda ga Sakarí, ya jommba ki'aas ɗuuy Kaanfaa Kooh ga ɗekataa wëñ kisela'ɗa, kitëkí' cúuraayaa.
10 Ɓiɓo' ɓiyewin enussa ga fooh, ɓaa kíim Kooh daama ga wahtaa cúuraayaa taaluɗa.
11 Waa ennda ɗa, laakka malaakaa Kooh mey ga fíkíi Sakarí, tuukohha iñaa hanoh yah ñaabaa ɗekataa tëkírohsi cúuraayɗa.
12 Daa Sakarí hoteeri hen, fítaagari tuukka tek, ya tíitta tír.
13 Wayee malaakaa wo''ari an:
- Kaa niik dara Sakarí, iñaa fu kíimɗa Kooh tookɗinndaari: Ɓetifu Ilisabeet hayyaa kilaaki' kowu kiyaal, ee fu teekanka Saŋ.

14 Keeñfu hay kisoos gari lool, ee ɓo' ɓiyewin hay
kineɓluku ga kilímukkaagari.
15 Ndaga ya hay ki'en ɓo' yiyaak ga fíkíi Ha'mudii. Ya
yahhii anoh, enndii biiñ enndii anahaa laallukohi ɓo', ee
aboh ga daa ya enan sah ga lookaa eeciɗa, ya hay kilíif na
doolaa Helaa yisela'í'yaa.
16 Ya hay kitah bi ɓu-Isarayeel ɓiyewin gëmaatu ga
Ha'mudii en Koohyiigaɓaɗa.
17 Ya hay kitíin ga fíkíi Kooh, líif na hel na doolaa sëldíiga
Ili ɓayeeɗa. Ya júwohí' paamuncaa na towutaa, ya haydoh
keeñ sagoh-taycii ga halaat cijúwí'; fodaama ya waayuki'
Ha'mudii ɓuwaa sekanndiɗa✡.
18 Sakarí loffa malaakaa an:
- Mi ínohan iñaama na? Ndaga mi gu'gi, ee ɓetiroo ɓan
yakakin.
19 Malaakaa taassari an:
- Mi yërí en Gëbíríyeel. Mi en ga fíkíi Kooh, kitum iñaa ya
nakohɗa. Ya woseeroo kiwo''aa na kiyéegallaa Hewhewii
winéwí'wii wii.
20 Diima fu hay kiluuɓ, fu mínanndii kiwo' bi ga daa
iñii mi wo'ɗa laakan, ndaga fu gëmmbii wo'eeniigoo yah
kilaakoh ga wahtaagawaɗa.
21 Waama, lak ɓuwaa ensee na kikíim Kooh ga foohɗa ɓaa
sek Sakarí daama. Ɓa jaahli''a ga daa ya tes iñaa maañin
ga ɗekataa wisela'í'waa ga ɗuuy Kaanfaa Koohɗa.
22 Ga waa ya meyca, ya mínndii naɓa kiwo' ee ɓa ínohha
an ya hot yen ga ɗekataa wisela'í'waa. Ya tessa luuɓ, ee ya
wo'i naɓa na yahcaa.
23 Waa bescaa Sakarí jomee kihëyroh ga Kaanfaa Koohɗa
leehha, ya ɓoyukka kaanci.
24 Bes cera tíkka ga, ɓetici Ilisabeet ennda na look. Ya
ɗaakukka ñiin ciyëtúus ga kaanci. Ya wo'ee ga ɗuuyci an:
25 «Iñii yii, Kooh tumi'toori: Ya malkinndoo bi ya
nísinndoo ga iñaa enee kaciroo ga ɗuuy ɓuwiiɗa.»

Malaakaa yéegalohha kilímukkaa Yéesu

26 Waa lookaa Ilisabeet laak ñiin ciyitniinooɗa, Kooh
wossa malaaka Gëbíríyeel ga teeraa Nasareet, ga gohaa
Gëlílée.
27 Ya wossari ga oomaa-jowaa onohu kipañ ga oomaa-
fiilaa teeku Yoseef, kucaasamun Dëwít. Oomaa-jowaa teeku
Mariyaama.
28 Malaakaa aassa kaan Mariyaama, wo''ari an:
- Jam namohat naraa, fu yii Ha'mudii teeɓ kijofkiigariɗa!
Ya yii naraa.

✡ **1:17 1: 17** Malkat Malasíi 3: 23-24.

29 Daa Mariyaama kelohee iñaa malaakaa wo' yaama,
fítaagari tuukka tek. Ya yaa wo' ga helaagari an:
«Këñɗohuma waa' yee kiwo'e?»
30 Malaakaa wo''ari an:
- Mariyaama, kaa niik, fu newin Kooh.
31 Diima, fu hay ki'en na look, fu laak kowu kiyaal, fu
teekka Yéesu.
32 Ya hay kiyak ga fíkíi ɓuwii ee ya teeksan Kowukii yii
ga ɗookaa-ɗookɗa. Ha'mudii en Koohɗa hayyi kitum buu'
fodaa caasamci Dëwít.
33 Ya yah buurii ɓu-kaan Yakoop bi taa' ee nguuraagari
leehoo taa'.
34 Mariyaama loffa malaakaa an:
- Iñaama mínan na ki'en? Mi ínohoo yaal.
35 Malaakaa taassari an:
- Helii yisela'í'yii hay kiyoosuk ga ɗookfu ee doolaa meyoh
ga Kooh yii ga ɗookaa-ɗookɗa úullaa fodii sëegúu. Këri
tah oomaanii yah kilímuɗa yah kiɓayu yisela'í'yii, Kowukii
Kooh.
36 Malka, mbokfu Ilisabeet, ya ɓan, yaa na look, kowu
kiyaal, ga kiya'ɓuci. Ɓaa wo'see an mínoo kilaak kowuɗa,
yaa ga ñiin ciyitniinoo wati.
37 Ndaga dara wooñnjii Kooh.
38 Mariyaama wo''a an:
- Mi en ñaamii Ha'mudii. Iñii fu wo' garooɗa, laakohat
ɗa.
Malaakaa tagohha nari, yaa yah.

Mariyaama kaʼta kiɓaaɓ Ilisabeet

39 Ga wahtaama, Mariyaama ɓewukka, yaa gaaw kiyah
ga ɓak gohaa Yúudée wiyéwní' janjaŋwaa, ga teeru wíinoo
daama.
40 Ya aassa kaan Sakarí, ya këñí'ta Ilisabeet.
41 Kowukaa ga lookaa Ilisabeetɗa yëngëlukka ga ɗuuyci
ga wahtaa Ilisabeet keloh këñɗohaa Mariyaama. Ilisabeet
líiffa na Helaa yisela'í'yaa.
42 Ee ya yaa wo' didóolí' an:
- Kooh wëñnjaa kibarkeel ga ɓeticii ɓéeɓɓa ee ya bar-
keelin kowukii fu yah kilaakɗa!
43 Mi yërí en ɓa, bi eew Ha'mudiigoo, hay kaanndoo?
44 Ndaga malka, daa mi kelohee këñɗohiigaraa hen rek,
kowukii dalla kiyëngëluk ga lookiigoo ndaga kisafa'.
45 Fu yewinin múu', fu yii fu gëmin an iñaa yéegalohu ga
teekaa Ha'mudiiɗa, hay ɗa kilaakoh.

Mariyaama yeekka Kooh

46 Mariyaama dalla kiwo' an:
- Fítiigoo ɓéeɓwa wii kañ kiyakkii Ha'mudii,

47 ee keeñnjoo soosin ga Kooh, Músalkaatiigoo.
48 Ndaga ya malkinndoo, mi ñaamiigari ee mi enndii
daraɗa.
Aboh ga diima, ɓuwii wati na ɓaa hayanɗa, bi taa' wo'san
garoo ɓaa yewinin múu'.
49 Ndaga Kooh yii laak dooliɗa tumɗinndoo enaama yiyaak.
Teekiigari sela'in.
50 Ee ya hay kiyërëm ɓuwaa niikussi fodii Koohɗa, bi taa'.
51 Ya tumin enaama ciyaak na dooli yahci: ya aañin ɓuwaa
tíku hafɓa ga ɗookɗa.
52 Ya kaalin buu'caa ga nguuraa ɓa enohɗa, ee ya ɓëwí'ta
ɓuwaa enussii daraɗa.
53 Ya erin ɓuwaa yaaɓɗa enaama cinéwí' bi dooyin, ee ya
ɓoykidohin ha'-alalcaa yah ɓuucuuc.
54-55 Ya hayin ki'amɗoh ɓu-Isarayeel, súrgaciigari:
ya allii múk kiteewoh yërmaandaagari ga Abaraham na
ɓuwaa meyoh gariɗa bi taa'a fodaa daa ya dígeeka
caasamuncaagaruuɗa.
56 Mariyaama tessa na Ilisabeet iñaa le'in ñiin kaahay,
lëehí'ta ya ɓoyukka kaanci.

Kilímukkaa Saŋ-Bëtís

57 Wahtaa Ilisabeet jomee kilaakoh kowuɗa le''a, ya laakka kowu kiyaal.
58 Ɓuwaa dëk nariɗa na mbokcaagari yéegussa an Ha'mudii, teewinndi yërmaandi wiyaak, ee ɓéeɓba ɓaa neɓluk ga iñaama nari.
59 Waa ku'oomaakaa límukka bi laakka bes ciyitnakaahay, ɓuwaa hayyaja kigú'*. Ɓa waareeja ki'e' teekaa paamci, Sakarí.
60 Wayee eemunaa loffa an:
- Ó'óo, ja teeksan Saŋ.
61 Ɓa wo''ari an:
- Man laakoo mbokfu yaa ɓay teekuma!
62 Ɓuwaa meekisohha paamunaa na yahcaagaɓa, ya wo'ɓa daa ya waa' kiteek kowukaagariɗa.
63 Sakarí nakka ɓuwaa, ɓa haydohi'ti haanga wibídaah, ya bínnda an: «Teeku Saŋ.» Ɓuwaa ɓéeɓba jaahli'ussa ga iñaama.
64 Ga ɗekataama, perimpaa Sakarí lógísukka, ya mínnda kiwo' fodaa múus, ya yaa kañ Kooh.
65 Ɓuwaa dëk nari ga dëkaaɗa tíitussa ga iñaama, ee ɓuwaa ɓaa ɓéestíroh iñaa laakee yaama ga ɗuuy janjaŋcaa ga gohaa Yúudée tóohɗa.

---

* **1:59 1: 59** Ga baahaa yaawúu'caa, oomaa yiyaalyaa límu ɓéeɓ, jom kigúruk ga besaa wu-yitnakanakwaa ya límohuɗa. Malkat Léwítík 12: 3

66 Ɓaa iñaama aasin nofci ɓéeɓ, ammbaka ga helci ee ya
yaa wo' an:
- Ku'oomaakii jii yah ɓee?
En ki'enaa, doolaa Ha'mudii, enee nari.

Sakarí yeekka Kooh

67 Sakarí, paam ku'oomaakaa líiffa na Helaa yisela'í'yaa.
Ya yaa jangat fodii sëldíiga-Kooh an:
68 - Ha'mudii, Koohyii ɓu-Isarayeel, kañsat, ndaga ya hayin
kiɓaaɓ na kilaassuu, ɗu ɓuwiigari.
69 Ya wosinnduu Músalkaat yiyaak, yaa bok ga níilaa ɓuu'
Dëwít, súrgaagari.
70 Ya yéegaloheera iñaama kimëeñí', koorohhawa
ga túuwtaa sëldíigacaagari ɓisela'í'ɓaa ensee
waamaɗa:
71 Ya dígohee an ya hayyuu kimúsal ga ɓuwii sagoh
naruuɗa na ga yah ɓuwii waarussii garuu kihotɗa.
72 Fodaama ya teeɓ caasamuncaaruu yërmaandaagari,
ee ya allii kifiiliimunkaagari kisela'í'kaa na ɓuunciɗa.
73 Kooh dígee caasammbuu Abaraham,
74 an ya hayyuu kimeydoh ga yah ɓuwii enu naruu
kilebirohɗa, doonaa ɗu mínndi kijaamuk
fodaama, na fít wiyëgísí'.
75 Doonaa ɗu sela' ee ɗu júɓ ga fíkíici ɓesaa Kooh onnduu
kipes ɓéeɓ.
76 Fu nak, kowuroo, fu yah sëldíigii Koohyii ga ɗookaa-
ɗookɗa, ndaga fu yah kiɗëwíruk Ha'mudii, fu
waayuki'ti waasiigari ya yah kihayohɗa,
77 na ki'ínohlukoh ɓuwiigari an waasaa yahɓa kimúsalɗa
kooroh ga kibayalkaa ɓa bayalsan ɓaakaa'caagaɓaɗa.
78 Koohyiiruu yewinin yërmaandi, kërí tah bi ya hay
kiyóoskí' ga ɗookkuu lee'laataa meyoh ɗook man na
lee'laataa nohaa en na kimey.
79 En ɗanaa ya léerí' ɓuwaa tesu ga ñúusii ee ɓa dëk ga
kinúp kikaanɗa, ya níi' kotcaagaɓa, ëewdohca ga
waas jam.
80 Oomaanaa yaa yak ga faan na hel. Ya tessa ga ɗekat,
ga ëgíraa, bi ga daa ya mey, ya teewukohha ga fíkíi ɓu-
Isarayeel.

2

Kilímukkaa Yéesu ga Betlee'em
(Mëccëe 1: 18-25)

1 Ga waama, buuraa yiyaakyaa wo'u Ógís nakohha an
ɓuwaa en ga kúlkaagari tóohɗa, ɓa bídukat bi ya ínoh ga
daa ɓa hínɗa.

2 Bídukaama wërí ɗeƀ kilaak ee wa enee ga waa Kíríñús
nguurukee ga gohaa Síríiɗa.
3 Ɓaa en ƀéeƀ yaa yah kibíduknee ga teeraa ya meyohɗa.
4 Yoseef ƀan ƀeƀkohha ga teeraa Nasareet ga gohaa
Gëlílée, ya yaa yah Betlee'em, teeraa buu' Dëwít límohuɗa,
ga gohaa Yúudée. Iñaa tahkaɗa, ya Yoseef, ya bok ga níilaa
buu' Dëwít.
5 Ya ka'ta daama kibíduknee, ya taammba na jowujaa-
gari, Mariyaama, lak na look.
6 Wahtaa Mariyaama jomee kilaak kowuɗa le''a lak ƀa
ƀaa ga Betlee'em.
7 Ya laakka kowu kiyaal, ennda saawaagari. Ya múulla
kulii'kaa, faanndaja ga ɗuuy mbalka ndaga lak ga daa
ƀuwaa yuŋɗusee ga kaancaaɗa líifin, ee ƀa laakéeríi daa
ƀa enan.

Malaakaa yéegalla níirohcaa

8 Ga ëgíraama, laakeera níirohcaa neehsee ga yopcaa.
9 Laakka malaakaa Kooh mey gaƀa. Ndamaa Kooh
yoosukka ga ɗookƀa, ennda fodii melic, wíillaƀa. Ɓa tíitta
tír.
10 Wayee malaakaa wo''aƀa an:
- Kaa niikat, ndaga mi haydohi'túu Hewhew wijófí' waa
yah ki'en neƀlaat ga ƀuwii ƀéeƀƀa:
11 wati*, ga teeraa buu' Dëwít límohuɗa, laakin
Músalkaataa límuki'túu, yërí en Kiristaanii, Ha'mudii.
12 Ee ɗú ínohsohanndi ga mandargii wii: ɗú hay kilaak
daama kulii'kaa múuluunun, faanu ga ɗuuy mbalka.
13 Ga ɗekataama, laakka malaaka ƀiyewin ƀaa meyoh
ɗook hayussa ga yaama, ƀa taammba ƀéeƀƀa, ƀaa kañ Kooh
anee:
14 «Ndam aawat ga Kooh ga ɗookaa-ɗook, ee ga kakay
jamaagari enat na ƀuwaa ya tanɗa!»

Níirohcaa karussa Betlee'em

15 Waa ennda ɗa, malaakacaa tagohussa na níirohcaa,
ƀaa ƀoyuk ɗook-Kooh. Níirohcaa ƀaa wo' ga díkaantiƀa
an:
- Ɗu yahat kon bi ga Betlee'em, ɗu hot iñaa laak daama
ee Ha'mudii, hayeeruuka kiyéegalɗa.
16 Ɓa gaawwa da kika', laakussa Mariyaama na Yoseef
daama ee kulii'kaa faanuunun ga mbalkaa.
17 Waa ƀa hottaja, ƀa hannda kiƀéestí' iñaa malaakaa
wo'eeƀa aaw ga ku'oomaakaaɗa.
18 Ɓéeƀ ƀuwaa kelohsee iñaa níirohcaa ƀéestí'seeɗa,
jaahli'ussa ga.

---

* **2:11 2: 11** Ga baahaa yaawúu'caa, bes dali ga noh-soos bi ga daa noh-soos haysisan

19 Mariyaama nak ammba iñcaama tóoh ga helaagari ee
ya yaa halaat ga.
20 Lëehí'ta níirohcaa ɓoykussa yopcaa, ɓaa ndam Kooh,
ɓaa kañnji ndaga iñaa ɓa kelohɗa, na iñaa ɓa hotɗa.
Iñcaama tóoh laakee fodaa daa malaakaa wo'eeɓakaɗa.

Yéesu ɓayussa ga teekaagari

21 Waa ku'oomaakaa límussa bi laakka bes ciyitnakaahay,
ja gúrussa, ɓa e'tari teekaa Yéesu. Teekaa waama wërí
malaakaa erohee lak Mariyaama enndii na look duum.

Yéesu teewohsuneera ga Kaanfaa Kooh

22 Besaa kisétí'sirukkaa† Mariyaama le''a fodaa
daa Waasaa Móyíis nakohkaɗa, Yoseef nari ɓayussa
ku'oomaakaa teeraa Yéerúsaleem ga Kaanfaa Kooh,
kiteewohhi ga Ha'mudii;
23 ndaga bídu ga Waasaa Ha'mudii, an: «Kowu kisaaw
kiyaal kaa límu ɓéeɓ faanɗusat Kooh.»
24 Ɓa tummba sarah ɓan fodaa iñaa Waasaama nakohɗa:
«Ho'-mbarfat ɓanak wala ho'-húul ɓanak ɓiyín.»
25 Laakeera waama ga Yéerúsaleem, ɓaa teeku Simewoŋ.
Ɓaa yaama júweera ee kelohɗeera Kooh ee ya sekee
ɓaa yah kihay kinaas coonucaa ɓu-Isarayeelɗa. Helaa
yisela'í'yaa taabee nari
26 ee ya ínohlukoheerari ga heey an ya kaanoo ee ya hottii
Kiristaanaa Ha'mudii, wosohɗa.
27 Helaa yisela'í'yaa ɓayyari bi ga Kaanfaa Kooh, hídohha
lak paam Yéesu na eeci haydohuununndi daama kitum iñaa
Waasaa nakoh gariɗa.
28 Simewoŋ ɓeɓpari ga yahcaagari, ya yaa kañ Kooh an:
29 - Cic Kooh, diima iñaa fu dígoheeɗa laakin. Fu mínin
ki'íis súrgiigaraa ya kaan na jam.
30 Ndaga mi hotin na tuhastiigoo kimúckii meyoh garaaɗa,
31 ee kimúckiima, fu waayukka ga fíkíi ɓuwii ɓéeɓɓa:
32 Kërí en lee'laataa tahanndaa ki'ínohuk ga ɓuwii ga
ëldúnaɗa tóoh, ee kërí onan ndam ɓu-kaanfu, Isaray-
eel.
33 Paam Yéesu na eew Yéesu jaahli'ussa ga iñaa Simewoŋ
wo'ee ga oomaanaaɗa.
34 Simewoŋ barkeellaɓa, wo''a Mariyaama eew Yéesu an:
- Malka, ɓii yii hay kitah ɓiɓo' ɓiyewin ga Isarayeel sooyu
ga fíkíi Kooh ee ɓo' ɓiyewin hay kimúcu. Ya hay ki'en
mandargaa Kooh teewoh ee ya hay kisagu ga ɗuuy ɓuwii.

---

† **2:22 2: 22** Malkat Léwítík 12: 3-6. Ɓeti han kilaak kowaa ee ka bëtísi'unaa, ya hay kites bes ciyewin (bes cidaaŋkaah kaahay, en kowu kiyaalaa, bes cidaaŋkaah-yitniinoo na ciyitniinoo, en ɓetinaa) balaa ya setaa

35 Ee fodaama, ya hay kiméyí' halaatcaa ɗaakuk ga
keeñcaa ɓiɓo' ɓiyewin. Fu nak, Mariyaama, fu hay kilaak
mesiklaat ciyaak ga keeñfu bi man na jípíl maaŋngaa.
36 Laakeera ɓan sëldíiga-Kooh yiɓeti, yaa teeku Aana.
Paamci teeksee Fanuwel ee bok ga níilaa ɓu-kaan Asee'. Ya
ya'ɓu'eera lool. Ya enin tíkíis tiyitnatanak na yaalaa ya
pajukee gari ga ki'oomaa-jowuciɗa.
37 Lëehí'ta, waa yaalaa kaannda, ya pajukissii. Ya tessa
ɗa bi ga tíkíistaa tidaaŋkaah-yitnataahay na tinikiistaa ya
laakɗa. Aana tagohéeríi Kaanfaa Kooh. Wekoo nohoo, ya
enee ga kijaamuk Kooh: ya oori, ya kíimi Kooh.
38 Daa ya hídukohee ga iñaama, ya yaa gërëm Kooh ga
ku'oomaakaa. Ee ya yaa ɓéestírukoh ku'oomaakaa ga ɓéeɓ
ɓuwaa seku daa Kooh laasohan ɓu-Yéerúsaleemɗa.

Paam Yéesu na eeci ɓoykussa Nasareet

39 Paam Yéesu na eew Yéesu mëtírussa kitum iñcaa
Waasaa Ha'mudii, nakohɗa, lëehí'ta ɓa sooffa Nasareet,
teeraa ɓa dëkohɗa ga gohaa Gëlílée.
40 Ku'oomaakaa nak, jaa yak, jaa wëñ kilaak hel, ja jaa
yewin hamham ee jaa neɓloh Kooh.

Yéesu han ki'aas Kaanfaa Kooh

41 Kíiskaa en ɓéeɓ, paam Yéesu na eew Yéesu daansee
kikaru Yéerúsaleem ga feetaa Paak.
42 Ga waa Yéesu laakka tíkíis tidaaŋkaah na tanak, ɓa
ka'ta nari feetaa fodaa daa baahaa nakohkaɗa.
43 Ga waa feetaa leehha, ɓa ɓaa ɓoyuk, wayee Yéesu,
ku'oomaa-yaalkaa, tessa ga Yéerúsaleem ee paamci na eeci
ínohussii dara ga.
44 Ɓa tíinnda iñaa hín na noh-noh wíinoo ee ɓa fooŋnga
rek an Yéesu yii ga ɗuuy ɓuwii ɓa taam naɓaɗa. Lëehí'ta
ɓa ɓaa en ga kiraassi ga ɗuuy ɓuwaa bokoh naɓaɗa na
ɓuwaa ɓa ínohɗa.
45 Wayee ɓa hottiiri. Ɓa ɓoyukka kon kiraassi bi ga
Yéerúsaleem.
46 Ga besaa wukaahaywaa, ɓa hottari ga ɗuuy Kaanfaa
Kooh: ya yugin ga leeloo jëgíroh yaawúu'caa, ya yaa
súkúrukɓa ee ya yaa meekisɓa.
47 Ɓéeɓ ɓuwaa súkúrukseeriɗa lëyseera ga
kiñaañkaagari na iñcaa ya taaseeɓaɗa.
48 Paamci na eeci hotussi hen, ɓa waaru''a; eeci
meekissari an:
- Kowuroo, iñii tah ya fu tummbíi iñii yii? Mi na paapu
ɗí jaahli'eera lool ga dii ɗí eneeraa na kiraasɗa.
49 Ya loffaɓa an:
- Ɗú raaseeroo doo ya? Ɗú ínohéeríi an mi jom ki'en ga
kaanfii Paammboo hene?

50 Wayee ɓa ínohhii iñaa ya waareeɓa kiwo'ɗa.
51 Lëehí'ta Yéesu sooffa naɓa Nasareet ee ya yaa
kelohi'ɓa. Eeci ammba iñcaama tóoh ga helaagari ee ya
yaa halaat ga.
52 Yéesu nak yaa en yaak, hamhamaagari waa ɓaatuk, ee
ya yaa wëñ kineɓloh Kooh na ɓuwaa.

3

Jangataa Saŋ-Bëtís
(Mëccëe 3: 1-12; Marka 1: 1-8; Saŋ 1: 19-28)

1 Iñii yii laakee ga kíiskaa kudaaŋkaah na kuyëtúuskaa
ga nguuraa buuraa yiyaakyaa teeku Tíbee'ɗa. Lak Poos-
Pílaat yaa nguuruk ga kúlkaa Yúudée, ee Eroot nguurukee
ga gohaa Gëlílée, ee këmëeŋkíci Filiip nguurukee ga gohaa
Ítúrée na waa Tarakonit, Lisañas nguurukee ga Abíleen.
2 Ee ɓan lak Aan na Kayíf ɓërí kuliyukee ga sarahohcaa
ɓiyaakɓaa. Waama Kooh wo''a na Saŋ, kowukaa Sakarí, ga
ɗuuy ëgíraa.
3 Waa ennda ɗa, Saŋ ka'ta ga dëkcaa wíil húlúwaa
Yúrdeŋɗa tóohca. Ya yaa jangat an ɓuwaa súpítat
kipeskaagaɓa, ɓa bëtísi'u, en ɗanaa baakaa'caagaɓa bay-
alu.
4 Fodaama, iñaa bínsee ga këyítfaa Ísayíi, sëldíiga-
Koohɗa laakka, ndaga ya wo'ee an:
«Laakin koonaa-ɓo' kaa en na kiwo' didóolí' ga ɗuuy ëgí'-
dúndagaa an:
Waayukɗat Ha'mudii waasii, júwí'ɗatti tuwaas-waastii!
5 Cúl-cúl hay ki'úubu,
jaŋjaŋ na tëgël hay kihídírohu;
waascii ɗeegiskohɗa hay kiyólóhɗu,
waascii na yëltí-yëltíciiɗa hay kileeñu.
6 En ɗanaa, ɓaa en ɓéeɓ hay kihot kimúckaa meyoh ga
Koohɗa.»
7 Ɓuwaa ɓaa hay ga Saŋ doo ya bëtísi'ɓa. Ya yaa wo'ɓa
an:
- Heet goŋ-saamaancii, ɓii lëdí'túu ɓa iñaa tahanndúu
kirëc ga aylukaa Kooh yah kihayɗa?
8 Kon tumat iñcaa teewohin an ɗú récukin baakaa'ciigarúu,
ee kaa dalat kiwo' an:
«*Abaraham en caasammbíi.» Ndaga mi wo''úu man Kooh
mínin kiɓeɓ atohcii cii ya meydoh ga tucaasamun
Abaraham!
9 Diima deŋ ɓan këkúsaa tíimin boscaa tediktaa, kigú'
níilcaa. Kon kedikkaa límmbii towu tijófí' tóoh, gúru, jafu
ga kiwii.
10 Mbooloomaa meekissari an:

- Kon ɗí jom ya kitum?
11 Ya loffaɓa an:
- Ɓaa fu laak kúltí kanakaa, laa warohaa na ɓaa laakoo, ee ɓaa fu laak iñaa fu ñamanaa, tumaa fodaama.
12 Juuticaa hayussa ɓan kibëtísi'u, ɓa meekissa Saŋ an:
- Jëgírohii, ɗí jom ya kitum?
13 Ya loffaɓa an:
- Kaa meekisohat ɓuwii iñaa wëñ iñaa nguuraa nakohɗa.
14 Laakka ɓan soldaa'caa meekissi an:
- Ɗí ɓan, ɗí jom ya kitum?
Ya wo''aɓa an:
- Kaa te'at hëelís ken na dooli wala ga poki' ɓo' iñcaa laakkii, wayee eemat ga fayaagarúu.
15 Ɓuwaa ɓaa sek ga Saŋ, ndaga ɓaa en ɓéeɓ foogee an heyna Saŋ yërí en Kiristaanii.
16 Wayee Saŋ wo''a ɓuwaa ɓéeɓɓa an:
- Mi, mi bëtísi''úu ga músú, wayee ɓaa wëñnjoo kiyak fúuf yaa hay: mi jutuutin sah ga kipëkís liiɓcaa ñafa'caagari. Ya bëtísi'anndúu ga Helaa yisela'í'yaa na ga kiwii.
17 Kankaa kaa ga yahci, kifaa' yoonaagari, ya ek tohootaa ga dapaagari; wayee feki'faa, ya hayfa kitëkí' ga kiwiikaa yímoo taa'ɗa.
18 Fodaama, na jëgíroh ciyewin ciliis caa manɗa, Saŋ yaa yéegal ɓuwaa Hewhewaa winéwí'waa.
19 Wayee Eroot ɓuuraa Gëlílée, ga waa ya te' Erojaas ɓeti këmëeŋkíci, ya pokkariɗa, Saŋ ña'tari ga na enaama cibóní' ciyewin ciliis caa buuraa tumee.
20 Wayee Eroot ɓaatissa kitum iñaa wëñ kisepi': ya amlukka Saŋ ga kasu.

Saŋ bëtísi''a Yéesu
(Mëccë 3: 13-17; Marka 1: 9-11)

21 Ga waa ɓuwaa ɓéeɓɓa ñoodussa ga músúmaa, Yéesu ñoodussa ga ɓan. Waa ya ñoodussa bi ya meyca, ya yaa kíim Kooh. Ga wahtaama, ɗook-Kooh lëgísukka.
22 Helaa yisela'í'yaa yoosukka ga ɗookci fodii iñaa man na ho'. Laakka koonaakaa kelohuk, meyoh ɗook-Kooh an: «Fu yërí en kowuroo ee mi waarinndaa. Keeñnjoo soosin garaa.»

Núilaa ɓiYéesu
(Mëccë 1: 1-17)

23 Ga waa Yéesu dal kimey ga fíkíi ɓuwaa, ya laakeera tíkíistaa le' tidaaŋkaah-kaahay. Ɓuwaa abee an yërí en kowu Yoseef yaa enee kowu Helíɗa.
24 Helí ennda kowu Mataat, Mataat kowu Léwí, Léwí kowu Melki, Melki kowu Yanay, Yanay kowu Yoseef,

25 Yoseef kowu Matacas, Matacas kowu Amoos, Amoos
kowu Nahum, Nahum kowu Esli, Esli kowu Nagay,
26 Nagay kowu Maat, Maat kowu Matacas, Matacas kowu
Simi', Simi' kowu Yooseek, Yooseek kowu Yoodaa,
27 Yoodaa kowu Yohanan, Yohanan kowu Resa, Resa kowu
Sorobabeel, Sorobabeel kowu Salceel, Salceel kowu Nérí,
28 Nérí kowu Melki, Melki kowu Adi, Adi kowu Kosam,
Kosam kowu Elmadam, Elmadam kowu Ee',
29 Ee' kowu Yéesu, Yéesu kowu Eliyesee', Eliyesee' kowu
Yoorim, Yoorim kowu Mataat, Mataat kowu Léwí,
30 Léwí kowu Simewoŋ, Simewoŋ kowu Yúdaa, Yúdaa
kowu Yoseef, Yoseef kowu Yonam, Yonam kowu Elíyakím,
31 Elíyakím kowu Meleyaa, Meleyaa kowu Menna, Menna
kowu Matata, Matata kowu Natan, Natan kowu Dëwít,
32 Dëwít kowu Yesee, Yesee kowu Yobet, Yobet kowu Boas,
Boas kowu Sala, Sala kowu Naason,
33 Naason kowu Amínadap, Amínadap kowu Atmin,
Atmin kowu Arni, Arni kowu Esarom, Esarom kowu Peres,
Peres kowu Yúdaa,
34 Yúdaa kowu Yakoop, Yakoop kowu Ísaak, Ísaak kowu
Abaraham, Abaraham kowu Tera, Tera kowu Nakoo',
35 Nakoo' kowu Sérúk, Sérúk kowu Rewu, Rewu kowu
Pelek, Pelek kowu Ebee', Ebee' kowu Sala,
36 Sala kowu Kaynam, Kaynam kowu Arapaksat, Arapak-
sat kowu Seem, Seem kowu Nowee, Nowee kowu Lamek,
37 Lamek kowu Metusela, Metusela kowu Henok, Henok
kowu Yaret, Yaret kowu Mahalaleel, Mahalaleel kowu
Kaynam,
38 Kaynam kowu Enos, Enos kowu Set, Set kowu Aadama,
Aadama kowu Kooh.

4

Seytaani fí'ta Yéesu
(Mëccë 4: 1-11; Marka 1: 12-13)

1 Ga waa Yéesu líiffa na Helaa yisela'í'yaa, ya meyohha
húlúwaa Yúrdeŋ. Helaa yisela'í'yaa wooccari, ɓayyari ga
ɗekat, ëgí'-dúndaŋ.
2 Daama ya ennda da bes cidaaŋkaah-nikiis, caa wëe'taa
ga an cii, Seytaani yaa fí'ti. Ya ñammbii dara ga ɗuuy
bescaama. Ga waa bescaama paaffa, kiyaaɓ ammbari.
3 Waa ennda ɗa, Seytaani wo''ari an:
- En lak fu en Kowukii Koohaa, nakaa atohii wii wa
súpítuk mbúurú, fu ñam.
4 Yéesu loffari an:
- Këyítfaa wo' an: «Ɓo' pesohanndii na mbúurú doŋ.»
5 Seytaani ɓayyari ga ɗekat wikërí' ɗook, ya teeɓpari ga
saasi dëkcii ga ëldúnaɗa tóoh.

6 Lëehí'ta ya wo''ari an:
- Mi hayyaa ki'on kinguuruk ga ɗook dëkciima tóoh na kilaak ndamaa nguuraagaca: mi eruunun iñaama tóoh ee mi míninwa ki'e' ɓaa neɓpoo.
7 Kon fu, binaa fu yí' ga fíkíiroonaa, iñaama tóoh fu hayyi kilaak.
8 Yéesu loffari an:
- Këyítfaa wo' an: «Fu yí'ɗan Ha'mudii, Koohyiigaraa, ee fu jaamukanndi ya doŋ.»
9 Lëehí'ta Seytaani ɓayyari Yéerúsaleem, yíppari ga ɗook Kaanfaa Kooh, ya wo''ari an:
- En lak fu en Kowukii Koohaa yípukaa kakay;
10 ndaga Këyítfaa wo' an:
«Kooh hayyaa kinaki' malaakacaagari, ɓa sommbaa.»
11 Ee ɓan: «Malaakacaa teeŋngaa ga yahcaagaɓa, doonaa kotfu këftukoo ga atoh.»
12 Yéesu loffari an:
- Këyítfaa wo' an: «Kaa jéematuk Ha'mudii, Koohyi-igaraa.»
13 Ga waa Seytaani lëehí'ta kifí' Yéesu ga ɓakaa en ɓéeɓ, ya úsaayya Yéesu, ya yaa sek ɓes wiliis.

Yéesu ɓoyukka Gëlílée
(Mëccëe 4: 12-17; Marka 1: 14-15)

14 Yéesu líiffa na Helaa yisela'í'yaa, ɓoyukka Gëlílée. Teekaagari síwwa ga gohaama tóohwa.
15 Ya yaa jëgíroh ga ɗuuy jaangu-yaawúu'caa daamaɗa ee ɓuwaa ɓéeɓ ɓaa kañnji.

Yéesu kaalussa ga jaangu-yaawúu' ga Nasareet
(Mëccëe 13: 53-58; Marka 6: 1-6)

16 Yéesu ka'ta Nasareet, teeraa ya yakohɗa. Ga ɓesaa Sabat, ya aassa jaangu-yaawúuraa fodaa daa ya meereeka kitumɗa. Ya kolukka kijaŋ Këyítfaa Kooh.
17 Ya erussa Këyítfaa sëldíiga Ísayíi. Ya lëríssafa, ya le''a bi ga ɗekataa bídu an:
18 «Helii meyoh ga Ha'mudiiɗa, wii ga ɗookkoo
ndaga ya tanukinndoo kihaydoh Hewhewii winéwí'wii ga ɓuwii laakooɗa.
Ya wosinndoo kiyéegal ɓuwii abuɗa an ɓa hay kirëc
na kiwo' ɓuwii hascii búumɗa an ɓa hay kihotis,
ɓuwii en na kitogisohuɗa an ɓa hay kilaak hafɓa;
19 Ya nakinndoo kiyéegaloh kíiskii Ha'mudii
yah kiteewoh an ɓuwaa neɓlohinndi.»
20 Lëehí'ta Yéesu ponnda Këyítfaa, ya íkkafa ɓaa ɗaakifaɗa, ya yuŋnga. Ɓuwaa enee ga jaangaaɗa ɓéeɓɓa yípussari hascaa.

21 Daama, ya yaa wo'ɓa an:
- Wati, wo'eenii ga Këyítfii ɗú han kikelohɗa laakohin ga dii wa wo'ɗa.
22 Ɓaa en ɓéeɓ yaa wo' iñaa morin ga Yéesu, ee ɓa jaahli''a ga wo'eencaa cinéwí'caa ya meydoh ga kúuwkaagariɗa. Ɓa ɓaa wo' an:
- Ɓii enndii kowu Yoseefe?
23 Yéesu wo''aɓa an:
- Wóorinndoo an ɗú hayyoo kicah an: «Payohii, wëkíraa haffu!» Ɓú hayyoo kiwo' ɓan an: «Ɓí yéegin iñcaa fu tum ga Kafarnawomɗa tóohca; tumaa caa manɗa dii ga dëkii fu meyohɗa.»
24 Lëehí'ta, ya ɓaatta ga an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; laakkii sëldíiga-Kooh yaa te'u ga dëkaa ya meyohɗa.
25 Ee mi yii wo'issúu ɓan kayoh-kayohɗa: níindískat iñaa laakee waama ga jamaanaa sëldíiga Ili, lak Kooh enin karaŋ iñaa le'in tíkíis taahay na caban ee a' wiyaak laakka ga kúlkaa tóoh, mi wo''úuka laakka waama ga kúlkaa Isarayeel ɓeti ɓiyewin ɓaa yaalcaagaɓa kaanin;
26 wayee Kooh ebillii Ili ga yíinoo gaɓa, ya dímalɓa. Ya nammbari ki'ebil ga yíinoo yaa enndii yaawúu' ee dëk teeraa Sareptaa ga gohaa Sídoŋɗa.
27 Ga Isarayeel ɓan, ga jamaanaa sëldíiga Ilisee, laakeera gaana ɓiyewin, wayee yíinoo gaɓa wëkɗuséerii, enndii Naamaan yaama dëk Síríiɗanaa. Ya enndii yaawúu'.
28 Ɓuwaa enee ga ɗuuy jaangaaɗa ɓéeɓɓa, daa ɓa kelohee wo'eencaama, keeñcaagaɓa tammba lool.
29 Ɓa kolukka, ɓa meydohhari teeraa, ɓa jíitallari bi ga ɗook janjagaa, ga daa teeraa Nasareet yípohseeɗa, doo ɓa ye''i ga írkísaa, ya keen kakay.
30 Wayee Yéesu koo'ta ga leelooɓa, ya yaa paaf.

Yéesu wëkí'ta ɓaa laak raɓ
(Marka 1: 21-28)

31 Yéesu ka'ta teeraa Kafarnawom ga gohaa Gëlílée. Ga bes Sabat ya yaa jëgí' ɓuwaa.
32 Ɓuwaa waaru'seera lool ga jëgírohaagari ndaga ya yërëméerii wo'eenci.
33 Ga ɗuuy jaangu-yaawúuraa, laakeera ɓaa raɓ yisóotí' am enee daama, ya yaa les koonaa kiyaak an:
34 - Éey! Yéesu-Nasareet, fu naríi ya? Kiɗúmí'tíiërí haydohhane? Mi ínohin ɓii fu enɗa: fu yërí en ɓii yisela'í'yii meyoh ga Koohɗa.
35 Yéesu gëtta rawaa, wo''ari an:
- Ɗekoha, fu meyoh ga ɓii.

Daama, rawaa ɓúukka ɓaa kakay, ga leeloo ɓuwaa ɓéeɓɓa, ya meyca gari ee tummbiiri dara iñaa meskin.
36 Ɓuwaa ɓéeɓɓa jaahli'ussa, ɓa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an: «Cii wo'een ca yee? Ɓii laakin dooli kinak raɓcii ɓa meyoh ga ɓuwaa ee na wo'een wíinoo rek ɓa mey.»
37 Fodaama teekaa Yéesu waa síw ga gohaama tóohwa.

Yéesu wëkí'ta payam Simoŋ na ɓiɓo' ɓiliis
(Mëccë 8: 14-17; Marka 1: 29-34)

38 Yéesu kolkohha jaangu-yaawúuraa, ya ka'ta kaan Simoŋ. Lak payam Simoŋ yiɓeti ɗúukoolin bi faanfaa tamin jír. Ɓa kíimmba Yéesu ya dímalɓa ga.
39 Ya híilla ga ɗookci, ya gëtta tamohlaataa faanfaa; tamohlaataa meyca, ga saasi ya kolukka, ya aawwaɓa kitoputu'.
40 Ga waa nohaa aassa, ɓaa laakin ɗúukoolí' ɓéeɓ ee ga daa ya mín kiman tóoh, haydohhari ga Yéesu. Ya tíkka yahcaagari ga ɗook yaa en ɓéeɓ gaɓa, ee ya wëkí'taɓa.
41 Raɓcaa ɓan ɓaa meyoh ga ɗúukoolí' ɓiyewin na tifiip an:
- Fu yërí en Kowukii Kooh.
Wayee yaa gëtɓa, ya hoonohhaɓa kiwo' iñaa aaw gari, ndaga lak ɓa ínoheera an yërí en Kiristaanii.

Yéesu yaa jangat ga kúlkaa Yúudée
(Marka 1: 35-39)

42 Kooh yaa wíis, Yéesu yaa mey teeraa Kafarnawom yaa yah ga daa wéetin. Mbooloomaa waa raassi. Waa ɓa le''a bi gari, ɓa waa'tari kitëhdoh doo ya tagohoo naɓa.
43 Wayee Yéesu wo''aɓa an:
- Mi jomin kiyéegaloh ɓan ga teerucii cíinoo Hewhewii winéwí'wii Nguurii Kooh, ndaga iñaama yërí tah Kooh wossaroo ga ëldúna.
44 Fodaama, Yéesu ennda ga kiyéegaloh Hewhewaa winéwí'waa ga ɗuuy jaangu-yaawúu'caa en ga kúlkaa Yúudéeɗa.

5

Yéesu ɓayya tëelíbéecaa ya ɗeɓ kitanukɗa.
(Mëccë 4: 18-22; Marka 1: 16-20)

1 Laakka bes lak Yéesu yaa ga seereenaa giiyaa Senesareet, mbooloomaa wíillari bi wa waa ñaak ga ɗookci ndaga kisúkúruk wo'eenaa Kooh.
2 Ya hotta ga seereenaa giiyaa gaal-looci kanak; laakka mbaalohcaa yoosukoh gaca, ɓa ɓaa tís mbaalcaagaɓa.

3 Ya aassa ga gaal-loocaa wíinoowaa en wuu Simoŋɗa;
Yéesu wo''ari kiƀay gaal-loocaa wa úsaay seereenaa giiyaa
jutuut. Yéesu yuŋnga ga loocaa ya yaa jëgí' mbooloomaa.
4 Ga waa ya lëehí'ta kijëgíroh, ya wo''a Simoŋ an:
- Ɓayaa loocii bi ga ɗekataa músúmaa huutin, ɗú wees
mbaalii, ɗú aaw kimbaal.
5 Simoŋ taassari an:
- Kiyaakii, ɗí lëgëyin wekii ƀéeƀwa ee ɗí ammbii dara,
wayee ga wo'eenfu mi haywa kiwees.
6 Ɓa weessa mbaalaa, ƀa ammba jën ciyewin bi mbaalaa
waa ɗa'.
7 Waa ennda ɗa, ƀa ƀaa kalay ƀuwaa taam naƀa ee ƀa
enee ga loocaa wíinoowaaɗa, ƀa hayƀa kidímal. Ɓaama
hayussa, ƀa líifí'ta loocicaa kanakcaa na jën bi ca caa waa'
kinuu'.
8 Daa Simoŋ-Pee'* hotee iñaama, ya yí''a ga fíkíi Yéesu,
ya wo''a an:
- Ha'mudii, meyaa garoo ndaga mi iñii ha'-baakaa'.
9 Simoŋ wo'ee fodaama ndaga ya na ƀuwaa taabee nariɗa
jaahli'seera lool ga jëncaa ciyewincaa ƀa amɗa.
10 Bi ga Saak na Saŋ, towutaa Sebedee boku na Simoŋ
lëgëyaaɗa jaahli'seera ga ƀan. Wayee Yéesu wo''a Simoŋ
an:
- Kaa niik dara. Kimma, ƀiƀo' ƀërí fu mbaalan.
11 Waa ennda ɗa, ƀa soofdohha gaal-loocicaagaƀa
tewisaa, ƀa foñnja tóoh, ƀa ƀaa taabuk Yéesu.

Yéesu wëkí'ta ƀaa gaana'in
(Mëccëe 8: 1-4; Marka 1: 40-45)

12 Laakka bes lak Yéesu yaa ga teeru wíinoo ga gohaa
Gëlílée, ƀaa gaana'in bi faanfaa gomin hayya. Daa ya hotee
Yéesu, ya lí'ukka ga fíkíici, ya kíimmbari an:
- Kiyaakii, fu waa'kanaa fu mininndoo kiwëkí'.
13 Yéesu lëríssa yahaagari, le''a ga ƀaa, wo''ari an:
- Mi waarinka, waka.
Ga saasi ɗúukool-gaanaa nísukka ga ƀaa.
14 Lëehí'ta Yéesu hoonohhari kiwo' ƀo' iñaa aaw gari. Ee
ya wo''ari an:
- Kara, fu teewukohnee ga sarahohaa, fu tum sarah
ga kisetkiigaraa fodaa daa Móyíis nakohkaɗa, en ɗanaa,
iñaama hay kiteeƀ ƀéeƀ an fu setin.
15 Wayee iñaama kokohhii bi teekaa Yéesu waa wëñ
kisíw. Ɓiƀo' ƀiyewin ƀaa nëgírukoh ga yahaaci, kisúkúruk
wo'eencaagari ee ya wëkí'ƀa ga ɗúukoolcaagaƀa.
16 Ee Yéesu ka'ta daa wéetinaa, ya kíimi Kooh da.

---

* **5:8 5: 8** Simoŋ, yaa Yéesu teekan Pee'ɗa. Teekaa Pee' hayan ga Lúkkaa 6: 14

Yéesu wëkí'ta ɓaa lafañin
(Mëccë 9: 1-8; Marka 2: 1-12)

17 Laakka bes, Yéesu enee na kijëgíroh. Ɓi Fërísiyeeŋ na
ɓijëgíroh-waas ee meyohu dëk-kawcaa ga gohaa Gëlílée,
na ga gohaa Yúudée na teeraa Yéerúsaleem ensee daama,
yuguunun ga yahaaci. Doolaa Kooh, Ha'mudii, taabee na
Yéesuɗa, waa onndi kiwëkí' ɗúukoolí'caa.
18 Ɓiɓo' le''a, haydohu ga ɗook gatan ɓaa lafañin, ee ɓa
ɓaa heelli ki'ek ga ɗuuy kaanfaa bi Yéesu hotti.
19 Wayee ɓa hottii ga daa ɓa paafdohanndi ndaga
mbooloomaa wiyewinwaa. Ɓa lappa nari ga ɗook túuyaa,
ɓa heella gúl ga cakaraa†, ɓa yóoskí'tari na gatanaagari ga
leeloo ɓuwaa ga fíkíi Yéesu.
20 Daa Yéesu hotee ngëmaagaɓa waama, ya wo''a lafañaa
an:
- Yaal, baakaa'cumgaraa bayaluununndaa.
21 Jëgíroh-waascaa na Fërísiyeeŋcaa ɓaa halaat ga
ɗuuyɓa, ɓaa wo' an: «Ɓii yii ya ɓa, ya ɓasi Kooh? Ɓii mín
kibaal baakaa' ɓa, enndii Koohaa?»
22 Wayee Yéesu ínohha halaatcaagaɓa, wo''aɓa an:
- Iñii tah ya ɗú laak halaatcuma ga helciigarúu?
23 Kon iñii yiida wëñ kiyooɓ kiwo' lafañii: kiwo''i
«Baakaa'cumgaraa bayaluununndaanoo», kiwo' an:
«Koluka, fu tíin»?
24 Wayee bi ɗú ínoh an ga ëldúna, Kowukii ɓii onuunun
kibayal baakaaraa -- ya wo''a lafañaa an: -- Mi wo''aaka,
kolka, ɓewaa gataniigaraa fu yee kaanfu!
25 Ga saasi lafañaa kolukka ga fíkíi ɓuwaa ɓéeɓɓa, ɓeɓpa
gatanaa ya faankoheeɗa, yaa ndam Kooh, ya yaa yah
kaanci.
26 Ɓéeɓ ɓuwaa waaru'ussa, ɓaa ndam Kooh, ɓa jaahli''a
bi ɓaa wo' an: «Ɗí hotin wati iñaa mosoo kilaak ga fen.»

Yéesu ɓayya Léwí
(Mëccë 9: 9-13; Marka 2: 13-17)

27 Lëehí'ta, Yéesu meyca, ya hotta juuti, yaa teeku Léwí,
yugin ga ɗekataa fayohsi juutiɗa. Ya wo''ari an:
- Taabukaaroo!
28 Léwí íissa tóoh, kolukka yaa taabukki.
29 Léwí tíkɗee Yéesu ñamah cijófí' ga kaanci. Juuti
ɓiyewin na ɓiɓo' ɓiliis bokussa naɓa kanu.
30 Fërísiyeeŋcaa na jëgíroh-waascaa fa' naɓaɗa ɓaa
ña'sukoh, ɓa wo''a tëelíbéecaa Yéesu an:
- Iñii tah ya ɗú bok kiñam na ki'an na juuticii na ɓuwii
júwussiiɗa?

---

† **5:19 5: 19** Cakaraa túuycaa ɓu-Paleestíin hëwrohsee na kakay-ban, ee ɓo'
mín kiyuŋ ga ɗookgaa.

31 Yéesu kelohhaɓa, loffaɓa an:
- Ɓuwaa dara gaa naɓa laakussii sooli ga payoh, wayee ɓuwaa ɗúukoolin ɓërí laak sooli ga.
32 Mi hayyii ga ëldúna kiɓay ɓuwii júwinɗa wayee mi hay kiɓay ha'-baakaa'cii doo ɓa súpít kipeskiigaɓa.

Yéesu wo''a ga ooreenaa
(Mëccë 9: 14-17; Marka 2: 18-22)

33 Ɓiɓo' wo'ussa Yéesu an:
- Tëelíbéecii Saŋ na ɓii Fërísiyeeŋcii oo'si leekleek ee ɓa kíimi Kooh, wayee ɓiigaraa ñami hen, ɓa ani.
34 Yéesu loffaɓa an:
- Ɗú mínin ki'oo'lukoh ɓedohcii ha'-kílookkii lakanaa ha'-kílookkii yii naɓane?
35 Wayee bes hay kihay, ha'-kílookkaa hay kiɓewohu ga díkaantiɓa, bescaama nak ɓa hay ki'oo'.
36 Yéesu liiwukkaɓa ɓan:
- Ken ɗaroo píis ga kúltí fi'as, daafwa ga líil-kúltí. Fu tumkanaa, fu hay kiɗa' kúltífaa fi'asfaa ee píisaa wi'aswaa nísohu gafaɗa taabohanndii na líil-kúltífaa.
37 Fodaama, ken tumoo biiñ wi'as, waa dal kilúun, ga mbúus-oncaa maañin. Fu tumkanaa, biiñaa pook mbúus-oncaa: biiñaa aamuk, ee mbúuscaa yasukoh.
38 Kon biiñ wi'as jom kitumu ga mbúus-on ci'as!
39 Ee ken waaroo ki'an biiñ wi'as binaa ya meyoh ki'an ga wimëeñí'waanaa; ndaga ya wo'i an wimëeñí'waa wërí wëñ kineɓ.

6

Yéesu yërí laak bes Sabat
(Mëccë 12: 1-8; Marka 2: 23-28)

1 Laakka bes Sabat, Yéesu koorohee ga ɗuuy yoonaa lúudin. Tëelíbéecaagari ɓaa weel ga boŋcaa✡, ɓaa ɓoliñ towutaa ga yahcaagaɓa, ɓaa ñam.
2 Laakka Fërísiyeeŋcaa wo'uɓa an:
- Iñii tah ya ɗú tum iñii Waasii kokohin kitum ga bes Sabat?
3 Yéesu loffaɓa an:
- Hanaa ɗú jaŋngii iñaa Dëwít tumee ga waa ya yaaɓ, ya na ɓuwaa taabee nariɗa?
4 Ya aassa ga taalaa Kooh, ya ɓeɓpa ga mbúurúcaa meydohɗusee Koohɗa, ya ñammba ga, ya e'ta ɓuwaa taamsee nariɗa ga. Ee mbúurúcaama sarahohcaa doŋ onuca kiñam✡.
5 Lëehí'ta Yéesu wo'issaɓa an:
- Kowukii ɓiiërí laak bes Sabat.

✡ **6:1 6: 1** Malkat Dëteronom 23: 25. ✡ **6:4 6: 4** Malkat Léwítík 24: 9.

Yéesu wëkí'ta ɓaa yahaa ɗooykin
(Mëccëe 12: 9-14; Marka 3: 1-6)

6 Laakissa bes Sabat, Yéesu ka'ta jaangu-yaawúuraa,
ya yaa jëgíroh. Laakka daama ɓo', yaa yahaa ñaabaa
ɗooykin.
7 Jëgíroh-waascaa na Fërísiyeeŋcaa ɓaa malak ga Yéesu,
ati ɓa hayyi kihot ya wëkí' ɓo' ga bes Sabat, doonaa ɓa laak
iñaa ɓa yabohanndi.
8 Wayee Yéesu ínohha halaatcaagaɓa, ya wo''a ɓaa yahaa
ɗooykinɗa an:
- Kolka, fu tuuk dii ga fíkíi ɓéeɓ!
Ɓaa kolukka, tuukka.
9 Lëehí'ta, Yéesu wo''a ɓuwaa an:
- Mi meekissúu ati ga bes Sabat Waas onoh kitum iñaa
jofin wala iñaa moroo, kisom kumuun ɓo' wala kilaŋ
kumuun?
10 Ya malakka ɓéeɓ ɓuwaa wíilliɗa, ya wo''a ha'-yahaa
an:
- Lërísaa yahiigaraa!
Ɓaa lëríssa, yahaa dalla kiwak, mannda ga daa wa
eneeɗa.
11 Wayee ɓuwaa ɓíinoo ensee daɗa líifussa muut na tam-
keeñ, ɓa ɓaa malak ga díkaantiɓa iñaa ɓa tuman Yéesu.

Yéesu tanukka ɓo' ɓidaaŋkaah na ɓanak ga
tëelíbéecaagari
(Mëccëe 10: 1-4; Marka 3: 13-19)

12 Ga bescaama, Yéesu ka'ta janjaŋcaa kikíim Kooh, ya
tessa wekaa ɓéeɓwa kikíim Kooh.
13 Ga waa Kooh wíissa, ya ɓayya tëelíbéecaagari,
ya tanukka ga ɓo' ɓidaaŋkaah na ɓanak, ya teekkaɓa
ɓi'apotaa':
14 Simoŋ (yaa ya teek Pee'ɗa) na këmëeŋkíci Andari, Saak
na Saŋ, Filiip na Bartulëmíi,
15 Mëccëe na Toomaa, Saak kowu Alfee na Simoŋ
selootaa*,
16 Yúdaa kowu Saak na Yúdaa Iskariyot, yaa onan Yéesu
bíiŋɗa.

Yéesu yaa jëgí' mbooloomaa ee yaa wëkí' ɗúukoolí'caa
(Mëccëe 4: 23-25)

17 Yéesu yoosukka janjagaa na apotaa'caagari bi ga
ndëneeraa, ga daa ɓo' ɓiyewin ga tëelíbéecaagari eno-
heeɗa. Laakeera daama ɓan mbooloo wiyaak waa meyohee
kúlkaa Yúudée na teeraa Yéerúsaleem, na gohcaa ɓopukoh
na giiyaaɗa: Tíi' na Sídoŋ.

---

* **6:15 6: 15** Simoŋ yaama bokee ga ɓuwaa waa'see kilaak hafɓaɗa.

18 Ɓa hayeeri kisúkúruk, ee ya wëkí'ɓa ga
ɗúukoolcaagaɓa. Ɓuwaa raɓ amɗa wëkɗussa.
19 Ɓaa en ɓéeɓ yaa heel kile' gari, ndaga dooli meyohi
gari, wa wëkɗiɓa ɓéeɓɓa.

Yéesu wo''a ga ɓuwaa en ga mesiklaat na ɓuwaa en ga neɓlaatɗa
(Mëccë 5: 1-12)

20 Lëehí'ta Yéesu malakka tëelíbéecaagari, ya wo''a an:
- Ɗú yewinin múu', ɗú nduulcii ndaga Nguuraa Kooh
wuurúu.
21 Ɗú yewinin múu', ɗú ɓii ɗú yaaɓ watiɗa ndaga ɗú hay
kikap.
Ɗú yewinin múu', ɗú ɓii ɗú koduk watiɗa ndaga ɗú hay
kiyen.
22 Ɗú yewinin múu' moos, binaa Kowukii ɓii tah bi ɓuwii
sagussúu, ɓa kaallúu ga ɗuuyɓa ɓa ɓassúu, ɓa taasuk
teekcaagarúu.
23 Iñaama laakaa, laa neɓlukat, ɗú koltuki, ɗú hami
ndaga neehal wiyaak waa sekkúu ga ɗook-Kooh.
Ɓicaasamɓa sodalsee sëldíiga-Koohcaa fodaama.
24 Wayee nak, massa ɗú, ha'-alalcii ndaga ɗú laasin ɓakkúu.
25 Massa ɗú ɓii ɗú kapin watiɗa ndaga ɗú hay kiyaaɓ.
Massa ɗú ɓii ɗú yen watiɗa, ndaga ɗú hay ki'en ga coonu
ee ɗú hay kikoduk.
26 Massa way, binaa ɓuwii wo' garúu iñaa jofinaa, ndaga
ɓicaasamɓa tumsee fodaama na ɓuwaa tíkee hafɓa
ɓisëldíiga-Koohɗa ee lak sabohɗa.

Yéesu nakoh kiwaa' ɓaa saŋngaa
(Mëccë 5: 38-48; 7: 12a)

27 Yéesu tíkka ga an:
- Wayee ɗú ɓii ɗú súkúrukkooɗa, mi wo''úu an: waarat
ɓuwii heñohsirúuɗa, tumɗat ɓuwii saŋngúuɗa iñaa jofin.
28 Kíimat Kooh ya barkeel ɓuwii cojirúuɗa ee kíimɗat
ɓuwii sodalirúuɗa.
29 Binaa ɓo' feekkaa ga ŋaamaa, eraari wíinoowaa ɓan.
Binaa ɓo' te' sabadooraagaraanaa, kaa sagi'ti túrkaa ɓan.
30 Ɓaa kíimmbaa yen ɓéeɓ, laa onaari; ee ɓaa te' iñaa en
yuufunaa, kaa te'siswa.
31 Fodaa daa ɗú waa' ɓimooroommbúu tumi'túuɗa, laa
tumɗatɓa iñaa manɗa.
32 Binaa en lak ɗú waa' ɓuwii waa'túuɗa rekaa, ndamii
wiida wërí ɗú laakan ga iñaama? Bi ga ɓuwii júwussiiɗa
sah waa'sin ɓuwaa waa'ɓaɗa.
33 Ee binaa en lak ɓuwii tumɗirúu yijófí'ɗa ɓërí rek ɗú
íki' iñaa jofinaa, ndamii wiida wërí ɗú laakan ga iñaama?
Bi ga ɓuwii júwussiiɗa sah tumsinka.

34 Ee binaa en lak ɓuwaa ɗú yaakaa' an ɓa hayyúu
kifayɗa ɓërí rek ɗú wútíranaa, ndamii wiida wërí ɗú
laakan ga iñaama? Bi ga ɓuwii júwussiiɗa sah wútí'sin
ɓuwaa man naɓaɗa, lëehíraa ɓa laas iñaa hín na iñaa ɓa
wútírohɗa.
35 Kon waarat ɓuwii saŋngúuɗa, tumɗatɓa yijófí', erohat
ee kaa séentukat dara ga, en ɗanaa neehalaagarúu hay
kiyak ee ɗú yah towutii Kooh yii ga ɗookaa-ɗookɗa,
ndaga Kooh jofin ga ɓuwii tookkiiri kigërëm ga iñcaa ya
tumi'ɓaɗa.
36 Líifat na yërmaandi fodii dii Paammbúu Kooh líif na
yërmaandiɗa.

Yéesu wo''a an ken hanat ki'atti' mooroomci
(Mëccëe 7: 1-5)

37 Yéesu tíkka ga an:
- Kaa atti'at ken, en ɗanaa Kooh atti'oorúu. Kaa tamat
ken, en ɗanaa Kooh tamoorúu. Bayalat ɓimooroommbúu
en ɗanaa Kooh hayyúu kibayal.
38 Onohat en ɗanaa Kooh hayyúu ki'on: ɗú hay kinatɗu
yen, ɗú go'ɗu yewin, yëngëlu bi ɗeguk, líif bi aamuki,
ndaga nataa ɗú natoh ɓuwiiɗa wërí ɗú natohohsan.
39 Lëehí'ta, Yéesu liiwukkaɓa anee ɓan:
- Búumí' mín kinook búumí' mooroomcine? Baanaa
ɓéeɓɓa ɓa ɓanak, ɓa keenanndii ga noge?
40 Tëelíbée mínoo kipaaf ɓaa jëgí'tiɗa, wayee tëelíbéenaa
mat ga jagaagarinaa hay kile' ga jëgírohaagari.
41 Iñii tah ya fu malaki ɓolaa en ga kuhaskaa mooroomfu,
ee fu mínoo sah kimalaksukoh dúuñii en ga kuhaski-
igaraaɗa?
42 Fu yii fu hottii dúuñii en ga kuhaskiigaraaɗa, fu mínan
na kiwo' mooroomfu an: «Fiilii, íisa mi nísí'taa ɓolii en ga
kuhaskiigaraa»? Fu yii fu jófjófɗuki ga fíkíi ɓuwiiɗa, ɗewaa
kinís dúuñii en ga kuhaskiigaraaɗa, en ɗanaa fu hay kihot
dijófí' bi fu mín kinís ɓolaa en ga kuhaskaa mooroomfuɗa.

Yéesu jëgírohha ga kedik na towutaa ka límɗa
(Mëccëe 7: 16-20; 12: 33-35)

43 Yéesu tíkka ga an:
- Kedik kijófí' límoo kowukaa moroo ee kedikkaa
ɗúukoolin límoo kowukaa morin.
44 Kedikkaa en ɓéeɓ ínohohsan ga towutaa ya laakɗa:
ken ɓeenoo towu een ga ka'ka' ee ken ɓeenoo towu reseŋ
ga pëegíi-ñaawaaɓ.
45 Ɓo' yijófí' tumi iñaa jofin, ndaga iñaama rek yërí ya
ɗaak ga keeñaagari. Ɓo' yibóní' tumi iñaa bonin ndaga
iñaama rek yërí ya ɗaak ga keeñaagari. Ee ɓo', iñaa ya
meydohi ga kúuwciɗa, wërí líif ga keeñci.

Liiwukaa Yéesu wo' ga loo kaancaa kanakcaaɗa
(Mëccë 7: 24-27)

46 Yéesu tíkka ga an:
- Ɗú ɓayohhoo ya «*Ha'mudii, Ha'mudii» ee iñii mi
nakirúuɗa ɗú tumoori?
47 Ɓaa hay garoo ɓéeɓ ee ya súkúruki wo'eenciigoo ee
ya taabukica ga tumeenaagari, mi hayyúu kiwo' ɓaa ya
mëdírohu nariɗa:
48 Ɓaa yaama mëdírohu na ɓaa enee na kitawah kaan; ya
acca bi huutta, ya daɓpa atoh, ya yíppa kaanfaa ga ɗookgaa.
Toɓ wiyewin keennda bi ɓaalaa líiffa, wambalaa tapukka
ga kaanfaa ee mínndiifa kiɓúuk ndaga tawahaa kaanfaa
yëgíseera.
49 Wayee ɓaa keloh ee taabukkii wo'eenciigoo ga
tumeenaagari, ɓaa yaama mëdírohu na ɓaa tawah kaan,
yíppafa ga ɗook kakay ee accii dara. Waa wambalaa
tapukka ga kaanfaa faama, ga saasi, fa ɓú'ta ee kaanfaa
ɓéeɓ yasukohha.

7

Yéesu wëkí'ta súrgaa soldaaraa yiyaakyaa
(Mëccë 8: 5-13)

1 Ga waa Yéesu lëehí'ta kiwo' iñcaa ya waaree ɓuwaa
kelohɗa, ya ka'ta teeraa Kafarnawom.
2 Daama laakeera soldaaraa yiyaakyaa kuliyuki ga heñɗa.
Ɓaa yaama laakeera súrga, yaa ya keeñukin, lakanaa
súrgaa ɗúukoolin bi yaa yah kilëehɗuk.
3 Ga daa soldaaraama kelohee iñaa wo'u ga loo Yéesuɗa,
ya wossa ga yaakcaa yaawúu'caa kikíimmbi ya hay kiwëkí'
súrgaagari.
4 Ɓuwaa wosseeɗa hayussa ga Yéesu, ɓa tuukki'tari tek,
ɓa wo''ari an:
- Ɓii wossíi garaaɗa, calin kidímal,
5 ndaga ya waarin ɓu-dëkiigaríi, ee yërí tawah jaangu-
yaawúuraagaríi.
6 Waa ennda ɗa Yéesu yaa yah naɓa. Ga waa ɓa deeyca
kaanfaa, soldaaraa yiyaakyaa wosissa ga fiiliimuncaagari,
ɓa wo' Yéesu an:
- Kiyaakii, kaa sodal haffu, ndaga joobinndoo fu aas
kaanndoo,
7 iñaama yërí tah bi mi wo' an joobinndoo mi hay na
kihaffoo kihídohnee naraa. Wayee wo'aa wo'een wíinoo
rek, súrgiigoo wak.
8 Ndaga mi ga kihaffoo, mi laakin ɓuwaa hanohhoo ɗook
ee mi laakin soldaa'caa hanohussoo kakay. Binaa mi wo' yii

an karanaa, ya ka'; mi wo' yíinoo an hayanaa, ya hay; ee
binaa mi wo' súrgaagoo an tumaa iñii yiinaa, ya tummbi.
9 Daa Yéesu kelohee wo'eencaama, ya waaru''a ga sol-
daaraa yiyaakyaa. Ya mëeñsukka ga mbooloomaa taabu-
keeriɗa, ya wo''a ɓuwaa an:
- Mi wo''úu man, bi ga ɗuuy Isarayeel sah mi mossii kihot
ɓaa laak ngëmaa hín na wii garoo.
10 Lëehí'ta ɓuwaa soldaaraa woseeɗa ɓoyukussa kaanfaa.
Ɓa laakka súrgaa ɗúukooleeɗa wakin peleŋ.

Yéesu mílísi'ta kowukaa ɓaa yaalaa kaanin

11 Lëehí'ta Yéesu ka'ta teeraa wo'si Nayinɗa.
Tëelíbéecaagari na ɓo' ɓiyewin taamsee nari.
12 Ga waa ɓa deeyca aasaaraa dëkaa, ya hotta ɓuwaa
ɓaa yah ki'acnee faraaf. Ɓaa kaanɗa, enee kowu kíinoo
ga eeci; ee eemunaa, yaalaa kaanin. Laakeera ɓo' ɓiyewin
ga dëkaa, ɓaa taam na ɓetifaa ga waas acaa'caa.
13 Daa Yéesu Ha'mudii hotee eemunaa, ya laakka
yërmaandi wiyaak gari, ya wo''ari an:
- Kaa koduk!
14 Lëehí'ta, Yéesu deeyca, le''a ga ñoyaa ɓuwaa abohɗa,
ɓa tuukka. Yéesu wo''a an:
- Oomaa-fiilii, mi nakkaa, kolka!
15 Ɓaa kaaneeɗa kolukka, yuŋnga yaa aaw kiwo'. Yéesu
íkkari eemunaa.
16 Ɓuwaa ɓéeɓba tíitussa ga iñaama ee ɓa ɓaa kañ Kooh,
ɓa ɓaa wo' an:
- Sëldíiga-Kooh yiyaak hotukin ga ɗuuycuu, ee Kooh
hayin kiɓaaɓ ɓu-kaanci.
17 Iñaa aaw ga Yéesu yaa ɓéestírukohu ga kúlkaa Yúudée
ɓéeɓ na iñaa wíilwaɗa.

Saŋ-Bëtís wosohha ga Yéesu
(Mëccëe 11: 2-19)

18 Tëelíbéecaa Saŋ ɓéestírussari iñcaa Yéesu tumeeɗa
tóohca. Ya ɓayya ɓanak gaɓa,
19 ya wossaɓa ga Yéesu, Ha'mudii, kimeekissi an: «Fu yërí
en ɓaa jom kihayɗanoo ɗí sekan ɓo' yiliis?»
20 Ga waa ɓa ka'ta bi ga Yéesu, ɓa wo''ari an:
- Saŋ-Bëtís yërí wossíi garaa kimeekissaa ati fu yërí en
ɓaa jom kihayɗa wala ɗí sekan ɓo' yiliis.
21 Ga wahtaama sii', Yéesu wëkí'ta ɓo' ɓiyewin ga
ɗúukoolcaagaɓa, na ga iñaa mesikɓaɗa, ya kaalla raɓcaa
ga ɓuwaa ee búumí' ɓiyewin, ya onndaɓa kihot.
22 Ya dalla ɓuwaa kitaas an:
- Karat ɗú ɓéestí'nee Saŋ iñcii ɗú hotɗa, na iñcii ɗú
kelohɗa: búumí'cii ɓii hot, lafañcii ɓii tíin dijófí', gaanacii

ɓii sétíru, ɗekcii ɓii keloh, faraafcii cii mílís, nduulcii ɓii yéegalu Hewhewii winéwí'wii.
23 Ɓaa mi tahhiiraa kisoof fenoo ga ngëmaagaraanaa, fu yewinin múu'!

Iñaa Yéesu wo' ga Saŋɗa

24 Ga waa ɓuwaa Saŋ woseeɗa karussa, Yéesu aawwa kiwo' mbooloomaa iñaa aaw ga Saŋ, an:
- Ɗú karee kimalaknee ya ga ëgí'-dúndagaa? Pëegíi-përúudúufaa en na ki'eguk ga uurisaane?
25 Enndiikanaa ɗú karee ya kimalaknee? Ɓo' yaa ekuk kúltí cimóríre?
En ki'enaa, ɓuwii ekuk kúltí cimórí' ee dëku ga iñaa newinɗa, ɓii ga kaancii buu'cii.
26 Kon ɗú karee kimalaknee ya daama? Sëldíiga-Koohe? Ee! Mi wo''úuka, ɓaama paafin sah sëldíiga-Kooh.
27 Saŋ yërí en ɓaa wo'u ga Këyítfaaɗa an: «Mi yii wos ɓo''oo, yaa ɗëwrukanndaa, kiwaayuki'taa waasum.»
28 Yéesu tíkka ga an:
- Mi wo''úuka, ga ɓuwii límukoh ga ɓetiɗa ɓéeɓɓa, laakkii ga yaa wëñ Saŋ kiyak, wayee ɓaa wëñ kijutuut ga Nguuraa Koohɗa yërí wëñ Saŋ kiyak.
29 Ɓéeɓ ɓuwaa súkúrukeeriɗa, bi ga juuticaa tookussa an Kooh júwin, ee Saŋ bëtísi''aɓa.
30 Wayee Fërísiyeeŋcaa na jëgíroh-waascaa sagussa Saŋ bëtísi'ɓa, fodaama ɓa teewohee an ɓa faali''ii iñaa Kooh waari'ɓaɗa.
31 Yéesu tíkka ga an:
- Kon ɓuwii jamaanii wati, mi mëdírohanɓa na ɓa? Ɓa man na ɓa?
32 Ɓa man na oomaacaa yugu ga paanaa dëkaa, ɓíinoo ɓaa wo' ɓimooroomɓa an: «Ɗí mbiiɓɗinndúu ee ɗú hammbii! Ɗí helemin ee ɗú kodukkii!»
33 Ndaga Saŋ-Bëtís hayin, ya ñamoo ee anoo fodii ɓuwii, ee ɗú wo' an: «Ya laak raɓ».
34 Kowukii ɓii hayin, kii ñam, kii an, ee ɗú wo' an: «Malkat ɓii yii halaat kiñam doŋ na ki'an biiñ ee ya fiiliimunoh na juuticii na tumoh-baakaa'cii.»
35 Wayee ɓéeɓ ɓuwii took kiñaañkii Koohɗa ínohuunun an ka júwin.

Yéesu bayalla ɓetifaa júɓpii ga kaan Simoŋ Fërísiyeegaa

36 Laakka Fërísiyeegaa ɓay Yéesu kiñamnee nari. Yéesu ka'ta kaanfaa Fërísiyeegaa, ya yuŋnga kiñam.
37 Lak laakin ga teeraa ɓeti, yaa júɓpii. Daa ya yéegee an Yéesu yaa ñam ga kaanfaa Fërísiyeegaa, ya haydohha

kujúlúŋkaa líifin na la'koleñ, jaa hëwrohu na atohaa wo'u albataa'*.
38 Ya tuukohha Yéesu fenoo, ga kotcaagari. Ya yaa koduk bi yaa tóoyí' kotcaa Yéesu na mooncaagari. Lëehí'ta, ya yaa moos kotcaa na fenfaagari, ya yaa fuunca, ee ya yaa leefca la'koleñ.
39 Daa Fërísiyeegaa ɓayee Yéesu kiñamɗa hotee iñaama, ya yaa wo' ga helci an: «Ɓii yii enee sëldíiga-Koohaa, eneenaa ya hay ki'ínoh ɓii en ɓetifii le' gariɗa ati ya ɓa: eneenaa ya hay ki'ínoh an ɓii yii ɓetifaa júɓpii.»
40 Yéesu taassa wo''a Fërísiyeegaa an:
- Simoŋ, laakin iñaa mi waa'taa kiwo'.
Simoŋ taassa an:
- Jëgírohii, wo'a!
41 Yéesu wo''a an:
- Enee ɓo' ɓanak, ɓaa laaki' ɓo' kobot: yíinoo ɓayɗeeri denariyon† citéemée'-yëtúus, yíinooyaa cidaaŋkaah-yëtúus.
42 Ya múuñí'taɓa ɓéeɓba ɓanakɓaa ndaga lak ɓa mínéeríiri kifay. Kon yiida wëñanndi kiwaa' ga ɓuwaa ɓanakɓaama?
43 Simoŋ taassa an:
- Mi fooŋ man yaa múuñɗu kobotfaa wëñ kiyakɗa, yërí.
Yéesu wo''ari an:
- Fu wo'in kayoh.
44 Lëehí'ta Yéesu mëeñsukka ga ɓetifaa, wo''a Simoŋ an:
- Fu hotin ɓetifii fiine? Ya tísɗinndoo kotciigoo na moonciigari, ya moosɗinndooca na fenfiigari. Wayee fu, mi aasin kaanfu ee fu e'tiiroo músú kitís kotciigoo.
45 Fu gatanukkiiroo fu fuunndoo, wayee iñaa mi aasee dii, ya íissii kifuun kotciigoo.
46 Fu leeffii sah dúuleen wi'éeñí' ga hafiigoo, wayee ya, ya leefin la'koleñ ga kotciigoo.
47 Kërí tah mi wo''aa man kiwaa'kii kiyaakkii en gariɗa kërí teewoh an baakaa'ciigari ciyewincii ɓayaluunun. Wayee ɓo', kiwaa'kaagari jutuutaa, lakanaa ɓayalu jutuut.
48 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''a ɓetifaa an:
- Baakaa'cumgaraa ɓayaluunun.
49 Ɓuwaa boksee nari kanuɗa ɓaa wo' ga helcaagaɓa an: «Ɓii yii ya ɓa, bi ya ɓayalli sah ɓaakaa'?»
50 Wayee Yéesu wo'issa ɓetifaa an:
- Ngëmumgaraa músalinndaa, karaa na jam.

---

* **7:37 7: 37** Malkat Mëccëe 26: 7. Albataa': iñaa heet atohaa pessi hen, hëwíru bi wa mín kitum la'koleñ. † **7:41 7: 41** *Denariyon* Iñaa heet kopa' ɓu-Room ee wa hín na fay lëgëy noh-noh ɓo' yíinoo.

8

Ɓeticaa taamsee na Yéesuɗa

1 Lëehí'ta, Yéesu yaa ka' ga dëk-teerucaa na dëk-kawcaa,
yaa jangat ee yaa yéegaloh Hewhewaa winéwí'waa Ngu-
uraa Kooh. Tëelíbéecaagari ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa
taamsee nari,
2 na ɓiɓeti, ɓaa wëkɗusee ga raɓ na ɗúukool ciliis:
enee Mërí ee ɓaysi Mërí Makdalaa*, yaa raɓ ɓiyitnaɓanak
meydohsee gariɗa;
3 Saan, ɓeti Húusas tuukkoh-alalaa buu' Eroot; Súsaan na
ɓeti ɓiyewin ɓiliis ɓaa dímalsee Yéesu na tëelíbéecaagari
ga iñaa ɓa laakɗa.

Liiwukaa wo' ga loo sokohaaɗa
(Mëccë 13: 1-9; Marka 4: 1-9)

4 Mbooloo wiyaak hídírukohha ee ga dëk-teeraa en ɓéeɓ
ɓuwaa ɓaa meyoh ga kihay ga Yéesu, ya wo''a liiwukii wii:
5 - Enee línoh, ya ka'ta kisoknee tesohtaagari. Ga daa ya
en na kisokɗa laakka tesohtaa keen ga ɗook waasaa, kotcaa
togisohhata, selcaa ñammbata.
6 Laakka tesohtaa keen ga ɗekataa yewinin atoh, ta taa
paal, ta súɓpa ndaga ta laakéerii tooylaat.
7 Laakka tesoh tiliis taa keen ga ɗook yówée-lúp, ta
paaldohha na lúpcaa, lúpcaa onndata.
8 Ee laakka tesohtaa keen ga kakayfaa laakin dooli, ta
paalla, ta yakka, ta meydohha boŋ. Bogaa en ɓéeɓ towu
titéemée'.
Waa ya lëehí'ta kiliiwuk ɓodaama, ya wo''a ga ɗook an:
- Ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúruka!

Iñii tah Yéesu liiwuki ɓuwaa henɗa
(Mëccë 13: 10-17; Marka 4: 10-12)

9 Tëelíbéecaa Yéesu meekissari iñaa liiwukaama waa'
kiwo'ɗa.
10 Ya taassaɓa an:
- Ɓú ɓërí e'see ki'ínoh kúmpacaa Nguuraa Kooh. Wayee
ɓuwii tesɗa ɓa kelohan ga liiwuk na liiwuk, doonaa «ɓa
mín kimalak ee ɓa hotoo dara, ɓa mín kikeloh ee ɓa ínohoo
dara.»

Yéesu ɓéestí'ta iñaa liiwukaa waa' kiwo'ɗa.
(Mëccë 13: 18-23; Marka 4: 13-20)

11 Yéesu wo''aɓa an:
- Iñii yii yërí liiwukii waa' kiwo': pesohpaa përí en
wo'eenaa Kooh.
12 Ɓuwii ɓíinoo madu na ɗookgaanaa waasaa tesohtaa
keenohɗa. Ɓa kelohin wo'eenii Kooh, wayee Seytaani

---

* **8:2 8: 2** Mërí yaa dëk teeraa Makdalaa. Yërí wo'u Mërí-Malleen.

hayinaa, nísiwa ga keeñcaagaɓa doo ɓa gëmoo bi ɓa mín kimúc.
13 Ɓíinoo madu na ɗekataa yewinin atohɗa, ɓërí en ɓuwaa, binaa ɓa keloh wo'eenaa Koohaa, ɓa safa' gawa kite', wayee ɓa íisoo wo'eenaa yíp níil ga keeñcaagaɓa; ngëmaagaɓa maañoo, ee Seytaani jéematukiɓanaa, ɓa tagohi nawa.
14 Tesohtaa keen ga yówée-lúpcaaɗa, teewoh ɓuwaa kelohsin wo'eenaa Kooh, wayee halaat na alal na neɓlaat ëldúna abuɓa ga kipesɓa; iñcaama on wo'eenaa Kooh bi ɓa mínoo kimat fodii pohoopaa ɓay bogaa lúudin.
15 Tesohtaa keen ga kakayfaa laakin dooliɗa, teewoh ɓuwaa keloh wo'eenaa Kooh ee ɓa amwa na keeñ wijófí', wijúwí' ee ɓa yëgís ga bi ɓa tumi fodaa pohoopaa ɓay boŋ wijófí'.

Liiwukaa Yéesu wo' ga loo lampuɗa
(Marka 4: 21-25)

16 Yéesu wo''a an:
- Ken taaloo lampu, lí' kanu ga, wala tofwa ga fíldoo fayaaŋ, wayee fu líkanwa hen doonaa ɓuwaa aas túuyaaɗa, hot lee'laataa.
17 Iñaa ɗaakuk ɓéeɓ hay kihotuk ee iñaa apoh kúmpa ɓéeɓ hay ki'ínohu ee hay kimeydohu faŋ.
18 Malaksukohat book ga dum ɗú súkúrukiɗa, ndaga ɓaa laakin hay kiɓaatɗu; wayee ɓaa laakoo, iñaa ya fooŋ an ya laakinɗa sah hay kite'u gari.

Eew Yéesu na ɓikëmëeŋkí Yéesu
(Mëccëe 12: 46-50; Marka 3: 31-35)

19 Eew Yéesu na ɓikëmëeŋkí Yéesu hayussari kimalaknee. Wayee ɓa mínndii kile' bi gari ndaga mbooloomaa.
20 Laakka ɓaa yéegal Yéesu an:
- Eefu na ɓikëmëeŋkífu ɓaa day, ga fooh, ɓa waa'taa kihot.
21 Wayee Yéesu taassaɓa ɓéeɓɓa an:
- Eewwoo na ɓikëmëeŋkíroo ɓërí en ɓuwaa súkúruki wo'eenii Kooh ee ɓa taabukiwa ga tumeencaagaɓa.

Yéesu tuukí'ta uuris wiyaak
(Mëccëe 8: 23-27; Marka 4: 35-41)

22 Laakka bes Yéesu aassa na tëelíbéecaagari ga gaallooci, ya wo''aɓa an:
- Ɗu paafat giiyii ɓakaa hanoh gaaɗa.
Ɓa ɓaa yah.
23 Yéesu neehha lak ɓa ɓaa yah ga ɗuuy giiyaa. Uuris wiyaak dalla kiyíp ga giiyaa, músúmaa maa soruk ga loocaa bi waa waa' kilíif ee tumuuntaagaɓa taa waa' ga ki'eem.
24 Ɓa deeyca ga Yéesu, ɓa yúunndari an:

- Jëgírohii, Jëgírohii, kikaankii kii hayyuu!
Yéesu yúudukka, gëtta uurisaa na dúuscaa, ca seemmba, ɗekataa ennda cel.
25 Lëehí'ta Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Ngëmumgarúu naroo ɗa wada?
Wayee ɓa tíitta, ɓa waaru''a lool, ɓa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an:
- Moo, ɓii yii ya ɓa? Ya ebili sah uurisii na músúmii ee ca kelohɗiri!

Yéesu wëkí'ta ha'-raɓ ga Gerasaa
(Mëccëe 8: 28-34; Marka 5: 1-20)

26 Yéesu na tëelíbéecaagari teerussa ga gohaa Gerasaa ëewrukoh na gohaa Gëlíléeɗa.
27 Yéesu yaa yoosuk ga gaal-loocaa, laak ɓo' yaa dëk-teeraa, yaa gú'ɗukohhi. Ɓaama enee ha'-raɓ. Iñaa ya gëy ki'ekuk kúltí maañin lool ee ya dëkéeríi ga kaan, ya dëkee ga loycaa.
28 Daa ya hotee Yéesu hen, ya fiippa, ya jafukka ga kotcaa Yéesu, ya wo''a didóolí' an:
- Fu naroo ya, Yéesu, fu Kowukii Kooh yii ga ɗookaa-ɗookɗa? Mi kíimmbaa hen, kaa tummboo iñaa meskin.
29 Iñaama, ɓaa wo'eeri ndaga Yéesu ebilee rawaa kimeyoh gari. Rawaama yewneerari kiɓúuki, en ɗanaa ɓuwaa tëhdohiri, yahcaa poku na ceen, ɓa jëengí kotcaa. Wayee ya gú' ceencaa, ya weel jéeŋcaa ee rawaa ëewdohiri ëgíraa.
30 Yéesu meekissari an:
- Fu teeku na?
Ya taassa an:
- Mi teeku coogeel.
Ya wo'ee iñaama ndaga raɓ ɓiyewin ɓërí abeeri.
31 Raɓcaa ɓaa kíim Yéesu an ya hanatɓa kiye' ga ɓu-baam†.
32 Lakanaa laakin yop-mbaam-parki wiyaak waa en na kiníiru daama ga janjagaa. Raɓcaa kíimussa Yéesu ya onɓa ki'aas ga mbaamcaama. Ya onndaɓa iñaama.
33 Raɓcaa meyussa ga ɓaa, aasussa ga mbaamcaa. Yop-mbaamaa írkísukohha janjagaa, keennda ga giiyaa, wa muu'ta.
34 Daa níirohcaa hotee iñaa laak yaama, ɓa núppa, ɓaa ɓéestí' iñaa hewɗa ga teeraa na dëk-kawcaa.
35 Ɓuwaa karussa kimalaknee iñaa hewɗa. Ɓa ka'ta bi ga Yéesu, ɓa laak ɓaa raɓcaa meyoh gariɗa yugin kakay ga

† **8:31 8: 31** *Ɓu-baam* Ɗekataa jafohsi raɓcaa ga bí' kakayɗa. Ga baahaa yaawúu'caa, ɗekataama, ga bí' kakayɗa, raɓcaa ɗaaksi da, ɓa seki ɓesaa ɓa atti'san kikaan bi taa'ɗa.

kotcaa Yéesu, ekukin kúltí, taabin na sagaagari. Ɓa dalla kiniik.
36 Ɓuwaa hotee iñaa laakɗa ɓaa ɓéestí'ɓa ga daa ha'-
rawaa wëkɗuseeɗa.
37 Waa ennda ɗa ɓéeɓ ɓuwaa en ga gohaa Gerasaaɗa
kíimussa Yéesu ya úsaayɓa ndaga lak ɓa tíitin lool. Yéesu
aasissa ga gaal-loocaa kiyah.
38 Ɓaa raɓcaa meyohee gariɗa kíimmba Yéesu ki'íissi ya
taam nari. Wayee Yéesu onndiirika, ya wo''ari an:
- Ɓoykaa kaanfu ee fu ɓéestí' tóoh iñaa Kooh tumi'taaɗa.
39 Ɓaa ka'ta ga ɗuuy teeraa tóoh kiyéegalohnee iñaa
Yéesu tumi'tiɗa.

Yéesu wëkí'ta ɓeti, mílísí'ta kowukaa Yayros
(Mëccëe 9: 18-26; Marka 5: 21-43)

40 Yéesu ɓoyukka tewisaa wíinoo, mbooloomaa
tëebílukkari, ndaga ɓéeɓ sekeeri.
41 Daama, laakka ɓaa hay gari. Ya teeku Yayros ee
kuliyukee ga jaangu-yaawúu'caa. Ya yí''a ga kotcaa Yéesu,
ya kíimmba Yéesu ya hay kaanci,
42 ndaga kowukaagari kiɓetikaa ka kíinoo doŋ ya laakɗa
kaa yah kilëehɗuk. Ka jom kilaak tíkíis tidaaŋkaah na
tanak.
Ga daa Yéesu enee na kiyahɗa, ɓuwaa ɓaa ñuupuk gari
bi ya yaa yah kipa'.
43 Laakeera daama ɓetifaa meydohee ñíf iñaa le'in tíkíis
tidaaŋkaah na tanak. Iñaa ya laakeeɗa tóoh leehha ga
payohcaa ee yíinoo gaɓa mínndiiri kiwëkí'.
44 Ya koorohha fenoo, le''a ga pawaa kúltífaa Yéesu: Ga
saasi ñífaa aamki gariɗa gú'ta.
45 Daama Yéesu meekisohha an:
- Ɓii le' garoo ɓa?
Waa ɓaa en ɓéeɓ yaa taasuk, Pee' wo''ari an:
- Jëgírohii, man ɓuwii wíiluununndaa ee ɓii ñuupuk
garaa!
46 Wayee Yéesu tíkka ga an:
- Ɓo' le'in garoo kay, ndaga mi yéegin an laakin doolaa
meyohee garoo.
47 Ga waa ɓetifaa ínohha an ya mínsiséeríi kiɗaakuk,
ya yaa saak, yaa hay. Ya jafukneera ga kotcaa Yéesu. Ya
ɓéestí'ta ga fíkíi ɓuwaa ɓéeɓɓa iñaa tahee bi ya le''a ga
kúltífaa Yéesuɗa na daa ya wak ga saasiɗa.
48 Yéesu wo''ari an:
- Jowu, ngëmumgaraa músalinndaa. Karaa na jam.
49 Lak Yéesu yaa lís kiwo' fodaama, laakka ɓaa meyoh
kaanfaa Yayros, wo''a yaama an:

- Kowukaagaraa kiɓetikaa kaanin, calissiiraa kisonlukohis Jëgírohii ga.
50 Wayee Yéesu, daa ya kelohee iñaama, wo''a Yayros an:
- Kaa niik dara, gëmaa hen rek ee ka hay kipes.
51 Ga waa Yéesu le''a kaanfaa, enndii Pee', Saŋ, Saak, eew ku'oomaakaa na paamunaanaa, ya tookkii ɓo' yiliis aas nari.
52 Ɓuwaa ɓéeɓɓa ɓaa looyoh, ɓaa fiipoh didóolí' ndaga ku'oomaakaa. Yéesu nak wo''aɓa an:
- Íisat kodukeenii, oomaanii kaanndii wayee ya en na kineeh.
53 Daama ɓuwaa ɓaa ciiɓsukki ndaga ɓa ínoheera an oomaanaa kaanin.
54 Wayee Yéesu ammbari ga yahaa, lëehí'ta ya wo''a didóolí' an:
- Oomaanii, koluka!
55 Fodaama fítaa ku'oomaakaa íkukka ga, ya kolukka ga saasi. Lëehí'ta, Yéesu nakohha oomaanaa eru ñamah.
56 Paam ku'oomaakaa na eeci waaru'ussa lool, wayee Yéesu ɗíŋngaɓa an ken hanat ɓo' kiwo' iñaa laakee yaama.

9

Yéesu wossa apotaa'caa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa
(Mëccëe 10: 5-15; Marka 6: 7-13)

1 Yéesu nëgírohha tëelíbéecaa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa, ya e'taɓa dooli na kimín kikaal raɓcaa ɓéeɓɓa ga ɓuwaa, na kiwëkí' ɗúukoolí'caa.
2 Lëehí'ta ya wossaɓa kiyéegaloh Nguuraa Kooh na kiwëkí' ɗúukoolí'caa.
3 Ya wo''aɓa an:
- Ɗú en na kiyahaa, kaa ɓaydohat dara; hanat ki'en doo' wala hëmbu, wala ñamah, wala kopa'. Ee kaa ɓayat yaa en ɓéeɓ kúltí kanak.
4 Túuyaa ɗú aasoh ɓéeɓ, tesat da bi ga daa ɗú kolkohan daama.
5 Ee binaa ɓuwaa sagussúu kitook ga kaancaagaɓanaa, meyat dëkaa waama, yëekírukat pëndëlaa ga kotcaa-garúuɗa. Iñaama hay kiteewoh kimúuykaagaɓa.
6 Tëelíbéecaa karussa, ɓa koo'ta ga dëk na dëk, ɓa ɓaa yéegaloh Hewhewaa winéwí'waa ee ɓaa wëkí' ɗúukoolí'caa ga daa en ɓéeɓ.

Eroot jaahli''a ga iñaa wo'u ga Yéesuɗa
(Mëccëe 14: 1-12; Marka 6: 14-29)

7 Eroot, buuraa gohaa Gëlílée, yéeŋnga iñaa heweeɗa tóoh. Ya jaahli''a ga ndaga laakeera ɓuwaa wo'ee an:
- Saŋ yërí mílís ga ɓuwaa kaanɗa.

8 Ɓíinoo an:
- Ili yërí hay.
Ɓíinooɓaa an:
- Yíinoo ga sëldíiga-Koohcaa waama yërí mílís.
9 Wayee Eroot wo''a an:
- Saŋ, mi gú'lukka hafaa. Kon ɓii mi keloh ya wo'ɗu iñcuma ɓéeɓcaɗa ya ɓa?
Ga iñaama ya aawwa kiheel kihot Yéesu.

Yéesu tummba kíntaan ga mbúurú ciyëtúus na jën kanak
(Mëccë 14: 13-21; Marka 6: 30-44; Saŋ 6: 1-14)

10 Apotaa'caa ɓoykussa, ɓa ɓéestí'ta Yéesu tóoh iñcaa ɓa tumeeɗa. Ya wo''aɓa ɓa taam nari, ya ka'ta naɓa daa wéetin, ga ɓak teeraa wo'u Betsaydaa.
11 Daa ɓuwaa yéegeeka, ɓa taabukkari. Yéesu íissaɓa ɓa hay, lëehí'ta ya yaa wo'ɓa ga iñaa aaw ga Nguuraa Kooh, ee ya yaa wëkí' ɓuwaa sooluk kipayuɗa.
12 Tëelíbéecaa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa deeyussa ga Yéesu lak Kooh yaa hooɓ, wo'ussari an:
- Íisaa ɓuwii ɓa aas dëk-kawcii na yopcii ga yahaaniiɗa, ɓa heelnee daa ɓa neehan na iñaa ɓa ñaman ndaga ɗekatii ɗu enohɗa laakoo dara.
13 Wayee Yéesu loffaɓa an:
- Eratɓa na kihaffúu iñaa ɓa ñaman.
Wayee ɓa taassa an:
- Ɗí laakkii iñaa wëñ mbúurú ciyëtúus na jën kanak. Hanaa ɗí ka' kilomnee ñamahcaa kap ɓuwii ɓii ɓéeɓɓa.
14 En ki'enaa, laakeera daama iñaa le' yaal ɓijúnni-yëtúus. Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Yuŋɗatɓa, ɓa nëgírukoh kom kom, ɓuwaa le' ɓidaaŋkaah-yëtúus.
15 Ɓa tummba fodaama. Ɓa yugi'taɓa ɓéeɓɓa.
16 Yéesu ɓeɓpa mbúurúcaa ciyëtúuscaa na jëncaa kanakcaa, ya taaginukka ɗook, ya gërëmmba Kooh gaca. Lëehí'ta ya gú'sohhaca, ya e'ta tëelíbéecaa ɓa waroh ɓuwaa.
17 Ɓuwaa ɓéeɓɓa ñammba bi ɓa kappa pút, ee pañi cidaaŋkaah na kanak wookussa ga iñaa teseeɗa.

Pee' wo''a an Yéesu yërí en Kiristaanii
(Mëccë 16: 13-19; Marka 8: 27-29)

18 Laakka bes, lak Yéesu enee na kikíim Kooh haŋci ee tëelíbéecaagari ensee nari daama. Ya meekissaɓa an:
- Ɓuwii wo'u an mi yërí en ɓa?
19 Ɓa taassa an:

- Laakin ɓuwaa wo' an fu yërí en Saŋ-Bëtís, ɓíinoo an fu yërí en Ili, ɓíinooɓaa ɓan an fu sëldíigaa mílís hen ee ɓok ga sëldíiga-Koohcaa waama.
20 Ya meekissaɓa an:
- Haa ɗú, ɗú wo' an mi yërí en ɓa?
Pee' taassa an:
- Fu yërí en Kiristaanii Kooh wosɗa.

Yéesu yéegalohha an ya hay kikaan ee ya mílís
(Mëccëe 16: 20-28; Marka 8: 30–9: 1)

21 Yéesu ɗíŋngaɓa na wo'een ciyëgísí' an ken hanat kiwo' iñaa aaw ga.
22 Doo ya hanndaɓa kiwo' an:
- Kowukii ɓii jomin kikooroh ga mesiklaat ciyewin. Ha'-kaancaa, sarahohcaa ɓiyaakɓaa, na jëgíroh-waascaa waa'sanndii gari kihot, ya hay ki'apu ee besaa wukaahay-waa tíkan ga kikaankaagariɗa, ya hay kimílís.

Kitaabuk Yéesu

23 Lëehí'ta Yéesu wo''a ɓuwaa ɓéeɓɓa an:
- Binaa ɓo' waa' kitaam ga fenooroonaa, ya alat hafci, ya kooruk kuraanaagari ɓesaa en ɓéeɓ, ya taabukkoo.
24 Ndaga ɓaa fu waa' kisom kumuunfunaa fu hayka kiñak bi taa'; wayee ɓaa mi tahhaa kiñak kumuunfunaa, fu hay kipes bi taa'.
25 Ee kilaak iñcii ga ëldúnaɗa tóoh jeriñan ɓo' ya, en lak ya ñak hafcinaa wala ya saŋku'aa?
26 Ndaga ɓaa mi enndaa kaci mi na wo'eeniigoonaa, fu hay ki'en kaci ga Kowukii ɓii bëríinaa ya hayan ga ndamaa-gari na waa paamci na waa malaakacaa ɓisela'í'ɓaa.
27 Mi wo''úuka ee kayoh; ɓiɓo' ga ɓuwii ɓii kaansoo ee ɓa hottii Nguurii Kooh.

Ndamaa Kooh yoosukka ga Yéesu
(Mëccëe 17: 1-8; Marka 9: 2-8)

28 Ga waa Yéesu wo''a wo'eencaama bi tíkka ga iñaa le' bes ciyitnakaahay, ya wo''a Pee', Saŋ na Saak ɓa taam nari, ya lappa naɓa ga ɗook jaŋjagaa kikíim Kooh.
29 Ga daa Yéesu enee na kikíim Koohɗa, fíkíifaagari ennda filiis ee kúltícaagari yaanaawwa ɗer bi caa melic.
30 Ga ɗekataama, laakka ɓo' ɓanak ɓaa mey ga ɗuuy ndamaa Kooh ee ɓa ɓaa saawal nari: enee Móyíis na Ili.
31 Ɓa ɓaa saawal nari ga iñaa aaw ga kikaankaagari yah kilaak ga Yéerúsaleemɗa.
32 Lak Pee' na ɓuwaa ya taam naɓaɗa ɓaa ga pëní fiyaak. Wayee ga waa ɓa yúudukɗa, ɓa hotta ndamaa Yéesu na ɓuwaa ɓanakɓaa tuuksee nariɗa.

33 Ga wahtaa ɓuwaama enu na kitagohu na Yéesuɗa, Pee' wo''a Yéesu an:
- Jëgírohii, dii newin garuu. Ɗu yípat dii taal kaahay: wíinoo wuufu, wíinoo wuu Móyíis ee wíinoo wuu Ili.
Pee' ínohéeríi iñcaa ya wo'ɗa.
34 Lak Pee' yaa lís kiwo' fodaama, laakka yaayeelaa hay, úullaɓa. Tëelíbéecaa tíitussa ga waa ɓa en na ki'aas ga ɗuuy yaayeelaaɗa.
35 Ee ga ɗuuy yaayeelaa laakka koonaakaa wo' an:
- Ɓii yii yërí en Kowukiigoo mi tanukɗa. Súkúrukatti.
36 Ga waa koonaakaa lëehí' kiwo'ɗa, tëelíbéecaa hotsee Yéesu rek daama. Ɓa ɗekohussa na iñaama, ee ga wahtaama ɓa ɓéestí'tii ken iñaa ɓa hoteeɗa.

Yéesu wëkí'ta oomaanaa laak raɓ
(Mëccëe 17: 14-18; Marka 9: 14-27)

37 Ga besaa tík gaɗa, Yéesu na tëelíbéecaa yoosukussa ga jaŋjagaa, mbooloo wiyaak hayyari kitëebíluknee.
38 Ga ɗuuy mbooloomaa laakka ɓaa en na kifiip an:
- Kiyaakii, mi kíimmbaa, malakɗaaroo kowukiigoo ndaga mi laakka doŋ!
39 Leekleek raɓ ɓúukki, ya aawi kifiip. Rawii saylukohiri, kúuwkaa kúuwi; ya sodalli lool ee ya gaawoori ki'íis.
40 Mi kíimin tëelíbéeciigaraa ɓa kaal rawii wayee ɓa mínndii.
41 Yéesu taassa an:
- Ɗú, ɓuwii wati, ɗú ɓii ɗú laakoo ngëm ee ɗú tumi iñaa joffiiɗa, mi enan narúu bi kera? Mi múuñɗanndúu bi kera? Haydohaa kowukiigaraa dii.
42 Daa oomaanaa deeyee, rawaa fetallari kakay, yaa saylukohhi didóolí'. Wayee Yéesu gëtta rawaa, wëkí'ta oomaanaa. Lëehí'ta ya íkkari paamci.
43 Ɓéeɓ ɓuwaa waaru'ussa ga yaklaataa doolaa Kooh.

Yéesu yéegalohissa an ya hay kikaan ee ya mílís
(Mëccëe 17: 22-23; Marka 9: 30-32)

Ɓuwaa ɓéeɓ waaru'ussa ga tóoh iñcaa Yéesu tumeeɗa, ya wo''a tëelíbéecaagari an:
44 - Súkúrukat dijófí' iñii mi yahhúu kiwo' yii: Kowukii ɓii hay kitíku ga yah ɓuwii.
45 Wayee ɓa ínohhii iñaa wo'eenaama waa' kiwo'ɗa, ndaga wo'eenaa man na cah gaɓa, bi ɓa mínndii ki'ínoh iñaa wa waa' kiwo'ɗa ee ɓa kaañnjiiri kimeekisoh iñaa aaw ga wo'eenaama.

Ɓaa Yéesu wo' an yërí wëñ kiyak ga fíkíi Koohɗa
(Mëccëe 18: 1-5; Marka 9: 33-37)

46 Tëelíbéecaa Yéesu enussa ga kinookoh ga ɗuuyɓa
ki'ínoh ɓaa wëñ kiyak gaɓaɗa.
47 Yéesu ínohha iñaa ɓa halaatɗa, ya ɓeɓpa ku'oomaa,
tuuki'taja ga yahaaci.
48 Lëehí'ta ya wo''aɓa an:
- Ɓaa fu te' oomaanii yii ga teekiigoonaa, lakanaa fu te''oo,
mi ga kihaffoo; ee ɓaa fu te''oonaa, fu te' ɓaa wossooɗa ɓan;
ndaga ɓaa wëñ garúu kijutuut ɓéeɓpúuɗa yërí en yaa wëñ
kiyakɗa.
49 Saŋ ɓeɓpa wo'eenaa, wo''a an:
- Kiyaakii, ɗí hotin ɓaa enee na kikaal raɓ ga ɓuwii
ga teekiigaraa ee ɗí waa'tarika kihoonoh ndaga ya bokkii
garuu.
50 Yéesu loffari an:
- Kaa hoonohattika, ndaga ɓaa lebirohhii naruunaa, fa'
naruu.

Ɓu-Samaríi sagussa Yéesu aas dëkaagaɓa

51 Ga waa wahtaa Yéesu jomee kikolkoh ëldúna, ya lap
ɗook-Kooh le''a, ya tuukka tek ga kika' Yéerúsaleem.
52 Ya wossa ɓiɓo' ɓa ɗëwírukki. Ga waa ɓuwaa karussa,
ɓa aassa dëk-kaw ga gohaa Samaríi, kiheeli' Yéesu ga daa
ya dalan.
53 Wayee ɓu-dëkaa sagussa Yéesu aas da, ndaga ya aawee
Yéerúsaleem.
54 Daa tëelíbéecaa Yéesu, Saak na Saŋ hotee iñaama ɓa
wo''a an:
- Ha'mudii, fu waarin ɗí nak kiwii, ka yoosuk asamaan,
ka ɗúbí'ɓane?
55 Wayee Yéesu mëeñsukka gaɓa, yaa ña'ɓa*.
56 Lëehí'ta ɓa ɓaa yah dëk-kaw wiliis.

Ɓaa waa' kitaabuk Yéesunaa
(Mëccëe 8: 19-22)

57 Yéesu na tëelíbéecaagari ensee ga waas, laakka ɓaa
wo''i an:
- Daa fu yah tóoh, mi hayyaa kitaabuk.
58 Yéesu wo''ari an:
- Tílcii laakuunun ɗúl ee selcii ga asamaanɗa laakuunun
taal, wayee Kowukii ɓii laakoo daa ka leeman hafiigari.
59 Yéesu wo''a ɓo' yiliis an:
- Taabukaaroo.
Yaama taassari an:
- Ha'mudii, onaaroo paay mi acnee paammboo.
60 Wayee Yéesu wo''ari an:

---

* **9:55 9: 55** Laakin ga këyítcaa ɗeɓɗa, caa ɓaat ga an: «ya wo''aɓa an: ɗú ínohoo helii ɗú en nawaɗa. Kowukii ɓii hayyii dii kisaŋku' tumuuntii ɓuwii wayee ya hayta kimúsal.»

- Íisaa ɓuwaa kaaninɗa ɓa ac ɓuwaagaɓa kaanɗa, ee fu, tíida fu yéegalohnee Nguuraa Kooh.
61 Ɓo' yiliis wo'issari an:
- Ha'mudii, mi hayyaa kitaabuk, wayee onaaroo paay mi taŋkohnee na ɓu-kaanndoo.
62 Yéesu loffari an:
- Ɓaa en na kilín, am mësíin, heeluki fenoocinaa, ɓaa yaama mínoo kilëgëy ga Nguuraa Kooh.

10

Yéesu wossa tëelíbée ɓidaaŋkaah-yitnaɓanak na ɓanak

1 Ga waa iñaama paaffa, Yéesu tannda ɓo' ɓidaaŋkaah-yitnaɓanak na ɓanak ɓiliis ee ya wossaɓa ɓanak ɓanak, ɓa kuliyukki ga teerucaa ɓéeɓca na ɗekatcaa ya jomee kika' na kihafciɗa tóohca.
2 Ya wo''aɓa an:
- Píikii yewinin ee píikohcii caakussii. Kon, kíimat ha'-píikii ya ɓaat kiwosoh ɓilëgëyoh ga píikiigari.
3 Tíidat! Mi yii wossúu fodii tupe' ga ɗuuy ɓigumuu.
4 Kaa ɓaydohat kopa', hëmbu wala ñafa' ee kikëñɗoh hanattúu kifaan ga waas.
5 Kaanfaa ɗú mín ki'aas ɓéeɓ, këñɗohat paay an: «Jam namohat narúu!».
6 Binaa ɓo' jam en daamanaa, jamaa ɗú kíimi'tiɗa hay kiyoosuk gari; ee ɓo' jam enndii danaa, jamaa aaw garúu.
7 Yugat ga kaanfaa faama, ɗú ñami ɗú ani iñcaa ɗú e'sanɗa ndaga lëgëyohaa en ɓéeɓ jomin kifayu. Kaa taabat kaan na kaan.
8 Teeraa ɗú aasoh ɓéeɓ ee ɓuwaa tookussúu danaa, ñamat iñcaa ɗú teeɓsanɗa.
9 Wëkírat ɗúukoolí'caa enu ga teeraamaɗa, ɗú wo' ɓu-dëkaa an: «*Nguurii Kooh deeyinndúu».
10 Wayee teeraa ɗú aasoh ee ɗú tookussii danaa, meyat ga mbedicaa ɗú wo' an:
11 «Dí ɓii përtuk sah ki'íkkúu pëndëlii dëkiigarúu ñaak ga kotciigaríiɗa, wayee ínohat gaka an Nguurii Kooh deeyinndúu.»
12 Lëehí'ta Yéesu tíkka ga an: Mi wo''úuka, besaa yah ki'atti'ohuɗa le'aa, ɓu-Sodom ɓërí tani'an ɓu-dëkaa waama.

Dëkcaa sagu kigëmɗa
(Mëccëe 11: 20-24)

13 - Massa ɗú, ɓu-Korasee! Massa ɗú, ɓu-Betsaydaa! Ndaga kíntaancii tumsee ga ɗuuycúuɗa tumsee ga ɗuuy dëkaa Tíi' na waa Sídoŋaa eneenaa kumëeñí' ɓa ekukin saaku, ɓa yuŋ ga wet kiteewoh an ɓa récukin baakaa'ciigaɓa.

14 Kërí tah ƀesaa atti'ohsanɗa le'aa, ƀu-Tíi' na ƀu-Sídoŋ
ƀërí tani'anndúu atti'.
15 Ɓú, ƀu-Kafarnawom, ɗú yaakaa' an ɗú hay kiƀëwíru
bi ga ɗook-Koohe? Ó'óo, ɗú yah kiyóoskíɗu bi ga ƀu-baam.
16 Ya wo'issa tëelíbéecaagari an:
- Ɓaa súkúrukkúunaa lak súkúrukkoo ee ƀaa saŋngúu
kite'aa lakanaa saŋngoo kite'. Ee ƀaa saŋngoo kite'aa
lakanaa saŋ kite' ƀaa wossooɗa.

Tëelíbéecaa Yéesu woseeɗa ƀoykussa

17 Tëelíbéecaa ƀidaaŋkaah-yitnaƀanak na ƀanakƀaa
ƀoykussa lak keeñƀa soosin seƀ, ƀa wo''a an:
- Ha'mudii, ga teekiigaraa, bi ga raƀcaa tookɗuununndíi!
18 Yéesu wo''aƀa an:
- Mi hotee ga Seytaani ga waa ya ɗëegískoh ɗook en fan
melicɗa.
19 Malkat! Mi oninndúu dooli kikoo' ga ɗook goŋcii na
dagalcii, na kinapañsoh dooli Seytaani ee dara mínoo yen
garúu.
20 Ga iñaama kaa neƀlukat ga dii raƀcii
tookɗuununndúuɗa wayee neƀlukat ga dii teekciigarúu
bíduunun ga ɗook-Koohɗa.

Yéesu ndammba Kooh paamci
(Mëccë 11: 25-27; 13: 16-17)

21 Ga saasi, ga tumeenaa Helaa yisela'í'yaa, Yéesu líiffa na
keeñ wisóosí', ya ndammba Kooh Paamci an:
- Buba, Ha'mudii ɗook na kakay, mi yii gërëmmbaa
ga dii fu teewin ƀuwii ínohsoo daraɗa iñaa fu ɗaak ha'-
hamhamcii na ƀuwii jaginɗa. Ee, Buba, iñaama laakohɗa
ndaga neƀpaa hen fu waa'taka.
22 Paammboo erinndoo iñaa en ƀéeƀ. Ken ínohoo
Kowukii enndii Paamudiinaa; ee ken ínohoo Paamudii
enndii Kowukii na ƀuwaa Kowukii waa'ƀari kiteewaa.
23 Lëehí'ta ya mëeñsukka ga tëelíbéecaagari ya wo''aƀa
haŋƀa doŋ an:
- Ɓa yewinin múu' ƀuwii hasciigaƀa hot iñcii ɗú hotɗa,
24 ndaga mi wo''úu man sëldíiga-Kooh na buu' ƀiyewin
waaruunun kihot iñcii ɗú hotɗa na kikeloh iñcii ɗú kelohɗa
wayee ƀa hottiica ee ƀa kelohhiica.

Liiwukaa Yéesu wo' ga loo ƀaa dëkee Samaríiɗa

25 Laakka jëgíroh-waas yaa waaree kimalaksukoh Yéesu,
ya kolukka, meekissari an:
- Jëgírohii, iñii yiida mi jom kitum bi mi laas ƀakkoo ga
kipeskaa leehoo taa'ɗa?
26 Yéesu loffari an:

- Iñii yiida bídu ga Waasiiruu? Fu am ya ga iñaa fu jaŋ gaɗa?
27 Ɓaa taassa an:
- Fu waaran Ha'mudii Koohyiigaraa, na keeñaagaraa tóoh na kipeskaagaraa tóoh na doolaagaraa tóoh na helaagaraa tóoh ee ɓan fu waaran mooroomfu fodaa daa fu waa' haffuɗa.
28 Yéesu wo''ari nak an:
- Ee, iñum fu taasɗa júwin. Tumaa iñaama, fu pes bi taa'.
29 Wayee jëgíroh-waasaa waaree kilaak kayoh, ya dalla kimeekis Yéesu an:
- Ɓii yiida en mooroommboo?
30 Daama Yéesu loffari an:
- Laakee yaalaa meyohee teeraa Yéerúsaleem, yaa yah teeraa Yéríkóo. Ya hídukohha ga ɓigúroh-waas. Ɓa te''a iñaa ya ɓayeeɗa tóoh, ɓa feekkari bi yaa yah kikaan, ɓa foñnjari ɗa, ɓaa yah.
31 Laakka sarahohaa kooroh waasaama. Daa ya hotee ɓaa, ya ɗeeŋnga di'úsaayí', yaa yah kotci.
32 Laakka ɓan ɓo', ee iñaa Léwít, le''a daama. Daa ya hotee ɓaa, ya ɗeeŋnga di'úsaayí', yaa yah kotci.
33 Wayee laakka ɓaa dëk kúlkaa Samaríi, yaa enee ga waas kiɓaaɓ, ya hayya bi ga yahaa ɓaa, ya laakka yërmaandi wiyaak gari, ga waa ya hottiɗa.
34 Ya ɓaatta kideey ga ɓaa, tummba dúuleen na biiñ ga gaañcaa, ya múullaca. Ya tíkkari ga baamaagari ya lapeeɗa, ɓayyari ga ɗekataa sagac daliɗa ee ya toputu''ari dijófí'.
35 Ga kooh-wíisfaa, ya meydohha ëelís denariyon kanak, e'ta ha'-ɗekataa, wo''ari an:
- Mi yii yah ee toputu'aari dijófí'. Binaa fu tum gari iñaa wëñɗanaa, mi yërí yahhaawa ki'ík mi ɓoykoh diinaa.
36 Yéesu meekissa jëgíroh-waasaa an:
- Ga ɓuwaa ɓaahayɓaa ɓaama, yiida gaɓa teewoh ki'en mooroom ɓaa gúroh-waascaa feekeeɗa?
37 Jëgíroh-waasaa taassa an:
- Yaa teewoh kilaak yërmaandi gariɗa, yërí.
Yéesu nak wo''ari an:
- Tíida, ee fu ɓan, tumaa fodaama.

Yéesu aassa kaan ɓiMarta na Mërí

38 Lak Yéesu yaa ga waas na tëelíbéecaagari, ya aassa dëk-kaw. Daama, laakka ɓetifaa teeku Marta, ɓayya Yéesu kaanci.
39 Marta laakeera këmëeŋkímun, yaa teeku Mërí. Yaama yugee ga kotcaa Ha'mudii, yaa súkúruk jëgírohaagari.

40 Marta nak, lak lëgëycaa ɗuuy waañaa hëpin gari, ya
hayya ga Yéesu, wo''ari an:
- Ha'mudii, dii Mërí foñnjoo na lëgëyii tóohɗa, enndiiraa
darane? Wo'aari kay ya amɗohhoo!
41 Ha'mudii taassari an:
- Wari fu ɓan Marta, fu ɓítukin lool ga enaama ciyewin.
42 Wayee yen yíinoo doŋ yërí laak solu. Mërí tanukin
ɓakaa gënɗa ee ken te'oowa gari.

11

Yéesu yëedírohha kikíim Kooh
(Mëccëe 6: 9-13; 7: 7-11)

1 Laakka bes, Yéesu enee na kikíim Kooh ga ɗekat. Ga
waa ya lëehí'ta, yíinoo ga tëelíbéecaagari wo''ari an:
- Ha'mudii, yëedíraaríi kikíim Kooh fodaa Saŋ
yëedíreeka tëelíbéecaagariɗa.
2 Yéesu wo''aɓa an:
- Binaa ɗú en na kikíimaa, wo'at anee:
«Buba, ɓéeɓ ínohat kisela'kii teekiigaraa;
Nguuriigaraa le'at dii.
3 Onaaríi besaa en ɓéeɓ iñaa ɗí jom kiñamɗa.
4 Bayalaaríi baakaa'ciigaríi,
ndaga ɗí, ga kihaffíi, ɗí bayalin ɓuwaa tooñnjíiɗa.
Ee kaa íissíi ɗí keen ga fí' Seytaani.»
5 Yéesu wo'issaɓa an:
- Enee an yíinoo garúu laak fiiliimun, ya ka' gari ga leeloo
wek kiwo''i an: «Fiilii, lúudaaroo mbúurú kaahay.
6 Laak fiiliiroo yíinoo yaa hay kiɓaaɓ ga kaanndoo ee mi
laakoo dara iñaa mi eranndi.»
7 Ee yaama taassi ga ɗuuy túuyaagari an: «Kaa tangalloo!
Diima deŋ ɗí tëckin ee mi na ɓu-kaanndoo ɗí faanukin. Mi
mínissii kikoluk ki'e'taa mbúurú.»
8 Mi wo''úu man, luu enee an ya kolukkii e'ti mbúurú
ndaga daa ɓa en ɓifíiliimunɗa, ennaa ya hay kikoluk
e'ti iñaa ya soolukɗa tóoh ndaga daa yaama ɗuucuk ga
kikíimkaaɗa.
9 Mi nak, mi wo''úu an: kíimat, Kooh hayyúu ki'on.
Heelat, ɗú hay kihot. Fëekírat, ɗú hay kilëgísɗu.
10 En ki'enaa, ɓaa kíim ɓéeɓ, onu; ɓaa heel ɓéeɓ, hot; ee
ɓaa fëekí' ɓéeɓ, hay kilëgísɗu.
11 Paamudii yiida garúu eran kowuci goŋ binaa ka
kíimmbi jënaa?
12 Wala ya e'ka dagal binaa ka kíimmbi wakaa?
13 Kon ga dii ɗú hín kibonɗa, en lak ɗú ɓërí mín
ki'on towutaagarúu enaama cijófíraa, wëñaa ga Paamudii

ga ɗookɗa. Ɓuwaa kíimmbi Helaa yisela'í'yaaɗa, ya onooƀayane?

Yéesu yabussa kitaam na Seytaani
(Mëccëe 12: 22-30; Marka 3: 22-27)

14 Laakka bes, Yéesu enee na kimeydoh ga ƀo' rawaa
luuƀlukohhi. Daa rawaa meyee, luuwaa aawwa kiwo' ee
ƀuwaa waaru'ussa.
15 Wayee laakka gaƀa ƀuwaa wo' an:
- Belsebul, ƀuurii raƀcii, yërí onndi dooli kikaal raƀcii ga
ƀuwii.
16 Laakka ƀo' ƀiliis ƀaa waareeri kimalaksukoh. Ɓa
meekissari ya tumi'ƀa kíntaanaa teewoh an ya meyoh ga
Kooh.
17 Wayee Yéesu ínohha halaatcaagaƀa ya wo''aƀa an:
- Kúlkaa hëgískoh ga ɗuuyka ƀéeƀ, aaw ga kifaay.
Túuycaa ƀú'sukoh waa en ƀéeƀ ga ɗook mooroomci.
18 Kon binaa Seytaani hëgískoh ga ɗuuycinaa, nguuraa-
gari tuman na bi wa lísi kituuk? Ndaga ɗú wo' an Belsebul
yërí onndoo dooli kikaal raƀ ga ƀuwii.
19 En lak an mi, Belsebul yërí onndoo dooli kikaal
rawaa, haa ƀii on ƀuwiigarúu dooli kikaal raƀ ƀa? Kon
ƀuwumgarúu, ga kihafƀa, ƀërí atti'anndúu.
20 En ki'enaa, en an mi kaali raƀcii na doolii Koohaa, kon
Nguurii Kooh le'in bi garúu.
21 Binaa ƀaa laakin dooli ee ƀayin ganaay watuk kaanci-
naa, lak alalaagari ƀéeƀ lewin.
22 Wayee ƀaa wëñnji kilaak dooli hayaa, sooŋngi, mínndi,
te' ganaaycaa ya yaakaa'lukeeɗa tóoh, waroh iñcaa ya
ƀewoh gariɗa.
23 Ɓaa fa'tii naroonaa, heñoh naroo; ee ƀaa nëgírohhii
naroonaa, yii tasarsoh.

Raƀ mín kiƀoyukis ga daa ya kaalohseeɗa
(Mëccëe 12: 43-45)

24 - Binaa raƀ meyoh ga ƀo'aa, ya túuti ga ëgíraa, ya
heeli daa ya íikarukan, wayee waa ya hottii daa ya aasan,
ya wo' ga helci an: «Mi naman kiƀoyuk kaanfaagoo mi
meyoheeɗa.»
25 Binaa ya le' danaa nak ya laak kaanfaa paruunun bi
setin, hëwíruunun bi jekin.
26 Fodaama ya yee kikoo'nee raƀ ƀiyitnaƀanak ƀiliis ƀaa
wëñnji kisoot; ƀa aas ga kaanfaa, ƀa dëk ga. Faf ƀaa yaama,
ga daa ya madee kuɗewaaɗa, wëñisɗa kiyiis.

Iñaa wëñ kineƀ ga kipesɗa

27 Laak Yéesu yaa wo' fodaama, laakka ga ɗuuy
mbooloomaa ƀetifaa wo' ga ɗook an:

- Ɓetifaa ɓayeeraa ga lookaagari, ɓëpí'taraa ga ɓíiɓcaagariɗa yewinin múu'!
28 Wayee Yéesu taassari an:
- Wo'aa kay an ɓuwaa súkúruki wo'eenaa Kooh ee ɓa taabukiwaɗa, ɓërí yewin múu'!

Ɓuwaa waa' kihotu kíntaan
(Mëccëe 12: 38-42)

29 Lak ɓo' ɓiyewin nëgírukohuunun ga yahaa Yéesu, ya aawwa kiwo' an:
- Ɓuwii jamaanii wati, ɓiɓo' ɓibóní'. Ɓa waa' kihot kíntaan, wayee kíntaan wíinoo tookɗusanndiiɓa, enndii waa Sonaasaa.
30 Ndaga fodaa daa Sonaas enee mandarga ga ɓu-Nínífɗa, fodaama ɓan Kowukii ɓii yah mandarga ga ɓuwii wati.
31 Besaa atti'ohsanɗa le' bëríinaa, buuraa yiɓetiyaa✡ kúlkoh iñaa hanoh meyaa'-noh ñaamɗa hay kituuk ga fíkíi ɓuwii jamaanii wati, ya ɓúlɓa. Ndaga ya meyohee gohcaa ëldúna wëñ ki'úsaayɗa kisúkúruknee wo'eencaa ɓuu' Salomon líif na hamhamɗa. Ee malkat, laakin dii ɓaa wëñ Salomon!
32 Besaa atti'ohsanɗa le' bëríinaa, ɓu-teeraa Níníf hay kituuku ga fíkíi ɓuwii jamaanii wati, ɓa ɓúlɓa ndaga ɓu-Níníf súpítseera kipeskaagaɓa ga waa ɓa keloh jangataa Sonaasɗa; ee malkat laakin dii ɓaa wëñ Sonaas.

Liiwukaa Yéesu wo' ga loo lampu na kuhasɗa
(Mëccëe 5: 15; 6: 22-23)

33 Yéesu liiwukka anee:
- Ken taaloo lampu, faanwa ga daa ɗaakukin, [wala lí' kanu ga ɗookgaa]*, wayee fu líkanwa ga ɗook doonaa ɓuwaa aasɗa hotu lee'laataa.
34 Kuhaskiigaraa kërí en lampii faanfiigaraa. Binaa dara enndii na kuhasfunaa, faanfaagaraa tóohfa eni ga lee'laat. Wayee binaa kuhasfu wakkiinaa, faanfaagaraa eni ga ñúus ɓan.
35 Kon watukaa lee'laatum en ga ɗuuyfuɗa, wa ñúusí'.
36 Kon binaa faanfu tóohfa en ga lee'laat ee laakkii ɓak wíinoo waa en ga ñúusaa, ɓéeɓfa yah ki'en ga lee'laat, man na fodaa daa lampu lée'ɗíraa lañɗa.

Yéesu hassa Fërísiyeeŋcaa na jëgíroh-waascaa
(Mëccëe 23: 1-36; Marka 12: 38-40)

37 Ga waa Yéesu wo''a bi lëehí'ta, laakka Fërísiyeegaa ɓayyi kicuunohuk ga kaanci. Yéesu aassa, yuŋnga kiñam.

✡ **11:31 11: 31** Malkat 1 Buu' 10: 1-13. * **11:33 11: 33** Ga këyítcaa ɗeɓɗa, laakin caa ɓayyii wo'eencii fodii: wala lí' kanu ga ɗookgaa. Malkat ga Marka 4: 21.

38 Fërísiyeegaa waaru''a ga waa ya hot Yéesu yuŋnga
kiñam ee tísukkii paayɗa.
39 Wayee Yéesu Ha'mudii wo''ari an:
- Ɗú, Fërísiyeeŋcii, ɗú man anee, ɗú tísi bi ga bíiŋcaa
kaascii na tanutii, wayee ɗuuycúu líif na halaat kilok na
halaat cibóní'.
40 Ɗú ɓërí lohoy hel! Kooh yaa hëwí' iñaa hanoh foohɗa,
enndii ya hëwí' iñaa hanoh ɗuuyɗa ɓane?
41 Sarahohat iñaa en ga keeñnjúuɗa, en ɗanaa iñaa en
ɓéeɓ hay garúu kiset.
42 Massa ɗú, Fërísiyeeŋcii! Ɗú tumi sah sarah fodii
ɓakaa wudaaŋkaahwaa ga naana na nduu', ee ɓan ga iñcii
tóoh línsi ga dë'ɗa, wayee ɗu saganohin kijúɓ na kiwaa'
Kooh: iñiima yërí ɗú jomee kitum ee iñcaa cíinoo hanat
kisaganohu✡.
43 Massa ɗú, Fërísiyeeŋcii! Ndaga ɗú waari kiyuŋ ga
fíkíi ga ɗuuy jaangu-yaawúu'caa ee ɗú waari kikëñɗu yah
kanak ga paancaa.
44 Massa ɗú! Ndaga ɗú man na loyaa ken tummbii
mandarga ga, ɓuwaa tíinsi ga ɗook gaa, ee ínohsoo gaka
bi tahɓa kilíiɓ ga fíkíi Kooh!
45 Laakka jëgíroh-waas yíinoo yaa wo''i an:
- Jëgírohii, binaa fu wo' ɗanaa, fu ɓassíi ɓan!
46 Yéesu loffari an:
- Massa ɗú, jëgíroh-waascii! Ɗú ɓan, ɗú koori ɓuwii
ɗofcaa ɓa hatinoo, ee ɗú tookoo jokonndúu jíinoo le' ga.
47 Massa ɗú! Ɗú hayaa ɗú mó'ɗi loycii sëldíiga-Koohcii,
ee ɓipaammbúu apeeɓa.
48 Fodaama ɗú teewohin an ɗú taabin ga iñcaa
ɓicaasammbúu tumeeɗa, ndaga ɓa apin sëldíiga-Koohcaa,
ee ɗú ɓii mórí' loyciigaɓa!
49 Kërí tah Kooh ga hamhamaagari, wo''a an: «Mi hay
gaɓa kiwosoh ɓisëldíiga-Kooh na ɓiyéegaloh; ɓa hay ki'ap
ɓíinoo, ɓa hatal ɓíinooɓaa ga kipesɓa.»
50 Iñaama yërí tahan bi ñífaa sëldíiga-Koohcaa ɓéeɓ
aamsee ga waa ëldúna saku bi watiɗa hay kikípuk ga hafcii
ɓuwii wati,
51 aboh ga ñífaa Abeel† bi ga ñífaa Sakarí yaa apsee ga
díkaanti daa sarahcaa tëkí'siɗa na ɗekataa wisela'í'waa‡.
Ee mi yërí wo''úuka, iñaa laakee yaama hay kikípuk ga
hafcii ɓuwii wati!

✡ **11:42 11: 42** Malkat Dëteronom 14: 22-23. † **11:51 11: 51** Malkat ga Sënees 4: 11: waama Kayeeŋ apee këmëeŋkíci Abeel ndaga ki'iñaan. ‡ **11:51 11: 51** Malkat Koroník 24: 20-22, mbooloomaa appa Sëldíiga Sakarí ga ɗuuy Kaanfaa Kooh.

52 Massa ɗú, jëgíroh-waascii, ɗú nísin kucëwíikaa lëgísi
halaa tahi ɓo' ki'ínohɗa: ɗú, ga kihaffúu, ɗú aasoo ee ɓaa
waa' ki'aas ɓéeɓ ɗú kokohhi.
53 Ga waa Yéesu meyoh daamaɗa, jëgíroh-waascaa na
Fërísiyeeŋcaa ɓaa tamoh ga ɗookci ee ɓa ɓaa meekissi iñaa
en tóoh:
54 ɓa ɓaa heelli kifí' doonaa ya ëldoh bi ɓa balaɓ yen ga
wo'eenaagari.

12

Yéesu hoonohha tëelíbéecaagari kijófjófɗuk fodii Fërísiyeeŋcaa
(Mëccëe 10: 26-27)

1 Lak waama, ɓuwaa nëgírukohsee iñaa le'in ɓo' ɓijúnni
ciyewin bi ɓíinoo ɓaa toŋ ga ɓimooroomɓa. Yéesu wo''a
paay na tëelíbéecaagari an:
- Abukat ga jíkii Fërísiyeeŋcii en kijófjófɗuk en fan
kuuncaa kaañohinɗa.
2 Laakkii iñaa mín kiɗaakuk bi hotukoo ee laakkii iñaa
ɓo' mín kiɗaak bi meydohsoo faŋ.
3 Kërí tah iñaa ɗú mín kiwo' na wek ɓéeɓ, hay kikelohuk
ga noh taŋ, ee iñaa ɗú mín kimëedíroh ga ɗuuy túuyaa
ɗaakukin ɓéeɓ, hay kiyéegalohu ga leeloo paancaa.

Ɓaa cal kiniikɗa
(Mëccëe 10: 28-31)

4 Yéesu wo'issa an:
- Mi wo' narúu, ɗú ɓii ɗú en fiiliimunciigooɗa: kaa niikat
ɓuwii api faanfii ee paaf iñaamanaa, ɓa mínsoo kitumis
dara yiliis.
5 Mi hayyúu kiwo' ɓaa ɗú jom kiniikɗa: niikat ɓaa
wëe'taa ga an yii, ap bi lëehíraa, mín kijaf ga safara. Ee,
mi wo''úuka ɓaa yaama yërí ɗú jom kiniik!
6 «Tudiindii' tiyëtúus toonohsirii dërëm kanake? Moona
déy, Kooh alukkii jíinoo gata.
7 Bi ga fenfii ga hafciigarúuɗa sah, tóohfa kíduunun. Kon
kaa niikat dara, ndaga ɗú wëñ solu tóoh diindii'cii.

Iñaa Yéesu wo' ga loo ɓuwaa tookki na ɓuwaa taasukkiɗa
(Mëccëe 10: 32-33; 12: 32; 10: 19-20)

8 Yéesu tíkka ga an:
- Mi wo''úuka: ɓéeɓ ɓaa fu tookkoo ga fíkíi ɓuwiinaa, mi
Kowukii ɓii, mi hayyaa kitook ga fíkíi malaakacaa Kooh.
9 Wayee ɓaa fu taasukkoonaa, fu hay kitaasku ga fíkíi
malaakacaa Kooh.

10 Ɓéeɓ ɓaa fu wo' iñaa moroo ga Kowukii ɓiinaa, fu
hay kibayalu, wayee ɓaa fu ɓas Helaa yisela'í'yaa ɓéeɓ, fu
bayalsooka.
11 Binaa ɗú ɓayu ki'atti'u ga jaangu-yaawúu'caa wala ga
fíkíi atti'ohcaa na ga fíkíi ɓuwaa kuliyuki ga nguuraaɗanaa,
helciigarúu dalat ga daa ɗú taasan ga iñaa ɗú yabuɗa na
iñaa ɗú wo'anɗa.
12 Ndaga Helaa yisela'í'yaa, ga wahtaama, hay ki'ek garúu
iñaa ɗú joman kiwo'ɗa.

Liiwukaa wo' ga loo ha'-alalaa taabuk kilaak doŋɗa

13 Laakka ga mbooloomaa ɓaa wo' Yéesu an:
- Jëgírohii, wo'aa yaakkoo ya waroh naroo iñaa ɗí lamɗa.
14 Yéesu taassari an:
- Moo yaalii yii, ɓii yiida falloo ki'atti''úu wala kiwaro-
hhúu alalaagarúu?
15 Lëehí'ta ya wo''a ɓuwaa an:
- Watukat ee abukat ga kiwaa' kilaak, ndaga kilaak alal
ɓayyii kipes ɓo' luu alalaa yewin yewin.
16 Ya wo''aɓa kon liiwukii wii:
- Enee ɓo' yaa laakin alal, ya laakka yoon ee yooncaa
laaɓpa lool.
17 Ya yaa halaat ga helaagari an: «Mi tuman na ee mi
laakoo ɗaa mi ɗapan iñcii mi píikɗa?»
18 Lëehí'ta ya wo''a an: «Iñii yii yërí mi tuman: mi ɓúran
dapciigoo henaa, mi tawah ciliis, caa wëñ kiyak, en ɗanaa
mi nëgíroh tohootiigoo ga tóoh na iñcii mi laakɗa tóohca.
19 Lëehíraa, mi wo' haffoo an: Mbë', fu laakin alal
wiyewin waa míninndaa kiɓay tíkíis tiyewin. Íikaraa
faanfiigaraa, fu ñami, fu ani, fu mbúumbaayuki.»
20 Wayee Kooh wo''ari an: «Fu yërí lohoy hel! Ga wekii
wati sah sah kipesfu hay kileeh. Kon iñcii fu waayukɗee
haffuɗa tóohca, ɓii yahca kilaak ɓa?»
21 Yéesu tíkka ga an:
- Iñaama yërí dalan ɓaa fu nëgírohi' haffu alal ee Kooh
hottii kilaak-alalfu.

Tëelíbéecaa Yéesu jomu kiyaakaaru ga Kooh
(Mëccë 6: 25-34)

22 Lëehí'ta Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Iñaama tah mi wo''úu an: Kaa halaatat ga ñamahaa
ɗú laakan sooli ga kipesohɗa wala yëerícaa ɗú laak sooli
ki'ekuk ga faanndúuɗa.
23 Ndaga kipes kërí wëñ kilaak solu ñamah ee faan fërí
wëñ kilaak solu yërí.

24 Malkat ga hëekërúucii, ɓa sokoo, ɓa píikoo, ɓa laakoo
dap-kaan, ɓa laakoo dap fenoo kaan wayee Kooh yaa
ñëmí'ɓa. Ee ɗú wëñ selii solu fúuf!
25 Ɓii yiida garúu mín kiɓaat iñaa hín na siñdaa jokon ga
kipesci bi ya ɓítuki ga coonucaagari?
26 En lakanaa iñaama doŋ ɗú mínoo kitum dara ganaa,
ɗú yah ya kihalaat ga iñcaa cíinoo?
27 Malkat ga pëegíi-nduhumfii fimórí'fii ga ëgíriiɗa: fa
lëgëyoo ee fa foliloo. Wayee mi wo''úuka, bi ga buu'
Salomon na alalaagari tóoh ekukkii kúltícaa hín kimo' na
wíinoo ga pëegíi nduhumcii.
28 En lakanaa Kooh yërí mórí' fodaama pëegíi-nduhumfii
fimórí'fii ga ëgírii wati, ee kuwisaa fa yah kijafu ga kiwii
doŋɗanaa, wëñaa ga, ɗú ga kihaffúu, ya ekoorúu bi jofe?
Ngëmiigarúu daal dooyyii!
29 Kaa halaatat rek ga kiheel iñaa ɗú ñaman na iñaa ɗú
anan.
30 Iñciima tóohca ɓuwii ga ëldúna ee ínohsoo Koohɗa
ɓërí tumi lëgëy kiheelca, wayee ɗú, Paammbúu yii ga
ɗookɗa ínohin an ɗú laakin sooli ga.
31 Namat kiheel Nguuraa Kooh, iñaa tes ɗú laak sooli
gaɗa, Kooh hayyúuri ki'e'.

Heelat kilaak alalaa ga ɗookɗa
(Mëccëe 6: 19-21)

32 Yéesu wo'issa an:
- Ɗú, yopiigoo wiyínwii, kaa niikat ndaga newin
Paammbúu ya bokdohhúu ga Nguuraagari .
33 Toonat iñum ɗú laakɗa, ɗú erohwa sarah. Heelɗat
haffúu nafa'caa magatoo, alalaa leehoo taa' ga ɗook-Kooh:
daama lok mínoo gaca kilaas ee maasoh mínooca kiyasoh.
34 Ndaga daa alallúu enoh ɓéeɓ, keeñnjúu waa da ɓan.

Súrgacaa Yéesu jom kineehu kimalak

35 Yéesu tíkíssa ga an:
- Pëkírukat bi yëgís ɗíŋ, ɗú taal lampucumgarúu, ɗú seki.
36 Ee madat na súrgacaa en na kiseku ha'-kaanɓa, yaa
yah kimeyoh cikílook, bi ɓa mínndi kilëgísi', ya le'i ee
fëekíri halaanaa.
37 Ɓa yewinin múu' súrgacaama, binaa ha'-kaanfaagaɓa
hayaa, laakanɓa lak ɓaa lís kineeh kimalak! Mi wo''úuka
ee kayoh; ya hay kipëkíruk, ya yugi'ɓa kiñam ee ya taam
gaɓa ya nori'ɓa ɓa ñam.
38 Luu ya hayee ga leeloo wek wala iñaa paafɗa sah, binaa
ya laakɓa lak neehussii ɓéeɓ, ɓa yewinin múu'.

39 Ínohat iñii yii bi jof: binaa ha'-kaan ínohee wahtaa
lokaa hayanɗanaa, eneenaa ya hay kiwatuk ee íisoo kaan-
faagari fa pooku.
40 Ɗú ɓan, waayukat, ndaga Kowukii ɓii hayan ga wahtaa
ɗú fooganndii.

Liiwukaa wo' ga loo súrgacaa ɓanakɓaa
(Mëccë 24: 45-51)

41 Pee' dalla kimeekis Yéesu an:
- Ha'mudii, fu wo' naríi ga liiwukumanoo, fu wo' na ɓuwii
ɓéeɓɓa ɓan?
42 Ha'mudii taassari an:
- Kon ɓii yiida ërí en súrgaa tookɗìn ha'-kaanci ee
teeyin? Ërí en yaa ha'-kaanci tíkan ga fíkíi súrgacaagari,
doo ya e'ɓa yaa en ɓéeɓ iñaa ya jom kiñamɗa, binaa
wahtaa le'aa.
43 Ya yewinin múu', súrgaama, binaa ha'-kaadaagari
ɓoyuk, laakki ga lëgëyaamanaa.
44 Mi wo''úuka ee kayoh; ha'-kaanci hayyi kitík ga ɗook
iñcaa ya laakɗa tóoh.
45 Wayee binaa súrgaama wo' ga helaagari an: «Ha'-
kaanndoo kolukkii kihay», bi tah ya en ga kifeek súrgacaa
ɓiyaalɓaa na ɓiɓetiɓaa, ya en ga kiñam na ki'an na kilaal
rek,
46 ha'-kaadaa súrgaama hay kihay ga besaa ya fooganndii
na wahtaa ya ínohanndii: ya hayyi kifeek doo' ciméeskí',
ya wa'ti iñaa sek ɓuwaa saŋ kigëmu Koohɗa.
47 Súrgaa ínohin iñaa ha'-kaanci waa'ɗa ee ya saŋ kipari',
ya tum iñaa ya nakuɗanaa, ya hay kirípu ngee' ciyewin.
48 Wayee súrgaa ínohoo iñaa ha'-kaanci waa'ɗa ee tumi
iñaa tahanndi kifeeku, yaama súrga feeksan ngee' cijutuut.
Ɓaa onu yewin ɓéeɓ hay kimeekisohu yewin, ee ɓaa eru
kiɗaak iñaa yewinin ɓéeɓ hay kimeekisohu iñaa yewinin.

Yéesu tahin ɓuwaa kihëgískoh
(Mëccë 10: 34-36)

49 Yéesu tíkka ga an:
- Kiwii kërí mi hayee kihaydoh ga ëldúna, ee dii mi
waaree ka am kimëeñí'ɗa!
50 Wayee mi jomin kiñooduk ga mesiklaat, ee ka
ɓítinndoo moos bi ga daa iñaama laakohanɗa!
51 Ati ɗú fooŋ an mi haydoh jam ga ëldúna? Ó'óo, mi
wo''úuka, mi haydoh kihëgískoh.
52 Diima deŋ ɓo' ɓiyëtúus ɓaa bok hal hay kihëgískohu,
ɓaahayɓaa keenu ga ɗook ɓanakɓaa tesɗa ee ɓanakɓaama
keenu ga ɗook ɓaahayɓaa.

53 Ɓuwaa hay kihëgískohu: paamun keen ga ɗook kowuci
kiyaal ee kowukaagari kiyaalkaa keen ga ɗookci, eemun
keen ga ɗook kowuci kiɓeti ee kowukaagari kiɓetikaa keen
ga ɗookci, payamun yiɓeti keen ga ɗook ɓeti kowuci ee
ɓetifaa kowukaagari keen ga ɗookci✡.

Kimalaksukoh iñcii en na kilaak watiɗa
(Mëccëe 16: 2-3)

54 Yéesu wo'ee mbooloomaa ɓan an:
- Binaa ɗú hot húy kolukoh aasaa'-nohaa, ɗú aawi kiwo'
an: «Kooh hay kitoɓ», ee iñaama laak.
55 Ee binaa ɗú yéeŋ uuris wëpoh ɓakii hanoh meyaa'-noh
yah-seŋɗanaa, ɗú aawi kiwo' an: «wati Kooh hay kitam
noh», ee kërí laaki.
56 Ɓú, ɓii ɗú jófjófɗuki ga fíkíi ɓuwiiɗa! Ɓú mínin
kimalaksukoh iñcii meyi ga asamaan na ga kakayɗanaa;
haa tum na ɗú mínoo kimalaksukoh iñii hew watiɗa?

Heelaa kijúwoh na ɓaa fu coowoh nari
(Mëccëe 5: 25-26)

57 Yéesu wo'issa an:
- Iñii tah ya ɓan ɗú malaksukohoo na kihaffúu iñaa
júwin?
58 Binaa fu laakoh na ɓo' bi ɗú taam kiyee ga buuraa,
leenaa gaawaa nari kiɓëgískoh ga waasaa, fodaama ya
le'noo naraa ga atti'ohaa, yaama tíkkaa ga yah ëlkëetaa ee
ëlkëetaa tëccaa ga kasu.
59 Mi yéegallaa man, fu meyohoo daama ee fu fayyii iñaa
fu laaki'tiɗa tóoh, bi ga fíftínaa mëeñdohɗa.

13

Súpítat kipeskiigarúu wala ɗú saŋku'

1 Ga wahtaama, laakka ɓuwaa hay ga Yéesu kiɓéestí'ti
ɓuwaa Pílaat aplukee ee boksee ga ɓu-Gëlílée, lak ɓa en na
kitumi' Kooh sarahɗa.
2 Yéesu taassaɓa an:
- Ɓú fooŋ an binaa ɓuwaa bok ga Gëlílée ɓaama apu
fodaamanaa, iñaama waa' kiteewoh an ɓa enee ha'-
baakaa'caa wëñ kiyak ga ɓu-Gëlíléeɗa tóohe?
3 Mi wo''úu man ó'óo. Wayee binaa ɗú súpíttii kipeski-
igarúunaa, ɗú hay kisaŋku' ɓéeɓpúu fodaama.
4 Haa ɓuwaa ɓidaaŋkaah na ɓiyitnaɓaahayɓaa tawahaa
wihoo'tawaa ga Sílowee* keenee ga ɗookɓa, appaɓaɗa;
ɗú fooŋ an ɓërí wëñee kitum baakaa' ga ɓu-Yéerúsaleem
ɓéeɓɓane?

✡ **12:53 12: 53** Malkat Mísee 7: 6. * **13:4 13: 4** Sílowee enndii dëk ga kihafwa, wayee wa en ɗekat ga teeraa Yéerúsaleem

5 Mi wo''úu man ó'óo. Wayee, binaa ɗú súpíttii kipeski-
igarúunaa, ɓéeɓpúu ɗú hay kisaŋku' fodaama.

Liiwukaa Yéesu wo' ga loo eenaa laakoo towuɗa

6 Lëehí'ta Yéesu wo''aɓa liiwukii wii:
- Enee ɓo', yaa laakee bos een ga ɗuuy yoonci. Ya ka'ta
kiɓeennee ga towutaa, wayee ya hottii dara ga.
7 Ya wo''a súrgaagari an: «Tíkíis taahay tee, taa mi hayi
kiheel towu ga eenii wii, ee mi hotoo dara ga. Súraawa!
Iñii tahan ya wa ñami kakayfii sooy?»
8 Wayee súrgaa wo''ari an: «Kiyaakii, íissisaawa kíiskii
wíis bi mi ac bosii bi wíil, lëehíraa mi tum kotol ga.
9 Heyna fayuuraa wa hay kitum towu. Límmbiinaa, fu
gú'lukwa.»

Yéesu wëkí'ta ɓetifaa túurukin ga bes Sabat

10 Ga bes Sabat, Yéesu enee na kijëgíroh ga ɗuuy jaangu-
yaawúu'.
11 Laakeera daama ɓetifaa raɓ am, ekkari ɗúukool iñaa
le' tíkíis tidaaŋkaah na tiyitnataahay; ya ñogukka ee
mínissii kiyoloh.
12 Daa Yéesu hotee ɓetifaa, ya ɓayyari, wo''ari an:
- Ɓetifii, fu múcin ga ɗúukooliigaraa.
13 Lëehí'ta, Yéesu tíkka ɓetifaa yahcaagari; ga saasi
ɓetifaa yolohha, ee ya ennda ga kikañ Kooh.
14 Wayee, ɓaa kuliyuk ga jaangu-yaawúuraaɗa, keeñci
tammba lool ga daa Yéesu wëkíree ɓo' ga bes Sabatɗa, ya
dalla ɓuwaa kiwo' an:
- Bes ciyitniinoo cii ga, caa ɓo' jom ga kilëgëy. Hayat kon
kiwëkɗu ga bescaama wayee hanat ki'en ga bes Sabat!
15 Ha'mudii loffari an:
- Ɗú jófjófɗuki hen ga fíkíi ɓuwii! Ɓii yiida garúu, en ga
bes Sabataa, pëkísoo enohfaagari wala baamaagari ga daa
ya sawoheeriɗa, ya ɓayyi ki'ëní'nee?
16 Haa ɓetifii fii bok ga níilaa Abaraham ee Seytaani
ɓageeri iñaa le'in tíkíis tidaaŋkaah na tiyitnataahayɗa, ya
joméeríi kiɓëgísu ga bes Sabat hene?
17 Daa Yéesu wo'ee fodaama, ɓuwaa eneeri na kiheñohɗa
líifussa na kaci. Wayee mbooloomaa ɓéeɓwa neɓlukka lool
ga tumeencaa Yéesu laakoo ga fenɗa.

Liiwukaa Yéesu wo' ga loo kowu-fúɗankaaɗa
(Mëccë 13: 31-32; Marka 4: 30-32)

18 Yéesu wo''a an:
- Iñii Nguurii Kooh man nawaɗa ya? Iñii mi mín nawa
kimëdírohɗa ya?

19 Wa man na kowu-fúdankaa ɓo' ɓeɓ, sokka ga
dëraagari; ka paalla, ka ennda kedik kiyaak bi selcaa
taalussa ga toytaa ka laakɗa.

Liiwukaa Yéesu wo' ga loo kuuncaa kaañohinɗa
(Mëccëe 13: 33)

20 Yéesu wo'issaɓa an:
- Iñii mi mëdírohan Nguurii Kooh nawaɗa ya?
21 Wa man na moloŋ-kuunaa ɓeti ɓeɓ, tumwa ga ɗuuy
kanu kuun, íiswa ga bi ga daa kuuncaa ɓéeɓ kaañohan.

Kuhalkaa jiyínjaa jërí aaw ga Nguuraa Kooh
(Mëccëe 7: 13-14,21-23)

22 Yéesu kooree ga dëk-teerucaa na ga dëk-kawcaa, ya
jëgírohi, lak ya aawee ɓak Yéerúsaleem.
23 Laakka ɓaa meekissi an:
- Kiyaakii, ɓo' ɓijutuut rek ɓërí yah kimúc ga ɓuwiine?
Yéesu taassari an:
24 - Guu'guulukat, ɗú aasoh halaa wiyínwaa, ndaga
mi wo''úuka, ɓiɓo' ɓiyewin hay kiheelu ki'aas ee
mínsanndiika.
25 Bëríinaa ha'-kaanfii kolukan, ya laŋ halaagari ee ɗú
en ga fooh, ɗú aaw kifëekí' halaa na kiwo' an: «Kiyaakii,
lëgísɗaaríi.» Ya hayyúu kitaas an: «Mi ínohoo dii ɗú
meyohɗa!»
26 Daama, ɗú hayyi kiwo' an: «Ɗí bokin naraa kiñam na
ki'an ee fu jëgírohin ga mbedicaa teerucaagaríi.»
27 Wayee ya hayyúu kiwo'is an: «Mi ínohoo dii ɗú
meyohɗa. Úsaayattoo ɓéeɓpúu, ɗú ɓii, ɗú meerin kitum
iñaa joffiiɗa!»
28 Daama kikodukoh na ki'úñoh sís yah kilaak. Ɗú hot
Abaraham na Ísaak na Yakoop na sëldíiga-Koohcaa ɓéeɓɓa
ga ɗuuy Nguuraa Kooh, ee lak ɗú faanuunun ga fooh.
29 Ɓiɓo' hay kimeyohu ga ɓakcii ga ëldúnaɗa tóoh, ɓa bok
kanu ga Nguuraa Kooh.
30 Ee fodaama, ɓíinoo ga ɓuwii mëeñdohu watiɗa, yahu
ga fíkíi ee ɓuwii ɓíinoo kuliyuku watiɗa, yahu ga fenoo.

Yéesu yéegalohha kipookkaa Yéerúsaleem
(Mëccëe 23: 37-39)

31 Ga wahtaama, laakka Fërísiyeeŋcaa hayu ga Yéesu
wo'ussari an:
- Kolkohaa dii fu yee ɗekat wiliis ndaga buu' Eroot
waa'taa ki'apluk.
32 Ya taassaɓa an:
- Tíidat, ɗú wo' ɓaama ñaañ bi fan bodaaɗa an: «Mi yii
ga kikaal raɓ ga ɓuwii na kiwëkí' ɗúukoolí' wati na kuwis
ee besaa wukaahaywaanaa, mi hay kilëehí'.»

33 Wayee mi jomin kitíin waasiigoo wati, kuwis na paaf-
kuwis, ndaga sëldíiga-Kooh jomoo ki'apu ga daa enndii
Yéerúsaleem.
34 - Éey, ɗú ɓu-Yéerúsaleem, ɗú ɓii ɗú lagi tumuuntii
sëldíiga-Koohcii, ee ɗú tapisohi na atoh bi ɗú ap ɓuwii
Kooh wos garúuɗa! Waas cera cërí mi heellúu kinëgíroh fo-
daa daa pabu nëgírohi towutaagari ga fíldoo paɓcaagariɗa,
ee ɗú tookkiika?
35 Kon nak, Kooh hay kifoñluk dëkumgarúu. Ee mi
wo''úu man ɗú hotsisanndiiroo bi ga besaa bërii ɗú wo'an:
«Fu yii fu hay ga teekii Ha'mudiiɗa, fu barkeelin.»

14

Yéesu wëkí'ta ɗúukoolí' ga bes Sabat

1 Ga bes Sabat, bërii Yéesu karee kiñam ga kaan ɓo'
yíinoo ga ɓuwaa kuliyuk ga Fërísiyeeŋcaaɗa. Ɓuwaa ensee
daamaɗa enussa yëŋ gari.
2 Laakka ɓaa tuuk ga fíkíici ɓay ɗúukool soonuk.
3 Yéesu dalla kimeekis jëgíroh-waascaa na Fërísiyeeŋcaa
an:
- Waasiiruu onohin kiwëkí' ɓo' ga bes Sabat wala onohhi-
ika?
4 Ɓuwaa ɗekohussa cel. Yéesu dalla kile' ga ɓaa,
wëkí'tari. Lëehí'ta Yéesu íissari yaa yah.
5 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''aɓa an:
- Yiida garúu, binaa kowuci wala enohci keen ga ɗuuy
ne'aa, ya gaawoori kimeydoh, luu enee ga bes Sabat?
6 Ɓa laakkii iñaa ɓa lofanndi ga wo'eenaama.

Kihanoh fíkíi ga hew na kinakoh hew

7 Yéesu malaksukohha ga daa sagaccaa heelsee rek
kihanoh fíkíiɗa, ya liiwukkaɓa an:
8 - Binaa fu ɓayu kiñam ga hewaa, kaa ka' fu yugohnee
fíkíi. Ndaga mín ki'en ɓaa wëñnjaa teek ɓayuunun da.
9 Ee ɓaa ɓayyúu kiñam, ɗú ɓanakɗa, mínin kihay wo''aa
an: «Íisɗaari ɗekatum.» Fodaama, fu hay kika' na kaci, fu
yugohnee fenoo.
10 Wayee binaa fu ɓayu kiñam ga hewaa, kara, fu
yugohnee fenoo doonaa ɓaa nakkaa hewaaɗa hayaa, wo''aa
an: «Fiilii, yugohaa fíkíi.» En ɗanaa iñaama hay ki'en
ndam ga fíkíi ɓéeɓ ɓuwaa fu bok naɓa kiñamɗa.
11 Ndaga ɓéeɓ ɓaa fu ɓëwí' haffunaa, fu hay kiyóoskíɗu,
ee ɓaa fu yóoskí' haffunaa, fu hay kiɓëwíru.
12 Lëehí'ta Yéesu wo''a ɓaa ɓayeeri kiñamɗa ɓan an:
- Binaa fu ɓëytoh cuunoh wala cuuníinaa, kaa ɓay
fiiliimuncaagaraa wala ɓikëmëeŋkífu wala ɓuunfu, wala

ɓuwaa dëk naraa ee laakuunun alalɗa; enndiikanaa, ɓa ga kihafɓa, ɓa mínndaa kiɓay kiñam ɓan, ee fodaama fu ëlídu iñaa fu tumee gaɓaɗa.
13 Wayee binaa fu ɓëytoh kiñam jamaa, namaa kiɓay nduulcaa na ɓuwaa Kooh nëeɓsinɗa na lafañcaa na búumí'caa.
14 Fu tumkanaa keeñfu hay ga kisoos, ndaga iñaama, ɓa mínooraari ki'ëlín. Kooh hayyaari ki'ëlín bëríinaa kimílískaa ɓuwii júwinɗa.

Liiwukaa wo' ga loo ɓuwaa ɓaysee kiñamɗa
(Mëccëe 22: 1-10)

15 Laakka yíinoo ga sagaccaa ensee daamaɗa, ga waa ya kelohha wo'eencaa caama, ya wo''a Yéesu an:
- Ɓaa yaama yah kibok kiñam ga Nguuraa Koohɗa, yewinin múu'!
16 Yéesu liiwukkari an:
- Enee ɓo', ya tíklukka cuunoh fiyaak, ɓaylukka ɓiɓo' ɓiyewin ɓa hay kiñam.
17 Ga waa cuunohfaa pari'ɗa, ya wossa súrgaagari kiɓaynee ɓuwaa nakseeɗa an: «Hayat gii, cuunohfaa pari'in diima.»
18 Wayee yaa en ɓéeɓ yaa tok sooli fodaa mooroomci. Yaa súrgaa ɗewohɗa wo''a an: «Mi lom yoon ee mi jominwa kimalaknee. Mi kíimmbaa hen fu bayalloo ga.»
19 Yaa tík gaɗa wo'issari an: «Mi lom naal ɓidaaŋkaah ee mi jominɓa kitagatnee. Mi kíimmbaa hen fu bayalloo ga.»
20 Yiliis ɓan wo'issari an: «Mi han kipañ ɓeti, kërí tah mi mínanndii kihay.»
21 Súrgaa ɓoyukka, wo''a ha'-kaanci iñaa ya taasuɗa. Ha'-kaanfaa aylukka, wo''a súrgaa an: «Karaa diima-diima ga paancii na mbedicii ga teeriiɗa fu haydoh nduulcii na ɓuwaa Kooh nëewísinɗa, búumí'cii na lafañcii.»
22 Ennda kiis, súrgaa hayya, wo''ari an: «Kiyaakii, iñaa fu nakoheeɗa tumuunun wayee daa ɓo' mín kiyuŋ lís kilaak.»
23 Ha'-kaanfaa wo'sissa súrgaa an: «Meyaa dëkii, fu ka' ga waascii, na ga ɗíŋ-ɗíŋcii, fu gagal ɓuwaa ɓa hay doo kaanndoo líif.»
24 Mi wo''úuka, yíinoo ga ɓuwaa mi ɗewee kiɓay kiñamɗa yoohoo ga cuunohfiigoo!

Iñaa ɓo' jom kitum binaa ya waa' ki'en tëelíbée Yéesunaa
(Mëccëe 10: 37-38)

25 Mbooloo wiyaak taabee na Yéesu. Yéesu mëeñsukka ga ɓuwaa, wo''aɓa an:
26 - Binaa ɓo' hay garoo ee mi gënëlliiri paamci wala eeci, ɓetici wala towutaagari, ɓiyaakci na ɓikëmëeŋkíci

ɓiyaal wala ɓiɓeti, wala hafci sahaa, ɓaa yaama mínoo ki'en tëelíbéeroo.
27 Ɓaa fu koorukkii kuraanaagaraa, fu taabukkoonaa, fu mínoo ki'en tëelíbéeroo.
28 En ki'enaa, yiida garúu, binaa ya waa' kihëwí' tawah wihoo'tanaa, ɗewoo kiyuŋ paay, ya malak iñaa jom kika' ga tawahaaɗa tóoh, doo ya ínoh ati iñaa ya laakɗa hay kidooy kimëtí' lëgëyaa?
29 Enndiikanaa, binaa ya dal kiyíp tawah ee ya mínndiiwa kilëestíraa, ɓéeɓ ɓuwaa hotanwaɗa hay ki'enu ga kiñaawalli
30 an: «Malkat ɓii yii dalin kitawah ee mínndiiwa kilëestí'.»
31 Ee ɓan buurii yiida, binaa ya yah kiheñohnee na buu' yiliisaa, ɗewoo kiyuŋ paay, ya malak ati ya hay kimín, na ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah, kileŋkoh na buuraa taam na ɓiɓo' ɓijúnni-daaŋkaah-kanak?
32 Ya mínndiinaa, ya wos ɓo' ga buuraama, en lak ya lís nari ki'úsaayohaa, kimeekissi iñaa ya tuman bi ɓa mín kijúwohɗa.
33 Fodaama deŋ, ɓaa en ɓéeɓ garúu, fu mínndii kifoñ tóoh iñaa fu laakɗa fu taabukkoonaa, fu yaama, fu mínoo ki'en tëelíbéeroo.

Maraamaa laakoo saflaat
(Mëccëe 5: 13; Marka 9: 50)
34 Yéesu tíkka ga an:
- Maraa jofin. Wayee binaa maraa safissiinaa, ma ɗaanohsan na ya?
35 Ma laaksisoo jeriñ ga kakayfii, ma mínoo ki'en kotol. Ma jafsan ga lëedúu. Ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúruka!

15

Baalaa múuyee ee hotukkaɗa
(Mëccëe 18: 12-14)
1 Juuticaa na ɓuwaa ɓíinoo júwussiiɗa deeyussa ɓéeɓɓa ga Yéesu kisúkúrukki.
2 Fërísiyeeŋcaa na jëgíroh-waascaa ɓaa jambat ga díkaantiɓa an:
- Ɓii yii tookin kiyuŋ na ɓuwii júwussiiɗa ee ya ñami naɓa!
3 Ga ɗekataama, Yéesu liiwukkaɓa an:
4 - Yiida garúu binaa ya laak baal ɓitéemée', ee ya múuyluk yíinoo ganaa, ya foñoo ɓidaaŋkaah-yitnanikiis na ɓiyitnanikiisɓaa, ɓa tes ga ëgíraa? Lëehíraa ya ka' kitëebí'nee yaa múuyɗa, bi ga daa ya hotanndine.

5 Ee binaa ya hottinaa, ya túŋkulukki na keeñ wisóosí'.
6 Ee ya le' kaancinaa, ya ɓay fiiliimuncaagari na ɓuwaa dëk nariɗa, ya wo'ɓa an: «Neɓlukat naroo, ndaga mi hotin baalaagoo, yaa múuyeeɗa.»
7 Fodaama, mi wo''úuka, binaa ha'-baakaa' yíinoo récuk baakaa'caagarinaa, ga iñaama, ɗook-Kooh hay kiwëñ ki'en ga húmbal loo ɓiɓo' ɓidaaŋkaah-yitnanikiis na ɓiyitnanikiis ɓaa júwin ee laakussii sooli ga kirécuk baakaa'caagaɓa. Mi wo''úuka, malaakacaa Kooh hay kiwëñ kineɓluku binaa ha'-baakaa' yíinoo rek récuk baakaa'caagarinaa loo ɓo' ɓidaaŋkaah-yitnanikiis na ɓiyitnanikiis ɓaa júwin ee laaksoo sooli ga kirécuk baakaa'.

Koparaa múuyee ee hotukkaɗa
8 Yéesu tíkka ga an:
- Wala ɓetifii fiida ɓan, binaa ya laak hëelís* cidaaŋkaah ee múuyluk wíinoo ganaa, taaloo lampu, ya paruki, raasi dijófí' bi ga daa ya hotanwa?
9 Binaa ya hotwanaa, ya ɓay húnísmuncaagari na ɓeticaa dëku nariɗa, ya wo'ɓa an: «Neɓlukat naroo ndaga mi hotin hëelísaagoo múuyeerooɗa.»
10 En fodaamanaa mi wo''úuka man, malaakacaa Kooh hay kineɓluku ga daa ha'-baakaa' yíinoo rek récukin baakaa'caagariɗa.

Kowukaa múuyee ee hotukkaɗa
11 Yéesu wo'issa an:
- Enee ɓo' yaa laak towu tanak tiyaal.
12 Yaa wëñ ki'en oomaaɗa wo''a paamci an: «Buba, eraaroo iñii mi joman kilaak ga alaliigaraaɗa.» Waa ennda ɗa, paamudaa warohha towutaa tanaktaa alalaagari.
13 Tíkka ga bes cera, kowukaa kiyínkaa toonnda iñcaa ya e'seeɗa tóohca, yaa yah kúl ki'úsaayí'. Daama ya enukohha ga iñaa neɓpi bi ya yasohha hëelísaa tóohwa.
14 Ga waa ya yasohha iñaa ya laakeeɗa tóohwa, a' wiyaak laakka ga kúlkaa kaama, ee kibúŋ kiméeskí' daɓpari.
15 Ya ka'ta kisúrga'uk ga ɓo' ga gohaama. Yaama nakkari kiníi' mbaam-parki ga yooncaa.
16 Helci eneera ga kiñam ga yiikcaa mbaamcaa e'siɗa wayee ken onéeríiri ga.
17 Daama, ya malakka helci, ya wo''a an: «Bilëgëyoh ɓera ɓërí enu ga kaan paammboo, ɓa ñami bi ɓa tésɗí', ee mi en dii, mi kaani na a'!
18 Mi hay kikoluk, mi ɓoyuk ga buba, mi wo''i an: Buba, mi baakaarin ga fíkíi Kooh ee mi tooñinndaa.

* **15:8 15: 8** Hëelísaama teeku Darahma ga kiGerek ee hín na Denariyon wíinoo dooli

19 Mi jomissii kiɓayu kowufu. Kon abohaaroo fodii yaa en
ɓéeɓ ga lëgëyohciigaraa.»
20 Ya kolukka, yaa ɓoyuk kaan paamci.
Ga daa ya enee na kihay di'úsaayí'ɗa, paamudaa
séenndari, laakka yërmaandi wiyaak gari, ya yaa fool
kihídohnee nari, gatawukkari, fuunndari.
21 Kowukaa dallari kiwo' an: «Buba, mi baakaarin ga fíkíi
Kooh ee mi tooñinndaa, mi jomissii kiɓayu kowufu.»
22 Wayee paamudaa wo''a súrgacaagari an: «Gaawat
kihaydoh sibidooraa wëñ kimo'ɗa, ɗú ekkiwa, ekatti kipii
ga jokon na ñafa' ga kotcii.
23 Haydohat ɗoonaa ɗú yafaleeɗa, ɗú appi, ɗu aaw kiñam
na kimbúumbaayuk,
24 ndaga kowukiigoo ɗú hot kii kaaneera ee soofsin ga
kipes, ka múuyeera ee ka hotukin.» Fodaama, ɓa dalla
kimbúumbaayuk.
25 Waama lak kowukaa ɓaa kisaawkaa kaa ga yooncaa.
Daa ka hayee bi ka deeyca kaanfaa, ka kelohha típcaa na
tiyeektaa.
26 Ka ɓayya yíinoo ga súrgacaa, meekissari iñaa hewɗa.
27 Yaama wo''ari an: «këmëeŋkífu yërí hay, ee paapu
apɗinndi ɗoonaa yafalseeɗa, ndaga daa ya hotsinndi na
jamɗa.»
28 Kowukaa kisaawkaa dalla ki'ayluk, saŋnga ki'aas
kaanfaa. Paamci meyca, kíimmbari ya aas.
29 Wayee kowukaa wo''a paamci an: «Malka, tíkíis
tiyewin tee, taa mi lëgëyi'taa, mi mosoo kikëldúk wo'eenfu
ee fu mosooroo sah ki'on kupe', mi mbúumbaayuk na
fiiliimunciigoo.
30 Wayee kowukiigaraa kii, ga wii ka hayɗa, ya yii ya
yasohin alalaagaraa na cagacaaɗa, fu apɗinndi ɗoonaa
yafalseeɗa.»
31 Paamudaa dalla kitaas an: «Kowuroo, fu yii naroo
besaa en ɓéeɓ, ee iñaa mi laak tóoh yuufu.
32 Wayee ɗí jomee kimbúumbaayuk hen na kineɓluk
ndaga këmëeŋkífu yii yii kaaneera ee soofsin ga kipes, ya
múuyeera ee ya hotukin.»

16

Enee tuukukoh-alal

1 Yéesu wo'issa tëelíbéecaagari an:
- Enee ha'-alalaa laakee ɓaa tuukɗiri ga iñaa ya laakɗa.
Tuukukohaama ëpírohussa ga ha'-alalaa an ya yaa yasoh
alalaagari.

2 Ha'-alalaa ɓaylukka tuukkohaagari, wo''ari an: «Iñii
mi keloh wo'u garaaɗa ya ya? Teewaaroo iñum fu tum
ga lëgëyiigaraaɗa, ndaga diimaɗa, fu yahissii kituukuk
alaliigoo.»
3 Tuukukohaa wo''a ga helci an: «Mi tuman na ga dii
kiyaakii yahhoo kinís ga kituukuk alaliigariɗa? Hanaa kilín
kakayfii, wayee mi laakoo doolaa gawa, ee kisarahtuk, mi
rúusinka.
4 Mi ínohin iñaa mi yah kitum bi laak ɓuwaa ɓewussoo
ga kaanɓa, binaa mi kaalu ga lëgëyiigoonaa!»
5 Waa ennda ɗa, ya ɓaylukka yíinoo yíinoo, ɓéeɓ ɓuwaa
ɓayɗee ha'-kaanci kobotɗa. Ya wo''a yaa ɗeɓɗa an: «Fu
laaki' ha'-kaanndoo hín na?»
6 Yaama taassa an: «Hëndíraan dúuleen citéemée'.» Ya
wo''ari an: «Ɓewaa këyít-kobotfiigaraa, fu gaaw kiyuŋ, fu
bín cidaaŋkaah-yëtúus.»
7 Lëehí'ta ya wo''a yaa tík gaɗa an: «Haa fu, fu laaki'
ha'-kaanndoo hín na?» Yaama taassa an: «Saaku citéemée'
ga beli.» Tuukukohaa wo''ari an: «Këyít-kobotfiigaraa fee,
bídaa cidaaŋkaah-yitnakaahay.»
8 Ha'-alalaa kañnja tuukukohaagari júɓpiiɗa ndaga
kiñaañkaa ya tumɗa. Ndaga ɓuwii waa' ëldúna doŋɗa wëñ
kiyúuduku ga iñcaa ɓa tumi ga díkaantiɓaɗa loo ɓuwii
boku ga lee'laataa meyoh ga Kooh.
9 Yéesu tíkka ga an:
- Ee mi, mi wo''úu an: pokat kifiiliimun na alal ëldúna, en
ɗanaa, bëríinaa ɗú laakissii daranaa, ɗú ɗapu ga kaancaa
dëkohsan bi taa'ɗa.
10 Ɓaa fu en go' ga enaama cijutuut, fu hay ki'en go' ɓan
ga enaama ciyewin; ee ɓaa fu júɓpii ga enaama cijutuut, fu
júwoo ɓan ga enaama ciyewin.
11 Kon binaa ɗú júɓpii ga kituukuk alal ëldúnanaa, ɓii
díŋkaananndúu alalaa wiwóorí'waa ɓa?
12 Ee binaa ɗú enndii go' ga iñaa enndii yuurúunaa, ɓii
yahhúu ki'e' iñaa en yuurúu ɓa?
13 Ken mínoo ki'en súrga ha'-kaan ɓanak. Faw fu saŋ
yíinoo, fu waa' yaa tesɗa; fu taabuk yíinoo, fu foñluk yaa
tesɗa. Ɗú mínoo ki'atukoh kitop Kooh na kitop hëelís.

Yéesu taassa Fërísiyeeŋcaa ga loo Waasaa Móyíis
(Mëccëe 23: 23-28; 5: 17-20)

14 Fërísiyeeŋcaa, na waareen hëelísaagaɓa,
súkúrukussa tóoh iñcaa Yéesu wo'ɗa, ee ɓa ɓaa
yensirukohhi.
15 Yéesu wo''aɓa an:
- Ɗú ɓërí en ɓuwii tíksi hafɓa ɓiɓo' ɓijúwí' ga hascii
ɓuwiiɗa, wayee Kooh ínohin iñii en ga keeñciigarúuɗa.

Ndaga iñcii ɓuwii tík fodii iñaa yakinɗa, sepi'in ga fíkíi Kooh.

16 Móyíis na këyítcaa sëldíiga-Koohcaa bínseeɗa cërí teewohee Waasaa Kooh bi ga jamaanaa Saŋ hayohɗa. Iñaa aboh ga hayaa Saŋ waama, Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Nguurii Koohɗa yéegalohuunun, ee ɓaa en ɓéeɓ yaa tum doolici ga kiheel ki'aas ga Nguuraa Kooh.

17 Ee kiɓewoh dii asamaanii na kakayfii wëñ kiyooɓ kinís kufíis jíinoo rek ga Bíncii Waasii.

18 Ɓéeɓ ɓaa fu kaal ɓetifu, fu pañ ɓeti filiisaa, fu ɗeegin waas fu yaa faanuk na ɓeti filiis, ee ɓaa fu pañ ɓetifaa yaalaa kaalli henaa, fu ɗeegin waas fu yaa faanuk na ɓeti mooroomfu.

Ha'-alalaa na nduulaa teeku Lasaa'ɗa

19 Enee ɓo' yilëekí'-alal, yaa daanee ki'ekuk kúltí cimórí' caa seerin, ee besaa en ɓéeɓ ya tumi ga kaanci mbúumbaay ciyaak.

20 Laakeera ɓo', enee nduul ee teeksee Lasaa', ya daanee kifaanuk ga hal-kaadaa ha'-alalaa, faanfaagari tóoh líifee na puus.

21 Helci teseera lool ga kiñam iñcaa wúunee ga kankaa ha'-alalaa ñamoheeɗa; ee wëñaa ga baaycaa hayunaa ɗeewsi puuscaagari.

22 Ga waa nduulaa kaannda, malaakacaa Kooh ɓayussari ga yahaa Abaraham. Ha'-alalaa ɓan kaannda, acussa.

23 Ha'-alalaa enee ga coonu ciyaak ga ɗekataa ɓuwaa kaanin ɗaakuɗa. Ya ɓëwí'ta hascaagari, ya hotta Abaraham di'úsaayí' na Lasaa' ga yahaaci.

24 Ya yaa ɓayyi didóolí' an: «Cica Abaraham, yërëmaaroo, fu wos Lasaa' ya ñoon siñdaa jokonjiigari ga músú ee ya tóoyíri'too perimpiigoo ndaga mi yii kaanan ga kiwiikii.»

25 Wayee Abaraham taassari an: «Kowuroo, níindískaa an fu laasin neɓlaatfu ga kipeskaagaraa ga ëldúnaɗa ee Lasaa' enee ga iñaa meskin ɓan. Diimaɗa nak, ya yii dii kilaas jamiigari, wayee fu, fu yii ga coonu.

26 Ee ɓaatta ga, ga díkaantirii narúu laakin noŋ wiyaak, doonaa fodaama, ɓuwaa waaran kikolkoh dii karu garúu mínsanndiika ee ɓan ken mínoo kikolkoh garúu hay dii.»

27 Ha'-alalaa wo''ari an: «Kon, mi kíimmbaa, cica Abaraham, fu wos Lasaa' kaan paammboo,

28 ndaga mi laakin këmëeŋkímun ɓiyëtúus. Eneenaa ya karaa, ya wo'ɓa an ɓa hanat kiman ga daa mi madeeɗa, en ɗanaa ɓa ɓan, ɓa hayoo ga ɗekatii wii líif na coonuɗa.»

29 Abaraham taassari an: «wo'eencaa Móyíis na caa
sëldíiga-Koohcaa caa na këmëeŋkímuncaagaraa, ɓa
súkúrukatca!»
30 Ha'-alalaa wo''ari an: «Iñaama dooyoo, cica Abaraham.
Wayee binaa enee an ɓaa mílís ga kikaan yërí ka' gaɓanaa,
eneenaa ɓa hay kisúpít kipeskaagaɓa.»
31 Wayee Abaraham loffari an: «Binaa ɓa súkúrukkii
Móyíis na sëldíiga-Koohcaanaa, luu enee an ɓaa mílís
ga kikaan yërí ka' gaɓa, tahoo bi ɓa took iñaa yaama
wo'anɓaɗa.»

17

Yéesu nakoh kibayaloh baakaa' na kigëm
(Mëccëe 18: 21-22; Marka 9: 42)

1 Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Iñaa ekan ɓo' ga kitum baakaa' ñakanndii, wayee massa
ɓaa iñaama koorohan gariɗa!
2 Kipoku atoh wiyaak ga koonaa ya jafu ga giiyaa, kërí gën
gari loo ya tah bi jíinoo ga tu'oomaatii tii keen ga baakaa'.
3 Kon watukat haffúu!
Binaa mbokfu tooñaa, ñaraari ee binaa ya récukkanaa,
bayalaari.
4 Binaa ya tooñnjaa waas ciyitnakanak ga bes wíinoo ee
kotaa en ɓéeɓ ya hayyaa kiwo' an: «Mi récukinka», leenaa
bayalaari.
5 Apotaa'caa Yéesu wo'ussa Ha'mudii an:
- Ɓaataarii ngëm.
6 Ha'mudii wo''a an:
- Binaa ɗú laakee ngëmaa hín na kowu fúdan dogaa,
eneenaa ɗú hay kimín kiwo' kedikkii kii an: «Ɗofuka, fu
yípuknee ga giiyaa!» ee eneenaa ka tum iñaa ɗú wo'ɗa.

Iñaa súrga jom kitumɗa

7 Yéesu wo'sissa an:
- Ɓii yiida garúu, binaa ya laak súrgaa líndɗiri wala yaa
níi'ɗiri, ee súrgaa meyoh yooncaanaa ya wo''i an: «Deeya,
fu yuŋ kiñam»?
8 Man ya namiri kiwo' an: «Tíkɗaaroo cuuníin, fu
pëkíruk, fu tumi'too mi ñam, mi an, bi mi lëehíraa fu ga
kihaffu, fu han kiñam, fu an.»
9 Ha'-kaadaa laakɗin súrgaagari gërëm ndaga daa ya tum
iñaa en lëgëyciɗane?
10 Ɗú ɓan, binaa ɗú tum iñaa en lëgëyyúuɗanaa, leenaa
wo'at an: «Ɗí ɓisúrga doŋ, ɗí tum iñaa ɗí jomee kitumɗa.»

Yéesu wëkí'ta ɓo' ɓidaaŋkaah ɓaa gaana'in

11 Lakanaa Yéesu enee na kiyah Yéerúsaleem, ya kooro-
hha díkaanti gohaa Samaríi na waa Gëlílée.
12 Daa ya enee na ki'aas ga dëk-kaw wíinoo daamaɗa,
laakka ɓo' ɓidaaŋkaah ɓaa gaana'in, hayussa ga fíkíici. Ɓa
ceella palah✡.
13 Ɓa ɓaa wo''i didóolí' an:
- Yéesu, kiyaakii, yërëmaarii!
14 Daa Yéesu hoteeɓa, wo''aɓa an:
- Karat, ɗú teewohnee haffúu ga sarahohcaa✡.
Ga wii ɓa en na kiyahɗa, ɓa wakka ga waas.
15 Yíinoo gaɓa, daa ya hotee an ya wakin, ya yaa ɓoyuk
ga kotcaagari, yaa ndam Kooh didóolí'.
16 Ya keennda ga kotcaa Yéesu, yíppa púkaa kakay, yaa
gërëm Yéesu. Ɓaa yaama dëkee kúlkaa Samarii.
17 Yéesu wo''ari an:
- Enndii ɓidaaŋkaahɓaa ɓéeɓɓa ɓërí wak hanaa? Haa
ɓiyitnanikiisɓaa ɓíinoo ɓada?
18 Ɗal ɓii yii ee enndii yaawúu'ɗanaa, laakkii yíinoo gaɓa
yaa ɓoyuk kigërëm Kooh!
19 Lëehí'ta Yéesu wo''a ɓaa an:
- Kolka fu yee, ngëmumgaraa músalinndaa.

Iñii laakan binaa Kowukii ɓii haysisaa
(Mëccëe 24: 23-28,36-41)

20 Fërísiyeeŋcaa meekissa Yéesu besaa Nguurii Kooh yah
kihayɗa. Yéesu taassaɓa an:
- Nguurii Kooh yahhii kihay fodii iñaa ɓaa en ɓéeɓ hotan
wa hayi, bi le'.
21 Ken wo'anndii an: «Malkat, weema!» wala «Wa
wúunee!» ndaga ínohat an Nguurii Kooh wii ga leeloorúu.
22 Lëehí'ta Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Bes hay kihay, ɗú hay kiwaa' kimaasoh luu enan bes
wíinoo ga bescaa hayaa Kowukii ɓii, wayee ɗú maasohan-
ndiiwa.
23 Ee ɗú hay kiwo'u an: «Ya yaa dúunee wala ya yii dii!».
Kaa karat ee kaa foolat da.
24 Ndaga fodii dii melic eni tareet, léerí' asamaan, aboh
ɓakii wii, top ga ɓakaa wíinoowaaɗa, Kowukii ɓii madan
ɗa bëríinaa ya haysanaa.
25 Wayee Kowukii ɓii jom kiɗeɓ kison hen paay, ee ya
sagu ga ɓuwii wati.
26 Iñaa laakee ga jamaanaa Noweeɗa hay kilaaksis fo-
daama ga jamaanii hayii Kowukii ɓii.
27 Ɓuwaa ensee ga kiñam na ki'an, kipañ na kipajuk bi
ga besaa bërii Nowee aasoh ga gaal-giiyaa wiyaakwaaɗa:

✡ **17:12 17: 12** Malkat Léwítík 13: 45-46. ✡ **17:14 17: 14** Malkat Léwítík 14: 2-3.

Kooh hannda kitoƀ músú miyewin, ma taakka ga kakayfii
tóoh bi onnda ƀéeƀ.
28 Fodaama ƀan, yah kiman na iñaa hewee ga jamaanaa
Lotɗa: ƀuwaa ensee ga kiñam na ki'an, kilom na kitoon,
kilín na kitawah.
29 Wayee ƀesaa ƀëríi Lot mey dëkaa Sodomɗa, Kooh toƀpa
kiwii na atohcaa tamin ga ɗook dëkaa, tëkí'taƀa ƀéeƀƀa.
30 Iñaa manɗa yërí laakan ƀëríinaa Kowukii ƀii
teewukohsisan ga ƀuwiiɗa.
31 Besaa ƀëríi, ƀaa fu en ga ɗook cakaraa* túuyaagaraa
ee fu laak yen ga ɗuuy túuyaanaa, kaa yoosuk kiƀeƀneeca.
Fodaama ƀan ƀaa fu en na kilëgëy ga yooncaanaa, kaa
ƀoyuk kaan.
32 Níindísukat iñaa dalee ƀeti Lotɗa✡!
33 Ɓaa fu heel kisom kipesfunaa, fu hayka kiñak, wayee
ƀaa fu ñakkanaa, fu hayka kilaas.
34 Mi wo''úuka, wekaa ƀëríi, ƀo' ƀanak ƀaa bok fayaaŋ:
yíinoo hay kiƀewu, yíinooyaa foñu.
35 En ƀeti ƀanak ƀaa bok ki'o': yíinoo hay kiƀewu,
yíinooyaa foñu. [
36]†
37 Tëelíƀéecaa meekissari an:
- Ha'mudii, iñaama yah gada kilaakoh?
Yéesu taassaƀa an:
- Daa mídi enoh, daama ƀan suulcaa hídohsan da.

18

Liiwukaa wo' ga loo atti'ohaa na ƀetifaaɗa

1 Yéesu wo'issaƀa liiwukii wii, kiteeƀƀa an ƀa jom kidëk
ga kikíim Kooh ee ƀa hanat kisoof fenoo ga:
2 - Enee atti'oh ga dëk-teeru, yaa niikéeríi Kooh ee ya
yéegéeríi ken.
3 Laakeera ƀan ga dëk-teeraama ƀetifaa yaalci kaanin.
Fa hayee leekleek ga atti'ohaa kiwo''i an: «Eraaroo kayoh
ga ɗook ƀii tooñnjooɗa.»
4 Atti'ohaa saŋnga iñaa maañ. Lëehí'ta ya wo''a ga helci
an: «Luu enee an mi niikkii Kooh ee mi yéeŋngii ƀo',
5 ga dii ƀetifii fii onndiiroo jamɗa, mi namanndi ki'e'
kayoh. Enndiikanaa, ya hay kilísi kihay bi faf mi kap ga.»
6 Ha'mudii tíkka ga an:
- Ɗú kelohin iñaa atti'ohaa yibóní'yaa wo' yaamaɗa!

---

* **17:31 17: 31** Malkat iñaa wo'u ga Lúkkaa 5: 19 ✡ **17:32 17: 32** Malkat Sënees 19: 26. † **17:36 17: 36** «Yaal ƀanak hay kiboku ki'en ga yoon wíinoo: yíinoo hay kiƀewu, yíinooyaa foñu»: Wo'eencuma hotukkii ga ciyewin ga këyítcaa ɗeƀɗa.

7 Haa Kooh eranndii ɓuwaa ya tanukɗa kayoh, ɓa ɓaa ɓa
fiipi dímal gari wekoo nohooɗane? Ya hayɓa kiseklukohe?*
8 Mi wo''úuka, ya hayɓa kigaaw ki'e' kayoh. Wayee binaa
Kowukii ɓii hayisaa, ya hay kilaak ga ëldúna ɓuwaa gëm
garine?

Liiwukaa wo' ga loo Fërísiyeegaa na juutaaɗa

9 Yéesu wo'issa liiwukii wii, ëewdohhawa ga ɓuwaa
tíksee hafɓa ɓiɓo' ɓijúwí' ga fíkíi Kooh ee ɓa tíkkii ken ɓo':
10 - Enee ɓo' ɓanak, ɓa ka'ta Kaanfaa Kooh kikíimnee
Kooh; yíinoo enee Fërísiyeeŋ, yíinooyaa enee juuti.
11 Fërísiyeegaa tuukka, yaa kíim Kooh ga ɗuuyci anee:
«Fu Kooh, mi gërëminndaa ga dii fu tummbiiroo mi man
na ɓuwii ɓíinoo loksi, tumsi iñaa júɓpii, faanuksi na ɓeti
jaambuu', wala ɓan fodii juutii yii.
12 Siminaa en ɓéeɓ, mi oori ga bes kanak, ee iñaa mi laak
ɓéeɓ, ɓakaa wudaaŋkaahwaa mi tumwa sarah.»
13 Juutaa nak ceella palah ee kaañéeríi sah kihíilsuk ki-
malak ɗook-Kooh, wayee ya yaa típ keeñaa ndaga kirécuk,
ee yaa wo' an: «Cëy Kooh, yërëmaaroo, mi ha'-baakaa'.»
Yéesu tíkka ga an:
14 - Mi wo''úuka, ga waa ɓaa yaama soof kaanciɗa, Kooh
tookeera an ya júwin, wayee Kooh tookkii Fërísiyeegaa.
Ndaga ɓéeɓ ɓaa fu ɓëwí' haffunaa, fu hay kiyóoskíru; ee
ɓaa fu yóoskí' haffunaa, fu hay kiɓëwíru.

Yéesu barkeella tu'oomaataa
(Mëccëe 19: 13-15; Marka 10: 13-16)

15 Ɓiɓo' haydohɗussa Yéesu tu'oomaa, ya tík yahcaagari
ga ɗookta. Daa tëelíbéecaa hotsee iñaama, ɓa ɓaa ña'
ɓuwaa.
16 Wayee Yéesu haydohlukka tu'oomaataa, wo''a an:
- Íisat oomaacii ɓa hay garoo! Kaa hoonohatɓa ndaga
Nguurii Kooh wuu ɓuwii man naɓaɗa.
17 Mi wo''úuka ee kayoh; ɓaa fu tookkii Nguuraa Kooh
fodii ku'oomaanaa, fu aasoo ga.

Ha'-alal waa' ki'aas ga Nguuraa Kooh
(Mëccëe 19: 16-30; Marka 10: 17-31)

18 Laakka ɓo' yaa kuliyuk ga yaawúu'caa, meekissa Yéesu
an: Jëgírohii yijófí'yii, mi tuman na bi mi laak ɓakkoo ga
kipeskaa leehoo taa'ɗa?
19 Yéesu wo''ari an:
- Iñii tah ya fu wo' kijof garoo? Ken joffii, enndii Kooh
rekaa.

---

* **18:7 18: 7** Lëegísoh wiliis laakin fodii: Luu enee an ya gaawwiiɓa kitaase?
8 Mi wo''úuka, ga wahtaagari, ya hayɓa ki'e' kayoh ga iñaa wëñ kigaaw.

20 Ƒu ínohin iñii Waasii Móyíis nakoh kitumɗa: «Kaa ɗúk
ɓetifu wala yaalfu, fu faanuk na ɓo' yiliis, kaa laŋ kumuun
ɓo', kaa lok, kaa seedi' saboh, kelohɗaa paamfu na eefu.»
21 Ɓaa taassari an:
- Mi taabukin iñcuma tóoh, ga ki'oomaaroo bi wati.
22 Ga waa Yéesu kelohha iñaama, ya wo''ari an:
- Laakin iñaa tesohhaa. Toonaa iñcaa fu laakɗa tóoh, fu
waroh nduulcii koparaama, fodaama fu hay kilaak alalaa
leehoo taa' ga ɗook-Kooh, lëehíraa fu hay, fu taabukkoo.
23 Daa ɓaa kelohee wo'eencaama, keeñci leehha lool
ndaga ya enee ha'-alal yiyaak.
24 Yéesu hottari ya safarissii dara, wo''a an:
- Ki'aas ha'-alal ga Nguuraa Kooh daal yooɓpii.
25 Geeleem paaf ga noŋ kúuc kërí wëñ kiyooɓ ki'aaskaa
ha'-alal ga Nguurii Kooh.
26 Ɓuwaa súkúrukeeriɗa wo'ussa an:
- Kon ƀaanaa ɓii mín kimúc ɓa?
27 Yéesu wo''aɓa an:
- Iñaa wooñ ɓo' wooñnjii Kooh.
28 Pee' dalla kiwo' an:
- Malka, ɗí, ɗí foñin tóoh, iñaa ɗí laakeeɗa, ɗí taabukin-
ndaa.
29 Yéesu loffaɓa an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; ɓaa Nguurii Kooh tahhaa kifoñ
kaanfu, ɓetifu, ɓikëmëeŋkífu wala ɓiyaakfu, eefu wala
paapu wala towutaagaraanaa,
30 fu hay kilaak yewin ga ëldúnaanii wati ee kuwisaa fu
laak kipeskaa leehoo taa'ɗa.

Waasaa wukaahaywaa Yéesu yéegaloh kikaankaagari na kimílískaagariɗa.
(Mëccëe 20: 17-19; Marka 10: 32-34)

31 Yéesu ɓayya tëelíbéecaa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa
haŋ, wo''aɓa an:
- Malkat, ɗu ɓii yah Yéerúsaleem, ga daa wëe'taa ga
dii tóoh iñaa sëldíiga-Koohcii bínsee ga loo Kowukii ɓiiɗa
laakohan.
32 Ndaga ya hay kitíku ga yah yiifa'caa gëmussii ga
Koohɗa, ɓa ñaawalsohiri, ɓa ɓasiri, ɓa toossohiri.
33 Ɓa hayyi kitíp laawoo, ɓa lëehíraa, ɓa appi. Ee bes
kaahay tík ganaa, ya mílís.
34 Wayee tëelíbéecaa ínohussii dara ga iñaama, ndaga
iñaa wo'eencaagari waaree kiwo'ɗa ɗaakkee gaɓa hen, ee
ɓa ínohéeríi iñaa Yéesu enee na kiwo'ɗa.

Yéesu wëkí'ta búumí' ga Yéríkóo
(Mëccëe 20: 29-34; Marka 10: 46-52)

35 Daa Yéesu hayee bi deeyca Yéríkóo, laakka búumíraa
yuŋ ga yahaanaa waasaa, yaa sarahtuk.
36 Ya kelohha coowaa mbooloomaa enee na kipaafɗa, ya
meekisohha iñaa hewɗa.
37 Ya yéegalussa an Yéesu Nasareet yërí en na kipaaf.
38 Daama, ya yaa fiip an:
- Éey Yéesu, kucaasamunkii Dëwít, yërëmaaroo!
39 Ɓuwaa hanohsee fíkíi mbooloomaaɗa ɓaa ña'ti, wayee
ya yaa wëñ kifiip an:
- Kucaasamunkii Dëwítóo, yërëmaaroo!
40 Yéesu tuukka, nakohha an ya haydohɗussi. Ga waa
búumíraa hayya bi gari,
41 Yéesu meekissari an:
- Fu waa' ya mi tumi'taa?
Búumíraa taassari an:
- Ha'mudii, tumɗaaroo bi mi mín kihotsis.
42 Waa ennda ɗa Yéesu wo''ari an:
- Mínsisaa kihot! Ngëmiigaraa músalinndaa.
43 Ga saasi, búumíraa mínnda kihot, ee ya yaa taabuk
Yéesu, ya yaa ndam Kooh. Daa ɓuwaa hotee iñaama,
ɓéeɓɓa ɓaa ndam Kooh ɓan.

19

Yéesu aassa kaan Sakee

1 Yéesu aassa Yéríkóo, ya koorohha ɗuuy teeraa yaa yah.
2 Laakeera daama ɓaa teeku Sakee, yërí kuliyukee ga
juuticaa, ee ya laakeera alal wiyewin.
3 Ya heella kihot ɓaa en Yéesuɗa, ya mínndiika ga
mbooloomaa ndaga ya enee ɓo' yilohoy.
4 Fodaama ya foolla, kuliyukka ga fíkíi, lappa ga kedik
kiyaak, en ɗanaa ya hot Yéesu ndaga ya jomee kikooroh
daama.
5 Ga waa Yéesu hayya bi le''a daama, ya taaginukka,
wo''ari an:
- Sakee, yoosuka gaaw, ndaga wati mi yah kidal ga kaanfu.
6 Sakee gaawwa kiyoosuk, safa'ta lool ga ki'ek Yéesu
kaanci.
7 Wayee ɓéeɓ ɓuwaa hotee iñaamaɗa ɓaa jambat an:
- Malkat, Yéesu ka' kisagacuknee ga kaan ɓaa júɓpii!
8 Sakee nak kolukka, wo''a Ha'mudii an:
- Ha'mudii, malka, mi hay kiwaroh nduulcii ɓakii alalii-
goo wíinoowii, ee en lakanaa mi ɗúkeera ɓo' mi ñammba
hëelíscinaa, mi hayyi ki'ík iñaa hín ɗa waas cinikiis.
9 Yéesu wo''a gari an:
- Ɓu-kaanfii fii músaluunun wati, ndaga ɓii yii ɓan
kucaasamun Abaraham.

10 En ki'enaa, Kowukii ɓii hay dii kiɓay na kimúsal ɓuwii
múuyɗa.

Liiwukaa wo' ga loo súrgacaa buuraa foñɗee kopa'ɗa
(Mëccë 25: 14-30)

11 Yéesu wo'issa na ɓuwaa súkúrukee wo'eencaamaɗa.
Lak ya deeyin Yéerúsaleem ee ɓaa en ɓéeɓ foogee an
Nguuraa Kooh yah kiyoosuk ga wahtaamaa.
12 Yéesu liiwukkaɓa, dallaɓa kiwo' an:
- Enee ɓo' yilëekí'-teek, ya enee na kiyah kiɓaaɓ ga kúl
ki'úsaayí', kifalu buu' daama. Lëehíraa, ya ɓoyuk kúlɓa.
13 Balaa ya karaa, ya ɓayya ga súrgacaagari ɓidaaŋkaah,
ya warohhaɓa hanja'-wúrúus cidaaŋkaah, yaa en ɓéeɓ
wíinoo, ya wo''aɓa an: «Lëgëyat ga koparum bi ga daa mi
hayan.»
14 Wayee ɓu-kúlkaagari waa'séeríi gari kihot, ɓa wossa
ɓiɓo' ga fenooci, kiwo' an: «Ɗí waa'tii ɓuum yuma buu'.»
15 Wayee ya falussa buu', ya ɓoyukka kúlɓa. Ya ɓaylukka
súrgacaa ya foñɗee kopa'ɗa, ki'ínoh yaa en ɓéeɓ iñaa ya
laakɗa.
16 Yaa ɗeɓ kihayɗa wo''a an: «Kiyaakii, hanja'-wúrúusaa
fu ereerooɗa, límin cidaaŋkaah ciliis.»
17 Buuraa wo''ari an: «Waaw guureway, waa fu enin
go' ga iñaa yewinndii, mi hayyaa ki'e' fu kuliyuk ga teeru
cidaaŋkaah.»
18 Lëehí'ta yukanakyaa hayya, wo''a an: «Kiyaakii,
hanja'-wúrúusaa fu ereerooɗa límin ciyëtúus.» Buuraa
wo''a yaama an:
19 «Fu ɓan mi hayyaa ki'e' fu kuliyuk ga teeru ciyëtúus.»
20 Lëehí'ta, súrga yiliis hayya, wo''a an: «Kiyaakii, hanja'-
wúrúusiigaraa wee, mi loyeewa hen ga líil, mi ɗaakka.
21 Mi niikeeraa hen ndaga fu ɓo' yisúwí' ga keeñ, fu ɓewi
iñaa fu faanndii ee fu píiki iñaa fu sokkii.»
22 Buuraa wo''ari an: «Súrgii yibóní'yii, mi hayyaa ki'atti'
ga wo'eenciigaraa. Fu ínoheera an mi súwin ga keeñ, mi
ɓewi iñaa mi faanndii, mi píiki iñaa mi sokkii.
23 Kon iñii tah ya fu wútírohi'tiiroo hëelísiigoo? Eneenaa
mi ɓoyukaa, mi mínwa kilaas na iñaa wa límɗa.»
24 Lëehí'ta ya wo''a ɓuwaa enee daamaɗa an:
«Te'at hanja'-wúrúusumgari, ɗú e'wa yum ɓay
cidaaŋkaahcumɗa.»
25 Ɓuwaa wo''ari an: «Kiyaakii, man ya yii na hanja'-
wúrúus cidaaŋkaah.»
26 Ya taassa an: «Mi wo''úuka, ɓaa laakin hay kiɓaatɗu,
wayee ɓaa laakoo, ki'iñkaa ya ɓayɗa sah hay kite'u.

27 Ee nak ɓuwii sagohee naroo ee waa'séeríi mi en
buu'ɓaɗa, haydohatɓa dii, ɗú apɓa ga fíkíiroo.»

Yéesu aassa Yéerúsaleem na ndam wiyaak
(Mëccëe 21: 1-11; Marka 11: 1-11; Saŋ 12: 12-19)

28 Ga waa Yéesu wo''a fodaama, ya kuliyukka ga fíkíi
mbooloomaa kiyah Yéerúsaleem.
29 Ga waa ya deeyca dëkaa Betfasee na waa Bétaníi ga
ɓak tëgëlaa wo'u tëgëlaa Ólíwíyéecaaɗa, ya wossa ɓanak
ga tëelíbéecaagari, ya wo''aɓa an:
30 - Karat dëk-kawum ga fíkíirúuɗa.
Binaa ɗú le' danaa, ɗú hay da kilaak
cúmbú'-baamaa pokuunun, ee ken
mosoori kilap. Pëkísatti, ɗú haydohhi dii.
31 Ee binaa ɓo' meekissúu an: «Ɗú
pëkísohhi ya?» Taasatti an: «Ha'mudii
yërí laak sooli ga.»
32 Ɓuwaa wosseeɗa karussa, ɓa laakka da tóoh fodaa daa
Yéesu wo'eeɓakaɗa.
33 Lakanaa ɓa ɓaa pëkís cúmbú'-baamaa, ha'muncaa
wo'ussaɓa an:
- Ɗú pëkísoh cúmbúrii ya?
34 Ɓa taassa an:
- Ha'mudii laak sooli ga.
35 Waa ennda ɗa, ɓa haydohi'ta Yéesu cúmbúraa, ɓa la'ta
paltucaagaɓa ga ɗook cúmbúraa, ɓa lëpí'ta Yéesu ga.
36 Ga daa ya enee na kiyahɗa, ɓuwaa ɓaa la' paltucaagaɓa
ga ɗook waasaa.
37 Ga wii ɓa yoosuk írkísaa tëgëlaa Ólíwíyéecaa bi ɓa ɓaa
deey Yéerúsaleemɗa, iñaa en tëelíbée tóoh yaa kañ Kooh
didóolí', na keeñ wisóosí' ndaga tóoh kíntaancaa ɓa hot
Yéesu tumɗa.
38 Ɓa ɓaa wo' an: «Ha'mudii barkeelat buurii hay ga
teekiigariɗa! Jam laakat ga ɗook-Kooh ee ndam aawat ga
Yaa ga ɗookaa-ɗookɗa!»
39 Laakka Fërísiyeeŋcaa ensee ga mbooloomaa, wo'ussa
Yéesu an:
- Jëgírohii, ɗekohɗaa tëelíbéeciigaraa.
40 Yéesu taassaɓa an:
- Mi wo''úuka, binaa ɓa ɗekohaa, atohcii cërí yah kitum
coow!

Yéesu yaa koduki' ɓu-Yéerúsaleem

41 Ga waa Yéesu hayya bi deeyca teeraa Yéerúsaleem, ee
ya tíkka kuhasci gawa, ya yaa koduki' ɓu-dëkaa
42 an:

- Ɗú ɓan, enee an sah ɗú ínohee wati iñii mínndúu ki'on jamɗanaa! Wayee diima deŋ, iñaama ɗaakukin ga hasciigarúu, ɗú mínoori kihot.
43 Ndaga bessúu waa hay, waa ɓuwii sagoh narúuɗa gúranndúu, ɓa gekkúu, ɓa sooŋngúu ga ɓakaa en ɓéeɓ.
44 Ɓa hayyúu kiɗúbí', ɗú na dëkumgarúu, ɓa foñɗoorúu sah atoh wíinoo waa tíkuk ga mooroomwa, ndaga jamaanii Kooh hayyúu kiɓaaɓɗa, ɗú ínohhiiwa!

Yéesu ga ɗuuy Kaanfaa Kooh
(Mëccë 21: 12-17; Marka 11: 15-19; Saŋ 2: 13-22)

45 Yéesu aassa Kaanfaa Kooh ee ya yaa kaal toonohcaa en daamaɗa,
46 ya wo''aɓa an:
- Bídu ga Këyítfaa Kooh an: «Kaanndoo yah ki'en kaanfaa kíimohohsan Kooh.» Wayee ɗú, ɗú tumfa ɗaakkaa' lok.
47 Yéesu enee ga kijëgíroh besaa en ɓéeɓ ga Kaanfaa Kooh. Ɓuwaa kuliyuk ga sarahohcaaɗa, jëgíroh-waascaa, bi ga ɓuwaa ɓiyaakɓaa ga dëkaaɗa heelseeri ki'ap.
48 Wayee ɓa hotéerii daa ɓa tuman, ndaga daa ɓuwaa ɓéeɓ líksee helɓa ga Yéesu, ɓa ɓaa súkúrukkiɗa.

20

Yéesu meekisohussa ɓaa onndi sañsañɗa
(Mëccë 21: 23-37; Marka 11: 27-33)

1 Laakka bes, ga daa Yéesu enee na kijëgí' ɓuwaa ga ɗuuy Kaanfaa Kooh, na kiyéegaloh Hewhewaa winéwí'waaɗa, sarahohcaa ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa, na yaakcaa hayussa,
2 ɓa meekissari an:
- Wo'aarii iñcum fu tumɗa fu ayca ga ɓa? Ɓii onndaaca kitum ɓa?
3 Yéesu taassaɓa an:
- Mi ɓan, mi hayyúu kimeekis yen yíinoo. Wo'attoo:
4 Bëtísaa Saŋ tumeeɗa, meyohee ga Kooh wala ga ɓo'-súusúus?
5 Wayee ɓa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an:
- Binaa ɗu taas an: «Meyohee ga Koohaa», ya hayyuu kilof an: «Iñii tah ya ɗú gëmmbii ga Saŋ?»
6 Ee ɗu wo' an: «Meyohee ga ɓo'-súusúusaa», ɓuwii ɓéeɓɓa hayyuu kitapisoh na atoh bi ɗu kaan ndaga wóorinɓa an Saŋ enee sëldíiga-Kooh.
7 Ɓa taassari an:
- Ɗí ínohoo ɓaa wa meyohee gariɗa.
8 Yéesu loffaɓa an:
- Kon ɓaanaa, mi ɓan, mi wo'anndiirúu iñcii mi tumɗa ati mi ayca gaɓa.

Liiwukaa wo' ga loo línoh biiñcaa ɓisótí'ɓaa
(Mëccëe 21: 33-46; Marka 12: 1-12)

9 Lëehí'ta, Yéesu yaa liiwuk ɓuwaa anee:

- Enee ɓo', yíppa tedik-reseŋ ga yoonci. Ya ɓeɓpa ɓilínoh, sassaɓa kilëgëy yoonaa. Ya ka'ta kiɓaaɓ iñaa maañin ga ín.

10 Ga waa yoonaa lúunɗa, ya wossa súrga ga línohcaa ɓa e'ti ɓakci ga iñaa yoonaa meydohɗa. Wayee línohcaa feekussa súrgaa, kaalussari yah ɓuucuuc.

11 Ha'-yoonaa wosissa súrga yiliis. Yaama ɓan, línohcaa feekussari, ɓasussari, kaalussari yah ɓuucuuc.

12 Ya wossissa súrga yukaahay; yaama ɓan, ɓa gaañsohhari, jafussari ga fooh.

13 Ha'-yoonaa wo''a ga helci an: «Moo, mi tuman na? Hanaa mi wosan kowukiigoo mi keeñukɗa, heyna ɓa hayyi ki'on cée'.»

14 Wayee ga waa línohcaa hotussa kowukaa kaa hay, ɓa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an: «Yii jom kilamɗa yeema hayi; ɗu apatti, en ɗanaa ɗu lam yoonaa.»

15 Ɓa meydohhari yoonaa, ɓa appari.

Yéesu meekissaɓa an:

- Haa ha'-yoonaa tuman ɓuwaama na?

16 Ya hay kihay, ya ap línohcaa, ya ek ɓiɓo' ɓiliis ga yoonaa.

Daa ɓuwaa kelohee wo'eencaa Yéesu caama, ɓa wo''a an:

- Taris! Iñaama hanat kilaak múk!

17 Wayee Yéesu yíppaɓa has, wo''aɓa an:

- Kon wo'eenii wii bídu ga Këyítfaa Koohɗa, wa waa' ya kiwo':

«Atohaa tawahohcaa jafeeɗa,
atohaa waama, enin atoh-koñ!»

18 Ɓaa keen ga ɗook atohaamanaa hay kiweelsukoh ee ɓaa wa keen ga ɗookcinaa, wa hayyi kinapañsoh.

Lempu jomin kifayune?
(Mëccëe 22: 15-22; Marka 12: 13-17)

19 Ga wahtaama, jëgíroh-waascaa na sarahohcaa ɓiyaakɓaa ɓaa heel kitík yah ga Yéesu, ndaga ɓa ínoheera an ya wo'ee naɓa ga liiwukaagari, wayee ɓa niikka ndaga ɓuwaa.

20 Waa ennda ɗa, ɓa ɓeɓpa ɓiɓo', ebilussaɓa ga Yéesu ee ɓa ɓaa malak gari. Ɓuwaama tumussa hafɓa fodii ɓuwaa júwin doonaa ɓa mín kifí' Yéesu ga wo'een, fodaama ɓa on ɓuwaa wosseeɓaɗa iñaa ɓa ɓayohan Yéesu ga waas, buu' tík yah gari.

21 Ɓuwaama wo'ussa Yéesu an:

- Jëgírohii, ɗí ínohin an iñcii fu wo'ɗa na iñcii fu jëgírohɗa júwin, ee fu fa'tii na ken wayee fu jëgíroh kayoh ga iñaa Waas-Kooh nakohɗa.
22 Wo'aarii, ɗí jomin kifay Sesaa', buuraa yiyaakyaa lempu wala ɗí jomoo?
23 Wayee Yéesu ínohha iñaa ɓa heelɗa, wo''aɓa an:
24 - Teewattoo hëelís denariyon wíinoo, Nataalii wii na teekii en gaɗa cuuɓa?
Ɓa taassari an:
- Cuu buu' Sesaa'.
25 Daama Yéesu taassaɓa an:
- Kon en ɗanaa, erat Sesaa' iñaa Sesaa' laak, ɗú e' Kooh iñaa Kooh laak.
26 Ɓa mínndiiri kifí' ga wo'een ga fíkíi ɓuwaa. Hanaa kay lofaa Yéesu lofɓaɗa nammbaɓa kibet, ɓa ennda tii'.

Yéesu meekisohussa ga loo kimílískaa ɓuwaa kaanɗa (Mëccë 22: 23-33; Marka 12: 18-27)

27 Laakka Saduseyeeŋcaa hayu ga Yéesu. Ɓa ɓaa, ɓa sagin an laakin kimílís ga ɓuwaa kaanɗa. Ɓa meekissari
28 an:
- Jëgírohii, Móyíis nakeeruu kitum iñii yii: «Binaa ɓo', yaa pajin ee laakin këmëeŋkímun, kaan ee lak foñnjii ɓetici na kowaa, këmëeŋkímunaa jomin kilam ɓetifaama, ya laaki' yaakci kowu ga.»
29 Waama laakee yaal ɓiyitnaɓanak, ɓaa bokee paamun na eemun. Yaakkaa pañnja ɓeti, kaannda ee laakkii kowu.
30 Yukanakyaa pañnja ɓetifaa,
31 lëehí'ta, yukaahayyaa tíkka ga. Ennda ɗa ga ɓiyitnaɓanakɓaa ɓéeɓɓa. Ɓa kaannda ee ken foñnjii kowu.
32 Ga waa ɓéeɓɓa leehha, ɓetifaa kaannda ɓan.
33 Kon bëríinaa ɓuwii mílísan ga kikaanaa ɓetifaama yah yuu ɓa? Ndaga yaa en ɓéeɓ ga ɓiyitnaɓanakɓaa tumeerari ɓeti.
34 Yéesu taassaɓa an:
- Ɓuwii ga jamaanii watiɗa pañsin ee pajuksin.
35 Wayee ɓuwaa joommbiiɓa kibok ga ɓuwaa yah kimílísɗa, na kipes ga jamaanii hayanɗa pañsoo ee pajuksoo.
36 Ɓa mínsisanndii kikaan ee ɓa pesan madu na malaakacaa, ɓa ɓitowu Kooh ndaga ɓa límuk ga kikaan.
37 Móyíis ga kihafci teewohin an ɓuwaa kaanɗa hay kimílísu. Ga jangataa wo' ga loo pëegíifaa abee kiwiiɗa ya ɓay Ha'mudii «Koohyii Abaraham, Koohyii Ísaak na Koohyii Yakoop✡». Yéesu tíkka ga an:

✡ **20:37 20: 37** Malkat Eksoot 3: 2-6; Mëccë 22: 32.

38 Kon nak Kooh enndii yuu ɓuwaa kaanɗa wayee yuu
ɓuwaa pesɗa, ndaga ga Kooh kipeskaa kaa ga ɓaa en ɓéeɓ.
39 Waa ennda ɗa, laakka jëgíroh-waascaa wo' Yéesu an:
- En ki'enaa, Jëgírohii, iñii fu wo'ɗa kayoh.
40 Ɓa wo'ee iñaama ndaga ɓa kaañsiséeríiri kimeekisohis
dara.

Iñaa Yéesu wo' ga loo díkaantici na Dëwítɗa
(Mëccëe 22: 41-46; Marka 12: 35-37)

41 Yéesu wo'issaɓa an:
- Ɓuwii mín na kiwo'u an Kiristaanii kucaasamun Dëwít?
42 Ndaga Dëwít ga kihafci wo'in ga Këyítfaa Kañcaa an:
«Kooh wo''a Ha'mudiigoo an:
Yugohaaroo yah-ñaam,
43 bi ga daa mi tuman ɓuwii saŋngaaɗa ditogaa' kotfu.»✡
44 Fodaama Dëwít ɓayyi «Ha'mudii». Kon Kiristaanii mín
na ki'en ɓan kucaasamun Dëwít?

Yéesu hoonohha tëelíbéecaagari kitum fodaa jëgíroh-waascaa
(Mëccëe 23: 1-36; Marka 12: 38-40)

45 Lak ɓuwaa ɓéeɓ ɓaa súkúruk Yéesu, ya wo''a
tëelíbéecaagari an:
46 - Abukat ga kiman na jëgíroh-waascii safaru ga
kitíidisuk na kúltí ciyaak, na kikëñɗu yah kanak ga
paancaa; ɓa heeli kiyugoh fíkíi ga ɗuuy jaangu-yaawúu'caa,
na kiyugoh fíkíi en ga hewaa.
47 Ɓa ɗúuri alalcaa ɓeticaa yaalcaagaɓa lísussiiɗa, ee ɓa
kíimi kíim-Koohaa ínohoo kileeh, doo ɓuwaa fooŋ an ɓa
ɓiɓo' ɓijúwí'. Atti'aagaɓa wëñan kimesik!

21

Sarahaa ɓetifaa laakoo daraɗa
(Marka 12: 41-44)

1 Yéesu ɓëwí' hascaagari hen, ya hotta ha'-alalcaa ɓaa ek
sarahcaagaɓa ga iñaa sarahcaa te'ohsi ga Kaanfaa Koohɗa.
2 Ya hotta ɓan ɓetifaa laakoo ee yaalci kaanin, yaa ek ga
ɗuuygaa tudërëm tanak.
3 Yéesu dalla kiwo' an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; en ki'enaa ɓetifii laakoo fii ee
yaalci kaaninɗa ekin iñaa wëñ iñii ɓuwiima ɓéeɓɓa ekɗa.
4 Ndaga ɓuwiima ɓéeɓɓa tumu sarah ga iñaa ɓa wëñí'ɗa,
wayee ɓetifii fii ga kinduulci, ya erohin tóoh iñaa ya jomee
kipesohɗa.

Yéesu yéegalohha an Kaanfaa Kooh hay kiɓú'
(Mëccëe 24: 1-2; Marka 13: 1-2)

✡ **20:43 20: 43** Malkat Kañcaa 110: 1.

5 Laakka ɓiɓo' ɓaa enee na kiwo' ga loo Kaanfaa Kooh.
Ɓa wo'ee an fa morin lool, na atohcaagari cimórí'caa, na
mo'laatcaa tumɗu Kooh daɗa. Wayee Yéesu wo''a an:
6 - Bes waa hay, iñii ɗú niiruk yii tesanndii atoh wíinoo
waa tíkískoh na mooroomwa; tóoh hay kiɓú'.

Iñcii yah kihew balaa ëldúna túki'aa

7 Ɓuwaa meekisussa Yéesu an:
- Jëgírohii, iñcaama yah kilaak kera? Mandargii wiida
teewohan an iñcii cii jomin kilaak?
8 Yéesu loffaɓa an:
- Watukat kiɗúku ndaga ɓo' ɓiyewin hay kihayohu
teekkoo, ɓa wo'i an: «Mi yërí en Kiristaanii na: «Wahtii
deeyin» wayee kaa taabukatɓa.
9 Binaa ɗú keloh yëngël heñ wala an ɓiɓo' ɓaa heñoh
kilaak hafɓanaa, kaa tíitat. Ndaga iñcaama jomin kilaak
paay, wayee enndii an ëldúna yah kitúkí' ga saasi-saasi.
10 Lëehí'ta ya tíkka ga an:
- Kúl hay kikoluk, keen ga ɗook kúl mooroomci, ee nguu'
hay kiɓewuk keen ga ɗook nguu' mooroomci.
11 Kakayfii hay kiyëngëluk, yëngël wiyaak ee ga ɗekat
ciyewin, a' na ɗúukoolcaa karohin hay kilaak. Ee ɓan yen
ciyewin caa tíitalohin hay kilaak, mandarga cidóoyí'-waa'
hay kimeyoh ga ɗook asamaan.
12 Wayee balaa iñcaama tóoh laakaa, ɓuwii hay kitíku yah
garúu, ɗú hatalu ga kipessúu, ɗú ɓayu ki'atti'u ga jaangu-
yaawúu'caa, ee ɗú hay kitëcu ga kasu. Ɗú hay kiɓayu ga
fíkíi buu'caa na ɓuwaa laak nguuraaɗa ndaga teekiigoo.
13 Iñaama hayyúu kimín ki'on kituukukkoo.
14 Tumat ga helciirúu an ɗú jomoo kihalaat ga iñaa ɗú
wo'an ga fíkíi ɓuwaa yabussúuɗa,
15 ndaga mi hayyúu ki'e' kiñaañ na wo'eencaa wëe'taa ga
an cii yíinoo ga ɓuwaa heñohussúuɗa mínanndii yen ga,
wala ɓa mín kisaŋ iñcaa ɗú wo'anɗa.
16 Bi ga ɓuwaa límmbúuɗa, na ɓuwaa ɗú bok naɓa
eemun na paamunɗa, mbokcaagarúu na fiiliimuncaagarúu
hayyúu kitoonu ga buuraa, ee ɓíinoo garúu hay kitíku
kikaan.
17 Ɓéeɓ ɓuwii waa'sanndii garúu kihot ndaga teekiigoo.
18 Wayee kufen jíinoo ɓooyukanndii ga hafciigarúu.
19 Kiguu'guuluk kërí tahanndúu kipes.

Yéesu yéegalohha kitaskaa Yéerúsaleem
(Mëccëe 24: 15-21; Marka 13: 14-19)

20 - Binaa ɗu hot ɓisoldaa' wíil Yéerúsaleem
kúrkúndúlaa, ɗu hay ki'ínoh an waa yah kipookisohu.

21 Le' bëríinaa, ƀuwaa iñaama laakan gohaa Yúudéeɗa,
ƀa núpat ƀa yee ƀak janjanɲcaa; ƀuwaa iñaama laakan
ɗuuy Yéerúsaleemɗa, ƀa úsaayat daama, ee ƀuwaa
iñaama laakan dëk-kawcaaɗa ƀa hanat ki'aas teeraa.
22 Ndaga ƀescaa ciméeskí'caa caama cërí Kooh yah kiko-
roh ƀu-Isarayeel doonaa tóoh iñcaa bínsee ga Këyítfaaɗa
laak.
23 Massa ƀeticaa ƀescaama laakanƀa na look, na ƀaa
ensan na kiƀëpí'ɗa, ndaga ƀu-dëkaama hay ki'enu ga coonu
fiyaak ee aylukaa Kooh hay kiyoosuk ga ɗook ƀuwaama.
24 Ɓa hay ki'apu na kalaƀ, ƀa abu ñaam ga leeloo heetcii
ga ëldúnaɗa tóoh, ee yiifa'caa hay kimókí' Yéerúsaleem bi
daa nguuraagaƀa daamaɗa leehan.

Kowukii ƀii hay kihayis
(Mëccëe 24: 29-31; Marka 13: 24-27)

25 Yéesu tíkka ga an:
- Hay kilaak mandargacaa hotuk ga nohii, ga ñiidii, na
ga olcii. Ga kakayfii, ƀuwii hay kilëyu lool ndaga kitíit ga
yëngëlaa giiyii na dúusciigari.
26 Ɓiƀo' hay kikaanu na kitíit ndaga kihalaat ga iñaa
yah kidal ëldúnaɗa, ndaga iñcii laak ga ɗook asamaanɗa
tóohca hay kihíciskoh.
27 Fodaama, Kowukii ƀii hay kihotu, ka yoosuki ga ɗuuy
yaayeelcii ee ka taam na dooli na ndam wiyaak.
28 Binaa iñcuma dal kilaakaa, leenaa yolohat, ɗú taaginuk
ɗook, ndaga lak ɗú hayin kimúsalu.

Jagaa tediktaa teewohɗa
(Mëccëe 24: 32-35; Marka 13: 28-31)

29 Yéesu liiwukissa ƀuwaa anee:
Malkat ga een na tediktii tíinoo:
30 Binaa ɗú hot ca dal kitapisaa, ɗú ga kihaffúu, ɗú ínoh
an lahum deeyin.
31 Fodaama ƀan, binaa ɗú hot iñcaama ca laakaa, ínohat
an Nguurii Kooh deeyin.
32 Mi wo''úuka ee kayoh; bi ƀuwii wati kaanu ƀéeƀƀanaa,
iñcaama tóoh hay kilaak.
33 Asamaanii na kakayfii hay kifaay wayee wo'eenndoo
faayoo múk.

Yéesu nakoh kiwatuk

34 - Watukat haffúu; kaa líkat helciigarúu ga kiñam na
ki'an kihëpí' na halaat ëldúna, enndiikanaa besaa bërí
hayyúu kibet lool,
35 fodii mbëp; wa hayan ɗa ga ɗook ƀuwii tóoh enu ga
ëldúnaɗa.

36 Kon kaa neehat, ɗú kíimi Kooh wahtaa en ɓéeɓ, doonaa
ɗú laak dooli kisaan ga iñcaa yah kihay caama, ee ɗú mín
kituuk ga fíkíi Kowukii ɓii.
37 En na nohaa, Yéesu jëgírohi ga ɗuuy Kaanfaa Kooh,
wayee wekaa le'aa ya yee kineehnee ga tëgëlaa wo'u
tëgëlaa Ólíwíyéecaa.
38 Ee ga kím cuut ɓuwaa ɓéeɓ hayya gari ga Kaanfaa Kooh
kisúkúrukki.

22

Sarahohcaa na jëgíroh-waascaa pokohussa Yéesu nof
(Mëccëe 26: 1-15; Marka 14: 1-2; Saŋ 11: 45-53)

1 Lak feetaa Paak ee ñamohsi mbúurúcaa tumoo lëwíi'ɗa
deeyin.
2 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa ɓaa heel
daa ɓa tuman bi ɓa apluk Yéesu ee ken yéegoo ndaga ɓa
kaañéeríi ɓuwaa.

Yúdaa tookka kitoon Yéesu
(Mëccëe 26: 14-16; Marka 14: 10-11)

3 Fodaama Seytaani aassa Yúdaa, yaa ɓaysi Iskariyotɗa
ee bokee ga tëelíbéecaa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa.
4 Yúdaa ka'ta, hotohneera na sarahohcaa ɓiyaakɓaa na
ɓuwaa kuliyuk ga pokkoh-liiɓcaa ga Kaanfaa Koohɗa, ga
daa ya tuman bi ya tík Yéesu ga yahɓaɗa.
5 Keeñɓa soossa ga bi ɓa díŋngari kopa'.
6 Yúdaa tookka, yaa heel besaa ya jekalukan, ya tík Yéesu
ga yahɓa ee mbooloomaa yéegooka.

Yéesu nakohha kiwaayukɗu ñamahaa Paakaa
(Mëccëe 26: 17-25; Marka 14: 12-21; Saŋ 13: 21-30)

7 Besaa hewaa mbúurúcaa tumoo lëwíi'ɗa ee tubaaltaa
apsi ga kitík cuuníinfaa ñamsi ga Paakɗa le''a,
8 Yéesu wossa Pee' na Saŋ, wo''aɓa an:
- Karat, ɗú waayukɗinee haffuu cuuníinfii Paak.
9 Ɓa meekissa Yéesu an:
- Fu waa' ɗí waayukneefa gada?
10 Yéesu taassaɓa an:
- Súkúrukat, binaa ɗú aas teeraanaa, hay kilaak yaalaa
hídukoh narúu, kooruk kujataa músú. Taabukatti bi ga
ɗuuy kaanfaa ya aasanɗa,
11 ee ɗú wo' ha'-kaanfaama an: Jëgírohii meekisoh an
túuyaa ya ñamohan Paak, ya na tëelíbéecaagariɗa wada?
12 Fodaama, ya hayyúu kiteeɓ túuy wiyaak waa hanoh
ɗook ee hëwíruunun bi jekin; ɗú waayukan ñamahcaa ga
ɗekataama.

13 Ɓa ka'ta, ɓa laakka tóoh fodaa daa Yéesu wo'eeɓakaɗa,
ɓa aawwa kon kiwaayuk ñamahaa Paak.

Cuuníinfaa fisela'í'faa Yéesu ñam na apotaa'caagariɗa
(Mëccëe 26: 26-30; Marka 14: 22-26; 1 Korenti 11: 23-25)

14 Waa wahtaa le''a, Yéesu yuŋnga kiñam na apotaa'caa.
15 Ya wo''aɓa an:
- Helloo teseera lool ga kibok narúu kiñam cuuníinfii
Paakii wii balaa mi sodalunaa!
16 Ndaga mi wo''úuka; mi yahissiifa múk kiñamis bi ga
daa iñaa fa waa' kiwo'ɗa matan bëríinaa Kooh tuukiran
Nguuraagariɗa.
17 Waa ennda ɗa, ya ɓeɓpa kaas-biiñ, gërëmmba Kooh ga,
lëehí'ta ya wo''a an:
- Uunat, ɗú warohwa,
18 ndaga mi wo''úuka, aboh ga wati mi ansisoo anahaa
meyoh ga kowu reseŋ bi ga daa Kooh tuukiran Nguuraagari.
19 Lëehí'ta ya ɓeɓpa mbúurú, ya gërëmmba Kooh ga, ya
weelsohhawa, ya e'taɓawa an:
- Iñii yii faanfiigoo, mi eroh ndaga ɗú. Tumat iñii yii, ɗú
níindísukohiroo.
20 Waa ɓa lëehí'ta kiñamɗa ya ɓeɓpa kaas-biiñ, tummba
fodaama an:
- Iñii yii, kifiiliimunkii ki'askii Kooh narúu ee poku na
ñífiigoo aamɗussúuɗa.
21 Wayee malkat ɓii yahhoo kitoonɗa yii ekoh naroo yah
dii.
22 En ki'enaa, Kowukii ɓii hay kikaan fodaa daa Kooh na'
gakaɗa, wayee massa ɓaa toonndi yaama!
23 Waa ennda ɗa, apotaa'caa ɓaa heel ki'ínoh ga ɗuuyɓa,
ɓaa yah kitum iñaamaɗa.

Ɓaa Yéesu wo' an yërí wëñ kiyakɗa

24 Laakka daama nookoh ga díkaanti apotaa'caa ki'ínoh
yaa ɓa halaat an yërí wëñ kiyak gaɓaɗa.
25 Yéesu wo''a an:
- Buu'cii ga ëldúnaɗa nguuruksi ga ɗook ɓuwaa ɓa
laakɗa, ee ɓuwaa tíki yah ga ɗook ɓuwaamaɗa waa'si
kiɓayu «ɓuwaa tumsi yijófí' rek.»
26 Wayee iñaama enndii ɗa garúu. Hanaa kay yaa wëñ
ki'en yaak garúuɗa joman kiman na yërí wëñ ki'en oomaa;
ee yaa en ga fíkíinaa joman kiman na súrga.
27 En ki'enaa, yaa yuŋ ga kankaa kiñamɗa, na yaa enndi
na kinori'ɗa; ɓanakɓaama, yiida wëñ ga kiyak? Man yaa
yuŋ ga kankaa kiñamɗa yërí ya, enndii ɗane? Mi nak, mi
yii ga díkaantirúu fodii súrga.
28 Ɓú, ɗú ɓërí en ɓuwaa dëkee kitaam naroo ga coonucii
mi dayeeɗa.

29 Ee fodaa daa paammboo onndoo kinguurukɗa, mi
oninndúu kinguuruk naroo fodaama.
30 Fodaama ɗú bokan naroo kiñam na ki'an ga daa mi
yah kinguurukɗa ee ɗú yugan ga paancaa ki'atti' níilcaa
ɓu-Isarayeel cidaaŋkaah na kanakcaa.

Yéesu yéegalohha an Pee' hayyi kitaasuk
(Mëccëe 26: 31-35; Marka 14: 27-31; Saŋ 13: 36-38)

31 Yéesu wo''a an:
- Simoŋ, Simoŋ! Malka: Seytaani kíim an ɗú onussi ya
lassúu fodii ɓaa las tohoo.
32 Wayee mi kíimɗinndaa Kooh doonaa ngëmum fu laak
garooɗa leehoo. Ee binaa fu ɓoykis garoonaa, leenaa
ɓaataa dooli ɓuwaa fu bok naɓa ngëmɗa.
33 Pee' wo''ari an:
- Ha'mudii, mi pari'in ki'en naraa bi ga kitëcu ga kasu
wala ki'apu.
34 Yéesu taassari an:
- Pee', mi wo''aa an bi siik-pabu kon watinaa* fu hay
kitaasuk ki'ínohhoo bi en waas kaahay.

Iñcaa Yéesu wo' tëelíbéecaagari an ɓa jomin kikoluk gacaɗa

35 Lëehí'ta Yéesu wo''aɓa an:
- Ga waa mi wossúu ee ɗú ɓaydohhii kopa', hëmbu wala
ñafa'ɗa, ɗú ñakeera yene?
Ɓa taassa an:
- Ɗí ñakéeríi dara.
36 Ya wo'issa an:
- Diimaɗa nak, ɓéeɓ ɓaa fu laakin hëelísaa, ɓewaawa,
ee ɓaa fu laakin hëmbaa ɓewaawa ɓan; ee ɓaa fu laakoo
kalawaa, toonaa paltufaagaraa fu lom kalaɓ.
37 Ndaga mi wo''úuka, iñaa wo'u ga Këyítfaa an: «Ya
kíduunun ga tumoh-kofeelciiɗa» hay kilaak garoo. Ee iñaa
wo'u aaw garoo yaama yii yah kilaak.
38 Tëelíbéecaa wo'ussari an:
- Ha'mudii, kalaɓ kanak cee.
Ya loffaɓa an:
- Dooyin ɗa.

Yéesu yaa kíim Kooh ga tëgëlaa Ólíwíyéecaa
(Mëccëe 26: 36-46; Marka 14: 32-42)

39 Yéesu meyca teeraa, ya ka'ta tëgëlaa Ólíwíyéecaa,
fodaa daa ya meereeka kitumɗa.
Tëelíbéecaagari taabussa nari.
40 Ga waa ya le''a ɗekataa, ya wo''aɓa an:
- Kíimat Kooh doonaa ɗú keenoo ga fíraa Seytaani.

---

* **22:34 22: 34** Ga baahaa yaawúu'caa, bes dali ga noh-soos bi ga daa noh-soos haysisan

41 Lëehí'ta ya úsaayya iñaa hín na wéesée-atoh, ya yí''a,
yaa kíim Kooh
42 an:
- Buba, en lak fu waarinkanaa, úsaayɗaa kaas-coonufii
fii garoo. Wayee hanat ki'en iñaa mi waa'ɗa wayee iñaa fu
waa'ɗa laakat.
[
43 Waa ennda ɗa, laakka malaakaa Kooh mey gari,
ɓaattari dooli.
44 Hídaa ga daa keeñci leehɗa tóoh, Yéesu yaa ɓaat kiwëñ
kikíim Kooh. Anagaagari mannda na ñífaa en na kisíit
kakay.]†
45 Waa ya kíimmba Kooh bi ya lëehí'taɗa, ya kolukka, ya
ɓoyukka ga tëelíbéecaagari. Ya laakɓa ɓaa neeh ndaga lak
keeñɓa neɓpii.
46 Ya wo''aɓa an:
- Ɗú neeh ya? Kolkat, ɗú aaw kikíim Kooh doonaa ɗú
keenoo ga fíraa Seytaani.

Yéesu abussa
(Mëccë 26: 47-56; Marka 14: 43-50; Saŋ 18: 3-11)

47 Lak Yéesu yaa lís kiwo', ɓo' ɓiyewin meyca jalañ.
Yúdaa yaa bok ga tëelíbéecaa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaaɗa,
hanohee fíkíi. Ya hayya ga Yéesu kifuunndi.
48 Daama, Yéesu wo''ari an:
- Yúdaa, fu toon Kowukii ɓii na kifuunndine?
49 Ga waa ɓuwaa taabee na Yéesuɗa hotussa iñaa yah
kilaakɗa, ɓa meekissari an:
- Ha'mudii, ɗí yoɓsohatɓa na kalawe?
50 Yíinoo gaɓa meydohha kalaɓfaagari, yoɓpa súrgaa ɓaa
kuliyukee ga sarahohcaa ɓiyaakɓaaɗa, gú'ta nofaa ñaabaa.
51 Wayee Yéesu wo''aɓa an:
- Íisat, dooyin.
Ya le''a ga nofaa ɓaa, wa íkukka ga daa wa eneeɗa.
52 Lëehí'ta Yéesu wo''a sarahohcaa ɓiyaakɓaa, na ɓuwaa
kuliyuk ga soldaa'caa ga Kaanfaa Koohɗa na yaakcaa
yaawúu'caa hayseeri ki'amɗa an:
- Mateerarúu kihay na kalaɓ na doo' fodii ɓuwaa dawuk
tumoh-kofeele?
53 Mi enéeríi narúu besaa en ɓéeɓ ga ɗuuy Kaanfaa
Koohe? Ee ɗú tíkkii yah garoo. Wayee wahtii wii wuurúu,
ɗú na doolii laak wekɗa.

Pee' taasukka Yéesu
(Mëccë 26: 57-58,69-75; Marka 14: 53-54,66-72; Saŋ 18: 12-18,25-27)

---

† **22:44 22: 44** Laakin ga Këyítcaa ɗeɓɗa, caa laakoo bíncaa aboh ga 43 bi ga 44.

54 Ɓa ammba Yéesu, ɓa ɓayyari kaanfaa sarahohaa
kuliyuk ga sarahohcaa ɓiyaakɓaaɗa. Pee' yaa taabukɓa
di'úsaayí'.
55 Kiwii taalseera ga leeloo hëtaa kaanfaa, Pee' hayya,
yuŋnga ga ɗuuy ɓuwaa wíilkaɗa.
56 Laakka súrga yiɓeti yaa hot Pee' ga lee'laataa kiwiikaa.
Ya yíppari hascaa, wo''a an:
- Ɓii yii ɓan enee nari!
57 Wayee Pee' taasukka an:
- Mi ínohoori de, ɓetifii fii!
58 Ennda kiis, laakka ɓo' yiliis yaa hotti, wo''ari an:
- Fu ɓan fu bok gaɓa!
Wayee Pee' taassa ɓaama an:
- Mi bokkii gaɓa de, yaalii yii!
59 Tíkka ga iñaa le' wahtu, ɓo' yiliis yëgíssa ga
wo'eenaagari an:
- Wóorin an ɓii yii enee nari, ndaga ya kúlkoh Gëlílée.
60 Wayee Pee' loffari an:
- Mi ínohoo iñum fu waa' kiwo'ɗa, yaalii yii.
Ga ɗekataama, wii ya lëehɗan kiwo'aa, siik-pabu konnda.
61 Ha'mudii heelukka, yíppa Pee' hascaa. Pee'
níindísukka iñaa Ha'mudii wo'eeriɗa an: «Bi siik-pabu kon
watinaa, fu hayyoo kitaasuk waas kaahay.»✡
62 Ya meyca kaanfaa, yaa koduk mooncaa leehoo.

Yéesu ñaawalussa, feekussa
(Mëccë 26: 67-68; Marka 14: 65)

63 Waa ennda ɗa, ɓuwaa ensee na kiwatuk Yéesuɗa, ɓaa
ñaawalli, ɓaa feekki.
64 Ɓa pokka hascaagarinaa, ɓa meekisiri an:
- Líiruka, ɓii feekkaaɗa ɓa?
65 Ɓa ɓaa íifi wo'een ciliis cisépí'í'.

Yéesu ɓayussa paanaa wiyaakwaa
(Mëccë 26: 59-66; Marka 14: 55-64; Saŋ 18: 19-24)

66 Ga waa Kooh wíisɗa, yaakcaa yaawúu'caa na sara-
hohcaa ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa hídohussa. Ɓa
ɓaylukka Yéesu ga fíkíi paanaa wiyaakwaama.
67 Ɓa meekissari an:
- Fu yërí en Músalkaatiine? Wo'aaríi!
Yéesu loffaɓa an:
- Binaa mi wo''úukanaa, ɗú gëmanndiiroo,
68 ee binaa mi meekissúu yenaa, ɗú taasanndiiroo ga.
69 Wayee iñaa aboh diima, Kowukii ɓii yah kiyuŋ ga yah-
ñaabaa Kooh yaa wëñ ɓéeɓ dooliɗa.
70 Ɓuwaa ɓéeɓ meekisohussari an:

✡ **22:61 22: 61** Malkat 22: 34.

- Kon fu yërí en Kowukii Koohe?
Ya taassaɓa an:
- Ɗú wo'inka an mi yërí.
71 Ɓa dalla kiwo' an:
- Ɗu laakis ya sooli ga wo'een seedi? Ɗu kelohin ga kúuwci na kihaffuu!

23

Yéesu ɓayussa ga fíkíi Pílaat
(Mëccëe 27: 1-2,11-14; Marka 15: 1-5; Saŋ 18: 28-38)

1 Waa ennda ɗa, ɓu-paanaa ɓéeɓba kolukussa, ɓayussa Yéesu ga Pílaat.
2 Daama, ɓa ennda ga kipoki'ti wo'eencaa an:
- Ɗí laak ɓii yii, yii hícísoh kúlkii: ya hoonohi ɓuwii kifay buu' Sesaa' lempu, ee ya wo' an ya en Kiristaa, buu'.
3 Pílaat meekissa Yéesu an:
- Fu yërí en buurii yaawúu'ciine?
Yéesu taassari an:
- Fu wo'inka.
4 Pílaat wo''a sarahohcaa ɓiyaakɓaa na mbooloomaa an:
- Mi hottii iñaa ɓii yii tum bi cal buu' tík yah gari.
5 Wayee ɓa wëñnja kiyëgís ga wo'eenaagaɓa an:
- Ya yii yëngël ɓu-dëkii na iñcii ya en na kijëgírohɗa ga ɗuuy kúlkii Yúudée. Ya dalohnee gohaa Gëlílée, ya hayin bi dii.

Yéesu ɓayussa ga fíkíi Eroot

6 Daa Pílaat kelohee wo'eencaama, ya meekisohha an:
- Ɓii yii dëk Gëlíléene?
7 Ee waa ya ínohha an Yéesu meyoh gohaa Eroot en buu' gaɗa, ya ebilohha kiɓay Yéesu ga Eroot, lak Eroot yaa ga Yéerúsaleem ga bescaama.
8 Daa Eroot hotee Yéesu, ya safa'ta lool; ndaga ya waareera kihot Yéesu kimëeñí' ndaga iñcaa ya kelohee ɓuwaa wo'ee ga Yéesuɗa, ee ya waareera kihot Yéesu tum kíntaan.
9 Ya meekissari yen ciyewin, wayee Yéesu taassiiri.
10 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa ensee daama, ɓaa poki' Yéesu kiwo' ga daa ɓa wëñ kimín.
11 Eroot na soldaa'caagari tíkussii Yéesu ɓo', ee ɓaa ñaawalsohhi, lëehí'ta Eroot nakohha ki'ek Yéesu kúltí fimórí', ya ebilohha kiɓoyukidoh Yéesu ga Pílaat.
12 Eroot na Pílaat ga daa ɓa sagoheeɗa tóoh, enussa ɓifiiliimun bëríi.

Yéesu atti'ussa kikaan
(Mëccëe 27: 15-30; Marka 15: 6-19; Saŋ 18: 39–19: 16)

13 Pílaat hídírohha sarahohcaa ɓiyaakɓaa, na ɓuwaa
kuliyuk ga yaawúu'caaɗa, na iñaa en yaawúu' tóoh,
14 ya wo''aɓa an:
- Ɗú ɓërí haydoh ɓii yii garoo, ɗú wo' an ya en na
kihícisoh kúlkii. Mi meekisinndi ga fíkíirúu ee mi hottii
gari yen yíinoo ga iñcii ɗú yammbiɗa.
15 Ee Eroot ɓan hottii dara gari, ndaga ya íkinnduuri. Kon
ɓii yii tummbii yen yíinoo yaa cal ya tíku kikaan.
16 Mi hay kitëmóhí' faanci, mi íissi ya yee. [
17]*
18 Wayee ɓuwaa ɓéeɓɓa bokussa kifiip an:
- Apaa ɓuum yuma, ee fu lëgísi'tíi Barabaas!
19 Barabaas tëcsee ga kasu ndaga ya bokee ga heñaa na
nguuraa Room laakee ga teeraaɗa ee ya apee ɓo'.
20 Pílaat ɓaatta kiwo'is na ɓuwaa ndaga ya waaree ki'íis
Yéesu.
21 Wayee ɓaa fiip didóolí' an:
- Daayaari ga kuraa! Daayaari ga kuraa!
22 Pílaat wo'issa naɓa kotaa kukaahaykaa an:
- Ɓii yii tum ya yibóní'? Mi hottii dara gari iñaa tahan
kumuunci hín ga. Kon mi hay kitëmóhí' faanci, mi íissi ya
yee!
23 Wayee ɓa súɓpa ga rek, ɓa ɓaa fiip ga daa ɓa wëñ kimín
an Yéesu daaysat ga kuraa. Tifiiptaa ɓuwaa wëñnja dooli:
24 Pílaat dalla kiwo' an ya hayɓa kitumi' iñaa ɓa meek-
isohɗa.
25 Ya méyí'taɓa ɓaa ɓa meekisohee ee tëcsee ga kasu
ndaga kiheñoh nguuraa Room na ki'ap ɓo'ɗa. Lëehí'ta, ya
tíkka Yéesu ga yahɓa, ɓa tum gari iñaa ɓa waa'.

Yéesu daayussa ga kuraanaa
(Mëccëe 27: 32-44; Marka 15: 21-32; Saŋ 19: 17-27)

26 Ga daa ɓa enee na kiɓay Yéesuɗa, ɓa hídohha na ɓo'
yiyaal yaa meyoh yooncaa, teeku Simoŋ ee dëk Síreen. Ɓa
ammbari, ɓa tíkkari kuraanaa, ya taam ga fenoo Yéesu.
27 Mbooloo wiyaak ga ɓu-dëkaa taabussa ga fenoo Yéesu,
na ɓan ɓiɓeti ɓaa ensee ga kilooyoh, ɓaa fiipoh ndaga
Yéesu.
28 Yéesu mëeñsukka gaɓa wo''aɓa an:
- Ɗú, ɓeticii ɓu-Yéerúsaleem, kaa kodukattoo! Kodukat
haffúu na towutiigarúu!
29 Ndaga bes waa hay, waa ɓuwii wo'an an: «Ɓeticii
mínsoo kilaak kowu na ɓii mosoo ki'en na look ee mosoo
kiɓëpí'ɗa déy, yewinuunun múu'!».

---

* **23:17 23: 17** «Ga feetaa Paak en ɓéeɓ, Pílaat jomeeɓa kiméyí' ɓo' yíinoo ga ɓuwaa abu ga kasuɗa.» Wo'eencii ciima laakoo ga Këyítcaa ɗeɓ kiɗeɓɗa.

30 Le' bëríinaa, ɓuwii hay kiwo' janjanjcaa an: «Ɓúrat ga
ɗookkíi!» ɓa wo' tëgëlcaa an: «Úubattíi!»
31 Kon, en lak kedik ki'iilii kërí tumu aneenaa, haa
kisúwí'kaa yah na kitumu?
32 Ɓa ɓaydoheera tumoh-kofeel ɓanak ɓaa jomee kidaayu
ga kuraa ɓodaa Yéesu.
33 Ga waa ɓa le''a bi ga ɗekataa teeku «Loon-hafɗa†»,
ɓa daayca Yéesu ga kuraa daama, ɓa daayca ɓan tumoh-
kofeelcaa ɓanakɓaa, yaa en ɓéeɓ ga kuraa; yii hanohha
Yéesu yah-ñaam, yíinoo hanohhari yah-seŋ.
34 Yéesu wo''a an:
- Buba, bayalaaɓa ga ndaga ɓa ínohoo iñii ɓa tumɗa.
Ɓa yípohha tudoo' kiwaroh kúltícaa Yéesu.
35 Mbooloomaa tuukka waa malak. Ɓuwaa kuliyuk ga
yaawúu'caaɗa ɓaa ñaawalsoh Yéesu an:
- Ya músalin ɓiɓo', kon ya músalat hafci en lakanaa yërí
en Músalkaatii, yii Kooh tanɗanaa!
36 Soldaa'caa ɓan ɓaa ñaawalsohhi; ɓa deeyca gari, ɓa
e'tari biiñ wipiriiki',
37 ɓa wo''ari an:
- En lak fu yërí en buurii yaawúu'ciinaa, somaa haffu!
38 Laakka ɓan iñaa bídu ga kuraanaa, tíimmba hafaa
Yéesu an: «Ɓii yii yërí en buurii yaawúu'cii.»
39 Yíinoo ga tumoh-kofeelcaa daayu ga kuraanaaɗa, yaa
ɓas Yéesu, yaa wo''i an:
- Hanaa enndii fu en Kiristaanii? Somaa haffu, fu
sommbíi ɓan!
40 Wayee yíinooyaa, yaa ña'ti, yaa wo''i an:
- Hanaa fu niikkii Kooh, fu yii fu tíku kikaankii ya tíkuɗa?
41 Kikaankii ɗu tíkuɗa koo' ga waas, ndaga ɗu fayu iñcaa
cibóní'caa ɗu tumeeɗa, wayee ya, ya tummbii ɗara iñaa
bonin.
42 Lëehí'ta ya wo''a Yéesu an:
- Yéesu, leenaa níindísukaaroo, bëríinaa fu hayan ga
nguuriigaraanaa.
43 Yéesu taassari an:
- Mi wo''aaka ee kayoh: wati fu yah ki'en naroo ga aljana.

Kaanaa Yéesu
(Mëccëe 27: 45-56; Marka 15: 33-41; Saŋ 19: 28-30)

44-45 Ga ɓak mídí, nohaa ɗaakukka, ñúus wiyaak laakka
ga ɗuuy kúlkaa ɓéeɓ, abohha ga wahtaama bi ga wahtu ki-
goonaluk. Rídóonaa ɗaak ɗekataa wisela'í'waa ga Kaanfaa
Koohɗa, ɗa'ta ga le'naa.
46 Yéesu fiippa didóolí' an:

† **23:33 23: 33** *Loon-hafɗa* wërí lëegísoh ga kiGerek wo'eenaa «Golgotaa» ga ki'Arameyee.

- Buba, mi yii tík fítiigoo ga yahfu.
Daa Yéesu wo'ee wo'eencaama, ya lëehɗukka.
47 Soldaaraa yiyaakyaa kuliyuki ga heñɗa hotta iñcaa
heweeɗa, yaa kañ Kooh an:
- Wóorin an ɓii yii enee ɓo' yijúwí'.
48 Ɓéeɓ ɓuwaa hayee ga mbooloo wiyaak kilaay ga iñaa
heweeɗa, ga waa ɓa hotta iñaa laakɗa, keeñɓa leehha ga,
ɓa ɓaa típ keeñcaa, ɓa ɓaa ɓoyuk kaanɓa.
49 Fiiliimuncaa Yéesu, na ɓeticaa meyohee nari gohaa
Gëlílée bi daamaɗa, ceelussa palah, ɓaa malak ga iñaa
hewɗa.

Yéesu ɓayussa loycaa
(Mëccëe 27: 57-61; Marka 15: 42-47; Saŋ 19: 38-42)

50-51 Laakeera daama ɓaa teeku Yoseef, ya dëkee
Arímatee, teeru yaawúu'. Ɓaa yaama enee ɓo' yijófí',
ɓo' yijúwí' ee ya abeera yaakaa' lool ga kihaykaa Nguuraa
Kooh. Ya bokee ga paanaa atti'ohcaa wiyaakwaa, wayee ya
júwohéerii na atti'ohcaa ga iñcaa ɓa abee kitum na iñcaa
ɓa tumeeɗa.
52 Ya ka'ta ga Pílaat, ya meekissari faraaffaa Yéesu.
53 Fodaama, ya yóoskí'ta faraaffaa ga kuraanaa, ya
múullafa ga píis fodii mëlíkaan, lëehí'ta ya faanndafa ga
noŋ-loyaa yotu ga atoh wiyaak, daa ken mossii ga kifaanu.
54 Iñaama enee ga besaa waayukaa feetaa, lak Sabat waa
yah kidal.
55 Ɓeticaa daansee kitaam na Yéesu, iñaa aboh ga gohaa
Gëlílée bi daamaɗa, taabukussa Yoseef; ɓa malakka loyaa,
na daa faraaffaa Yéesu faanu gaɗa.
56 Lëehí'ta ɓa sooffa kihëwí'nee cúuraaycaa na
la'koleñcaa tumsan ga faraaffaa Yéesuɗa.
Ga ɗuuy besaa Sabat, ɓa íikarukka fodaa daa Móyíis
nakohkaɗa.

24

Yéesu mílíssa
(Mëccëe 28: 1-10; Marka 16: 1-8; Saŋ 20: 1-10)

1 Teel ga kímaa besaa tík ga besaa Sabatɗa, ɓeticaa
karussa loycaa, ɓa ɓaydohha cúuraaycaa na la'koleñcaa ɓa
hëwíreeɗa.
2 Ɓa laak atohaa lagohsee loyaaɗa pírgínuunun
di'úsaayí'.
3 Ɓa aassa ɗuuy loyaa wayee ɓa laakkii faraaffaa Yéesu,
Ha'mudii, daama.
4 Ga dii ɓa enee daama na kijaahli'ɓaɗa, laakka yaal
ɓanak ɓaa ekuk kúltí cimélící', meyussa gaɓa jalañ.

5 Ɓeticaa tíitussa lool, híilussa kakay. Ɓuwaa ɓanak ɓaa
wo'ussaɓa an:
- Ɗú raas ɓaa en na kipes ya ga leeloo ɓuwaa kaaninɗa?
6 Ya gaa dii; mílísin. Níindísukat iñaa ya wo'eerúu lak ya
lís ga Gëlíléeɗa.
7 Ya wo'eerarúu an: «*Kowukii ɓii, jomin tíku ga yah ha'-
baakaa'caa, ya daayu ga kuraa, ya kaan, ya mílís ga besaa
wukaahaywaa✡.»
8 Daama, ɓa níindísukka wo'eencaa Yéesu.
9 Ɓa kolkohha loycaa, ɓa ɓéestí'neera tóoh iñaama
tëelíbéecaa ɓidaaŋkaah na yíinooyaa, na ɓéeɓ ɓuwaa
tesɗa.
10 Ɓeticaa ensee Mërí yaa dëk Makdalaaɗa, Saan na Mërí
eew Saak. Ɓeticaa ɓíinoo taamsee naɓaɗa ɓéestírussa
apotaa'caa fodaama ɓan.
11 Wayee ɓa ammba wo'eencaama fodii wo'een heeyoh,
ee ɓa saŋnga kigëm iñaa ɓeticaa wo'ɗa.
12 Pee' nak, kolukka yaa fool bi ga loyaa; ga waa ya
le''a, ya hëeɓɗukka, ya hotta daama lëmíicaa múulsee ga
faraaffaaɗa. Ya jaahli''a ga iñaa laakee yaama, ya yaa
ɓoyuk kaanci.

Yéesu feeñukka ga tëelíbée ɓanak ga waas Emayus
(Marka 16: 12-13)

13 Ga besaa bëríi, laakka ɓo' ɓanak ga tëelíbéecaa
Yéesu ɓaa enee na kiyah dëk-kawaa teeku Emayus. Wa
úsaayohin na Yéerúsaleem iñaa hín na wahtu kanak ga
kitíin.
14 Ɓa ɓaa saawal ga loo ɓéeɓ iñcaa laakee ga bescaamaɗa.
15 Ee ga dii ɓa enee na kiwo', na kisaawalɗa, Yéesu sah-
sah daɓpaɓa, taammba naɓa.
16 Wayee ɓa ínohsohhiiri ndaga lak man na hascaagaɓa
kúnuk hen.
17 Yéesu meekissaɓa an:
- Ɗú en na kisaawalukoh ya ga waasii?
Daama ɓa tuukka, keeñɓa leehha tak.
18 Yíinoo gaɓa ee teeku Kelewopaas, loffari an:
- Hanaa fu doŋ fu dëk Yéerúsaleem ee fu yéeŋngii iñcii
hewee ga bescii ciiɗa!
19 Yéesu meekissaɓa an:
- Iñii hewee ya?
Ɓa taassari an:
- Hanaa iñaa aaw ga Yéesu Nasareet! Ya enee sëldíiga-
Kooh yiyaak ga fíkíi Kooh na ga fíkíi ɓuwii ɓéeɓɓa:
tumeencaagari yakeera ee wo'eencaagari laakeera dooli.

✡ **24:7 24: 7** Malkat 9: 22; 17: 25; 18: 32-33.

20 Wayee sarahohciigaríi ɓiyaakɓii na ɓuwii kuliyuk
garíiɗa ɓayussari waas doo ya atti'u kikaan, ee ɓa daayin-
ndi ga kuraa.
21 Ɗí yaakaareera an yërí en ɓaa yah kilaas ɓu-
Isarayeelɗa. Wayee ɓaatta ga iñaama, wati wërí en besii
wukaahaywii, iñaa iñcaama laakee bi wati.
22 En ki'enaa, laakin ɓeticaa boku garíi, ee ɓa tahin
hafciigaríi kikúnuk. Ga kím cuut, ɓa karin bi ga loyaa
23 ee ɓa hottii faraaffaa Yéesu daama. Ɓa ɓoyukka,
kiwo''íi an ɓa hotin sah malaakacaa feeñukɓa, wo'ussaɓa
an Yéesu yaa pes✡.
24 Laakka ɓiɓo' ga ɓuwaa ensee naríiɗa ɓaa ka' bi ga
loyaa, ɓa laakka tóoh fodaa daa ɓeticaa wo'eekaɗa, wayee
Yéesu ga kihafci, ɓa hottiiri.
25 Yéesu dallaɓa kiwo' an:
- Ɗú daal, ɗú ɓërí lohoy hel ee ɗú ɓërí yéeh ga kigëm
iñcaa sëldíiga-Koohcaa yéegaloheeɗa!
26 Hanaa Kiristaanii jométeríiɗa kison, balaa ya aas ga
ndamaagarine?
27 Lëehí'ta, Yéesu lëegísohi'taɓa iñaa wo'see gari ga
Këyítfaaɗa tóoh, daloh ga këyítcaa Móyíis bídeeɗa bi ga
caa sëldíiga-Koohcaa ɓéeɓɓa.
28 Ga waa ɓa hayya bi ɓa deeyca dëkaa ɓa yahoheeɗa,
Yéesu tummba en fan ɓaa yah kipaaf fíkíi.
29 Wayee ɓa tëhdohhari, ɓa wo''ari an:
- Tesaa naríi ndaga nohii soosin ee wekii wii hay.
Ya aassa kon, ya tessa naɓa.
30 Ya yuŋnga naɓa kiñam, ya ɓeɓpa mbúuraa, ya
gërëmmba Kooh ga; lëehí'ta, ya weellawa, e'taɓawa.
31 Waa ennda ɗa, hascaagaɓa kúnísukka, ɓa hanndari
ki'ínohsoh; wayee ga saasi, Yéesu ennda meles ga fíkíiɓa,
ɓa hotissiiri.
32 Ɓa ɓaa wo' kon ga díkaantiɓa an:
- Laakéeríi fodii keeñ-soos wiyaak ga ɗuuycuu, ga wii ya
en na kiwo' naruu ga waasaaɗa, ee ya yaa lëegísohi'tuu
iñcaa bídu ga Këyítfaaɗane?
33 Ɓa dalla kikoluk, ɓaa soof Yéerúsaleem. Ɓa laakka
daama tëelíbéecaa ɓidaaŋkaahɓaa na yíinooyaa, lakanaa
hídírukohuunun na ɓuwaa ɓíinoo taamsee naɓaɗa, ɓaa
wo'ɓa an:
34 - Ha'mudii mílísin kayoh-kayohɗa! Simoŋ hotinndi!
35 Ee tëelíbéecaa ɓanakɓaa ɓaa ɓéestí' ɓuwaa iñaa
hewee ga waasaaɗa na daa ɓa ínohsohee Yéesu ga waa
ya weel mbúuraa kiñamɗa.

✡ **24:23 24: 23** Malkat 24: 1-11.

Yéesu feeñukka ga tëelíbéecaagari
(Mëccëe 28: 16-20; Marka 16: 14-18; Saŋ 20: 19-23; Tumeen 1: 6-8)

36 Lak ɓa ɓaa lís kiwo', Yéesu ga kihafci meyca jalañ ga
leelooɓa, këñí'taɓa an:
- Jam enat narúu.
37 Ɓa yëecírukka, tíitussa lool ndaga ɓa foogee an ɓa hot
raɓ.
38 Wayee Yéesu wo''aɓa an:
- Iñii tah hafciirúu kimúuy ya bi ɗú laaki hel kanak ga
iñii ɗú hotɗa?
39 Malkat yahciigoo na kotciigoo: ɓii mi sah-sah! Le'at
garoo ɗú malak, ndaga raɓ ɓayoo faan ɓayoo yoh fodii dii
ɗú hot mi ɓayɗa.
40 Ga waa ya wo''a iñaama, ya teeɓpaɓa kotcaagari na
yahcaa.
41 Wayee ga daa keeñɓa sooseeɗa ee ɓa jaahli'aɗa
ammbaɓa bi ɓa mínndii kigëm bi wati. Yéesu meekissaɓa
an:
- Ɗú laakin iñaa ɓo' ñaman diine?
42 Ɓa e'tari jën wi'útu
43 Ya ɓeɓpawa, ñammbawa ga fíkíiɓa.
44 Lëehí'ta ya wo''aɓa an:
- Ga wii mi en narúuɗa, mi wo'eerúu an ɓéeɓ iñaa
wo'uunun garoo ee bíduunun ga këyítfaa Waasaa Móyíis,
na këyítfaa sëldíiga-Koohcaa, na këyítfaa Kañcaa jomeera
kilaak.
45 Waa ennda ɗa, Yéesu lëgísi'taɓa helcaagaɓa doonaa ɓa
ínoh iñaa bídu ga Këyítfaaɗa,
46 ya wo''a ɓa an:
- Iñii yii yërí bídu: Kiristaanii hay ki'en ga coonu, lëehíraa
ya mílís ga ɓuwaa kaanɗa, ga besaa wukaahaywaa,
47 ee daloh ga Yéerúsaleem, ɓuwii ga ëldúnaɗa tóoh
jomin kijangatu, bi ɓa súpít kipeskaagaɓa, ɓa bayalu
baakaa'caagaɓa ga teekii Kiristaanii.
48 Ɗú ɓërí en seedi ga iñcuma ɓéeɓca.
49 Ee mi, mi hay kiwosoh garúu iñaa Paammboo
dígoheeɗa; wayee ɗú, tesat ga dëkii bi ga daa ɗú úulsan
na doolaa meyoh ɗook-Koohɗa.

Yéesu ɓoyukka ga Kooh
(Marka 16: 19-20; Tumeen 1: 9-11)

50 Lëehí'ta Yéesu meydohha tëelíbéecaagari teeraa, ɓa
ka'ta bi ga ɓak dëkaa Bétaníi. Daama, ya ɓëwí'ta yahcaa-
gari, ya barkeellaɓa.
51 Ee ga dii ya enee naɓa kibarkeelɗa, ya yaa tagoh naɓa,
ya ɓëwírussa aawwa ɗook-Kooh.

52 Tëelíbéecaa nak, yí'ussa ga fíkíici ɓaa gërëm Kooh,
lëehí'ta ɓa ɓoyukka Yéerúsaleem na keeñ wisóosí'.
53 Ee ƀesaa en ɓéeɓ, ɓa eni ga Kaanfaa Kooh, ɓa kañi
Kooh.

Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu Kiristaa ee
Saŋ
bínɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Wii wërí en Hewhewii winéwí'wii Saŋ bínɗa. Ya bín iñaa Yéesu tum ga ëldúnaɗa, iñcaa ya jëgíree ɓuwaaɗa, na ga loo kikaankaa na kimílískaagari. Yéesu daanee ɓuwaa kijëgí' ee ya yërëméerii wo'eenci; ya yaa wëkí' ɗúukoolí'caa, ya yaa kaal raɓcaa ga ɓuwaa, ya tumeera ɓan enaama ciliis cidóoyí'-waa'.

Këyítfii Saŋ bínɗa manndii siiy na faa Mëccëe, faa Marka na faa Lúkkaa bín ga loo Yéesuɗa. Laakin iñcaa Saŋ haŋci yërí ɓéestí'ca, ennda fodii sëgílookfaa enee ga Kanaaɗa (2: 1-12), saawalaa Yéesu na ɓetifaa dëkee Samaríiɗa (4: 1-12), lafañaa Yéesu wëkíree dëk Betsaydaaɗa (5: 1-18), yaalaa Yéesu wëkíree límu na kibúumɗa (9: 1-41). Ɓaa fu malak këyítfii Saŋ na cíinoociinaa, fa ɓéestí'tii yewin ga loo kipeskaa Yéesu ga ëldúnaɗa, fa wëñ kiwo' ga loo iñaa Yéesu jëgírohɗa.

Ga dalaarii këyítfii, Saŋ wo' ɓuwaa ɓaa en Yéesuɗa. Ya wo' an Yéesu yërí en Wo’eenaa Kooh wo'ee, wa ennda ɓo', wa hayya ëldúnaɗa. Yéesu tummba enaama cidóoyí'-waa', en ɗanaa ɓuwii gëm an ya yërí en buuraa Kooh tanukee kumëeñí’ ya wo'ee an yërí yah ɓuwii kimúsalɗa.

Ga jamaanaa Yéesu, ɓuwaa hëgískohee hen: ɓii gëmmba gari ndaga lak wóorinɓa an ya yërí en Kowukii Kooh, ɓíinoo sagussari ee ɓa wo’ee an ya ɓo'-Seytaani, ya ɓasi Kooh hen ee ya jom ki'apu.

Saŋ wo' an «Kíntaancii en ga Këyítfii fiiɗa nak, ca bídu ga doonaa ɗú gëm an Yéesu yërí en Kiristaanii, Kowukii Kooh; ee ɗú gëm garinaa, ɗú hay kilaak kipes ga teekci.» Saŋ 20: 31

Këyítfii Saŋ bínɗa tíidoh anee:

1 - Yéesu yërí en lee'laatii ëldúna (*1: 1-18*)
2 - Jangataa Saŋ-Bëtís (*1: 19-34*)
3 - Tëelíbéecaa Yéesu ɗeɓ kilaakɗa (*1: 35-51*)
4 - Iñcaa Yéesu tum paafin ɓuwaaɗa (*2: 1–12: 50*)
5 - Bescaa mëeñjoh ga kipeskaa Yéesuɗa (*12: 1–19: 42*)
6 - Yéesu mílíssa ga kikaan (*20: 1-10*)
7 - Yéesu feeñukka tëelíbéecaagari (*20: 11–21: 25*)

Yéesu yërí en lee'laatii ëldúna

1 Ga dalaaraa ëldúna, Wo'eenaa eneera; ee ɓaa en
Wo'eenaaɗa enee na Kooh ee ya en Kooh.
2 Ya enee na Kooh ga dalaaraa.
3 Iñaa Kooh tum tóoh, kooroh gari. Laakkii iñaa en ee
koorohhii gari.
4 Kipes meyoh gari ee kipeskaaërí enee lee'laatii ɓuwii.
5 Lee'laataa melicin ga ɗuuy ñúusii, ee ñúusii te''iiwa.
6 Laakka ɓaa Kooh wos, ya teeksee Saŋ.
7 Ya hayya fodii seedi, kiwo' iñaa ya ínoh ga lee'laataaɗa,
en ɗanaa ya tah ɓéeɓ kigëm.
8 Ɓaa yaama enndii yërí en lee'laatii wayee ya jomee
kiseedi' lee'laatii.
9 Lee'laataama wërí en lee'laatii wikayohwii, wa hay
ëldúna kiléerí' ɓaa en ɓéeɓ.
10 Ɓaa en Wo'eeniiɗa enee ga ëldúna; ee Kooh hëwí'ta
ëldúna koorohha gari; wayee ɓu-ëldúna ínohsohhiiri.
11 Ya hayin ga ɓuunci, wayee ɓa tookkiiri.
12 Wayee ɓuwii tookkiɗa, ɓii gëm ga teekiigariɗa, ya
oninɓa ki'en ɓitowu Kooh.
13 Ɓa enin ɓitowu Kooh, enndii fodii ɓaa límuk ga ɓo',
wayee Kooh yërí onɓa kipeskaa ki'askaama.
14 Wo'eenaa ennda ɓo', ya hayya dëkka naruu, líiffa na
ndam na kayoh. Ɗu hotin ndamiigari, ee ndamaama wërí
en ndamaa, ya, Kowu kíinoo ga Paamudii, ya ɓewoh ga
paamciɗa.
15 Saŋ seedi''ari, yéegalohha iñii yii didóolí' an:
- Yërí mi wo'eerúu ga waa mi wo' an: «ga fenooroo laakin
ɓaa en na kihay ee yërí wëñnjoo kilaak solu, ndaga balaa
minaa, lak ya enin.»
16 Ɓéeɓpúu ɗú laasin ga yërmaandiigari leehooɗa, ɗú ɓii
barkeeluk ga rek.
17 Iñcii Kooh nakoh kitumɗa, koorohca ga Móyíis, wayee
yërmaandii na kayohfiigari, Yéesu Kiristaa haydohca.
18 Ken mosoo kihot Kooh, wayee Kowukii Kooh laak doŋ
ee en Kooh, ee en ga yahaa Paamudiiɗa, teewinnduuri.

Jangataa Saŋ-Bëtís

19 Yaawúu'caa ga Yéerúsaleemɗa wosussa ɓisarahoh na
ɓiLéwít kimeekis Saŋ-Bëtís an:
- Fu yërí en ɓa?
Iñii yii yërí Saŋ seedi'.
20 Ya wo''a faŋ ee ɗaakkii dara ga, ya wo''a ga fíkíi ɓéeɓ
an:
- Mi enndii Kiristaanii .
21 Ɓa meekissari an:
- Kon fu yërí en ɓa? Fu yërí en Ili, sëldíiga-Koohaane?

Saŋ taassaɓa an:
- Ó'óo, mi enndiiri.
Ɓa meekissari an:
- Fu yërí en sëldíiga-Koohii jom kihayɗane✡?
Saŋ taassaɓa an:
- Ó'óo.
22 Waa ennda ɗa, ɓa wo''ari an:
- Kon wo'aaríi ɓii fu enɗa, ndaga ɓuwaa wossíiɗa, ɗí jomin kilaak iñaa ɗí wo'anɓa. Fu wo' ya ga haffu?
23 Saŋ taassaɓa an:
- Mi yërí en koonaakii ɓii en na kiwo' didóolí' ga ɗuuy ëgí'-dúndagii an:
Yólóhɗat waasii Ha'mudii yah kikoorohɗa!
Iñaama yërí Ísayíi, sëldíiga-Koohaa wo'ee.
24 Laakeera ɓiFërísiyeeŋ ga ɓuwaa wossee ga Saŋɗa*.
25 Ɓa meekissari an:
- Waa fu enndii Kiristaanii, fu enndii Ili, fu enndii sëldíiga-Koohii jom kihayɗa, kon iñii tah ya fu bëtísi'i ɓuwii?
26 Saŋ taassaɓa an:
- Mi, mi bëtísi''úu ga músú, wayee laakin ɓaa en ga ɗuuycúu, yaa ɗú ínohoo.
27 Ya hay ga fenooroo ee joobinndoo sah kipëkís liiwaa ñafaraagari.
28 Iñii laak yii hewee ga dëk-kawaa Bétaníi hanoh húlúwaa Yúrdeŋ gaa, ga ɗekataa Saŋ bëtísi'ohee ɓuwaaɗa.

Yéesu yërí en Kubaalkii Kooh

29 Ga kooh-wíisfaa, Saŋ hotta Yéesu yaa hay gari, ya wo''a ɓuwaa an:
- Kubaalkii Kooh jee, yii hay kinís baakaa'cii ɓuwii ga ëldúnaɗa.
30 Yërí en ɓaa mi wo'eeɗa. Mi wo'ee gari an: «Ga fenooroo, laakin ɓaa en na kihay ee yërí wëñnjoo kilaak solu, ndaga balaa minaa, lak ya enin.
31 Mi ga kihaffoo, mi ínohéeríi ɓaa enndiɗa, wayee mi hayin ëldúna kibëtísi' ga músú doonaa ya ínohuk ga ɓu-Isarayeel .»
32 Ga iñaama, Saŋ seedi''a an:
- Mi hotin Helaa yisela'í'yaa yoosukohha asamaan en fan ho', yammba ga ɗookci.
33 Mi ínohéeríi ɓaa enndiɗa, wayee Kooh yaa wossoo kibëtísi' ga músúɗa, yërí wo'eeroo an: «Fu hay kihot

---

✡ **1:21 1: 21** Malkat Dëteronom 18: 15,18. * **1:24 1: 24** Laakin lëegísohcaa wo' an: «Buwaa wossee ga Saŋɗa ensee ɓiFërísiyeeŋ.»

Helaa yisela'í'yaa yoosukoh asamaan yam ga ɗook ɓo'. Ɓaa yaama yërí yah kibëtísi' ga Helaa yisela'í'yaa.»
34 Saŋ tíkka ga an:
- Iñaama mi hotinndi, ee mi seedi' an ɓii yii yërí en Kowukii Kooh.

Tëelíbéeɗaa Yéesu ɗeɓ kilaakɗa

35 Ga kooh-wíisfaa, Saŋ enissa daama, ya na tëelíbée ɓanak ga ɓaagari.
36 Daa ya hotee Yéesu yaa paaf, ya malakkari bi maañnja, ya wo''a an:
- Malkat, yii en Kubaalkii Koohɗa, yeema!
37 Tëelíbéecaa Saŋ ɓanakɓaa kelohussa wo'eenaama, ɓa taabukka Yéesu.
38 Yéesu heelukka, ya hotta an ɓa ɓaa taabukki, ya meekissaɓa an:
- Ɗú heel ya?
Ɓa wo''ari an:
- Rabí, fu dëk gada?
«Rabí» wërí en «Jëgírohii».
39 Yéesu taassaɓa an:
- Hayat, ɗú hot.
Waa ennda ɗa, ɓa ka'ta, ɓa hotta daa ya dëkɗa. Enee ga ɓak wahtu kilaagis na noh-soos. Ɓa ennda nari iñaa tes ga besaa bëríiɗa†.
40 Yíinoo ga ɓuwaa ɓanakɓaa kelohsee wo'eenaa Saŋ, taabukussa Yéesuɗa, enee Andari, këmëeŋkí Simoŋ-Pee'.
41 Andari ɗeɓpa kika' ga Simoŋ, yaakci sah-sah, wo''ari an:
- Ɗí hotin Mesíinii‡.
«Mesíi» wërí en «Músalkaataa Kooh falɗa»: Kiristaanii .
42 Waa ennda ɗa, ya ɓayya Simoŋ ga Yéesu. Yéesu malakka Simoŋ bi maañnja, wo''ari an:
- Fu en Simoŋ, kowu Saŋ. Fu teeksan Kefaas§.
«Kefaas» ga ki'Arameyee wërí en «Pee'-atoh».

Yéesu ɓayya Filiip na Natanayeel

43 Ga kooh-wíisfaa, Yéesu ɓewukka kiyah gohaa Gëlílée, ya hotta Filiip, ya wo''ari an:
- Taabukaaroo!
44 (Filiip kúlkohee Betsaydaa, dëkaa Andari na Pee' dëkohɗa.)
45 Lëehí'ta, Filiip ka'ta ga Natanayeel, wo''ari an:

---

† **1:39 1: 39** Ga wo'eenaa yaawúu'caa, wahtaama wo'si wahtaa wu-daaŋkaahwaa. Bescaagaɓa dali na noh-soos, lak nohaa waa aas bi ga daa wahtaama haysan, ennda wahtucaa hëgísohu kom cidaaŋkaah na kanak (12).
‡ **1:41 1: 41** *Mesíinii* Wo'een ga ki'Ebërëe, wërí en Kiristaanii ga kiGerek.
§ **1:42 1: 42** *Kefaas* Wo'een ga ki'Arameyee, wërí en Pee'.

- Ɗí hotin ɓaa wo'see ga Këyítfaa Waasaa Móyíisɗa, yaa
sëldíiga-Koohcaa yéegaloheeɗa. Yéesu yërí, kowu Yoseef,
ga teeraa Nasareet.
46 Natanayeel wo''ari an:
- Nasareete? Enaama yijófí' mínin daama kimeyohe?
Filiip wo''ari an:
- Haya, fu hot.
47 Yéesu hotta Natanayeel yaa hay gari, ya dalla kiwo' gari
an:
- Kowu Isarayeel kayoh-kayohɗa yeema! Ya laakoo
caahan.
48 Natanayeel meekissari an:
- Fu ínohohhoo gada?
Yéesu taassari an:
- Balaa Filiip ɓayyaanaa, mi hotee garaa lak fu yaa ga
bosaa eenaa.
49 Natanayeel wo''a Yéesu an:
- Jëgírohii, fu yërí en Kowukii Kooh, fu yërí en buurii ɓu-
Isarayeel.
50 Yéesu loffari an:
- Dii mi wo''aa an mi hotee garaa ga bosaa eenaaɗa tahhaa
kigëme? Fu hay kihot enaama ciliis caa wëñ kiyak!
51 Lëehí'ta Yéesu tíkka ga an:
- Kayoh-kayohɗa mi wo''úuka. Ɗú hay kihot asamaanii
lëgísuk, malaakacaa Kooh lapi ɗook asamaan ee ɓa yoosuki
kakay ga Kowukii ɓii*.

2

Sëgílookfaa enee ga Kanaaɗa

1 Bes kanak tíkka ga hewhewcaama, sëgílook laakka ga
teeraa Kanaa, ga gohaa Gëlílée. Eew Yéesu enee daama.
2 Yéesu ɓan nakseera sëgílookfaa, ya na tëelíbéecaagari.
3 Ga ɗuuy hewaa, biiñaa leehha, eeci wo''ari an:
- Ɓa laakissii biiñ!
4 Yéesu taassari an:
- Ya'ɓu, mi naraa ga ya, ee wahtiigoo le''ii duum?
5 Eew Yéesu wo''a súrgacaa ga kaanfaaɗa an:
- Iñaa ya wo''úunaa, tumatti!
6 Laakeera daama tataa-atoh tiyitniinoo tiyaak, taa
yaawúu'caa tumee músú ga, kisétí'sirukoh* ga fíkíi Kooh.
Ee kaa en ɓéeɓ míneera kitum iñaa le' líita' citéemée' ga
músú.
7 Yéesu wo''a súrgacaa an:

---

* **1:51 1: 51** Yakoop hotee iñaama ga heey. Sënees 28: 12-13. * **2:6 2: 6** «Kisétí'sirukoh ga fíkíi Kooh» waa' kiwo': ɓu-Isarayeel tíssee kotcaa na yahcaagaɓa hen balaa ɓa ñam wala ɓa lëehí' kiñamaa. Malkaa Mëccëe 15: 2

- Ne'at músú ga tataatii bi ta líif!
Ɓa ne''ata bi ta líiffa muut.
8 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''aɓa an:
- Diimaɗa, hafat ɗú ɓayi' ɓaa tuukuk sëgílookfiiɗa.
Ɓa ɓayi'tari ga.
9 Ɓaa tuukuk sëgílookfaaɗa yoohha músúmaa súpítu biiñɗa. Ya ínohéeríi daa biiñaa meyohɗa, wayee súrgacaa hafee músúmaaɗa ínohseera iñaa laakɗa. Ɓaa tuukuk sëgílookfaaɗa ɓayya ha'-sëgílookfaa,
10 wo''ari an:
- Ɓuwii ɗewi kihafoh biiñii wineɓlaatwii, binaa ɓuwaa an bi faancaa tamohaa, ɓa mëeñdoh kihafoh waa tesohin kineɓɗa. Fu nak, fu ɗaakin biiñii wëñ kineɓɗa bi ga wahtii wii.
11 Kíntaanaama wërí Yéesu ɗeɓ kitum, ee enee ga Kanaa ga gohaa Gëlílée. Fodaama ya teewohha ndamaagari ee tëelíbéecaa gëmussa gari.
12 Waa ennda ɗa, Yéesu ka'ta teeraa Kafarnawom, ya na eeci na këmëeŋkímuncaagari ɓiyaalɓaa na tëelíbéecaagari. Ɓa tessa daama bi sammba kimaañ.

Yéesu ga ɗuuy Kaanfaa Kooh
(Mëccëe 21: 12-13; Marka 11: 15-17; Lúkkaa 19: 45-46)

13 Lakanaa Paakaa yaawúu'caa deeyin, Yéesu ka'ta Yéerúsaleem.
14 Ya laakka ga ɗuuy Kaanfaa Kooh ɓuwaa enu na kitoon enoh, kitoon baal na kitoon ho'. Ya laakka weci'oh-kopa'caa daama ɓan, laruunun.
15 Ya ɓeɓpa ní', ya hëwí'ta leraw ga, ya kaallaɓa ɓéeɓɓa ɓa mey Kaanfaa Kooh, ɓa na baalcaagaɓa na enohcaagaɓa. Ya tasarsohha koparaa weci'ohcaa, ya petisohha la'caagaɓa.
16 Ya wo''a toonoh ho'caa an:
- Meydohat iñcii cii dii! Kaa tumat kaanfii Paammboo ditoonaa'!
17 Tëelíbéecaagari dalla kiníindísuku iñaa bídu ga Këyítfaaɗa an: «Éey Kooh, waarii mi waa' kaanfiigaraaɗa. Ee kiwaa'kiima kii ëbí'too fodii kiwii.»✡
18 Waa ennda ɗa, ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa wo'ussari an:
- Tumaa Kíntaan, fu teeɓpíi an fu ga kayoh ga iñii fu tum yii!
19 Yéesu loffaɓa an:
- Ɓúrat Kaanfii Kooh, tík ga bes kaahayaa mi ɓëwí'fa.
20 Yaawúu'caa wo'ussari an:
- Kitawah Kaanfii Kooh fii tumin tíkíis tidaaŋkaah-nikiis na tiyitniinoo ee fu, an fu yahfa kiɓëwíris ga bes kaahaye?

✡ **2:17 2: 17** Kañcaa 69: 10.

21 Wayee nak Kaanfaa Kooh Yéesu wo'eeɗa, faanfaagari
fërí.
22 Kërí tah ga waa Yéesu mílíssa ga ɓuwaa kaanɗa,
tëelíbéecaagari níindísukussa an ya wo'eera iñaa yaama.
Ɓa gëmmba kon iñaa bídu ga Këyítfaaɗa na wo'eencaa
Yéesu wo'eeɓaɗa.

Yéesu ínohin ɓéeɓ iñaa en ga keeñ ɓo'ɗa

23 Ga feetaa Paakaa Yaawúu'caa, Yéesu enee ga
Yéerúsaleem. Daa ɓiɓo' ɓiyewin hotsee kíntaancaa ya
tumeeɗa, ɓa gëmmba gari.
24 Wayee Yéesu, ya ga kihafci, óolukéeríiɓa ndaga ɓéeɓɓa
ya ínoheeraɓa dijófí'.
25 En ki'enaa, Yéesu soolukéeríi ɓo' wo''i yen ga ɓo'-
súusúus, ndaga ya ga kihafci, ya ínohin iñaa en ga keeñ
ɓaa en ɓéeɓ.

3

Yéesu saawalla na Níkodeem

1 Laakeera ɓo' yaa bokee ga Fërísiyeeŋcaa. Ya teeksee
Níkodeem ee ya bokee ga ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa.
2 Ya hayya ga Yéesu ga wek, ya wo''ari an:
- Jëgírohii, ɗí ínohin an Kooh yërí wossaa kijëgí'tíi. En
ki'enaa, ken mínoo kitum kíntaancii fu tumiɗa enndii an
Kooh taam narinaa.
3 Yéesu taassari an:
- Kayoh-kayohɗa mi wo''aaka: Ken mínoo kihot Nguurii
Kooh enndii an ya límukis* henaa.
4 Níkodeem meekissari an:
- Ɓaa kasohin límukisan na? Ya mínan na kiɓoyukis
lookaa eeci, ya límukis?
5 Yéesu taassari an:
- Kayoh-kayohɗa mi wo''aaka: ɓaa fu límukkii ga músú
na Helaa Koohaa, fu mínoo ki'aas ga Nguuraa Kooh.
6 Iñaa límuk ga ɓo', iñaa ɓo' ee iñaa límuk ga Helaa Kooh
iñaa hel.
7 Kaa jaahli' ga dii mi wo''aa an «Ɗú jomin kilímukisɗa».
8 Uurisii, daa neɓwanaa wa wëp ëewruk da. Fu kelohi
gawa ee fu ínohoo daa wa meyoh, fu ínohoo daa wa aaw.
Man fodaama ga ɓéeɓ ɓaa límuk ga Helaa Kooh.
9 Waa ennda ɗa, Níkodeem meekissari an:
- Iñaama mín na ki'en?
10 Yéesu taassari an:
- Fu, fu jëgíroh yiyaak ga ɗuuy heetii Isarayeel ee fu
ínohoo iñcumane?

---

* **3:3 3: 3** *Kilímukis* wo'eeniima ga kiGerek waa' kiwo' ɓan «ga ɗook asamaan».

11 Kayoh-kayohɗa mi wo''aaka: ɗí wo' iñaa ɗí ínoh ee ɗí
ɓéestí' iñaa ɗí hotin, wayee ɗú, ɗú gëmmbii iñii ɗí seedi'ɗa.
12 Mi wo' narúu ga iñaa aaw ga ëldúna, ɗú
gëmmbiiroonaa, binaa mi wo' narúu ga iñaa aaw ga
Koohaa ɗú mínanndoo na kigëm?
13 Ken mosoo kikolkoh ëldúna ya lap asamaan, enndii
Kowukii ɓii yoosukoh asamaanɗanaa.
14 Fodaa daa Móyíis ɓëwíree goŋ-përëmaa† ga ëgí'-
dúndagaa doonaa ɓaa en ɓéeɓ hotwaɗa, fodaama ɓan mi,
Kowukii ɓii, mi ɓëwí'san ɗa.
15 En ɗanaa ɓaa gëm garoo ɓéeɓ laas ga kipeskaa leehoo
taa'ɗa.
16 Ndaga Kooh waa' ɓu-ëldúna hen bi, ya erohha Kowuki-
igari ya laak doŋɗa, doonaa ɓéeɓ ɓaa fu gëm gakanaa, fu
saŋku'oo, wayee fu laas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa.
17 En ki'enaa, Kooh wossii Kowukiigari ga ëldúna ki'atti'
ɓu-ëldúna, wayee ya woska ka músal ɓu-ëldúna.
18 Ɓaa gëm ga Kowukii, atti'soo. Wayee ɓaa gëmmbii
gakanaa, yaama atti'uunun kumëeñí' ndaga ya gëmmbii ga
teekii Kowukii Kooh, kii ya laak doŋɗa.
19 Ee ya yah ki'atti'u ga iñii yii: Lee'laatii hayin ëldúna,
wayee ɓuwii, ñúusii gënëlɓa lee'laatii, ndaga ɓa tumi
yibóní'.
20 Ɓaa tumi yibóní', waa'tii kihot ga lee'laatii ee ya deeyoo
ga, ndaga ya niik tumeencaagari cibóní'caa wíiñuk.
21 Wayee ɓaa tumi iñaa en kayoh, deeyi ga lee'laatii. En
ɗanaa, lee' ga fíkíi ɓéeɓ an iñcaa ya tumɗa, ya taam ga na
Kooh.

Saŋ wo''a an Yéesu yërí wëñnji kiyak

22 Ga waa iñaama paaffa, Yéesu ka'ta na tëelíbéecaagari
gohaa Yúudée. Ya ennda naɓa daama bi sammba kimaañ,
ya yaa bëtísi' ɓuwaa.
23 Saŋ-Bëtís ɓan bëtísi'ee ga Aynoŋ, ga yahaa teeraa
Salím. Ɗekataama yewineera músú ee ɓuwaa ɓaa hay gari
daama, ya yaa bëtísi'ɓa.
24 Waama, lak Saŋ lagussii ga kasu duum.
25 Iñaama haydohha nookoh-wo'een ga díkaanti
tëelíbéecaa Saŋ na yaawúu' yíinoo, ga loo baah kisétí'siruk
ga fíkíi Kooh.
26 Ɓa ka'ta ga Saŋ, ɓa wo''ari an:

---

† **3:14 3: 14** Móyíis ɓëwíree goŋ-përëmaa ga ëgí'-dúndagaa. Malkat ga Kídaa 21: 8- 9: Ɓéeɓ ɓaa goŋ ɗoweera, ya yíp hascaagari ga goŋ-përëmaamanaa, ya dal kiwak. Fodaama Yéesu ɓëwírussa ga kuraanaa ee ɓéeɓ ɓaa fu yíp hasciigaraa gari taam na ngëmaa, fu hay kimúc.

- Jëgírohii, ɓaa yaama enee naraa ga ɓakaa hanoh húlúwaa Yúrdeŋ gaa, ee fu seedi'eera yen gariɗa, diima nak ya yaa bëtísi' ee ɓéeɓ ɓuwii ɓii yah gari.
27 Saŋ taassaɓa an:
- Ken mínoo kilaak dara, enndii an Kooh yërí onndirinaa.
28 Ɗú ga kihaffúu, ɗú míninndoo kiseedi' an mi wo'eera an: «Mi enndii Kiristaanii wayee mi wosu kiɗëwírukki.»
29 Kílook kuu ha'-kílook. Fiiliimunii ha'-kílookkii, yii deeyi ga yahaaci súkúrukiriɗa, keeñci soosin lool ga kikeloh koonaakiigari. Keeñnjoo hín ɗa kisoos, ee diimaɗa wa soosin bi matin sëk.
30 Ya, ga kihafci, teekiigari jom kiwëñ kisíw ee wiigoo aaw kiyím.

Yii meyoh ɗookɗa yërí hanoh ɓéeɓ ɗook

31 Yii meyoh ɗookɗa yërí hanoh ɓéeɓ ɗook. Ɓaa meyoh ëldúna, bok ga ɓu-ëldúna ee ya wo'i wo'een ëldúna. Ɓaa meyoh ɗook ga Kooh yërí hanoh ɓéeɓ ɗook.
32 Ya wo' iñaa ya hotɗa na iñaa ya kelohɗa ee ken gëmmbii iñii ya seedi'ɗa.
33 Ɓaa gëm iñii ya seedi'ɗanaa, lak teewohin an Kooh wo'i kayoh.
34 En ki'enaa, ɓaa Kooh wosɗa, wo'i wo'eencaa meyoh ga Kooh, ndaga Kooh sorinndi bi líifin na Helaa yisela'í'yaa.
35 Paamudii waarin Kowukii ee tíkin tóoh ga yahci.
36 Ɓaa fu gëm ga Kowukiinaa fu laasin ga kipeskaa leehoo taa'ɗa. Ee ɓaa fu saŋ kigëm ga Kowukiinaa, fu laasanndii ga kipeskaa leehoo taa'ɗa ee aylukaa Kooh dëkan ga ɗookfu.

4

Yéesu saawalla na ɓetifaa dëk Samaríi

1 Fërísiyeeŋcaa kelohussa ɓéestíraa an Yéesu yërí wëñí' Saŋ tëelíbée, ee yërí wëñ Saŋ kibëtísi' ɓiɓo'.
2 (En ki'enaa, Yéesu na kihafci bëtísi'éeríi ken, tëelíbéecaagari rek ɓërí bëtísi'ee ɓuwaa).
3 Daa ɓéestíraama le'ee ga Yéesu, ya kolkohha gohaa Yúudée, ya yaa ɓoyuk gohaa Gëlílée.
4 Ga waa ya en na kiyahɗa, ya húusohha gohaa Samaríi.
5 Yéesu le''a kon teeru wíinoo daama ga gohaa Samaríi. Teeraama teeku Síkaa' ee en ga yahaa yoonaa Yakoop onee Yoseef, Kowukaagariɗa.
6 Ne'aa Yakoop enee daama. Daa Yéesu tíidee bi ya sonnda, ya dalla kiyuŋ ga píndaa ne'aa. Enee ga ɓak mídí.
7 Laakka ɓetifaa dëk Samaríi hay kine' ga ne'aa. Yéesu wo''a ɓetifaa an:
- Onaaroo músú, mi an!

8 (Lakanaa tëelíbéecaa Yéesu karuunun teeraa kilomnee
iñaa ɓa ñaman.)
9 Ɓetifaama ee dëk Samaríiɗa, taassa Yéesu an:
- Fan na? Fu, fu Yaawúu', fu kíimmboo músú ki'an, mi
yii mi bok ga ɓu-Samaríiɗa?
(Ɓetifaa wo'ee iñaama ndaga yaawúu'caa na ɓu-Samarí
haɓséeríi ga ku'on pe'.)
10 Yéesu taassa ɓetifaa an:
- Fu ínohee iñaa Kooh onohi ee fu ínohee ɓii kíimmbaa
músúɗanaa, eneenaa fu ga kihaffu, fu kíimanndi, ya
onndaa ga músúmaa onohi kipesɗa.
11 Ɓetifaa wo''a Yéesu an:
- Kiyaakii, fu laakoo hoc ee ne'ii huutin. Fu ɓewohan
músúmaa onohi kipesɗa gaɗa?
12 Ne'ii wii caasammbíi Yakoop aci'tíiwa. Ya na kihafci, ya
annda ga. Towutaagari na júuraagari anussa ga ɓan. Fu,
fu halaat an fu wëñnji kilaak solune?
13 Yéesu taassari an:
- Músúmii ne'ii wii, ɓaa an ganaa hay kilís kipíl.
14 Wayee ɓaa an ga músúmaa mi eranndiɗa, pílsisoo taa'.
Hanaa kay, músúmaa mi yahhi ki'onɗa yah kuhaalaa músú
ga ɗuuyci, kaa onohan kipeskaa leehoo taa'ɗa.
15 Ɓetifaa wo''a Yéesu an:
- Kiyaakii, onaaroo músúmaama, en ɗanaa mi pílsisoo
ee calsisooroo kihay bi ga dii, kine' músú.
16 Yéesu wo''ari an:
- Kara! Ɓaynaa yaalfu, fu hayis dii.
17 Ɓetifaa taassa Yéesu an:
- Mi laakoo yaal!
Yéesu wo''ari an:
- Fu wo' an fu laakoo yaalaa, fu wo' kayoh.
18 En ki'enaa, fu laakeera yaal ɓiyëtúus. Ee yii fu en nari
diimaɗa enndii yaalfu. Kon iñii fu wo'ɗa kayoh.
19 Ɓetifaa wo''a Yéesu an:
- Kiyaakii, mi hotin an fu sëldíiga-Kooh.
20 Wo'aaroo ɓii en ga kayoh ɓa? Caasamunciigarí jaa-
muksee Kooh ga ɗook jaŋjagii wii. Wayee ɗú, yaawúu'cii,
ɗú wo' an ɗekataa jom kijaamukohu Koohɗa en ga
Yéerúsaleem.
21 Yéesu wo''ari an:
- Ɓetifii, gëmaa iñii mi yahhaa kiwo'ɗa. Wahtu waa hay,
waa ɗú karoo ga jaŋjaŋ ee ɗú karoo Yéerúsaleem kijaamuk
Paamudii.
22 Ɗú, ɓu-Samaríi, ɗú jaamuki Kooh ee ɗú ínohoori. Ɗí
yaawúu'cii, ɗí ínohin ɓii ɗí jaamukiɗa, ndaga kimúckii
meyoh ga yaawúu'cii.
23 Wayee wahtii wii hay ee weema sah. Diimaɗa ɓuwii
jaamuk Paamudii kayoh-kayohɗa, jaamuksanndi ga hel na

ga daa ya man kayoh-kayohɗa. En ki'enaa, ɓuwaa jaamuki
fodaamaɗa ɓërí Paamudii heel.
24 Kooh, Hel. Ee ɓuwii jaamukiriɗa ɓa jommbi kijaamuk
na hel na ga daa ya man kayoh-kayohɗa.
25 Ɓetifaa wo''a Yéesu an:
- Mi ínohin an Músalkaataa Kooh falɗa ee ɓaysi Kiris-
taaɗa, hay kihay. Binaa ya hayaa, ya hayyíi kilóogísoh tóoh.
26 Yéesu wo''ari an:
- Mi yërí, mi yii mi wo' naraaɗa.
27 Ga wahtaama, tëelíbéecaa Yéesu le'ussa. Ɓa jaahli''a
lool ga daa ɓa laak Yéesu yaa saawal na ɓetiɗa. Wayee
laakkii yíinoo gaɓa yaa kaañnji kimeekis an: «Fu meekisoh
ya?» wala «Fu waa' ya gari?»
28 Waa ennda ɗa, ɓetifaa foñnja kujataakaagari daama,
foolla teeraa, wo''a ɓuwaa an:
29 - Hayat ɗú malak! Mi hídohin na ɓo', yaa wo'inndoo
tóoh iñaa mi mosin kitum. Enndii Kiristaanii moose?
30 Fodaama, ɓuwaa ɓaa meyoh teeraa ɓaa hay ga Yéesu.
31 Tummba lak tëelíbéecaa ɓaa gítín Yéesu an:
«Jëgírohii, ñama kay!»
32 Wayee Yéesu wo''aɓa an:
- Laakin ñamah waa mi ñaman, ee ɗú ínohoowa.
33 Tëelíbéecaa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an:
- Hanaa laak ɓaa haydohi'ti ñamah.
34 Wayee Yéesu wo''aɓa an:
- Ñamahhoo wërí en mi tum iñaa neɓ ɓaa wossooɗa, ee
mi lëstí' iñii ya nakkooɗa.
35 Ɗú wo'i ga kihaffúu an: «tes ga ñiin cinikiis kipíik le'e»?
Wayee mi wo''úu an: «malkat dijófí', ndaga yooncii súwin
haat ee sek píikoh.
36 Píikohii laasin fayaagari ee ya yii nëgíroh boŋcii en
ɓuwii yah kipes bi taa'ɗa. En ɗanaa ɓaa sokeeɗa na ɓii
yah kipíikɗa boku kineɓluk.»
37 Cahii wo'in kayoh ga daa wa wo' an: «Yii sokaa, yii
píik.»
38 Mi wosinndúu kipíik yoonaa ɗú línndii. Ɓiɓo' ɓiliis
ɓërí sodee ga ee ɗú, ɗú ñammba ga anagaagaɓa.
39 Ɓiɓo' ɓiyewin ga teeraa waama ga Samaríiɗa, gëmussa
ga Yéesu ndaga wo'eenaa ɓetifaa wo'ɓa an: «Iñaa mi mosin
kitum tóoh ya wo'inndoori.»
40 Ërí tah ɓu-teeraa Samaríi, daa ɓa hayee bi ga Yéesu,
ɓa ɓaa kíimmbi, ya tes naɓa. Yéesu tessa daama bes kanak.
41 Ɓuwaa gëm ga Yéesu ndaga wo'eencaagari ya ga
kihafciɗa, wëñnja kiyewin.
42 Ɓa ɓaa wo' ɓetifaa an:

- Enndii an iñii fu wo''íiɗa tah bi ɗí gëm gari, wayee ɗí ga kihaffíi, ɗí súkúrukinndi. Ee ɗí gëmin an Yéesu yërí en Músalkaatii ëldúna sah-sah.

Kíntaanaa wukanakwaa Yéesu tum ga Kanaaɗa

43 Yéesu tummba bes kanak ga ɗekataama, lëehí'ta ya kolkohha daama yaa yah gohaa Gëlílée.
44 En ki'enaa, ya ga kihafci, ya wo'eera an: «Laakkii sëldíiga-Kooh, yaa onu cée' ga dëkaa ya meyohɗa.»
45 Ga waa ya le' Gëlíléeɗa nak, ɓuwaa teerukussari dijófí', ndaga ɓa ɓan, ɓa kareera Yéerúsaleem ga hewaa Paakaa yaawúu'caa ee ɓa hotin ɓéeɓ iñcaa ya tumee daama ga feetaaɗa.
46 Waa ennda ɗa, ya ka'sissa teeraa Kanaa ga gohaa Gëlílée. Daama dërí ya súpítee músúmaa ma ennda biiñ. Wiima, lak laakin ga Kafarnawom, ɓo' yaa lëgëyi' buu'. Ɓaama, kowukaagari kiyaalkaa kërí ɗúukoolee.
47 Daa ya kelohee an Yéesu meyohin gohaa Yúudée, hayin gohaa Gëlílée, ya ka'ta gari. Ya kíimmbari ya hay Kafarnawom kiwëkí' kowukaagari ɗúukoolin bi kaa yah kikaanɗa.
48 Yéesu wo''ari an:
- Enndoo kat ɗú hottii kíntaan na mandarga cidóoyí'-waaraa, ɗú gëmoo taa'!
49 Wayee ɓaa wo''ari an:
- Kiyaakii, hay ɗu gaaw kiyee bi kowukaagoo kaanaa!
50 Yéesu wo''ari an:
- Kara, kowukaagaraa wakin, kaa pes!
Ɓaa gëmmba iñaa Yéesu wo''iɗa, ya yaa yah.
51 Ga daa ya en na kiɓoyuk kaanciɗa, súrgacaagari ɓaa hay kihídoh nari, ɓa wo''ari an:
- Kowukaagaraa wakin, kaa pes.
52 Ya meekissaɓa wahtaa ɓa hotee kitani ga kowukaa-gariɗa. Ɓa taassari an:
- Enee wútúwaa, ga wahtu cuunoh; tamohlaataa faanfaa yím ga.
53 Paam oomaa-yaalaa dalla ki'ínoh an wahtaama siiy wërí Yéesu wo'eeri ga an: «Kowukaagaraa wakin, kaa pes.» Meyoh daama, ya gëmmba ga Yéesu, ya na ɓu-kaanci ɓéeɓɓa.
54 Wiima wërí en kíntaanii wukanakwii Yéesu tum, ga waa ya meyoh gohaa Yúudée ya ka'ta Gëlíléeɗa.

5

Yéesu wëkí'ta ɓaa lafañin

1 Ga ƀescaa tík gaɗa, yaawúu'caa laakussa feet ee Yéesu
ka'ta Yéerúsaleem.
2 Ga teeraama nak, laakeera mbalka músú waa ƀookkohsi
ga yahaa halaa teeku «halaa ƀaalcaaɗa». Mbalkaama
wo'si ga ki'Ebërëe «Betsataa». Mbaa' ciyëtúus cërí yípu,
wíillawa.
3 Ga fíldoo mbaa'caama, ɗúukoolí' ƀiyewin faanuksee
daama: ƀibúumí', ƀiƀéedúkí' na ƀilafañ. [...]*
5 Laakeera daama ƀo' yiyaal, yaa iñaa ya ɗúukoolee
tumin tíkíis tidaaŋkaah-kaahay na tiyitnataahay.
6 Yéesu hottari lak ya faanukin ee ya ínohha an
ɗúukoolaagari maañin lool, ya meekissari an:
- Fu waarin kiwake?
7 Ɗúukoolíraa taassa Yéesu an:
- Kiyaakii, mi laakoo ken ƀaa ekanndoo ga mbalkii ƀinaa
músúmii yëngëlukaa. Wahtaa mi jéem ki'aas ga tóoh, ƀo'
yiliis ɗeƀpoo ki'aas.
8 Yéesu wo''ari an:
- Kolka, ƀewaa gataniigaraa fu tíin.
9 Ga saasi ƀaa wakka. Ya ƀeƀpa gatanaagari, ya yaa tíin.

Yaawúu'caa tapukohussa na lafañaa

Bëríinaa iñii laakohɗa nak enee bes Sabat.
10 Yaawúu'caa wo'ussa ƀaa wëkɗuseeɗa an:
- Wati bes Sabat ee Waas onndiiraa kikooruk gatani-
igaraa†!
11 Ɓaa taassaƀa an:
- Aa', ƀaa wëkí'tooɗa kat yërí wo''oo an: «Ɓewaa
gataniigaraa, fu tíin.»
12 Ɓa meekissari an:
- Haa, ƀaa yaama wo''aa an «ƀewaa gataniigaraa fu
tíinɗa» ya ƀa?
13 Wayee ƀaa wëkɗuseeɗa ínohéeríi ƀaa wëkí'tiɗa, ee lak
Yéesu múuyin ga ɗuuy ƀuwaa enee daamaɗa.

Doolaa Yéesu ƀewoh ga Koohɗa

14 Ga waa iñaama paaffa, Yéesu hídohha na ƀaa ya
wëkɗeeɗa ga Kaanfaa Kooh, ya wo''ari an:
- Man diima fu wakin. Kaa tumis baakaa', doonaa iñaa
wëñ yii kiyiis dalooraa.
15 Ɓaa ka'ta, wo'neera yaawúu'caa an Yéesu yërí wëkí'ti.
16 Iñaama tahha bi yaawúu'caa ekussa Yéesu pee' ga
kumuun ndaga daa ya wëkɗin ƀo' ga bes Sabatɗa.

---

* **5:3 5: 3** Laakin Këyítcaa ƀaatu wo'eencii cii ga dii: [Ɓa sekee músúmaa ga mbalkaaɗa yëngëluk. 4 Ndaga, ga iñaa wo'uɗa, laakee malaakaa Ha'mudii yoosuki leekleek ga ɗuuy mbalkaa, ya yëngël músúmaa. Ee ɗúukoolíraa ɗeƀ ki'aas ga músúmaamanaa, ɗúukoolaagari wak, na daa wa mín kiman tóoh.]
† **5:10 5: 10** Waasaa yaawúu'caa kokoheera kikooruk iñaa ƀítin ga bes Sabat.

17 Wayee Yéesu ñaassaɓa perem an:
- Paammboo yii lís kilëgëy, mi ɓan, mi yii lëgëy.
18 Iñaa Yéesu wo' yaama wëñnja kitah bi yaawúu'caa tuukka ga kiheelli ki'ap. Ndaga ya eemmbii ga kikëldúk iñaa Waasaa onoh kitum ga bes Sabatɗa, wayee ya wo' ɓan an Kooh Paamci, ee ya tum Kooh mooroomun.
19 Yéesu ɓaatta ga, wo''aɓa an:
- Kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: Kowukii mínoo dara kitum ka ga kihafci rek. Iñaa ka hot Paamudii tumiɗa doŋ yërí ya tumi. Ɓéeɓ iñaa Paamudii tumiɗa, Kowukii tumiri ɓan.
20 En ki'enaa, Paamudii waarin Kowukii ee iñaa ya tum na kihafci tóoh, ya teeɓka. Ee sah, Paamudii hay kiteeɓ Kowukii enaama ciyaak ciliis caa ka yah kitum ee ɗú hay gaca kijaahli.
21 En ki'enaa, fodaa daa Paamudii kolukɗi ɓuwii kaanin ee ya pési'ɓaɗa, fodaama deŋ Kowukii pésɗi ɓaa neɓpi.
22 Paamudii nak atti'oo ken, wayee ya erin Kowukii ki'atti' ga tóoh.
23 En ɗanaa ɓéeɓ e' Kowukii cée' fodaa ɓa e' Paamudii cée'ɗa. Ɓéeɓ ɓaa e'tii Kowukii ɓii céeraa, lak e'tii Paamudii wos Kowukiiɗa cée'.
24 Kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: ɓaa súkúruk wo'eenciigoo ee ya gëm ga ɓaa wossooɗanaa, ya laasin ga kipeskaa leehoo taa'ɗa. Ɓaama atti'soo, ya kolkohin ga kikaan ya aasin haat ga kipes.
25 kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: wahtu waa hay ee sah wa le'in haat. Wahtaama wërí ɓuwii kaaninɗa yah kikelohu koonaakii Kowukii Kooh. Ee ɓuwaa kelohankaɗa hay kipesu bi taa'.
26 En ki'enaa, fodaa daa Paamudii laak kipeskii ya ga kihafciɗa, ya erin Kowukii ka laak kipeskii ga kihafka fodaama.
27 Ee ya onin Kowukii kimín ki'atti' ga tóoh ndaga kaërí en Kowukii ɓii.
28 Dara hanattúu ga kijaahal ndaga wahtu waa hay, waa ɓéeɓ ɓuwii kaninɗa hay kikelohu koonaakaagari.
29 Ɓa meyoh ga daa ɓa enohɗa: ɓuwaa tumee iñaa jofinɗa, mílísu, ɓa laas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa. Ɓuwaa tumee iñaa joffiiɗa nak, ɓa mílís, ɓa atti'u kikaan bi taa'.
30 - Mi ga kihaffoo rek, mi mínoo dara kitum. Mi atti'i ga dii mi hot Paamudii teewirooɗa. Ee mi atti'aa, júwi hen, ndaga mi heellii kitum iñaa mi waa', wayee ɓaa wossooɗa, iñaa ya waa'ɗa yërí mi heel kitum.

Iñcii seedi' doolaa Yéesu ɓayɗa

31 Yéesu tíkka ga an:

- Binaa enee an mi yërí en seedi haffoonaa, eneenaa iñii mi seedi'ɗa tuukoo ga fen.
32 Wayee laakin ɓo' yiliis yaa seedi''oo ee mi ínohin an iñii ya seedi' garooɗa tuukin.
33 Ɗú wosin ɓiɓo' ga Saŋ-Bëtís, ya seedi''a kayohfii.
34 Mi wo' iñuma doonaa Kooh músallúu, ndaga mi ga kihaffoo, enndii sah an mi laakin sooli ga iñaa ɓo'-súusúus seedi'an garoo.
35 Saŋ enee fodii lampaa taaluunun, wa lee'ɗi, ee ɗú tookka kineɓluk jutuut ga lee'laataagariɗa.
36 Mi nak, mi seedi'ɗuunun seedaa wëñ kiyak waa Saŋ: seedaama wërí en tumeenciigoo, cii Paamudii onndoo kitumɗa.Ërí seedi''oo ee ca teewoh an Paamudii yërí wossoo.
37 Ee ɓan Paamudii wossooɗa, ya ga kihafci, ya seedi'in yen garoo. Ɗú mosoo kikeloh koonaakaagari ee ɗú mosoo kihot fíkíifaagari.
38 Ɗú ammbii wo'eeniigari ga keeñnjúu ee iñaama yërí teewoh an ɗú gëmmbii ga ɓii ya wosɗa.
39 Ɗú ɓii heel ki'ínoh iñaa Bíncaa cisela'í'caa wo'ɗa ndaga ɗú yaakaa' anërí yahhúu ki'on kipeskaa leehoo taa'ɗa, ee sah Bíncii cisela'í'cii ciima, ca wo' iñaa aaw garoo.
40 Moona déy, ɗú waa'tii kihay garoo, ɗú laas kipeskaa leehoo taa'ɗa.
41 Mi heellii kilaak ndamaa meyoh ga ɓo'-súusúus.
42 Ee sah mi ínohinndúu: kiwaa' Kooh gaa ga keeñciigarúu.
43 Mi, mi hay ga teekii Paammboo ee ɗú tookkiiroo wayee ɓo' yiliis hay ga teekcinaa, ɗú hayyi kitook.
44 Ɗú wëñi kiwaa' kindamoh ga ɗuuycúu ee ɗú heeloo ndamaa meyoh ga Kooh haŋci doŋɗa. Kon ɗú mínanndoo na kigëm?
45 Kaa foogat an mi yërí yahhúu kiyam yen ga fíkíi Paammboo. Móyíis yii ɗú lík yaakaa'túu gariɗa yërí yahhúu kiyam.
46 En ki'enaa, ɗú gëmee Móyíis kayoh-kayohɗanaa, eneenaa ɗú hayyoo kigëm ɓan, ndaga ya seedi'in garoo ga Këyítfaa.
47 Wayee waa ɗú gëmmbii iñaa Móyíis bín yaama ga Këyítfaaɗa, ɗú tuman na bi ɗú gëm iñcii mi wo'ɗa?

6

Yéesu tummba kíntaan ga mbúurú ciyëtúus na jën kanak

1 Waa ennda ɗa, Yéesu paaffa ɓakaa giiyaa Gëlílée hanoh gaaɗa. Giiyaama wo'si ɓan giiyaa Tíbéeríyaat.

2 Ɓo' ɓiyewin taabukeeri ndaga kíntaancaa ɓa hot ya
tumee ga ɗúukoolí'caa, ɓa wakkaɗa.
3 Yéesu lappa ga ɗook janjaŋ daama, ya yuŋnga da na
tëelíbéecaagari.
4 Wiima lak feetaa Paakaa yaawúu'caa deeyin.
5 Yéesu malak hen, ya séennda mbooloo wiyaak waa hay
gari. Ya meekissa Filiip an:
- Mbúurúcaa mínan ɓuwii ɓii ɓéeɓ kiñëmí'ɗa, ɗu lo-
mohnanca gada?
6 Yéesu wo'ee iñaama kimalaksukoh Filiip doŋ. En
ki'enaa, ya ga kihafci, ya ínoheera iñaa ya na' kitumɗa.
7 Filiip taassari an:
- Luu enee an ɓaa en ɓéeɓ yaak-mbúurú wíinoo, fay
ɓo' ɓitéemée'-kanak ga noh-noh wíinoo mínoo kilom iñaa
ñëmí' ɓuwii ɓéeɓɓa.
8 Laakka ɓo' yiliis ga tëelíbéecaagari, yaa teeku Andari,
ee këmëeŋkí Simoŋ-Pee', wo''a Yéesu an:
9 Laakin ku'oomaa-yaalkaa en dii, ja ɓayin mbúurú-lorsu
ciyëtúus na jën kanak. Wayee ɓuwii, dii ɓa yewinɗa,
iñcaama ca payɓa ya?
10 Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Wo'atɓa, ɓa yuŋ ɓéeɓɓa.
Ɗekataa paaleera pëegíi fiyewin. Ɓéeɓ ɓuwaa dalla ga
kiyuŋ. Yaalcaa enee daamaɗa, jomin kile' ɓijúnni-yëtúus
(5.000)*.
11 Yéesu ɓeɓpa mbúurúcaa, ya gërëmmba Kooh gaca, ya
warohhaca ɓuwaa yugee daamaɗa. Ya tumissa fodaama na
jëncaa, ya e'ta yaa en ɓéeɓ iñaa ya sooluk gaɗa.
12 Ga waa ɓéeɓ ñammba bi kappa, Yéesu wo''a
tëelíbéecaagari an:
- Nëgírohat iñcii tesɗa, en ɗanaa dara aamsukohoo.
13 Tëelíbéecaa nëgírohussa iñcaa tesɗa. Ɓa líifí'ta pañi
cidaaŋkaah na kanak ga iñaa tes ga mbúurú-lorsucaa
ciyëtúuscaa ɓuwaa ñameeɗa.
14 Daa ɓuwaa hotee kíntaanaa Yéesu tum waama, ɓa
wo''a an: «Ɓii yii yërí en kayoh-kayohɗa sëldíiga-Koohii
jomee kihay ëldúnaɗa.»
15 Yéesu ínohha an ɓuwaa hay kihayu, abussi na dooli
kifalli buu'. Ya foñnjaɓa daama, ya lokukka, ɓoykissa haŋci
janjagaa.

Yéesu tíinnda ga ɗook giiyaa
(Mëccë 14: 22-33; Marka 6: 45-52)

---

* **6:10 6: 10** Mëdíroh na Mëccë 14: 21: Ɓeticaa na oomaacaa ensee daama ɓan.

16 Ga waa nohaa soosɗa, tëelíbéecaa Yéesu yoosukussa
jaŋjagaa bi ga seereenaa giiyaa.
17 Ɓa aassa gaal-looci, ɓa ɓaa yah Kafarnawom ga ɓakaa
giiyaa hanoh gaaɗa. Lakanaa Kooh hoowin ee Yéesu
daɓpiiɓa duum.
18 Uuris wiyaak yíppa ga ɗook giiyaa bi dúuscaa caa
koluk.
19 Ga waa ɓa folla ga ɗuuy giiyaa iñaa le' kíloomeet
ciyëtúus aawwa ciyitniinooɗa, ɓa hotta Yéesu yaa tíin ga
ɗook músúmaa, ya yaa hay gaɓa ga gaal-loocaa. Daa ɓa
hotee iñaama, ɓa dalla kitíit.
20 Yéesu nak wo''aɓa an:
- Kaa tíitat, ɓii mi!
21 Ɓa waa'ta ya aas ga gaal-loocaa, wayee ga wahtaama
gaal-loocaa tee'ta ga daa ɓa waaree kiyoosukohɗa.

Mbooloomaa ga kíntaanaa mbúurúcaaɗa waa raas Yéesu

22 Ga kooh-wíisfaa, mbooloomaa tesee ga ɓakaa giiyaa
hanoh gaaɗa, hotta an gaal-looci wíinoo doŋ enee daama.
Ɓa ínoheera an Yéesu aassii na tëelíbéecaa ga gaal-
loocaama, tëelíbéecaa ka'see haŋɓa.
23 Laakka nak gaal-looci ciliis caa meyohee teeraa
Tíbéeríyaat. Gaalcaama tee'ta ga ɗekataa Yéesu, Ha'mudii,
gërëmohee Kooh ga mbúuraa mbooloomaa ñameeɗa.

Yéesu yërí en ñamahii onohi kipesɗa

24 Ɓuwaa hotussa an Yéesu enissii daama naɓa ee
tëelíbéecaagari ɓan enussii da. Ɓa dalla ki'aas ga gaal-
loocicaa meyohee teeraa Tíbéeríyaatɗa, ɓa ɓaa yahhi
kimalaknee ga teeraa Kafarnawom.
25 Ɓa laakneera Yéesu ɓakaa giiyaa hanoh gaaɗa, ɓa
meekissari an:
- Jëgírohii, fu hay dii kera?
26 Yéesu taassaɓa an:
- kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: ɗú raassoonaa, enndii
an ɗú ínohin kíntaancii mi tumɗa, iñii ca waa' kiwo'ɗa,
wayee ɗú raassoo ndaga mbúurúcaa ɗú ñamee bi ɗú kappa
pútɗa.
27 Kiheel ñamahaa mínin kiyasukoh hanat ki'en
lëgëyyúu, wayee tumat lëgëy kiheel ñamahaa yasukohoo
ee onohi kipeskaa leehoo taa'ɗa. Ñamahaama nak, Kowukii
ɓii kërí yahhúuwa ki'on. En ki'enaa, yërí Kooh, Paamudii
tanuk, e'tari doolaa meyoh gari, ga iñaa en ɓéeɓ.
28 Waa ennda ɗa, ɓa meekissari an:
- Kon ɗí jom ya kitum lëgëy kimëtí' iñcii Kooh sek garíiɗa?
29 Yéesu taassaɓa an:

- Iñii Kooh sek garúu ee ɗú jom kilëgëyɗa yërí en an ɗú
gëm ga ɓii ya wosɗa.
30 Ɓa wo''ari an:
- Tumaa Kíntaan, ɗí hotwanaa ɗí gëm garaa! Iñii fu
tumɗa ya?
31 Ga ëgí'-dúndagaa ɓicaasammbíi enseeɗa, ɓa ñamee
ñamahaa wo'see maan ee Kooh toɓɗeeɓawa, fodaa daa
Këyítfaa wo'kaɗa. Fa wo' an: «Ya onndaɓa ñamahaa
meyoh ɗook asamaan, ɓa ñammba.»†
32 Wayee Yéesu taassaɓa an:
- kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: enndii Móyíis yërí onndúu
ñamahii meyohee ɗook asamaanɗa. Paammboo, ga ki-
hafci yërí onndúu ñamahii wukayoh-kayohwii meyoh ɗook
asamaanɗa.
33 En ki'enaa, ñamahii Kooh onohɗa wërí en wii yoosukoh
ɗook asamaanɗa, ee on ɓu-ëldúna kipesɗa.
34 Ɓa dallari kiwo' an:
- Kon Kiyaakii, dëkaaríi ki'on ga ñamahaama rek.
35 Yéesu wo''aɓa an:
- Mi yërí en ñamahii onohi kipesɗa. Ɓaa hay garoonaa,
yaawanndii bi taa', ee ɓaa gëm garoonaa pílanndii bi taa'.
36 Wayee mi wo'inndúuka: ɗú hotinndoo ee tahhii bi ɗú
gëm.
37 Ɓéeɓ ɓuwii Paamudii onndooɗa, hay kihayu garoo. Ee
ɓaa hay garoonaa, mi kaaloori múk.
38 Ndaga mi yoosukohhii ɗook asamaan kitum iñaa
neɓpoo, wayee ɓii wossooɗa, iñaa ya waa'ɗa yërí mi hay
kitum.
39 Ee ɓii wossooɗa iñii yii yërí ya waa' wa laak: ya waa'
an ɓuwii ya tík ga yahhooɗa, yíinoo múuyoo ga. Ee mi
mílísi'ɓa ga ɓesaa mëeñjohɗa.
40 En ki'enaa, iñii yii yërí Paamudii waa': ya waa' an
ɓéeɓ ɓaa hottoo, mi Kowukii ee gëm garoonaa, laas ga
kipeskaa leehoo taa'ɗa, ee mi hayyi kimílísi' ga bëríinaa
ëldúna túki'anɗa.
41 Yaawúu'caa nak ɓaa ña'sukoh iñaa aaw ga Yéesu
ndaga daa ya wo' an: «Mi yërí en mbúurii yoosukoh ɗook
asamaanɗa.»
42 Ɓa ɓaa wo' an:
- Ɓii yii, hanaa enndii Yéesu, kowu Yoseef? Ɗu ínohoo
eeci na paamci hene? Ya mín na kiwo' diima an: Mi
yoosukoh ɗook asamaan?
43 Yéesu taassaɓa an:
- Íisat kiña'sukoh ga ɗuuycúu.

---

† **6:31 6: 31** Ñamahaama jom ki'en «maanaa» Kooh toɓɗeeɓaɗa. Malkat Eksoot 16 na Kañcaa: 78: 24.

44 Ken mínoo kihay garoo ee Paamudii wossooɗa híi'tiiri
ga. Ee ɓaama, mi ga kihaffoo, mi hayyi kimílísi' bëríinaa
ëldúna túki'anɗa.
45 Sëldíiga-Koohcaa bíduunun wo'eenii wii: «Kooh
hayɓa ɓéeɓ kijëgí'.» Fodaama nak, ɓéeɓ ɓaa súkúruk
wo'eenii Paamudii ee te'wanaa, hay garoo kihay.
46 Enndii an laakin ɓaa mos kihot Paamudii. Yii meyoh
ga Koohɗa doŋ yërí hot Paamudii.
47 Kayoh-kayohɗa mi wo''úuka, ɓaa gëm garoonaa laakin
kipeskaa leehoo taa'ɗa.
48 Mi, mi yërí en mbúurii onohi kipesɗa.
49 Ga ëgí'-dúndagaa, ɓicaasammbúu ñamsee ñamahaa
wo'see maanɗa, ee hoonohhiiɓa kikaan.
50 Mbúurii yoosukoh ɗook asamaanɗa wërí en wii: ɓaa
ñamwanaa kaananndii bi taa'.
51 Mi, mi yërí en mbúurii yoosukoh ɗook asamaan ee
onohi kipesɗa. Ɓaa ñam ga mbúurii wiimanaa hay kipes bi
taa'. Mbúurii mi yah ki'erohɗa, faanfiigoo fërí, mi erohfa
doonaa ɓu-ëldúna pes bi taa'.
52 Ga iñaama, yaawúu'caa enussa ga nookoh witamóhí',
ɓaa wo' an:
- Ɓii yii mínannduu na ki'e' faanfiigari kiñam?
53 Yéesu wo''aɓa an:
- kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: binaa ɗú ñammbii faanfii
Kowukii ɓii, ɗú anndii ñífiigarinaa, kipeskii enndii garúu.
54 Ɓaa ñam faanfiigoo, an ñífiigoonaa laakin kipeskaa
leehoo taa'ɗa, ee mi, mi hayyi kimílísi' ga besaa mëeñjohɗa,
55 ndaga faanfiigoo en ñamahii wukayoh-kayohwii ee
ñífiigoo wërí en anahii wukayoh-kayohwii.
56 Ɓaa ñam faanfiigoo, an ñífiigoonaa, ya yii dëkka garoo
ee mi yii dëkka gari.
57 Paamudii wossooɗa yii pes ee mi ɓewoh kipes gari.
Fodaama, ɓaa ñam faanfiigoonaa hay kiɓewoh kipes garoo.
58 Kon mbúurii yoosukoh ɗookɗa wooma. Wa manndii
na mbúuraa caasamuncaa ñameeɗa. Ɓa, ɓa kaanin, wayee
ɓaa ñam mbúurii wiinaa, hay kipes bi taa'.
59 Wo'eencii ciimaërí Yéesu wo'ee ga waa ya jëgíroh ga
jaangu-yaawúuraa ga Kafarnawomɗa.

Tëelíbée ɓiyewin foñussa Yéesu

60 Ɓo' ɓiyewin ga tëelíbéecaa Yéesu, daa ɓa kelohee iñaa
ya wo' yaama, wo'ussa an:
- Wo'eenii wii, wa ɓít na ɗa? Ɓii mín ɓa kiyuŋ
súkúrukiwa?
61 Yéesu ínohha ga kihafci an tëelíbéecaa ɓaa ña'sukoh
iñaa ya wo' yaama, ya wo''aɓa an:
- Keeñnjúu neɓpii ga iñii mi wo''úuɗa hene?

62 Haa binaa ɗú hot Kowukii ɓii ɓoyuk ga daa ka ɗewee
ki'enɗanaa?
63 Helii meyoh ga Koohɗa wërí onohi kipes. Ɓo' na kihafci
mínoo dara. Wo'eencii mi wo''úuɗa kúlkoh ga Helaa meyoh
ga Koohɗa ee cërí onohi kipes.
64 Ee bi wati, laakin ɓiɓo' garúu ɓaa saŋ kigëm.
En ki'enaa, Yéesu, ga kihafci, ga waa ya dalɗa, ya
ínoheera ɓuwaa gëmmbiiɗa ee ya ínoheera yaa yahhi
kitoonɗa.
65 Lëehí'ta Yéesu tíkka ga an:
- Iñaama tah mi wo''arúu an ken mínoo garoo kihay,
enndii an Paamudii onndikanaa.
66 Kolkoh daama, ɓiyewin ga tëelíbéecaa Yéesu
foñussari, ɓa íissa nari taam.
67 Waa ennda ɗa Yéesu meekissa tëelíbéecaa ɓidaaŋkaah
na ɓanakɓaa an:
- Haa ɗú ɓan, ɗú waa'tii kiyahe?
68 Simoŋ-Pee' taassari an:
- Ha'mudii, ɗí yahan ga ɓa? Fu yërí ɓay Wo'eencii onohi
kipeskaa leehoo taa'ɗa.
69 Ɗí, ɗí gëmin ee ɗí ínohin an fu, fu yërí en Ɓii yisela'í'yii
meyoh ga Koohɗa.
70 Yéesu taassaɓa an:
- Enndii mi tanukkúu, ɗú ɓidaaŋkaah na ɓanakɓiine?
Moona déy yíinoo garúu iñii ɓo' Seytaani.
71 Yúdaa, kowukaa Simoŋ Iskariyot yërí laak wo'eenaa
Yéesu wo' waama. Yúdaa yiima ee bok ga tëelíbéecaa
ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaaɗa yërí yah kitoon Yéesu.

7

Këmëeŋkímuncaa Yéesu gëmussii gari

1 Waa ennda ɗa, Yéesu yaa wíil gohaa Gëlílée. En ki'enaa,
ya waaréerii kitoŋ kotci ga kúlkaa Yúudée ndaga ɓuwaa
kuliyuk ga yaawúu'caaɗa heelseeri ki'ap.
2 Lakanaa hewaa yaawúu'caa wo'u feetaa mbaa'caaɗa
deeyin.
3 Këmëeŋkímuncaagari wo'ussari an:
- Kolkaa dii hen, fu ka' kúlkaa Yúudée doonaa
tëelíbéecaagaraa ɓan hotu kíntaancii fu tumiɗa.
4 Ɓo', iñaa ya tumiɗa, ya ɗaakoori en lak ya waa'
kisíwaa. Waa fu karin bi fu yii tum kíntaancaa hín na cii,
teewukohaa hen, ɓéeɓ hottaa.
5 En ki'enaa, ɓikëmëeŋkíci ga kihafɓa, gëmséerii gari.
6 Yéesu taassaɓa an:
- Wahtiigoo le''ii duum, wayee en ɗúnaa, wahtaa en ɓéeɓ
jofin.

7 Ɗú, ɓu-ëldúna mínoorúu kisaŋ, wayee mi, ɓa saginndoo
ndaga mi wo' an tumeencaagaɓa joffii.
8 Ɗú, karat feetaa, mi, mi yahhii feetaama paay ndaga
wahtiigoo le''ii duum.
9 Yéesu wo''aɓa iñaama, lëehí'ta ya tessa ga Gëlílée.

Yéesu ka'ta hewaa feetaa mbaa'caa

10 Ga waa këmëeŋkímuncaa Yéesu karussa, Yéesu ɓan
lokukka, ka'ta feetaa ee ken yéeŋngiiri.
11 Ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa ɓaa raassi ga ɗuuy
hewaa, ɓaa meekisoh an:
- Ya ya da?
12 Ga ɗuuy mbooloomaa, ɓuwaa enussa ga ɗóowí' iñaa
aaw gari rek. Ɓii ɓaa wo' an: «Ɓaa ɓo' yijófí'» Ɓíinoo an:
«Ó'óo, ɓaa ëewdoh ɓuwii ëgíraa.»
13 Wayee ken kaañéerii kiwo' ga ɗook iñaa aaw gari
ndaga ɓéeɓ niiksee ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa.
14 Lakanaa feetaa karin bi le'in le'naa, Yéesu ka'ta
Kaanfaa Kooh, ya yaa kijëgíroh.
15 Yaawúu'caa jaahli'ussa ga iñcaa ya jëgírohɗa, ɓa ɓaa
wo' an:
- Waa ya jaŋngii, tum na bi ya ínoh iñii Këyítfii wo'ɗa
fodii dii?
16 Yéesu taassaɓa an:
- Iñii mi jëgírohɗa, meyohhii garoo, wayee meyoh ga
Kooh yii wossooɗa.
17 Ɓaa waarin kitum iñaa Kooh nakohɗa hay ki'ínoh ati
iñii mi jëgírohɗa meyoh ga Kooh ati mi hay kiwo'i' haffoo
ga teekkoo.
18 Ɓaa wo'i hafci ga teekci ɓéeɓ, heel kilaak teek. Wayee
ɓaa heel iñaa onan ɓaa wossiɗa kilaak teek, ɓaama wo'i
kayoh ee saboh gaa gari.
19 Enndii Móyíis yërí e'túu Këyítfaa Waasaane? Ee yíinoo
garúu taabukkii iñaa fa nakohɗa. Iñii tah ya ɗú heelloo
ki'ap?
20 Ɓuwaa taassari an:
- Fu déy Seytaani aaskinndaa! Ɓii heellaa ki'ap ɓa?
21 Yéesu taassaɓa an:
- Ɗú hot dii mi tum kíntaan wíinoo doŋɗa, ɓéeɓpúu
iñaama meskinndúu.
22 Malkat, Móyíis haydohin kigúruk ga ɗuuycúu, enndii
sah an ka kolkoh gari ndaga ka meyoh ga caasamuncaa
ɓiɗewaaɓaa*; ee ɗú gúrin ɓo' ga ɓes Sabat.

---

* **7:22 7: 22** Abaraham yërí Kooh ɗewee kinak kigúruk.

23 En lak ɗú mínin kigú' oomaa ga ƀes Sabat ndaga kisaŋ
kiɗeeŋ Waasii Móyíisaa, iñii tah ya ɗú aylukkoo ndaga dii
mi wëkɗin ƀo' ñëm ga ƀes Sabat?
24 Kon íisat ki'atti' ee ɗú malkoo bi jof, wayee atti'at ga
kayoh.

Ƀuwaa ƀaa nookoh ati Yéesu yërí en Kiristaanii

25 Laakka ƀuwaa dëk Yéerúsaleem, ƀa ƀaa wo' iñaa aaw
ga Yéesu an:
- Enndii ƀii yii yërí ƀa heel ki'ap hanaa?
26 Malakat, yeema wo'i ga fíkíi ƀéeƀ, ee ken wo''iiri dara.
Ƀuwii kuliyuk garuuɗa, ati kayoh-kayohɗa ƀa took hen an
yërí en Kiristaanii?
27 En ƀii yiinaa déy, ɗí ínohin dii ya kúlkohɗa,
wayee Kiristaanii yah kihayaa, ken ínohanndii daa ya
kúlkohanɗa.
28 Wiima lak Yéesu yaa jëgíroh ga ɗuuy Kaanfaa Kooh,
ya dalla kiwo' didóolí' an:
- Ɗú wo' an ɗú ínohinndoo ee ɗú ínohin daa mi
kúlkohɗane? Moona déy mi hayi'tii haffoo, mi wosu hen,
ee ƀaa wossooɗa wo'i kayoh wayee ɗú ínohoori.
29 Mi nak, mi ínohinndi, ndaga mi meyoh gari ee yërí
wossoo.
30 Waa ennda ɗa, ƀuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa ƀaa
heel ki'am Yéesu, wayee yíinoo gaƀa, yahci le''ii gari ndaga
lak wahtaa Yéesu le''ii duum.
31 Ee ga mbooloomaa nak, ƀo' ƀiyewin gëmussa gari. Ƀa
ƀaa wo' an:
- Binaa Kiristaanii hayaa, ya hay kitum kíntaancaa paaf
cii ƀii yii tumɗane?

Ƀuwaa watuki Kaanfaa Koohɗa wosussa ki'am Yéesu

32 Laakka Fërísiyeeŋcaa keloh iñaa ɗóowí'see ga ɗuuy
mbooloomaa aaw ga Yéesuɗa. Waa ennda ɗa, sarahohcaa
ƀiyaakƀaa hotohussa na Fërísiyeeŋcaa, wosussa ƀiƀo' ga
ƀuwaa watuki Kaanfaa Koohɗa ki'amneeri.
33 Yéesu dalla kiwo' an:
- Mi yii narúu dii ee ensoo bi maañ. Lëehíraa mi yee ga
ƀaa wossooɗa.
34 Ɗú hayyoo kiraas, wayee ɗú hotanndiiroo, ee ɗú mínoo
kika' ga daa mi yah ki'enɗa.
35 Ga iñaama, ƀuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa ƀaa wo'
ga díkaantiƀa an:
- Ya yah gada kika' daa ɗu mínoori da kilaak? Ya yah
kilaaknee yaawúu'caa tasaarukoh ga ɗuuy Gerekcaaɗane†?
Ati ya yah kijëgí'nee Gerekcaa?

† **7:35 7: 35** Gerekcaa waa' kiwo' ƀuwaa enndii yaawúu' ga ëldúnaɗa.

36 Wo'eenii ya wo' wii an «Ɗú hayyoo kiraas wayee ɗú
hotanndiiroo, ee ɗú mínoo kika' ga daa mi yah ki'enɗa»,
wa waa ya kiwo'?

Músúmaa onohi kipesɗa

37 Ga besaa mëeñjoh ga hewaa feetaa mbaa'caa ee
wërí wëñ kilaak solu ga feetaaɗa, Yéesu tuukka ga fíkíi
mbooloomaa, ya wo''a ga ɗook an:
- Ɓaa fu pílaa, hayaa garoo, fu an.
38 «Ɓaa gëm garoo ɓéeɓ húlúɓ-músúmaa onohi kipesɗa,
hay kihaal ga ɗuuyci» fodaa daa Këyítfaa wo'kaɗa.
39 Ga wo'eenaama Yéesu wo'ee Helaa yisela'í'yaa ɓuwaa
gëm gari yah kilaasɗa. En ki'enaa, ga wahtaama, lakanaa
Helaa yisela'í'yaa erohussii ndaga lak Kooh e'tii Yéesu ndam
duum.

Mbooloomaa hëgískohha ndaga Yéesu

40 Laakka ɓiɓo' ga mbooloomaa, daa ɓa kelohee
wo'eencaa Yéesu, ɓa wo''a an:
- Ɓii yii kayoh-kayohɗa yërí en sëldíiga-Koohii sekuɗa!
41 Ɓíinoo an:
- Kiristaanii yërí!
Wayee ɓíinooɓaa wo''a an:
- Kiristaanii mínin kimeyoh Gëlíléene?
42 Këyítfaa wo''ii an Kiristaanii jom kibok ga níilaa
buu' Dëwít, ee ya yah kilímu ga Betlee'em, teeraa Dëwít
dëkeeɗane?
43 Ga iñaama mbooloomaa dalla kihëgískoh ndaga Yéesu.
44 Laakka ga ɓuwaa, ɓiɓo' ɓaa waa'ti ki'am. Wayee yíinoo
gaɓa yahci le''ii gari.

Ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa sagussa kigëm ga Yéesu

45 Ɓuwaa watuki Kaanfaa Kooh ee ɓa wossee ki'am
Yéesuɗa, ɓoyukussa ga sarahohcaa ɓiyaakɓaa na ga
Fërísiyeeŋcaa. Daa ɓa le'ee, ɓaama meekissaɓa an:
- Iñii tah ya ɗú haydohhiiri?
46 Ɓa taassa an:
- Wo'eencaa ɓaa yaama wo'ɗa, ken mosoo kimeydoh
wo'eencaa manɗa ga kúuwci.
47 Fërísiyeeŋcaa abussa yah ga kúuw, wo'ussaɓa an:
- Haa bi ga ɗú ɓan, ɗú bok ga ɓuwii ëewdohu
ëgíraaɗane?
48 Ɗú hotin ɓo' yíinoo ga ɓuwii kuliyuk ga Waasiigaruu
wala ga Fërísiyeeŋcii yaa gëm garine?
49 Man ɓuwii ínohsoo dara ga Waasii Móyíisɗa ɓërí gëm
gari. Ɓuwaama ɓéeɓɓa, aylukaa Kooh waa ga ɗookɓa.
50 Waa ennda ɗa, Níkodeem, yíinoo ga Fërísiyeeŋcaa ee
ya moseera kika' ga Yéesu, wo''aɓa an:

51 - Waasiigaruu oninnduu kitík ɓo' kikaan ee lak ɗu
súkúrukkiiri ee ɗu ínohoo ati ya tum ya yibóníre?
52 Fërísiyeeŋcaa loffari an:
- Fu ɓan, fu nam kidëk Gëlíléenoo ya? Malkaa Këyítcaa
dijófí', fu hay kihot an sëldíiga-Kooh yíinoo meyohoo
Gëlílée.
53 [Waa ennda ɗa, ɓaa en ɓéeɓ yaa ɓoyuk kaanci.

8

Ɓetifaa ɗúkee yaalci, faanukka na yaal yiliisɗa

1 Yéesu aawwa tëgëlaa Ólíwíyéecaa.
2 Ga kooh-wíisfaa, ga kímaa cuut, ya ɓoyukka Kaanfaa
Kooh. Ɓéeɓ ɓuwaa hayussa gari, ya yuŋnga, ya yaa jëgí'ɓa.
3 Daama, jëgíroh-waascaa na Fërísiyeeŋcaa haydohussa
gari ɓetifaa betu lak enee na kifaanuk na ɓaa enndii yaalci.
Ɓa tuuki'tari ga leeloo ɓuwaa,
4 ɓa wo''a Yéesu an:
- Jëgírohii, ɓetifii fii betu lak yaa faanuk na ɓaa enndii
yaalci.
5 Ee ga Waasii, Móyíis nakoh an ɓetifaa tum iñaamanaa
jom kitapu na atoh bi ya kaan. Fu nak, fu wo' ya ga?
6 Iñaama ɓa wo'eeri kifí' Yéesu doonaa ɓa laak iñaa ɓa
yabohanndi. Wayee Yéesu ɗëelɗukka, yaa fíis ga kakayfaa
na jokonjaagari.
7 Ɓa ɓaa ɓaat kimeekisoh, Yéesu yolohha, wo''aɓa an:
- Yaa en garúu ee mossii kitum baakaa'ɗa, ɗewat kiwees
ɓetifii atoh.
8 Ya ɗëelɗukissa, ya enissa ga kifíis kakayfaa.
9 Daa ɓa kelohee wo'eenaama, ɓa ɓaa ɗóokisuk yíinoo
yíinoo, ɗewoh ga ɓuwaa wëñ ki'en yaakɗa. Tessa Yéesu na
ɓetifaa, lak fa lís kituuk ga daa fa gíwohseeɗa.
10 Yéesu yolohha, meekissa ɓetifaa an:
- Ɓetifii, ɓada ɓuwii yabeeraaɗa? Ken atti''iiraa kikaane?
11 Ɓetifaa taassa an:
- Ha'mudii, ken atti''iiroo kikaan.
Yéesu wo''ari an:
- Mi ɓan mi atti''iiraa kikaan. Tíida, ee iñaa aboh diima,
kaa tumis baakaa'.]

Yéesu yërí en lee'laatii ɓu-ëldúna

12 Yéesu ëewrukissa ga mbooloomaa, wo''a an:
- Mi, mi yërí en lee'laatii ëldúna. Ɓaa taabukkoonaa
tíinsisoo múk ga ñúus, ee ya hay kilaas ga lee'laataa onohi
kipesɗa.
13 Fërísiyeeŋcaa dallari kiwo' an:
- Fu, fu en seedi haffu, kon iñii fu seedi'ɗa tuukkii fen.
14 Yéesu loffaɓa an:

- Hídaa ga dii mi seedi' haffooɗa tóoh, iñii mi seedi'ɗa
tuukin, ndaga mi ínohin dii mi kúlkohɗa ee mi ínohin dii
mi yahɗa; ɗú nak, ɗú ínohoo dii mi kúlkohɗa ee ɗú ínohoo
dii mi yahɗa.
15 Ɗú, ɗú atti'i atti'een ɓo'-súusúus, ee mi, mi atti'oo ken.
16 Mi nak, mi na' ki'atti'aa, atti'aagoo kooran ga waas
ndaga mi enoo haŋngoo ga, mi yah ga na Paamudii
wossooɗa.
17 Bíduunun ga Këyítfaa Waasii an ɓo' ɓanak boku wo'een
ga kiseedi'aa, lak iñaa ɓa seedi'ɗa tuukin.
18 Mi nak, mi seedi' haffoo ee Paamudii wossooɗa ɓan
seediroo.
19 Ɓa meekissari an:
- Ya da Paamfu?
Yéesu loffaɓa an:
- Ɗú ínohoo ken garíi, enndii mi enndii Paammboo. Enee
an ɗú ínohinndoonaa, ennaa ɓan ɗú ínoh Paammboo.
20 Wo'eenciima Yéesu wo'eeca lakanaa ya yaa kijëgíroh
ga ɗuuy Kaanfaa Kooh. Ya enee ga yahaa ɗekataa ekohsi
sarahcaaɗa. Ken hayyiiri ki'am ndaga lak wahtaagari le''ii
duum.

Yéesu yéegalohha kiyahkaagari ga Paamudiiɗa

21 Yéesu wo'issaɓa an:
- Mi yii yah ee ɗú hayyoo kiraas, wayee ɗú kaanan ga
kibaakaa'kii ɗú enukohɗa. Mi, dii mi yahɗa, ɗú mínoo da
kika'.
22 Waa ennda ɗa, ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caa ɓaa wo'
an:
- Ga dii ya wo'an: «Mi, dii mi yahɗa, ɗú mínoo da kika'»,
mbaa enndii an ya yah kiharuk?
23 Yéesu wo''aɓa an:
- Ɗú, ɗú bok ga ɓu-kakay, wayee mi, mi bok ga ɓu-ɗook.
Ɗú bok ga ëldúnaanii wii, wayee mi bokkii ga ëldúnaanii
wii.
24 Kërí tah, mi wo''úu man ɗú kaanan ga baakaa'ciigarúu.
En ki'enaa, ɗú gëmmbii an mi, mi yërí enaa*, ɗú kaanan ga
baakaa'ciigarúu.
25 Ɓa meekissari an:
- Fu, fu yërí en ɓa?
Yéesu taassaɓa an:
- Mi dëk ga kiwo''úuka ga dalaaraa bi ga wati.
26 Mi mínin garúu kiwo' enaama ciyewin ee mi mínin
ki'atti' garúu enaama ciyewin. Ee ɓaa wossooɗa ɓo'-kayoh,
ee mi yéegal ɓu-ëldúna iñaa mi ɓewoh gariɗa.
27 Ɓa ínohhii an Yéesu wo'eeɓa loo Paamudii.

---

* **8:24 8: 24** *Mi yërí en* wo'eencaama man na teekaa Kooh eree hafci ga fíkíi Móyíisɗa (Eksoot 3: 14). Laakin ɓan ga Saŋ 8: 28.

28 Yéesu nak wo''aɓa an:
- Ɗú ɓëwí' Kowukii ɓii ga ɗook bëríinaa, ɗú hay ki'ínoh an mi, mi yërí en. Ee ɓan ɗú hay ki'ínoh an mi tumoo dara ga kihaffoo, wayee iñii mi wo'ɗa Paamudii lëdí'toori.
29 Ɓii wossooɗa, yii naroo. Ya foñnjiiroo mi tes haŋngoo ndaga mi tumi iñaa neɓpi rek.
30 Daa ya wo'ee fodaama, ɓo' ɓiyewin gëmmba gari.

Kowukii Kooh yërí on ɓuwii kilaak hafɓa

31 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''a yaawúu'caa gëmee gariɗa an:
- Binaa ɗú dëk kitaabuk iñii mi jëgírohɗanaa, iñaama hay kiteewoh an ɗú ɓitëelíbéeroo kayoh-kayohɗa.
32 Fodaama ɗú hay ki'ínoh kayohfii ee kayohfii hayyúu ki'on kilaak haffúu.
33 Ɓa taassari an:
- Ɗí, ɗí bok ga níilaa Abaraham ee ɗí mosoo ki'en ñaam ken. Kon fu mínndíi na kiwo' an ɗí hay kilaak haffíi?
34 Yéesu taassaɓa an:
- kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: ɓaa fu tumin baakaa' ɓéeɓ fu ñaam-baakaa'.
35 Ñaam dëkoo kibok ga kaanfaa ya enohɗa, wayee kowu boki ga bi taa'.
36 Kon binaa en an Kowukii kërí onndúu kilaak haffúunaa, ɗú hay kilaak haffúu kayoh-kayohɗa.
37 Mi ínohin an ɗú bok ga níilii Abaraham wayee ɗú manndii nari. Iñii mi jëgírohɗa ɗú tookkiiri ga keeñnjúu, kërí tah ɗú heelloo ki'ap.
38 Mi, iñii mi hot ga Paammbooɗa yërí mi wo'. Ɗú nak, iñaa ɗú keloh ga paammbúuɗa yërí ɗú tumi.
39 Ɓa taassari an:
- Abaraham yërí en Paammbíi.
Yéesu loffaɓa an:
- Ɗú enee ɓitowu Abaraham kayoh-kayohɗanaa, eneenaa ɗú taaban kotcaagari.
40 Mi, mi wo'irúu kayohfii mi ɓewoh ga Koohɗa, ee diima ɗú heelloo ki'ap. Abaraham mosoo kitum iñaa manɗa.
41 Ɗú kay, ɗú taam kotcii paammbúu✡.
Ɓa loffari an:
- Ɗí enndii towutaa laaksoo paamun. Ɗí laakin Paamun yíinoo ee yërí en Kooh.
42 Yéesu wo''aɓa an:
- Binaa enee an Kooh Paammbúunaa, eneenaa ɗú waa'too, ndaga mi meyoh ga Kooh ee yërí tahhoo kihay dii. Hayiigoo diiɗa meyohhii garoo wayee yërí wossoo.
43 Iñii tah ya ɗú ínohoo iñii mi wo''úuɗa? Ɗú nam kimínoo kisúkúruk wo'eenciigoo hen, kërí tah.

✡ **8:41 8: 41** Malkat 8: 44.

44 Seytaani yërí en paammbúu, ee ɗú waa' kitum iñaa neƀ
paammbúu yaama. Ga dalaaraa bi wati, ya mos ki'en ƀaa
lagi kumuun ƀo'. Ya mosoo kituuk ga kayoh ndaga kayoh
paallii gari. Ya en na kikaak sabohaa, madi na ya ƀapka
hen, ndaga ya kaakoh-saboh ee saboh límukoh gari.
45 Wayee mi, mi wo'i kayoh, ee iñaama tah ɗú
gëmmbiiroo.
46 Yiida garúu mín kiseedi' an mi tumin baakaa'? Ee en
an mi wo' kayohaa, iñii tah ya ɗú gëmmbiiroo?
47 Ɓaa Kooh laak, súkúruki wo'eencii Kooh. Wayee ɗú,
ɗú súkúrukooca, ndaga Kooh laakkiirúu.

Yéesu ɗeƀ Abaraham

48 Yaawúu'caa wo'ussa Yéesu an:
- Binaa ɗí wo' an fu samariteŋ✡ ee fu taam na Seytaani-
naa, ɗí wo''ii kayohe?.
49 Yéesu taassaƀa an:
- Mi taammbii na Seytaani. Mi on Paammboo cée' ee ɗú,
ɗú onndiiroo cée'.
50 Mi, mi heeli'tii haffoo ndam, ƀo' yiliis yërí heeli'too
iñaama ee yërí yah ki'atti'.
51 kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: ƀaa fu am
wo'eenndoonaa, fu ínohanndii kikaankaa bi taa'ɗa.
52 Yaawúu'caa dallari kiwo' an:
- Kimma kimma, ɗí ínohin an fu taam na Seytaani.
Abaraham kaanin, sëldíiga-Koohcaa ƀan kaanuunun, ee fu,
fu wo' an: «Ɓaa fu am wo'eenndoonaa, fu kooroo ga kikaan
bi taa'.»
53 Paammbíi Abaraham, fu wëñnji kilaak solu hene? Ya,
ya kaanin ee sëldíiga-Koohcaa ƀan kaanuunun. Fu tík
haffu ƀa?
54 Yéesu taassaƀa an:
- Binaa mi heeli' haffoo ndamaa, ndamaama enndii tús.
Paammboo yërí yahhoo ki'e' ndam, ya yii ɗú wo' an yërí
en Koohyiigarúu.
55 En ki'enaa, ɗú ínohoori, wayee mi, mi ínohinndi. Binaa
mi wo'ee an mi ínohoorinaa, eneenaa mi yah kaakoh-
saboh fodii garúu. Wayee mi, mi ínohinndi ee mi abin
wo'eeniigari.
56 Paammbúu Abaraham, keeñci soossa seƀ ga daa an ya
hay kihot kihaykiigoo ëldúnaɗa✡. En ki'enaa, ya hotinka,
ee ya neƀlukka ga.
57 Yaawúu'caa dallari kiwo' an:
- An ya? Fu laakkii sah tíkíis tidaaŋkaah-yëtúus, an fu
hotin Abaraham!
58 Yéesu taassaƀa an:

✡ **8:48 8: 48** Malkat 4: 9. ✡ **8:56 8: 56** Malkat Sënees 12: 3.

- kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: balaa Abaraham hay
ëldúnanaa lak mi yërí en✡.
59 Daama, ɓa dalla kibalaɓ atoh, kitapisohhi. Wayee
Yéesu múuyca ga ɗuuy ɓuwaa, ya meyca Kaanfaa Kooh.

9

Yéesu wëkí'ta yaalaa límu na kibúum

1 Daa Yéesu enee na kipaaf, ya hotta ɓo' yaa límu na
kibúum.
2 Tëelíbéecaagari meekisohussari an:
- Jëgírohii, ɓii yii límu na kibúum. Baakaa'ciigari
kommbikanoo, caa ɓuwaa límmbiɗa?
3 Yéesu taassaɓa an:
- Enndii baakaa'ci wala baakaa' ɓuwaa límmbiɗa komm-
bika. Ya enin búumí' doonaa Kooh mín kiteewoh tumeen-
caagari ga ɓii.
4 Waa ɗu ɓii ga noh, ɗu jomin kitum iñii ɓii wossoo
nakkoo kitumɗa. Ndaga wekaa waa hay waa ken mínanndii
kilëgëy dara.
5 En lak mi yii lís ga ëldúnanaa, mi yërí en lee'laatii
ëldúna.
6 Ga waa Yéesu lëehí'ta kiwo' fodaama, ya toossa kakay,
ya tóoyí'ta kakayfaa na mitoosmaa. Ya leeffa ga tuhastaa
búumíraa,
7 ya wo''ari an:
- Kara, fu sëmúluknee ga músúmaa mbalkaa Sílowee*.
Wo'eenaama waa' kiwo' «Wosuunun».
Búumíraa ka'ta, sëmúlukneera. Ya ɓoyukka lak hascaa-
gari hotin say.
8 Ɓuwaa deeyoh nari kaanɗa na ɓuwaa ínoheeri ga
kisarahtukɗa ɓaa wo' an:
- Caɓ! Hanaa enndii ɓii yugee diine kisarahtukɗa kay?
9 Ɓii ɓaa wo' an:
- Yërí sah-sah.
Ɓíinoo ɓaa wo' an:
- Ó'óo, enndiiri, ɓa man hen.
Wayee ɓaa, ga kihafci wo''a an:
- Mi yërí kay!
10 Ɓuwaa meekissari an:
- Tum na bi fu mínnda kihot?
11 Ya taassa an:
- Ɓaa teeku Yéesu yërí tóoyí' kakay, ya leeffa ga
tuhastiigoo, ya wo''aroo an: «Karaa mbalkaa Sílowee,
fu sëmúluknee ga músúmaa.» Mi ka'ta, mi sëmúlukka,
tuhastiigoo hotta.

✡ **8:58 8: 58** Malkat 8: 24,28; 1: 1-3. * **9:7 9: 7** Mbalkaa Sílowee enee ga ɗuuy teeraa Yéerúsaleem.

12 Ɓa meekissari an:
- Yada ɓaa yaama?
Ya taassa an:
Mi ínohoo daa ya enɗa!

Fërísiyeeŋcaa meekisohussa ɓaa búumeeɗa

13 Ɓuwaa ɓayya búumíraa wëkíruɗa ga Fërísiyeeŋcaa.
14 Wiima, lak Yéesu tóoyɗee kakayfaa ga bes Sabat, ya tummba bi hascaa búumíraa hotta.
15 Iñaama tah, Fërísiyeeŋcaa ɓan meekisohussa ɓaa yaama iñaa tumsee bi ya mínnda kihotɗa. Ya wo''aɓa an:
- Ya tumɗeeroo kakay fitóoyí' ga hasciigoo, mi sëmúlukka, mi dalla kihot.
16 Laakka ga Fërísiyeeŋcaa, ɓaa wo' an:
- Ɓii tum iñii yiiɗa, meyohhii ga Kooh, ndaga ya faali''ii bes Sabat.
Wayee ɓíinoo wo''a an:
- Ɓo' mín na kiteewoh mandargacaa man na cii en lak ya tumoh-baakaaraa?
Kihëgískoh laakka ga díkaantiɓa.
17 Fërísiyeeŋcaa meekisohussa ɓaa wëkíruɗa an:
- Fu nak, fu ínoh ya ga ɓii tah hasciigaraa kihotɗa?
Ya taassa an:
- Iñaa sëldíiga-Kooh!
18 Ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa tookséeríi kigëm an ɓaa ɓa hot yaama enee búumí'. Ɓa ɓayneera ɓuwaa límmbiɗa,
19 ɓa meekissaɓa an:
- Ɓii yii yërí en kowukiigarúu ɗú wo' an límu na kibúumɗane? Kon tum na bi ya yii mín kihot diima?
20 Ɓuwaa lím búumíraaɗa taasussa an:
- Ɗí ínohin an kowurii ee ya límu na kibúum.
21 Wayee daa ka en bi ya mínin kihotɗa, iñaama ɗí ínohoo dara ga. Ɓaa wëkí' hasciigariɗa, ɗí ínohoori. Meekisatti: ya enin yaak, ee ya mínin hafci kiwo'i'.
22 Ɓuwaa lím búumíraa wëkíruɗa wo'see iñaama kiniik ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa. Ndaga yaawúu'caa yéegohseera ga an, ɓéeɓ ɓaa fu seedi' an Yéesu yërí en Kiristaaniinaa, ɓa kaallaa jaangaagaɓa.
23 Iñaama tah ɓuwaa lím búumíraaɗa wo'ussa an «ya enin yaak, meekisatti».
24 Fërísiyeeŋcaa ɓayussa ɓaa enee búumí'ɗa kotaa kukanakkaa, wo'ussari an:
- Wo'ɗaa Kooh rek! Ɗí ínohin an ɓaa yaama tumoh-baakaa'.
25 Ɓaa wëkíruɗa taassa an:
- Ya en tumoh-baakaaraa, mi ínohhii dara ga. Wayee iñaa mi ínohɗa yërí en an mi búumeera ee diima mi yii hot.

26 Fërísiyeeŋcaa meekissari an:
- Ya tumeeraa ya? Ya tumee na bi hasciigaraa mínnda kihot?
27 Búumíraa wëkíruɗa taassaƀa an:
- Mi ɗewinndúuka kiwo' ee ɗú súkúrukkiiroo. Ɗú waa' ya ga kikeloh mi wo'is? Hanaa ɗú ƀan ɗú waa' ki'en ƀitëelíbéeci?
28 Ɓa ƀaa ƀassi, wo'ussari an:
- Fu yërí en tëelíbéeci kay? Wayee ɗí, ɗí tëelíbée Moyís.
29 Ɗí ínohin an Kooh wo'in na Moyís, wayee ƀii yii, ɗí ínohoo sah dii ya meyohɗa.
30 Ɓaa taassaƀa an:
- Iñaama, en ki'enaa dooyin waa'. Ɗú ínohoo dii ya meyohɗa ee moona déy, yërí tum bi hasciigoo hotin!
31 Ɗu ínohin an Kooh tookɗoo tumoh-baakaa'. Wayee ya tookɗi ƀéeƀ ƀaa onndi cée' ee tum iñaa ya waa'ɗa.
32 Ken mosoo kikeloh daa ƀo' wëkí' ƀo', yaa límu na kibúum.
33 Ɓii yii meyohéeríi ga Koohaa eneenaa mínoo dara kitum.
34 Ɓa taassari an:
- Fu límu múlúŋ mút ga baakaa', an fu waa'tíi kijëgí'!
Waa ennda ɗa, ƀa kaallari fooh.

Búumí' ga hel

35 Yéesu yéeŋnga an Fërísiyeeŋcaa kaaluunun ƀaa ya wëkíreeɗa fooh. Daa Yéesu hídohee nari, Yéesu meekissari an:
- Fu gëmin ga Kowukii ƀiine?
36 Ɓaa taassa an:
- Ha'mudii, ƀaama ya ƀa, mi gëm gari?
37 Yéesu wo''ari an:
- Kon book fu hotinndi, ndaga ƀii wo' naraaɗa yërí!
38 Ɓaa wo''a Yéesu an:
- Ha'mudii, mi gëmin garaa!
Fodaama ya yí''a ga fíkíi Yéesu.
39 Lëehí'ta Yéesu wo''ari an:
- Mi hay ëldúna doonaa ëldúna laak atti': en ɗanaa búumí'cii hot lañ ee ƀuwii en na kihotɗa búumu tërúus.
40 Laakka Fërísiyeeŋcaa ensee daama nari. Daa ƀa kelohee iñaa Yéesu wo'ɗa, ƀa meekissari an:
- Kon ɗí ƀan, ɗí iñcii búumíre?
41 Yéesu taassaƀa an:
- Ɗú enee ƀibúumíraa eneenaa ɗú enoo ƀitumoh-baakaa'! Wayee ɗú wo' an: «Ɗí hotin»,ërí tah ɗú tes ƀitumoh-baakaa'.

10

Liiwukaa wo' ga loo níirohaa yijófí'yaaɗa

Yéesu liiwukka an:
1 - kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: Ɓaa aas ngídii baalcii ee
koorohhii halii wayee këldúkoh diliisaa, ɓaama iñaa lok,
iñaa gúroh-waas.
2 Wayee ɓaa aasoh haliiɗa, yërí en níirohii baalcii.
3 Ɓaa neehi yopaa kiwatuk baalcaaɗa hayyi kilëgísi' halaa
ee baalcaa kelohsin koonaaci. Ya ɓay baalcii en ɓuuciɗa,
yaa en ɓéeɓ ga teekaagari, ya meydohɓa fooh.
4 Binaa ya meydoh baalcaagari ɓéeɓɓanaa, ya kuliyuk ga
fíkíi, ɓa taabukiri ndaga ɓa ínohin koonaakaagari.
5 Baalcaa taabukanndii múk ɓaa ɓa ínohoo, ɓa namanndi
kinúp hen kay ɓa úsaayyi ndaga ɓa ínohoo koonaakaagari.
6 Yéesu liiwukkaɓa fodaama, wayee ɓa ínohéeríi iñaa ya
waaree kiwo'ɗa.
7 Yéesu wo'issaɓa an:
- kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: mi yërí en halii ngídii
baalcii.
8 Ɓuwaa ɗeɓpoo kihayɗa, ɓéeɓɓa ɓilok na ɓigúroh-waas,
wayee baalcaa súkúrukussiiɓa.
9 Mi yërí en halii. Ɓaa aas, kooroh garoonaa hay kimúc.
Ya hay kimín ki'aasi, ya meyi ee ya hay kihot iñaa ya
líifɗohan lookci.
10 Lok nak, kilok, ki'ap, na kiyah doŋ haydohiri. Mi nak,
mi hay doonaa ɓuwii laak kipes ee ɓa laakka bi dooy sëk.
Yéesu tíkí'ta Fërísiyeeŋcaa ga an:
11 - Mi yërí en níirohii yijófí'yii. Níiroh yijófí' erohi
kumuunci hen ndaga baalcaagari.
12 Wayee ɓaa enndii níiroh, laakkii baalcaa ee kopa' doŋ
tahhi kiníi'. Ya hoti gumuu hayinaa, ya dal kinúp, ya foñ
baalcaa, gumuufaa am ga baalcaa, tasaaroh yopaa.
13 Níirohaama núpin ndaga kopa' tahhi kiníi' ee baalcaa
ɓíttiiri.
14-15 Mi yërí en níirohii yijófí'yii. Fodii dii Paamudii
ínohhoo ee mi ínohinndiɗa, fodaama ɓan, mi ínohin
baalciigoo, ee baalciigoo ínohinndoo. Ee ɓan, mi hay
ki'eroh kumuunkiigoo ndaga baalciigoo.
16 Mi laakin ɓan baal ɓiliis ɓaa enussii ga ngídii wii ee
mi jominɓa kihaydoh. Ɓa hay kisúkúruk iñaa mi wo'ɗa.
Fodaama ɓa en yop wíinoo, níirohii en yíinoo.
17 Paamudii waarinndoo ndaga mi hay ki'eroh kumuunki-
igoo, mi laasiska.
18 En ki'enaa, ken mínoo kiɓeɓ kumuunkiigoo. Newan-
ndoo hen mi erohka. Mi laakin dooli ki'eroh kumuunkiigoo
na kilaasiska. Iñuma yërí Paammboo nakkoo kitum.
19 Wo'eencaa Yéesu wo' caama haydohissa kihëgískoh ga
ɗuuy yaawúu'caa.

20 Ɓiyewin gaɓa, ɓaa wo' an:
- Ɓii yii taam na Seytaani, ŋalaañkin! Ɗú en ya dii ɗú súkúrukiri?
21 Wayee ɓuwaa ɓíinoo, ɓaa wo' an:
- Ɓaa taam na Seytaani wo'oo wo'eencii cii de! Ee sah, Seytaani mín na ki'on búumí' kihot?

Yaawúu'caa sagussa kigëm Yéesu

22 Hídukoh ga jamaanu fiyoon, laakka feet ga Yéerúsaleem waa yaawúu'caa feeti kiníindísuk besaa ɓa díŋkaanee Kooh Kaanfaagariɗa*.
23 Yéesu enee ga Kaanfaa Kooh, ya yaa tíidísuk ga ɗekataa wo'u «Ruumaa Salomonɗa†.»
24 Yaawúu'caa dalla kihayu, wíilussari, ɓa wo''ari an:
- Fu íisanndíi ga kúmpafii bi kera? En an fu yërí en Kiristaaniinaa, wo'aaríika bi lee' lañ.
25 Yéesu taassaɓa an:
- Iñaa mi wo'eerúuka kera? Wayee ɗú gëmmbiiroo. Iñcii mi tumi ga teekii Paammbooɗaërí seedi''oo.
26 Wayee ɗú gëmmbiiroo ndaga ɗú bokkii ga baalciigoo.
27 Baalciigoo súkúruksin iñaa mi wo'ɗa. Mi ínohinɓa ee ɓa ɓii taabukkoo.
28 Mi onɓa kipeskaa leehoo taa'ɗa, ɓa saŋku'oo múk ee ken te'ooɓa ga yahhoo.
29 Iñii Paammboo e'tooɗa yërí wëñ kiyak iñaa en ɓéeɓ ee ken mínoo kite' dara ga yah Paamudii‡.
30 Mi na Paamudii, ɗí wíinoo.
31 Daama nak, yaawúu'caa balawissa atoh kitapisoh Yéesu bi ya kaan.
32 Yéesu dallaɓa kiwo' an:
- Mi tumin ga fíkíirúu enaama ciyewin cijófí', caa Paamudii onndoo kitum. Wiida ga tumeencaama tah bi ɗú waa'too kitapisoh atoh bi mi kaan?
33 Yaawúu'caa wo''ari an:
- Tumeen wijófí' tahhii bi ɗí waa'taa kitapisoh atoh, wayee dii fu ɓas Koohɗa tah. Ndaga fu ɓo' doŋ ee fu waa' haffu kitík Kooh.
34 Yéesu taassaɓa an:
- Bíduunun ga Këyítfaa waasiigarúu an Kooh wo'in an: «Ɗú ɓikooh».
35 Ɓuwaa Kooh ëewdoh wo'eenaama gaɓaɗa ya teekɓa ɓikooh ee iñaa Këyítfaa wo'ɗa ken mínoori kinís.

---

* **10:22 10: 22** Kaanfaa Kooh ga Yéerúsaleemɗa. † **10:23 10: 23** Malkat Tumeen 3: 11 na Tumeen 5: 12. Iñaa man na werandaa ee jíp ciyëgísí'ërí amwa. ‡ **10:29 10: 29** *Iñii Paammboo… iñaa en ɓéeɓ* laakin ga bíncaa ciɗewaacaa, caa wo' an: «Paammboo yii e'tooɓaɗa yërí wëñ kilaak ɓaa en ɓéeɓ.»

36 Mi, Kooh yërí tanukkoo, wossaroo ëldúna. Kon ɗú
mín na kiwo' an mi ƀasin Kooh ga dii mi wo' an mi kowu
Koohɗa?
37 En lak mi tummbii iñcii Paammboo nakkooɗanaa, kaa
gëmattoo.
38 Wayee en lak mi tumcanaa, luu enee an ɗú waa'tiiroo
kigëm sah, gëmat tumeenciigoo, en ɗanaa ɗú ínoh píŋ an
Paamudii yii garoo ee mi yii ga Paamudii.
39 Daama, ƀa ƀaa heelis ki'am Yéesu, wayee ya rëccaƀa.
40 Waa ennda ɗa, Yéesu karissa ƀakaa hanoh húlúwaa
Yúrdeŋ gaaɗa, ga daa Saŋ bëtísi'ohee ƀuwaaɗa, ya ennda
daama.
41 Ƀo' ƀiyewin hayussa gari ee ƀa ƀaa wo' an:
- Saŋ déy tummbii kíntaan wíinoo, wayee ƀéeƀ iñaa ya
wo'ee ga ƀii yiiɗa enee kayoh.
42 Waa ennda ɗa ƀo' ƀiyewin daama gëmussa ga Yéesu.

11

Lasaa', fiilii Yéesu kaannda

1 Laakka ƀaa keen ɗúukool. Ya teeksee Lasaa' ee dëkee
Bétaníi, dëk-kawaa Mërí na Marta dëkohɗa.
2 (Mërí yiima yërí en yaa leefee la'koleñaa ga kotcaa
Ha'mudii, ya moossaca na fenfaagariɗa. Këmëeŋkíƀa
Lasaa' yërí ɗúukoolee.)
3 Yaakmuncaa Lasaa ƀanakƀaa ƀiƀetiƀaa wosohussa ga
Yéesu kiwo''i an:
- Ha'mudii, fiiliifu ɗúukoolin.
4 Daa Yéesu kelohee iñaama, ya wo''a an:
- Ɗúukoolaa Lasaa' waama, ƀayoo kumuunci, wayee wa
yah kiteewoh ndamii Kooh, ee doonaa Kowukii Kooh laak
Ndam ga.
5 Marta na këmëeŋkíci Mërí na Lasaa' ensee ƀuwaa Yéesu
waarin.
6 Yéesu ƀaatta kiyuŋ bes kanak ga ɗekataa ya enoheeɗa
ee lak ya yéegin an Lasaa' ɗúukoolin.
7 Lëehí'ta ya wo''a tëelíbéecaagari an:
- Ɗu ƀoyukat Yúudée.
8 Tëelíbéecaagari taassari an:
- Jëgírohii, maañnjii dara, yaawúu'caa heelseeraa ki-
tapisoh na atoh bi fu kaan ee an fu waa' kiƀoyukis daama!
9 Yéesu wo''aƀa an:
- Hanaa noh-noh wíinoo tumirii wahtu cidaaŋkaah na
wahtu kanak? Binaa ƀo' tíin na nohaa, ya këftukoo, ndaga
ya hoti lee'laatii ga ëldúnaaɗa.
10 Wayee binaa ƀo' tíin na wekaa, hay kikëftuk ndaga ya
taammbii na lee'laat.
11 Lëehí'ta, ya tíkka ga an:

- Fiiliiruu Lasaa' neehin, mi hay kika', mi yúunneeri.
12 Tëelíbéecaa taassa an:
- Ha'mudii, en lak ya neeh henaa, ya hay kitani.
13 Yéesu wo'ee kikaankaa Lasaa', wayee tëelíbéecaagari
fooŋsee an ya wo' pëní-fayaaŋ.
14 Yéesu dallaɓa kiwo' faŋ an:
- Lasaa' kaanin,
15 laakkiiroo ɗa, wayee ɗú tah ka newohharoo ɗa, en
ɗanaa ɗú gëm garoo. Ɓu yahat kon bi gari.
16 Waa ennda ɗa, Toomaa yaa wo'u Síisaaɗa, wo''a
tëelíbéecaa ɓíinoo an:
- Ɓu ɓan, ɗu karat na Jëgírohii, ɗu kaannee nari!

Yéesu yërí en kimílískii, ennda kipeskii

17 Ga waa Yéesu le'ɗa, ya laak Lasaa' acuunun bi laakin
bes cinikiis.
18 Bétanii en ga yahaa Yéerúsaleem, ee ca úsaayohin iñaa
le' kíloomeet kaahay.
19 Lak yaawúu' ɓiyewin hayuunun ga Marta naËrí
kicolukɓa ga këmëeŋkíɓa yaa kaanɗa.
20 Daa Marta kelohee an Yéesu hayin, ya meyca
kitëebílukki, wayeeËrí yuŋnga ga kaanfaa.
21 Marta dalla kiwo' Yéesu an:
- Ha'mudii, fu enee diinaa, eneenaa këmëeŋkíroo kaanoo.
22 Wayee bi diima sah, mi ínohin an tóoh iñaa fu kíim
Koohaa, onndaari.
23 Yéesu wo''a Marta an:
- Këmëeŋkífu hay kimílís.
24 Marta taassa an:
- Mi ínohin an ya hay kimílís besaa ɓuwaa mílísan bëríi
ga besaa mëeñjohɗa.
25 Yéesu wo''ari an:
- Mi en kimílís, mi en kipes. Ɓaa gëm garoonaa, luu ya
kaanee, ya hay kipes.
26 Ee ɓaa pes gëm garoo tóoh, kaanoo múk. Fu gëmin
iñume?
27 Marta taassa an:
- Ee Ha'mudii, mi gëmin dijófí' an fu yërí en Kiristaanii,
Kowukii Kooh, yii jomee kihay ëldúnaɗa.

Yéesu kodukka

28 Daa Marta lëehɗee kiwo' fodaama, ya yaa yah kiɓaynee
Ërí këmëeŋkíci. Ya le''a, móodí'tari an:
- Jëgírohii yii dii, ee ya meekisohhaa.
29 DaaËrí kelohee iñaama, ya dalla kikoluk, yaa yah ga
Yéesu.
30 Wiima lak Yéesu aassii dëkaa duum, wayee ya lísee
kites ga ɗekataa Marta hayeeri kitëebílukɗa.

31 Yaawúu'caa wéetalsee Mërí ga kaanfaaɗa, daa ɓa
hotee Mërí kolukka, yaa íisuk fooh, ɓa ɓaa taabukki. Ɓa
foogee an ya yah loyaa kidayuknee daama.
32 Daa Mërí le'ee ɗekataa Yéesu enoheeɗa, ya hottari, ya
yí''a ga kotcaagari, wo''a Yéesu an:
- Ha'mudii, fu enee diinaa eneenaa këmëeŋkíroo kaanoo.
33 Daa Yéesu hotee Mërí yaa koduk, ya na yaawúu'caa
taabee nariɗa, faanci púnnda keeñci leehha,
34 ya meekissaɓa an:
- Ɗú ac Lasaa' gaɗa?
Ɓa taassari an:
- Ha'mudii, haya fu hot.
35 Daama Yéesu kodukka.
36 Waa ennda ɗa, yaawúu'caa ɓaa wo' an:
- Malkat dii ya hídeeri kiwaa'ɗa.
37 Wayee laakka gaɓa ɓaa wo' an:
- Ya yii ya onee búumíraa kihotɗa, ya mínéeríi ɓan kitum
bi Lasaa' kaanoone?

Lasaa' ɓoykissa ga kipes

38 Waa ennda ɗa, ɓaatissa ga, keeñaa Yéesu wëñnja
kileeh, ya yaa yah loyaa. Loyaa enee nogaa yotu ga jaŋjagaa
ee atoh wiyaak lagussa ga kúuwkaa.
39 Yéesu wo''a an:
- Nísat atohii!
Marta, yaak yii kaanɗa, wo''ari an:
- Ha'mudii, ya jomin kidal ki'ot ndaga tumin ɓes cinikiis
caa ya en ga ɗuuy loyii.
40 Yéesu taassari an:
- Mi wo'éeríiraa an binaa fu gëmaa, fu hay kihot ndamii
Koohe?
41 Ɓa níssa atohaa. Yéesu ɓëwí'ta hascaagari ɗook
asamaan, wo''a an:
- Paamudii, mi gërëminndaa ga dii fu súkúrukinndooɗa.
42 Mi ínohin an fu súkúrukinndoo ɓesaa en ɓéeɓ. Wayee
ɓuwii wíilloo ɓii ɓërí tah mi wo' iñii yii, doonaa ɓa gëm an
fu wossoo.
43 Daa Yéesu lëehɗee kiwo' iñaama, ya fiippa koonaa ga
ɗook an:
- Lasaa', meyaa fooh!
44 Lasaa' meyca fooh, kotcaagari na yahcaa múuluunun
na lëmíi, fíkíifaa kúnukin na úuf.
Yéesu wo''a ɓuwaa an:
- Múulísatti, ɗú íissi ya yee!

Yaawúu'caa ɓaa pokoh noh ki'apluk Yéesu
(Mëccëe 26: 1-5; Marka 14: 1-2; Lúkkaa 22: 1-2)

45 Yaawúu' ɓiyewin ga ɓaa hayee kaan Mërí ee hotsee
iñaa Yéesu tumee yaamaɗa*, gëmussa gari.
46 Wayee laakka gaɓa ɓaa ka' ga Fërísiyeeŋcaa,
ɓéestí'taɓa iñaa Yéesu tumeeɗa.
47 Waa ennda ɗa, sarahohcaa ɓiyaakɓaa na Fërísiyeeŋcaa
dalla kiɓëytoh paanaa wiyaakwaa. Ɓa wo''a an:
- Ɓii yii kat, iñii ya tum ga kíntaanɗa hëpin. Ɓu tuman
na?
48 Binaa ɗu íissi ga iñii ya enukohɗanaa, ɓéeɓ hay gari
kigëm, ee baanaa ɓu-Room hay kikeenu ga ɗookkuu, ɓa
pook Kaanfaa Kooh, ɓa tas heetiigaruu!
49 Kayíf, yíinoo gaɓa ee kíisci† laakki lak yërí enee ha'-
kaadaa sarahohcaa, dalla kiwo' an:
- Ɓú daal, ɗú ínohoo iñii laakɗa.
50 Ɓú hottii an iñaa gën garúuɗa yërí en ɓo' yíinoo kani'
ɓéeɓ kúlkiine? Fodaama heetii ɗúboo ɓéeɓwa.
51 En ki'enaa, iñaa Kayíf wo' yaama meyohéeríi gari. Ya
yërí enee ha'-kaadaa sarahohcaa kíisci, ee fodii sëldíiga-
Kooh ya wo''a an Yéesu jomin kikaan ndaga heetaagari.
52 Enndii an Yéesu jomee kikaani' heetaagari doŋ, wayee
ɓan ya jomee kikaan, doonaa ya hídíroh ɓéeɓ towutii Kooh
tasarukoh ga ëldúnaɗa, ee ɓa en heet wíinoo.
53 Aboh ga besaa bërii, ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa
abussa an ɓa hay ki'apluk Yéesu.
54 Iñaama tahha Yéesu íissa kikari na kihayi ga ɗuuy
yaawúu'caa, ɓéeɓ hotiri. Ya nammba kika' teeraa Efarayím
ga gohaa hanoh ɓak ëgí'-dúndagaaɗa. Ya ennda daama na
tëelíbéecaagari.
55 Waama lak feetaa Paakaa Yaawúu'caa deeyin,
ɓo' ɓiyewin meyohussa gohcaa ɓa dëkohɗa, karussa
Yéerúsaleem kisétí'siruk, balaa feetaanaa.
56 Ɓa ɓaa raas Yéesu, ee ga ɗuuy Kaanfaa Kooh ɓa
enoheeɗa, ɓa ɓaa meekisoh ga díkaantiɓa an:
- Ɓú ínoh ya ga? Ya hayanndii feetiine?
57 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na Fërísiyeeŋcaa nakohsee an
laak ɓaa ínoh daa Yéesu enohɗanaa, ya le'dohatka gaɓa, en
ɗanaa, ya abu.

12

Mërí leeffa la'koleñ ga kotcaa Yéesu

1 Yéesu ka'ta Bétanii, ga daa Lasaa', yaa ya mílísɗee
dëkohɗa, lak tes ga bes ciyitniinoo Paakaa yaawúu'caa le'.

---

* **11:45 11: 45** Iñaa Yéesu tumee yaama: hídukoh ga kaanaa Lasaa' bi Yéesu mílísi'tariɗa. † **11:49 11: 49** *Kayíf* Ga jamaanaa iñcaama heweeɗa, Kayíf yërí enee ha'-kaadaa sarahohcaa. Ɓa falsi bi ga kikaanɓa wala book ɓu-Room nísɓa ga kikuliyuk.

2 Ya tíkɗussa cuuníin daama. Marta yërí norohee ee
Lasaa' bokee ga ɓuwaa bok na Yéesu kanuɗa.
3 Waa ennda ɗa, Mërí ɓeɓpa iñaa hín na le'-líita' ga
la'koleñ wiséerí' waa koocussii ee hëwrohu kedikkaa wo'u
naa'. Ya íiffawa ga kotcaa Yéesu, lëehí'ta ya yaa moosca na
fenfaagari. Kaanfaa ɓéeɓ eeñnja ɓan na ngetaa la'koleñaa.
4 Wayee Yúdaa Iskariyot, yíinoo ga tëelíbéecaa Yéesu ee
yërí naranndi ki'on bíiŋɗa, wo''a an:
5 - La'koleñuma mínéerii kitoonu kopa' wiyewin, wa
sarahohu ɓuwii laakooɗane?
6 Yúdaa wo' iñaamanaa enndii an helci karee ga
ɓuwaa laakooɗa, wayee ya enee lok. Yërí ɗaakee nafa-
hëelísaagaɓa ee iñaa aasi gaɗa, ya daanee ga kiloki hen.
7 Yéesu nak wo''a an:
- Ɨisaa ha'ci! La'koleñii wii wërí ya ɗëwí' ee wa aaw ɓesaa
mi yah ki'eku ga loyaaɗa.
8 Ɓuwii laakooɗa, ɓa yah narúu dii ɓesaa en ɓéeɓ. Wayee
mi, mi yahhii narúu ki'en dii bi taa'.

Yaawúu'caa pokohussa nof ki'apluk Lasaa'

9 Ɓo' ɓiyewin ga yaawúu'caa yéegussa an Yéesu yaa ga
Bétaníi, ɓa ɓaa yah daama. Ee en ki'enaa kihot Yéesu rek
ɓayéeríiɓa daama, wayee ɓa waaree kihot ɓan Lasaa' yaa
Yéesu mílísɗeeɗa.
10 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa júwohussa kon ga ki'apluk
Lasaa' ɓan,
11 ndaga ya yërí tah yaawúu' ɓiyewin foñussaɓa,
gëmussa ga Yéesu.

Yéesu aassa teeraa Yéerúsaleem na ndam wiyaak
(Mëccëe 21: 1-11; Marka 11: 1-11; Lúkkaa 19: 28-40)

12 Ga kooh-wíisfaa, ɓo' ɓiyewin ga ɓaa hay feetaa Paakɗa
yéegussa an Yéesu yaa hay teeraa Yéerúsaleem.
13 Ɓa dalla kiheel soo'soo', ɓa meyca teeraa kihídohnee
nari, ɓa ɓaa wo' didóolí' an:
- Óosaanaa! Kooh barkeelat ɓii hay ga teekii Ha'mudiiɗa,
buurii Isarayeel!
14 Fodaa daa bídu ga Këyítfaaɗa, Yéesu ɓeɓpa cúmbú'-
baam, ya lappa ga ɗookgaa. En ki'enaa, Këyítfaa wo' an:
15 «Kaa tíitat ɗú, ɓu-Síyoŋ*,
Buuriigarúu yeema hayi,
ya lap cúmbú'-baam.»✡
16 Ga wahtaa iñcaama laakɗa, tëelíbéecaa Yéesu
ínohséeríi iñaa ca waaree kiwo'ɗa. Wayee ga waa Kooh
e' Yéesu ndam ga tóohɗa, ɓa níindísukka iñcaa aaw gari,

---

* **12:15 12: 15** *Ɓu-Síyoŋ* Teeraa Síyoŋ ee waa' kiwo' dëkaa Yéerúsaleem.
✡ **12:15 12: 15** Sakarí 9: 9.

bínsee ga Këyítfaa ee ɓa ínohha an iñcaama tóoh laakin gari.
17 Ɓéeɓ ɓuwaa maasohee ga waa Yéesu wo' Lasaa' kimey loyaa, ya mílísi'tariɗa, seedi'ussa iñaa ɓa hoteeɗa.
18 En ki'enaa, lak ɓo' ɓiyewin kelohuunun an Yéesu tumin kíntaanaa waama, këri tah ɓa hayya kihídohnee nari.
19 Fërísiyeeŋcaa nak ɓaa wo' ga díkaantiɓa an:
- Ɗú hotine, ɗu mínoo dara ga, malkat ɓéeɓ ɓuwii ɓii taabukki.

Laakka Gerekcaa waa'see kihot Yéesu
(Mëccëe 16: 21-28)

20 Laakeera ɓiGerek ga ɓuwaa hayee Yéerúsaleem, ga feetaa yaawúu'caa, kijaamuk Koohɗa.
21 Ɓa ka'ta ga Filiip. Filiip yaama dëkee Betsaydaa, dëkkaw ga gohaa Gëlílée. Ɓa wo''ari an:
- Kiyaakii, ɗí waaree kihot Yéesu!
22 Filiip ka'ta wo'neeraka Andari. Ɓa taammba ɓa ɓanak, ɓa wo'neera Yéesu.
23 Yéesu wo''aɓa an:
- Wahtii le'in, wii Kowukii ɓii yah kilaas ga ndamiigariɗa.
24 kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: binaa kupesoh keen ga kakay, ja kaanndiinaa, ja tesan kupesoh. Wayee binaa ja kaanaa, ja hay kilím towu tiyewin.
25 Ɓaa fu keeñuk kipesfunaa, fu hayka kiñak bi taa'. Wayee ɓaa fu líkkii helfu ga kipeskiigaraa doŋ ga ëldúnaɗanaa, fu hay naka kites, fu pes bi taa'.
26 Ɓaa waa'too kisúrga'ukaa, ya taabukattoo, ee daa mi enohɗa, súrgaagoo ɓan yah da. Ɓaa súrga'uk garoonaa Paammboo hayyi ki'on cée'.

Yéesu wo''a ga loo kikaankaagari
(Mëccëe 16: 24-27)

Yéesu tíkka ga an:
27 - Diima deŋ heliigoo hícukohin. Haa mi wo'an ya? Mi wo'an an: «Paamudii, músalaaroo ga coonucii yahhoo kidal ga wahtiimane?» Múk! Man kikoo' ga coonucii ga wahtiimaɗa tahhoo kihay.
28 Paamudii, eraa teekiigaraa ndam!
Waa ennda ɗa, laakka koonaakaa meyoh ɗook-Kooh, wo''a an:
- Mi erinwa ndam kumëeñí' ee mi haywa ki'e'sis ndam.
29 Ga mbooloomaa enee daama ee kelohsee koonaakaaɗa, laakka ɓuwaa wo' an:
- Iñaa ínínŋ!
Ɓíinoo an:
- Malaaka wo' nari!
30 Wayee Yéesu wo''aɓa an:

- Enndii haffoo tah koonaakuma kikelohuk, wayee ɗú ɓërí
tahka kikelohuk.
31 Diima deŋ wahtii ëldúna yah ki'atti'ohuɗa le'in. Di-
imanaa buurii yibóní'yii tík yah ga ëldúnaɗa kaalu ga fooh.
32 Ee mi, binaa mi ɓëwíru, mi tíim kakayfiinaa, mi hay
kinook ɓuwii ɓéeɓba, ɓa hay garoo.
33 Yéesu wo'ee iñaama, kiteewoh daa kikaankaagari yah
kimanɗa†.
34 Mbooloomaa taassari an:
- Ɗí jaŋ ga Këyítfaa Waasiigaríi an Kiristaanii pesan bi
taa'. Kon fu mín na kiwo' an Kowukii ɓii jomin kiɓëwíru
ka tíim kakayfii? Ɓii en Kowukii ɓii yaama, ya ɓa?
35 Yéesu wo''aɓa an:
- Lee'laatii wii lís ki'en narúu, wayee yahissii kimaañ.
Tíidat, waa lee'laatii wii narúu, en ɗanaa wek betoorúu,
ñúus ammbúu. Ɓaa tíin ga ñúus ínohoo daa ya aawoh.
36 Gëmat ga lee'laatii waa wa wii narúu, en ɗanaa ɗú en
ɓiɓo' lee'laat.
Daa Yéesu wo'eeɓa iñaama bi lëehí'ta, ya kolukka yaa
yah, ya ɗaakukkaɓa.

Yaawúu'caa sagussa kigëm ga Yéesu

37 Kíntaancaa Yéesu tum ga fíkíi yaawúu'caaɗa, ga daa
ca hín kiyewinɗa tóoh, tahhii bi ɓa gëmmba gari.
38 Fodaama, iñaa Ísayíi, sëldíiga-Koohaa wo'eeɗa matta.
Ya wo'ee an:
«Ha'mudii, ɓii gëm iñii ɗu yéegalohɗa ɓa?
Ha'mudii teeɓ ɓa dooliigari?»‡
39 Ee iñaa tah ɓa mínndii kigëmɗa, Ísayíi wo'issa ga an:
40 «Kooh búumí'ta hascaagaɓa,
ya yëgísí'ta keeñcaagaɓa,
doonaa ɓa hotoo na hasɓa,
ee ɓa ínohoo ga keeñɓa.»
Kooh tíkka ga an:
En ɗanaa, ɓa súpítoo kipeskaagaɓa, mi wëkí'ɓa.
41 Ísayíi wo''a iñaama ndaga lak ya hotin ndamaa Yéesu,
ee ya wo'ee iñaa aaw gari.
42 Wiima sah, lak ga ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa,
ɓiyewin gaɓa gëmseera ga Yéesu. Wayee ɓa kaañnjii
kiseedi' ngëmaagaɓa ndaga Fërísiyeeŋcaa. Ɓa niikee
kikaalu ga jaangu-yaawúuraa
43 En ki'enaa, gërëmaa meyoh ga ɓo'-súusúus gënëlɓa
gërëmaa meyoh ga Kooh.

---

† **12:33 12: 33** *Daa kikaankaa Yéesu yah kimanɗa* waa' kiteewoh daayaa ya daaysan ga kuraanaaɗa. ‡ **12:38 12: 38** Wo'eeniima, sëldíiga-Koohaa wo'wa ga Ísayíi 53: 1.

Wo'eencii Yéesu cërí yah ki'atti' ƀuwii

44 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''a ga ɗook an:
- Ƀaa gëm garoonaa, ya gëmmbii, eemmba garoo doŋ, wayee ya gëm ga ƀaa wossooɗa.
45 Ƀaa hottoonaa, hotin ƀaa wossooɗa.
46 Mi en lee'laat ee mi hayin ëldúna doonaa ƀéeƀ ƀaa gëm garoonaa dëksisoo ga ñúus.
47 Ƀaa keloh wo'eenciigoo ee ya ammbiicanaa, enndii mi yahhi ki'atti'. En ki'enaa, ki'atti' ëldúna haydohhiiroo, wayee mi hay kimúsal ëldúna.
48 Ƀaa saŋngoo ee tookkii wo'eenciigoonaa, atti'ohaagari tuukin tek. Yërí en wo'eenii mi jëgírohɗa, ee bëríinaa ëldúna túki'anɗa wërí yahhi ki'atti'.
49 Ndaga mi wo''ii ga teekkoo wayee Paamudii wossooɗa yërí nakkoo ga kihafci iñii mi jom kiwo' na iñii mi jom kijëgírohɗa.
50 Ee wóorinndoo hël an iñii ya nakohɗa wërí onohi kipeskaa leehoo taa'ɗa. Kërí tah jëgírohiigoo, mi tumwa fodaa daa Paamudii nakkooka kitumɗa.

13

Yéesu tíssa kotcaa tëelíbéecaagari

1 Enee ga besaa balaa Paakaa yaawúu'caa. Yéesu ínoheera an wahtaa ya jom kikolkoh ëldúna, ya ƀoyuk ga Paamciɗa le'in. Ya mosee kiwaa' ƀuunci ga ëldúna ee ya waa'taƀa bi ga daa ya kaanoh.
2 Yéesu enee na kicuuníinuk na tëelíbéecaagari. Seytaani, lakanaa tumin kumëeñí' ga keeñaa Yúdaa Iskariyot, kowukaa Simoŋ, halaat kitoon Yéesu.
3 Yéesu ínoheera an ya meyoh ga Kooh ee ya yah kiƀoyukis gari. Ee ƀan ya ínoheera an Kooh, Paamudii tíkin tóoh ga yahci.
4 Fodaama ya kolukka ga cuuníinfaa, ya ɗolla kúltífaagari hanoh ɗookɗa, ya ƀeƀpa úuf, pëkírukka.
5 Lëehí'ta ya íiffa músú ga kanu, ya yaa tís kotcaa tëelíbéecaagari, ee ya yaa moosca na úufaa ya pëkírukeeɗa.
6 Daa ya le' bi ga Simoŋ-Pee', yaama wo''ari an:
- Fu Ha'mudii, fu tísi'too kotciigoone?
7 Yéesu loffari an:
- Iñii mi tum yii, fu ínohoori diimaɗa, wayee fu ínohanndi ga iñii aaw fíkíiɗa.
8 Pee' wo''ari an:
- Kitísi'too kotciigoone? Múk!
Yéesu loffari an:
- Mi tísi'tiiraacanaa, fu boksisoo naroo ga dara.

9 Simoŋ-Pee' wo''ari an:
- En ɗanaa Ha'mudii, kaa eem ga kitís kotcii rek, wayee
tísaa yahcii na hafii ɓan.
10 Yéesu wo''ari an:
- Ɓaa ɓookkin, soolukkii kitísuk, enndii kotcaa rekaa,
ndaga lak ya setin wic. Ɗú nak, ɗú setin wayee enndii
ɓéeɓpúu.
11 (Yéesu ínoheera ɓaa yahhi kitoonɗa, kërí tah ya wo''a
an «ɗú setin wayee enndii ɓéeɓpúu.»)
12 Ga waa ya ëehí'taɓa kitísi' kotcaaɗa, ya ekkissa
kúltífaagari, ya yugissa kiñam, wo''aɓa an:
- Iñii mi tumi'túuɗa, ɗú ínohinndine?
13 Ɗú, ɗú ɓayiroo «Jëgírohii», ɗú ɓayiroo «Ha'mudii», ee
ɗú wo' kayoh ndaga mi yërí.
14 Kon en lak mi Ha'mudii, mi Jëgírohii, mi tísi'túu kotaa,
ɗú ga kihaffúu, yaa en ɓéeɓ ɓan jomin mooroomci kitísi'
kot.
15 Mi teewinndúu waas, doonaa fodii dii mi tumi'túuɗa
ɗú tumɗa ɓan.
16 Kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: súrga wëñoo kilaak solu
ha'-kaanci ee ɓaa wosu hen wëñoo kilaak solu ɓaa wossiɗa.
17 Ɗú ínohin iñaama. Kon binaa ɗú taabukkanaa, ɗú hay
kiyewin múu'.
18 Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Enndii ɗú ɓéeɓpúu, ɗú tahhoo kiwo'. Mi ínohin ɓuwaa
mi tanukɗa. Wayee iñii Këyítfaa wo' yii jomin kilaak: «Ɓaa
bokee naroo kanuɗa, oninndoo bíiŋ.»✡
19 Mi yii wo''úuka diimaɗa balaa iñaama laakaa, en
ɗanaa binaa wa laakaa ɗú ínoh an “mi en ɓii mi enɗa.”
20 Kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: ɓaa fu took ɓaa mi
wosɗanaa, fu tookkoo ɓan mi ga kihaffoo. Ee ɓaa fu
tookkoonaa, fu took ɓaa wossooɗa ɓan.
21 Ga waa Yéesu ëehí'ta kiwo' fodaama, keeñci leehha
tak, ya wo''a faŋ an:
- Kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: yíinoo garúu hayyoo
kitoon.
22 Tëelíbéecaa ɓaa malakoh, ndaga ɓa ínohéeríi ɓaa
Yéesu wo' nariɗa.
23 Yíinoo ga tëelíbéecaa, yaa Yéesu keeñukɗa, lak yaa ga
yahaaci.
24 Simoŋ-Pee' kalayyari kiwo''i, ya meekisoh ɓaa Yéesu
wo' nariɗa.
25 Tëelíbéenaa tobinukka ga Yéesu, meekissari an:
- Ha'mudii, ɓaama ya ɓa?
26 Yéesu taassari an:

✡ **13:18 13: 18** Kañcaa 41: 10.

- Mi hay kiñoon yaak-mbúurú ga ñamahii, ee ɓaa mi eranwaɗa, yërí ya.

Yéesu dalla kiɓeɓ yaak-mbúuraa, ñoonndawa ga ñamahaa, e'ta Yúdaa, kowukaa Simoŋ Iskariyot.

27 Daa Yúdaa ñam mbúuraa hen rek, Seytaani aassa gari. Yéesu wo''ari an:

- Iñum fu yah kitumɗa, gaawaa ga!

28 (Wayee laakkii yíinoo ga ɓuwaa bokee nari kiñamɗa yaa ínoh iñaa tah Yéesu wo''ikaɗa.

29 Yúdaa yërí enee ɗaakoh-koparaagaɓa. Kërí tah, laakka tëelíbéecaa fooŋ an Yéesu wossi kilomnee iñaa ɓa sooluk ga hewaa, wala kisarahnee ɓuwaa laakoo daraɗa.)

30 Yúdaa ɓeɓpa yaak-mbúuraa Yéesu ereeriɗa, ya dalla kimey. Waama lak Kooh hoowin.

Yéesu dígalla apotaa'caa enaama yi'as

31 Ga waa Yúdaa meyca, Yéesu wo''a an:

- Diima Kowukii ɓii laakin ndam ee ndamii Kooh laakɗa kooroh gari,

32 [ee binaa ndamaa Kooh laakɗa kooroh garinaa], Kooh ɓan hayyi kindam na kihafci ee ya hayka kitum diima diima.

33 Biyaay, kitessoo narúu maañissii. Ɗú hayyoo kiraas, wayee iñaa mi wo'ee yaawúu'caaɗa yërí mi wo''úu diima: Dii mi aawɗa, ɗú mínoo da kika'.

34 Diimaɗa, mi dígallúu iñii yi'asyii yii: waarohat ga díkaantirúu. Fodii dii mi waa'túuɗa, ɗú ɓan, ɗú jom ɗa kiwaaroh ga díkaantirúu.

35 Binaa ɗú waarohaa, iñaama hay kiteeɓ ɓéeɓ an ɗú ɓitëelíbéeroo.

Yéesu yéegalohha an Pee' hayyi kitaasuk
(Lúkkaa 22: 31-34; Marka 14: 27-31; Mëccëe 26: 31-35)

36 Simoŋ-Pee' meekissa Yéesu an:

- Ha'mudii, fu yah gada?

Yéesu taassari an:

- Daa mi en na kiyahɗa, fu mínooroo da kitaabuk diimaɗa, wayee paaf fíkíi, fu hayyoo da kitaabuk.

37 Simoŋ-Pee' wo''ari an:

- Ha'mudii, iñii tah ya mi mínooraa kitaabuk diimaɗa? Mi tuukin tek ga ki'eroh kumuunkiigoo ndaga fu.

38 Yéesu taassari an:

- Fu tuukin ga ki'eroh kumuunkiigaraa ndaga mine? Kayoh-kayohɗa mi wo''aaka: bi siik-pabu kodaa, fu hayyoo kitaasuk waas kaahay.

14

Yéesu yërí en waasii ëewruk ga Paamudiiɗa

Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:

1 Kaa jaahli'at! Ɗú gëmin ga Kooh, gëmat garoo ɓan.
2 Kaan Paammboo yewinin didëkaa'. Ee iñaama laakéeríinaa, eneenaa mi wo'oorúu an mi yii yahhúu kiwaayukɗinee daa ɗú enan.
3 Ee mi ka' mi waayuki'túu ɗekataanaa, mi hay kihayis mi ɓeɓpúu ga yahaaroo, doonaa daa mi enaa, ɗú ɓan ɗú en da.
4 Ɗú ínohin waasii ëewruk ga dii mi yahɗa.
5 Toomaa wo''ari an:
Ha'mudii, ɗí ínohoo dii fu aawɗa, ɗí mínan na ki'ínoh waasii?
6 Yéesu taassari an:
- Mi yërí en waasii, mi en kayoh, mi en kipeskii. Ken mínoo kika' ga Paamudii ee koorohhii garoo.
7 Enee an ɗú ínohinndoonaa, eneenaa ɗú ínohin Paammboo ɓan. Diima deŋ ɗú ínohinndi ee ɗú hotinndi.
8 Filiip wo''a Yéesu an:
- Ha'mudii, teewaaríi Paamudii ee iñaama hayyíi kidooy.
9 Yéesu taassari an:
- Mi enin narúu yimëeñí', ee bi wati Filiip, fu ínohooroone? Ɓaa hotinndoonaa, hotin Paamudii. Kon iñii tah ya fu wo' an: «Teewaaríi Paamudii?»
10 Fu gëmmbii an mi yii ga Paamudii ee Paamudii yii garoone? Wo'eencii mi wo''úuɗa meyohhii garoo. Wayee Paamudii dëk garooɗa, yërí tum lëgëyiigari.
11 Mi wo''úu man: mi yii ga Paamudii ee Paamudii yii garoonaa, gëmattoo. Luu enndii dara, ɗú gëm sah ndaga tumeencii ɗú hotɗa.
12 Kayoh-kayohɗa mi wo''úuka, ɓaa gëm garoonaa, ya ɓan hay kimín kitum iñcii mi tumiɗa, ya hay kitum sah caa wëñɗa, ndaga mi yii yah ga Paamudii.
13 Ee ɓéeɓ iñaa ɗú kíim ga teekiigoonaa mi hayyi kitum, en ɗanaa Kowukii teewoh ndamii Paamudii laakɗa.
14 Binaa ɗú kíimmboo yen ga teekkoonaa, mi tummbi.

Yéesu dígohha Helaa yisela'í'yaa

Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:

15 - Binaa ɗú waa'toonaa, ɗú hay kitaabuk iñcii mi nakoh kitumɗa.
16 Ee mi, mi hay kikíim Paamudii ya onndúu ɓo' yiliis yaa amɗohanndúu, yaa enan narúu bi taa'.
17 Ɓaa yaama, yërí en Helaa yisela'í'yaa teewohi kayohɗa. Ɓu-ëldúna mínsoori kite', ndaga ɓa mínoori kihot, ee ɓa

ínohoori. Wayee ɗú, ɗú ínohinndi, ndaga ya dëk narúu ee
ya yii garúu bi taa'.
18 Mi foñanndiirúu fodii tubaayu, mi hay kiɓoyukis
garúu.
19 Tesin ga jutuut ɓu-ëldúna hotsisanndiiroo, wayee ɗú,
ɗú hayyoo kihot, ndaga mi yii pes ee ɗú ɓan ɗú hay kipes.
20 Besaama le' bëríinaa, ɗú hay ki'ínoh an mi yii ga
Paammboo, ɗú ínoh an ɗú ɓii garoo ee ɓan mi yii garúu.
21 Ɓaa waarinndoo yërí en ɓaa am iñaa mi nakoh ee
taabukiwaɗa. Ɓaa waa'toonaa, Paammboo hayyi kiwaa',
mi ɓan, mi hayyi kiwaa', ee mi teewoh haffoo gari.
22 Yúdaa, ee bokkii na Yúdaa Iskariyot, wo''ari an:
- Ha'mudii, mín na ki'en an fu yah kiteewoh haffu garíi ɗí
haŋngíi, ee an fu yahhii kiteewukoh haffuu ga ɓu-ëldúna
tóoh?
23 Yéesu taassari an:
- Binaa ɓo' waa'toonaa, hay ki'am ga keeñci iñaa mi wo'.
Ee Paamnboo hayyi kiwaa', mi na Paammboo ɗí hay gari
ee ɗí dëk ga kaanci.
24 Ɓaa waa'tiiroo, aboo iñaa mi wo'. Ee iñii ɗú keloh
mi wo' yii meyohhii garoo wayee meyoh ga Paamudii
wossooɗa.
25 Mi wo'inndúu iñuma, waa mi yii lís narúu ki'en.
26 Lëehíraa, ɓaa yahhúu ki'amɗoh ee yërí en Helaa
yisela'í'yaa Paammboo yah kiwosoh ga teekiigooɗa hayyúu
kijëgí' tóoh ee ya hayyúu kiníindís tóoh iñcaa mi
wo'eerúuɗa.
27 Mi yii foñi'túu jam. Jamiigoo wërí mi onndúu. Mi
onndiirúuwa fodii dii ɓu-ëldúna onohiwaɗa, kaa lëyat ee
kaa niikat.
28 Ɗú kelohin mi wo'inndúu an: «Mi yii yah ee mi hay
kiɓoyukis garúu.» Binaa ɗú waareeroonaa, ɗú neɓluk ga
dii mi en na kiyah ga Paamudiiɗa, ndaga Paamudii yërí
wëñnjoo kiyak.
29 Mi wo'inndúuka diimaɗa, balaa iñcaama laakaa. En
ɗanaa ca laak bëríinaa, ɗú gëmmboo.
30 Saawalloo narúu hoo'sanndii ndaga sépí'í'-ga-nofii, yii
tík yahci ga ëldúnaɗa, yii hay. En ki'enaa, ya mínoo dara
garoo.
31 Wayee mi tum fodii dii ya nakkoo kitumɗa. En ɗanaa,
ɓu-ëldúna mín ki'ínoh an mi keeñukin Paamudii, Kolkat,
ɗu meyohat dii, ɗu yee!

15

Kedik na toytaagari

Yéesu tíkka ga an:

1 - Mi yërí en kedik-biiñkii kukayohkii, ee Paammboo yërí
en yii líni kedik-biiñkiiɗa.
2 Koykaa jok garoo, ee límmbii tóoh, ya hayka kigú'.
Wayee koykaa lím towaa, ya hayka kipaas bi set doonaa
ka wëñ ɗa kilím.
3 Ɗú nak, ɗú sétíruunun haat ndaga iñcii mi jëgí'túuɗa.
4 Enat naroo wíinoo fodii dii mi en narúu wíinooɗa.
Fodaa daa koy kedik, ka jokukkii ga kedikkaa, ka haŋka
doŋ, ka mínoo kilím towuɗa, ɗú ɓan, ɗú madan fodaama
binaa ɗú enndii wíinoo naroonaa.
5 Mi yërí en kedik-biiñkii, ɗú ɓërí en toytii. Ɓaa en wíinoo
naroo ee mi en wíinoo nariɗa man na kedikkaa lím towu
tiyewin; wayee ɗú enndii naroonaa ɗú mínoo dara kitum.
6 Ɓaa enndii naroo wíinoonaa, hay kijafu ga fooh fodii toy
tiyowuu, ta súɓ. Lëehíraa, ta nëgírohu, ta jafu ga kiwii, ta
aaw kitak.
7 Binaa ɗú en wíinoo naroo ee wo'eenciigoo yëgís ga
ɗuuycúunaa, kíimat iñaa neɓpúu, ɗú hayyi ki'onu.
8 Iñaa en ndam ga Paammbooɗa wërí en an ɗú man na
kedikkaa lím towu tiyewin ee iñaama yërí teewohan an ɗú
ɓitëelíbéeroo.
9 Fodaa daa Paammboo waa'tooɗa, mi ɓan mi waa'túuɗa.
Dëkat ga kiwaarohkii mi teeɓpúuɗa.
10 Binaa ɗú am iñcii mi nakkúuɗanaa, ɗú hay kidëk
ga kiwaarohkii mi teeɓpúuɗa, fodaa daa mi abee iñaa
Paammboo nakeeroo ee mi yii dëkka ga kiwaarohkii ya
teeɓpooɗa.
11 Mi wo''úu iñcuma doonaa keeñ-soosii en narooɗa en
garúu ee ɗú líif na keeñ-soos.
12 Iñii yii yërí mi nakkúu: Waarohat ga díkaantirúu fodii
dii mi waa'túuɗa.
13 Laakkii kiwaarohkaa yak bi le' ga ki'onoh kumuunfu
ndaga ɓifiiliifu.
14 Ɗú ɓifiiliiroo binaa ɗú tum iñii mi nakkúuɗanaa.
15 Mi ɓaysisoorúu ga teekii súrga, ndaga súrga ínohoo
dara ga iñaa ha'-kaanci tumi. Mi ɓayyúu ga teekii fiilii,
ndaga mi oninndúu ki'ínoh ɓéeɓ iñaa mi ɓewoh ga
Paammbooɗa.
16 Enndii ɗú ɓërí tanndoo, wayee mi, mi tanndúu. Mi
fallarúu, mi wossarúu ɗú ka' ee ɗú tum fodii kedikkaa límí
towu, towutaa leehoo. Kërí tahan bi ɓéeɓ iñaa ɗú kíim
Paamudii ga teekiigoonaa, ya hayyúuri ki'on.
17 Iñii mi nakkúuɗa yërí en kiwaaroh ga díkaantirúu.

Ɓu-ëldúna hay kisagu ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa

18 Yéesu tíkka ga an:
- Binaa ɓu-ëldúna sagussúunaa, ínohat an ɓa saginndoo
balaa ɗúnaa.

19 Enee an ɗú bok ga ëldúnanaa, eneenaa ëldúna hayyúu
kiwaa' ndaga ya waarin iñaa en yuuci. Wayee ɗú, ɗú bokkii
ga ëldúna. Mi, mi tanukinndúu ga ɗuuyɓa. Këri tah ɓu-
ëldúna saŋngúu.
20 Níindísukat iñii mi wo'eerúuɗa: «Súrga wëñoo kilaak
solu ha'-kaanci». En an mi, ɓa hatalinndoo ga kipesaa, ɗú
ɓan, ɓa hayyúu kihatal ga kipes. En an ɓa abin iñii mi
jëgírohɗanaa, ɓa hay ki'am iñcaa ɗú yahɓa kijëgí'ɗa ɓan.
21 Mi hay kitah, ɓa tíkkúu iñcuma tóoh ndaga ɓa ínohoo
ɓii wossooɗa.
22 Enee an mi hayyii, enee an mi wo''ii naɓanaa, eneenaa
baakaa' tíkkoo gaɓa. Wayee diima, baakaa'ciigaɓa laakoo
lay.
23 Ɓaa saŋngoonaa, sagin Paammboo ɓan.
24 Enee an mi tummbii ga ɗuuyɓa iñaa ken mosoo
kitumaa, eneenaa ɓa, baakaa' tíkkoo gaɓa. Wayee diima,
ɓa hotin iñcii mi tumɗa, ee ɓa saginndíi, mi na Paammboo.
25 Wayee iñaama laakin ee fodaama iñii yii bídu ga
Këyítfaa Waasaa Móyíisɗa matin: «Ɓa saginndoo ee ɓa
tíkkiika ga fen.»
26 Mi hayyúu kiwosoh ga teekii Paamudii ɓaa
amɗohanndúu. Yërí en Helaa teewohi kayoh ee kúlkoh ga
Paamudiiɗa. Ya hayaa, ya hay kiseedi' iñaa aaw garoo.
27 Ee ɗú ɓan, ɗú hay ki'en seediroo ndaga ɗú enee naroo
aboh ga dalaaraa.

16

1 Yéesu tíkissa ga an:
- Mi wo'inndúu iñuma doonaa ɗú foñoo ngëmiigarúu.
2 Ɗú hay kikaalu ga jaanguciigaruu*. Ee sah wahtu
waa hay, waa ɓuwaa apanndúuɗa fooŋsan an ɓa en na
kijaamuk Kooh ga iñaama.
3 Iñaama ɓa hayyi kitum ndaga ɓa ínohoo ken garíi,
enndii mi enndii Paamudii.
4 Mi wo''úu iñuma diima doonaa wahtaama le'aa, ɗú
níindísuk an mi wo'eerarúuka.

Iñcaa Helaa yisela'í'yaa yah kitumɗa

Yéesu ɓaatta ga wo''a tëelíbéecaagari an:
- Iñuma mi wo''iirúuri ga wii ɗú dal naroo ɗa ndaga lak
mi enee narúu.
5 Diimaɗa mi yii yah ga ɓaa wossooɗa ee yíinoo garúu
meekissiiroo an: «fu yah gada?».
6 Keeñnjúu leehin tak ndaga iñii mi yéegallúuɗa.

---

* **16:2 16: 2** *Jaanguciigaruu* Yéesu wo' jaangu-yaawúu'caa waama.

7 Moona mi wo''úu kayoh: iñaa gën garúu wërí en mi ka'.
En ki'enaa, mi ka'tiinaa, ɓaa yahhúu ki'amɗohɗa hayoo.
Wayee binaa mi karaa nak, mi hayyúuri kiwosoh.
8 Ee binaa ya hayaa, ya hay kiɓúl ɓu-ëldúna ga iñaa en
baakaa', ga iñaa en kijúɓ na ga iñaa en ki'atti'kaa Koohɗa.
9 Ya hayɓa kiɓúl ga an ɓa ɓaa ga baakaa' wiyaak ndaga
dii ɓa gëmmbii garooɗa.
10 Ya hayɓa kiɓúl ga an mi ɓo' yijúwí' ndaga dii mi yii yah
ga Paamudii ee ɗú hotsisanndiirooɗa.
11 Ya hayɓa kiɓúl ga an Kooh yërí laak ki'atti' ndaga ga
dii yii tík yah ga ëldúna atti'uunun kumëeñí'ɗa.
12 Mi lís kitesoh enaama ciyewin caa mi jommbúu kiwo',
wayee ɗú hatinooca diima.
13 Binaa Helaa teewohi kayohɗa hayaa, ya hayyúu kiníi'
ga tóoh iñaa en kayoh. En ki'enaa, iñcaa ya yah kiwo'ɗa
meyohanndii gari, wayee ya wo'anndúu ɓéeɓ iñcaa ya
keloh ga Paamudiiɗa ee ya hayyúu kiyéegal iñcaa yah
kilaak ga fíkíiɗa.
14 Ya hay kiteewoh ndamii mi laakɗa ndaga ya ɓewan ga
iñaa mi laak, ya yéegallúuri.
15 Ɓéeɓ iñaa Paamudii laak, yuuroo.Ërí tah mi wo''úu
an Helaa yisela'í'yaa ɓewan ga iñaa mi laak, ya yéegallúuri.

Keeñcaa tëelíbéecaa hay kileeh ee ca hay kimëeñjoh kisoos

16 Yéesu wo'issa tëelíbéecaagari an:

- Tesin ga jutuut ɗú hotsanndiiroo, ee tík ga jutuutaa ɗú
hayyoo kihotis.
17 Ga tëelíbéecaagari, laakka ɓaa dalu kiwo' ga
díkaantiɓa an:
- Ya waa'tuu ya kiwo' duma an: «Tesin ga jutuut ɗú
hotsisanndiiroo ee tík ga jutuutaa ɗú hayyoo kihotis?» Ee
ɓan ya wo'in an: «Mi yii yah ga Paamudii.»
18 Ɓa tíkissa ga an:

«Jutuutaa ya wo' waama, wa ya? Iñii ya waa' kiwo'ɗa
daal ɓo' ínohoori.»
19 Yéesu ínohha an ɓa waa'ti kimeekis, ya wo''aɓa an:

- Ɗú ɓii meekisoh ga díkaantirúu kiwaa' ki'ínoh iñii mi
wo' an: «Tesin ga jutuut ɗú hotsanndiiroo ee tík ga jutuutaa
ɗú hayyoo kihotis.»
20 Kayoh-kayohɗa mi wo''úuka, ɗú hay kikoduk, ɗú
fiipohi, wayee ɓu-ëldúna yah kineɓluku. Ɗú, keeñnjúu hay
kileeh tak, wayee keeñ-leehaama hay kisúpítuk keeñ-soos.
21 Ɓeti en na kilaak kowaa keeñci leehi hen tak ndaga
lak wahtu ki'en ga coonu le'in gari. Wayee binaa ya laak

kowaa, ya dal ki'aluk mesiklaatcaa ndaga lak keeñci soosin
ga daa ya haydohin ɓo'-súusúus ëldúnaɗa.
22 Ɗú ɓan, dii ɗú enaa dii watiɗa, keeñnjúu leehin tak,
wayee mi hayyúu kihotis, ee bëríinaa, keeñnjúu hay kisoos
seɓ. Keeñ-soosaama, ken mínanndiiwa kinaas garúu.
23 Besaama hay bëríinaa, ɗú meekisissooroo dara. Kayoh-
kayohɗa mi wo''úuka, ɓéeɓ iñaa ɗú kíim Paamudii ga
teekiigoonaa, ya hayyúuri ki'on.
24 Bi diima, ɗú kíimmbii dara ga teekiigoo. Kíimat ee ɗú
hay ki'onu, en ɗanaa ɗú líif na keeñ-soos.

Yéesu laakin ndam ga ɗook ëldúna

Lëehí'ta Yéesu wo''a tëelíbéecaa an:
25 - Iñcuma tóohca mi wo''úuca ga liiwuk. Wahtu waa
hay, waa mi wo'sanndii narúu ga liiwuk, wayee mi yah
narúu kiwo' bi lee' lañ ga iñaa aaw ga Paamudii.
26 Besaama hay bëríinaa, ɗú yah kikíim Paamudii ga
teekiigoo. Ee mi wo''iirúu man mi yahhúu kikíimi'
Paamudii.
27 En ki'enaa, Paamudii ga kihafci waarinndúu ndaga ɗú
waarinndoo ee ɗú gëmin an mi meyoh gari.
28 Mi meyoh ga Paamudii mi hayin ëldúna. Diimaɗa, mi
yii meyoh ëldúna, mi yee ga Paamudii.
29 Tëelíbéecaagari dallari kiwo' an:
- Malka, fu yii wo' naríi bi lee' kimma, diima fu liiwukissii.
30 Ɗí hotin kimma an soolukkii fu meekisu iñaa ɓo'-
súusúus halaat ga helci. En ki'enaa, fu ínohin iñaa en tóoh.
Kërí tah ɗí gëmin an fu meyoh ga Kooh.
31 Yéesu taassaɓa an:
- Kon ɗú gëmin kimmane?
32 Wahtii deeyin, ee wa weema sah, wii ɗú yah ki-
tasaarukoh, yaa en ɓéeɓ yee ga kotci, ɗú foñnjoo haŋngoo.
Wayee mi tessii haŋngoo ndaga Paamudii yii naroo.
33 Mi wo'inndúu iñuma doonaa ɗú laak jamaa meyoh
garoo. Ɗú hay kilaak coonu ciyaak ga ëldúna, wayee
guu'guulukat ndaga mi laakin ndam ga ɗook ëldúna.

17

Yéesu kíimmba Kooh

1 Ga waa Yéesu lëehí'ta kiwo' fodaama, ya taaginukka
ɗook-Kooh, ya wo''a an:
- Paamudii wahtii le'in. Teewohaa ndamii Kowukiigaraa,
en ɗanaa Kowukii ɓan teewoh ndamiigaraa.
2 Ndaga fu oninndi dooli ga ɗook ɓuwii ɓéeɓɓa, doonaa
ɓéeɓ ɓuwii fu tík ga yahciɗa ya onɓa kipeskaa leehoo
taa'ɗa.

3 Kipeskaa leehoo taa'ɗa këri en an ɓa ínohhaa, fu yii fu
doŋ fu en Koohyii yukayohyiiɗa ee ɓa ínoh Yéesu Kiristaa,
yii fu wosɗa.
4 Mi teewohin ndamiigaraa ga ëldúnaɗa, ee mi lëehɗin
lëgëyaa fu ereeroo kitumɗa.
5 Diimaɗa nak, Paamudii, eraaroo ndam ga yahaafu, waa
mi laakee ga yahaafu lakanaa ëldúna sakussii duumɗa.

Yéesu kíimi'ta tëelíbéecaagari Kooh

Yéesu tíkka ga an:

6 - Ɓuwii fu ɓewoh ga ɓu-ëldúna, fu tíkkaɓa ga yahhooɗa,
mi ínohlukohinɓa teekiigaraa. Ɓa enee ɓuufu, fu tíkkaɓa
ga yahhoo, ee ɓa abin wo'eenfu.
7 Ɓa ínohin diima an iñaa fu oninndoo tóoh meyoh garaa.
8 Wo'eencaa fu ereerooɗa, en ki'enaa mi erinɓaca ee ɓa
te'inca. Wóorinɓa píŋ an mi kúlkoh garaa ee ɓa gëmin an
fu yërí wossoo.
9 Mi kíimi'ɓa. Mi kíimi'tii ɓu-ëldúna, wayee mi kíimi'
ɓuwii fu tík ga yahhooɗa, ndaga ɓuufu.
10 Ɓéeɓ iñaa mi laak, yuufu ee ɓéeɓ iñaa fu laak, yuuroo,
ee ndamii mi laakɗa hotukin gaɓa.
11 Mi bokissii ga ɓu-ëldúna, wayee ɓa, ɓa ɓii ga ëldúna,
ee mi, mi yii hay garaa. Paamudii yisela'í'yii, somaaɓa na
doolum teekumgaraa, wum fu e'tooɗa, doonaa ɓa en wíinoo
fodii dii mi naraa ɗu en wíinooɗa.
12 Ga waa mi en naɓa ga ëldúnaɗa, mi someeɓa na
dooliigoo en ga teekiigaraaɗa, teekii fu onndooɗa. Mi
níirin ɓuwii fu onndooɗa ee yíinoo gaɓa múuycii, enndii
yaa jomee kisaŋku'ɗanaa. Fodaama iñaa Këyítfaa wo'eeɗa
matta.
13 Ee diimaɗa, mi yii ɓoyuk garaa. Iñcuma mi wo'ca,
waa mi yii lís ki'en ga ëldúna, doonaa mi líifí'ɓa na keeñ
wisóosí', wii meyoh garooɗa.
14 Mi erinɓa wo'eenciigaraa ee ɓu-ëldúna saguununɓa,
ndaga ɓa bokkii ga ëldúna, fodii dii mi ɓan mi bokkii ga
ëldúnaɗa.
15 Mi kíimmbiiraa fu ɓewohɓa ëldúna, wayee mi
kíimmbaa fu músalɓa ga Seytaani.
16 Ɓa bokkii ga ëldúna fodii dii mi ɓan, mi bokkii ga
ëldúnaɗa.
17 Sokaa kayohfiigaraa ga keeñciigaɓa doonaa ɓa eroh
hafɓa garaa. Wo'eeniigaraa wërí en kayoh.
18 Fodii dii fu woseeroo ga ëldúnaɗa, mi ɓan mi wosɓa
fodaama.
19 Ɓërí tah mi eroh haffoo garaa bi matin sëk, doonaa ɓa
eroh hafɓa garaa ndaga kayohfii.

20 Mi kíimi'tii doŋ tëelíbéeciigoo wati, wayee mi kíimɗin
ɓan bi ga ɓuwaa yah garoo kigëm ndaga wo'eencaagaɓaɗa.
21 Paamudii, mi kíim doonaa ɓéeɓ en wíinoo. Ɓa enat
wíinoo naruu fodii dii fu en wíinoo naroo ee mi en wíinoo
naraaɗa. Ɓa enat wíinoo doonaa ɓu-ëldúna gëm an fu yërí
wossoo.
22 Mi erinɓa ndamii fu e'tooɗa, doonaa ɓa en wíinoo fodii
dii ɗu en wíinooɗa.
23 Mi en ga ɗuuyɓa fodii dii fu en ga ɗuuycooɗa, doonaa
ɓa en wíinoo seŋis, en ɗanaa ɓu-ëldúna ínoh an fu yërí
wossoo ee fu waarinɓa fodii dii fu waa'tooɗa.
24 Paamudii, mi waa' daa mi yahɗa, ɓuwii fu onndooɗa,
ɓa en daama ɓan naroo, en ɗanaa ɓa hot ndamii mi laakɗa,
wii fu e'tooɗa. Ndaga fu waarinndoo balaa ëldúna sakunaa.
25 Paamudii, fu yii fu júwinɗa, ɓu-ëldúna ínohsooraa,
wayee mi, mi ínohinndaa. Ɓuwii ɓii nak ínohuunun an
fu yërí wossoo.
26 Mi oninɓa ki'ínohhaa ee mi hayyaa kiɓaat ki'ínohlukoh
gaɓa, en ɗanaa, kiwaa'kiigaraa naroooɗa le' bi gaɓa ee mi
ga kihaffoo, mi en ga ɗuuyɓa.

18

Yéesu abussa
(Mëccëe 26: 47-56; Marka 14: 43-50; Lúkkaa 22: 47-53)

1 Yéesu kíimmba Kooh fodaama bi ya lëehí'ta, ya
koolukka na tëelíbéecaagari, ɓa ka'ta ɓakaa húlúwaa
Sederon hanoh gaaɗa. Daama laakeera yoon-dëraa en da,
ya aassa da na tëelíbéecaagari.
2 Yúdaa ɓan, yaa yahhi kitoonɗa lak ínohin ɗekataama
ndaga Yéesu yewineera kika' daama, ya na tëelíbéecaagari.
3 Yúdaa nak ka'ta da, taam na ɓisoldaa' na ɓiɓo' ga
ɓuwaa watuki ga Kaanfaa Koohɗa, ɓaa sarahohcaa na
Fërísiyeeŋcaa ebilee ɓa taam nariɗa. Ɓa ɓayya ga yahɓa
lúsee-kiwii, lampu, na kalaɓ.
4 Lak Yéesu ínohin iñaa yahhi kidalɗa, ya hídohneera
naɓa, meekissaɓa an:
- Ɗú raas ɓa?
5 Ɓa taassari an:
- Ɗí raas Yéesu Nasareet!
Yéesu wo''aɓa an:
- Mi yërí en* Yéesu!
Wiima lak Yúdaa yii toon Yéesuɗa, yeema tuukka ɓan na
soldaa'cii.
6 Daa Yéesu wo'eeɓa an «Mi yërí», ɓa sooffa fenoo,
keenussa kakay.

---

* **18:5 18: 5** *Mi yërí en* Diima, Yéesu eroh teekaa Kooh, Elohím. Malkat 8: 24, 56.

7 Yéesu meekisissaɓa an:
- Ɗú raasɓa?
Ɓa taassa an:
- Ɗí raas Yéesu Nasareet!
8 Yéesu wo''aɓa an:
- Mi wo'inndúu an mi yërí. En lak ɗú raassoonaa íisat ɓuwii ɓii ɓa yee.
9 Iñaama laakka ee fodaama iñaa Yéesu wo'eeɗa matta. Ya wo'ee an: «Buba, yíinoo ga ɓuwii fu tík ga yahhooɗa saŋku''ii.»
10 Simoŋ-Pee', lak ɓayin kalaɓ, ya ɗollafa, típpafa súrgaa ha'-kaadaa sarahohcaa, gú'ta nofaa ñaabaa. Súrgaama teeksee Malkus.
11 Yéesu dalla kiwo' Pee' an:
- Íkaa kalaɓfiigaraa ga huuwii. Kaas-coonii Paamudii e'tooɗa mi jommbiiwa ki'an hene?

Yéesu ɓayussa kaan Aan

12 Waa ennda ɗa, soldaa'caa na yaa kuliyuk gaɓaɗa na ɓuwaa yaawúu'caa watuki Kaanfaa Koohɗa, abussa Yéesu, pokussari.
13 Ɓa ɗeɓpari kiɓay kaan Aan†. Aan yaama yërí en payam Kayíf. Kayíf nak, kíisci laakki lak yërí en ha'-kaadaa sarahohcaa.
14 Kayíf yaama nak, yërí onee yaawúu'caa hel, wo''aɓa an iñaa gënɗa yërí en an ɓo' yíinoo kani' ɓéeɓ kúlkii.

Pee' taasukka Yéesu
(Mëccëe 26: 69-70; Marka 14: 66-68; Lúkkaa 22: 55-57)

15 Simoŋ-Pee' na ɓo' yiliis ga tëelíbéecaa taabukussa Yéesu. Tëelíbéenaama, ha'-kaadaa sarahohcaa ínoheerariërí tah ya mínnda ki'aas na Yéesu hëtaa kaanfaa ha'-kaadaa sarahohcaa.
16 Wayee Pee' tessa ga fooh ga yahaa hal-kaadaa. Waa ennda ɗa, tëelíbéenaama ha'-kaadaa sarahohcaa ínohinɗa, meyca, ka'ta ga ɓetifaa tuukee daama kiwatuk hal-kaadaaɗa, ya saawalla nari, ya ekka Pee' ɗuuy.
17 Súrgaa yiɓetiyaa yaama tuukee kiwatuk hal-kaadaaɗa dalla kimeekis Pee' an:
- Fu ɓan, fu bokkii ga tëelíbéecii ɓii yiine?
Pee' taassari an:
- Ó'óo, mi bokkii ga de!
18 Wiima lak Kooh soosin,ërí tah súrgacaa na ɓuwaa watuki Kaanfaa Kooh ensee daamaɗa fetussa kiwii, ɓaa yoonuk. Pee' enee daama naɓa, yaa yoonuk ɓan.

---

† **18:13 18: 13** Aan yërí enee ha'-kaadaa sarahohcaa balaa Kayíf ɓewanaa.Ërí tah ya líssa ki'onu cée' ga iñaama.

Ha'-kaadaa sarahohcaa meekissa Yéesu
(Mëccëe 26: 59-66; Marka 14: 55-64; Lúkkaa 22: 66-71)

19 Ha'-kaadaa sarahohcaa meekissa Yéesu ga loo
tëelíbéecaagari na ga loo jëgírohaagari.
20 Yéesu taassari an:
- Mi wo'ee hen ga fíkíi ɓéeɓ. Besoo bes mi jëgírohee ga
ɗuuy jaangu-yaawúu'caa na ga ɗuuy Kaanfaa Kooh, ga daa
yaawúu'caa ɓéeɓ hídohohseeɗa. Mi mosoo kiɗaakuk mi
wo' yen.
21 Kon fu meekissoo ya ga iñaama? Meekisaa ɓuwaa
súkúrukeeroodɗa iñaa mi wo'ɓaɗa. Ɓa ga kihafɓa, ɓa
ínohin dijófí' iñaa mi, mi wo'ɗa.
22 Daa Yéesu wo'ee iñaama, yíinoo ga ɓuwaa watuki
Kaanfaa Kooh ee ensee daamaɗa leŋngari pa', wo''ari an:
- Fu lofan sarahohii yiyaakyii fodumane?
23 Yéesu taassari an:
- En lak wo'eeniigoo júɓpiinaa, wo'aa iñaa júɓpii gaɗa.
Wayee en an iñii mi wo'ɗa júwinaa fu feekohhoo ya?
24 Waa ennda ɗa, Aan nakohha Yéesu ɓayu, na ɓaŋcaa ga
yahcaa, ga Kayíf, ha'-kaadaa sarahohcaa.

Pee' taasukissa Yéesu

25 Wiima lak Simoŋ-Pee' yii lís diima, yii yoonuk, laakka
ɓaa wo''i an:
- Fu ɓan, fu bokkii ga tëelíbéecaa ɓaa yaamane?
Wayee Pee' taasukka an:
- Múk, mi bokkii ga.
26 Wiima ɓan, ga súrgacaa ha'-kaadaa sarahohcaa, laakka
ga yíinoo ee bokoh na ɓaa Pee' gúree nofaaɗa. Ya wo''a Pee'
an:
- Mi hotéeríiraa nari ga ɗuuy yoon-dëraane?
27 Pee' dalla kitaasukis. Ya yaa lëehí' kiwo' rek, laakka
siik-pabaa kon.

Yéesu ɓayussa ga fíkíi Pílaat
(Mëccëe 27: 1-2,11-14; Marka 15: 1-5; Lúkkaa 23: 1-5)

28 Lëehí'ta, ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa ɓewohussa
Yéesu ga Kayíf, ɓa ɓayyari kaanfaa gúwernëe' ɓu-Room.
Enee ga kím cuut. Ɓa ga kihafɓa, ɓa aassii ɗuuy kaanfaa
doonaa, ga iñaa baahaagaɓa nakohɗa, ɓa líiwoo ee ɓa mín
kibok ga hewaa feetaa Paakaagaɓa.
29 Iñaama tah, Pílaat, gúwernëeraa nammba kimey gaɓa
ga fooh, meekissaɓa an:
- Ɓii yii, iñii ɗú yabohhiɗa, ya ya?
30 Ɓa taassari an:
- Ya enéeríi tumoh-kofeelaa, ɗí haydohoori garaa.
31 Pílaat wo''aɓa an:

- Ɓayatti, ɗú atti''i na kihaffúu, ga dii Waasiigarúu nakohɗa.
Wayee yaawúu'caa loffari an:
- Ɗí onussii ki'atti' ɓo' kikaan!
32 Iñaama laakka ee fodaama iñaa Yéesu wo'ee ga loo daa kikaankaagari yah kimanɗa jomee ɗa kilaak. Ya yéegalohee daa kikaankaagari yah kimanɗa.
33 Waa ennda ɗa, Pílaat ɓoyukka ɗuuy kaanfaa, ya ɓaylukka Yéesu. Ya meekissari an:
- An fu yërí en buurii yaawúu'ciine?
34 Yéesu taassari an:
- Iñum fu wo' yuma, fu yërí halaati' haffu kanoo ɓiɓo' ɓiliis ɓërí wo''aaka garoo?
35 Pílaat loffari an:
- Mine, mi nam ki'en yaawúure? Heetiigaraa na sarahohcii ɓiyaakɓaa ɓërí kalaami''aa garoo. Ƒu, fu tum ya?
36 Yéesu taassari an:
- Nguuriigoo enndii nguu' ëldúnanii wii. Binaa nguuriigoo enee nguu' ëldúnanii wiinaa, eneenaa súrgaciigoo hay kiheñohu doonaa mi tíksoo ga yah ɓuwii kuliyuk ga yaawúu'ciiɗa. Wayee ó'óo, nguuriigoo enndii nguu' dii, ga ëldúna.
37 Pílaat dallari kimeekis an:
- Kon fu iñii buu'?
Yéesu taassari an:
- Ƒu yii wo'ka: mi iñii buu'. Ee iñii tahhoo kilímu ee mi hayin ëldúnaɗa wërí en kiseedi' kayohfii. Ɓéeɓ ɓaa bokin ga kayohfii, súkúruk wo'eenndoo.
38 Pílaat wo''ari an:
- Kayoh, fa ya?

Yéesu atti'ussa kikaan
(Mëccëe 27: 15-31; Marka 15: 6-20; Lúkkaa 23: 13-25)

Waa ennda ɗa, Pílaat meyissa ga yaawúu'caa ga fooh, ya wo''aɓa an:
- Mi ga kihaffoo, mi hottii ga ɓii yii enaama yíinoo yaa cal ki'atti'u kikaan.
39 Diima nak, waa enin baah garúu, ga hew Paakaa en ɓéeɓ mi lëgísi'túu ɓo' yíinoo ga kasu, ɗú waa' mi lëgísi'túu buurii yaawúu'ciine?
40 Daama, ɓa enissa kifiip didóolí' an:
- Ó'óo, hanat ki'en yuma, ɗí waa' Barabaas!
Barabaas yaama enee tumoh-kofeel yiyaak.

19

1 Waa ennda ɗa, Pílaat nakohha Yéesu ɓewu, ya ɓayu, ya rípu na ngee'.

2 Soldaa'caa tíki'ta Yéesu ga haffa iñaa man na fodii
baanu-buu' ee terohu na lúp. Ɓa ekkari kúltí fiyo'oh* cor.
3 Ɓa deeyca garinaa, ɓa këñɗiri an:
- Pesa, buurii yaawúu'cii!
Tíkka ga ɓa ɓaa feekki.
4 Pílaat meyissa fooh, wo''a yaawúu'caa an:
- Súkúrukat! Mi hayyúuri kihaydohi fooh doonaa ɗú ínoh
an mi hottii ga ɓii yii enaama yíinoo yaa cal ki'atti'u kikaan.
5 Yéesu dalla kimey fooh, ɓayin ga hafaa baanaa hëwrohu
na lúpɗa ee ya ekukin kúltífaa fiyo'ohfaa. Pílaat wo''aɓa
an:
- Ɓuum yooma!
6 Ee daa sarahohcaa ɓiyaakɓaa na ɓuwaa watuki Kaanfaa
Kooh hotee Yéesu rek, ɓa ɓaa fiip an:
- Daayaari ga kuraa! Daayaari ga kuraa!
Pílaat taassaɓa an:
- Ɓayatti, ɗú daayci ga kuraa na kihaffúu, ndaga mi, mi
hottii gari enaama yíinoo yaa cal ya atti'u kikaan.
7 Yaawúu'caa loffari an:
- Ɗí, ɗí laakin waas, ee ga iñaa waasiima nakohɗa, ya jom
ki'apu hen ndaga ya tík hafci Kowu Kooh.
8 Daa Pílaat kelohee wo'eencaa caama, ya wëñnja da
kitíit.
9 Ya ɓoyukka ɗuuy kaanfaa, ya meekissa Yéesu an:
- Fu kúlkoh gada?
Wayee Yéesu taassiiri hen sah.
10 Waa ennda ɗa, Pílaat wo''ari an:
- Fu saŋ naroo kiwo'e? Hanaa fu ínohoo an mi míninndaa
ki'íis fu yee, ee ɓan mi míninndaa kidaayluk ga kuraa?
11 Yéesu taassari an:
- Fu mínalooroo dara enndii an Kooh yërí onndaakanaa.
Ërí tah ɓaa tíkkoo ga yahfuɗa yërí wëñnjaa kiyëkí'
baakaa'.
12 Ga ɗekataama, Pílaat yaa heel ki'íis Yéesu, wayee
yaawúu'caa ɓaa fiip didóolí' an:
- Binaa fu íis ɓii yii rekaa fu enndii fiiliimun buu' Sesaa'.
Ɓaa tík hafci buu' ɓéeɓ, lak sagohin na buu' Sesaa'.
13 Daa Pílaat kelohee wo'eencaama, ya meydohha Yéesu
fooh, ya yuŋnga ga bagaa ya yugohi ki'atti'ɗa, ga ɗekataa
tawahu na atoh ciyaak ee wo'si ga ki'Ebërëe "Gabata"†.

---

* **19:2 19: 2** Kúltífaa fiyo'ohfaama hëwrohu na píis wilëekí'-dooli, ee man na caa buu'caa na ɓuwaa ɓiyaakɓaa ɓërí laakfa ki'ekuk. † **19:13 19: 13** Teekaa ɗekataama wërí en «ɗekat wikërí' ɗook» ga ki'Arameyee.

14 Besaa bëríi enee besaa goonataa Paakaa‡ yaawúu'caa,
ee enee ga ɓak mídí. Pílaat wo''a yaawúu'caa an:
- Buurumgarúu yooma!
15 Wayee ɓaa fiip didóolí' an:
- Ya kaanat, ya kaanat! Daayaari ga kuraa!
Pílaat wo''aɓa an:
- Buuriigarúu, mi daayatti ga kuraane?
Sarahohcaa ɓiyaakɓaa taasussa Pílaat an:
- Ɗí laak buu' yíinoo kep ee yërí en buu' Sesaa'.
16 Waa ennda ɗa, Pílaat tíkka Yéesu ga yahɓa ɓa
daayneeri ga kuraa .

Yéesu daayussa ga kuraa
(Mëccë 27: 32-44; Marka 15: 21-32; Lúkkaa 23: 26-43)

Soldaa'caa abussa Yéesu ɓa ɓaa yah nari.
17 Yéesu koorukka kuraanaagari na kihafci, meyca teeraa
kiyah ɗekataa teeku Loon-haf ee wërí en ga ki'Ebërë
Golgotaa.
18 Daama soldaa'caa daayussa Yéesu ga kuraanaa. Ɓa
daayca ɓan ɓo' ɓanak ɓiliis ga yahaaci, yaa en ɓéeɓ ga
Kuraa: yii hanohhari yah-ñaam, yíinoo hanohhari yah-seŋ.
Yéesu ennda ga le'naa.
19 Pílaat bínlukka yen ga kuhaanga, ja daayussa ga ɗook
kuraanaa Yéesu. Iñii yii yërí bínsee ga: «Yéesu Nasareet,
buurii yaawúu'cii.»
20 Iñaa bídu ga kuhaangakaaɗa, yaawúu' ɓiyewin jagus-
sawa ndaga ɗekataa waama Yéesu daayohu ga kuraaɗa
enee ga yahaa teeraa, ee lak kaahay cërí bínsee ga
kuhaangakaa: ki'Ebërë, kiLateŋ na kiGerek.
21 Sarahoh-yaawúu'caa ɓiyaakɓaa wo'ussa Pílaat an:
- Kaa íis iñaa yaama bídu an «buurii yaawúu'cii», wayee
bínsat an: «ɓii yii wo' an: Mi yërí en buurii yaawúu'cii.»
22 Pílaat loffaɓa an:
- Iñaa mi bínɗa, mi bídinndi.
23 Ga waa soldaa'caa lëehírussa kidaay Yéesu ga ku-
raanaa, ɓa ɓeɓpa kúltícaagari warohussaca kom cinikiis,
soldaaraa en ɓéeɓ ɓeɓpa kom wíinoo. Lëehí'ta ɓa ɓeɓpa
kúltífaagari fiyaakfaa ya tíki ga ɗookɗa. Fa ñëekírussii hen
ee fa en píis wíinoo, aboh ɗook bi ga kakay.
24 Ɓa wo''a ga díkaantiɓa an:
- Ɗu hanatfa kiɗa', ɗu yípohat tudoo' ki'ínoh ɓaa
laakanfaɗa.
Iñaama laakka ee fodaama iñaa Këyítfaa wo'eeɗa matta.
Fa wo'ee an: «Ɓa warohha kúltícaagoo, ɓa yípohha tudoo'

‡ **19:14 19: 14** Bescaa yaawúu'caa dali ga noh-soos. Dii, besaa waayukii Paakii aboh noh-soosaa arsamiisaa bi ga noh-soosaa ëljúmaa Yéesu daayohseeɗa.

ga kúltífaagoo fiyaakfaa.» Ee iñaama deŋ yërí soldaa'caa tum.
25 Eew Yéesu, ya na këmëeŋkíci yiɓeti na Mërí, ɓeti
Kelewopaas na Mërí-Malleen, tuuksee ga yahaa kuraanaa
Yéesu.
26 Daa Yéesu hotee eeci, ee tëelíbéenaagari ya keeñukɗa
tuukin ga yahaa yaama, ya wo''a eeci an: «Betifii,
kowukumgaraa kooma.»
27 Lëehí'ta ya wo''a tëelíbéenaa an: «Eefu yooma». Aboh
ga besaa bëríi, tëelíbéenaa yaama haydohha Mariyaama ya
dëk nari ga kaanci.

Kikaankaa Yéesu
(Mëccë 27: 45-56)

28 Waa ennda ɗa, lak Yéesu ínohin an tóoh matin kimma,
ya wo''a an:
- Mi pílin.
Fodaama iñaa bídu ga Këyítfaaɗa matta.
29 Laakeera daama kujataakaa líifin muut na biiñaa
piriikin. Soldaa'caa ɓewussa epoosaa ɓa ñoon ga biniiga',
ɓa maaŋngawa ga dooraa meyoh ga kedikkaa wo'u Isoop,
ɓa tobinndawa ga kúuwkaa Yéesu.
30 Daa Yéesu ɗuuyee ga biiñaa wipiriiki'waa, ya wo''a an:
- Tóoh matin.
Lëehí'ta ya feekka haf, kaannda.

Hëbúusaa Yéesu gúlussa na núɓ

31 Wiima lak yaawúu'caa ɓaa ga besaa waayukaa Sabat.
Ɓa waaréerii Sabataama laak faraafcaa ga kuraacaa.
Wëñaa ga Sabataa waayuku waama yakeera lool gaɓa§. Ɓa
dalla kika' ga Pílaat ɓa kíimmbari, kotcaa ɓuwaa daayu ga
kuraaɗa weelu ee faraafcaa yóoskíru.
32 Waa ennda ɗa soldaa'caa hayussa ga ɓuwaa daayu na
Yéesu ga kuraaɗa, ɓa weella kotcaa yaa ɓa ɗeɓ gari kile'ɗa,
ɓa paaffa ga yukanakyaa.
33 Daa ɓa le'ee ga Yéesu, ɓa weellii kotcaagari, ndaga ɓa
hotta an ya kaanin kumëeñí'.
34 Wayee laakka ga soldaa'caa yíinoo yaa gúl hëbúusaa
Yéesu na núɓ. Ga saasi ñíf na músú caa soon ga gaañaa.
35 Ɓii seedi' iñii yiiɗa tík hasci ga hen ee iñii ya seedi'ɗa
kayoh. Ya ga kihafci, ya ínohin an iñaa ya wo'ɗa kayoh. Ya
seedi'inka doonaa ɗú ɓan, ɗú gëm.
36 Iñaama laakka ee fodaama iñii bídu ga Këyítfaaɗa
matta. Bídu ga an: «Wíinoo ga yohcaagari weelsanndii.»
37 Ee laakin ɓan daa bídu diliis ga Këyítfaa an: «Ɓa hay
kimalaki ga ɓaa ɓa gúlee hëbúusaagariɗa.»

§ **19:31 19: 31** Sabataamaa na feetaa Paakaa yaawúu'caaërí bok bes.

Yéesu ekussa ga loyaagari

38 Waa ennda ɗa, Yoseef yaa dëk teeraa Arímateeɗa,
kíimmba Pílaat ya onndi kiƀeƀ faraaffaa Yéesu. Yoseef
enee tëelíbée Yéesu, wayee ya ɗaakukeeka hen, ndaga ya
niikee ƀuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa. Pílaat onndari ya
ƀeƀ faraaffaa. Ya dalla kihay, ya ƀeƀpa faraaffaa Yéesu.
39 Níkodeem ƀan taammba na Yoseef. Níkodeem yaama
yërí en ƀaa karee ga Yéesu ga wek kisaawalnee nariɗa.
Ya ƀaydohha iñaa le' kílóo cidaaŋkaah-kaahay ga cúuraay
mún waa hícowu míi' na alowees*.
40 Ɓa ƀanak, ƀa ƀeƀpa faraaffaa Yéesu. Ɓa múullafa
na lëmíi, ƀa tumdohha ga cúuraayaa wi'éeñí'waama fodaa
daa yaawúu'caa tumi ƀa yah ki'ac faraafƀanaa.
41 Ga yahaa ɗekataa Yéesu daayohseeɗa, laakeera yoon-
dëraa en daama. Ee ga ɗuuy yoon-dëraama laakeera loy
wi'as waa yotu ga atoh, waa ken mosoo ga ki'eku.
42 Wiima, waa lak yaawúu'caa ensee ga besaa waayukaa
Sabat, ee ƀan loyaa deeyeera daama, ƀa ekka faraaffaa
Yéesu ga.

20

Loyaa en wiƀuucuuc
(Mëccëe 28: 1-18; Marka 16: 1-8; Lúkkaa 24: 1-12)

1 Dímaasaa ga kímaa cuut, lak Kooh wíissii duum, Mërí-
Malleen ka'ta loyaa Yéesu. Ya hotta atohaa lagohsee
loyaaɗa, nísuunun.
2 Ya dalla ki'íisuk na jaa', yaa yah ga Simoŋ-Pee' na
tëelíbéenaa yíinoo Yéesu keeñukeeɗa. Ya wo''aƀa an:
- Ha'mudii ƀewohuunun ga loyaagari ee ɗí ínohoo ga daa
ya ƀayuɗa.
3 Pee' bëtta na tëelíbéenaa yíinooyaa, ƀaa fool ki-
malaknee loyaa.
4 Ɓa ƀanak ƀéeƀƀa ƀaa fool, wayee tëelíbéenaa yíinooyaa
wëñnja Pee' kigaaw, ya ɗeƀpa Pee' kile' loyaa.
5 Daa ya hëeƀɗuk hen ya hotta lëmíicaa faanuunun ga
kakay, wayee ya aassii.
6 Simoŋ-Pee' yaa taabee ga fenoociɗa hannda kile'. Daa
Pee' aas hen, hotta lëmíicaa faanuunun kakay,
7 na lëmíinaa baanu'see ga hafaa Yéesuɗa. Lëmíinaama,
lak atukohussii na cíinoocaa, wa ponsee hen, faanussa haŋ
ga ɗekat wíinoo daama.

---

* **19:39 19: 39** *Míi' na alowees* Iñcaa heet cúuraaycaa meyoh ga kedik. Ɓuwaa tumeeca ki'éeñí' kúltí wala ɗuuy túuy, na ƀan ki'éeñí' na kiɗaak faraaf ga ɗuuy loy.

8 Waa ennda ɗa, tëelíbéenaa yíinoo yaa ɗewee kile'
loyaaɗa hannda ki'aas ɓan. Ya hotta, ya gëmmba.
9 [En ki'enaa, iñaa Këyítfaa yéegalohee an Yéesu jomin
kimílís ga ɓuwaa kaaninɗa leeréerii ga hafcaa tëelíbéecaa
duum].
10 Lëehí'ta tëelíbéecaa ɓoykussa kaanɓa.

Yéesu feeñukka ga Mërí-Malleen
(Mëccëe 28: 9-10; Marka 16: 9-11)

11 Mërí nak tuukka ga yahaa loyaa ga fooh, ya yaa koduk.
Daa ya enee na kikodukɗa, ya híilla kihëeɓɗúk loyaa,
12 ya hotta malaaka ɓanak ɓaa ekkuunun kúltí ciyaanaaw
ɗer, yuguunun ga daa faraaffaa Yéesu faanseeɗa: yíinoo ga
daa hafaa hanoheeɗa, yíinoo ga daa kotcaa hanoheeɗa.
13 Malaakacaa meekissari an:
- Ɓetifii, fu koduk ya?
Ya taassaɓa an:
- Ɓa ɓewin faraaffii Ha'mudiigoo ee mi ínohoo ga daa ɓa
faanndiɗa.
14 Daa ya enee na kiwo' iñaama, ya heelukka, ya hotta
Yéesu tuukin, wayee ya ínohsohhiiri.
15 Yéesu meekissari an:
- Ɓetifii, fu koduk ya? Fu raas ɓa?
Mërí fooŋnga an ɓaa watuki yoon-dëraaɗa yërí, ya
wo''ari an:
- Kiyaakii, en lak fu yërí ɓeɓpinaa, wo'aaroo ga daa fu
faanndiɗa, mi ka', mi koo'neeri.
16 Yéesu wo''ari an:
- Mërée!
Mërí mëeñsukka, dalla kiwo' ga ki'Ebërëe an:
- Rabúní! (Wërí en Jëgírohii).
17 Yéesu wo''ari an:
- Kaa tëhdohhoo* ndaga mi ka'tii ɗook ga Paamudii
duum. Wayee kara, fu wo'nee tëelíbéecaagoo an mi yii yah
ɗook ga Paammboo, yii en Paammbúuɗa, ga Koohyiigoo, yii
en Koohyiigarúuɗa.
18 Waa ennda ɗa, Mërí-Malleen ka'ta ga tëelíbéecaa,
wo''aɓa an:
- Mi hotin Ha'mudii!
Lëehí'ta ya ɓéestí'taɓa iñaa Yéesu wo'eeriɗa.

Yéesu feeñukka ga tëelíbéecagari

19 Ga noh-soosaa dímaasaa ya mílíseeɗa, tëelíbéecaa
tëcukussa ga túuyaa ɓa hídírukoheeɗa, ndaga ɓa niikee
ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa. Daama, Yéesu hayya,
tuukka ga leelooɓa, këñí'taɓa an:

---

* **20:17 20: 17** *Kaa tëhdohhoo* Laakin lëegísohcaa wo'u ga ɗekataama an: «Kaa le' garoo».

- Jam namohat narúu!
20 Ga waa ya wo''a fodaama, ya teeƀpaƀa yahcaagari na
hëbúusaagari. Keeñaa tëelíbéecaa soossa bi ndaga daa ƀa
hotin Ha'mudiiɗa.
21 Yéesu wo'issaƀa an:
- Jam namohat narúu! Fodii dii Paamudii wossooɗa, mi
ƀan mi wossúuɗa.
22 Ga waa ya wo''a fodaama, ya fúrissa ga ɗookƀa,
wo''aƀa an:
- Te'at Helii yisela'í'yii.
23 Ɓéeƀ ƀuwaa ɗú bayalan baakaa'caagaƀaɗa, ƀa hay
kibayalu; wayee ƀuwaa ɗú bayalanndii baakaa'caagaƀaɗa,
ƀa bayalsanndii.

Yéesu feeñukka ga Toomaa

24 Toomaa, yaa ƀaysi Dídímɗa† ee ya bok ga apotaa'caa
ƀidaaŋkaah na ƀanakƀaaɗa, maaséerí ga waa Yéesu hay
gaƀaɗa.
25 Tëelíbéecaa tesɗa wo'ussari an:
- Ɗí hotin Ha'mudii.
Wayee Toomaa loffaƀa an:
- Enndii an mi tík kuhassoo ga mëegée-poontucaa ga
yahcaagariɗa, ee mi jiip jokonndoo ga, mi ek yahhoo ga
hëbúusaagarinaa, mi gëmoo.
26 Tíkka ga bes ciyitnakaahay, tëelíbéecaa hídírukohissa
ga ɗuuy kaanfaa ee Toomaa enee naƀa. Lak halcaa
tëcuunun wayee Yéesu hayya tuukka ga leelooƀa këñí'taƀa
an:
- Jam namohat narúu!
27 Lëehí'ta, ya wo''a Toomaa an:
- Tíkaa jokonjiigaraa, dii, ga yahciigoo, fu malak. Ekaa
yahiigaraa ga hëbúusiigoo. Ísaa kiwedi', fu gëm!
28 Toomaa dalla kiwo' anee:
- Ha'mudiigoo ee Koohyiigoo!
29 Yéesu wo''ari an:
- Dii fu hottooɗa tahhaa kigëm. Ɓa yewinin múu' ƀuwii
gëmin ee hotussiirooɗa!
30 Yéesu tummba ga fíkíi tëelíbéecaagari kíntaan ciyewin
ciliis, caa bídussii ga Këyítfii fii.
31 Kíntaancii en ga Këyítfii fiiɗa nak, ca bídu ga doonaa
ɗú gëm an Yéesu yërí en Kiristaanii, Kowukii Kooh; ee ɗú
gëm garinaa, ɗú hay kilaak kipes ga teekci.

21

Yéesu tummba kíntaan ga kimbaal jën

† **20:24 20: 24** Teekaa Dídím wërí en «Síis, ƀo' ƀanak»

1 Ga waa iñaama paaffa, Yéesu feeñukissa
tëelíbéecaagari ga seereenaa giiyaa Tíbéeríyaat*. Ya
feeñukeeɓa fodii dii:
2 Simoŋ-Pee' na Toomaa yaa ɓaysi Dídímɗa† na Natanay-
eel yaa meyoh Kanaa ga gohaa Gëlíléeɗa na towutaa
Seɓedee na tëelíbée Yéesu ɓanak ɓiliis ensee daa díinoo.
3 Simoŋ-Pee' wo''aɓa an:
- Mi yii yah kimbaalnee jën.
Ɓa taassari an:
- Ɗí ɓan ɗí hay naraa kitaam.
Ɓa ka'ta, ɓa aassa ga gaal-loocaa, wayee wekaa bëríi, ɓa
ammbii dara.
4 Lak Kooh yaa yah kiwíis, Yéesu tuukka ga tewisaa
giiyaa, wayee tëelíbéecaa ínohsohussiiri.
5 Yéesu wo''aɓa an:
- Ɓiyaay, mbaa ɗú abin yen?
Ɓa taassari an:
- Ó'óo!
6 Ya wo''aɓa an:
- Weesat mbaalii ga ɓakii hanoh gaal-loocii yah-ñaamɗa,
ɗú hay ki'am jën.
Waa ennda ɗa, ɓa weessa mbaalaa, mbaalaa líiffa muut
na jën bi ɓa mínissiiwa kimeydoh músúmaa.
7 Tëelíbéenaa Yéesu keeñukeeɗa, wo''a Pee' an:
- Ha'mudii yërí!
Daa Simoŋ-Pee' kelohee wo'eenaa an: «Ha'mudii yërí»,
ya ekukka kúltífaagari ndaga ya tesee faan fút, ya jafukka
ga músúmaa.
8 Tëelíbéecaa ɓíinooɓaa ɓaa hay na gaal-loocaa, ɓaa nook
mbaalaa líifin na jëndɗa. Ɓa úsaayéerii, ndaga díkaanti daa
ɓa eneeɗa na tewisaa jom meeta' citéemée'.
9 Ga waa ɓa yoosukka ga tewisaaɗa, ɓa hotta daama
kiwiikaa taaluunun, tíkuunun jën ga ɗookgaa, na mbúurú
ga yahaanaa.
10 Yéesu wo''aɓa an:
- Haydohat ga jëncii ɗú han ki'amɗa.
11 Pee' dalla ki'aas ga gaal-loocaa, kinook mbaalaa bi ga
tewisaa, lak wa líifin na jën. Jëncaa enee citéemée' na
cidaaŋkaah-yëtúus na kaahay, ciyaak. Ee ga daa jëncaa
hín kiyewindɗa tóoh, mbaalaa ɗa'tii.
12 Yéesu wo''aɓa an:
- Deeyat ɗú ñëkítuk!
Wayee yíinoo ga tëelíbéecaa kaañnjiiri kimeekis, «fu yërí
en ɓa?» Ndaga ɓa ínoheera an Ha'mudii yërí.

---

* **21:1 21: 1** Giiyaa Gëlílée. † **21:2 21: 2** Teekaa «Dídím» wërí en «Síis ɓo' ɓanak... »

13 Yéesu deeyca, ɓeɓpa mbúuraa, warohhaɓawa. Ya
tumissa fodaama na jënaa.
14 Ennda kotaa wukaahaywaa, waa Yéesu feeñuk
tëelíbéecaagari ga iñaa ya mílísee ga ɓuwaa kaaninɗa.

Yéesu na Pee': Pee' fu waarinndoone?

15 Ga waa ɓa lëehí'ta kiñëkítuk, Yéesu meekissa Simoŋ-
Pee' an:
- Simoŋ, kowu Saŋ, fu wëñ ɓuwii ɓii kikeeñukkoone?
Simoŋ taassari an:
- Ee, Ha'mudii, fu ínohin an mi waarinndaa.
Yéesu wo''ari an:
- Níiraa tubaaltiigoo‡.
16 Kotaa wukanakwaa, Yéesu meekissari an:
- Simoŋ, kowu Saŋ, fu keeñukinndoone?
Pee' taassari an:
- Ee, Ha'mudii, fu ínohin an mi waarinndaa.
Yéesu wo''ari an:
- Enaa níirohii baalciigoo.
17 Kotaa wukaahaywaa Yéesu meekissari an:
- Simoŋ, kowu Saŋ, fu waarinndoone?
Keeñaa Pee' neɓpii ga daa Yéesu meekissi bi ennda waas
kaahay an «fu waarinndoone?»
Ya taassari an:
- Ha'mudii, fu yii fu ínohin iñaa en ɓéeɓɗa, fu ínohin an
mi waarinndaa!
Yéesu wo''ari an:
- Níiraa baalciigoo.
18 Kayoh-kayohɗa mi wo''aaka: ga kifiilfu, fu pokɗee
haffu geñu, fu kari daa neɓpaa, wayee binaa fu gu'gi'aa,
fu hay kiɓëwí' yahciigaraa, ɓo' yiliis poki'taa geñu, ɓayyaa
ga daa fu waa'tii kika'.
19 Yéesu wo'ee iñaama kiteewoh daa kikaankaa Pee' yah
kiman, ee Kooh eru ndam gaɗa. Lëehí'ta Yéesu wo''a Pee'
an:
- Taabukaaroo!

Yéesu wo''a yen ga tëelíbéenaa ya keeñukɗa

20 Pee' heeluk hen, ya hotta tëelíbéenaa Yéesu keeñukɗa,
yii hay ga fenooɓa. Tëelíbéenaama yërí tobinukee ga
fasaafaa Yéesu, ga waa ɓa ñam cuuníinfaa fisela'í'faaɗa ee
yërí meekiseeri an: «Ha'mudii, ɓii yahhaa ki'on bíiŋɗa, ya
ɓa?».
21 Daa Pee' hotti hen, ya meekissa Yéesu an:
- Ha'mudii, haa yii fu ínoh ya gari?
22 Yéesu taassari an:

‡ **21:15 21: 15** *Tubaaltiigoo* waa' kiwo' ɓuwaa bok ga Jaangaa ya ennda hafaaɗa.

- Mi waa' ya pes bi ga daa mi haysanaa, waasfu ya ga? Fu kay, taabukaaroo rek!

23 Wo'eenaama síwwa ga ɗuuy ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa an tëelíbéenaama kaananndii bi taa'. En ki'enaa, Yéesu wo'éeríi Pee' an: «tëelíbéenaama kaananndii», wayee ya wo'eeri an: «Mi waa' ya pes bi ga daa mi haysanaa, waasfu ya ga?»

24 Tëelíbéenaama yërí seedi' iñcuma, ya bínndaca, ee ɗí ínohin an iñii ya seedi'ɗa kayoh.

25 Yéesu tumin enaama ciyewin ciliis. Enee an ca ɓéestíru hen wíinoo wíinoo ga këyíɗaa, mi foogin an, eneenaa ɓéeɓ këyítcaa bínsan caama hawanndii sah ga ëldúna.

Tumeencaa apotaa'caa Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí en fukanakfii Lúkkaa bínɗa. Faa ya ɗewee kibínɗa fërí en «Hewhewii wo' ga loo Yéesu Kiristaa ee Lúkkaa bínɗa.» Këyítfii fii nak wo’ ga loo tumeencaa apotaa’caa. Ga këyítfaa fuɗewaafaa, Lúkkaa ɓéestíree kilímukkaa Yéesu, kipeskaagari ga ëldúna, kikaankaa na kimílískaagari ga ɓuwaa kaaninɗa, bi ga daa ya ɓëwírohu ɗook asamaanɗa.

Ga fii, ya ɓéestí’ daa Helii yisela’í'yii yoosukee ga apotaa’caa, ɓa ɓaa wíil ga teerucaa kiyéegaloh Hewhewii winéwí’wii, kooroh ga doolii Helii yisela’í'yii onɓaɗa. Coonucaa ɓa dayee ga lëgëyaama ɓa tumɗee Yéesuɗa na mesiklaatcaa ɓa tíkseeɗa, ya ɓéestírinca ga. Waama, lak yaawúu’caa am an Wo’eenaa Kooh hayi’ɓa; ɓiɓo’ ɓiliis bokussii ga. Lúkkaa ɓéestírin ɓan daa apotaa’caa dalee kiyéegaloh Hewhewii winéwí’wii ga ɓuwaa enussii yaawúu’ɗa. Ya wëñ nak kiɓéestí’ lëgëyaa apotaa’cii ɓanakɓii ɓii tumɗa, ennda Pee’ na Pool. Pee’ yërí jangatee ga Yéerúsaleem bi tuuki’ta kikerceen ga ɗuuy yaawúu'caa. Pool ga ɓaaɓcaagari, tuuki'ta kikerceen ga teerucaa ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa fodii teeraa Añcoos, waa Korenti, waa Filiip na ciliis. Këyítfii tëebírin Pool ga daa ya kooroh ga kiɓaaɓɗa tóoh. Fa teewohin ɓan coonucaa jaangucaa han kituukiru dayeeɗa na daa Helii yisela'í'yii on dooli ɓuwaa hanee ki'aas ga kikerceen ɓaama bi ɓa yëgíssa ga ngëmaagaɓaɗa.

Fodaama, këyítfii fii teewinnduu an ɗu ɓan, ɗu jomin kiyéegaloh Hewhewii winéwí’wii wo’ ga loo Yéesu Kiristaaɗa daa en ɓéeɓ ga ëldúna.

Këyítfii tumeencaa apotaa’caa tíidoh anee:

A - Hewhewii winéwí’wii yéegalohussa ga Yéerúsaleem (*1: 1–8: 4*)
  1 - Bescaa mëeñjoh ga kipeskaa Yéesuɗa (*1: 1-11*)
  2 - Macaas tanussa kibok ga apotaa’caa (*1: 12-26*)
  3 - Helii yisela’í’yii yoosukka ga apotaa’caa (*2: 1-13*)
  4 - Apotaa'caa seedi'ussa Hewhewii winéwí'wii ga Yéerúsaleem (*2: 14–8: 4*)

B - Hewhewii winéwí’wii yéegalohussa ga kúlkaa Yúudée na ga gohaa Samaríi (*8: 5–12: 25*)

C - Hewhewii winéwí’wii yéegalohussa daa en ɓéeɓ (*13: 1–28: 31*)
  1 - Baawaa Pool ɗeɓ kika’ɗa (*13: 1–14: 28*)
  2 - Nookoh laakka ga Yéerúsaleem (*15: 1-35*)

3 - Ɓaawaa Pool wukanakwaa (*15: 36–18: 23*)
4 - Ɓaawaa Pool wukaahaywaa (*18: 24–21: 16*)
5 - Pool lagussa ga Kasu ga Yéerúsaleem (*21: 17–23: 22*)
6 - Pool ɓayussa paanaa yaawúu'caa (*23: 23–26: 32*)
7 - Pool ɓayussa Room (*27: 1–28: 31*)

Balaa Yéesu tagoh na apotaa'caanaa

1 Fiilii Tewoofíil, ga këyítfaa mi ɗeɓ kibínɗa, mi ɓéestírin
tóoh iñaa Yéesu tum, na iñaa ya jëgíroh aboh ga dalaaraa,
2 bi ga besaa Kooh ɓëwí'ti, ya lappa asamaanɗa, lakanaa
ga doolaa Helaa yisala'í'yaa, ya nakin apotaa'caa ya
tanukɗa kitum iñcaa ɓa jom kitumɗa.
3 Ga waa ya kolkoh ga coonucaagariɗa, ya hayya gaɓa na
mandarga ciyewin caa teewoh an ya yaa pes: iñaa le' bes
cidaaŋkaah-nikiis, ya yaa teewukoh gaɓa ee ya yaa wo'i
naɓa ga loo Nguuraa Kooh.
4 Laakka bes, ya yuŋnga naɓa kiñam, ya dígallaɓa an:
- Kaa úsaayat Yéerúsaleem, wayee sekat iñaa Paamudii
dígohee ee ɗú keloheeka ga kúuwrooɗa.
5 En ki'enaa, Saŋ bëtísi'ee ga músú, wayee tes cijutuut ga
fíkíi, ɗú hay bëtísi'u ga Helaa yisela'í'yaa.

Yéesu lappa ɗook asamaan

6 Apotaa'caa nak hídírukohussa daama, ɓa meekissa
Yéesu an:
- Ha'mudii, fu yah kituukiris Nguurii Isarayeel di-
imaɗane?
7 Yéesu taassaɓa an:
- Ɗú onussii ki'ínoh jamaanaa, wala wahtaa Paamudii
yah kituuki' Nguurii Isarayeelɗa. Paamudii abin wahtaama
na kihafci.
8 Wayee hay kilaak doolaa soruk garúu, waa meyoh ga
Helaa yisela'í'yaa yah kiyoosuk ga ɗookkúuɗa. Fodaama,
ɗú en seediroo ga teeraa Yéerúsaleem, na ɓéeɓ gohaa
Yúudée na waa Samaríi, bi ga topaaraa ëldúna.
9 Ga waa Yéesu lëehí'ta kiwo' iñaamaɗa, ɓa ɓaa malak
gari ya yaa ɓëwíru ɗook asamaan, laakka yaayeelaa hay,
kúnndari ga hascaagaɓa.
10 Lakanaa ɓa ɓaa lís kitaaginuk asamaan ga daa Yéesu en
na kiyahɗa, ɓo' ɓanak ɓaa ekuk kúltí ciyaanaaw, meyussa
jemeet ga yahaaɓa,
11 wo'ussaɓa an:
- Ɗú, ɓu-Gëlílée, ɗú tuukoh ya dii ɗú taaginuki
asamaanii? Yéesu yiima, ɓëwíru aaw asamaanɗa haysisan
fodii dii ɗú hotti yii yah asamaanɗa.

Yúdaa lofirohussa na Macaas

12 Waa ennda ɗa, apotaa'caa meyohussa tëgëlaa wo'u
tëgëlaa Ólíwíyéecaaɗa, ɓa ɓoyukka teeraa Yéerúsaleem.
Ee ɗekataama úsaayoh na Yéerúsaleem iñaa hín na tíidee
ɓo' ga bes Sabat*.
13 Ga waa ɓa le''a Yéerúsaleem, ɓa lappa túuyaa hanoh
ɗook ga taahaaɗa, daa ɓa meeree kihídírukohɗa. Ɓa enee
Pee', Saŋ, Saak na Andari, Filiip na Toomaa, Bartulëmíi na
Mëccëe, Saak kowukaa Alfee na Simoŋ selootaa† na Yúdaa
kowukaa Saak.
14 Ɓéeɓɓa bokussa hel, ɓa ɓaa boki kikíim Kooh say-
caa en tóoh: Mariyaama eew Yéesu, ɓiɓeti ɓiliis na
këmëeŋkímuncaa Yéesu, ensee daama ɓan.
15 Ga bescaama, ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa hídírukohussa,
ɓa le'eera ɓo' ɓitéemée' na ɓo' ɓidaaŋkaah-kanak. Pee'
kolukka ga leelooɓa, wo''a an:
16 - Mbokcii, iñaa Helaa yisela'í'yaa yéegalohee ga
Këyítfaa Kooh, koorohhawa ga kúuw Dëwít, ga loo Yúdaa
yaa kuliyukee ga ɓuwaa abee Yéesuɗa, yërí jomee kilaak.
17 Yúdaa bokee garíi ee ya laakeera lëgëyci ga iñaa ɗí
naksee kitumɗa.
18 Yúdaa nak, koparaa ya faysee ga baakaaraa ya
tumeeɗa, ya lommba yoon ga, ya keennda da, hafaa
kuliyuk: ya pookka, liilcaa aamukka.
19 Ɓéeɓ ɓu-Yéerúsaleem yéegussa iñaa laakeeɗa, bi
tahha ɓa teekka yoonaama ga lakaagaɓa «Hakeldamak»,
wërí en «yoonaa ñífaa».
20 Bíduunun fodaama ɓan ga Këyítfaa Kañcaa an: «Kaan-
faagari tesat ɗa danɗaŋ ee ken hanat ga kidëk» Ee ɓan
bíduunun an: «Ɓo' yiliis línat sasaagari.»
21 Laakin ɓuwaa taabee naríi besaa en ɓéeɓ ga wii Yéesu,
Ha'mudii en na kipes ga leelooríiɗa,
22 iñaa aboh ga waa Saŋ bëtísi'i bi ga besaa Kooh ɓewohhi
ga leelooríi, ya lappa asamaanɗa, yíinoo ga ɓuwaama
jomee naríi kitaam kiseedi' kimílískaa Yéesu.
23 Ɓo' ɓanak tanussa: Yoseef yaa teeku Barsabaas ee ɓaysi
Yustusɗa, na Macaas.
24 Lëehí'ta ɓéeɓ ɓuwaa kíimmba Kooh anee:
- Ha'mudii, fu yii fu ínoh keeñcii ɓuwii ɓéeɓɓaɗa,
teewaaríi ɓaa fu tanuk ga ɓuwii ɓanakɓii ɓii,
25 ya ɓeɓ sasaa Yúdaa foñ ga lëgëy ki'apotaa'kii ee ya
ka'ta ga ɗekataa en wuuciɗa.

---

* **1:12 1: 12** Ga baahaa yaawúu'caa, iñaa onu kitíin ga bes Sabatɗa jomoo kiwëñ kíloomeet wíinoo † **1:13 1: 13** *Selootaa* wo'eenaa dakantilohu ga Simoŋɗa wërí e'see lagaa yaawúu'caa waa'see kilaak hafɓaɗa. Ɓa daanee kiheñoh ɓu-Room ee ɓa tookéeríi kifay buu' Sesaa' lempu na ciliis. Malkat ɓan Mëccëe 10: 4

26 Fodaama ɓa yípohhaɓa tudoo' kitan yíinoo gaɓa ee iñaa hínnda ga Macaas. Ya atukohussa ga apotaa'caa ɓidaaŋkaah na yíinooyaa.

2

Helaa yisela'í'yaa yoosukka ga apotaa'caa ga besaa Pantakot

1 Ga waa besaa Pantakot le'ɗa, ɓéeɓ ɓuwaa gëminɗa hídírukohussa ga ɗekat wíinoo.
2 Dalla kilaak ríi' wiyaak waa meyoh asamaan en fan uuris wiyaak waa keen, wa líiffa muut ga kaanfaa ɓa enoheeɗa.
3 Daama ɓa hotta iñcaa man na perem-kiwii meyca ga fíkíiɓa, ca këgískohha, ca warukohha ga ɗook yaa en ɓéeɓ gaɓa.
4 Ɓéeɓɓa líifussa na Helaa yisela'í'yaa, ɓa aawwa kiwo' lak ciliis fodaa daa Helaa yisela'í'yaa onɓa kiwo'ɗa.
5 Wiima lak ga Yéerúsaleem, laakeera yaawúu' ɓigëmí' Kooh, ɓaa enee daama ee ɓa meyohee ga dëkcii tóoh en ga ëldúnaɗa.
6 Ga coowaa ɓa keloh waama, dëkaa tóoh hídírukohha, ɓuwaa jaahli''a lool ndaga yaa en ɓéeɓ yaa keloh apotaa'caa ɓaa wo' ga lakaagari ya ɓapɗa.
7 Ɓa waaru''a lool ee iñaa bettaɓa bi ɓa ɓaa wo' an:
- Hanaa ɓéeɓ ɓuwii en na kiwo' ɓii enussii ɓu-Gëlílée book?
8 Tum na yaa en garuu ɓéeɓ kelohi iñii ɓa wo'ɗa ga lakaagari ya ɓapɗa?
9 Ga ɗuuycuu dii, laakin ɓuwaa meyohu kúlkaa Partes, kaa Medes na kaa Elaamít. Laakin ɓuwaa dëk Mesopotamíi, gohaa Yúudée na waa Kapadoos, waa Pom na waa Aasíi,
10 waa Fírígíi na waa Pamfílíi, waa Esípti, na waa Síreen en ga Líbíiɗa, na ɓuwii meyohu Room dëku diiɗa.
11 Ɓéeɓ, ennda Yaawúu'cii na ɓuwii aas ga Waasiigaɓaɗa, ɓu-Keret na Araapcii, ɗu ɓii kelohɓa ɓa ɓii yéegaloh tumeencii Kooh ciyaakcii ga lakciigaruu.
12 Ɓa waaru''a lool ee hafcaagaɓa kúnukka bi ɓa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an:
- Iñii yii ya yee?
13 Ee ɓuwaa ɓíinoo ɓaa ñaawal ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa an:
- Ɓuwii ɓii kapuun biiñ!

Jangataa Pee' ga bëríinaa Pantakot

14 Waa ennda ɗa, Pee' kolukka na apotaa'caa ɓidaaŋkaah na yíinooyaa, ya dalla kiwo' na ɓuwaa ga ɗook an:

- Ɗú, Yaawúu'cii, na ɓéeɓpúu ɗú ɓii ɗú dëk
Yéerúsaleemɗa, foñat noffúu ga iñii mi yah kiwo'ɗa.
15 En ki'enaa, yoo'-yoo' doŋ wërí le', kon ɓuwii ɓii laalussii
hen fodii dii ɗú fooŋkaɗa.
16 Wayee iñii laak yii, yërí Soweel, Sëldíiga-Koohaa
yéegalohee an:
17 «Kooh wo' an: Ga bescii yah kimëeñjohɗa, mi
hay kiso' Helii meyoh garooɗa ga ɗook ɓaa en
ɓéeɓ; towutaagarúu tiyaaltaa na tiɓetitaa hay ki'enu
ɓisëldíigaroo, oomaacii hay mín kihot iñcaa le''ii
duum ee gu'gicii hay kilaak iñcaa feeñukɓa ga heey.
18 Ee ga bescaama, mi hay kiso' Helii meyoh garooɗa
ga ɗook súrgacaagoo ɓiyaalɓaa na ɓiɓetiɓaa, ee ɓa
hay ki'enu ɓisëldíigaroo.
19 Mi hay kitum enaama cidóoyí' waa' ga ɗook ga
asamaan na kíntaan dii ga kakay: hay kilaak fodii
ñíf, na kiwii na iifiilaa ɗúuk pútúl en fan yaayeel.
20 Nohii hay kiñúus tërúus ee ñiidii hay kiyo'oh
fodii ñíf, balaa besii Ha'mudii hayanɗa le'aa, besaa
wiyaakwaama líif na ndamɗa.
21 Bëríinaa, ɓéeɓ ɓaa fu kíim ga teekii Ha'mudiinaa, fu
hay kimúc.»
22 Pee' tíkka ga an:
- Ɗú, ɓu-Isarayeel, súkúrukat iñii mi yahhúu kiwo'ɗa:
Yéesu Nasareet enee ɓaa Kooh teeweerúu an ya taabee nari.
En ki'enaa, Kooh tummba kíntaan na mandarga ci dóoyí'-
waa', caa kooroh gari ee tummbaca ga ɗuuycúu, fodii dii
ɗú ínohkaɗa, ɗú ɓéeɓpúu.
23 Ɓaa yaama tíkussa ga yahhúu fodaa daa Kooh waa-
reeka ee waayukeeka kumëeñí'ɗa. Ɗú koorohha ga yah
yiifa'cii, ɗú appari,
24 wayee Kooh mílísi'tari, ɓëgíssari ga mesiklaatcaa ga
kikaanɗa. En ki'enaa, kikaan mínéeríiri kiɓaŋ.
25 Ee Dëwít wo'ee ga iñaa aaw ga Yéesu an:
«Mi dëkee kihot Ha'mudii ga fíkíiroo,
ee ya yii ga yahaaroo doonaa ken mínooroo kiɓúuk.
26 Ërí tah keeñnjoo soosin, ee yeekcii meyoh kúuwrooɗa
teewohinka,
ee ɓan faanfiigoo ga daa fa faanohsanɗa abin yaakaa'
27 Ndaga Ha'mudii, fu foñanndii fítiigoo tes ga daa ɓuwaa
kaanin enohɗa,
ee fu íisanndii ɓiigaraa yisela'í'yii nop ga ɗuuy loy.
28 Fu teewinndoo waasaa ëewdoh ɓo' ga kipesɗa,
ee fu hay kisóosí' keeñnjoo ndaga fu yii ga yahaaroo.»
29 Pee' tíkka ga an:

- Mbokcii, mi míninndúu kiwo' yiléerí' ga loo caasammbuu Dëwít: ya kaanin, acuunun ee bi wati loyiigari wii lís ki'en dii.
30 Buu' Dëwít nak enee sëldíiga-Kooh ee ya ínoheera an Kooh díginndi, waatta an hay kilaak ga níilaa tucaasamuntaagari yaa lamanndi ga Nguuraagari, en buu'.
31 Dëwít maañeera ki'ínoh an Kiristaanii hay kimílís, kërí taheeri kiwo' an: «Kooh foñnjiiri ga daa ɓuwaa kaanin enohɗa, ee faanfaagari noppii ga ɗuuy loy.»
32 Yéesu, yaa mi wo''úu yaama, Kooh mílísɗinndi ga ɓuwaa kaaninɗa ee ɗí ɓéeɓpíi ɗí tíkin hassíi ga.
33 Yéesu, Kooh ɓëwí'tari, yugi'tari ya hanohhi yah-ñaam, ya laassa ga Helaa yisela'í'yaa Paamudii dígoheeɗa, ya yoosuki'ta Helaa ga ɗookkíi ee iñaama yërí en iñii ɗú hotɗa na iñii ɗú kelohɗa.
34 En ki'enaa, Dëwít mosoo kilap ga Kooh ee ya ga kihafci wo'in an:
«Kooh, Ha'mudii wo' Ha'mudiigoo an:
“Yugohaaroo yah-ñaam,
35 ɓi ga daa mi tuman ɓuwii saŋngaaɗa
ditogaa' kotfu.” »
36 Pee' enissaɓa an:
- Ɓéeɓpúu, ɗú ɓu-Isarayeel ínohat gaka an: Yéesu yaa ɗú daayee ga kuraanaaɗa yërí Kooh tum Ha'mudii na Kiristaanii!
37 Daa ɓuwaa kelohee jangataama, fítcaagaɓa gú'ta kërít, ɓa meekissa Pee' na apotaa'caa ɓíinooɓaa an:
- Mbokcii, ɗí jom ya kitum?
38 Pee' taassaɓa an:
- Súpítat kipeskiigarúu, yaa en ɓéeɓ bëtísi'uk ga teekii Yéesu Kiristaa, doonaa ɗú bayalu baakaa'cumgarúu, en ɗanaa Kooh onndúu Helii yisela'í'yii.
39 En ki'enaa, iñaa Ha'mudii, Koohyiigaruu dígoheeɗa aawee garúu na towutaagarúu na ɓéeɓ ɓuwaa úsaayin, ɓéeɓ ɓuwaa Kooh yah kinook ga hafciɗa.
40 Pee' yaa nookɓa, yaa daasɓa na wo'een ciliis ciyewin an:
- Tookat Kooh músallúu, ɗú meyoh ga ɓuwii ɓibóní'ɓii ga jamaanii watiɗa.
41 Ɓéeɓ ɓuwaa took wo'eencaa Pee'ɗa, bëtísi'ussa. Ga besaa bëríi, iñaa le' ɓo' ɓijúnni-kaahay ɓaatukka ga tëelíbéecaa.
42 Ɓa tookka coonu ga kisúkúruk jëgírohcaa apotaa'caa eroheeɗa, ɓa ennda wíinoo, ɓa boki ñamah na kikíim Kooh.

Ki'abohkaa laakee ga ɗuuy ɓuwaa ɗeɓ kigëm ga Yéesuɗa

43 Ɓaa en ɓéeɓ, fítaa yabee hen ndaga iñcaa cidóoyí'-
waa'caa apotaa'caa tumeeɗa.
44 Ɓéeɓ ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa enussa wíinoo, ɓa bokka
ga iñaa en tóoh.
45 Ɓa toonnda iñaa ɓa laakɗa, ɓa warohha ga díkaantiɓa,
yaa en ɓéeɓ na iñaa ya soolukɗa.
46 Ɓa dëkee ga kihídírukoh ga Kaanfaa Kooh ɓesaa en
ɓéeɓ. Ɓërí bokee kiñam ga kaancaagaɓa, ee ñamsee
ñamahcaa na keeñ wisóosí', ee na keeñ wi'éréfí'.
47 Ɓa kañi Kooh, ee ɓéeɓ ɓuwaa ɓíinoo waa'taɓa. Ee
ɓesaa en ɓéeɓ Kooh yaa ɓaat ga lagaagaɓa ɓuwaa múcin.

3

Pee' na Saŋ wëkɗussa ɓaa lafañ hen

1 Laakka ɓes Pee' na Saŋ ɓaa yah Kaanfaa Kooh, kikíim
Kooh; enee ga wahtu kigoonaluk, wahtaa ɓuwaa kíimi
Koohɗa.
2 Laakeera ɓo' yaa límdohu na kilafañ, ɓesaa en ɓéeɓ
ya haydohu ga kúuw-halkaa Kaanfaa Kooh, wo'si “halaa
wimórí'waa”, ya yuŋ daama, ya sarahtuki ga ɓuwaa aasi
Kaanfaa Koohɗa.
3 Daa ya hotee Pee' na Saŋ ɓaa yah ki'aas Kaanfaa Kooh,
ya lëríssaɓa yah, ɓa sarahhi.
4 Ɓa yíppari has, lëehí'ta Pee' wo''ari an:
- Malkaaríi!
5 Lafañaa yaa malakɓa dijófí', ndaga ya foogee an ɓaama
yahhi kisarah yen.
6 Pee' nak wo''ari an:
- Mi laakoo hëelís, mi laakoo wúrúus, wayee mi hayyaa
ki'e' iñii mi laakɗa: Ga teekii Yéesu KiristaaNasareet,
koluka fu tíin!
7 Lëehí'ta Pee' ammbari ga yahaa ñaabaa ɓëwí'tari. Ga
saasi kotcaa yëgíssa gík, puuguluycaa hatinndari.
8 Ya ennda bërít tuukka, aawwa kitíin. Ya aassa na
apotaa'caa Kaanfaa Kooh, ya yaa tíin, ya yaa koltuk, ya yaa
kañ Kooh.
9 Ɓéeɓ ɓuwaa hottari ya yaa tíin, ya yaa kañ Kooh.
10 Ga waa ɓa ínohsohha an yërí enee na kisarahtuk ga
halaa Kaanfaa Kooh, ɓa waaru''a ga lool.

Jangataa Pee' ga ɗuuy Kaanfaa Kooh

11 Ɓaa lafañeeɗa tagohissii ga fenoo Pee' na Saŋ. Ɓéeɓ
ɓuwaa waaru'ussa ga lool, ɓa ɓaa fool kilaakneeɓa ga
ɗekataa teeku «Tíidískaaraa Salomonɗa».
12 Daa Pee' hotee iñaama, ya wo''a mbooloomaa an:

- Ɗú ɓu-Isarayeel, iñii han kilaak yii jaahallúu ga ya? Ɗú malkohhíi ya en fan dooliríi wala kiniik Kooh onndíi kitíinlukoh ɓii yii?

13 Kooh yaa Abaraham, yaa Ísaak, yaa Yakoop, yaa caasamuncaarúu teewohin ndamaa Yéesu, súrgaagari. Ee ɗú ga kihaffúu ɗú ɓërí tooneeri, ɗú taasukkari ga fíkíi Pílaat ee lak sah yaama ɓeɓkinndi ki'íis.

14 Ɓaa yisela'í'yaa ee yijúwí'yaa ɗú taasukkari, ɗú nammba kikíim Pílaat ya meydohi'túu ga kasaa ɓaa lagi kumuun ɓo'.

15 Fodaama, ɗú aplukka ɓaa laak kipesɗa, wayee Kooh mílísi'tari ga leeloo ɓuwaa kaaninɗa ee iñaama ɗí enin seedi ga.

16 Doolaa teekaa Yéesu na gëmii ɗí gëm gariɗa wërí on ɓii yii ɗú hot ee ɗú ínohsohinɗa, dooli kituuk. Kigëm ga Yéesu onndi kiwak peleŋ fodii dii ɗú ɓéeɓpúu ɗú hotkaɗa.

17 Diimaɗa mbokcii, mi ínohin an iñaa ɗú tum yaama, ɗú na ɓuwaa kuliyuk garúuɗa, ki'ínohoo tah ɗú tummbi.

18 Kooh nak mëtí'ta fodaama iñaa ya yéegalohee kooroh ga kúuw sëldíigacaagariɗa. Ya wo'ee an Kiristaanaagari hay kikoo' ga coonu.

19 Kon súpítat kipeskiigarúu, ɗú ɓoykidoh haffúu ga Kooh doonaa Kooh sétí'túu ga baakaa'cumgarúu.

20 En ɗanaa, Ha'mudii hay kihaydoh jamaanu ki'íikaruk, ya wosoh Yéesu, Kiristaanii ɗú díŋsee kumëeñí'ɗa.

21 Wayee diimaɗa, Yéesu jom kites ga asamaan bi ga daa Kooh hëwí'san tóoh en yi'as, fodaa ya yéegaloheeka kumëeñí' koorohha ga túuwtaa sëldíigacaagari ɓisela'í'ɓaaɗa.

22 Ee Móyíis wo''eera an:

«Ha'mudii Koohyiigarúu hay kiwosoh garúu sëldíiga-Kooh, fodiigoo, yaa bok narúu heet. Iñaa ya wo''úu tóoh, leenaa súkúrukatti.

23 Ɓéeɓ ɓaa fu tookkii kisúkúruk sëldíiga-Koohaamanaa fu hay kimeydohu ga ɓuwaa Kooh, fu apu.»

24 Ɓéeɓ sëldíiga-Koohcaa wo'see ga iñaamaɗa, aboh ga Samiyeel bi ga ɓíinooɓaa tík gariɗa, ɓa yéegalohee iñii hew yii diimaɗa.

25 Iñaa Kooh dígohee koorohha ga sëldíigacaagariɗa enee wuurúu ee ɗú laakin ɓak ga kifiiliimunkaa Kooh pokee na caasamuncaagarúuɗa, ga waa ya wo' Abaraham an:

«Mi hay kibarkeel heetcii ga ëldúnaɗa tóoh ee koorohan ga tucaasamuntaagaraa.»

26 Fodaama Kooh ɓeɓpa súrgaagari, wossari kibarkeellúu, ya foñlukoh ɓaa en ɓéeɓ tumeencaagari cibóní'caa ya tumiɗa ee Kooh ɗeɓka garúu.

4

Pee' na Saŋ ɓayussa ga fíkíi paanaa wiyaakwaa

1 Pee' na Saŋ, lak ɓaa lís kiwo' na ɓuwaa, laakka
sarahohcaa hayu gaɓa taabu na ɓaa kuliyukee ga ɓuwaa
watuksi Kaanfaa Koohɗa na Saduseyeeŋcaa.
2 Keeñɓa tamee ga daa ɓa hot Pee' na Saŋ ɓaa jëgí'
ɓuwaa, ɓa ɓaa yéegalɓa an kimílískaa Yéesu tahin bi
ɓuwaa kaanɗa hay kimílísu.
3 Ɓa ammba Pee' na Saŋ lagussaɓa ga kasu bi ga kooh-
wíisfaa ndaga lak Kooh hoowin.
4 Ɓo' ɓiyewin ga ɓuwaa kelohsee wo'eencaa apotaa'caaɗa
gëmussa. Ɓodaama ga ɓuwaa gëmɗa tóoh, yaalcaa
jomeera kile' ɓo' ɓijúnni-yëtúus.
5 Ga kooh-wíisfaa, ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa,
yaakcaa, na jëgíroh-waascaa hídírukohussa ga
Yéerúsaleem.
6 Aan, ha'-kaadaa sarahohcaa na Kayíf, Saŋ na Ëlíksaan,
na ɓéeɓ ɓuwaa bok ga gíiraa ha'-kaadaa sarahohcaaɗa,
ensee daama.
7 Ɓa nakohha kihaydoh Apotaa'caa ga fíkíiɓa, ɓa
meekissaɓa an:
- Ɗú kooroh ga doolii wiida wala ga teekii wiida bi ɗú mín
wëkí' ɓii yii?
8 Ga ɗekataama Pee' líiffa na Helaa yisela'í'yaa, loffaɓa
an:
- Ɗú yaakcii, na ɓuwii kuliyuk ga heetciiɗa,
9 waa ɗú ɓayyíi wati kitaas waas ga yijófí'yaa ɗí tumi'
lafañaaɗa na daa ɗí kooroh bi ya wakkaɗa,
10 kon ínohatka ɗú ɓéeɓpúu na ɓéeɓ heetii Isarayeel an
ɗí kooroh ga teekaa Yéesu KiristaaNasareet, yaa ɗú apee ga
waa ɗú daayci ga kuraanaa ee Kooh mílísi'tari ga ɓuwaa
kaaninɗa. Yéesu yaama yërí tah bi ɓii yii wak ya tuuk dii
ga fíkíirúu.
11 Yéesu yërí en ɓaa Bíncaa cisela'í'caa wo' gari an:
«Atohaa, tawohohcaa jafeeɗa -- ee wo'u narúu -- mëeñjohin
ki'en atoh-koñaa túuyaa.»
12 Enndii garinaa, kimúc laakoo ga fen diliis. En ki'enaa,
laakoo teek wiliis ga ëldúna waa Kooh e' ɓo'-súusúus ee wa
mín ɓuwii kimúsal.
13 Ɓuwaa atti'i ga paanaa wiyaakwaaɗa, waaru'ussa
ga daa Pee' na Saŋ kaañu wo'eencaagaɓaɗa, ee iñaama
bettaɓa ndaga ɓa ínohin an Pee' na saŋ jagussii. Ɓa hotta
an ɓa bok ga ɓuwaa taabee na Yéesuɗa.
14 Wayee daa ɓa hotee ɓan ɓaa wëkɗuseeɗa tuukin ga
yahaa Pee' na Saŋ, ɓa laakissii iñaa ɓa wo'an.

15 Waa ennda ɗa, ɓa ebilla apotaa'caa kimey paanaa
atti'ohsiɗa paay, ɓa awwa kihotoh ga díkaantiɓa.
16 Ɓa ɓaa wo'an:
- Ɓuwii ɓii ɗu tumanɓa na? En ki'enaa, wóorin an ɓuwii
ɓii tumuunun kíntaan wiléerí'. Ɓéeɓ ɓu-Yéerúsaleem
yéeguununka ee ɗu mínooka kisaŋ.
17 Ɗu hëwëlatɓa, ɗu hoonohɓa kiwo' na ɓo' ga loo teekii
Yéesu, en ɗanaa, iñuma wëñoo ɗa kisíw ga ɗuuy ɓuwum.
18 Waa ennda ɗa, ɓa ɓaylukka Pee' na Saŋ, ɓa kokohhaɓa
ɓa íis yas kiwo' loo Yéesu wala kijëgíroh ga teekaagari.
19 Wayee Pee' na Saŋ loffaɓa an:
- Wo'at rek! Iñii yiida wëñ kijúɓ ga fíkíi Kooh? Kikeloh
wo'eenndúunoo, kikeloh wo'eenci?
20 Wayee ɗí ga kihaffíi nak, ɗí mínoo ki'íis kiyéegaloh
iñaa ɗí hot na iñaa ɗí kelohɗa.
21 Atti'ohcaa ɓiyaakɓaa hëwëlussaɓa, ɓa íissaɓa ndaga
ɓa laakéeríi daa ɓa kooran bi ɓa sodalɓa ee lak ɓuwaa
ɓéeɓɓa ɓaa kañ Kooh ga iñaa laakee yaama.
22 Ɓaa Pee' na Saŋ wëkɗee na kíntaanɗa wëñɗeera tíkíis
tidaaŋkaah-nikiis.

Ɓuwaa gëminɗa enussa ga kikíiim-Kooh

23 Ga waa Pee' na Saŋ íisuɗa, ɓa ɓaa yah ga ɓuwaa
ɓa taabi naɓaɗa, ɓa ɓéestí'taɓa tóoh iñcaa sarahohcaa
ɓiyaakɓaa na yaakcaa wo'eeɓaɗa.
24 Ga waa ɓuwaa súkúrukussa iñaa ɓéestíru yaama, ɓa
bokka ɓéeɓɓa kikíim Kooh anee:
- Cic Kooh, fu yërí sak asamaanii, na kakayfii, na giiyii na
tóoh iñcii en gaɗa.
25 Fu yërí kooroh ga tumeencaa Helaa yisela'í'yaa fu
tummba wo'eencii cii ga kúuwkaa caasammbíi Dëwít,
súrgafu an: «Iñii tah ya coow koluk ga ɗuuy heetcii? Iñii
tahɓa kipokoh nof ya ga iñcaa mínoo kilaak?
26 Buu'cii ga ëldúnaɗa na ɓuwii kuliyuk ga heetcii ga
ëldúnaɗa ɓeɓkuunun ee ɓa enin wíinoo kiheñoh Kooh,
Ha'mudii na buuraa ya falɗa.»✡
27 En ki'enaa, wëerin an Eroot na Poos-Pílaat na ɓu-
Isarayeel na heet ciliis hídírukohuunun ga teerii wii ki-
heñoh Yéesu súrgiigaraa yisela'í'yii fu fal buu'ɗa.
28 Fodaama ɓa mëtí'si''a tóoh iñaa fu natee kitum
kumëeñí' ee ga dooliigaraa fu onndawa kimín ki'en.
29 Ee diimaɗa Ha'mudii malkaa ga dii ɓa sooŋngíiɗa;
onaaríi, ɗí súrgaciigaraa kiyéegaloh Wo'eeniigaraa na fít
wiyëgísí' gík.

✡ **4:26 4: 26** Mëdírohat na Kañcaa 2: 1-2.

30 Lërísaa yahiigaraa doonaa ɓiɓo' wëkɗu, ee kíntaan
na enaama cidóoyí'-waa' laak ga teekii Yéesu, súrgiigaraa
yisela'í'yii.
31 Ɓuwaa ɓaa lëehí' kikíim Kooh, ɗekataa ɓa eneeɗa waa
yëngëluk, ɓa líiffa ɓéeɓba na Helaa yisela'í'yaa, ee ɓa ɓaa
yéegaloh Wo'eenaa Kooh na fít wiyëgísí'.

Ɓu-Yéerúsaleemɓaa gëminɗa atukohussa alalcaagaɓa

32 Ɓéeɓ ɓuwaa gëmɗa bokussa keeñ wíinoo na hel.
Yíinoo gaɓa wo'éerii an iñaa ya laakɗa ya eemdohwa ga
hafci rek, wayee ɓéeɓ iñaa ɓa laakɗa, ɓa atukoheeri hen,
en wíinoo.
33 Apotaa'caa ɓaa seedi' ga daa ɓa wëñ kimín kimílískaa
Yéesu, Ha'mudii ee Kooh taammba naɓa ga tóoh.
34 Ken ñakéeríi dara gaɓa. Ɓéeɓ ɓuwaa laakee yoon wala
kaanɗa, toonussaca, ɓa haydohha cadamfaa,
35 ɓa e'tafa apotaa'caa, lëehíraa koparaa warohu ɓuwaa,
yaa en ɓéeɓ na iñaa ya soolukɗa.
36 Laakeera ɓan ɓaa teeku Yoseef, ya iñaa Léwít ee límohu
Sipa'. Ɓaa yaama apotaa'caa teekeeri Barnabaas, wërí en
«ɓii daasi ɓuwiiɗa». Ɓaa yaama laakeera yoon,
37 ya toonnda yoonci haydohha cadamfaa, ya tíkkafa ga
yah apotaa'caa.

5

Sabohfaa Anañaas ya na ɓetici Safíraa

1 Laakka nak ɓaa teeku Anañaas, ee ɓetici teeku Safíraa.
Ya toonnda ga kakayfaagaɓa.
2 Ya pokohha nof ɓan na ɓetici, ya tëhdohha ɓan ga
koparaa yoonaa toonohuɗa, lëehí'ta ya e'neera apotaa'caa
iñaa tesɗa.
3 Waa ennda ɗa, Pee' wo''ari an:
- Anañaas, iñii tah ya Seytaani te' keeñfu, fu kaakin
Helii yisela'í'yii saboh ee fu tëhdohin ga koparaa fu toonoh
yoonaaɗa.
4 Yoonaa tesee danaa, wa tesi'tiiraa dane? Waa fu
toonndawa, koparaa enndii wuufune? Kon iñii fu waa'
kitum yii fu mínndi na kihalaat ga helfu? Fu kaakkii ɓo'-
súusúus saboh wayee Kooh yërí fu kaak saboh.
5 Daa Anañaas kelohee wo''eencaama, ya kennda kakay,
ya dalla kikaan. Ɓéeɓ ɓuwaa yéeŋsee iñaamaɗa, tíitussa
lool.
6 Oomaa-yaalcaa kolkussa, múulussa faraaffaa,
ɓayussafa ki'acnee.
7 Tíkka ga iñaa le' wahtu kaahay, ɓeti Anañaas aassa, lak
ya yéeŋngii dara ga iñaa laakɗa.

8 Pee' meekissari an:
- Wo'aaroo, cadamfii yoonii ɗú tooneeɗa tóoh fërí fiine?
Ɓetifaa taassari an:
- Ee, enee cadamfuma.
9 Pee' wo''ari an:
- Ɓú mín na kipokoh nof kiheel kiɗúk Helii Ha'mudii?
Súkúruka! Ɓuwum ka'see ki'ac yaalfuɗa ɓooma ga halii,
ee ɓa hayyaa kiɓay, fu ɓan.
10 Ga saasi ɓetifaa keennda kakay ga kotcaa Pee', fa
kaannda. Daa oomaa-yaalcaa aasee, ɓa laakki kaanin. Ɓa
ɓayyari, acsuneerari ga yahaa yaalci.
11 Ɓéeɓ ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa, na ɓéeɓ ɓuwaa yéegee
iñcaa laak caamaɗa, tíitussa lool.

Apotaa'caa tummba kíntaan ciyewin ga Yéerúsaleem

12 Apotaa'caa ɓaa tum ga leeloo ɓuwaa kíntaan ciyewin
na enaama cidóoyí' waa'. Ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa
mee'seera kihídírukoh ga ɗekataa teeku «Ɓíidískaaraa
Salomonɗa».
13 Ken ga ɓuwaa ɓíinoo tesɗa kaañéerii kika' gaɓa, ee nak
ɓéeɓ ɓuwaa wo'ee gaɓa yijúwí'.
14 Yewinnda lool ɓiyaal na ɓiɓeti ɓaa gëm ga Ha'mudii, ɓa
ɓaatukka ga ɓuwaa gëminɗa, fodaama mbooloomaa waa
wëñ kiyak.
15 Ka'ta bi ɗúukoolí'caa ɓaa meydohu ga mbedicaa, ɓii
faanu ga gatan wala basaŋ doonaa Pee' kooroh danaa heyna
sóogúufaagari mín ki'úul yíinoo gaɓa, ennda ga yii wala ga
yay, ɓa wak.
16 Ɓiɓo' ɓiyewin ɓaa meyoh ga dëkcaa wíil
Yéerúsaleemɗa, ɓaa haydoh ɓiɗúukooli' na ɓuwaa raɓ
am ee ɓéeɓɓa ɓaa wëkɗu.

Apotaa'caa abussa ga kasu

17 Waa ennda ɗa, ha'-kaadaa sarahohcaa na ɓéeɓ
ɓuwaa taam nariɗa, ennda ɓuwaa bok ga Saduseyeeŋcaa,
iñaadohussa apotaa'caa, ɓa koluki'taɓa.
18 Ɓa amlukka apotaa'caa, ɓa laŋlukkaɓa ga kasaa ɓéeɓ
tëcohsiɗa.
19 Wayee ga wekaa, laakka malaakaa Ha'mudii hay,
lëgíssa halcaa kasaa, meydohhaɓa, wo''aɓa an:
20 - Karat Kaanfaa Kooh, daama ɗú jangat ɓuwaa ɓéeɓ
iñaa aaw ga loo kipeskii ki'askiiɗa.
21 Apotaa'caa tumussa fodaa daa ya nakohɗa. Kooh
yaa wíis ga kímaa teel, ɓa aassa Kaanfaa Kooh, ɓa
aawwa kijëgíroh. Ha'-kaadaa yaawúu'caa hayya, ya na
ɓuwaa taam nariɗa, ɓa ɓëytohha ɓéeɓ paanaa wiyaakwaa,
waa ɓéeɓ ɓuwaa kuliyuk ga heetii ɓu-Isarayeel hídohiɗa,
lëehí'ta ɓa wosohha kikoo'nee apotaa'caa ga kasaa.

22 Soldaa'caa karussa, wayee daa ɓa le'ee kasaa, ɓa
hottii apotaa'caa ga túuycaa ɓa lagohseeɗa, ɓa ɓoyukka ɓa
ɓéestí'taɓa an:
23 - Ɗí laak kasaa laguunun bi jofin, soldaa'caa tuukuunun
ga halcaa, wayee daa ɗí aasee, ɗí lëgíssa daa ɓa lagohseeɗa,
ɗí hottii ɓo' da.
24 Yaa kuliyuk ga soldaa'caa ga Kaanfaa Koohɗa na
sarahohcaa ɓiyaakɓaa, daa ɓa kelohee wo'eencaa caama,
ɓa jaahli''a lool ɓa ɓaa meekiskoh iñaa mín kidal
apotaa'caaɗa.
25 Waa ennda ɗa, laakka ɓaa hay wo''aɓa an:
- Ɓuwaa ɗú lagee ga kasaaɗa, man ɓaa ga ɗuuy Kaanfaa
Kooh, ɓaa jëgí' ɓuwaa.
26 Ɓaa kuliyuk soldaa'caa ga Kaanfaa Koohɗa taammba
na ɓuwaagari, ɓa koo'neera apotaa'caa ee kinookoh laakkii
ga ndaga ɓa niikee ɓuwaa tapisohɓa na atoh.
27 Ga waa ɓa haydohhaɓa, ɓa yugi'taɓa ga fíkíi atti'ohcaa
ɓiyaakɓaaɗa ha'-kaadaa sarahohcaa meekissaɓa an:
28 - Ɗí hoonohéeríirúu kijëgíroh ga teekaa ɓaa yaa-
mane? Ee malkat, Yéerúsaleem tóoh gomin na iñcum ɗú
jëgírohiɗa, ee ɗú waa'tíi kikoo' daal kikaankaa ɓaa yaama!
29 Pee' na apotaa'caa tesɗa loffaɓa an:
- Kooh yërí jom kitaabuku wayee enndii ɓo'-súusúus.
30 Yéesu yaa ɗú apee ga waa ɗú daayci ga kuraanaaɗa,
Koohyii ɓicaasammbíi mílísi'tari.
31 Ee yërí Kooh ɓëwí', yugi'tari hanohha yah-ñaabaagari,
ya fallari ya en buu' na Músalkaat doonaa ya on heetii ɓu-
Isarayeel kimín kisúpít kipeskaagaɓa en ɗanaa ɓa bayalu
baakaa'caagaɓa.
32 Ɗí ɓërí en seedi ga iñcaa laakee caama, ɗí na Helii
yisela'í'yii Kooh on ɓuwaa taabukiriɗa.
33 Daa ɓu-paanaa kelohee wo'eencaama, ɓa aylukussa bi
ɓaa saak, ɓa waa'ta ki'ap apotaa'caa.
34 Wayee laakka Fërísiyeegaa teeku Gamaliyeel, ya enee
jëgíroh-waas ee ɓéeɓ oneerari cée'. Ya kolukka, ya tuukka
ga leeloo paanaa, ya nakohha apotaa'caa meydohu fooh
paay.
35 Lëehí'ta, ya wo''a an:
- Ɗú ɓu-Isarayeel, watukat iñii ɗú yah kitum ɓuwii ɓiiɗa.
36 Ɗú níindísukaa ga iñaa maañnjii dara, laakeera ɓaa
wo'u Tëdaas; enee dii. Ya tíkee hafci ɓo' yiyaak ee iñaa
le' ɓo' ɓitéemée'-nikiis taabukkari. Waayee daa ya apsee,
ɓéeɓ ɓuwaa taabukeeriɗa tasaarukohussa, gaama eemmba
daama.
37 Ga fenooci, ga wahtaa ɓuwii kínsee ki'ínoh daa ɓa
hídeeɗa, ɗú hotissa dii Yúdaa yaa dëkee Gëlíléeɗa. Ya

nookka ƀo' ƀiyewin ga fenooci. Wayee daa ya apsee, ƀéeƀ ƀuwaa taabukeeriɗa tasaarukohussa.
38 Diima deŋ mi wo''úu an: waassúu hanat ga ƀuwii ƀii ki'en. En lakanaa iñcii ƀa jëgírohɗa wala iñcii ƀa enukohɗa meyoh ga ƀo'-súusúusaa, ƀa hay kitasoh.
39 Wayee en lak ca meyoh ga Koohaa, ɗú mínooca kihoonoh kituuk. Kon kaa ekat haffúu ga kiheñoh Kooh. Ɓu-paanaa tookussa iñaa Gamaliyeel wo'ɗa.
40 Ɓa ƀayya apotaa'caa, ƀa ríplukkaƀa, lëehí'ta ƀa hoono-hhaƀa kiwo' ga teekaa Yéesu, lëehí'ta ƀa íissaƀa ƀaa yah.
41 Apotaa'caa meyohussa daa atti'ohsiɗa, ƀaa yah na keeñ wisóosí' ndaga daa Kooh atti'in an ƀa matin kitóróhɗu ndaga teekaa Yéesuɗa.
42 Ee besaa en ƀéeƀ ƀa ƀaa ka' Kaanfaa Kooh na ɗuuy kaancaa, ƀa ƀaa lís kijëgíroh na kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu, yii en Kiristaaniiɗa.

6

Ɓo' ƀiyitnaƀanak tanussa ki'amɗoh apotaa'caa

1 Waama lak tëelíbéecaa Yéesuɗa ƀaa wëñ kiƀaatuk. Yaawúu'caa laksi kiGerekɗa ƀaa ña'sukoh loo iñaa yaawúu'caa laksi ki'Ebërëe tumiɗa. Ɓa ña'sukohee an ƀeticaa bok gaƀaɗa, ee yaalƀa kaaninɗa, daanee ki'aluku hen ga dúndaa warohsi besaa en ƀéeƀɗa.
2 Apotaa'caa ƀidaaŋkaah na ƀanakƀaa hídírohussa ƀéeƀ tëelíbéecaa, ƀa wo''aƀa an:
- Ɓí íis kiyéegaloh wo'eenii Kooh, ɗí am ga kiwaroh ñamah enndii iñaa gën.
3 Kërí tah, Mbokcii, namat kitan ga ɗuuycúu yaal ƀiyitnaƀanak, ƀaa ínohohu ga kijúƀ, ƀaa líifin na Helii yisela'í'yii ee laakuunun hel, ɗí sasƀa kitum lëgëyaama.
4 En ɗanaa ɗí ga kihaffíi, ɗí ëewruk ga kikíim Kooh na kiyéegaloh wo'eeniigari.
5 Ɓéeƀ ƀuwaa gëmɗa tookussa iñaa wo'u yaama. Waa ennda ɗa, ƀa tannda Iceen, ƀo' yigëmí' Kooh ee líifin na Helii yisela'í'yii, Filiip, Porokoo', Níkanoo', Tímoŋ, Parminaas, na Níkulaa yaa límohu Añcoosɗa ee enee yiifa' kuɗewaa, ya aassa ga waasaa yaawúu'caaɗa.
6 Lëehí'ta, ƀa haydohhaƀa ga apotaa'caa. Ɓaama tíkussaƀa yah ga haf, kíimɗussaƀa Kooh.
7 Wo'eenaa Kooh waa wëñ kisíw, ee ga Yéerúsaleem, tëelíbéecaa ƀaa wëñ kiƀaatuk, ee sarahoh ƀiyewin gëmussa ga Yéesu.

Iceen abussa

8 Kooh ƀarkeella Iceen, líifí'tari na dooli, ya yaa tum
enaama cidóoyí'-waa' na kíntaan ciyaak ga ɗuuy ƒuwaa.
9 Laakka ƒiƀo' ƒaa júwohéeríi na Iceen ee ƒa ƀokee
ga jaangu-yaawúuraa "ñaamcaa laak hafƀaɗa", ƒa enee
ƒiyaawúu', ee ƒa meyohee Síreen, Aleksandarí, Sílísíi na
Aasíi. Ɓa ƒaa tëesɗoh wo'een na Iceen.
10 Wayee, ƒa míneéríi yen ga wo'eencaagari ndaga ya
wo'ohee kiñaañkaa Helaa yisela'í'yaa oneeriɗa.
11 Ɓa neehalla ƒiƀo' doonaa ƒaama wo' an:
- Ɗí kelohin ya wo'in wo'een cisépí'í' ga Móyíis na ga
Kooh.
12 Fodaama ƒa tahha bi yaakcaa dëkaa, jëgíroh-waascaa
na ƒu-dëkaa, kolukussa ƒa keennda ga ɗook Iceen, ƒa
ammbari, ƒayussari paanaa wiyaakwaa.
13 Ɓa ƒaydohha ƒan seedicaa yah Iceen kipoki' kiwo',
wo'ussa an:
- Kaanfii Kooh fisela'í'fii na Waasii Móyíis, ƒii yii dëk
kiwo' wo'een cisépí'í' gaca.
14 Ɗí kelohinndi yaa wo' an Yéesu Nasareet hay kiƀú'
Kaanfii Kooh, ya súpít baahcii Móyíis foñi'tuuɗa.
15 Ɓéeƒ ƒuwaa enee ga paanaa wiyaakwaaɗa yípussa
Iceen has, ƒa hotta fíkíifaagari faa melic en fan fíkíi
malaaka.

7

Jangataa Iceen

1 Wa ennda ɗa, ha'-kaadaa sarahohcaa meekissa Iceen an:
- Iñcii fu wo'ɗuɗa kayohe?
2 Iceen taassa an:
- Ɗú, mbokciigoo, súkú'kattoo. Koohyii laak ndamɗa
feeñukka caasammbuu Abaraham ga kúlkaa Mesopotamíi
lak ya ka'tii kidëknee teeraa Haran duum.
3 Kooh wo''ari an: «Meyohaa kúlkiigaraa, fu foñ ƒuunfu,
fu ka' kúlkaa mi teewanndaaɗa.»
4 Waa ennda ɗa, Abaraham meyohha kúlkaa ƒu-Kaldee,
ya ka'ta dëkneera teeraa Haran. Ya ennda daama bi ga daa
paamci kaanoh. Kooh ƒewohhari daama, paafdohhari dii
ga kúlkii ɗú dëkoh watiɗa.
5 Kooh onndiiri kilaak kakay fíinoo dii, enndii sah iñaa
hín na pataŋ-kot, wayee ya díŋngari kilaak kúlkii, ƒu-
níilaagari lamuka gari. Wiima nak lak Abaraham laakkii
sah kowu.
6 Iñii yii yërí Kooh wo'eeri: «ƒu-níilaagaraa hay kidëku
ga kúlkaa enndii kuuƒa ee daama ƒa hay ki'abu ñaam, ƒa
sodalu iñaa le' tíkíis titéemée'-nikiis.»

7 Kooh nak tíkka ga an: «Heetaa yahɓa ki'am ñaamɗa,
mi Kooh, mi haywa ki'atti. Lëehíraa ɓa hay kikúlkoh
daama, ee ɓa yahhoo kijaamukoh dii ga ɗekatii wii.»
8 Wa ennda ɗa, Kooh pokohha kifiiliimun na Abara-
ham ee kigúruk kërí en mandargaa kifiiliimunkaa kaama.
Fodaama, ga waa kowuci Ísaak límuɗa, Abaraham
gú'tari ga besaa wu-yitnakaahaywaa tík gaɗa. Ísaak
tummba fodaama, ya gú'ta kowuci Yakoop, Yakoop ɓan
gú'ta ɓicaasammbuu, towutaagari tidaaŋkaah na tanaktaa
kuliyuk ga heetii Isarayeelɗa.

9 Caasamuncaagaruu ɓaama iñaadohussa këmëeŋkíɓa
Yoseef, ɓa toonndari ya ɓayu kúlkaa Esípti ki'en ñaam.
Wayee Kooh taabee nari,
10 ya músallari ga coonucaagari. Kooh onndari kineɓloh
Farawoŋ, buuraa Esípti, ya onndari ɓan kilaak hamham ga
fíkíici. Yaama fallari ki'en gúwernëeraa kúlkaa Esípti na
kituukuk kaanci ɓéeɓfa.
11 Wa ennda ɗa, a' wiyaak laakka ga ɓéeɓ kúlkaa Esípti
na kaa Kanaa. Araa mesikka lool bi ɓicaasammbuu laakissii
iñaa ɓa ñaman.
12 Ga waa Yakoop keloh an beli laakin ga kúlkaa Esíptiɗa,
ya wossa ɓicaasammbuu daama bes.
13 Kotaa kukanakkaa ɓa ka' daɗa, Yoseef tummba bi
yaakmuncaagari ínohsohussari. Fodaama Farawoŋ ínohha
ɓuwaa en mbokcaa Yoseefɗa.
14 Lëehí'ta, Yoseef wosohha kikoo'nee mbokcaagari
ɓéeɓɓa na paamci Yakoop: ennda ɓo' ɓidaaŋkaah-
yitnaɓanak na ɓiyëtúus.
15 Yakoop nak toolukka kúlkaa Esípti, ya dëkka daama bi
ga daa ya kaanohɗa. Ɓicaasammbuu ɓan kaanohu daama.
16 Faraafcaagaɓa ɓayussa Síkeem, acussa ga loyaa Abara-
ham lomee na kopa'ci ga towutaa Emoo' ga Síkeemɗa.

17 Ga waa jamaanaa Kooh jomee kimëtí' dígaa ya waatee
díŋnga Abarahamɗa deeyca, heetiigari ɓaatukka, waa wëñ
kilaw ga kúlkaa Esípti,
18 bi ga daa buu' yiliis falukohɗa. Buuraama nak
ínohéerii Yoseef.
19 Buuraama ɗúkka heetiigaruu, ya sodalla
ɓicaasammbuu, ya gítínndaɓa kijaf towutaagaɓa doonaa
ta pesoo.
20 Móyíis límu ga jamaanaama, ja ennda ku'oomaakaa
neɓlohin Kooh. Ja ɓayussa ga kaan paamci na eeci ñiin
kaahay.
21 Ga waa ja jafuɗa, kowukaa Farawoŋ kiɓetikaa
balaɓpaja, ya ko'taja fodii kowuci.

22 Fodaama Móyíis korussa ga hamhamaa ɓu-Esípti, ee ya
ennda ɓo' yilëekí'-solu ndaga wo'eencaagari na tumeencaa-
gari.
23 Ga waa Móyíis laak tíkíis tidaaŋkaah-nikiisɗa, helci
ka'ta ga kiwaaknee ɓu-Isarayeel, mbokcaagari.
24 Ya hotta daama ɓo' ga ɓu-Esípti yaa en na kisodal ɓo'
yíinoo ga ɓu-Isarayeel, yaa feekki. Ya lúukiɗohhari, ya
ëldúki'tari, appa ɓaa bok ga ɓu-Esíptiɗa.
25 Ya foogee an mbokcaagari hay ki'ínoh an Kooh waa'
kikooroh gari, ya músalɓa, wayee ɓaama ínohhii iñaama
ga.
26 Ga kooh-wíisfaa, ya hotta ɓo' ɓanak ga ɓu-Isarayeel
ɓaa enee na kiheñoh, ya waa'taɓa kijúwohi', ya wo''aɓa
an: «ɓiyaay, ɗú heñoh ya, ee ɗú ɓimbok?»
27 Yaa jekelukee mooroomciɗa nak tappa Móyíis yah
woo''ari an: «Bii fallaa buu' na atti'oh ga ɗookkíi ɓa?
28 Fu waa'too ki'ap fodaa fu apee wútúwaa ɓaa bok ga
ɓu-Esíptiɗanee?»
29 Daa Móyíis kelohee wo'eencaa caama, ya núppa, ya
ɗaakukneera ga kúlkaa Majaan. Ya ennda da bi ya laakka
towu tanak daama.
30 Tíkka ga tíkíis tidaaŋkaah-nikiis, laakka malaakaa
Kooh feeñukki ga ëgí'-dúndagaa ga yahaa jaŋjagaa
Sínayíiɗa, ga ɗuuy kiwii, kiwiikaa enee na kitak ga ɗuuy
dútúk.
31 Móyíis dalla kijaahli' ga iñaa ya hotɗa, ya yaa deey
kimalak bi jof, wayee ya kelohha koonaakaa Ha'mudii, kaa
wo''i an:
32 «Mi yërí en Koohyii ɓicaasamfu, Koohyii Abaraham,
Koohyii Ísaak, Koohyii Yakoop.» Daama, Móyíis yaa saak
ndaga kitíit, ya kaañissii kiɓëwí' has kimalak.
33 Ha'mudii tíkka ga, wo''ari an: «ɗolaa ñafa'ciigaraa
ndaga ɗekatii fu togohɗa ɗekat wisela'í'.
34 Mi hotin coonufaa heetaagoo enukoh ga kúlkaa
Esíptiɗa. Mi kelohin ti'íintaagaɓa, kërí tah mi yoosukin
kisomɓa. Diimaɗa, hay mi wossaa kúlkaa Esípti.»
35 Móyíis yaama, yërí mbokcaagari taasukee, ɓa wo''ari
an: «ɓii fallaa buu' na atti'oh ɓa?» Yërí Kooh wosee ya
kuliyuk ga heetaa ya laasɓa, koorohha ga malaakaa Kooh
feeñukee Móyíis ga dútúkaaɗa.
36 Móyíis na kihafci, yërí meydoh ɓu-Isarayeel kúlkaa
Esípti ya tummba enaama cidóoyí'-waa' na kíntaan ga
kúlkaa Esípti, ga waa ɓa paaf giiyaa wiyo'ohwaa, na ga waa
ɓa kooroh ëgí'-dúndagaa ɓa tummba ga iñaa le'in tíkíis
tidaaŋkaah-niikiisɗa.

37 Móyíis yërí wo'ee ɓu-Isarayeel an: «Kooh hayyúu
kimeydohi' ga heetiigarúu sëldíiga-Koohaa man naroo.»
38 Ga waa mbooloomaa nëgírukoh ga ëgí'-dúndagaaɗa,
yërí enee ɓan ga díkaanti ɓicaasammbuu na malaakaa
Kooh wo'ee nari ga janjagaa Sínayíiɗa, ee ya laassa ga
wo'eencaa Kooh onohi kipesɗa, ki'e'tuuca.

39 Ɓicaasammbuu sagussa kitaam ga wo'een Móyíis, ɓa
foñnjari, helɓa ɓoyukka Esípti.
40 Ɓa nakka Aaron an: «Tíɓɗaaríi koohcaa kuliyukan ga
fíkíirii, ndaga Móyíis, yaa meydoheeríi kúlkaa Esíptiɗa ɗí
ínohoo iñaa dalliɗa.»
41 Waa ennda ɗa, ɓa tíɓpa ɗoon, ɓa tummba yenɓa
koohɓa, ɓa tummba sarah ga nataalaama. Keeñɓa soossa
lool ga iñaa ɓa tíɓ na yahɓa yaama.
42 Kooh úsaayyaɓa, foñnjaɓa ɓaa jaamuk nohii, ñiidii na
olcii ga asamaanɗa fodii koohɓa. Ee iñaama sah-sah yërí
bídu ga këyítfaa sëldíiga-Koohcaa an:

«Ɗú, heetii Isarayeel,
ga wii ɗú tum sarah júu'caa
na sarah ciliis iñaa le' tíkíis tidaaŋkaah-nikiis ga ëgí'-
ɗundagaaɗa,
ɗú tumɗeeroocane?
43 Múk, ɗú koorukee taalaa Molok yaa ɗú tík Kooh
haffúuɗa,
na nataalaa ku'olkaa Reefaan yaa ɗú tík Koohɗa ɓan.
Nataalcaama ɗú ɓërí hëwíreeca, ɗú ɓaa jaamukca.
Kërí tah, mi hayyúu kitool, mi ɓayyúu daa wëñ teeraa
Babíloon ki'úsaay.»

44 Iceen tíkka ga an:

- Taalaa ɗaakohsee Bíncaa cisela'í'caa teewoh kifiili-
imunkaa Kooh na ɓicaasammbúuɗa, ɓa taabee nawa ga
ɗuuy ëgí'-dúndagaa. Taalaama, Móyíis hëwíreewa fodaa
daa Kooh teeweeriwaɗa: en ki'enaa, ya nakee Móyíis
kihëwí'wa, ya taabuk ga daa ya hot lëdírussiɗa.
45 Taalaama, ɓicaasammbuu ɓaa hayee ga fenoociɗa
laasussa gawa. Ɓa taammba nawa bi ga kúlkaa ɓa te'ee
ga heetcaa Kooh kaalee ga fíkíiɓaɗa, lak Yosúwée yërí
kuliyukee ga fíkíiɓa. Wa tessa daama bi ga jamaanaa Buu'
Dëwít.
46 Dëwít neɓlohha Kooh, ya kíimmba Kooh kiyípi'ti kaan
daa tucaasamuntaa Yakoop* jaamukohanndi.
47 Wayee Salomon yërí mëeñjoh kitawahi' Kooh kaanfaa.

---

* **7:46 7: 46** Yakoop ɓayeera ɓan teekaa Isarayeel

48 Koohyii ga ɗookaa-ɗookɗa nak dëkoo ga kaanfaa ɓo' hëwí' na yahci. Ee fodaa daa sëldíiga-Koohaa bínkaɗa, Ha'mudii wo' an:
49 «Asamaanii wërí en baŋ-buuriigoo, kakayfii ennda ditogaa' kottoo. Kon ɗú tawahɗanndoo kaan fa man na? Wala ɗú heeli'too daa mi dëkohan da man na?
50 Iñcuma ɓéeɓca, hanaa enndii yahhoo hëwí'ca?»
51 Iceen wo'issa atti'ohcaa an:
- Ɗú ɓërí yëgís ga haf ee keeñciigarúu na nofciirúu ɗú laginca pat ga kikelohi' Kooh†. Besaa en ɓéeɓ ɗú en na kilebiroh Helii yisela'í'yii, ɗú taam ɓicaasammbúu.
52 Laakin sëldíiga-Kooh yíinoo rek yaa ɓicaasammbúu hatallii ga kipese? Ɓa appa sëldíiga-Koohcaa ɗeɓ kiyéegaloh kihaykaa yijúwí'yiiɗa. Ee watifii wati ɗú onin yijúwí'yii bíiŋ, ɗú apinndi.
53 Ɗú laasin ga Waasii Kooh eroh, koorohha ga malaaka-caaɗa, wayee ɗú taabukkiiwa. Iceen tapisohussa na atoh bi kaannda.
54 Daa ɓu-paanaa wiyaakwaa kelohee wo'eencaa Iceen caama, keeñcaagaɓa caa oñ ndaga ki'aylukki, ɓa ɓaa ɗowuk.
55 Wayee, Iceen ga kihafci nak, líiffa na Helaa yisela'í'yaa; ya taaginukka asamaan, ya hotta ndamaa Kooh, ya hotta Yéesu ɓan tuukin hanohha yah-ñaabaa Kooh,
56 Iceen wo''a an:
- Malkat, mi hotin asamaanii lëgísukin, Kowukii ɓii tuukin hanoh yah-ñaabii Kooh.
57 Daa ɓa kelohee wo'eencaama, ɓa dalla kipookoh na tifiip, lagussa nofcaagaɓa, ɓa íisukka waas kíinoo mílíp ga ɗookci.
58 Ɓa fassari bi ɓa meyca nari teeraa, ɓa aawwari kitapisoh na atoh ki'appi. Ɓuwaa neehalsee ki'en seedi'ɗa, súukussa kúltícaagaɓa kakay ga kotcaa oomaa-fiilaa teeku Sóolɗa.
59 Ga daa ɓa enee Iceen kitapisoh na atoh tóohɗa, Iceen yaa kíim Kooh an:
- Yéesu, Ha'mudii, te'aa fítiigoo.
60 Lëehí'ta, ya yí''a, lessa koonaa ga ɗook an:
- Ha'mudii, kaa taabukɓa baakaarii wii! Daa ya wo'ee iñaama, ya kaannda. Kaanaa Iceen waama, Sóol fareera ga.

8

Ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa Sóol hatallaɓa ga kipesɓa

† **7:51 7: 51** Wo'eenii Iceen wo' diiɗa en fodii «ɓuwaa keeñcaa na nofcaa gúrukkii» ee waa kiwo' rek kisaŋ kikelohi' Kooh

1-2 Kaanaa Iceen waama, Sóol fareera ga. Laakka ɓiɓo'
ɓigëmí' Kooh ɓaa ɓeɓ faraaffaa Iceen, ɓa accafa, ee ɓa
kodukka lool kaanaa Iceen. Ga ɓesaa bërí Iceen apuɗa,
ɓuwaa gëmu ga Yéesu ee enu ga Yéerúsaleemɗa dalussa
kihatalu ga kipesɓa, hatal wiméeskí'. Ɓéeɓ ɓuwaa gëm ga
Yéesuɗa tasaarukohussa ga gohcaa Yúudée na caa Samarí
bi tessa apotaa'caa doŋ.
3 Wayee Sóol ga kihafci, keennda ga ɗook ɓuwaa gëm ga
Yéesuɗa, ki'íslukohɓa ngëmaagaɓa. Ya yaa aas ga kaancaa,
ya yaa am ɓuwaa gëminɗa, ɓetoo yaaloo, ya yaa laŋɓa ga
kasu.
4 Ɓéeɓ ɓuwaa tasaarukohseeɗa nak, ɓaa wíil ga ɗuuy
kúlkaa, ɓa ɓaa yéegaloh Hewhewii winéwí'wii.

Filiip yéegalohha Hewhewii winéwí'wii ga gohaa Samarí

5 Fodaama Filiip ka'ta gohaa Samarí, ga teeru wíinoo
daama, ya yaa yéegaloh Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo
Kiristaa, Músalkaatii dígohseeɗa.
6 Ɓuwaa ga dëkaaɗa tóohɓa aawussa kisúkúruk Filiip
ndaga kíntaancaa ɓa keloh ee ɓa hot ya tumiɗa, ɓa
gëmmbari.
7 En ki'enaa, raɓ ɓiyewin meyohussa na tifiip tiyaak ga
ɓuwaa ɗúukoolinɗa, ee lafañ ɓiyewin na ɓeedukí' ɓiyewin
wëkɗussa ɓan.
8 Fodaama keeñ-soos wiyaak laakka ga teeraama.
9 Wiima lak ga teeraama, laakin ɓaa ɗeɓ da ki'en, ya teeku
Simoŋ ee ya enee luhusoh. Ɓu-Samarí waaru'eera ga iñcaa
ya tumeeɗa. Ya tíkee hafci ɓo' yilëekí'-solu,
10 ee ɓéeɓ, oomaanoo, yaakoo súkúrukeera iñcaa ya
wo'iɗa. Ɓa wo'ee gari an:
- Ɓii yii yërí en doolii Kooh, wii wo'u an wa doŋ wa mínɗa.
11 Ɓa ɓaa súkúrukki dijófí' ndaga ya maañinɓa kiwaaru'i
ga luhuscaa ya tumiɗa.
12 Wayee daa Filiip yéegalohee Hewhewii winéwí'wii wo'
ga loo Nguuraa Kooh na ga loo Yéesu Kiristaaɗa, ɓéeɓ
ɓuwaa, ɓetoo yaaloo gëmmba, ɓa awwa kibëtísi'uk;
13 bi ga Simoŋ luhusohaa sah gëmmba, ya bëtísi'ussa. Ya
aawwa kitaabuk Filiip rek. Ya waaru''a lool ga kíntaancaa
na enaamacaa cidóoyí'-waa'caa ya hot Filiip tumiɗa.
14 Apotaa'caa ga Yéerúsaleemɗa nak, kelohussa an ɓu-
gohaa Samarí te'uunun Wo'eenaa Kooh ga keeñɓa. Ɓa
wossa Pee' na Saŋ daama.
15 Daa Pee' na Saŋ le'see da, ɓa kíimi'ta ɓuwaama Kooh,
ɓa laas ga Helii yisela'í'yii.
16 En ki'enaa, lak Helii yisela'í'yii yoosukkii ga yíinoo gaɓa
duum, ɓa eemee ga kibëtísi'u ga teekii Yéesu, Ha'mudii.

17 Waa ennda ɗa, Pee' na Saŋ tíkussaƀa, yaa en ƀéeƀ yah
ga haf, doo ƀa ƀaa han kilaas ga Helii yisela'í'yii.
18 Simoŋ hotta an Helii yisela'í'yii yoosukin ga ɗook
ƀuwaa ga waa apotaa'caa tíkƀa yah ga hafɗa. Ya waa'ta
kineehal Pee' na Saŋ hëelís,
19 wo''a an:
- Onattoo ƀan kimín iñuma ɗú tumiɗa, doonaa ƀaa mi tík
yah ga haf ƀéeƀ ya laas ga Helii yisela'í'yii.
20 Wayee, Pee' loffari an:
- Koparumgaraa saŋku'at ee fu saŋku'uk nawa. Iñaa
Kooh onoh, fu fooŋ an fu mínndi kilom na hëelíse?
21 Fu laakoo wa' na ƀak ga iñii yii ndaga keeñiigaraa
júƀpii ga fíkíi Kooh.
22 Kon hebukaa jafaa halaatumgaraa wibóní' wuma dúuy,
fu aaw kikíim Ha'mudii, en ɗanaa ya bayallaa halaatum-
garaa wibóní' wuma, en an mínukinaa!
23 En ki'enaa, mi hotin an fu líif na ki'iñaan ee fu ñaam-
baakaa'.
24 Simoŋ dalla kitaas an:
- Kíimɗattoo Ha'mudii na kihaffúu, en ɗanaa iñcii ɗú
wo'ɗa wíinoo gaca dalooroo.
25 Pee' na Saŋ, ga waa ƀa seedi''a, ƀa yéegalohha Wo'eenii
Ha'mudii bi ƀa lëehí'ta, ƀa ƀaa ƀoyuk Yéerúsaleem; ee
ga waasaa, ƀa ƀaa yéegaloh Hewhewii winéwí'wii ga dëk
ciyewin ga gohaa Samaríi.

Filiip bëtísi''a ƀaa dëk Ecoopíi ga waas Gaasaa

26 Laakka bes, malaakaa Ha'mudii wo''a Filiip an:
- Koluka, fu ka' ƀak iñaa hanoh meyaa'-noh yah-
seŋɗa, fu taam waasaa meyoh Yéerúsaleem aaw Gaasaaɗa.
Waasaama koorohsussii diimaɗa.
27 Filiip dalla kikoluk yaa yah. Ya hídohha na ƀo' yiyaal
yaa meyoh kúlkaa Ecoopíi, ƀaa nak enee ƀaa yóomɗu hen.
Ee ƀaa yërí en tuukkoh-alalaa buuraa Ecoopíi yiƀetiyaa
wo'si Kaandaasɗa. Ya karee Yéerúsaleem kijaamuk Kooh,
28 ee ya enee kiƀoyuk kaanƀa. Ɓaa, lak yugin ga saree-
taagari yaa jaŋ Këyítfaa Ísayíi, sëldíiga-Koohaa bínɗa.
29 Helaa yisela'í'yaa wo''a Filiip an:
- Gaawaa kitíin fu daƀ sareetaa waanee.
30 Filiip foolla, daƀpa sareetaa, ya kelohha ƀaa yaa jaŋ ga
Këyítfaa Ísayíi, sëldíiga-Koohaa bínɗa, ya meekissari an:
- Iñii fu jaŋɗa, fu ínohin yen ga sahe?
31 Ɓaa taassa an:
- Mi laakkii ƀaa lóogísohɗanndoowanaa, mi tuman na bi
mi ínoh iñii wa waa' kiwo'ɗa?
Lëehí'ta ya wo''a Filiip kilap ga sareetaa, ya yuŋ ga
yahaaci.

32 Kuďekatkii ya enee na kijaŋ ga Këyítfaa Ísayíi, sëldíiga-
Koohaaďa enee kii:
«Fodii baal, ya ƀayussa ki'apunee,
fodii kubaalkaa fiippii ga fíkíi ƀaa enndi na kinenďa,
fodaama, ya lëgíssii kúuwci.
33 Ya torohďussa ee ken onndiiri kayoh.
Kumuunci laguunun ee ya foñnjii lam.»
34 Ɓaa kúlkoh Ecoopíiďa, meekissa Filiip an:
- Wo'aaroo en neƀpaanaa, sëldíiga-Koohaa wo' loo ƀa dii?
Wo' na hafcinoo, wo' ga ƀo' yiliis?
35 Waa ennda ďa, Filiip ƀeƀpa wo'eenaa, ya abohha ga
iñaa Ísayíi, sëldíiga-Koohaa wo' yaama, ya yaa lóogísohi'ti
Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesuďa.
36 Daa ƀa en na kiyahďa, ƀa le''a ga ďekataa taakin músú,
lëehí'ta ƀaa wo''a Filiip an:
- Man músú mee, iñii kokohan ya mi bëtísi'u?
[
37 Filiip wo''ari an:
- En an fu gëmin ga keeñiigaraa ƀéeƀwanaa, fu mín
kibëtísi'u.
Ɓaa wo''ari an:
- Mi gëmin an Yéesu Kiristaa yërí en Kowukii Kooh.]
38 Ga saasi, ƀaa dalla kinakoh sareetaa tuukiru, Filiip na
ƀaa yoosukussa ga ďuuy músúmaa, Filiip bëtísi''ari.
39 Daa ƀa mey músúmaa hen, Helii Ha'mudii bëffa Filiip,
ƀaa kúlkoh Ecoopíiďa hotissiiri. Wayee ƀaa yaa yah waasci
na keeñ wisósí'.
40 Filiip nak, meyneera teeraa Asot, ya yaa yéegaloh
Hewhewii winéwí'wii; ya taammba teeru na teeru, bi ga
daa ya le'oh teeraa Sesareeďa.

9

Sóol gëmmba ga Yéesu
(Tumeen 22: 6-16; 26: 12-18)

1 Wiima lak Sóol yii lís kidíguk ki'ap tëelíbéecaa
Ha'mudii, ya ka'ta ga ha'-kaadaa sarahohcaa kikíimmbi,
këyítfaa ya teewohan ga ƀuwaa kuliyuk ga jaangu-
yaawúu'caa ga teeraa Damaasďa,
2 en ďanaa ƀuwaa ya laak daama ee boku ga waasii
Ha'mudiiďa, ennda ƀeti, ennda yaal, ya amƀa, ya haydohƀa
Yéerúsaleem.
3 Lak ya yaa ga waas Damaas, ee ya deeyin teeraa, dalla
kilaak lee'laataa meyoh asamaan: wa ennda mareet ga
ďookci, bi wíillari.
4 Ya keennda kakay. Ya kelohha koonaa, kaa wo''i an:
- Sóol! Sóol, iñii tah ya fu hatalloo ga kipes?

5 Ya taassa an:
- Kiyaakii, fu yërí en ɓa? Koonaakaa wo''ari an:
- Mi yërí en Yéesu yii fu hatal ga kipesɗa.
6 Wayee koluka nak, fu aas ɗuuy teerum. Daama, fu hay kiwo'u iñaa fu jom kitumɗa.
7 Ɓuwaa taabee nariɗa tuukussa, tíitussa bi ɓa mínoo kiwo', ɓa kelohee ga koonaakaa wayee ɓa hottii ɓo'.
8 Sóol kolukka, wayee ga daa hascaagari buulɗa tóoh, ya hotissii dara. Ɓa ammbari ga yah, kile'dohhi teeraa Damaas.
9 Tummba bes kaahay, caa ya hotoo, ya ñammbii, ya anndii.
10 Wiima, lak laakin ga teeraa Damaas tëelíbéenaa teeku Anañaas, Ha'mudii feeñukkari ga heey wo''ari an:
- Anañaas! Anañaas taassa an:
- Mi yee, Ha'mudii.
11 Ha'mudii wo''ari an:
- Karaa diima-diima kaan Yúdaa, ga waasaa wo'u waasaa wiyólóhí'waaɗa, fu meekisoh ɓaa teeku Sóol ee meyoh teeraa Taarsaɗa. Ya yaa da, ee diima deŋ yaa kíim Kooh.
12 Ya hotin ga heey ɓaa teeku Anañaas, aassa gari ga kaanfaa, tíkkari yah ga haf doonaa ya hotis.
13 Anañaas nak wo''a an:
- Ha'mudii, mi kelohin ga ɓo' ɓiyewin iñcaa cibóní'caa ɓaa yaama tum ɓuwaagaraa ga Yéerúsaleemɗa.
14 Ee sah ya hayin dii, taam na doolaa sarahohcaa ɓiyaakɓaa onndi, kiɓay ɓéeɓ ɓuwii en na kikíim ga teekfuɗa.
15 Wayee, Ha'mudii wo''ari an:
- Karaa hen rek, ɓaa yaama mi yërí tanukki ki-jeriñukohhi, ya le'doh teekiigoo ga fíkíi ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa, fíkíi buu'cii, na fíkíi ɓu-Isarayeel.
16 Mi hayyi kiteeɓ na kihaffoo ɓéeɓ coonucaa ya jom kiday ndaga teekiigooɗa.
17 Waa ennda ɗa, Anañaas ka'ta, ya aassa kaanfaa. Ya tíkka Sóol yahcaagari, wo''ari an:
- Sóol, mbokiigoo, Yéesu, Ha'mudii yaa feeñukeeraa ga waasaa fu koorohee kihay diiɗa, yërí wossoo garaa en ɗanaa fu hotis, ee fu líif na Helii yisela'í'yii.
18 Ga saasi, iñcaa man na wëesée-jën keenohha hascaa Sóol, ya hotissa. Waa ennda ɗa, ya kolukka bëtísi'ukka.
19 Lëehí'ta ya ñammba, ya mínnda kituuk.

Sóol yaa jëgíroh Hewhewii winéwí'wii ga Damaas

Waa ennda ɗa, Sóol tessa na tëelíbéecaa Yéesu ee dëku teeraa Damaasɗa, bi sammba kimaañ.

20 Ya sekkii iñaa maañ, ya aawwa kijangat ga ɗuuy
jaangu-yaawúu'caa an Yéesu yërí en Kowukii Kooh.
21 Ɓéeɓ ɓuwaa kelohee iñaa Sóol wo' yaama, waaru'ussa
bi ɓaa wo' an:
- Caɓ! Hanaa enndii ɓii yii yërí enee ga Yéerúsaleem, yaa
hatal ga kipes ɓuwii gëm ga Yéesuɗa? Enndii ki'am ɓuwii
gëm ga Yéesu, na kiɓayɓa Yéerúsaleem ga sarahohcaa
ɓiyaakɓaa haydoheeri diine?
22 Sóol nak wëñnja ɗa kiyëgís ga jangataagari.
Yaawúu'caa dëku Damaasɗa, laakussii iñaa ɓa wo'anndi
ndaga ya teeweeɓa hen bi lee'ta an Yéesu yërí en Kiristaanii.
23 Ka'ta bi maañnja, yaawúu'caa hotohussa ga díkaantiɓa
ki'ap Sóol,
24 wayee Sóol yéeŋnga iñaa bok ga. Wekoo, nohoo ɓa ɓaa
watuk, bi ga halcaa teeraa, doonaa ɓa mínndi ki'ap.
25 Waa ennda ɗa, tëelíbéecaa Yéesu Sóol jëgíreeɗa
ɓayussari ga wek, ɓa ekkari ga Kosu, yoolussari ga fenoo
míiraa dëkaa doonaa ya mín kisaan.

Sóol ka'ta Yéerúsaleem

26 Sóol le''a Yéerúsaleem, ya waa'ta kitaam na
tëelíbéecaa Yéesuɗa, wayee ɓéeɓ niikkari ndaga ɓa
gëméerii kayoh-kayohɗa an ya enin tëelíbée Yéesu.
27 Waa ennda ɗa, Barnabaas ɓeɓpari, ɓayyari ga
Apotaa'caa. Ya ɓéestí'taɓa daa Sóol hotee Ha'mudii ga
waasaa, ee Ha'mudii wo''a nariɗa, na daa ya daanee
kijëgíroh ga teekaa Yéesu ga Damaasɗa.
28 Aboh ga besaa bërii, Sóol taammba naɓa, ɓa ɓaa kari,
ɓa ɓaa hayi ga ɗuuy Yéerúsaleem, ɓa ɓaa jëgíroh ga teekii
Ha'mudii ga fíkíi ɓéeɓ.
29 Ya yaa ka' ga Yaawúu'caa laksi kiGerekɗa, ya yaa
saawal naɓa, wayee ɓaama waa'seeri ki'ap.
30 Ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa, daa ɓa yéegeeka, ɓa ɓayya
Sóol teeraa Sesaree. Ya meyohha daama, ya yaa yah waa
Tarsa.
31 Ɓodaama, ɓuwaa gëmu ga Yéesu dëku ga gohaa
Yúudée, waa Gëlílée, na waa Samaríiɗa hannda kilaaku
jam. Ɓuwaa ɓaa wëñ kiyëgís ga ngëmaa, ɓa niikka
Ha'mudii ga kipesɓa, ee Helaa yisela'í'yaa amɗohhaɓa, ɓaa
wëñ kiɓaatuk.

Pee' wëkí'ta Aynee ga teeraa Lídaa

32 Wiima lak Pee' yaa wíil daa en ɓéeɓ. Laakka bes, ya
ka'ta teeraa Lídaa, ga ɓuwaa en ɓuu Kooh daamaɗa.
33 Ya laakka daama ɓaa teeku Aynee. Ɓaama lak faanukin
tíkíis tiyitnataahay, ndaga ya lafañee hen.
34 Pee' wo''ari an:

- Aynee, Yéesu Kiristaa yërí wëkí'taa, koluka fu lari' haffu fayaaŋfiigaraa. Ga saasi Aynee kolukka.
35 Daa ɓéeɓ ɓu-Lídaa na ɓéeɓ gohaa Sarom hotseeri, ɓa súpítta kipeskaagaɓa ɓa gëmmba ga Ha'mudii.

Pee' mílísi'ta Tabítaa

36 Wiima, ga teeraa Yopee, lak laakin ɓetifaa teeku Tabítaa ee fa gëmin ga Yéesu. Teekaama wo'si «Dorkaas» ga kiGerek: wërí en «Nuuh». Ɓetifaama dëkee ga kitum enaama yijófí' na kidímal ɓuwaa laakooɗa.
37 Ga ɓescaama, ɓetifaa keennda ɗúukool, fa kaannda. Fa ɓookussa, lëehí'ta fa faanussa ga túuyaa hanoh ɗook ga taahaaɗa.
38 Tëelíbéecaa Yéesu ee dëku Yopeeɗa, lak yéeguunun an Pee' yaa ga Lídaa. Lídaa na Yopee úsaayohussii dara. Ɓa wossa ɓo' ɓanak ga Pee' kiwo''i an: «Dímalaaríi, fu gaaw kihay garíi.»
39 Pee' taammba naɓa ga saasi. Daa ya le'ee, ɓa ɓayyari túuyaa faraaffaa faanohuɗa. Ɓéeɓ ɓeticaa ɓiyaalɓa kaanin ee ɓa ɓihúnís Tabítaaɗa, hayussa gari na tilooyoh. Ɓa ɓaa teeɓpi mariñee'caa na kúltícaa Tabítaa daanee kiñëekí' ga waa ya pesohɗa.
40 Pee' meydohhaɓa ɓéeɓɓa fooh, ya yí''a, kíimmba Kooh. Lëehí'ta ya mëeñsukka ga faraaffaa, wo''a an:
- Tabítaa, kolka!
Tabítaa malakka, ee daa ya hotee Pee' hen, ya kolukka, yuŋnga.
41 Pee' ammbari ga yah, dímallari ya koluk. Lëehí'ta Pee' ɓayya ɓuwaa gëmuunun Kooh enu daɗa, na ɓeticaa ɓiyaalɓa kaaninɗa; ɓa hayya, ya teeɓpaɓa Tabítaa, lak mílísin.
42 Iñaa hew yaama síwwa ga teeraa Yopee ee ɓo' ɓiyewin gëmussa ga Ha'mudii.
43 Waa ennda ɗa, Pee' tessa ga Yopee bi maañnja ga kaan ɓo', yaa teeku Simoŋ ee ya iñaa tíyoh-on.

10

Korney hotta malaakaa Kooh ga heey

1 Laakeera ga teeraa Sesaree ɓaa teeku Korney. Ya kuliyuki ɓo' ɓitéemée' ga lagaa soldaa'caa ɓu-Room wo'si «Ítalíiɗa».
2 Ɓaa yaama enee ɓo' yigëmí' Kooh ee niikeera Kooh ya na ɓu-kaanci ɓéeɓɓa. Ya yewineera kidímal yaawúu'caa laaksooɗa ee ya tagohéeríi na kikíim Kooh.
3 Laakka bes, ga wahtu kigoonaluk, iñaa ammbari fodii heey, ya hotta faŋ malaakaa Kooh feeñukki, wo''ari an:

- Korney!
4 Korney ennda hascaagari jak ga malaakaa, ya dalla
kitíit, meekissari an:
- Kiyaakii, iñii laak ya? Malaakaa wo''ari an:
- Kooh tookin iñii fu kíimmbiɗa ee ya hotin dii fu amɗohi
ɓuwii laakooɗa.
5 Diima nak wosaa ɓiɓo' Yopee, ga ɓaa teeku Simoŋ ee
ɓaysi Pee'.
6 Ya yaa ga kaan ɓaa teeku Simoŋ, yaa tíyi on ee kaanci
faa ga yahaa giiyaa.
7 Ga waa malaakaa wo'ee nari ka'ɗa, Korney ɓayya ga
súrgacaagari ɓanak, na soldaa' yigëmí' Kooh ga ɓaa ya
kuliyukɗa.
8 Ya ɓéestí'ta tóoh iñaa heweeɗa, lëehí'ta, ya wossaɓa
teeraa Yopee.
9 Ga kooh-wíisfaa, lak ɓuwaa Korney woseeɗa ɓaa ga
waas ee ɓa deeyin teeraa Yopee. Wiima lak Pee' lapin
ɗook taahaa kaan Simoŋ, tíyoh-odaa, kikíim Kooh ga wahtu
cuunoh.
10 Kiyaaɓ daɓpari, ya waa'ta kiñam. Lakanaa ya yaa
tíkɗu cuunoh, iñaa ammbari fodii heey,
11 ya hot Asamaan lëgískin, iñaa man na píis wiyaak, waa
abu ga siñdaacaa cinikiiscaa waa yoosuk, meyoh asamaan.
12 Ga ɗuuy píisaama, heet rawaa en ɓéeɓ waa ga: ennda
ha'-kot cinikiis, ennda ɓii fasukiɗa, ennda heet selaa en
ɓéeɓ.
13 Laakka koonaakaa wo' Pee' an:
- Pee' kolka, fu ap, fu ñam!
14 Pee' taassa an:
- Múk, Ha'mudii, mi mosoo kiñam iñaa tabin na iñaa
settii ga fíkíi Kooh.
15 Koonaakaa wo'issa kotaa kukanakkaa an:
- Iñaa Kooh wo' an setin ga fíkíici, kaa tíkwa iñaa tabin.
16 Iñaama, ennda ɗa waas kaahay, lëehí'ta ga saasi píisaa
lappa asamaan.
17 Lak Pee' jaahli'in ee yaa lís kiraas ga helci ati iñaa ya
hot yaama waa' ya kiwo'. Wahtaama nak ɓuwaa Korney
woseeɗa le'ussa, ɓa meekisohha bi ɓa le''a kaan Simoŋ, ɓa
tuukka ga hal-kaadaa.
18 Ɓa ɓëytohha, ɓa meekisohha an:
- Simoŋ yii wo'u Pee'ɗa en ga kaanfii fiine?
19 Pee' nak, lak yaa lís kihalaat ga iñaa ya hotɗa, Helaa
yisela'í'yaa dallari kiwo' an:
- Ɓo' ɓaahay ɓee ee soolukussaa.
20 Kolka fu yoosuk fu taam naɓa ee kaa laak hel kanak ga,
ndaga mi yërí wosɓa.
21 Pee' yoosukka, ka'ta ga ɓuwaa, wo''aɓa an:

- Mi yërí en ɓii ɗú waa' kihotɗa. Iñii enee kottúu ya?
22 Ɓa taassari an:
- Korney, yaa kuliyuk ga soldaa'caaɗa, yërí wossíi. Ya enin ɓaa júwin ee niikin Kooh, ee ɓéeɓ yaawúu'cii seedi'inka gari. Laak malaakaa Kooh dígalli kiɓaylukkaa fu ka' kaanci, ya súkúrukkaa ga iñaa fu jommbi kiwo'ɗa.
23 Waa ennda ɗa, Pee' paafdohhaɓa ɗuuy kaanfaa, ya néehí'taɓa daama bi Kooh wíissa. Ga kooh-wíisfaa, Pee' tíkukka ga waas, yaa yah naɓa. Laakeera ɓiɓo' ɓaa ɓenndi ga ɓuwaa gëmu ga Yéesu ee dëku Yopeeɗa.
24 Ga besaa tík gaɗa, ya le''a teeraa Sesaree. Wi-ima nak, lak Korney hídírohin ɓu-kaanci na fiiliimun-kumuuncaagari, ɓii sekki.
25 Ga waa Pee' en na ki'aas kaanfaaɗa, Korney hayya, kihídohnee nari, ya jafukka kakay ga kotcaagari, yí''a ga fíkíici.
26 Wayee Pee' ammbari, yaa ɓëwí'ti, wo''ari an:
- Kolka Korney! Mi ɓan, mi ɓo' doŋ fodii garaa.
27 Lëehí'ta Pee' yaa saawal nari bi ɓa aassa kaanfaa. Pee' nak hotta ɓuwaa ga ɗuuy kaanfaa, hídírukohuunun ɓiyewin.
28 Ya dalla kiwo' an:
- Fodii dii ɗú ínohkaɗa, ɓaa en yaawúu' hoonohuunun ki'aboh na ɓaa enndii yaawúu' ee hoonohuunun ki'aas kaaanci. Wayee Kooh teewinndoo, mi na kihaffoo, an Ken jomoo kiwo' ɓo' an kitaam nari tabin wala an ya settii.
29 Ërí tah mi laakkii hel kanak ga kihay dii ga wii ɗú ɓaylukkooɗa. Kon diimaɗa soolii enee ya?
30 Korney taassa an:
- Laakin bes kaahay ga wati, ga wahtii ɗu kíimohi Kooh ga kigoonaluk ɗu enoh wii sii'ɗa, mi enee dii ga kaanndoo, mi yaa kíim Kooh. Mi yéeŋngiinaa, mi hotta ɓo' yaa ekukin kúltí cimélící', meyin mël ga fíkíiroo,
31 ɓaa wo''aroo an: «Korney, Kooh tookɗinndaa iñaa fu kíimeeriɗa, ee ya hotin ga dii fu took kidímal ɓuwii laakooɗa.
32 Diima nak, wosaa ɓiɓo' teeraa Yopee, ga ɓo' yaa teeku Simoŋ ee ɓaysi Pee'. Ya yaa ga kaan ɓo' yaa teeku Simoŋ, iñaa tíyoh-on ee kaanci faa ga yahaa giiyaa.
33 Ga saasi mi wosohharaa kikoo'nee, ee ga dii fu hayinɗa, iñii fu tumɗa jofin. Kon ɗí ɓéeɓpíi ɗí ɓee ga fíkíi Kooh kisúkúruk ɓéeɓ iñii Ha'mudii nakkaa kiwo''íiɗa.»

Jangataa Pee' ga kaan Korney

34 Waa ennda ɗa, Pee' ɓeɓpa wo'eenaa, wo''a an:
- Diima, mi ínohin kayoh-kayohɗa an Kooh tík ɓuwii ɓa wíinoo ga fíkíici.

35 En ki'enaa, ɓéeɓ ɓaa fu niikki, ee fu tumi iñaa júwin
ga fíkíicinaa, ga heetaa fu mín kibokoh ga ëldúna tóoh, fu
neɓlohinndi.
36 Ya wosohin wo'eenaagari ga ɓu-Isarayeel, ya
yéegalohha ga ɗuuyɓa Hewhewii winéwí'wii haydoh
jam kesiɗa, koorohha ga Yéesu Kiristaa, yii en Ha'mudii
ɓuwii ɓéeɓ ga ëldúnaɗa.
37 Ga iñaa tík ga waa Saŋ ɓëytoh ɓuwaa kibëtísi'ukneeɗa,
ɗú ínohin iñaa hewee, síwwa ga kúlkaa Yúudée ɓéeɓ ee
dalohee gohaa Gëlíléeɗa.
38 Yéesu Nasareet yaama, Kooh faleeri, so'tari doolaa
meyoh ga Helii yisela'í'yii, ya yaa wíil daa en ɓéeɓ kitum
enaama cijófí', ya yaa wëkí' ɓéeɓ ɓuwaa Seytaani laakee
dooli ga ɗookɓaɗa ndaga Kooh taabee nari.
39 Ɗí nak, ɗí seedi'in ɓéeɓ iñaa ya tum ga kúlkaa
yaawúu'caa na ɓan ga Yéerúsaleemɗa. Ɓa appari ga waa
ɓa daayci ga kuraanaaɗa.
40 Wayee ga besaa wukaahaywaa tík gaɗa, Kooh
mílísi'tari, onndari kifeeñuk.
41 Ya feeñukkii nak ga ɓuwii ɓéeɓɓa wayee enee ga
ɓuwaa Kooh tanukee balaa bëríinaa, ɓa en seediɗa: ennda
ɗí ɓii, ɗí bokin nari kiñam na ki'an ga waa ya mílís ga
ɓuwaa kaaninɗa.
42 Yéesu yaama, yërí ebillíi kijangat ga ɗuuy heetii
yaawúu'cii na kiseedi' an Kooh yërí falli ki'atti ɓuwii pesɗa
na ɓuwii kaaninɗa.
43 Sëldíiga-Koohcaa ɓéeɓɓa seedi'uunun ga Yéesu an:
ɓéeɓ ɓaa fu gëm garinaa, ga doolaa teekaagari, fu hay
kibaylu baakaa'caagaraa.

Helaa yisela'í'yaa yoosukka ga ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa

44 Lakanaa Pee' yaa lís kiwo' fodaama, Helaa yisela'í'yaa
yoosukka ga ɗook ɓéeɓ ɓuwaa enee na kisúkúruk
wo'eenaagariɗa.
45 Yaawúu'caa gëm ga Yéesu ee taamsee na Pee'ɗa,
jaahli'ussa lool ga daa Helaa yisela'í'yaa Kooh onohɗa
yoosukin ɓan ga ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa.
46 En ki'enaa, ɓa kelohee ɓuwaa ɓaa wo' lak ciliis ee ɓa
ɓaa kañ kiyakkaa Kooh. Waa ennda ɗa, Pee' dalla kiwo' an:

47 - Ɓo' mínin ɓuwii ɓii kihoonoh kibëtísi'u ga músú ee
lak fodii garuu, ɓa laasin ga Helii yisela'í'yiinee?

48 Fodaama ya ebilohha ɓa bëtísi'u ga teekii Yéesu
Kiristaa. Lëehí'ta ɓa kíimmbari ya tes naɓa bi sam kimaañ.

11

Pee' ɓéestí'ta ɓuwaa gëm ga Yéesu dëku Yéerúsaleemɗa iñaa ya tumɗa

1 Waa ennda ɗa, apotaa'caa na mbok-kerceencaa enu
ga gohaa Yúudéeɗa kelohussa an bi ga ɓuwaa enussii
yaawúu'ɗa sah laasuunun ga wo'eenaa Kooh.
2 Ga waa Pee' ɓoyuk Yéerúsaleemɗa nak, yaawúu'caa
gëm ga Yéesuɗa ɓaa ña'ti an:
3 - Iñii tah ya fu aas kaancaa ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa bi
sah fu ñam naɓa?
4 Daama nak Pee' awwaɓa kiɓéestí' wíinoo wíinoo tóoh
iñaa heweeɗa.
5 Ya wo''aɓa an:
- Laakee bes mi enee na kikíim Kooh ga teeraa Yopee,
iñaa ammbaroo fodii heey, mi hotta enaama waa yoosukoh
asamaan, waa hay kakay mannda na píis wiyaak, waa abu
ga siñdaacaa cinikiiscaa, wa hayya bi garoo.
6 Mi malakka ɗuuygaa dijófí' mi hotta ga raɓ, ha'-kot
nikiiscii na raɓ luufcii na ɓii fasukiɗa, na selcii.
7 Waa ennda ɗa, mi kelohha koonaakaa wo''oo an: «Pee'
kolka, fu ap, fu ñam.»
8 Wayee mi taassa an: «Múk Ha'mudii, ndaga iñaa tabin
kiñam na iñaa settii ga fíkíifu mosoo ki'aas kúuwroo.»
9 Koonaakaa wo'issa ga asamaan kot kukanak an: «Iñaa
Kooh wo' an setin, kaa tíkwa iñaa tabin.»
10 Iñaa tummba ɗa bi ennda waas kaahay, lëehí'ta tóoh
ɓoykidohussa asamaan.
11 Ga wahtaama siiy, laakka ɓo' ɓaahay ɓaa hayu kaanfaa
ɗí enoheeɗa. Ɓa meyohee teeraa Sesaree ee ɓa wossee
garoo.
12 Helii yisela'í'yii wo''aroo kika' naɓa ee mi hanat kilaak
hel kanak ga. Fodaama mbok-kerceencii ɓiyitniinooɓii ɗú
hot ɓii taabussa naroo bi ga kaan Korney.
13 Korney nak ɓéestí'taríi an laak malaakaa Kooh hayee
gari ga kaanci, wo''ari an: «Wosohaa teeraa Yopee
kikoo'nee Simoŋ yaa teeku Pee'ɗa.
14 Ya hayyaa kiwo' wo'eencaa onanndaa kimúc, fu na ɓu-
kaanfu ɓéeɓɓa.»
15 Daa mi dal naɓa kiwo' hen rek, Helii yisela'í'yii
yoosukka ga ɗookɓa fodaa ya yoosukee ga ɗookkuu ga
dalaaraaɗa.
16 Ga saasi, mi níindísukka wo'eenaa Ha'mudii wo'ee an:
«Saŋ bëtísi'ee ga músú, wayee ɗú, ɗú yah kibëtísi'u ga
Helii yisela'í'yii.»

17 Kon, waa Kooh yërí onɓa Helii yisela'í'yii fodii dii ya
oneeruuwa ga waa ɗu gëm ga Yéesu Kiristaa, Ha'mudiiɗa,
mi mínee ɓa ki'en bi mi kokoh Kooh kitum iñaa ya waa'ɗa.
18 Daa ɓuwaa kelohee wo'eencaama, ɓa laakissii iñaa ɓa
wo'an ee ɓa ɓaa kañ Kooh an:
- Kon kay kayoh, Kooh onin bi ga ɓuwii enussii yaawúu'ɗa
kisúpít kipeskiigaɓa, doonaa ɓa laas ga kipeskii kukayohkii.

Jaangu tuukɗussa ga teeraa Añcoos

19 Kihatal ga kipeskaa laakee, ga waa Iceen kaanɗa, tahha
ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa wesohha daa en ɓéeɓ. Ɓa ka'ta bi
ga gohaa Fenísíi na waa Sípa' giiyaa wíilɗa, na waa Añcoos,
ɓa ɓaa yéegaloh wo'eenaa Kooh wayee ɓa eemdoheewa ga
yaawúu'caa doŋ.
20 Wayee nak laakeera gaɓa ɓuwaa meyohsee Sípa' na
teeraa Síreen, ɓaa ka' Añcoos kiyéegalohnee ga ɓuwaa
enussii yaawúu'ɗa Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu
Kiristaa, Ha'mudiiɗa.
21 Doolaa Ha'mudii taammba naɓa bi ɓo' ɓiyewin
gëmussa ee ɓa súpítta kipeskaagaɓa, ɓa gëmmba Ha'mudii.
22 Ɓuwaa gëm ga Yéesu ee dëku Yéerúsaleemɗa kelo-
hussa iñaa laakɗa, ɓa wossa Barnabaas Añcoos.
23 Ga waa ya le'ɗa, ya hotta daa Kooh hín kibarkeel
ɓuwaamaɗa, keeñci soossa ga lool. Ya yaa daasɓa ɓéeɓɓa
ɓa taabuk ngëmaa ɓa laak ga Ha'mudiiɗa na keeñ wiyëgísí'.
24 Barnabaas nak enee ɓo' yijófí', yaa líifin na Helii
yisela'í'yii na ngëm ɓan. Fodaama, ɓiɓo' ɓigëñ gëmussa
ga Ha'mudii.
25 Waa ennda ɗa, Barnabaas ka'ta teeraa Tarsa kikoo'nee
Sóol.
26 Daa ya hoteeri, ya haydohhari Añcoos. Ɓa ɓanak, ɓa
tummba kíis kimúlúŋ ga ɗuuy tëelíbéecaa Yéesu ee enu ga
Añcoosɗa, ee ɓa jëgí'ta ɓo' ɓigëñ. Ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa
ɗeɓ kiɓayu «ɓikerceen» ga teeraa Añcoos.
27 Ga bescaama, laakka sëldíiga-Koohcaa meyohu
Yéerúsaleem, hayussa Añcoos.
28 Yíinoo gaɓa, ee teeku Agabus, Helii yisela'í'yii
ínohlukohhari an a' wiyaak hay kilaak ga ëldúna tóoh, ya
yéegalohha ka. En ki'enaa, araama laakka hídukoh lak
buu' Kólóot yërí nguurukee ga jamaanaama.
29 Waa ennda ɗa, mbok-kerceencaa ga Añcoosɗa
júwohussa ga kiwosoh dímal ga mbok-kerceencaagaɓa enu
ga gohaa Yúudéeɗa, yaa en ɓéeɓ ga iñaa ya mín ki'erohɗa.
30 Ennda iñaa ɓa tumɗa: ɓa wosohha ga yaakcaa ga
jaangucaa ga Yúudéeɗa iñcaa ɓa onohɗa, Barnabaas na
Sóol ɓayuca.

12

Saak apussa, Pee' lagussa ga kasu

1 Ga jamaanaama, Eroot, buuraa ennda ga kisodal ɓiɓo'
ga kerceencaa.
2 Ya gú'lukka na kalaɓ hafaa Saak, yaak Saŋ.
3 Daa ya hotee an iñaa ya tumɗa neɓlohin yaawúu'caa,
ya amlukka Pee' ɓan. Iñaama hídukohee ga feetaa
yaawúu'caa ñamohi mbúurúcaa tumsoo lëwíi'ɗa.
4 Daa ya amlukee Pee', ya laŋngari ga kasu, ya tuuki'ta
laŋ cinikiis ga soldaa', ca hëyrohhi kiwatuk: lagaa en ɓéeɓ
soldaa' ɓinikiis. Ya waaree Paakaa* paafaa ya ɓayyi ga fíkíi
ɓuwaa, ɓa atti''i.
5 Fodaama, Pee' yaa watuku ga kasaa ee kerceencaa
enussa ga kikíimi'ti Kooh ga daa ɓa wëñ kimínɗa.

Pee' meydohussa ga kasaa

6 Buu' Eroot tuukee ga kiɓay Pee' ga fíkíi ɓuwaa ya atti'u.
Wayee ga wekaama ee kooh-wíisfaa ya jomee ki'atti'ohuɗa,
Pee' enee na kineeh ga díkaanti soldaa' ɓanak, ee lak
yahcaagari pokuunun gaɓa na ceen kanak. Ga kúuw-
halkaa kasaa, laakka soldaa'caa tuuk da kiwatuk.
7 Laakka malaakaaHa'mudii mey mël ga fíkíici, túuyaa
lee'ta lañ. Malaakaa fëekí'ta Pee' ga hëbúusaa, yúunndari,
wo''ari an:
- Kolka gaaw! Ceencaa poksee ga yahcaa Pee'ɗa, keennda.
8 Malaakaa wo'issari an:
- Pëkírukka, fu ekuk ñafa'ciigaraa. Pee' tummba ɗa.
Malaakaa tíkka ga an:
- Ekukaa kúltífiigaraa, fu taam ga fenooroo.
9 Pee' taammba ga fenoo malaakaa, meyca kasaa. Ya
gëméeríi sah an iñaa malaakaa tum yaama laakin kayoh-
kayohɗa, ya foogee an iñaa heey.
10 Fodaama ɓa paaffa soldaa'caa ɓa ɗeɓ gaɓa kile'ɗa, ɓa
paaffa ɓaa tík gaɗa, ɓa le''a hal-pewiñaa ëewruk teeraaɗa.
Halaa lëgíssa hafwa ga fíkíiɓa, ɓa meyca, ɓa taammba
mbedi ɓaa yah. Malaakaa ennda mes, foñnjari.
11 Ga ɗekataama, Pee' hannda ki'ínoh iñaa laakɗa, ya
wo''a an:
- Mi ínohin kimma, kayoh-kayohɗa Ha'mudii yërí wos
malaakii garoo, ya músalinndoo ga yah Eroot na ɓéeɓ iñaa
yaawúu'caa waaree dallooɗa.
12 Fodaama tóoh lee'ta ga hafaagari, ya yaa yah kaan
Mërí, eew Saŋ yaa ɓaysi Markaɗa, lak laakin ɓo' ɓiyewin
ɓaa hídírukoh daama, ɓaa kíim Kooh.

---

* **12:4 12: 4** «Paakaa» wërí en feetaa wo'u ga 12: 3

13 Pee' fëekí'ta ga hal-kaadaa, laakka súrga yiɓeti yaa
teeku Root, hayya kimalak.
14 Daa ya ínohsohee koonaakaa Pee', keeñci soossa ga
bi ya lëgíssii sah halaa, wayee ya nammba kifool hen
kiyéegalnee ɓuwaa ga ɗuuyɗa an:
- Pee' yërí, yaa tuukka ga halaa, ga fooh.
15 Ɓa wo''ari an:
- Hanaa fu dof hen! Wayee ya yëgíssa ga an iñaa kayoh.
Ɓa dalla kiwo' an:
- Kon Malaakaagari yërí.
16 Pee' nak líssa kifëekí' ga halaa. Daa ɓa lëgísee, ɓa
hotta an yërí ya, ɓa waaru''a.
17 Pee' múuffa yah ga kúuw kiɗékóhí' ɓuwaa, ya
ɓéestí'taɓa daa Ha'mudii tum bi meydohhari ga kasaaɗa.
Lëehí'ta ya wo''aɓa an:
- Karat ɗú yéegalka Saak na mbok-kerceencaa tesɗa.
Lëehí'ta ya meyca, yaa yah ɗekat wiliis.
18 Ga waa Kooh wíisɗa, soldaa'caa lëyussa lool, ɓa ɓaa
meekisoh iñaa mín Pee' kidalɗa.
19 Eroot ebilohha kiraasnee Pee', wayee ken hottiiri. Ya
ɓaylukka soldaa'caa, ya meekissaɓa daa ɓa tumee bi Pee'
saanndaɗa, lëehí'ta ya nakohhaɓa ki'ap. Waa ennda ɗa
Eroot meyohha gohaa Yúudée, ka'ta teeraa Sesaree, ya
ennda daama bi sammba kimaañ.

Kaanaa buu' Eroot

20 Wiima lak buu' Eroot aylukohin na ɓu-Tíi', na ɓu-Sídoŋ.
Ɓuwaama júwohussa ga kika', ɓa malakneeri. Ɓa ɗúkohha
na Balastus, yaa tuukuk túuyaa buuraaɗa, ya dímalɓa ga.
Waa ennda ɗa, ɓa kíimmba Eroot kijúwoh naɓa ndaga
dúndaagaɓa tóoh meyohee kúlkaa buuraa.
21 Ga waa besaa ɓa abeeɗa le''a, Eroot ekukka kúltí-
buu'faagari, ya kerukka ga baŋ-buuraagari, ya yaa jangat
ɓuwaa.
22 Ɓuwaa ɓaa fiip an:
- Laak Kooh yaa en na kiwo', enndii ɓo'-súusúus doŋ wo'
naruu!
23 Ga wahtaama siiy, laakka malaakaa Ha'mudii mík
Eroot ndaga daa ya e'tii Kooh ndamɗa. Laakka nasucaa
soogu lookaa, ɓaa ñammbi, ya kaannda.
24 Waa ennda ɗa wo'eenaa Kooh waa wëñ kisíw,
tëelíbéecaa ɓaa wëñ kiɓaatuk.
25 Barnabaas na Sóol nak, ga waa ɓa lëehí' kitum
lëgëyaagaɓa ga Yéerúsaleemɗa, ɓa ɓoykissa ee ɓa
ɓaydohha Saŋ, yaa ɓaysi Markaɗa.

13

Kooh wossa Barnabaas na Sóol

1 Ga Añcoos nak laakeera ɓisëldíiga-Kooh na ɓijëgíroh-
waas ga ɓuwaa gëmu ga Yéesu enu daamaɗa. Enee ɓuwii
ɓii: Barnabaas, Simewoŋ ee ɓaysi Súusúus, Lusiyus yaa
dëk teeraa Síreenɗa, Manayeen yaa bokee kikoruk na Eroot,
gúwernëeraaɗa, na Sóol.
2 Laakka bes, ɓa enee na kijaamuk Ha'mudii ɓa ɓaa oo',
Helii yisela'í'yii wo''aɓa an:
- Faanɗattoo haŋ Barnabaas na Sóol, ɓa tum lëgëyaa tah
mi ɓayohɓaɗa.
3 Waa ennda ɗa, ɓa lëestí'ta ki'oo' na kikíim Kooh, ɓa
tíkka Barnabaas na Sóol yah ga haf, ɓa íissaɓa, ɓa ɓaa yah.

Barnabaas na Sóol karussa Sipa'

4 Fodaama Helaa yisela'í'yaa wossa Barnabaas na Sóol
kika' dëkaa wo'u Selësíi, ɓa aasohha gaal-giiy daama, ɓa
ɓaa yah Sípa' dëkaa giiyaa wíilɗa.
5 Ga waa ɓa le''a Salamín, ɓa aawwa kiyéegaloh
wo'eenaa Kooh ga ɗuuy jaangu-yaawúu'caa. Saŋ-Marka
taabee naɓa ki'amɗohɓa ga lëgëyaa.
6 Ɓa húussa dëkaa giiyaa wíilɗa bi ɓa meyneeraa teeraa
Paafos. Daama, ɓa hídohha na luhusohaa teeku Baa'-Yéesu.
Ya enee yaawúu' ee tíkee hafci sëldíiga-Kooh.
7 Ya bokee ga ɓuwaa taabi na Sersíyus Polus yaa enee
gúwernëe' ga teeraaɗa. Sersíyus Polus yaama nak enee
ɓo' yilëekí'-hel. Ya ɓaylukka Barnabaas na Sóol ndaga ya
waaree kikeloh wo'eenaa Kooh.
8 Wayee Baa'-Yéesu ee ɓaysi ɓan Elímaas, luhusohaaɗa
(teekaa wërí en iñaama ga kiGerek) aawwaɓa kiheñoh,
yaa heel ki'ëewdoh gúwernëeraa ga iñaa enndii kigëm ga
Yéesu.
9 Waa ennda ɗa, Sóol ee ɓaysi ɓan Poolɗa líiffa na Helaa
yisela'í'yaa, yíppari has,
10 wo''ari an:
- Fu Elímaas, fu líif na saboh na kibon ee fu kowu Seytaani
mat. Fu waa'tii kihot ga iñaa júwin. Fu íisoo Waasii Kooh
wijúwí'wii fu kalañsohiɗane?
11 Ínohaa an diima deŋ yahii Ha'mudii hayin kidal ga
ɗookfu. Fu hay kibúum, fu tes ɗa bi maañ, fu hotoo nohii.
Ga saasi, hascaa Elímaas ñúussa, ya búummba yaa túut
ga ɓakaa en ɓéeɓ kisëesí' ɓaa nookanndi.
12 Gúwernëeraa nak, daa ya hotee iñaa laak yaama, dalla
kigëm ga Yéesu. En ki'enaa, ya waaru'eera lool ga iñaa ya
jëgíru ga loo Ha'mudii yaama.

Pool jangatta ga Añcoos Písídii

13 Waa ennda ɗa, Pool na ɓuwaa taabee nariɗa aasohussa
gaal-giiy ga teeraa Paafos, ɓaa yah teeraa Persi ga kúlkaa
Pamfílíi. Saŋ-Marka nak tagohha naɓa daama, yaa ɓoyuk
Yéerúsaleem.
14 Ɓa nak, ɓa meyohha teeraa Persi, ɓa abissa
waasaagaɓa, ɓaa yah bi ɓa le''a Añcoos Písídíi. Laakka
bes, ɓa aassa jaangu-yaawúuraa en daamaɗa ga bes Sabat,
ɓa yuŋnga.
15 Laakka iñaa jagu ga Këyítfaa Waasii Móyíis na
faa sëldíiga-Koohcaa; lëehí'ta ɓuwaa kuliyuk ga jaangu-
yaawúuraaɗa nakka ɓiɓo' kiwo' Pool na Barnabaas an:

- Mbokcii, en laakin iñaa ɗú waa' kiwo' kidaas
mbooloomiinaa, ɗú míninnndi kiwo'.

16 Waa ennda ɗa, Pool kolukka, ya ɓëwí'ta yah, ɓuwaa
een paay, ya wo''a an:

- Ɗú ɓu-Isarayeel na ɗú, heetcii cíinoo ee jaamuki
Koohɗa, súkú'kattoo.
17 Koohyii Isarayeel heetiigaruu yërí tanukee
ɓicaasammbuu. Ya tapisi'ta heetii ga waa wa en ga ín,
ga kúlkaa Esíptiɗa. Tíkka ga, ya meydohhawa kúlkaa
Esípti na dooli yahci.
18 Ee ga ɗuuy ëgí'-dúndagaa ɓicaasammbuu enoheeɗa,
Kooh toputu''aɓa iñaa le' tíkíis tidaaŋkaah-nikiis.
19 Waa ennda ɗa, ya ɗúbí'ta heet ciyitnakanak ga kúlkaa
Kanaa, ya e'ta ɓu-Isarayeel heetiigari kúlkaama.
20 Ee ɓa lamin ka iñaa jomin kile' tíkíis titéemée'-nikiis
na tidaaŋkaah-yëtúus. Tíkka ga, ya e'taɓa ɓi'atti'oh ɓaa
kuliyukanɓa bi ga daa Samiyeel, sëldíiga-Koohaa hayohɗa.
21 Waa ennda ɗa, ɓa kíimmba Kooh ya onɓa buu'.
Kooh nak, onndaɓa Sawúl, kowu Kíis ee bokee ga geñaa
Beesamee. Sawúl nguurukka bi ennda tíkíis tidaaŋkaah-
nikiis.
22 Lëehí'ta, Kooh níssa Sawúl ga nguuraa, ya falla Dëwít
ya en buuraa ɓicaasammbuu. Kooh seedi''a ga buu' Dëwít
an: «Mi hotin ga Dëwít kowu Yesee ɓaa neɓlohinndoo ee
ya yah kimëtí' ɓéeɓ iñaa mi waa'.»
23 Ee fodaama, Kooh meydohɗin ɓu-Isarayeel Músalkaat
ga níilaa buu' Dëwít fodaa ya dígoheekaɗa, ennda Yéesu.
24 Ee balaa Yéesu hayaa, Saŋ-Bëtís enee ga kijangat,
ya yaa ɓëytoh ɓéeɓ ɓu-Isarayeel kisúpít kipeskiigaɓa, ɓa
bëtísi'uk.
25 Bi ga daa kikaanci deeyɗa, Saŋ lísee kiwo' an: «Ɗú fooŋ
an mi yërí en ɓa? Mi enndii ɓii ɗú sekɗa. Ɓaama yii hay ga
fenooroo ee kipëkís liißcaa ñafa'caagari sah joobinndoo.»
26 Pool wo'issa an:

- Ɗú mbokciigoo, ɗú ɓii ɗú en tucaasamuntii Abaraham,
na ɗú ɓii ɗú en dii ɗú jaamuki Koohɗa, wo'eenii wii onohi
kimúcɗa, ɗu ɓërí tah Kooh wosohwa.
27 En ki'enaa, ɓu-Yéerúsaleem na ɓuwaa kuliyuk gaɓaɗa
ínohséeríi ɓaa Yéesu enɗa ee wo'eencaa sëldíiga-Koohcaa
ɓa jagee ga bes Sabataa en ɓéeɓɗa ɓan, ɓa ínohéeríi iñaa
ca waa' kiwo'ɗa. Ee fodaama, ga waa ɓa tíkki kikaanɗa, ɓa
mëtí'ta wo'eencaa sëldíiga-Koohcaa.
28 Hídaa ɓan ga daa ɓa hottii dara iñaa cal ɓa tíkki
kikaanɗa, ɓa kíimmba Pílaat, ya aplukki.
29 Ga waa ɓa mëtí' kitum tóoh iñcaa Bíncaa cisela'í'caa
wo' ga loo Yéesuɗa, ɓa yóoskí'tari ga kuraanaa, ɓa ekkari
ga ɗuuy loyaa.
30 Wayee Kooh mílísi'tari ga ɓuwaa kaaninɗa.
31 Ɓuwaa taabee nari, aboh ga gohaa Gëlílée bi ga
Yéerúsaleemɗa, ga waa ya mílísɗa ya feeñukkaɓa bes
ciyewin, ee ɓéeɓ ɓuwaama wati ɓërí en seedi ga fíkíi heetii.
32 Ee ɗí, ɗí hay kiyéegallúu Hewhewii winéwí'wii wii an:
33 Iñaa Kooh dígee ɓicaasammbuuɗa ya tumɗinnduuri,
ɗu, tucaasamuntiigaɓa, ga waa ya mílísi' Yéesu fodaa daa
ka bídu ga Këyítfaa kañcaa fukanakfaaɗa an: «Fu yërí en
Kowukiigoo, mi enin Paamfu wati.
34 Kooh yéegaloheera an ya hay kimílísi' Yéesu, ee Yéesu
ɓoykisissoo ga loy.» Iñaama yërí ya wo'ee an: «Mi hayyúu
ki'e' iñcaa cisela'í'caa mi dígee Dëwít, ee ca calin kigëmɗa.»
35 Ee ga ɗekat wiliis, ga këyítfaa, ya wo'issa an: «Fu
tookanndii ɓiigaraa yisela'í'yii nop ga ɗuuy loy.»
36 Dëwít, ga jamaanaagari, enee súrga Kooh, ya tummba
iñaa Ha'mudii waareeɗa, ya kaannda, ya acussa ga yahaa
ɓicaasamci, ee faanfaagari nopin ga ɗuuy loy.
37 Wayee ɓaa Kooh mílísi'ɗa, faanfaagari noppii ga ɗuuy
loy.
38-39 Kon mbokcii, ínohat gaka an yërí tah ɗú yéegalussa
an baakaa'caagarúu bayaluunundúu. Ɓéeɓ ɓaa gëm gari,
Kooh hayyi ki'aboh ɓo' yijúwí', ee iñaama Waasaa Móyíis
mínoori.
40 Kon watukat iñcaa sëldíiga-Koohcaa wo'eeɗa keen ga
ɗookkúu.
41 «Ɗú hot gane, ɗú ɓii ɗú ɓëwíri haffúuɗa, hebukaa ɗú
tíit ɗú aaw kinúp, ndaga mi hay kitum ga ɗuuy kipessúu
iñaa wëe'taa ga an yii ɗú ɓéestíruwanaa, ɗú gëmoo.»
42 Ga waa Pool na Barnabaas meyu jaangu-yaawúuraaɗa,
ɓuwaa kíimmbaɓa ɓa ɓoykis kijëgíroh wo'eenaa waama ga
bes Sabataa tík gaɗa.
43 Ga waa ɓuwaa tasohɗa, yaawúu' ɓiyewin na ɓo'
ɓiyewin ɓiliis ɓaa niikin Kooh ɓedussa Pool na Barnabaas.

Ga ɗuuy saawalaagaɓa, Pool na Barnabaas ɓaa daasɓa doonaa ɓa wëñ kitík yaakaa'ɓa ga kijofkaa Kooh teeɓɓaɗa.
44 Ga ɓes Sabataa tík gaɗa, iñaa wëñ kiyewin ga ɓu-teeraaɗa, hídírukohussa kisúkúruk Wo'eenii Ha'mudii.
45 Daa yaawúu'caa hotee ɓuwaa ɓiyewinɓaa, ɓa líiffa na keeñ-tam, ɓa taammba ga iñaa Pool jëgírohɗa ɓaa nís, ɓa ɓaa ɓassi.
46 Waa ennda ɗa, Pool na Barnabaas laakussa fít kiwo'ɓa an:
- Ɗú ɓërí jomee kiɗeɓ kiyéegalu wo'eenii Kooh. Waa ɗú saginwa kite', ɗú atti'in haffúu an kipeskaa leehoo taa'ɗa joobinndúu. Kërí tah ɗí ɓii yah ga ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa
47 En ki'enaa, iñii yii yërí Yéesu, Ha'mudii ebillíi: «Mi falinndaa ki'en leerii heetcii, doonaa fu le'doh kimúckii bi ga daa ëldúna topohɗa.»
48 Ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa safarussa ga wo'eenaa ɓa kelohɗa, ɓa ɓaa kañ Kooh ga wo'eencaagari ee ɓéeɓ ɓuwaa jom kilaas kipeskaa leehoo taa'ɗa gëmussa.
49 Wo'eenii Ha'mudii waa wëñ kisíw ga ɗuuy kúlkaa ɓéeɓka.
50 Wayee yaawúu'caa hícísohussa helcaa ɓeticaa ɓilëekí'-teekɓaa ga dëkaa ee niikuunun Koohɗa, na yaakcaa dëkaa. Ɓa sodalla Pool na Barnabaas ga kipesɓa, kaalussaɓa kúlkaa.
51 Ɓaama përtukaɓa pëndëlaa kotcaa ga dëkaagaɓa, lëehí'ta ɓaa yah Íkoñom.
52 Tëelíbéecaa ga teeraa Añcoosɗa, keeñɓa soossa, ɓa líiffa na Helaa yisela'í'yaa.

14

Pool na Barnabaas karussa Íkoñom

1 Pool na Barnabaas tumissa ga Íkoñom fodaa ɓa tumee ga Añcoos Písídíiɗa. Laakka bes, ɓa aassa jaangu-yaawúuraa en daamaɗa, ɓa ɓaa jangat bi ɓo' ɓiyewin ga yaawúu'caa na ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa gëmussa ga Yéesu.
2 Wayee yaawúu'caa sagu kigëm ga Yéesuɗa yasohussa helcaa ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa bi ɓa ekkaɓa ga kisaŋ ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa.
3 Hoonohhii bi Pool na Barnabaas maañussa ga Íkoñom, ɓa ɓaa jangat na fít wiyëgísí' ndaga ɓa óolukeera Ha'mudii. Ee Ha'mudii nak onndaɓa kimín kitum kíntaan na enaama cidóoyí'-waa'. Fodaama, ya yaa teewoh an iñaa apotaa'caa jangat aaw ga kijofkaagariɗa kayoh.
4 Ɓu-teeraa Íkoñom júwohsissii, ɓa ëgískohha: ɓii fa'ta na yaawúu'caa, ɓíinoo farussa na apotaa'caa.

5 Yaawúu'caa na ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa, na ɓuwaa
kuliyuk gaɓaɗa tuukussa ga kisodal Pool na Barnabaas, na
kitapisohɓa atoh bi ɓa kaan.
6 Wayee daa ɓa yéegeeka, ɓa ka'ta kisomuknee ga
teerucaa ga gohaa Líkawoonníiɗa, ennda Lísta', Derbe na
iñaa wíil daamaɗa.
7 Daama ɓan, ɓa aawwa kiyéegaloh Hewhewii
winéwí'wii wo' ga loo Yéesuɗa.

Pool na Barnabaas ga teeraa Lísta'

8 Laakeera ga Lísta, ɓo' yiyaal yaa yugee daa díinoo rek
mínoo kituuk, ya límdohu na kilafañ ee mosoo kitíin na
kotci.
9 Laakka bes, ya enee na kisúkúruk jangataa Pool. Pool
yíppari has, hotta an ngëmaa ɓaa laak ga Yéesuɗa mínindi
kimúsal,
10 ya wo''ari didóolí' an:
- Kolka, fu tuuk tek ga kotciigaraa! Ɓaa dalla ki'en bërít,
tuukka, yaa tíin.
11 Daa mbooloomaa hotee iñaa Pool tum yaama, ɓa ɓaa
wo' didóolí ga lakaa ɓu-Líkawoonii an:
- Koohcii súpítukuunun ɓo', yoosukuunun garuu.
12 Ɓa teekka Barnabaas Sës, ɓa teekka Pool Ermes* ndaga
Pool yërí laakee wo'eenaa.
13 Laakeera ga yahaa halaa teeraa kaanfaa ɓa jaamukohi
Sës, Koohyaagaɓa. Ɓaa tumɗi Sës sarah ga kaanfaaɗa hay-
dohha, ga kúuw-halcaa, naal-kuuy, yaa líkuunun enaama
cimórí' caa taam na sapuus. Ya na mbooloomaa, naalcaama
ɓa waareeɓa ki'ap kitumi' Barnabaas na Pool sarah.
14 Daa Barnabaas na Pool yéegee iñaama, ɓa ɗa'sohha
kúltícaagaɓa kiteewoh an ɓa fa'tii ga, ɓa íisukka ga
mbooloomaa ɓaa fiipɓa an:
15 - Héey, ɓiyaay, ɗú yah ya kitum yuma? Ɗí ga kihaffíi,
ɗí ɓiɓo' doŋ fodii garúu. Ɗí hay dii kiyéegallúu Hewhewii
winéwí'wii, ɗú foñ iñcii cii laakoo jeriñɗa, ɗú mëeñsuk, ɗú
ëewdoh haffúu ga Koohyii en na kipesɗa, yii sak asamaanii,
kakayfii, giiyii na ɓéeɓ iñcii en gaɗa.
16 Kuɗewaa, ya íisee heetcii, waa en tóoh waa taabuk
waasaagari.
17 Moona déy, ya dëk ga kitum enaama cijófí', kiteewoh
ɓaa ya enɗa: yërí onirúu towii meyohi asamaanɗa, ɗú laak
gëñ iñaa ɗú ñaman, ya sóosí' keeñnjúu.
18 Hídaa ga iñaa ɓa wo'ɓa yaama tóoh, apotaa'caa
laakussa coonu fiyaak kinís mbooloomaa ga kitumi'ɓa
sarah.

---

* **14:12 14: 12** *Sës* na *Ermes* teek koohcaa Gerekcaa

19 Waa ennda ɗa, laakka yaawúu'caa meyohu teeraa
Añcoos Písídíi na waa Íkoñom, nookussa ɓuwaa ga hafɓa,
lëehí'ta ɓa tapisohha Pool na atoh ki'appi, ɓa fassari bi
meyussa nari teeraa, ɓa foogee an ya kaanin.
20 Wayee, ga waa ɓuwaa gëm ga Yéesu hayu, gíwussariɗa,
ya kolukka, ya aassa teeraa. Ga kooh-wíisfaa, ya taammba
na Barnabaas, ɓa ka'ta teeraa Derbe.

Pool na Barnabaas ɓoykussa teeraa Añcoos Písídíi

21 Pool na Barnabaas yéegalohussa Hewhewii winéwí'wii
ga teeraa Derbe. Ɓa laakka tëelíbée Yéesu ɓiyewin daama.
Lëehí'ta, ɓa ɓoyukka teeraa Lísta', waa Íkoñom na waa
Añcoos Písídíi.
22 Ɓa ɓaa yëgísí' keeñcaa ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa, ɓa
ɓaa daasɓa ɓa yëgís ga ngëmaa. Ɓa wo'ee an: «Ɗu jomin
kikooroh ga coonu ciyewin paay, ɗu han ki'aas ga Nguuraa
Kooh.»
23 Ga jaangaa en ɓéeɓ, ɓa tannda ga ɓiɓo' ɓaa kuliyukan
ga ɓuwaa. Lëehí'ta, ɓa kíimmba Kooh, ɓa oo'ta, ɓa
díŋkaanndaɓa Ha'mudii, yii ɓa gëm gariɗa.
24 Ga waa ɓa meyoh daamaɗa, ɓa koorohha gohaa Písídíi,
ɓa ka'ta waa Pamfílíi.
25 Ɓa yéegalohha wo'eenii Kooh ga teeraa Persi, lëehí'ta
ɓa hayya teeraa Atalíi ga daa gaal-giiycaa teeriɗa.
26 Ɓa aassa gaal-giiy daama, ɓa ɓaa ɓoyuk teeraa Añcoos
Síríi, daa ɓa díŋkaanohsee ga kijofkaa Kooh ɓa tum
lëgëyaa ɓa meyoh kimëtí'ɗa.
27 Ga waa ɓa le'ɗa, ɓa hídírohha ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa,
ɓa ɓéestí'taɓa tóoh iñcaa Kooh tum koorohha gaɓaɗa.
Ɓa ɓéestí'taɓa ɓan daa ɓuwaa enussii yaawúu' aasu ga
ngëmaaɗa.
28 Ɓa tessa na ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa bi sammba kimaañ.

15

Saawal laakka ga Yéerúsaleem ga loo kerceencaa enussii yaawúu'ɗa

1 Laakka ɓiɓo' ɓaa meyoh gohaa Yúudée hayussa Añcoos
Síríi. Ɓa aawwa kijëgí' ɓuwaa gëmin ga Yéesuɗa an: «Bi-
naa ɗú gúrukkii fodaa daa Waasaa Móyíis nakohkaɗanaa,
ɗú mínoo kimúc.»
2 Pool na Barnabaas leŋkohussa naɓa, laakussa naɓa
ñaroh witamóhí' ga iñaama. Waa ennda ɗa, ɓuwaa gëm
ga Yéesuɗa abussa an Pool na Barnabaas na ɓiɓo' ɓaa bok
gaɓa jomuunun kika' Yéerúsaleem ga apotaa'caa na ɓuwaa
kuliyuk ga jaangaa Yéesu en daamaɗa, ɓa wo' ga iñaama.

3 Ɓu-jaangaa Añcoos erussaɓa iñaa ɓa sooluk ga
ɓaawaagaɓaɗa, ɓa ɓaa yah. Ɓa koo'ta gohaa Fenísíi na
waa Samaríi, ɓa ɓaa ɓéestí' daa ɓuwaa enussii yaawúu'
aasu ga kigëm ga Yéesuɗa. Iñaa laak yaama, soossa keeñ
ɓéeɓ ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa.
4 Ga waa ɓa le' Yéerúsaleemɗa, ɓu-jaangaa na apotaa'caa
na ɓuwaa kuliyuk ga jaangaaɗa teerukkaɓa. Lëehí'ta, ɓa
ɓéestí'taɓa tóoh iñcaa Kooh tum kooroh gaɓaɗa.
5 Wayee, laakka ɓiɓo' ga Fërísiyeeŋcaa ee gëmuunun ga
Yéesu, ɓaa koluk, wo'ussa an:
- Ɓuwaa enussii yaawúu' ɓaama ee gëmu ga Yéesuɗa
jomuunun kigúruk, ee ɓa wo'u kitaabuk iñaa Waasii Móyíis
nakoh kitumɗa.
6 Apotaa'caa na ɓuwaa kuliyuk ga jaangaaɗa
hídírukohussa kimalak iñaama.
7 Ga waa ɓa nookohha ga iñaama bi maañnja, Pee' dalla
kikoluk, wo''a an:
- Mbokcii, fodii ɗú ínohkaɗa iñaa Kooh tanukeeroo ga
díkaantirúu maañin. Ya tanukeeroo kiyéegal ɓuwii enussii
yaawúu'ɗa Hewhewii winéwí'wii, doonaa ɓa kelohwa ee ɓa
gëm gari.
8 Ee Kooh yii ínohin iñaa en ga keeñ ɓaa en ɓéeɓɗa,
teewohin an ya tookinɓa ga waa ya onɓa Helii yisela'í'yii
fodaa ya oneeruuriɗa.
9 Ee laakkii kitansoh kíinoo kaa Kooh tum ga díkaantiruu
naɓa. Ee ɓa setɗin keeñcaagaɓa ndaga ngëmaa ɓa laak
gariɗa.
10 Kon iñii tah ya ɗú waa' Kooh kitooñ ga kikoo' ɓuwii
enussii yaawúu' gëmu gariɗa ɗofcaa, ennda ɗu, ennda
ɓicaasammbuu, ɗu mosooca kimín kikooruk.
11 Ee sah, ɗu yaawúu'cii ɗu gëmin an ɗu múcin ndaga
yërmaandaa Yéesu, ee ɓa ɓan, ɓa gëm iñaama.
12 Waa ennda ɗa, mbooloomaa ennda cel. Ɓuwaa
ɓaa súkúruk Pool na Barnabaas, ɓaama ɓaa ɓéestí'ɓa
kíntaancaa na enaamacaa cidóoyí'-waa'caa Kooh tumee,
kooroh gaɓa ga leeloo ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa.
13 Ga waa ɓa lëehí' kiwo'ɗa, Saak tíkka ga an:
- Súkúrukat mbokcii!
14 Simoŋ ɓéestírinndúu daa ga dalaaraa, Kooh hayya ga
ɓuwii enussii yaawúu'ɗa, ya tanukka ga ɗuuyɓa heetaa
enan wuuci.
15 Ee iñii ya wo'ɗa taabohin na iñaa sëldíiga-Koohcaa
wo'eeɗa ndaga bíduunun ga këyítfaa an:
16 «Iñii yii paafaa, mi hay kihayis ee mi hay kitawahis
kaanfii Dëwít, fii ɓúreeɗa, mi hay kihëwíris iñii lís ga
kitesɗa, mi tuukirisfa.

17 Fodaama, iñii tes ɓo' ga ëldúnaɗa aaw kiraas Ha'mudii
ee ɓan bi ga ɓéeɓ heetcii mi tanuk ca en cuurooɗa aawsan
kiraas Ha'mudii.
18 Iñaama yërí Ha'mudii wo', ee ya mëtí'si iñaa ya
waayukee kitum ee ínohukin kumëeñí'ɗa.»

19 Saak tíkka ga an:

- Tahin bi mi ga kihaffoo, mi am an ɗu hanat kisodal
ɓuwaa enussii yaawúu' ɓaama mëeñsukuunun ɓa ɓii gëm
ga Koohɗa.
20 Wayee hoonohoo ɗu bínɓa ɓan, ɗu wo'ɓa an: ɓa
hanat kiñam koynohkaa sarahohu ga koofcaa, ɓa abuk ga
kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ, ɓa abuk ɓan ga kiñam koynoh
júuraa apu ee ñífaa aamussii, wala ki'an ñíf.
21 En ki'enaa, daloh ga cosaan bi ga wati, laakin ga
teeraa en ɓéeɓ ɓiɓo', ɓaa jëgírohi iñaa Waasii Móyíis nakoh
kitumɗa, bes Sabataa en ɓéeɓ ga jaangu-yaawúu'cii.

Këyít bídussa wosohussa Añcoos ga kerceencaa enussii yaawúu'ɗa

22 Waa ennda ɗa, apotaa'caa na ɓuwaa kuliyuk ga jaangaa
Yéerúsaleemɗa na ɓéeɓ kerceencaa daamaɗa júwohussa
an ɓa hay kitan ɓiɓo' ga ɗuuyɓa, ɓa wosɓa Añcoos, ɓa
taam na Pool na Barnabaas. Ɓa tannda Yúdaa ee ɓaysi
Barsabaas, na Sílaas. Ɓa ɓanak ɓéeɓɓa, ɓuwaa gëm ga
Yéesuɗa oneeraɓa cee'.
23 Ɓa e'taɓa këyít, ee iñii yii yërí bídu ga an: «Ɗú
mbokciigaríi dëku Añcoos, Síríi na Sílísíiɗa, ɗú ɓii ɗú
enndii yaawúu'ɗa, ɗí ɓii këñí'túu ɗí apotaa'cii na ɓuwii
kuliyuk ga jaangii Yéerúsaleemɗa.
24 Ɗí kelohin an laakin ɓuwaa meyohu dii, hayuunun
garúu. Ɓa ɓum jaahallúu, ɓa ɓum hícoh helcumgarúu na
wo'eencumgaɓa ee ɗí nakkiiɓa ka.
25 Kërí tah ɗí ɓéeɓpíi ɗí júwohin, ɗí tanin ɓiɓo' ɓaa
ɗí wos garúu. Ɗí akitohinɓa na Pool na Barnabaas,
fiiliimunciigaríi,
26 ɓii erohin kumuunɓa ndaga teekii Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruuɗa.
27 Kon ɗí ɓii wosoh garúu Yúdaa na Sílaas, ɓa wo''úu iñii
ɗí bín ga këyítfiiɗa.
28 En ki'enaa, Helii yisela'í'yii yii naríi, ɗí waa'tiirúu dara
kitík yiɓítí', enndii iñcii ɓo' mínoo kifoñ ciinaa:
29 kaa ñamat koynohkaa tumu sarah ga koofcaa, kaa
anat ɓan ñíf wala kiñam koynoh júuraa apu hen ee ñífaa
aamussii, ee kaa faanukat na ɓaa en ɓéeɓ. Binaa ɗú watuk
iñcaamanaa, ɗú hay kitum yijófí'. Kijaammu-jaammu!»

30 Waa ennda ɗa, ɓuwaa tansee wosussaɗa ɓaa yah Añcoos. Ga waa ɓa le'ɗa, ɓa hídírohha ɓéeɓ ɓuwaa gëm
ga Yéesuɗa, lëehí'ta, ɓa e'taɓa këyítfaa.
31 Fa jagussa ee ɓuwaa ɓéeɓɓa keeñɓa soossa ga iñaa
bídu ga këhítfaa yaama ee daasinɓa ga ngëmɗa.
32 Yúdaa na Sílaas ga kihafɓa, ensee ɓisëldíiga-Kooh. Ɓa
saawalla na ɓuwaa bi maañnja, kidaasɓa na kiɓaatɓa dooli
ga ngëmaagaɓa.
33 Ɓa tessa daama bi sammba kimaañ, lëehí'ta, Ɓuwaa
íisussaɓa ɓa ɓoyuk na jam ga ɓuwaa woseeɓaɗa.
34 [Wayee Sílaas nak ɓoyukkii, ya tessa ga Añcoos.]
35 Pool na Barnabaas ɓan tesussa ga Añcoos, ee ɓa ɓanak
taabussa na ɓiɓo' ɓiyewin ɓiliis, ɓaa jëgíroh, ɓaa yéegaloh
Hewhewii winéwí'wii en wo'eenii Ha'mudiiɗa.

Pool na Barnabaas hëgískohussa kitaam

36 Ga besaa tík gaɗa, Pool wo''a Barnabaas an:
- Ɗu ka'sat, ɗu wíil tóoh teerucaa ɗu yéegalohee wo'eenii
Ha'mudii gacaɗa, ɗu waaknee mbokcaa gëmuunun ga
Yéesu enu daɗa.
37 Barnabaas nak, waa'ta kiɓaydoh Saŋ yaa ɓaysi
Markaɗa,
38 wayee Pool tookkii Marka taam naɓa ndaga daa yaama
foñeeɓa ga teeraa Pamfílíi, taabissii naɓa ga lëgëyaa ɓa
enee na kitumɗa.
39 Ɓa nookohha ga iñaama bi faf ɓa hëgískohha. Barn-
abaas taammba na Marka, ɓa aassa gaal-giiy, ɓaa yah
kúlkaa Sipa'.
40 Pool nak tanukka kitaam na Sílaas. Mbok-kerceencaa
díŋkaanohhaɓa ga kijofkaa Ha'mudii, ɓa ɓaa yah.
41 Ya wíilla gohaa Síríi na waa Sílísíi, ya yaa daas ɓuwaa
gëm ga Yéesuɗa, ɓa yëgís ga ngëmaa.

16

Tímotée taammba na Pool na Sílaas

1 Waa ennda ɗa, Pool ka'ta Derbe, lëehí'ta ya paaffa bi
ga Lísta'. Daama laakeera ɓaa gëmin ga Yéesu ee teeku
Tímotée. Tímotée yaama, eeci enee yaawúu' gëmmba ga
Yéesu ee paamci enee Gerek.
2 Ya nak, mbok-kerceencaa dëku Lísta' na Íkoñomɗa
hotsee kijúɓ gari.
3 Pool waa'ta ya taam nari. Ya ɓayyari kon, gú'tari
ndaga yaawúu'caa dëk ga gohaamaɗa. En ki'enaa, ɓéeɓɓa
ínohseera an paam Tímotée iñaa Gerek*.

---

* **16:3 16: 3** Gerekcaa laakséerii baah kigú' oomaa-yaal

4 Ga ɗuuy teerucaa ɓa kooroheeɗa, Pool na Sílaas ɓaa
yéegaloh iñcaa apotaa'caa na ɓuwaa kuliyuk ga jaangaa
Yéerúsaleem amɗa, ɓa nakkaɓa kitaabukca.
5 Fodaama, kerceencaa ɓaa wëñ kiyëgís ga ngëmaa ee ɓa
ɓaa wëñ kiɓaatuk besaa en ɓéeɓ.

Helii yisela'í'yii wo''a Pool kika' Maseduwaan

6 Pool na Sílaas ɓaa wíil ga gohaa Fírígíi na waa Galaat
ndaga lak Helii yisela'í'yii hoonohinɓa kiyéegaloh wo'eenii
Kooh ga gohaa Aasíi.
7 Ga waa ɓa ka' bi ɓa deeyca gohaa Mísíiɗa, ɓa waa'ta
ki'aas gohaa Bítíníi wayee Helii Yéesu onndiiɓa ka.
8 Waa ennda ɗa, ɓa húussa ga gohaa Mísíi, ɓaa yah
Torowaas.
9 Laakka bes ga wek Pool hotta ga heey ɓo' yaa dëk
Maseduwaan. Ɓaa tuukin ga fíkíici yaa kíimmbi an:
«Hayaa Maseduwaan, fu sommbíi!»
10 Daa Pool hotee iñaama ga heey, ga saasi ɗí tummba
tóoh kika' Maseduwaan ndaga lak wëerinndíi† an Kooh yërí
ebillíi kiyéegalohnee Hewhewii winéwí' wii daama.

Lídíi gëmmba ga Yéesu ga teeraa Filiip

11 Waa ennda ɗa, ɗí aassa gaal-giiy ga teeraa Torowaas, ɗí
yolohha Samotaraas dëkaa giiyaa wíilɗa. Ga kooh-wíisfaa,
ɗí ka'ta bi ga Neyapólís.
12 Kolkohha daama, ɗí ka'ta Filiip, teeraa wëñ kilaak
solu ga gohaa Maseduwaan ɓu-Room te'ɗa. Ɗí yuŋnga ga
teeraama bi sammba kimaañ.
13 Ga besaa Sabat, ɗí meyca teeraa, ɗí ka'ta seereenaa
húlúwaa ndaga lak ɗí foogin an daama jomin kilaak
ɗekataa yaawúu'caa jaamukohi Kooh. Laakeera ɓeticaa
hídírukohu da, ɗí yuŋnga naɓa, ɗí saawalla naɓa.
14 Ga ɓeticaama, laakeera yaa teeku Lídíi ee meyohee
teeraa Tíyaatíi'. Ya enee toonoh píis, píiscaa súupu ciyo'oh
ee seerin, ee ya niikeera Kooh. Ya yaa súkúrukkíi dijófí'
ndaga lak Ha'mudii lëgísin keeñaagari, en ɗanaa ya gëm
wo'eencaa Pool.
15 Ya bëtísi'ussa, ya na ɓu-kaanci, lëehí'ta ya wo''aríi an:
- Hayat, ɗú sagacukkoo ga kaanndoo en an ɗú tookin
kayoh-kayohɗa an mi gëmin ga Ha'mudiinaa. Faf ya ekkaríi
ga kika' kaanci.

Pool na Sílaas lagussa ga kasaa teeraa Filiip

16 Laakka bes, ɗí enee na kiyah ɗekataa kíimohsi Koohɗa,
ɗí hídohha na súrga yiɓeti yaa raɓ am, onndari kimín

† **16:10 16: 10** Lúkkaa yërí en na kiwo' ndaga ya bokee ga ɓaawaa.

kilíiruk. Kilíiruk kaama haydohɗeera ha'-kaancaagari kopa' wiyewin.

17 Ya yaa taabukkíi, mi na Pool, ya yaa fiip didóolí' an:

- Ɓuwii ɓii ɓërí en súrgacii Kooh yii ga ɗookaa-ɗookɗa. Ɓa hay kiyéegallúu waasii onohi kimúcɗa!

18 Ya tummba iñaama bes ciyewin. Ka'ta bi Pool kappa ga, ya dalla kimëeñísuk, wo''a rawaa an:

- Ga teekii Yéesu Kiristaa, mi ebillaa fu meyoh ga ɓetifii! Ga saasi rawaa meyca ga súrgaa yiɓetiyaa.

19 Daa ha'-kaancaa súrgaa yiɓetiyaa hotee an ɓa abissii yaakaa' kilaakis dërëm gari, ɓa ammba Pool na Sílaas, ɓa fítísohhaɓa bi ga paanaa dëkaa ga fíkíi atti'ohcaa.

20 Ɓa tuuki'taɓa ga fíkíi ɓu-Room ɓaa kuliyuk ga dëkaaɗa, ɓa ëpírohha an:

- Ɓuwii ɓii ɓiyaawúu' ee ɓa ɓii hícísoh dëkiigaruu.

21 Ɓa ɓii jëgíroh dii baahcaa waasiigaruu hoonohinnduu kitook, hoonohinnduu kitaabuk, ɗu ɓu-Room.

22 Mbooloomaa ɓan taammba naɓa ga, ɓa keennda ga ɗook Pool na Sílaas. Atti'ohcaa nakohha kiɗol kúltícaa Pool na caa Sílaas ee ɓa rípu na ngee'.

23 Ga waa ɓa ríppaɓa na ngee' bi faancaa ílohha, ɓa laŋngaɓa ga kasaa. Ɓa wo''a ɓaa watuki kasaaɗa ya foñ helci gaɓa dijófí'.

24 Daa ɓaa watuki kasaaɗa wo'see iñaama, ya laŋneeraɓa ga túuyaa hanoh ɗuuy ga kasaaɗa, ya ekkaɓa jéeŋ ga kotcaa.

25 Ga ɓak leeloo wek, Pool na Sílaas ɓaa kíim Kooh, ɓaa kañnji na kiyeek. Ɓuwaa ɓíinoo abu ga kasaa naɓaɗa ɓaa súkúrukɓa.

26 Waas kíinoo kakayfaa yëngëlukka bi tawahaa kasaa waa yëngëluk. Ɓéeɓ halcaa kasaa dalla ki'en kúpít lëgísukka, ee jéeŋcaa pokohsee ɓuwaa abu ga kasaaɗa cëpísukka.

27 Ɓaa watuki kasaaɗa tíitta ga pëní, yúudukka; daa ya hotee halcaa kasaa lëgískin gëpít, ya dalla kiɗol kalaɓfaagari, ya yaa yah kiharuk, ndaga ya foogee an ɓuwaa laŋsee ga kasaaɗa ɓéeɓɓa núpuunun.

28 Wayee Pool fiippari didóolí' an:

- Túuk kaa tumka; ɗí ɓéeɓpíi ɗí ɓee!

29 Ɓaa watuki kasaaɗa dalla kimeekisoh lampu, íisukka ɗuuy kasaa na jaa', ya keennda kakay ga kotcaa Pool na Sílaas, ya yaa saak.

30 Waa ennda ɗa, ya meydohhaɓa kasaa, ya meekissaɓa an:

- Tiyaatii, mi jom ya kitum bi mi kimúc?

31 Pool na Sílaas taassari an:

- Gëmaa ga Yéesu Ha'mudii, fu hay kimúc, fu na ɓu-kaanfu.
32 Pool na Sílaas nak yéegalussari wo'eenii Ha'mudii, ya na ɓéeɓ ɓuwaa dëk ga kaanciɗa.
33 Ga wahtaama siiy ga wekaa, ɓaa watuki kasaaɗa taammba na Pool na Sílaas, ya tíssa gaañcaagaɓa, lëehí'ta ya bëtísi'ukka ga saasi, ya na ɓu-kaanci ɓéeɓɓa.
34 Ya ɓayya Pool na Sílaas kaanci, tofi'taɓa kanu. Keeñci soossa lool ya na ɓu-kaanci ndaga daa ɓa gëmin ga Koohɗa.
35 Ga waa Kooh wíisɗa, atti'ohcaa ɓu-Room ga dëkaaɗa wosussa ɓiɓo' kiwo' ɓaa watuki kasaaɗa, an:
- Íisaa Pool na Sílaas ɓa yee'!
36 Ɓaa watuki kasaaɗa yaa fool kiyéegal Pool an:
- Atti'ohcaa nakuununndoo ki'íissúu ɗú yee'. Kon diimaɗa, ɗú mínin kimey ɗú yee' na jam.
37 Wayee Pool wo''a ɓuwaa wosseeɗa an:
- Ɓa feeklukinndíi ga fíkíi ɓéeɓ, ɗí koo'tii ga ki'atti'u ee ɗí bok ga ɓu-Room; lëehí'ta, ɓa laŋngaríi ga kasu. Diimaɗa nak ɓa waa' kilokuk ɓa íissíi ee ken yéegoo. Múk mínoo ki'en, ɓa hayat na kihafɓa ɓa meydohhíi!
38 Ɓuwaa wosseeɗa karussa, wo'ussa atti'ohcaa ɓu-Room ga dëkaaɗa wo'eenaama. Daa ɓa ínohee an Pool na Sílaas boku ga ɓu-Room, ɓa tíitta.
39 Ɓa hayyaɓa kibayaluknee na kihafɓa, ɓa meydohhaɓa kasaa; ɓa kíimmbaɓa ɓa mey dëkaagaɓa.
40 Pool na Sílaas meyussa kasaa, ɓa ka'ta kaan Lídíi. Ɓa laak kerceencaa daama, ɓa daassaɓa ga ngëmaa, lëehí'ta ɓa ɓaa yah.

17

Pool na Sílaas karussa teeraa Tesaloník

1 Pool na Sílaas koorussa teeraa Amfípólís na waa Apolínii, ɓa ka'ta teeraa Tesaloník. Daama Lak yaawúu'caa laakuunun jaangu da.
2 Fodaa ya meeree ka kitumɗa, Pool ka'ta jaangu-yaawúuraa. Ya tíkísohha bes Sabat kaahay, caa ya saawali na ɓuwaa ga loo Bíncaa cisela'í'caa.
3 Ya yaa lóogísohi'ɓaca, ya yaa teeɓɓa ga iñaa Bíncaa wo'ɗa an: «*Kiristaanii jomee kikaan, tík ganaa ya mílís.» Kiristaanaama, yërí en Yéesu yii mi yéegaloh diiɗa.
4 Laakka ga yaawúu'caa, ɓuwaa gëm iñaa Pool na Sílaas wo'ɗa, ɓa taabukkaɓa. Fodaama ɓan, laakka ɓiGerek ɓigëñ ɓaa niikin Kooh, na ɓeti ɓilëekí'-teek ɓiyewin ɓaa hay taabukussaɓa.

5 Waayee kisiis kiyaak ammba yaawúu'caa ɓíinoo, ɓa
hídírohha ga wílíilkohcaa ga mbedicaaɗa, ɓa nëgírohha
mbooloo wiyaak, ɓa hícísohha teeraa, ɓa íisukka kaan
Saasoon ki'amnee Pool na Sílaas, ɓa ɓayɓa ga fíkíi ɓu-
teeraa.
6 Ɓa hottiiɓa daama, ɓa nammba ki'am Saasoon na
ɓimbok-kerceen ɓiliis, ɓayussaɓa ga atti'ohcaa ga teeraaɗa,
ɓa ɓaa fiip an:
- Ɓuwaama hícísohuunun ëldúna tóohwa ee diima nak
ɓa le'in dii.
7 Saasoon ɗapinɓa ga kaanci. Ɓa ɓéeɓɓa nak, ɓa tumi
iñcii saafaadukoh na iñii buu' Sesaa' nakohɗa ee ɓa wo' an
laakin buu' yiliis yaa teeku Yéesu.
8 Wo'eencaama púdí'ta faancaa ɓuwaa na caa atti'ohcaa
ga teeraaɗa.
9 Saasoon, ya na ɓuwaa ɓaysee nariɗa, ɓa tíkussa kifay
kopa' doonaa ɓaa han ki'íisu.

Pool na Sílaas karussa teeraa Beree

10 Daa wekaa le'ee, mbok-kerceencaa amɗohha Pool na
Sílaas, ɓa ka' teeraa Beree. Ga waa ɓa le' teeraa Bereeɗa,
ɓa ka'ta jaangu-yaawúuraa.
11 Yaawúu'caa ga teeraa Bereeɗa wëñussa ɓaa ga teeraa
Tesaloníkɗa kiwaa' ɓo'. Ɓa safa'ta ga kite' Wo'eenaa Kooh
ga keeñɓa, ee besaa en ɓéeɓ ɓa jagi Bíncaa cisela'í'caa
kiheel ki'ínoh ati iñaa Pool jëgírohɗa taabin naca.
12 Ɓo' ɓiyewin gaɓa gëmussa ga Yéesu, ee ga Gerekcaa
laakka ɓeti ɓilëekí'-teek ɓiyewin na yaal ɓiyewin ɓan ɓaa
gëm ga Yéesu.
13 Daa yaawúu'caa Tesaloník kelohsee an Pool yaa
yéegaloh Wo'eenii Kooh ga teeraa Beree, ɓa ka'ta daama
ɓan, ɓa aawwa kiheel coow na kihícisoh helcaa ɓuwaa.
14 Ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa gaawussa kiɓay Pool giiyaa, ya
aas gaal-giiy daama, ya yee'. Sílaas na Tímotée nak tesussa
ga Beree.
15 Ɓuwaa naksee kiɓay Poolɗa ɓedussari bi ga Ateen,
lëehí'ta ɓaa ɓoyuk Beree. Pool ɓëyrohhaɓa kiwo' Sílaas
na Tímotée, ɓa dawukki ga iñaa wëñ kigaaw.

Pool ga teeraa Ateen

16 Ga waa Pool en na kisek Sílaas na Tímotée ga teeraa
Ateenɗa, keeñci leehha ga daa ya hot dëkaa líifin na
nataalcaa ɓa tík koohɓaɗa.
17 Ya ka'ta jaangu-yaawúuraa, ya yaa saawal na
yaawúu'caa na ɓuwaa ɓíinoo enussii ɓiyaawúu', ee niiku-
unun Koohɗa. Ee besaa en ɓéeɓ, ya yaa saawal na ɓuwaa
ya hídohi naɓa ga paanaa dëkaa.

18 Laakeera daama ɓijëgíroh ɓaa wo'u ɓi'Épíkuriyeŋ na
ɓi'Estóyísiyeŋ*, ɓaa daanee kisaawal na Pool. Ɓii wo'ee an:
- Moo jawulii yii, ya waa' ya kiwo'?
Ɓíinoo an:
- Man na ya en na kiyéegaloh koohcaa ɗú ínohoo!
En ki'enaa, Pool yéegalohee loo Hewhewii wo' ga loo
Yéesu na loo kimílískaa ɓuwaa kaaninɗa.
19 Waa ennda ɗa, ɓa taammba nari, ɓa ɓayyari ga
paanaagaɓa wo'si Ayeropaasɗa†, ɓa wo''ari an:
- Ɗí waa' fu wo''íi iñaa lee' ga iñii yi'asyii fu jëgírohɗa,
20 ndaga fu tangalinndíi na wo'eencaa ken ínohoo, ee ɗí
waa' ki'ínoh iñii ca wo'ɗa.
21 En ki'enaa, ɓu-Ateen na sagaccaa dëku teeraaɗa tumsee
rek lëgëy kisúkúruk na kiɓéestí' hewhew.
22 Pool nak dalla kituuk ga fíkíi ɓuwaa enee ga paanaa
Ayeropaas, wo''a an:
- Ɗú, ɓu-Ateen, mi hotin an en ngëmaa ɗú laakinwa lool
sah.
23 En ki'enaa, wii mi tíidísuk ga teeriigarúu, mi yaa
malaksukoh iñcii ɗú jaamukiɗa, mi hotin wíinoo gaca waa
bídu an: «wuu Koohyii ɗí ínohooɗa.» Iñaa ɗú jaamuki
yaama ee ɗú ínohooriɗa, yërí mi hayyúu kiyéegal.
24 Kooh yii sak ëldúnaɗa na ɓéeɓ iñcii gaɗa, yii en
Ha'mudii asamaanii na kakayfiiɗa, dëkoo ga kaanfaa yah
ɓo'-súusúus hëwí'.
25 Ya soolukkii ɓan ɓo'-súusúus tumi'ti yen. En ki'enaa,
yërí oni ɓéeɓ ɓuwii kumuun, ki'íik na ɓéeɓ iñcaa tík gaɗa.
26 Ya kooroh ga ɓo' yíinoo, ya sakka ɓéeɓ heetcii, ya
onndaɓa kidëk daa en ɓéeɓ ga ëldúna, ya hëgísohi'taɓa ja-
maanucii laakiɗa, ya fíisi'taɓa teki'tii dii ɓa jom kidëkohɗa.
27 Ya tummba iñaama, doonaa fodii ɓaa en na
kisëmëemí', ɓuwii aawwi kiheel kihot; ee en ki'enaa, ya
úsaayyii yíinoo garuu.
28 En ki'enaa, yërí onnduu kipes, kika', na kihay na ki'en
ga ëldúna, ee bídohciigaruu wo'uunun an ɗu ɓitowuci ɓan
29 Kon, waa ɗu ɓërí en towutiigari, ɗu jomoo kifooŋ an
Kooh man na nataal wúrúus, wuhëelís, wala atoh, waa ɓo'-
súusúus pes bi morin ga kineɓ helci.
30 Kooh malakissii kiñak ki'ínohkaa ɓuwii kuɗewaa.
Diimaɗa ɓaa en ɓéeɓ daa ya enoh tóoh ya yii ɓayyi, ya
súpít kipeskaagari.

---

* **17:18 17: 18** *Épíkuriyeŋ* na *Estóyísiyeŋ* Wiɗewaawaa jëgíroh an neɓlaat laak solu ga iñaa en ɓéeɓ. Waa tík gaɗa jëgíroh ki'abuk ga tóoh iñaa newin.
† **17:19 17: 19** Teek janjaŋ ga teeraa Ateen, daa atti'ohcaa daanee kihídohuɗa. Paanaa atti'ohcaa eruunun teekaama diima.

31 En ki'enaa, ya abin bes, waa ya yah ki'atti' ɓéeɓ ɓu-
ëldúna ee kooran waas. Ya tanukin ɓaa yah ki'atti'ɗa.
Iñaama ya teewinwa ɓéeɓ ga waa ya mílísi' ɓaa yaama ga
kikaanɗa.
32 Daa ɓa kelohee Pool meydohha ga kúuwci loo kimílís
ga kikaan, ɓa aawwari kiñaawal. Ɓíinoo wo'ussari an:
- Bes kiliisaa, ɗí súkúrukkaa ga iñum fu wo' yuma.
33 Waa ennda ɗa, Pool meyca yaa yah.
34 Moona, laakka gaɓa ɓuwaa gëm iñaa ya wo'ɗa, ɓa
taabukkari: ennda fodii Dëníis yaa bokee ga ɓu-paanaa
wo'si Ayeropaasɗa na ɓetifaa teeku Damaríis na ɓiɓo' ɓiliis
ɓaa taabee naɓa.

18

Pool ka'ta teeraa Korenti

1 Waa ennda ɗa, Pool kolukohha teeraa Ateen, ya ka'ta
teeraa Korenti.
2 Ya hídohha daama na yaawúu', yaa teeku Akílaas.
Akílaas límohu gohaa Pom ee lak ya hanee kimeyoh kúlkaa
Ítalíi, ya na Pírísíl, ɓetici, ndaga Kólóot buuraa yiyaakyaa
kúlkaa Room yërí nakohee an yaawúu'caa ɓéeɓɓa meyat
teeraa Room.
3 Pool nak ka'ta gaɓa, ee waa ya bok naɓa lëgëy kihëwí'
mbaa'-on, ya dëkka naɓa, ɓa taammba kilëgëy.
4 Bes Sabataa en ɓéeɓ Pool ka' jaangu-yaawúuraa
ya jangati, kiheel kinook yaawúu'caa na ɓuwaa enussii
yaawúu'ɗa ga ngëmaa.
5 Sílaas na Tímotée meyohussa teeraa Maseduwaan,
ɓa hayya, laakussa Pool teeraa Korenti. Pool nak
ëewrukka kiima ga kiyéegaloh wo'eenii Kooh, ya yaa
yéegal yaawúu'caa an kayoh-kayohɗa, Yéesu yërí en Kiris-
taanii.
6 Yaawúu'caa nak ɓaa heñohhi, ɓa aawwari kiɓas, Pool
përtukka pëndëlaa kúltícaagari*, ya wo''aɓa an:
- Binaa ɗú saŋku'aa, ínohat an ɗú ɓërí tík haffúuka. Mi,
mi setin ga wic. Diimaɗa mi yii yah ga ɓuwaa enussii
yaawúu'ɗa.
7 Ya kolkohha daama, ya ka'ta kaan Títíyus Yustus, ɓo'
yiniiki'-Kooh ee kaanfaagari deeyoh na jaangu-yaawúuraa.
8 Kíríspus yaa kuliyuk ga jaangu-yaawúuraaɗa, gëmmba
ga Ha'mudii, ya na ɓu-kaanci ɓéeɓɓa, na ɓiɓo' ɓiyewin
ga ɓu-teeraa Korenti, ɓaa súkúrukee Poolɗa, gëmussa ga
Yéesu ɓan, ɓa bëtísi'ussa.

---

* **18:6 18: 6** Ga tumeenaama, Pool teewoh an duuci enissii ga iñaa mínanɓa kidalɗa. Malkat ɓan 13: 51.

9 Laakka wekaa Ha'mudii feeñuk Pool ga ɗuuy heey,
wo''ari an:
- Ka niik dara, wo'a, kaa ɗekoh.
10 Kaa niik dara ndaga mi yii naraa, ee ken mínoo kitík
yahci ga ɗookfu. En ki'enaa, ɓo' ɓiyewin dii ga teerii wii
ɓuuroo.
11 Waa ennda ɗa, Pool yuŋnga ga teeraa Korenti kíis na
caban, ya yaa jëgíroh Wo'eenii Kooh.
12 Ga jamaanaa Galíyoŋ enoh gúwernëe' ga gohaa
Akayɗa, yaawúu'caa ɓéeɓɓa kolukɗussa Pool, ɓa ammbari,
ɓa ɓayyari daa atti'ohsiɗa.
13 Daama, ɓa yammbari an:
- Ɓii yii heel ki'ek ɓuwii ga kijaamuk Kooh na kitaabuk
Kooh ee iñii ya jëgírohɗa taammbii na iñii Waasii Móyíis
nakohɗa.
14 Pool waa'ta kitaas, wayee Galíyoŋ dalla kiwo'
yaawúu'caa an:
- Súkú'kattoo ɗú yaawúu'cii! Enee an ya tum kofeel wala
iñaa boninaa, eneenaa mi hayyúu kisúkúruk.
15 Waa ɗú nookoh loo wo'een, loo teek na loo waasum-
garúu, gaama guurúu, mi yahhii ga ki'aas.
16 Waa ennda ɗa, ya meydohhaɓa daa atti'ohsiɗa.
17 Daama nak, ɓa keennda ga ɗook Sosten, yaa kuliyuk ga
jaangu-yaawúuraaɗa, ɓa ɓaa feekki ga fíkíi daa atti'ohsiɗa,
wayee iñaama dara ɓíttii Galíyoŋ ga.

Pool ɓoyukka teeraa Añcoos

18 Waa ennda ɗa, Pool tessa ga teeraa Korenti iñaa
maañ. Lëehí'ta, ya taŋkohha na kerceencaa daamaɗa, ya
aassa gaal-giiy kiyah kúlkaa Síríi, ya taammba na Pírísíl
na Akílaas. Balaa ya karaa, ya nenukka hafaagari ga
teeraa Keŋkeree ndaga lak iñaa ya dígohee na Kooh ya
waatukkaɗa leehin†.
19 Ga waa ɓa le' teeraa Efeesɗa, Pool tagohha na ɓuwaa
ya taabee naɓaɗa, ya taammba haŋci. Ya ka'ta jaangu-
yaawúuraa kisaawal na yaawúu'caa.
20 Ɓaama kíimmbari kites naɓa wayee ya saŋnga.
21 Ga wii ya taŋkoh naɓaɗa, ya wo''aɓa an:
- Neɓ Koohaa, mi hay kiɓoyuk dii kiwaakneerúu.
Ya aassa gaal-giiy ga Efees, ya ka'ta teeraa Sesaree.
22 Waa ennda ɗa, ya paaffa Yéerúsaleem kikëñí' kerceen-
caa enu daamaɗa, lëehí'ta ya ka'ta Añcoos Síríi.
23 Ya ennda daama bi sammba kimaañ, lëehí'ta yaa yah.
Ya koorohha gohaa Galaat ya paaffa waa Fírígíi, ya yaa daas
mbok-kerceencaa ɓéeɓɓa, ngëmaagaɓa wëñ kiyëgís.

---

† **18:18 18: 18** Pool waatukee an iñaa ya dígohee na Koohɗa leehhiinaa, ya nenukoo múk. Malkat 21: 24.

Apoloos ka'ta teeraa Efees na waa Korenti

24 Laakka yaawúu' yaa teeku Apoloos ee límohu teeraa
Aleksandarí, ya hayya teeraa Efees. Ya enee ɓo' yiyúudúkí'
ee ya ínoheera Bíncaa cisela'í'caa dijófí' ɓan.
25 Ya jëgí'seera Waasii Ha'mudii, ee ya safareera lool ga
kiwo' loo Yéesu. Iñaa ya jëgírohee gariɗa júweera lool,
wayee ya ínohee bëtísaa Saŋ-Bëtís.
26 Ya yaa jangat na fít wiyëgísí' ga ɗuuy jaangu-
yaawúuraa. Daa Pírísíl na Akílaas kelohsee iñaa ya
jangatɗa, ɓa ɓayyari ya taam naɓa, ɓa lóogísohi'tari Waasii
Kooh bi wëñnja gari kilee'.
27 Ya nak, helci ennda ga kika' gohaa Akay. Mbok
kerceencaa daamaɗa ɓaatussari kidaas ga iñaama. Ɓa
bínnda ɓuwaa gëm ga Yéesu enu daamaɗa këyít kiwo'ɓa
ɓa ammbi dijófí'. Daa ya le'ee daama, Kooh amɗohhari bi
ya laaki'ta ɓuwaa gëmu ga Yéesu daamaɗa jeriñ wiyaak.
28 Ya ɓúlla yaawúu'caa ga fíkíi ɓéeɓ, ee ya koorohee ga
Bíncaa cisela'í'caa, kiteeɓɓa an Yéesu yërí en Kiristaanii.

19

Pool ka'ta teeraa Efees

1 Wiima lak Apoloos yaa ga Korenti, Pool koorohha gohcaa
kúlkaa na janjaŋcaaɗa, lëehí'ta ya hayya teeraa Efees. Ya
hotta ɓimbok-kerceen daama, meekissaɓa an:
2 - Ga wii ɗú gëm ga Yéesuɗa, ɗú laaseera ga Helii
yisela'í'yiine? Ɓa taassari an:
- Ɗí mossii kikeloh wo'u an Helii yisela'í'yii yii ga.
3 Pool meekissaɓa an:
- Kon ɗú laas ga bëtísii wiida? Ɓa taassari an:
- Ɗí laas ga bëtísaa Saŋ-Bëtís tumeeɗa.
4 Pool wo''aɓa an:
- Ee; Saŋ bëtísi'ee ɓuwaa tookee kisúpít kipeskaagaɓaɗa,
ee ya wo'ee ɓu-Isarayeel kigëm ga ɓaa yah kihay ga
fenoociɗa. Ɓaama nak Yéesu yërí.
5 Ga waa ɓa keloh wo'eenaamaɗa, ɓa bëtísi'ukka ga teekii
Yéesu, Ha'mudii.
6 Pool tíkkaɓa yah ga haf ee Helii yisela'í'yii dalla
kiyoosuk ga ɗookɓa. Ɓa ɓaa wo' ga lak ciyewin caa bokkii,
ɓa ɓaa jangat wo'eencaa meyoh ga Kooh.
7 Ɓuwaa enee daamaɗa jomeera kile' ɓo' ɓidaaŋkaah na
ɓanak.
8 Waa ennda ɗa, Pool ka'ta jaangu-yaawúuraa, ee daama
iñaa le' ñiin kaahay ya yaa jangat na fít wiyëgísí', ya
wo'ee loo Nguurii Kooh, ya yaa heel kigëmlukoh ɓuwaa
súkúrukeeriɗa.

9 Wayee laakka gaɓa ɓaa yëgís ga haf, ɓa saŋnga kigëm,
ɓaa ñaawal Waasii Ha'mudii ga fíkíi ɓuwaa ɓéeɓɓa. Waa
ennda ɗa, Pool foñnjaɓa, ya ɓayya tëelíbéecaa Yéesu,
ee besaa en ɓéeɓ, ya yaa jëgí'ɓa ga ekoolaa ɓaa wo'si
Tíranusɗa.
10 Pool jëgírohha da bi ennda tíkíis tanak ee fodaama
ɓéeɓ ɓuwaa dëk gohaa Aasíiɗa, ennda yaawúu'caa, ennda
ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa kelohussa Wo'eenii Ha'mudii.

Kíntaancaa laakee ga teeraa Efeesɗa

11 Waa ennda ɗa, Kooh yaa tum kíntaan cidóoyí'-waa' ga
Efees koorohha ga Pool.
12 Fodaama ɓuwaa ɓaa ɓeɓ gúree-píis wala úuf, caa
mosin kile' ga faanfaa Pool, ɓa ɓaa tíkca ga ɗúukoolí'caa.
Ee fodaama ɓuwaa ɓaa wak, raɓcaa ɓaa meyoh gaɓa.
13 Laakeera yaawúu'caa enee kiwíil daa en ɓéeɓ kikaal
raɓ ga ɓuwaa. Fodaama, ɓa jéemmba kikooroh teekaa
Yéesu, ɓa kíimi' ɓuwaa raɓ amɗa. Ɓa wo'ee raɓcaa an:
- Ga teekii Yéesu Pool yéegalohɗa, mi ebillúu kimeyoh ga
ɓii!
14 Iñaama, ɓaa wo'si Sefaa ee bokee ga saraho-
hcaa yaawúu'caa ɓiyaakɓaaɗa, towutaagari tiyitnatanaktaa
daanseeraka kitum.
15 Wayee, ga waa ɓa tummbaka, rawaa taassaɓa an:
- Mi ínohin Yéesu mi ínohin ɓaa en Poolɗa, Wayee ɗú,
ɗú ɓërí en ɓa?
16 Ɓaa rawaa abeeɗa dallaɓa kisooŋ, wëñnjaɓa dooli,
gaañsohhaɓa, ɗa'sohha kúltícaagaɓa, ɓa meyca kaanfaa,
ɓa núppa.
17 Ɓu-teeraa Efees ɓéeɓɓa yéegussa iñaa laak yaama.
Yaawúu'caa na ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa, ɓéeɓɓa tíitussa,
teekaa Yéesu, Ha'mudii erussa cée' wimëtí'.
18 Ɓiyewin ga ɓuwaa gëmɗa hayussa, wo'ussa faŋ ga fíkíi
ɓéeɓ iñcaa ɓa enukoheeɗa.
19 Ɓiyewin ga ɓuwaa daanee kiluhusɗa, haydohussa
këyítcaa ɓa luhusoheeɗa, ɓa nëgírohhaca jal wíinoo, ɓa
tëkí'taca ga fíkíi ɓéeɓ. Cadamfaa këyítcaama karin ga
júnnicaa leehoo.
20 Fodaama, ga doolaa Ha'mudii, wo'eenaa Kooh waa wëñ
kisíw ee doolaagawa waa wëñ kihotuk.

Coow kolukka ga Efees

21 Ga waa iñcaama paafɗa, Pool ammba ga helci kika'
Yéerúsaleem, ya kooroh gohaa Maseduwaan na waa Akay.
Ya wo'ee ga helci an binaa mi le' daamanaa, mi jomin kika'
Room ɓan.

22 Ya wossa ɓanak ga ɓuwaa ya taabi naɓaɗa. Ɓuwaa
ensee Tímotée na Erasti. Ya ga kihafci nak, ya tessa ga
gohaa Aasíi bi sammba kimaañ.
23 Jamaanaama, coow wiyaak kolukka ga Efees ndaga
Waasii Ha'mudii yéegalohu daamaɗa.
24 Laakee tíwoh ëelísaa teeku Dímitiriyus, ya tíwee
tunataal-ëelístaa mandarga kaanfaa ɓa jaamukohi
Artémísɗa. Tunataaltaama nak, haydohɗeerari, ya na
ɓuwaa lëgëy gariɗa ëelís wiyewin.
25 Laakka bes, ya hídírohha ɓuwaa lëgëyi gariɗa na ɓo'
ɓiliis ɓaa tumi lëgëy kitíɓ nataal fodaa gaɓaɗa, ya wo''aɓa
an:
- Ɓiyaay, ɗú ínohin an iñii ɗú laak ga alalɗa meyoh ga
lëgëyiiruu wii.
26 Diimaɗa nak, ɗú hotin ee ɗú kelohin iñcii Pool en na
kitumɗa. Ya wo' an koohcaa ɓo' ëwí' na yahci enndii Kooh
kayoh-kayoh. Ya nookin ɓo' ɓiyewin ga kigëm iñaama,
ee ya eemmbii naka dii ga Efees, wayee gohaa Aasíi ɓéeɓ
gomin ga.
27 Iñaama eemanndii ga kiɓúuk kitíɓ-nataalkiiruu rek,
wayee mín kika' bi ga kiɓúuk teekii kaanfii Artémís, koohyii
yiɓetiyii yiyaakyii. Ee koohyii yiima Aasíi ɓéeɓ na tóoh
ëldúna jaamukiri. Kon nak teekiigari jomoo ɗa kiyím.
28 Daa ɓuwaa kelohee wo'eencaama, ɓa líiffa na tam-
keeñ, ɓa ɓaa fiip an:
- Artémísyii ɓu-Efees yakin!
29 Díkaantaama ɓéeɓ dëkaa hícísukohha. Ɓa ammba
Gayus na Arístarka ɓaa dëk Maseduwaan ee taamsee na
Poolɗa, ɓa ɓaa yah naɓa paanaa ɓu-teeraa.
30 Pool nak waa'ta kimey ga ɓuwaa, wayee ɓuwaa gëm ga
Yéesuɗa íisussiiri ya ka'.
31 Bi ga sah ɓiɓo' ga fiiliimuncaagari kuliyuk ga nguuraa
ga gohaa Aasíiɗa, wosohussa gari kiwo''i ya watuk kitoŋ
kotci ga paanaa ɓu-teeraa.
32 Ga wahtaama, ɓuwaa hídírukohee daamaɗa
hícísukohussa, coowaa ennda cúr ga ɗuuyɓa. Ɓii fiipi
aneenaa, ɓii fiipi an. Ɓiyewin gaɓa sah ínohséeríi iñaa tah
ɓuwaa hídírukoh daamaɗa.
33 Ëlíksaan nak, yërí yaawúu'caa kuliyukɗee ga fíkíiɓa
ga hídohaama. Ɓiɓo' ga ɓuwaa hídírukohee daamaɗa
ɓéestírussari iñaa laakɗa. Ya ɓëwí'ta yah kiwaa' kilayohi'
ɓuwaama ga fíkíi mbooloomaa.
34 Wayee daa ɓa ínohee an ya iñaa yaawúu', ɓa taammba
ɓéeɓɓa ɓa aawissa kifiip. Ɓa fiipin iñaa le' wahtu kanak an:
- Artémísyii ɓu-Efees yakin!

35 Ɓaa dëkaa tíku ga yahciɗa yërí mëeñjoh kimín kiyím
ɓuwaa doo ɓa han kiɗekoh. Ya wo''aɓa an:
- Ɗú ɓu-Efees, ɓii yiida ínohoo an kaanfii Artémís
yiyaakyii en ga teeriigaruu ee nataaliigari keenoh
asamaanɗa en ɓan ga teeriigaruu?
36 Ɗú ínohin an ken nookohhii iñaama. Kon enat tek, ee
kaa gaawtukat bi ɗú tum iñaa bokkii ga.
37 Ɓuwii ɓii ɗú haydohinɓa dii ee moona ɓa ɓeɓpii dara
ga kaanfii Artémís, ee ɓa ɓassiiri.
38 En Dímitiriyus na ɓuwii taam nariɗa, ɓa laakoh na
ɓo'aa, ɓa karat waas: Laakin bescaa tanu ki'atti, na ɓuwaa
atti'i iñcaama.
39 En laak enaama ciliis caa ɗú waa' kipayɗunaa, bes
ki'atti' le'aa, ca malaku.
40 Ɗu watukkiinaa, ɗu hay kitíku ɓuwaa hícísohi mbooloo
ndaga iñii laak watiɗa, ee ɗu mínanndii dara kiwo' ga iñaa
tah coowii wii.
Ga waa ya lëehí'ta kiwo' fodaama, ya wesohha ɓuwaa.

20

Pool ka'ta Maseduwaan na Geres

1 Ga waa coowaa enee ga Efees seemɗa, Pool hídírohha
ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa, ya ɓaattaɓa kidaas ga ngëmaa,
lëehí'ta ya taŋkohha naɓa, yaa yah Maseduwaan.
2 Ya taammba gohaama, ya daassa ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa
ga ngëmaa.
3 Ya kolkohha daama, ya ka'ta kúlkaa Geres, ya tummba
daama ñiin kaahay. Ga waa ya ɓewuk kika' kúlkaa Síríiɗa,
ya kelohha an yaawúu'caa pokohuunun nof ki'appi, ya
nammba ɓoyuk hen, ya koorohha Maseduwaan.
4 Ɓuwaa taabee nariɗa ensee Sopatee', kowukaa Pírus
ee ya meyohee Beree, Arístarka na Sokondus ɓaa meyoh
Tesaloníkɗa, Gayus yaa meyoh Derbeɗa, Tímotée, Tísík na
Torofím ɓaa meyohee gohaa Aasíiɗa.
5 Ɓa ɗëwírukka, ɓa sekneeraríi ga teeraa Torowaas.
6 Ɗí nak, ga waa hewaa mbúurúcaa tumoo lëwíi' paafɗa,
ɗí aasohneera gaal-giiy teeraa Filiip, ɗí foolla ga giiy bes
ciyëtúus, ɗí laakneeraɓa teeraa Torowaas. Ɗí tummba
daama bes ciyitnakanak.

Pool mílísi'ta Etíkus ga teeraa Torowaas

7 Ga noh-soosaa gaawaa, ɗí hídírukohha kiñam cu-
uníinfaa Ha'mudii. Pool nak jomee kikolukoh daama ga
kooh-wíisfaa. Ya aawwa kijëgí' ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa, ya
ammba kiwo' na ɓuwaa bi ga leeloo wek.

8 Ɗí hídírukohee ga túuyaa hanoh ɗook ga taahaaɗa, ɗí
taalla lampu ciyewin.
9 Laakka oomaa-yaalaa teeku Etíkus ee ya yugee ga
kímícaa falanteeraa. Ya ka'ta hëndëŋ na pëní, wiima lak
Pool yii lís kiwo'. Ga ɗuuy pënífaa, ya dalla rëc, ɗëegískoh
ɗook taahaa wukaahaywaa ɓa eneeɗa, ya keennda kakay.
Ya ɓëwíru hen, lak kaanin.
10 Pool yoosukka, híilla gari, ɓeɓpari, wo''a an:
- Kaa jaahli'at, ya yii pes!
11 Waa ennda ɗa Pool lapissa, ya warohha mbúuraa✡,
ñammba. Lëehí'ta, ya aawissa kijangat bi ga daa Kooh
wíisɗa, ya taŋkohha naɓa, yaa yah.
12 Oomaa-yaalaa nak ɓedussa kaanɓa lak wíisohin wece ŋ
ee helcaa ɓuwaa dalla gari lool.

Pool kolkohha Torowaas ka'ta Mílée

13 Ɗí nak, ɗí aassa gaal-giiy, ɗí ɗëwírukka Pool teeraa
Asos, ya wo'ee an ɗí kihídohan nari daama, ɗí ɓaydohhi
ndaga ya waaree kitíin hen bi daama.
14 Ga waa ya laakkíi teeraa Asosɗa, ɗí aassa gaal-giiy
daama, ɗí ɓaa yah bi ɗí le''a teeraa Mítíleen.
15 Ɗí ɓaa yahis bi ɗí laŋnga na Síyóo ga kooh-wíisfaa. Ga
besaa tík gaɗa, ɗí le''a Samoos, ee besaa tíkis gaɗa, ɗí le''a
teeraa Mílée.
16 Pool abee an ya yah kiroombuk Efees hen, ya tuukoo
da, en ɗanaa ya maañoo ga gohaa Aasíi ndaga ya gaawtukee
kitum tóoh, en mínukaa, ya le' Yéerúsaleem balaa besaa
Pantakot.

Pool taŋkohha na ɓuwaa kuliyuk ga jaangaa ga Efeesɗa

17 Ga waa ɗí tee' ga Míléeɗa, Pool wosohha kiɓayluk
ɓuwaa kuliyuk ga jaangaa Yéesu ga Efeesɗa.
18 Ɓaama hayussari kitaas, ya wo''aɓa an:
- Ɗú ínohin dijófí' daa mi madee narúu ga wii mi en
narúu, aboh ga besaa mi ɗeɓ kitoŋ kottoo ga gohii Aasíiɗa.
19 Mi jaamukee Ha'mudii hen taammba na kiyóoskí'
haffoo, taammba na ki'aam moon, mi dayca ɓan coonu,
caa yaawúu'caa pokoheeroo nofɗa.
20 Mi ínohin an mi mossoorúu kiɗaak dara iñaa
míninndúu kijeriñ. Mi yéegaleerúu wo'eenii Kooh, mi
jëgí'tarúu ga fíkíi ɓéeɓ na ga ɗuuy kaancii.
21 Mi mosoo ki'íis kiɓay yaawúu'cii na ɓéeɓ ɓuwii enussii
yaawúu'ɗa ɓa súpít kipesɓa, ɓa gëm ga Kooh, ɓa gëm ga
Yéesu, Ha'mudiigaruu.
22 Diimaɗa nak, mi yii yah Yéerúsaleem, Helii yisela'í'yii
yërí híi'too ga ee mi ínohoo iñaa sekkoo daɗa.

✡ **20:11 20: 11** Mëdírohat na Tumeen 2: 42.

23 Wayee mi ínohin daal an teeraa mi aas tóoh Helii
yisela'í'yii yéegalloo an kasu na coonu caa sekkoo.
24 Mi nak, en kipeskiigoonaa mi ɓítukkii gaka ee mi
tíkkiika iñaa yakin. Lebiriigoo tóoh, wërí en kile' ga dii mi
aawɗa, mi mëtí' sasii Yéesu, Ha'mudii nakkooɗa, ee wërí en
kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii haydoh yërmaandii Kooh
laak garuuɗa.
25 Diimaɗa nak, mi ínohin an ɗú yahissiiroo kihotis. Mi
koorin garúu ɓéeɓpúu, mi yaa jangattúu loo Nguurii Kooh.
26 Ërí tah mi wo''úuka wati: ɓaa fu saŋku'aa, ínohaa an
fu yërí tík haffuka.
27 En ki'enaa, mi yéegalinndúu ɓéeɓ iñaa Kooh sek
garuuɗa.
28 Kon watukat haffúu dijófí', ɗú watuk ɓan yopii Helii
yisela'í'yii díŋkaanndúu kiníi'ɗa. Fodii ɓiníiroh, toputu'at
jaangii Kooh laaki' hafci, koorohha ga kikaankaa Kowukaa-
gariɗa.
29 Mi ínohin an mi kolukoh diinaa, hay kilaak ɓuwaa
madu na gumuucaa yaawuunun, ɓa aas ga ɗuuycúu
kitasaaroh yopii Kooh.
30 Hay kilaak ɓuwaa boku garúu ɓa koluk, ɓa aaw
kijëgíroh saboh kesi, kiheel ɓuwaa taabukanɓa.
31 Kon watukat, ɗú níindísuk an tíkíis taahay tee, taa
wekoo, nohoo mi ñari yaa en ɓéeɓ garúu bi ki'aam moon
sah maasiroo ga.
32 Diimaɗa mi tíkinndúu ga yah Kooh, ya, na Wo'eeniigari
barkeellúu; yërí laak doolaa onannduu kiyëgís ga ngëmii ee
ya onndúu kilam iñcii ya faani' ɓan ɓuwiigariɗa.
33 Mi mosoo kiɗíibuk kilaak hëelís, wúrúus wala kúltí
ken.
34 Ɗú ga kihaffúu, ɗú ínohin an yahciigoo cërí onndoo
kipay sooliciigoo na cii ɓuwii taabi naroo ɗa.
35 Mi teewinndúu ga tóoh an ɗu jom kilëgëy fodaama
kidímal ɓuwii laakooɗa. Ɗu níindísukat iñaa Yéesu,
Ha'mudii ga kihafci wo'eeɗa an: «Keeñ wëñi kisoos ga
ki'onoh loo kite'.»
36 Ga waa Pool wo''a fodaama bi ya lëehí'ta, ya yí''a naɓa
ɓéeɓɓa, ya kíimmba Kooh.
37 Waa ennda ɗa, ɓéeɓɓa ɓaa koduk, ɓa gatawukkari, ɓaa
fuunndi.
38 Iñaa tahee keeñɓa kileehɗa wërí en daa Pool wo'ɓa an
ɓa hotsanndiiriɗa. Lëehí'ta, ɓa ɓedohha narii bi ga gaal-
giiyaa.

21

Pool na ɓuwaa taabee nariɗa ɓaa yah Yéerúsaleem

1 Ɗí tagohha na ɓuwaa ɓedohee naríiɗa, ɗí aassa gaal-giiy, ɗí yolohha Koos, dëkaa giiyaa wíilɗa. Ga kooh-wíisfaa, ɗí ka'ta gohaa Root, ɗí meyohha daama, ɗí ka'ta teeraa Pataraa.
2 Daama ɗí hotta gaal-giiy waa aaw gohaa Fenísii, ɗí aassa ga, ɗí ɓaa yah.
3 Ga waa ɗí ka' bi ɗí séennda Sípa'ɗa, ɗí koorohhawa yah-ñaam, ɗí ëewrukka ɓak gohaa Síríi. Ɗí tee'ta ga Tíi' ndaga gaalaa jomee kiyóoskí' sëfaa wa ɓayeeɗa daama.
4 Ɗí hotta daama ɓitëelíbée Yéesu, ɗí ennda naɓa bes ciyitnakanak. Helii yisela'í'yii yéegallaɓa iñaa yah kihewɗa. Ɓa wo''a Pool an ya hanat kika' Yéerúsaleem.
5 Ga waa bescaa ciyitnakanakcaa matɗa, ɗí kolukissa kiyah. Ɓuwaama ɓéeɓɓa ɓedussaríi, ɓa na ɓeticaagaɓa na towutaagaɓa bi ɗí meyca teeraa. Daama ɗí yí''a ɓéeɓpíi ga seereenaa giiyaa, ɗí kíimmba Kooh.
6 Lëehí'ta, ɓéeɓpíi ɗí taŋkohha, ɗí nak, ɗí aassa ga gaal-giiyaa, ɓa, ɓa ɓaa ɓoyuk kaanɓa.
7 Ɗí kolkohha Tíi', ɗí lëstí'ta ɓaawaagaríi ɗí kooroh giiyɗa ga waa ɗí le' Potolemayís. Ɓuwaa enu ga teeraama gëmu ga Yéesuɗa ɗí ka'taɓa kikëñí'nee. Ɗí hoowukka, ɗí neehha.
8 Ga kooh-wíisfaa, ɗí kolkohha daama, ɗí ka'ta teeraa Sesaree. Ga waa ɗí le''a, ɗí ka'ta kaan Filiip, ɗí dalla daama. Filiip nak enee ɓaa yéegalohi Hewhewii winéwí'wii ee ya bokee ga ɓuwaa ɓiyitnaɓanakɓaa tansee ga Yéerúsaleemɗa✡.
9 Ya laakeera towu tinikiis tiɓeti, taa onohussii kipañ ee Kooh oneeraɓa kiyéegaloh wo'eenaa meyoh gari.
10 Lak ɗí enin daama bes ciyewin, Laakka sëldíiga-Koohaa teeku Agabus meyoh kúlkaa Yúudée.
11 Ya hayya garíi daa ɗí eneeɗa, ya ɓeɓpa iñaa Pool pëkíruki ga kenohciɗa, ya pokukka kotcaa na yahcaa, wo''a an:

- Iñii yii yërí Helii yisela'í'yii wo': «Ɓii laak pëkírukaahii-wiiɗa, yaawúu'caa ga Yéerúsaleemɗa hayyi kiɓagu fodii dii, lëehíraa ɓa tíkki ga yah ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa.
12 Ga waa ɗí keloh iñaamaɗa, ɗí na ɓuwaa enee daamaɗa ɗí sarahtukka Pool ya ool kika' Yéerúsaleem.»
13 Wayee Pool taassaríi:

- Ɗú tum ya yii, ɗú yahi keeñiigoo? Mi saŋngii kiɓagu rek, wayee mi tookin sah bi ga kikaan ga Yéerúsaleem ndaga teekii Yéesu, Ha'mudii.
14 Waa ɗí mínndiiri kihoonoh kika', ɗí íissari, ɗí wo''a an: Iñaa Ha'mudii waa'ɗa laakat!

✡ **21:8 21: 8** Malkat Tumeen 6: 5.

15 Ɗí ennda daama bi sammba kimaañ, ɗí ɓewukka, ɗí
ka'ta Yéerúsaleem.
16 Laakka ga tëelíbéecaa Yéesu, ɓaa dëku teeraa Sesaree,
ɓa taammba naríi, ɓa ɓayussaríi kaan Monason, yaa ɗí
jomee kidal ga kaanciɗa. Monason meyohee Sípa', ya bokee
ga tëelíbéecaa Yéesu ɗeɓɗa.

Pool ka'ta kaan Saak

17 Ga waa ɗí le' Yéerúsaleemɗa, ɓéeɓ ɓuwaa gëm ga
Yéesuɗa teerukussaríi na keeñ wisóosí'.
18 Ga kooh-wíisfaa, Pool taammba naríi kaan Saak
ee ɓéeɓ ɓuwaa kuliyuk ga jaangaa Yéerúsaleemɗa
hídírukohsee daama ɓan.
19 Pool Këñɗohha naɓa bi lëehí'ta, ya ɓéestí'ta wíinoo
wíinoo tóoh iñcaa Kooh tum ga ɓuwaa enussii yaawúu'
koorohha gariɗa.
20 Waa ennda ɗa, ɓuwaa súkúrukee Poolɗa ɓaa kañ Kooh.
Lëehí'ta, ɓa ɓaa wo' an:
- Mbok, fu ínohin an yaawúu' ɓiyewin ga yaawúu'cii
gëmuunun ga Yéesu ee ɓa lís kiyëgís ga Waasii Móyíis.
21 Ɓa kelohin an ɓéeɓ yaawúu'cii en ga ínɗa, fu jëgíriɓa
kifoñ iñcii Waasii Móyíis nakohɗa, ki'íis kigú' towutaagaɓa
na ki'íis kitaabuk baahcii yaawúu'cii.
22 Ɗu tuman na ee ɓa hay kiyéeŋ an fu hayin?
23 Kon namaa kitum iñcii ɗí yahhaa kiwo'ɗa. Laakin ga
ɗuuycíi ɓo' ɓinikiis ɓaa waatukin.
24 Taabaa naɓa, ɗú bok naɓa kisétí'siruk fodii dii Waasii
Móyíis nakohkaɗa. Fu fayi'ɓa iñaa jom kisarahohuɗa tóoh,
ɓa nenuk kiteewoh an waataagaɓa leehin*. Fodaama, ɓéeɓ
hay ki'ínoh an iñcii fu wo'ɗuɗa dara laakkii ga, ee ɓéeɓɓa
ɓa hay kiwo' an fu lís kitaabuk iñcii Waasii Móyíis nakohɗa.
25 Ɓuwaa enussii yaawúu' ee gëmu ga Yéesuɗa ɗí
ɓëyrohin gaɓa kiwo'ɓa iñii ɗí am yii, an ɓa abuk kiñam
koynohkaa tumu sarah ga koofcaa, ɓa abuk ɓan ga ki'an ñíf,
kiñam koynoh júuraa apu ee ñífaa aamussii na kifaanuk na
ɓaa en ɓéeɓ.
26 Ga kooh-wíisfaa Pool taammba na ɓuwaa ɓinikiisɓaa,
ya bokka naɓa kisétí'siruk, lëehí'ta ya aassa Kaanfaa Kooh,
doonaa ya wo' besaa kisétí'sirukkaa leehanɗa, ennda fodii
wahtaa ɓaa en ɓéeɓ mínan kitumɗu sarahɗa.

Pool abussa

27 Lak bescaa ciyitnakanakcaa nakohu kisétí'sirukɗa caa
yah kimat. Laakka yaawúu'caa meyohu gohaa Aasíi, ɓa
hayya Yéerúsaleem. Ɓa hotta Pool ga ɗuuy Kaanfaa Kooh,
ɓa hícísohha ɓuwaa, ɓa ammbari,

---

* **21:24 21: 24** Pool waatukee an, en lak iñaa ya dígohee na Koohɗa leehhiinaa, ya nenukoo múk. Malkat 18: 18.

28 ɓa ɓaa fiip an:

- Foolat ɓu-Isarayeel! Ɓii jëgírohi daa en ɓéeɓ kiheñoh heetiigaruu, Waasii Móyíis na Kaanfii Kooh fiiɗa, yee! Ya ekin sah ɓuwii enussii yaawúu'ɗa ga Kaanfii Kooh bi tahin ɗekataa wisela'í'waa kilíiɓ.

29 Ɓa wo' iñaamanaa, daa ɓa hotee Pool ga teeraa, taabin na Torofím yaa meyoh teeraa Efeesɗa tah ka. Ɓa foogee nak an Pool ekinndi ga ɗuuy Kaanfaa Kooh.

30 Coowaa ennda cúr ga ɗuuy dëkaa, daa en tóoh ɓo' yaa meyoh da. Ɓa ammba Pool, ɓa fassari bi meyca Kaanfaa Kooh, ga saasi ɓa laŋnga halcaa.

31 Lak ɓa ɓaa heel ki'ap Pool, ha'-kaadaa soldaa'caa yéegalussa an ɓéeɓ Yéerúsaleem hícísukohin.

32 Ga saasi, ya hídírohha soldaa'caa kuliyuki ɓo' ɓitéemée' ga heñɗa na soldaa'caagaɓa, ya íisukka mbooloomaa. Daa ɓuwaa hotee ha'-kaadaa na soldaa'caa taam nariɗa, ɓa íissa kifeek Pool.

33 Waa ennda ɗa ya deeyca ga Pool ammbari, ya nakohha kiɓaŋngi na ceen kanak. Lëehí'ta ya meekisohha ɓaa ya ennda na iñaa ya tumɗa.

34 Wayee ga ɗuuy mbooloomaa ɓii fiipi aneenaa, ɓii fiipi an. Faf ha'-kaadaa soldaa'caa mínndii ki'ínoh dara ga iñaa hewɗa ndaga coowaa. Waa ennda ɗa, ya nakohha kiɓay Pool ga ɗuuy kaanfaa soldaa'caa.

35 Ga waa Pool ka' bi ya dalla kilap eskalicaaɗa, soldaa'caa nammbari kiteembeel hen ndaga lak mílti-míltaa hëpin.

36 En ki'enaa, mbooloomaa wërí taabukee Pool, wa waa fiip an:

- Ya kaanat!

Pool taassa ga iñaa ya yabuɗa

37 Ga wahtaa Pool yah ki'eku ga Kaanfaa soldaa'caaɗa, ya kíimmba ha'-kaadaa an:

- Mi mínin naraa kiwo' jutuute?

Ha'-kaadaa taassari an:

- Caɓ! Man fu lak kiGerek!

38 Kon fu enndii ɓaa meyohee Esípti yaama hícísohee ɓuwii, ya haydohha coow wiyaak ga dëkii, ya ɓaydohha tumoh-kofeel ɓijúnni-nikiis ga ëgí'-dúndagaane?

39 Pool taassari an:

- Mi iñii yaawúu', mi límohu Tarsa, teeru wilëekí'-teek ga gohaa Sílísíi. Mi kíimmbaa fu onndoo kiwo' na ɓuwii.

40 Ha'-kaadaa soldaa'caa onndari. Waa ennda ɗa, Pool tuukka ga eskalicaa, lëríssa mbooloomaa yah, ɓuwaa ennda cew; ya wo''a naɓa ga ki'Arameyee an:

22

1 - Ɗú, mbokciigoo, diima súkúrukat mi taassúu ga iñii ɗú yammbooɗa.

2 Daa ɓa kelohee Pool yaa wo' naɓa ga ki'Arameyee, ɓa wëñnja ɗa ki'een. Pool tíkka ga an:

3 - Mi yaawúu', mi límohu Tarsa ga gohaa Sílísíi, wayee mi korukoh dii ga teerii wii. Gamaliyeel ga kihafci yërí jëgí'too bi mi ínohha ar waasii ɓicaasammbuu. Mi Safareera lool ga kitaabuk iñaa Kooh nakoh, fodii dii ɗú ɓéeɓpúu ɗú taabukika waṭiɗa.

4 Ɓuwaa gëmee ga waasii Ha'mudiiɗa, mi dëkee ga kihatalɓa ga kipes, mi ka'ta bi mi laŋnga kumuun ga; mi abin ɓiyaal na ɓiɓeti mi laŋngaɓa ga kasu.

5 Ha'-kaadii sarahohcii na yaakcii dëkii ɓéeɓɓa mínuunun kiseedi' an mi wo' kayoh. En ki'enaa, mi ɓewohee këyítcaa oneeroo kimín kika' Damaas, mi am yaawúu'caa gëm ga Yéesu enu daamaɗa gaɓa, fodaama mi ka' Damaasaa, mi amɓa, mi haydohɓa dii, ɓa koru.

Pool ɓéestí'ta iñaa tahhi kigëm ga Yéesuɗa
(Tumeen 9: 1-19; 26: 12-18)

6 Pool tíkka ga an:

- Lak mi yaa ga waas, bi mi deeyin teeraa Damaas, ga wahtu cuunoh, dalla kilaak lee'laat wiyaak waa meyoh asamaan, wa ennda mareet ga ɗookkoo bi wíillaroo.

7 Mi keennda kakay, mi kelohha koonaakaa wo' naroo an: «Sóol! Sóol! Iñii tah ya fu hatalloo ga kipes?»

8 Mi meekisohha an: «Kiyaakii, fu yërí en ɓa?» Koonaakaa taassaroo an: «Mi yërí, Yéesu Nasareet, yii fu hatal ga kipesɗa.»

9 Ɓuwaa taamsee naroooɗa hotsee ga lee'laataa faŋ, wayee ɓa kelohéeríi ga koonaakaa ɓaa enee naroo kiwo'ɗa.

10 Mi meekisohha an: «Ha'mudii, mi jom ya kitum?» Ha'mudii wo''aroo an: «Koluka fu ka' Damaas, fu le' daamanaa, fu hay kiwo'u ɓéeɓ iñaa fu jom kitumɗa.»

11 Mi hotsiséeríi ndaga lak meliclaataa lee'laataa búumɗinndoo. Ɓuwaa mi taabee naɓaɗa abussaroo ga yah, ɓa ɓayyaroo Damaas.

12 Laakeera ga teeraa Damaas, ɓaa teeku Anañaas ee ya enee ɓo' yigëmí' Kooh. Ya taabukeera iñii Waasii Móyíis nakohɗa ee ɓéeɓ yaawúu'caa ga teeraaɗa oneerari cée'.

13 Ya hayya garoo, ya deeycaroo, wo''aroo an: «Sóol, mbokiigoo, hotsisa!» Ga saasi tuhastaagoo malakka, mi hottari.

14 Ya tíkka ga an: «Koohyii ɓicaasammbuu tanukinndaa
kumëeñí' doonaa fu ínoh iñii ya waa'ɗa, doonaa fu hot ɓaa
en yijúwí'yaa ee ya haŋci doŋɗa, fu keloh konaakaagari.
15 Fu nak, fu yërí yah ki'en seedici ga fíkíi ɓuwii ɓéeɓ, fu
yéegalɓa ɓéeɓɓa iñii fu hotɗa na iñii fu kelohɗa.
16 Kon diimaɗa fu sekis ya? Koluka, fu bëtísi'uk, fu kíim
Yéesu, Ha'mudii fu set ga baakaa'ciigaraa.»

Pool ɓéestí'ta ga daa ya wosu ga ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa

17 Waa ennda ɗa, mi ɓoyukka Yéerúsaleem. Lak mi enee
na kikíim Kooh ga Kaanfaa Kooh, iñaa ammbaroo fodii
heey.
18 Mi hotta Ha'mudii, ya wo''aroo an: «Gaawa, fu mey
Yéerúsaleem diima-diima ndaga ɓu-teerii wii tooksanndii
iñii fu yah garoo kiseedi'ɗa.»
19 Mi taassari an: «Ha'mudii, ɓa ínohin dijófí' an
mi taabee ga jaangu-yaawúu'cii, mi yaa am ɓuwii gëm
garaaɗa, mi lagiɓa ga kasu, mi feekiɓa.
20 Iceen yaa enee seedifuɗa, apu ga fíkíiroo. Mi ga
kihaffoo, mi fareera ga iñaa ɓa tumee yaama ee mi yërí
amɗeeɓa kúltícaagaɓa.»
21 Waa ennda ɗa, Ha'mudii wo''aroo an: «Karaa hen rek
ndaga mi yahhaa kiwos ga ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa.»

Pool wo''a an ya bok ga ɓu-Room

22 Ɓuwaa súkúrukussa Pool bi ga daa ya wo'oh
wo'eencaamaɗa, daama nak, ɓa aawissa kifiip didóolí' an:
- Yii ɓo' meydohatti éldúnaanii wii, ya jomoo kipes!
23 Ɓa ɓaa wëñ kifiip, ɓa ɓaa ɗol kúltícaagaɓa ɓaa jaf, ɓa
ɓaa kësël kakayfaa ga ɗook.
24 Waa ennda ɗa, ha'-kaadaa soldaa'caa nakohha Pool eku
ɗuuy kaanfaa soldaa'caa ya rípu na ngee', bi ya wo' iñaa
tah ɓuwaa fiipi fodaama ga fenoociɗa.
25 Ga waa soldaa'caa ɓaŋngari na liiɓ bi ɓaa yahhi kifeek,
Pool wo''a soldaaraa kuliyuki ɓo' ɓitéemée' ga heñ tuukee
daamaɗa an:
- Ɗú onuunun kifeek ɓa bok ga ɓu-Room ee lak ya
atti'ussii paaye?
26 Daa soldaaraama kelohee iñaama, ya foolla ga ha'-
kaadaa soldaa'caa, ya wo''ari an:
- Fu ínohin iñii fu yee kitumɗa sahe? Man ɓii bok ga
ɓu-Room!
27 Ha'-kaadaa soldaa'caa dalla kihay ga Pool, meekissari
an:
- Wo'aaroo, fu bok ga ɓu-Roome? Pool taassari an:
- Ee, mi bok ga!

28 Ha'-kaadaa wo''ari an:
- Mi ga kihaffoo, kibokkiigoo ga ƀu-Room mi lomohka yiséerí'.
Pool wo''ari an:
- Mi déy, mi límohu ga hen.
29 Ga saasi ƀuwaa waa'seeri kifeek ya wo'ɗa, íisussari. Ha'-kaadaa soldaa'caa, daa ya ínohee an ya bok ga ƀu-Room ee ya ƀaŋlukinndi na ceenɗa, ya tíitta.

Pool ƀayussaa paanaa yaawúu'caa

30 Ga kooh-wíisfaa, ha'-kaadaa soldaa'caa waa'ta ki'ínoh iñaa lee' ga iñaa yaawúu'caa yam Poolɗa, ya nakohhari kiƀëgís, ya ebilohha kiƀëytoh sarahohcaa ƀiyaakƀaa na ƀéeƀ paanaa yaawúu'caa wiyaakwaa, ƀa hídoh. Ya hay-dohlukka Pool, ya tuuki'tari ga fíkíiƀa.

23

1 Waa ennda ɗa, Pool yíppa ƀu-paanaa yaawúu'caa has, ya wo''a an:
- Ɗú mbokciigoo, dii mi koo' ga kipessoo ga díkaantiroo na Koohɗa, helloo dalin ga bi ga wati.
2 Anañaas, ha'-kaadaa sarahohcaa dalla kiwo' ƀuwaa tuukee ga yahaa Poolɗa ƀa këƀpi ga kúuw.
3 Pool nak wo''ari an:
- Na cii fu man na míiraa yaanaawɗu henɗa, fu, Kooh yahhaa kifeek. Fu yuŋ dii ki'atti''oo ga iñaa waas nakoh, fu nakoh mi feeku ee waas hoonohinka!
4 Ɓuwaa enee ga yahaa Poolɗa, wo'ussari an:
- Mon fu ƀasin ha'-kaadii sarahohcii, sarahohii-Kooh yiyaakyii!
5 Pool taassaƀa an:
- Mbokcii, mi ínohéeríi an ha'-kaadii sarahohcii yërí. En ki'enaa, bíduunun ga Këyítfaa an: «Ɓaa kuliyuk ga heetiigaraa, fu jomoori kiwo' yibóní'.»
6 Pool ínoheera an ƀuwaa hídírukohee daamaɗa, ƀii ensee ƀiSaduseyeeŋ, ƀíinoo ensee ƀiFërísiyeeŋ. Ya tuukka ga leeloo paanaa wiyaakwaa, ya wo''a didóolí' an:
- Ɗú mbokcii, mi iñii Fërísiyeeŋ ee mi kowu Fërísiyeeŋ. Dii mi abin yaakaa' fodii garúu ga kimílískaa ƀuwaa kaaninɗa tah mi haydohussa dii ki'atti'u.
7 Daa ya wo'ee iñaama rek, nookoh dalla kilaak ga díkaanti Fërísiyeeŋcaa na Saduseyeeŋcaa, faf ƀuwaa hídírukohee daamaɗa këgískohussa kom kanak.
8 En ki'enaa, Saduseyeeŋcaa abu an ƀaa kaanin mílísoo, malaaka laakoo ee raƀ laakoo. Fërísiyeeŋcaa nak gëmuunun an iñcuma tóohca laakin.

9 Waa ennda ɗa, coowaa kolukka cúr. Laakka jëgíroh-
waascaa koluk ee boku ga fërísiyeencaa, ɓa wo''a didóolí'
an:
- Iñii ɓii yii wo'ɗa ɗí hottii yibóní' ga. Mínin ki'en jíni
wala malaaka wo' nari!
10 Ñarohaa wëñnja ɗa kitamoh. Ha'-kaadaa soldaa'caa
niikka ɓuwaa seelsoh Pool,ërí tah ya ebilla soldaa'caa
kiyoosuk ga ɗuuy ɓuwaa, ɓa meydohhi ga leelooɓa, ɓa
ɓoykidohhi kaanfaa soldaa'caa.
11 Ga wekaa tík gaɗa, Ha'mudii feeñukka Pool, wo''ari an:
- Ɓaataa kiyëgísɗuk, fu seedi'inndoo dii ga Yéerúsaleem
ee fu jominndoo kiseedi' ga Room ɓan.

Yaawúu'caa pokohussa nof ki'ap Pool

12 Ga kooh-wíisfaa ga kímaa, yaawúu'caa pokohussa nof
ki'ap Pool; ɓa waatta an dara aasanndii kúuwɓa, enndii an
ɓa appi hen paayaa.
13 Ɓuwaa waatukee iñaamaɗa wëñin ɓo' ɓidaaŋkaah-
nikiis.
14 Ɓa ka'ta ga sarahohcaa ɓiyaakɓaa na yaakcaa dëkaa,
ɓa wo''aɓa an:
- Ɗí waatin an ɗí ñamanndii, ɗí ananndii enndii an ɗí ap
Pool hen paayaa.
15 Diima nak, ɗú, pokohat nof na ɓu-paanaa wiyaakwaa,
ɗú tum fodii an ɗú waa' kimalkaat iñaa aaw ga Pool bi lee'
lañ, ɗú kíim soldaaraa yiyaakyaa ya haydohi'túuri. Ɗí ga
kihaffíi nak ɗí hayyi kitërëwuk ki'appi bi ya le' diinaa.
16 Kutaanamunkaa Pool nak kelohha an yaawúu'caa yah
kitërëwuk Pool ki'appi. Ya ka'ta kaanfaa soldaa'caa, ya
aassa, ya yéegallaka Pool.
17 Pool ɓayya yíinoo ga soldaa'caa kuliyuki ɓo' ɓitéemée'
ga heñɗa, wo''ari an:
- Ɓayaa oomaa-yaalii yii ga ha'-kaadaa soldaa'caa, ya laak
iñaa ya yahhi kiwo'.
18 Waa ennda ɗa, soldaaraa kuliyuki ɓo' ɓitéemée' ga
heñɗa taammba na oomaa-yaalaa, ɓayyari ga ha'-kaadaa,
ya wo''ari an:
- Pool yaa lagu ga kasaaɗa yërí ɓayyoo, ya wo''aroo an mi
haydoh oomaa-yalii yii garaa, an ya laak iñaa ya yahhaa
kiwo'.
19 Ha'-kaadaa soldaa'caa ammba oomaa-yaalaa,
nookkari, ɓa úsaayya ɓuwaa, ya meekissari an:
- Fu yahhoo ya kiwo'?
20 Kutaanamunkaa Pool wo''ari an:
- Yaawúu'caa pokohuunun nof kikíimmbaa fu ɓay Pool
paanaa wiyaakwaa. Ɓa yah kitum fodii ɓuwaa yah
kimalkaat loo Pool bi lee' lañ.

21 Fu nak kaa gëmɓa. En ki'enaa, iñaa wëñin ɓo' ɓidaaŋkaah-nikiis gaɓa waayukuunun kitërëwuk Pool ki'appi. Ɓa waatukin an ɓa ñamanndii, ɓa ananndii, enndii an ɓa appi hen paayaa. Ɓa sek fu took doŋ.
22 Ha'-kaadaa soldaa'caa wo''ari an:
- Ee, kaa wo' ken an fu yéegalinndoo iñaa bok ga.
Lëehí'ta ya íissa oomaa-yaalaa yaa yah.

Pool ɓayussa Sesaree ga Filiksi, gúwernëeraa

23 Waa ennda ɗa, ha'-kaadaa soldaa'caa ɓayya ga soldaa'caagari ɓanak ɓaa kuliyuk ɓo' ɓitéemée' ga heñ, ya wo''aɓa an:
- Hídírohat soldaa' ɓitéemée'-kanak ɗú tuuk ga kiyah Sesaree. Ɗú taam ɓan na soldaa' ɓidaaŋkaah-yitnakanak ɓaa lap pënís na soldaa' ɓitéemée'-kanak ɓiliis ɓaa ɓay núɓ. Ɗú yah kikolkoh dii noh-soos ga wahtu cuuníin ɗú yee'.
24 Ɗú heeli' Pool pënís ɓan, ɗú ɓayyi ga Filiksi, gúwernëeraa ee dara hanatti ki'oc.
25 Ya bínnda këyít, wo''a ga an:
26 «Filiksi, gúwernëerii yiyaakyii, mi Kolot Lísiyas mi yërí bínndaa këyítfii fii, ee mi yii këñí'taa ga.
27 Ɓii mi wosohhaa yii, yaawúu'cii diiɗa ɓërí abeeri ee ɓa waareeri ki'ap. Mi sooŋngaɓa, mi na soldaa'cii, mi te''ari ga yahɓa ga waa mi ínoh an ya bok ga ɓu-Roomɗa.
28 Mi waa'ta ki'ínoh iñaa ɓa yammbiɗa, mi ɓayyari paanaa yaawúu'caa wiyaakwaa.
29 Mi hotin nak an iñcii ɓa yammbiɗa aaw ga loo waasiigaɓa ee mi hottii dara iñaa ya tum bi cal ya tíku kikaan wala ya lagu ga kasu.
30 Mi kelohha an yaawúu'cii pokohuunun nof ki'appi,ërí tah mi wosohhari garaa ga saasi. Ɓuwii yammbiɗa, mi wo'inɓa ɓa hay garaa, ɓa wo' iñaa ɓa yammbiɗa.»
31 Soldaa'caa ɓewussa Pool, fodaa ɓa naku kaɗa, ɓa ɓayyari ga wek bi ga teeraa Antípatiriis.
32 Ga kooh-wíisfaa, soldaa'caa tíinseeɗa, ɓoykussa kaanfaa soldaa'caa, ɓa íissa Pool na soldaa'caa lapsee pënísɗa, ɓa paaf nari.
33 Ga waa soldaa'caa lap pënís le'u Sesareeɗa, ɓa e'ta gúwernëeraa këyítfaa, ɓa tíkka Pool ga yahci.
34 Gúwernëeraa jaŋnga këyítfaa, ya meekisohha gohaa Pool meyohɗa. Daa ya ínohee an ya meyoh gohaa Sílísíi,
35 ya wo''ari an:
- Bi mi meekissaa daranaa, ɓuwaa yabussaaɗa hayu.
Waa ennda ɗa, ya nakohha Pool ɗaaku ga kaanfaa buu' Eroot en daamaɗa.

24

Iñcaa Tertilus yam Poolɗa

1 Tíkka ga bes ciyëtúus, Anañaas, ha'-kaadaa sarahohcaa
taammba na ɓiyaak ga yaawúu'caa na Tertilus yaa tum
lëgëy kilayohɗa, ya hayya teeraa Sesaree. Ɓa ka'ta ga Filiksi
gúwernëeraa kikalaami Pool.
2 Pool ɓayussa, Tertilus dalla kiwo' an:
- Fu Filiksi, gúwernëerii yijófí'yii, dii fu tíidi' dëkiiɗa na
iñcii ci'ascii fu haydoh ga nguuriigaraaɗa onin heetii kilaak
jam wimëtí' ee keeñnjíi soosin garaa.
3 Ɓí hotinka ga daa en tóoh na ga iñaa en ɓéeɓ ee ɗí ɓii
gërëmmbaa dijófí'.
4 Mi waa'tiiraa ki'am na tiwo' tihëpí' kërí tah mi hay
kilóhóyí' wo'eenii. Mi kíimmbaa ga kijofkiigaraa fu
súkúrukkíi jutuut.
5 Tertilus tíkka ga an:
- Ɓí hotin an ɓii yii, ɓo' yibóní' ga ɗuuy ɓuwii. Ya haydoh
kihëgískoh ga ɗuuy yaawúu'cii ga ëldúnaɗa tóohɓa; yërí
kuliyuk ga ɓuwum taabuk iñii jëgírohu meyoh Nasa-
reetɗa✡.
6 Karin bi ya jéemmba kilíiwí' Kaanfaa Kooh, kërí tah ɗí
ammbari. [Ɓí waareeri ki'atti,
7 wayee Lísiyas, ha'-kaadaa soldaa'caa hayya, te''ari na
dooli ga yahhíi.
8 Ya ebillaríi kihay garaa.]*. Binaa fu meekissinaa, fu ga
kihaffu fu hay ki'ínoh an iñii ɗí yammbiɗa kayoh.
9 Waa ennda ɗa, yaawúu'caa taamsee na Tertilusɗa
yëgíssa ga an iñaa Pool yabuɗa kayoh.

Layaa Pool ga fíkíi Filiksi

10 Waa ennda ɗa, gúwernëeraa eŋnga Pool haf ya wo'
ɓan. Pool nak dalla kiwo' an:
- Kiyaakii, mi ínohin an fu enin atti'oh ga heetiigaríi tíkíis
tiyewin, kërí tah mi hay kilayi' haffoo na hel widëlí'.
11 Binaa fu malaksukohaa, fu hay kihot an iñaa mi
karee Yéerúsaleem kijaamuk Kooh bi ga wati, paaffii bes
cidaaŋkaah na kanak.
12 Ee ken hottii daa mi nookoh kiwo' na ɓo' wala kihícisoh
ɓuwaa, ennda ga Kaanfaa Kooh, ga jaangu-yaawúu'caa
wala ga ɗuuy teeraa.
13 Ɓuwii ɓii mínsoo kiwo' dara yiléerí' ga iñcii ɓa
yammboo diima diimaɗa.
14 Enaama yíinoo déy mi míninndi kitook ga fíkíifu:
Mi, mi jaamuk Koohyii ɓicaasammbíi, mi taabukka waasii

✡ **24:5 24: 5** Malkat Mëccë 2: 23. * **24:8 24: 8** Iñaa wëñ ga bíncaa cimëeñí'caaɗa laaksooca

wi'aswii ɓa wo' an sabohɗa. Hoonohhii bi mi gëmin ɓan
ɓéeɓ iñaa Waasii Móyíis nakohɗa na ɓéeɓ iñaa sëldíiga-
Koohcaa bínɗa.
15 Mi abin yaakaa' ga Kooh ee ɓa, ɓa laakin yaakaaraama
ɓan. Ee wërí en an ɓuwii ɓijúwí'ɓii na ɓuwii júwussiiɗa
tóoh hay kimílísu.
16 Ërí tah daa mi enoh tóoh mi heel kipes na hel widëlí'
ga fíkíi Kooh na ga fíkíi ɓuwii.
17 Mi enin ga ëgírii tíkíis tiyewin taa mi hayyii
Yéerúsaleem.Ërí tahhoo dii kihay mi haydohi ɓu-
heetiigoo dímal kopa' na kitumi' Kooh sarah ga kaanfaagari.
18 En ki'enaa, mi enee ga ɗuuy Kaanfaa Kooh, ee lak mi en
na kisétí'siruk fodii dii yaawúu'cii tumsikaɗa. Ken enndii
da ee coow kolukkii da.
19 Laakeera daama nak yaawúu'caa meyohsee gohaa
Aasíi. En ki'enaa, yaawúu'caa ɓaama meyohsee gohaa
Aasíiɗa ee hotseeroɗa, ɓërí jomee kituuk dii ga fíkíifu ɓa
yammboo en lak ɓa laakin iñaa ɓa taabukohanndoonaa.
20 Kon nak yaawúu'cii enu dii ee boku ga paanaa
yaawúu'caa wiyaakwaaɗa, ɓa wo'at kofeelkaa mi tum ga
waa mi tuukiru ki'atti'u ga paanaa wiyaakwaaɗa.
21 Ɓa laakoo iñaa ɓa yabohanndoo, enndii wo'eenii wii mi
wo' didóolí' ga fíkíiɓaɗa an: «Dii mi gëmin ga kimílískaa
ɓuwaa kaaninɗa tah mi haydohu ki'atti'u ga fíkíirúu wati.»
22 Filiksi nak, lak wo'uunun dijófí' loo waas kerceen, ya
ke'ta atti'aa bi bes wiliis, ya wo''a an:
- Binaa Lísiyas, ha'-kaadaa soldaa'caa hayaa, mi malakis
iñum akitohhúuɗa.
23 Waa ennda ɗa, Filiksi nakka soldaaraa kuliyuki ɓo'
ɓitéemée' ga heñɗa kiɗaak Pool ga kasaa, wayee ya íisu
ya féeh ee fiiliimuncaagari míniri kihay kitoputu'.

Filiksi tíkísohha kisaawal na Pool

24 Ga bescaa tík gaɗa, Filiksi hayya ya na ɓetici, Durusíl.
Durusíl nak iñaa yaawúu'. Ya ɓaylukka Pool kisúkúrukki,
yaama wo''i yen ga loo kigëm ga Yéesu Kiristaa.
25 Wayee daa Pool wo'ee bi le''a ga loo enukeen wijúwí' na
loo kimín ki'abuk, na loo atti'aa yah kimëeñjohɗa. Filiksi,
gúwernëeraa dalla kitíit, ya íissa Pool ya wo''ari an:
- Diimaɗa, fu mínin kika' kimma, wati hayɗa kidooy. Mi
kolukaa mi hayyaa kiɓayis.
26 Ya foogee an Pool hayyi ki'e' hëelís,ërí tah leekleekaa
ya ɓayluk Pool kisaawal nari.
27 Waa ennda ɗa, tíkíis tanak tíkka ga, laakka gúwernëe'
yiliis yaa faluk ee teeku Poosiyus Festus. Filiksi ga kihafci,

kiwaa' iñaa neɓ yaawúu'caa doŋ tahee bi ya íissa Pool ga kasaa.

25

Pool kíimmba ya ɓayu ga buuraa Room

1 Waa ennda ɗa, Festus, gúwernëeraa hayya gohaa ya yah kinguurukohɗa. Ya tummba daama bes kaahay, ya meyohha gohaa Sesaree ya ka'ta Yéerúsaleem.

2 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa,

3 hayussa kikalaami' Pool gari. Ɓa kíimmbari, ya dímalɓa, ya haydoh Pool Yéerúsaleem. En ki'enaa, ɓa pokohee nof kitërëwuk Pool ga waas, ɓa appi.

4 Wayee Festus, gúwernëeraa taassaɓa an Pool yaa lagussa ga kasaa Sesaree, ee ya ga kihafci ya en na kiɓoyuk daama ga iñaa maañnjii.

5 Ya tíki'taɓa an:

- Laakin garúu ɓuwaa mín kituukuk iñaamanaa, ɓa taabat naroo, ɓa kalaami' Pool en lak ya tumin iñaa moroonaa.

6 Festus, gúwernëeraa tum ga Yéerúsaleem bes ciyit-nakaahay aawwa cidaaŋkaah doŋ, lëehí'ta ya ɓoyukka Sesaree. Ga kooh-wíisfaa, ya ka'ta paanaa atti'ohsiɗa, ya nakohha kihaydoh Pool.

7 Daa Pool hay hen, yaawúu'caa meyohee Yéerúsaleemɗa wíilussari, ɓa yammbari enaama cibóní' ciyewin. Wayee ɓa mínéeríi ga kiwo' iñaa lee'.

8 Pool nak layohi'ta hafci, wo''a an:

- Mi tooñnjii ken: enndii ga Waasii yaawúu'cii; enndii ga Kaanfaa Kooh; enndii ga Sesaa'.

9 Festus nak waaree kitum iñaa neɓ yaawúu'caa, ya dalla kiwo' Pool an:

- Fu waarin kiɓoyuk Yéerúsaleem fu atti'u ga fíkíiroo ga iñcii fu yabuɗane?

10 Pool dallari kitaas an:

- Múk, mi yii tuukka dii ga fíkíi paanii buu' Sesaa' jommboo ki'atti'ɗa, ee mi atti'ohsan dii. En yaawúu'ciinaa, mi tummbiiɓa dara yibóní', ee fu ga kihaffu, fu ínohinka ga moos.

11 Enee an mi tooñ hen wala mi tum iñaa cal mi tíku kikaanaa, eneenaa mi sagoo kikaan. Wayee en lak iñcii ɓuwii ɓii yammbooɗa enndii kayohaa, waas onndii ken kitíkkoo ga yahɓa. Mi kíim kipaafdohu ga buu' Sesaa'.

12 Waa ennda ɗa, Festus, gúwernëeraa ka'ta, hotohha na ɓuwaa taabi nariɗa, lëehí'ta ya wo''a Pool an:

- Fu waa' kipaafdohu ga buu' Sesaa', kon fu hay kika' ga buu' Sesaa'.

Festus ɓéestí'ta buu' Agírípaa loo Pool

13 Ga besaa tík gaɗa, buu' Agírípaa na Berenís,
këmëeŋkíci yiɓeti hayussa gohaa Sesaree kikëñí' Festus,
gúwernëeraa.
14 Ee lak ɓa hay ki'en daama bes ciyewin, Festus nak
ɓéestí'ta buuraa loo Pool, wo''ari an:
- Laakin ɓaa en dii, gúwernëe' Filiksi yërí foñeeri ga kasu.
15 Ga waa mi ka' Yéerúsaleemɗa, sarahohcaa ɓiyaakɓaa
na yaakcaa yaawúu'caa, hayussa kikalaami''i garoo, ɓa
kíimmbaroo an mi tíkatti kikaan.
16 Mi taassaɓa an ki'eroh ɓo' ya apu ee lak ɓaa tuukkii na
ɓuwaa yammbiɗa, ya layoh ga iñcaa ya yabuɗa, iñaama
taammbii na iñaa ɓu-Room mee' kitumɗa.
17 Waa ennda ɗa, ɓa taammba naroo ɗí hayya dii ga
Sesaree. Mi nak, mi sekkii iñaa maañ. Kooh yaa wíis rek, mi
ka'ta paanaa atti'ohsiɗa, mi nakohha kihaydoh ɓaa yaama
abu ga kasaaɗa.
18 Ɓuwaa kalami'eeriɗa, ga waa ɓa hayya, ɓa yammbiiri
wíinoo ga iñcaa mi halaateeɗa.
19 Ɓa nookoh iñaa aaw ga loo waasiigaɓa na loo ɓaa teeku
Yéesu ee kaaninɗa, Pool nak yëgísin ga an Yéesu yaa pes.
20 Mi nak, mi laakkii iñaa mi wo'an ga iñaama. Kërí tah
mi wo''a Pool kika' Yéerúsaleem ya atti'unee daama.
21 Wayee Pool kíimmba ya paafdohu ga buu' Sesaa' ndaga
ya bok ga ɓu-Room. Waa ennda ɗa, mi ebilohha ya ɗaaku
ga kasu bi ga daa mi mínanndi kiwosoh ga buu' Sesaa'.
22 Agírípaa dalla kiwo' Festus an:
- Mi ɓan mi waarinndi kisúkúruk, ya wo' mi keloh. Festus
taassari an:
- Kuwis-kuwisɗa, fu hayyi kisúkúruk, ya wo' fu keloh.

Pool ga fíkíi Agírípaa na ga fíkíi Berenís

23 Ga kooh-wíisfaa nak, Agírípaa na Berenís, këmëeŋkíci
hayussa na sañsi ciyaak, ɓa taam na ɓiɓo' ɓilëekí'-teek.
Ɓa aassa ga taahaa atti'ohsiɗa na soldaa'caa ɓiyaakɓaa na
ɓuwaa kuliyuk ga teeraaɗa. Festus ebilohha Pool haydohu.
24 Lëehí'ta, Festus wo''a an:
- Buu' Agírípaa, na ɓéeɓpúu ɗú ɓii ɗú en diiɗa, ɓii ɗú
hot yii, ɓéeɓ heetii yaawúu'cii hayuunun garoo kiña'sukoh
iñaa aaw gari. Ɓa hayin garoo ga Yéerúsaleem, ɓa hayin
dii ɓan, ɓa ɓaa fiip ga ɗookkoo an ya jomissii kipes.
25 Mi ga kihaffoo nak, mi hotin an ya tummbii enaama
yíinoo yibóní', yaa cal ya tíku kikaan. Diimaɗa, ya nak ya
kíim kipaafdohu ga buuraa ɓu-Room, kërí tah mi abin an
mi hayyi kiwosoh gari.

26 Mi nak mi laakkii dara yiléerí' ga looci yaa mi mínan
kibín buu' Sesaa'. Mi haydohhari ga fíkíirúu, ee wëñaa ga
fíkíifu, buu' Agírípaa; en ɗanaa, ya meekisunaa, heyna mi
laak kimma iñaa mi bídanndi.
27 En ki'enaa, mi halaat an kiwosoh Room ɓaa abu ga
kasu, ee ken mínoo kiwo' yiléerí' ga iñcaa ya yabuɗa,
iñaama enndii halaat.

26

Layaa Pool ga fíkíi Agírípaa

1 Waa ennda ɗa, buu' Agírípaa wo''a Pool an:
- Fu mínin kiwo' kimma, fu layohi' haffu.
Pool nak lëríssa yahaagari, wo''a an:
2 - Buu' Agírípaa, keeñnjoo soosin wati kituuk ga fíkíifu,
mi layohi' haffoo ga tóoh iñcii yaawúu'cii yammbooɗa.
3 En ki'enaa, fu ínohin dijófí' ɓéeɓ baahcii yaawúu'cii na
iñcii en saawalɓaɗa. Mi kíimmbaa fu súkúrukkoo dijófí'.
4 Yaawúu'cii ɓéeɓɓa ínohsin dii mi koo' ga kipeski-
igoo, aboh ga ki'oomaarooɗa. Ɓa ínohin daa mi
madee kuɗewaaɗa, ennda ga ɗuuy heetiigoo, ennda ga
Yéerúsaleem.
5 Ɓa maañinndoo ki'ínoh, ee ɓa mínin kiseedi', ɓa
tookkanaa, an mi bok ga Fërísiyeeŋcii; ee ɓuwaama, daa
ɓa taabuki Waasii Móyíisɗa wëñ kiɓít.
6 Wati nak, mi yii atti'u ndaga dii mi yaakaarin an Kooh
hay kimëtí' iñaa ya dígee ɓicaasammbuuɗa.
7 Dígaama, níilcii cidaaŋkaah na kanakcii heetiigaruu
yaakaaruunun kihotwa wa mat, kërí tah ɓa jaamuki Kooh
wekoo nohoo. Buu' Agírípaa, kiyaakaa' dígaama tah
yaawúu'cii kalaami'ussoo.
8 Iñii tah ya ɗú yaawúu'cii ɗú tum ga helciigarúu an Kooh
mínoo kimílísi' ɓuwaa kaaninɗa?
9 Mi ga kihaffoo sah mi tumee ga helloo an daa ka mín
kiman tóoh mi jomin kiheñoh teekii Yéesu Nasareet.
10 Ee iñaama yërí mi enukohee ga Yéerúsaleem. Mi lagin
ga kasu ɓo'-Kooh ɓiyewin, ee sarahohcaa ɓiyaakɓaa ɓërí
oneeroo kitum iñaama. Binaa ɓa yah ki'apunaa, mi fareera
ga.
11 Leekleek, mi taabee ga jaangu-yaawúu' na
jaangu-yaawúu', mi feeklukiɓa kiheeliɓa kimeydoh ga
ngëmaagaɓa ga Yéesu. Mi sageeɓa hen bi mi daaneeɓa
kidawuk bi ga dëkcaa wëñ ki'úsaayɗa, kisodalɓa.

Pool ɓéestí'ta iñaa tahhi kisúpít kipesɗa

12 Fodaama, laakka bes, mi enee na kiyah Damaas, lak
sarahohcaa ɓiyaakɓaa eruununndoo dooli ki'am ɓuwaa
gëmu ga Yéesuɗa.
13 Buu' Agírípaa, wiima lak mi yaa ga waas Damaas.
Ga ɓak mídí, mi hotta lee'laat waa meyoh asamaan.
Meliclaataa gawa wërí wëñ nohii kimelic, wa ennda mareet
bi wíillaroo mi na ɓuwaa mi taabee naɓaɗa.
14 Ɗí ɓéeɓpíi, ɗí keennda kakay, mi dalla kikeloh koon-
aakaa wo' naroo ga ki'Arameyee an: «Sóol, Sóol, iñii tah ya
fu hatalloo ga kipes? Fu tum haffu, fu man na baamaa tap
dooraa ha'mudaagari feekkiɗa» Mi meekissari an:
15 «Kiyaakii, fu yërí en ɓa?» Ha'mudii taassaroo an: «Mi
yërí en Yéesu yii fu hatal ga kipesɗa.
16 Wayee kolka, fu tuuk ga kotciigaraa, mi wo''aa iñii
tah mi feeñukkaaɗa. Mi tanukinndaa fu en súrgaroo, fu
seedi''oo ga fíkíi ɓuwii, ga iñcii fu hot watiɗa na ciliis caa
mi yahhaa kiteeɓ.
17 Mi hayyaa kisom ga heetii yaawúu'cii na ɓuwii enussii
yaawúu'ɗa.
18 Mi wossaa gaɓa, fu lëgísi'ɓa hasciigaɓa, fu ɓewohɓa
ga ñúusii fu haydohɓa ga lee'laatii. Fu ɓewohɓa ga yah
Seytaani, fu ëewdohɓa ga Kooh, mi bayalɓa baakaa'ciigaɓa,
en ɗanaa ɓa gëm garoonaa mi wa' ɓa ga iñcii ɓuwii Kooh
yah kilamɗa.»
19 Kon nak buu' Agírípaa, mi taabuk iñcii Koohyii
feeñukkoo teeɓpooɗa.
20 Ee sah mi ɗeɓ kijëgí' ɓu-teeraa Damaas na ɓu-teeraa
Yéerúsaleem. Lëehí'ta, mi paaffa ga ɓu-kúlkaa Yúudée
ɓéeɓka, mi mëeñjohha ga ɓuwii enussii yaawúu'ɗa. Mi
yéegallaɓa an ɓa jomin kisúpít kipeskaagaɓa, ɓa ëewdoh
hafɓa ga Kooh ee ga tumeencaagaɓa ɓa teewoh kayoh-
kayohɗa an ɓa súpítin kipes.
21 Iñaama yërí tah yaawúu'cii abussaroo ga Kaanfaa
Kooh, ɓa ɓaa heelloo ki'ap.
22 Kooh músalinndoo, mi yii lís kipes bi ga besii wati. Mi
yii seedi' ga fíkíi ɓuwii, ennda oomaa ennda yaak. Iñcii
mi jëgírohɗa ɗeeŋngii iñaa sëldíiga-Koohcaa na Móyíis
yéegalohsee an ca hay kilaakɗa:
23 an Kiristaanii hay kiday coonu ciméeskí', ee yërí yah
kiɗeɓ kimílís ga ɓuwaa kaaninɗa, ya yéegal heetiigaruu na
heetcii cíinoo lee'laatii onoh kipesɗa.

Pool yaa nook Agírípaa ga ngëmaa

24 Lak Pool yaa eemmba daama ga layohaagari, Festus,
gúwernëeraa dallari kifiip an:

- Way way Pool fu dofin! Jagiigaraa wihëpí'wii mëeñísin hafiigaraa yaay!

25 Pool nak taassari an:

- gúwernëe' Filiksi mi doffii déy. Iñii mi wo'ɗa ƀéeƀwa kayoh ee laakin haf.

26 Buu' Agírípaa sah ínohin iñii mi wo'ɗa, kërí tah mi kaañ kituuk mi wo'ka ga fíkíici. Ɓéeƀ iñciima, wíinoo gaca appiiri kúmpa ndaga laakkii caa tumu ga rúkku.

27 Buu' Agírípaa, fu gëmin iñaa sëldíiga-Koohcaa wo'ɗane? Ee, mi ínohin an fu gëmin ga.

28 Waa ennda ɗa, Agírípaa buuraa wo''a Pool an:

- Tes ga jutuut fu tummboo kerceen!

29 Pool taassa an:

- Yéeh, maañ, Kooh tumat, mi wo''ii fu doŋ wayee bi ga ƀéeƀ ƀuwii súkúrukkooɗa, ɗú laakneeroo ga iñii mi enukohɗa bi tes kiƀagu na ceen.

30 Waa ennda ɗa, buu' Agírípaa na Festus, gúwernëeraa na Berenís na ƀéeƀ ƀuwaa enee daamaɗa, kolkussa ƀaa yah.

31 Ga waa ƀa en na kiyahɗa, ƀa ƀaa wo' ga díkaantiƀa an:

- Ɓii yii tummbii enaama yíinoo yibóní' yaa cal ya tíku kikaan wala kilagu ga kasu.

32 Buu' Agírípaa nak dalla kiwo' Festus, gúwernëeraa an:

- Enéeríi dii ya kíim kipaafdohu ga buu' Sesaa'ɗanaa ennaa ya mínin ki'íisu, ya yee'.

27

Pool ekussa ga gaal-giiy kiƀayu Room

1 Waa ennda ɗa, ƀa ammba bes ki'ekkíi ga gaal-giiy, ɗí ƀayu Kúlkaa Ítalíi. Pool na ƀo' ƀiliis, ƀaa amsee ga kasu fodaa gari tíkussa ga yah Húliyus, ha-kaan ga soldaa'caa ƀu-Room wo'u «Soldaa'caa buu' Sesaa'ɗa».

2 Ɗí aassa ga gaal-giiyaa meyoh teeraa Adaramit ee wa aawee dëkcaa Aasíi en ga yahaa giiyaaɗa, ɗí ƀaa yah ga giiy. Arístarka, ee dëk teeraa Tesaloník ga gohaa Maseduwaanɗa taabee naríi.

3 Ga kooh-wíisfaa, ɗí tee'neera ga teeraa Sídoŋ, Húliyus ennda ƀo' yijófí' ga Pool. Ya onndari kimín kika' ga fiiliimuncaagari doonaa ƀa mínndi kitoputu'.

4 Ga waa ɗí meyoh daama, ɗí taabohha na dëkaa Sípa' giiyaa wíilɗa kisúnuk uurisaa ndaga lak ɗí jaanoh nawa hen.

5 Lëehí'ta ɗí koorohha giiyaa ga gohaa Sílísíi, aawwa waa Pamfílíi, ɗí tee'neera teeraa Miraa ga gohaa Lísíiɗa.

6 Daama, Húliyus soldaaraa yiyaakyaa hotta gaalaa
meyoh Aleksandarí aaw Ítalíi, ya ekkaríi ga.
7 Ɗí tumin ga giiy bes ciyewin caa gaalaa foolee ndaŋ.
Ga wii ɗí ka' bi ɗí laŋneera na teeraa Kímítɗa, lak ɗí
dayin coonu fiméeskí', ɗí mínndii kitee' daama. Uurisaa
nak onndiiríi ki'aaw fíkíi ga ɓakaama, ɗí nammba kikooroh
Salomee en ɗanaa ɗí paafoh ɓakaa Keret súnúkin ga
uurisaaɗa.
8 Ɗí taabohha giiyaa daama bi ɗí le''a ɗekat waa wo'si
«Diteeraa' diwóorí'», en ga yahaa teeraa Laseeɗa.
9 Ga wii ɗí le' daamaɗa lak ɗí maañin ga waas lool, ee
kifoolis ga giiy wëerissii, ndaga lak ooraa yaawúu'caa ga
seekɗa paafin. Kërí tah, Pool wo''a na ɓuwaa, kiyéegalɓa
an:
10 - Ɓiyaay, mi hotin an ɓaawiigaruu wii wëerissii, ɗu
aaw fíkíinaa. Mi wo'issiirúu an gaalii na iñii wa sëfɗa hay
kiyasukoh, wayee tumuuntiiruu sah mínin ga kihín.
11 Wayee soldaaraa yiyaakyaa ɓu-Room ammbii faali ga
iñaa Pool wo'ɗa, ya nammba kisúkúruk iñaa fóolíroh-
gaalaa na ha'-gaalaa wo'ɗa.
12 Ɓaatta ga ɗekataa gaalaa teeroh waama newoo ki'enoh
na lah, kërí tah iñaa wëñ kiyewin ga ɓuwaaɗa júwohussa
ga kikolkoh daama, ɗí paaf, en mínukinaa, bi ga Fenísíi,
ɗekat wiliis ga Keret waa ɓo' mínin kiteeroh bi seek wíis.
Ɗekataama nam kijaanoh na aasaa'-noh.

Uurisaa wiyaak yíppa ga giiyaa

13 Waa ennda ɗa, uuris wihídí', waa kolkoh yah-ñaam
meyaa'-noh, aawwa kiwëp, kërí tah ɓa ammba yaakaa' an
ɓa hay kimín kika' bi ɓa tee' ga Fenísíi. Ɓa ponnda ní'caa
pokohsee gaalaaɗa, ɓa taammba giiyaa, ɓa riisukka Keret,
ɓa ɓaa yah.
14 Wayee maañnjii dara, uurisaa wiyaakwaa teeku Erak-
ilíyoŋɗa dalla kiwëpoh tëgëlcaa Keret, wa ennda mílíp ga
ɗookkíi.
15 Uurisaa jíitalla gaalaa, ken mínissiiwa kitëhdoh, ɗí
íissawa, waa yah ɗuuy.
16 Ɗí yolohha Kódaa, kudëk jijutuut, ja súnndaríi ga
uurisaa. Fodaama, ɗí mínnda kijekeluk gaal-loocaa taam-
dohsi na gaal-giiyaaɗa. Ɗí lëpí'tawa ga gaalaa ee ɗí sonnda
ga lool.
17 Ga waa ɗí lebirohha bi ɗí lëpí'tawa, ɗí ŋaawwa
gaalaa na ní' doonaa wa tasoo, lëehí'ta ɗí yóoskí'ta dúuñaa
wiyaakwaa poksi ga fenoo gaalaaɗa kinóowís gaawlaataa
ndaga ɗí niikee uurisaa ye' gaalaa bi ɗí paafnee tewisaa
teeraa Sírta.

18 Ga kooh-wíisfaa lak uurisaa waa lís kiyëngël gaalaa didóolí', këri tah ɗí aawwa kijaf iñaa gaalaa sëfeeɗa ga giiyaa.
19 Ga besaa tík gaɗa, ɓuwaa fóolíri gaalaaɗa na kihafɓa jafussa paŋkaahcaa enee ga gaalaaɗa ga giiyaa.
20 Ɗí tumin bes ciyewin ga giiy caa ɗí hottii noh, ɗí hottii ol. Uurisaa yíppa rek ínohoo ki'íis, ka'ta bi ɗí abissii yaakaa' kimúc.
21 Wiima lak ɓuwaa ensee ga gaal-giiyaaɗa tumuunun iñaa maañ ee ken ekkii ñamah ga kúuwci. Pool dalla kikoluk, tuukka ga leelooɓa, wo''aɓa an:
- Ɓiyaay, ɗú súkúrukee wo'eenndoonaa, eneenaa ɗú kolukohoo Keret ee iñcii tóoh yasukoh cii laakoo.
22 Wayee diimaɗa mi nakkúu kiyëgísɗuk. En ki'enaa, laakoo yíinoo garúu yaa kumuunci hídan ga, hanaa gaalii doŋ yahan.
23 En ki'enaa, wekama, Koohyii laakkooɗa ee mi en súrgaciɗa wosin malaakaagari garoo,
24 ya wo''aroo an: «Pool kaa niik ndaga fu jomin kika' bi fu tuuk ga fíkíi buu' Sesaa'. Kooh oninndaa, ya hay kisom tumuuntii ɓuwii fu taam naɓaɗa ɓéeɓɓa ga giiyaa.»
25 Kon ɓiyaay, yëgísɗukat, mi abin yaakaa' ga Kooh ee dii ya wo''ookaɗa yahɗa kilaak deŋ.
26 En ki'enaa, ɗu hay kihín ga dëk, waa giiyii wíil.
27 Ga wekaa wudaaŋkaah na wu-nikiiswaa, lak uurisaa waa lískíi kimeeɓ ga ɗuuy giiyaa. Ga leeloo wek, ɓuwaa lëgëyi ga gaal-giiyaaɗa manɓa na ɗí deeyin kilaas kakay,
28 ɓa yoolla ní' kimalak huutlaataa, ennda meeta' cidaaŋkaah-kaahay na ciyitnakanak. Ɓa ka'ta bi ga fíkíi, ɓa yoolissa ni'aa, ennda meeta' cidaaŋkaah-kanak na ciyitnakaahay.
29 Ɓa niikka gaal-giiyaa tapuk ga atoh, ɓa dalla kiwees bóoy* cinikiis kidot gaal-giiyaa ga fenoo, lëehí'ta ɓa yuŋnga ɓaa cúŋ daa Kooh wíisan.
30 Ɓuwaa lëgëyi ga gaal-giiyaaɗa waa'see kinúp ɓa foñ gaalaa, ɓa tummba fodii an ɓaa waa' kidot gaal-giiyaa ga iñaa hanoh fíkíiɗa, ɓa yóoskí'ta gaal-loocaa taamdohsi na gaal-giiyaaɗa.
31 Wayee Pool wo''a soldaaraa yiyaak an:
- Binaa ɓuwii ɓii tesussii ga gaal-giiyiinaa, ɗú múcoo.
32 Soldaaraa dalla kigú' ní'caa pokohsee kiyool gaal-loocaaɗa, wa keennda ga giiyaa, dalla kinuu'.
33 Lakanaa ɓa ɓaa sek Kooh wíis, Pool wo''a ɓuwaa an:

---

* **27:29 27: 29** Wa jafu ga giiyaanaa, wa mín kitëhdoh gaal-giiyaa bi wa karoo

- Laakin bes cidaaŋkaah na cinikiis ga wati caa ɗu yuŋ ɗu ñammbii dara.
34 Kon diimaɗa mi wo''úu kiñam. En ki'enaa, ɗú waa' kimúcaa ɗú jomin kiñam, ee mi wo'issúu an gëmattoo: yíinoo garúu kufenci ɓooyukanndii.
35 Ga waa ya wo''a fodaama bi ya lëehí'ta, ya ɓeɓpa mbúurú, ya gërëmmba Kooh ga fíkíi ɓéeɓ, ya weella mbúuraa yaa ñam.
36 Waa ennda ɗa, ɓéeɓ ɓuwaa helcaagaɓa hannda kidal, ɓa aawwa kiñam ɓan.
37 Ɓéeɓpíi ɗí enee ɓo' ɓitéemée'-kanak na ɓidaaŋkaah-yitnaɓanak na ɓiyitniinoo ga gaalaa.
38 Daa ɓa ñamee bi ɓa kappa, ɓa aammba belaa gaalaa ɓayeeɗa ga giiyaa doonaa wa eref.
39 Ga waa Kooh wíissa, ɓuwaa lëgëyi ga gaal-giiyaaɗa séennda kucolli-kakay na tewis wayee ɗekataama ɓa ínohoowa. Ɓa waa'ta kitee'nee gaalaa daama, en mínukaa.
40 Ɓa pëkíssa iñcaa dotohsi gaalaaɗa, ɓa foñnjaca ga giiyaa. Ɓa gú'ta ní'caa pokohsee dooraa fëeliri gaalaaɗa ɓan, ɓa lëríssa píisaa wiyaak hanohi fíkíi gaalaaɗa doonaa uurisaa mín kiye' gaalaa ɓa yee tewisaa.
41 Gaalaa nak koorohha ga daa músúcaa hídoh, wa looppa ga kakayfaa jaluk daamaɗa. Púkaa gaalaa yíppa, wa tuukka tek. Fenoogaanaa gaalaa nak aawwa kiyëwísuk ndaga dúuscaa giiyaa tapukee ga na dooli.
42 Soldaa'caa waarussa ki'ap ɓuwaa amseeɗa ndaga ɓa niikee laak gaɓa ɓaa fiiy ga giiyaa, ɓa núp.
43 Wayee soldaaraa yiyaakyaa, lak waarin kisom Pool, ya kokohhaɓa kitum iñaa ɓa amɗa. Ya ebilla ɓuwaa mínin kifiiyɗa ɓa ɗeɓ kijafuk ga músúmaa, ɓa fiiy bi ga tewisaa.
44 Ya wo''a ɓuwaa ɓíinoo mínsoo kifiiyɗa ɓa taam ga, ɓa ëbíluk ga haangacaa yëwísukoh ga gaalaaɗa wala póokéecaa gaalaa. Fodaama ɓéeɓ meyca bi ga kakayfaa ee dara ocukkii gaɓa.

28

Pool ga kúlkaa Malta, giiyaa wíilɗa

1 Ga waa ɗí somolukohha ɓéeɓpíi ga giiyaa na jam, ɗí ɓaa han ki'ínoh an dëkaama ɗí enoh, giiyaa wíilɗa teeku Malta.
2 Ɓu-dëkaama teewussaríi kijof kiyaak. Ɓa feti'taríi kiwii kiyoonuk ndaga lak Kooh yaa toɓ ee fiyoonfaa yakin lool.
3 Pool balaɓpa móofí'-sookooñ kijaf ga kiwiikaa. Laakka goŋ-saamaanaa meyoh gawa ndaga tamohlaataa kiwiikaa, ñaakkari ga yah.

4 Daa ɓuwaa hotee gogaa yoolin ga yahaa Pool, ɓa ɓaa
wo' ga díkaantiɓa an:
- Ɓii yii jom ki'en apoh-ɓo' sah-sah. Hídaa ga dii
ya somalukohin ga kikaan ga giiyiiɗa tóoh, kikaan líssi
kitaabuk.
5 Pool nak wícca gogaa ga kiwiikaa ee dara dalliiri.
6 Ɓuwaa sekka kihot ya úus bëm wala ya keen dal, ya
kaan; wayee ga waa ɓa sekka bi maañnja, ee ɓa hottii dara
dallii, ɓa abissa halaat wiliis, ɓa ɓaa wo' an:
- Ɓii yii iñii Kooh!
7 Ga yahaa daa ɗí eneeɗa, laakeera daama yoon wiyaak
waa ɗíguunun, yoonaama Púbílíyus, yaa kuliyuk ga
dëkaama giiyaa wíilɗa, yërí laakwa. Ya teerukkaríi ga
kaanci, ya mínohharíi sagac iñaa le' bes kaahay.
8 Wiima lak paam Píbílíyus, síbíru na bíirtañi faaninndi
ga fayaaŋ. Pool nak, ka'tari kiwaak, ya kíimmba Kooh,
tíkkari yahcaagari, wëkí'tari.
9 Waa ennda ɗa, ɗúukoolí'caa ɓíinoo ga dëkaama giiyaa
wíilɗa hayussa ga Pool, ya wëkí'taɓa ɓan.
10 Ɓu-dëkaama giiyaa wíilɗa, iñaa en ɓéeɓ ɓa
tumi'taríiri, ee ga waa ɗí koluk kiyahɗa, ɓa eewallaríi
tóoh iñaa ɗí jom kisooluk ga ɓaawaaɗa.

Pool le''a teeeraa Room

11 Ɓí ennda ga Malta ñiin kaahay; ɗí hannda ki'aas gaal-
giiyaa kúlkohee Aleksandarí ee wa ɓay nataalcaa Kastoo'
na Poluksiɗa*. Wa lahee ga kúlkaama giiyaa wíilɗa.
12 Waa ennda ɗa, ɗí tee'ta ga teeraa Sírakus, ɗí tummba
daama bes kaahay.
13 Ɓí kolkohha daama ɗí aasissa ga gaal-giiyaa bi ɗí le''a
teeraa Resíyóo. Ga kooh-wíisfaa, uurisaa waa wëp. Ga
besaa wukanakwaa tík gaɗa ɗí hannda kile' Púsool.
14 Ɓí hotta ɓuwaa gëmuunun ga Yéesu ga teeraama. Ɓa
nak, ɓa kíimmbaríi kites naɓa bes ciyitnakanak. Lëehí'ta,
ɗí ammba waas Room.
15 Kerceencaa dëku Roomɗa kelohussa an ɗí ɓaa hay,
ɓa hayyaríi kitëebíluk bi ga «Marsaa Apíyus» na ɓan
bi ga «Túuy-íika'caa kaahaycaa». Daa Pool hoteeɓa ya
gërëmmba Kooh ee helci dalla.
16 Ga waa ɗí le' Roomɗa, Pool onussa kidëk ga kaan haŋci
ya na soldaa' yíinoo yaa watukanndi.

Pool aawwa kijangat ga teeraa Room

---

* **28:11 28: 11** Ɓa enee tukooh ga Gerekcaa na ga ɓu-Room. Eewɓa teeksee Ledaa, wayee laakin ɓéestí'caa wo' an ɓa bokéeríi paamun. Paam Poluksi enee Sës, koohyaa yiyaakyaa Gerekcaa. Koohcaa ɓanakɓaa ɓaama ɓu-kúlkaa Esparta jaamukseeɓa ga teekaa «Joskuu'».

17 Tíkka ga ƀes kaahay Pool ƀaylukka ƀuwaa kuliyuk ga
yaawúu'caa dëku Roomɗa. Daa ƀa hídírukohee, ya wo''aƀa
an:
- Mbokcii, mi abuunun ga teeraa Yéerúsaleem, mi
tíkussa ga yah ƀu-Room, ƀaa kuliyuk ga dëkaaɗa ee lak
mi laakohhii dara na heetiigaruu ee mi ɗeeŋngii baahcii
ƀicaasammbuu.
18 Ga waa ƀa meekissaroo ki'ínoh kayohfaaɗa, ƀa
waa'taroo ki'íis ndaga ƀa hottii dara iñaa mi tum bi cal mi
tíku kikaan.
19 Wayee yaawúu'caa sagussa. Mi nak, mi kíimmba
kipaafdohu ga Sesaa', buurii ƀu-Room, ya atti''oo. Mi waa'tii
kiyam heetiigoo ga dara.
20 Iñaama tah mi kíimmba kihotoh narúu bi mi saawal
narúu. En ki'enaa, ɗu ƀu-Isarayeel, iñii ɗu am yaakaa'
gariɗa yërí tahhoo kiƀagu na ceen.
21 Ƀuwaa taassari an:
- Ɗí ga kihaffíi, ɗí laassii këyít fíinoo faa meyoh kúlkaa
Yúudée wo' ga loofu ee laakkii yíinoo ga mbokcaagaríi
daama, yaa hay dii kiƀéestí yibóní' garaa.
22 Ɗí nak, ɗí waarinndaa kisúkúruk, fu wo''íi iñum fu
halaatɗa. En ki'enaa, ɗí ínohin an waasum fu taabukɗa
yewinin ƀuwaa wo'i yibóní' gawa.
23 Ƀa ammba ƀes wiliis waa ƀa hídohan. Ƀesaa bëríi,
ƀa hayya ƀiyewin bi ƀa wëñnja ga waa ƀa ɗeƀ kihayɗa.
Saawalaagaƀa daloh ga kímaa bi ga noh-soosaa. Pool
wo''aƀa iñaa ya gëmɗa, ya yéegallaƀa Nguuraa Kooh, ya
koorohha ga iñaa bídu ga Këhítfaa Waasii Móyíisɗa na caa
wo'eencaa sëldíiga-Koohcaa, ya yaa heelƀa kiƀúl, ƀa gëm
ga Yéesu.
24 Ƀii gëmussa iñaa Pool wo'ɗa, ƀíinoo sagussa kigëm.
25 Ga waa ƀa waa' kitagoh na Poolɗa, lakanaa ƀa júwohhii
ga ɗuuyƀa bi wati. Pool nak tíkka ga wo''aƀa an:
- Helii yisela'í'yii daal wo'ee na ƀicaasammbúu kayoh
ga waa ya wo' koorohha ga kúuwkaa Ísayíi, sëldíiga-
Koohaaɗa.
26 Ya wo'ee an:
«Karaa ga heetaama, fu wo'ƀa an:
Ɗú hay kisúkúruk dijófí' wayee ɗú ínohanndii dara.
Ɗú hay kimalak dijófí' wayee ɗú hotanndii dara,
27 En ki'enaa, heetii wii nam kitúl keeñ hen.
Ƀa lagin nofciigaƀa,
ƀa ɗúugin hasciigaƀa,
doonaa ƀa hotoo na hasƀa,
ƀa kelohoo na nofƀa,
Ee ƀan ƀa ínohoo ga keeñƀa
En ɗanaa, ƀa ëewrukoo garoo, mi Kooh,

bi mi wëkí'ɓa.»†

28 Pool tíkka ga an:

- Ínohat gaka an Hewhewii winéwí'wii onohi kipesɗa yéegalohuunun bi ga ɓuwii enussii yaawúu'ɗa ee ɓa, ɓa hay kisúkúruk.

[

29 Ga waa Pool wo' wo'eencaama bi ya lëehí'taɗa, yaawúu'caa ɓaa yah, ɓa ɓaa weeraanti ga ɗuuyɓa.]

30 Iñaa le' tíkíis tanak Pool eninta ga kaanfaa ya fayi faama ee ɓéeɓ ɓuwaa hayeeri kiwaakɗa laakeeri daama.

31 Ya yaa yéegaloh Nguurii Kooh, ya yaa jëgíroh loo Yéesu Kiristaa, Ha'mudii na fít wiyëgísí' ee ken mossiirika kihoonoh.

---

† **28:27 28: 27** Wo'eencii cii ɓéestí' fodaa Ísayíi 6: 9-10 wo'eekaɗa.

Këyítfii Pool bín
Ɓu-Roomɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Pool bín kerceencaa ga Roomɗa ee lak ya mossii daama kika'. Ɓiɓo' ɓiliis ɓërí jangatee Hewhewii winéwí' wii daama bi kikerceen tuukka daama (fodii Akílaas na Pírísíl) Tumeen 18: 2. Pool bínndaɓa doonaa ɓa ínohhi. Ya wo'eeɓa an ya en na kiyah Espaañaa ya koorohan daama, ya daasɓa ga gëmii. Ya wo"aɓa ɓan kikíimi'ti Kooh, ya lëgísi'ti hal bi ya mín kiɓaaɓ daama.

Pool wo'ɓa ga këyítfii ya bínɓaɗa daa kigëm ga Kiristaanii hín kijofɗa. Ya wo' an ɓuwii ɓéeɓɓa ɓërí tum baakaa' ee ɓéeɓɓa ɓërí meydohsee ga ndamaa Kooh. Wayee diimaɗa ɓa júwohɗuunun na Kooh, kooroh da dii ɓa en wíinoo na Yéesu Kiristaaɗa.

Kooh yërí tanuk Pool ki'en apotaa', en ɗanaa ya yéegalohi Hewhewii winéwí'wii. Ya wo' an Hewhewii winéwí'wii wiima, doolii Kooh wërí, ee wa waa ga ɓéeɓ ɓaa gëmin, laakoo an yii yaawúu', laakoo an yii enndii yaawúu'. Kooh wo' an ɓéeɓ ɓuwii gëmɗa ɓa wíinoo ga fíkíici. Ya abohinɓa ɓo' ɓijúwí' kooroh ga iñaa Bíncaa cisela'í'caa wo'ɗa. Ca wo' an: «ɓaa júwin, kipeskaagari taabi na ngëm» (Room 1: 17). Pool wo' ɓan an ɓéeɓ kerceencii jom kijúwohu hen, ken jomoo kisagoh na mooroomci, ken hanat ki'atti' mooroomci luu enee ɓadukeencaagaɓa bokkii. Këyítfiima Pool bídee ɓu-Roomɗa laakeera solu,ërí tah kerceencii tookuununfa.

Këyítfii Pool bín ɓu-Roomɗa tíidoh anee:

1 - Pool waa' kika' Room kiwaaknee kerceencaa daamaɗa (*1: 1-17*)
2 - Ɓuwii ɓéeɓɓa tumuunun baakaa' (*1: 18–3: 20*)
3 - Kigëm ga Yéesu onoh kijúɓ ga fíkíi Kooh (*3: 21–4: 25*)
4 - Yéesu onin ɓuwii kijúwoh na Kooh (*5: 1–8: 39*)
5 - Heetii Isarayeel tanukɗa (*9: 1–11: 36*)
6 - Kipes ki'as ga iñaa Kooh nakoh (*12: 1–15: 13*)
7 - Taŋkoh (*15: 14–16: 27*)

Këñɗoh

1 Mi Pool, mi súrga Yéesu Kiristaa, mi yërí bínndúu
këyítfii fii ɗú ɓu-Room. Kooh yërí ɓayyoo ki'en apotaa'ci,
mi faanɗussari haŋ kiyéegalohnee Hewhewii winéwí'wii.
2 Hewhewii winéwí' wiima nak, Kooh dígoheerawa
kumëeñí' ga Këyítfaa ee koorohee ga túuwtaa
sëldíigacaagari.

3-4 Wa wo' loo Kowukiigari, Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruu. Ga kiƀo'-súusúuskaagari, ya límukoh
ga níilaa ƀuu' Dëwít, ee ga Helaa yisela'í'yaa, Kooh ga
doolaagari teewohha an ya Kowuci ga waa ya mílísɗu ga
ƀuwaa kaaninɗa.
5 Kooroh gari nak, Kooh onndaroo ki'en apotaa', doonaa
ga teekii Kiristaanii mi nook heetcii ga ëldúnaɗa tóohca, ca
gëm gari, ca taabuk iñaa nakohu kitumɗa.
6 Dú ƀu-Room, ɗú bok ga, ndaga Kooh ƀayinndúu kibok
na Yéesu Kiristaa.
7 Kon mi bínndúu këyítfii fii ɗú ƀéeƀpúu. Ínohat an
ɗú neƀlohin Kooh ee ya ƀayinndúu ɗú en ƀuuci. Kooh,
Paamudiigaruu na Yéesu Kiristaa, Ha'mudii barkeelattúu
ee ƀa onndúu jam.

Pool waa' kika' Room kiwaaknee kerceencaa en daamaɗa

8 Kon bi mi dalaa, mi ɗewan kigërëm Koohyiigoo garúu
ƀéeƀpúu paay, ee kooroh ga Yéesu Kiristaa ndaga síwin daa
en ƀéeƀ ga ëldúna an ɗú gëmin gari.
9 Kooh ínohin an mi wo' kayoh, ya yii mi jaamuki ga
keeñnjoo ga kiyéegaloh Hewhewii winéwí' wii wo' ga loo
Kowukiigariɗa. Ya ínohin an wahtaa en tóoh helloo ka'
garúu.
10 Ee mi dëk ga kikíimmbi ya onndoo hal en neƀpinaa, mi
mínndúu kihay kiwaaknee.
11 En ki'enaa, mi waarin garúu kihay lool bi mi
le'doh garúu barkicii Helii yisela'í'yii onohiɗa, en ɗanaa
ngëmiigarúu wëñ kiyëgís.
12 Mi waa' kiwo' sah man, ɗu ƀéeƀpuu, ɗu daasoh ga
ngëmii ɗu bok kilaakɗa.
13 Mbokciigoo, ínohat an bes ciyewin mi abinndúu kihay
kiwaaknee, wayee bi wati mi laakkii hal. Mi waarin nak
kihay kilëgëy ga ɗuuycúu, bi jeriñ mey ga, fodaa daa mi
tum ga ɗuuy ƀuwaa ga dëkcaa cíinooɗa.
14 Kooh sasinndoo kilëgëy, kon mi jomin kiyéegaloh
Hewhewii winéwí'wii ga ƀéeƀ ƀuwii. Mi haywa
kiyéegalohnee ga ƀuwaa helcaa yúudukin ga ëldúnaɗa, bi
ga ƀaa helcaa yúudukkiiɗa. Mi haywa kiyéegalohnee ga
ƀuwaa jaginɗa na ƀuwaa jagussiiɗa.
15 Iñaama tah mi waarin lool kihay kiyéegalohwa garúu
ƀan, ɗú ƀii ɗú en ga Roomɗa.

Doolaa laak ga ɗuuy Hewhewii winéwí'wiiɗa

16 En ki'enaa, mi safarin ga kiyéegaloh Hewhewii
winéwí'wii. Doolii Kooh wërí en ga ɗuuywa, wa músali
ƀéeƀ ƀuwii gëm ga Yéesu Kiristaaɗa, ennda yaawúu'cii ga
iñaa ɗeƀɗa, tíkka ga ƀii enndii yaawúu'ɗa.

17 Hewhewii winéwí'wii wiima teewoh daa Kooh tíki ɓiɓo', ɓaa gëm kesi ga Yéesu Kiristaa, ɓa en ɓiɓo' ɓijúwí ga fíkíiciɗa. Iñaama waa' kiwo' an waas wiliis laakoo. Ee fodaama, ka bídu ga Këyítfaa an: «Ɓaa gëmaa, Kooh hayyi ki'aboh fodii ɓo' yijúwí' ga fíkíici, ee ya pesan kayoh-kayohɗa.»✡

Ɓuwii ɓéeɓba tumuunun baakaa'

18 En ki'enaa, Kooh teewohin bi leerin, aboh ga ɗook an ya aylukin ndaga ɓuwii faali'iiri ee ɓa júɓpii. Ɓa úubin kayohfii na kijúɓpiikiigaɓa.

19 Kooh hayɓa ki'atti' ndaga waasii ɓa jom kikooroh bi ɓa ínoh Koohɗa leerin ga hafɓa, Kooh teewinɓawa bi leerin lañ.

20 En ki'enaa, doolii Kooh leehoo taa'ɗa na dii ya manɗa nam ki'en iñcaa hotukoo na kuhas. Wayee ga iñaa ya sakee ëldúna bi wati, fu malak ga iñcii ya sakɗanaa, hel míninndaaca kiteeɓ. Kon nak ɓuwii laakoo lay ga fíkíici.

21 Ɓuwii ínohuunun Kooh ee ɓa erussiiri ndam ee ɓa gërëmmbiiri fodaa daa ɓa jommbika kitumi'ɗa. Iñcii ɓa halaati ëewdohɓa ëgíraaɗa cërí múuyí'ɓa ee keeñciigaɓa búumin, ɓa enin ga ñúus.

22 Ɓa tík hafɓa ɓuwaa ñaañuunun ee ɓa ɓidof kesi.

23 Ɓa aawwii kijaamuk Kooh yii laak ndam ee kaanooɗa, ɓa nammba ki'aaw kijaamuk nataal ɓo'-súusúus yii kaaninɗa, sel, júu', na fasukohcii.

24 Ërí tah, Kooh foñinɓa ga iñaa neɓɓa, ɓa enukohin ga iñcaa moroo, ɓa ɓii tum ga faanciigaɓa iñcaa apohin kaci.

25 Ɓa jafin kayohfii Kooh, ɓa taabuk saboh. Ɓa aawin kijaamuk na kitaabuk iñcii Kooh sakɗa, ɓa foñnja Kooh yii sak tóohɗa. Ya kañsat bi taa'! Aameen.

26 Ërí tah Kooh foñohinɓa ga tumeencumgaɓa ci'apohí' kacicaa ɓa ɗuucukohɗa. Ɓeticiigaɓa foñuunun yaalcii, ɓa faanuki kiyaal na ɓeti ga díkaantiɓa.

27 Yaalcii ɓan tumsin fodaama, ɓa faanuki kiɓeti na yaal ga díkaantiɓa, ee faanɓa tamoh rek kifaanuk na ɓimooroomɓa. Yaal tumi na yaal mooroomci iñaa joffii, fodaama ɓa nooki ga ɗookɓa fayaa gën ga kimúuykaagaɓa kaamaɗa.

28 Waa ɓa tookkii ki'ínoh Kooh, Kooh foñohinɓa na hel-ŋalaañukohaagaɓa waama ee ɓa dëk ga kitum iñaa tumkoo.

29 Keeñɓa líif na kijúɓpii, kibon, kiwaa' kihëpí' na kisoot. Ɓa halaati ki'iñaan doŋ, ki'ap ɓo', kiñaroh, kiñaañukoh ɓo', ki'óolukoo ken, kiɗooɓ ɓo',

✡ **1:17 1: 17** Habak 2: 4.

30 kiyah teek ɓo', kisagoh na Kooh, kiñak kikoruk, kiɓëwí' hafɓa, kindamuk, kimoroo ga nof, kitookoo kikelohi' paa-
mun na eemun.
31 Ɓa laakoo hel, ɓa enndii go', ɓa waa'tii ken, ɓa laakoo yërmaandi ga ken.
32 Ɓa ínohin dijófí' daa Kooh yah kitum ɓuwaa man fodaamaɗa. Ɓuwaa tumi iñcaamaɗa, Kooh hayɓa ki'atti' kikaan ee hoonohhii bi wati ɓa dëk ga kitum iñcaa. Ɓaatta ga, ɓa fa' na ɓuwaa tumi iñcaamaɗa.

2

Kooh yah ɓuwii ki'atti ga yijúwí'

1 Kon nak, fu yii fu atti'i mooroomfuɗa, na ɓaa fu mín ki'en tóoh, ínohaa an fu laakoo lay ga fíkíi Kooh. Ndaga iñaa fu atti'oh mooroomfu an ya tummbiɗa, fu ɓan fu tumiri. Kon nak fu ɓúukin haffu, fu yii fu atti' mooroomfuɗa.
2 Ɓu ínohin ɓéeɓpuu an atti'aa Kooh atti' ɓuwaa tumi iñcaamaɗa koo' ga waas.
3 Fu yii fu atti'i mooroomfu ga iñcaa ya tumiɗa, ee fu ga kihaffu fu tumicaɗa, fu fooŋ an Kooh abohanndiiraakane?
4 Mín ki'en sah an fu faali'oo Kooh ndaga daa ya jofin lool, ee ya míninndaa kimúuñi' ee ya gaawtukoo. Fu ínohoo moos an ya teeɓpaa kijofaa, ya waa' fu hot iñaama, fu súpít kipesfune?
5 Wayee fu yaama fu yëgís ga haf kak, fu saŋ kisúpít kipeskaagaraaɗa, fu yaa nëgíroh ga ɗookfu aylukaa Kooh bi ga ɓesaa ya yah ki'atti' ɓéeɓɗa, ee kooran ga waas.
6 Le' bëríinaa, ɓaa en ɓéeɓ Kooh hayyi kifay iñaa ya lëgëyɗa.
7 Ɓuwii taabuk kitum yijófí'ɗa, ɓa waa' kilaas ndamaa meyoh ga Koohɗa, ɓa neɓloh Kooh, kipesɓa leehoo ee fodaama Kooh hayɓa ki'on ɓa pes nari bi taa'.
8 Wayee ɓuwaa ɓíinoo, ga kiwaa'ti kiheñoh rek, ɓa onnda kayohfaa bíiŋ, ɓa ɓaa tumi ga iñaa joffii. Ɓuwaama nak, Kooh hayɓa ki'ayluk, saŋku'ɓa.
9 Ɓéeɓ ɓuwii tumi yibóní'ɗa hay kikeenu ga coonu ciméeskí' ee ɗewohan ga yaawúu'cii, tík ga ɓuwii enussii yaawúu'ɗa ɓan.
10 Wayee ɓuwii tumi yijófí'ɗa Kooh hayɓa ki'on ndam, ya hay kiwo' yijófí' gaɓa, ya hayɓa ki'on jam. Ya hay kitum fodaama, ɗewoh ga yaawúu'ciinaa, tík ga ɓuwii enussii yaawúu'ɗa.
11 Ɓuwii ɓéeɓ ɓa wíinoo ga fíkíi Kooh.

12 Ɓuwii enussii yaawúu'ɗa ínohsoo iñii Waasii Móyíis nakoh kitumɗa. Ɓa keeni ga kitum iñaa joffii anee rek. Ɓa nak, ɓa hay ki'atti'u ɓa saŋku'uk, wayee atti'aagaɓa ayukanndii ga Waasii Móyíis. Ɓuwii ínohu iñii Waasii Móyíis nakoh ee ɓa këldúkiwaɗa, atti'aagaɓa ayukan ga Waasii Móyíis.

13 Kooh yahhii ken ki'aboh ɓo' yijúwí' ga fíkíici ndaga daa ɓaama eem rek ga kisúkúruk iñaa Waasii Móyíis nakoh kitumɗa. Ɓaa taabukin iñcii Waasii Móyíis nakoh kitumɗa, yërí Kooh yah ki'aboh fodii ɓo' yijúwí' ga fíkíici.

14 En ki'enaa, ɓuwii enussii yaawúu' ee ínohsoo Waasii Móyíisɗa, binaa ɓa tum iñcii Waasii Móyíis nakohɗanaa, man na ɓa laakca ga ɗuuyɓa luu enee an ɓa hottiica.

15 Fodaama ɓa teewohin an iñcaa ɓa tumi ee Waasaa nakohɗa bídu ga keeñcaagaɓa. Helɓa tookin iñaama ee ɓan halaatcaagaɓa, cíinoo hayaa yabiɓa ga yen, wala somiɓaɗa, teewohinka.

16 Bes waa hay, halaatcii ɗaakuk ga ɗuuy keeñciiɗa hay kimeydohu faŋ ee Kooh hay ki'atti' ɓuwii kooroh ga Yéesu Kiristaa. Iñaama, Hewhewii winéwí'wii mi yéegalohɗa, wërí wo'ka.

Yaawúu'cii taabukussii iñaa Waasii Móyíis nakoh kitumɗa

17 Fu nak, fu yii fu taas ga teekii yaawúu'ɗa, fu ayuk ga Waasii Móyíis, fu maruki ga iñaama an fu ɓo' Kooh.

18 Kon fu ínohin iñaa Kooh waa'ɗa, ee Waasii Móyíis jëgírinndaa tóoh iñaa laakin solu.

19 Fu fooŋ an fu ɓayin tuhas ee fu yërí yah kinook búumí'cii. Fu fooŋ an fu yërí en lee'laatii ɓuwii enu ga ñúusɗa.

20 Fu fooŋ an fu yërí jom kijëgí' ɓuwii ínohsoo daraɗane? Fu fooŋnga ɓan an fu yërí jom kijëgí' ɓéeɓ ɓuwii han ki'aas ga ngëmiiɗa, ndaga fu yaakaa' an waasii oninndaa kilaak kayoh ga tóoh na ki'ínoh tóohe?.

21 Kon fu yii fu jëgíri ɓuwii ɓíinooɗa, iñii tah ya fu jëgíroo haffu? Fu jaŋngati ɓuwii ɓíinoo an ɓa hanat kilok. Kon iñii tah ya fu loki?.

22 Fu wo'i ɓuwii an ken hanat kiɗúk ɓetici wala yaalci, ya faanuk na ɓo' yiliis. Kon iñii tah ya fu tumika? Fu wo' an fu gëmmbii ga koof, kon iñii tah ya fu kolukaa fu loki iñcaa ɓuwaa sarahohi ga koofcaaɗa?

23 Fu ndamuk ki'ínoh iñii Waasii Móyíis nakoh kitumɗa, wayee fu tooñ Kooh, ndaga iñcii fu tumiɗa taammbii ga iñaa Waasaama nakohɗa.

24 En ki'enaa, bíduunun ga Këyítfaa fodaama an: «Ɗú
yaawúu'cii, ɗú ƀërí tah ƀuwii enussii yaawúu'ɗa wo'si ga
teekii Kooh iñaa joffii»✡.
25 En ki'enaa, kigúruk jofin en lak fu taabukin iñii Waasii
Móyíis nakohɗanaa. Wayee fu taammbii ga iñii Waasiima
nakohɗanaa kigúrukkaagaraa laakoo jeriñ.
26 Ƀaa gúrukkii, binaa taabuk iñii Waasii Móyíis nakoh
kitumɗanaa, hídaa ga daa ya gúrukkiiɗa tóoh, Kooh hayyi
kikíndoh ga ƀuwaagari*.
27 Ínohaa an ƀaa gúrukkii ee ya taabuki dijófí' iñii Waasii
nakohɗa, hayyaa ki'atti' fu yii fu en yaawúu', fu gúrukin,
fu laasin ga iñcaa këyítcaa Waasii Móyíis nakoh ee fu
taabukoocaɗa.
28 En ki'enaa, ki'en yaawúu' enndii iñaa hotuki ga ƀo'
ee kigúruk kayoh-kayohɗa enndii mandargaa hotuki ga
faanɗa.
29 Ki'en yaawúu' kayoh-kayohɗa, eni ga ɗuuy keeñ,
ee kigúruk kayoh-kayohɗa, këri en kigúrukkaa Helii
yisela'í'yii tumi ga keeñɗa, enndii kigúrukkaa bídu ga
këyítɗa rek. Yaawúu', yaa man fodaama, Kooh yërí yahhi
kindam wayee enndii ƀo'-súusúus.

3

Kijúƀ na ki'en go' kuu Kooh

1 En fodaamanaa, kon ki'en yaawúu' ƀaat ya ga ƀo'?
Kigúruk laaki' ƀo' ya jeriñ?
2 Daa mín ki'en tóoh, jeriñaa gaɗa yakin. Ee waa kuliyuk
gaɗa, wërí en ga dii wo'eenii Kooh ɗewee kiwosohu gaƀaɗa.
3 En ki'enaa, laakin gaƀa, ƀaa enndii go'. Diima nak
ya? Ki'enndii-go'kaagaƀa kaama mín kihoonoh Kooh ki'en
gore?
4 Múk, iñaa ƀo' jom ki'amɗa kay, wërí en an Kooh dëk ga
kayoh ee ƀo'-súusúus dëk na saboh. Fodaama, ka bídu ga
Këyítfaa an:
«Kijúƀkiigaraa hotukan ga wo'eencii fu meydoh ki'atti'
ƀuwiiɗa,
ee ƀaa fu atti' ƀéeƀ, fu laak kayoh ga ɗookci»✡.
5 En an kijúƀpiikiigaruu teewohi an Kooh júwinaa, ɗú
wo' ya ga iñaama? Ɗú wo' an, binaa Kooh íif aylukaagari
ga ɗookkuunaa lak ya júƀpii hene? En ki'enaa, iñii yii mi
wo''i fodii ƀuwii wo'ikaɗa.
6 Múk, iñaama mínukoo. Haa en an Kooh júƀpiinaa ya
mínan na ki'atti' ƀu-ëldúna?

✡ **2:24 2: 24** Ísayíi 52: 5. * **2:26 2: 26** Kigúrukërí enee mandargaa teewohee ƀuwaa en ƀu-Koohɗa ✡ **3:4 3: 4** Kañcaa 51: 6.

7 Hay kilaak ɓuwaa wo' an, «En sabohfiigoo on kayohfii
Kooh kiwëñ kisíw na kilaak ndamaa, iñii tah ya mi lísi kitíku
tumoh-baakaa'?»
8 Ƀíinoo hay kika' bi ɓa wo' an: «Ɗu tumat yibóní' en
ɗanaa yijófí' mín ga kimey.» Laakin ɓuwaa poki'tíi kiwo'
an ɗí jëgíroh iñaama. Ƀuwaa wo' iñaamaɗa, Kooh hayɓa
ki'atti' ee kooran ga waas.

Ƀo' yijúwí' laakoo

9 Kon, ɗu jom ya kiwo'? Ɗu yaawúu'cii ɗu ɓërí gën ɓuwii
enussii yaawúu'ɗa ga fíkíi Koohe? Múk! En ki'enaa, ɗu
teewohin an yaawúu'cii na ɓuwii enussii yaawúu'ɗa tóoh,
ɓéeƀƀa ƀiñaam-baakaa'.
10 Iñii yii yërí bídu ga Këyítfaa an:
«Laakoo ɓo' yijúwí', enndii sah yíinoo
11 Laakoo ɓaa laak hel, yíinoo heellii ki'ínoh Kooh,
12 Ƀéeƀƀa foñuunun Waasii Kooh, ƀéeƀƀa sooyuunun.
Laakoo ɓo' yaa tumi yijófí', enndii sah yíinoo✡.
13 Golgolciigaɓa en fan loyaa úbísukin, peremciigaɓa
ɓeedukin ga kiɗúk ɓo', wo'eencii meyi ga kúuwɓaɗa
soot fan daŋa' goŋ.✡
14 Túuwtiigaɓa líif na coñ na wo'een cibóní' doŋ.✡
15 Kotɓa gaaw ga ki'apnee ɓo' rek.
16 Daa ɓa kooroh tóoh, ɓuwaa fiipohi. Ƀa soki kofeel.
17 Ƀa ínohoo waasaa haydohi jam.✡
18 Kiniik Kooh paallii fen ga keeñƀa.✡»
19 Ɗu ínohin an tóoh iñaa Waasii Móyíis* wo'in, wo' aaw
ga ɓuwii jomwa kitaabukɗa. En ɗanaa ken laakoo iñaa ya
wo'an, ee ken ga ëldúna laakoo lay ga fíkíi Kooh.
20 Kërí tah laakanndii ken ɓaa abohsan ɓo' yijúwí' ga fíkíi
Kooh ga kitaabuk Waasii Móyíis. Waasii Móyíis, en ki'enaa,
on ɓuwii ki'ínoh rek an ɓa tumin baakaa'.

Kigëm ga Yéesu onoh kijúƀ ga fíkíi Kooh

21 Diimaɗa nak, Kooh teewin ɓuwii daa ɓa jom kikooroh
bi ɓa abohu ƀiƀo' ƀijúwí' ga fíkíici ee enoo ga Waasii
Móyíis. Iñaama, Waasii Móyíis na sëldíiga-Koohcaa
teewohseeraka.
22 Kooh aboh ɓuwii ƀiƀo' ƀijúwí' ga fíkíici ndaga ga dii ɓa
gëm ga Yéesu Kiristaaɗa. Ƀéeƀ ɓuwii gëmɗa ya abohƀaɗa,
ndaga ɓuwii ƀéeƀ, ɓa wíinoo ga fíkíici.

✡ **3:12 3: 12** Kañcaa 14: 1-3; 53: 1-3. ✡ **3:13 3: 13** Kañcaa 5: 10; 140: 4. ✡ **3:14 3: 14** Kañcaa 10: 7; Mëccëe 12: 34; Efees 4: 31. ✡ **3:17 3: 17** Ísayíi 59: 7-8. ✡ **3:18 3: 18** Kañcaa 36: 2. * **3:19 3: 19** Waasii Móyíis: Dii, iñii Waasii Móyíis waa' kiwo'ɗa wërí en ƀéeƀ këyítcaa bídu ga kifiiliimunkaa kuɗewaakaa Kooh na yaawúu'caaɗa.

23 En ki'enaa, ɓéeɓ ɓuwii ɓërí tum ƀaakaa', ee ɓa
meydohin hafƀa ga ndamaa Kooh.
24 Wayee Kooh, ga yërmaandaagari, onndaƀa ki'en ƀiƀo'
ɓijúwí', ee ya meekissiiƀa dara ga. Ya koorohhaka ga Yéesu
Kiristaa, yaa ɓëgísƀa ga baakaa'ɗa.
25 Kooh erohhi fodii sarah júwohi'tuu na hafci, ya sétí' na
ñífaa ya aamɗa baakaa'cii ɓuwii gëminɗa. Sarahaama tee-
woh an Kooh mos kijúɓ. Ya taabukéeríi ɓuwaa baakaa'caa
ɓa tumee kuɗewaaɗa,
26 ndaga ya gaawtukéeríi dara ga. Diima nak ya teewohin
bi leerin an ya júwin ee ɓaa gëm ga Yéesunaa, ya hayyaa
ki'aboh ɓo' yijúwí' ga fíkíici.
27 Kon laakin iñaa ɓo' bakukohan ga fíkíi Koohe? Dara!
Haa iñii tahkaɗa ya? Iñaa tahkaɗa wërí en an iñaa wëñ
kilaak soluɗa enndii iñcii ɗu tumi fodaa waas nakohkaɗa,
wayee kigëm ga Yéesu.
28 En ki'enaa, Ɗu mínin kiwo' an Kooh abinnduu ɓo'
ɓijúwí' ga dii ɗu gëmin ga Yéesuɗa, wayee ya abohhi-
iruu ɓo' ƀijúwí' ndaga dii ɗu tumin iñaa Waasaa Móyíis
nakohɗa.
29 Wala ƀook Kooh nam ki'en Kooh yuu yaawúu'cii doge?
Kooh enndii Kooh yuu ɓuwii enussii yaawúu'ɗa hene?
Ahaŋ kay, Kooh yuu ɓuwii enussii yaawúu'ɗa ɓan!
30 Kooh yíinoo doŋ yërí laak, ee ya yërí abohi yaawúu'cii
ƀiƀo' ƀijúwí ga fíkíici ndaga ngëmaa ƀa ƀayɗa, ee ya
aboh ɓuwii enussii yaawúu'ɗa ƀiƀo' ƀijúwí' ga fíkíici ndaga
ngëmaa ƀa ƀayɗa ƀan.
31 Ngëmii ɗu laak ga Yéesuɗa nëewís Waasii Móyíis hene?
Múk, hanaa kay ɗu namwa kiyëgísí' ga iñaa wa enɗa.

4

Iñaa tah Kooh aboh Abaraham ƀo' yijúwí'ɗa

1 Kon, ɗu ƀeƀ caasammbuu Abarahamaa, ga kiƀo'kaagari,
iñii yiida yërí ɗú mín kiwo' ga looci?
2 Enee an Kooh abeeri ƀo' yijúwí' ndaga iñcaa ya
tumeeɗanaa, eneenaa Abaraham mín kilaak iñaa ya
ndamukan ga. Wayee ya míneérii kindamuk ga fíkíi Kooh.
3 En ki'enaa, bídu ga Këyítfaa an: «Abaraham gëmmba
ga Kooh, ee ga iñaama Kooh abohhari ƀo' yijúwí'.»
4 Mon ɗú ínohin an ƀaa lëgëyaa laas fayaagari. Iñaa
ya fayu yaama enndii iñaa ya onu hen, wayee ya laas
anagaagari.
5 Ƀo' yaa ga, ya tíkkii yaakaa'ci ga kitum iñaa júwin wala
iñaa júƀpii, wayee ya gëmin ga Kooh, yii mín ki'aboh ƀo',

yaa faali'ii Kooh fodii ɓo' yijúwí' ga fíkíiciɗa. Ngëmaagari
waama hay kitah bi Kooh abohhi ɓo' yijúwí'.
6 Dëwít ɓan wo'ee iñaama ga loo daa Kooh abohi ɓo', ɓo'
yijúwí' ga fíkíici ee ya malakoo ga iñcaa ɓaa tumiɗa: ɓaa
manɗa, yewinuunun múu'.
7 Ya wo'ee an: Yewinin múu' ɓuwaa Kooh bayal
tooñcaagaɓa ee nísin baakaa'caagaɓaɗa.
8 Yewinin múu' ɓuwaa Kooh malakkii baakaa'caagaɓaɗa.
9 Kiyewin-múu'kaama, Dëwít wo'eeɗa, kuu ɓuwii
gúrukɗa ɓa haŋɓane? Ɓuwii gúrukussiiɗa bokussii gane?
Ahaŋ kay, ɗu han kiwo' karam an Kooh abohha Abaraham
ɓo' yijúwí' ndaga Abaraham gëmee gari hen.
10 Kon ga waa Kooh aboh Abaraham ɓo' yijúwí'ɗa, laak
Abaraham gúrukinoo, gúrukkii? Mon lakanaa ya gúrukkii
duum.
11 Kigúrukkaa Abaraham tumeeɗa enee mandargaa tee-
woh an ya gëmin ga Kooh kumëeñí' ee Kooh abohinndi
ɓo' yijúwí' kumëeñí'. Iñaama nak yërí tah Abaraham
en caasamunii ɓuwii gúrukkii ɓéeɓɓa ee gëmuunun ga
Koohɗa. Ee fodaa Abaraham, Kooh abohin ɓuwii ɓiɓo'
ɓijúwí' ga fíkíici.
12 Ee ɓan Abaraham, caasamun ga ɓuwii gúrukuunun ee
ɓa eemmbii ga kigúruk doŋɗa. Ee ɓa gëmin ɓan fodaa daa
Abaraham gëmee kuɗewaa lak ya gúrukkii duumɗa.

Ɓuwii gëm ga Yéesuɗa ɓërí yah kilaas ga iñaa Kooh dígohɗa

13 Kuɗewaa Kooh díŋnga Abaraham na tucaasamuntaa-
gari an ya hayɓa ki'on ɓa lam ëldúna. Iñaama Kooh
dígohéeríiri ndaga Abaraham taabukee Waasii Móyíis,
wayee dígohhi daa Abaraham gëmin gari ee ya Kooh
abohinndi ɓo' yijúwí' ga fíkíiciɗa.
14 Enee an ɓuwii taabuk iñcii Waasii Móyíis nakohɗa
ɓërí yah kilaas ga iñaa Kooh dígohɗanaa, kon eneenaa
ɓuwii gëm ga Koohɗa, gëmsan sooy ee eneenaa iñaa Kooh
dígohɗa enan sooy ɓan.
15 En ki'enaa, waasii wërí fet aylukaa Kooh ga ɗook ɓuwii
taabuksoo iñaa wa nakoh kitumɗa. Ee daa waas gaa ga,
kiɗeeŋ waas laakoo daama.
16 Fodaama iñaa Kooh dígohɗa, kigëm doŋ kërí onohiwa.
Kooh yërí onoh iñaama ee ya sekkii fay ga. Iñaa dígohu
yaama ɓéeɓ tucaasamuntii Abaraham tërí laakwa. Eemm-
bii ga ɓuwii taabuk iñii Waasii Móyíis nakohɗa doŋ, wayee
le'in bi ga ɓuwii ɓíinoo gëmu ga Kooh, fodaa caasammbuu
Abaraham gëmeeɗa.

17 Fodaama, bíduunun ga Këyítfaa, Kooh wo''a (Abaraham) an: «Mi tuminndaa caasamun heet ciyewin.» Yërí en caasammbuu ga fíkíi Kooh, yii ya gëm gari, ya yii mílísɗì ƀuwii kaaninɗa ee saki iñaa mosoo kilaakɗa.
18 Abaraham gëmmba ga Kooh, ammba yaakaa' gari ee lak sah ƀuwii ƀíinoo foogu an yaakaa' leehin. Ee fodaama ya ennda caasamunii heet ciyewin fodaa Kooh wo'eerikaɗa an: «Tucaasamuntiigaraa hínsan anee kiyewin.»
19 Ee ga wahtaa Kooh wo'ohhi iñaamaɗa, lak Abaraham deeyin kilaak tíkíis titéemée'. Ya ínoheera an ya kasohin ee Saaraa ƀetici mínoo kilaak kowu, wayee ya líssa ki'am yaakaa' ga Kooh an yaama hay kitum iñaa ya díŋngiɗa.
20 Ya ínoheera an ya hay kilaas ga iñaa Kooh díŋngiɗa ee ya laakkii hel kanak ga iñaama. Ngëmaagari nammbari kiƀaat sah dooli ga waas Kooh ee ya yaa kañi Kooh.
21 Wóoreerari an Kooh laakin dooli kitum iñaa ya díŋngiɗa.
22 Iñaama tah Kooh abohhari ƀo' yijúwí' ga fikíici.
23 Wayee wo'eenaama bídu ga këyítfaa an: «Ya abohussa ƀo' yijúwí'ɗa», bídussii wa eemmba gari.
24 Wa bíduunun, paaffa bi garuu, ɗu ƀii ɗu gëmin ga Kooh yii mílísi' Yéesu, Ha'mudiigaruu ga kikaanɗa.
25 Yéesu yaama erohsee ya apussa ndaga baakaa'ciigaruu. Lëehí'ta Kooh mílísi'tari en ɗanaa Kooh abohhuu ƀo' ƀijúwí'.

5

Yéesu onin ƀo' kijúwoh na Kooh

1 Kon nak Kooh abohinnduu ƀiƀo' ƀijúwí', ndaga ngëmii ɗu laakɗa. Diimaɗa, ɗu laakin nari jam ee kooroh ga Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu.
2 Yërí onnduu kilaas ga yërmaandii Kooh ɗu enoh wati, ee kooroh ga ngëmii ɗu laakɗa*. Yërmaandaa waama ɗu aasin ga ee keeñnjuu soosin ga ndaga ɗu yaakaarin kibok ga ndamaa Kooh.
3 Eemmbii ga iñaama doŋ: luu ɗu enee ga coonu, keeñnjuu soosin ndaga ɗu ínohin an coonu fërí tíwi kilaak keeñ ga ƀo'.
4 Kilaak keeñ kërí oni ƀo' kimín kiyëgís ngëm ga fíkíi coonu. Kiyëgís ngëm ga fíkíi coonu kërí ƀaati yaakaa'.
5 Ee yaakaaraagaruu waama tasoo múk, ndaga kiwaa'kaa Kooh tum ga keeñciigaruu, koorohha ga Helii yisela'í'yii, ya onnduuɗa.

---

* **5:2 5: 2** *ee kooroh ga ngëmii ɗu laakɗa* Laakin lëegísohcaa ƀayyii wo'eenciima ga këyítfaagaƀa.

6 En ki'enaa, kuɗewaa, ga wii ɗu míni'tii haffuu daraɗa, Kiristaanii hayya ga wahtaa Kooh waaroheekaɗa,
kaani'taruu, ɗu ɓii ɗu faali''iiriɗa.
7 En ki'enaa, wóo'tii an ɓo' tookin ki'eroh kumuunkaagari
ndaga mooroomci yiliis, luu enee an ya ɓo' yijúwí'. Heyna,
enee an ɓaa jofin díiraa mínin kitah ɓo' waa' ki'eroh
kumuunci.
8 Kooh nak teewohin an ya waarinnduu fodii dii: Kiris-
taanii erohin kumuunci ndaga haffuu, ee wiima lak ɗu lís
ɓitumoh-baakaa'.
9 Waa Kiristaanii yërí aam ñífaagari fodii sarah ee
fodaama Kooh abohinnduu ɓiɓo' ɓijúwí' ga fíkíici, wëñaa
ga aylukaa Kooh hayanɗa, Kiristaanii músalooruu gawa
moose?
10 Ee ga wii ɗu en ɓuwaa sagoh na Koohɗa, Kooh
júwohi'taruu na hafci, koorohha ga kikaankaa Kowukaa-
gari. Wëñaa ga, waa ɗu júwohin nari diimaɗa, kipeskaa
Kowukaagari onooruu kimúce? Ahaŋ kay.
11 Ee ɓaatta ga iñaama, ɗu mínin kima'koh Kooh kooroh
ga Yéesu, Ha'mudiigaruu, ndaga ya yërí onnduu kijúwoh
diima na Kooh.

Aadama mëdírohu na Yéesu

12 Ɓo' yíinoo doŋ yërí haydoh baakaa' ga ëldúna ee
Aadama yërí. Baakaa' nak wërí haydoh kikaan. Fodaama
kikaan tíkukka ga ɓaa en ɓéeɓ, ndaga ɓéeɓ ɓuwii tumin
baakaa'.
13 En ki'enaa, baakaa' enee ga ëldúna, lakanaa Kooh
yóoskí'tii Waasii Móyíis duum. Ga jamaanaa Móyíis, Kooh
abohéeríi ɓuwaa baakaa'caagaɓa.
14 Moona déy iñaa aboh ga jamaanaa Aadama bi ga
jamaanaa Móyíis, kikaan tíkukee ga ɗook ɓéeɓ, bi ga sah
ɓuwaa baakaarussii fodaa Aadama yaa sagee kitum iñaa
Kooh nakoheeɗa.
Aadama nak enee lëdí' ga ɓaa jomee kihayɗa,
15 wayee yërmaandaa Kooh onnduuɗa wóotírohin na
baakaaraa Aadama tumɗa. En an baakaaraa ɓaa yaama,
ya doŋ ya tumɗa tahin ɓo' ɓiyewin kikaanaa, wëñaa ga
yërmaandaa Kooh, na iñaa ya onoh ee meekisohhii dara
ga, koorohha ga ɓo' yíinoo doŋ, ennda Yéesu Kiristaaɗa,
le'anndii bi dooy ga ɓiɓo' ɓiyewine?
16 Iñii Kooh onohɗa wóotírohin na iñcii límuk ga
baakaaraa waama ɓo' yíinoo doŋ tumɗa. En ki'enaa,
baakaaraa wíinoo waama Aadama tumɗa, atti'aa límuk
gaɗa lëgíssa kisaŋku' ga ɓéeɓ. Wayee hídaa ga
dii baakaa'cii ɓuwii hín kiyewinɗa tóoh, Kooh, ga
yërmaandaagari, onohin kijúɓ ga fíkíici.

17 En ki'enaa, ga baakaaraa ɓo' yíinoo doŋ tumɗa, kikaan
laakin dooli ga ɓuwii ndaga iñaa ya tum yaama. Wayee ga
Yéesu Kiristaa doŋ, ɓuwii laakin yewin ga Kooh: ya teeɓɓa
yërmaandi widóoyí', ya onɓa kijúɓ ga fíkíici. Ga Yéesu kon,
ɓa pesan ee ɓa yah ɓibuu' nari.
18 Fodaama, ga baakaaraa ɓo' yíinoo doŋ tum, kikaan
tíkukka ɓéeɓ ɓuwiiɗa, fodaama ɓan, enaama yíinoo yijúwí'
yërí ɓo' tum, ya ɓëgíssa ɓuwii ga kikaankaa ɓageeɓaɗa, ya
onndaɓa kipes.
19 Fodaama daa Aadama rek saŋɗee Kooh bi tahin
ɓéeɓ enuunun ɓitumoh-baakaa'ɗa, fodaama Yéesu Kiristaa
kelohɗin Kooh bi tahin Kooh hay ki'aboh ɓo' ɓiyewin ɓiɓo'
ɓijúwí'.
20 Waasaa Móyíis hayya, en ɗanaa, baakaa' mín kiyewin,
ee daa baakaa' yewinoh tóoh, yërmaandaa Kooh wëñ ɗa
kihoom ɓan.
21 Ee fodaa daa baakaa' haydohee kikaan, ka tíkukka
ga ɗook ɓuwiiɗa, fodaama yërmaandaa Kooh hay kitíkuk
ga ɓéeɓ ɓuwii onɓa kijúɓ ga fíkíici, ee fodaama ɗu
laas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa, kooroh ga Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruu.

6

Ɗu enin ɓuwaa kaanin na Yéesu ee ɓa ɓii pes nari

1 Kon ɗu wo'an ya diima? Ɗu enukohan ga kibaakaa'
doonaa yijófí'yaa Kooh waari'tuuɗa wëñ ki'aamuk ga
ɗuuycuune?
2 Mínoo ki'en kay! Ɗu man na ɓuwaa kaanin ee baakaa'
laakissii dooli ga ɗookɓa. Kon mínan na ki'en baakaa' lísi
kikuliyuk ga kipessuu?
3 Ɗú ínohin moos an ga waa ɗú bëtísi'u, ɗú ennda wíinoo
na Yéesu Kiristaaɗa, ɗú teewohee ɓan an ɗú bokin nari
kikaan.
4 Kon kooroh ga bëtísaama, ɗu enin ɓuwaa kaanin nari,
ɗu acdohussa nari, doonaa Kooh Paamudii mílísi'tuu ga
kikaan fodaa ya mílísi' Kiristaa ga dooli ndamciɗa. Ee
fodaama ɗu ɓan, ɗu laak kipes ki'as, kaa ɗu aasohan.
5 Ee waa ɗu enin wíinoo na Kiristaanii ga waa ɗu kaan
nariɗa, ɗu hay ki'en nari wíinoo ɓan ga kimílískaagaari.
6 Ínohat an daa ɗu madee ga kipessuu kuɗewaaɗa, Kooh
daaydohinwa na Yéesu Kiristaa ga kuraanaa ya kaanohɗa,
doonaa ya ɗúbí'doh faan-baakaa'faa ɗu ɓayeeɗa, ee fo-
daama ɗu ensisoo ñaam-baakaa'.
7 Ndaga ɓaa kaanin, baakaa' laakissii dooli ga ɗookci.

8 Waa ɗu kaanin na Kiristaanii, ɗu gëmat ɓan an ɗu hay
kipes nari.
9 En ki'enaa, ɗu ínohin an Yéesu Kiristaa mílísin ga
kikaan, ya yahissii kikaan. Ee kikaan ga kihafci laakissii
dooli ga ɗookci.
10 Ya hëgískohin na baakaa' bi leehha ga waa ya kaanɗa.
Diimaɗa ya yii pes ee ya pesi' Kooh bi taa'.
11 Ee fodaama ɗú ɓan, abat an ɗú man na ɓuwaa kaanin
ee baakaa' laakissii dooli ga ɗookkúu, ɗú ínoh ɓan an ɗú
ɓii pesi' Kooh bi taa', ndaga ɗú en wíinoo na Yéesu Kiristaa.
12 Kon, kaa tooksat ki'en ñaam-baakaa', sagat kikeen ga
iñcii cibóní'cii faanciigarúu aaw kikaan meekisohiɗa.
13 Kaa tooksat kilëgísi' baakaa' hal ga haffúu, waa
tumlukohirúu iñaa joffii. Namat ki'eroh haffúu ga Kooh,
waa ɗú enin ɓuwaa kaanin bi mílísuunun. Erohat haffúu
bi leeh tak gari, en ɗanaa, ya ëewdohhúu ga kitum yijúwí'.
14 En ki'enaa, baakaa' laaksisoo dooli ga ɗookkúu ndaga
ɗú ayukissii ga iñaa Waasii Móyíis nakohɗa, wayee ɗú ayuk
ga yërmaandaa Kooh.

Ɗu dëkat ga kitum yijúwí'

15 Kon diimaɗa ɗu jom ya kiwo'? Ɗu wo'at an ɗu ayukissii
ga Waasii Móyíis, wayee ɗu ayuk ga yërmaandaa Kooh.
Kon luu ɗu baakaaree, iñaama enoo darane? Ó'óo kay!
16 Mon ɗú ínohin an binaa ɗú e' ɓo' haffúunaa, ɗú abi
an ɗú hayyi kitaabuk, ee fodaama ɗú en ñaamci. Kon
binaa baakaa' wëñnjúu doolinaa, lak ɗú enin ñaam gawa,
ee fodaama wa ëewdohhúu ga kikaan. Ee, en an Kooh yërí
ɗú taabukaa ɗú enan ñaamci ee ya hayyúu ki'aboh ɓiɓo'
ɓijúwí'.
17 Mon kuɗewaa ɗú enee ñaam-baakaa', ee diimaɗa ɗú
namin kitaabuk Kooh. Fodaama ɗú ɗaakin ga keeñnjúu
kayohfii ɗú jëgíruɗa. Ɗu gërëmat Kooh ga iñaama.
18 Kooh nísinndúu ga kiñaam-baakaa'kaa ɗú enoheeɗa
ee ɗú enin ñaamci doonaa kipessúu en kipes kijúwí'.
19 Iñii yii, mi wo''i man na dii ɓuwii wo'iɗa ndaga
helciigarúu gaawoo ki'am yen. Kuɗewaa, ɗú erohee
faanciigarúu hen, ca ennda ñaam iñaa moroo na iñaa
júɓpii ee límí'tarúu kesi iñaa joffii. Kon diimaɗa, erohat
faanciigarúu, ca en ñaam iñaa júwin, doonaa kipessúu en
iñaa sela'in.
20 Kuɗewaa, ga waa ɗú lís ki'en ñaam-baakaa'ɗa,
waassúu enéerii ga kitaabuk yijúwí'.
21 Ɗú laak ya ga iñcaa cibóní'caa ɗú tumee kuɗewaaɗa
ee wati ca enin kaci garúu? Iñcaama déy, kikaan doŋërí
ca haydohi.

22 Diimaɗa nak Kooh ɓëgísinndúu ga ki'en ñaam-baakaa'
ee ɗú enin ɓiñaamci. Kon neehalaa ɗú laas ga iñaamaɗa
wërí en an ɗú sela'í' kipeskiigarúu, ee mëeñjohaa, ɗú laas
ga kipeskaa leehoo taa'ɗa.
23 Fayaa baakaa' wërí en kikaan; Kooh nak, iñaa ya onoh
ee meekissii ken dara gaɗa wërí en kipeskaa leehoo taa' ga
Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu.

7

Waasii Móyíis tíkukissiiruu

1 Mbokcii, ɗú ínohin iñii mi yahhúu kiwo'ɗa. Ɗú ínohin
dijófí' an waas tíkuki ɓo' lakanaa ya yaa lís kipes.
2 Malkat ga ɓetifaa en na kipajuk: en an yaalci yaa lís
kipesaa, waas ebilli kites nari bi ga daa yaama kaanan.
Wayee binaa yaalaa kaanaa, lak ya ɓëgísukin ga waasaa
ebileeri kites nariɗa.
3 Kon ya aboh na yaal yiliis, ee lak yaalci ya lís kipesaa, ya
hay kitíku ɓetifaa ɗúki yaalci, faanuki na ɓo' yiliis. Wayee
binaa yaalci kaanaa, lak ya ɓëgísukin ga waasaama; ya
mínin ki'aboh na yaal yiliis ee ya tíksoo ɓetifaa ɗúk yaalci,
faanuk na yaal yiliis.
4 En garúu fodaama ɓan mbokci: kooroh ga kikaankaa
Kiristaanii, ɗú kaandohha nari, kon Waas tíkukissiirúu. Ɗú
ɓuu ɓo' yiliis, ee ɓaama yërí mílís ga kikaankaa doonaa
kipeskiigaruu límí' Kooh jeriñ.
5 Kuɗewaa, ga wii ɗu en na kipes ga rek iñaa neɓ ku-
muunnduuɗa, iñcii cibóní'cii Waasii Móyíis yúun garuuɗa
cërí yëngëlee faanciiruu ee ca límí'taruu kikaan.
6 Kuɗewaa, Waasii Móyíis abeeruu fodii ñaam, diimaɗa
ɗu man na ɓuwaa kaanin gawa, wa tíkukissiiruu. Diimaɗa
nak ɗu taabuk kijaamuk-Kooh ki'as fodii dii Helii yisela'í'yii
teeɓpuukaɗa, wayee enissii fodaa daa, kuɗewaa, Waasii
Móyíis nakoheekaɗa.

Waasii Móyíis wërí teewoh iñii en baakaa'ɗa

7 Kon ɗu jom ya kiwo'? An Waasii Móyíis wërí haydoh
baakaare? Múk! Wayee Waasii Móyíis wërí onndoo ki'ínoh
iñii en baakaa'ɗa. En ki'enaa, Waasii Móyíis wo'éeríi an:
«Kaa ɗíibuk kilaas enaama mooroomfunaa», eneenaa mi
ínohoo baakaaraa en ga kiɗíibuk enaama ɓo'ɗa.
8 Baakaa' nak heel hal ga iñaama Kooh nakoh kitumɗa,
wa hayya ga ɗuuy keeñiigoo, wa yúunnda ga ɗuuycoo
halaat kiɗíibuk kilaas tóoh iñaa neɓ kumuun ɓo'. En
ki'enaa, waas laakéeríinaa, eneenaa baakaa' enoo.

9 Kuɗewaa, mi, ga wii mi ínohéeríi iñii nakohu kitumɗa,
mi yërí enee na kipes; wii mi ínohha iñcii Móyíis nakohɗa
nak, baakaa' wërí ƀewee kipes ga ɗookkoo,
10 ee mi nammba kikaan. Fodaama iñaa nakohu kitum ee
jomeeroo ki'on kipesɗa, ekkaroo kikaan.
11 En ki'enaa, baakaa' heella hal ga iñaa Kooh nakoh
kitumɗa, ɗúkkaroo ee apparoo kooroh ga iñaama nakohu
kitumɗa.
12 Kon Waasii Móyíis sela'in ee iñaa Kooh nakohɗa sela'in,
júwin, jofin.
13 Kon iñaa yijófí'yaa yaama ekkoo ga kikaane? Múk!
Baakaa' kay wërí tumka, doonaa daa wa manɗa mín
kihotuk. Wa kooroh ga iñaa yijófí'yaa yaama, wa ekkaroo
kikaan. Fodaama wa kooroh ga iñaa nakohu kitumɗa, wa
wëñnja ɗa kibon.

Iñii ƀo' waari kitumɗa mínoori kitum

14 Ɓu ínohin an Waasii Móyíis meyoh ga Kooh. Mi nak,
mi ƀo'-súusúus, mi toonuunun fodii ñaam ga baakaa'.
15 Mi ínohoo dara ga iñcii mi tumiɗa. En ki'enaa, mi
tumoo iñcii mi waari kitumɗa, mi nami kitum cii mi waaroo
kitumɗa.
16 Waa iñcii mi tumiɗa, mi waa'tiica, kon mi tookin an
Waasii Móyíis jofin.
17 Kon binaa mi tum iñaa mi waa'tii kitumaa, enndii mi
tayka, wayee baakaarii en ga ɗuuycooɗa wërí tumluko-
hhoo ka.
18 Mi ínohin an enaama yijófí' laakoo ga ɗuuycoo, mi
waa' kiwo' ga kipes faanndoo. En ki'enaa, kiwaa' kitum
yijófí' kii garoo, wayee mi mínooka kimëtí'.
19 Mi tumoo yijófí'yii mi waari kitumɗa, wayee mi tumi
yibóní'yii mi waa'tiiɗa.
20 Binaa mi tum iñaa mi waa'tii kitumaa, enndii mi
tumlukoh haffooka, wayee baakaarii en ga ɗuuycooɗa wërí
ekkoo ga.
21 Iñii yii yërí mi hot ga haffoo: wahtaa mi waa' kitum
iñaa jofin tóoh, yibóní' yërí tuukukiroo tek.
22 Waasii Kooh newinndoo lool ga ɗuuycoo.
23 Wayee mi hotin an laakin waas wiliis waa en ga
faanndoo ee wërí lebirohi na iñii heliigoo teeƀpooɗa. Wa
tummboo ñaam ga waas baakaa', wii en ga faanndooɗa.
24 En ki'enaa, massa mi! Ɓii músalanndoo ga faanfiigoo
fii ëewdohhoo ga kikaanɗa ƀa?
25 Mi yii gërëm Kooh ndaga mi laakin ƀaa músalanndoo
ee yërí en Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu. Ga helloo mi abin
an mi tookin Waasii Kooh, wayee ga kiƀo'-súusúussoo mi
taabuk waas baakaa'.

8

Kipeskii Helii yisela'í'yii oni ɓuwiiɗa

1 Kon diimaɗa, ɓuwii en wíinoo na Yéesu Kiristaaɗa, atti'soo kikaan.
2 En ki'enaa, Waasii Helii yisela'í'yii oniraa kipes ga ki'enfu wíinoo na Yéesu Kiristaaɗa ɓëgísinndaa ga waas baakaa' na kikaan.
3 Iñaa Waasii Móyíis mínéeríi kitum, ndaga dii ɓo'-súusúus laakoo dooli tah wa mínéeríikaɗa, Kooh tumin-ndi. Ya tumwa ga waa ya wos Kowukaagari ëldúna, ka ɓayya faanciigaruu, ɗu, tumoh-baakaa'cii, doonaa ka nísí'tuu baakaa'ciigaruuɗa. Fodaama, Kooh atti''a kikaan baakaaraa en ga ɓo'-súusúusɗa.
4 Ya tuminka doonaa kooroh ga iñaamanaa, ɗu tum bi mat iñaa Waasiigari nakohɗa, ɗu íis kon kitaabuk waasaa ɗu sak na kihaffuuɗu wayee ɗu taam ga Waasii Helii yisela'í'yii.
5 Ƀuwii pesi ga iñaa neɓ faanɗa taabuksi neɓlaat-kumuunɓa doŋ, wayee ɓuwii pesi ga iñaa neɓ Helii yisela'í'yiiɗa taabuksi Helii yisela'í'yii rek.
6 Kidëk ga kitaabuk neɓlaat-kumuun, ëewdohi ɓo' ga kikaan doŋ, ee kidëk ga kitaabuk iñaa neɓ Helii yisela'í'yii onohi kilaas ga kipeskii kukayohkii na ki'en ga jam.
7 Ƀuwii tíku helɓa ga kitaabuk neɓlaat-kumuunɓaɗa sagohuunun na Kooh. Ƀa tookoo kitum iñaa Kooh nakoh ee ɓa mínooka hen sah.
8 Ƀuwii taabuk neɓlaat-kumuunɓaɗa mínsoo Kooh kineɓloh.
9 Ƀú nak, ɗú pesissii ga kitaabuk neɓlaat-kumuunndúu, ɗú pes ga kitaabuk Helii yisela'í'yii, ndaga Heliima wii dëkka ga ɗuuy keeñciigaruu. Ƀaa laakkii Helii Kiristaanii ga ɗuuy keeñaagarinaa, enndii yuu Kiristaanii.
10 Ee binaa en an Kiristaanii yii ga keeñnjúunaa, kayoh faanciigarúu aawan ga kikaan rek ndaga dii ɗú tumin baakaa'ɗa, wayee Heliigari oninndúu kipes ndaga dii ɗú abohuunun ɓo' yijúwí' ga fíkíiciɗa.
11 Ee ɓan, waa Helii Kooh mílísi' Yéesu Kiristaa ga kikaanɗa, ɗú dëkɗinwa ga keeñnjúu kayoh-kayohɗa, wóorin an Kooh yiima hay kimílísi' faanciirúu kaaninɗa ɓan kooroh ga doolii Heliigari dëk ga ɗuuycúuɗa.
12 Kon, waa en fodaama, ɗú mbokciigoo, laakin iñaa wa'tuu, wayee enndii ga iñaa neɓ faan bi ɗu pesi ga iñaa neɓ kumuunnduu.
13 Binaa ɗú pes ga kitaabuk iñaa neɓ faanaa, ɗú hay kikaan. Wayee binaa ɗú lëgísi' Helii yisela'í'yii hal ga

haffúunaa, ɗú hay kitagoh na kitum iñcii cibóní'cii ɗú tumiɗa, ee fodaama ɗú laas ga kipeskii kukayohkii.

14 Ɓéeɓ ɓuwii Helii Kooh níi'ɗa, ɓa ɓitowu Kooh.

15 Heliima Kooh onndúuɗa tumoorúu ñaam, ee wa hay kitah ɗú niiksoo dara, wa yahhúu kitum ɓitowu Kooh. Wa hayyúu kimín ki'on kiɓay Kooh: «*Abaa, Paammboo!»

16 Helii Kooh wiima wërí oniruu ki'ínoh ga keeñnjuu kayoh-kayohɗa an ɗu ɓitowu Kooh.

17 Ee waa ɗu ɓitowu Kooh, ɗu hay kilam ga iñcaa cijófí'caa ya faani'tuuɗa; ee iñcaama, ɗu na Kiristaanii ɗu hayca kilam. En an ɗu bok nari kiday coonunaa ɗu bokan nari ɓan ga ndamaa ya laakɗa.

Kooh hayyuu ki'on ndam wiyaak kuwis

18 Mi foogin an coonucii ɗu en na kiday watiɗa, enndii dara ga fíkíi ndamaa Kooh yahhuu ki'on kuwisɗa.

19 En ki'enaa, ëldúnaanii Kooh sakɗa, besoo bes, wa wii sek Kooh teewoh ndamii towutiigari.

20 Ëldúnaaniima Kooh sakɗa, wii taabuk waasaa ëewdohwa ídaa ee wa tayyiika. Kooh yërí tíkwa iñaama, wayee hoonohhii wa abin yaakaa',

21 ndaga bes waa hay, Kooh hay kiɓëgís ëldúnanii ya sakɗa ga doolii saŋku'wa, ammbawa ñaamɗa. Ee fodaama wa laak hafwa, wa eku ɓan ga ndamaa towutii Kooh.

22 En ki'enaa, ɗú ínohin an bi wati, ëldúnaanii Kooh sakɗa lís ga mesiklaat fodii ɓetifaa en na ki'íin ndaga coonucaa ga kilaak kowuɗa.

23 Mesiklaataama keenndii rek ga ëldúnaanii kesi, wa keenin bi ga ɗookkuu ɗu ɓii ɗu laasin ga Helii yisela'í'yii, ennda iñaa ya ɗeɓ ki'onohɗa; ɗu ɓii íin ga keeñciiruu ee ɗu ɓii ga kisek besaa Kooh yahhuu kitum ɓitowuciɗa ee ya ɓëgísannduu ga kikaanɗa.

24 En ki'enaa, Kooh músalinnduu wayee ɗu taam ga na ki'am yaakaa'. Ee fu hot iñaa fu yaakaaraa, iñaama ensisoo yaakaa'. Iñaa fu hotin, fu lísan na kiyaakaa' gari?

25 Wayee waa iñaa ɗu yaakaa'ɗa ɗu hottiiri duum, kon ɗu jommbi kisek hen, ɗu guu'guuluk ga iñaama.

26 Fodaama ɓan, Helii yisela'í'yii hayinnduu ki'amɗoh ndaga ɗu laakoo dooli. En ki'enaa, ɗu ínohoo daa kikíim Kooh eniɗa. Helii ga kihafci kíimi'tuu Kooh ga ɗuuyci, fodii ɓaa en na ki'íin wo'eenaa wo'koo na kúuw.

27 Kooh yii ínohin iñaa en ga keeñ ɓaa en ɓéeɓɗa, ínohin ɓan iñaa Helii yisela'í'yii meekisohɗa, ndaga wa kíimɗi ɓuwii en ɓuu Koohɗa daa Kooh waarohkaɗa.

28 Ɗu ínohin an ɓuwii waa' Koohɗa, ennda ɓuwii ya nook
ga hafci kitaabuk iñaa ya nakohɗa, iñaa hew gaɓa tóoh
Kooh hay ki'ek yahci ga bi ɓa ɓewoh yijófí' ga.
29 En ki'enaa, ɓuwaa ya tanuk kumëeñí'ɗa, ya ɗaakɗin
hafciɓa, doonaa ɓa en fodii Kowukiigari, ee fodaama, ka en
saawii ɓo' ɓiyewin ga oomaacii.
30 Ɓuwaama ya ɗaaki' hafciɗa, ya nookinɓa ɓan ɓa hay
gari; ee ɓuwaa ya nook ɓa hay gariɗa, ya abohinɓa ɓan
fodii ɓiɓo' ɓijúwí' ga fíkíici; ee ɓuwaa ya aboh fodii ɓiɓo'
ɓijúwí'ɗa, ya erinɓa ndam ɓan.

Kiwaa'kii Kooh waa'tuuɗa laakoo daa ka eem

31 Kon waa enin ɗa, ɗu yah ya kiwo' yiliis? Waa Kooh
taam naruu, ɓii yiida mín yen garuu?
32 Ya yaa, ya saŋngii Kowukaagari ka koo' ga coonu ndaga
ɗu ɓéeɓpuu ɗu tah ya erohhakaɗa, kon ya na Kowukaagari,
ya tumɗooruu iñaa en tóohe?
33 Ɓuwaa Kooh tanuk ga hafciɗa, ɓii yiida mínan
ɓuwaama kiyam yen? Kooh yërí abohɓa ɓiɓo' ɓijúwí'.
34 Ɓii yiida mínɓa ki'atti' kikaan? Kiristaanii, ga kihafci,
kaanin, wëñaa ga Kooh mílísɗinndi; ya yugin, hanohin
Kooh yah-ñaabaagari ee ya yaa kíimi'tuu Kooh.
35 Ee ɓii mínan ki'aas ga díkaantiruu na Kiristaanii
bi hëgísohhuu na kiwaa'kiigariɗa ɓa? Yah coonu
ciméeskíroo yah kitíit, ati kihatalluu ga kipes, wala a',
kinduul wala iñaa mín kihídí' kumuun ɓo' ga, wala kikaan?
36 En ki'enaa, iñii daliruuɗa yërí bídu ga Këyítfaa an:
«Kím bi noh aas, ɗí ɓii apu ndaga fu, ɗí ɓii malaku fodii
baalcaa ëewdohu kihoossunee.»
37 Wayee ga iñaa dalluu tóoh, yiima waarinnduuɗa tum
bi ɗu mey ga na ndam wiyaak.
38 En ki'enaa, wëerinndoo an enndii kikaan, enndii kipes,
enndii malaakacii, enndii cii na kinguurukɗa, enndii wati,
enndii kuwis, enndii ha'-dooli,
39 enndii doolaa en ga ɗook, enndii waa en ga kakayɗa,
wala yen yiliis yaa saku hen, laakoo dara iñaa mínnduu
kihëgísoh na kiwaa'kii Kooh teeɓpuu ga Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruuɗa.

9

Heetii Isarayeel Kooh tanukɗa

1 Ga dii mi en wíinoo na Kiristaaniiɗa, iñii mi wo'ɗa
kayoh fiwóorí', mi wo''ii saboh. Heliigoo taaboh na Helii
yisela'í'yiiɗa teewinndoo an mi wo' kayoh.
2 Keeñnjoo leehin tak ee mi korukin coonucaa leehoo.

3 Calalinndoo sah Kooh coñnjoo mi hëgískoh, mi ga
kihaffoo, na Kiristaanii, en ɗanaa mbokciigoo mi bok naƀa
heetɗa múcu.
4 Ɓuwaama ƀërí en ƀu-Isarayeel ee Kooh tuminƀa
ƀitowuci, ya teewinƀa ndamiigari, ya pokohin naƀa kifi-
iliimun, ya erinƀa Waasii Móyíis, ya teewinƀa dii ya jom
kijaamukuɗa, ee ya díginƀa*.
5 Ɓa límukoh ga caasamuncaagaƀa meyoh ga níilaa
Abarahamɗa†; ee Kiristaanii, ga kiƀo'kaagari, límuk ga
ƀuwaama, ya yii ya en Koohyii hanoh ƀéeƀ ɗookɗa. Ndam
aawat gari bi taa'. Aameen.

6 Mi waa'tii kiwo' an iñaa Kooh dígee ƀu-Isarayeelɗa, ya
tummbiiri. En ki'enaa, enndii an towutaa Isarayeel‡ ƀéeƀta
boku ga heetaa Kooh tanukɗa.
7 Ee ƀan, enndii an ƀéeƀ ƀuwaa bok ga níilaa Abara-
hamɗa, ƀitowuci. En ki'enaa, Kooh wo'ee Abaraham
an: «Tucaasamuntaa mi dígeeraaɗa meyohsan ga geñaa
Ísaak.»
8 Iñaama waa' kiwo' an, towutaa límukoh ga ƀo' rek
tahhii ta en towu Kooh. Towutaa en tuu Koohɗa, tërí en
taa límukoh ga dígaa Kooh dígee Abarahamɗa§.
9 Iñii yii nak yërí Kooh dígee Abaraham, an: «Wahtii wii
gaac, mi hay garaa kihayis ee laakan ƀetifu Saaraa laakin
kowu kiyaal.»

10 Ee eemmbii ɗa; enissa fodaama na Rebekaa. Ya laakka
na caasammbuu Ísaak síis, ƀaa bok paamun yíinoo.
11-12 Kooh wo''ari an: «yaakkaa hay kisúrga'uk ga
këmëeŋkímunaa.» Wii Kooh wo' iñaama lakanaa ƀa
límussii ee ƀa tummbii yibóní', ƀa tummbii yijófí' duum.
Iñaama Kooh tummbari kimëtí iñaa ya natin kitum, ya
teewohha an ya tanuki ga daa neƀpi, ee ya malakoo ga iñcaa
cijófí'caa ƀo' tumi wayee ga ƀayaa ya ƀayyiɗa.
13 Iñaama yërí bídu ga Këyítfaa, Kooh wo' an: «Mi
tanukka Yakoop, mi sagi'ta Esawuu.»

14 Ɓu yah ya kiwo' ga iñaama? Ɓu wo'an an iñaa Kooh
tumɗa júƀpiine? Mínoo ɗa ki'en.

---

* **9:4 9: 4** Kidíŋkii Pool wo' diiɗa mín ki'en dígaa Kooh na Abarahamɗa, ee ƀan, ƀo' mínin kihalaat ƀan wo'eencaa sëldíiga-Koohcaa (2 Samiyeel 7: 12, 16; Ísayíi 9: 6; Yérémíi 31: 41- 34; Esekíyeel: 34: 23- 24) † **9:5 9: 5** *Caasamuncaa wo'uɗa* Abaraham, Ísaak na Yakoop, na towutaa Yakoop tidaaŋkaah na tanaktaa (12) ‡ **9:6 9: 6** Wo'eenii Pool wo' dii en anee: «enndii an towutaa Isarayeel ƀéeƀta boku ga Isarayeel»: towutaa *Isarayeel* mín ki'en towutaa meyoh ga *Yakoopɗa.* Malkat Sënees 32: 29. § **9:8 9: 8** Dígaama wo' ga kilímukkaa Ísaak ee enee enaama yidóoyí'-waa'ɗa.

15 En ki'enaa, Kooh wo'ee Móyíis an: «Mi laakan
yërmaandi ga ƀaa mi waa' kiyërëm, mi jofan ga ƀaa mi
waa' kijof gari.»
16 Kooh tanuk ƀo'aa, enndii an ƀaa yërí waarika wala yërí
lëgëyika, wayee Kooh ga kihafci yërí laaki yërmaandi gari.
17 Ndaga bidu ga Këyítfaa an Kooh wo' buuraa ƀu-Esípti
an «Mi falinndaa buu' doonaa kooroh garaanaa, mi teewoh
kiyakkiigoo ee teekiigoo síw daa en tóoh ga ëldúna.»
18 Fodaama, Kooh laaki yërmaandi ga ƀaa neƀpi ee ya
yëgísdɗi keeñ ƀaa neƀpi.
19 Ɓo' hayyoo kimeekis an: «Waa ken mínoo dara ga iñaa
Kooh waa', kon ya na ƀuwii ga ya?»
20 Mi nak, mi wo' an fu, ƀo'-súusúus, fu nam ki'en ƀa bi
fu weeraanti'i na Kooh? Kataa mín kiwo' ƀaa tawahkaɗa
an: «Iñii tah ya fu tawahhoo fodii dii»?
21 Man tawahoh kataa mínin kitum ga ban iñaa neƀpi:
ga yooŋ-banaa wa wíinoo, ya mínin ga kihëwí' kataa-túuy
kimo'ta na ƀan kataakaa foñsi ga fooh*.
22 En an Kooh waaree kiteewoh aylukaagari na doolaa-
gari, ya tookka kon kimúuñi' iñaa maañ, ƀuwii tahee
aylukaagari, ee kisaŋku' jomeeƀa ga kilaakɗa;
23 ee ƀan, en an ya waaree kiteewoh daa ndamaagari hín
kiyak ga ɗookkuu, ɗu ƀuwii ya laakin yërmaandi gaƀa, ee
ya waayuki'ƀa kilaas ga ndamaagariɗa,
24 ɗu ƀéeƀpuu, ɗu ƀërí Kooh nook ga hafci. Ya eemmbii
ga kinook yaawúu'cii doŋ ga hafci, wayee ƀan ƀuwii enussii
yaawúu'ɗa.
25 Fodaama, ya wo''aka ga Këyítfaa Osee, sëldíiga-Koohaa
an:
«Ɓuwaa kuɗewaa enéeríi ƀuuroodɗa,
mi hayƀa kiwo' ƀuunndoo.
Heetaa kuɗewaa soosɗéeríi keeñnjoodɗa,
mi haywa kiwo' heetii soos keeñnjoodɗa.
26 Daa ƀa wo'ohseera an ƀa enndii heetiigoo tóoh,
ƀa hay da kiwo'u towutii Kooh yii en na kipesɗa.»
27 Ísayíi, sëldíiga-Koohaa, ga ƀakci, yéegaloheera ga
looƀa an:
«Luu enee an ƀu-Isarayeel, ƀa yewin hen
bi ƀa hídin na tukakaytaa en ga giiyaaɗa,
ƀijutuut gaƀa, ƀërí yah ga kimúc.
28 En ki'enaa, Ha'mudii hay kitum bi mat, ga ëldúna,
iñaa ya wo'ɗa ee yah kigaaw hen.»
29 Ee fodaa Ísayíi yaama wo'eeka kumëeñí'ɗa an:

---

* **9:21 9: 21** Malkat Yérémíi 18: 6 «…ɗú man ga yahhoo fodii dii ban man ga yah hëwíroh kataaɗa»

«Binaa Kooh, yii hanoh ɗookɗa múuñɗéeríi ɓiɓo' ga heetiigaruunaa,
ennaa ɗu ɗúbin fodaa ɓu-teeraa Sodom,
ɗu man na ɓu-teeraa Gomoo'.»

Hewhewii winéwí'wii ga fíkíi ɓu-Isarayeel

30 Kon ɗu aban ya kimma? Iñii yii: ɓuwii enussii yaawúu' heelséeríi Kooh abohɓa ɓiɓo' ɓijúwí'ɗa, Kooh abohhaɓa ɓiɓo' ɓijúwí'. Ee ngëmaa ɓa laak ga Kiristaaniiɗa onɓaka.
31 Wayee ɓu-Isarayeelɓaa heelee Kooh abohɓa ɓiɓo' ɓijúwí' ga daa ɓa taabuk Waasiiɗa, laakussii iñaama ga.
32 Iñii tah ya ɓa laakkiika? Ɓa tíkee yaakaa'ɓa ga tumeencaagaɓa, ɓa saŋnga kigëm ga Kooh. Ɓa tapukka ga atohaa këfíti ɓo'ɗa,
33 ɓodaama, Kooh wo' ga Këyítfaa an:
«Mi hay kiyíp ga teeraa Síyoŋ
atohaa ɓuwaa këfítukohan,
ee wërí ɓúukanɓa.
Wayee ɓaa fu gëm gawanaa,
yaakaaraagaraa tasoo múk»†.

10

1 Mbokcii, iñii mi waa' ga keeñnjoo ee mi kíim Kooh gaɗa, wërí en an ɓuwii mi bok naɓa heetɗa, ɓa múc.
2 Kayoh, mi mínin kiseedi' an ɓa kaantukohin ga kijaamuk Kooh, wayee kikaantukohkiigaɓa, ɓa taammbii ga na hel.
3 Ɓa ínohoo daa koorohsi bi ɓo' mín kijúɓ ga fíkíi Koohɗa, ɓa heella kituuki' waas waa ɓa koorohan ga kihafɓa. Ga iñaama, ɓa tooki'tii Kooh ga iñaa ya tum kijúwí'ɓaɗa.
4 En ki'enaa, Waasii Móyíis top ga wii Kiristaa hayɗa; en ɗanaa ɓéeɓ ɓaa gëmin mín ki'abohu ɓo' yijúwí' ga fíkíi Kooh.

Kimúckii kii ga ɓéeɓ ɓaa gëm ga Yéesu

5 Iñii yii yërí Móyíis bín ga loo iñaa tahi Kooh ki'aboh ɓuwii ɓiɓo' ɓijúwí', ee kooroh ga Waasii Móyíisɗa. Ya bín an: «Ɓaa taabuk Waasii ga ɓéeɓ iñii wa nakohɗanaa, pesan gawa.»
6 Wayee ga daa kigëm ga Kiristaa onohi kijúɓ ga fíkíi Koohɗa, iñii yii yërí wo'u ga an:
«Kaa wo' ga helfu an:
Ɓii yiida yah kilap ɗook asamaan?» Waa' kiwo': kiɓewohnee da Kiristaanii, ya yoosuk?
7 Kaa wo' ɓan an:
«Ɓii yiida yah kiyoosuk daa ɓuwaa kaanin enohɗa?» Waa' kiwo': kikólkí' Kiristaanii ga ɓuwaa kaninɗa, ya hay?

† **9:33 9: 33** Mëdírohat na Ísayíi 28: 16, ga daa ka wo'u ga kiGerekkaa kiɗewaaɗa. Malkat ɓan Ísayíi 8: 14-15

8 Këyítfaa wo' ya kon ga kijúƀ? Iñii yii:
«Wo'eenii Kooh, wii ga yahaafu,
wa wii ga kúuwkiigaraa na ga keeñiigaraa»✡.
Wo'eenii wiima wërí en wii ɗí yéegal ƀuwii an ƀa gëmat ga Yéesuɗa.
9 Ƀéeƀ ƀaa fu wo' ga kúuwfu, ga fíkíi ƀuwii, an Yéesu yërí en Ha'mudii, ee fu gëm ga keeñaagaraa an Kooh mílísɗinndinaa, Kooh hayyaa kimúsal.
10 En ki'enaa, ƀaa gëm ga Yéesu ga keeñaagarinaa, Kooh hayyi ki'aboh ƀo' yijúwí' ga fíkíici; ee ƀaa wo' ga kúuwci an Yéesu yërí en Ha'mudiinaa, Kooh hayyi kimúsal.
11 Iñaama yërí Këyítfaa wo' an:
«Ƀéeƀ ƀaa fu gëm garinaa, ya oorooraa múk.»
12 Fodaama laakoo kigënantiloh an, yii yaawúu', yii enndii yaawúu'. Ƀu ƀéeƀpuu, ɗu bok ga Ha'mudii, ee ya tumɗi bi dooy ƀéeƀ ƀuwii kíimiri dímalɗa.
13 Bíduunun ga Këyítfaa an:
«Ƀéeƀ ƀaa fu ƀay Ha'mudii kikíim dímalaa, ya hayyaa kimúsal.»
14 Iñaama yërí laak. En ki'enaa, binaa ƀuwii gëmussii garinaa, ƀa kooran gada bi ƀa mín kifool gari kikíim dímal? Ƀa tuman na bi ƀa mín kigëm gari, ee ƀa kelohhii teekiigari wo'u? Ƀa tuman na bi ƀa keloh teekiigari, ee laakkii ƀaa yéegalohwa?
15 Kon ƀuwaa yéegalohan teekiigari meyohan gada, ee laakkii ƀuwaa wosu. Moona Këyítfaa wo'in an:
«Malkat ga dii keeñcii ƀuwii soos ga hayii ƀuwii hay kiyéegaloh Hewhew cinéwí'ɗa.»
16 Wayee nak enndii ƀuwii ƀéeƀƀa ƀërí keloh Hewhewii winéwí'wii, taabukussawa. Ísayíi, sëldíiga-Koohaa wo' an:
«Ha'mudii, moo ƀii yiida gëm ga iñii ɗu yéegalohɗa?»
17 Kon kigëm meyoh ga kisúkúruk Hewhewii winéwí'wii yéegalohuɗa ee Hewhewaama en Wo'eenaa Kiristaanii.
18 Wayee mi wo' an ƀa kelohhii Hewhewii winéwí'wii hene? Ahaŋ kay! Ƀa kelohinwa dijófí'. En ki'enaa, Këyítcaa wo'in an:
«Ƀoonaataagaƀa kelohukin daa en ƀéeƀ ga ëldúna
ee wo'eenƀa le'in bi ga topaaraa ëldúna.»
19 Kon mi meekisohis an ƀu-Isarayeel ínohsoo kayoh-kayohɗane? Ahaŋ kay! Kooh ɗeweera kiwo', koorohha ga kúuwkaa Móyíis, an:
«Mi hay kitum bi, ɗú siisoh ƀuwaa enussii heet duumɗa, mi obis aylukkúu ga ƀiƀo' ƀiliis ƀaa laakoo hel.»

✡ **10:8 10: 6-8** Malkat Dëteronom 9: 4; 30: 12-14.

20 Ísayíi, sëldíiga-Koohaa kaañnja kiwo' ga iñaa Kooh
nakki kiwo'ɗa an:
«Ƀuwaa heelséeríiroo kihotɗa, hotuununndoo. Ee mi
teewohin haffoo ga ƀuwaa tíkséeríi helƀa garooɗa.»
21 Wayee ga iñaa aaw ga loo ƀu-Isarayeel, Kooh wo' an:
«Noh noh, mi yii lërís yahiigoo heetaa wëe'taa ga an wii,
wa kelohoo kiwo' ee wa yëgísin ga haf.»

11

Kooh foñnjii heetii ƀu-Isarayeel

1 Kon mi meekisoh an, ati Kooh foñin heetiigari? Mínoo
ɗa ki'en! En ki'enaa, mi ga kihaffoo, mi bok ga ƀu-Isarayeel,
kucaasamun Abaraham, ga geñaa Beesamee.
2 Kooh foñnjii heetiigari ya tanukee kumëeñí'ɗa. Mon ɗú
ínohin iñaa bidu ga Këyítfaa, ga loo Ili, sëldíiga-Koohaaɗa.
Ya ña'sukohee ga fíkíi Kooh loo ƀu-Isarayeel. Ya wo'ee an:
3 «*Ha'mudii, ƀuwii ƀii apuunun sëldíiga-Koohciigaraa,
ƀa pookin loteelcaa ɗí tumohɗeeraa sarahɗa. Diimaɗa, mi
doŋ mi tes ƀaa taabukkaa ee ƀa waa'too ki'ap ƀan.»
4 Kooh ga kihafci wo''ari an: «Fu tessii haŋfu, mi faanɗin
haffoo ƀo' ƀijúnni-yitnaƀanak ƀaa jaamukussii Baal*».
5 Wati, iñaama ƀan man fodaama garuu. Ƀiƀo' ƀii ga, ƀaa
tesin, ee Kooh tanukƀa ga yërmaandaagari.
6 Ee en Kooh waa'ƀa hen, tanukkaƀanaa, kon enndii an,
ga iñaa ƀa tumɗa tah ya tanukkaƀa. Enee an Kooh tanuki
ƀuwii ga iñaa ƀa lëgëyɗanaa, eneenaa kiwaa'kii ya waari
ƀo'ɗa ensisoo ga yërmaandi.
7 Kon ɗu wo'at an ƀu-Isarayeel hotussii iñii ƀa heelɗa,
wayee ƀiƀo' ga ɗuuyƀa ƀaa Kooh tanuk, hotuununwa. Ƀaa
tesɗa nak enussa ƀuwaa yëgísuunun ga keeñ.
8 Fodaa ka bídu ga Këyítfaa an: «Kooh nëenɗin helci-
igaƀa, kúnin hasciigaƀa, lagin nofciigaƀa ee iñaama bi ga
wati.»
9 Dëwít ƀan cojeeraƀa an: «Ñamahcii ƀa ñamiɗa abatƀa
fodii dii fí' abi júu'ɗa. Ƀa ñafukat kakay ee Kooh íifƀa
mesiklaat.
10 Kooh búumɗatƀa, ƀa hotsisoo, ƀa dëkat ga mesiklaat
bi bíiŋciigaƀa daa' kakay bi taa'»✡.
11 Kon mi meekisohis an, ga wii yaawúu'cii këfítukuɗa,
ƀa keeneera bi ƀa le''a kakaye? Mínoo ɗa ki'en! Keenii ƀa
keenɗa nak lëgísi' ƀuwii enussii yaawúu'ɗa hal bi ƀa mín
kimúc. Ee fodaama, iñaama tahin yaawúu'cii kisiis.

---

* **11:4 11: 4** *Baal* iñaa koof. Mëdírohat na 1 Buu' 19: 18 ✡ **11:10 11: 10** Malkat Kañcaa 69: 24.

12 Ee en an ɓa lëgísɗin ɓu-ëldúna hal ga Kooh ee
dii ɓa keeninɗa laakɗin ɓuwii ɓíinoo enussii yaawúu'ɗa
jeriñaa, haa bëríinaa ɓéeɓ ɓu-Isarayeel ɓoykidohan hafɓa
ga Koohaa, jeriñaa hídan na kiyak?

Kooh músalin ɓan ɓuwii enussii yaawúu'ɗa

13 Ɗú ɓii ɗú enndii yaawúu'ɗa, mi wo' narúu kimma.
Mi yërí en ɓii Kooh wos ee ya ebilli ga ɓuwii enussii
yaawúu'ɗa. Kon mi am an lëgëyii ya sassoo kitumɗa laakin
solu lool garoo.

14 Mi yii tumwa nak, doonaa kisiis am ɓuwii mi heetukoh
naɓaɗa, ee heyna fodaama, laak ɓuwaa hay, Kooh músalɓa.

15 Ga waa Kooh foñ yaawúu'ciiɗa, ya lëgíssa hal fodaama,
doonaa heetcii ga ëldúnaɗa tóoh júwoh nari. Kon binaa
ya haydohis ɓu-Isarayeelaa, iñaama moos madanndii na
kimílískaa ɓuwaa kaaninɗane?

16 En ki'enaa, fu gú' ga mbúuraa, fu faani' Koohwa
sarahaa, iñaa tes ga mbúuraaɗa tóoh enin yuu Kooh. Ee
fodaama ɓan, binaa fu e' Kooh níil kedikkaa, toytaa tóoh
enin tuuci ɓan.

17 Heetii Isarayeel man na kedik-ólíwíyéekaa yípu hen, ee
laakka toytaa ɓëjísu ga. Fu nak ga dii fu enndii yaawúu'ɗa,
fu man na koy kedik-ólíwíyéekaa ɓaɓ ga ëgíraa; ka jokussa
daa toytaa ɓëjísohuɗa, ee fodaama fu mínin kiñam na
toytaagaka ga muluymaa níilaa kedikkaa haydohɗa.

18 Kon kaa ndamuk ga fíkíi toytaa kedikkaama Kooh
ɓëjísɗa. Ee luu enee an helfu waa ga kindamuk, kaa al
múk an enndii fu ɓay níilaa, wayee níilaa wërí ɓayyaa.

19 Fu nak, fu hay kiwo' an: «Toytaama ta ɓëjísu hen, mi,
mi jokussa ga daa ta eneeɗa.»

20 Kayoh, Kooh foñnja yaawúu'cii en toytaa yowu
taamaɗa, ndaga ɓa gëmmbii gari. Fu nak, ya tummbaraa
ga ɓakaa yaawúu'caa ndaga fu gëmin gari. Wayee nak, kaa
ɓëwí' haffu ndaga iñaama. Namaa kiniik Kooh.

21 En an Kooh yërí múuñí'tii yaawúu'caama en toytaa
kedikkaa yowuɗanaa, fu fooŋ an ya hayyaa kimúuñi', fu yii
fu enndii yaawúu' ee fu yërí en koykii joku ga kedikkiiɗane?

22 Kon fu hotin ga dii Kooh hín kijof na dii aylukiigari
manɗa. Buwii këfítuk, keenussaɗa, ya tamohin ga ɗookɓa.
Fu nak, ya teeɓparaa kijof. Kon dëkaa ga kijofkiigari,
enndiikanaa ya hayyaa kiɓëjís fodii koy kedik.

23 Ee yaawúu'cii, ɓa took kigëm ga Koohaa, Kooh hayɓa
kijokis ga daa ɓa enee kuɗewaa, ga kedikkaaɗa. Kooh
mínínɓa da kijokis.

24 Wayee fu yii fu enndii yaawúu'ɗa, fu madee na koy
kedik-ólíwíyéekaa paɓ ga ëgíraaɗa. Ka yowussa, ka

jokussa ga kedik-ólíwíyéekaa yípu henɗa. Fu ínohin an iñaama yooƀpii kilaak. Yaawúu'cii nak ƀërí en toytii kedik-ólíwíyéekii yípu henɗa. Kon wëñan kiyooƀ ga Kooh, ya ƀewista, ya jokista ga kedik-ólíwíyéekaa kaama yípu hen ta ƀëjísohseeɗa.

Heetii Isarayeel ƀéeƀwa hay kimúc

25 Mbokcii, laakin iñaa en kúmpa garúu ee mi jomin-ndúuri kiwo', doonaa ɗú íis haffúu kitík ƀuwaa ínohin iñaa en tóoh. Laakin ga ƀu-Isarayeel ƀuwaa bi wati saguunun kigëm ga Kooh. Iñaama hay kilaak bi ga bëríinaa ƀéeƀ ƀuwii enussii yaawúu', Kooh tanukɗa, aassan ga ngëmii.

26 Daama nak, Kooh hay kimúsal ƀéeƀ heetii Isarayeel. Iñaama, yërí bídu ga Këyítfaa an: «Ɓaa yah kiƀëgís ƀuwiiɗa, meyohan Síyoŋ†, ya hay kitum bi, ga kaan Yakoop, laakanndii ƀaa saŋ kijaamuk Kooh.»

27 Kooh wo''a an: «Mi hayƀa kibayal baakaa'caagaƀa, ee iñaama yërí teewohan kifiiliimunkaa mi pokoh naƀaɗa.»✡

28 Binaa ɗu ƀeƀ loo Hewhewii winéwí'wiinaa, yaawúu'cii saguununwa kite', ee fodaama ƀa ennda ƀuwaa sagohin na Kooh. Iñaama lëgísi'tarúu hal ga Kooh. Ɗu wo' ga kitanukkii Kooh tanuk yaawúu'ciiɗanaa, ƀa en ƀuwaa ya keeñukin ndaga caasamuncaagaƀa.

29 Ɓéeƀ ƀaa Kooh tanuk, barkeellari, ya laakoo hel kanak ga ƀaa yaama.

30 En ki'enaa, ɗú ƀuwii enussii yaawúu'ɗa, kuɗewaa, ɗú saŋnga kitaabuk Kooh, wayee diima, ga dii yaawúu'cii sagu kitaabuk Koohɗa, oninndúu kilaas ga yërmaandii Kooh.

31 Yah ƀan fodaama naƀa. Diima deŋ, ƀa sagin kitaabuk Kooh ga dii ya laak yërmaandi garúuɗa, en ɗanaa, ƀa ƀan, ƀa mín kilaas kimma ga yërmaandaagari.

32 Kon Kooh lagin ƀéeƀ ƀuwii rap, ga kisaŋngi kitaabuk, en ɗanaa ya teeƀ ƀuwii ƀéeƀƀa yërmaandaagari.

Kiyakkaa Kooh

33 Ga dii Kooh hín kiyakɗa moos! Ga dii hamhamiigari hín kiyakɗa ee tóoh iñaa ya ínohin laaskooɗa! Ɓii mín ki'ínoh helci bi leeh takɗa ƀa? Ɓii mín kitëebí' iñaa ya nat kitumɗa ƀa?

34 «En ki'enaa, ƀii ínoh iñaa Ha'mudii halaatɗa ƀa? Ɓii mínndi ki'on hel ƀa?

35 Wala ƀan, ƀii e' Kooh yen ƀa, bi an Kooh jominndika ki'ík?»✡

---

† **11:26 11: 26** Síyoŋ wërí en teeraa Yéerúsaleem ✡ **11:27 11: 27** Malkat Ísayíi 27: 9; 59: 20-21; Yérémíi 31: 33-34. ✡ **11:35 11: 35** Malkat Kañcaa 139: 6-17; Ísayíi 40: 13; Yoop 41: 2.

36 En ki'enaa, tóoh meyoh gari; ya yërí tum tóoh ee tóoh
eni'ti. Ndam aawat gari bi taa'! Aameen.

12

Kipes ki'as ga iñaa Kooh nakoh

1 Mbokcii, waa fodaama Kooh teewinnduu
yërmaandaagari ya laak garuuɗa, mi kíimmbúu ɗú eroh
haffúu fodii sarahaa en na kipes, waa sela'in ee neƀlohin
Kooh. Iñaama yërí en kijaamuk kimëtí'kaa Kooh sek
garúuɗa.
2 Kaa heelat ki'en ƀuwaa taabuki baahcii ëldúnaɗa.
Tookat Kooh e'túu halaat ciliis ci'as doonaa ya súpít
keeñciigarúu. En ɗanaa ɗú mín ki'ínoh iñaa Kooh waa',
ennda iñaa jofin na iñaa neƀpi ee wa mat.
3 Ga iñii Kooh onndoo kooroh ga kijofkaagariɗa, ƀaa en
ƀéeƀ garúu mi wo''i iñii yii: Kaa tíkat haffúu ga daa ɗú
le''ii, yaa en ƀéeƀ mínat ki'ínohsoh daa Kooh hanohi'ti, ee
ya lëgëy taam ga na ngëmaa Kooh wa'tiɗa.
4 Iñaama man na faan ƀo'-súusúus. Cée'cii ga faanɗa
yewin ee wíinoo bokkii na mooroomwa lëgëy.
5 Fodaama, ɗu ƀii ɗu bok ga Kiristaaɗa, luu ɗu yewin
yewin, ɗu enin faan fíinoo ga dii ɗu en wíinoo nariɗa. Ee
ƀéeƀpuu, ɗu enin wíinoo, yaa en ƀéeƀ ga mooroomci, fodii
cée'cii en ga faan ƀo'-súusúusɗa.
6 Kooh warohin iñcii ya onnduu kimíndɗa daa neƀpi.
Iñcii ya onnduuɗa bokkii. Ɓaa Kooh oninndaa ki'en
sëldíigacinaa, tumaa iñaama ee fu taam ga na ngëmii.
7 Ɓaa Kooh onndaa kimín ki'amɗoh ƀuwiinaa, amɗoha.
Ɓaa Kooh onndaa kimín kijëgí' ƀuwiinaa, jëgíroha.
8 Ɓaa Kooh oninndaa kimín kidígalohaa, dígaloha dijófí'.
Ɓaa Kooh oninndaa keeñ ki'onohaa, onohaa na keeñ
wisóosí'. Ɓaa Kooh oninndaa kikuliyuk ga ƀuwiinaa,
taabaa ga na keeñ. Ɓaa Kooh oninndaa kilaak yërmaandi
kidímalohaa, taabaa ga na keeñ wisóosí'.
9 Waarat ƀimooroommbúu ga ɗuuy keeñnjúu, ee ka
hanat ki'eem ga kúuwkii rek. Núpat iñaa bonin ee ɗú ñaak
ñap ga yijófí'.
10 Waarohat ga díkaantirúu na keeñciigarúu ƀéeƀ, fodaa
ƀuwaa bokoh. Ɓocirohat kiwaaroh ga díkaantirúu.
11 Kaantukohat ee kaa yówírat yahhúu! Lëgëyɗat
Ha'mudii ee ekat keeñciirúu ƀéeƀca ga.
12 Ɓú abin yaakaa' ga iñcii Kooh dígohɗa, kon keeñnjúu
soosat seƀ. Binaa ɗú en ga coonunaa, tookatfa kikooruk.
Dëkat ga kikíim Kooh rek.

13 Warohat iñcii ɗú laakɗa na ɓuwii enu ɓuu Koohɗa ga
soolicaagaɓa, ɗú toputu' dijófí' sagaccaa haysi ga kaancaa-
garúuɗa.
14 Ɓuwii hatalirúu ga kipesɗa, kíimɗatɓa Kooh. Kíimat
Kooh barkeelɓa; kaa kíimat ya coñɓa.
15 Bokat kineɓluk na ɓuwii enu ga neɓlaatɗa; Bokat
kikoduk na ɓuwii enu na kikodukɗa.
16 Bokat hel ɗú en wíinoo. Kaa ɓëwírat haffúu, wayee
tookat kijutuuti haffúu. Kaa tíkat haffúu ɓuwaa wëñ kilaak
hel.
17 Ɓo' tummbúu iñaa joffiinaa, kaa ëldattika. Namat
kiheel kitum iñaa jofin ga fíkíi ɓéeɓ.
18 Tumat iñaa ɗú mín tóoh bi ɗú dëk na ɓéeɓ ɓuwii ga
jam, en mínukaa.
19 Mbokciigoo mi keeñukɗa, kaa ëldúkat ga yibóní'yaa
ɓo' tummbúu, wayee íisat Kooh payka ga aylukaagari.
En ki'enaa, bídu ga Këyítfaa, Ha'mudii wo' an: «Mi yërí
laak ki'ëldúk, mi yah ki'ík yaa en ɓéeɓ, iñaa cal iñaa ya
tumɗa.»✡
20 Ya wo'in ɓan an: «Binaa ɓo', yaa waa'tii garaa kihot,
yaawaa, onaari iñaa ya ñaman. Binaa ya pílaa, onaari
músú, ya an. Fu tum iñaamanaa, ya hay laak kaci fiyaak
ga.»*
21 Kaa íisat kibon wëñnjúu dooli, wayee ga kijofkaa ɗú
tumɗa, laakat ndam ga ɗook kibon.

13

Kikelohi' ɓuwii Kooh kuliyuki'ɗa

1 - Ɓaa en ɓéeɓ jomin kikelohi' ɓuwii kuliyuk ga
nguu'ciiɗa. En ki'enaa, laakoo nguu', waa meyohii ga Kooh;
ɓéeɓ cii laakɗa, Kooh yërí yípca.
2 Kon ɓéeɓ ɓaa fu saŋ kikelohi' ɓuwii tíku ga fíkíiɗanaa,
fu heñoh iñaa Kooh tuuki'. Ee ɓaa fu heñoh iñaamanaa,
waas hay kidal ga ɗookfu.
3 Ɓaa tumi iñaa jofin jomoo kiniik ɓuwii ga nguuriiɗa;
ɓaa tumi iñaa joffii yërí jomɓa kiniik. Kon ɗú waa' kiniikoo
ɓuwaamanaa, tumat iñaa jofin, en ɗanaa ɓa hayyúu kikañ.
4 En ki'enaa, ɓa lëgëyi' Kooh, ee iñaama onndaa jam.
Wayee binaa fu tum iñaa joffiinaa, fu jomin kitíit, ndaga
enndii sooy Kooh onndaɓa kimín kiko'. Ɓa ɓisúrga Kooh
ee ɓërí laak kiyóoskí' aylukaa Kooh ga ɗook ɓuwii tumi
iñaa joffiiɗa.

✡ **12:19 12: 19** Malkat Léwítík 19: 18; Dëteronom 32: 35; Mëccëe 5: 39; Lúkkaa 6: 27-29. * **12:20 12: 20** Wo'een cahii diiɗa en fodii dii: «man na fu nëgíroh ëeñin-kiwii ga ɗook hafaagari»; Malkat Liiwuk 25: 21-22

5 Kërí tah ɗu jom kikelohi' ɓuwii kuliyukɗa hen. Ee enndii
rek kiniik aylukaagaɓa, wayee ka en iñaa dal helluu.
6 Kërí tah ɓan ɗú jomin kifay lempu. Ínohat an ɓuwii
Kooh e' lëgëy kifayuk lempuɗa, ɓa lëgëyi' Kooh ee ɓa jomin
kimëtí' sasaa Kooh nakɓa waama.
7 Erat yaa en ɓéeɓ iñaa ya jom ki'eruɗa. Ɓaa ɗú jom kifay
lempunaa, fayattiwa. Ɓaa ɗú jom kifay juutinaa, fayattiwa.
Ɓaa ɗú jom ki'e' céeraa, erattiwa. Ɓaa ɗú jom ki'e' ndamaa,
erattiwa.

Waarohat ga díkaantirúu

8 Kaa laakɗat ken kobot, enndii kobot kiwaaroh dogaa.
Ɓéeɓ ɓaa fu waa' mooroomfunaa, fu wacohin na Waasii
Móyíis.
9 En ki'enaa, Kooh nakohin an: «Kaa ɗúk yaalfu wala
ɓetifu fu faanuk na ɓo' yiliis, kaa ap ɓo', kaa lok, kaa ɗíibuk
kilaak iñaa en yuu mooroomfu.» Iñcuma nakohuɗa, na caa
tesɗa tóoh, ca cii ga wo'eenii wii an: «Waaraa mooroomfu
fodii fu waa' haffuɗa.»
10 Ɓaa waarin mooroomci, tumoori iñaa meskin. Kon
binaa fu waa' mooroomfunaa, fu tumin iñaa Waasii Móyíis
nakoh kitumɗa bi matin.

Kiwaayuk kihayiskii Ha'mudii

11 Kon tumat fodaama. En ki'enaa, ɗú ínohin jamaanii ɗu
enohɗa. Wahtii ɗú jom kiyúudukohɗa le'in. Wahtii Kooh
yahhuu kimúsalohɗa wëñin kideey. Wa úsaayissii fodaa
ga wii ɗu han ki'aas ga ngëmiiɗa.
12 Wekii wii yah kileeh ee Kooh yii yah kiwíis. Ɓu foñat
iñcii tumsi ee ca ɗaakuki henɗa, ɗu ganaayuk lee'laatii
Kooh e'tuu kiheñohohɗa.
13 Kon ɗu tíidat yijúwí' fodii ɓaa tíin na noh taŋ. Ɓu
hanat kiliiluk ga kiñam na ki'an, ɗu hanat kifaanuki na
ɓaa en tóoh na kiŋalaañuk, ɗu hanat kiñarohi, ɗu hanat
ki'iñaadoh ga díkaantiruu.
14 Wayee nak, madat na Yéesu Kiristaa, Ha'mudii, ee kaa
taabukat neɓlaat-kumuunndúu ga iñcii ka waa'ɗa rek.

14

Onohat cee' ga díkaantirúu

1 Tookat ga ɗuuycúu ɓaa ngëmaagari yëgísissii duum ee
kaa ñarohat nari ga halaatcaa ya laakɗa.
2 Laakin ɓaa halaat an ya mínin kiñam ñamahaa en tóoh.
Ee ɓaa ngëmaagari yëgíssii duum nak halaat an ya ñaman
iñcii línsi ga dë'ɗa rek.

3 Ɓaa ñami iñaa en tóoh jomoo ki'eew yaa ñamoo iñaa en
tóoh, fodaa gariɗa. Ee ɓaa ñamoo iñaa en tóoh hanat ki'atti
ɓaa ñami iñaa en tóohɗa, ndaga Kooh ga kihafci tookinndi.
4 Fu nak, fu tík haffu ɓa, bi fu atti'i súrga jaambuu'?
Waa ya am lëgëyaagari, waa ya foñlukwa tóoh, ya dígohka
na ha'-kaanci. Ee sah ya hay ki'am lëgëyaagari ndaga
Ha'mudii laakin doolaa amlukohanndiwa.
5 Laakin ɓuwaa halaat an laakin besaa gën bescii cíinoo
ga fíkíi Kooh. Ee ɓíinoo halaatu an bescii tóoh, ca wíinoo.
Ɓaa en ɓéeɓ ínohat dijófí' iñaa ya halaatɗa ee ya am ga.
6 Kon ɓo' halaat an laakin bes, waa gën cíinoocaanaa, ya
tumka kijaamuk Ha'mudii. Ɓaa tanuk kiñam iñaa en tóoh,
ya tumka kijaamuk Ha'mudii ee ya gërëmi Kooh ga iñaama.
Ɓaa tanuk kiñamoo iñaa en tóoh, ya tumka ɓan kijaamuk
Ha'mudii ee ya gërëmi Kooh ga iñaama.
7 Yíinoo garuu pesi'tii hafci ee yíinoo garuu yahhii
kikaani' hafci.
8 En ki'enaa, binaa ɗu pesaa, ɗu pesi' Ha'mudii, ee ɗu
kaanaa ɓan, ɗu kaani' Ha'mudii. Kon waa ɗu pes, waa ɗu
kaan, ɗu ɓuu Ha'mudii.
9 Iñaama yërí tah Kiristaanii kaannda, ya mílíssa doonaa
ya en Ha'mudii ɓuwii kaaninɗa na Ha'mudii ɓuwii en na
kipesɗa.
10 Kon fu, fu yërí en ɓa bi fu atti''i mooroomfu? Ee fu ɓan,
fu yërí en ɓa bi fu eewi mooroomfu? Ɗu ɓéeɓpuu, ɗu hay
kituuk ga fíkíi Kooh, ya atti''uu.
11 Bíduunun ga Këyítfaa, Ha'mudii wo''a an: «Ga dii mi
yii pes ee kayohɗa, mi wo' an ɓéeɓ ɓuwii hay kiyí'u ga
fíkíiroo ee yaa en ɓéeɓ hay kiwo' faŋ ga kúuwci an mi yërí
en Kooh.»✡
12 Fodaama ɓaa en ɓéeɓ garuu hay kilayohi hafci ga fíkíi
Kooh, ga tóoh iñaa ya mos kitum.

Kaa ek mooroomfu ga kitum baakaa'

13 Kon ɗu íisat ki'atti' mooroommbuu. Namat
kiguu'guuluk ga kiwatuk kitum iñaa mín mbokkúu kerceen
kikëfít, wala tahanndi kikeen ga yibóní'.
14 Dii mi en wíinoo na Yéesu, Ha'mudiiɗa tahinndoo
ki'ínoh ee wëerinndoo an laakoo ñamahaa tabin kiñam.
Wayee binaa ɓo' am an yen tabin kiñamaa, iñaama tam
kiñam gari.
15 Binaa fu ek mooroomfu coonu ndaga iñaa fu
ñamiɗanaa, lakanaa fu waarissiiri. Kaa ek mooroomfu
ya saŋku' ndaga iñaa fu ñamiɗa. Ya ɓan, Kiristaanii
kaanɗinndi.

✡ **14:11 14: 11** Malkat Ísayíi 45: 23; Mëdírohat na Filiip 2: 9-11.

16 Iñaa ɗú am an jofin garúu, hanat kilím ƀasee ga
ɗookkúu.
17 En ki'enaa, kibok ga Nguurii Kooh deeyohhii dara na
ñamah wala anah. Kibok ga Nguurii Kooh wërí en kitaabuk
iñaa júwin, kiheel jam na kineƀluk, ee iñcaama, Helii
yisela'í'yii yërí onohica.
18 Ɓaa jaamuki Kiristaanii fodaama hay kineƀloh Kooh ee
ƀuwii ƀan hay kiwo'u an ya jofin.
19 Kon nak, ɗu heelat kitum iñaa haydohi jam ga
díkaantiruu na iñaa yëgísɗan ngëmaa yaa en ƀéeƀ garuu.
20 Iñii fu ñamiɗa hanat kikalañsoh lëgëyii Kooh. Kayoh,
laakoo ñamahaa líiƀ ga fíkíi Kooh. Wayee ƀaa fu ñam
ñamahaa tahan mooroomfu kikeen ga yibóníraa, fu tumin
iñaa joffii.
21 Iñaa gënɗa, wërí en an kaa ñam koynoh, kaa an
sangara ee kaa tum dara yiliis yaa ekan mooroomunfu ga
kitum baakaa'.
22 Iñaa fu gëm ga loo iñaamaɗa, eemdohaari ga
díkaantifu na Kooh. Ya yewinin múu', ƀaa helci dalin ga
iñcaa ya tumiɗa.
23 Ɓo' am ga helci an ya jomoo kiñam iñii yii, binaa
ya ñamwanaa, ya tumin baakaa'. En ki'enaa, tumeenaa
taammbii na ngëm ƀéeƀ iñaa baakaa'.

15

Kikuliyuki' iñaa neƀ mooroomfu

1 Ɗu ƀii ɗu yëgísin ga ngëmiiɗa, ɗu jomin kikooruk ƀuwii
ngëmiigaƀa yëgíssiiɗa ee ɗu jomoo kiɗëwí' iñaa neƀ garuu
doŋ.
2 Ɓaa en ƀéeƀ garuu heelat kitum iñaa newin mooroomci
ee jofin gari, doonaa yaama mín kiwëñ kiyëgís ga
ngëmaagari.
3 En ki'enaa, Kiristaanii mosoo kiheel iñaa neƀpi. Iñii yii
bíduunun ga Këyítfaa an: «Ɓaseecaa ƀuwaa ƀaseeraaɗa,
fu Kooh, ca keenin ga ɗookkoo.»✡
4 Ɓéeƀ iñaa bínsee kuɗewaa ga Këyítfaaɗa, bínsee
kijëgí'tuu doonaa wa yóodí'tuu kimúuñ ee wa daas
keeñciigaruu bi ɗu mín kilaak yaakaa' ga iñaa Këyítfaa
wo'ɗa.
5 Koohyii onohi kimúuñ ee daasi keeñcii ƀuwiiɗa onattúu
kijúwoh yaa en ƀéeƀ na mooroomci fodaa Yéesu Kiristaa
waa'kaɗa.
6 Fodaama, ƀéeƀpúu ɗú bok koonaa kíinoo, ɗú yeeki, ɗú
kañi Kooh, Paamudii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu.

✡ **15:3 15: 3** Malkat Kañcaa 69: 10.

Kiristaa hayi' yaawúu'cii na ɓuwii enussii yaawúu'ɗa

7 Yaa en ga ɓéeɓ tookat mooroomci fodaa daa Yéesu
Kiristaa tookkúuɗa, doonaa ɓuwii e' Kooh ndam.
8 En ki'enaa, iñii mi waa'túu kiwo'ɗa wërí en an Kiris-
taanii tummba hafci súrga yaawúu'cii kiteeɓɓa an Kooh
wo'oo, lëehíraa ya nís iñaa ya wo'ɗa. Ya hayya kon kimëtí'
iñaa Kooh dígee ɓicaasamɓaɗa.
9 Ya hayin ɓan doonaa ɓuwii enussii yaawúu'ɗa ndamu
Kooh ga yërmaandaagari, fodaa këyítfaa wo' kaɗa an:
«Kërí tah, mi hay kiwo' faŋ ga leeloo heetcii ɓéeɓca an fu
Kooh ee mi hay kiyeek kiyakkii teekiigaraa.»✡
10 Bíduunun diliis ga Këyítfaa an:
«Heetcii ɓéeɓca, neɓlukat na heetii Kooh tanukɗa.»✡
11 Ya wo'issa diliis an:
«Ɓéeɓpúu, ɗú heetcii, ndamat Ha'mudii.
Ɓuwii ɓéeɓɓa ndamatti.»
12 Ísayíi, sëldíiga-Koohaa ɓan wo'in an:
«Hay kilaak ɓaa límukan ga níilaa Yesee.
Ya hay ki'en buurii heetcii ɓéeɓca,
ee ca tíkan yaakaa'ɓa gari.»*
13 Koohyii onohi yaakaa'ɗa sóosírat keeñnjúu seɓ, ya
onndúu jam wimëtí' sëk ndaga ɗú gëmin gari. Fodaama,
keeñnjúu líif muut na yaakaa', waa meyoh ga doolaa Helaa
yisela'í'yaa.

Iñii tah Pool bínnda ɓu-Room këyítfii fiiɗa

14 Mbokcii, mi ga kihaffoo mi ínohin an ɗú jofin lool,
wëerinndoo dijófí' an ɗú ínohin tóoh kayohfii ee ɗú mínin
kijëgíroh wo'eenii Kooh.
15 Wo'eencii mi binndúuɗa, en laak ɓítin kikelohaa, dara
tahhiika, hanaa kiwaa'túu kiníindís rek iñaa ɗú ínohin
haat. Mi tumka ga iñii Kooh onndoo, ga kijofkiigari,
16 mi ennda súrga Yéesu Kiristaa ga ɗuuy ɓuwii enussii
yaawúu'ɗa. Ya faanndaroo haŋ kitum lëgëy kiyéegaloh
Hewhewii winéwí'wii, doonaa ga tumeenii Helii yisela'í'yii,
ɓuwii enussii yaawúu'ɗa enu fodii sarahaa newin Kooh.
17 Kon waa mi yii ga yah Yéesu Kiristaa, mi safarin ga
lëgëyii Kooh nakkoo kitumɗa.
18 Mi kaañoo kiwo' yen yiliis yaa enndii iñii Yéesu Kiristaa
tum koorohha garooɗa. Ya kooroh garoo, kihaydoh ɓuwii
enndii yaawúu'ɗa, ɓa taabuk Kooh: Iñaama ya tuminndi
kooroh ga wo'eencii mi wo'iɗa na iñcii mi tumiɗa.

✡ **15:9 15: 9** Malkat 2 Samiyeel 22: 50; Kañcaa 18: 50. ✡ **15:10 15: 10** Malkat Kañcaa 117: 1. * **15:12 15: 12** Yéesu abu fodii tapisee yen, pëelée yen. (Ísayíi 11: 10)

19 Ya tumin kíntaan na mandarga ciyewin ee Helii
yisela'í'yii teewohin dooliigari. Mi yéegalohin Hewhewii
winéwí'wii wo' ga loo Yéesu Kiristaaɗa daa en ɓéeɓ ga
leeloo ɓuwii, aboh ga teeraa Yéerúsaleem bi ga gohaa Ílírii.
20 Mi mos kiwaa' kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii ga
ɗekatcaa ɓuwaa en daama mossoo kikeloh loo Kiris-
taaniiɗa. Mi waaréerii kitawah yen ga ɗook lëgëy ɓiɓo'
ɓiliis.
21 Fodaama, mi ɗeeŋngii dara ga iñaa bídu ga Këyítfaaɗa
an:
«Ɓuwaa ken mosooɓa kiyéegal iñaa aaw gari hayussi kihot.
Ee ɓuwaa mosoo kikeloh loociɗa hay ki'ínohu iñaa laakɗa.»

Iñii tah Pool waa' kika' Roomɗa

22 Kërí tah, waas ciyewin binaa mi waa'túu kihay kiwaak
rekaa, mi hayoo.
23 Diimaɗa nak, lëgëyiigoo dii ga gohcii ciiɗa leehin.
Tíkíis tiyewin tee, taa helloo lík ga kihay kiwaakneerúu rek,
24 ee mi waareeka binaa mi en na kiyah kúlkaa Espaañaa.
Mi koo' dumanaa, mi warinndúu kihot ee ɗú amɗohhoo ga
ɓaawaama; keeñnjoo ɓan hay kisoos ga ki'en narúu jutuut
balaa mi paafaa.
25 Wayee diima deŋ, mi yah Yéerúsaleem kidímal ɓuwaa
Kooh enu daamaɗa.
26 Ɓuwaa Kooh enu ga kúlkaa Maseduwaan na kaa
Akayɗa† hídírohuunun ëëlís kiwosoh ɓuwaa Kooh enu ga
Yéerúsaleem, laaksoo daraɗa.
27 Ɓa ga kihafɓa, ɓërí halaat iñaama ee jofin ɓa
dímal ɓuwaama. Kooroh ga yaawúu'cii, Kooh barkeelin
ɓuwii enussii yaawúu'ɗa, ɓa laasin ga ngëmii. Kon
kerceencii enussii yaawúu'ɗa jomuunun kiwa' kerceencii
enu yaawúu'ɗa ga alalciigaɓa.
28 Kon binaa mi lëehí' kitum lëgëyiigoo, mi ɓay dímalaa
aaw ga kerceencaa enu ga Yéerúsaleemɗanaa, mi hay kika'
kúlkaa Espaañ ee mi koorohan garúu duma.
29 Mi ínohin an binaa mi hay garúunaa, Kiristaanii
hayyúu kibarkeel lool ga iñaama.
30 Mbokcii, ɗu ɓéeɓpuu ɗu gëm ga Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruu ee Helii yisela'í'yii tumin kiwaaroh ga
díkaantiruu. Kon mi kíimmbúu ɗú amɗohhoo ga kikíim
Kooh,
31 en ɗanaa mi ka' kúlkaa Yúudéenaa, ɓuwaa enu daama
ee gëmussii ga Kiristaaniiɗa, sodalsooroo lool. Kíimat Kooh
doonaa dímalaa waama mi yah kiɓayi' ɓuwaa Kooh enu ga
Yéerúsaleemɗa, ɓa tookwa.

---

† **15:26 15: 26** Akay, iñaa goh wiyín ga kúlkaa Geres. Laakin jamaanaa Kúlkaa Geres e'seera teekaama (330-37 balaa Yéesu Kiristaa)

32 Fodaama, neɓ Koohaa, mi hay kihay garúu na keeñ
wisóosí', mi íikaruk jutuut ga ɗuuycúu.
33 Mi kíim, Koohyii laak jamɗa, ya enat narúu ɓéeɓpúu!
Aameen.

16

Pool këñí'ta ɓu-Room

1 Kon mi yii díŋkaanndúu Febe, mbok-kerceennduu
yiɓeti, ee en súrga ga jaangaa Keŋkeree.
2 Ya yum hay garúu, ee leenaa abatti bi jof ga teekii
Ha'mudii fodaa daa ɓo'-Kooh jom ki'abuɗa. Amɗohatti
ɓan ga ɓéeɓ iñaa ya sooluk. En ki'enaa, ya amɗohin ɓo'
ɓiyewin, bi ga mi yii yii sah.
3 Ɓú këñíri'too Pírísíl na Akílaas ɓiyaaɓumgoo duma ɗí
bok kilëgëy ga teekii Yéesu Kiristaa.
4 Ɓa ɓanak, ɓa karin bi ɓa waa'ta kitoon tumuunɓa ndaga
mi. Mi yii gërëmɓa ga iñaama. Ee enndii mi haŋngoo doŋ:
ɓéeɓ jaangucii ɓuwii enussii yaawúu'ɗa gërëminɓa ɓan.
5 Mi yii këñí' ɓan ɓuwii ga jaangii hídírukohsi ga ɗuuy
kaancaagaɓa kikíim Koohɗa. Mi yii këñí' Epaynet, yii mi
keeñukinɗa: ya yërí ɗeɓ kigëm ga Kiristaanii ga gohaa
Aasíi.
6 Mi yii këñí' Mërí ga: ya yaama, ya sodin lool garúuɗa.
7 Mi yii këñí' ɓan ɓu-kaanndoo Andoroníkus na Yúníyaas,
ɓa ɓii mi bokee naɓa kilagu ga kasuɗa. Ga apotaa'cii, ɓa
enin ɓuwaa neɓlohin ɓuwii lool ee ɓa deɓpoo sah kigëm ga
Kiristaanii.
8 Mi yii këñí' Ampílíyatus, yii mi keeñukinɗa ga fíkíi
Ha'mudiiɗa.
9 Mi yii këñí' Irbee yii ɗí bok nari kilëgëy ga teekii
Kiristaaniiɗa, ya na Estakis yii mi keeñukinɗa.
10 Mi yii këñí' Apeeles, yum teewohin bi matin sëk
ngëmaa ya laak ga Kiristaaniiɗa. Mi yii këñí' ɓan ɓu-kaan
Arístobil.
11 Mi yii këñí' mbokkoo Herodíyoŋ na ɓan ɓu-kaan Narsís,
ɓa ɓuu Ha'mudii.
12 Mi yii këñí' ɓan Tirifeen ya na Tirifoos ee ɓa bok
kilëgëy ga teekii Ha'mudiiɗa. Mi yii këñí' Persís, yum mi
keeñukinɗa. Ya ɓan ya sodin lool ga kilëgëyi' Ha'mudii.
13 Mi yii këñí' Rifis, ya yum ya en súrga yiyaak ga
Ha'mudiiɗa, ya na eeci, ee en eemun garooɗa ɓan.
14 Mi yii këñí' Asinkirit, ya na Felegon na Ermes,
Patorowaas, Ermas na ɓéeɓ mbok-kerceencaa enu naɓa
daamaɗa.
15 Mi yii këñí' Fílolok na Súlí, Nere na këmëeŋkíci yiɓeti
Olimpas na ɓan ɓéeɓ ɓuwum Kooh enu naɓa daamaɗa.

16 Këñɗohat ga díkaantirúu, ɗú mígínoh haf, kiteewoh
an ɗú ƀërí bokoh. Ɓuwii ga jaangucii Kiristaaniiɗa ƀéeƀƀa
ƀëyrohuununndúu këñí'.

Watukat kiɗeeŋ iñaa waas kerceen nakoh

17 Ɓú mbokciigoo, mi kíimmbúu hen, leenaa watukat
ƀuwii heñoh kinís iñcum ɗú jëgíruɗa ee fodaama ƀa
haydohi kihëgískoh ga ɗuuycúu na kiye''úu ga waas
wibóní'. Kaa aaskohat na ƀuwaama.
18 Ɓuwaa manɗa, tumussii lëgëyii Kiristaanii
Ha'mudiigaruu nakohɗa, ƀa tum iñaa neƀƀa. Ɓa yahi
ƀuwii hen ee ƀa neƀ kúuw en fan kúum. Fodaama nak, ƀa
ɗúki ƀuwii hoorussii helɗa.
19 Ɓú ga kihaffúu nak, ƀéeƀ ínohin an ɗú taabukin iñii
Ha'mudiigaruu nakoh kitumɗa. Kon ínohat an keeñnjoo
soosin lool garúu. Wayee nak, mi waarin ɗú taam na
hamham widóoyí' ga ki'ínoh iñaa jofin, ɗú tumiri ee ɗú
aaskohoo na yibóní'.
20 En ɗanaa, Kooh yii onohi jamɗa, diimanaa ya napañsoh
Seytaani ga fíldoo kotciigarúu, ɗú laak dooli ga ɗookci.
Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu barkeelattúu.
21 Tímotée, yii taam naroo kilëgëyɗa, yii këñí'túu ga,
ya na ƀuwii bokoh naroo enu diiɗa: Lusiyus, Yaasoon na
Sosipatoros.
22 Mi nak, Tertiyus, mi bídi' Pool këyítfii fii ee ga teekii
Ha'mudii, mi yii këñí'túu ga.
23 Gayus yii këñí'túu ga ƀan. Mi yii ennda ga kaanci, ee
ƀéeƀ ƀu-jaangii Yéesu haysi kikíim Kooh dii ga kaanci ƀan.
Erasti, yii ɗaak hëelísii teeriiɗa ƀan yii këñí'túu ga, ya na
mbokkuu Kartus. [
24 Yéesu, Ha'mudiigaruu barkeelattúu ɗú ƀéeƀpúu.]

Pool kañnja Kooh

[
25 Kon, ɗu kañat Kooh. Ya yërí laak doolaa wëñannduu
kiƀaat kiyëgís ga ngëmiiɗa. Ee iñaama yërí mi wo'i, mi
en na kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu
Kiristaaɗanaa. Kooroh ga Hewhewii winéwí'wiima, Kooh
ínohlukohha ƀéeƀ kúmpafaa ya ɗaakee kumëeñí',
26 ee diimaɗa, ya teewohinfa faŋ. Fodaa daa Koohyii
leehoo, nakoheekaɗa, fa koorohha ga këyítcaa sëldíiga-
Koohcii. Fodaama iñaa ɗaakkee yaama yéegalohuunun ga
ƀéeƀ heetcii, doonaa ƀa gëmwa, ƀa taabukwa.
27 Ndam aawat ga Kooh, yii ya haŋci doŋ, ya laak
hamhamɗa, kooroh ga Yéesu Kiristaa bi taa'! Aameen.]

Këyítfii Pool ɗeƀ kibín
Ɓu-Korentiɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Pool bín kerceencaa ga teeraa Korentiɗa. Ya karee daama ga ƀaawaagari wukanakwaa. Ya tumee daama kíis kíinoo na caban. Jamaanaama wërí ya jangat ga ɗuuy ƀuwaa enussii yaawúu'ɗa bi ƀa gëmmba ga Kiristaanii.

Korenti enee teeru wilëekí'-solu. Gaal-giiycaa meyohee daa en ƀéeƀ ca teeri daama ee dëkaa yewineera toonoh. Faankoh-pakaycaa yewineera daama fodaa ka man ga teerucaa ciyaakcaa cíinooɗa. Fodaama, ƀa ƀaydohha kerceencaa ga ƀadukeenaa wibóní'waa waama. Iñaama ekka Pool coonu fiyaak. Ya ƀítukka lool gaƀa. Ya bínnda këyít kiwo'ƀa ƀa watuk ƀuwaama ƀibóní'ƀaa (1 Korenti 5: 9). Laakka ƀiƀo' ƀaa hay gari kiwo''i yen ga ƀadukeenaa kerceencaa ga Korentiɗa. Pool dallaƀa kibín këyít kiña'ƀa. Ya yúunndaƀa ga enaama ciyewin fodii kihëgískohkaa laak ga ɗuuy kerceencaaɗa, ga loo ki'en faankoh-pakay, ga loo kipañ, ga loo kiñam koynohkaa tumu sarah ga koofcaa, iñaa aaw ga jawootii jaangii na cuuníinfaa fisela'í'faa Ha'mudii, iñcaa Helii yisela'í'yii onohiɗa, na ga loo kimílískaa ƀuwaa kaaninɗa.

Pool wo''aƀa ƀan an: Ki'am bi yëgís ga Kiristaanii doŋërí mín kipay iñcaa cimoroocaama ga ƀuwiiɗa, ee kiwaa' mooroomfuërí en waasaa mínlukohan ƀéeƀ iñaamaɗa.

Këyítfii Pool bín ƀu-Korentiɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-9*)
2 - Kihëgískohkii laak ga jaangii Korentiɗa (*1: 10–4: 21*)
3 - Pool ña' ƀu-Korenti ga ƀadukeenaa wibó ní'waa ƀa enukohɗa (*5: 1–6: 20*)
4 - Iñii Pool taas ga loo sëyɗa (*7: 1-40*)
5 - Pool taas ga loo koynohkaa tumu sarah ga koof (*8: 1–11: 1*)
6 - Ɓadukeen kerceen ga ɗuuy jaangu (*11: 2-34*)
7 - Iñcii Helii yisela'í'yii onohiɗa (*12–14*)
8 - Pool níindísoh kimílískaa Kiristaanii (*15: 1-58*)
9 - Dímalaa aaw ga kerceencaa laakooɗa (*16: 1-4*)
10 - Pool waayukka kiƀaaƀ (*16: 5-12*)
11 - Iñcii Pool mëeñjoh ki'ebil ƀu-Korentiɗa; Taŋkoh. (*16: 13-23*)

1 Mi Pool, Kooh, ga iñaa ya waa', yërí ɓayyoo ki'en apotaa'
Yéesu Kiristaa. Mi yërí bínndúu këyítfii fii, mi na Sosten
mbokiigaruu,
2 ɗú, ɓu-jaangii Kooh ga teerum Korentiɗa, ɗú ɓii ɗú en
ɓuu Kooh kooroh ga Yéesu Kiristaaɗa, ɗú ɓii ɗú ɓayu ki'en
heetiigari wisela'í'wiiɗa na ɓéeɓ ɓuwii daa en tóoh ɓa ɓayi
teekii Yéesu Kiristaa Ha'mudiigaruuɗa. Yéesu yiima yërí
en Ha'mudiigaɓa, ennda Ha'mudiigaruu.
3 Mi yii kíim Kooh Paamudiigaruu, ya na Yéesu Kiristaa
Ha'mudii, ɓa barkeellúu, ɓa onndúu jam.

Kooh barkeelinnduu kooroh ga Yéesu

4 Mi dëk kigërëm Koohyiigoo ga loorúu ndaga dii ya
barkeelinndúu kooroh ga Yéesu Kiristaaɗa.
5 En ki'enaa, kooroh ga Yéesu Kiristaa, Kooh oninndúu
kihóomí' ga iñaa en tóoh, ennda ɓéeɓ iñaa aaw ga loo
kijangat na tóoh iñaa aaw ga loo ki'ínoh.
6 Iñii ɗí yéegaloh ga loo Kiristaaniiɗa enin iñaa yëgísin
ga keeñciigarúu
7 Ërí tah, Kooh barkeelinndúu, ɗú matɗin ga tóoh iñcii
ya onohɗa, ɗú ɓii ɗú en na kisek wahtaa Yéesu Kiristaa
Ha'mudiigaruu feeñan ga ndamaagariɗa.
8 Kiristaanii ga kihafci, yërí yahhúu ki'on kiyëgís ga
ngëmii bi ga siñdaanaa, doonaa ken laakoo iñaa ya wo'an
garúu yibóní', bëríinaa Yéesu Kiristaa Ha'mudiigaruu hay-
isanɗa.
9 Kooh iñaa ya dígoh tóoh, tummbi, ya yii ya ɓayyúu ki'en
wíinoo na Kowukiigari, Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruuɗa.

Kihëgískohkii laak ga Jaangaa Korentiɗa

10 Mbokcii, ga Teekii Yéesu Kiristaa Ha'mudiigaruu, mi
kíimmbúu, ɓéeɓpúu júwohat ɗú am wo'een wíinoo ee
kihëgísukoh hanat kilaak ga díkaantirúu. Enat wíinoo
seŋis, ɗú bok hel, ɗú bok halaat.
11 En ki'enaa, ɗú mbokciigoo, ɓu-kaan Kelowee
wo'uununndoo an ɗú eni ga kinookoh ga díkaantirúu.
12 Mi waa' kiwo' an, yaa en ɓéeɓ garúu yii wo' fodii dii: yii
an «Mi, mi bok ga Pool», yaa an «Mi, mi bok ga Apoloos»,
yúu an «Mi, mi bok ga Pee'*», yúunee an «Mi, mi bok ga
Kiristaanii.»
13 Ɗú fooŋ an Kiristaanii hëgískoh hene? Ati mi yërí
daaysee ga kuraanaa ndaga ɗú? Wala ati ɗú bëtísi'see ga
teekaa Pool?
14 Mi gërëmin Kooh ga dii mi bëtísi''ii yíinoo garúu enndii
Kirispus na Gayus rekaa.

---

* **1:12 1: 12** Teekaa «Kefaas» wërí wo'u ga bíncii dii.

15 Kon ken mínoo kiwo' an ɗú bëtísi'u ga teekiigoo.
16 Ahaŋ kay, mi yërí bëtísi' ɓan Estefanaas na ɓu-kaanci.
Paaf danaa, mi níindísukkii kibëtísi' ɓiɓo' ɓiliis.
17 En ki'enaa, Kiristaanii wossiiroo kibëtísi', wayee ya
wossoo kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii ee mi ayukoo
ga wo'een caa meyoh ga ki'ínoh ɓo'-súusúus. Fodaama,
kikaankaa Yéesu ga kuraanaa enoo sooy.

Kiñaañkii Kooh na dooliigari

18 En ki'enaa, kiyéegaloh an Kiristaanii kaanin ga ku-
raanaa, ɓuwii aaw ga kisaŋku'ɗa tíku iñaama kidof. Wayee
ɗu ɓii Kooh músalinɗa, ɗu hot doolii Kooh ga jangataama.
19 Bídu ga Këyítfaa an, Kooh wo' an:
«Mi hay kiɗúbí' kiñaañkii ñëeñí'cii,
mi fëeyí' helcii ɓuwii toon kilaak helɗa.»
20 Kon ñëeñí' laak gada? Ɓaa jagin laak gada? Ɓaa ínohin
kiwo' laak gada ga ëldúnanii wii? Hanaa Kooh teewohhii
an kiñaañ ɓo'-súusúus iñaa kidof?
21 Kooh, ga kiñaañkaagari, tummba bi ɓu-ëldúna
mínndiiri ki'ínoh kooroh ga kiñaañkaagaɓa. Iñaama tah
kon ya koorohha ga wo'eenii ɗí yéegaloh ɓuwii abohwa
kidofɗa, kimúsal ɓuwii gëman gawaɗa.
22 Yaawúu'cii meekisohu kitumɗu kíntaan, ɓuwii enussii
yaawúu'ɗa heelu ki'ínoh.
23 Wayee ɗí, ɗí yéegaloh Kiristaanii daayu ga kuraaɗa.
Iñaama kofeel ga yaawúu'cii ee ɓuwii enussii yaawúu'ɗa
tíkuka kidof.
24 Wayee ɓuwii Kooh ɓay ga hafciɗa, ennda yaawúu',
ennda ɓaa enndii yaawúu', ɓa am an Kiristaanii yërí en
doolii Kooh, yërí en kiñaañkii Kooh.
25 Iñii Kooh tum kooroh ga Kiristaa ee ɓuwii tík kidofɗa
yërí wëñ kilúun kiñaañ ɓo'-súusúus. Ee iñaama Kooh
tumee ɓuwii tíkwa kilaakoo dooliɗa paafin dooli ɓo'-
súusúus.
26 Mbokcii, malakat ɓii ɗú eneeɗa, ɗú ɓii ɗú laasin
ga ɓëytohii Koohɗa: yewinndii garúu ɓuwaa ɓu-ëldúna
tík ɓiɓo' ɓiñëeñí', wala ɓiɓo' ɓilëekí'-dooli, wala ɓuwaa
límukoh ga yoh wiyaak.
27 Ó'óo, man iñii ɓu-ëldúna tík kidofɗa, yërí Kooh ɓeɓ
kikaci'i' ɓuwii ɓu-ëldúna tík an ɓa ɓërí ínohɗa. Ee ɓan,
iñaa ɓu-ëldúna tík kilaakoo dooliɗa yërí Kooh ɓeɓ kikaci'i'
ɓuwii ɓu-ëldúna tík an ɓa ɓërí laak dooliɗa.
28 Ee, Kooh ɓewin iñii tíku yijutuut ga ëldúna, eewuunun
ee enndii tús ga ëldúnaɗa, kiɗúbí' iñii ɓu-ëldúna tík
yilëekí'-soluɗa.
29 Kooh tummba iñaama doonaa ken laakoo iñaa ya
ndamukan ga fíkíici.

30 Kooh yërí tum ɗu ennda wíinoo na Yéesu Kiristaa. Ee
kooroh gari, Kooh oninnduu kiñaañ, ya abohinnduu ɓiɓo'
ɓijúwí, tuminnduu ɓiɓo' ɓisela'í', músalinnduu ga baakaa'.
31 Kërí tah, fodaa ka bídu ga Këyítfaaɗa, wo'u an: «Ɓaa
waa' kindamuk ga yenaa, ya ndamukatti ga Ha'mudii✡.»

2

Dii Pool yéegaloh Kiristaanii daaysee ga kuraanaaɗa

1 Mbok-kerceencii, wii mi hay kúllúu mi ga kihaffoo,
kiyéegallúu kúmpafii ga Koohɗa, mi toonndiirúu kimín
kiwo' na kiwëñ ki'ínoh.
2 En ki'enaa, mi abéeríi kiwo' narúu ga dara yiliis
enndii iñaa aaw ga Yéesu Kiristaa dogaa, yii daaysee ga
kuraanaaɗa.
3 Mi sah, ga wii mi en ga díkaantirúuɗa, mi laakéeríi
dooli, mi saakee hen lool sah ndaga kiniik Kooh.
4 Wo'eenaagoo na iñaa mi jaŋngateeɗa ayukéeríi ga
kimín kiwo', kaa meyoh ga kiñaañ ɓo', wayee ayukee ga
doolaa Helii yisela'í'yii teewukohee ga ɗuuy iñcii mi wo'ɗa.
5 En ɗanaa, ngëmiigarúu ayukoo ga kiñaañkaa meyoh ga
ɓo'-súusúus, wayee ayukan ga doolii Kooh.

Ki'ínohkii meyoh ga Koohɗa

6 Moona déy, kiñaañ kërí ɗí jangat ee ɓuwii ngëmiigaɓa
matinɗa, ínohuunun gaka. Kiñaañkii kiima meyohhii
ga ëldúnaanii wii, ee enaamacii en na kinguuruk ga
ëldúnaanii wiiɗa ínohsooka, ca cii ca aaw ga kisaŋku'ukɗa.
7 Kiñaañkii Kooh enee kúmpa ga ɓuwiiɗa kërí ɗí jangat.
Bi ëldúna sakunaa lak Kooh waayukin kumëeñí' iñaa ya
yah kitumɗa bi ɗu mín kibok nari ga ndamaagari.
8 Enaamacii en na kinguuruk ga ëldúnaaniiwiiɗa ínohsoo
kiñaañkii kiima, ndaga eneenaa ɓa daayoo Ha'mudii líifin
na ndamɗa ga kuraanaa.
9 Fodaa Këyítfaa wo'kaɗa an:
«Iñaa has mosoo kihot,
nof mosoo kikeloh,
ɓo'-súusúus mosoo kihalaat,
iñaama yërí Kooh waayukɗee ɓuwii waa'tiɗa.»✡
10 En ki'enaa, ɗu ɓërí Kooh teeɓ iñaama, kooroh ga
Heliigari. Helii wiima nak hotin iñaa en tóoh bi ga iñcaa
wëñ kihuut ga halaatcaa Koohɗa.
11 Ɓo'-súusúus iñaa en gariɗa, ɓii yiida mínndi ki'ínoh
enndii helaa en gari, ya ga kihafciɗanaa? Fodaama ken
mínoo ki'ínoh iñaa en ga Kooh enndii Helii Kooh dogaa.

✡ **1:31 1: 31** Malkat Yérémíi 9: 22-23. ✡ **2:9 2: 9** Malkat Ísayíi 52: 15; 64: 4.

12 Ɗu ga kihaffuu, ɗu laassii helaa meyoh ga ëldúna
wayee ɗu laas Helii meyoh ga Koohɗa, en ɗanaa ɗu mín
ki'ínoh iñcii Kooh onnduu ga kijofkiigariɗa.
13 Iñcii Kooh onndíi ciima, ɗí jëgírohhiica kooroh ga
wo'een, caa meyoh ga kiñaañ ɓo'-súusúus wayee ca meyoh
ga wo'een, caa meyoh ga Helii yisela'í'yii. Fodaama, iñcii
meyoh ga Helii Koohɗa cërí ɗí yéegaloh ga ɓuwii ɓay
Helaagariɗa.
14 Ɓaa ɓay halaat ɓo'-súusúus kesi mínoo kitook iñcii
meyoh ga Helii Koohɗa. Ca eni gari wo'een dof. Ya mínooca
ki'ínoh ndaga Helii Kooh yërí onohica ki'ínoh.
15 Ɓaa ɓay Helii Kooh nak mínin ki'ínoh iñaa en tóoh,
wayee ya ga kihafci, ɓuwaa ɓíinoo mínoo ki'ínoh iñaa ya
halaatɗa.
16 En ki'enaa, bídu ga Këyítfaa an:
«Ɓii mín ki'ínoh iñaa Ha'mudii halaatɗa ɓa,
bi ya míniri ki'on hel?»
Ɗí ga kihaffíi nak, ɗí ɓay halaatii Kiristaanii.

3

Súrgacii jaangii Kiristaa

1 Mi nak mbokcii, mi mínndii narúu kiwo' fodii ɓaa wo'
na ɓuwaa taam na Helii Kooh. Wayee mi wo''a narúu fodii
ɓaa wo' na ɓuwaa taabuku iñaa neɓ kumuunɓa, fodii tulii'
ga ngëmii ga Kiristaaniiɗa.
2 Ërí tah, mi ɓëpí'tarúu miismii rek, mi e'tiirúu ñamahii
wiyëgísí'wii ndaga lak ɗú hatinoowa. Ee sah bi wati ɗú
hatinoowa,
3 ndaga ɗú lís kipes fodii ɓuwaa taabuk neɓlaat-kumuun.
Waa ki'iñaan na kiñaroh cii lís kilaak ga díkaantirúu, ɗú
mínan na kiwo' an ɗú líssii kitaabuk neɓlaat-kumuun, ee
ɓadukeeniigarúu enndii ɓadukeen ɓo'-súusúus kesi?
4 Binaa ɗú aaw kinookoh, ɓii an: «Mi, mi bok ga
Pool», ɓíinoo an: «Mi, mi bok ga Apoloos», iñaama enndii
ɓadukeen ɓo'-súusúus kesee?
5 Ee sah, ɓii en Apoloos ɓa? Ɓii en Pool ɓa? Ɗí, ɗí súrga
Kooh kep, ee ɗú kooroh garíi hen, ki'aas ga ngëmii. Yaa en
ɓéeɓ garíi tum lëgëyaa Ha'mudii sassiɗa.
6 Mi, mi yípin kedikkii, Apoloos soollaka, wayee Kooh yërí
yëkí'ka.
7 Kon nak, ɓii yípɗa na yii soolɗa enussii dara, Kooh yii
yëkɗi kedikkiiɗa yërí en tóoh.
8 Yii yípɗa na yii soolɗa ɓërí hín wem. Yaa en tóoh Kooh
neehalanndi ga coonufaa ya dayɗa.
9 En ki'enaa, ɗí ɓërí taam kilëgëyi' Kooh, ee ɗú ɓërí en
yooniigari, ɗú ennda ɓan tawahii Kooh en na kiyípɗa.

10 Ga iñii Kooh onndoo ga kijofkiigariɗa, mi enin tawaho-
haa setin yah, mi yípin larii tawahii ee ɓo' yiliis yii tawah
ga ɗookgaanii. Kon nak, ɓaa en ɓéeɓ watukat dijófí' daa ya
tawahiɗa
11 Larii tawahii wa wíinoo ee Yéesu Kiristaa yërí.
Laakissii la' wiliis waa mín kiyípu.
12 Ga ɗook lariima nak laakin ɓuwaa en na kitawah ga na
wúrúus, ɓii na hëelís, ɓii na siimii cimórí', ɓii na haanga,
ɓii na booɓ, ɓii na baaŋ.
13 Ga besaa bëríi ëldúna yah ki'atti'uɗa, iñaa ɓo' lëgëyin
tóoh hay kihotuk, meydohu faŋ. En ki'enaa, besaama yah
fodii kiwii, kaa ɓaa en ɓéeɓ, lëgëyaagari hay ga kikoo'dohu,
kimalak daa wa hín kimanɗa.
14 Ɓaa iñaa fu tawah ga ɗook laraaɗa kiwiikaa mínndii
dara ganaa, fu hay kilaas neehal.
15 Wayee nak, ɓaa iñaa fu tawahɗa takaa, fu hay kiñak
neehalaagaraa. Fu hay kimúc ee fu madan na ɓaa rëcoh ga
kiwiikaa.
16 Ɗú ínohoo an ɗú ɓërí en Kaanfii Kooh ee Helii Kooh yii
dëkka garúune?
17 Ɓaa fu ɗúbí' Kaanfii Koohaa, Kooh hayyaa kiɗúbí'
ndaga Kaanfii Kooh sela'in ee Kaanfiima, ɗú ɓërí.
18 Ken hanat hafci kiɗúk. Binaa laak garúu ɓaa tík hafci
ñëeñí' ga fíkíi ɓu-ëldúna, ya namat kay kitook kitíku dof ga
fíkíiɓa, en ɗanaa, ya en ɓaa ñaañin ga fíkíi Kooh.
19 En ki'enaa, iñii ɓu-ëldúna tík kiñaañɗa iñaa kidof
ga fíkíi Kooh. Bíduunun ga Këyítfaa an: «ɓuwii toon
kiñaañɗa, Kooh ɓúukinɓa, koorohha ga helcaa ɓa la' ga
kihafɓaɗa.»
20 Bíduunun ɓan an: «Ha'mudii ínohin halaatcaa
ñëeñí'caa, ya ínohin an ca en sooy.»
21 Kon nak, ken hanat kindamukoh ɓo'-súusúus. Ɗú ɓërí
laak tóoh:
22 ennda Pool, ennda Apoloos, ennda Pee'*, ennda ëldúna,
ennda kipeskii, ennda kikaankii, ennda iñcii laak diimaɗa,
ennda iñcaa yah kihayɗa, tóohca ɗú ɓërí laakca.
23 Ee Kiristaanii yërí laakkúu, Kooh laakka Kiristaanii.

4

Ɓuwii enu apotaa' Kiristaaniiɗa

1 Kon ɗú jommbíi ki'aboh ɓisúrga Kiristaanii rek, ɗí
tuukuk lëgëy ki'ínohlukoh ɓuwii kúmpafii en ga Koohɗa.
2 En ki'enaa, ɓaa tuukuk lëgëy ɓo', iñaa ya meekisuɗa
wërí en kitum lëgëyaagari bi júɓ fodaa ya nakukaɗa.

---

* **3:22 3: 22** Malkat 1: 12: Teekaa Kefaas wërí Pool ɓay dii.

3 Mi ga kihaffoo, waa ɗú atti''oo, wala mi ɓayu paanaa
atti'ohsiɗa, dara ɓíttiiroo ga. Mi nak, mi atti'oo haffoo ɓan.
4 En ki'enaa, heliigoo yammbiiroo ga dara wayee iñaama
tahhii mi wo' an mi júwin. Ha'mudii yërí doŋ jommboo
ki'atti'.
5 Kon nak kaa atti'at ken ee wahtii Ha'mudii amɗa le''ii.
Sekat bi Ha'mudii hayis. Yërí yah kiléerí' iñcii ɗaakuk
ga ñúusiiɗa, ya meydoh faŋ halaatcii ɗaaku ga keeñciiɗa.
Fodaama, ɓaa en ɓéeɓ Kooh hayyi kikañ, kañaa wa' gari.
6 Mbokcii, mi wo' iñcuma garoo na ga Apoloosaa, nam
ki'en mi waa'túu kiyúun. En ɗanaa, ɗú malak garíinaa, ɗú
ínoh iñii liiwukii wii waa' kiwo'ɗa an «Eemat ga iñaa bídu
ga këyítfaaɗa.» Kon ken garúu hanat kiɓëwí' hafci ya fa'ta
na yiinaa, ya yóoskí' yaa tesɗa.
7 En ki'enaa, fu wóotíroh na ɓuwii ga ya? Iñii yiida fu
laak ee enndii Kooh onndaari? Waa Kooh yërí onndaa iñcii
fu laakɗa, fu ndamuk ya ga en fan fu yërí on haffu?
8 Kon daal, ɗú laakin tóoh iñaa ɗú sooluk! Kon daal ɗú
dóoyírin! Ɗú foñinndíi, kon ɗú aasin ga kibuu' haat! Dii
ɗí waaree ɗú en ɓibuu' kayoh-kayohɗa ee ɗí bok narúu
kinguurukɗa!
9 Ee sah, manndoo na ɗí apotaa'cii, Kooh ɓewinndíi,
ya hanohi'taríi fenoo ɓuwii, ɗí en ɓuwaa jom ki'apu,
ɓéeɓ malaki ga, ɗí en yensirukaah ga fíkíi ëldúna, fíkíi
malaakacii na fíkíi ɓéeɓ ɓuwii.
10 Ɗí, ɗí ɓërí tíku dofcii ndaga Kiristaanii, ɗú, ɗú ennda
ñëeñí'cii an ɓërí en wíinoo na Kiristaaniiɗa. Ɗí, ɗí ɓërí
en ɓuwii laakoo dooliɗa; ɗú, ɗú ennda ɓuwii an ɓërí laak
dooliɗa. Ɗú, ɗú ɓërí en ɓuwii eru cée'ɗa, ɗí nak, ɗí ennda
ɓuwii faali'ussiiɗa.
11 Bi ga wahtii ɗu enohɗa, ɗí ɓii yaaɓ, ɗí ɓii píl, ɗí laakoo
iñaa ɗí ekukan, ɗí ɓii feeku ee ɗí dëk ga kiwíil.
12 Iñaa ɗí ñaman, ɗí lëgëyiri na yahciigaríi. Binaa ɓiɓo'
ɓassíinaa, ɗí kíimi'ɓa yijófí'. Binaa ɗí hatalu ga kipesaa, ɗí
tookka.
13 Ɓuwii wo'i garíi yibóní', wayee ɗí wo'i naɓa wo'een
cinéwí'. Ga fíkíi ɓuwii, ɗí ɓërí en caluuscii ëldúna, ɗí ɓërí
en baycii ëldúna.

Towutii Pool ga ngëmiiɗa

14 Mi bínndiirúu iñcuma kikaci'i'túu, wayee mi bínca
kiyúunndúu, ɗú ɓii mi aboh ɓitowuroo ga ngëmii, taa mi
keeñukinɗa.
15 En ki'enaa, luu ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah yóodíreerúu
kitaabuk Kiristaanii, ɗú laakkii paamun ɓiyewin. Mi
en paamudii haydohhúu ga Yéesu Kiristaaɗa, kooroh ga
Hewhewii winéwí' wii mi yéegallúuɗa.

16 Kon mi kíimmbúu, tumat fodiigoo.
17 Kërí tah mi wosohhúu Tímotée yii mi aboh fodii
kowuroo ga ngëmiiɗa, mi keeñukinndi ee ya júwin ga fíkíi
Ha'mudii. Ya hayyúu kiníindís dii kipeskiigoo man ga
waasii Kiristaanii, ee iñaama yërí en iñii mi jëgíroh daa
en ɓéeɓ ga jaanguciiɗa.
18 Laakin ga ɗuuycúu ɓuwaa en na kiɓëwí' yúuk, ɓa fooŋ
an mi hayisanndii kiwaakneerúu.
19 Wayee neɓ Ha'mudiinaa, diimanaa mi hayyúu ki-
waaknee bi mi ínoh, ɓuwaama en na kindamukɗa, ati ɓa
wo' túuwtaagaɓa doŋ wala laakin iñaa ɓa mín.
20 En ki'enaa, kibok ga Nguurii Kooh enndii kiwo' na
kúuw kesi onohika wayee kimínkaa meyoh gariɗa onohika.
21 Iñii gënëllúu ya? Mi hay garúu, mi taam na kifeekoh,
wala mi hayan, mi tam na keeñ kiwaaroh na kiɗúkoh
narúu?

5

Ɓadukeenaa wibóní'waa kerceencaa Korenti

1 Giliis gee ɓan: ɓuwii keloh an laakin ga ɗuuycúu
kibonkaa hotuk, kaa wëe'taa ga an kii ɓuwii ínohsoo
Koohɗa sah tumsooka. Wo'u kon an laakin garúu yaa tum
ɓeti paamci ɓeti,
2 ee an ɗú ndamukoh iñaama. Keeñnjúu jomee ga kileeh
hen ee ɓaa tum iñaamaɗa ɗú kaalli ga díkaantirúu.
3 Mi nak, luu en an mi gaa narúu duma, heliigoo wii narúu
duma. Kon man na mi yii ga díkaantirúu ee ɓaa tum iñaa
yibóní'yaamaɗa mi atti'inndi haat.
4 Mi nakinndúu ga teekii Yéesu Ha'mudiigaruu,
hídírukohat, mi yah ga díkaantirúu ga hel ee doolii Yéesu
Kiristaa, Ha'mudiigaruu yah naruu kitaam.
5 Ɓaama, tíkatti ga yah Seytaani, en ɗanaa faanfaagari
ɗúbíru, ee fodaama fítaagari mín kimúc ga bëríinaa
Ha'mudii hayisanɗa.
6 Ɓú laakoo iñaa ɗú ndamukohan. Ɓú ínohin liiwukii
wii an: «Moloŋ-kuun wijutuut, waa kaañohin dooyin
kikaañohi' kuuncaa tóohca.»
7 Kon sétírat haffúu ga moloŋ-kuunii wimëeñí'wii en
baakaa'ɗa, en ɗanaa ɗú set wic, ɗú man na kuun ci'as
caa tummbii moloŋ-kuun. En ki'enaa, Kiristaa apuunun ga
kuraanaa, ya ennda baal-sarahiigaruu ga Paakii.
8 Kon ɗu húmbalat Paakiigaruu ee hanat ki'en na
mbúuraa tumin moloŋ-kuun wimëeñí', wii en kimoroo ga
nof na kisootɗa, wayee enat na mbúuraa en kiset keeñ na
kitum iñaa en kayohɗa.

9 Mi bídeerarúu këyít, mi wo''arúu an kaa bokat dara na
ƀuwaa faanuki na ƀaa en ƀéeƀɗa.
10 Wo'eeniigoo aawéerii nak ga ƀuwii ga ëldúna faanuksi
na ƀaa en ƀéeƀɗa, wala ƀii waari kigooñ iñaa en tóoh ga
hafƀaɗa, lokcii wala ƀuwii jaamuki tuu'ɗa. Ɓuwiima, ɗú
na' naƀa kibokoo ga daranaa, ɗú meyan ëldúna hen.
11 Mi waareerúu kiwo' an: Kaa bokat dara na ƀuwaa tíku
hafƀa kerceen ee ƀa faanuki na ƀaa en ƀéeƀɗa, ƀii waari
kigooñ iñaa en tóoh ga hafƀaɗa, ƀii aamuki koofɗa, ƀii ƀasi
mooroomƀaɗa, ƀii dëk ga kilaalɗa, ƀii lokiɗa. Ɓaa man
fodaama kaa bokat nari sah kiñam.
12-13 Ɓuwii enussii kerceenɗa mi yërí jomƀa ki'atti'e?
Ó'óo, Kooh yërí yahƀa ki'atti'. Wayee ɗú, ɗú jomin ki'atti'
ƀuwii ɗú bok naƀa jaanguɗa. En ki'enaa, bídu ga Këyítfaa
an: «Ɓii yibóní'yii, meydohatti ga díkaantirúu.»

6

Kilayoh ga díkaanti ƀikerceen

1 Mbokcii, binaa yíinoo garúu laakoh na mbok-kerceen
mooroomcinaa, ya mínan na kikëldúk ƀuwii en ƀuu
Koohɗa, ya ka' ki'atti'u ga ƀuwaa júwussii ga fíkíi Kooh?
2 Kon, ɗú ínohoo an ƀuwii en ƀuu Koohɗa ƀërí yah ki'atti'
ëldúnane? Waa ɗú ƀërí yah ki'atti' ëldúna, iñii hoonohhúu
ki'atti' iñcaa ciyíncaa caama ya?
3 Hanaa ɗú ínohoo an bi ga sah malaakacii ɗu ƀërí yahƀa
ki'atti'? Kon ki'atti' iñcii ga ëldúnaɗa mínannduu na kitëh?
4 Ee kat, laakohaa man fodaama, en ga díkaantirúunaa,
ɗú ƀeƀnee ƀiƀo', ƀaa jaangii abohƀa ƀuwaa enndii dara, ƀa
atti''úu?
5 Mi wo' man iñaama jominndúu ki'ap kaci. Hanaa kay
laakin ga ɗuuycúu ƀo' yíinoo yaa ínohin yen book, yaa mín
ki'atti' mbok-kerceen ƀanak ƀaa laakoh?
6 Kon morin moos kerceen na mooroomci, ƀa laakoh bi
ƀa ka'nee sah ga fíkíi atti'ohcaa gëmussii ga Yéesuɗane?
7 En ki'enaa, kilayoh ga díkaantirúu kërí ɗeƀ kiteewoh an
ɗú keenin jac. Kitooñu fu múuñ, kilokɗu fu múuñ enndii
kërí gën kilayoh na mooroomfune?
8 Ee eemmbiiɗa sah, ɗú ga kihaffúu, ɗú ƀërí tooñi, ɗú
ƀërí loki ee ɗú tumi mbokkúuka.
9 Kon ɗú ínohoo an ƀuwii júwussiiɗa boksanndii ga
ƀuwaa yah kilam Nguuraa Koohɗane? Kon ken hanattúu
kiɗúk. Ɓuwii faanuki na ƀaa en ƀéeƀɗa, ƀuwii aamuki
koofɗa, ƀuwii ɗúki yaalƀa na ƀetiƀa ƀa faanuki na ƀo'
yiliisɗa, yaalcii faanuki kiƀeti na yaal mooroomƀaɗa, na
ƀuwaa tumka lëgëyɗa,

10 lokcii, ɓuwii waari kigooñ iñaa en tóoh ga hafɓaɗa,
ɓuwii dëk ga ki'anɗa, ɓuwii ɓasi mooroomɓaɗa, gúroh-
waascii, ɓéeɓ ɓuwaama boksanndii ga ɓuwaa yah kilam
Nguuraa Koohɗa.
11 Ɓiyewin garúu madee fodaama kuɗewaa, wayee ɗú
setɗussa ga baakaa'ciigarúu, ɗú faanɗussa Kooh haŋ
doonaa ɗú en ɓuuci, ɗú abohussa ɓo' ɓijúwí' ga fíkíi Kooh,
kooroh ga teekii Yéesu Kiristaa, Ha'mudii, na ga Helii
Koohyiigaruu.

Erat Kooh Ndam ga faanciigarúu

12 Laakin ɓuwaa wo'i an: «Iñaa neɓpoo tóoh mi tum.»
Kayoh, wayee enndii tóoh jof garúu. Mi mín kiwo' an:
«Iñaa neɓpoo tóoh mi tum», wayee, mi yahhii ki'íis haffoo,
mi en ñaam iñaa en tóoh.
13 Ɓú wo'in ɓan an: «ñamah eni' look, ee look eni'
ñamah.» Kayoh, ee Kooh hayca kiɗúbí' ca kanak tóohca.
Faan nak, enohussii kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ. Faanfii eni'
Ha'mudii ee Ha'mudii eni' faanfii.
14 Kooh yii mílísi' Ha'mudii ga kikaankaaɗa, Koohyii
yiima yërí yahhuu kimílísi' ɓan ga kikaankaa, kooroh ga
dooliigari.
15 Ɓú ínohoo an faanciigarúu iñcii cée' ga faanfii Kiristaa
hene? Mi hay kiɓeɓ moos cée' ga faanfii Kiristaanii, mi
tumwa cée' ga faan faankoh-pakaye? Múk, mi tumooka.
16 Kon ɗú ínohoo an ɓaa fu faanuk na faankoh-pakayaa,
fu enin nari faan fíinoone? En ki'enaa, ga loo ɓeti na yaal,
bíduunun ga Këyítfaa an: «Ɓa ɓanak, ɓa yah faan fíinoo»✡.
17 Wayee ɓaa en wíinoo na Ha'mudiinaa, lak enin nari
wíinoo ga hel.
18 Kon núpat kifaanuki na ɓaa en ɓéeɓ. Ɓéeɓ baakaa'
wiliis, waa ɓo' tum laakohhii dara na faanfaagari, wayee
ɓaa faanuki na ɓaa en ɓéeɓ ya tumin iñaa joffii ga
faanfaagari.
19 Kon ɗú ínohoo an faanfiigarúu fërí en Kaanfii fisela'í'fii
Helii yisela'í'yii dëkohɗane? Heliima en garúuɗa, Kooh yërí
onndúuwa. Ɓú, ɗú laakkii haffúu.
20 Kooh eroh cadam fiyaak, ya laassarúu. Kon, na
faanciigarúu, erat Kooh Ndam.

7

Iñii Pool taas ga loo sëyɗa

1 Diimaɗa ɗu paafat ga iñcaa ɗú bídeeroo, ɗú meekissa-
roocaɗa. Iñaa gën ga yaalɗa wërí en ya le'oo ga ɓeti.

✡ **6:16 6: 16** Malkat Sënees 2: 24.

2 Kikeen ga yibóní' nam kiyooƀ hen bi, iñaa gënɗa wërí
en yaalaa en ƀéeƀ laak ƀetici, ƀetifaa en ƀéeƀ laak yaalci.
3 Yaal jomin kitum iñaa wa'ti ga díkaantici na ƀetici ee
ƀeti ƀan jomin kitum iñaa wa'ti ga díkaantici na yaalci.
4 Ɓeti laakkii faanfaagari, yaalci yërí laak. Yaal ƀan
laakkii faanfaagari, ƀetici yërí laak.
5 Yíinoo gaƀa jomoo mooroomci kihoonoh hafci, enndii
an ƀa júwoh ga hen, ƀa tum fodaama ee enoo ga iñaa
maañ, lak ƀa waa' kikíim Koohaa. Wayee gaama paafaa,
ƀa taabaatat ƀa së̈y. Enndiikanaa, ƀa mínsanndii ki'abuk
ee Seytaani mín ga kikooroh, fí'ƀa.
6 Iñii mi wo' yii mi tookin ya tumu, wayee mi gítínndii
ken ga.
7 En ki'enaa, enee ga iñaa gënëlloonaa, ƀéeƀ tuman
fodiigoo. Wayee nak ƀaa en ƀéeƀ na iñaa Kooh onndiɗa.
Yii Kooh onndi iñii yii, yii Kooh onndi iñaa yay.
8 Yaalcii laaksoo ƀetiɗa na ƀeticii ƀiyaalƀa kaaninɗa, iñii
mi wo'ƀa ee gën gaƀaɗa wërí en an ƀa tum fodiigoo, ƀa
tesɗa.
9 Wayee en lak ƀa mínoo ki'abukaa, yaal pajat ƀeti pajuk.
En ki'enaa, kipañ na ki'en ga pañ, kërí gën kitak.
10 Ɓuwii en ga kipañ wala kipajukɗa mi wo'ƀa iñii yii:
Ɓetifaa pajukin jomoo kitagoh na yaalci. En ki'enaa, enndii
mi ebilohka na kihaffoo, wayee Ha'mudii yërí.
11 Ee binaa fa tagoh narinaa, fa jomoo kipajukis wala book
fa júwohisat na yaalci. Yaal ƀan jomoo kifoñ ƀetici.
12 Iñii mi yah kiwo' yiiɗa nak enndii Ha'mudii ebilohhi
wayee mi yërí wo'ka: Binaa yaalaa en kerceen laak ƀetifaa
enndii kerceenaa, ee ƀetifaa took kites narinaa, ya jomoo
ƀetifaa kifoñ.
13 Fodaama ƀan, ƀetifaa en kerceen laak yaalaa enndii
kerceen ee yaalaa took kites narinaa, ya jomoo kitas ƀan.
14 En ki'enaa, yaalaa enndii kerceen Kooh tookinndi
ndaga daa fa taam na ƀetifaa en kerceenɗa, ee ƀetifaa
enndii kerceen Kooh tookinfa ndaga daa fa taam na yalaa
en kerceenɗa. Enndii fodaamanaa, towutaagaƀa madan na
towu yiifa', ee wiima lakanaa Kooh tookinta.
15 Wayee nak ƀaa enndii kerceen waa' kitagoh na ƀaa ya
pajoh nari en kerceenɗanaa, yaama íisatti ya yee'. Iñaama
laakaa, yaa en kerceenɗa, ennda yaalaa ennda ƀetifaa, ya
laakin hafci. En ki'enaa, Kooh ƀayyúu kipes ga jam.
16 Fu ƀetifii en kerceenɗa, fu ínohoo ati eneenaa fu hay
kitah yaalfu kimúc, ee fu yaalii en kerceenɗa ƀan, fu
ínohoo ati eneenaa fu hay kitah ƀetifu kimúc.

Kaa súpítat kipessúu

17 Paaf ga iñiimanaa, ɓaa en ɓéeɓ lísat kitaabuk kipeskaa
Ha'mudii onndiɗa, kipeskaa ya enohee ga wii Kooh ɓayyi
ga hafciɗa. Iñaama yërí mi ebiloh ga ɓéeɓ jaangucii.
18 Ɓaa, wii Kooh ɓayyaa ga hafci, laakkaa lak fu
gúrukinaa, kaa heel kiɗaak mandargaa teewoh an fu
gúrukinɗa. Ɓaa, wii Kooh ɓayyaa ga hafci, laakkaa lak fu
gúrukkiinaa, kaa gúruk.
19 Kigúruk na kigúrukkii tóoh laakoo solu. Iñii laak
soluɗa wërí en kitum iñaa Kooh nakohɗa.
20 Ɓaa en ɓéeɓ lísat kitaabuk iñaa ya enee ga wii Kooh
ɓayyi ga hafciɗa.
21 Ɓaa, wii Kooh ɓayyaa ga hafci laakkaa lak fu ñaam,
iñaama hanattaa kiɓít. Wayee fu hot halaa onanndaa
kilaak haffunaa, wa onattaa kisaan.
22 En ki'enaa, ɓaa fu en ñaam ee Ha'mudii ɓayinndaa
ga hafcinaa, fu yaama, Ha'mudii oninndaa kilaak haffu.
Ƒodaama ɓaa fu enndii ñaam ee Ha'mudii ɓayinndaa ga
hafcinaa, fu yaama, fu ñaam Kiristaanii.
23 Kooh lomohinndúu cadam fiyaak; kon kaa enat ñaam
ɓo'-súusúus.
24 Mbokcii, ɓaa en ɓéeɓ, ga fíkíi Kooh ya lísat ga iñaa ya
enukohee, ga wii Kooh ɓayyi ga hafciɗa.

Ɓuwii enussii ga kipañ wala kipajukɗa

25 Diimaɗa kon, mi hayyúu kitaas ga loo ɓuwii mosoo kile'
ga ɓeti wala yaalɗa. Enndii nak Ha'mudii ebilohka, wayee
mi yah kiwo' halaattoo. Ee ɗú jominndoo ki'óoluk ndaga
Ha'mudii ga yërmaandiigari yërí onndoo halaatiima.
26 Mi, mi foogin an gënin ga yaal, ya tes ɗa, ya aasoo ga
ɓeti ndaga conucii ga jamaanii watiɗa.
27 En fu laakin ɓetinaa kaa heelfa kifoñ, en fu laakoo
ɓetinaa tesaa ɗa.
28 Binaa fu pañ ɓanaa, fu tummbii baakaa'. Ee oomaa-
jowu pajukaa, ya tummbii baakaa'. Wayee ɓuwii aas ga
sëyɗa, ɓa hay kilaak coonu ƀesaa en ɓéeɓ, ee iñaama yërí
mi sagi'túu.
29 Ɗú mbokcii, iñii yii yërí mi waa'túu kiwo'. Iñii tesɗa
yewinissii. Aboh ga watinaa, yaalcii pajinɗa, ɓa madat ga
kipesƀa fodii ɓuwaa pañnjii;
30 ɓuwii kodukɗa, ɓa madat na ɓuwaa kodukkii; ɓuwii en
na kiyenɗa, ɓa madat na ɓuwaa yenndii; ɓuwii lomiɗa, ɓa
madat na ɓuwaa laakkii iñaa ɓa lomɗa;
31 ɓuwii jeriñukohi iñcii cijófí'cii ga ëldúnaɗa, ɓa madat
na ɓuwaa mosooca kijeriñukoh. Iñaama enat fodaama,
ndaga ëldúnaanii wii ga dii wa manɗa, yahissii kimaañ.

32 Mi waa' ɗú ɓëgísuk ga halaat ëldúna. Yaalaa pañnjii,
líki helci ga iñaa aaw ga loo Ha'mudii, ya heeli kineɓloh
Ha'mudii.
33 Wayee ɓaa pajin líki helci ga enaama ëldúna, ya heeli
kitum iñaa tahan ɓetici wëñnji kiwaa'.
34 Fodaama, ya warukoh ga enaama kanak caa ɓítinndi.
Ɓetifaa pajukkii ɓan wala ooma-jowu, líki helci ga iñaa aaw
ga loo Ha'mudii doonaa ya en yuu Ha'mudii ga ɓéeɓ iñaa
ya tum na iñaa ya halaat. Ee ɓetifaa pajukinɗa nak líki
helci ga enaama ëldúna, ya heeli iñaa tahan yaalci wëñnji
kiwaa'.
35 Mi wo' iñuma ki'amɗohhúu rek, enndii an mi waa'túu
ki'ek ga gagal. Mi waa' rek kipessúu en ga daa gënɗa ee ɗú
eroh haffúu tóoh ga lëgëyii Ha'mudii.
36 Kon ɗu paafat kimma ga loo oomaa-fiil, yaa pokin jowu.
Binaa helci lík lool ga jowujaa ee ya halaat an ya mín
kitum iñaa bokkii ga ee ya am an ɓa jom kipajoh henaa,
ɓa pajohat: ya tummbii baakaa'.
37 Wayee ɓan ya mínin ki'am bi yëgís ga keeñci an ya
pajanndii ee ya faanukanndii na jowujaa. En lak iñaa ya
am yaama yëgísin ga keeñci, ken gítínndiiri ga ee ya abin
hafci ga jowujaanaa: ya tumin iñaa jof.
38 Fodaama, ɓaa pañ ɓeti tumin iñaa jof ee yaa pañnjiiɗa
nak tumin iñaa wëñ kijof.
39 Ɓetifaa pajukin lísan ga pajaa en lak rek an yaalci yaa
lís kipesaa. Yaalaa kaanaa nak, ya mín kipajukis ga ɓaa
neɓpi, wayee enat ga kerceen fodaagari.
40 Wayee nak ga halaattoo, ya wëñan kineɓluk binaa
ya tesɗanaa ee mi foogin an mi taam na Helii Kooh ga
halaatuma.

8

Kiñam koynoh kaa tumu sarah ga koof

1 Diimaɗa ɓan, mi hayyúu kitaas ga iñum ɗú meekissoo
ga loo koynohkaa tumu sarah ga koofɗa. Kayoh sah, ɗu
ɓéeɓpuu, ɓaa en ɓéeɓ garuu laakin iñaa ya ínoh. Ki'ínoh
nak eki ɓo' ga kiɓëwí' hafci, kiwaaroh tahi ngëm kiyëgís.
2 Ɓaa fooŋ an ya ínohin yen tóoh, lak ki'ínohkaagari le''ii
ga daa ka jomee kile'ɗa.
3 Ɓaa waarin Kooh, Kooh ínohinndi.
4 Kon ga loo iñuma ɗú meekissoo an ati koynohkaa tumu
sarah ga koof jomin kiñamu wala jomooɗa, mi taassúu an:
«koof enndii dara ga ëldúna ee Kooh yíinoo doŋ yërí laak»
5 En ki'enaa, iñcaama ɓuwii tík Kooh na Ha'mun ga
asamaan na ga ëldúnaɗa, ca yewinin.

6 Wayee en garuunaa, Kooh yíinoo doŋ yërí laak: yërí en
Paamudii, yii sak iñaa en tóoh ee ɗu ay kipessuu gari. Ee
ɓan Ha'mun yíinoo doŋ yërí lak: yërí en Yéesu Kiristaa, ya
yii tóoh saku koorohha gari ee yërí en kipessuuɗa.
7 Wayee nak enndii kerceencii ɓéeɓɓa ɓërí ínoh kayohfi-
ima. Ɓíinoo, koofcaa ɓa aamukeeɗa meycii ga hafcaagaɓa
bi diima. Saycaa ɓa ñam koynoh sarah tóoh madi ɓa na,
ɓa bokidohuunun ga sarahaa tumu waama ee helcaagaɓa
hícískoh, ɓa fooŋ an ɓa tumin yisépí'í'.
8 Ñamah moos deeydohooruu ga Kooh: kiñammbii ga,
nëewísoo dara garuu ee kiñam ga, ɓaatoo dara garuu.
9 Wayee nak watukaa iñaa dal helfu fu tumiɗa wa en iñaa
ekan ɓuwaa ngëmaagaɓa yëgíssiiɗa ga kitum baakaa'.
10 En ki'enaa, ɓaa ngëmaagari yëgíssii, hottaa fu yii fu
ínohin kayohfiiɗa ga ɗekataa aamukohsi koofɗa. Fu bokin
kanu na ɓuwaa aamuki koofɗanaa, iñaama mínoori ki'ek
ga ki'aaw kiñam koynohkaa sarahu ga koof fodiigaraane?
11 Fodaama, mbok-kerceenaama, ngëmaagari yëgíssiiɗa,
ki'ínoh-kayohkiigaraa tahinndi kisaŋku'uk ee lakanaa ya
ɓan, Kiristaanii kaanɗinndi ga kuraanaa.
12 Fu tum baakaa' fodaama, fu tooñ mbok-kerceenaa
ngëmaagari yëgíssii, fu yah helaagarinaa, ínohaa an
Kiristaanii yërí fu tooñ.
13 Kërí tah, koynohkaa mi mín kiñam tóoh, ka na' ki'ek
mbok-kerceen ga kitum baakaaraa, mi íisanka hen bi taa',
doonaa mi ekoo mbokkoo-kerceen ga kitum baakaa'.

9

Pool foñin tóoh iñaa ya jomee kilaak ga lëgëy ki'apotaa'kaagari.

1 Enndii mi laak haffoone? Mi enndii apotaa' hene? Mi
hottii Yéesu, Ha'mudiigaruune? Ɗú límukohhii ga lëgëyii
Ha'mudii mi enukohɗane?
2 Luu enee an laakin ɓuwaa tookussiiroo apotaa', garúu,
mi apotaa'. En ki'enaa, enii ɗú enin wíinoo na Ha'mudiiɗa
teewohin kayoh-kayohɗa an mi apotaa'.
3 Iñii yii yërí mi layi' haffoo kitaas ɓuwii yammbooɗa:
4 Ati ɗí jomoo ki'eru ñamah na anah?
5 Ɗí jomoo kiɓaydoh ɓetifaa ɗí pañ ee en kerceen fodii
dii apotaa'cii ɓíinoo, ɓa na këmëeŋkímuncii Ha'mudii na
Pee'*, ɓa tumika ɗane?
6 Ati mi na Barnabaas ɗí ɓanak rek ɗí ɓërí jom ki'anaŋ
kilaak iñaa ɗí pesohan?

---

* **9:5 9: 5** Teekaa wo'u dii, kikelohi' Gerekcaaɗa en «Kefaas»

7 Soldaarii yiida mos kiƀay hafci ga poosci? Ɓii yiida
yípan kedik, ka límaa ya jomoo kimay ga towutaa? Wala
níirohii yiida níiran yop ee an ya jomoo kile' ga miismaa ya
teniɗa?
8 Kaa foogat an iñii mi wo'ɗa mi ƀewohhi kesi ga iñciima
ƀuwii hot ca tumsiɗa. Waasii Móyíis ƀan wo''ii iñaamane?
9 En ki'enaa, bídu ga an: «Kaa súum kúuwkaa enohfaa en
na kiyon belaaɗa.» Wo'eenama, enoh tah Kooh kiwo'wane?
10 Ɗu ƀërí tah Kooh wo' iñaama man? Ehee, ɗu ƀërí tah
iñaama kibídu. Fodaama línoh jomin ki'am yaakaa' ga iñaa
ya línɗa ee yonoh jomin ki'am yaakaa' kilaak ƀakci ga iñaa
ya yonɗa.
11 Ɗí nak, ɗí sokin garúu enaama cijófí', caa meyoh
ga Helii yisela'í'yii. Kon binaa ɗí laas ga iñaa ɗú lëgëy
ga yahhúuɗanaa, iñaama hëpin ga iñaa ɗí jom kisek
garúuɗane?
12 Waa laakin ƀiƀo' ƀaa laak iñaama garúu, enndii ɗí
jomeeƀa ka kiwëñ kilaak garúu fúufe? Moona déy, iñaa ɗí
jom kilaak garúu yaama ɗí taabukkiiri. Wayee ɗí kooruk
tóoh doonaa laakoo enaama yíinoo yaa hoonohan kitíin
lëgëyii kiyéegaloh Hewhewii winéwí' wii.
13 Ɓuwaa lëgëyi ga Kaanfaa Koohɗa, man ɗú ínohin an ƀa
ƀewohi iñaa ƀa pesohi ga iñcaa ƀuwaa haydohi daamaɗa;
ƀuwaa tum lëgëy-sarahohɗa, ƀa laasi ƀakƀa ga iñcaa tumsi
sarah daamaɗa✡
14 Fodaama, Ha'mudii nakoh an ƀuwii tum lëgëy
kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wiiɗa, ƀa pesat ƀan ga
lëgëyaa ƀa tum waama.
15 Wayee iñcaama mi jom garúu kilaakɗa, mi taabukkii
wíinoo gaca. Ee mi bínndii iñii yii kiwaa' ɗú tumi'too
yen. Ken mínoo kite' garoo iñaama mi bakukohiɗa: kikaan
gënëllooka.
16 En ki'enaa, mi laakoo iñaa mi yah kindamuk ga
kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii. Wa en sas garoo waa
mi sasu, ee massa haffoo binaa mi yéegalohhii Hewhewii
winéwí'wiinaa.
17 Enee an mi na kihaffoo, mi yërí tanuk kitumkanaa,
eneenaa mi mín kiséentuk fay ga. Wayee, waa mi tíkuka
hen, wa enin sas waa mi eru kitum.
18 Kon fayiigoo gaɗa wërí en ya? Hanaa kiyéegaloh
Hewhewii winéwí'wii, mi meekisohoo dara ee mi ɗíibukoo
kilaas iñaa ƀuwii yéegalohiwa jom ga kilaakɗa.
19 En ki'enaa, mi laak haffoo, mi enndii ñaam ken. Wayee
mi tumin haffoo ñaam ƀaa en ƀéeƀ doonaa mi mín kinook
iñaa wëñ gaƀa kiyewinɗa ga Kiristaanii.

✡ **9:13 9: 13** Malkat Léwítík 6: 9-19; Dëteronom 18: 1-3,14.

20 Binaa mi en ga ɗuuy yaawúu'ciinaa, mi eni yaawúu'
doonaa mi nookɓa. Hídaa ga dii mi aycii kipessoo ga Waasii
Móyíisɗa tóoh, binaa mi en ga ɗuuy ɓuwii ay kipesɓa ga
Waasii Móyíisɗanaa, mi tumi haffoo fodii ɓaa ayuk gawa
doonaa mi nookɓa.
21 Fodaama, binaa mi en na ɓuwii ayussii kipesɓa ga
Waasii Móyíisɗanaa, mi eni fodii ɓaa aycii kipesci ga Waasii
Móyíis doonaa mi nookɓa. Moona déy, enndii an mi
faali''ii Waasii Kooh; nam ki'en an mi ay kipessoo ga waasii
Kiristaanii.
22 Mi en na ɓuwaa ngëmaagaɓa yëgíssiinaa, mi tumi
fodii ɓaa ngëmaagari yëgíssii, doonaa mi nookɓa. Fo-
daama mi madi ga fíkíi ɓaa en ɓéeɓ fodaa daa mi laakki
ya manɗa, ee mi tum tóoh bi laak gaɓa ɓaa múc.
23 Iñcaama tóohca, mi tumca ndaga Hewhewii
winéwí'wii, doonaa mi ɓan, mi laak ga iñcii cinéwí'cii
wa onohiɗa.
24 Ɗú ínohin dijófí' an en ga kifool kiɗewirohaa, ɓéeɓ
foolohcaa ɓërí fooli, wayee yíinoo rek yërí ɓayan ndamaa.
Foolat kon jaaraa onanndúuwa kiɓeɓ.
25 Foolohaa en ɓéeɓ, en na kitagat faanfaagarinaa,
hoonohi' hafci enaama ciyewin. Ya tumi iñaama kiheel
ndamaa maañoo, wayee ɗu, ɗu tumi fodaama kiheel
ndamaa yah bi taa'.
26 Mi nak, mi fooli fodaama, mi leeloo kifool; mi lebirohi
fodaama, mi leeloo kifeek;
27 faanfiigoo, mi onoofa jam, mi tumifa iñaa neɓpoo,
enndiikanaa mi hay kiyéegal ɓuwii Hewhewii winéwí'wii
bi leehaa, mi dal kijafu ga fooh.

10

Pool nak ɓu-Korenti kiwatuk ki'aamuk koof

1 Mbokcii, mi waa' ɗú níindísuk iñaa hewee ga
caasamuncaagaruuɗa: man ɓa ɓéeɓɓa, ɓa enee ga fíldoo
yaayeelaa kuliyukee waasaagaɓaɗa, ee ɓa ɓéeɓɓa ɓa paaffa
giiyaa gaa.
2 Daama, ga fíldoo yaayeelaa na ga ɗuuy giiyaa, man na
ɓéeɓɓa ɓa bëtísi'ussa ki'en wíinoo na Móyíis.
3 Ɓéeɓɓa, ɓa bokka kiñam ñamah wíinoo waa Kooh
oneeɓaɗa.
4 Ɓéeɓɓa, ɓa bokka ki'an ɓan ga músúmaa Kooh
oneeɓaɗa. En ki'enaa, ɓa ɓéeɓɓa, ɓa anee ga músúmaama
Kooh meydohee ga atoh, waa ɓedeeɓaɗa. Atohaama
Kiristaanii yërí.

5 Moona déy, iñaa wëñ kiyewin gaƀaɗa pesséeríi ga iñaa
neƀ Kooh, kërí tah ƀa ƀoolukka yíinoo yíinoo ga ɗuuy ëgí'-
dúndagaa.
6 Iñcaama laakka doonaa ɗu malak gacanaa, ɗu watuk
kitaabuk neƀlaat-kumuun cibóní' fodaa gaƀa.
7 Ɗú jomin ƀan kiwatuk ki'aamuk koof fodaa ƀíinoo gaƀa
tumee kaɗa. Bídu ga Këyítfaa an: «ƀuwaa yuŋnga, ƀa
aawwa kiñam na ki'an, lëehí'ta ƀa kolukka, ƀa aawwa
ki'ëeñjoh.»✡
8 Watukat ƀan kifaanuk na ƀaa en ƀéeƀ fodaa ƀíinoo
gaƀa tumee kaɗa: ƀo' ƀijúnni-daaŋkaah-kanak na ƀijúnni-
kaahay (23.000) kaanussa ga bes wíinooɗa.
9 Ɗu watukat kitooñ Ha'mudii fodaa ƀíinoo gaƀa tumeeka
ee goŋcaa ɗoƀpaƀa, ƀa kaanndaɗa.
10 Watukat kiña'sukoh iñaa aaw ga Kooh fodaa ƀíinoo
gaƀa tumeeka ee malaakaa Kooh saŋku'iɗa ɗúbí'taƀaɗa.
11 Kofeelcaama dalla ƀicaasammbuu doonaa ɗu malak
gacanaa ɗu watuk, ee ca bídussa doonaa ca yúunnduu ɗu
ƀii ɗu en na kipes ga jamaanucii mëeñjohɗa.
12 Kon nak, ƀaa fu fooŋ an fu yëgísin gík ƀéeƀ watuka,
enndiikanaa fu hay kikeen.
13 Laakkii coonufaa tíkukkúu, faa ƀiƀo' ƀiliis koorukkiifa.
Iñaa Kooh dígoh tóoh tummbi, ee ya íisanndiirúu ɗú
tíku coonufaa paaf daa doolicaagarúu eem. Saycaa coonu
tíkukkúu tóoh, Kooh waayuki'túu ƀan halaa ɗú rëcohan en
ɗanaa ɗú yëgís ga fíkíi coonucaama.
14 Kon, ɗú ƀii mi keeñukinɗa, úsaayat tóoh iñaa en koof.
15 Mi ínohin an mi wo' na ƀuwaa laakin hel, kon iñuma
mi wo''úuɗa malakatti bi jof.
16 Kaasii wibarkéelí'wii tah ɗu gërëmi Koohɗa, saycaa ɗu
anwa tóoh, enndii wërí teewoh ñífii Kiristaanii aamuki'tuu
tah ɗu en wíinoo nariɗane? Ee mbúuriima ɗu weeli
kiñamɗa, enndii wërí teewoh faanfii Kiristaanii sarahohu
tah ɗu en wíinoo nariɗane?
17 Mbúurú wíinoo wërí laak, ee hídaa ga dii ɗu yewinɗa
tóoh, ɗu en faan fíinoo, ndaga ɗu ƀéeƀpuu ɗu ƀërí boki
kiñam ga mbúurii wa wíinooɗa.
18 Malakat ga heetaa Isarayeel, binaa ƀa tum sarahaa,
ƀuwaa ñami koynohkaa sarahaaɗa, ƀa enirii wíinoo na
Koohe?
19 Mi waa' ya kiwo' daama? Koynohkaa tumu sarahɗa, ka
na kooffaa tóoh, ca laak jeriñ hene?
20 Ó'óo, mi waa' kay kiwo' an sarahcaama tumu ga
koofcaaɗa, en ki'enaa ca aawi ga seytaanicii, wayee aawiri
ga Kooh. Ee nak, mi waa'tii ɗú bok dara na seytaanicii.

✡ **10:7 10: 7** Malkat Eksoot 32: 6.

21 Ɗú mínoo ki'an kaasii Ha'mudii, ɗú an ɓan kaasii
seytaanicii. Ɗú mínoo kiñam ga kankii Ha'mudii, ɗú ñam
ɓan ga kankii seytaanicii.
22 Ati ɗu waa' ki'ayluki' Ha'mudii? Ati ɗu fooŋ an ɗu
wëñnji dooli?

Tumat tóoh bi Kooh laak ndam

23 Kayoh an «Iñaa neɓ ɓo' tóoh, mínndi kitum», wayee
enndii tóoh jof kitum. Iñaa neɓ ɓo' tóoh, mínndi kitum,
wayee enndii iñaa en tóoh yëgísɗi ɓuwii ga ngëmiigaɓa.
24 Ken hanat kiheel rek iñaa gën gari, wayee ya heelat ɓan
iñaa gën ga mooroomci.
25 Ɓéeɓ iñaa toon ga marsi, ɗú míninndi kiñam ee kaa
meekisohat ki'ínoh yen ga, en ɗanaa ɗú yahoo hel ken.
26 En ki'enaa, Këyítfii wo' an: «Kakayfii na ɓéeɓ iñcii en
gaɗa, cuu Ha'mudii»✡.
27 Binaa ɓaa gëmmbii ga Yéesu, ɓayyúu kiñam ee ɗú
took kikaraa, iñaa ɗú tofɗu tóoh ñamat ee kaa meekisohat
ki'ínoh yen ga, en ɗanaa ɗú yahoo hel ken.
28 Wayee ɓo' wo''úu an: «Koynohkii meyoh ga kii
tumsee sarah ga kooffaaɗa», kaa ñamatka ndaga ɓaa
yéegalinndúuka yaama, kisaŋ hel ken yah ga iñaamaɗa.
29 Mi wo' loo kiyah helaa, enndii waa garúu tahhoo kiwo'
wayee waa gari. En ki'enaa, mi mínin kitum iñaa neɓpoo,
wayee mi yahka ya kitumoh mi yahi hel ɓo' yiliis bi ɓaama
atti'iroo ga tumeencaagoo caama.
30 Iñaa mi ñam ee mi gërëmin Kooh gawaɗa, iñii tah
ya ɓo' yeeroo kiñaawal ga ñamahaama mi gërëmoh Kooh
gawaɗa.
31 Kon, waa ɗú ñam, waa ɗú an, ɓéeɓ iñaa ɗú mín kitum,
ndamaa Kooh hotukat ga.
32 Kaa tumat dara iñaa tahan kiɓúuk ɓuwii ga baakaa',
ennda ga yaawúu'cii, ennda ga ɓuwii enussii yaawúu'ɗa,
ɓéeɓ ɓu-jaangii Kooh.
33 Tumat fodiigoo: ga iñaa en tóoh, mi guu'guuluki ga
kitum iñaa neɓ ɓuwii ɓéeɓɓa. Mi heeloo iñaa gën garoo
rek, mi heeli iñaa gën ga ɓiɓo' ɓiyewin, doonaa ɓa múc.

11

1 Taabukattoo ga iñii mi tumiɗa, fodii dii mi ɓan, mi
taabuk Kiristaaɗa.

Ekuk ɓeti na yaal ga ɗuuy jaangu

2 Mi yii kañnjúu ga dii ɗú ɓii níindísukkoo ga iñaa en
tóohɗa na ga dii ɗú abin yah kanak ga iñcii mi jëgí'túuɗa.

✡ **10:26 10: 26** Malkat Kañcaa 24: 1.

3 Wayee nak, mi waarin ɗú ínoh iñii yii: Ga yaaloo yaal,
Kiristaanii en hafaa. Ga ɓeti nak yaal yërí en hafaa ee ga
Kiristaanii Kooh yërí en hafaa.
4 Ɓéeɓ yaal, yaa en na kikíim Kooh wala kiyéegaloh
wo'eenaa meyoh ga Kooh, binaa ya ekuk baanunaa lak ya
e'tii Kiristaa yii en hafɗa, cée'.
5 Ee ɓeti, binaa fa en na kikíim Kooh wala kiyéegaloh
wo'eenaa meyoh ga Kooh, ya tes haf ɓuucuucaa, lak fa e'tii
yaal yii en hafɗa, cée': fa man na ɓetifaa húusukin.
6 Kon, binaa ɓeti mísoorukkiinaa, fa namat kinenuk hen.
Ee waa kihúusuk wala kinenuk iñaa kaci ga ɓeti, kon ya
mísoorukat hen.
7 En ki'enaa, yaal jomoo ki'úul hafaagari ndaga ya nataal
Kooh ee yërí teewoh ndamii Kooh. Ɓeti nak, yërí teewoh
ndamii yaal.
8 En ki'enaa, Kooh ɓeɓpii ga ɓeti ya sakka yaal, wayee ya
ɓeɓ ga yaal, ya sakka ɓeti.
9 Enndii yaal yërí Kooh sak ndaga ɓeti. Ɓeti yërí Kooh
sak ndaga yaal.
10 Iñaama tah, ɓeti jomin ki'úul yen ga hafaagari, kitee-
woh an yaal en hafaa, ee ɓan, ndaga malaakacii.
11 Moona déy, ga enii ɗu en wíinoo na Ha'mudiiɗa, ɓeti
mínoo kika' haŋci ya foñ yaal ee yaal mínoo kika' haŋci
foñ ɓeti.
12 En ki'enaa, daa ɓeti ɓewohu ga yaal sakussaɗa, yaal
ɓan límukohi ga ɓeti ee ɓa ɓanak, ɓa meyoh ga Kooh.
13 Malakat ga haffúu rek, jekin moos ɓeti kíimi Kooh, ya
tes haf ɓuucuuce?
14 Ɗú malak ga dii ëldúna en ɗanaa, ɗú hay kihot an kiɓay
fen fihóorí' enndii ndam ga yaal.
15 Ee ga ɓeti nak, iñaama ndam gari. En ki'enaa, fen
fihóorí' eru ɓeti kikún hafaagari.
16 Binaa laak ɓaa waa' kinookoh ga iñcumanaa, ya ínohat
an ɗí tumoo giliis gaa ɗal guma ee ɓuwii ga jaangii Koohɗa
tumoo iñaama ɓan.

Cuunúinfii Ha'mudii

17 Ga iñii mi yah kiwo' yii nak, mi kañorúu ga: hídohcii
laaki ga díkaantirúuɗa ëewdohhiirúu fíkíi ga waasii wayee
ca ɓaatirúu kisoofdoh fenoo.
18 Ee sah, ga iñaa mi ɗeɓ kikelohɗa, an: saycaa ɗú
hídoh kikíim Kooh tóoh, kihëgískoh laak ga díkaantirúu
ee iñaama mi saminndi kigëm.
19 En ki'enaa, kihëgískohkum ga díkaantirúuɗa jom
kilaak hen, doonaa ɓuwii ga díkaantirúu yëgísin gíkɗa, ɓa
hotuk.

20 Kon binaa ɗú hídírukohaa, ɗú mínoo kiwo' an cu-
uníinfii Ha'mudii fërí ɗú en na kiñam.
21 En ki'enaa, saycaa ɗú hídoh kiñam tóoh, ƀaa en ƀéeƀ
gaawtuki kiñam kanukaagari. Kërí tah laaki garúu ƀuwaa
ñammbii ee lak ƀíinoo ƀaa laal.
22 En lak kiñam na ki'an doŋ hídírohhúunaa, ɗú mínoo
ki'eem ga kaancaagarúune? Iñii tah ya ɗú faali''ii
ƀu-jaangii Kooh? Iñii tah ya ɗú kikaci'lukohi ƀuwii
hóomí'tiiɗa? Ɗú waa' mi wo''úu ya? Mi kañattúu ga
iñaamane? Múk, mi kañoorúu!

23 En ki'enaa, mi jëgí'túu iñaa mi ƀewoh ga Ha'mudiiɗa
an: ga wekaa Yéesu, Ha'mudii tíku ga yah ƀuwaa sagohee
nariɗa, ya ƀeƀpa mbúurú,
24 ya gërëmmba Kooh gawa, ya weelsohhawa, ya wo''a an:
«Wii wërí en faanfiigoo erohu ndaga ɗúɗa; tumat iñuma,
ɗú níindísukohiroo.»
25 Fodaama ƀan, ga waa ƀa lëehí'ta, ya ƀeƀpa kaas-biiñ,
ya wo''a an: «Wii wërí teewoh kifiiliimunkii ki'askii Kooh
pok na ƀuwiigari, kooroh ga ñífiigoo yah ki'aamu ndaga
ɗúɗa. Saycaa ɗú an ga tóoh, tumat ka kiníindísukkoo.»
26 Saycaa ɗú ñam ga mbúuriima, ɗú an ga kaas biiñiima
tóoh, lak ɗú yéegaloh kikaankii Ha'mudii ee iñaama yah
bi ga daa ya hayan.

27 Kon nak, ƀéeƀ ƀaa fu ñam ga mbúurii Ha'mudii, wala
fu an ga kaasiigari ee fu e'tiiri cée' ganaa, ínohaa an fu
tooñin faanfii Ha'mudii, fu tooñin ñífiigari.
28 Kon ƀaa en ƀéeƀ malaksukohat hafci dijófí', lëehíraa
ya han kiñam ga mbúuriima, ya an ga kaasiima.
29 Ɓaa fu ñam ga mbúuriima, fu an ga kaasiima, ee
fu halaattii ga faanfii Ha'mudiinaa, ínohaa an fu nookin
aylukaa Kooh ga ɗookfu.
30 Iñaama tah kiɗúukool na kihiiboon yewin garúu, bi
ƀiyewin garúu kaanin.
31 Wayee nak binaa ɗu ɗewoh ga kimalaksuk haffuunaa,
Kooh atti'ooruu.
32 Ee binaa Ha'mudii atti''uu watinaa, ya ennduu na kiko'
doonaa bëríinaa ya yah ki'atti' ƀuwii ƀibóní'ƀii kikaanɗa,
ɗu bokidohsoo ga.

33 Kon mbokcii, binaa ɗú hídírukoh kiñam cuuníinfaa
Ha'mudiinaa, yaa en ƀéeƀ sekat mooroomci.
34 Laak yaa yaaƀ lool garúunaa, ya ñamat ga kaanci
paay, doonaa hídohciigarúu enoo iñaa tahan Kooh atti''úu.
Iñcum tes mi jom kilóogísohɗa, binaa mi hay dumanaa, mi
malakca.

12

Iñcii Helii yisela'í'yii onohiďa

1 Mbokcii, ďu hay ga loo iñcii Helii yisela'í'yii onohiďanaa,
mi waa'tii dara appúu kúmpa ga.
2 Ďú ínohin an, kuďewaa, ga wii ďú pes ga kiyiifa'ďa, ďú
nooksee fodii búumí', ďú ƀaa jaamuk koof, iñcaama mínoo
kiwo'ďa.
3 Kërí tah, mi waarin ďú ínoh iñii yii dijófí': ƀaa taam na
Helii Kooh, wo'oo an Yéesu araamin. Ken mínoo kiwo' ƀan
an Yéesu yërí en Ha'mudii, enndii an Helii yisela'í'yii yërí
onndika kiwo'aa.
4 Iñcii Helii yisela'í'yii onohiďa, ca wóotírohin, wayee
Helii onohicaďa ya yíinoo.
5 Iñcii sasohu kitumďa, ca wóotírohin, wayee Ha'mudii
sasohcaďa ya yíinoo.
6 Iñcii Kooh oni ƀuwii kitumďa, ca wóotírohin, wayee ya
yii ya mínlukoh ƀéeƀ kitum iñaa en tóohďa, ya yíinoo.
7 Fodaama, ƀaa en ƀéeƀ garuu laakin iñaa Helii yisela'í'yii
onndi ki'amďoh ƀéeƀ ƀuwii gëminďa.
8 Yii, Helii onndi kiñaañ ga kiwo'; yay, Heliima onndi
kilaak hel ga kiwo'.
9 Heliima onnda ƀo yiliis kilaak ngëm wiyëgísí'; Heliima
wa rekďa, wa onnda ƀan ƀo' yiliis kiwëkí' ďúukoolí';
10 yiliis yaa, Heliima onndi kimín kitum kíntaan. Ƀo'
yiliis, Heliima onndari kiyéegaloh Wo'eenaa meyoh ga
Koohďa; yiliis, Heliima onndari kimín ki'ínohsoh iñaa
meyoh ga Helii Kooh na iñaa meyoh ga helcii cibóní'cii. Ƀo'
yiliis, Heliima onndi kiwo' lakcaa ƀo'-súusúus kelohooca;
yiliis, Heliima onndi kilóogísoh lakcaama.
11 Heliima onohi iñciima tóohcaďa, ya yíinoo doŋ. Yaa
en ƀéeƀ ya wa'taa iñaa bokkii na waa mooroomfu, fodaa
ya waarohkaďa.

Jaangii mëdírohu na faan ƀo'-súusúus

12 En ki'enaa, faan fa fíinoo, wayee cée'cii en gaďa
yewinin. Cée'cii ƀéeƀca nak, ga dii ca hín kiyewinďa tóoh,
ƀéeƀca cërí bok ennda faanfii fa fíinoo. Man fodaama ga
Kiristaanii.
13 Ďu ƀéeƀpuu, ďu bëtísi'u ga Heliima en wíinooďa, kibok
ki'en faan fíinoo ga Kiristaanii: ennda yaawúu', ennda ƀaa
enndii yaawúu', ennda ñaam, ennda ƀaa enndii ñaam, ďu
ƀéeƀpuu ďu bokin ki'ëníru ga Heliima.
14 En ki'enaa, faan enndii cée' wíinoo, wayee ca yewinin.
15 Binaa kot wo' an: «Waa mi enndii yah, mi bokkii ga
faanfii», iñaama enndii kayoh. Ki'enndii yah, hoonohoowa
ki'en cée' ga faanfii.

16 Ee binaa nof wo' an: «Waa mi enndii kuhas, mi
bokkii ga faanfii», iñaama enndii kayoh. Ki'enndii has
hoonohoowa ki'en cée' ga faanfii.
17 Binaa ɓo', faanfaagari ɓéeɓfa enee tóoh hasaa, eneenaa
ya mínan na kikeloh? Ee ɓo', faanfaagari enee tóoh nofaa,
eneenaa ya mínan na ki'éeñɗuk?
18 Kooh nak, cée'cii ga faanfiiɗa, waa en tóoh ya
hanohɗinwa ga daa ya waarohwaɗa.
19 Binaa faanfii ɓéeɓfa enee tóoh cée' wíinoo dogaa,
eneenaa wo'soo faan.
20 En ki'enaa, cée'cii ga faanɗa yewinin wayee ɓéeɓca
cërí bok ennda faanfii.
21 Kon, kuhas mínoo kiwo' yah an: «Mi laakkii sooli
garaa!». Ee haf mínoo kiwo' kotcii an «Mi laakkii sooli
garúu!».
22 Iñaama sah mínoo kilaak. Cée'cii ga faanfii ee ɗu am
an ca wëñ kilaakoo dooliɗa, ca laakin solu wiyaak.
23 Cée'cii en ga faanfii ee ɗu tíkkii daraɗa, cërí ɗu wëñ
ki'e' cée'. Fodaama, cii en ga faanfii ee ca moroo kiwo'ɗa,
toputu'si hen bi jof.
24 Ee cée'cii en ga faanfii ee ca hotukinɗa, soolukkii
kitoputu' iñaa hínɗa. En ki'enaa, Kooh sakin faan ya
tummba bi cée'cii tíkussi daraɗa, ca wëñ ki'eru cée'.
25 Ya tumin iñaama, en ɗanaa kihëgískoh laakoo ga
díkaanti cée'cii faanfii, wayee waa en ɓéeɓ amɗoh caa
tesɗa.
26 Binaa laak iñaa mesik cée' wíinoo ga faanfiinaa, ɓéeɓ
cée'cii tesɗa yéeŋ mesiklaataama. Ee binaa cée' wíinoo
ga faanfii eru ndamaa, ɓéeɓ cée'cii tesɗa cërí boki nawa
kineɓluk.
27 Ɗú ɓéeɓpúu, ɗú ɓërí en faanfii Kiristaa, ee ɓaa en ɓéeɓ
garúu ya cée' ga faanfii fiima.
28 Kooh fal ɓuwii ga jaangii fodaama: ya kuliyuki'
apotaa'cii, ya tíkka sëldíiga-Koohcii ga, ya tíkissa jëgírohcii
ga. Lëehí'ta ɓuwii ya on kimín kitum kíntaanɗa tíkka
ga, ɓii ya on kimín kiwëkí' ɗúukoolɗa tíkka ga, ɓii ya
on kimín kidímalohɗa tíkka ga, ɓii ya on kimín kikuliyuk
mboolooɗa tíkka ga, ɓii ya on kimín kiwo' lakcaa ɓo'-
súusúus kelohooɗa han ga kitík.
29 Man enndii ɓéeɓ en apotaa'? Man enndii ɓéeɓ en
sëldíiga-Kooh? Man enndii ɓéeɓ mín kijëgíroh? Man
enndii ɓéeɓ mín kitum kíntaan?
30 Man enndii ɓéeɓ mín kiwëkí' ɗúukool? Man enndii
ɓéeɓ mín kiwo' lakcaa ɓo'-súusúus kelohoo? Man enndii
ɓéeɓ mín kilóogísoh lakciima?

31 Kon, kaantukohat kilaas ga iñcii Helii yisela'í'yii onohi
wëñ kiyakɗa. Diimaɗa nak, mi hayyúu kiteeɓ waas wiliis
waa gën waascii tóohca.

13

Kiwaaroh wëñ kiyak iñaa en tóoh

1 Luu enee an mi mínin kiwo' ɓéeɓ lakcii ɓuwii na ɓan
caa malaakacaa, binaa mi waa'tii ɓuwiinaa, lak mi enndii
dara. Mi man na jëelëelaa en na kitíp wala hanaa en na
kitíp ee ca newoo ga nof.
2 Luu enee an Kooh oninndoo kiyéegaloh wo'eenaa
meyoh gari, mi ínoh kúmpafaa en tóoh, mi laak hel ga iñaa
en tóoh, mi laak ngëm wiyëgísí' waa onanndoo kimín kitool
janjaŋ sah, en an mi waa'tii ɓuwiinaa, lak mi enndii dara.
3 Luu mi warohee ɓéeɓ alaliigoo ɓuwii laakooɗa, mi
eroh ɓan faanfiigoo, fa tëkíru*; binaa mi waa'tii ɓuwiinaa,
iñaama laakɗooroo jeriñ wíinoo.
4 Kiwaaroh taam na kimúuñɗoh, kiwaaroh taam na
kijof ga mooroomfu, kiwaaroh taammbii na ki'iñaan, ka
taammbii na kindamuk, ka taammbii na kiɓëwí' haffu.
5 Ɓaa waarin ɓo' aasoo ga iñaa apohin kaci, ya heeloo rek
iñaa gën gari haŋci, gaawoo ki'ayluk, aboo aylook.
6 Ɓaa waarin ɓo' safaroo ga iñaa júɓpii wayee safari ga
iñaa en kayoh.
7 Ɓaa waarin ɓo' múuñɗi ɓéeɓ hen ga tóoh, ya laaki ngëm
ga iñaa en tóoh, ya laaki yaakaa' ga iñaa en tóoh, ya tooki
kikooruk iñaa en tóoh.
8 Kiwaaroh faayoo. Kiyéegaloh wo'eenaa meyoh ga Kooh
hay kileeh bes; kiwo' lakcaa ɓo'-súusúus kelohoo hay kileeh
bes; kilaak hel hay kileeh ɓan.
9 En ki'enaa, ɗu ínohoo bi mat ee wo'eencii meyoh ga
Kooh ɗu yéegalohiɗa, ɗu wo'ooca bi mat.
10 Wayee iñaa matinɗa hay bëríinaa, iñaa mattii leeh.
11 Wii mi en oomaaɗa, wo'eenndoo enee wo'een oomaa,
halaattoo enee halaat oomaa, helloo enee hel oomaa. Ga dii
mi enin yaakɗa, mi foñin iñaama oomaa enukohiɗa.
12 Watifii wati, ɗu ëlmísi hen fodii ɓaa malak ga seetufaa
lee'tii. Wayee bes waa hay, ɗu hay kihot jemeet ga
hasciigaruu. Watifii wati ɓan, iñii mi ínohɗa mattii,
wayee bes waa hay, mi hay ki'ínoh bi mat fodii dii Kooh
ínohhooɗa.
13 Diimaɗa nak, enaamacii kaahaycii cii cërí lísan kilaak
bi taa', ennda: ngëm, yaakaa' na kiwaaroh; ee wii wëñ ga
kiyakɗa wërí en kiwaaroh.

---

* **13:3 13: 3** Laakin ëegísohcaa wo' daama an: «mi eroh ɓan faanfiigoo, mi ɓëwí' haffoo ga»

14

Kiwo' ga lakaa ɓo'-súusúus kelohoowa na kiyéegaloh wo'eenaa meyoh ga Kooh

1 Kon díirukat kiwaa' mooroommbúu. Kaantukohat kilaas ga iñcii Helii yisela'í'yii onohiɗa, wëñaa ga kiyéegaloh wo'eenii meyoh ga Kooh.

2 En ki'enaa, binaa ɓo' wo' ga lakaa ɓo'-súusúus kelohoonaa, ya wo''ii na ɓuwii, wayee ya wo' na Kooh kep, ndaga ken ínohoo iñaa ya wo'ɗa. Ya wo' wo'eencaa en kúmpa, caa Helii yisela'í'yii onndi kiwo'.

3 Wayee ɓaa yéegaloh wo'eenaa meyoh ga Kooh, wo' na ɓuwii kiyëgísí' ngëmaagaɓa, kidaasɓa na kidëlí' helcaagaɓa.

4 Ɓaa wo' ga lakaa ɓo'-súusúus kelohoo, ya ɓaat kiyëgísí' ngëmaagari ga hafci. Ɓaa yéegaloh wo'eenaa meyoh ga Kooh, ya yëgísí' ngëmaa ɓu-jaangaa ɓéeɓɓa.

5 Mi waarin ɗú ɓéeɓpúu ɗú wo' lakcaa ɓo'-súusúus kelohoo, wayee mi wëñ kiwaa' ɗú yéegaloh wo'een, caa meyoh ga Kooh. En ki'enaa, ɓaa yéegaloh wo'eenaa meyoh ga Kooh ga lakaa ɓuwaa kelohin, yërí wëñ ɓuwaa kilaaki' jeriñ loo ɓaa wo' ga lakaa ɓo'-súusúus kelohoo, wala book ya lóogísoh iñaa ya wo'ɗa, en ɗanaa, ya on ɓéeɓ ɓujaangaa kiyëgís ga ngëmaagaɓa.

6 Mbokcii, binaa mi hay garúu, mi wo' narúu lakaa ɓo'-súusúus kelohoonaa, jeriñii wiida mi laakɗanndúu? Iñaa gënɗa kay, wo'eenaa mi wo'an narúuɗa ínohlukohhúu iñaa Kooh teeɓpoo, wa ínohlukohhúu yen, wa yéegallúu wo'eenaa meyoh ga Kooh wa kijëgí'túu.

7 Malakat ga iñcii típsiɗa, fodii mbiiɓ na riiti: binaa típaagaca koo'tii waasaa, ɓo' mínan na ki'ínoh iñaa mbiiwaa wo'ɗa wala riitaa?

8 Ee ɓan kúlúɓ, binaa típussii bi lee', ɓuwaa ínoh iñaa laakɗanaa, ɓii meyanɓa kiheñohnee?

9 Fodaama ɓan, ɗú wo' lakaa ɓo'-súusúus kelohoonaa, ɓuwaa tuman na bi ɓa ínoh iñaa ɗú wo'ɗa? Madan na ɗú wo' ga uurisii rek.

10 Lakcii ga ëldúnaɗa, ga dii ca hín kiyewinɗa tóoh, waa en ɓéeɓ gaca laakin ɓuwaa laakiwa.

11 Binaa ɓo' wo' lak ee mi kelohoowanaa, ɓaa wo' lakaaɗa mi man gari fodii ɓaa meyoh ín ee ya man garoo ɓan fodii ɓaa meyoh ín.

12 Kon nak, ɗú ɓii ɗú kaantukoh ga kilaas ga iñcii Helii yisela'í'yii onohiɗa, namat kiheel kiwëñí' ga iñaa yëgísɗan ngëmii ɓu-jaangii.

13 Kërí tah, ɓaa wo' lakaa ɓo'-súusúus kelohoonaa, ya
kíimat Kooh onndi kimín kilóogísoh iñaa ya wo'ɗa.
14 Binaa mi kíim Kooh ga lakaa ɓo'-súusúus kelohoonaa,
keeñaagoo waa ga iñaa mi kíimɗa, wayee helaagoo gaa ga.
15 Kon mi jom na kitum? Mi kíim Koohaa, mi kíimanndi
na keeñiigoo ee mi kíimaanndi ɓan heliigoo en ga iñaa mi
wo'ɗa. Mi yeek Koohaa, mi yeekanndi na keeñiigoo ee mi
yeekanndi ɓan heliigoo en ga iñaa mi wo'ɗa.
16 Fu en na kigërëm Kooh na keeñaagaraa doŋ, fu wo' ga
lakaa ɓo'-súusúus kelohoonaa, ɓaa en daama ee en sagac
ga iñaamaɗa mínan na kiwo' «Aameen» ga iñaa fu wo'ɗa
ee lak ya ínohoo iñcaa fu wo'ɗa?
17 En ki'enaa, fu gërëmin Kooh bi jofin, wayee yii en
daama ee sagac ga iñaamaɗa, ngëmaagari, fu ɓaattiiwa
kiyëgísí'.
18 Mi gërëmin Kooh ga dii mi wëñnjúu ɓéeɓpúu kiwo'
lakaa ɓo'-súusúus kelohooɗa,
19 wayee ga ɗuuy jaangu, kiwo' toonaa tiyëtúus taa
ɓo' mín ki'ínoh gënëlloo kiwo' toonaa tijúnni-daaŋkaah
(10.000) ga lakaa ɓo'-súusúus kelohoo.
20 Mbokcii, ɗú en na kihalaat ga yenaa, kaa ɓayat hel
oomaa. Iñaa aaw ga yibóní', madat na oomaa ga, wayee
en ga iñaa aaw ga kihalaataa, enat yaak.
21 Bíduunun ga Këyítfaa an:
«*Ha'mudii wo' an:
Mi hay kiwo' na heetaama ga lakaa ɓa ínohoo,
kooroh ga kúuw ɓuwaa meyoh ín,
wayee bi wati ɓa yahhiiroo kisúkúruk»✡.
22 Kon, binaa ɓo' wo' lakaa ɓo'-súusúus kelohoonaa,
enndii ɓuwaa gëminɗa tahka, wayee iñaama teeɓ ɓuwaa
gëmmbiiɗa an Kooh waa'tii naɓa kiwo'. Wayee binaa
ɓo' yéegaloh wo'eenaa meyoh ga Koohaa, enndii ɓuwaa
gëmmbiiɗa tahka, wayee iñaama en kiteeɓ ɓuwaa gëminɗa
an Kooh waarin naɓa kiwo'.
23 Kon binaa ɓu-jaangaa ɓéeɓɓa hídírukoh, ɓéeɓ aaw
kiwo' ga lakaa ɓo'-súusúus kelohoonaa, ɓuwaa enu sagac
ga iñaama, wala ɓuwaa gëmmbii duum aasu garúunaa, ɓa
wo'anndii an ɗú nam kidof hene?
24 Ee binaa ɓéeɓ aaw kiyéegaloh wo'eencaa meyoh ga
Koohaa, ɓaa gëmmbii duum wala ɓaa en sagac ga iñaama
aas garúunaa, iñaa ya keloh ɓéeɓ wo'ɗa hayyi ki'on kihot
baakaaraagari ee ya ínoh an ya atti'uunun.
25 Fodaama, iñcaa ɗaakukee ga keeñciɗa, ya meydohca
faŋ. Daama ya hay kiyí', ya yíp púk, ya jaamuk Kooh ee ya
wo' ga fíkíi ɓéeɓ an kayoh-kayohɗa Kooh yii ga leeloorúu.

✡ **14:21 14: 21** Malkat Ísayíi 28: 11-12.

Daa ɗú tíinɗan jaangiiɗa

26 Kon mbokcii, iñii yiida jom kilaak? Binaa ɗú hídoh,
yii jom kiyeek Kooh, yii kijëgíroh, yíinoo kiwo' iñaa Kooh
teeƀpi, yiliis kiwo' lakaa ƀo'-súusúus kelohoo, yiliisyaa
kilóogísoh wo'eenaama. Iñcaama tumsat kiƀaat kiyëgísí'
ngëmaa ƀuwaa.
27 Binaa laak ƀuwaa yah kiwo' lakaa ƀo'-súusúus kelo-
hoonaa, ƀo' ƀanak wo'at. Yewin bi yewinaa ƀaahay wo'at
ee enat yíinoo yíinoo, laak ƀaa lóogísohi.
28 Laakkii ƀaa lóogísohanaa, ƀa hanat kiwo' dara ga fíkíi
mbooloomaa, ƀa wo'at ga helƀa eem ga díkaantiƀa na Kooh.
29 Binaa laak ƀuwaa yah kiyéegaloh wo'eenaa meyoh ga
Koohaa, enat ƀo' ƀanak wala ƀaahay ƀaa wo'an ee ƀíinoo
malaksukoh iñaa ƀa wo'ɗa ati kayoh.
30 Wayee ƀo' yiliis yaa en daama, laak iñaa Kooh
teeƀpinaa, yaa en na kiwo'ɗa, ɗekohat.
31 Ɗú ƀéeƀpúu ɗú mín kiyéegaloh wo'eenaa meyoh ga
Kooh, wayee enat yíinoo yíinoo, en ɗanaa ƀéeƀ mín kijaŋ
yen ga wo'eenaa ɗú wo'ɗa ee daasƀa ga ngëmaagaƀa.
32 Ɓuwii yéegalohi wo'eenaa meyoh ga Koohɗa matuu-
nun ga daa ƀa tíidiri iñiima Helii yisela'í'yii onƀa kitumɗa.
33 En ki'enaa, Kooh enndii Kooh logoh-logoh wayee ya
Kooh jam.
Ɗú jom kitum fodii ka tumsi ga ɗuuy tóoh jaangucii ƀuwii
en ƀuu Koohɗa,
34 binaa ɗú hídírukohaa, ƀeticum ƀa ɗekohat. En ki'enaa,
ƀa onussii da kiwo', ƀa jom ki'íis tóoh ga yah yaalcum fodaa
ka bídu ga Waasaa Móyíisɗa.
35 Binaa ƀa waa' ki'ínohaa, ƀa sekat bi ƀa le' kaan, ƀa
meekis yaalƀa. Ɓeti tuuk ga jaangu wo'i, iñaama jekkii.
36 Ɗú fooŋ an wo'eenii Kooh límukoh garúune? Ati ɗú
fooŋ an ɗú doŋ ɗú ƀërí laas gawa?
37 En laakin garúu ƀaa tík hafci an ya sëldíiga-Kooh, wala
an ya yii na Helii yisela'í'yiinaa, ya jomin kitook an iñii mi
bínndúu yii yërí Ha'mudii nakoh.
38 Ee binaa laak ƀaa tookkii iñii mi wo'ɗanaa, ya ínohat
an Kooh tookkiiri ƀan.
39 Kon mbokcii, kaantukohat ga kiyéegaloh wo'eenaa
meyoh ga Kooh wayee kaa hoonohat ken kiwo' lakaa ƀo'-
súusúus kelohoo.
40 Iñaa ɗú tum tóoh, tumatwa daa wëñ kimo' ee hanat
kilaak logoh-logoh.

15

Kimílískaa Kiristaanii

1 Mbokcii, mi enndúu na kiníindís Hewhewii winéwí'wii
mi yéegaleerúu, ɗú laassawa ee ɗú abin gawa bi
wiyëgísinɗa.
2 Hewhewiima wërí onanndúu kimúc binaa ɗú am wa bi
yëgís fodaa mi yéegaleerúuwaɗanaa. Binaa ɗú ammbiiwa
ɗanaa, ngëmiigarúu enin sooy.
3 Mi ɗeƀpúu kijëgí' iñaa mi ga kihaffoo mi laaseeɗa, ee
wërí en an: Kiristaanii kaanin ndaga baakaa'ciigaruu fodaa
ka bídu ga Këyítfaaɗa,
4 ya acussa, ee ga besaa wukaahaywaa ya mílíssa ga
ƀuwaa kaaninɗa fodaa ka bídu ga Këyítfaaɗa.
5 Waa ennda ɗa, ya feeñukka Pee'*, tíkka ga ya feeñukkaa
ƀéeƀ apotaa'caa ƀidaaŋkaah na ƀanakƀaa.
6 Tíkíssa ga, ga waas kíinoo ya feeñukka ga
tëelíbéecaagari iñaa wëñ ƀiƀo' ƀitéemée'-yëtúus (500).
Ga ƀuwaama, laakin ƀuwaa kaan ga wayee iñaa wëñ
gaƀaɗa yii lís kipes.
7 Lëehí'ta, ya feeñukka Saak, tíkka ga, ya feeñukka
apotaa'caa ƀéeƀƀa.
8 Ga ƀuwii ya feeñukɗa, mi yërí mëeñjoh ga, mi yii mi
man na liiraa mattiiɗa.
9 En ki'enaa, mi yërí hanoh fenoo ga apotaa'cii ƀéeƀƀa.
Joobinndoo sah kiƀayu apotaa', ndaga mi dëkee ga kihatal
ga kipes ƀu-jaangii Kooh.
10 Wayee Kooh ga kijofkiigari yërí onndoo ki'en ƀii mi en
ɗa, ee kijofkii ya teeƀpooɗa enndii sooy. Ee sah, mi lëgëyin
iñaa paaf iñii apotaa'cii ƀíinoo lëgëyɗa. Wayee nak enndii
mi, kijofkii Kooh taam naroo ɗa kërí lëgëyka.
11 Waa en mi, waa en apotaa'cii tesɗa, Hewhewiima wërí
ɗí en na kiyéegaloh, ee wërí ɗú gëm.

Ƀuwii kaaninɗa hay kimílísu ƀan

12 Waa ɗí yéegaloh an Kiristaanii mílísin ga ƀuwaa
kaaninɗa, mín na ki'en laak garúu ƀuwaa wo' an kimílís
laakoo?
13 En an kimílís laakoonaa, ya Kiristaanii ƀan mílíssii.
14 Ee en an Kiristaanii mílíssiinaa, iñii ɗí yéegalohɗa
dara gaaga ee ngëmiigarúu enin ƀuucuuc.
15 Ee ƀan, ɗí seedi'ɗin Kooh iñaa laakkii ndaga ɗí
yéegaloh an ya mílísɗin Kiristaanii ee lak ya mílísi'tiiri,
waa an ƀuwaa kaaninɗa mílísanndii.
16 En ki'enaa, en an ƀuwii kaaninɗa mílísanndiinaa, ya
Kiristaanii ƀan mílíssii.
17 Ee en Kiristaanii mílíssiinaa, ngëmiigarúu enin sooy
ee ɗú ƀii lís kikooruk baakaa'ciigarúu.

---

* **15:5 15: 5** Teekaa «Kefaas» wërí wo'u ga bíncii dii.

18 Ee en fodaamanaa, ɓéeɓ ɓuwii kaanu na ngëmaagaɓa
ga Kiristaaniiɗa níili'uunun.
19 En an yaakaarii ɗu laak ga Kiristaaɗa eem ga kipeski-
igaruu ga ëldúna rekaa, laakkii ɓo'-súusúus yaa cal kiyërëm
bi paaffuu.
20 Kayohfii nak fërí en an Kiristaanii lëgísin halaa kimílís,
ee fodaama ya teewohin an ɓuwaa kaaninɗa hay kimílísu.
21 En ki'enaa, ɓo' yíinoo yërí haydoh kikaan, fodaama ɓo'
yíinoo yërí haydoh kimílís ɓan.
22 Fodii dii ɓuwii ɓéeɓɓa hay kikaan ndaga dii ɓa en
wíinoo na Aadamaɗa, fodaama ɓan, ɓéeɓ ɓuwii en wíinoo
na Kiristaaniiɗa, ɓa hay kiɓoyukis kipes,
23 wayee ɓaa en ɓéeɓ na wahtaagari: Kiristaanii lëgísin
halaa, mílísin, ee bëríinaa ya hayisanɗa ɓuwii en ɓuuciɗa
mílísu.
24 Lëehíraa, kileeh ëldúna tík ga: Kiristaanii hay kiɗúbí'
ɓéeɓ iñcii ga díkaanti ɗook na kakayɗa, ɓéeɓ cii en na
kinguuruk ga ëldúnaɗa, ɓéeɓ cii laakin dooli ga ëldúnaɗa,
lëehíraa ya ík Kooh Paamudii nguurii.
25 En ki'enaa, Kiristaanii jom kinguuruk bi ga daa ya togan
ga ɗook ɓéeɓ ɓuwii sagoh nariɗa.
26 Ee kikaan kërí en iñii sagoh na ɓuwii mëeñjoh
kiɗúbíruɗa,
27 ndaga bidu ga Këyítfaa an: «Ya togin ga ɗook tóoh.»
Wayee leerin an wo'eeniima an: «ga ɗook tóohɗa», Kooh
bokkii ga, ya yii ya onndi kitoŋ ga ɗook tóohɗa.
28 Ee binaa Kiristaanii toŋ ga ɗook tóohaa, ya kowukii, ya
hay kitík tóoh ga yah Kooh yii oneeri kitoŋ ga ɗook tóohɗa.
Fodaama Kooh hay kinguuruk, gom ga tóoh.
29 Laakin ɓuwaa bëtísi'uki ga teek ɓuwaa kaaninɗa. En
an kimílís laakoonaa, iñaama laak jeriñii wiida? En an
ɓuwaa kaaninɗa mílíssanndiinaa, ɓa bëtísi'uki ya ga teek
ɓuwaama†
30 Ee ɗí ɓan, iñii tah ya wahtaa en tóoh, ɗí tooni
kumuunndíi ga?.
31 Mbokcii, wóorin an kooh-wíisfaa en tóoh mi hídoh na
kikaan fodii dii wóorinndoo an mi ndamukohirúu ga dii ɗú
en wíinoo na Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruuɗa.
32 En an heñaagoo ga teeraa Efees na rap-luufcaaɗa
eemee ga dii ɓo'-súusúus hotohiwaɗanaa, eneenaa wa
jeriñanndoo ya? En lak ɓuwii kaaninɗa mílíssanndiinaa,

† **15:29 15: 29** Hewhewaama, ken ínohoo daa wa manɗa. Mínin ki'en an laakee ɓaa kaan ee lak ya bëtísi'ussii, ɓo' yiliis tummbaka ga teekci. Laakin ɓuwaa halaat ɓan an iñaama waa' kiwo' an kibëtísi'u, ga waama, man na kiharuk ndaga ɓéeɓ ɓaa taabuk Yéesu ee took kibëtísi'unaa mínin ki'apu.

kon ɗu tumat fodaa ka bídu ga këyítfaaɗa: «Ɗu ñamat, ɗu ani, ndaga kuwis ɗu hay kikaan.»
33 Kaa ɗúkat haffúu ga iñaama: taaboh wibóní' yasohin jíku wijófí'.
34 Soofdohat helciigarúu kayoh-kayohɗa, ɗú íis kibaakaa'. En ki'enaa, laakin garúu ƀuwaa ínohsoo Kooh. Kon ɗú jomin ga kikaci'!

Faanfaa ɗu mílísohu nafaɗa

35 Heyna hay kilaak ƀaa meekisoh an: «ƀuwaa kaaninɗa ƀa mílísan na? Ɓa hayisan na faanfaa man na»?
36 Ɓaama yërí lohoy hel! Binaa ƀo' sok pesohaa pa jom kikaan hen paay bi pa paalaa.
37 Binaa ƀo' en na kisokaa, ya soki pesoh, mín ki'en beli wala pesoh piliis, wayee enndii kedikkaa meyi gaɗaërí ya sokee.
38 Lëehíraa, Kooh meydoh ga pesohpaama kedik, ee ka man ga daa ya waa' ka manɗa: pesohpaa en ƀéeƀ na kedikkaa jom ga kimeyɗa.
39 Iñcii Kooh bínɗa wíinoo bokkii na mooroomci faan. Ɓo'-súusúus faanfaagari man haŋfa, júu' faanfaagari man haŋfa, selcii faancaagaƀa man haŋca, jëncii faancaagaƀa man haŋca.
40 Laakin iñcaa bídu en ga asamaan, laakin ƀan caa en ga kakayfii. Caa en ga asamaanɗa meliclaataagaca manndii na meliclaatii cii en ga kakayfiiɗa.
41 Nohii meliclaatiigawa man haŋwa, ñiidii meliclaatiigawa man haŋwa, olcii meliclaatiigaca man haŋca. Ee sah ku'olkaa en ƀéeƀ manndii na mooroomci meliclaat.
42 Kimílískaa ƀuwaa kaaninɗa yah kiman fodaama: faanfii acsi fodii pesohpaa soku, fa nopin, wayee fa mílísaa, fa nopsisoo bi taa';
43 fii acsiɗa sepi'in ee mínoo dara, wayee fa mílísɗunaa, fa hay kimo' ee líif na ndam na dooli;
44 fii acsiɗa iñaa hotu-faan, wayee fa mílísɗunaa, fa yah faanfaa líif na Helaa Kooh. Waa faanfaa en hotu rek laakin, kon faanfaa líif na Helii Kooh laakin.
45 Ërí tah, bídu ga Këyítfaa an: «Aadama yii deƀ kisakuɗa enin ƀo' yaa íikin. Aadama yii mëeñjoh en Kiristaaniiɗa nak, enin Helii onohi kipesɗa.»
46 Ɓii taam na Helii Koohɗa enndii yërí ɗewi kihay. Ɓii ƀay faanfaa fiƀuucuuc kesiɗa yërí ɗewi paay, lëehíraa, yii líif na Helii Koohɗa han kihay.
47 Ɓii ɗeƀ kiwo'uɗa meyoh ga pëndël kakay, wayee ƀii yukanakyii meyoh asamaan.

48 Ɓu-ëldúna faanciigaɓa man na faanfii ɓii ɗeɓ, saku na
pëndëlɗa ee ɓuwaa yah ga asamaanɗa faancaagaɓa madan
na faanfii yii meyoh asamaanɗa.
49 Fodaama, ɗu nataal Aadama yii saku na pëndël
kakayɗa, ɗu hay kinataal ɓan Aadama yaa meyoh
asamaanɗa.
50 Mbokcii, iñii mi wo''úuɗa wërí en an: faanfaa ɓayin
koynoh na ñíf mínoo kilam Nguuraa Kooh ee iñaa nopin
mínoo kilam iñaa yahhii kinop bi taa'.
51 Mi hayyúu kiwo' iñii yii ee en kúmpa garúuɗa an:
enndii ɗu ɓéeɓpuu ɗu ɓërí yah kikooroh ga kikaan wayee
ɗu ɓéeɓpuu ɗu hay kisúpítu.
52 Iñaama hay kigaaw en fan kiñëpísiruk. Ɗu hay
kisúpítu binaa mbiiwaa mëeñjohanɗa ríiraa. Mbiiwaa
ríiraa ɓuwaa kaaninɗa hay kimílísu, ɓa ɓay faancaa
nopanndii bi taa'. Ɗu nak, ɗu hay kisúpítu.
53 Faanfiigarúu yah kinopɗa hay kisúpítu fa en faanfaa
nopanndii bi taa', ee faanfiima yah kikaanɗa, fa súpítu, fa
en faanfaa kaansisoo bi taa'.
54 Binaa faanfaa yah kinop súpítu faanfaa nopanndii,
ee faanfaa yah kikaan súpítu faanfaa kaananndiinaa, iñii
yii bídu ga Këyítfaaɗa dal kilaak an: «Kooh laakin ndam
wimëtí' ga ɗook kikaan, ka ɗúbin»✡.
55 Éey kikaan ndamiigaraa wada?
Éey kikaan kútúŋkaagaraa kada?✡
56 Kútúŋkii kikaanërí en baakaa', ee baakaa' ɓewohi
dooliigari ga Waasii Móyíis.
57 Kooh kañsat ya yii ya onnduu kilaak ndam ga ɗook
kikaanɗa, kooroh ga Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu.
58 Kon mbokcii mi keeñukinɗa, abat bi yëgís, ɗú tuuk tek
ɗú kaantukohat ga lëgëyii Ha'mudii; ínohat an lëgëyii ɗú
en na kitumi' Ha'mudiiɗa enoo sooy.

16

Hëelísaa nëgírohu kiwosoh ɓu-jaangaa ga Yéerúsaleemɗa

1 Diimaɗa, ɗu paafat ga loo iñcaa jom kinëgírohu kidímal
ɓuwaa en ɓuu Kooh ga teeraa Yéerúsaleemɗa. Tumat ɗú
ɓan fodaa mi nak ɓuwaa ga jaangucaa ga gohaa Galasíiɗa.
2 Dímaasaa en tóoh ɓaa en ɓéeɓ iñaa ya laakiɗa, ya nísat
ga ya faan haŋ ga kaanci. En ɗanaa, ken sekoo mi hayaa,
iñcaama han kinëgírohu.

✡ **15:54 15: 54** Malkat Ísayíi 25: 8. ✡ **15:55 15: 55** Malkat Osee 13: 14.

3 Binaa mi hay dumanaa, ɓuwaa ɗú tananɗa, mi hay
kitík kopa'caa ɗú erohanɗa ga yahɓa, mi wosɓa ɓa ɓayca
Yéerúsaleem, mi bín këyít ɓa ɓaydoh.
4 En sooluk mi ɓan mi karaa, ɓa hay naroo kitaam.

Iñcaa Pool waayuk kitíinɗa

5 Mi hay garúu kihay wayee mi koorohan paay gohaa
Maseduwaan, ndaga mi jom da kikoo'.
6 Mín ki'en mi hayaa, mi en narúu bi sam kimaañ, wala
sah mi yuŋ duma bi fiyoonfii paaf. Ee iñaama hayyúu ki'on
ɗú amɗohhoo ga ɓaawiigoo bi mi le' daa mi aawɗa.
7 En ki'enaa, mi waa'tii rek kikooroh garúu, mi hottúunaa
mi paaf. Mi yaakaarin ki'en narúu bi sam kimaañ, Ha'mudii
onndookanaa.
8 Wayee mi yugan dii ga teerii Efees bi ga hewii Pantakot.
9 En ki'enaa, Kooh lëgísɗinndoo hal wiyaak, waa onan-
ndoo kitum lëgëyiigari dii, hídaa dii ɓuwii mi jom naɓa
kileŋkoh yewinɗa tóoh.
10 Binaa Tímotée le' dumanaa, abatti yah kanak, en ɗanaa
keeñci soos, ndaga fodiigoo ya tum lëgëyii Ha'mudii.
11 Kon ken hanatti ki'eew. Binaa ya en na kiɓoyukaa,
eratti iñaa ya soolukɗa bi ya mín kihay bi garoo. En ki'enaa
mi sekki, ya na mbok-kerceencum ɓenndiɗa.
12 Apoloos mbok-kerceeniigarúu nak mi daasinndi waas
ciyewin kihay garúu ya taam na mbok-kerceencum en na
kihayu dumaɗa, wayee ya waa'tiika kitum diimaɗa, hanaa
ya koluk ganaa, ya hay.

Iñcii mëeñjoh Pool ebil ɓu-Korenti kitumɗa

13 Enat wecen, ɗú am ngëmii bi yëgís. Kaa niikat ee enat
gík.
14 Ɓéeɓ iñaa ɗú tum taabat ga na kiwaaroh.
15 Mbokcii, ɗú ínohin an Estefanaas na ɓu-kaanci ɓërí en
ɓuwaa ɗeɓ kigëm ga Yéesu Kiristaa ga ɓéeɓ ɓu-gohaa Akay
ee ɓa ɓërí en ɓuwaa erohin hafɓa tóoh ga ki'amɗoh ɓéeɓ
ɓuwii en ɓu-Koohɗa. Kon nak mbokcii, mi kíimmbúu,
16 kelohɗat ɓuwaa man fodaama, ɓa na ɓéeɓ ɓuwaa taam
naɓa ga lëgëyumɗa.
17 Keeñnjoo sooseera seɓ ga wii Estefanaas, Footinatiis,
na Akaykiis hayu garooɗa. Ɓa tumɗinndoo iñaa ki'úsaay
hoonohhúu kitumi'tooriɗa
18 Ɓa dëlɗin helloo fodaa ɓa dëlíree hellúuɗa. Kon
mbokcii, ɓuwaa man fodaama, abatɓa yah kanak.

Taŋkoh

19 Ɓu-jaangii ga gohii Aasíiɗa ɓii këñí'túu ga. Akílaas na
Pírísíl, ɓa na ɓuwii hídírukohu ga kaanɓaɗa, ɓii këñí'túu
ga dijófí', ga teekaa Ha'mudii onnduu ki'en wíinooɗa.
20 Mbok-kerceencii en diiɗa ɓéeɓɓa ɓii këñí'túu ga.
Këñɗohat ɓéeɓpúu ɗú mígínoh haf, taam na kiwaaroh.
21 Këñɗohii mëeñjohɗa, mi Pool, mi yërí bínwa na
yahhoo.
22 Laak ɓaa waa'tii Ha'mudiinaa, Kooh cojatti!
Maranataa*!
23 Mi yii kíim Yéesu Kiristaa barkeellúu ɓéeɓpúu.
24 Mi waarinndúu ɗú ɓéeɓpúu, ndaga dii ɗu en wíinoo
na Yéesu Kiristaaɗa.

---

* **16:22 16: 22** *Maranataa* ga lakaa yaawúu'caa wërí en an «Ha'mudii haya!»

Këyítfii fukanakfii Pool bín Ɓu-Korentiɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí en fukanakfii Pool bín kerceencaa ga teeraa Korentiɗa. Ga këyítfaa ya ɗeweeɓa kibíndɗa, ya wo’eeɓa an ya waarinɓa kika’ kiwaaknee. Ya nakeeraɓa ɓan kinëgíroh dímal ki'amɗoh kerceencaa ga Yéerúsaleemɗa, ee ya ga kihafci yërí karanwa kikoo’nee. Wayee ya laassii da kika’.

Iñii tah ya ka'tiiɗa wërí en an Tímotée enee na kiyah Korenti, ya kelohha ga waas loo ɓadukeenaa kerceencaa daamaɗa. Ya wo'see an laakin ɓiyaawúu' daama ɓaa en na kijëgíroh enaama yiliis yaa taabohhii na Hewhewii winéwí'wii Pool yéegalohee daɗa. Ɓa ɓaa wo' ɓan an Pool enndii apotaa’-Kiristaa yukayoh. Tímotée dalla kiɓoyuk ɓéestí' Pool iñcaa ya keloh caama. Keeñaa Pool leehha lool ga iñaama.Ërí tah ya bínnda ɓu-Korenti kiwo'ɓa iñaa ya halaat gaɓaɗa na iñaa tah ya mínndi da kika'ɗa.

Pool wo'in ga këyítfii an ya apotaa' Kiristaanii ee daa ya tumi lëgëyaagariɗa bokkii dara na daa ɓíinoo tumikaɗa. Iñaama tah ɓuwaama kisaŋngi. Ya nakkaɓa ɓan kiguu'guuluk ga ki'eroh dímalaa aaw ga ɓu-Yéerúsaleemɗa. Tíkka ga ya wo''aɓa an ya waarin daama kika' bi ya tapukoh na ɓuwaama íisussii ɓadukeenaagaɓa wibóní'waaɗa.

Pool yëgís ga an ya apotaaraa, ya waa' ɓuwii ínoh dijófí' Hewhewii winéwí'wii, na ɓan ɓéeɓ ínoh an Yéesu yërí en Ha'mudii.

Këyítfii fukanakfii Pool bín ɓu-Korentiɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-11*)
2 - Pool ɓéestí' leŋkohaagari na ɓu-Korenti na jeriñaa límuk gaɗa (*1: 12–7: 16*)
3 - Pool nak ɓu-Korenti kitook kidímaloh (*8: 1-4–9: 15*)
4 - Pool leŋkoh na ɓuwaa wo' an ya enndii apotaa'ɗa (*10: 1–12: 21*)
5 - Iñcii Pool mëeñjoh ki'ebilohɗa (*13: 1-13*)

Këñɗoh

1 Mi Pool, Kooh ga iñaa ya waa', yërí ɓayyoo ki'en apotaa' Yéesu Kiristaa. Mi na Tímotée mbokiigaruu, ɗí ɓërí bínndúu këyítfii fii, ɗú na ɓéeɓ ɓuwii en ɓuu Kooh ga teerii Korentiɗa na ɓéeɓ ɓii en ga gohii Akay ɓéeɓwaɗa.

2 Kooh, Paamudiigaruu, ya na Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu, ɓa barkeelaattúu, ɓa onndúu jam.

Kidëlí' hel ga ɗuuy coonu

3 Ndam aawat ga Kooh yii en Paamudii Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruuɗa. Yërí en Paamudii líifin na yërmaandiɗa
ee yërí en Kooh yii dëlíri helciigaruu saycaa en tóohɗa.
4 Ya yërí dëlíri helciigaríi ga ƀéeƀ coonucii ɗí dayiɗa,
en ɗanaa ɗí ga ɗuuy helaagaríi widëlí'waa waama, Kooh
onndíiɗa, ɗí mín kidëlí' hel ƀiƀo' ƀiliis ƀaa enu ga coonucaa
en tóohɗa.
5 En ki'enaa, fodii dii coonucii ɗí dayi ndaga Kiristaanii
hín kiyewinɗa, Kooh hín ɗa kiyewin kidëlí' helciigaríi,
kooroh ga Kiristaanii.
6 Ɗí day coonucii ciimanaa, kidëlí' helciigarúu tah ee
ƀan ɗú múc. Ee Kooh dëlí' helciigaríinaa, kidëlí' ciigarúu
tah. Fodaama ɗú hay kilaak dooli kikooruk coonuciima ɗí
dayiɗa ƀan.
7 Yaakaarii ɗí laak garúuɗa yëgísin. En ki'enaa, ga dii ɗú
bokin naríi kiday coonuɗa, ɗí ínohin an helciigarúu hay
kidëlɗu ƀan fodii ciigaríi.
8 Mbokcii, ínohat an ɗí dayin coonu ciméeskí' ga gohaa
Aasíi. Coonucaama ƀítee ga ɗookkíi hen bi wëñnjaríi dooli;
ɗí laakséeríi sah yaakaa kipes.
9 Ɗí abeera kon ga haffíi an ɗí hay ki'apu. Iñaama enee
kiteeƀpíi an ɗí jomoo kilík yaakaa'tíi ga haffíi, wayee ɗí jom
kilík yaakaa' ga Kooh, yii mílísi' ƀuwii kaaninɗa.
10 Kooh yiima yërí sommbíi ga kikaankaama ee ya hayyíi
kiƀaat kisom. Ɗí líkin yaakaa'tíi gari an, ya hayyíi kilís
kisom.
11 Ɗú ga kihaffúu, ɗú hayyíi ki'amɗoh ga dii ɗú kíimɗiríi
Koohɗa. Fodaama ƀo' ƀiyewin hay kigërëm Kooh ga daa ya
hay kitaas ga iñcaama ɗú kíimɗanndíi gariɗa.

Pool óolí'ta ƀaawaagari kiyah Korentiɗa

12 Iñii yii nak yërí ɗí ndamukoh: helciigaríi dalin ga an, ga
fíkíi ëldúna, wëñaa ga, ga fíkíirúu, ɗí taabin ga kot cijúwí',
ee ɗí taam ga na keeñ wimórí'. Iñciima meyoh ga Kooh.
Kipes fodaama ayukkii ga kiñaañkiigaríi, wayee Kooh ga
kijofkaagari, yërí onndíika kimín.
13 En ki'enaa, iñii ɗí waa'túu kiwo' ga këyítcii ɗí
bínndúuɗa paaffii iñum ɗú ínoh ga, wum ɗú jaŋfaɗa;
laakkii yen yiliis yaa ɗaakuk ga. Mi yaakaarin an ɗú hay
ki'ínoh bi jof iñii yii,
14 yii, diima deŋ ɗú ínoh ga jutuutɗa: bëríinaa Yéesu
Ha'mudii haysanɗa, ɗú hayyíi kindamukoh fodii dii ɗí ƀan,
ɗí ndamukohanndúuɗa.
15-16 Mi gëmee iñaama hen bi mi ammba an, mi en kiyah
gohaa Maseduwaanaa, mi koorohan garúu paay, ee mi en

na kiɓoyukaa, mi koorohis garúu. Fodaama keeñnjúu soos
waas kanak. Ee ɓan ɗú amɗohhoo kika' kúlkaa Yúudée.
17 Ati iñaa mi abee kitum yaama lúudéeríi garoo hen? Mi
am kitum yenaa, mi kuliyuki'ti halaateen ɓo'-súusúus ga,
bi mi wo'i wo'een kanak «Ehee» na «Ó'óone»?
18 Kooh ínohin an wo'eenaa ɗí wo'eerúuɗa bokéeríi ki'en
«Ehee» na «Ó'óo»,
19 ndaga Yéesu Kiristaa, Kowukii Kooh ɗí yéegalohee ga
ɗuuycúu, mi na Sílaas na Tímotéeɗa, bokkii ki'en «Ehee»
na «Ó'óo»: ya mos ki'en «Ehee» rek.
20 En ki'enaa, ya yërí en «Ehee» ga ɓéeɓ iñcii Kooh
dígohɗa. Kon ɗu wo'i «Aameen» ga teekii Kiristaanii ki'e'
Kooh ndam.
21 Kooh ga kihafci, yërí onndíi, ɗí narúu, kiyëgís ga
Kiristaanii; ya ɓan, yërí tanukkuu ga lëgëyaagari,
22 ya tummba garuu mandargaa teewoh an ɗu ɓuuci;
ya so'ta Heliigari yisela'í'yii ga keeñciigaruu en iñaa dëlí'
helluu ga tóoh yijófí'yii ya faani'tuuɗa.
23 Mi nak, Kooh míninndoo kiseedi', ee mi waatin ga
kumuunndoo: mi waaréeríirúu ki'ek coonu, kërí tah mi
hayissii Korenti.
24 Ɗí hayyii garúu kitoonndúu dooli kilëdí'túu ga dii
ngëmiigarúu jom kimanɗa, ndaga ngëmii ɗú laakɗa
yëgísin. En ki'enaa, ɗí waa'túu ki'amɗoh doonaa keeñnjúu
soos seɓ.

2

1 Iñaama tah mi ga kihaffoo, mi abin an mi ɓoyuksanndii
garúu. Mi saŋngúu kikom iñaa léehɗisan keeñnjúu.
2 En ki'enaa, binaa mi léehí' keeñnjúunaa, laaksanndii
ɓaa sóosíran keeñiigoo, ndaga lak ɗú ɓéeɓpúu keeñnjúu
leehin tak.
3 Iñaama tah mi bínndarúu fodaama* ee mi waaréeríi,
ɓuwaa jomee kisóosí' keeñnjooɗa, ɓa léehí'wa.
Wëerinnndoo an, iñaa sóosí' keeñnjoo wërí sóosí' keeñnjúu
ɓan, ɗú ɓéeɓpúu.
4 Wii mi bínndúuɗa, mi enee ga coonu ciméeskí',
keeñnjoo leehha tak, mooncaagoo caa íifuk. Mi bínndiirúu
kilëehí' keeñnjúu, wayee mi bínndúu doonaa ɗú ínoh dii
kiwaa'kii mi waa'túu hín ki'aŋɗa.

Kibaal ɓaa tooñin

5 Laak garúu yaa léehí' keeñcum ɓuwumaa, ya tumm-
biirooka, ya tummbúuka ɗú ɓéeɓpúu; wala book enndii
kiwo' iñaa hëpaa, ya tumka ɓiɓo' garúu.

---

* **2:3 2: 3** Ga halaat ɓo' ɓiyewin, këyítfii Pool bín fii bokkii na 1 Ɓu-Korenti. Mín ki'en an fa múuy hen.

6 Ɓaama, atti'aa ɓuwaa ɓéeɓ tíkkiɗa dooyin ɗa.
7 Bayalatti kimma, ɗú dëlí' helci, enndiikanaa keeñci hay
kileeh bi hëp.
8 Kërí tah, mi kíimmbúu, teewatti an ɗú waarinndi.
9 Mi bídeerarúu iñaama† kimalaksukohhúu bi mi ínoh ati
ɗú hay kitaabuk tóoh iñaa mi ebiloh.
10 Ɓaa tooñ yaama, binaa ɗú bayallinaa, mi ɓan mi
bayalinndi. En ki'enaa, en an laakin iñaa mi bayalan
ɓaamanaa, ɗú ɓërí tah mi bayalinndi ga fíkíi Kiristaanii.
11 Iñaama mi tummbi doonaa Seytaani laakoo hal
kiɗúkkuu. En ki'enaa, nofaa ya poonɗa appii ken kúmpa.

Jaahli'aa Pool ga teeraa Torowaas

12 Ga wii mi le' teeraa Torowaas kiyéegaloh Hewhewii
winéwí'wii ga loo Kiristaaniiɗa, mi hotta an Ha'mudii
lëgísɗinndoo hal, mi lëgëy daama.
13 Wayee nak helaagoo dallii dara ndaga mi laakkii Tít,
mbokaagoo ga ngëmiiɗa daama. Iñaama tah mi taŋkohha
na ɓu-Torowaas, mi nammba kika' gohaa Maseduwaan.

Ndamii laak ga kitaam na Kiristaaniiɗa

14 Ndam aawat ga Kooh, yii dëkkíi ga kiɓaydoh, ɗí
bok ga húmbalaa ndamaa Kiristaanii. Ya koorohi garíi
ki'ínohlukoh Kiristaanii daa en tóoh fodii dii nget la'koleñ
wesohiɗa.
15 En ki'enaa, en ga Koohaa, Kiristaanii yërí en la'koleñii
winéwí'wii eeñ garíi, wesoh ga ɓuwii aaw ga kimúcɗa, na
ɓan ga ɗuuy ɓii aaw ga kisaŋku'ɗa.
16 Ɓuwii aaw ga kisaŋku'ɗa, wa en gaɓa ngetii kikaankii
haydohi kikaanɗa. Ɓii aaw ga kimúcɗa, wa en gaɓa ngetii
kipeskii haydohi kipesɗa. Kon ɓii yiida, ya haŋci kesi mín
kitum lëgëyaama?
17 Ɗí manndii na ɓiɓo' ɓiyewin ɓaa ɓewi wo'eenii meyoh
ga Koohɗa, ɓa yéegalohiwa kiheel iñaa ɓa laakan ga. Ɗí,
ɗí yéegalohwa na keeñ wimórí' ee ɗí tumka ga fíkíi Kooh,
fodii ɓisúrga Kiristaanii, ndaga Kooh ga kihafci yërí e'tíi
kitum lëgëyiima.

3

Súrgacii lëgëyi' kifiiliimunkii ki'askiiɗa

1 Ɗú fooŋ an ɗí en na kidíŋkaanohis haffíine? Ati ɗú fooŋ
an ɗí soolukin, fodii ɓuwii ɓíinoo, këyítcaa ɗí ɓewohan
garúu, wala caa ɗí eranndúu kidíŋkaanoh haffíi? En
ki'enaa, ɗí laakkii sooli ga këyítcaa manɗa.

---

† **2:9 2: 9** Laakin lóogísohcaa halaatu an Pool waa' kiwo' ga coonucaa ɓu-Korenti mín kitook kiday ga kitum tóoh iñaa ngëmaagaɓa meekisohɗa.

2 Ɗú ɓërí en këyítfiigaríi fiima; fa bídu ga ɗuuy
keeñciigaríi ee ɓéeɓ ínohinfa ee mininfa kijaŋ.
3 Leerin an ɗú en këyítfaa faama Kiristaanii bín
kidíŋkaanohhíi, ɗí haydohhafa garúuɗa. Këyítfiima
bídohussii na laŋka', wayee fa bídohu na Helii Kooh yii laak
kipesɗa. Fa bídussii ga atohcaa pesu kibídohuɗa*, wayee
fa bídu ga ɓo'-súusúus, ga ɗuuy keeñaagari.
4 Ɗí wo' fodaama ndaga ɗí óolukin Kooh, koorohha ga
Kiristaanii.
5 En ki'enaa, ɗí mínoo kiwo' an ɗí ɓërí tum lëgëyaama
ga dooliríi, wayee Kooh yërí onndíika kimín kitum.
6 Kooh yërí onndíi ki'en ɓisúrga ɓaa en na kiyéegaloh
kifiiliimunkii ki'askii. Kifiiliimunkiima enndii kaa bínsee
ga Waasii Móyíisɗa, wayee ka kooroh ga Helii yisela'í'yii. En
ki'enaa, Bíncii Waasii Móyíis ëewdoh ɓo' ga kikaan, wayee
Helii yisela'í'yii onohi kipes.
7 Waasii Móyíis bínsee hen ga atohcaa pesu, ee lee'laataa
ndamaa Kooh hotukka ga. Fíkíifaa Móyíis melicee hen
bi ɓu-Isarayeel mínsiséeríi gafa kimalak. Moona déy
lee'laataama aawee ga kiyím. En lak waasiima ëewdohin
ɓuwii ga kikaanɗa wërí hay, taammba na ndamaa hín ɗa
kiyakaa,
8 ndamii meyoh ga lëgëyii Helii yisela'í'yiiɗa hídan na
kiyak?
9 Waasii Móyíis teewohee an ɓo'-súusúus tooñin Koohɗa,
en an lëgëyiigawa wërí laak ndam fodaamanaa, lëgëyii
Helii yisela'í'yii on ɓuwii ki'abohu ɓiɓo' ɓijúwí' ga fíkíi
Koohɗa, ndamaagawa hídan na kiyak?
10 Kon ɓo' mín kiwo' an ndamaa melicee kuɗewaaɗa
enndii dara ga fíkíi ndamii en na kimelic wati, ee wëñwa
fúufɗa?
11 En ki'enaa, kifiiliimunkaama aawee ga kiyímɗa, en
lak kërí laakee ndam fodaamanaa, kii yah ki'en bi taa'ɗa,
ndamaagaka hídan na kiyak?
12 Kon ɗí laakin yaakaa' dijófí' ga iñaama, kërí tah ɗí
óolukin iñii ɗí tumɗa.
13 Ɗí tumoo fodii Móyíis, yaa úulee fíkíifaagari doonaa
ɓu-Isarayeel hotoo lee'laataama aawee ga kiyím leeho-
hanɗa.
14 En ki'enaa, helcaagaɓa kúnukin, ee bi ga wati, ɓa en na
kijaŋ këyítfaa kifiiliimunkaa kuɗewaakaanaa, iñaa úulɓa
yaama lísi ga, nísukoo. Iñaa úulɓa yaama nak, nísuki rek
ga ɓaa enin wíinoo na Kiristaanii.

---

* **3:3 3: 3** Pool waa' kiwo' ga loo bíncaa pokee kifiiliimunkaa Kooh na ɓuwaagari ee ca bínsee ga atohɗa. Bíncaama ɓéestíree enaamacaa cidaaŋkaahcaa Kooh nakohee, koorohha ga Móyíisɗa.

15 Bi ga wati ɓan, saycaa yaawúu'caa jaŋ Këyítfaa Waasii
Móyíis tóoh, laak iñaa kún helcaagaɓa.
16 Wayee binaa ɓo' ëewruk ga Ha'mudiinaa, iñaama
úulísuk gari.
17 Ha'mudii wo'u diiɗa, Helii yërí ee daa Helii Ha'mudii
enoh tóoh, kilaak-haffu kaa daama.
18 Ɗu ɓéeɓpuu, ɗu ɓii fíkíiciigaruu úulísukinɗa, fodii ga
seetu, ɗu ɓii teewoh ndamii Ha'mudii. Ɗu ɓii súpítuk besaa
en ɓéeɓ bi ɗu man na Ha'mudii ee ɗu aasi ga ndam na
ndam. Iñaama Ha'mudii en Helii Koohɗa yërí lëgëy ka.

4

Coonucii laak ga kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wiiɗa

1 Kooh, ga yërmaandiigari, yërí sassíi kitum lëgëyiima,
kërí tah, ɗí soofoo fenoo ga.
2 Ɗí sagin ki'aas ga iñcii tumsi ɗaakuksi ee ca apohin
kaciɗa. Ɗí ñaañukohhii ken ee ɓan ɗí kalañsohhii wo'eenii
Kooh. Ɗí nami kay kiyéegaloh kayohfii bi lee' lañ, ee ɗí heel
ɓéeɓ ɓuwii tookkíi ga keeñciigaɓa ga fíkíi Kooh.
3 En lak ɓan Hewhewii ɗí yéegalohɗa kúnukinaa, wa
kúnuk ga ɓuwaa aaw ga kisaŋku'ɗa.
4 Ɓa enin ɓuwaa gëmmbii ndaga yibóní'yii tík hafci Kooh
ga ëldúnaɗa nëenɗin helciigaɓa. Ya tahin bi ɓa mínoo
kihot lee'laatii Hewhewii winéwí'wii, wii teewoh ndamii
Kiristaanii nataal Kooh sah-sahɗa.
5 En ki'enaa, iñii ɗí yéegalohɗa enndii kiɓëwí' haffíi,
wayee ɗí ɓëwí Yéesu Kiristaa, bi ɓéeɓ ínoh an yërí en
Ha'mudii. Ɗí ga kihaffíi nak, ɗí tum haffíi ɓisúrgarúu
ndaga Yéesu.
6 Kooh yii wo'ee an: «Lee'laatii melicat ga ɗuuy ñúusii»✡,
yërí melicɗi lee'laatiigari ga ɗuuy keeñciigaríi, ki'onndíi
ki'ínoh lañ ndamiigari melic ga fíkíifii Kiristaaniiɗa.
7 Wayee nak, lee'laatiima man na alal, waa eku garíi,
ɗí ɓii ɗí yëgíssii fodii kataa-banɗa. Fodaama, hotuk
an dooliima widéenawii en garíiɗa meyohhii garíi wayee
meyoh ga Kooh.
8 Ɗí capuunun ɓakaa en tóoh, wayee ɗí pookisukohhii.
Ɗí gekuunun ga ɓakaa en ɓéeɓ wayee hoonohhiiríi kipaaf.
9 Ɗí hataluunun ga kipes wayee Kooh foñnjiiríi. Ɗí
ɓúukuunun jac ga kakay wayee ɗí yahlukkii.
10 Ɗí dëk kikooruk kikaankii Yéesu ga faanciigaríi doonaa
ɓan kipeskiigari hotuk ga faanciigaríi.

✡ **4:6 4: 6** Malkat Sënees 1: 3.

11 Ɗí ɓii ɗí en na kipesɗa, besaa en ɓéeɓ, ɗí hídoh na
kikaankii ndaga kitaam na Yéesu, en ɗanaa, kipeskiigari
hotuk ga faanciigaríi yah kikoo' ga kikaanɗa.
12 Fodaama, kikaankii kii sooŋngíi besaa en ɓéeɓ, en
ɗanaa, ɗú laas ga kipeskii.
13 Ngëmii ɗí laakɗa taabohin na wii ɓii wo' ga Këyítfaaɗa
an: «Mi gëmin, kërí tah mi wo''a»✡; Ee, ɗí ɓan ɗí gëm hen,
kërí tahhíi kiwo'.
14 Ɗí ínohin an Kooh yii mílísi' Yéesu, Ha'mudii ga
kikaanɗa, hayyíi kimílísi' ɓan ga dii ɗí en wíinoo na
Yéesuɗa. Ya hayyíi kihaydoh, ɗí narúu ɓan, ga yahaaci.
15 En ki'enaa, ɗú ɓërí tah ɗí dayi iñaa en tóoh, en ɗanaa,
kijofkii Kooh yoosuk ga iñaa wëñ ga ɓuwiiɗa. Ee fodaama,
iñii wëñ kiyewin ga ɓuwiiɗa, ɓa gërëmi Kooh, ɓa yeeki
ndamiigari.

Ayat kipessuu ga ngëm

16 Iñaama tah ɗí soofoo fenoo ga dara. Luu enee an faan
ɓo'-súusúusfiigaríi fii yasukoh ndaŋ-ndaŋ, fítciigaríi wëñi
ki'en ci'as besaa en ɓéeɓ.
17 Coonuciima ɗí dayɗa, binaa ɗí mëdírohca na ndamaa
ɗí laakan, waa ken mínoo kiwo' daa wa hín kiyak ee waa
leehoo taa'ɗanaa, ɗí hay kihot an coonuciima ɓítoo ee ɓan
ca hay kipaaf; ee Coonuciima waayuki'tíi ndamaama.
18 Iñcaa ɓo' hoti gacaɗa enndii cërí ɗu díiruk, wayee
ɗu díiruk caa ɓo' mínoo kihot. Iñaa ɓo' hotin gari leehin,
wayee yaa ɓo' mínoo kihotɗa yah bi taa'.

5

1 En ki'enaa, ɗu ínohin an faanfiigaruu en taalii ɗu dëkoh
dii ga kakayfiiɗa, luu wa ɓúree, Kooh waayukɗinnduu ga
asamaan tawah, waa ɗu dëkohan. Kaanfaama hëwírohusii
na yah ɓo'-súusúus ee fa yah bi taa'.
2 Diima deŋ, ɗu ɓii íin ga ɗuuy faanfiigaruu fii, ɗu waa'
rek Kooh ekkuu faanfiiruu ga asamaanɗa.
3 Binaa ɗu ekukfanaa, ɗu enoo ɓuwaa ɓayyii faan.
4 Iñaa ɗu wëñ kimaañ ga kipessuu ga ɗuuy faanfii ɗu ɓay
ga ëldúnaɗa tóoh, ɗu dëkan ga ki'íin ndaga yiɓítí'yii ɗu
koorukɗa. Enndii an ɗu waa' kikaan, ɗu meyoh ga faanfii
ɗu ɓay ga ëldúnaɗa. Nam ki'en kay an ɗu waa' ki'ekuk
faagaruu ga asamaanɗa, doonaa iñii jom garuu kikaanɗa
nuu' ga ɗuuy kipeskii leehoo taa'ɗa.
5 Kooh ga kihafci, yërí sakkuu ɗu aas ga kipeskaama; ya
so'ta garuu Heliigari en iñii ya ɗeɓpuu kiwa' ga ɓéeɓ iñcii
ya faani'tuuɗa.

✡ **4:13 4: 13** Malkat Kañcaa 116: 10.

6 Kon fodaama, saycaa en tóoh, ɗu ɓii am yaakaa'. Ɗu
ínohin an, iñaa ɗu wëñ kimaañ kipes ga faanfiigaruu fiima
tóoh, ɗu ɓaa úsaay dii ɗu yah kidëk na Ha'mudiiɗa.
7 En ki'enaa, ɗu tíidoh ngëmii, wayee enndii ga iñaa ɗu
hot.
8 Ɗu abin yaakaa' wiyaak, ee ɗu wëñ kiwaa' kitagoh na
faanfii fiima, ɗu ka' kidëknee ga yahaa Ha'mudii.
9 Iñaama tah, waa ɗu pes ga faanfii fii, waa ɗu tagoh nafa,
iñaa ɗu díirukɗa yërí en ɗu neɓloh Ha'mudii.
10 Kayoh, ɗu ɓéeɓpuu, ɗu hay kimos kituuk ga fíkíi
Ha'mudii, ya atti''uu, ɓaa en ɓéeɓ laas fayaagari ga iñaa ya
tum ga kipeskaagari ga faanfaamaɗa: ennda yijófí', ennda
yibóní'.

Kiristaa júwohirinnduu na Kooh

11 Kon ɗí ínohin iñii en kiniik Ha'mudiiɗa,ërí tah ɗí
ɓii heel kinook ɓuwii ga ngëmii. Kooh nak ínohin ɓuwii ɗí
enɗa, ee mi yaakaarin an, ga ɗuuy keeñnjúu ɓan, ɗú ínohin
ɓuwii ɗí enɗa.
12 Ɗí heellii kidíŋkaanohis haffíi garúu. Nam ki'en an
ɗí waa'túu ki'on iñaa ɗú ndamukohan garíi; en ɗanaa ɗú
laak iñaa ɗú lofan ɓuwum malaksoo iñaa en ga keeñɓaɗa,
ɓa ndamukohi iñaa hotukin na hasɗa.
13 En an ɗí enukoh kidofaa, Kooh tahka, ee ɗí enukoh
kiñaañaa, ɗú tahka.
14 En ki'enaa, kiwaa'kii Kiristaanii waa'tíiɗaërí laakkíi
ga iñaa en tóoh. En ki'enaa, wëerinndíi an, en an ɓo' yíinoo
yërí kaani' ɓuwii ɓéeɓɓanaa, kon baanaa ɓuwii ɓéeɓɓa
kaandohuunun.
15 Ya kaanin ndaga ɓéeɓ, en ɗanaa, ɓuwii en na kipesɗa,
ɓa pessisoo ndaga hafɓa wayee ɓa pesɗan ɓii yiima kaan,
mílíssa ndaga ɓéeɓɗa.
16 Kon, diimaɗa, ɗí malakissii ken fodii dii ɓu-ëldúna
hotohiɗa. Ee sah, luu enee an Kiristaanii, kuɗewaa ɗí
malakoheeri fodii dii ɓu-ëldúna hotohiɗa, diimaɗa, ɗí
malakohissiiri fodaama.
17 Binaa ɓo' en wíinoo na Kiristaaniinaa, ya enin ɓo' yi'as:
iñaa yimëgëtí'yaa karin, yi'as yërí en ga.
18 Kooh tumin iñciima tóohca, ya yii ya júwohi'tuu na
hafci, kooroh ga Kiristaaniiɗa, ee ya sassíi diima kijangat
kijúwohkaagari kaama na ɓuwiiɗa.
19 En ki'enaa, Kooh kooroh ga Kiristaanii, ya júwohi'ta ɓu-
ëldúna na hafci, ee ya toppiiɓa ga baakaa'cii ɓa tumɗa. Ya
díŋkaaninndíi kiyéegaloh kijúwohkiigari na ɓuwiiɗa.
20 Ɗí ɓërí Kiristaanii wos kiwo' ga teekiigari, ee man na
Kooh ga kihafci yërí en na kiwo' narúu koorohha garíi. Ɗí
ɓii kíimmbúu, ga teekii Kiristaanii, tookat kijúwoh na Kooh.

21 Kiristaanii mosoo kilaak ƀaakaa'ɗa, Kooh koorinndi
ƀaakaa'ciigaruu. Ya tumin iñaama, doonaa ɗu ƀii ɗu en
wíinoo na Kiristaaniiɗa, Kooh abohhuu ƀiƀo' ƀijúwí'.

6

1 Kon ɗí ƀii ɗí taam na Kooh ga lëgëyiiɗa, ɗí ƀii
dímalukkúu: barkeelii Kooh barkeellúuɗa hanat ki'en
sooy.
2 En ki'enaa, Kooh wo' ga Këyítfaa an:
«Ga wahtaa wa jekohɗa,
mi tumi'taraa iñaa fu kíimɗa.
Ga ƀesaa mi jommbaa kimúsalɗa,
mi foolla ki'amɗohhaa»✡.
Malkat, wahtii wii siiy wërí jek ga; wahtii wii wërí en ƀes
kimúc.
3 Lëgëyii Kooh ɗí en na kitumɗa, ɗí waa' ken laakoo dara
iñaa ya wo'an ga yibóní'. Kërí tah, ga iñaa mín ki'en tóoh,
ɗí waa'tii kitum dara iñaa ekan ƀo' ga kikeen ga ƀaakaa'.
4 Ɗí teewohi an ɗí ƀisúrga Kooh ga ƀéeƀ iñaa en tóoh:
iñcii ɗí dayɗa, ennda mesiklaatcii, coonucii, na kilëykii
dawiríiɗa, ɗí koorukica hen taam na kimúuñ kiyaak;
5 ɗí feekuunun, ɗí laguunun ga kasu, coow taabukinndíi
daa en tóoh ee ɗí gítínuunun ga kitum lëgëy ciméeskí', pëní
fayaaŋ joobinndíi, ee ɗí arukin.
6 Ɗí teewohi an ɗí ƀisúrga Kooh, ga kiset keeñ, ki'ínoh
iñaa en kayoh, kimúuñ, kijof, kitaam na Helii yisela'í'yii,
kiwaaroh kayoh-kayohɗa,
7 kijangat kayohfii kesi, na kitaam na doolii Koohɗa. Waa
ɗí sooŋ, waa ɗí som haffíi, kijúƀ kërí en ganaaycii ɗí ƀayiɗa.
8 Ɗí e'sin cée', ɗí ñaawalsin. Ɗí wo'ɗusin yibóní', ɗí
wo'ɗusin yijófí'. Ɗí malakohsi kaakoh-saboh ee moona ɗí
wo' kayohfii.
9 Ɗí tíksi ƀuwaa ken ínohooƀa ee moona déy ƀéeƀ
ínohinndíi. Ɗí tíku ƀuwaa tesƀa kikaan ee moona ɗí ƀii
lís kipes. Ɗí tíksi iñaa meskin ee moona ɗí apsoo.
10 Ɗuwii lëehíri keeñnjíi hen rek ee moona ɗí dëk ga
kineƀluk. Ɗí tíku nduul ee moona ɗí onin ƀo' ƀiyewin
kihóomí'. Ɗí tíku ƀuwaa laakoo tús ee moona ɗí laakin
iñaa en tóoh.
11 Ɗú, fiiliimunciigaríi ga teerum Korentiɗa, ɗí wo'in
narúu faŋ, ɗí ɗaakkiirúu dara ee ɗí ekinndúu ga keeñnjíi.
12 Enndii an ɗí waa'tiirúu, ɗú kay, ɗú ƀërí waa'tiirii.
13 Kon mi wo' narúu fodii ƀaa wo' na ƀitowuci:
keeñukattíi fodii dii ɗí keeñukkúuɗa; ekattíi ga keeñnjúu.

Kaa aasukohat na yiifa'

✡ **6:2 6: 2** Malkat Ísayíi 49: 8.

14 Kaa aasukohat na ɓuwaa gëmussii ga Yéesu. Ɓuwaama
enndii ɓa gën ga kitaaboh. En ki'enaa, kitaabohkii kiida mín
kilaak ga díkaanti iñaa júwin na iñaa joffii? Lee'laat mínan
na ki'akitukoh na ñúus?
15 Mínan na ki'en Kiristaanii júwoh na Seytaani? Ɓaa gëm
ga Yéesu aasukohan na, na ɓaa gëmmbii gari?
16 Kaanfii Kooh mínan na akitohu na koofcii yiifa'cii? En
ki'enaa, ɗu ɓërí en Kaanfii Kooh yii laak kipesɗa, fodaa ya
ga kihafci ya wo'kaɗa an:
«Mi yah kidëk naɓa, mi taabi naɓa,
mi yërí yah ki'en Koohyiigaɓa,
ɓa ɓërí yah ki'en heetiigoo»✡.
17 Ërí tah, Ha'mudii wo''a an:
«Meyat ga díkaantiɓa, ɗú en haŋ.
Kaa ɗewat ga dara iñaa settii.
Fodaama mi hayyúu kitook ga yahaaroo✡
18 Mi yah ki'en paamun garúu,
ee ɗú en ɓitowuroo: ennda yaal, ennda ɓeti.
Iñaama, yërí Ha'mudii mín ga tóohɗa wo'»✡.

7

1 Kon nak, ɗú ɓii mi keeñukinɗa, waa Kooh díginnduu
iñcaama tóoh, ɗu sétírat haffuu ga tóoh iñaa líiɓɗi faan
na hel. Ɓu guu'guulukat, kipeskiigaruu sela' bi mat, ee ɗu
taam ga na kiniik Kooh.

Iñaa sóosí' keeñaa Poolɗa

2 Onattíi ɓak ga keeñciigarúu. Ɓí tooñnjii ken, ɗí yahi'tii
ken, ɗí ɗúkkii ken kiñam ga anaŋci.
3 Mi wo''ii iñuma kiyammbúu yen. En ki'enaa, mi wo'eera
kumëeñí' an ɗú ɓii ga keeñciigaríi waa ɗí kaan, waa ɗí pes.
4 Mi óolukinndúu lool ee mi bakukohinndúu lool. Hídaa
coonucii ɗí dayiɗa, dii ca hín kiyewinɗa tóoh, helloo dalin
lool ee Keeñiigoo soosin seɓ.
5 En ki'enaa, ga wii ɗí le' gohii Maseduwaanɗa, faanndíi
íikarukkii ga fen, ɗí dayin coonufaa en tóoh: ɗí dëkee ga
kileŋkoh na ɓuwii ee ga keeñnjíi ɓan, ɗí enéeríi ga jam.
6 Wayee Kooh yii dëlíri helcii ɓuwii abissii yaakaa'ɗa,
dëlí'ta hellíi ndaga hayaa Tít.
7 Enndii rek ga daa ya hayɗa tah, wayee na ɓan ga
daa ɗú dëlírin helaagariɗa. Ya ɓéestírinndíi dii ɗú
hínndoo kiɗoorukɗa na dii keeñnjúu hín kirécuk iñaa ɗú
tíkeerooɗa, na ɓan dii ɗú tuukin tek ga kifa'ɗohhooɗa; ee
iñaama tahin keeñnjoo wëñin ɗa kiɓaat kisoos.

✡ **6:16 6: 16** Malkat Léwítík 26: 12; Esekíyeel 37: 27. ✡ **6:17 6: 17** Malkat Ísayíi 52: 11; Esekíyeel 20: 34,41. ✡ **6:18 6: 18** Malkat 2 Samiyeel 7: 8,14; 1 Koroník 17: 13.

8 Mi ínohin an, këyítfaa mi bídeerúu kuɗewaaɗa
lëehíreera keeñnjúu, ee mi récukkiika. En ki'enaa, mi
récukeeraka ndaga mi hoteera daa ka mesikeerúu, luu
enee an maañnjiiɗa, wayee diima mi récukissiika.
9 Hanaa kay mi neƀluk ga hen sah, ee enndii ga daa
keeñnjúu leeheera gaɗa, wayee en ga daa keeñ-leehaama
ekinndúu ga kisúpít kipesɗa. Keeñ-leehaama Kooh yërí
waareeka. Kon ɗí tooñnjiirúu ga dara.
10 En ki'enaa, keeñ-leehaa meyoh ga Kooh haydohi
kisúpít kipeskaa ëewdohi ƀo' ga kimúc, ee iñaama laakoo
kirécuk. Keeñ-leehaa meyoh ga ëldúna nak límí kikaan.
11 Malakat rek keeñ-leehaama meyoh ga Koohɗa, iñaa
wa lím garúuɗa: ɗú gaawwa kikoluk, ɗú bayalukka, ɗú
récukka, ɗú niikka Kooh, ɗú ɗoorukkaroo, ɗú kaantukohha
ga, ɗú ko'ta ƀaa tooñɗa. Ga kihaffúu, ɗú teewohin ga ƀakaa
en ƀéeƀ an ɗú setin wic ga iñaama.
12 Kon nak, binaa mi bínndúunaa, ƀaa tooñɗa tahhiika,
ƀaa tooñuɗa ƀan tahhiika. Mi bínndúu, doonaa, ga fíkíi
Kooh, ɗú mín kihot dii ɗú hín kisafa' garíiɗa.
13 Iñaama tah ɗí abin yaakaa'.
Ɗí eemmbii rek ga ki'am yaakaa', wayee ɗí neƀlukin lool
ga dii keeñaa Tít hín kisoos ndaga daa ƀéeƀpúu, ɗú dëlɗin
helciɗa.
14 En an mi ndamukoheerarúu ga fíkíicinaa, mi laakkii
kaci ga. Fodii ɗí wo'irúu kayoh saycaa en tóohɗa, iñaa ɗí
ndamukee Tít ga loorúuɗa enin kayoh.
15 Binaa ya níindísuk ga daa ɗú kelohɗeerari ga tóohɗa,
na daa ɗú tookeeri ga ɗuuycúuɗa, taammba na kiniikki na
ki'e'ti cée'ɗanaa, ya wëñirúu ɗa kiwaa'.
16 Keeñnjoo nak soosin ga dii mi mín kilaak yaakaa' garúu
ga iñaa en ƀéeƀɗa.

8

Kisafa' ga kidímal ƀuwii Kooh

1 Mbok-kerceencii, ɗí waarin ɗú ínoh iñaa kijofkaa Kooh
lím ga jaangucaa ga gohaa Maseduwaanɗa.
2 Ƀuwaama kooruunun ga coonu ciméeskí' wayee hoono-
hhii keeñƀa soosee hen seƀ; ee, hídaa kinduulkaagaƀa, daa
ka hín kiméeskí'ɗa tóoh, ƀa onohha iñaa hoomin.
3 Mi mínin kiseedi' an ƀuwaa, ƀa onohha iñaa ƀa mínɗa
bi paaffa sah daa dooliƀa eem ee ƀa sekkii kinaku.
4 Ƀa ƀërí nameeríi kitaabuk, ƀaa kíim kibokidohu ga
ƀuwaa yah kinëgíroh dímalaa aaw ga ƀuwaa en ƀuu Kooh
ga Yéerúsaleemɗa.

5 Ɓa paafin sah iñaa ɗí séentukee gaƀaɗa. Ɓa ɗeƀ ki'eroh
hafƀa ga Ha'mudii paay, tíkka ga, ƀa erohha hafƀa garíi
fodaa Kooh waa'kaɗa.
6 Tít yërí ɗeƀ kituuki' loo kinëgíroh dímal ga kaanndúu,
ërí tah ɗí dímalukkari ya ƀoyukis garúu kilëstí' lëgëyaa
wijófí'waa waama.
7 Waa ɗú hóomɗin ga iñaa en tóoh, ennda ga ngëmii,
ennda ga kimín kiwo', ennda ga ki'ínoh yen, ennda ga
kikaantukoh ga iñaa en tóoh, ennda ga kiwaarohkii ɗí
teeƀpúu en garúuɗa. Fodaama tumat tóoh ɗú hóomí' ga
ki'amɗoh ga dímaluma ƀan.
8 Mi enndiirúu na kiwo' iñaa ɗú jom kitumɗa; mi wo'
ga loo ƀuwaama ga daa ƀa kaantukohi ga kidímalohɗanaa,
mi waa' man, ɗú ƀan, ɗú teewoh kiwaarohkii laak ga
díkaantirúuɗa dii ka hín kiwóo'ɗa.
9 En ki'enaa, ɗú hotin dii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu
hín kijof garuuɗa: ya yii ya enee ƀaa hóomɗin, ya tummba
hafci ƀaa laakoo ee ɗú ƀërí calallika. En ɗanaa, kooroh ga
kilaakookaagari kaamanaa, ɗú hóomí'.
10 Mi wo''úu helloo doŋ ga iñuma: ɗú ƀii kisaah, ɗú
ɗewee ƀéeƀ kiwo' an ɗú hay kidímaloh ee ƀan ɗú ɗeƀpa
kidímalohɗa, iñaa gën garúuɗa wërí en an ɗú kaantukoh
ga,
11 ɗú lëstí' lëgëyaama kimma. Keeñaama ekeerúu ki'am
iñaama ya tumuɗa, ekattúu ƀan ga kilëstí'wa, ee enat ga
iñaa ɗú mín.
12 Binaa fu onoh fodaama ee le' keeñaagaraanaa, Kooh
hay kitook iñaa fu onohɗa. Ya ínohin an fu laak iñaama ee
ya meekisohhii iñaa fu laakoo.
13 Wo'ussiirúu an kiwaa' ƀuwii laak tahat bi ɗú en ga sooli
rek, wayee ƀéeƀ bokat kihídí'.
14 Diima deŋ, ɗú hóomɗin, kon dímalat ƀuwii
soolukinɗa; Kooh tum bes ƀa wëñí'túu ee ɗú laak soolinaa,
ƀa amɗohhúu, ƀéeƀ bok hídí'.
15 Fodaama, ka bídu ga Këyítfaa an:
«Ɓaa balawee yewinɗa, hëpɗéerii ga dara,
ee ƀaa balawee jutuutɗa ñakéerii dara.»*

Tít na ƀuwaa taabee nari Korentiɗa

16 Ndam aawat ga Kooh yii on Tít, fodii garíi, kitook
kikaantukoh ga loorúuɗa.
17 Tít tookka iñaa ɗí kíimmbiɗa; ee ya waaree kigaaw
kihay garúu hen bi, ya sekkiika kinaku ya kolukka yaa hay.

---

* **8:15 8: 15** Malkat Eksoot 16: 18: wo' ga daa ƀu-Isarayeel balaƀsee ñamahaa wo'u «maan», Kooh ereeƀa ga ëgí'-dúndagaaɗa

18 Ɗí wosin mbok-kerceen yiliis ya taam nari. Mbokaama,
ɓéeɓ jaangucii bakinndi ga lëgëyii kiyéegaloh Hewhewii
winéwí' wii ya tumɗa.
19 Ɓaatta ga, ɓu-jaangucii ɓërí tanndi ya taam naríi ga
ɓaawii ɗí yah kika' kiwarohnee iñcii onohuɗa. Lëgëyiima
wijófí'wii ɗí tumwa ki'on Ha'mudii ndam na kiteewoh an
ɗí waarin ɓuwii ki'amɗoh ga ɓan.
20 Ɗí tum iñaama doonaa ken laakoo iñaa ya ñarohanndíi
ga dii ɗí tuukuk ga dímalii wihóomí'wii nëgírohuɗa.
21 Iñaa ɗí heel tóoh wërí en kitum bi jof ee eemmbii rek
ga iñaa newin Ha'mudii wayee ɓan ga iñaa newin ɓuwii✡.
22 Ɗí wosin ɓan mbokkíi yiliis† ya taam na ɓuwaama.
Ya nak, ɗí malaksukohinndi waas ciyewin ee ɗí hotin
an ya tookin kikaantukoh, ee diima deŋ ya wëñin kitook
kikaantukoh ndaga ya óolukinndúu dijófí'.
23 En ga ɓak Tít na kihafcinaa, ɗí ɓërí taabi, ɗí ɓërí
bok kilëgëy ga ɗuuycúu. En ga loo mbokcaagaruu ɓaama
taam nariɗanaa, ɓu-jaangucii ɓërí wosɓa ee ɓa lëgëy ki'on
Kiristaanii ndam.
24 Kon teewatɓa an ɗú waarinɓa kayoh-kayohɗa, en
ɗanaa ɓu-jaangucaa ɓaama tooku an ɗí laakin kayoh ga dii
ɗí ndamukohirúuɗa.

9

Dímalaa aaw ga ɓuwaa enu ɓuu Kooh ga Yéerúsaleemɗa

1 En ga loo dímalaa aaw ga ɓuwaa en ɓuu Kooh ga
Yéerúsaleemɗanaa, calissii mi bínndúu ga.
2 En ki'enaa, mi hotin an ɗú tookin kidímaloh ga
keeñnjúu ee mi ndamukohinndúu ga ɓu-Maseduwaan*, mi
wo'eeɓa an: «Wii kisaah, laak ɓu-Akay tuukuunun tek ga
kidímaloh.» Dum ɗú kaantukoh ga kidímalohɗa yëngëlin
ɓiyewin gaɓa.
3 Mi yii wosohhúu kon mbok-kerceencum ɓuma ɓa
amɗohhúu, en ɗanaa iñaa mi ndamukoheerúu ga loo
dímalumaɗa eemoo ga wo'een rek, wayee dímalumgarúu
cooki' fodaa mi wo'kaɗa.
4 Enndiikanaa, laak ɓu-Maseduwaan ɓaa taam naroo
hayu duma, laakussúu ɗú waayukkii daranaa, ɗí hay kilaak
kaci ga dii ɗí óolukinndúuɗa; ee mi wo'issii ɓan faa ɗú yah
ga kiɓewohɗa.
5 Ërí tah, mi ammba an gënin mi wos mbok-kerceencum
ɓuma, ɓa ɗëwírukkoo garúu, ɓa toputu' iñcaa ɗú dígohee

✡ **8:21 8: 21** Malkat Liiwuk 3: 4; Room 12: 17. † **8:22 8: 22** *Mbokkíi yiliis* ɓo' yiliis yërí wo'u daama, yaa ínohukkii dijófí'. Mëdírohat 8: 18 na 8: 23

* **9:2 9: 2** *Ɓu-Maseduwaan* waa' kiwo' kerceencaa ga jaangaa teeraa Filiip, waa Tesaloník, waa Beree, Malkat ɓan 1: 16

ki'onoh. Fodaama, mi laak dímalaama hídohinaa, iñaama hay kiteewoh an ɗú onoh na keeñnjúu, wayee enndii an ɗú gítínu hen.

Ɓaa sok yewin, píikan yewin

6 Ínohat iñii laak yii: ɓaa sok jutuut, píikan jutuut; ɓaa sok yewin, píikan yewin.
7 Kon nak, ɓaa en ɓéeɓ erohat iñaa keeñci hatin. Ya hanat kirécuk yen ga ee ka hanat ki'en gítín gari. En ki'enaa, Kooh waarin ɓaa onohi ee taam ga na keeñ wisóosí'.
8 Ya míninndúu ɓan kibarkeel bi ɗú hóomí' ga iñaa en tóoh, en ɗanaa ga wahtaa en ɓéeɓ, ɗú laak tóoh iñaa ɗú sooluk kipay sooliciigarúu; ɗú tesi' yewin yaa onanndúu kitum yijófí'yaa mín ki'en tóoh.
9 Fodaa ka bídu ga Këyítfaaɗa an:
«Ya oni ɓuwii laakooɗa na keeñaagari ɓéeɓwa
ee kijofkiigari yah bi taa'.»✡
10 Kooh yii oni línoh tesohtaa ya sokan, yii oni ɓuwii iñaa ɓa ñamanɗa✡, hayyúu ki'on bi dooy fodaama, ɓéeɓ iñcii ɗú soolukɗa, ya límírohca, en ɗanaa, ga kijofkiigarúu ɓiɓo' ɓiliis laasu ga ɓéeɓ iñcaama.
11 Ya hayyúu ki'on kihóomí' ga iñaa en ɓéeɓ, doonaa ɗú mín ki'onoh na keeñnjúu ɓéeɓwa, ee ɓiyewin hay kigërëm Kooh ga iñcii ɗí yahɓa kiwaroh, ee meyoh garúuɗa.
12 En ki'enaa, dímalii ɗú en na kinëgírohɗa, jeriñiigawa eemmbii rek ga kipay soolicii ɓuwii en ɓuu Koohɗa, wayee ɓan, wa hay kitah ɓuwii yewin lool kigërëm Kooh ga iñaama.
13 Binaa ɓa malak ga dímalii ɗú nëgíroh aaw gaɓaɗanaa, ɓa hay kigërëm Kooh ga dii ɗú teewoh fodaama an ɗú gëmin ga Hewhewii winéwí'wii ga loo Kiristaaniiɗa. Ɓa hayyi kigërëm ɓan ga dii ɗú tookin ga keeñnjúu kiwaroh naɓa iñcii ɗú laakɗa, ɓa na ɓéeɓ ɓuwii ɓíinoo.
14 Ɓa ɓii kíimi'túu Kooh kiteewoh an ɓa keeñukinndúu lool ndaga dii barkeelii Kooh barkeellúu paafin iñaa en tóohɗa.
15 Ndam aawat ga Kooh ndaga iñcaa ya onoh ee ken mínooca kiwo' bi leehɗa.

10

Pool taas ga iñcaa ya yabu ga lëgëy ki'apotaa'kaagariɗa

1-2 Mi Pool, ɓuwii wo' an, mi en narúunaa, mi soos seɓ, ee an mi úsaayyúunaa mi tamoh jír. Mi yii kíimmbúu ga teekii Kiristaa yii lewetin ee jofinɗa, kaa ekattoo ga kitamoh ga ɗookkúu binaa mi hay garúunaa. Laakin garúu ɓuwaa wo'

✡ **9:9 9: 9** Mëdírohat na Kañcaa 112: 9. ✡ **9:10 9: 10** Mëdírohat na Ísayíi 55: 10.

an ɓadukeeniigaríi iñaa ɓadukeen ɓo'-ëldúna kesi. Kon nak binaa mi hay bëríinaa, ɓuwaama, mi hay naɓaka kidígoh ee iñaama wëerinndoo.

3 Kayoh, ɗí ɓii pes ga kakayfii fodii ɓéeɓ ɓuwii, wayee heñii ɗí en na kiheñohɗa enndii ga dii ɓu-ëldúna heñohiɗa.

4 Ganaaycii ɗí ɓay kiheñohɗa meyohhii ga ɓu-ëldúna; ca en ganaaycii cilëekí'-doolicii meyoh ga Koohɗa, ee ca enohu kiɓúuk ɓéeɓ dooli waa yípuk gík nëenɗì ɓuwiiɗa. Ɗí ɗúbí' halaatcii taabohhii na kayohɗa,

5 na ɓan ɓéeɓ kiɓëwí'-haffukaa hoonoh ɓuwii ki'ínoh Kooh, ɗí am níp halaataa mínin ki'en tóoh, ɗí haydohwa ga kikelohi' Kiristaanii.

6 Binaa ɗú kelohi'tíi ga tóohaa, ɗí tuukin ga kimókí' ɓéeɓ ɓaa kelohi'tii Kiristaanii.

7 Malaksukohat iñcum dum ca laakohɗa. Binaa laak ɓaa wo' ga hafci an ya yuu Kiristaaniinaa, ya ekat ga helci an ɗí ɓan, ɗí ɓuu Kiristaanii fodaagari.

8 Ha'mudii kuliyuki'tíi ga fíkíirúu kituuki' ngëmiigarúu, wayee enndii kiɓúukwa; ee luu enee an mi ndamukin ga iñaama bi hëpin, enoo kaci garoo.

9 Mi waa'tii kiman na ɓaa heellúu kitíital ga këyítcii mi bídirúuɗa.

10 En ki'enaa, laakin ɓuwaa wo'i garoo an: «Iñcii ya wo'i ga këyítcii ya bídiɗa ɓítin ee tamohin, wayee binaa ya en ga ɗuuycuunaa ya laakoo fít ee ya wo'i wo'een heeyoh.»

11 Ɓaa wo' iñaama ɓéeɓ, wóoratti an dii wo'eencii ɗí bídi ga këyítcii manɗa, binaa ɗí hay duma bëríinaa, tumeencaagaríi yah kiman fodaama deŋ.

12 Ɗí sah, ɗí kaañoo kihídí' haffíi wala kimëdíroh haffíi na ɓuwaama ndami hafɓaɗa. Ɓa hayaa, ɓa ɓeɓ hafɓa nataah, waa ɓa natan hafɓa gawa, ɓa mëdíroh hafɓa na hafɓa. Iñaama enndii kidof moose?

13 Ɗí nak, kindamukkiigaríi laakin daa ka eem. Ɗí paafanndii keki'kii sassii Kooh fíisi'tíi, onndaríi ɓan kihay bi garúuɗa.

14 Enee an sasiigaríi le''ii bi garúunaa, ɓo' mín kiwo' an ɗí meyin sasii Kooh fíisi'tíiɗa; wayee wa hayin bi garúu, ɗí bëríi ɗewee garúu kihay kiyéegallúu Hewhewii winéwí'wii ga loo Kiristaaniiɗa.

15 Kon ɗí paaffii keki'kii sasii Kooh fíisi'tíi, kindamukoh lëgëyaa ɓiɓo' ɓiliis tumɗa. Hanaa kay ɗí am yaakaa' an ngëmiigarúu hay kiɓaatuk, ee fodaama, ɗí hay kiwëñ kiɓaat kilëgëy ga ɗuuycúu wayee hoonohoo ɗí eem ga sasii Kooh fíisi'tíiɗa.

16 Ɗí hay kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii bi ga dëkcaa paaf kúllúu ee ɗí ndamukanndii ga lëgëyaa Kooh e' ɓiɓo' ɓiliis kitumɗa.

17 Bíduunun ga Këyítfaa an: «Baa waa' kindamuk ga
yenaa, ya ndamukatti ga Ha'mudii»✡.
18 En ki'enaa, ɓuwii kañi hafɓaɗa, enndii ɓërí neɓloh
Kooh; ɓuwii neɓloh Koohɗa ɓërí en ɓuwii ya kañ na
kihafciɗa.

11

Pool, na ɓuwaa tík hafɓa apotaa'ɗa

1 Éey, ɗú míneeroo kimúuñi' mi wo' narúu wo'een dofaa!
Ehee, múuñɗattoo kay.
2 En ki'enaa, mi waa'túu hen bi mi naalohinndúu ee
kiwaa'kii kiima meyoh ga Kooh. Mi onohinndúu ga fiil
yíinoo doŋ, ennda Kiristaanii; ee mi waarin ɗú pajuki'ti
fodii oomaa-jowu, yaa ínohoo yaal ee setin wic.
3 Wayee mi niikin an ɓiɓo' ɓii ɗúkkúu bi ɗú íis kotcaa
cijúwí'caa na keeñaa wimórí'waa ɗu taabukohee Kiris-
taaniiɗa, ɓa ɗúkkúu fodaa daa Aawa íisee hafci, gogaa
ɗúkkari na wo'een-sabohcaagari cinéwí'caaɗa.
4 En ki'enaa, binaa ɓo' hay garúu kijangattúu loo Yéesu
yiliis yaa bokkii na yii ɗí jangattúuɗa, wala ya waa'
ɗú te' hel wiliis waa bokkii na yii ɗú laasɗa, wala ya
yéegallúu Hewhew winéwí' wiliis waa bokkii na wii ɗí
yéegallúuɗanaa, ɓaama ɗú keeñukiri!
5 Mi foogin an apotaa'cumgarúu ɓuma ɗú ke' ga ɗook
ɓíinooɓumɗa wëñɗohussiiroo dara.
6 Luu enee an mi mínoo kiwo' ga mbooloo, enndii an
mi ínohoo yen, ee ɗí teewinndúuka ga iñaa en tóoh na ga
ɓakaa en tóoh.
7 Kayoh sah, wii mi yéegallúu Hewhewii winéwí'wii
meyoh ga Koohɗa, mi meekissiirúu dara ga, mi yóoskí'ta
haffoo, doonaa ɗú ɓëwíru. Mi tooñin ɓo' ga iñaa mi tum
yaamane?
8 Mi te'ee, en fan lok, kopa' ɓiɓo' ga jaangu ciliis,
kimínndúu ki'amɗoh.
9 Wii mi en ga kúllúuɗa, mi laakeera sooli ee mi
faanukkii ga dooli ken, ndaga mbok-kerceencaa meyohee
gohaa Maseduwaanɗa ɓërí haydohɗeeroo tóoh iñaa mi
soolukeeɗa. Ga iñaa en tóoh, mi watukka ki'ayuk ga
ɗookkúu ee mi hayka kiwëñ kiwatuk.
10 Ga dii wo'eenii ga loo Kiristaanii en kayoh garooɗa,
iñii mi yah kiwo' yii en kayohɗa. Mi wo' man, iñuma mi
ndamukohiɗa, ga ɓéeɓ teerucii ga Akayɗa, ken mínooroo
ga kinís.

✡ **10:17 10: 17** Malkat Yérémíi 9: 23; 1 Korenti 1: 31.

11 Iñii tah ya mi wo'ka? Ati mi waa'tiirúu hen? Kooh
ínohin an mi waarinndúu.
12 Iñii mi tum diimaɗa, mi lísanndi kitum, en ɗanaa,
ɓuwum heelu halaa ɓa kooran bi ɓa hídíroh hafɓa naríi
wem, ee ɓa ndamuki gaɗa, ɓa laakoo halaama.
13 Ɓuwuma tíku hafɓa ɓi'apotaa', ee saboh. Ɓa kaaki
ɓuwii saboh ga lëgëyum ɓa tumiɗa. Ɓa ɓay jëmmaa apotaa'
Kiristaanii ee lak saboh.
14 En ki'enaa, iñaama bettii ken, ndaga Seytaani, ya
ga kihafci, leekleekaa ɓay jëmmaa malaakaa taam na
lee'laataa Kooh.
15 Kon, laakoo dara ɓan iñaa bet ɓo' ga kihot ɓisúrga
Seytaani ɓewu jëmma súrgacii tumi yijúwí' ga fíkíi Koohɗa.
Ɓuwaama, bëríinaa kipeskaagaɓa leehanɗa, ɓa hay kifayu
tumeencaagaɓa caama.

Pool, na coonucii ya dayɗa

16 Mi yii wo'issúuka: ken hanattoo kitík dof. Wala book
ɗú tíkkoo dofaa, abattoo fodii dof, en ɗanaa, mi ɓan, mi
mín kindamuk jutuut.
17 En ki'enaa, iñii mi en na kiwo' yii sah enndii iñaa
Ha'mudii waa', ee mi ndamuk fodumanaa, mi wo'in wo'een
dof.
18 Waa ɓiyewin ndamuki fodii ɓuwii ga ëldúnaɗa, mi ɓan,
mi hay kindamuk.
19 Ɓú ɓii an ɗú laakin helɗa, ɗú ɓërí keeñuki dofcii ee
iñaama enndiirúu dara.
20 Ɓú tookin ɓiɓo' tummbúu ñaam, ɓa ɗúu'túu, ɓa
ɗúkkúu, ɓa eewwúu, ee ɓa múttúu pa'.
21 Dii ɗí laakoo dooli kitum fodaamaɗa, apinndoo kaci.
Kimma nak, mi hay kiwo' kidof; ɓéeɓ iñaa ɓo' kaañ
kindamukoh, mi ɓan mi kaañinndi.
22 Man ɓa wo' an ɓa ɓi'Ebërëe? Mi ɓan mi Ebërëe. Man
ɓa wo' an ɓa bok ga heetii Isarayeel Mi ɓan mi bok gawa.
Man ɓa wo' an ɓa tucaasamun Abaraham? Mi ɓan mi
kucaasamun Abaraham.
23 Man ɓa wo' an ɓa ɓisúrga Kiristaanii? Diima nak, mi
yah kiwo' wo'een ɓaa hafaa múuyin mes: mi wëñɓa ki'en
súrga Kiristaanii fúuf. Mi wëñɓa kison ga lëgëyiigari, mi
wëñɓa kilagu ga kasu, mi wëñɓa kifeeku, mi hídohin na
kikaan waas ciyewin.
24 Yaawúu'cii rípuununndoo leraw waas ciyëtúus; ee waa
hay tóoh, lerawcaa cidaaŋkaah-kaahay na ciyitnanikiiscaa
(39)* mat.

---

* **11:24 11: 24** Malkat Dëteronom 25: 3. Waasaa Móyíis nakoh an ken jomoo kirípu ngee'caa paaf cidaankaah-nikiis. Iñaama tah yaawúu'caa nëewíssa ga ngee' wíinoo, doonaa ɓa ëldohoo bi ɓa wëñí', ɓa ɗeeŋ iñaa Waasaa nakohɗa.

25 Mi rípuunun ngee' waas kaahay†, mi tapisohuunun na
atoh waas kíinoo, kiwaa'too ki'ap; mi aasin gaal-giiy waas
kaahay, gaalaa nuu' ga músúmaa; mi tidimin ga músú giiy
wek-wek wíinoo na noh-noh wíinoo.
26 Mi karin kiƀaaƀ waas ciyewin, caa kumuunndoo yee
ga kihín: ga ɗuuy húlúƀcii, ga kihídoh na gúroh-waascii,
ga kihídoh na mbokciigoo yaawúu'cii, na ƀan ƀuwii enussii
yaawúu'ɗa, ƀaaƀciigoo ga teerucii, ga ëgí'-dúndaŋcii, ga
ɗuuy giiycii, hídohciigoo na ƀuwaa tík hafƀa kerceen ee
sabohɗa.
27 Mi koorukin lëgëy ciƀítí' na coonu ciméeskí'; yewinin
wekcaa mi neehhii; mi yaaƀpa mi pílla; yewinin iñaa mi
oo'; mi fiyoonnda ee mi laakkii iñaa mi ekukan.
28 Ee laakin giliis gaa mi wo''ii duum: besaa en tóoh
mi halaati ga ƀu-jaangucii ƀéeƀƀa, fodii mi koorukƀa ga
hafiigoo.
29 Binaa laak garúu ƀaa laakoo doolinaa, mi ƀan, mi
yéeŋka ga haffoo. Ɓo' keen ga baakaaraa, keeñnjoo taki
ga iñaama hen.
30 Binaa mi na' kindamukaa, mi ndamukohan kilaakoo-
doolikiigoo.
31 Kooh yii laak ndam bi taa'ɗa, yii en Paamudii Yéesu,
Ha'mudiiɗa, ínohin an mi wo''ii saboh.
32 Ga wii mi en ga teeraa Damaasɗa, gúwernëeraa yugi'
buu' Aretaas daamaɗa, tuuki'ta ƀisoldaa' ga tóoh halcaa
teeraa, kiheelloo ki'am.
33 Wayee laakka ƀiƀo' ƀaa ekussoo ga ɗaba, ƀa paafdo-
hharoo ga gúl wíinoo ga míiraa dëkaa, ƀa yoollaroo kakay.
Mi rëcca gari fodaama.

12

Doolii Kiristaanii dooyin Pool

1 Mi jom kindamuk hen sah, luu enee an ka laakoo jeriñ.
Hoonohoo mi hay kiƀéestí' iñcii Ha'mudii ínohlukohhooɗa
ee mi hotca en fan ga heeyɗa.
2 Laakin kerceen, yaa mi ínoh*. Enee ga tíkíis tidaaŋkaah
na tinikiis ga fenoo, ƀaa yaama ƀëwírussa bi ga ɗookaa-
ɗook asamaan. (Mi ínohoo ati ya ƀëwí'see na faanfaagari,
ati enee en fan ga heey; Kooh doŋ ínoh).
3-4 Mi ínohin daal an ƀaa yaama ƀëwíruunun bi ga daa
Kooh enohɗa. (Mi yii wo'iska, mi ínohoo ati ya ƀëwí'see
na faanfaagari, ati enee en fan ga heey; Kooh doŋ ínoh).

---

† **11:25 11: 25** Ngee'ciima ƀu-Room ƀërí feekkica * **12:2 12: 2** *Kerceen, yaa mi ínoh* Pool wo' na hafci. Malkat Tumeen 9: 30; 11: 25; Galaat 1: 21

Daama, ya kelohha wo'een, caa ken mínoo gaca kitaam, ee
ɓo'-súusúus onussiica kiwo'.
5 Ɓaa man fodaama yërí mi ndamukohan, wayee mi
ndamukohoo haffoo, enndii ga kilaakoo-doolikiigoo rekaa.
6 Mi waaree kindamukaa, enoo kidof garoo, ndaga
eneenaa iñii mi wo'anɗa yah kayoh. Wayee mi ndamukan-
ndii ndaga mi waa'tii ken fooŋ garoo iñaa paaf yaa ya hot
mi tum, wala yaa ya keloh mi wo'ɗa.
7 Kooh waa'tii mi ndamuk ga iñcii cidóoyí'-waa'cii ya
teeɓpooɗa.Ërí tah, fodii nes ga faan, ya ekkaroo mesik-
laat: yíinoo ga malaakacaa Seytaani nakussa kisodalloo
doonaa mi ndamukoo.
8 Mi kíimin Ha'mudii waas kaahay, ya níssoo ga coonu-
caama.
9 Ya taassoo an:
«Mi yii naraa ee iñaama dooyinndaa.
En ki'enaa, kimínkiigoo hotuki ga daa kilaakoo-dooli enoh.»
Kon nak, mi ndamukan hen bi jof ga kilaakoo-doolikiigoo,
en ɗanaa doolii Kiristaanii yoosuk ga ɗookkoo.
10 Ërí tah, mi neɓluki ga dii mi laakoo dooli, mi ɓassi,
mi tíksi coonu, mi hatalsi ga kipes, mi tíitalsi ndaga
Kiristaaniiɗa. En ki'enaa, mi ka' bi mi laakissii doolinaa,
mi laak dooli ga wahtaama.

Iñaa jaahal Pool ga ɓu-Korentiɗa

11 Mi wo'in wo'een dof sah ee ɗú ɓërí ekkoo ga. Ee
moona ɗú ɓërí jomeeroo kikañ. En ki'enaa, luu enee an mi
enndii dara, apotaa'cumgarúu ɗú ke' ga ɗook ɓíinooɓumɗa
wëñɗohussiiroo dara.
12 Mandarga cidóoyí'-waa'cii na kíntaancii mi tum, ee mi
taammba ga na kimúuñ kiyaakɗa, ɗú hotinca; iñcaama
teewoh an mi apotaa' Kiristaanii.
13 Iñii yiida yërí mi tumi' jaangucii cíinoo ee mi
tumi'tiirúu ya? Hanaa ga dii mi faanukkii ga dooliciirúuɗa.
Kon, bayalattoo ga iñaa mi tooñnjúu yaama.
14 Wii wërí en waasiigoo wukaahaywii mi ɓewuk kihay
kiwaakneerúuɗa†, ee binaa mi hayaa, mi yahhii kifaanuk
ga doolirúu. Mi heellúu wayee mi heellii poossúu. En
ki'enaa, enndii oomaa laak kinëgíroh hëelís kitoputu'
paamun na eewun. Paamun na eewun kay ɓërí laak
kitoputu' oomaacii.
15 Mi nak, mi tookin ki'eroh iñii mi laakɗa tóoh, na keeñ
wisóosí', bi ga sah ki'eroh kumuunkiigoo, ki'amɗohhúu. Mi

† **12:14 12: 14** *Waasiigoo wukaahaywii* malkat ga 2 Ɓu-Korenti 13: 1-2. Waasaa wiɗewaawaa enee ga waa ya yíp jaangaa ga Tumeen 18; wukanakwaa (Gúrís 2) maañéerii ee enee ga ɓaawaa ga Tumeen 19.

waa'túu waaraa man fodaamanaa, ɗú jominndoo kitesoh kiwaare?
16 Ɗú ínohin kon an mi mosoo ki'ayuk ga ɗookkúu ga dara. Wayee mín kilaak ɓaa wo' an mi ɗúkkúu hen, mi ñaañukohharúu
17 Ati mi mosin kiñam doolirúu, kooroh ga yíinoo ga ɓuwii mi wosee garúuɗa?
18 Tít, mi yërí wossi kihay garúu ee mi akitohhi na mbok-kerceenuma ɗú ínohinɗa✡. Tít mosin kifaanuk ga doolirúune? Mi na Tít, enndii ɗí ɓërí bok hel wíinoo, ɗí bokka kotcaa ɗí tíinɗane?
19 Ɗú, ɗú maañ kifooŋ an ɗí heel kilaak lay ga fíkíirúu? Múk! Ɗí wo'i' Kooh, ga teekii Kiristaanii. Ee ɓéeɓ iñaama, mbok-kerceencii, kiwaa' ɗú wëñ kiyëgís ga ngëmii tahka.
20 Mi niikin, mi hay garúunaa, mi laakkúu ɗú man ga daa newooroo, ee mi, mi man garúu daa newoorúu. Mi niikin kilaakkúu ga kiñaroh, ki'iñaadoh, ki'aylukoh, kiwaa' kiwëñí', kiɓasoh, kicaakooroh, kiɓëwí' haffu na kicoowoh.
21 Mi niikin, mi hay dumanaa, Kooh kaci'ɗissoo ga fíkíirúu, keeñnjoo leeh ga ɓiyewin ɓaa enukohee ga kitum baakaa', kitum iñaa settii, kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ na kiŋalaañuk, ee ɓa íissii iñcaama bi watiɗa.

13

Iñcii Pool mëeñjoh ki'ebilohɗa

1 Mi yii ga waasiigoo wukaahaywii mi yah kihay ki-waakneerúuɗa*. Wo'u ga Këyítfaa an: «Ga iñaa en ɓéeɓ, jomin kilaak ɓo' ɓanak wala ɓaahay ɓaa en seedi ga»✡.
2 Ga waasaagoo wukanakwaa, iñaa mi wo'ee ɓuwii enee ga baakaa' rekɗa, waa mi yii líssúu ki'úsaay, mi yii wo'issúuka diima, ɗú na ɓéeɓ ɓuwii tesɗa: binaa mi hayis garúunaa mi yërëmanndii ken.
3 Man ɗú waa' mi teeɓpúu an Kiristaanii yërí wo'i kooroh garoo? Iñaama hay kiwóo'. Kiristaanii enndii ɓaa laakoo dooli ga fíkíirúu, ya teewoh kimínkaagari hen bi matin, ga díkaantirúu.
4 En ki'enaa, ga wii ya daayu ga kuraanaaɗa, enee ga kilaakoo-doolici, wayee ga iñaa Kooh mín, ya yii pes kimma. Ɗí ɓan, ɗí enin wíinoo nari ga kilaakoo-dooli, wayee ga iñaa Kooh mín, ɗí hay kipes nari, ee ɗí hayyúuka kiteeɓ.

✡ **12:18 12: 18** Malkat 2 Korenti 8: 18. * **13:1 13: 1** *Waasiigoo wukaahaywii* Malkat ga 2 Korenti 12: 14. Waasaa wiɗewaawaa enee ga waa ya yíp jaangaa ga Tumeen 18; wukanakwaa maañéerii ee enee ga ɓaawaa ga Tumeen 19. ✡ **13:1 13: 1** Malkat Dëteronom 19: 15; Mëdírohat na Mëccëe 18: 16; 1 Tímotée 5: 19; Yaawúu'caa 10: 28.

5 Malaksukohat haffúu bi jof, bi ɗú ínoh ati ɗú laakin
ngëm; ɗú ga kihaffúu, malkat hellúu. Ɗú ínohoo an Yéesu
Kiristaa yii garúune? Wala book, nam ki'en an laakoo garúu
iñaa teewoh an Kiristaanii yii narúu?
6 Ɗí teewohin dijófí' an Kiristaanii yii naríi ee mi yaakaa'
an ɗú hay kihot an kayoh.
7 Ɗí ɓii kíim Kooh, ɗú íis kitum iñaa joffii. Iñaama nak,
enndii kiwaa' kiteewukoh ga lëgëyiigaríi ga leeloorúuɗa.
Ó'óo, nam ki'en an, ɗí waa' ɗú tum yijófí', luu enee an ɗú
tíkkiiríi ɓiɓo'.
8 En ki'enaa, ɗí laakoo dooli kitëhdoh kayohfii Kooh; iñaa
ɗí mínɗa wërí en kilëgëyi'fa.
9 Binaa ɗí laakkii dooli, ee ɗú, ɗú laak doolinaa, keeñnjíi
soos ga iñaama. Iñii ɗí kíimɗa yërí en ɗú ɓoyukis dijófí' ga
ngëmii.
10 Iñaama tah mi bínndúu iñcuma tóohca, hídaa ga
dii mi líssúu ki'úsaayɗa tóoh. En ɗanaa, binaa mi hay
dumanaa, mi soolukoo kitamoh ga ɗookkúu. Ha'mudii
hanohɗinndoo ga fíkíirúu kiyëgísí' ngëmiigarúu, wayee
enndii kisaŋku''úu.

Taŋkoh

11 Kon nak mbokcii, neɓlukat; heelat kiɓoyukis dijófí' ga
ngëmii. Ɓaa en ɓéeɓ daasat mooroomci, bokat hel, dëkat
ga jam, en ɗanaa, Kooh yii laak kiwaaroh ee laak jamɗa,
enan narúu.
12 Këñɗohat ga díkaantirúu, ɗú mígínoh haf, kiteewoh an
ɗú ɓërí bokoh. Ɓéeɓ ɓuwii en ɓuu Kooh diiɗa, ɓii këñí'túu
ga.
13 Yéesu Kiristaa, Ha'mudii baarkeelattúu; kiwaarohkii
meyoh ga Koohɗa na Helii yisela'í'yii onndúu ki'en
wíinooɗa, taabat narúu ɗú ɓéeɓpúu!

Këyítfii Pool bín
Ɓu-Galaatɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Pool bín kerceencaa ga teeraa Galaatɗa. Ya karin daama waas kanak kiyéegaloh Hewhewii winéwí' wii. Yaawúu'caa na ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa gëmussa, ɓa aassa ga kikerceen.

Pool jëgíreeɓa an kigëm ga Yéesu kesiërí tahan Kooh abohɓa ɓiɓo' ɓijúwí' ga fíkíici. Wayee laakka ɓiyaawúu' ɓa meyohu Yéerúsaleem, ɓa ka'ta Galaat. Ɓa wo''a ɓuwaa an yaakcaa ga jaangaa Yéerúsaleemɗa ɓërí wosɓa. Ɓa yahha tóoh iñcaa Pool jëgírohee daamaɗa. Ɓa wo''a ɓuwaa an Pool enndii apotaa' yukayoh ee iñaa ya jëgí'ɓaɗa enndii kayoh ɓan. Ɓa wo'eeɓa an ɓa ɓaama ɓa enndii yaawúu'ɗa, waa ɓa gëmin ga Yéesu ɓa jomin kitaabuk iñaa Waasaa Móyíis nakohɗa: ɓa jomin kigúruk. Fodaama Kooh abohɓa ɓiɓo' ɓijúwí'.

Iñaama tah Pool bínnda ɓu-Galaat kinísɓa ga iñcaama ɓa jëgíru ee meyohhii ga Koohɗa. Ya wo''aɓa an kigúrukkaa neɓloh Koohɗa eni ga keeñ ee wërí en an keeñaagaraa jom kiset hen ga fíkíici. Abaraham yërí en caasamuncii yaawúu'cii, moona déy Kooh abohhari ɓo' yijúwí' ee lak ya gúrukkii duum.

Ngëm doŋ onan ɓo' ki'abohu yijúwí' ga fíkíi Kooh, ee wa rek wërí mínlukohan ɓo' kitaabuk kipeskaa neɓ Koohɗa.

Këyítfii Pool bín ɓu-Galaatɗa tíidoh anee:

1 - Pool këñí' ɓu-Galaat (*1: 1-5*)
2 - Kooh tum Pool apotaa' ee ya jëgíroh kayoh (*1: 6-24*)
3 - Iñii Hewhewii winéwí'wii wo' kayoh-kayohɗa (*2: 1-21*)
4 - Ngëm doŋ onan ɓo' kimúc (*3: 1–4: 31*)
5 - Kiwaaroh yaa en ɓéeɓ na mooroomci; Kitaam na Helii yisela'í'yii (*5: 1–6: 10*)
6 - Iñcaa Pool mëeñjoh kidínkaanohɗa na taŋkoh (*6: 1-18*)

Pool këñí' ɓu-Galaat

1 Mi Pool, mi apotaa' Yéesu Kiristaa. Ɓo'-súusúus
falliirooka ee ka koorohhii ga ɓo', wayee ka meyoh ga Yéesu
Kiristaa na Kooh, Paamudii, Kooh yiima mílísi' Yéesu ga
ɓuwaa kaaninɗa.
2 Mi na ɓéeɓ mbok-kerceencii enu diiɗa, ɗí ɓii ɓëyrohhúu
këñí', ɗú ɓuwii en ga jaangucii ga Galasíiɗa.

3 Kooh, Paamudiigaruu na Yéesu Kiristaa, Ha'mudii
barkeelattúu, ee ɓa onndúu jam.
4 Yéesu Kiristaa, Ha'mudii, erohin kumuunkaagari ndaga
baakaa'ciigaruu, en ɗanaa ɗú mín kimúc ga ëldúnaanii
ɓuwii wati wibóní'wii fodaa daa Koohyii en Paamudiigaruu
waarohkaɗa.
5 Ndam aawat ga Kooh bi taa'! Aameen.

Hewhew winéwí' wíinoo doŋ wërí laak

6 Ɗú, Kooh yërí tanndúu koorohha ga yërmaandaa Yéesu
Kiristaa. Mi jaahli'in lool nak ga dii ɗú onndi bíiŋ haat, ɗú
taabukka hewhew winéwí' wiliisɗa.
7 En ɗan hewhew winéwí' wiliis laak hen! Wa laakoo.
Ɓiɓo' doŋ ɓërí en na kihícisoh helciigarúu ee ɓa waa'
kikalañsoh Hewhewii winéwí'wii wo' ga Yéesu Kiristaaɗa.
8 Kon nak, binaa ɓo' yiliis, luu enee ɗí sah, wala malaaka-
Kooh, yaa meyoh asamaan, hayyúu kiyéegal hewhew wiliis
waa enndii wii ɗí yéegallúuɗanaa, ya saŋku'at.
9 Ɗí mosinndúuka kiwo' ee mi yii taabis ga wati: binaa
ɓo' yéegallúu hewhew winéwí' wiliis waa bokkii na wii ɗú
laas garíiɗanaa, ya saŋku'at.
10 Kon diimaɗa, mi heel iñaa neɓ ɓo'-súusúuse? Ó'óo, mi
heel kay iñaa neɓ Kooh! Mi heel ɓuwii waa'toone? Binaa
mi lísee bi wati kiheel ɓuwii waa'toonaa, eneenaa mi enoo
súrga Kiristaanii.

Iñaa tum Pool apotaa'ɗa

11 Mbokcii ga ngëmiiɗa, mi waa' ɗú ínoh an Hewhewii
winéwí'wii mi yéegalohɗa meyohhii ga ɓo'-súusúus.
12 Mi laassiiwa ga ɓo'-súusúus ee ken jëgí'tiiroowa wayee
Yéesu Kiristaa na kihafci yërí ínohlukohhoowa.
13 En ki'enaa, ɗú kelohin ga dii mi madee kuɗewaa ga waa
mi en ga Waasii yaawúu'ciiɗa. Ɗú ínohin daa mi tamohee
ga kihatal ga kipesɓa ɓuwaa ga jaangaa Koohɗa, mi yaa tum
tóoh kitasaarohɓa.
14 Ɓuwaa mooroomee naroo ee ɓa yaawúu'ɗa, ɓiyewin
gaɓa le'séeríiroo fen ga kitaabuk waasii yaawúu'cii.
Ee mi wëñeeɓa kikaantukoh ga kitaabuk iñcii cosaanii
ɓicaasammboo nakoh kitumɗa.
15 Kooh nak tanukkaroo lak mi límussii duum. Ya
ɓayyaroo ga yërmaandaagari, mi en súrgaci.
16 Ee ga waa neɓpari ya teeɓparoo Kowukiigariɗa, mi
ínohlukohka ga ɓuwii enussii yaawúu'ɗa, mi meekissii ken
ki'onndoo hel ga iñaama.
17 Ee ɓan mi ka'tii Yéerúsaleem kihotohnee na ɓuwaa
ɗeɓpoo ki'en apotaa'ɗa, wayee mi nammba ki'íisuk kúlkaa
Arabíi, lëehí'ta mi ɓoyukka teeraa Damaas.

18 Tíkka ga tíkíis taahay, mi hannda kika' Yéerúsaleem
ki'ínohɗoh na Sefas*. Mi ennda nari bes cidaaŋkaah na
ciyëtúus.
19 Mi hottii apotaa' yíinoo yiliis, enndiirinaa. Mi hotta ɓan
Saak këmëeŋkí Ha'mudii.
20 Kooh ínohin an iñii mi bínndúu yii enndii saboh.
21 Lëehí'ta, mi hannda kika' gohaa Síríi na waa Sílísíi.
22 Waama, lakanaa ɓuwaa gëm ga Kiristaa ga kúlkaa
Yúudéeɗa mossooroo kihot;
23 ɓa kelohee rek ɓuwaa ɓaa wo' an:
- Ɓaa yaama hataleeruu ga kipes kiɗewaaɗa, ɓaama déy,
wati ya yii yéegaloh ngëmii ya heelee kiɗúbí' ga ɓuwiiɗa.
24 Fodaama, ɓa aawwa kikañ Kooh ga dii mi man
diimaaɗa.

2

Pool ɓoyukka Yéerúsaleem

1 Waa ennda ɗa, tíkíis tidaaŋkaah na tinikiis tíkka ga, mi
ɓoyukka Yéerúsaleem, mi na Barnabaas. Mi ɓaydohha Tít
ɓan.
2 Mi ka'ta daama ndaga Kooh ërí ínohlukoheeroo an
mi jomin da kika'. Ɓuwaa kuliyuk ga jaangucaamaɗa, mi
laakka saawal naɓa ɓa haŋɓa. Mi ɓéestí'taɓa Hewhewii
winéwí'wii mi yéegaloh ga ɗuuy ɓuwii enussii yaawúu'ɗa.
Mi tum iñaama ndaga mi waaréerii iñaa mi sodee ga
kilëgëy na iñii mi lëgëy watiɗa en sooy.
3 Ee Tít, yii taabee naroo ɗa, ya iñaa Gerek* ee ken sah
gítínndiiri kigúruk†.
4 Laakka ga ɗuuycíi ɓuwaa tíksee hafɓa ɓimbok-kerceen
ee saboh, ɓa abee an ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa jomuunun
kigúruku‡. Ɓuwaama hayee ga ɗuuycíi kiɗeñtuk ki'ínoh
jamaa ɗí laak ga kitaabuk Yéesu Kiristaaɗa ɓa meydohhíi
ga. Ee fodaama ɓa ɓoykidohhíi ga ki'en ñaam Waasii
Móyíis.
5 Wayee ɗí onndiiɓa hal ga fen, doonaa kayohfaa ga
Hewhewii winéwí'wiiɗa tesi'túu.
6 Laakeera ɓiɓo' ɓaa tíku an ɓërí wëñ kilaak solu. Wayee
iñaa ɓa eneeɗa ɓíttiiroo ndaga ɓuwii ɓéeɓɓa wíinoo ga
Kooh. Ɓuwaama tíksee an ɓërí wëñ kilaak soluɗa tíkussii
wo'een ga lëgëyaagoo.

---

* **1:18 1: 18** Sefas wërí en teekaa Pee' ɓayohsiɗa. * **2:3 2: 3** Pool waa' kiwo' an Tít enndii yaawúu'. † **2:3 2: 3** Kigúrukkaama enee kiteewoh an ɓa ɓiyaawúu'. Yaawúuraa en ɓéeɓ jomin kitum baah kigúruk ga oomaa-yaalcaa. ‡ **2:4 2: 4** Yaawúu'caa ɓíinoo gëmuunun ga Yéesuɗa ebilsee ɓuwaa kigúruk enndiikanaa, ɓa wo' an kimúc laakoo

7 Hanaa kay ɓa nam kihot sah an Kooh yërí díŋkaanndoo
lëgëy kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii ga ɗuuy ɓuwii
enussii yaawúu'ɗa§ fodaa daa ya nak Pee' kiyéegalohwa
ga ɗuuy yaawúu'caaɗa.
8 En ki'enaa, Kooh yaa tum Pee' apotaa', wossari ga
yaawúu'ciiɗa, yërí tummboo apotaa' ɓan, wossaroo ga
ɓuwii enussii yaawúu'ɗa.
9 Saak na Pee' na Saŋ, ɓii abu ki'en fodii jíp ga jaangiiɗa,
tookuunun an Kooh yërí ɓëwí'too, e'taroo kilëgëy iñaama.
Ɓa e'taríi kon yah, mi na Barnabaas kiteewoh an ɗí wíinoo.
Fodaama ɓéeɓpíi ɗí júwohha ga an, ɗí, ɗí aawan ga ɓuwaa
enussii yaawúu'ɗa, ɓa, ɓa aaw ga yaawúu'caa.
10 Enaama yíinoo doŋ yaa ɓa kíimeeríi, yërí en kifoñ hel
ga ɓuwaa en ga jaangaagaɓa ga Yéerúsaleem ee laaksoo
daraɗa. Ee iñaama mi tuukka ga kitummbi.

Pool ña'ta Pee' ga Añcoos

11 Pee' nak hayya teeraa Añcoos, mi tapukohha nari ga
fíkíi ɓéeɓ ndaga ya calee kiña' hen.
12 En ki'enaa, balaa ɓuwaa Saak wosee Añcoosɗa hayu-
naa, Pee' daanee kiñami na ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa.
Wayee daa ɓuwaama hayee, ya meyca ga, ya íissa kiñami
naɓa ndaga ya niikee yaawúu'caama gëmu ga Yéesu ee ɓa
fa' ga kigúrukkaaɗa.
13 Yaawúu'caa tes gëmu ga Yéesuɗa aasussa ga iñaa
Pee' enukoh yaama, bi ga Barnabaas sah ɓaydohussa ga
kiɗúkohkaagaɓa kaama.
14 Daa mi hotee an enukeenaagaɓa waama júɓpii ee
taammbii na kayohfii Hewhewii winéwí'wii, mi tapukohha
na Pee' ga fíkíi ɓéeɓ, mi wo''ari an: «Fu yii fu en yaawúu'
ee fu foñin dii yaawúu' pesiɗa, fu taabukka kipeskii ɓuwii
enussii yaawúu'ɗa, fu gítínoh ɓuwii enussii yaawúu'ɗa ya
ga kitaabuk kipeskii yaawúu'cii?»

Yéesu músalin yaawúu'cii na ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa

15 Ɗí, ɗí límu yaawúu', ɗí enndii ɓitumoh-baakaa' en fan
ɓuwii enussii yaawúu'ɗa*.
16 Wayee nak, ɗí ínohin an ɓo'-súusúus, kigëm ga Yéesu
Kiristaa doŋ tahanndi ki'en ɓo' yijúwí' ga fíkíi Kooh, wayee
enndii ki'ayuk ga kitum iñaa Waasii Móyíis nakohɗa. Ɗí
nak, ɗí gëmin ga Yéesu Kiristaa doonaa ngëmaagaríi ga
Kiristaa waama onndíi ki'en ɓiɓo' ɓijúwí' ga fíkíi Kooh,
wayee enoo an ɗí ayuk ga kitum iñii Waasii Móyíis

§ **2:7 2: 7** *Ɓuwii enussii yaawúu'ɗa* Bídii meydoh dii «ɓuwii gúrukkiiɗa»

* **2:15 2: 15** Pool wo' fodaama fodii yaawúu'caa múus. Ɓa tík ɓéeɓ ɓuwaa enndii yaawúu' fodii ɓitumoh-baakaa'

nakohɗa. Ndaga ki'ayuk ga kitum iñii Waasii Móyíis nakohɗa tahoo ken ki'en ɓo' yijúwí' ga fíkíi Kooh.

17 Wayee binaa en an ga dii ɗí heel ki'en ɓo' yijúwí' ga fikíi Kooh, ndaga Kiristaaniiɗa, ɗí nam ki'abu ɓitumoh-baakaa' fodii ɓuwii enussii yaawúu'ɗanaa, waama lak Yéesu yërí amɗohhíi ga kitum baakaare? Múk, iñaama kay mínoo ki'en.

18 En ki'enaa, binaa mi ɓúuk Waasii Móyíis, lëehíraa mi ɓoykis, mi tuukiriswanaa, kon mi namin ki'en ɓaa saŋ kitaabuk waas.

19 Waasii Móyíis onndoo kilëehɗuk kipes gawa, en ɗanaa mi mín kipes ga iñaa Kooh waa'ɗa✡. Mi daaydohuunun na Kiristaa ga kuraanaa.

20 Fodaama, enissii an mi ga kihaffoo mi yërí en na kipes, wayee Kiristaanii yërí en na kipes garoo. Kipeskiigoo wati, fodii ɓo'-súusúus, mi peska ga kigëm ga Kiristaanii, Kowukii Kooh, ka kii ka waa'taroo, bi mi tahhari kitook ki'eroh kumuunkaagariɗa.

21 Mi sagoo múk yërmaandaa Kooh, ndaga binaa en an Waasii Móyíis wërí onohi ki'en ɓo' yijúwí' ga fíkíi Koohaa, kon Yéesu Kiristaa kaanin sooy.

3

Kitaabuk Waasii Móyíis wala kilaak ngëm ga Yéesu

1 Ɗú ɓu-Galaat, ɗú lohoyin hel kat, ɓii móoñís hafciigarúu ɓa? Moona déy, ɗú teewuunun bi leerin lañ ga hasciigarúu Yéesu Kiristaa yaa daayu ga kuraanaaɗa.

2 Mi waa' ɗú taassoo ga iñii mi meekissúu yii doŋ: kitaabuk iñii Waasii Móyíis nakoh kitumɗa kërí onndúu kilaas ga Helii yisela'í'yiinoo, kigëm Hewhewii winéwí'wii ɗú kelohɗa kërí onndúuka?

3 Ɗú mín na kilohoy hel fodaama? Dii ɗú dalin mo'-mo' kiyaakaa' ga Helii yisela'í'yiiɗa, ɗú waa' kimëeñjoh kiyaakaa' diima ga dooliciigarúune?

4 Kon dii ɗú koo'ɗa tóoh enin sooye? Iñaama mínoo ki'en sooy kay!

5 Kooh yóoskí' Helii yisela'í'yii ga ɗookkúu, ya tumi kíntaan ga ɗuuycúunaa, dii ɗu taabuk iñii Waasii Móyíis nakohɗa tah ya tumkanoo, dii ɗú keloh Hewhewii winéwí'wii ɗú gëmmba gaɗa tahka?

6 Ɗu malakohatka ga Abaraham. Këyítfaa wo' ga looci an: «Abaraham ayca hafci ga Kooh ee Kooh abohhari ɓo' yijúwí' ndaga ngëmaa ya laak gariɗa.»

✡ **2:19 2: 19** Malkat Galaat 4: 4-5.

7 Kon ínohat gaka an: ɓuwii gëm ga Koohɗa ɓërí doŋ bok
ga níilaa Abaraham.
8 Ee sah, balaa daranaa Këyítfaa waayukɗeera ɓéeɓ
ɓuwii enussii yaawúu'ɗa an Kooh hayɓa ki'aboh ɓiɓo'
ɓijúwí' ndaga ngëmaagaɓa ɓa laakan gariɗa. Këri tah
bíduunun ga Këyítfaa an kuɗewaa Kooh yéegalee Abara-
ham Hewhewii winéwí'wii wii an: «Mi hay kibarkeel
heetcii ga ëldúnaɗa tóohca ee koorohan garaa.»
9 Abaraham gëmmba ee Kooh barkeellari. Fodaama ɓéeɓ
ɓuwaa gëmɗa Kooh barkeelinɓa fodaa daa ya barkeelee
Abarahamɗa.
10 En ki'enaa, ɓuwii ayuk ga kitum iñii Waasii Móyíis
nakohɗa, ɓa ɓii ga kisaŋku', ndaga Këyítfaa wo' an:
«Ɓéeɓ ɓaa dëkkii ga kitaabuk tóoh iñcii bídu ga Waasii
Móyíisɗanaa, ɓaama saŋku'at.»
11 Ee leerin sah an kitaabuk iñii Waasii Móyíis nakohɗa
tahoo ken ki'abu ɓo' yijúwí' ga fíkíi Kooh, waa Këyítfaa
wo'in an: «Ɓaa Kooh aboh ɓo' yijúwí' ndaga ngëmaa ya
laakɗa hay kipes.»✡
12 Kigëm ga Waasii Móyíis nak bokkii dara na kigëm ga
Kooh. Wayee nam ki'en sah an: «Ɓaa taabuk iñcii Waasii
Móyíis nakohɗanaa pesan gaca.»
13 Waasii Móyíis saŋku'eeraruu ee Kiristaa músallaruu
ga, ya tíkukka kisaŋku'kaama ga hafci, waa bídu ga
Këyítfaa an: «Ɓéeɓ ɓaa apohu kilíku ga kedik, ɓaama
saŋku'at.»
14 Ennda fodaama doonaa baarkeelaa Kooh dígee Abara-
ham, koorohha ga Yéesu Kiristaaɗa le' bi ga ɓuwii enussii
yaawúu'ɗa. Ee ɓan, ɗu ɓéeɓpuu, ga ngëmii ɗu laak ga
Koohɗa, ɗu laas ga Helii yisela'í'yii ya dígoheeɗa.

Waasii Móyíis na iñcii dígohuɗa

15 Mbokcii, malakat ga dii ɓuwii tumiɗa. Kifiiliimunkaa
pokohu, binaa ka koo' ga waasaa, ken mínooka kisaŋ ee ken
mínoo kiɓaat dara ga.
16 Kooh nak dígee Abaraham na níilaagari. Këyítfaa
wo''ii an: «na ɓuwaa bok ga níilaagaraaɗa», en fan
ɓa ɓiyewin. Wayee ɓo' yíinoo doŋ yërí wo'u: «na
níilaagaraa», ee Kiristaanii yërí.
17 Kon iñii yii yërí mi waa' kiwo': Kooh ɗewee kipokoh
kifiiliimun na Abaraham, ee ka koo'ta waas. Kifiili-
imunkaama enin dii tíkíis titéemée'-nikiis na tidaaŋkaah-
kaahay (430), Kooh hannda kihaydoh Waasii Móyíis. Kon
Waasii Móyíis mínoo kipëkís kifiiliimunkaa kaama, wa nís
iñaa Kooh dígoheeɗa.

✡ **3:11 3: 11** Habak 2: 4; Room 1: 17; Yaawúu'caa 10: 38.

18 En an Waasii Móyíis wërí oni ɓo' kilam ga Koohaa,
kon ensissii dígaa Kooh dígoheeɗa onohika. Ee moona déy,
Kooh kooroh ga dígaa ya dígee Abarahamɗa, barkeellari.

19 Kon Waasii Móyíis wa enohu ya? Wa ɓaatu ga hen
doonaa wa teeɓ ɓuwii faŋ iñcii ɓa tumi ee ɓa këldúki iñcii
Kooh nakohɗa. Ee iñaama laakan bi ga daa níilii Abaraham
Kooh dígoheeɗa hayohan. Waasiima, Kooh yërí yóoskí'wa
ga ɓuwii, koorohha ga malaakacaagari, ɓa e'tawa Móyíis
yaa enee ga díkaanti✡ Kooh na ɓuwiiɗa.
20 Ga loo iñaa dígohseeɗa, ɓuwii hídírohu ga iñaamaɗa
ɓa ɓo' yíinoo, ee Kooh yërí wo'u da, kon soolukissii ɓaa
tíidan ga díkaantaa.

Iñii tah Waasii Móyíis kihayɗa

21 Kon Waasii Móyíis ɗaloh hen na iñcii Kooh
dígoheeɗane? Ó'óo kay! Enee an laakin waasaa yóoskíru,
waa mín ki'eroh kipes kayoh-kayohɗanaa, eneenaa Kooh
ɓewan ɓuwii taabuk Waasii Móyíisɗa ya abohɓa ɓo' ɓijúwí'
ga fíkíici.
22 Wayee Këyítfaa wo'in an ɓuwii ɓéeɓɓa baakaa' laginɓa
pat, en ɗanaa ɓuwii gëm ga Yéesu Kiristaaɗa doŋ ɓërí
laasan ga iñaa Kooh dígoheeɗa ee koorohan ga ngëmaa
ɓa laakɗa.
23 Balaa jamaanaa kigëm ga Yéesu Kiristaa hayanaa,
Waasii Móyíis lageeru hen pat, wa waa sek daa Kooh
ínohluhannduu kigëmkaama.
24 Fodaama Waasii Móyíis wërí níireeruu bi ga daa
Kiristaanii hayan, en ɗanaa ga ngëmii ɗu laak gariɗa, Kooh
abohuu ɓiɓo' ɓijúwí'.
25 Waa kigëm ga Kiristaanii le'in, ɗu soolukissii níirohaa
yaama.
26 En ki'enaa, ɗú ɓéeɓpúu, ɗú ɓii ɗú gëm ga Yéesu
Kiristaa ee ɗú en nari wíinooɗa, ɗú ɓitowu Kooh.
27 Ɗú ɓéeɓpúu ɓan, ɗú bëtísi'u ga teekii Kiristaanii, kërí
tah, ɗú enin nari wíinoo ga fíkíi Kooh.
28 Kon laakissii an yii yaawúu', yii enndii yaawúu'.
Laakissii an yii ñaam, yii enndii ñaam. Laakissii ɓan an
yii ɓeti, yii yaal, ndaga ɗú ɓéeɓpúu ɗú wíinoo ga Yéesu
Kiristaa.
29 En lak Kiristaanii yërí laakkúunaa, ɗú bok ga níilii
Abaraham ee ɗú hay kilam iñaa Kooh dígee Abarahamɗa✡.

✡ **3:19 3: 19** Malkat Léwítík 26: 46. ✡ **3:29 3: 29** Malkat 3: 16.

4

1 Ɗú ínohin kon iñii yii mi wo''úuɗa: ƀaa jom kilam
Paamci en ya lís ki'en oomaanaa, luu enee an alalaa tóohwa
wuuci, dara wóotírohhiiri na ñaam.
2 Ɓiƀo' ƀërí toputu'anndi, ƀa toputu'i iñaa ya laakɗa, bi
ga daa jamaanaa paamci wo' an ya mín hafci kiƀayɗa le'an.
3 Ee ɗí ƀan, ga wii ɗí en oomaaɗa*, ɗí enee ñaam baahcii
ëldúna†.
4 Wayee nak ga waa wahtaa Kooh wo'eeɗa le''a, ya wossa
Kowukaagari, ka límukka ga ƀeti, ka hayya ga jamaanaa
Waasaa Móyíis,
5 doonaa Kowukaa laas ƀuwii ay kipesƀa ga Waasii
Móyíisɗa. Fodaama ka onndaruu ki'en ƀitowu Kooh.
6 Kooh waareeruu kiteeƀ an ɗu ƀitowuci,ërí tah, ya
wossa Helaa Kowukaagari ga keeñciigaruu. Helaa waama
wërí ƀayiri didóolí an: «*Abaa! Paammboo!».
7 Kon fu enissii ñaam, wayee fu kowu. Ee waa fu kowu,
Kooh hayyaa ki'on fu lam ga iñcaa ya ɗaaki' towutaagariɗa.

Pool jaahli''a ga ƀu-Galaat

8 Kuɗewaa, ɗú ínohéeríi Kooh, ee ɗú daanee kijaamuk
fodii ñaam enaama ciliis caa enndii Kooh kayoh-kayohɗa.
9 Wayee diimaɗa, waa ɗú hídohin na Kooh, wala sah
waa Kooh hídohin narúu, ɗú mín na kiƀoyukis ga baahcaa
caama haydohɗoorúu tús ee ca caloo daraɗa? Iñii tah ya
ɗú waa' kiƀoyukis ki'en ñaam gaca?
10 Laakin ga bescii, ga ñiincii, ga jamaanucii, wala
tíkíistii, caa ɗú am, ɗú tíkkaca enaama cilëekí'-solu.
11 Mi niikin man daal iñii mi son garúuɗa tóoh en sooy!
12 Mbokcii, mi kíimmbúu, tumat fodiigoo, waa mi tumin
haffoo fodii garúu‡. Ɗú mosooroo kitum iñaa mesikkoo.
13 Ɗú níindísukaa, wii mi ɗeƀpúu kiyéegal Hewhewii
winéwí'wiiɗa, lak mi ɗúukoolin.
14 Hídaa daa ɗúukoolii faanfiigoo sodaleerúuɗa tóoh
tahhii bi ɗú saŋngaroo ɗú sëbítukkaroo§. Wayee fodii
malaaka-Kooh, wala sah fodii Yéesu Kiristaa, ɗú ɗapparoo
ga ɗuuycúu.
15 Wada keeñ-soosaa ɗú taabee nawaɗa? Na dii ɗú
safareeɗa! Mi mínin kiseedi' garúu an, enee an mínukinaa
eneenaa ɗú hay kilukit tuhastiigarúu, ɗú e'toota.

---

* **4:3 4: 3** Pool am fodii oomaa, ƀéeƀ iñaa laakee balaa Kiristaa na Hewhewaa winéwí'wii hayanaa † **4:3 4: 3** *Baahcii ëldúna* tumeencaa yaawúu'caa na ƀuwaa enndii yaawúu'ɗa ee ƀa gëmee gacaɗa. Malkat 4: 9 na Koloos 2: 8, 20 ‡ **4:12 4: 12** Ga kiyaawúu'kaagari, Pool meyca ga tóoh iñcaa Waasaa Móyíis ebiloheeɗa. Fodaama, ya nak ƀu-Galaat ƀa tum fodaa gari, ƀa súmíyuk ga ƀéeƀ iñcaa baahcaagaƀa nakohɗa. § **4:14 4: 14** Mëdírohat iñaama na wo'eencaa Ísayíi ga 53: 3-4

16 Kon diima, mi enin ɓaa ɗú waa'tii gari kihot ndaga
kayohfii mi wo''úuɗane?
17 Ɓuwum enu na kifool ga fenoorúuɗa, nofcumgaɓa
moroo. Ɓa heellúu kihëgísoh naroo*, en ɗanaa ɗú fooli
ga fenooɓa.
18 Kikaantukoh ga yen jofin, wayee enat ga yijófí', ee ɓan
ka enat ƀesaa en ɓéeɓ. Ka hanat ki'en rek ƀinaa mi en
narúunaa.
19 Towutiigoo, ɗú tahinndoo ki'enis ga coonu, en fan
ɓetifaa en na kimatuk. Ee iñaama yah ƀi ga daa Kiristaanii
pesan garúu.
20 Dii mi waareerúu kideey diima deŋɗa, ƀi mi tuuk, mi
wo' narúu wo'een wiliisɗa. En ki'enaa, mi ínohoo dii mi
tumanndúuɗa.

Iñaa laakee ga díkaanti Agaa' na Saaraaɗa

21 Wo'attoo, ɗú ɓii ɗú waa' ki'ay kipeskiigarúu ga Waasii
Móyíisɗa, ɗú ínohoo iñii wa wo'ɗa hene?
22 En ki'enaa, bíduunun ga Këyítfaa an Abaraham laakee
towu tanak tiyaal. Yíinoo, ya laakki na ñaam yiƀeti,
yíinooyaa, ya laakki na ɓetifaa enndii ñaam.
23 Kowukaa ya laak na ɓetifaa en ñaamɗa límu fodii
towutii ɓéeƀta. Wayee kaa ya laak na ɓetifaa enndii
ñaamɗa, límu ga kíntaanaa Kooh tum kimëtí iñaa ya
dígoheeɗa.
24 Laakin yen yiliis yaa ɗaakuk ga wo'eenaama:
Ƀeticaama teewoh kifiiliimunoh kom kanak. Kifiili-
imunohkaa kíinoo, Kooh pokoheeka na Móyíis ga jaŋjagaa
Sínayíi, ee lím towu-ñaam kesi. Ƀeti-ñaamfaa ee teeku
Agaa'ɗa fërí teewohka.
25 Agaa' yërí mandarga jaŋjagaa Sínayíi en ga kúlkaa
Arabíiɗa. Ya teewoh Yéerúsaleem yii ga jamaanii diimaɗa.
Yéerúsaleem yiima, na ɓuwaa dëk daɗa, ɓa ɓiñaam.
26 Wayee kifiiliimunkaa kukanakkaa meydoh
Yéerúsaleemyaa en ga ɗookɗa†. Ya enndii ñaam ee yërí
en eewwuu.
27 En ki'enaa, Këyítfaa wo' an:
«Fu, ɓetifii mínoo kilaak kowuɗa,
neƀluka;
fu yii fu mosoo ki'ínoh mesiklaat kilaak kowuɗa,
kurnuka,
ndaga towutaa ɓetifaa foñuɗa tërí wëñan kiyewin taa
ɓetifaa en na yaalciɗa✡.»

---

* **4:17 4: 17** Galaat 3: 23 Iñaa Pool wo'ɗa ɓan wërí en an ɓuwaama kokohin ɓimooroomƀa ki'aas ga Nguuraa Kooh † **4:26 4: 26** Ƀetifii wo'u diiɗa fërí en Saaraa. Malkat Ínohlukoh 3: 12; 21: 2, 10 ✡ **4:27 4: 27** Malkat Ísayíi 54: 1.

28 Ɗú nak mbokcii, ɗú ɓërí en towutii límu, fodaa Ísaak,
ga dígaa Kooh dígohee na Abarahamɗa.
29 Kuɗewaa, kowukaa límsee fodii towutii ɓéeɓtaɗa
daanee kihatal ga kipes kowukaa límu ga doolii Helii
yisela'í'yiiɗa. Ee iñaama bi wati lís kilaak.
30 Wayee iñii yiida wo'see Abaraham bídussa ga Këyítfaa
an: «Kaalaa ñaamii ya na kowukiigari, ndaga kowukii
ñaamii jomoo kibok kilam na kowukii ɓetifii enndii
ñaamɗa✡.»?
31 Kon nak mbokcii, ɗu enndii ɓitowu ñaam wayee ɗu
ɓitowu ɓetifaa enndii ñaamɗa.

5

Watukat ki'enis ñaam

1 Kiristaanii ɓëgísinnduu doonaa ɗu laak haffuu kayoh-
kayohɗa. Kon nak, yëgísat ga iñii ɗú amɗa ee kaa tookat
kiñaam galukis ga ɗookkúu.
2 Súkúrukat, mi Pool, mi wo''úu an: binaa ɗú eroh haffúu
ga kigúrukaa, iñii Kiristaanii tumi'túuɗa laakɗoorúu jeriñ
wíinoo.
3 Mi yii wo'iska ɓan an: ɓéeɓ ɓaa eroh hafci ga
kigúrukaa, ya joman kitaabuk hen ɓéeɓ iñcii Waasii Móyíis
nakoh kitumɗa.
4 Ɗú ɓii ɗú heeli ki'abu ɓiɓo' yijúwí' ga fíkíi Kooh,
ga kitaabuk Waasii Móyíisɗa, ɗú ëgísohin haffúu na
Kiristaanii ee ɗú meydohin haffúu ga yërmaandaa Kooh.
5 Ɗí ɓii ɗí gëminɗa nak, Helii yisela'í'yii yërí onndíi
kiyaakaa' an Kooh hayyíi ki'aboh ɓiɓo' ɓijúwí' ga fíkíici.
Ee iñaama yërí ɗí sek wa gaaw kilaak.
6 En ki'enaa, binaa ɓo' en wíinoo na Yéesu Kiristaanaa,
iñaa laak soluɗa enndii kigúruk, wala kigúrukkii. Iñaa laak
soluɗa wërí en kilaak ngëmaa teewohi tumeencaa taam na
kiwaaroh.
7 Jaarii ɗú bëteeɗa dii wa jekeeɗa moos! Ɓii pellúu ɓa,
hoonohharúu kitaabuk kayohfii?
8 Iñaa ɗú gëmlukohu yaama meyohhii ga Kooh, yii
ɓayyúu ɗú hay gariɗa.
9 Wo'uunun an «Moloŋ kuun wijutuut, waa kaañohin,
dooyin kikaañohi kuuncaa ɓéeɓca.»
10 Moona déy, mi abin yaakaa' garúu ndaga Ha'mudii. Mi
ínohin an halaatciigaruu wóotírohanndii ga iñuma. Wayee
ɓaa aas ga ɗuuycúu, hícohha helciigarúuɗa, ɓaa ya mín
ki'en tóoh, Kooh hayyi kisaŋku'.
11 Kon mbokcii, mi ga kihaffoo, enee an mi lís kijëgíroh an
kigúruk tumsataa, eneenaa mi hatalsoo ga kipes. Kon iñii

✡ **4:30 4: 30** Malkat Sënees 21: 10.

tah ya mi hatalu ga kipessoo? Kikaankii Yéesu ga kuraanaa mi en kiyéegaloh ee ka newoo ɓuwiiɗa, kërí tahka.

12 Ɓuwiima jaahallúu ga iñaamaɗa, mi wo' man ɓa hanat ki'eem ga kigúruk doŋ, wayee ɓa namat kigú' hen tóoh.

13 Ɗú nak mbokcii, Kooh ɓayinndúu, ɗú hay gari, en ɗanaa ɗú laak haffúu. Wayee nak, kaa koorohat laakaa ɗú laak haffúu waama, ɗú pesi ga iñaa neɓ kumuunndúu rek. Namat kiwaaroh hen, ɗú dímalohi ga díkaantirúu.

14 En ki'enaa, Waasii Móyíis, iñcii wa nakohɗa tóoh matin ga wo'eenii wiwóorí'wii wii: «Waaraa mooroomfu fodaa daa fu waa' haffuɗa.»

15 Ee ɓan binaa ɗú tum fodii júu'cii ga ëgíriiɗa, ɗú ɗowohi, ɗú ñamohi ga ɗuuycúunaa, ínohat an ɗú aaw ga kilëehɗoh ga ɗuuycúu. Kon watukat iñaama.

Íisat Helaa yisela'í'yaa kuliyuk ga kipeskiigarúu

16 Iñii yii yërí mi yahhúu kiwo': Íisat Helii yisela'í'yii ya níi' kipeskiigarúu, en ɗanaa, ɗú taabukoo neɓlaat-kumuunndúu.

17 En ki'enaa, iñaa neɓ kumuun ɓo'-súusúus bokkii na iñaa Helaa yisela'í'yaa waa', ee iñaa Helaa yisela'í'yaa waa'ɗa wóotírohin na iñaa neɓ kumuun ɓo'-súusúus. Kon nak iñcaa kanakcaa caama mínohsoo, en ɗanaa, enoo an iñaa neɓpúu ɓéeɓ ɗú mínndi kitum.

18 Binaa ɗú kuliyuki' Helii yisela'í'yii ga kipeski-igarúunaa, Waasii Móyíis tíkukisoorúu.

19 Leerin an ɓaa taabuki neɓlaat-kumuun ga kipesci, tumi iñcii cii: kiŋalaañuk; kiɓay halaat cisépí'í'; kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ;

20 kijaamuk koof; na kinaahuk, kimínohoo na mooroomfu, kiñaroh na ki'iñaan, ki'aylukoh, kiwaa' kiwëñí', kihëgískoh, na kifa'ɗoh,

21 kiñeeh ɓo', kiliiluk ga ki'an na kiñam, kihaabin na enaama ciliis caa manɗa. Mi ɗeweerarúuka kiwo' ee mi yii wo'issúuka yii: ɓuwaa enukoh iñcaamaɗa boksoo ga Nguuraa Kooh.

22 Wayee iñcii Helii yisela'í'yii límí ga ɓo'ɗa cërí en: kiwaaroh, kineɓ keeñ, kilaak jam, kiteey, kijof, kilaak yërmaandi ga ɓo' na ki'en go';

23 kimo' keeñ na kimín ki'abuk. Ee wóorin an iñcaama Waasii Móyíis saŋngiica.

24 Ɓuwii en ɓuu Yéesu Kiristaaɗa apuunun ga ku-raanaa kiɓo'kaagaɓa taabuki neɓlaat-kumuunɗa, na iñcaa cibóní'caa helɓa líki gaɗa.

25 En lak Helii yisela'í'yii yërí onnduu kipesaa ɗu taaban ɓan ga iñaa ya waa'ɗa.

26 Kindamukoh hanat kilaak ga díkaantiruu: ɗu Íisat
kidiiŋatoh, ɗu íis ki'iñaadoh.

6

Ki'amɗoh ga díkaantirúu

1 Mbokcii, binaa ɓo' abu ga kitum iñaa joffiinaa, ɗú ɓii ɗú
taam na Helii yisela'í'yiiɗa, ɗú ɓërí jommbi kiɓoyukidoh ga
kayoh, ɗú taam ga na teey. Ee ɗú, yaa en ɓéeɓ watukat
hafci, doonaa dú keenoo ɓan ga fí' Seytaani.
2 Ɗú, amɗohat ga díkaantirúu kikooruk ɗofciigarúu.
Fodaama, ɗú hay kimëtí' kitum ɓéeɓ iñii waasii*Kiristaanii
nakohɗa.
3 En ki'enaa, binaa ɓo' tík hafci kilaak solu ee lak ya enndii
dara, ya ɗúk hafci.
4 Ɓaa en ɓéeɓ, malaksukohat iñcaa ya tumiɗa. Ya hot
iñaa ya ndamukan ganaa, ya eemdohatka ga hafci, ya hanat
kinatuk ga mooroomci.
5 Ndaga ɓaa en ɓéeɓ línan sasaagari.
6 Ɓaa en na kijëgíru Hewhewii winéwí'wii, warat ɓaa
jëgí'tiɗa ga ɓéeɓ iñcaa ya laakɗa.
7 Ken hanattúu kiɗúk ga iñii yii: Kooh, ken yapoori. Ee
iñaa ɓo' sokaa, píikanndi.
8 Ɓaa fu sok iñaa neɓ kumuunfunaa, fu píikan iñaa
neɓlaat-kumuun límɗi ɓo'ɗa ee wërí en kikaan. Wayee ɓaa
fu sok iñaa Helii yisela'í'yii waa'ɗanaa, fu píikan iñaa Helaa
yisela'í'yaa límɗi ɓo'ɗa ee wërí en kipeskaa leehoo taa'ɗa.
9 Ɗu hanat kiyówí' yahhuu ga kitum yijófí'. En ki'enaa,
binaa ɗu am, ɗu íissiinaa, wahtaa le'aa, ɗu hay kipíik iñaa
laakin jeriñ.
10 Kon wahtaa ɗu mínka tóoh, leenaa ɗu tumɗat ɓéeɓ
iñaa jofin, wëñaa ga ɓuwii ɗu bok naɓa ngëmɗa.

Dígalcii mëeñjohɗa na këñí'cii

11 Ɗú hotin bínciigoo, dii ca yakɗa, mi yërí bínca na
yahhoo.
12 Ɓuwaa gítínsirúu ga kigúrukɗa, ɓa heel kilaak teek ga
ɗuuy ɓuwii. Iñaa ɓa niik rekɗa wërí en kihatalu ga kipesɓa
binaa ɓa yéegaloh kikaankaa Kiristaanii ga kuraanaanaa.
13 En ki'enaa, ɓuwaama fa' ga kigúrukɗa, ɓa ga kihafɓa
sah taabukussii Waasii Móyíis. Ɓa waa' ɗú gúruk doonaa
ɓa mín kibakuk an ɓa tumlukohinndúu iñaama ga faan-
ndúu.
14 Mi ga kihaffoo, laakoo enaama yiliis yaa tahanndoo
kibakuk, enndii kikaankaa Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu

* **6:2 6: 2** Malkat 5: 14: «Waaraa mooroomfu fodaa daa fu waa' haffuɗa»

ga kuraaɗanaa. Ka tahin bi iñcii ga ëldúnaɗa kaanin garoo
ee mi kaanin ga iñcii ga ëldúnaɗa:
15 Yii gúrukin wala yii gúrukkii, iñaama laakoo solu. Iñii
laak soluɗa wërí en ki'en ɓo' yi'as.
16 Ɓéeɓ ɓuwii taabuk iñum mi wo' yuma, na ɓéeɓ ɓuwii
en ɓuu Kooh† enu Isarayeelyiigariɗa, mi yii Kíimi'ɓa an:
Kooh barkeelatɓa, onɓa jam.
17 Ee iñii aaw ga fíkíiɗa, ken hanattoo ki'ek coonu. En
ki'enaa, ñancii mi ɓay ga faanndooɗa teewohin an mi
sodaluunun ndaga Yéesu.
18 Mbokcii, yërmaandaa Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu
taabat narúu‡ ɓéeɓpúu. Aameen.

† **6:16 6: 16** Isarayeelyaa Kooh ‡ **6:18 6: 18** na helciigarúu

Këyítfii Pool ƀín Ɓu-teeraa Efeesɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Pool ƀín kerceencaa ga teeraa Efeesɗa. Wayee fa eemmbii ga ƀu-Efees rek. Pool wosohinfa ƀikerceen ga teeru ciyewin ga gohaa Aasíi. Wii ya ƀín këyítfiima lak ya yaa lagussa ga kasu ga Room. Teeraa Efees wërí wëñ kilaak solu ga ƀéeƀ teerucaa ƀu-Room nguurukoh ga gohaa Aasíiɗa. Ɓo' ƀiyewin ga teeraama lëgëyƀa enee kitoon. Ɓa tawahi'ta Koohyaagaƀa ƀa teek Artémís ga kiGerekɗa kaan fimórí'. Artémís ƀu-Room teekki Janaa. Ɓa nataalla Artémís nataal ƀeti. Ɓu-Efees karee kikíimi Kooh ga kaanfaama. Yaawúu'caa na kerceencaa karéerii daama kikíim Kooh. Ga waa Pool ƀoyuk Efees ga ƀaawaagari wukanakwaa, ya yaa jëgí' yaawúu'caa daamaɗa dímaasaa en tóoh. Pool ƀoyukka lak ya mínéerii kimaañ ga Efees wayee ya díŋngaƀa kihayis daama. Ga waa ya karis daama ƀaawaagari wukaahaywaa, ya ennda daama tíkíis taahay taa ya jëgíree ƀuwaa (Tumeen 19–20).

Iñii yii yërí Pool teeƀpuu ga këyítfii fii: Kooh ga kijofkaagari teewinnduu iñaa ɗaakukee hen garuu. Wërí en an ya hay kihídíroh tóoh iñcaa en ga ɗook na dii ga kakay ee Yéesu kuliyuk gaca. Ya tíkka ga an kerceencaa jomin kijúwohu ƀa en wíinoo, laakoo yii an ya yaawúu', yii enndii yaawúu'. Seytaani yërí en ƀaa ƀa jom nari kisagoh. Kon ƀa jom kitaabi na ƀéeƀ, ƀa boki kikíim Kooh en ɗanaa Seytaani wëñooƀa dooli. Ya wo'in ga daa yaal jom kiman na ƀetici, daa oomaa jom kiman na paamci na daa ñaam jom kiman na ha'-kaanciɗa. Ya wo' an kerceencii jom ki'enu wíinoo na Kiristaanii.

Këyítfii Pool ƀín ƀu-Efeesɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-2*)
2 - Kooroh ga Yéesu ƀéeƀ ƀuwii wíinoo ga fíkíi Kooh (*1: 3–3: 21*)
3 - Ki'en wíinoo na Kiristaanii límí ƀadukeen wi'as (paamun, kowu, súrga) (*4: 1–6: 20*)
4 - Taŋkoh (*6: 21-24*)

Këñɗoh

1 Mi Pool, mi apotaa' Yéesu Kiristaa ee Kooh yërí waa'ka. Mi yërí bínndúu Këyítfii fii, ɗú ƀuwii ga teerii Efees en ƀuu Kooh ee gëmuunun ga Yéesu Kiristaaɗa.

2 Mi yii kíim Kooh Paamudiigaruu, ya na Yéesu Kiristaa,
Ha'mudii ɓa barkeellúu, ɓa onndúu jam.

Iñcii cijófí'cii Kooh tumi' ɓuwiigariɗa

3 Ɗu kañat Kooh, yii en Paamudii Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruuɗa. Ga dii ɗu en wíinoo na Kiristaaɗa, Kooh
barkeelinnduu barkeelaa en ɓéeɓ, waa Helaagari onnduu
ee ca laak ga ɗookɗa.
4 Ya tanukinnduu ɗu en wíinoo na Kiristaa, lak ya sakkii
ëldúna duum, en ɗanaa ɗu en ɓiɓo' ɓisela'í', ɓaa laakoo sík
ga fíkíici. Ga kiwaa'kii ya waa'tuuɗa,
5 ya ammba kumëeñí' kitanukkuu ɗu en ɓitowuci ee
kooroh ga Yéesu Kiristaa. Iñaama yërí ya waaree ee yërí
neɓpi.
6 Kon nak, ɗu kañatti ndaga kijofkiigari paafin iñaa en
tóohɗa: ya jofin garuu ee ya meekissiiruu dara ga ndaga
dii ɗu en wíinoo na Kowukiigari ya wëñ kikeeñukɗa.
7 Ya kooroh ga ñífaa Kiristaa aamseeɗa, ya laassaruu, ya
bayallaruu tooñcaa ɗu tooñnjiɗa. Fodaama, ya teewinnduu
dii kijofkiigari hín kiyakɗa.
8 Kijofkiima, ya teewinnduuka bi dooyin sëk, ya sorin
garuu kiñaañkaa meyoh gari, na ɓan kilaak hel.
9 Ya oninnduu ki'ínoh iñaa ya waaree kitum, wa newinndi
ee enee kúmpa garuuɗa. Iñaama, ya abeeri kumëeñí' ee ya
koorohan ga Kiristaa ya tumwa.
10 Iñaama ya mëtíran ga wahtaa ya amɗa, wërí en an
ɓéeɓ iñcii en ga asamaanɗa, na ɓéeɓ iñcii en ga kakayfiiɗa
ya hídírohca wíinoo ee Kiristaa en ɓaa kuliyukcaɗa.
11 Waa ɗí enin wíinoo na Kiristaanii, ɗí laakin ɓak ga
tóoh iñcii Kooh díŋ heetiigariɗa. Kooh tanukeeríi kumëeñí'
fodaa ya nateeka kitumɗa. En ki'enaa, ya tumi iñaa en ɓéeɓ
fodaa ya natkaɗa na daa ya waa'kaɗa.
12 Fodaama, ɗí ɓii ɗí en ɓuwii ɗeɓ kilík yaakaa'ɓa ga
Kiristaaniiɗa, ɗí teewoh ndamii Kooh ga kipeskiigarii.
13 Ɗú ɓan, ga waa ɗú kelohha wo'eenii wukayohwii,
wii en Hewhewii winéwí'wii músallúuɗa, ɗú gëmmba
ga Kiristaanii ee Kooh tummba mandargaagari garúu.
Mandargaama wërí en Helii yisela'í'yii ya dígoheeɗa.
14 Helii yisela'í'yii yërí en iñii Kooh ɗeɓpuu kiwa' ga ɓéeɓ
iñcii ya faani'tuuɗa, bi ga daa ɗu ɓëgískan say ga tóoh iñaa
bonin. Kon ɗu yeekat ndamii Kooh laakɗa.

Pool Kíimi' kerceencii

15 Ga iñaama, mi ɓan, mi kelohin ngëmii ɗú laak ga Yéesu
Ha'mudiiɗa, na ɓan dii ɗú hín kiwaa' ɓéeɓ ɓuwii enu ɓuu
Koohɗa.

16 Fodaama, mi dëk ga kigërëm Kooh garúu, ee saycaa mi
kíim Kooh tóoh, helloo ka' garúu.
17 Mi yii kíim Kooh, yii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu;
Paamudii líif na ndamɗa, ya so'túu Helaagari onanndúu
kiñaañ, wa teeƀpúu Kooh ee tum bi ɗú ínohhi kayoh-
kayohɗa.
18 Mi yii kíim ya léerí' helciigarúu doonaa ɗú ínoh
yaakaarii ɗú laak ga ƀayii ya ƀayyúu ga hafciɗa. Ɗú
ínoh ƀan alalii wiyaakwii laakoo ga fen ya faani' ƀuwii en
ƀuuciɗa, dii wa hín kiyakɗa.
19 Ee ɗú ínoh ƀan dooliigari lëgëy ga ɗuuycuu, ɗu ƀii
ɗu gëm gariɗa, dii wa hín kiyakɗa. Ya teewohha dooliigari
wiyaakwiima ga daa iñaa wa mín hín kiyakɗa
20 ga wii ya mílísi' Yéesu Kiristaa ga ƀuwaa kaaninɗa, ya
ƀëwí'tari ɗook asamaan, yugi'tari, hanoh yah-ñaabaagari.
21 Daama, Kiristaa hanohɗussa ga ɗook iñcii ga díkaanti
ɗook na kakay, ca cii nguuruk, ca kaañukoo, ca laakin dooli
ee ca toon dooliɗa. Ya hanohɗussa ga ɗook ƀéeƀ teek, waa
ƀo' mín kiƀayohu. Iñaama eemmbii doŋ ga jamaanii diima,
wayee bi ga sah jamaanucaa yah kihayɗa.
22 Kooh erin Kiristaa kinguuruk ga ɗook iñaa en tóoh*, ee
Kiristaaniima hanoh ɗook ga iñaa en tóohɗa, Kooh erinndi
kikuliyuk ga jaangii.
23 Jaangii wërí en faanfii Kiristaanii. Kiristaanii yii ga
jaangii bi gomin ee Kooh yii gari ƀan bi gomin†.

2

Ƀaa gëm ga Yéesu hay ki'en ƀo' yi'as

1 Ɗú nak, kuɗewaa, ɗú enee ƀuwaa kaanin ga fíkíi Kooh
ndaga tooñcaa ɗú tooñeeri ee ɗú dëkee ga kitum baakaa'
rek.
2 Ga ɗuuy iñcaama ɗú taabukee kipeskii kibóní'kii ƀuwii
ga ëldúna enukohɗa. Ɗú kelohɗee buurii kaañukoo ee
nguuruk ga iñcii en ga díkaanti ɗook na kakayɗa. Ƀuuriima
yërí en helii wibóní'wii en na kilëgëy diima ga ɗuuy ƀuwii
saŋ kikelohi' Koohɗa.
3 Ɗu ƀéeƀpuu, ɗu bokee ga ƀuwaama ƀan. Waama, ɗu
pesee ga iñaa neƀ kumuunnduu, ɗu tumi iñaa faannduu
meekisoh na iñaa en ga helluu. Fodaama, ga daa ɗu
madeeɗa, ɗu enee ƀuwaa aylukaa Kooh jomee kikípuk ga
ɗookƀa, fodaa ƀuwaa ƀaama.

---

* **1:22 1: 22** Ya tumin tóoh ga fíldoo kotcaagari. Mëdírohat na Kañcaa 8: 7
† **1:23 1: 23** Mëdírohu na Efees 4: 10, iñaa Kooh waaree ga Aadamaɗa, ya líifí' ëldúnaɗa, Kiristaanii tuminwa na Helaagari yisela'í'yaa gom ga ƀéeƀ ƀuwii gëm gariɗa.

4 Kooh nak laakin yërmaandi wiyaak garuu, ee ya
waa'tuu hen bi,
5 hídaa ga dii ɗu enee ɓuwaa kaanin ndaga tooñcaa ɗu
tooñeeriɗa tóoh, ya onndaruu kipesis na Kiristaanii. Ee,
kijofkii Kooh onndúu kimúc.
6 Ɗu enin wíinoo na Yéesu Kiristaa, Kooh mílísɗinnduu
nari ee ya oninnduu ɗu bok kinguuruk nari ga ɗook
asamaan.
7 Kooh tumin iñaama doonaa ya teeɓ ɓuwii ga jamaanucii
hayanɗa daa yërmaandaagari hín ki'aŋ ee wa laakoo ga
fenɗa. Kooh teewohinwa ga kijofkaa ya laak garuu ee
kooroh ga Yéesu Kiristaaɗa.
8 En ki'enaa, kijofkaa Kooh këri múlsallúu kooroh ga
dii ɗú gëmin gariɗa. Iñaama meyohhii garúu, Kooh yëri
onndúuka.
9 Enndii tumeenciigarúu tah iñaama kilaak. Kon ken
hanat ga kindamuk.
10 En ki'enaa, Kooh yëri tummbuu ga dii ɗu manɗa. Ya
kooroh ga Yéesu Kiristaa, tummbaruu ɓiɓo' ɓi'as, en ɗanaa
kipeskiigaruu líif na tumeen cijófi', caa ya waayuk garuu
kumëeñi' doonaa ɗu taabukca.

Kiristaanii tumin ɓuwii ɓéeɓba heet wíinoo

11 Ga iñaama, ɗú ɓii ɗú límukohhii yaawúu'ɗa,
níindísukat iñaa ɗú enee kuɗewaaɗa. Yaawúu'cii
teekussúu haat, ɓa teekka hafɓa ɓuwaa gúrukin, ee ɓa ay
iñaama ga ku'enaama jijutuut jaa ɓa gú' ga faanɓa.
12 Ga jamaanaama, ɗú ínohéeríi Kiristaanii, ɗú bokéeríi
ga ɓu-Isarayeel; ɗú enee sagac ga kifiiliimunkaa Kooh
pokohee na heetiigari na ɓan iñcaa ya dígeewaɗa. Ɗú
laakéeríi yaakaa' wíinoo ga kipessúu, ee ɗú ínohéeríi Kooh,
ga dii ɗú enee ga ëldúnaɗa.
13 Wayee diimaɗa, ɗú ɓii ɗú úsaayeera Koohɗa, ɗú
deeydohuunun ndaga dii ɗú enin wíinoo na Yéesu Kiristaa,
kooroh ga ñífaa Kiristaa aamseeɗa.
14 Kiristaanii, ga kihafci, haydohɗinnduu jam. Ya tu-
minnduu heet wíinoo: ennda yaawúu', ennda ɓaa enndii
yaawúu'. Ya nísin kisagohkaa ɗígee díkaantiruu ga wii ya
eroh kumuunkaagariɗa.
15 Fodaama, ya këlëembíssa Waasii Móyíis* ga iñcaa wa
nakohi kitum na kitaabukɗa. Ya hídírohha yaawúu' na
ɓaa enndii yaawúu', ɓa ennda ɓo' yíinoo yi'as gari, ee jam
laakka.

---

* **2:15 2: 15** Ga loo Waasii Móyíis, iñcaa wa jëgíroh ee tawahi ɓo' yijúwí'ɗa sagussii hen (Mëccë 5: 17 na Room 3: 31), wayee ga daa wa amseeɗa, Yéesu paafin da. Ken mínissii kikooroh gawa bi ya múc

16 Ya kooroh ga kikaankaagari ga kuraanaaɗa, yaawúu'
na ƀaa enndii yaawúu', ya júwohirohhaƀa na Kooh; ya
ɗúbí'ta kisagoh ga díkaantiƀa, tummbaƀa ƀa en wíinoo.
17 Fodaama, Kiristaanii hayin ëldúna kiyéegaloh hewhew
jam garúu, ɗú ƀii ɗú úsaayee Koohɗa, hewhew jam ƀan ga
ƀuwii deeysee gariɗa.
18 En ki'enaa, ɗu ƀéeƀpuu, ennda yaawúu', ennda ƀaa
enndii yaawúu', Yéesu Kiristaa oninnduu kimín kituuk ga
fíkíi Kooh kooroh ga Helii yisela'í'yii ee ya yíinooɗa.
19 Kon nak, ɗú ƀii ɗú enndii yaawúu'ɗa, ɗú enissii sagac
wala ƀuwaa meyoh ín, wayee, ɗú en ƀuwaa bok kidëk na
ƀuwii enu ƀuu Koohɗa, ee ɗú bok ga jawootii Kooh.
20 Ɗú ekuunun ga tawahii yípu ga ɗook la'-atohiiɗa, ee
apotaa'cii na sëldíiga-Koohcii enussa la'-atohiima. Yéesu
Kiristaa, ga kihafci, yërí en atoh-koñii tawahii.
21 Ya yërí on ƀéeƀ atohcii tawahii kitaaboh; tawahaa
koluk, tuuk gík; ee wa ennda kaan fisela'í'faa Ha'mudii
tuuki'.
22 Ɗú ƀan, waa ɗú enin wíinoo na Ha'mudii, ɗú bokidohu-
unun ga tawahiima, ee ɗú ƀërí en Kaanfiima Kooh kooroh
ga Heliigari yisela'í'yii, dëkka gafaɗa.

3

Lëgëyaa Pool sasu kitumɗa

1 Iñaama tah, mi yii kíimi'túu Kooh, mi Pool, mi yii mi
lagu ga kasu ga teekii Yéesu Kiristaa, ndaga lëgëyii mi en
na kitum ga ɗuuycúu ɗú ƀii ɗú enndii yaawúu'ɗa.
2 Wóorin an ɗú kelohin iñaa aaw ga lëgëyii Kooh sassoo
kimëtí' ga ɗuuycúu ee kooroh ga kijofkaagariɗa.
3 Kooh teewinndoo, onndaroo ki'ínoh kúmpafaa meyoh
gariɗa. Iñaama, laakin iñcaa mi laassúu ga kibín ga ɗook.
4 Binaa ɗú jaŋcanaa ɗú hay ki'ínoh yen ga helii mi laak
ga kúmpafii ga Kiristaaniiɗa.
5 Ga jamaanucaa paafɗa, Kooh onéeríi ƀo'-súusúus
ki'ínoh kúmpafaama, fodii dii ya hanfa kiteeƀ wati
apotaa'ciigari ƀisela'í'ƀii na sëldíigaciigari ee kooroh ga
Helii yisela'í'yiiɗa.
6 Kúmpafaama fërí en an, ƀuwii enussii yaawúu'ɗa
bokidohuunun na yaawúu'cii ga iñcii cijófí'cii Kooh faani'
ƀuwii en ƀuuciɗa, ƀa bokka ga faanfii fa fíinoo, ƀa bokin
ƀan ga iñaa Kooh dígoheeɗa. Iñaa tahkaɗa wërí en ga
dii ƀa enin wíinoo na Yéesu Kiristaa ga wii ƀa gëm ga
Hewhewii winéwí'wiiɗa.

7 Hewhewii winéwí'wii wiima wërí Kooh, ga kijofkaagari,
tummboo súrga kiyéegalohwa, ee ya mínlukohhoo iñaama
ga dooliigari mi ɓayɗa.
8 Mi wëñ kijutuut ga ɓéeɓ ɓuwii en ɓuu Koohɗa. Moona
déy, Kooh tanukinndoo kiyéegaloh, fodii hewhew, ɓuwii
enussii yaawúu'ɗa alalii leehoo taa' meyoh ga Kiristaaniiɗa.
9 Ya oninndoo fodaama kimeydoh faŋ ga ɓéeɓ ɓuwii iñaa
ya waayukeeɗa, ya yii ya sak iñaa en tóohɗa. Ee iñaama
mos ki'en kúmpa ga ɓéeɓ.
10 Diimaɗa nak, iñcii en ga asamaan, ca cii nguuruk ee
ca kaañukooɗa, kooroh ga iñaa Kooh tumi' jaangiigariɗa,
ca hotta kimma kiñaañkii meyoh ga Koohɗa ga dii ka hín
ki'aŋɗa.
11 Kooh tumin iñaama fodaa ya nateeka kitum lak ëldúna
sakussii duum ee ya mëtírinwa kooroh ga Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruu.
12 Kon waa ɗu enin wíinoo na Yéesu Kiristaa ee ɗu gëmin
gari, ɗu mínin kituuk ga fíkíi Kooh na hel widëlí'.
13 Ërí tah, mi kíimmbúu, kaa halaatat ga coonucii mi en
na kiday ndaga ɗú, bi tah ɗú yówí' yahhúu. Coonuciima
límí'túu ndam kesi.

Pool kíimi' ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa

14 Iñaama tah mi yii yí' ga fíkíi Kooh, Paamudii
kikíimmbi,
15 ya yii ya en cosaanii ɓéeɓ jawootciiɗa: ennda ga
asamaan, ennda ga kakayfii.
16 Kooh yewinin ndam ee yërí laak iñaa en tóoh. Kon mi
yii kíimmbi ya kooroh ga Heliigari yisela'í'yii, ya onndúu
dooli wiyaak, waa yëgísɗan ngëmiigarúu.
17 Ee kooroh ga ngëmaamaa, Kiristaanii dëk ga
keeñciigarúu, ndaga dii ɗú gëm gariɗa. Yípat níil ga
ɗuuy kiwaaroh ee ɗú tawah kipessúu ga kiwaarohkiima
ga díkaantirúuɗa.
18 Fodaama, ɗú na ɓéeɓ ɓuwii en ɓuu Koohɗa, ɗú
guu'guuluk ga ki'ínoh dii kiwaarohkii Kiristaanii hín ki'aŋ,
kihoo', kika' ɗook na kihuutɗa.
19 Ɗú hay kimín ki'ínoh ɓan kiwaarohkiima paafin tóoh
iñaa ɓo' mín ki'ínohɗa; ee fodaama Kooh hay kigom garúu
bi ɗú líif muut nari.
20 Kooh, ga dooliigari en na kilëgëy ga ɗuuycuuɗa, mínin
kitum iñaa paaf fúuf, tóoh iñaa ɗu mín kikíim wala sah
iñaa ɗu mín kihalaat.
21 Ya laakat ndam ga tumeencii ɓuwii ga jaangiiɗa, ee ya
laak ndam ga iñaa Yéesu Kiristaa tumɗa, ga jamaanaa mín
ki'en ɓéeɓ, bi taa'! Aameen.

4

Ki'en wíinoo ga Yéesu Kiristaa

1 Kon mi yii mi lagu ga kasu ndaga kilëgëyi' Ha'mudiiɗa,
mi daassúu, kipeskiigarúu taaboh na kipeskii Kooh
ƒayohhúuɗa.
2 Dëkat ga kiyóoskí' haffúu, mínat kiɗúkoh na ƒuwum,
ɗú took kimúuñ. Ɓaa en ƒéeƒ tookat kimúuñi' mooroomci,
taam na kiwaaroh.
3 Tumat tóoh bi, ga jamii akitohhúu yaa en ƒéeƒ na
mooroomciɗa, ɗú am enii ɗú en wíinoo Helii yisela'í'yii
onndúuɗa.
4 Faanfii fa fíinoo, Helii yisela'í'yii ya yíinoo, fodaa daa
ƒan wa wíinoo yaakaarii laak ga ƒayii Kooh ƒayyúuɗa.
5 Ha'mun yíinoo yërí laak, ngëm wíinoo wërí laak ee
bëtísi' wíinoo wërí laak.
6 Kooh yíinoo yërí laak, ee yërí en Paamudii ƒéeƒ ƒuwii.
Yërí hanoh ƒéeƒ ɗook, ya tumeenciigari koorohi ga ƒaa en
ƒéeƒ ee ya dëk ga ƒéeƒ.
7 Wayee ƒaa en ƒéeƒ garuu laasin iñaa Kooh, ga kijofkaa-
gari, onndiɗa fodaa daa Kiristaa wa' yaa en ƒéeƒɗa.
8 Kërí tah, bíduunun ga Këyítfaa ga loo Kiristaanii an:
«Ga wii ya en na kilap ɗook asamaanɗa
ya ƒaydohin ƒiƒo' ƒaa abuunun*
Ee ya warohha ƒuwii iñcaa ya onohɗa.»†.
9 Kon wo'eenii wii an, ya lapin ɗook asamaanɗa, waa' ya
kiwo'? Wërí en an ya ɗeƒ kiyoosuk hen bi ga ɗekataa wëñ
kihuutɗa.
10 Ɓaama yoosukeeɗa yërí lap, hanohha asamaancii ɗook
doonaa ya gom ga iñaa en tóoh.
11 Yërí on ƒuwii: ƒii, ki'en apotaa'; ƒíinoo, ki'en sëldíiga-
Kooh; ƒíinooƒii, ki'en ƒiyéegaloh Wo'eenii winéwí'wii;
ƒíinoo ƒiliis, kiníi' jawootii Kooh na ki'en ƒijëgíroh.
12 Ya oninƒa iñcaama kiwaayuk ƒuwii en ƒuu Koohɗa
doonaa ƒa mëtí' lëgëyaa ƒa tumi Kiristaaniiɗa ga kiƒaat
kiyëgísí' ngëmii ƒuwii en faanfii Kiristaaniiɗa.
13 Ee iñaama, bi ga daa ɗu ƒéeƒpuu ɗu bokan ki'en
wíinoo ga ngëmii na ƒan ki'ínoh Kowukii Kooh, bi ga daa ɗu
enan ƒuwaa matuunun, ɗu le' ga daa ɗu tuukan kot cimëtí'
fodii cii Kiristaanii.
14 Fodaama, ɗu ensisoo tu'oomaa, taa ƒaa koluk kijëgíroh
tóoh nookƒa na wo'een-nof-moroocaa gëmlukohiƒa iñaa
enndii kayoh, en fan gaal-loocaa dúuscaa gek, uurisaa
egisohiwa daa en ƒéeƒɗa.

---

* **4:8 4: 8** Ya teewohha ndamaa ya laak ga ƒuwaa ya ƒaŋɗa; Malkat Koloos 2: 15. † **4:8 4: 8** Malkat ga Kañcaa 69: 19. Wo' ga ndamii Kooh laak ɗook ƒuwii sagohu nariɗa.

15 Wayee ɗu hay kiwo'i kayoh, taam na kiwaaroh ee ɗu
aawi kiyak bi, ga iñaa en tóoh, ɗu madi na Kiristaanii en
hafii jaangiiɗa.
16 Ÿërí en ɓii hídíroh ɓéeɓ ɓuwii, ɓa abohha wíinoo
fodii cée'cii en ga faan aboh ga tëpísciiɗa. Fodaama,
kiwaarohkaa laak ga díkaantiɓaɗa onanɓa kiwëñ kiyak na
kiyëgís ga ngëm, binaa yaa en ɓéeɓ tum iñaa wa'tiɗanaa.

Kipeskii ki'askii ga Yéesu Kiristaaɗa

17 Iñii yii yërí mi wo''úu ee mi yii seedi'ka ga teekii
Ha'mudii an: Ɗú jomissii kipes fodii yiifa'cii taabuki
halaatciigaɓa laakoo hafɗa.
18 En ki'enaa, helciigaɓa kúnuk hen. Ɓa bokkii ga kipeskii
Kooh onohɗa ndaga ɓa ínohoo dara ee ɓa súwin ga keeñ.
19 Ɓa laakoo kaci ga dara, ɓa taabuk kibonkaa en tóoh ee
ɓa kapoo ga kitum iñaa moroo.
20 Ɗú nak, enndii iñaa manɗa yërí ɗú jëgíru ga loo
Kiristaanii.
21 Man ɗú abin iñaa Yéesu wo' na iñaa ya jëgírohɗa? Ee
ɗú ínohin an kayoh.
22 Kon ɗú jomin kifoñ kipeskaa ɗú enukohee kuɗewaaɗa.
Ɓadukeenaama hewi'in, ee iñcaa cibóní'caa wa meek-
isohɗa ɗúki ɓo' hen, yasohiri.
23 Ɗú íis Helaa Kooh ga kihafci ya onndúu kiɓay halaat
ci'as,
24 ɗú ɓay ɓadukeen wiliis wi'as, waa Kooh tum garúu
fodaa daa ya manɗa; en ɗanaa, ɗú laak kipeskaa júwin,
ee sela'in, kaa límuk ga kayohfii.
25 Kon nak íisat kiwo' saboh. Ɓaa en ɓéeɓ garúu wo'at
na mooroomci kayoh ndaga ɗu ɓéeɓpuu ɗu en faan fíinoo.
26 Binaa ɗú aylukaa, leenaa watukat kikeen ga baakaa';
aylukkúu hanat kihoowuk bi ga noh-soos.
27 Kaa onat Seytaani hal garúu.
28 Ɓaa lokeeranaa, ya íisat kilok, ya anagohat, ya lëgëy bi
jof na kihafci; fodaama ya laak iñaa ya dímalohan ɓuwaa
sooluk dímalɗa.
29 Kaa meydohat wo'eencaa moroo ga kúuwrúu. Kiwo'
na' kilaakaa, enat wo'eencaa jofin, caa laakin solu ga ki'on
ɓuwii ɓíinoo kiyëgís ga ngëmii, ee fodaama ca haydohi
yijófí' ga ɓuwaa kelohicaɗa.
30 Kaa léehɗat keeñii Helii yisela'í'yii meyoh ga Koohɗa.
En ki'enaa, Heliima, Kooh yërí tummbi garuu, ya en
mandarga bi ga besaa Kooh yahhúu kiɓëgís ga ɓéeɓ iñaa
bonin.
31 Kaa abat aylook, kaa tamohat, kaa aylukohat, kaa
ñarohat, kaa ɓasohat, meydohat kisoot ga díkaantirúu.

32 Ɓaa en ɓéeɓ jofat ga mooroomci ee ya teeɓpi kimo'
keeñ. Bayalohat ga díkaantirúu fodaa daa Kooh ƀayallúu
ndaga dii ɗú en wíinoo na Kiristaaniiɗa.

5

Ɗú jom kipes ga lee'laat

1 Waa ɗú ɓërí en towutii Kooh keeñukɗa, guu'guulukat
kon ga kitum fodaagari.
2 Teewohat kiwaaroh ga kipeskiigarúu ƀesaa en ɓéeɓ,
fodii dii Kiristaanii waa'taruu, ya e'ta Kooh kumuunkaagari
ndaga ɗuɗa. Ya erohhaka fodii sarah waa tëkí'si hen ee
ngetaa newin Kooh.
3 Ɗú bok ga heetii Kooh,ërí tah kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ,
kitum iñcaa moroo, caa mín ki'en tóoh, wala kiɗíibuk iñaa
en yuu mooroomfu, iñcaama jomoo sah ki'en wo'een ga
díkaantirúu.
4 Jekkii ɓan ɗú meydoh ga kúuwrúu wo'eenca korukkii,
wala wo'eencaa laakoo haf, wala wo'een-yéenɗah cisépí'í'.
Namat kay kimeydoh wo'eencaa gërëmi Kooh.
5 Ee nak, ínohat dijófí' an ɓuwii faanuki na ɓaa en
ɓéeɓɗa, ɓuwii tumi iñaa moroodа boksanndii ga nguuraa
Kiristaa na Kooh. Ɓuwii gooñi tóoh ga hafƀaɗa ɓan
boksanndii ga ndaga man na ɓa jaamuki alalaa ɓa laakɗa.
6 Ken ƀanattúu kiɗúk na wo'eencaa laakoo haf. En
ki'enaa, iñcaamaërí tah aylukaa Kooh keeni ga ɗook
ɓuwaa saŋngi kikelohi'ɗa.
7 Ɓuwaa man ɗa, kaa bokat naƀa dara.
8 Kuɗewaa, ɗú enee ga ñúus. Diimaɗa, ɗú ɓii ga lee'laat
ndaga ɗú enin wíinoo na Ha'mudii. Kon teewohat ga
kipessúu an ɗú ɓii ga lee'laat.
9 En ki'enaa, lee'laat wërí límí kijofkaa en tóoh, kijúƀkaa
en tóoh na kayohfaa en tóoh.
10 Kon nak guu'guulukat ga ki'ínohsoh iñaa neƀ
Ha'mudii.
11 Kaa ƀokat ga tumeencaa caama laakoo jeriñ, ɓuwaama
enukohi ga ñúusɗa. Ɓuwaama sah namatƀa kiwíiñ hen.
12 En ki'enaa, ɓéeɓ iñcaama ɓuwii tumi ga kakayɗa nam
ki'apoh kaci hen bi ken kaañoo gaca sah kiwo'.
13 Wayee binaa ca teewohu fagaa, iñaa ca en kayoh-
kayohɗa dal kimey lañ ga lee'laataa.
14 En ki'enaa, iñaa faanu ga lee'laat tóoh en iñaa leerin.
Ërí tah wo'u an:
«Yúuduka, fu yii fu en na kineehɗa,
kolukohaa ga leeloo ɓuwii kaaninɗa,
ee Kiristaanii hayyaa kiniit na lee'latiigari.»

15 Kon malkiskohat bi jof ga dum ɗú en na kipesɗa: hanat
ki'en fodii ƀuwaa ñaañnjii, wayee enat fodii ƀuwaa lak
kiñaañkaa meyoh ga Kooh.
16 Ɗú gaaw kitum tóoh yijófí'yaa Kooh onndúu kimín
watiɗa, ndaga jamaanii ɗu enohɗa, ƀuwii yewinin kitumi
yibóní'.
17 Kon nak kaa enat dof wayee namat ki'ínoh iñii
Ha'mudii waa' ɗú tumɗa.
18 Kaa laalat ga biiñ: iñaama yah kiyasoh kipeskiigarúu.
Namat kilíifi na Helii yisela'í'yii.
19 Daasohat ga díkaantirúu, ɗú yeekɗi Ha'mudii na ƀéeƀ
keeñciirúu yeek-kañ, yeek-bak, na ƀéeƀ yeekcaa Helii
Kooh onndúu kiyeek.
20 Ga wahtaa en ƀéeƀ, na ga iñaa en tóoh, gërëmat Kooh,
Paamudii ga teekii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu.
21 Ɗú ƀii ɗú e' Yéesu Kiristaa cée'ɗa, yaa en ƀéeƀ kelohɗat
mooroomci.

Ƀadukeen ga díkaanti ƀeticaa na yaalcaagaƀa

22 Ɗú ƀeticii, kelohɗat yaalciigarúu fodii dii ɗú kelohi'
Ha'mudiiɗa.
23 En ki'enaa, yaal yërí kuliyuk, ƀetici taam ga, fodii dii
Kiristaanii kuliyuk ga jaangii en faanfiigariɗa, ee ya yërí en
Músalkaatii jaangii.
24 Fodii dii jaangii kelohi' Kiristaaniiɗa, ƀeticii jom
kikelohi' ƀiyaalƀa fodaama ga iñaa en tóoh.
25 Ɗú yaalcii, waarat ƀeticiigarúu fodii dii ƀan Kiristaanii
waaree jaangii bi ya erohha kumuunkaagari ndaga waɗa.
26 Ya tumin iñaama, kooroh ga músú na Wo'eeniigari,
kisétí'wa, wa en wuu Kooh.
27 Ya waa' jaangii, ga fíkíici, wa en jaangaa morin, waa
setin wic, waa laakoo sík ee laakoo iñaa jekkii ga. Wayee wa
sela', ee wa en waa laakoo dara iñaa ƀo' wo'an ga yibóní'.
28 Fodaama ƀan, yaalcii jomin kiwaa' ƀeticiigaƀa fodaa
daa ƀa waa' faanƀaɗa. Yaal waa' ƀeticinaa, lak ya waa'
hafci.
29 En ki'enaa, laakoo ƀaa saŋ faanfaagari. Ya namifa
kiñëmíri hen, ya toputu'ifa fodii dii ƀan Kiristaanii tumɗi
jaangiiɗa.
30 Ee ɗu ƀërí en cée'cii faanfiigari.
31 Bíduunun an: «Ërí tah yaal hay kifoñ paamci na eeci,
ya aboh na ƀetici, ee ƀa ƀanak, ƀa en faan fíinoo»✡.
32 Wo'eenuma enin kúmpa fiyaak. Ee mi wo' anërí laak
ga díkaanti Kiristaanii na jaangii.

✡ **5:31 5: 31** Sënees 2: 24.

33 Moona ka laak fodaama garúu ƀan: yaalaa en ƀéeƀ waarat ƀetici fodaa daa ya waa' hafciďa, ee ƀan ƀetifaa en ƀéeƀ onat yaalci cée'.

6

Ƀadukeen kowu ga díkaantici na paamci na eeci

1 Ďú oomaacii nak, fodii dii Ha'mudii nakohkaďa, kelohďat ƀipaammbúu na ƀi'eewwúu. Iñaama nak yërí jof.
2 Bídu ga Këyítfaa an: «Kelohďaa paapu na eefu.» Iñaama yërí Kooh ďeƀ ki'ebaloh kitum, waa taam na iñaa ya dígoh ga, wo' an:
3 «En ďanaa, kipesfu neƀ ee fu hoo' kumuun ga ëldúna»✡.
4 Ďú nak paamuncii, kaa tëmírat keeñcii towuti-igarúu, wayee koratƀa, ďú jëgíriƀa fodaa daa Ha'mudii waarohkaďa.

Ƀadukeen ñaam na ha'munaagari.

5 Ďú ñaamcii, kelohďat ha'muncaagarúu ga ëldúnaďa. Niikatƀa, ďú e'ƀa cée', taam na keeñ wisétí' fodii dii ďú tumďi Kiristaaniiďa .
6 Ka hanat ki'en ga daa ƀa malaki garúuďa tah ďú tumi lëgëyaagarúu, kiheel ndam ƀo'-súusúus. Wayee lëgëyat fodii ñaam Kiristaanii, fodii ƀaa eki keeñƀa tóoh ga kitum iñaa Kooh waa'.
7 Tumat lëgëyumgarúu na keeñ wisóosí'. Hanat ki'en fodii ƀuwaa lëgëyi' ƀo'-súusúus wayee enat fodii ƀuwaa lëgëyi' Ha'mudii.
8 Ínohat gaka an, yaa en ƀéeƀ garúu, ennda ñaam, ennda ƀaa enndii ñaam, iñaa ya lëgëy ga yijófí'ďa, yërí Ha'mudii íkanndi.
9 Ďú nak, Ha'muncii ñaamcii, tumat fodaama ga díkaantirúu na ñaamcumgarúu. Kaa dígukatƀa. Ďú ínohin an ennda ďú, ennda ñaamciigarúu, ďú ƀërí bok Ha'mun yíinoo, yii en ga asamaanďa ee ƀéeƀ ƀuwii ƀërí hín ga fíkíici.

Ganaaycii Kooh on kerceencii kiheñoh na Seytaaniďa

10 Iñii mi mëeñjohhúu kiwo'ďa yërí en an: Ƀaatukat dooli ga Ha'mudii, na ga doolii wiyaakwii en gariďa!
11 Níkukat ganaaycii Kooh e'túuďa tóohca, doonaa fíraa Seytaani waa'túu kiye'oh tóoh, ďú tëhhi tëc.
12 Ndaga ďu heñohii na ƀo'-súusúus, wayee ďu heñoh na iñcii ga díkaanti ďook na kakay, ca cii nguuruk, ca kaañukoo, ee ca ƀay doolaa ga nguu'caa ga ëldúnaanaama

✡ **6:3 6: 3** Eksoot 20: 12; Dëteronom 5: 16.

en ga ñúusɗa, na ɓéeɓ hel-nof-moroocii enu ga díkaanti ɗook na kakayɗa.
13 Kërí tah nak, ɓewat ganaaycii Kooh e'túuɗa tóohca, en ɗanaa, bescaa ciméeskí'caa hayaa, ɗú mín kitëh yibóní'yii heñohhúuɗa. Ee ɗú heñoh bi ga siñdaanaa, ɗú lís kituuk tek.
14 Kon tuukat tek! Ɓewat kayohfii ɗú pëkírukfa ndíŋ ee ɗú ɓeɓ kijúɓ, ɗú tumfa kúltí-pewiñfaa ɗú ekukan kiheñohneeɗa.
15 Ɓewat kikaantukohkii ga kiyéegaloh Hewhew winéwí'wii onohi jamɗa, ɗú ekukwa fodii ñafa' ga kotciigarúu.
16 Wahtaa en ɓéeɓ na daa en ɓéeɓ, ɓewat ngëmii ɗú laak ga Yéesuɗa, wa en iñaa ɗú yímohan ɓescii abin kiwii; cii sépí'í'-ga-nofii weesirúuɗa.
17 Ɓewat ɓan kimúckii, ɗú ekukwa fodii baanu-pewiñ ga hafciigarúu ee ɗú ɓeɓ wo'eenii Kooh, wa en kalaɓfii Helii yisela'í'yii.

Pool nakoh kikíim Kooh

18 Ga wahtaa en ɓéeɓ, kíimat Kooh ga iñaa en ɓéeɓ, ɗú dímalukiri kooroh ga Helii yisela'í'yii. Kaa neehat ee dëkat ga iñaama, ɗú kíimɗi ɓéeɓ ɓuwii enu ɓuu Koohɗa.
19 Kíimɗattoo Kooh ɓan, doonaa saycaa mi lëgís kúuwroo kiwo' tóoh, ya onndoo wo'eencaa mi jom kiwo'ɗa ee mi kaañ kiyéegaloh kúmpafii en ga Hewhewii winéwí'wiiɗa.
20 Mi enin ɓaa Kooh wos kiyéegaloh Hewhewiima, luu enee an mi yii ga kasu. Kon kíimɗattoo bi mi kaañwa kiyéegaloh fodaa daa mi jomka kitumɗa.

Taŋkoh

21-22 Mi yii wosohhúu Tísík, ya wo''úu tóoh iñii mi enukoh diiɗa na iñii mi tumɗa. Ya mbok-kerceen, yaa mi waarin lool ee ya yii tum dijúwí' lëgëyii Ha'mudii nakohɗa. Ya hayyúu kiwo' iñaa aaw garíi dii, ee ya dëlí' keeñnjúu.
23 Kon mi yii kíim Kooh Paamudii ya na Yéesu Kiristaa, Ha'mudii, ɓa on ɓéeɓ mbok-kerceencii jam. Ɓa onndúu kiwaaroh yaa en ɓéeɓ na mooroomci, taam na kigëm ga Yéesu.
24 Mi yii kíim Kooh barkeel ɓéeɓ ɓuwii waaruunun Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu, ee kiwaarohkaagaɓa kaama laakoo koocɗa.

Këyítfii Pool bín
Ɓu-teeraa Filiipɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Pool bín kerceencaa ga teeraa Filiipɗa. Pool ga ɓaawaagari wukanakwaa jangatta Hewhewii winéwí'wii ga teeraama bi ɓo' ɓiyewin daama gëmussa ga Yéesu. (Tumeen 16: 11-40). Ga waa Pool lagu ga kasu ndaga lëgëyii Ha'mudii, ɓu-teeraa Filiip nëgírohussa kopa'. Ɓa wossa ɓo' gaɓa, ya teeku Epaforodít kiɓayi' Pool iñaa ɓa nëgírohɗa. Pool bínnda këyítfii fii ga jamaanaama kigërëmɓa, ee ɓa ínoh ɓan an ya hotin iñaa ɓa tumɗa. Ya daassaɓa ɓan kiyëgís gík ga ngëmaagaɓa, ɓa watuk kitaabuk ɓuwaa jëgírohi iñaa taabohhii na iñaa Kooh nakohɗa. Ee fodaama ɓa en wíinoo na Koohɗa, ɓa enatɗa wíinoo ga díkaantiɓa ɓan.

Këyítfii Pool bín ɓu-teeraa Filiipɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-2*)
2 - Pool gërëm Kooh ga kerceencaa ga teeraa Filiipɗa (*1: 3-11*)
3 - Kipes fodii Kiristaanii (*1: 12-30*)
4 - Pool daas kerceencaa ga Filiipɗa kiyóoskí' hafɓa fodii Kiristaanii (*2: 1-18*)
5 - Pool wo' na ɓu-teeraa Filiip ga loo Tímotée na Epaforodít (*2: 19-30*)
6 - Kiheel kineɓloh KoohËrí laak solu (*3: 1–4: 9*)
7 - Pool gërëmmba ɓu-Filiip (*4: 10-20*)
8 - Taŋkoh (*4: 21-23*)

Këñɗoh

1 Mi Pool na Tímotée, ɗí, súrgacii Yéesu Kiristaa, ɗí ɓërí
bínndúu këyítfii fii, ɗú ɓéeɓpúu ɗú ɓii ɗú en ɓuu Kooh,
ɗú dëk teerum Filiip ee ɗú en wíinoo na Yéesu Kiristaaɗa;
ɗú na ɓuwum kuliyuk ga jaangiiɗa na ɓii amɗohɓa ga
lëgëyiiɗa.
2 Mi yii kíim Kooh Paamudiigaruu, ya na Yéesu Kiristaa
Ha'mudiigaruu, ɓa barkeellúu, ɓa onndúu jam.

Pool gërëm Kooh ga kerceencaa ga teeraa Filiip

3 Saycaa heliigoo ka' garúu tóoh, mi gërëm Koohyii mi
gëmɗa.
4 Ee saycaa mi kíimi'túu Kooh tóoh, mi taabi ga na keeñ
wisóosí',
5 ndaga ɗú amɗohinndoo dijófí' ga kiyéegaloh Hewhewii
winéwí'wii, aboh ga besaa ɗú aas ga ngëmiiɗa bi ga wati.

6 Iñii yii wóorinndoo: Kooh, yii dalin kitum lëgëyii wijófí'
wii wiima ga ɗuuycúuɗa haywa kitumi bi ga daa wa matan
ga bëríinaa Yéesu Kiristaa haysanɗa.
7 Binaa ɗú ƀéeƀpúu, mi halaat iñuma garúunaa, mi
ëldohhii ndaga mi ekinndúu ga keeñiigoo. En ki'enaa, ɗú
abin ga lëgëyii Kooh sassoo kitumɗa, ee ɗú ƀéeƀpúu ɗú
hotin kijofkiigari ya laak garuuɗa. Ɗú ƀii tumka, hídaa
dii mi en ga kasuɗa, ee ɗú ƀii tumka ga dii mi lebiroh
kituuki' Hewhewii winéwí'wii, mi yaa jangatwa ga daa mi
wëñ kimínɗa.
8 Ehee! Ɓéeƀpúu, mi waarinndúu lool fodii dii Yéesu
Kiristaa waa'tuuɗa. Ee iñaama Kooh ínohin an kayoh.
9 Iñii yii, yërí mi kíimi'túu Kooh: Mi kíim kiwaarohkii en
ga keeñnjúuɗa wëñ kiyak, aaw fíkíi, ɗú wëñ ki'ínoh kayoh-
kayohɗa, ee ɗú mín ki'ínohsoh iñaa en tóoh.
10 Fodaama, ɗú hay kimín ki'ínoh iñaa gëndɗa, doonaa
bëríinaa Kiristaanii hayisanɗa, ɗú en ƀiƀo' ƀisétí', ee ken
laakoo iñaa ya wo'an garúu yibóní'.
11 Kipeskiigarúu, kooroh ga Yéesu Kiristaa, ka líif na
tumeen cijúwí', caa ndaman Kooh ee ca kañiri.

Kipes fodii Kiristaanii

12 Mbokcii, mi waa' ɗú ínoh an iñii dallooɗa nam ki'on
Hewhewii winéwí'wii kiƀaat kisíw.
13 Karin sah bi ƀéeƀ soldaa'cii watuki kaanfii
gúwernëe'ɗa na ƀéeƀ ƀuwii ƀíinoo ínohuunun diima
an kisúrga'uk ga Kiristaanii tah mi lagu ga kasu.
14 Ee iñii wëñ kiyewin ga mbok-kerceenciiɗa, daa ƀa
hotee an mi laguunun ga kasu, ƀa wëñnja ki'am Ha'mudii,
ee iñaama ƀaattaƀa fít bi ƀa ƀii yéegaloh wo'eenii Kooh ee
ƀa niikoo dara ga.
15 Laakin gaƀa nak ee kayoh, ƀuwaa en na kijangat ga
teekii Kiristaanii ee ki'iñaadohhoo na kiheel nookoh ekƀa
ga. Ɓíinoo nak, ƀii jangat ee ƀa tumka na keeñ wisétí'.
16 Ɓuwii mi mëeñjoh kiwo' ƀii taabu ga na kiwaaroh.
Ɓa ínohin an Kooh yërí sassoo kilebiroh kituuki' Hewhewii
winéwí'wii.
17 Ɓuwii mi ɗeƀ kiwo'ɗa nak, enndii keeñ wisétí' ekƀa ga,
wayee ƀa heel kinookoh doŋ. Ɓa halaat fodaama kiƀaattoo
coonu ga dii mi en ga kasuɗa.
18 Iñaama ƀa tum ga helƀaɗa, waa wa jof, waa wa
joffii tóoh, dara ƀíttiiroo ga! Iñii laak soluɗa wërí en an
Kiristaanii yii yéegalohu; mi yii neƀluk ga ee mi hay ɗa
kiwëñ kineƀluk ga.
19 En ki'enaa, wóorinndoo híl an iñcii mi dayɗa onan-
ndoo kimúc ndaga kíimcii ɗú kíimɗiroo Koohɗa na ƀan
amɗohii Helii Yéesu Kiristaa amɗohirooɗa.

20 Mi abin yaakaa' wiyëgísí' an mi kaci'anndii múk ga fíkíi Kooh. Hanaa kay, ennda diimaɗa ee bi taa', waa mi
kaan waa mi pes, mi laakan hel widëlí', ee fodaama mi hay
kiteewoh kiyakkii ndamii Kiristaanii ga ɓéeɓ kipeskiigoo.
21 En ki'enaa, mi ga kihaffoo, Kiristaanii en kipeskiigoo ee
kikaan ɓaatanndoo hen.
22 Ee en lak mi lís kipesaa, mi mín kiɓaat kilaak jeriñ, kon
mi jom ya kitanuk?
23 Mi nak, mi laak hel kanak: mi waarin kimeyoh ga
kipeskii kii, mi ennee na Kiristaa. Iñaama yërí gën garoo
fúuf.
24 Wayee iñaa wëñ kilaak soluɗa wërí en mi tes ga ëldúna
ndaga ɗú.
25 Iñaama wóorinndoo ee mi ínohin an mi hay kites, mi
en narúu ɗú ɓéeɓpúu ki'amɗohhúu doonaa ɗú aaw fíkíi ga
ngëmii, ee keeñnjúu soos ga ngëmii ɗú laakɗa.
26 Fodaama, binaa mi hayis garúunaa, ɗú hay kiɓaat
kindamukoh Yéesu Kiristaa ndaga mi.
27 Ga iñaa mín kilaak tóoh, pesat fodii dii Hewhewii
winéwí'wii wo' ga loo Kiristaa nakoh kaɗa. En ɗanaa, waa
mi hayyúu kiwaaknee, waa mi en diliis tóoh, mi hay kimín
kikeloh an ɗú bokin hel ee ɗú bokin fít wíinoo kilebiroh
kituuki' ngëmii Hewhewii winéwí'wii haydohɗa.
28 Mi hay kikeloh ɓan an ɗú niikoo ɓuwii heñohirúuɗa.
Iñaama nak hayɓa kiteeɓ an ɓa aaw ga kisaŋku'uk, teeɓɓa
ɓan an ɗú, ɗú aaw ga kimúc. Ee iñaama meyoh ga Kooh.
29 En ki'enaa, Kooh yërí onndúu, eemmbii rek ga kigëm ga
Kiristaanii, wayee bi ga kitook kisodalu ndaga Kiristaanii.
30 Fodaama, ɗú naroo, ɗu ɓërí bok lebirii, wa wíinoo ee
wa wërí ɗú hotee mi lebirohee kuɗewaa ee wërí ɗú keloh
mi lís lebiroh.

2

Kiristaanii yóoskíɗin hafci, Kooh ɓëwí'tari

1 Man enii ɗú en wíinoo na Kiristaaniiɗa dëlɗin hellúu
ga tóoh, kiwaa'kii ya waa'túuɗa daasin keeñnjúu ee
Helii yisela'í'yii oninndúu kitaaboh, yaa en ɓéeɓ waa'
mooroomci, laak yërmaandi gari.
2 Kon júwohat ga díkaantirúu, ɗú waaroh, ɗú bok hel,
ɗú bok halaat. En ɗanaa, keeñnjoo soos seɓ.
3 Kaa tumat dara kiheel kikuliyuk ɓimooroommbúu wala
kiheel ndamaa enndii tús, wayee namat haffúu kiyóoskí'
hen, ɓaa en ɓéeɓ tík mooroomci daa paafin daa ya tík
hafciɗa.
4 Kaa eemat rek ga kiheel iñaa gën garúu, yaa en ɓéeɓ
halaatat ga iñaa gën ga mooroomci ɓan.

5 Ɓayat ɓadukeenaa man na waa Yéesu Kiristaa tee-
weerúuɗa.
6 Ya mos ki'en Kooh wayee ya mosoo kinookuk kihín na
Kooh.
7 Wayee ya nammba kifoñ na kihafci tóoh iñaa ya laakeeɗa,
ya tummba hafci súrga.
Ya mannda na ɓuwii, ee ɓaa hotti tóoh, ínoh an ya ɓay
faan ɓo'-súusúus.
8 Ya yóoskí'ta hafci, ya teewohha kikelohi' Kooh bi ga
kikaan, kikaan sah ga kuraanaa.
9 Kërí tah, Kooh ɓëwí'tari, ya hanohha ɓéeɓ ɗook, ya e'tari
teek waa wëñ kiyak teekoo teek.
10 En ɗanaa, ga teekii Yéesu Kiristaa, ɓéeɓ bok kiyí' ga
fíkíici, ennda ga asamaan, ennda ga kakayfii, ennda
ga fíldoo kakayfii,
11 ee yaa en ɓéeɓ meydoh ga kúuwci an Yéesu Kiristaa yërí
en Ha'mudii. Ƒodaama, Kooh, Paamudii laak Ndam.

Sasii kerceencii

12 Kon nak, ɗú ɓii mi keeñukinɗa, ɗú ɓii saycaa en
tóoh ɗú kelohɗeeraroo, ga waa mi en narúuɗa, wëñattoo
kikelohi' wati, hídaa ga dii mi enissii narúuɗa tóoh.
Lëgëyat kiteewoh an ɗú múcin, taam na kiniik Kooh, na
ki'e'ti cée' wiyaak.
13 En ki'enaa, Kooh yërí lëgëyi ga ɗuuycúu, ki'onndúu
kimín kiwaa' na kitum iñaa taaboh na iñii ya natɗa.
14 Iñaa ɗú tum tóoh nak, kaa taabat ga na kicapatuk wala
kiña'sukoh.
15 En ɗanaa, ɗú laakoo sík, ɗú set wic, ɗú en ɓitowu
Kooh taa laakoo dara iñaa ɓo' wo'an gaɓa yibóní' ee
ɗú kíndohsoo ga ɓuwii ga ëldúna júwussii ee ɓa ɓiɓo'
ɓibóní'ɗa.
16 Ɗú jom kimelic ga ɗuuy ɓuwii fodii dii olcii melici
ga asamaanɗa, ɗú haydohi'ɓa Wo'eenii onohi kipesɗa.
Binaa ɗú tum iñaamanaa, mi hayyúu kimín kindamukoh,
bëríinaa Kiristaanii hayisanɗa. Ee iñaama hay kiteewoh an
iñii mi dayɗa na iñcii mi sonɗa enndii sooy.
17 Luu enee an mi apsan hen, ñífiigoo aamuk doonaa
ngëmii ɗú laak ga Koohɗa mat, ee mi man na anah waa
akitohu na sarah waa tumɗu Kooh, mi neɓlukin ga iñaama
ee mi neɓluk ga narúu ɗú ɓéeɓpúu.
18 Ɗú ɓan, neɓlukat fodaama ee ɗú bok naroo kineɓluk.

Pool wo' na ɓu-teeraa Filiip ga loo Tímotée na Epaforodít

19 Mi abin yaakaa' kiwosohhúu Tímotée ga iñaa
maañanndii, neɓ Yéesu, Ha'mudiinaa. En ɗanaa helloo
mín kidal ga iñaa ya yahhoo kiɓéestí' ga loorúuɗa.

20 Enndii Tímotéenaa, mi laakoo ken dii ɓaa bok naroo
kiɓítuk na kihalaati garúu.
21 Ɓii tesɗa tóohɓa, hafɓa wëñɓa kiɓít loo Yéesu Kiristaa.
22 Ɗú ga kihaffúu, ɗú ínohin an Tímotée teewohin dii
ya hín ki'am bi yëgísin ga lëgëyii kiyéegaloh Hewhewii
winéwí'wii ee ya taabin naroo ga fodii kowu na paamci.
23 Kon, yërí mi am yaakaa' kiwossi garúu, mi laaki iñaa
lee'too ga iñii mi enukohɗanaa.
24 Ee mi abin yaakaa' wiyëgísí' an Ha'mudii hayyoo ki'on,
mi hayyúu kiwaaknee, mi ɓan, ga iñaa maañanndii.
25 Mi abin an mi jominndúu kiwosohis Epaforodít,
mbok-kerceeniigaruu, yii mi bok nari ga lëgëyii na lebirii
kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii, ee ɗú woseeri garoo
kihaydohi'too iñaa mi dímalukohanɗa.
26 Ya waarin lool kihotissúu ɗú ɓéeɓpúu ee dii ɗú kelohin
an ya ɗúukoolee henɗa, ɓítinndi bi hëpin.
27 En ki'enaa, ya ɗúukooleera bi ya deeyca kikaan.
Wayee, Kooh laakka yërmaandi gari. Ee ya yërëmmbiiri
haŋci doŋ, wayee bi ga mi ɓan, doonaa keeñnjoo leehoo
lool.
28 Ërí tah, mi wosohhúuri ga iñaa wëñ kigaaw doonaa ɗú
hottinaa keeñnjúu soos ee mi ga kihaffoo helloo mín kidal.
29 Kon binaa ya hayaa, toputu'atti na keeñ wisóosí' ee ɗú
abohhi fodii mbok-kerceen ga Ha'mudii. Ɓuwum fodum
gariɗa ɗú jominɓa ki'e' cée'.
30 Tesee ga jutuut ya kaan ndaga kilëgëyi' Kiristaanii
tahka, ee ya tooneera kumuunkaagari ga wii ya haydohi'too
dímalaa, ɗú ga kihaffúu, ɗú mínéeríiroowa kihaydohi'ɗa.

3

Ki'ínoh Yéesu Kiristaaërí laak solu

1 Ee diimaɗa mbokcii, neɓlukat ga enii ɗú en wíinoo na
Ha'mudiiɗa. Kiwo'issúu iñaama ga bín enndii coonu garoo,
ee garúu, iñaama yërí wëñ kiwóo'.
2 Watukat haffúu ga baay-baaycii*, ga ɓuwiima jëgírohi
sabohɗa na ɓii gítínohi an kigúruk bok ga kijaamuk
Koohɗa.
3 En ki'enaa, ɗu, ɗu ɓërí tum kigúrukkii kukayohkii,
enndiiɓa. Ɗu jaamuki Kooh, kooroh ga Heliigari ee ɗu
ndamukohi Yéesu Kiristaa. Ɗu líkkii yaakaa'tuu ga ɓo'-
súusúus.

---

* **3:2 3: 2** Yaawúu'caa ɓaysee ɓuwaa enndii yaawúu'ɗa baay-baay. Pool, dii, íkɓa wo'eenaama ga dii ɓa ɓërí cal kiɓayu fodaamaɗa

4 Moona déy, mi ɓan mi míneera kilík yaakaa'too ga
fodaama. En an laakin ɓaa fooŋ an ya mín kilík yaakaa'cii
ga ɓo'aa, mi jommbika kiwëñ kimín.
5 Mi gúru ga besaa wiyitnakaahaywaa mi límohuɗa. Mi
bok ga heetii Isarayeel, ga níilaa Beesamee. Mi iñii Ebërëe
ee mi kowu Ebërëe. En ga loo kitaabuk Waasii Móyíisaa,
mi enee Fërísiyeeŋ.
6 Mi kaantukohee ga hen bi mi ennda kihatal kerceencii ga
kipesɓa. En ga loo kitaabuk iñii Waasii Móyíis nakohɗanaa,
laakéerí dara iñaa mi ɗeeŋ ga, mi taabukeewa hen ga tóoh.
7 Mi abee an iñcaama laakɗinndoo jeriñ, wayee diimaɗa,
mi hotohca sooy ndaga Yéesu Kiristaa.
8 Ee sah eemmbii ga iñcuma doŋ. Iñaa en ɓéeɓ mi
abohhi sooy ndaga iñii wëñ kijof ga tóoh ee wërí en ki'ínoh
Yéesu Kiristaa Ha'mudiigooɗa. Ya yërí tah mi foñin tóoh.
Iñcaama tóohca, mi aaminca caluus doonaa mi mín kilaak
Kiristaanii,
9 ee mi en wíinoo nari bi en seŋis. Mi séentukissii ki'en
ɓo' yijúwí', kooroh ga kitaabuk Waasii Móyíis: kigëm ga
Kiristaaniiërí onndoo kijúɓ. Kijúɓ meyoh ga Kooh ee Kooh
oniwa ɓaa gëm gari.
10 Iñii mi waa' ga keeñnjooɗa wërí en ki'ínoh Kiristaanii,
mi ínoh doolaa mílísí'ti ga ɓuwaa kaaninɗa, mi day
coonucaa ya dayɗa, mi man nari bi ga kikaankaagari.
11 En ɗanaa, mi mín kiyaakaa' kimílís ga ɓuwaa
kaaninɗa.

Kifool aaw dile'aa'daa

12 Mi wo''ii an mi foolin bi ga dile'aa'dii haat, wala an
mi laakissii sík. Wayee nak mi yii lís kifool doonaa mi
mín kilaas neehalaa, ndaga mi ga kihaffoo, Yéesu Kiristaa
laasinndoo kumëeñí'.
13 Mbokcii, mi fooŋngii múk an mi laasinwa niip. Enaama
yíinoo doŋ yërí ɓíttoo wati: mi nísin ga helloo iñaa
paafinɗa, mi yii ëewrukka ga iñii hay ga fíkíiɗa.
14 Fodaama, mi yii lís kifool bi mi le' daa mi laasohan
neehalaa Kooh faani'tuu ga asamaan ee ya ɓayohhuu ga
hafci, kooroh ga Yéesu Kiristaaɗa.
15 Kon ɓéeɓpuu, ɗu ɓii ɗu laakissii síkɗa, ɗu bokat halaat
ga iñuma. Wayee laak ɓuwaa ɓay halaataa wóotíroh na
iñumanaa, Kooh ga kihafci hayyúuwa kiléerí'.
16 Daa ka mín ki'en tóoh, ɗu lísat kitaabuk waasii ɗu abee
bi ga watiɗa.
17 Mbokcii, ɓéeɓpúu tumat fodiigoo! Ɗí teewinndúu daa
jom ki'enɗa. Kon yípat hassúu ga ɓuwii taabuk iñaa ɗí
teewoh yaama.

18 En ki'enaa, mi yewininndúuka kiwo', ee mi yii
wo'issúuka ƀi mi yii koduk ga sah: yewinin ƀuwaa sagoh na
kikeloh iñaa aaw ga loo kikaankaa Kiristaa ga kuraanaaɗa.
19 Ɓuwiima yah kimëeñjoh ga kisaŋku', ndaga lookci-
igaƀaërí ƀa tum Koohyiigaƀa, ƀa ndamukoh iñcii jomeeƀa
ki'ap kaciɗa ee ƀa lík helƀa ga enaama ëldúna doŋ.
20 Ɗu nak, ɗu bok ga ƀu-asamaan ee ɗu ƀii sek Yéesu
Kiristaa, Ha'mudiigaruu meyoh asamaan hayyuu kimúsal.
21 Binaa ya hayisaa, ya hay kisúpít faanfiigaruu laakoo
dooliɗa, fa man na faanfiigari laakin ndamɗa, kooroh ga
doolaagari tah iñaa en tóoh tooki'tariɗa.

4

Iñcii Pool dígal ƀu-Filiipɗa

1 Kon, ɗú mbokciigoo mi keeñukɗa, mi ɗoorukinnɗúu
bi ëpin. Ɗú ƀërí sóosí' keeñnjoo ee mi ndamukohirúu.
Kon, ɗú fiiliimunciigoo, dëkat ki'am bi yëgís ga Ha'mudii
fodaama.
2 Fu Ewodí, na fu Sintiik, bokat halaat ɗú en wíinoo ga
Ha'mudii.
3 Fu ƀan, fu yii fu bok ki'am wíinoo naroo ga lëgëyiiɗa*,
mi kíimmbaa, amɗohaa ƀeticum ƀanak ƀuma. En ki'enaa,
ƀa taabin naroo ga lebirii kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii,
mi na Kilimaa na ƀuwii ƀíinoo taabu naroo ga lëgëyii ee
Kooh bídin teekcaagaƀa ga këyítfaa ƀuwaa laak kipeskaa
leehooɗa✡.
4 Dëkat kineƀluk ga ki'en wíinoo na Ha'mudii. Mi
wo'issúuka, neƀlukat!
5 Teewohat kijoffúu ga ƀéeƀ ndaga kihayiskii Ha'mudii
deeyin.
6 Kaa jaahli'at ga dara, wayee ga iñaa en tóoh, wo'at Kooh
sooliciigarúu, ɗú kíimiri, ɗú dímalukiri ee ƀan ɗú gërëmiri.
7 Fodaama, jamii Kooh paafin kiñaañ ƀo'-súusúusɗa hay
kiníi' keeñciigaruu na halaatciigaruu ca ëewruk ga Yéesu
Kiristaa.
8 Ee diimaɗa mbokcii, iñii yii yërí mi wo''úu: líkat hellúu
ga iñaa en kayoh, iñaa cal ki'e' cée', iñaa júwin, iñaa setin,
iñaa calin kiwaa', iñaa ƀo' mínin kitook, iñaa jekin na iñaa
calin kigërëm.
9 Kon, tumat iñaa ɗú yoodohhi garoo, iñaa ɗú ƀewoh
garoo, iñaa ɗú keloh garoo na iñaa ɗú hot garooɗa. En
ɗanaa, Kooh yii onohi jamɗa, hay narúu kitaam.

---

* **4:3 4: 3** «Fu bok ki'am wíinoo naroo ga lëgëyii»: Wo'eeniima ga lak kiGerek
bídu fodii «Sysygos» mínin ƀan ki'en teek ƀo'-súusúus, Súsúgos. Ken ínohhoo
ati Pool wo' na ƀaa yaama, wala fodii rek ƀo' yiliis yaa mín ki'en tóoh ee ƀok
nari ga lëgëyaa ya en na kitumɗa. ✡ **4:3 4: 3** Malkat Ínohlukoh 3: 5.

Pool gërëm ɓu-Filiip ga iñcaa ɓa onndiɗa

10 Keeñnjoo soosin lool ga Ha'mudii ga dii ɗú teewohin
an ɗú foñin hellúu garooɗa. Mi ínohin an hellúu eneera ga
wayee hal laakéeríi hen.
11 Enndii an mi laak sooli ga yen tah mi wo''úu iñuma. En
ki'enaa, iñii mi yoonɗa wërí en an, waa mi laak yen, waa
mi laakkii dara, keeñnjoo soosin.
12 Mi mínin kipes ga kiñak, mi mínin kipes ga kilaak. Ga
iñaa en tóoh, ga daa en tóoh, keeñnjoo pookin ga kikap na
kiyaaƀ, ga kiyéwíní' na kijutuuti'.
13 Mi mínin kitapukoh na coonufaa en tóoh ndaga doolii
Kiristaanii onirooɗa.
14 Daa ka mín kiman tóoh, ɗú tumin yijófí' ga dii ɗú
tuukukinndoo ga coonucii mi enukohɗa.
15 Ɗú ɓu-Filiip, ɗú ga kihaffúu, ɗú ínohin gaka an, ga
wii mi meyoh gohaa Maseduwaan ee lak mi han kidal
kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wiiɗa, laakkii jaangu wíinoo
waa tookkoo ki'amɗoh ga hëelís enndii wiirúu dogaa.
16 Ga wii mi en ga gohaa Tesaloníkɗa sah, ɗú wosohin-
ndoo dímal kipay sooliciigoo ee enndii waas kíinoo doŋ.
17 Enndii an mi heel kilaas dímal garúu, wayee mi heel
Kooh ƀarkeellúu ee neehalaagarúu wëñ kihoom.
18 Mi laasin ga tóoh iñaa ɗú wosoheerooɗa ee sah wa
hëpin. Dii en dii mi laakin tóoh iñii mi soolukɗa ndaga
Epaforodít haydohɗinndoo iñcaa ɗú onohɗa. Iñcii ɗú
onohɗa man garoo fodii nget cúuraay winéwí', sarah, waa
Kooh tookin ee wa newinndi✡.
19 Koohyiigoo nak laakin alalaa leehoo taa', waa teewoh
ndamaagari, ee kooroh ga Yéesu Kiristaa, ya hay kipay
sooliciigarúu ƀéeƀca.
20 Ndam aawat ga Kooh, Paamudiigaruu bi taa'! Aameen.

Taŋkoh

21 Këñí'ɗattoo ƀéeƀ ƀuwum enu ƀuu Kooh duma ee enu
wíinoo na Yéesu Kiristaaɗa. Mbok-kerceencii enu naroo
diiɗa, ƀii këñí'túu ga.
22 Ɓéeƀ ƀuwii enu ƀuu Kooh diiɗa, ƀii këñí'túu ga, wëñaa
ga ƀii lëgëyi' buu' Sesaa'ɗa✡.
23 Mi yii Kíim Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu ya bar-
keellúu ƀéeƀpúu.

✡ **4:18 4: 18** Malkat Efees 5: 2. ✡ **4:22 4: 22** Mëdírohat na 1: 13.

Këyítfii Pool bín Ɓu-teeraa Koloosɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Pool bín kerceencaa ga Koloosɗa. Ya mosoo kika' daama, wayee ya wo'uunun an ɓuwaa daamaɗa abuunun bi yëgísin ga ngëmaagaɓa ga Yéesuɗa. Epafaraas yaa taabi na Poolɗa yërí yéegaloh Hewhewii winéwí' wii daama.

Ga tíkíistaa tík gaɗa, laakka ɓiɓo' ɓaa ka' Koloos, ɓa ɓaa jëgíroh daama iñaa taabohhii na iñaa Epafaraas jëgíreeɓa ga loo Hewhewii winéwí'wii. Ɓuwaama jëgíreeɓa an ɓa waa' Kooh músalɓanaa, ɓa jomin kijaamuk malaakacii, ɓa jaamuki enaamacii cidóoyí'-waa'cii wëñi ɓuwii dooliɗa. Ɓa nakeeɓa ɓan kigúruk ee ɓa wo'eeɓa an laakin iñcaa tabin kiñam.

Epafaraas ka'ta ga Pool ga Room lak yaama yaa ga kasu, ya wo''arika. Daa Pool kelohee iñaama, ya dallaɓa kibín këyít ki'ínohlukohɓa an kigëm ga Yéesu Kiristaaërí en iñaa onanɓa kimúcɗa.

Këyítfii Pool bín kerceencaa ga teeraa Koloosɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-2*)
2 - Pool kíimi'ta kerceencaa ga teeraa Koloosɗa (*1: 3-14*)
3 - Ɓii Kiristaanii enɗa na iñcii ya tumɗa (*1: 15–2: 19*)
4 - Kipes ga ki'en wíinoo na Kiristaanii (*2: 20–4: 6*)
5 - Taŋkoh (*4: 7-18*)

Këñɗoh

1 Mi Pool, mi apotaa' Yéesu Kiristaa ee Kooh yërí waa'ka.
Mi na Tímotée mbokiigaruu ga ngëmiiɗa, ɗí ɓërí bínndúu
këyítfii fii.
2 Ɗí ɓii këñí'túu, ɗú ɓuwii en ɓuu Kooh ga teerii Koloos,
ee ɗú en mbok-kerceen ɓiwóorí' ga dii ɗú enin wíinoo na
Kiristaaɗa. Mi yii kíim Kooh, Paamudiigaruu barkeellúu,
ya onndúu jam.

Pool kíimi' kerceencaa ga teeraa Koloos

3 Ɗí dëk ga kigërëm Kooh, Paamudii Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruu, saycaa ɗí kíimi'túu Kooh tóoh.
4 En ki'enaa, ɗí kelohin ngëmii ɗú laak ga Yéesu Kiris-
taaɗa. Ɗí kelohin ɓan dii ɗú hín kiwaa' ɓéeɓ ɓuwii enu
ɓuu Koohɗa.
5 Fodaama, iñii ɗú yaakaa' kilaas ee Kooh faani'túu
ga asamaanɗa yërí tah ka. Ee yaakaariima, Wo'eenii

wukayohwii en Hewhewii winéwí'wii ɗú keloheeɗa, wërí
ínohlukohhúuwa.
6 Hewhewii winéwí'wii wiima le'in bi garúu ee fodaama
wa wii wëñ kitas ga ëldúna tóoh. Wa wii laaki' Kooh jeriñ
ga ƀuwii ga dii wa en na kisíw rekɗa ee wa man ɗa garúu
ƀan, aboh ga besaa ɗú ɗeƀ kikeloh Hewhewiima wo' ga
kijofkii Koohɗa ee ɗú ínohhaka kayoh-kayohɗa.
7 Epafaraas, yii ɗí keeñukin ee bok naríi ga lëgëyiiɗa,
jëgí'túu iñaama. Ya súrga Yéesu Kiristaa yiwóorí', ya
eni'túu duma ee ya yum tum lëgëyumgari dumaɗa.
8 Ya wo'inndíi ƀan kiwaarohkii Helii yisela'í'yii tum
garúuɗa.
9 Ërí tah, ɗí ƀan iñaa ɗí kelohee loorúu bi wati, ɗí dëk
ga kíimi'túu Kooh. Ɗí kíimiri, ya kooroh ga Helii yisela'í'yii,
ya líifí'túu na ƀéeƀ kiñaañ na ki'ínohkaa meyoh gariɗa. En
ɗanaa ɗú mín ki'ínoh bi jof iñii ya waa'ɗa.
10 En ɗanaa, ɗú mín kipes ga iñaa neƀ Ha'mudii, ɗú tumi
iñaa ya waa' ga iñaa en tóoh. Ɗú tumi tumeen wijófí' waa
en tóoh ee ɗú wëñi kiƀaat ki'ínoh Kooh.
11 Ɗí ƀii kíim Kooh ya onndúu dooliigari taam na ndamɗa,
wa yëgísí'túu, doonaa ga coonufaa mínndúu kitíkuk tóoh,
ɗú ƀaat kiguu'guuluk na kimúuñ, taam na keeñ wisóosí'.
12 Gërëmat Kooh, Paamudii, ya yii ya onndúu kimín
kilaak ƀak ga iñcii cijófí'cii ya faani' ƀuwii en ƀuuci, ga
nguuraagari taam na lee'laatɗa.
13 Ya te'innduu ga doolii ñúusii, ya ekkaruu ga nguurii
Kowukiigarii ya keeñukɗa.
14 Kowukiimaërí laassuu, baakaa'ciigaruu bayalus-
saruu.

Ƀii Kiristaanii enɗa na iñii ya tumɗa

15 Kiristaanii yërí nataal Kooh yii hotukoo na hasɗa. Yërí
en saawii ee ya hanoh ɗook ga tóoh iñcii sakuɗa.
16 En ki'enaa, ƀéeƀ iñcii Kooh sakɗa kooroh gari. Ennda
iñcii ga asamaanɗa na cii ga kakayfiiɗa, cii hotukin na cii
hotukooɗa, cii en kinguuruk ee ca kaañukooɗa, cii kuliyuk
ga tóoh ee ca toon dooliɗa. Kooh sakin tóoh kooroh gari, ee
tíkin tóoh ga yahci.
17 Balaa dara sakunaa lak ya enin, ee yërí tuuki' iñaa enin
tóoh.
18 Ya yërí en hafii faanfii; ee jaangii en faanfiima. Ya yërí
en dalaarii, yii ɗeƀ kimílís ga ƀuwaa kaaninɗa doonaa ya
hanoh ɗook ga tóoh.
19 En ki'enaa, neƀ Kooh hen ya líiffa muut ga Kowukiigari.

20 Ee kooroh gaka, ya júwohɗin ɓu-ëldúna ɓéeɓɓa na
hafci: ennda ga kakayfii ennda ga asamaan. Ya hay-
dohi'ta ɓéeɓ jam kooroh ga ñífaa Kowukaagari aamuk ga
kuraanaaɗa.
21 Ɗú ɓan, kuɗewaa, ɗú enee sagac ga Kooh. Ɗú
enee ɓuwaa sagoh na Kooh ndaga halaatcaagarúu na
tumeencaagarúu cibóní'caa ɗú enukoheeɗa.
22 Diimaɗa, Kooh júwohɗinndúu na hafci, kooroh ga
kikaankaa Kowukiigari, kii hay, ɓayya faan ɓo'-súusúusɗa.
En ɗanaa, Kooh onndúu ki'en ɓiɓo' ɓisela'í' ga fíkíici, ɓaa
laakoo sík ee ken laakoo iñaa ya wo'an gaɓa yibóní'.
23 Kon nak, ɗú jom kidëk kigëm ga Yéesu, ɗú am bi yëgís
ee ɗú soofoo fenoo ga. Dara hanat kinís ga hellúu yaakaarii
meyoh ga Hewhewii winéwí'wii ɗú kelohɗa. Hewhewii
winéwí'wii wiima yéegalohu ga ɓaa en ɓéeɓ ga ëldúna,
ee mi Pool, mi en súrga kiyéegalohwa.

Lëgëyii Pool sasu kitum ga jaangiiɗa

24 Diimaɗa, keeñnjoo soosin ga coonucii mi day ee
laakɗinndúu jeriñɗa. Coonuciima mi day ga faanndooɗa,
mi ɓaatca ga caa Yéesu dayeeɗa, ee mi tumka ndaga jaangii
en faanfiigariɗa.
25 Mi enin súrga ga jaangiima kitum sasii Kooh nakkooɗa:
ennda kiyéegallúu Wo'eeniigari bi mat sëk.
26 Wo'eeniima wërí en kúmpafii ɗaakkee ga ɓéeɓ ga
jamaanucii tóoh paafɗa. Wayee diimaɗa, Kooh teewinwa
ɓuwii en ɓuuciɗa.
27 Ya waareeɓa ki'ínohlukoh ndamiigari leehoo enee
ga kúmpafiima ya faani' ɓéeɓ ɓuwii enussii yaawúu'ɗa.
Kúmpafaama fërí fii: Kiristaanii yii garúu ee iñaama
oninndúu kilaak yaakaa' kilaas ga ndamii Kooh.
28 Kiristaaniima, yërí ɗí jangati ɓaa en ɓéeɓ, yërí ɗí
yéegali ɓaa en ɓéeɓ, yërí ɗí jëgíri ɓaa en ɓéeɓ taam na
kiñaañkii meyoh ga Koohɗa. En ɗanaa, ɓaa tuuk ga fíkíi
Kooh ɓéeɓ en ɓo' yimëtí' ndaga daa ya enin wíinoo na
Kiristaaɗa.
29 Iñaama nak yërí tahhoo kison ga kilebiroh. Ee mi
lebirohoh doolii Kiristaa onndooɗa. Wa wii lëgëy yiyaak
ga ɗuuycoo.

2

Ngëmii ɓu-Koloos enin Pool halaat

1 En ki'enaa, ɗú ɓuu teerii Koloos, mi waarin ɗú ínoh
lebirii wiméeskí'wii mi enndúu na kilebirohi'ɗa. Mi yii
lebirohi' ɓan ɗú ɓuu teerii Lawodísée na ɓan ɓuwum
ɓíinoo mosooroo kitík hasɗa.

2 Mi lebiroh doonaa Kooh dëlí' hellúu, ɗú waaroh, ɗú en
wíinoo, ɗú laak kiñaañ kimëtí'kaa meyoh gari. En ɗanaa
ɗú ínoh kúmpafiigari en Kiristaaniiɗa.
3 Kiristaaniima yërí en dii ƀéeƀ alalcii en Kiñaañkiima na
ki'ínohkiima ɗaakohuɗa.
4 Mi wo''úu iñuma, ɗoonaa ken ɗúkoorúu na wo'een
cinéwí'.
5 Ee luu enee an faanfii gaa narúu, heliigoo wii narúu.
Keeñnjoo soosin ga dii mi hot an taabohumgarúu koorin
waas ee ɗú yëgísin ga ngëmii ɗú laak ga Kiristaaɗa.

Kipes ga ki'en wíinoo na Kiristaanii

6 Kon, waa ɗú tookin an Yéesu Kiristaa yërí en
Ha'mudiigarúu, pesat ɗú en wíinoo nari.
7 Níilciigarúu ga ngëmiiɗa cii yípussa gari, kipeskiigarúu
kii tawahussa gari, ngëmiigarúu wëñ kiyëgís taaboh na
iñaa ɗú jëgí'seeɗa. Kon wëñat kigërëm Kooh dijófí'.
8 Watukat ƀo' fí'túu ga kiheel hamham, kaa en wo'een
ɗúkoh, kaa enndii tús. Hamhamaama kolkoh ga baah ƀo'-
súusúus na ga iñcii ga ëldúna laakin dooli ee ca hotukooɗa.
Wa meyohhii ga Kiristaanii.
9 En ki'enaa, Kooh yii dëkka ga faanfiigari, ya gomin gari.
10 Ee ɗú ƀan, dii ɗú enin wíinoo nariɗa, ya gomin garúu,
ya yii ya hanoh ɗook ƀéeƀ iñcii en na kinguuruk, na ƀéeƀ
iñcii laakin dooli ee hotukooɗa.
11 Ɗú enin ƀuwaa gúrukin ndaga dii ɗú enin wíinoo
na Kiristaaɗa. Enndii nak gúrukaa kooroh ga yah ƀo'-
súusúus, wayee en gúrukaa meyoh ga Kiristaanii, ee wa
nísin kiƀo'kiigaruu ëewdohhuu ga kitum baakaa'ɗa.
12 Ɗú acuunun nari, ga wii ɗú bëtísi'uɗa, ee ga ki'enndúu
wíinoo nari, ɗú mílísin nari ƀan. Iñaama laakin ndaga ɗú
gëmin ga doolii Kooh mílísi'ti ga ƀuwaa kaaninɗa.
13 Kuɗewaa ɗú enee ƀuwaa kaanin ga fíkíi Kooh ndaga
lak ya níssii kiƀo'kiigaruúu ëewdohirúu ga kitooñɗa. Di-
imaɗa Kooh oninndúu kipesis na Kiristaanii.
Ya bayalinnduu tooñcii ɗu tooñnjiɗa ƀéeƀca.
14 Këyítfaa atti'eeruu ndaga ɗu taabukéeríi iñaa fa nakoh
kitumɗa, Kooh níili'ɗinfa. Man na ya daaydohinfa ga
kuraanaa Kiristaanii.
15 Fodaama, Kooh nísin doolii iñcii en ga díkaanti ɗook
na kakay en na kinguuruk ee ca kaañukooɗa. Ya wíiñnjaca
ga fíkíi ƀéeƀ ƀuwii ga wii ya ƀaŋca na ceenɗa, ya wëti'taca
kiteewoh an ya ƀúukinca ga ɗook kuraanaa Kiristaanii.
16 Ërí tah, kaa tookat ken ña'túu ga loo ñamah, wala
anah, ga loo hew, ga loo baahcii tumsi ga ñiin wi'as, wala
ga loo bes Sabat.

17 Iñcaama tóohca nataalee hen rek iñii enee na kihayɗa,
wayee kayohfii fii ga Kiristaanii.
18 Ɓuwii wo' an faan jomin kisodalu, ee ɓan an malaakacii
jomin kijaamukuɗa, kaa onatɓa hal ga haffúu ɓa hoono-
hhúu kilaak ndam. Ɓa ndamuki iñcii ɓa hoti ee an Kooh
yërí teeɓɓacaɗa. Ɓa kuliyuki halaat ɓo'-súusúus, ee ca
ekɓa ga kiɓëwí' hafɓa.
19 Ɓa ammbii ga Kiristaanii en hafii kuliyuk ga faanfiiɗa.
Ee moona déy, Kiristaanii yërí toputu'i faanfii ɓéeɓfa, ya
onnda cée'cii ga faanfii ɓéeɓca, ki'aboh na tëpíscii na
tísíltii, bi fa fii yak fodii dii Kooh waa'ɗa.
20 Waa ɗú kaandohin na Kiristaanii bi ɗú ɓëgísukin ga
iñcii ga ëldúna laakin dooli ee ca hotukooɗa, iñii tah ya
ɗú lís kitaabuk iñii ca nakohɗa, en fan ëldúnaaniima ɓay
kipessúu? Ɗú ebilohi an:
21 «Kaa ɓewat iñii yii!», «Kaa yoohat wii!», «Kaa le'at ga
wúunee!»
22 Iñciima, ee ɓo' jeriñukohcanaa ca seeyɗa, ca enndii
tús. Ɓuwii doŋ ebilohica kitum, ɓa jëgírohica.
23 Kayoh, iñcaama nakohu kitumɗa jekin ga kiyóodíroh
ɓadukeen wijófí', ndaga ca ebiloh ki'apuk ga kitaabuk
baahcii, kiyóoskí' haffu na kisodal faanfu. Ee moona, ca
laakoo haf ndaga hoonohoo ɓuwii kitumi iñcii cibóní'cii ɓa
enukohiɗa.

3

1 Waa ɗú bokin kimílísɗu na Kiristaanii, kon heelat kilaak
iñcaa en ga ɗookɗa, ga daa Kiristaanii enoh, yugoh yah-
ñaabaa Koohɗa.
2 Líkat hellúu ga iñcaa en ga ɗookɗa, hanat ki'en ga cii
en ga ëldúnaɗa.
3 En ki'enaa, ɗú kaanin ee kipeskiigarúu taabin kiɗaaku
na Kiristaanii ga Kooh.
4 Kiristaanii yërí en kipeskiigarúu ee bëríinaa ya
feeñukanɗa, ɗú hay kibok nari kitaam ga ndamaagari.

Kipeskaa kuɗewaa na kipeskii ki'askii

5 Kon apat iñcii en garúu ee ca enaama ëldúnaɗa, ennda:
kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ, kitum iñcaa moroo, kiɓeeduk ga
yen, neɓlaat-kumuun cibóní' na kiwaa' kigooñ tóoh ga haffu
ndaga iñaama man na kijaamuk alal fodii ɓaa jaamuk Kooh.
6 Iñcaama cërí tah aylukaa Kooh keeni ga ɗook ɓuwaa
saŋngi kikelohi'ɗa.
7 Ɗú ɓan, ɗú madee ɗa kuɗewaa ga wii ɗú taabuk
iñcaama ga kipessúuɗa.

8 Diimaɗa nak, foñat ɓéeɓ iñcii cii: ki'ayluk, kita-
moh keeñ, kisoot, kiɓas na kimeydoh wo'een cibóní' ga
kúuwrúu.
9 Íisat kiwo' saboh ga díkaantirúu, ndaga ɓaa ɗú enee
kuɗewaaɗa, ya na tumeencaagari, ɗú súmi'inndi fodii
kúltí,
10 ee ɓii yi'asyii, ɗú ekukinndi fodii kúltí fi'as. Ɓiima
dëkat rek ki'en yi'as, ka' bi ya ínoh fodii dii Kooh yii sakki
ínohɗa, ee ya man nari ɓan.
11 Ga iñaama, laakissii solu an yii yaawúu', yii enndii
yaawúu', yii gúrukin, yii gúrukkii, yii meyoh ín, yii
yúudukkii, yii ñaam, yii enndii ñaam. Kiristaa doŋ laak
solu: ya en tóoh ee ya en ga ɓaa en ɓéeɓ.
12 Waa Kooh tanukinndúu, ɗú en ɓuuci ee ya
keeñukinndúu, laakat yërmaandi ga ɓimooroommbúu,
jofat ga ɓaa en ɓéeɓ, yóoskírat haffúu, ɗú yewin jam ee
ɗú múuñɗoh.
13 Yaa en ɓéeɓ tookat mooroomci, ɗú bayalohi binaa laak
ɓaa yen mesikki ga mooroomcinaa. Fodii dii ɓan Ha'mudii
bayallúuɗa, ɗú ɓan bayalohat ɗa ga díkaantirúu.
14 Ee ga ɗook iñcaama tóohca, waarohat ndaga kiwaaroh
ërí onanndúu ki'en wíinoo seŋis.
15 Jamii Kiristaanii níirat keeñciigarúu. En ki'enaa,
jamiima wërí Kooh ɓayohhúu ga hafci ɗú ɓéeɓpúu ɗú en
fodii cée'caa bok ga faan fíinoo. Kon dëkat Kooh kigërëm.
16 Wo'eenii Kiristaanii, ga dii wa hín kihoomɗa tóoh, wa
dëkat ga ɗuuycúu. Jëgírohat, ɗú daasohi ga ɗuuycúu
taam na kiñaañkaa Kooh onndúuɗa. Yeekat Kooh na ɓéeɓ
keeñciirúu, ɗú gërëmmbi kooroh ga yeek-bak, yeek-ndam,
na ɓéeɓ yeekcaa Helii Kooh onndúu kiyeek.
17 Ee iñaa ɗú mín kitum tóoh, ennda ga wo'een, ennda ga
tumeen, enat ga teekii Yéesu Kiristaa, Ha'mudii, ɗú gërëmi
Kooh Paamudii, kooroh gari.

Kitaabohkii jom kilaak ga ɗuuy jawoot kerceenɗa

18 Ɗú ɓeticii, kelohɗat ɓiyaallúu fodii ɓetifaa en yuu
Ha'mudii jom kitum.
19 Ɗú yaalcii, waarat ɓeticiigarúu ee kaa sootat gaɓa.
20 Ɗú oomaacii nak, kelohɗat ɓipaammbúu na ɓi'eewwúu
ga iñaa en tóoh. Iñaama yërí Ha'mudii sek garúu.
21 Ɗú paamuncii nak, kaa tamohɗat keeñcii towutiigarúu,
enndiikanaa, ɓa yah garúu kimey.
22 Ɗú ñaamcii nak, kelohɗat ha'munciigarúu ga ëldúnaɗa
ga iñaa en tóoh. Hanat ki'en rek ga daa ɓa malaki garúuɗa
tah ɗú tumi lëgëyiigarúu kiheel ndam ɓo'-súusúus, wayee

kelohɗatɓa, taam na keeñ wisétí' ndaga dii ɗú erin Ha'mudii cée'ɗa.
23 Lëgëyaa ɗú mín kitum tóoh, ekat keeñnjúu ga ɓéeɓ
fodii lëgëyaa ɗú tumi' Ha'mudii. Hanat ki'en fodii ɗú tumi'
ɓo'-súusúus rek.
24 Tumat iñaama ndaga ɗú ínohin an ɗú hay kilam
ga iñcii cinéwí'cii Ha'mudii faani' ɓuwiigariɗa. Ha'mudii
yukayohyii ɗu súrga'ukɗa, Kiristaanii yërí.
25 Ɓéeɓ ɓaa tum iñaa joffiinaa nak, Ha'mudii íkanndi
yibóní' yaa ya tumɗa. Ee ya yahhii kifa'ɗoh ken.

4

1 Ɓú ha'-ñaamcii, taabat na ñaamciirúu ga iñaa júwin
ee koorin waas. Kaa alat an ɗú ɓan, ɗú laakin Ha'mun ga
asamaan.

Iñcii Pool mëeñjoh ki'ebil ɓu-koloos kitumɗa.

2 Dëkat ga kikíim Kooh, ɗú ek hellúu ga kitaam nari na
kigërëmmbi.
3 Kíimɗattíi Kooh ɓan, doonaa ya lëgísi'tíi hal ɗí
yéegalohi Wo'eeniigari, ɗí jangati kúmpafii ga Kiris-
taaniiɗa. Kúmpafiima fërí tahhoo kilagu ga kasu.
4 Kíimat Kooh doonaa mi mín kijangat kúmpafiima bi lee'
lañ fodii dii mi jomka kitumɗa.
5 Ɓuwii enussii kerceenɗa, taabat naɓa na hel. Ee binaa
ɗú laak hal gaɓanaa, kaa íisat wa paaf.
6 Wo'eencaagarúu naɓa enat wo'een cinéwí', caa laak haf.
Ɓaa wo' narúu ɓéeɓ mínatti kitaas daa jomɗa.

Taŋkoh

7 Tísík, hayyúu kiɓéestí' ɓéeɓ iñaa aaw garoo. Ya mbok-
kerceen, yaa mi keeñukin ee ya súrga Ha'mudii yijúwí'. Ya
taam naroo ga lëgëyii Ha'mudii.
8 Mi wosinndi garúu doonaa ya ga kihafci, ya wo''úu iñii
ɗí enukoh diiɗa ee ya dëlí' hellúu.
9 Ya yah kitaam na Onesím, mbok-kerceen yiwóorí', yaa
mi keeñukin ee dëk kúllúu. Ɓa hayyúu kiɓéestí' tóoh iñii
laak diiɗa.
10 Arístarka yii en naroo ga kasiiɗa, yii këñí'túu ga, ya
na Marka yii bokoh na Barnabaasɗa. Marka nak, binaa
ya hay garúunaa, tëebílukatti, ɗú toputu'i dijófí' fodaa mi
wo'eerúukaɗa.
11 Yéesu yii ɓaysi Yustusɗa, yii këñí'túu ga ɓan. Ga
yaawúu'cii enu kerceenɗa, ɓuwum ɓaahayɓum ɓuma rek
taam naroo ga lëgëyii Nguurii Kooh ee ɓa daasinndoo.
12 Epafaraas ee dëk kúllúuɗa yii këñí'túu ga. Ya súrga
Yéesu Kiristaa ee ya yii kaantukoh ga kikíimi'túu Kooh,

doonaa ɗú en kerceen ɓiyëgísí' ga ngëmii, ɓaa tuukuunun
ga kitum tóoh iñaa Kooh waa'.
13 Mi yii seedi' gari an ya tookin kison lool ndaga ɗú, ɗú
na ɓuu teeraa Lawodísée na ɓaa teeraa Yeropolis.
14 Fiiliiruu Lúkkaa, payohii, yii këñí'túu ga, ya na Demaas.
15 Këñí'ɗattíi ɓéeɓ mbok-kerceencum ga teerum La-
wodíséeɗa, ɗú këñíri'tíi Nímfas, ya na ɓéeɓ ɓuwaa gëmin
ga Yéesu, hídírukohsi ga kaanciɗa.
16 Binaa ɗú jaŋ Këyítfii mi bínndúu fiinaa, tumat tóoh
bi ɓu-Laodiíseeɓaa gëminɗa jaŋfa ɓan, ee ɗú jaŋ faa ɗú
laasan meyoh gaɓaɗa ɓan.
17 Wo'at Arkíp ya tuuk ga lëgëyum Ha'mudii e'tiɗa, en
ɗanaa, ya mínwa kitum bi mat.
18 Mi Pool, mi yërí bín bíncii cii na yahhoo kikëñí'túu. Kaa
alat an mi yii lagussa ga kasu. Mi yii kíim Kooh barkeellúu.

Këyítfii Pool ɗeƀ kibín Ɓu-teeraa Tesaloníkɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Pool deƀ kibín kerceencaa ga teeraa Tesaloník han ki'aasu ga ngëmaaɗa. Pool karee daama, ya yéegallaƀa Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu Kiristaaɗa (Tumeen 17: 1-10). Ɓuwaa daamaɗa gëmussa ga Kiristaanii. Tíkkii ga iñaa maañ yaawúu'caa dëku daamaɗa ekussa ƀuwaa ga kisagoh na Pool ya na fiiliimuncaagari. Iñaama tahha kon, ƀa kaañissii kiyuŋ daama.

Kerceencaa daamaɗa ɗaakussa Pool ya na ƀuwaa taabee nariɗa. Ɓa meyca nari dëkaa, ga wek, kisaandohhi; Pool na ƀiyaaƀaagari karussa teeraa Beree (Tumeen 17: 10).

Tíkka ga iñaa maañ, Pool wossa Tímotée kiwaaknee kerceencaa ga Tesaloníkɗa. Tímotée ka’ta ee ga waa ya ƀoyukɗa, ya wo''a Pool an ƀuwaa lís ki’am ga waasaa. Wayee laakin gaƀa ƀaa saŋ kilëgëy kiƀay hafƀa. Ɓa abee an diimanaa Yéesu hayis, kon calooƀa kilëgëy. Ɓíinoo helcaagaƀa daléerii ndaga an ƀa sekin iñaa maañ bi sah ƀipaamƀa na ƀi'eewƀa kaanin ee bi wati Yéesu hayyii. Iñaama tahha Pool bínndaƀa kidaasƀa. Ya wo''aƀa ƀan daa kihayiskii Kiristaanii yah kimanɗa, na iñaa ya yah kitumi' ƀuwaa gëmin gariɗa. Kon nak ƀa jomin kilís ki’am yaakaa’ an bes waa hay, ƀa enan na Ha’mudii bi taa'.

Këyítfii Pool bín kerceencaa ga Tesaloníkɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1*)
2 - Kipeskaa na ngëmaa ƀu-Tesaloník laakɗa (*1: 2–3: 13*)
3 - Kipeskaa neƀ Koohɗa (*4: 1-12*)
4 - Kimílískaa ƀuwaa kaanin na kihayiskaa Yéesu (*4: 13–5: 11*)
5 - Iñcii Pool mëeñjoh kinak ƀu-Tesaloníkɗa (*5: 12-28*)

Këñɗoh

1 Mi Pool mi yërí bínndúu këyítfii fii, mi na Sílaas* na
Tímotée. Ɓí ƀii këñí'túu, ɗú ƀu-jaangii ga Tesaloník ee bok
ki'en wíinoo ga Kooh Paamudii na ƀan ga Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiiɗa. Kooh barkeelattúu, ya onndúu jam.

Kipeskaa na ngëmaa ƀu-Tesaloník laakɗa

2 Ɓí ƀii gërëm Kooh garúu ƀéeƀpúu besaa en tóoh ee
saycaa ɗí kíim Kooh ƀéeƀ, ɗí ƀaydohhúu ga ƀan.

---

* **1:1 1: 1** Teekaa Sílaas ga kiLateŋ wo'si Sílwanus ee wërí erohu dii.

3 Ɗí ɓii níindísuk rek ga fíkíi Kooh, paamudiigaruu,
tumeenciigarúu meyoh ga ngëmɗa, lëgëyii wiméeskí'wii
ɗú enukoh ndaga kiwaa' Yéesu Kiristaa, Ha'mudii garuuɗa,
na ɓan ga dii ɗú yëgísin ga yaakaarii ɗú laak gariɗa.
4 Mbokcii, ɗí ínohin an Kooh waarinndúu ee ya tanukin-
ndúu ɗú en ɓuuci.
5 En ki'enaa, ga wii ɗí yéegallúu Hewhewii winéwí'wiiɗa,
eeméerii ga wo'eenciigaríi kesi, wayee ɗí taabee ga na doolii
Helii yisela'í'yii oneeríiɗa. Ee ɗí ínoheera híl an iñaa ɗí
wo'ɗa kayoh. Ga wii ɗí en narúu dumaɗa, ɗú hotin ga dum
ɗí madee ga ɗuuycúu ee laaki'tarúu jeriñɗa.
6 Ɗú nak, ɗú taabukkaríi, ɗí na Ha'mudii ga dii ɗí manɗa.
Ee ga ɗuuy coonu ciméeskí', ɗú tookka wo'eenii Kooh
ee ɗú taammba ga na keeñ wisóosí' waa Helii yisela'í'yii
onndúuɗa.
7 Fodaama, ɓuwaa gëmin Yéesu ga gohaa Maseduwaan
na waa Akayɗa abohussarúu ɓuwaa ɓa mínin kitaabuk, ɓa
mëdírohha kipeskaagaɓa na kaa garúu.
8 En ki'enaa, Hewhewii wo' ga loo Ha'mudiiɗa meyoh
garúu, wa tassa ga ɗuuy ɓéeɓ gohaa Maseduwaan na Akay.
Ee eemmbii daama doŋ: ngëmii ɗú laak ga Koohɗa síwin
daa en ɓéeɓ. Kon caloo ɗí wo' dara ga.
9 Ɓéeɓ ɓuwaa ɓaa ɓéestí'koh tookaa ɗú tookkíi ga waa ɗí
hay dëkumgarúu, na daa ɗú foñ koofcaagarúu, ɗú aawwa
kijaamuk Koohyii yukayohyii en na kipesɗa.
10 Ee ɓan ɗú ɓii sek Kowukiigari yah kihayis meyoh
asamaanɗa. Kërí en Yéesu, yii Kooh mílísi' ga ɓuwaa
kaaninɗa, ee yërí músalluu ga aylukaa Kooh yah ki'íif ga
ɗook ɓuwiiɗa.

2

Lëgëyaa Pool ga teeraa Tesaloníkɗa

1 Mbok kerceencii, ɗú ga kihaffúu, ɗú ínohin an hayaa ɗí
hay garúuɗa enndii sooy.
2 Ɗú ínohin ɓan an wii ɗí le'an garúunaa, ɗí ɗeɓ kitíku
coonu na kiɓasu ga teeraa Filiip, wayee Koohyiigaruu
onndaríi kikaañ kiyéegallúu Hewhewii winéwí'wii meyoh
gariɗa ga lebi' wiyaak✡.
3 Iñii ɗí jangattúuɗa enndii saboh wala en iñaa lee'tii, ee
ɗí heellii kiɗúk ken.
4 Kooh nak yërí malakkíi bi ya óolukkaríi, e'taríi
kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii. Kon ɗí yéegalohaa,
ɗí wo''ii ga iñaa neɓ ɓo'-súusúus, wayee ɗí wo' ga

✡ **2:2 2: 2** Malkat Tumeen 16: 19-24.

iñaa neƀ Kooh, ya yii ya ínohin iñaa ɗaakuk ga ɗuuy
keeñciigaruuɗa.
5 Ɗú ínohin dijófí' an ɗí mosoo kijay ken ga jangatiigaríi
ee ɗí mosoo kiheel iñaa ɗí laakan ga; Kooh sah ínohin an
iñii ɗí tumɗa júwin;
6 ee ennda ɗú ƀu-Tesaloník, ennda ƀuwii tesɗa, ɗí mosoo
kiheel ken ndammbíi ga.
7 Moona déy, ɗí míneerarúu kigítín ɗú tumi'tíi iñaa en
tóoh ndaga ɗí ƀi'apotaa' Kiristaanii. Wayee ɗí tummba
ndaŋ narúu mannda na eemunaa toputu'i liiraa ya laak.
8 Kiwaa'kii ɗí waa'túuɗa eemmbii rek ga kiyéegallúu
Hewhewii winéwí'wii meyoh ga Koohɗa, wayee ɗí tookin
sah ki'e'túu haffíi ndaga ɗú enee ga ɗuuy keeñnjíi.
9 Mbokcii, ɗú níindísukaa ɗú hotin ga lëgëycaa ɗí
tumeeɗa na daa ɗí hídee kisonɗa. Wekoo nohoo ɗí enee
ga kilëgëy en ɗanaa ɗí sodaloo ken ga kitoputu''íi, hídaa
daa ɗí eneerúu kiyéegal Hewhewii winéwí'wiiɗa tóoh.
10 Ɗú hotin iñaa ɗí tumeeɗa ee Kooh ƀan hotinndi. Ɗú ƀii
ɗú gëmin ga Yéesuɗa, ɗí taabee narúu ga iñaa setin, iñaa
júwin ee ga iñaa laakoo sík.
11 Ɗú ínohin ƀan an ƀaa en ƀéeƀ garúu, ɗí abeeri fodii
paamun na towutaagari.
12 Ɗí ƀaa onndúu hel, ɗí ƀaa daassúu ee ɗí ebilirúu kipes
ga iñaa sóosí' keeñaa Kooh, ya yii ya ƀayyúu ki'aas ga
nguuraagari na kibok ga ndamaagariɗa.
13 Iñii tah ɗí íisoo kigërëm Koohɗa wërí en an, ga wii
ɗú laas ga Wo'eenii Kooh ɗí yéegaleerúuɗa, ɗú dallawa
kitook ga keeñnjúu. Ɗú tookkiiwa fodii wo'een ƀo'-súusúus
wayee ga iñaa wa en kayoh-kayohɗa, fodii wo'eenaa meyoh
ga Kooh. Fodaama, wa wii lëgëy ga ɗuuycúu, ɗú ƀii ɗú
gëmin ga Yéesuɗa.
14 En ki'enaa, mbokcii, ɗú taam ga kotcaa ƀuwaa ga
jaangucaa Kooh ga gohaa Yúudée ee enu ƀuu Yéesu Kiris-
taaɗa. Coonucaa yaawúu'caa tíkeeƀaɗa cërí cii ƀuwiigarúu
tíkussúu watiɗa.
15 Yaawúu'caama ƀërí apee Yéesu, Ha'mudii, ya na
sëldíiga-Koohcaa; ee ƀa ƀërí enndíi na kihatal ga kipes. Ɓa
tumi Kooh iñaa newoori ee ƀa sagohin na ƀéeƀ ƀuwii,
16 waa ƀa heeliríi kihoonoh kijangat ga ƀuwaa enussii
yaawúu'ɗa Wo'eenii Kooh jomƀa kimúsalɗa. Fodaama, ƀa
ƀaatin ga baakaa'caa ƀa dëki ga kitumɗa bi matin sëk.
Aylukaa Kooh nak mëeñjohin kikípuk ga ɗookƀa.

Pool waa' kihotis ƀu-Tesaloník

17 Mbokcii, ɗí nak, ɗí hëgískohin narúu iñaa samin
kimaañ, wayee luu enee an ɗu úsaayoh ga has, enndii

ga keeñ. Ɗí ɗoorukkúu hen bi ɗí tumin iñaa en tóoh kimínndúu kihotis.
18 Ɗí waa'ta kon kihayyúu kiƀaaƀ ee mi Pool, mi ga kihaffoo, mi jéeminka enndii waas kíinoo, enndii waas kanak, wayee Seytaani galukka ga.
19 En ki'enaa, ɗí ƀewohan yaakaa' ga ƀa? Ɗí ƀewohan ga ƀa iñaa sóosí' keeñnjíi, na neehalaa ɗí ndamukohan ga fíkíi Yéesu, Ha'mudii, binaa ya hayisaa? Enndii ɗúne?
20 Ahaŋ kay! Ɗú ƀërí en iñaa ɗí ndamukohan, ɗú en iñaa sóosí' keeñnjíi!

3

1-2 Ërí tah nak, waa ɗí ka'ta bi ɗí mínissii kimúuñ sekeenaama, ɗí nammba kiwos Tímotée, ya hayyúu kihaltuk, ɗí, ɗí tes ga teerii Ateen. Tímotée, ya mbokkerceen fodiigaríi ee ya taabi naríi ga lëgëyii Kooh en kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Kiristaaniiɗa. Ɗí wosinndi garúu, en ɗanaa ya amɗohhúu, ya daassúu ga ngëmumgarúu,
3 doonaa coonucii ɗu en na kidayɗa tahoo ngëm ken kiyëngëluk. Ɗú ga kihaffúu, ɗú ínohin an coonuciima bok ga iñaa Kooh wa'tuu.
4 En ki'enaa, wii ɗí en narúuɗa, ɗí wo'eerarúu kumëeñí' an ɗu hay kihatalu ga kipessuu, ee ɗú ínohin gaka an iñaama yërí laak.
5 Ërí tah, waa mi mínsiséeríi kimúuñ sekeenaama, mi wossa Tímotée kihaltukkúu ati ɗú lís kiyëgís ga ngëmumgarúu. Ee lak mi niikee Seytaani fí'túu bi ƀéeƀ iñaa ɗí dayee ga kijëgí'túuɗa en sooy.

6 Diima nak Tímotée meyohin garúu ƀoyukin garíi, ee ya haydohɗinndíi ƀéestí' winéwí' ga loo ngëmumgarúu na loo kiwaarohkum laak ga díkaantirúuɗa. Ya wo'in an helciigarúu lís kilík garíi ee ɗú waarinndíi kihot lool fodii dii ɗí waa'túu kihotisɗa.
7 Kon mbokcii, hídaa ga coonucii na mesiklaatcii ɗu dayɗa, ɗú dëlírin hellíi ndaga ngëmum ɗú laakɗa.
8 Diima deŋ, ɗí mínin ki'íik hëes, waa ɗú abin bi yëgísin ga Ha'mudii.
9 Ɗí mínoo Kooh kigërëm garúu bi dooy ndaga ga dii ɗú hín kisóosí' keeñciigaríi ga fíkíici, ya yii ya en Koohyiigaruuɗa.
10 Wekoo nohoo, ɗí ƀii kíim Kooh ga daa ɗí wëñ kimín, ya onndíi ɗí mínndúu kihotis ee ɗí mín kijëgíroh iñii tes ga bi ɗú wëñ kiyëgís ga ngëmiigarúu ga Yéesuɗa.

11 Kooh, paamudiigaruu ga kihafci, na Yéesu,
Ha'mudiigaruu, ɓa waayukɗattíi waasii bi ɗí mín kihay bi
garúu.
12 Ha'mudii onattúu kiwaaroh kiyaak, kidóoyí', yaa en
ɓéeɓ na mooroomci, ka tas ga ɓéeɓ ɓuwii. Waarohat kon
fodii dii ɗí waa'túuɗa.
13 Fodaama, Yéesu Ha'mudiigaruu ɓaatat dooli
keeñciigarúu, en ɗanaa, ɗú en ɓiɓo' ɓisela'í', ɓaa
laakanndii sík ga fíkíi Kooh, Paamudiigaruu, bëríinaa
ya hayisan taam na ɓuwii en ɓuuciɗa.

4

Kipeskaa neɓ Koohɗa

1 Kon nak, mbok-kerceencii, ɗú hotin garíi daa ɗú joman
kiman bi ɗú neɓloh Kooh. Ee sah ɗú taabuk iñaama. Ɗí
ɓii kíimmbúu diima ee ɗí ɓii dímalukkúu ga teekii Yéesu
Ha'mudii, wëñat kiguu'guuluk ga iñuma.
2 En ki'enaa, ɗú ínohin iñcii ɗí ebillúu kitum ga teekii
Yéesu, Ha'mudiiɗa.
3 Iñii Kooh waa'ɗa wërí en an ɗú sela': Kon abukat ga
kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ.
4 Ɓaa en ɓéeɓ garúu mínat ki'am hafci*, ya pes ga iñaa
sela'in ee tahanndi ki'onu cée'.
5 Hanat ki'en neɓlaat-kumuun jíitalli, fodii yiifa'cii,
ɓuwaama ínohsoo Koohɗa.
6 Ga loo iñuma, kaa tooñ múk mooroomfu ga ɓetici, fu
ɗúkiri. Ɗí wo'eerarúuka ee ɗí ɓii wo'issúuka an Ha'mudii
hayka ki'ëldúk ga ɗook ɓéeɓ ɓuwaa tumsi iñaamaɗa.
7 En ki'enaa, Kooh ɓayyiiruu ga hafci kitaabuk iñaa
moroo kitum, wayee ya ɓayyuu doonaa ɗu en ɓuwaa
sela'in.
8 Ɓéeɓ ɓaa fu saŋ wo'eenii wiinaa, fu saŋngii wo'een
ɓo'-súusúus wayee fu saŋ wo'eenii Kooh, ya yii ya onndúu
Heliigari yisela'í'yiiɗa.
9 En ga loo kiwaaroh ga díkaanti mbok-kerceenaa, caloo
ɗí bínndúu ga, ndaga Kooh lëdírinndúu, ɗú ga kihaffúu,
kiwaaroh yaa en ɓéeɓ na mooroomci.
10 Ee kiwaarohkaamaërí ɗú tíidi ga díkaantirúu na ɓéeɓ
mbok-kerceencii ga gohii Maseduwaanɗa. Kon mbokcii, ɗí
ɓii daassúu, ɗú wëñ kiɓaat kiguu'guuluk.
11 Ekat keeñnjúu ga kipes na jam, aasat ga iñaa en
waassúu ee lëgëyat ɗú ɓay haffúu, fodaa daa ɗí na-
keerúukaɗa.

---

* **4:4 4: 4** *Ki'am hafci* laakin lóogísohcaa taabuku waas wiliis ga iñaama: «kiɓeɓ ɓeti». Iñaa tahkaɗa, wo'eenii ga kiGerek diiɗa: «yen», mín kiwaa' kiwo' halaatcaa kanakcaama.

12 En ɗanaa, ɓuwii enussii kerceenɗa hayyúu ki'on cee'
ee ɗú sekoo dara ga ken.

Kimílískaa ɓuwaa kaaninɗa na kihayiskaa Yéesu

13 Mbokcii, ɗí waa'tii ɗú tesɗa ɗú ínohoo dara ga loo
ɓuwaa kaaninɗa, doonaa keeñnjúu leehoo ga iñaama fodii
ɓuwii ɓiima laaksoo yaakaa'ɗa.
14 Waa ɗu gëmin an Yéesu kaanin ee ya mílísin, ɗu gëmat
ɓan an ɓuwaa kaanin na ngëmaagaɓa ga Yéesuɗa, Kooh
hayɓa kimílísi', ɓa taam na Yéesu.
15 En ki'enaa, iñii yii yërí ɗí wo''úu ee ɗí ɓewohhi ga iñaa
Ha'mudii wo': ɗu ɓii, kihayiskii Ha'mudii laakannduu lak
ɗu ɓii lís kipesɗa, ɗu ɗëwírukanndii ɓuwaa kaaninɗa.
16 Ɗu hay kikeloh koonaa ka ebiloh yen, ɗu keloh
koonaa malaaka ga ɓaa kuliyuk ga malaakacaaɗa, na ríiraa
mbiiwaa Kooh wiyaakwaa; ee daama, Ha'mudii ga kihafci
hay kiyoosukoh asamaan. Ƒodaama ɓuwii kaanin ee kikaan
laakɓa ga kitaabuk Kiristaaniiɗa ɓërí ɗewan kimílís.
17 Lëehíraa, ɗu ɓii laakannduu lak ɗu lís kipesɗa, ɗu
hay kiɓëwíru naɓa ga ɗook yaayeelcii, ɗu hídohnee na
Ha'mudii ga ɗook. Ee fodaama ɗu hay nari ki'en bi taa'.
18 Kon nak, ɓaa en ɓéeɓ garúu dëlírat hel mooroomci na
wo'eencum cuma.

5

1 Kon Mbokcii, en iñaa aaw ga jamaanaa na wahtaa
iñcuma yah kilaakohɗanaa, caloo ɗí bínndúu ga.
2 En ki'enaa, ɗú ga kihaffúu, ɗú ínohin híl an besaa
Ha'mudii yah kihayisɗa betohan fodii dii lok betohi ga
wekɗa.
3 Laakan ɓuwii lak ɓa ɓaa wo' an: «Ɗu ɓii ga jam,
hel dalin!». Daama, kisaŋku' hay kikípuk waas kíinoo ga
ɗookɓa, betɓa fodii dii mesiklaat kimatuk beti ɓetifaa en
na lookɗa. Besaama, ken gaɓa mínanndii ga kisaan.
4 Wayee nak mbokcii, ɗú enndii ga ñúus bi besaama
mínirúu kibet fodii lok.
5 En ki'enaa, ɗú ɓéeɓpúu, ɗú ɓitowu lee'laatii ee ɗú tíin
na noh. Ɗu enndii ɓuwaa bok ga wekii ee ɗu tíinndii ga
ñúus.
6 Kon nak, ɗu hanat kineeh fodii ɓuwii ɓíinoo, wayee ɗu
neehat kiwatuk, ɗu wíisoh.
7 Ɓuwii neehiɗa, neehsi na wek ee ɓuwii laaliɗa, laalsi na
wek;
8 ɗu nak, ɗu ɓii ɗu bok ga noh taŋɗa, ɗu wíisohat, ɗu
ekuk kúltí-pewiññii en kigëm na kiwaarohɗa, ɗu ekuk ɓan
baanu-pewiñii en yaakaarii kimúckiiɗa.

9 En ki'enaa, Kooh waa'tiiruu ki'íif aylukaagari, wayee
ya waa' ɗu laas ga kimúckii, kooroh ga Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruu,
10 ya yii ya kaani'tuuɗa doonaa waa ɗu kaan, waa ɗu pes,
ɗu bok kipes nari.
11 Kon ƀaa en ƀéeƀ daasat mooroomci ee ƀan ƀaa en ƀéeƀ
amɗoh mooroomci kiƀaat ngëmaagari fodii dii ɗú en naka
kitum diima deŋɗa.

Iñcii Pool mëeñjoh kinak ƀu-Tesaloníkɗa

12 Ɗí ƀii kíimmbúu mbokcii, heelukat ƀuwum Ha'mudii
tík ga fíkíirúu ee ƀa yúudirúuɗa, ƀa enukoh lëgëy
wiméeskí' ga ɗuuycúu;
13 onatƀa cée' wiyaak ee ɗú waa'ƀa dijófí' ndaga lëgëyum
ƀa tumiɗa. Yaa en ƀéeƀ dëkat na mooroomci ga jam.
14 Mbokcii, ɗí nakkúuka: ñarat sagoh-coonucum, daasat
ƀuwum laakoo fítɗa, amɗohat ƀuwum laakoo dooliɗa ee
ɗú took kimúuñi' ƀaa en ƀéeƀ.
15 Watukat ki'ëldúk ga mooroommbúu yibóní'yaa ya
tummbúuɗa. Namat kitaabuk kitum yijófí' besaa en ƀéeƀ,
ennda ga díkaantirúu, ennda ga díkaantirúu na ƀéeƀ
ƀuwii.
16 Dëkat ga kineƀ keeñ,
17 dëkat ga kikíim Kooh,
18 ee ga iñaa mín ki'en tóoh, gërëmat Kooh. Iñaama yërí
Kooh sek garúu ga kipeskiigarúu ga Yéesu Kiristaaɗa.
19 Kaa tuukirat lëgëyii Helii yisela'í'yii,
20 kaa saganohat wo'eencii sëldíiga-Koohcii,
21 namat kimalaksukoh hen ƀéeƀ iñaa ɗú wo'u: iñaa jof
gaɗa, ɗú ammbi,
22 ee úsaayat ƀéeƀ iñaa bonin.

Taŋkoh

23 Kooh yii laak jamɗa, ga kihafci, ya onattúu kisela'
kimëtí' sëk, ya níirat tóoh garúu: ennda helciigarúu,
fítciigarúu, faanciigarúu, doonaa dara laakoo sík gaca,
bëríinaa Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu hayisan.
24 Kooh yii ƀayyúu ga hafciɗa hay kimëtí' iñaama ndaga
iñaa ya wo' tóoh ya tummbi.
25 Mbokcii, ɗú ƀan, kíimɗattíi Kooh.
26 Këñɗat ƀéeƀ mbok-kerceencum dumaɗa, ɗú mígínoh
hafcumgarúu fodii ƀuwaa bok eewun na paamun.
27 Ga teekii Ha'mudii, mi dímalukkúu ga iñii yii: jagat
këyítfii fii ga fíkíi ƀéeƀ mbok-kerceencum.
28 Mi yii kíim, Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu barkeellúu!

Këyítfii fukanakfii Pool bín Ɓu-teeraa Tesaloníkɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí en fukanakfii Pool bín kerceencaa ga teeraa Tesaloníkɗa. Ya wo'isɓa ga loo kitúkí'kaa ëldúna daa ka yah kimanɗa, kihayiskaa Kiristaanii na daa ɓuwaa gëm gari yah kimëeñjohɗa.

Ɓiyewin ga ɓu-teeraa wo'ee an Kiristaanii hayin kumëeñí' (2: 2); ɓíinoo wo'ee an iñaama laakkii duum, wayee besaa ka laakohanɗa deeyin. Ɓuwaama wo'ee an besaa deeyinɗa sagussa kilëgëy: ɓa wo'ee an calooɓa kilëgëy. Fodaama ɓa tëekíni lookcaagaɓa ga ɓuwaa tookin kilëgëyɗa (3: 6-12). Iñaama tah Pool bínndaɓa kiwo'ɓa an ɓaa en ɓéeɓ jomin ki'anaŋ, ya ñëmí' hafci. Ya wo''aɓa an saycaa ɓa hídoh na coonu tóoh, ɓa abat ngëmaagaɓa bi yëgís ee ɓa dëkat rek ga kitum yijófí'.

Këyítfii fukanakfii Pool bín ɓu-Tesaloníkɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-2*)
2 - Pool gërëmmba Kooh ga ɓu-Tesaloník (*1: 3-12*)
3 - Iñcii ɗëwírukan kihayiskaa Ha'mudiiɗa (*2: 1-12*)
4 - Pool ɓëytoh kiyëgís ga ngëm (*2: 13-17*)
5 - Pool nakoh kikíim Kooh na kitook kilëgëy (*3: 1-15*)
6 - Taŋkoh (*3: 16-18*)

Këñɗoh

1 Mi Pool, mi yërí bínndúu këyítfii fii, mi na Sílaas* na Tímotée. Ɗí ɓii këñí'túu, ɗú ɓu-jaangii ga teerii Tesaloník ee bok ki'en wíinoo ga Kooh Paamudiigaruu na ɓan ga Yéesu Kiristaa, Ha'mudii.
2 Kooh Paamudii na Yéesu Kiristaa, Ha'mudii barkee-lattúu, ɓa onndúu jam.

Pool gërëmmba Kooh ga ɓu-Tesaloník

3 Mbokcii, ɗí mínan Kooh kigërëm garúu besaa en ɓéeɓ, ee júwin ɗí tum iñaama, ndaga ngëmiigarúu wii wëñ kiyëgís ee kiwaarohkii ɓaa en ɓéeɓ garúu laak ga mooroomciɗa kii wëñ kiɓaatuk garúu ɓéeɓpúu.
4 Ee ɓan, ɗí safarin kiwo' loorúu ga jaangucii Kooh ndaga ɗú ɓii guu'guuluk ee ɗú yëgísin ga ngëmiigarúu, hídaa ga dii ɗú hatalu ga kipes na mesiklaatcii ɗú en na kiday tóohɗa.

---

* **1:1 1: 1** Teekaa Sílaas ga kiLateŋ wo'si Sílwanus ee wërí erohu dii.

5 Iñaama teewohin an atti'aa Kooh júwin ee wërí tee-
wohan ɓan an Nguurii Kooh tahhúu kisonɗa, joommbiirúu.
6 En ki'enaa, júwin ga Kooh ya ík ɓuwii sodallúu watiɗa
coonucii ɓa tíkkúuɗa,
7 ee ɗú ɓii ɗú daycaɗa, ya onndúu ki'íikaruk, ɗú naríi.
Iñaama hay kilaak bëríinaa Yéesu, Ha'mudii hotukan ga
asamaan, taam na malaakacaagari ɓilëekí'-dooliɓaa,
8 ga ɗuuy kiwii kiyëeñí', ki'atti ɓuwii ínohsoo Kooh
ee sagu kitaabuk Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu,
Ha'mudiigaruuɗa.
9 Ɓuwaama, fayaagaɓa yah kisaŋku'ɓa bi taa', ɓa gúrohu
na Ha'mudii, ɓa gúrohu na doolaagari onɓa kibok ga
ndamaa ya laakɗa.
10 Iñaama hay kilaak ga besaama ya yah kihayisɗa.
Bëríinaa, ɓuwii enu ɓuuciɗa hayyi ki'eru ndam, ee ɓéeɓ
ɓuwii gëm gariɗa hay gari kiwaaru'. Ɗú ɓan, ɗú bok ga
ɓuwaama ndaga ɗú gëmin wo'eeniigari ɗí yéegalohɗa.
11 Ërí tah, ɗí dëk kikíimi'túu Kooh, doonaa Koohyiigaruu
tummbúu ɓuwaa ɓëytohiigari naɓa joommbiiɓa, ee ya
amɗohhúu ga doolaagari doonaa ɗú mëtí' ɓéeɓ iñcii
cijófí'cii ɗú waari kitumɗa na cii ɗú en na kitum meyoh
ga ngëmiigarúuɗa.
12 Ɗí ɓii kíim iñaama doonaa ɓéeɓ ɓuwii e' teekii Yéesu,
Ha'mudiigaruu ndam, kooroh garúu, ee Kooh e'túu ndam
kooroh gari. Iñaama hay kilaak ndaga Koohyiigaruu na
Yéesu Kiristaa, Ha'mudii barkeelinndúu.

2

Iñcii ɗëwírukan kihayiskaa Ha'mudiiɗa

1 Mbokcii, en ga loo kihayiskaa Yéesu, Ha'mudiigaruu, na
hídírukohaagaruu ga yahaaciɗanaa, ɗí kíimmbúu iñii yii:
2 luu ɗú kelohee ga wo'een sëldíiga-Kooh an besii
Ha'mudii le'in, wala ɓo' jangattúuka, wala ɗú teewu
këyítfaa bídu an fa meyoh garíi, hafciigarúu hanat kigaaw
kikúnuk ga iñaama wala ɗú yee ga kitíit.
3 Ken hanattúu kiɗúk ga iñaa mín ki'en tóoh. Ínohat an,
bi besaama hayaa, kiwedi' Kooh kiyaak hay kilaak ee sépí'í'-
ga-nofii aaw ga kisaŋku'ɗa hay kiteewukoh paay.
4 Yii lebirohi ee heñohi tóoh iñcii ɓayohu teek Kooh ee
jaamuksiɗa, hay kika' sah bi ga kiyuŋ ga ɗuuy Kaanfaa
Kooh, ee ya teek hafci Kooh.
5 Wii mi en ga kaanndúuɗa, man mi wo'eerarúuka, ɗú
níindísukkiine?
6 Ee ɗú ínohin iñaa ammbi diima deŋ, bi ya teewukohan
ga wahtaa Kooh amɗa.

7 Doolii sépí'í'-ga-nofii ɗaakuki henɗa wii lëgëy haat,
wayee ɓii ammbi, hoonohhi kiteewukohɗa kolukohan dii
hen, doonaa ka mín kihotuk.
8 Fodaama sépí'í'-ga-nofii hay kihotuk, wayee Yéesu,
Ha'mudii hayyi ki'ap na ëpaa meyohan kúuwciɗa, ya
ɗúbí'ti na lee'laataa taaban na kihayiskaagariɗa.
9 Sépí'í'-ga-nofaa nak, binaa ya teewukohaa, ya hay
kitaam na doolaa Seytaani, ya hay kitum kíntaanaa en
ɓéeɓ, mandargaa en ɓéeɓ na enaama cidóoyí'-waa' kiheel
kiɗúk ɓuwii.
10 Ya hay kitum yibóní'yaa en tóoh kiɗúk ɓuwii en na
kisaŋku'ɗa. En ki'enaa, ɓa te''ii ga keeñɓa kayohfii jomɓa
kimúsalɗa.
11 Iñaama tah Kooh tapohhaɓa na doolaa ɗúkohi hen,
waa gëmlukohanɓa saboh,
12 doonaa ɓéeɓ ɓuwii gëmussii ga kayohfii ee yibóní' rek
neɓlohɓaɗa, ɓa atti'u.

Pool ɓëytoh kiyëgís ga ngëmii

13 Mbokcii, ɗí mínan Kooh hen kigërëm garúu besaa en
ɓéeɓ, ɗú ɓii Ha'mudii waarinndúuɗa. En ki'enaa, Kooh
tanukinndúu ga dalaaraa, doonaa ɗú ɗeɓ kimúsalu kooroh
ga tumeenaa Helii yisela'í'yii onndúu kisela'ɗa, na ɓan ga
ngëmii ɗú laak ga kayohfiiɗa.
14 Iñaama yërí Kooh ɓayohhúu, kihay gari, koorohha ga
Hewhewii winéwí'wii ɗí yéegaleerúuɗa, doonaa ɗú bok ga
ndamaa Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu.
15 Kon fodaama, mbokcii, yëgísat ga ngëmiigarúu, ɗú am
dijófí' iñcaa ɗí jëgíreerúuɗa: ennda iñaa ɗí wo''úu, ennda
iñaa ɗí bínndúu hen.
16 Ɗí ɓii kíim, Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu, ga kihafci,
ya na Kooh, Paamudiigaruu waarinnduuɗa, yii kooroh ga
yërmaandaagari, oninnduu iñaa dëlí' helluu bi taa' na ɓan
yaakaa' wiyëgísí'ɗa,
17 ɓa dëlí' hellúu, ɓa yëgísí'túu ga ɓéeɓ iñaa ɗú tum na
iñaa ɗú wo' aaw ga yijófí'.

3

Pool nakoh kikúim Kooh

1 Kon diimaɗa nak, mbok-kerceencii, kíimɗattíi Kooh
doonaa wo'eenii Ha'mudii gaaw kisíw daa en ɓéeɓ, ee wa
onu cée' fodii dii ɗú onwa cée'ɗa.
2 Kíimɗattíi Kooh ɓan doonaa ya sommbíi ga ɓuwii
ɓisóotí'ɓii, ɓibóní'ɓii. Ɗú ínohin an, enndii ɓéeɓ ɓuwii ɓërí
gëm ga Ha'mudii.
3 Ha'mudii nak, iñaa ya wo' tóoh, tummbi, ya hayyúu
ki'on kiyëgís ga ngëmii, ya sommbúu ga yibóní'yii.

4 Ya dëlírin hellíi garúu. En ki'enaa, iñcii ɗí nakkúuɗa ɗú
ɓii taabukca ee ɗú lísanca kitaabuk.
5 Ɗí ɓii kíim Ha'mudii, ya níi' keeñciigarúu ɗú mín kiwaa'
Kooh, ee ya onndúu kimúuñ fodaa Kiristaanii.

Kitook kilëgëy

6 Mbok-kerceencii, ɗí nakkúu ga teekii Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruu ki'úsaay ɓéeɓ mbok-kerceen, yaa en ga
kiwílíiluk ya saŋ kitaabuk iñcii ɗí jëgí'túuɗa.
7 Ɗú ga kihaffúu, ɗú ínohin daa ɗú koorohan bi ɗú tum
fodii garíi. Ga wii ɗí en narúuɗa, ɗí moséeríi ki'en ga
kiwílíiluk.
8 Ɗí moséeríi ken kikíim ñamah, Wayee wekoo nohoo,
ɗí lëgëyee hen, ɗí sodi, ɗí anagi doonaa ɗí sodaloo ken ga
kitoputu''íi.
9 Ɗí tumkanaa, enndii an ɗí jomoo kilaas dímal garúu,
wayee ɗí waaree ɗú malak garíi, ɗú tum fodaa gari.
10 En ki'enaa, ga wii ɗí en narúuɗa, ɗí wo'eerúu iñii yii:
Ɓaa saŋ kilëgëyaa, jomoo kiñam ɓan.
11 Ɗí wo''úu iñuma ndaga ɗí kelohin an laakin ga
ɗuuycúu ɓiwílíilkoh, ɓaa lëgëyanndii dara enndii ki'aas ga
iñaa waasɓa gaaga rekaa.
12 Ɓuwaama, ɗí nakinɓa ga teekii Yéesu Kiristaa,
Ha'mudii ee ɗí ɓii daasɓa an ɓa yeewukat ɓa aaw kilëgëy,
ɓa ñam iñaa ɓa lëgëy na yahɓa.
13 Ɗú nak mbokcii, kaa soofat fenoo ga kitum yijófí'.
14 Binaa laak garúu ɓaa saŋ kitaabuk iñii ɗí bín yii ga
këyítfiinaa, yéegalohatti, ɗú kíiduk gari doonaa ya kaci.
15 Wayee kaa abohatti ɓaa sagoh narúu, namatti kiña' hen
ɗú abohhi fodii mbok-kerceen.

Taŋkoh

16 Ɗí ɓii kíimi'túu Ha'mudii laak jamɗa, ya ga kihafci, ya
onndúu jam besaa en ɓéeɓ na ga iñaa en tóoh. Ha'mudii
taabat narúu ɓéeɓpúu.
17 Këñɗohii mëeñjohɗa, mi Pool mi yërí bínwa na yahhoo.
Këyítfaa mi bín tóoh, mi lëehɗohifa foduma. Bíncumgoo
cërí cuma.
18 Mi yii kíim, Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu barkeellúu,
ɗú ɓéeɓpúu.

Këyítfii Pool ďeƀ kibín Tímotéeďa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiďa

Këyítfii fii fërí Pool ďeƀ kibín Tímotée. Tímotée, eeci enee yaawúu' aassa ga ngëm kerceen ee paamci enee Gerek. Pool, ga kotaa kukanakkaa ya ƀaaƀ kiyéegalohnee Hewhewii winéwí'wiiďa, hídohha nari ga Lísta' (Tumeen 16: 1-3). Aboh daama ya bokka ga ƀuwaa wëñ kideey Pool taabi nariďa. Ya taabin na Pool kiƀaaƀ waas ciyewin ee ya bokin nari kilëgëy iñaa yewin ƀan. Saycaa Pool keloh an laakin ƀikerceen, ga teeru wíinoo, ƀaa waa' kifoñ ngëmaagaƀa wala an coow laakin daama tóoh, Tímotée yërí ya wosee kidaasƀa.Ërí tah, yewinin iñaa teekci wo'si ga këyítcii bídu fodii: Tumeen 17: 14-15; 18: 5; 19–22; wala ga këyítcaa Pool bín fodii: 1 Korenti 4: 17; 16: 10-16; Filiip 2: 19-24; 1 Tesaloník 3: 2-6, na ciliis. Këyítcii kanakcii cii bídu Tímotée na fii bídu Títďa, ca enin këyítcaa wosohu ƀuwaa kuliyuk kerceencaaďa ndaga ca jëgíroh ga loo daa ƀo' jom kitíidi' jaanguďa.

Wii Pool bín këyítfii fiiďa, lak ya wosinndi teeraa Efees kidaas kerceencaa kuliyuk ga jaangaaďa: ƀa wëñ kiguu'guuluk ga ngëmaa. Fa laak Tímotée daama. Pool bínndari ya wo' kerceencaa ƀa watuk ƀuwaa en na kijëgíroh iñaa taabohhii na Hewhewii winéwí'wiiďa. Ya wo''ari ƀan daa kerceen jom kiman ga ďuuy jaangu, na ƀan daa ƀa jom kitum ƀa yah kitan ƀaa kuliyukan gaƀaďanaa.

Këyítfii Pool bín Tímotéeďa tíidoh anee:

1 - Këñďoh (*1: 1-2*)
2 - Kipes kerceen daa ka jom kimanďa (*1: 3–3: 13*)
3 - Iñii yiyaakyii ďaakukee ee Kooh teewohinndiďa (*3: 14–4: 5*)
4 - Pool dígalla Tímotée (*4: 6–6: 20*)

Këñďoh

1 Mi Pool, mi apotaa' Yéesu Kiristaa. Kooh yii músalluuďa, ya na Yéesu Kiristaa yii ďu yaakaa' gariďa, ƀërí nakkoo ki'en apotaa'.

2 Mi yërí bínndaa këyítfii fii, fu Tímotée, fu yii mi aboh fodii kowuroo kayoh-kayoh ga ngëmiiďa. Mi yii këñí'taa ga ee Kooh, Paamudii, ya na Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu, barkeelattaa, ƀa laak yërmaandi garaa, ƀa onndaa jam.

Kiwatuk ƀuwaa jëgírohi sabohďa

3 Fodaa mi nakeeraaka ga wii mi en na kiyah gohaa
Maseduwaanɗa, tesaa duma ga teerii Efees, doonaa ɓuwum
en na kijëgírohu saboh dumaɗa, fu ebilɓa ki'íis iñaama.
4 Wo'aaɓa ɓan ɓa íis kitaabuk wo'een ëdít na kikín-
caasamunkaa ínohoo kileeh, ee iñcaama haydohi nookoh
doŋ. Ca amɗohoo ken ga kituuki' iñii Kooh nat kitum ee
kigëm Kooh onohiwa ki'ínohɗa.

5 Iñaa límukan ga iñii nakohu yiiɗa, yërí en an ɓa
mín kiwaaroh ga díkaantiɓa, kiwaarohkaa meyoh ga keeñ
wimórí', kilaak hel widëlí', na kigëm ga Kooh kayoh-
kayohɗa.
6 Laakin ɓuwaa ɗeeŋ iñcuma, ɓa múuyin, ɓa abin ga
iñçaa laakoo haf.
7 Ba tíkin hafɓa jëgíroh ɓiyaak ga iñaa aaw ga loo Waasii
Móyíis wayee ɓa ínohoo tús, enndii iñcii ɓa wo'iɗa, enndii
cii ɓa sú'oh ga an cërí en kayohɗa.

8 En loo Waasii Móyíisaa, ɗu ínohin an wa jofin, en lak
ɗu jeriñukohwa ga iñaa koo' waasaa.
9 Ee, ɗu ínohat dijófí' an enndii ɓuwii ɓijúwí'ɓii tah
Waasii Móyíis kituukiru, wayee wa tuuki'ɗu ɓuwii tookussi-
iwa ee ɓa heñohiwaɗa, ɓuwii saŋ kigëmɗa, na ɓuwii dëk ga
kitum baakaa'ɗa. Wa tuuki'ɗu ɓuwii faali'ussi iñaa sela'in
ee tíkussii Kooh daraɗa, ɓuwii api paamɓa wala eewɓaɗa,
ɓuwii laŋsi kumuun ɓo'ɗa.
10 Wa tuuki'ɗu ɓan ɓuwii faanuki na ɓaa en ɓéeɓɗa,
yaal-ɓeticii na ɓuwii tooni ɓiɓo' kitum ñaamɗa, kaakoh-
sabohcii, ɓuwii cojuki ëgí'ɗa, na ɓéeɓ iñaa taammbii na
jëgírohii wiwóorí'wii,
11 wii Hewhewii winéwí'wii haydohɗa. Jëgírohiima
taaboh na Hewhewii winéwí'wii Kooh díŋkaanndoo
kiyéegalohɗa, wii teewoh ndamii Kooh, yii yewinin
múu'ɗa.

Pool gërëmmba Kooh ga yërmaandaa yaama laak gariɗa

12 Mi yii gërëm Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu, yii onndoo
dooli ga lëgëyiigari mi enukohɗa. Mi yii gërëmmbi ga dii
ya malakinndoo bi ya óolukkaroo ga lëgëyiigari ya nakkoo
kitumɗa.
13 Mi, kuɗewaa, mi enee ɓaa ɓaseeri, hatalee ga kipes
ɓuwii en ɓuuciɗa, na ɓaa sooteera bi hëpin, wayee nak ya
laakka yërmaandi garoo. En ki'enaa, mi gëméeríi gari, kërí
tah mi ínohéeríi iñaa mi enukoheeɗa.
14 Ha'mudiigaruu yóoskírin garoo yërmaandi wiyaak, ya
oninndoo kigëm gari na kiwaa' ɓuwii. Ee kiwaarohkaama
kërí paali ga keeñ ɓaa taam na Yéesu Kiristaa.

15 Wo'eenii mi yah kiwo' wii wóorin ee ɓéeɓ jominwa
ki'am dijófí': Yéesu Kiristaa hay ëldúna kimúsal ɓuwii tumi
baakaa'ɗa, ee mi Pool, mi yërí kuliyuk gaɓa.
16 Wayee nak Kooh laakka yërmaandi garoo: Yéesu
koorohha garoo, mi, tumoh-baakaarii wëñ kiyiisɗa, kiteeɓ
ɓuwii dii ya hín kimín kimúuñɗa. Ya tum garoo iñaama
kiteeɓ ɓéeɓ ɓuwaa gëman gari ee ɓa joman kilaas ga
kipeskaa leehoo taa'ɗa.
17 Ya buurii yah kinguuruk bi taa'ɗa,
Kooh yii kaananndii bi taa'ɗa,
yii has mínoori kihotɗa,
yii en Kooh ya haŋci doŋɗa,
cée' na ndam aawat gari bi taa'. Aameen.
18 Kon nak Tímotée, kowuroo, iñuma yërí mi ebillaa
kitum ee taaboh na wo'een sëldíiga-Koohcaa wo'see garaa
kuɗewaaɗa. Ayukaa ga iñcuma doonaa ca onndaa dooli
kilebiroh bi jof ga lëgëyumgaraa.
19 Taabaa ga na kigëm, na hel widëlí'. Laakin ɓuwaa saŋ
kitaabuk iñuma, kërí tah ngëmaa ɓa laakeeɗa yímin.
20 Ɓuwaama, Ímenee na Ëlíksaan boku ga. Mi íisohinɓa
na Seytaani* doonaa ɓa koruk ee ɓa wo'sisoo yibóní' ga
Kooh.

2

Iñcii Pool nakoh ga loo kikíim Koohɗa

1 Mi ɗewohan ga iñii yii paay: mi nakoh kon kikíimi'
ɓuwii ɓéeɓɓa Kooh, kíimat Kooh, ɗú dímalukiri, ɗú
gërëmiri gaɓa.
2 Ɗú kíimɗi buu'cii na ɓuwii kuliyuk ga fíkíirúuɗa doonaa
coow laakoo ga kipessuu, ee ɗu en ga jam, ɗu júɓ ga fíkíi
Kooh ga iñaa en tóoh ee ɗu mat ga fíkíi ɓuwii.
3 Iñaama yërí jof ee yërí Kooh yii músalluuɗa waa'.
4 Ya waa' ɓuwii ɓéeɓɓa múc ee ɓa ínoh kayohfii.
5 En ki'enaa, Kooh ya yíinoo doŋ ee ɓo' yíinoo doŋ yërí en
ɓaa tuukuk díkaanti Kooh na ɓuwii. Ɓaama, Yéesu Kiristaa
yërí.
6 Yërí eroh na kihafci kumuunkaagari, ya kaannda kilaas
ɓuwii ɓéeɓɓa. Ya teewohha fodaama ga wahtaa Kooh amɗa
aŋ Kooh waarin ɓuwii ɓéeɓɓa múc.
7 Iñaama tah Kooh tummbaroo jëgíroh na apotaa'. Ya
wossaroo kijëgí'nee ɓuwii enussii yaawúu'ɗa iñaa jom
kigëmu ee yërí en kayohfiiɗa. Iñii mi wo'ɗa kayoh, enndii
saboh.

---

* **1:20 1: 20** *Ki'íisoh ɓo' na Seytaani* wo'seeɗa waama ga ɓuwaa meydohu ga jaangucaaɗa. Malkat ɓan ga 1Korenti 5: 5

8 Iñii mi waa'ɗa yërí en an: daa mín ki'en tóoh, yaalcaa
kíimat Kooh, ɓa ɓëwíri gari yahcaa setin ga tóoh, ee ɓa
hanat ki'aylukoh wala kiñaroh.
9 Mi waarin ɓan ɓeticum, ɓa ekuk ekukaa koorin waas,
waa hídin ee hanat kihëp. Ɓa hanat kihëwíruk bi ɓa',
ennda ga dúŋ, wúrúus, siimii wala kúltícaa seerin,
10 wayee ɓa hëwíruk bi mo' ga tumeen cijófí', ndaga
ɓetifaa wo' an erin Kooh cée' tumi fodaama.
11 Ɓeticii, ɓa en na kijëgírunaa, ɓa yeewukat, ɓa korukat
ga fíkíi ɓaa jëgí'ɓaɗa.
12 Mi onndii ɓeticum kijëgíroh wala kikuliyuk yaal ga
jaangu. Ɓa laak kiɗekoh.
13 En ki'enaa, Kooh ɗeɓ kisak Aadama, tíkka Aawa ga.
14 Ee ɓan enndii Aadama yërí Seytaani ɗúkee, wayee
ɓetifaa fërí, ee fa fërí ɗeeŋ iñaa Kooh nakohɗa.
15 Wayee kilaak-kowukaa tíkukkiɗa hayfa kimúsal binaa
fa dëk ga kigëm Kooh, taam na kiwaa' ɓuwii, kijúɓ ga fíkíi
Kooh, na ki'eref.

3

Ɓaa kuliyuk ga jaangu daa ya jom kimanɗa

1 Wo'eenii mi yah kiwo' wii wóorin: Binaa ɓo' helci
ëewdohhi ga ki'en ɓaa kuliyuk ga jaangunaa, lëgëyaama
ya waa' kitumɗa jofin.
2 Wayee nak, ya jom ki'en ɓaa laakoo iñaa ɓo' wo'an gari
yibóní'. Ya jom ki'eem ga ɓetici doŋ, ya en ɓaa wíisohin,
ɓaa mínin hafci ki'am ee onuunun cée'. Ya en ɓaa waarin
sagac ga kaanci, ɓaa mínin kijëgíroh Waasii.
3 Ya jomoo ki'en ɓaa waarin ki'an, wala ɓaa gaawin
kiheñoh, wayee ya jom ki'en ɓaa soosin keeñ ee yewinin
jam. Ya jomoo ki'en ɓaa gëmin kopa'.
4 Ya jomin kimín kiɓay ɓu-kaanci ɓay wijófí' ee ya ko'
towutaagari bi jof ta kelohi'ti ee ta e'ti cée' wimëtí'.
5 En ki'enaa, ɓaa mínoo kiɓay ɓu-kaanci bi jof ya mínan
na kiɓay jaangii Kooh?
6 Ɓaama ɓan jomoo ki'en ɓaa han ki'aas ga ngëmii.
Enndiikanaa, mínin ki'en ya ɓëwí' hafci bi hëp ee baanaa
Kooh hayyi ki'atti' fodaa ya atti'ee Seytaani ga waa ya ɓëwí'
hafciɗa.
7 Ee ɓan, ɓuwum enussii kerceenɗa, ɓa jom gari kiseedi'
yijófí', en ɗanaa ɓa tíkoori ɓaa laakoo haf ee ya keenoo ga
fíraa Seytaani.

Ɓuwaa amɗohi ga jaangaa daa ɓa jom kimanɗa

8 Ɓuwum amɗohi ga jaangaaɗa ɓan, ɓa jom ki'en ɓiɓo' ɓiwóorí' ɓaa wo'oo wo'een kanak. Ɓa jomoo ki'an anaa
hëpin ee ɓa jomoo kiheel kilaak hëelís ga iñaa enndii waas.
9 Ɓa jom kidëk ki'am ga kayohfii yéegalohu ga ngëmiiɗa
ee ɓa taam ga na hel widëlí'.
10 Ɓuwaama ɓan, ɓa jom kimalaksukohu hen paay.
Lëehíraa, laakkii dara yibóní' yaa ɓo' wo'an gaɓanaa, ɓa
han kitum lëgëyaama.
11 Fodaama ɓan, ɓeticaa amɗohi ga jaangaaɗa, ɓa jom
ki'en ɓiɓo' ɓiwóorí', ɓa jomoo kiɗooɓ ɓo', ɓa jomin
kiwíisoh, ɓa wóo' ga iñaa en tóoh.
12 Ɓuwaama amɗohi ga jaangaaɗa, yaa en ɓéeɓ jom
ki'eem ga ɓeti doŋ, ɓa ɓay towutaagaɓa na ɓu-kaanɓa ɓay
wijófí'.
13 En ki'enaa, ɓuwaama tumsi bi jof lëgëy ki'amɗoh ga
jaangaaɗa, ɓa hay ki'onu cée' wiyaak ee ɓa hay kikaañ
kituuk ɓa jangat ga loo ngëmii ɗu laak ga Yéesu Kiristaaɗa.

Iñii yiyaakyii ɗaakukee ee Kooh teewohinndiɗa.

14 Mi waarinndaa kihay kiwaak ga iñaa maañanndii,
wayee këyítfii fii mi bínndaafa,
15 doonaa mi yéeh kihayaa, fu ínoh daa ɓuwii en ɓuu
Kooh jom kimanɗa, ɓii en jaangii Kooh, yii laak kipesɗa.
Ɓuwiima ɓërí en jípii, dii kayohfii yípukohɗa.
16 Iñii ɗaakukee ga waasiigaruu ee diima Kooh teewohin-
ndiɗa yakin ee ken mínooka kisaŋ. Iñaama yërí en:
Ya hayin, ya mannda fodii ɓo'-súusúus,
Helii yisela'í'yii teewohha an ya júwin,
malaakacaa hotuununndi,
ee ya jangatuunun ga ɗuuy ɓuwii enndii yaawúu'ɗa.
Ɓu-ëldúna gëmussa gari,
Kooh ekkari ga ndamaagari ga asamaanɗa.

4

Ɓuwaa jëgírohi sabohɗa

1 Helii Kooh wo'inka bi leerin an: ga jamaanucaa
mëeñjohanɗa, hay kilaak ɓiɓo' ɓaa foñan ngëmii, ɓa
taabuk halaatcaa ëewdohi ɓo' ga kimúuy na enaamacaa
jëgírohu ee meyoh ga hel cibóní'.
2 Ɓa hay ki'íis hafɓa ga yah ɓuwii jófjófɗuki ee wo'soo
kayohɗa, ɗúkɓa. Ɓuwiima jófjófɗukiɗa nak, helcaagaɓa
këenírin bi man na odaa ñaasu na pewiñpaa útu ga kiwii
bi yo'ohin cor.
3 Ɓa hoonohi ɓuwii kipajoh, ɓa gítínohi an ɓuwii abukat
ga kiñam ñamahcii cíinoo. Ee ñamahcaama, Kooh yërí

sakca. Kon ɓuwii gëm ga Yéesu ee ínohuunun kayohfiiɗa,
mínuununca kiñam, ɓa gërëmmbi gaca.
4 Ɓéeɓ iñaa Kooh sakin jofin. Laakoo dara iñaa jom ga
kisagu. Ñamat hen rek ɗú taam ga na kigërëm Kooh.
5 En ki'enaa, wo'eenaa Kooh, wa na kíimaa ɗu kíimiriɗa
onin iñaa en tóoh kisela'.

Súrga Yéesu Kiristaa yijófí'

6 Binaa fu jëgí' kerceencum iñcaama tóohcanaa, fu hay
ki'en súrga Yéesu Kiristaa yijófí', súrgaa líif na wo'eencii
jëgírohu ga ngëmiiɗa na jëgírohii wukayohwii fu taabukɗa.
7 Abukaa ga wo'een ëdítcum laakoo haf ee taammbii na
kigëm Koohɗa. Namaa haffu kiméerí' ga kitum iñaa neɓ
Kooh.
8 Jeriñaa ga kiméerí' haffu ga kiheel dooli faanɗa laakin
daa wa eem, wayee jeriñaa ga kiméerí' haffu ga iñaa neɓ
Kooh onohin iñaa en tóoh. Ka dígohin kipeskii diima na
kipeskaa hayanɗa.
9 Wo'eenii mi wo' wii wóorin ee ɓéeɓ jominwa ki'am
dijófí'.
10 Ërí tah, ɗu apuki, ɗu lebirohi ndaga ɗu lík yaakaa'tuu
ga Kooh yii laak kipesɗa, yii músal ɓéeɓ ɓuwiiɗa, wëñaa
ga ɓuwii gëminɗa.
11 Iñuma yërí fu jom ki'ebiloh kitum ee yërí fu jom
kijëgíroh.
12 Kaa took ki'eewu ndaga dum fu en oomaaɗa, wayee
guu'guulukaa ga ki'en ɓaa kerceencum mínan gari kimalak:
ennda ga wo'eencum fu wo'iɗa, ga ɓadukeenumgaraa, ga
kiwaa'kum fu waa'ɓaɗa, ga ngëmum fu laakɗa, na ga kiset
ga fíkíi Kooh.
13 Dëkaa ga kijaŋ Wo'eenii Kooh ga fíkíi ɓéeɓ, fu jan-
gatiɓa, fu jëgíriɓa bi ga daa mi hayan.
14 Kaa caahadoh doolum Helii yisela'í'yii onndaaɗa, wii
koorohee ga wo'een sëldíiga-Kooh ee yaakcaa tíkkaraa yah
ga hafɗa.
15 Iñuma tumaari ga helfu, fu ek keeñfu ga tóoh, doonaa
ɓéeɓ hot ga dii ngëmiigaraa ɓaatukɗa.
16 Malaksukohaa daa fu jom kiman ga kipesfu, fu ínoh
iñcaa fu jëgírohiɗa, ee fu dëk ga iñaama rek. En ki'enaa, fu
tumkanaa, fu hay kimúc, fu na ɓuwaa súkúrukanndaaɗa.

5

Kidaas kerceenaa en tóoh

1 Fu wo' na gu'ginaa, kaa gëtti, wayee saawalaa nari
fodii ɓaa wo' na paamci. Oomaa-yaalcum, abaaɓa fodii
ɓikëmëeŋkífu.

2 Ɓeticum enuunun yaakɗa, abohaaɓa fodii ɓi'eefu.
Oomaa-ɓeticum, fu abohɓa fodii ɓikëmëeŋkífu, ee fu taam
ga na keeñ wisétí'.

Ɓeticaa yaalɓa kaaninɗa

3 Ɓeticaa ɓiyaalɓa kaanin ee ɓa tes ɓa haŋɓaɗa kayoh-
kayohɗa, toputu'aaɓa, fu onɓa cée'.
4 Ɓetifaa yaalci kaanin ee fa laakin towu wala tu-
caasamun, oomaacaama, ɓa ɗewat paay kiyoon kiteewoh
ngëmaagaɓa ga ɓu-kaanɓa, ɓa ík ɓuwaa límɓaɗa na
ɓicaasamɓa iñaa ɓaama tumɗeeɓaɗa. En ki'enaa, iñaama
yërí Kooh waa'.
5 Ɓetifaa yaalci kaanin ee fa tes haŋci, laakoo ɓaa
toputu'anndi, fa líkat yaakaaraagari ga Kooh, fa dëk ga
kikíim Kooh wekoo nohoo, na kikíimmbi dímal.
6 Wayee ɓetifaa yaalci kaanin ee fa taabuk iñaa neɓfa
rek, faama ɓeti kaanin hídaa ga daa fa en na kipesɗa tóoh.
7 Yéegalaaɓa iñuma doonaa ken laakoo iñaa ya wo'an
gaɓa yibóní'.
8 Binaa ɓo' toputu''ii mbokcaagari wëñaa ga ɓu-
kaancinaa, ya taasukin ngëmaagari ee yërí wëñ kiyiis ɓaa
gëmmbii ga Yéesu.
9 Ɓetifaa yaalci kaanin, fa waa' kibok ga ɓeticaa
bídu, jaangaa jomɓa kidímalɗanaa, fa jomin kilaak tíkíis
tidaaŋkaah-yitniinoo, ee fa en ɓetifaa mos kilaak yaal
yíinoo.
10 Fa jom ki'ínohu ga kitum yijófí': ennda kiko' towutaa-
gari dijófí', kiwaa' sagac ga kaanci, kitísi' sagaccaagari en
ɓuu Koohɗa kotcaagaɓa*, kidímal ɓuwaa en ga coonuɗa
na kitook kison ga ɓéeɓ iñaa jofin.
11 Ɓeticum yaalɓa kaanin ee ɓa lís oomaaɗa nak, kaa
bínɓa, ndaga binaa helɓa ka' ga kilaakis yaalaa, ɓa dal ki'íis
Kiristaanii.
12 Fodaama, Kooh hayɓa ki'atti ndaga daa ɓa foñin iñaa
ɓa dígeeriɗa.
13 Ee sah eemanndii rek ga iñaama. Ɓa yah kimëeñjoh
ki'en ɓisagoh-coonu, ɓa aasi ga kaan na kaan, taam na
kúuw kihëpí' na kiwaa' ki'ínoh iñaa en tóoh na kiwo' iñaa
enndii waasɓa.
14 Kërí tah iñaa gënëlloo gaɓaɗa wërí en an ɓa pajukis, ɓa
laak towu, ɓa toputu' kaancaagaɓa bi ɓuwaa sagoh naɓaɗa
laaksisoo iñaa ɓa síkohanɓa.
15 En ki'enaa, laakin gaɓa ɓaa múuyin haat, ɓa ɓaa taabuk
Seytaani.

---

* **5:10 5: 10** *Kitísi' sagaccaagari en ɓuu Koohɗa kotcaagaɓa* Malkat Lúkkaa 7: 44. Ga baahaa yaawúu'caa, ɓo' laak sagacaa, tísi'ti kotcaagari kile'dohhi na jam ga kaanfaa.

16 Ɓéeɓ ɓetifaa gëmin ee fa laakin ga mbokcaagari ɓeticaa
ɓiyaalɓa kaanin, fa amɗohatɓa, fa hanat jaangaa kikoo'
ɓeticaama. En ɗanaa, jaangaa hay kimín ëewruk ga ɓeticaa
yaalɓa kaanin ee ɓa tes ɓa haŋɓaɗa.

Ɓuwaa kuliyuk ga jaangaaɗa

17 Ɓuwaa kuliyuk ga jaangaa ee tumuunun lëgëyaagaɓa
bi jofɗa, ɓa calin ki'e' cée' waas kanak, wëñaa ga ɓaa
enukoh ga kijangat na kijëgíroh rekɗa.
18 En ki'enaa, wo'uunun ga Këyítfaa an: «Kaa súum
kúuwkaa enohfaa en na kiyon belaaɗa.» Wo'sussa ɓan an:
«Lëgëyohaa en ɓéeɓ jomin ki'eru fayaagari.»
19 Ga ɓuwaa kuliyuk ga jaangaaɗa, laak yaa yabu yenaa,
enndii an ɓo' ɓanak wala ɓaahay ɓërí seedi' an iñaama
kayohaa, kaa gëm!
20 Ɓaa kuliyuk ga jaangu, enukoh ga kitum iñaa joffiinaa,
ñaraari ga fíkíi ɓéeɓ, doonaa ɓuwaa tesɗa niik kitum
fodaagari.
21 Mi yii dímalukkaa ga fikíi Kooh, ga fíkíi Yéesu Kiristaa
na ga fíkíi malaakacaa ɓisela'í'ɓaa an: guu'guulukaa ga
iñcuma. Kaa fa'ɗoh ken ee kaa gënantiloh.
22 Kaa gaawtuk bi fu tík ɓo' yah ga haf†, ee kaa bokidoh
haffu ga yibóní'yaa ɓo' tum. Fu ga kihaffu nak, dëkaa kiset
ga iñaa en tóoh.
23 Kaa eem ga ki'ani músú doŋ, leenaa anaa biiñ jutuut
ndaga look-mesikum ɓúukiraaɗa na dum fu wakooɗa.
24 Laakin ɓuwaa, baakaa'caa ɓa tumiɗa hotuki hen faŋ bi
ɓa laas ki'atti'u sahaa. Ɓíinoo nak baakaa'caagaɓa hotuki
lak karin bi maañin.
25 Fodaama, tumeen cijófí' hotuki hen faŋ. Ee luu enee an
ca hotukkii faŋ, ca mínoo kidëk kiɗaakuk.

6

Ɓuwaa abu ñaamɗa na ha'muncaagaɓaɗa

1 Ɓéeɓ ɓuwaa abu ñaam ee gëmuunun ga Yéesuɗa,
jom ki'aboh ha'muncaagaɓa fodii ɓuwaa jom ki'eru cée'
wimëtí', en ɗanaa teekii Kooh na iñcii ɗu jëgírohɗa, ken
laakoo iñaa ya wo'an ga yibóní'.
2 Ee ɓan ɓuwaa abu ñaam ee ha'muncaagaɓa gëmuunun
ga Yéesuɗa, ɓa hanat ki'am an ɓërí bok ngëm bi tah ɓa
faali'ooɓa. Wayee ɓa namatɓa kilëgëyi' ga daa wëñ kigën,
ndaga ɓuwaama jeriñuk ga anagaagaɓaɗa, ɓa gëmin ee
Kooh waarinɓa.

Sabohcii jëgírohsiɗa na alalii wukayohwii

† **5:22 5: 22** Iñaama enee kisassi lëgëy ga jaangii

Iñcuma cërí fu jom ɓuwum kijëgí' ee fu daasiɓa ga.
3 Laakin ɓuwaa jëgíroh yen yiliis, ɓa sagin kitaam
ga wo'eencii ciwóorí'cii Yéesu KiristaaHa'mudiigaruu
jëgírohɗa. Ɓa tookkii iñii ɗu jëgírohi taaboh na ngëmii ɗu
laak ga Yéesuɗa.
4 Ɓuwaama ɓëwírin hafɓa bi hëpin, ee ɓa ínohoo dara.
Ɓa ɓay ɗúukool kinookoh, ee ga kuwo'een jíinoo doŋ ɓa
ñarohi ga kiñaroh bi. Iñcaama, ca límí ki'iñaan, kiñaroh,
kicaakooroh, kifoogi' ɓo' yibóní',
5 kinookohkaa leehoo múk ga díkaanti ɓuwii ɓay nof-
moroodɗa. Ɓa ínohissii kayoh ee ɓa am ga helɓa an kigëm
Koohërí onohi kilaak alal.
6 Moona déy kigëm iñaa alal wiyaak ga ɓo' en lak ɓaama
dooylukohin iñaa ya laakɗanaa.
7 En ki'enaa, ɗu hayyii na dara ga ëldúna, ee ɓan ɗu
soofanndii na dara.
8 Kon binaa ɗu laak ñamah, ɗu laak iñaa ɗu ekkanaa, ɗu
jomin kidooylukoh iñaama.
9 Wayee ɓuwii waa' kilaak alal wiyewinɗa, Seytaani
ɗúkinɓa, ɓa ɓagukin ga kiwaa' kilaak iñcaa leehoo, caa
newan gaɓa. Iñcaama laakoo haf ee ca joffii. Cërí yahi
ɓo', ca ëewdohiri ga kisaŋku'.
10 En ki'enaa, kiwaa' hëelís kihëpí'ërí límí enaama
yibóní' yaa en ɓéeɓ. Ɓíinoo waaru kilaak hëelís hen bi tah
ɓa gëmissii, ee keeñcaagaɓa gúri ga ndaga sooli cihëpí'.

Iñcii Pool mëeñjoh kidíŋkaan Tímotéeɗa

11 Kon fu nak, fu Tímotée, fu yii fu en ɓo'-Koohɗa, núpaa
iñcaama. Heelaa ki'en ɓo' yijúwí' ga fíkíi Kooh. Taabukaa
iñaa ya nakoh, dëkaa ga kigëm gari, waaraa mooroomfu.
Tookaa kimúuñ ee fu yewin jam na ɓéeɓ.
12 Lebirohaa lebirii wijófí'wii ngëmii meekisohɗa,
abaa kipeskii leehoo taa' Kooh ɓayohhaa kilaas gakaɗa.
Ngëmaama wërí fu seedi'ee ga fíkíi ɓiɓo' ɓiyewin.
13 Fodaama, ga fíkíi Kooh yii on iñaa en tóoh kipesɗa,
na ga fíkíi Yéesu Kiristaa yii ga fíkíi gúwernëe' Poos-Pílaat,
seedi''a seedi wimórí'ɗa, mi ebillaa iñii yii:
14 taabukaa iñaa mi wo'eeraaɗa, kaa líiɓ ga dara yibóní'
ee ken hanat kilaak dara iñaa ya síkohanndaa, bi ga daa
Yéesu Kiristaa Ha'mudiigaruu feeñukan ga ndamaagari.
15 Feeñukaama, Kooh haywa kitum ga wahtaa ya amɗa.
Kooh ya haŋci, yërí mín ga tóoh, yërí onohi jam, yërí en
Buurii buu'cii, yërí en Ha'mudii ha'muncii.
16 Ya haŋci doŋ, yërí kaananndii, ya dëk ga lee'laat waa
ken mínoo kideey. Ken mosoori kitík has ee ken mínoori
kihot. Yërí laak ndam, ee yërí mín bi taa'; aameen.

17 Ha'-alalcii ga ëldúnaɗa, dígalaaƀa, ƀa watuk kiƀëwí'
hafƀa. Fu wo'ƀa ƀa hanat kilík yaakaa'ƀa ga alalaa wóo'tii.
Ɓa namat kitík yaakaa'ƀa ga Kooh yii oniruu iñaa en tóoh
bi dooy ee ɗu neƀlukigaɗa.
18 Dígalaaƀa kitum iñaa jofin, ƀa en ƀuwaa yewinɗin
tumeen cijófí', ƀa took ki'onoh, ƀa took kiwaroh na ƀuwaa
laakooɗa.
19 Fodaama, ƀa hay hafƀa kinëgírohi alal wijófí',
wiwóorí', waa aaw fayuu', en ɗanaa ƀa mín kilaak kipeskaa
kukayohkaa.
20 Kon, Tímotée, abaa iñum Kooh díŋkaanndaaɗa dijófí',
fu watuk ki'aas ga wo'eencaa laakoo haf ee ca taammbii na
ngëmii. Watukaa ƀan ki'aas ga iñcum ƀuwum toon ki'ínoh
jëgírohi ga Waasiiɗa ee ca enndii kayohɗa.
21 Laakin nak ƀuwaa taabuk iñcuma jëgírohuɗa, kërí tah
ƀa ɗeegin ngëmii.
Mi yii kíim Kooh ya ƀarkeellúu.

Këyítfii fukanakfii Pool bín Tímotéeɗa Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fukanakfii Pool bín Tímotéeɗa fërí fii. Man na ya bínfa lakanaa yaa lagussa ga kasu ga Room (2 Tímotée 1: 17; 2: 9; 4: 10,16).

Pool ɗewoh ga kigërëm Kooh ga kiwaarohkaa na ngëmaa Tímotée laakɗa.

Pool ínoheera an iñaa tessi ga kipesɗa yewinissii, tessari kibín Tímotée ki'ebilli ya am bi yëgís ga ngëmii, na kilebiroh bi jof ee ya heel besaa en ɓéeɓ ki'en soldaa' Yéesu Kiristaa yijúwí' (1: 3–2: 13). Ya nakki ki'am bi yëgís ga ngëmaa fodaa gari (2: 14–4: 5), na kiguu'guuluk ga kijëgíroh Wo'eenaa Kooh taaboh na iñaa Këyítfaa fisela'í'faa wo'ɗa ee ya abuk ga ɓéeɓ iñaa taabohhii na Hewhewii winéwí'wii. Pool tíkka ga an, ya lebirohin bi matin ee diimanaa ya ka' kilaaknee Yéesu Ha'mudii. Ya nakoh an kerceenaa en ɓéeɓ jom kitum fodaagari.

Këyítfii fii fërí ɓéeɓ yaakaa' an Pool mëeñjohfa kibín ga kipesci.

Këyítfii fukanakfii Pool bín Tímotéeɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-2*)
2 - Pool dígalla Tímotée (*1: 3-18*)
3 - Kilebiroh ki'en soldaa' Kiristaa yijúwí' (*2: 1-26*)
4 - Ɓadukeenaa ɓuwaa ɓibóní'ɓaa (*3: 1-9*)
5 - Pool nak Tímotée kiyëgís ga ngëmaa (*3: 10–4: 8*)
6 - Iñcaa Pool mëeñjoh kidíŋkaan Tímotéeɗa; taŋkoh (*4: 9-22*)

Këñɗoh

1 Mi Pool, mi apotaa' Yéesu Kiristaa ee Kooh yërí waa' ka, ya wossaroo kiyéegaloh kipeskii dígussuu, ɗu ɓii ɗu en wíinoo na Yéesu Kiristaaɗa.
2 Mi yërí bínndaa këyítfii fii, fu Tímotée, kowukiigoo mi keeñukɗa. Kooh Paamudii, ya na Yéesu Kiristaa Ha'mudiigaruu, ɓa barkeelattaa, ɓa laak yërmaandi garaa, ɓa onndaa jam.

Pool gërëmmba Kooh ga Tímotée

3 Mi yii gërëm Kooh, ya yii mi jaamuki na hel widëlí' fodaa daa ɓicaasammboo tumeekaɗa. Wekoo nohoo, wahtaa mi kíim Kooh tóoh, helloo ka' garaa.

4 Mi níindísuk moonca fu ɓúukee ga wii mi en na
kiyahɗanaa, mi waa'sissaa kihotis, bi fu mín kisóosí'
keeñnjoo.
5 Mi yii níindísuk ngëmii wiwóorí'wii fu taam nawaɗa.
Ngëmaama mi ɗeɓwa kihot ga Lówís caasamfu yiɓeti na
ga Ëníis eefu, ee wóorinndoo an wa wii garaa.

Pool daassa Tímotée

6 Kërí tah, mi níindíssaa fu obis fodii kiwii iñii Kooh
onndaa kimín ga wii mi tíkkaa yah ga haf kikíimi'taaɗa.
7 En ki'enaa, Helii yisela'í'yii Kooh onnduuɗa tumooruu
niik, wayee wa en Helaa oniruu dooli na kimín kiwaaroh
ga díkaantiruu, na ɓan kimín ki'am haffu.
8 Kon nak, kiseedi' Ha'mudiigaruu hanattaa ki'ap kaci, ee
mi hanattaa ki'ap kaci ɓan ga dii mi lagu ga kasu ndaga
kiseedi''i'ɗa. Namaa sah kitook kisodalu fodiigoo ndaga
Hewhewii winéwí'wii, fu taam ga na doolii Kooh onndaaɗa.
9 Kooh yiima, yërí músalluu, ya ɓayyaruu, ɗu en ɓiɓo'ci
ɓisela'í'. Enndii tumeenciigaruu tah ya tummbaka, wayee
yërí abeeka kitum ee ya waareeruu kiteeɓ kijofkaagari. Lak
ëldúna sakussii duum, ya ammbaruuka kiteeɓ kooroh ga
Yéesu Kiristaa.
10 Ee diima deŋ wa hotukin ga wii Yéesu Kiristaa,
Músalkaatiigaruu hay ëldúnaɗa. Ya ɗúbí'ta kikaan, ee
kooroh ga Hewhewii winéwí'wii ya léerí'ta ga ɓuwii
kipeskaa kikaan mínoo yen gakaɗa.
11 Kiyéegaloh Hewhewiima tah Kooh fallaroo mi ennda
yéegaloh, apotaa' na jëgíroh.
12 Iñaama tah ɓan mi kooruk mesiklaatcii cii. Wayee
mi rúussii ga ndaga ɓii mi gëm gariɗa, mi ínohinndi ee
wóorinndoo an ya laakin dooli kiníi' iñii ya díŋkaanndooɗa
bi ga besaama Yéesu yah ki'atti ɓuwiiɗa.
13 Malkaa ga wo'eencii ciwóorí'cii mi wo''aaɗa, fu
taabukca. Abaa bi yëgís ga ngëmii na kiwaarohkii laak ga
ki'enfu wíinoo na Yéesu Kiristaaɗa.
14 Abaa iñii yijófí'yii Kooh díŋkaanndaa dijófí', taam na
dímalii Helii yisela'í'yii en garuuɗa.

Fítaa Onesifoo' laakɗa

15 Fu ínohin an ɓéeɓ ɓu-gohaa Aasíi foñuununndoo ee
ɓuwaama, Fígeel na Hermogeen boku ga.
16 Ɓu-kaan Onesifoo' nak, mi yii kíim, Ha'mudii laak
yërmaandi gaɓa, ndaga Onesifoo' yewineera kidëlí' heliigoo
ee dii mi ɓagu na ceenɗa mosoo ki'en kaci gari.
17 Ee sah ga wii ya hay Roomɗa, ya nammbaroo ki'aaw
kiraas daa en tóoh bi ga daa ya hotohhooɗa.

18 Mi yii kíim Ha'mudii onndi kilaas ga yërmaandaagari,
ga besaama Yéesu haysisanɗa. Fu, fu wëñ ɓaa en ɓéeɓ
ki'ínoh daa ya hídeeroo ki'amɗoh, ga waa mi en ga teeraa
Efeesɗa.

2

Lebirohat

1 Kon Tímotée, kowukiigoo, lísaa kiɓaatuk dooli kooroh
ga Kooh, ya yii ya teeɓpuu kijofkiigari ga ki'ennduu wíinoo
na Yéesu Kiristaaɗa.
2 Ee iñcaa fu kelohee mi jëgírohi ee ɓo' ɓiyewin
seedi'incaɗa, jëgíraaca ɓiɓo' ɓiwóorí', ɓaa ɓa ɓan hayca
kimín kijëgí' ɓo' ɓiliis.
3 Ɓewaa ɓakfu ga coonucii ɗí en na kidayɗa, fu en soldaa'
Yéesu Kiristaa yijófí'.
4 Ɓaa ekuk kisoldaa' ɓítukoo ga enaamacaa ɓuwaa
enussii soldaa'ɗa en lak ya waarin kineɓloh ɓaa tahhi
ki'ekukɗanaa.
5 Ee ɓan ɓaa tum lëgëy kifool laakoo ndam ga en lak ya
taammbii ga iñcaa foolaa meekisohɗanaa.
6 Línohaa kooruk coonufaa kilín yërí ɗewan kiɓonuk.
7 Lëgísaa helfu ga iñcii mi wo''aa cii, en ɗanaa, Ha'mudii
hayyaa ki'on ki'ínoh iñaa en ɓéeɓ.

Kipeskaa Pool teewohɗa

8 Níindísukaa Yéesu Kiristaa, yii mílís ga ɓuwaa
kaaninɗa, yii bok ga níilaa buu' Dëwít, fodii dii Hewhewii
winéwí'wii mi yéegaloh wo'kaɗa.
9 Hewhewii winéwí'wii wiima wërí tah mi tíku mesiklaat,
karin bi ga kiɓagu na ceen fodii tumoh-kofeel, wayee
Wo'eenii Kooh ɓagussii.
10 Ërí tah mi tookin kikooruk ɓéeɓ mesiklaatciima
ndaga ɓuwii Kooh tanukɗa, doonaa ɓa ɓan, Yéesu Kiristaa
músalɓa ee ɓa laak ndam bi taa'.
11 En ki'enaa, wo'eencii cii wo'een ciwóorí':
«Binaa ɗu kaan narinaa,
ɗu hay nari kipes ɓan.
12 Ee binaa ɗu guu'guuluk bi leehaa,
ɗu hay nari kibok kinguuruk.
Wayee binaa ɗu taasukkinaa
ya ɓan, ya hayyuu kitaasuk.
13 Binaa ɗu tummbii iñaa ɗu dígoh nariɗanaa,
ya ga kihafci, ya hay kitum iñaa ya dígoh naruuɗa.
En ki'enaa, Kooh mínoo hafci kitaasuk.»

Lëgëyaa neɓ Koohɗa

14 Iñcuma cërí fu jom ɓuwum kiníindís. Dímalukaaɓa
ga fíkíi Kooh ɓa íis ga kuwo'een jíinoo doŋ ɓa ñaroh ga
kiñaroh bi. Iñcaama laakoo haf ee ca ëewdohi ɓuwaa
súkúrukicaɗa ga kisaŋku' doŋ.
15 Tumaa tóoh bi fu en ɓaa Kooh tookɗin, fodii ɓaa
lëgëyaagari enndii kaci gari, yaa jëgírohi bi júɓ Wo'eenii
wukayohwii.
16 Kaa aas ga wo'eencaa laakoo haf ee taammbii na kigëm
Kooh. Ɓuwaa wo'icaɗa ɓa wëñi ki'úsaayoh na Kooh.
17 Wo'eencaa ɓa jëgírohiɗa man na puusaa uruk hen, waa
línuk kilínuk. Ɓuwaama Ímenee na Fílet boku gaɓa.
18 Ɓa ɗeegin Waasii wukayohwii, ɓa ɓum ɗeeŋlukoh
ɓiɓo' ɓiyewin ndaga ɓa jëgíroh an kimílískaa ɓuwaa
kaaninɗa paafin.
19 Wayee ɓuwii gëm kayoh-kayoh ga Koohɗa yëgísuunun
ga ngëmiigaɓa en fan la'-atoh wiyëgísí', waa yípohu tawah.
La'-atohaama, wo'eencii cii cërí bídu ga an: «Ha'mudii
ínohin ɓuwaa en ɓuuciɗa.» Bíduunun ɓan an: «Ɓéeɓ ɓaa
ɓay teekii Ha'mudii, úsaayat yibóní'.»
20 Ga kaan ha'-alal, enndii rek paŋkaahcaa hëwírohu
wúrúus na hëelís laak da, laakin ɓan caa pesu ga doo' na
caa muulohu na ban. Cíinoo lëgëyukohsi ga bes hew jam,
cíinoo lëgëyukohsi ga besaa en ɓéeɓ.
21 Man fodaama na ɓuwii gëminɗa: binaa ɓo'
líiwí'tii hafci ga iñcumanaa, ya man na paŋkaahcaama
lëgëyukohsi ga hew jamɗa. Ya yah ɓo' yaa faanɗu Kooh
haŋ, yaa laakɗan Ha'mudii jeriñ, yaa mínin kitum tóoh
iñaa jofin.
22 Núpaa kitaabuk neɓlaat-kumuuncum ki'oomaa
enukohiɗa. Heelaa ki'en ɓo' yijúwí', fu dëk ga kigëm
ga Yéesu, fu waaroh na ɓuwii, fu laak jam na ɓéeɓ ɓuwum
wo'i teekii Ha'mudii na keeñ wisétí'ɗa.
23 Kaa aas ga wo'een-dofcum laakoo hafɗa ndaga fu
ínohin an ca límí ñaroh kesi.
24 Súrga Ha'mudii nak jomoo kiñaroh. Ya jom kineɓ
kiwo'oh, ya en ɓaa mínin kijëgíroh ee ya took kimúuñ
coonucaa ɓuwaa tíkiriɗa.
25 Ɓuwaa sagi iñcii fu jëgírohiɗa, ɗúkohaa naɓa hen. Mín
ki'en Kooh onɓa ɓa súpít halaatcaagaɓa bi ɓa ínoh Wo'eenii
wukayohwii.
26 Fodaama, helcaagaɓa íkuk gaɓa, ɓa rëc ga fíraa
Seytaani ɓageeɓaɗa, ɓa ennda ga iñaa neɓpiɗa.

3

Ɓadukeencaa ɓuwaa ɓibóní'ɓaa

1 Kon, fu Tímotée, ínohaa iñii yii dijófí': bescaa
mëeñjohanɗa yah bes ciméeskí'.
2 En ki'enaa, ɓuwii ínohsan hafɓa rek, ɓa hay kigëm
hëelís lool, ɓa kaañ kindamuk bi hëp, ɓa ɓëwiri hafɓa,
ɓa yewin kipok kiwo'. Ɓa kelohanndii wo'een paamɓa na
wo'een eewɓa, ɓa gërëmanndii ken, ɓa faali'anndii iñaa
sela'in.
3 Ɓa hay kisúɓ keeñ, ɓa yërëmanndii ken, ɓa yah kidëk ga
kiwo' yibóní' ga ɓimooroomɓa, ɓa mínanndii ki'am hafɓa,
ɓa hay kisoot bi hëp ee ɓa waaranndii kihot ga yijófí'.
4 Ɓa dëkan ga kitoon ɓimooroomɓa, ɓa leelan kibët, ɓa
hay hafɓa kiɓëwí' bi ɓa'. Ɓa wëñan kiwaa' iñaa neɓ gaɓa
loo Kooh.
5 Ɓa teewohan kilaak ngëm ee lak ɓa tookkii ga keeñɓa
doolaa ga kigëmɗa. Ɓuwaa man fodaama, úsaayaa gaɓa.
6 Ga ɓuwaama nak, laakin ɓaa aasi ga ɗuuy kaancii,
kiɗúk ɓeticaa nooyin haf. Ɓeticaama, dooli baakaa'
tíkukinɓa ee ɓa taabuk neɓlaat-kumuunaa en tóoh.
7 Ɓeticaa man fodaamaɗa ɓan, hídaa kidëkɓa ga kijaŋ
tóoh, mínsanndii múk ki'ínoh kayoh.
8 Fodaa Sanees na Samberees✡ heñohsee Móyíis
kuɗewaaɗa, ɓuwiima ɗúki ɓeticaaɗa ɓii heñoh Kayohfii.
Ɓa ɓay hel nof-moroo ee ngëmaagaɓa enndii ngëm.
9 Ɓuwaama nak waasɓa úsaayanndii. En ki'enaa, ɓéeɓ
ɓuwii hay ki'ínoh an ɓa halaatoo fodaa ka dalee Sanees na
Sambereesɗa.

Pool nak Tímotée kiyëgís ga ngëmaa

10 Fu nak Tímotée, fu ínohin dijófí' iñii mi jëgírohɗa, na
ɓadukeeniigoo, iñii mi heel ga lëgëyii mi tumɗa, ngëmii mi
laakɗa, dii mi hín kimín kitook kimúuñɗa, dii mi hín kiwaa'
ɓuwiiɗa, dii mi kaañ kiguu'guulukɗa.
11 Fu ínohin ɓan dii mi hín kisodalu ga kipessooɗa, na
mesiklaatcaa mi day ga dëkaa Añcoos, waa Íkoñom na waa
Lísta'ɗa. Kihatalu ga kipeskii kiida mi daycii dii? Moona
tóohca, Ha'mudii músallaroo ga.
12 Ee sah ɓuwii waaru kijúɓ ga fíkíi Kooh, ɓa en wíinoo
na Yéesu Kiristaaɗa hay kihatalu ga kipesɓa,
13 wayee nak ɓuwii ɓibóní'ɓii na ɓuwii wíili kiɗúk
ɓimooroomɓaɗa, ɓa yah kiwëñ kiɗúruk ga kibon. Ɓa yah
kimúuyi' ɓuwii wayee ɓa ga kihafɓa, ɓa hay kimúuy ɓan.
14 Fu nak, abaa bi yëgís ga iñum fu jaŋ ee fu hotin an wa
kayohɗa. Fu ínohin ɓuwaa jëgí'taawaɗa.

✡ **3:8 3: 8** Malkat Eksoot 7: 11-22.

15 Bíncii cisela'í'cii, fu ínohca ga ki'oomaafu bi ga wati. Ca
dooyin kitum garaa hamham, waa ëewdohi ga kimúc ɓéeɓ
ɓaa gëmin ga Yéesu Kiristaa.
16 Ɓéeɓ Bíncii cisela'í'cii, Kooh híi' ɓo'-súusúus ga
kibínca. Ca laakin jeriñ kijëgíroh kayohfii, kiteeɓ ɓo'-
súusúus iñcaa ya tumi ee jommbiiɗa ki'en, kiko' ɓuwii
taammbii ga iñaa jofin, ki'ëewdoh ɓo' ga kipeskaa júwin.
17 En ɗanaa, ɓaa en yuu Kooh ɓéeɓ hay kimat ee ya hay
kimín kitum tóoh iñaa jofin.

4

Pool nakoh kijangat Hewhewii winéwí'wii

1 Yéesu Kiristaa hay kihayis bes. Ya yah buu' ee ya yah
ki'atti' ɓuwaa kaaninɗa na ɓii en na kipesɗa. Kon mi yii
dímalukkaa ga fíkíi Kooh na ga fíkíi Yéesu Kiristaa:
2 jangataa Hewhewii winéwí'wii. Waa neɓ, waa mesik
tóoh, jangataa hen rek. Haydohaaɓa ga kayoh, fu ñariɓa,
fu daasiɓa, fu jëgíriɓa, taam na kimúuñ.
3 En ki'enaa, jamaanu waa hay, waa ɓuwii waaranndii
kisúkúruk jëgírohii wukayohwii. Ɓa waaran kikeloh iñaa
neɓɓa rek. Ɓa hay hafɓa kiheeli' ɓijëgíroh, ɓaa wo'anɓa
iñaa newin.
4 Ɓa hay kiɗúkúruk kayohfii, ɓa súkúruki wo'een ëdítcii
jëgírohuɗa.
5 Fu nak, taabaa ga na kiwíisoh ga iñaa en tóoh, fu took
kikooruk mesiklaat, fu tum lëgëy kiyéegaloh Hewhewii
winéwí'wii, ee fu tum lëgëyumgaraa Kooh nakkaaɗa bi
mat.
6 En haffoonaa, mi enin anahaa seeyuunun bi ki'an doŋ
tes ga ndaga kikaanndoo deeyin.
7 Mi lebirohin lebirii bi jofin, mi foolin bi mi topin, mi yii
na ngëmiigoo bi wati.
8 Diimaɗa neehalaa Kooh faani'too ga ndamii mi laak ga
kijúɓ ga fíkíiciɗa waa sekkoo. Ha'mudii, atti'ohii yijúwí'yii
hayyoowa ki'e' bëríinaa ya hayisanɗa. Ya eranndiiroowa
mi haŋngoo doŋ wayee ɓan ya eran ɓéeɓ ɓuwii neɓluk ga
kihotissiɗa.

Iñcii Pool mëeñjoh kidíŋkaan Tímotéeɗa

9 Tumaa tóoh fu hayyoo kiwaaknee ga iñaa wëñ kigaaw.
10 Demaas foñinndoo, karin teeraa Tesaloník ndaga
kiwaa' enaama ëldúna. Kereseen karin gohaa Galasíi. Tít
ɓan karin gohaa Dalmasíi.
11 Lúkkaa doŋ yërí tes naroo dii. Ɓu en na kihayaa,
ɓaydohaa Marka ndaga ya laakɗinndoo jeriñ lool ga lëgëyii
mi enukohɗa.

12 Mi wosin Tisik teeraa Efees.
13 Fu en na kihayaa, haydohɗaaroo kúltí-soosoosfaagoo
mi foñ ga teeraa Torowaas, ga kaan Karposɗa. Hay-
dohɗaaroo ɓan këyítcaagoo, wëñaa ga caa hëwírohu onɗa.
14 Ëlíksaan, tíwohaa, tuminndoo mesiklaataa en ɓéeɓ.
Wayee Ha'mudii hayyi kifay ɓéeɓ iñcaa cibóní'caa ya
tumɗa.
15 Kon fu ɓan watukaari ndaga ya dëk kiheñoh ga daa ya
mos kimín iñii ɗu jëgírohɗa.
16 Waa mi ɗeɓ kika' kilayoh ga fíkíi atti'ohcaaɗa, ken
amɗohhiiroo, ɓéeɓ foñnjaroo. Kooh nak hanatɓaka
ki'aboh.
17 Ha'mudii yërí amɗohhoo, líifí'taroo na dooli, bi mi
mínnda kiyéegaloh dijófí' Wo'eeniigari. Ee fodaama ɓéeɓ
ɓuwii enussii yaawúu'ɗa mínussawa kikeloh. Ee ɓan
Ha'mudii onndaroo kirëc ga kúuw gayindi.
18 Ha'mudii hayyoo kidëk kimúsal ga ɓéeɓ iñaa bonin; ee
dara ocooroo, ya ekkoo ga nguuraagari ga ɗookɗa. Ndam
aawat gari bi taa'. Aameen.

Taŋkoh

19 Kon këñí'ɗaaroo Pírísíl, ya na Akílaas, na ɓu-kaan
Onesifoo'.
20 Erasti, yaa tessa ga teeraa Korenti. Torofím nak
ɗúukoolee hen, mi foñnjari ga teeraa Mílet.
21 Tumaa tóoh bi fu gaaw kile' dii balaa soosoosii aasaa.
Ebulos, Pudensi, Linus, Kolodíyaa na ɓéeɓ mbok-kerceencii
diiɗa ɓii këñí'taa ga.
22 Mi yii kíim Ha'mudii ya níi' helumgaraa, ya barkeellúu
ɗú ɓéeɓpúu.

Këyítfii Pool bín
Títɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Pool bín Tít. Tít enéeríi yaawúu' wayee ya gëmmba ga Kiristaanii. Ya taabin na Pool kiɓaaɓ waas ciyewin ee yërí tíidee kot kijúwohi' Pool na kerceencaa ga Korentiɗa (2 Korenti 7: 6-16). Këyítfii fii laak Tít ga Keret, dëk waa giiyaa wíil. Pool yërí foñeeri daama, sassari kitan ɓiɓo' ɓaa kuliyukan ga jaangaa. Ya jomee ɓuwaa kiteeɓ daa ɓaa en ɓéeɓ jom kiman ga mooroomciɗa na daa kipeskaagaɓa jom kimanɗa. Ya wo''ari ɓan ki'on hel gu'gicaa, oomaacaa, ñaamcaa na daa ɓuwaa kuliyuk ga jaangaa jom kimanɗa.

Këyítfii Pool bín Títɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-4*)
2 - Ɓuwaa kuliyuk ga jaangucaaɗa (*1: 5-16*)
3 - Jëgírohii wukayohwii (*2: 1-15*)
4 - Ɓadukeen kerceen (*3: 1-11*)
5 - Taŋkoh (*3: 12-15*)

Këñɗoh

1 Mi Pool, mi súrga Kooh ee mi apotaa' Yéesu Kiristaa. Mi sasu kinook ga ngëmii ɓuwii Kooh tanukɗa na
ki'ínohlukohɓa kayohfii taaboh na ngëmiigaruuɗa,
2 en ɗanaa, ɓa laak yaakaa' kilaas ga kipeskaa leehoo
taa'ɗa. Kooh yii wo'i kayoh kesiɗa dígeeruu kipeskii kiima,
lak ëldúna sakussii duum.
3 Ga wahtaa Kooh Músalkaatiigaruu amɗa, ya onnda
Wo'eenaagari ki'ínohuk. Wo'eenaama wërí en iñii ya
sassoo kiyéegalohɗa.
4 Mi yërí bínndaa këyítfii fii, fu Tít, fu yii mi aboh fodii
kowuroo kayoh-kayoh ga ngëmii ɗu bokɗa. Mi yii kíim
Kooh, Paamudii, ya na Yéesu Kiristaa Músalkaatiigaruu,
ɓa barkeellaa, ɓa onndaa jam.

Ɓaa kuliyuk ga jaangu

5 Mi foñinndaa duma ga kúlkum Keret doonaa fu lëestí'
iñcum tes kituuki'ɗa, ee fodaa mi nakeeraakaɗa, ga teeraa
en ɓéeɓ, fu tan ɓuwaa kuliyukan ga jaangaa en daamaɗa.
6 Ɓaa kuliyuki ga jaangu nak jom ki'en ɓaa laakoo
iñaa ɓo' wo'an gari yibóní'. Ya jom ki'eem ga ɓetici
doŋ. Towutaagari jomin kigëm ga Yéesu, teekɓa hanat
kibokidohu ga iñaa joffii, ee ta kelohi'ti.

7 En ki'enaa, ɓaa kuliyuk ga jaangu jom ki'en ɓaa laakoo
iñaa ɓo' wo'an gari yibóní' ndaga ya sasu kituukuk lëgëyii
Kooh: ya jomoo kiɓëwí' hafci, ya jomoo kiyooɓ ki'ayluk,
ya jomoo ki'en anoh, ya jomoo kigaaw kifeekoh, ya jomoo
kiheel kilaak hëelís ga iñaa enndii waas.
8 Wayee ya jom ki'en ɓaa waarin sagac ga kaanci, ɓaa
waarin yijófí'. Ya jom ki'en ɓaa wíisohin, ɓo' yijúwí', ɓaa
erin Kooh hafci, ɓaa mínin hafci ki'am.
9 Ya jom ki'en ɓaa abin bi yëgísin ga Wo'eenii wukayohwii
taabohin na iñii jëgírohuɗa. Fodaama, ya hay kimín kidaas
ɓuwaa ɓíinoo, kooroh ga jëgírohii wukayohwii wiima, ee
ɓan, ya mín kiɓúl ɓuwaa saŋwaɗa.

Kiwatuk ɓuwii jëgírohi sabohɗa

10 En ki'enaa, yewinin ɓuwaa kelohsoo wo'een ken. Ɓa
ɗúki ɓuwii na wo'eenciigaɓa laakoo hafɗa. Ɓuwaama,
yaawúu'cii enu kerceenɗa wëñu ga kiyewin.
11 Ɓuwaama, fu jominɓa kiwo' ɓa laŋ túuwtaagaɓa,
ndaga ɓa hícísohi kaan ñeeɓ, ɓa jëgírohi iñaa jomoo ki'en
ee kiheel kilaak hëelís ga iñaa enndii waas tahka.
12 Laakin ɓo' yaa bok gaɓa ee ya sëldíigaɓa, ya wo'ee an:
«Ɓu-Keret mos ki'enu ɓikaakoh-saboh,
ɓa ɓijúu' ɓisóotí',
ɓa ɓiɓo' ɓisëgí'-coonu, ɓaa liilukin.»
13 Ɓaa yaama, iñaa ya wo' gaɓaɗa kayoh. Kërí tah,
ñaraaɓa ña' citamohí', en ɗanaa, ɓa laak ngëm wukayoh-
kayoh,
14 ee ɓa íis kitaabuk wo'een ëdítcii yaawúu'cii, na iñcii
ɓa ebilohi kitum ee meyoh ga ɓuwaa súugúrukuunun
Kayohfiiɗa.
15 Ɓaa setin ga fíkíi Kooh, tóoh setin ga fíkíici. Wayee
ɓuwii setussii ga fíkíi Kooh ee ɓa gëmmbiiɗa, dara settii ga
fíkíiɓa. Halaatcaagaɓa na helcaagaɓa moroo.
16 Ɓa tooni ki'ínoh Kooh, wayee tumeencaagaɓa
kaakɗinɓa saboh. Ɓa ɓiɓo' ɓi'araami', ɓa kelohoo wo'een
ken ee ɓa mínoo kitum dara yijófí'.

2

Jëgírohii wukayohwii

1 Fu nak, jëgírohaa iñaa taabohin na jëgírohii wukay-
ohwii.
2 Gu'gicum, wo'aaɓa ɓa en ɓuwaa wíisohin, ɓaa onu-
unun cée', ɓuwaa taabu na hel, ɓuwaa laakuunun ngëm
wiyëgísí', ɓuwaa waaruunun ɓimooroomɓa ee tookuunun
kimúuñ.

3 Fodaama ɓan, ya'ɓucum, wo'aaɓa ɓa ɓay ɓadukeen ɓaa
pes ga iñaa Kooh waa'. Ɓa hanat kiɗooɓ mooroomɓa, ɓa
hanat kihaabin ga ki'an, ɓa jom kidígaloh yijófí',
4 Fodaama, ɓa yóodí' ɓeticaa han kipajukɗa kiwaa'
yaalɓa na towutaagaɓa.
5 Ɓa yóodí'ɓa kitaam na helɓa na kisaŋ caahan, kitook
kitoputu' kaancaagaɓa bi jof, ki'en ɓiɓo' ɓijófí', kikelohi'
yaalcaagaɓa doonaa ken wo'oo yibóní' ga Wo'eenii Kooh.
6 Oomaa-yaalcum ɓan, wo'aaɓa, ɓa en ɓuwaa taabi na
hel
7 ga iñaa en tóoh. Fu ga kihaffu, tumaa yijófí'
doonaa fu en ga oomaa-yaalcum ɓaa ɓa malakan gari.
Jëgírohumgaraa setat, wa laak haf.
8 Wo'eencumgaraa enat wo'een kayoh, caa ken mínoo
kinís, doonaa ɓuwum sagoh naruuɗa hotoo dara iñaa ɓa
wo'an garuu yibóní' ee ɓa líif na kaci.
9 Ɓuwum abu ñaamɗa nak, ɓa kelohɗat ha'muncaagaɓa
ga iñaa en tóoh. Ɓa heelat kitum iñaa neɓ ha'muncaagaɓa
ee ɓa hanatɓa kiwedi'.
10 Ɓa hanatɓa kiloki'. Ɓa namatɓa kikelohi' ga tóoh, en
ɗanaa ha'muncaagaɓa ɓaama hay ki'e' cée' wiyaak iñii ɗu
jëgíroh ga loo Koohyii músalluuɗa.

Kijofkii Kooh onoh kimúc

11 En ki'enaa, Kooh teewohin kijofkiigari on ɓéeɓ ɓuwii
kimúsaluɗa.
12 Kijofkiima jëgí'tuu ki'íis kitaabuk kipes kibóní' na
kiwaa' ëldúna ee ga jamaanii ɗu enoh diimaɗa, ɗu ëewruk
ga kipes ga iñaa hídin, ga iñaa júwin na kitum iñaa Kooh
waa'.
13 Ɗu jom kisek fodaama besaa winéwí'waa ɗu yaakaa'ɗa.
Besaama wërí Yéesu Kiristaa, Músalkaatiigaruu, yii en
Koohyiigaruu wëñ ɓéeɓ, yah kihayis taam na ndamɗa.
14 Ya ga kihafci, ya erohin kumuunkaagari ndaga ɗu,
kimúsalluu ga tóoh yibóní' ee ya tuminnduu heetaa en
wuuci, waa setin ee kaantukohi ga kitum yijófí'.
15 Iñuma yërí fu jom kijëgíroh, fu daasiɓa, fu ñariɓa, fu
taam ga na kimat sëk. Kaa took nak ki'eewu!

3

Ɓadukeen kerceen

1 Níindísaa ɓéeɓ ɓuwaa an ɓa jomin kikelohi' ha'-nguu'cii
na ɓuwum tuukukcaɗa✡, ɓa tooki'ɓa ee ɓa tuuk ga kitum
yijófí'yaa en ɓéeɓ.

✡ **3:1 3: 1** Mëdírohat na Room 13: 1; 1 Pee' 2: 13.

2 Ɓa hanat kiɓas ken, ɓa yewinat jam, ɓa mínat kibayaloh,
ɓa teewoh keeñ wimórí' ga ɓéeɓ.
3 En ki'enaa, kuɗewaa, ɗu ɓan, ɗu halaatéeríi kayoh, ɗu
tookɗéeríi ken, ɗu múuyeera, ɗu enee ñaam ɓéeɓ iñaa
neɓ kumuunnduu na iñaa ɗu waa'. Ɗu ínohee kisoot na
kiɗíibuk kilaak. Ɗu ɓërí calee kisagu ee ɗu ɓaa sagoh ga
díkaantiruu.
4 Koohyii músalluuɗa nak teewohha kijofkiigari na ki-
waa'kii ya waa' ɓuwiiɗa,
5 Ya músallaruu, ee enndii an iñcaa ɗu tumɗa
júwin, wayee ya laakee yërmaandi garuu hen. Ee, ya
músalinnduu, onndaruu kilímukis ga kipes ki'as koorohha
ga músú-bëtísimaa, na Helaa yisela'í'yaa.
6 Helii yisela'í'yii yiima, Kooh yoosukɗinndi ga ɗookkuu
bi dooyin koorohha ga Yéesu Kiristaa, yii músalluuɗa.
7 Fodaama, ga kijofkaa ya teeɓpuuɗa, ya abohharuu ɓiɓo'
ɓijúwí' ga fíkíici ee ya onndaruu kilaas ga kipeskaa leehoo
taa' ɗu yaakaa'ɗa.
8 Iñii yii wo'een wiwóorí', ee mi waarin fu tuuk ga tek,
en ɗanaa ɓuwii gëmu ga Koohɗa, ɓa ëewruk ga kitum iñaa
jofin. Iñaama jofin ee laakin jeriñ ga ɓuwii.
9 Wayee kaa aas ga wo'een-nookohcaa laakoo haf, kaa
aas ga kikín-caasamunkaa ínohoo kileeh, kaa ñaroh ee kaa
nookoh ga loo Waasii Móyíis. Iñcaama laakoo jeriñ ee ca
laakoo solu.
10 Ɓaa haydoh kihëgískoh ga ɗuuy ɓuwumaa, ñaraari
waas kíinoo bi ga waas kanak. Ya íissiinaa, kaalaari ga
jaangaa.
11 Ɓaa man fodaama, wóorattaa an ya ɗeegin Waasii
wukayohwii, ee ya ɗuucuk ga kitum baakaaraa, ya yaa
saŋku' hafci.

Taŋkoh

12 Mi hayyaa kiwosoh Artemas wala Tísík. Binaa ya
le'aa, leenaa tumaa tóoh fu gaaw kihay fu daɓpoo ga
teeraa Níkópólís. En ki'enaa, mi am ki'ennee daama binaa
soosoosii aasaa.
13 Tumaa tóoh, fu amɗoh Senaas, layohohaa, ya na
Apoloos, en ɗanaa ɓa ñakoo dara ga ɓaawaagaɓa.
14 Ɓuwii bok naruu ngëmɗa ɓan, ɓa guu'guulukat ga
kitum yijófí', en ɗanaa, sooliciigaruu wëñ kiɓítohɗa, ɗu
mínca kipay. Ee fodaama, kipeskaagaɓa laak jeriñ.
15 Ɓéeɓ ɓuwii enu naroo diiɗa, ɓii këñí'taa ga. Këñíraa
ɓéeɓ fiiliimuncumgaruu boku naruu ngëm enu dumaɗa.
Mi yii kíim Kooh ya barkeellúu ɗú ɓéeɓpúu.

Këyítfii Pool bín Fílemoŋɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii Pool bídeefa fiiliici Fílemoŋ. Ƒa wo' ga loo kimat ga ngëm na ga loo ki'en ñaam. Fílemoŋ nak dëk teeraa Koloos ee ya enee ɓo' yilëekí'-teek daama. Ya súkúrukka iñaa Pool jangat ga loo Hewhewii winéwí'wiiɗa, ya gëmmbawa, ee ga saasi, ya aassa ga kikerceen. Ya laakeera ñaamaa teeku Onesím. Onesím nak núppa; Kooh tummba ya hotohha na Pool lak yaama yaa ga kasu. Pool yéegallari Hewhewii winéwí' wii ga loo Yéesu Kiristaaɗa. Ƒodaama, ya aassa ɓan ga kikerceen.

Këyítfii fii nak Pool bínndafa Fílemoŋ ya bayal Onesím. Ya ebilla Onesím kiɓayfa na kihafci bi ga Fílemoŋ. Newee Fílemogaa ya tum ga Onesím iñaa neɓpi bi ga sah ki'ap ndaga lak waas oninndika. Pool nak kíimmbari ga këyítfiima ya abohoo Onesím fodii ñaamaa núp hen. Ya kíimmbari kitookki ga kaanci na keeñ wimórí' ndaga Onesím nari ɓa ɓanak ɓéeɓɓa, ɓa bok ngëm ee ɓa enin wíinoo ga Yéesu Kiristaa.

Këyítfii Pool bín Fílemoŋɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1-3*)
2 - Pool gërëmmba Kooh ga Fílemoŋ (*4-7*)
3 - Pool nak Fílemoŋ yen aaw ga Onesím (*8-22*)
4 - Taŋkoh (*23-25*)

Këñɗoh

1 Mi Pool, mi yii mi lagu ga kasu ndaga lëgëyii Yéesu
Kiristaaɗa, mi na mbokkuu Tímotée, ɗí ɓërí bínndaa
këyítfii fii, fu Fílemoŋ, fu yii ɗí keeñukin ee fu taam naríi
ga lëgëyiiɗa.
2 Ɗí ɓii këñí'taa, fu na ɓan mbokiigaruu yiɓetiyii, Apfíyaa,
na Arkíp yii taam naruu ga lebirii kituuki' ngëmiiɗa, na ɓan
ɓuwum gëmin ga Yéesu ee hídírukohsi ga kaanfuɗa.
3 Mi yii kíim Kooh, Paamudiigaruu, ya na Yéesu Kiristaa,
Ha'mudii, ɓa barkeellúu, ɓa onndúu jam.

Pool gërëm Kooh ga Fílemoŋ

4 Saycaa mi kíim Kooh tóoh, helloo ka' garaa ee mi gërëmi
Koohyii mi jaamukiɗa.
5 En ki'enaa, mi kelohin ngëmii fu laak ga Yéesu,
Ha'mudiiɗa na dii fu hín kiwaa' ɓuwii en ɓuu Koohɗa.

6 Mi yii kíim Kooh, kibokkii fu ƀok naríi ngëmɗa laak
jeriñ, en ɗanaa ka onndaa kiwëñ ki'ínoh iñaa yijófí'yaa en
tóoh ɗu mín kitumi' Kiristaaɗa.
7 Mbokii, en ki'enaa, kiwaa'kii fu waa' ƀuwiiɗa soosin
keeñnjoo lool ee dëlɗin helloo ndaga dii fu yii daas keeñcii
ƀuwii en ƀuu Koohɗa.

Pool nak Fílemoŋ yen, aaw ga Onesím

8 Kërí tah, laakin iñaa mi waa' fu tumi'too. Ee hídaa ga dii
Kiristaanii oninndoo kimínndaa ki'ebil fu tummbiɗa tóoh,
9 mi kíimanndaa hen, ndaga kiwaarohkii en ga
díkaantiruuɗa. Mi tumka, mi Pool, mi gu'gi'in ee mi yii
lagussa ga kasu ndaga kilëgëyi' Yéesu Kiristaaɗa.
10 Mi kíimmbaa ndaga Onesím*, yii mi am fodii kowuroo,
ee mi en paamci ga ngëmii aboh dii ga kasii mi lagohuɗa.
11 Kuɗewaa, ya laakɗéeríiraa jeriñ, wayee diimaɗa, ya
hayyaa kilaaki' jeriñ lool fodii ya laaki'too jeriñɗa.
12 Ya ga kihafci, mi yii ƀoykidohhi garaa, wayee man na
mi ƀoykidoh keeñiigoo sah-sah.
13 Mi waareerari kitëhdoh dii, ga yahaaroo, ya amɗohiroo
ga lëgëyaa fu jomee kitumɗa, waa mi yii lagussa ga kasu
ndaga kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii.
14 Wayee mi waa'tii kitum dara ee fu taammbii ga,
doonaa, iñii yijófí'yii fu tumɗanndooɗa enoo gítín garaa,
wayee wa en iñaa newanndaa hen.
15 Heyna sah, Onesím hëgísohu naraa iñaa maañnjii,
doonaa binaa ya ƀoyukis garaanaa, ɗú en bi taa'.
16 Ee ya ensisoo fodii ñaam, wayee ya en iñaa gën kiñaam
fúuf: ya yah mbok-kerceenaa ƀéeƀ keeñukin. Mi ga
kihaffoo, ya en iñaama garoonaa, wëñaa ga fu yuma, ndaga
ya yuufu ee ya mbokfu ga ngëmii ɗu laak ga Ha'mudiiɗa.
17 Kon en an fu abinndoo fiiliifunaa, tookaari ga kaanfu
dijófí' fodii enee minaa.
18 Ee ƀan, en an ya tooñinndaa wala ya ƀayɗinndaa
kobotaa, namaaroo kitaabuk.
19 Mi Pool, mi yërí bínndaa iñuma na yahhoo an: «Mi
yërí yahhaa kifay.» Enndii an mi waa'taa kiníindís an fu
ƀayɗinndoo kobot ƀan, ennda fu ga kihaffu.
20 Ee, mbok, dímalaaroo ga iñaama ndaga Ha'mudii ɗu
bokohɗa ee fu dëlí' helloo ndaga dii ɗu en wíinoo na
Kiristaaniiɗa.
21 Ga dii mi enndaa na kibínɗa, mi laakin yaakaa' an fu
hay kitum iñii mi kíimmbaaɗa. Fu hay kitum sah iñaa paaf
iñii mi kíimmbaaɗa.

---

* **1:10 10** *Onesím* enee ñaam Fílemoŋ. Ya rëcca bes, ka'ta. Heyna, ya daanee Pool kiwaaknee ga kasu. Teekaa «Onesím» waa' kiwo' «jeriñ». Mëdírohat na 1: 11

22 Ee ƀan waayukɗaaroo daa mi dëkan. En ki'enaa, mi
abin yaakaa' an mi hayyúu ki'íku ndaga Kooh kelohin iñcii
ɗú kíimi'tooɗa.

Taŋkoh

23 Epafaraas, yii mi bok nari kilagu ga kasii ndaga lëgëyii
Yéesu Kiristaaɗa, yii këñí'túu ga.
24 Marka na Arístarka na Demaas na Lúkkaa, ƀii taam
naroo ga lëgëyiiɗa, ƀii këñí'taa ga ƀan.
25 Mi yii kíim Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu, ƀarkeellúu.

Këyítfii bídu
Yaawúu'caaɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii bídu ɓiyaawúu' ɓaa gëmu ga Yéesu Kiristaa. Ɓii bínfaɗa ken ínohoori. En ki'enaa ya ínohin dijófí' Bíncii cisela'í'cii, ndaga ya kooroh gaca kiteeɓɓa kayohfii. Waama lak yaawúu'ciima hatalsee ga kipes hen bi ɓa waa' kifoñ ngëmaagaɓa, iñaama tah ɓii yii bínndaɓa këyítfii fii kidaasɓa, ɓa am bi yëgís ga ngëmaagaɓa ee ɓa soofoo fenoo ga.

Ga jamaanaa caasamuncaa, Kooh pokoh kifiiliimun na yaawúu'caa. Ya wo'eeɓa an binaa ɓo' tum baakaaraa, ya sarahat en ɗanaa Kooh bayalli. Këyítfii fii teewoh an kifiiliimunkii ki'askii Kooh aboh na ɓuwii gëm ga Kowukiigariɗa paafin kuɗewaakaa. Iñii Yéesu Kiristaa tumi' ɓuwiiɗa wëñ kiyak iñaa malaakacaa, yaa Móyíis, yaa Aaron, na yaa Yosúwée tumɗeeɓaɗa. Yéesu Kiristaa yërí en kubaal-sarahkii Kooh apu kinís baakaa'cii ɓuwiiɗa. Kon ɓaa gëm garinaa soolukissii kitum sarah júu' kibayaluk baakaa', Kooh hayyi kibayal.

Këyítfii bídu yaawúu’caaɗa tíidoh anee:

1 - Kooh wo’in kooroh ga kowukaagari (*1: 1-3*)
2 - Yéesu paafin malaakacii (*1: 4–2: 18*)
3 - Yéesu paafin Móyíis (*3: 1–4: 13*)
4 - Yéesu yërí en sarahohii yiyaakyii paafin ɓéeɓɗa (*4: 14–7: 28*)
5 - Kifiiliimunkii ki’askii na kuɗewaakii (*8: 1–9: 22*)
6 - Sarahii mëeñjoh kilaakɗa: Kiristaanii erohin hafci (*9: 23–10: 31*)
7 - Ngëmaa ɓuwaa múus laakeeɗa (*11: 1-40*)
8 - Kiguu’guuluk ga ngëmii (*12: 1–13: 19*)
9 - Taŋkoh na kíim-Koohii mëeñjohɗa (*13: 20-25*)

Kooh wo'in, kooroh ga Kowukiigari

1 Kuɗewaa, Kooh wo''a na ɓicaasammbuu waas ciyewin
na ga ɓadukeen ciyewin, caa bokkii kiman, koorohha ga
sëldíigacaagari.
2 Ee ga jamaanuciima mëeñjohɗa, Kooh wo'in naruu
koorohha ga Kowukii. Ya erinka kilam iñaa en tóoh, ee
kooroh gari ya sakka ëldúna na tóoh iñcii en gaɗa.
3 Kaërí en meliclaatii ndamii Kooh ee kaërí teewoh
dii ya man kayoh-kayohɗa.Ërí tíidi' iñaa en tóoh
kooroh ga wo'eeniigari wilëekí'-dooliwii. Ya sétí'ta ɓuwii ga

baakaa'caagaɓa, lëehí'ta ya yuŋnga ga asamaan, hanohha yah-ñaabaa Kooh yii mín ga tóohɗa.

Kowukii Kooh paafin malaakacii

4 Kooh tumin, Kowukiigari paafin malaakacii, kërí tah, ya e'taka teek waa wëñ kiyak teekciigaɓa.
5 En ki'enaa, Kooh mosoo kiwo' yíinoo ga malaakacii an: «Fu, fu en kowukiigoo, wati mi en Paapu», Ya mosoo kiwo' ɓan yíinoo gaɓa an: «Mi yah Paamun gari, ya en kowu garoo»✡.
6 Ee ɓan, wii Kooh wos ëldúna Kowukiigari en saawɗa, ya wo'ee an: «Ɓéeɓ malaakacii Kooh jaamukatti»
7 Ga iñaa aaw ga malaakacii, bíduunun ga Këyítfii an:
«Ya tumin malaakaciigari, ɓa man na uuris,
súrgaciigari, ɓa man na kiwii.»
8 Wayee ga loo Kowukii, ya wo' an:
«Baŋ-buuriigaraa, fu Kooh, yah bi taa'
nguuriigaraa, fu tíinɗiwa ga iñaa júwin.
9 Fu warin yijúwí', fu sagin iñaa koo'tii waas.
Kërí tah fu Kooh, Koohyiigaraa leefinndaa dúuleen ga haf kifalla, fu en buu'.
Iñaama teewoh an, ga ɓéeɓ ɓuwii fu taabi naɓaɗa, fu wëñnji kineɓloh.»
10 Ya wo'in ɓan an:
«Fu Ha'mudii, fu yërí sak kakayfii ga dalaaraa
ee asamaanii fu hëwí'wa na yahfu.
11 Iñcuma hay kipaaf
ee fu yah bi taa'.
Kakayfii na asamaanii hay kiñamuk fodii kúltífaa rapin.
12 Fu hayca kipon fodii ɓaa pon kúltí;
ca hay kisúpítuk fodii kúltífaa líiwin,
wayee fu, fu yah ya ya.»
13 Kooh mossoo kiwo' malaaka yíinoo an:
«Hay, yugaa dii fu hanoh yah-ñaabiigoo
bi ga daa mi tuman ɓuwii sagoh naraaɗa ditogaa' kotfu.»✡
14 Ɓéeɓ malaakacii, ɓa en rek hel, caa lëgëyi' Kooh ee ya wosɓa ki'amɗoh ɓuwii jom kilaas kimúckiiɗa.

2

Kimúckii kiyaakkii Ha'mudii yéegalohɗa

1 Waa enin fodaama, ɗu jomin kiwëñ kiŋooy ga Wo'eenii ɗu jëgíruɗa, en ɗanaa, ken aawoo ëgíraa.

✡ **1:5 1: 5** Kañcaa 2: 7; 2 Samiyeel 7: 14. ✡ **1:13 1: 13** Kañcaa 110: 1.

2 En ki'enaa, Wo'eenaa malaakacaa yéegalee
ɓicaasammbuuɗa laakka ee ɓéeɓ ɓaa ɗeegeerawa wala
kelohɗéeríiwa, Kooh ko'tari.
3 Kon ɗu ɓii ɗu kelohin kimúckaa hín na kiima kiyakɗa,
binaa ɗu ammbiika bi yëgísaa, ɗu tuman na bi Kooh
korooruu. En ki'enaa, Ha'mudii ga kihafci yërí ɗeɓ
kiyéegaloh kimúckiima, tíkka ɓuwaa keloh kaɗa onus-
saruu ki'ínoh an kayoh.
4 Kooh koorohha ga mandarga ciyewin, enaama cidóoyí'-
waa', kíntaan caa bokkii, ee ca teewoh doolaagari, ya
warohhaɓa daa neɓpi iñcii Helii yisela'í'yii onohiɗa, ya
teewohha fodaama an ɓa wo' kayoh.

Yéesu Kiristaa paafin malaakacii

5 En ki'enaa, enndii malaakacii ɓërí Kooh on kilaak dooli
ga ɗook ëldúnanii en na kihay, ɗí wo' gawaɗa.
6 Laakin daa bídu ga Këyítfaa an:

«Éey Kooh, ɓo'-súusúus nam ya ki'en bi fu foñi hel gari?
Ɓo'-súusúus nam ya ki'en bi fu malaki hasfu gari?
7 Fu yóoskí'tari ya hanoh fíldoo malaakacii,
ee maañnjii fu onndari fodii ɓaa tíku baanu-buu' kilaak
ndam na teek.
8 Fu oninndi kitík kot ga ɗook iñaa en tóoh.»

Ga dii ɗí wo' an: laakoo dara iñaa tes Kooh onndiiri
kinguuruk gaɗa. Bi diima, ɗí hottii duum ga daa ɓo'
nguuruk ga ɗook iñaa en tóoh.
9 Wayee, ɗu hotin an Yéesu yóoskírussa, ya hanohha
fíldoo malaakacii ee maañnjii, en ɗanaa, ga yërmaandaa
Kooh, ya kaani' ɓéeɓ ɓuwii. Ee ɗu hotin diimaɗa an Kooh
oninndi ndam na cée' wiyaak ndaga kikaankaa ya dayɗa.
10 En ki'enaa, Kooh yii sak iñaa en tóoh ee yërí am iñaa
en tóohɗa waaree kihaydoh towuci tiyewin, ta bok nari ga
ndamaagari. Fodaama ɓii jomɓa kilëgísi' halii kimúckiiɗa,
ya ammba ki'onndi kimat, kooroh ga coonucaa ya dayanɗa.
11 Yéesu, yii on ɓuwii kiset ga baakaa'ciigaɓaɗa, ya na
ɓuwii ya on kiset ga baakaa'ɗa, ɓërí bok paamun yíinoo.
Ërí tah enndii kaci gari ya ɓayiɓa ɓimbokci.
12 Ee ya wo''a an:

«Kooh, mi hay kiyéegaloh teekiigaraa ga ɓéeɓ mbokciigoo.
Mi hayyaa kikañ ga leeloo mbooloomii ɓuwii jaa-
mukkaaɗa.»
13 Ya wo'issa ɓan an:
«Mi, mi óolukan Kooh ga tóoh.»

Ya wo'issa an:
«Mi yeema na oomaacii Kooh onndooɗa.»

14 Oomaaciima, waa ɓa ɓiɓo', Yéesu hayya, tummba hafci
ɓo' fodaa gaɓa. En ɗanaa, kooroh ga kikaankaagarinaa, ya
ɗúbí' Seytaani, yii ɓay doolii kikaankii tíkukeeɓaɗa.
15 Fodaama, ɓuwaama, ga kipesɓa tóohka ɓa madee na
ɓa abu ñaam, ndaga kiniik kikaankiiɗa, ya ɓëgíssaɓa.
16 En ki'enaa, wëerin an enndii malaakacii ɓërí ya hay
ki'amɗoh, wayee ya hay ki'amɗoh tucaasamuntii Abara-
ham.
17 Ërí tah, ya jommba kiman na mbokciigari ga tóoh. En
ɗanaa, ya en sarahohii Kooh yiyaakyii laakin yërmaandi
ee tookɗinndiɗa, doonaa, ya bayal ɓuwii en ɓuuciɗa
baakaa'ciigaɓa.
18 Waa ya ga kihafci, ya dayeera coonu ga wii ya fíruɗa,
ya mínin ki'amɗoh kimma ɓuwii en na kifíruɗa.

3

Yéesu paafin Móyíis

1 Ërí tah, ɗú ɓuwii en ɓuu Koohɗa, ɗú ɓii Kooh tanukɗa,
malakat ga Yéesu yii ɗu gëm an Kooh yërí wossi ee yërí en
sarahohii yiyaakyiiɗa.
2 En ki'enaa, ya tookɗeera Kooh yii tanukeeri ki-
tum lëgëyaamaɗa fodaa Móyíis tookɗeeri, ya tummba
lëgëyaagari bi matta ga ɗuuy ɓéeɓ ɓuwaa Kooh wo' ɓu-
kaanciɗa.
3 Ɓaa tawah kaan, yërí wëñi ki'onu cee' kaanfaa ya
tawahɗa. Iñaama tah Yéesu yërí cal ki'e' ndam waa wëñ
waa Móyíis eruɗa.
4 En ki'enaa, kaanfaa en tóoh, laak ɓaa tawahfa. Ee Kooh
yërí tawah iñaa en tóoh.
5 Móyíis ga kihafci enee ɓaa kelohɗuseera ga ɗuuy ɓéeɓ
ɓuwaa Kooh wo' ɓu-kaanciɗa, ya enee súrga rek, yaa sasu
kile'doh ga ɓuwaa iñaa Kooh yah kiwo' fayuu'ɗa.
6 Kiristaanii nak tookɗin Kooh, ya yii ya en Kowukii
kuliyukɗu ga fíkíi ɓuwaa Kooh wo' ɓu-kaanciɗa. Ɗu, ɗu
ɓërí enan heetiima binaa ɗu am ga iñii ɗu óolukɗa ee ɗu
ndamukohi iñii ɗu yaakaa'ɗanaa.

Íikaraa Kooh yah ki'on ɓuwii gëminɗa

7 Ërí tah, fodaa Helii yisela'í'yii wo'ɗa an: «Wati, binaa
ɗú keloh koonaakii Koohaa,
8 kaa lagat keeñnjúu fodaa ɓicaasammbúu tumeeka ga
ëgí'-dúndagaaɗa: ɓa ɓaa ña'sukoh, ɓa ɓaa malaksukohhi.»
9 Kooh wo''a an: Daama, ɓicaasammbúu ɓaa tooñnjoo, ɓa
waareeroo kimalaksukoh, hídaa ga daa ɓa hoteera iñcaa mi
tumee,

10 bi ennda tíkíis tidaaŋkaah-nikiisɗa. Iñaama tah mi
aylukkaɓa, mi wo''a an helciigaɓa dëk ga kinaan, ɓa
ínohhoo daa mi waa' ɓa ëewrukɗa.
11 Mi waatta, lak mi aylukin, an: Ɓa aasoo múk daa mi
onanɓa ki'íikarukɗa.
12 Mbok-kerceencii, watukat bi yíinoo garúu laakoo keeñ
wibóní' bi tah ya gëmoo, ya súugúruk Kooh yii laak
kipesɗa.
13 Wayee ɓaa en ɓéeɓ namat kidaas mooroomci besaa en
tóoh, waa bi wati wo'eenii «Wati» wo'uɗa, wa wii lís kiwo'u,
en ɗanaa ken lagoo keeñaagari, baakaa' wëñnji dooli.
14 En ki'enaa, ɗu bokan kitaam na Kiristaanii, en an ɗu
abin bi yëgísin ga yaakaariima ɗu laakee ga dalaaraaɗa bi
ga siñdaanaanaa.
15 Bídu ga Këyítfaa an:
«Wati, binaa ɗú keloh koonaakii Koohaa, kaa lagat
keeñnjúu fodaa ɓicaasammbúu tumeeka, ɓa ɓaa
ña'sukoh, ɓa ɓaa malaksukohhiɗa.»
16 En ki'enaa, ɓuwii ɓiida ɓërí kelohee wo'eenaa Kooh ee
ɓa ɓaa ña'sukoh fodaama? Man enee ɓéeɓ ɓuwaa Móyíis
meydohee kúlkaa Esíptiɗa!
17 Ɓuwii ɓiida ɓërí Kooh aylukee bi ennda tíkíis
tidaaŋkaah-nikiis? Man enee ɓuwaa tumee baakaa' ee
faraafcaagaɓa keennda ga ëgí'-dúndagaaɗa.
18 Ɓuwii ɓiida ɓërí Kooh wo'ee naɓa an ɓa aasoo múk
daa ya onanɓa ki'íikaruk? Man enee ɓuwaa sageeri
kikelohi'ɗa!
19 En ki'enaa, ɗu hotin an ɓa mínndii ki'aas ga kúlkaa
Kooh waayukɗeeɓaɗa, ndaga ɓa sagee kigëm hen.

4

1 Kooh díginnduu ki'aas daa ya onannduu ki'íikaruk.
Waa dígaama lís bi wati, kon ɗu watukat bi yíinoo garuu
aboo an ya tesin ga fenoo.
2 Wo'eenii Kooh yéegalsee ɓuwaa enee ga ëgí'-
dúndagaaɗa, ɗu ɓan ɗu yéegaluununwa. Wa laaki'tiiɓa
jeriñ ndaga ɓa kelohhawa ee ɓa te''iiwa na ngëm.
3 Ɓu ɓii ɗu gëminɗa, ɗu hay ki'aas ga daa ya onannduu
ki'íikarukɗa. Ga loo íikaraama, Kooh wo'ee an: «Mi
waatta lak mi aylukin an: “Ɓa aasoo múk daa mi onanɓa
ki'íikarukɗa!”»
Íikaraa Kooh wo' waama, ya maañinwa kituuki' ga wii
lëgëyaagari mat ga waa ya sak ëldúnaɗa.
4 En ki'enaa, ga loo iñaama, laakin daa ka bídu ga
Këyítfaa an: «Ga besaa wu-yitnakanakwaa, Kooh íikarukka
ga tóoh lëgëyaagari.»

5 Kooh wo'sin daama ɓan an: «Ɓa aasoo múk daa mi onanɓa ki'íikaruk.»
6 Ɓuwaa ɗewee kikeloh Wo'eenii Koohɗa, ɓa aassii da ndaga ɓa te''iiwa na ngëm. Wayee bi wati, laakin ɓuwaa hay aasu daama.
7 Tíkíis tiyewin tíkka ga, Kooh abissa bes wiliis, ya teekkawa «Wati»; ya koorohhaka ga kúuw Dëwít, fodaa ka ɗewin kiwo'uɗa an: «Wati, binaa ɗú keloh koonaakii Koohaa kaa lagat keeñnjúu.»
8 Enee an Yosúwée onin ɓicaasammbuu ki'aas ga íikaraa, eneenaa Kooh wo'sissoo, ga fenoogaa, iñaa aaw ga loo bes wiliis.
9 Kon nak laakin íika', waa faanɗu heetii en wuuci, waa man na waa ya íikarukee ga besaa wu-yitnakanakwaaɗa.
10 En ki'enaa, ɓaa aas ga daa Kooh onanndi ki'íikaruk, ya ɓan, ya hay ki'íikaruk ga lëgëyaagari fodaa daa Kooh íikarukee ga waagariɗa.
11 Kon, ɗu ɗíibukat ki'aas daama; yíinoo garuu hanat kikeen ndaga kisaŋ kikelohi' Kooh fodaa ɓicaasammbuu tumeeka ga ëgí'-dúndagaaɗa.
12 En ki'enaa, Wo'eenii Kooh wii pes ee wa laakin dooli. Wa wërí wëñ kikaañ kalaɓ faa ɓakcaa kanakcaa kaañin. Wa aasi ga ɗuuycuu bi ga daa wëñ kihuutɗa, wa le'nee bi ga fítii, helii, tëpíscii na fabuuyfii. Wa mínin kimeydoh faŋ iñaa ɓo' halaat na iñaa ɓo' am kitum ga keeñci.
13 Laakoo dara iñaa saku ɗaakuk ga fíkíi Kooh. Ya ga kihafci ya hoti ga iñaa en tóoh ee ɗu ɓéeɓpuu ɗu hay kituuk ga fíkíici, ɗu taas ga iñcii ɗu tumiɗa.

Yéesu yërí en sarahohii yiyaakyii paafin ɓéeɓɗa

14 En ki'enaa, ɗu laakin sarahoh yiyaak, yaa paafin ɓéeɓ, ya karin bi tuukin ga fíkíi Kooh ee Yéesu Kowukii Kooh yërí en sarahohiima. Kon ɗu abat bi yëgís ga iñiima en kayoh ɗu gëm gawaɗa.
15 Sarahohii yiyaakyii ɗu laakɗa mínin naruu kibok ga ɗuuy kilaakoo-doolikiigaruuɗa, ndaga fodii ɗu fí'siɗa, ya ga kihafci, ya fí'seera ga ɓakaa en tóoh, wayee ya tummbii baakaa'.
16 Kon, ɗu deeyat na hel widëlí' ga baŋ-buurii Kooh, dii kijof enohɗa, en ɗanaa ɗu laas ga yërmaandiigari na kijofkiigari, ee ya amɗohhuu saycaa ɗu sooluk tóoh.

5

1 En ki'enaa, sarahoh yiyaak yaa en ɓéeɓ tansi ga ɗuuy ɓuwaa ee ya ɓewu ki'eni'ɓa súrgaa Kooh, yaa enan ga díkaanti ɓuwaa na Kooh. Yërí laak lëgëy kifaan ga fíkíi

Kooh iñcaa ƀuwaa onohiɗa na ƀan kitum sarah kibayaluk baakaa'caagaƀa.
2 Waa ya ga kihafci ya mín kikeen ga baakaa', ndaga ya ƀo'-súusúus kesi, ya ínohin dijófí' iñaa dal ƀuwaa ƀíinoo keeni ga baakaa' ee ki'ínohoo tahkaɗa.
3 Waa ya ga kihafci ya keenin ga baakaa', ya jomin kitum sarah kibayaluk baakaa'caagari fodaa ya tumika kibayaluk baakaa'caa heetaaɗa.
4 Ken mínoo ki'on hafci cée' ki'en sarahoh; Kooh doŋ yërí oni ƀo' wa, fodaa ka enee ga Aaronɗa.
5 Fodaama, Kiristaanii enndii yërí on hafci céeraama ki'en sarahoh yiyaak, wayee Kooh yërí onndika ga waa ya wo''i an: «Fu, fu en kowukiigoo, wati mi en Paapu.»
6 Ya wo'issa diliis ƀan an: «Fu, fu yah sarahoh bi taa' ga lagaa Melkisedek.»
7 Ga wii ya pes ga ëldúnaɗa, Yéesu enee ga kíimi Kooh, dímalukiri taam na tifiip na moon, ya kíimi Kooh yii míneeri kimúsal ga kikaanɗa. Kooh nak tummba iñaa ya kíimɗa ndaga daa ya kelohɗeeriɗa.
8 Hídaa ga daa ya en Kowu Koohɗa tóoh, ya yoonnda kitooki'ti kooroh ga coonucaa ga dayɗa.
9 Ga waa ya mëtí'ta fodaama, ya ennda ƀaa kimúckii leehoo taa'ɗa meyohan gari, ka yoosuk ga ƀéeƀ ƀuwii kelohi'tiɗa.
10 Fodaama Kooh tummbari sarahohii yiyaakyii ga lagaa Melkisedek.

Kofeelkii ga kifoñ ŋgëmɗa

11 En ga loo iñaamanaa, yewinin iñaa ɗí jom ga kiwo'. Wayee kilóogísohi'túuwa enndii iñaa yooƀ ndaga ɗú enndii ƀuwaa gaawin ki'am iñaa ɗú wo'u.
12 Ɗú laakeeraa jot widóoyí' ki'en ƀuwaa jëgírohan wati, ee bi wati ɗú lís kisooluk ƀaa yóodíranndúu iñcii ɗeƀsi kijëgíroh ga loo Koohɗa. Ɗú jomee wati kiñam ñamahaa tígin ga look, wayee ɗú lís kisooluk miis, maa ɗú ƀapan.
13 Ɓaa ƀapi miis lís oomaa, ya laakoo hel ki'ínohsoh iñaa júwin na yaa júƀpii.
14 Ñamah witígí' nak wuu yaakcii, ƀa ƀii ƀa núusohɗin helƀa ga ki'ínohsoh iñaa jofin na yaa joffii.

6

1 Ërí tah, ɗu hanat kimëeñí' haffu ga iñcii ɗeƀsi kijëgírohu ga loo Kiristaaniiɗa. Ɗu namat ki'ëewruk ga cii yaak jom kijëgíruɗa, ɗu watuk kiƀoyukis ga cii ɗeƀsi kijëgírohuɗa fodii: loo ki'íis tumeencii ëewdoh ƀo' ga kikaanɗa, loo kigëm ga Kooh;

2 kijëgírohkii ga loo bëtísi', loo kitík ɓuwii yah ga haf,
loo kimílískaa Yéesu ga ɓuwaa kaaninɗa na loo atti'aa
mëeñjohɗa.
3 Kon ɗu ëewrukat ga iñcii yaak jom kijëgíruɗa, Kooh
onnduukanaa.
4-6 En ki'enaa, ɓuwii mosin kilaas ga lee'laatii Koohɗa,
ɓa yoohin ga iñcii cijófí'cii meyoh asamaanɗa, ɓa laakin
doolaa Helaa yisela'í'yaa, ɓa yéegin ga keeñɓa neɓlaatii
Wo'eenii Kooh, na ɓan doolaa ëldúnaanii en na kihayɗa,
ee hoonohhii ɓa ɓoykisin ga kipeskaagaɓa kibóní'kaaɗa,
laakissii iñaa ɓo' mín kitum kinookɓa bi ɓa súpít
kipeskaagaɓa. Ɓuwaama man fodaama, ɓa daaysin Yéesu
ga kuraanaa, ɓa ɓaslukinndi ga fíkíi ɓéeɓ.
7 Binaa kakay ëní' ga toɓcaa tíkísukohi kikeen ga
ɗookfaɗa, fa paal iñcaa laakɗin ɓuwaa línfaɗa jeriñaa,
Kooh barkeelfa.
8 Wayee binaa fa paal lúp na ñaawaawaa, fa laakoo jeriñ,
fa aaw ga kicoju ee fa mëeñjohan ga kitëkíru.
9 Wayee nak mbokcii, ɗú ɓii ɗí keeñukinɗa, luu ɗí wo'ee
foduma, wóorinndíi an ɗú ɓii taabuk waasii wijófí'wii aaw
ga kimúcɗa.
10 Kooh enndii ɓaa júɓpii; ya mínoo ki'aluk iñcaa ɗú
tumɗeeri na kiwaarohkaa ɗú teeweeri, ga daa ɗú amɗohee
ɓuwii en ɓuuciɗa; ee ɗú lísca kitum bi watiɗa.
11 Ɗí nak, ɗí waa' ɓaa en ɓéeɓ garúu teewoh kikaantukoh,
kaa man fodaama bi ga siñdaanaa. En ɗanaa, iñii ɗú
yaakaa'ɗa laak bi mat sëk.
12 Kon, kaa enat sagoh-coonu, wayee taabat ga kotcii
ɓuwii guu'guuluk taam na ngëmɗa, ndaga ɓa ɓërí yah
kilam iñcii Kooh dígohɗa.

Iñii Kooh dígohɗa wóorin

13 Wii Kooh díŋ Abaraham ee ya laakkii ɓaa ya waatan
gari wëñnji kiyakɗa, ya waatta ga hafci, ya wo''a an:
14 «Mi hay kitum, fu barkeelan kibarkeel
ee tucaasamuntaagaraa yewinan kiyewin.»
15 Fodaama Abaraham yuŋnga yaa sek bi ya laassa iñaa
Kooh dígeeriɗa.
16 Binaa ɓuwii ɓa en na kiwaataa, ɓa waati ga ɓaa wëñɓa
kiyak; ee fodaama ɓa ayuki ga wóo'laataa ɓaa ɓa waatuk
gariɗa, kilëehí' wo'eenaa.
17 Kooh nak waaree kiteeɓ ɓuwii jom kilam iñcii ya
dígohɗa an ya soofoo fenoo ga iñaa ya am kitum, kërí tah
ya waatta ga hafci.
18 Fodaama iñaa Kooh dígoh yaama na waataa ya waat
ga hafciɗa enin enaama kanak caa teewoh an mínoo ki'en

Kooh wo' iñaa enndii kayoh. Iñcaama en garuu iñaa ɓaatannduu kidaas ɗu ɓii ɗu foñin tóohɗa ee ɗu abin bi yëgísin ga iñcii ɗu yaakaa' kilaasɗa.

19 Yaakaariima wërí en jípii fítciigaruu ayukohɗa: wa wóorin ee wa yëgísin. Wa oninnduu kipaaf rídóonaa kún ɗekataa wëñ kisela'ɗa ee ɗu le' bi ga daa Kooh enohɗa.

20 Ɗekataama, Yéesu kuliyukkuu da ee haffuu tahhi da ki'aas. Ya enin sarahohii yiyaakyii yah bi taa'ɗa, ga lagaa Melkisedek.

7

Melkisedek, buuraa, sarahohaa

1 Melkisedek yaama enee buuraa Saleem, ya ennda ɓan sarahohaa yiyaakyaa Kooh yii ga ɗookaa-ɗookɗa. Wii Abaraham meyoh ga heñaa ya kaalee buu'caaɗa, Melkisedek ka'ta kitëebílukki, barkeellari✡.

2 Ya yërí Abaraham eree ɓan komaa wudaaŋkaahwaa ga ɓéeɓ iñcaa ya ɓewohee ga heñaaɗa. Teekii Melkisedek waa' kiwo': «Buurii tíidi yijúwí'.» Ɓaatta ga ya ennda buurii Saleem ee wërí en: «Buurii tíidi jam».

3 Melkisedek yiima ken ínohi'tiiri eewun, wala paamun, wala caasamun. Ken ínohoo dara ga loo kilímukci wala loo kikaanci. Ya mëdírohu na Kowukii Kooh ee ya en sarahoh bi taa'.

4 Malakat ɓaamaa, daa ya hídee kilaak teek ga ɗuuy ɓuwiiɗa. Abaraham, caasammbuu, e'tari komaa wudaaŋkaahwaa ga iñaa wëñ kijof ya te'ee ga ɓuwaa ya heñohee naɓaɗa.

5 Ɓuwaa enu sarahoh ga tucaasamuntaa Léwíɗa, Waasaa Móyíis oneeraɓa kimeekisoh komaa wudaaŋkaahwaa ga ɓéeɓ iñaa ɓu-Isarayeel laakɗa. Ɓa meekiseewa mbokcaagaɓa, ee moona mbokcaama tucaasamun Abaraham ɓan.

6 Melkisedek nak enéerii kucaasamun Léwí, wayee hoonohhii ya laassa ɓakaa wudaaŋkaahwaa ga iñaa Abaraham ɓewohee ga heñaaɗa. Wëñaa ga, ya barkeella ɓaa yaama laasee iñcaa Kooh dígoheeɗa.

7 Wóorin an ɓii barkeelɗa yërí wëñ kiyak ɓii barkeeluɗa.

8 Ɓuwiima enu tucaasamun Léwí, ee ɓa laasi ɓakaa wudaaŋkaahwaa ga ɓuwaaɗa, ɓa ɓiɓo' ɓaa aaw ga kikaan. Melkisedek nak Këyítfii wo' an ya yii pes.

9 Ɓo' mínin kiwo' ɓan an, Léwí, ya yii, tucaasamuntaagari tii laas ɓak wudaaŋkaahɗa, ya ga kihafci sah, ya erin Melkisedek ɓak wudaaŋkaah, kooroh ga Abaraham.

✡ **7:1 7: 1** Malkat Sënees 14: 17-20.

10 En ki'enaa, wii Melkisedek tëebíluk Abarahamɗa,
lakanaa Léwí límussii duum, wayee ya lísee ga geñaa
Abaraham.

Yéesu, sarahoh yiyaak fodaa Melkisedek

11 Lëgëy sarahohaa ɓu-kaan Léwí ɓa tumee ga lagaa
Aaronɗa, Waasii Móyíis wërí ebiloheewa kitum. Enee an
lëgëy-sarahohaama míneera ɓuwaa ki'on kimat ga fíkíi
Koohaa, eneenaa soolukan ya sarahoh yiliis, yaa manndii
na sarahohcaama, falu ga lagaa Melkisedek?
12 En ki'enaa, binaa ki'en-sarahohkaa lofirunaa, Waasaa
ɓan jomin kilofiru.
13 Ee Ha'mudiigaruu, yii wo'eencii ciima wo' ga loociɗa,
bokee ga níil wiliis waa, yíinoo ga ɓuwaa bok ga
níilaamaɗa, mosoo kitum lëgëy-sarahoh.
14 En ki'enaa, ɓaa en ɓéeɓ ínohin an Ha'mudiigaruu bok
ga níilaa Yúdaa, ee Móyíis mosoo kiwo' loo lëgëy-sarahoh
waa aaw ga níilaama.
15 Iñii yii yërí ɓaat kiléerí' tóoh: sarahoh yiliis hayin, yaa
man na Melkisedek,
16 ee ya falussii sarahoh, koorohha ga kilamkaa ga lagaa
Léwí fodaa Waasaa Móyíis nakoheekaɗa, wayee ya falu,
ayuk ga doolaa kipeskaa dara mínooka kiyasohɗa.
17 En ki'enaa, seedi'uunun gari an:
«Fu, fu yah sarahoh bi taa' fodaa Melkisedek.»
18 Fodaama, iñaa enee kuɗewaaɗa foñussa ndaga wa
laakéeríi dooli ee wa jeriñséeríi dara.
19 En ki'enaa, Waasii Móyíis mínoo ki'on ken kijúɓ ga fíkíi
Kooh,ërí tah ɗu haydohɗussa yaakaa' wiliis waa gën ee
wërí onannduu kideey ga Kooh.

Kiristaanii, sarahohii yah bi taa'ɗa.

20 Wëñaa ga, ga waa Kooh fal Yéesu sarahohɗa, ya
waateera ga iñaama, wayee sarahohcaa ɓíinoo faluunun
ee ya tummbii fodaama.
21 En ki'enaa, Kooh waatee hen, wo''ari an:
«Mi Ha'mudii, mi waatukin,
ee mi soofanndii fenoo ga:
fu, fu yah sarahoh bi taa'.»
22 Ga iñaama, Yéesu enin ɓaa tuuki' kifiiliimunkii gën ga
ɓuwii ga díkaantiɓa na Koohɗa.
23 Ɓaatta ga, ɓuwaa falsee sarahohɗa kuɗewaaɗa yewi-
neera, ndaga kikaan onéeríiɓa kites bi taa'.
24 Yéesu nak, waa ya pesan bi taa', ya enan sarahoh bi
taa' ɓan.

25 Këri tah, ya mínin kimúsal waas kíinoo, leeh tak, ɓuwii
kooroh gari, ɓa deeyca ga Koohɗa, ndaga ya yii pes bi taa'
kikíimi'ɓa Kooh.
26 Yéesu yëri en sarahohii gën garuuɗa: ya sela'in, ya
ínohoo kitum yibóni', ya laakoo baakaa', ya hëgísohussa na
tumoh-baakaa'caa, ya ɓëwírussa ga ɗookaa-ɗook asamaan.
27 Ya manndii na sarahohcii ɓiyaakɓii ɓíinoo, ya
soolukkii kitum sarah saycaa en tóoh fodii gaɓa kibayaluk
baakaa'caagari na ɓan caa mbooloomaa. En ki'enaa ya
tumin sarah waas kíinoo kibayaluk baakaa'cii ɓuwii ee bi
taa' ga wii ya eroh kumuunkaagariɗa.
28 Waasii Móyíis, ɓiɓo' kesi ɓaa mínin kikeen ga baakaa'
ɓëri wa falee ɓisarahoh ɓiyaak. Wayee wo'eenii* Kooh
waatuk, hay ga fenoo Waasii Móyíisɗa, Kowukiigari matin
ga tóohɗa këri wa fal sarahoh yiyaak ee bi taa'.

8

Kifiiliimunkii ki'askii na kuɗewaakii

1 Iñii yii yëri wëñ kilaak solu ga iñii ɗí en na kiwo'ɗa:
Ɗu laakin sarahoh yiyaak, yaa yugin ga asamaan, hanoh
baŋ-buuraa Kooh yii mín ga tóohɗa yah-ñaam.
2 Ya yëri tumi lëgëy-sarahoh ga ɗekataama wisela'í'waa
en ga taalii* wukayohwiiɗa. Taaliima, ɓo'-súusúus
yíppiiwa, Ha'mudii yëri yípwa.
3 Sarahoh yiyaak, yaa en tóoh, falu kihaydoh ga fíkíi
Kooh iñcaa faanɗu Kooh sarahɗa na kitumi'ti sarah.
Kon sarahohiigaruu yiyaakyii ɓan jomin kilaak iñaa ya
sarahohan.
4 Ya enee dii ga kakayaa, eneenaa ya enoo sarahoh,
waa laakin sarahohcaa laak kihaydoh ga fíkíi Kooh iñcaa
faanɗussi sarah fodaa Waasaa Móyíis nakohkaɗa.
5 Lëgëyii sarahohcii ɓiyaakɓii tumi ga ɗekataa
wisela'í'waa ga Kaanfaa Koohɗa nak, wa en nataal na
sóogúu ga iñaa tumu ga asamaanɗa. Iñaama tah, ga wii
Móyíis yah kiyíp taalaama jaamukohsiɗa, Kooh wo''ari an:
«Foñaa helfu ga iñii fu yah kitumɗa bi tóoh man fodaa mi
teeweeraaka ga ɗook jaŋjagaaɗa»✡.
6 Wayee diima, lëgëy-sarahohaa Yéesu sasuɗa wëri wëñ
waa sarahohcaa ɓíinoo kiyak fúuf, ndaga ya yëri tíin
ga díkaanti Kooh na ɓuwii kipok kifiiliimunkaa gën kaa

---

* **7:28 7: 28** Malkat wo'eenaama ga 7: 21 * **8:2 8: 2** Taalaa wëri en ga daa Kooh faanohee wo'eencaagari bídu ee níi' ɓu-Isarayeel ga ngëmaa ɓa laak gariɗa. Ga ɗekataama, laakeera ɗekataa wo'u wisela'í'waa na ɗekataa wo'u wëñ kisela'ɗa. ✡ **8:5 8: 5** Malkat Eksoot 25: 40.

kuɗewaa. Ee Kooh díginnduu ga kifiiliimunkaama iñcaa
gën ga tóohɗa.
7 Enee an kifiiliimunkaa kuɗewaakaa laakéeríi sík
wíinoonaa, eneenaa caloo ka kilofirohu na kukanak.
8 Wayee Kooh ña' heetiigari hen ga waa ya wo' an:
«Mi Ha'mudii mi wo' an:
Bes caa hay, caa mi hay kipok kifiiliimun ki'as na ɓu-
Isarayeel,
na ɓu-Yúdaa ɓan.
9 Kifiiliimunkaama madanndii na kaa mi pokohee na
ɓicaasamɓa,
bëríinaa mi amɓa ga yahhoo, mi meydohhaɓa kúlkaa
Esíptiɗa.
Ɓa ga kihafɓa, ɓa ammbii kifiiliimunkaa kaama,
ërí tah, mi foñlukkaɓa ɓan.
10 Kifiiliimunkii kiimaërí mi yah kipokoh na heetii ɓu-
Isarayeel,
besciima paafaa:
Mi hay kiso' iñcii mi ebilohɗa ga helɓa,
mi bínca ga keeñɓa.
Mi yah Koohyiigaɓa
ee ɓa yah heetiigoo.
11 Yíinoo gaɓa soolukanndii kijëgí' ɓaa bok nari kúl,
wala mbokci an ya heelat ki'ínoh Ha'mudii.
En ki'enaa, lak ɓéeɓ ínohinndoo,
daloh ga yaa wëñ kijutuutɗa bi ga yaa wëñ kiyakɗa.
12 Mi hayɓa kibayal tooñcaagaɓa ee mi aluk
ɓaakaa'caagaɓa.»
13 Kooh wo' loo kifiiliimun ki'asaa, lak kaa ya pokee
kuɗewaaɗa kasohin ee iñaa kasohin aaw ga kileeh.

9

Daa Kooh jaamuksee ga kifiiliimunkaa kuɗewaakaaɗa

1 Kifiiliimunkaa kuɗewaakaa laakeera iñcaa Kooh ebilo-
hee kitum ga loo daa ɓuwaa jommbi kijaamukɗa. Laakeera
ɓan kaan ga ëldúna, faa yípɗuseeri.
2 En ki'enaa, laakeera taalaa yípu, hëgísohussa kom
kanak. Waa ɗeɓɗa teeku «*Ɗekataa wisela'í'waa». Iñaa
tíkohsee lampuɗa, wa na mbúurúcaa faanɗusee Kooh
sarahɗa, na palaaŋfaa ca faanohseeɗa, ca enee daama.
3 Komaa wukanakwaa teeku «*Ɗekataa wëñ kisela'ɗa»,
ee enee ga fenoo rídóonaa hëgísoh ɗekatcaa kanakcaaɗa.
4 Loteel-wúrúus, waa cúuraaycaa tëkírohsiɗa, wa na
gaalaa kifiiliimunkaa* ee leefsee na wúrúus bi gommbaɗa,

* **9:4 9: 4** Iñaa tumee Bíncaa Kooh níiree ɓuunciɗa

ca enee daama. Kaas-wúrúus waa tum ñamahaama mey-
ohee asamaan, wo'si maanɗa, na dooraa Aaron tapiseeɗa,
na atohcaa bídu wo'eencaa kifiiliimunkaa pokohuɗa eksee
ga gaalaama. 5 Nataal enaama kanak caa wo'si Serubee
ee ca teewoh ndamaa Koohɗa faanussa ga ɗook gaalaa.
Sëegúufaa paaƀcaagaca kúnnda daa ñífaa wíssi kibayaluk
baakaa'ɗa. Wayee iñcaama, diima caloo ɗu lóogísohca
wíinoo wíinoo.
6 Iñcaama tóohca, waa en ƀéeƀ faanussa fodaama.
Sarahohcaa, saycaa en tóoh, ƀa aas ga ɗekataa ɗeƀɗa kitum
lëgëyaagaƀa.
7 Ɗekataa tík gaɗa, sarahohaa yiyaakyaa, ya haŋci rek
yërí aasi daama, ee eni kíiskaa en tóoh waas kíinoo. Ee ya
jomin ki'aam ñíf júu', yaa ya tumi' Kooh sarah kibayaluk
baakaa'caagari, na ƀan caa heetaa tum ee ƀa ínohéeríi✡.
8 Fodaama, Helii yisela'í'yii teewohha an, waa ɗekataa
ɗeƀɗa waa lís kilaak, kon daa koorohsi, ki'aas ɗekataa wëñ
kisela'ɗa lëgísukkii duum.
9 Iñaama teewoh yen ga jamaanii diima. Ca teewoh
an iñcii onohsiɗa, na júu'cii tumɗusi Kooh sarahɗa, ƀaa
jaamuki Kooh fodaama, iñaama tahhoori kiset ga fíkíici.
10 Ƀéeƀ iñaa nakohu ga loo ñamahcaa, anahcaa, na
kiƀookuk kisétíruk, iñaama enee iñcaa Kooh nakee ƀuwaa
kitum ki'ëbílkoh rek, bi ga daa ya lofiran tóoh en yi'as.

Kiristaa erohin hafci sarah

11 Kiristaanii nak hayin, ennda sarahohii yiyaakyii erohi
iñcii cijófí'cii ee diima deŋ ca hotukinɗa. Ya aassa, paaffa
bi ga ɗekat waa tumohsi sarah, waa wëñ kilaak solu,
wëñnja kimat taaloo taal. Ɗekataama hëwrohussii yah ƀo'-
súusúus, ee waa' kiwo' an wa bokkii ga ëldúnaanii wii.
12 Ga waa Kiristaanii aas ga ɗekataa wëñ kisela'ɗa, ya aas
da waas kíinoo, ee bi taa'. Ya aassii da, ya aammba ñíf súkút
wala ñíf naal, ñífaagari ga kihafci wërí ya aam. Fodaama
ya laassaruu bi taa'.
13 Fodaa ka nakohu ga baahaa Waasaa Móyíisɗa, ñíf
súkútcii na cii naalcii, na wetcii meyoh ga enoh ƀitëkíruɗa,
ca wísu ga ƀuwii kisétí'ƀanaa, ka eem rek ga faancaagaƀa
ƀokituɗa.
14 En an iñaama laakohɗanaa, wëñaa ga ñífaa Kiristaanii
paafin ñífoo ñífɗa! Ya erohin hafci sarah ga Kooh, waa
laakoo sík, kooroh ga doolii Helii yisela'í'yii yah bi taa'ɗa.
Fodaama ya hay ki'sétí' keeñciigaruu bi ɗu tumsisoo iñcaa
ëewdohi ƀo' ga kikaanɗa; en ɗanaa ɗu mín kijaamuk Kooh
yii laak kipesɗa.

✡ **9:7 9: 7** Malkat Léwítík 16: 2-34.

Ñífii Kiristaa wërí pokohu kifiiliimunkii Kooh na ɓuwiiɗa

15 Iñaama tah Kiristaanii ki'en ɓii tíin kifiiliimunkii
ki'askii poku ga díkaanti ɓuwii na Koohɗa. En ɗanaa, ɓuwii
Kooh haydoh ga hafciɗa mín kilaas ga iñcii cijófí'cii ya
díŋɓa kilam bi taa'ɗa. Ɓa míninka kilaak ndaga Kiristaa
kaanin ga kuraanaa ee kikaankaa kaamaërí ɓëgís ɓuwii
ga baakaa'caa ɓa tumee, ga wii ɓa taabuk kifiiliimunkaa
kuɗewaakaaɗa.
16 Binaa ɓo' bín këyít kiwo' ga daa alalaagari
warohsanɗanaa, bi ɓo' tum dara ganaa, jomin kilaak
iñaa teewoh an ɓaa bínfaɗa kaanin.
17 En ki'enaa, ɓaa bín këyítfaamaɗa kaanaa, iñaa ɓuwaa
lam gariɗa han kimín kiwarohu. Wayee, en rek ya lís
kipesaa, këyítfaa faama laakoo solu.
18 Iñaama tah kifiiliimunkaa kuɗewaakaa bi ka enaa,
lakanaa ñíf aamuk hen paay.
19 En ki'enaa, Móyíis ɗewoh ga kiyéegaloh, ga fíkíi
heetaa ɓéeɓwa, tóoh iñaa Kooh ebilohɗa fodaa ka bídu ga
Këyítfaaɗa. Lëehí'ta ya ɓeɓpa ñíf ɗoon yinaal na ñíf súkút,
ya akitohha músú ga, weella koy ga kedikkaa teeku Isoop,
ya múulla fënúf baal ficógí' ga dooraama, ya wíssa ñífaa ga
ɗook Këyítfaa waasaa na ga ɗook heetaa Isarayeel ɓéeɓwa.
20 Ya wo''a an:
«Wii wërí en ñífii pokohu kifiiliimunkii Kooh narúu
ee ɗú jomka ki'amɗa.»
21 Móyíis wíssa ɓan ñífaa ga ɗook taalaa, na ga ɗook ɓéeɓ
paŋkaahcaa ɓeɓsi binaa ɓuwaa en na kijaamuk Koohaa.
22 Ga Waasaa Móyíis, daanaka iñaa en tóoh sétírohsi na
ñíf; ee ñíf aamussiinaa, baakaa' bayalohsoo.

Sarahaa Yéesu tumɗa matin

23 Iñcii en ga ëldúna ee ca nataal caa en ga asamaan
cukayohcaaɗa jomee kisétíru fodaama. Caa en ga
asamaanɗa nak meekisoh sarah waa gën waama fúuf.
24 En ki'enaa, Kiristaanii aassii ga ɗekat wisela'í', waa ɓo'-
súusúus hëwí', ee nataal rek waa ga asamaanɗa, wayee
ya aas ga wukayohwaa ga asamaanɗa; en ɗanaa ya
tuukuki'tuu diimaɗa ga fíkíi Kooh.
25 Ya aassii ga ɗekataa wisela'í'waa waas ciyewin ki'eroh
kumuunkaagari, fodaa ga kifiiliimunkaa kuɗewaakaaɗa.
En ki'enaa, waama, sarahohaa yiyaakyaa aasee daama na
ñíf waa enndii waagari.
26 Enee fodaamanaa, ennaa ya hay kiday coonu waas
ciyewin, aboh ga iñaa ëldúna saksee bi wati. En ki'enaa,
ya erohin hafci sarah waas kíinoo ee bi taa', ga jamaanucii
mëeñjohɗa, kinís baakaa'cii ɓuwii.

27 Waa ɓaa en tóoh hay kikoo' ga kikaankii waas kíinoo,
lëehíraa ya atti'u,
28 fodaama Kiristaanii hayin, erohha ñífaagari waas
kíinoo kinís baakaa' ɓo' ɓigëñ. Ya hay kihayis waas
wukanak, waa enanndii kinís baakaa', wayee enan kimúsal
ɓuwii enussi na kisekɗa.

10

Sarahii Kiristaanii tumɗa haŋwa wërí laak jeriñ

1 En ki'enaa, iñcii Waasii Móyíis teewohɗa ca en sóogúufii
iñcii cijófí'cii en na kihayɗa; wa mínoo ki'on ɓuwaa kilaas
ga iñcaama kayoh-kayohɗa. Daa ka mín kiman tóoh, ga
dii kíiskaa en tóoh, sarahcaa tumsiɗa caca caca, iñaama
teewoh an Waasaa Móyíis mínoo ki'on ɓuwii deeyi ga
Koohɗa kimat.
2 Enee an wa míninkanaa, eneenaa ɓuwaa jaamuki Kooh
fodaamaɗa setuunun kumëeñí', ndaga lak ɓa ɗaakissii
baakaa' wíinoo ga keeñɓa.
3 Wayee nak, sarahcaama ɓa tumi kíiskaa en tóohɗa, cërí
níindísohi baakaa'caa ɓuwaa tumiɗa.
4 Wóorin an ñíf naal na ñíf súkút mínoo múk kinís
baakaa' ga ɓo'.
5 Iñaama tah, wii Kiristaanii aas ëldúnaɗa, ya wo''a an:
«Júu'caa tumu sarah wala iñcaa faanu sarahɗa,
fu wo'issii dara ga,
fu hëwíri'taroo faan.
6 Sarah júuraa tëkíru hen,
wala sarah wiliis waa tumsi ɓan kinís baakaa',
wíinoo newissiiraa gaca.
7 Ërí tah mi wo' an: Mi yeema, mi hayin kitum iñii fu
waa'ɗa, fu Kooh,
taaboh na iñaa bídu garoo ga Këyítfaaɗa.»
8 Kiristaanii ɗeɓ kiwo' an:
«Júu'caa tumu sarah wala iñcaa faanɗusaa sarahɗa,
sarah júuraa tëkíru hen,
wala sarah wiliis waa tumsi ɓan kinís baakaa',
fu waarissiica ee wíinoo newissiiraa gaca.»
Moona déy, iñciima tumu fodii dii Waasii Móyíis nakoh
kaɗa.
9 Tíkka ga, ya wo''a an:
«Mi yeema; mi hayin kitum iñii fu waa'ɗa.»
Ƒodaama ya nísin daa Kooh jaamuksee kuɗewaaɗa, ya
tuukirin kijaamuk ki'as diima.
10 Yéesu Kiristaa tumin iñaa Kooh waareeɗa bi matin. Ya
erohin faanfaagari waas kíinoo, fa tumɗussaruu sarah, ee
fodaama, ɗu sétíruunun ga baakaa'.

11 Sarahohaa mín ki'en tóoh, besaa en ɓéeɓ hay kituuk,
tum lëgëyaagari. Ya tumɗi Kooh sarahcaa caca rek, ee ca
mínanndii múk kinís baakaa'caa ɓuwaa tumiɗa.
12 Kiristaanii nak tum sarah waas kíinoo kinís baakaa'cii
ɓuwii, ee wa en sarahaa jeriñaagawa yah bi taa'; lëehí'ta
ya yuŋnga, hanohha yah-ñaabaa Kooh.
13 Diima deŋ, ya yaa sek daama bi ga daa Kooh tuman
ɓuwii sagoh nariɗa ditogaa'-kotci.
14 En ki'enaa, kooroh ga kumuunkaagari ya erohɗa, ya
onnda ɓuwii en ɓuu Kooh setuunun ga baakaa'ɗa kimat ga
fíkíi Kooh.
15 Iñaama, Helii yisela'í'yii ɓan seedi'ɗinnduuri. En
ki'enaa, ya ɗewin kiwo' an:
16 «*Ha'mudii wo' an: kifiiliimunkii kii, kërí mi yah naɓa
kipokoh.
Binaa bescaama paafaa,
mi hay kitum iñcii mi ebilohɗa ga keeñɓa,
mi bínca ga helɓa.»
17 Lëehí'ta ya tíkka ga an:
«Mi hay ki'aluk baakaa'caagaɓa bi taa',
ca na tooñcaagaɓa.»
18 Ee binaa baakaa' bayalohunaa, calisoo kifaani' Kooh
sarah waa nísanca.

Ɗu deeyat ga Kooh

19 Fodaama mbokcii, ɗu hay ki'aas na hel widëlí' ga
ɗekataa wëñ kisela'ɗa, ndaga ñífaa Yéesu tumu sarahɗa.
20 Ya lëgísɗinnduu waas wi'as, waa onohi kipes, kooroh
ga rídóonaa hëgísoh ɗekataa wisela'í'waa na waa wëñ
kisela'ɗa; waa kiwo' kooroh ga faanfaagari. En ki'enaa,
faanfaagari sarahuɗa fërí lëgís waasaama.
21 Fodaama, ɗu laakin sarahoh yilëekí'-solu, yaa hanohɗu
ga fíkíi heetii en wuu Koohɗa.
22 Kon ɗu deeyat ga Kooh na keeñ wimórí', na ngëm
wiyaak, ndaga keeñciigaruu setin wic, ɗu laakissii halaat
cibóní', ee faanciigaruu ɓookuunun ga músúmii misétí'mii.
23 Kon ɗu abat bi yëgís ga iñcii ɗu yaakaa' ee kayohɗa,
ndaga Kooh hay kitum iñcii ya dígohɗa.
24 Ɓaa en ɓéeɓ amɗohat mooroomci, ëewdohhi ga
kiwaaroh na kitum yijófí'.
25 Ɓu hanat kifoñ hídohcii ɗu tumi kikíim Koohɗa, fodii
ɓuwii ɓíinoo meeruunun kimaasohoocaɗa. Ɓaa en ɓéeɓ
wëñat kidaas mooroomci, wëñaa ga dii ɗu ínohin an besii
Ha'mudii deeyinɗa.
26 En ki'enaa, binaa ɗu ínoh kayohfii ee ɗu lísi kitum
baakaa' ga iñaa neɓpuunaa, laakissii sarah wiliis waa mín
kitumu bi baakaa'ciigaruu bayalussuu.

27 Iñaama laakaa, ɗu tíitat, ndaga atti'aa yah kikeen
ga ɗookkuuɗa na kiwiikaa yah kitëkí' ɓéeɓ ɓuwii heñoh
Koohɗa, cërí sekkuu.
28 Ɓéeɓ ɓaa fu këldúk iñii Waasii Móyíis ebilohɗa, ee ɓo'
ɓanak seedi' ganaa, fu hay ki'apu ee ken yërëmanndiiraa.
29 Ɗú fooŋ an ɓaa faali'ii Kowukii Kooh, keeñukkii ñífii
pokohu kifiiliimunkii ki'askii onndi kisétíruɗa, ee ya ɓasi
Helii yisela'í'yii teeɓpuu kijofkii Koohɗa, ɓaama, atti'aa ya
jom kitíkuɗa enndii wërí wëñan kimesike?
30 En ki'enaa, ɗu ínohin ɓii wo' an: «Mi yërí laak ki'atti',
mi yërí yah kifay ɓaa en ɓéeɓ iñaa ya tumɗa.» Ya wo'in
ɓan an: «Ha'mudii hay ki'atti' heetiigari.»
31 Ɓaa fu keen ga yah Kooh yii laak kipesɗanaa, ati fu yah
yuuɓa?
32 Níindísukat wii ɗu han kilaas ga lee'laatii meyoh ga
Koohɗa. Ga bescaama, ɗú enee ga lebi' wiméeskí' na coonu
ciyaak.
33 Cii ga cii, ɗú ɓassi, ɗú sodalsi ga fíkíi ɓéeɓ; cii ga ciinaa,
ɗú amɗohi ɓuwaa enu ga coonu fodaamaɗa.
34 En ki'enaa, ɗú bokka na ɓuwaa abu ga kasuɗa
coonucaagaɓa, ee ga wii iñcaa ɗú laak te'uɗa, ɗú tookkaka
na keeñ wisóosí', ndaga ɗú ínoheera an ɗú laakin alalaa
gën, ee alalaama yah bi taa'.
35 Kon kaa foñat yaakaarii ɗú laakɗa, ndaga neehal
wiyaak wii sekkúu ga.
36 En ki'enaa, kiguu'guulukërí ɗú sooluk, en ɗanaa,
binaa ɗú mëtí' kitum iñii Kooh nakohɗanaa, ɗú laas ga iñii
ya dígohɗa.
37 Fodaa ka bídu ga Këyítfaaɗa an:
«Tes ga jutuut, jutuut sah,
ɓii jom kihayɗa dal kihay,
ee diimanaa ya hay.»
38 Kooh wo''a an:
«Ɓaa mi aboh ɓo' yijúwí' ndaga ngëmaa ya laakɗanaa hay
kipes.
Wayee ya soof fenoonaa,
keeñnjoo soosanndii gari.»
39 Ɗu nak, ɗu bokkii ga ɓuwii enu na kisoof fenoo, aawu
ga kimúuyɗa. Ɗu bok ga ɓii gëmuunun, aawu ga kimúcɗa.

11

Ngëmaa ɓuwaa múus laakeeɗa

1 Kigëm Kooh eni kilaak wóo'-wóo' ga iñaa fu yaakaa'ɗa
na ɓan ga iñcii hotukoo na has ee ca laakin sah sahɗa.

2 Ngëmiima wërí ɓuwaa múus laakee ee Kooh seedi''a
gaɓa yijófí'.
3 Kilaak ngëm kërí tah ɗu ínoh an ëldúna, wo'eenaa Kooh
wo'eeɗa wërí tah wa laakka, na ɓan ki'ínoh an ëldúnaanii
hotuk wii kúlkoh ga waa hotukooɗa.
4 Kilaak ngëm kërí tah Abeel tumi'ta Kooh sarahaa gëñ
waa Kayee. Ngëmaa Abeel laakee waama wërí tah Kooh
abohhari ɓo' yijúwí' ee ya seedi''a an iñcaa ya onohɗa jofin.
Ee ngëmaama tah bi, luu enee an ya kaanin, wo'eenaama
wii lís kiwo'u.
5 Kilaak ngëm kërí tah Henok koo'tii ga kikaan, ya
ɓëwírussa ga yahaa Kooh, ee ken hotissiiri ndaga lak Kooh
ɓëwírinndi ga yahaaci. En ki'enaa, bídu ga Këyítfaa an:
«Wii ya ɓëwí'sanaa, lak ya neɓlohin Kooh.»
6 Wayee ɓaa laakoo ngëm, mínoo múk kineɓloh Kooh.
Ɓaa waa' kideey ga Koohaa, ya jomin kigëm an Kooh laakin
ee ɓuwii heelli ki'ínohɗa, ya yii neehalɓa.
7 Kilaak ngëm kërí tah Nowee hëwí'ta gaal-giiy wiyaak
kisom ɓu-kaanci. Iñcaa Kooh teeweeri ee lak ca hotukkiiɗa
ya abohéeríica caahan. Fodaama ya ɓúlla ɓu-ëldúna, ee
Kooh abohhari ɓo' yijúwí' ndaga ngëmaagari waama.
8 Kilaak ngëm kërí tah Abaraham kelohi'ta Kooh. Waa
Kooh ebilli kika' ya dëknee ga kúl, kaa ya yah kilam
fayuu'ɗa, ya ka'ta ee lak ya ínohoo sah daa ya yah kihakɗa.
9 Kilaak ngëm kërí tah ya dëkka ga taal fodii sagac ga
kúlkaama Kooh dígeeri kilamɗa. Ísaak kowuci, bi ga
Yakoop, kucaasamunkaagari, ɓaa bokee ga dígaa kilam
kúlkaamaɗa, dëksee ga taal ɓan.
10 Abaraham yaa sek teeraama yípsan ga la'-atoh
ciyëgísí', ee Kooh ennda natohaa, na tawahohaaɗa.
11 Kilaak ngëm kërí tah ɓan, Saaraa, hídaa ga daa ya
ya'ɓu'eeɗa tóoh ee ya mínéeríi kilaak kowuɗa, ya laakka
kowu ndaga ya gëmeera an Kooh hay kitum iñaa ya
dígoheeɗa.
12 Fodaama, kooroh ga yaal yíinoo ee lak ya kasohin,
tucaasamun tiyewin taa hín na olcii ga asamaanɗa, ee ta
yewin ɓan en fan tukakaytii en ga yahaa giiyiiɗa límukka.
13 Ɓéeɓ ɓuwaama kaanu na ngëmaagaɓa. Ɓa laasséeríi
duum ga iñcaa Kooh dígoheeɗa, wayee ɓa séenee gaca
di'úsaayí', ɓa lëríssaca yah. Ɓa tookeera an ɓa ɓisagac ga
ëldúna, ɓa hay kiɓaaɓ.
14 Ɓuwaa wo' fodaamaɗa, ɓa teewohin bi leerin lañ an
ɓa lís kiheel kúlkaa ɓa laakɗan hafɓa.
15 Binaa helɓa tesee ga kúlkaa ɓa meyoheeɗanaa,
eneenaa ɓa hay kilaak halaa onanɓa kiɓoyuk daama.

16 Wayee nak, ɓa séentukee kilaak kúlkaa gën: ennda
kúlkaa ga asamaanɗa. Iñaama tah Kooh laakkii kaci ga
kiɓayu Koohyiigaɓa, ee ya waayuki'taɓa dëk.
17 Kilaak ngëm këri tah Abaraham yaa yah ki'ap kowuci
Ísaak kitumi' Kooh sarah, ee lakanaa Kooh eneeri na
kimalaksukoh. Abaraham tuukka tek ga kitumi' Kooh sarah
Ísaak, kowukaagari ya laak doŋɗa ee lak Kooh díginndi,
18 wo''ari an: «Fu hay kilaak tucaasamuun tiyewin ee
koorohan ga Ísaak.»
19 Abaraham abee ga helci an Kooh mínin kimílísi' ɓaa
kaanin. Këri tah ya laasissa ga Ísaak ee iñaa ennda gari
fodii kowukaa mílísɗu hen ga ɓuwaa kaaninɗa.
20 Kilaak ngëm këri tah Ísaak barkeella towutaagari,
Yakoop na Esawuu kiwaayukɓa ga iñaa en na kihayɗa.
21 Kilaak ngëm këri tah, Yakoop wii ya yah kikaanɗa, ya
barkeella yaa en ɓéeɓ ga towutaa Yoseef. Ya ëbílukka ga
dooraagari, ya yaa jaamuk Kooh.
22 Kilaak ngëm këri tah, Yoseef wii ya yah kikaanɗa,
ya wo''a ga loo kimeykaa heetaa Isarayeel ga kúlkaa
Esíptiɗa, ya nakohha kiɓaydoh faraaffaagari* binaa ɓa en
na kiyahaa.
23 Kilaak ngëm këri tah wii Móyíis límuɗa, eeci na paamci
ɗaakussari ñiin kaahay ndaga ɓa hotee daa oomaanaa hín
kimo'ɗa†, ee ɓa faali''ii iñaa Farawoŋ ebiloh kitumɗa.
24 Kilaak ngëm këri tah Móyíis, wii ya ennda yaak ya
saŋnga kiwo'u an ya kowu kowukaa Farawoŋ kiɓetikaa.
25 Kibok kisodalu na heetaa en wuu Koohɗa wëri gënëlli
loo kipesi ga baakaa', ya taabuki neɓlaat-kumuun ee
iñaama maañanndii.
26 Ya ammba an kisodalu fodaa Kiristaanii iñaa alal, waa
wëñ kiyak alalcaa ga kúlkaa Esíptiɗa. En ki'enaa, hasci
yípee rek ga neehalaa en na kihayɗa.
27 Kilaak ngëm këri tah ya meyca kúlkaa Esípti ee ya
niikkii aylukaa Farawoŋ. Ya ammba bi yëgíssa ee ya ennda
ɓaa hot ga Kooh, yii ɓo' mínoo kitík hasɗa.
28 Kilaak ngëm këri tah Móyíis húmballa hewaa Paakaa,
ya wíssa ñíf ga iñaa hanoh halcaa túuycaa ɗookɗa, en
ɗanaa malaakaa ɓay kikaankaaɗa le'oo ga saawcaa heetaa
Isarayeel.
29 Kilaak ngëm këri tah heetaa Isarayeel koo'ta ga ɗuuy
giiyaa wiyo'ohwaa, tíidussa ga kakay kaw. Ɓu-Esípti ɓaa
jéemee kikoo' gaɗa, giiyaa onndaɓa.

---

* **11:22 11: 22** Wo'eenii diiɗa enin yohcaa Yoseef

† **11:23 11: 23** Farawoŋ wëri en teekaa eru buuraa ga Kúlkaa Esíptiɗa

30 Kilaak ngëmërí tah wii heetaa Isarayeel wíilla teeraa
Yéríkóo bi ennda bes ciyitnakanakɗa, míiraa dëkaa ɓú'ta.
31 Kilaak ngëmërí tah Rahap, faankoh-pakayaa bokkii
kikaan na ɓuwaa ga dëkaa sagee kikelohi' Koohɗa. Iñaa
tahkaɗa: ya ɗapee ga kaanci ɓu-Isarayeel ɓaa aasee yoloos✡
ga dëkaa kiheel ki'ínoh iñaa ɓuwaa enukoheeɗa.
32 Mi wo'at ya yiliis, waa mi laakanndii jot kiwo' wíinoo
wíinoo ga loo Gedewoŋ, Barak, Samson, Yeftee, Dëwít,
Samiyeel na sëldíiga-Koohcaa ɓíinooɓaa?
33 Kilaak ngëmërí tah ɓuwiima, ɓa mínnda kiɓúuk
nguu'caa, ɓa tuuki'ta iñaa júwin, ɓa laassa iñaa Kooh
dígohɗa. Ɓa múuffa túuwtaa gayindicaa,
34 ɓa yímmba dooli kiwii kiyaak, ɓa rëcca ga ki'apu na
kalaɓ; ga wii ɓa mínissii daraɗa, Kooh onissaɓa dooli‡; ɓa
enee ɓuwaa kaañin heñ, ɓa kaalla ɓuwaa heñohee naɓa
meyohsee ínɗa.
35 Kilaak ngëmërí tah laakka ɓeticaa hot ɓuwaagaɓa
kaanɗa mílísɗussa. Laakka ɓiɓo' ɓaa sodalu bi ɓaa kaanan,
wayee ɓa tookkii kisomu, en ɗanaa, ɓa kaan ee ɓa mílísaa,
ɓa laas ga kipeskaa leehooɗa.
36 Ɓiɓo' ɓiliis tumussa yensirukaah, ɓa feekussa, ɓa
ɓagussa na ceen, ɓa lagussa ga kasu.
37 Ɓii tapisohussa na atoh bi ɓa kaannda, ɓíinoo ɗarussa
kom kanak, wala ɓa apussa na kalaɓ. Laakka ɓan ɓaa ensee
ga kiwíil daa en ɓéeɓ, ɓa ekukee kúltí-on baal wala on-pe'
ndaga ɓa laakéerii dara iñaa ɓa ekukan; ɓa dëkka kihatalu
ga kipes na kisodalu.
38 Ɓa joobeera ëldúna, ɓa enee ga kiwíil ga ëgí'-
dúndaŋcaa na jaŋjaŋcaa, ɓa dëkee ga noŋcaa atohcaa na
cúl-cúlcaa.
39 Ɓéeɓ ɓuwaama Kooh seedi''a yijófí' gaɓa ndaga
ngëmaa ɓa laakɗa, ee moona ɓa laassii ga iñaa ya
dígoheeɗa.
40 Waa Kooh waayukɗinnduu iñaa wëñ kiyak fúuf, kon
nak jomoo ki'en ya onɓa kimat ee ɗu, ɗu bokoo ga.

12

Kiguu'guuluk ga ngëmii

1 Kon fodaama, waa mbooloomaa hínɗa kiyaak wërí
wíilluu ee wa seedi'in ngëmiigawa ga Kooh, ɗu ɓan, ɗu
këlëembísukat tóoh ɗof, waa hoonohannduu ki'aaw fíkíi,
na ɓan baakaa', wii yoowinnduu kiwíilɗa; ɗu guu'guulukat
ga kifool jaarii ɗu naku kifoolɗa.

✡ **11:31 11: 31** Malkat Yosúwée 2: 1-21; 6: 22-25. ‡ **11:34 11: 34** *Onissaɓa dooli* laakin ɓuwaa hotu dii an wo'u ɓa wakka ga ɗúukool

2 Ɗu yípat hasciigaruu ga Yéesu yii onnduu kilaak ngëm,
aboh ga dalaaraa bi ga leehaaraa; ya koorukka coonucaa
ki'apu ga kuraanaa, ee ya ɓítukkii ga kacifaa en ga
kikaankaa kaamaɗa, ndaga lak ya hotin haat keeñ-soosaa
ya yah ga kilaakɗa. Ee diima deŋ ya yaa yugohha baŋ-
buuraa Kooh ɓakaa hanoh yah-ñaamɗa.
3 Foñat hellúu gari, ya yii ya tookka kimúuñ, hídaa
ga daa tumoh-baakaa'caa hídeeri kiheñohɗa tóoh. En
fodaamanaa, ɗú meydohoo yaakaa'túu ga, ee ɗú soofoo
fenoo.
4 En ki'enaa, ɗú ka'tii duum bi ga kikaan ga heñiigarúu
na baakaa'ɗa,
5 ee ɗú alukin wo'eencii cii Kooh daasoheerúu, ɗú ɓii ɗú
en ɓitowuciɗa, an:
«Fu kowukiigoo, Ha'mudii, ko'taa ga yenaa, watukaa
iñaama,
ee ya ña'taanaa, kaa soof fenoo.
6 En ki'enaa, Ha'mudii ɓaa ya waarin, ya koriri hen
ee ɓaa ya am fodii kowuci, ya feekiri hen.»
7 Tookat coonucii ɗú dayɗa; Kooh enndúu na kiko'. En
ki'enaa, coonuciima teewoh an ya tíkkúu ɓitowuci. Kowukii
kiida, en na paamcinaa, paamci koroori?
8 Kooh kori towutiigari hen ɓéeɓta. Kon binaa ya
ko'tiirúunaa, lak ɗú enndii ɓitowuci, ɗú en fodii towutaa
límu ga iñaa koo'tii waas.
9 Ɗu níindísukat paamunciigaruu ga ëldúna: man ɓa
koreeruu hen ee ɗu e'taɓa cée'. Kon paamudiigaruu ga
asamaanɗa, ɗu jommbi na kihín kikelohi', en ɗanaa ɗu laas
ga kipeskaa leehoo taa'ɗa?
10 En ki'enaa, paamuncaagaruu, koraagaɓa naruuɗa
maañnjii ee enee ga iñaa ɓa am an wërí júɓ. Kooh nak
ko'taruu ga iñaa gën garuu, en ɗanaa ɗu laak ɓak ga
kisela'kaagari.
11 Binaa ɗu korunaa, ga saasi keeñnjuu soosoo ga, wayee
nami ga kileeh hen. Binaa ka' bi ga fíkíinaa, ɓuwaa koru
fodaamaɗa ɓa hot jeriñaa koraama: ɓa en ɓo' jam ee ɓa
pes ga iñaa júwin.

Iñcii ebilohu na cii jom kiwatuku kitumɗa

12 Kon nak, ɓëwírat yahciigarúu neewohinɗa ee ɗú on
dooli yí'ciigarúu nagaminɗa.
13 Hëwí'ɗat kotciigarúu waascaa júwin, en ɗanaa kotaa
yíiwin tíin ganaa ɗíidukohoo wayee naman kiwak hen.
14 Guu'guulukat ki'en ga jam na ɓaa en ɓéeɓ, na kipes ga
iñaa sela'in, ndaga ɓéeɓ ɓaa sela''ii, hotanndii Ha'mudii.

15 Watukat, ken hanat kisúugúruk yërmaandaa Kooh laak gariɗa. Fodii kedikkaa aayin, ka ndomi tediktaa tíinoo ga
aaylaataagakaɗa, watukat laak garúu yaa man fodaama, ya
ndom ɓuwii ɓíinoo.
16 Watukat, ken hanat kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ. Erat
cée' iñcii Kooh cisela'í'cii, ee kaa madat na Esawuu, ya
yaa ñamah wíinoo waa ya ñaman tahhi kitoon ki'en-
saawkaagariɗa.
17 Ɗú ínohin an, ga waa iñaama paafɗa, ya waa'ta paamci
barkeelli, wayee ya tookɗussiika. Ya mínndii sah paamci
kiɓoyukidoh fenoo ga iñaa yaama amɗa, luu enee an ya
kíimeeri iñaama na moon.
18 En ki'enaa, ɗú manndii na heetaa Isarayeel deeyee ga
janjagaa Sínayíi, ɓo' mín kile' yahci gaɗa; ɗú hottii kiwiikaa
tak ga ɗook gaanaa, yaayeel cisúusúus sí'ís, ñúus tërúus na
uurisaa taam na toɓ wiyaakɗa.
19 Ɗú kelohhii ríi' mbiiɓ, ɗú kelohhii ɓan koonaakaa ríi' bi
ɓuwaa keloheekaɗa sah ɓaa kíim an ka hanat naɓa kiwo'is.
20 En ki'enaa, ɓa hatinéeríi iñii yii ebilohseeɗa an: «Ɓéeɓ
ɓaa le' ga janjagiinaa, bi ga júu' sah, tapisohatti na atoh bi
ya kaan.»
21 Iñaama ɓu-Isarayeel hotee ga janjagaaɗa tíitalohee
hen bi Móyíis sah wo''a an: «Mi tíitin bi mi yii saak.»
22 Ɗú nam sah kideey ga janjagaa Síyoŋ, teeraa Kooh yii
laak kipesɗa, waa en Yéerúsaleem yaa ga asamaanɗa, daa
malaaka-Kooh ɓijúnni júnni enu, ɓaa mbúumbaayukɗa.
23 Ɗú aasin ga mbooloomaa towutaa Kooh enu saaw, ee
teekcaagaɓa bíduunun ga asamaanɗa. Ɗú deeyin ga Kooh
yii laak ki'atti' ɓéeɓ ɓuwiiɗa, ɗú taabin na ɓéeɓ ɓuwii
fítciigaɓa setin say ee matin ga fíkíi Koohɗa.
24 Dú deeyin ga Yéesu yii tuukuk kifiiliimunkii ki'askiiɗa,
ɗú deeyin ɓan ñífiigari aamu ee iñii yéegalohu gaɗa gën
iñaa yéegalohsee ga aamaa ñífaa Abeel aamuɗa.
25 Watukat kon kiɗúkúruk ɓii wo' narúuɗa. En an ɓu-
Isarayeel ɓaa sagee kikelohi' Móyíis, yaa wo'ee naɓa dii ga
ëldúnaɗa, ɓërí rëcussii ga kisaŋku'aa, wëñaa ga, ɗu ɓii ɓii,
binaa ɗu súugúruk yii wo' naruu, en ga asamaanɗa.
26 Koonaakaagari kërí yëngëlee kakayfii kuɗewaa, di-
imaɗa nak, ya dígoh an: «Mi yëngëlis kimmanaa, eeman-
ndii rek ga kakayfii, wayee mi hay kiyëngël asamaan ɓan.»
27 Wo'eenii an: «Mi yëngëlis kimmanaa» teewoh an Kooh
hay kiɓewoh dii iñcii saku ee yëngëlkinɗa, en ɗanaa cii
yëngëlkooɗa doŋ tesan.
28 Kon waa ɗu hay kilaas Nguuraa ken mínoo kiyëngël,
ɗu gërëmatti ga iñaama, ɗu súrga'ukki ga daa ya
waarohkaɗa ee ɗu e'ti cée', ɗu niikki.

29 En ki'enaa, Koohyiigaruu en kiwii, kaa tëkíri hen tóoh
iñaa joffii.

13

Iñaa tahannduu kineƀloh Koohɗa

1 Dëkat kiwaaroh yaa en ƀéeƀ na mooroomci; enat ƀuwaa
bokoh ga Kiristaanii.
2 Kaa alat kitoputu' bi jof sagaccaa hay garúu. En ki'enaa,
ƀuwaa tumeekaɗa, laakin gaƀa ƀaa toputu'ee ƀimalaaka
ga✡, ee ƀa ínohhii gaka sah.
3 Kaa alat ƀuwaa lagu ga kasuɗa, níindísukatƀa bi man
na ɗú ƀërí bok kilagu ga kasu. Kaa alat ƀuwaa en na
kisodaluɗa, níindísukatƀa bi man na ɗú ƀërí bok kisodalu.
4 Ɓaa en ƀéeƀ erat së̈y cée', ee ƀuwaa pajoh, yaa en
ƀéeƀ eemat ga mooroomci. Kooh hay ki'atti' ƀuwaa ɗúki
yaalƀa wala ƀetiƀa ee ƀa faanuki na ƀiƀo' ƀiliisɗa, wala
ƀéeƀ ƀuwaa faanuki na ƀaa en ƀéeƀɗa.
5 Sagat kiwaa' hëelís kuliyuk ga kipessúu. Eemat ga iñaa
ɗú laakɗa, ndaga Kooh ga kihafci wo' an: «Mi íisanndiiraa
múk, mi foñanndiiraa bi taa'.»
6 Kon ɗu mínin kiwo' na hel widëlí' an:
Ha'mudii yërí en ƀii yahhoo kisomɗa,
mi niikanndii dara.
Ɓo' mínndoo ya kitum?
7 Kaa alat ƀuwaa kuliyukee ga fíkíirúu kuɗewaa
yéegalseerúu Wo'eenii Koohɗa. Malakat ga daa ƀa madee
ga kipesƀa bi ga kikaanƀaɗa; gëmat fodaa gaƀa.
8 Yéesu Kiristaa, ya ya rek: daa ya madee wútúwaaɗa ya
manɗa wati ee ya yahɗa kiman bi taa'.
9 Kaa íisat ken nëení' helciigarúu na jëgírohcaa en tóoh
ee bokkii dara na Wo'eenii Kooh yéegalohuɗa. Iñaa gënɗa
wërí en an doolii ɗú laak ga keeñnjúuɗa ɗú mínwa kiƀewoh
ga kijofkaa Kooh. Kitaabuk iñcaa ebilohu ga loo ñamah,
waa onohu kiñam wala hoonohuɗa, haydohɗoorúu dara.
10 Loteelii ɗu laakɗa, ñamahcii en gaɗa, sarahohcaa tumi
lëgëy kisarahohkaagaƀa ga taalaa yaawúu'caaɗa onussii ga
kiñam.
11 Sarahohaa yiyaakyaa haydoh ñífaa júu'caa tumu
sarahɗa ga ɗook ɗekataa wisela'í'waa kibayaluk
baakaa'caa ƀuwaa, ee faancaa júu'caa tëkíru ga foogaanaa
daa ƀa dalɗa.
12 Iñaama tah Yéesu kaannda ga foogaanaa teeraa kisétí'
baakaa'caa ƀuwaa na ñífaagari sah-sah.
13 Kon ɗu meyat gari ga foogaanaa daa ƀa dalohɗa, ɗu
bok nari kikooruk kacifaagari.

✡ **13:2 13: 2** Malkat Sënees 18: 1-8; 19: 1-3.

14 En ki'enaa, ɗu laakoo dii ga ëldúna teeraa yah bi taa',
kërí tah ɗu ɓii ga kiheel waa yah bi taa'ɗa.
15 Kon ɗu koorohat ga Yéesu, ɗu kañ teekii Kooh; iñaama
en sarahaa ɗu tumi'tiɗa. Túuwtiigaruu dëkatti kiyeek
yeek-kañ,
16 ee kaa alat kitum yijófí' na ɓan kidímaloh ga
díkaantirúu, ndaga sarahcaa man fodaama cërí neɓloh
Kooh.
17 Kelohɗat ɓuwii kuliyuk garúuɗa, ɗú taabuk iñcaa ɓa
wo''úuɗa. En ki'enaa, ɓa dëk ga kiwatuk fítciigarúu, waa
ɓa hay kituuk bes ga fíkíi Kooh kiɓéestí' lëgëyaagaɓa. Kon
ɓa mínat kitum lëgëyɓa na keeñ wisóosí'; ka hanat ki'en
na kiheeñ ndaga iñaama laakɗanndiirúu jeriñ wíinoo.
18 Dëkattíi kikíimi' Kooh. Wóorinndíi an hellíi dalin, waa
ɗí tuukin ga ki'enukoh yijúwí' saycaa en tóoh.
19 Mi wëñnjúu kikíim iñii yii: kíimɗattoo Kooh bi mi mín
kigaaw kiɓoyuk garúu.

Taŋkohii na kíim-Koohii mëeñjohɗa

20 Kooh yërí onohi jam. Ya mílísi'ta Yéesu, Ha'mudiigaruu
en níirohii yiyaakyii baalciiɗa, ee ñífiigari aamuɗa pokka
kifiiliimunkii yah bi taa'ɗa.
21 Mi yii kíim Kooh yaama, ya onndúu kimín kitum yijófí'
ga ɓakaa en tóoh doonaa ɗú mëtí' iñii ya waa'ɗa. Ya tumat
garuu iñaa neɓpi, kooroh ga Yéesu Kiristaa, ee ndam aawat
gari bi taa'. Aameen!
22 Mbokcii, mi kíimmbúu tookat, taam na kimúuñ,
wo'eencuma mi bínndúu kidaassúuɗa. En ki'enaa, iñcii mi
bínndúuɗa hoo'tii.
23 Mi yii yéegallúu an Tímotée mbokiigarúu meyin kasu.
Binaa ya teel kile'aa, mi hay nari kitaam, ɗí hayyúu
kiwaaknee.
24 Këñí'ɗattoo ɓéeɓ ɓuwum kuliyuk ga mbooloomum-
garúuɗa, na ɓéeɓ ɓuwum en ɓuu Kooh dumaɗa. Mbokcii
en dii ga kúlkii Ítalíiɗa ɓii këñí'túu ga ɓan.
25 Mi yii kíim Kooh, ya barkeellúu ɓéeɓpúu.

Këyítfii
Saak
bínďa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiďa

Këyítfii fii fërí Saak bín ɓéeɓ ɓuwii en ɓu-Kooh tasaarukoh ga ëldúnaďa. Saak enee ɓo’ yilëekí'-teek ga kerceencaa ga Yéerúsaleemďa. Wo'u an Yéesu yërí en yaakci. Ɓiyewin ga ɓuwii ya bídee këyítfii fiiďa wo'ee an ɓa gëmin ee ka hotukéeríi ga ɓadukeenaagaɓa. Iñaama tah ya wo''aɓa an kigëm jom kitaam na kitum yijófí'. Saak kelohha an ga ďuuy kerceencaa, ɓuwaa laakooďa ensee ga coonu ndaga ha’-alalcaa yéeŋsee hafɓa doŋ. Iñaama tah ya wo''a ha'-alalcaa ɓa watuk kitum fodii ɓuwaa fiiliimunoh na ëldúnaďa, wayee ɓa am ɓuwaa laakooďa yah kanak. Tíkka ga ya wo''a ɓéeɓ watuk kiñaroh, ɓa am túuwtaagaɓa, ɓa dëk ga kitaabuk yijófí' fodaa Kooh nakohkaďa.

Këyítfii Saak bínďa tíidoh anee:

1 - Këñďoh (*1: 1*)
2 - Kigëm na kiñaañkaa meyoh ga Koohďa (*1: 2-18*)
3 - Kisúkúruk wo'eenii Kooh na kitum iñaa wa nakohďa (*1: 19-27*)
4 - Kigënantiloh jomoo kilaak (*2: 1-13*)
5 - Kigëm jom kitaam na tumeen (*2: 14-26*)
6 - Kiñaañkaa meyoh ga Koohďa na kiwatuk perem (*3: 1-18*)
7 - Kifiiliimunoh na ëldúna (*4: 1–5: 6*)
8 - Kimúuñ na kikíim Kooh (*5: 7-20*)

Këñďoh

1 Mi Saak, mi súrga Kooh mi súrga Yéesu Kiristaa,
Ha'mudii. Mi yii këñí' jawootcii Isarayeel* cidaaŋkaah na
kanakcii tasarukoh ga ëldúna tóohďa.

Kiyëgís ngëm ga coonu

2 Mbokcii, binaa ďú keen ga coonu, ga daa ca mín kiman
tóoh, leenaa taabat ga na keeñ wisóosí' seɓ.
3 Ndaga ďú ínohin an coonucaama mínndii yen ga
ngëmiigarúunaa, onanwa kiwëñ kiyëgís.
4 Kon teewohat kiyëgís kimëtí' sëk en ďanaa ďú síkoo ga
dara ee ďú mat ga tóoh.

---

* **1:1 1: 1** *Jawootcii Isarayeel* waa' kiwo' ɓuwii gëm ga Yéesu ga ëldúna tóohďa.

5 Binaa laak garúu, ɓaa hamhamaagari dooyyiinaa, ya
kíimat Kooh hamham, Kooh hayyiwa ki'on. Ndaga Kooh
oni ɓéeɓ, foñoo ken ee ñaroo ken ga.
6 Wayee ya en na kikíimaa, ya taabat ga na ngëm ee ya
hanat kilaak hel kanak ga, ndaga ɓaa laak hel kanak man
na dúusaa giiyaa uuris ɓëwí' egiwa daa en ɓéeɓ.
7 Ɓaa man fodaama hanat kitum helci ga kilaak yen ga
Ha'mudii,
8 ndaga iñaa ya aasoh tóoh ya laak hel kanak ga, ya
egiskohi.

Kinduul na kilaak alal

9 Ɓaa en nduul garúunaa ya neɓlukat ndaga Kooh hayyi
kiɓëwí',
10 ee ha'-alal, ya neɓlukat ɓan ndaga Kooh hayyi kiyóoskí'.
En ki'enaa, ha'-alal lëehɗuki fodii sapuus-pëegíi.
11 Nohii kolukaa, wa tam jír, wa tëkí' pëegíifaa, sapu-
uscaa keen, mo'laataa pëegíifaa ka'. Ha'-alal, ga ɗuuy
lëgëyaagari, yah kilëehɗuk fodaama.

Coonucii dali ɓo' na iñcii eki ɓo' ga kitum iñaa joffiiɗa

12 Ya yewinin múu', ɓaa yëgísin ga coonucaa ya hídohi
nacaɗa. Ndaga ya teewoh kiyëgískaagari na ndam ga ɗuuy
coonucaamanaa, ya hay kilaas kipeskaa en neehalaa Kooh
díŋ ɓuwaa waarussiɗa.
13 Ɓo', binaa helci ka' ga kitum iñaa joffiinaa, ya hanat
kiwo' an: «Kooh yërí híi'too ga.» Ndaga laakoo iñaa híiran
Kooh ga kitum iñaa joffii, ee ya ga kihafci, ya híiroo ken ga
kitum iñaa joffii.
14 Ɓaa en ɓéeɓ, neɓlaat-kumuunci wërí nookiri, wa
ɗúkiri bi ekki ga kitum iñaa joffii.
15 Lëehíraa neɓlaat-kumuun taabukkinaa, wa lím
baakaa', ee baakaaraa ka' bi mataa, wa lím kikaan.
16 Ɗú, mbokciigoo mi keeñukɗa, ken hanattúu kiɗúk ga
iñii yii.
17 Iñaa ɗu onu yijófí' tóoh na ɓéeɓ sërcaa matin, ca
yoosukoh ɗook, ca meyoh ga Paamudii en tóoh lee'laatɗa.
Ndaga Kooh laak ɓadukeen wíinoo ee ga daa ya hanoh tóoh,
ñúus laakoo da.
18 Neɓ Kooh hen ya límmbaruu, koorohha ga wo'eenii
en kayohɗa, doonaa ɗu en fodaama ɓuwii kuliyuk ga tóoh
iñcii ya sakɗa.

Kisúkúruk wo'eenii Kooh na kitum iñaa wa nakohɗa

19 Mbokciigoo mi keeñukɗa, foñat hel ga iñii mi wo' yii:
ɓaa en ɓéeɓ gaawat ga kisúkúruk wo'eenii Kooh, wayee ya
hanat kigaaw kiwo', ee ya hanat kigaaw ki'ayluk.
20 Ndaga ɓaa aylukin tumoo iñaa júwin ga fíkíi Kooh.

21 Këri tah meydohat ga haffúu ɓéeɓ iñaa líiɓɗan
keeñnjúu, na ɓan kisoot kihëpí'. Yóoskíɗat haffúu ga fíkíi
Kooh, ɗú took kite' wo'eenii mínndúu kimúsal ee Kooh sok
ga keeñnjúuɗa.
22 Kaa eemat rek ga kisúkúruk wo'eenii Kooh, ɗú ɗúki
haffúu ga iñaama. Wayee tumat iñaa wa nakohɗa.
23 Ndaga ɓaa súkúruk wo'eenii Kooh ee tumoo iñaa wa
nakohɗa, man na ɓo', yaa malak fíkíifaagari ga seetu, ya
hotfa ga daa fa manɗa.
24 Ya seetu'uk bi ya ëehíraa, ya yee, ya dal ki'al daa ya
manɗa.
25 Wayee ɓo' yaa ga, yaa heel ki'ínoh dijófí' Waasii Kooh
wimëtí'wii on ɓuwii kilaas hafɓaɗa. Ya abinwa dijófí' ee
foñnjiiwa. Ya eemmbii ga kisúkúruk iñaa wa wo'ɗanaa ya
aluk, wayee ya yaa tum iñaa wa nakohɗa. Ɓaa yaama, iñaa
ya tumɗa, keeñci hay ga kisoos.
26 Ɓaa fu fooŋ an fu taabuk Kooh ee fu mínoo ki'am
kúuwfunaa, fu ɗúk haffu: kitaabuk-Koohkaagaraa kaama
laakoo jeriñ.
27 Kitaabuk-Koohkaa setin ee laakoo sík, ga fíkíi Kooh,
Paamudii, këri en: kihaltuk baayucii na ɓeticii yaalciigaɓa
kaanin ee enu ga coonuɗa, na ɓan ki'abuk ga iñcii ga
ëldúna, líiɓɗi ɓo' ga fíkíi Koohɗa.

2

Kigënantiloh jomoo kilaak

1 Mbokcii, ngëmumgarúu ɗú laak ga Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruu laak ndamɗa, hanat kitaam na kigënantiloh
ga díkaantirúu.
2 Fodii dii: ha'-alalaa ekuk kúltí cimórí' na kipii-wúrúus
ga tokontaa, yërí hay, aassa jaangaagarúu. Laakka nduulaa
ekuk líil-kúltí hay, aassa ɓan.
3 Yaa ekuk kúltícaa cimórí'caaɗa, ɗú onndi cée' wiyaak,
ɗú wo''i an: «hay, yugaa dii ga fíkíi.» Ee ɗú wo' nduulaa
an: «fu, tuukaa hen», Wala «fu, yugaa kakay ga kotciigoo!»
4 Iñaama ɗú tummbinaa, lak ɗú gënantilohin ga
díkaantirúu ee ɗú atti''ii na keeñ wimórí'.
5 Mbokciigoo mi keeñukɗa, súkú'kattoo: ɓuwii tíku nduul
ga ëldúnaɗa, Kooh tanukɓa, doonaa ngëmaa ya onɓaɗa
dooyɓa alal ee ɓa laas ga Nguurii Kooh díŋ ɓuwii waa'tiɗa.
6 Wayee ɗú tíkkii nduul ɓo'! Enndii ha'-alalcii ɓërí
hoonohirúu kilaak jame? Enndii ɓërí fasirúu bi ga paancii
atti'ohsiɗane?
7 Man ɓërí ñaawali teekii Kiristaanii wimórí'wii ɗú
ɓayɗa.

8 Waasii Nguurii Kooh, fodaa daa bídu ga Këyítfaaɗa,
nakoh an: «waaraa mooroomfu fodaa daa fu waa'
haffuɗa.» Binaa ɗú taabuk iñaamanaa, ɗú tumin iñaa
jofin.
9 Wayee binaa ɗú gënantiloh ɓuwiinaa, ɗú tumin
baakaa', ee waas tíkkinndúu, ndaga ɗú këldúkin iñaa waas
nakohɗa.
10 Këri tah, ɓaa fu taabuk tóoh iñcaa waas nakoh ee fu
këldúk wíinoo rek gacanaa, lak waasaa tóoh tíkkinndaa.
11 Ndaga Kooh yii wo' an: «Kaa ɗúk yaalfu wala ɓetifu, fu
faanuk na ɓo' yiliisɗa» yëri wo' an: «Kaa laŋ kumuun ɓo'.»
Kon binaa en an fu ɗúkkii yaalfu wala ɓetifu, fu faanuk na
ɓo' yiliis, wayee fu lagin kumuun ɓo'aa, fu këldúkin iñaa
waas nakoh.
12 Kon wo'at, ɗú tumi fodii ɓuwaa jom ki'atti'u ga waas,
waasaa oni ɓuwii kilaas hafɓaɗa.
13 En ki'enaa, ɓaa laakoo yërmaandi ga mooroomci,
Kooh atti'oori na yërmaandi; wayee luu Kooh atti' atti',
yërmaandaagari mín.

Kigëm jom kitaam na tumeen

14 Mbokcii, kiwo' an «mi laakin ngëm» ee ngëmaagaraa
taammbii na tumeen, jeriñ ya? Ngëmaama mínin ɓo'
kimúsale?
15 Fodii dii: ɗú laak mbok yiyaal wala yiɓeti, yaa laakoo
iñaa ya ekukan ee ya laakoo iñaa ya ñaman besaa en ɓéeɓ.
16 Laak garúu yaa wo''i an: «Karaa na jam ee fu ekuk
faanfu bi ɓít, fu ñami bi fu kap!». Ya wo''i iñaama ee ya
e'tiiri iñaa ya soolukɗanaa, laak ya jeriñ?
17 Ngëm man fodaama: ngëm kesi taammbii na tumeenaa,
wa leeh.
18 Heyna ɓo' hayyoo kiwo' an: «Bii laak ngëm, ɓii laakka
tumeen.» Wayee mi taasanndi an: «teewaaroo ngëmaa ɓo'
mín kilaak ee taammbii na tumeen, mi, mi teeɓpaa ngëm
ga tumeen.»
19 Fu gëmin an Kooh ya yíinoo doŋ. Raɓcii ɓibóní'ɓii ɓan
gëmuunun iñaama ee ɓa ɓii saak ga ndaga kitíit.
20 Fu laakoo hel kat! Fu waa' iñaa teewanndaa an ngëm
taammbii na tumeenaa laakoo jeriñe*?
21 Caasammbuu Abaraham, Kooh abohhi ɓo' yijúwíraa,
enndii ga daa ya faanee kowuci Ísaak ga loteelaa kitumi'
Kooh sarahɗane?
22 Kon fu hotin an ngëmaagari taabee na tumeencaagari.
Fodaama ngëmaagari mínnda kimat sëk ndaga tumeencaa
taam gaɗa.

---

* **2:20 2: 20** *laakoo jeriñe* laakin ga Këyítcaa ciɗewaacaa ɓaa wo': ngëmaa kaanin

23 Fodaama iñaa bídu ga Këyítfaaɗa, matta an:
«Abaraham gëmin ga Kooh,
këří tah Kooh abohhari ɓo' yijúwí'✡»
Kooh teekkari fiiliici✡.
24 Kon ɗú hotin an Kooh abohi ɓo' an ya júwin, ga
tumeencaagari, wayee enndii ga ngëm kesi.
25 Enee ɗa ɓan na Rahap, faankoh-pakayaa. Kooh amm-
bari ɓaa júwin ndaga tumeencaagari†. Yërí ekee ɓuwaa
ɓu-Isarayeel woseeɗa ga kaanci, ya dímallaɓa kisaadoh ga
waas wiliis.
26 En ki'enaa, fodaa daa faan, fa íikissiinaa, fa kaanɗa;
ngëm ɓan, taammbii na tumeenaa, wa leeh.

3

Kiwatuk peremfu

1 Mbokcii, hanat ki'en ɓaa koluk garúu ɓéeɓ waa' ki'en
jëgíroh, ndaga ɗú ínohin an ɗí, jëgírohcii, ɗí wëñan
kimesik atti'.
2 En ki'enaa, ɗu ɓéeɓpuu ɗu yewinin ki'ëldoh ga iñii yii
wala iñaa yaa. Ɓaa ëldohoo taa' ga kiwo', ɓaa yaama ɓo'
yimëtí' ee mínin ki'am hafci ga tóoh.
3 Ɓu eki lahaɓ ga kúuw pënís doonaa ya tooki'tuu,
fodaama ɗu ëewdohhi ñúm daa neɓpuu.
4 Malakat ga gaal-giiy ɓan: daa wa hín kiyakɗa tóoh
ee uuris ɓayiwaɗa, kuwalaŋ jijutuut fóolíriwa. Luu uuris
wiyaak ye'eewa, wa aawi ga daa neɓ fóolírohaa.
5 Perem manɗa ɓan. Pa enaama yijutuut ga faan ɓo',
wayee pa ndamuk kilím enaama ciyaak. Malakat hemet-
kiwii. Ja jijutuut ee ja dooyin kitëkí' luuf wiyaak.
6 Perem ɓan kiwii. Pa líif na yibóní' kesi. Pa en ga
faannduu eeërí líiɓɗifa ɓéeɓfa. Pa tamin na kiwiikaa
safara ee pa tëkíri kipeskiiruu ga ëldúnaɗa, aboh ga kilímuk
bi ga kikaan.
7 Ɓo' laakin hel kitagat heet rawaa en tóoh: ennda rap-
luuf, ennda sel, ennda raɓcii fasukiɗa na ɓii ga ɗuuy giiyɗa;
ee ya tagattaɓa.
8 Wayee perem, ken mínoopa kiko'. Pa enin enaama
yibóní' yaa abukoo, ee pa líif na daŋaraa apin.
9 Peremërí ɗu kañohi Paammbuu Ha'mudii, eeërí ɗu
cojohi ɓuwii Kooh sak, mëdí'taɓa na hafciɗa.
10 Kúuwkii ka kíinoo, këří meydohi wo'een barkeel, na
wo'een coñ. Mbokcii, iñaama jomoo ɗa kimín ki'en.

✡ **2:23 2: 23** Malkat Sënees 15: 6. ✡ **2:23 2: 23** fiiliici Ísayíi 41: 8. † **2:25 2: 25** *Rahap* Ga waa yaawúu'caa hayu teeraa Yéríkóo kimalakwa balaa ɓa hay kiheñoh na ɓu-teeraamanaa, Rahap yaama, ee enee faankohɗa, yërí ɗaakeeɓa, lëehí'ta dímallaɓa ɓa saan ee ken hottiiɓa.

11 Músúmaa newin na maa aayin mínan na kihaal ga
kuhaalaa jíinoo?
12 Mbokcii, een mínan na kilím towu yaawuun wala
kedik-reseŋ lím towu een? Fodaama ɓan, kuhaalaakaa
meydohi músúmaa aayin maraa, meydohoo músúmaa
newin.

Hamhamaa meyoh ga Koohɗa

13 Yiida garúu laak kiñaañ ee ínohin yen? Ga ɓadukeenci
wijúwí', ya teewohatka ga tumeencaa teeyin, caa teewoh
kiñaañ kimëtí'.
14 Wayee en lak keeñnjúu líif na ki'iñaan kiyaak na
kinookoh kilaak rekaa, kaa ndamukat kiñaañ ndaga ɗú
taammbii ga kayoh.
15 Kiñaañkaagarúu kaama meyohhii ɗook, ka kuu
ëldúna, kuu ɓo'-súusúus ee ka kuu Seytaani.
16 Ndaga daa ki'iñaan na kinookoh kilaak enoh ɓéeɓ,
coow na tumeen cibóní'caa en ɓéeɓ caada.
17 Wayee ɓaa laak kiñaañkaa meyoh ɗookɗa, ɗeɓ kiset
hen paay, ya hannda kiyewin jam, ya teeyya; ya hídírohi
hen, ya líifin na yërmaandi, ya límí yijófí'; ya fa'ɗohoo ken
ee ya ínohoo kijófjófɗuk.
18 Ɓo'-jam daa ya enoh tóoh, ya soki jam da, ee yijúwí'
yërí ya píiki ga.

4

Kifiiliimunoh na ëldúna

1 Heñcii na ñarohcii ga ɗuuycúuɗa iñii haydohcaɗa ya?
Kiwaa' neɓlaat-kumuunkii dëk kiheñoh ga ɗuuycúuɗaërí
haydohca.
2 Ɗú ɗíibukin yen, ɗú mínoori kilaak ee ɗú hatinin kilaŋ
kumuun ɓo' ga. Ɗú kaani na ki'iñaan ee ɗú laakoo iñaa ɗú
waa'ɗa, faf ɗú en ga kiñaroh na kiheñoh. Iñaa ɗú waa'ɗa
ɗú laakoori, ndaga ɗú kíimoowa Kooh.
3 Luu ɗú kíimee Kooh ya onoorúu, ndaga ɗú kíimoo
ga daa jomɗa ee ɗú ëewrukkii dara ga, enndii iñaa neɓ
kumuunndúu kepaa.
4 Ɗú oorin Kooh!* Ɗú ínohoo an kifiiliimunoh na ëldúna
ërí en kisaŋ Kooh hanaa? Ɓaa fu waa' kifiiliimunoh na
ëldúnanaa, fu tumin haffu ɓaa waa'tii Kooh.
5 Kaa foogat an Këyítfaa wo' sooy. Fa wo' an: «Helaa
Kooh tum, wa dëkka garuuɗa, ya waa'wa hen bi ya
naalohinwa.»†

---

* **4:4 4: 4** *Ɗú oorin Kooh* wo'eenii ga kiGerek diiɗa man na «ɓetifaa ɗúk yaalci ya faanukka na ɓo' yiliis.» † **4:5 4: 5** *Helaa Kooh… naalohinwa* Lëegísoh ciliis wo' da an: Helaa Kooh tum dëk garuuɗa, iñaa ya waa'ɗa, ya sagin wa bokidohu na yen yiliis.

6 Ee sah kijofkii Kooh teeƀpúuɗa paafin daama, ndaga
bíduunun ga Këyítfaa an: «Kooh tookɗoo ƀuwii ƀëwí'
hafƀaɗa, wayee ya laakin yërmaandi ga ƀuwii yóoskí'
hafƀaɗa.»
7 Kon ayat haffúu ga Kooh, ɗú sagi' Seytaani, ya soof
fenoo, ya úsaayyúu.
8 Deeyat ga Kooh ee ya hay garúu kideey. Ɗú, tumoh-
baakaa'cii, sétírat yahhúu ga yibóní', ɗú ƀii ɗú laaki hel
kanakɗa, sétírat keeñciigarúu.
9 Keeñnjúu leehat, aawat kitoŋ ɗú looyi. Tiyentiigarúu
enat moon, keeñciigarúu soosɗa, ca leehat tak.
10 Yóoskírat haffúu ga fíkíi Ha'mudii ee ya hayyúu
kiƀëwí'.

Ki'abuk ga ki'atti' mooroomfu

11 Mbokcii, ken hanat kiwo' ga mooroomci iñaa bonin.
Ɓaa wo' ga mooroomci iñaa bonin wala atti''inaa, ya wo'ɗin
Waasii iñaa bonin ee ya atti'inwa. Ee waas, fu atti'wanaa,
fu enissii ƀaa taabukwa wayee fu en ƀaa atti'iwa.
12 Kooh haŋci doŋ, yërí ëwí' Waasii, ee yërí laak ki'atti'.
Ya doŋ yërí mín ƀo' kimúsal, ee ya mín ƀo' kisaŋku'. Haa
fu yii fu atti'i mooroomfuɗa, fu tík haffu ƀa?

Watukat kiyéeŋ haffúu

13 Súkú'kattoo diima, ɗú ƀii ɗú wo'i an: «Wati wala kuwis,
ɗí hay kika' teeru nangam, ɗí tum da kíis. Ɗí toonsuki
daama bi ɗí laak kopa'.»
14 Ɗú ínohoo dara ga kipessúu, iñaa ka yah kuwisɗa!
Ndaga ɗú man na eeƀ. Wa kolukaa, maañoo dara wa keen.
15 Ɗú jom anee kiwo' kay: «Neƀ Kooh, Ha'mudiinaa, ɗí
hay kipes, ɗí hay kitum iñii yii wala iñaa yaa.»
16 Wayee ó'óo! Ɗú yéegin haffúu ee ɗú ndamuki rek.
Kiyéeŋ haffu fodaama daal, joffii!
17 Kon, ƀaa fu ínohin iñaa fu jom kitum yijófí', fu
tummbiirinaa, fu koorukin baakaa'.

5

Iñcii yoot ha'-alalciiɗa

1 Súkú'kattoo diima, ɗú ha'-alalcii! Aawat kilooy, ɗú
weleluki ndaga coonucii sekkúuɗa!
2 Alalciigarúu nopin ee kúltíciigarúu maasohin.
3 Wúrúusiigarúu na ëelísiigarúu homaakin✡.
Homaakaama hay kiteewoh fodii seedi iñcaa cibóní'caa
ɗú tumeeɗa. Ee homaakaama, fodii kiwii, hay kiñam

✡ **5:3 5: 3** Malkat Mëccëe 6: 19.

faanciigarúu. Ëldúna, daanaka, leehin ee ɗú ɓii lís haffúu kigari' alal!

4 Malkat, koparii jomee kifayohu píikohcii lëgëysee ga yoonciigarúuɗa, ɗú tëhdohinwa kak, wa wii fiip rek. Ee jambatcii píikohcii aasin nof Kooh, Ha'mudii wëñ buuroo buu'ɗa.

5 Ɗú cattii dara ga ëldúnarúu, ɗú dëk ga mo'laat na neɓlaat rek. Ɗú kapin dút en fan júuraa yafalu hen, ɗú ɓii sek bëríinaa ɗú hoossanɗa.

6 Ɓaa tummbii dara, ɗú atti'inndi kikaan, ɗú lagin kumuunci ee ya nookohhii ga.

Múuñat, ɗú seki

7 Kon mbokcii, múuñat ɗú seki bi ga daa Yéesu, Ha'mudii haysisan. Malakat ga daa línoh múuñi, aboh ga toɓcaa ɗewi kikeen bi ga daa seek wíisan, kakay eroh towu tilúudí'.

8 Ɗú ɓan, múuñat fodaama, ɗú am bi yëgís, ndaga kihayiskii Ha'mudii deeyin.

9 Mbokcii, ken hanat kijambatuk ga mooroomci, en ɗanaa Kooh atti'oorúu. Malkat ɓii yah ki'atti'ɗa sah yeema ga halii.

10 Mbokcii, malkat ga sëldíiga-Koohcaa. Ɓa wo'ee ga teekii Ha'mudii ee ga ɗuuy coonucaagaɓa, ɓa múuñee hen. Taabat ga kotcaagaɓa.

11 Ínohat an, ɗí wo' an ɓa yewinin múu', ɓuwii yëgís ga ɗuuy coonucaagaɓaɗa. Ɗú kelohin iñaa wo'u ga Yoop✡, ga daa ya tookee kimúuñɗa. Ee ɗú hotin iñaa Kooh, Ha'mudii mëeñjohi kitumi'ɗa, ndaga Kooh, Ha'mudii líif na kijof na yërmaandi.

Kiwaat joffii

12 Ee sah mbokcii, kaa waatat múk✡. Enndii ga teekii ɗook-Kooh, enndii ga teekii kakayfii wala ga enaama yiliis. Ga daa ka mín kiman tóoh, wo'eenndúu en «Eheenaa», enat «Ehee», en «Ó'óonaa» enat «Ó'óo». En ɗanaa Kooh atti'oorúu.

Doolaa laak ga kikíim Koohɗa

13 En laakin garúu yíinoo yaa en ga coonunaa, ya kíimat Kooh. En laakin garúu yíinoo yaa en ga jamaa, ya kañat Kooh na tiyeek.

14 En laakin garúu yíinoo yaa ɗúukoolinaa, ya ɓaylukat yaakcaa ga jaangaaɗa. Ɓa kíimi'ti Kooh, ɓa leeffi dúuleen✡ ga teekii Ha'mudii.

✡ **5:11 5: 11** Malkat Yoop 1: 20-22; 2: 10. ✡ **5:12 5: 12** Malkat Mëccëe 5: 33-37. ✡ **5:14 5: 14** Malkat Marka 6: 13.

15 Kíimaama taam na ngëmɗa hay kimúsal ɗúukoolíraa:
Ha'mudii hayyi kiwëkí'. Ee en an ya tumin baakaaraa, ya
bayaluca.
16 Kon ɓaa en ɓéeɓ wo'at baakaa'caagari ga fíkíi
mooroomci ee yaa en ɓéeɓ kíimi' mooroomci Kooh, en
ɗanaa ɗú wak. Ɓaa júwin kíim Koohaa, kíimaagari waama,
doolaagaɗa límin yiyaak.
17 Malkat ga Ili, sëldíiga-Koohaa, ya enee ɓo' doŋ fodii
garuu. Wayee ga waa ya kíimmba Kooh na ngëm doonaa
ya towooɗa, músú keenndii kakay bi laakka tíkíis taahay
na caban.
18 Waa ennda ɗa, ya kíimissa Kooh ya toɓ, Kooh toɓpa,
doo kakayfaa, faa han ki'eroh iñaa pesohohsan.

Gíndí'at ɓuwii múuyɗa

19 Mbokcii, laak garúu yíinoo yaa ɗeeŋ kayohfii, ee laak
garúu yaa gíndi''inaa,
20 leenaa níindískat iñii yii: Ɓéeɓ ɓaa fu gíndi tumoh-
baakaa' ee lak ya múuyee hen ga waas wibóníraa, fu
ɓewohinndi ga waasaama, fu sominndi ga kikaan ee fu
hay kitah bi baakaa' ciyewincaa ɓaa yaama tumɗa Kooh
bayallica.

Këyítfii
Pee'
ɗeƀ kibínɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Pee', apotaaraa Yéesu, bín kerceencaa teerucaa ciyëtúuscaa ga gohaa Aasíiɗa (ga dii kúlkaa Turukíi enoh watiɗa). Këyítfiimaa Pee' bídeefa kerceencaama hatalu ga kipesɗa.

Ga wii Yéesu en ga ëldúnaɗa, Pee' taabee nari. Ga waa Yéesu meyoh ëldúnaɗa, Pee' enee apotaaraa yaawúu'caa. Kerceencii Pee' bídee këyítfii fiiɗa enee ƀuwaa hatalsee hen ga kipesƀa ndaga daa ƀa gëmee ga Yéesu Kiristaaɗa. Iñaama tah ya bínndaƀa kiwo'ƀa, ƀa am bi yëgís ga ngëmii. Enndii ƀërí ɗewoh ga kitíku coonu. Ya wo''aƀa an Yéesu yii ƀa gëm gariɗa yërí ɗeƀ kitíku coonu, bi ya apussa. Iñaama teewoh an binaa ƀa hídoh na mesiklaataa, ƀa tookat kimúuñ fodaagari. Ya wo''aƀa ƀan daa kipesƀa jom kiman ga ɗuuy ƀuwaa sagu kigëm ga Kooh.

Këyítfii Pee' ɗeƀ kibínɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-2*)
2 - Yaakaarii onoh kipesɗa (*1: 3-12*)
3 - Kipeskaa sela'in (*1: 13–2: 17*)
4 - Kitaabuk kotcaa Kiristaa (*2: 18–4: 19*)
5 - Níirohcii yopii Kooh (*5: 1-11*)
6 - Taŋkoh (*5: 12-14*)

Këñɗoh

1 Mi Pee', apotaa' Yéesu Kiristaa, mi yërí bínndúu
këyítfii fii ɗú ƀuwii Kooh tanuk enu sagac ga gohcii
ƀa tasaarukohɗa: ennda gohaa Pom, waa Galasíi, waa
Kapadoos, waa Aasíi na waa Bítíníi.
2 Kooh, Paamudii tanukinndúu kumëeñí' fodaa ya na-
teeka kitumɗa, doonaa ɗú en ƀuuci ga tumeenaa Helaa
yisela'í'yaa, en ɗanaa ɗú kelohi' Yéesu Kiristaa ee ñífaagari
aamuɗa onndúu kiset. Mi kíim Kooh barkeellúu bi dooy,
onndúu jam wiyewin.

Yaakaarii onoh kipesɗa

3 Ɗu kañat Kooh, Paamudii Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruu. Ga yërmaandaagari wiyaakwaa,
ya oninnduu kilímukis ga kipes ki'as, ee ɗu laakin
yaakaaraa onohi kipes, ga daa ya mílísi' Yéesu Kiristaa
ga kikaankaaɗa.

4 Fodaama, ɗú laas ga iñcaa cinéwí'caa Kooh faani'túu ga
asamaanɗa. Iñcaama yasukohoo, ca líiwoo, ca neewoo.
5 Kooroh ga ngëmii ɗú laakɗa, Kooh hayyúu kiníi' na
dooliigari mín ga tóohɗa, bi ga besaa mëeñjoh ya yah
kiteewoh kimúckiima ya waayuki'túuɗa.
6 Keeñnjúu soosin ga yaakaaraama, luu enee an ɗú jomin
kikooroh diima ga coonucaa en tóoh. Coonucaama nak
maañanndii,
7 ca en kimalaksukoh ngëmiigarúu, dii wa hín kiyëgísɗa,
fodaa daa wúrúus útsi ga kiwii kimelici'waɗa. Ee
ngëmiigarúu wëñ solu fúuf wúrúusaama aaw ga kiyasukoh
doŋɗa. En ɗanaa ngëmiigarúu hayyúu ki'on ɗú laak
gërëm, ɗú laak ndam, ɗú eru cée', bëríinaa Yéesu Kiristaa
feeñukanɗa.
8 Ɗú mosoo kihot Yéesu ee moona ɗú waarinndi. Bi wati
ɗú hottiiri, ee kokohhii ɗú gëmin gari. Kërí tah ɗú taabin
ga na keeñ wisóosí', waa ken mínoo kiwo' na kúuw, waa
taam na ndam.
9 En ki'enaa, ɗú laasin ga iñii ɗú séentuk ga ngëmii ɗú
laakɗa. Iñaama yërí en an fítciigarúu, ca múc.
10 Ga loo kimúckiima, sëldíiga-Koohcaa heelussa ki'ínoh
na kihalaat ga dijófí', ee ɓa yéegalohha kijofkaa Kooh
nareerúu kiteeɓɗa.
11 Ɓa ɓaa heel ki'ínoh bi jof jamaanaa iñcaama Helii
Kiristaanii ínohlukoheeɓa, yah kilaakohɗa, na daa ca yah
kimanɗa. Heliima taabee naɓaɗa yéegaleeɓa, balaa ka
laakaa, coonucaa Kiristaanii na' kidayɗa na ndamaa yah
ga kitíkɗa.
12 Kooh teeɓpaɓa an iñaa ɓa yéegalohee yaama, ɓa
ga kihafɓa, aawéerii gaɓa wayee aawee garúu. Di-
imaɗa, ɓuwii en na kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wiiɗa
wo'inndúu iñaama, kooroh ga doolii Helii yisela'í'yii Kooh
wosoh, meyoh asamaanɗa. Malaakacii sah waaruunun
kitík hasɓa ga iñcaama.
13 Kon waayukat haffúu, ɗú wíisoh wece̱ŋ, ɗú lík
yaakaa'túu ɓéeɓwa ga iñaa yijófí'yaa Kooh yahhúu ki'on
bëríinaa Yéesu Kiristaa feeñukanɗa.
14 Enat oomaacaa kelohɗin Kooh. Kaa taabukat neɓlaat-
kumuuncaa ɗú enukohee kuɗewaaɗa; lak ɗú ínohhii Kooh
duum,
15 wayee sela'at hen ga ɓéeɓ kipeskiigarúu fodii dii ɓii
ɓayyúu ga hafci sela'ɗa.
16 En ki'enaa, bídu ga Këyítfaa an: «Enat ɓuwaa sela'in,
ndaga mi, mi sela'in».
17 Waa Kooh yii atti'i ɓaa en ɓéeɓ ga iñaa ya tumi ee
fa'ɗohoo kenɗa yërí ɗú ɓayi «Buba» ɗú en na kikíimaa,

kon nak, ga kipeskiigarúu dii ga ëldúnaɗa, ɗú jominndi ki'e' cée' wiyaak.
18 Ɗú ínohin an iñaa ɗú laasohu ga kipeskaa enéeríi dara
ɗú lam ga ƀicaasammbúuɗa enndii iñaa yah kiyasukoh
fodii ḥëelís wala wúrúus.
19 Ó'óo, ɗú laasuunun ndaga ñífaa wilëekí'-soluwaa
Kiristaa aamu, fodii sarah kubaalkaa dara nëewísukkiigari
ee laakoo sík.
20 Kooh tanukinndi kumëeñí', lak ëldúna sakussii duum
ee ya onin ƀuwii ki'ínohhi ga jamaanuciima en cii
mëeñjohɗa, ndaga ɗú.
21 Kooroh gari, ɗú gëmin ga Kooh, yii mílísi'ti ga
ƀuwaa kaanin, e'tari ndamɗa. Fodaama, ngëmiigarúu na
yaakaariigarúu cii ëewrukka ga Kooh.
22 Ga wii ɗú taabuk kayohfiiɗa, fodaama ɗú sétírin
fítciigarúu bi ɗú mínin kiwaa' ƀimooroommbúu kayoh-
kayohɗa. Kon nak, waarohat kayoh-kayohɗa na
keeñciigarúu ƀéeƀca.
23 Ɗú límuksin kilímuk ki'as kaa meyohhii ga pesohpaa
yah kiyasukoh, wayee ka meyoh ga pesohpaa yasukohan-
ndii. Ee pesohpiimaërí en Wo'eenii Kooh onohi kipes ee
wa tuukan bi taa'ɗa.
24 En ki'enaa, bídu ga Këyítfaa an:
«Ƀo'-súusúus man na pëegíi;
ndam ƀo'-súusúus man na sapuus-pëegíi.
Pëegíi súwin, sapuuscaa keen,
25 wayee Wo'eenii Ha'mudii tuukan bi taa'.»✡
Ee wo'eeniima wërí en Hewhewii winéwí'wii ɗú
yéegalseeɗa.

2

Atoh-koñii tawahii Kooh

1 Kon foñat tóoh iñaa en kisoot, kiñaañukoh ƀo',
kijófjófɗuk, ki'iñaan, kipok kiwo'.
2 Fodii lii', ɗíibukat kiƀap ga miismii koocussii en
Wo'eenii Koohɗa, en ɗanaa, ma onndúu kiyak bi ɗú múc.
3 En ki'enaa, bídu ga Këyítfaa an: «Ɗú hotin dii Ha'mudii
hín kijofɗa».
4 Ha'mudii yërí en atohii en na kipes ƀuwii jafeeɗa wayee
Kooh tanukwa ee wa laakin solu gari. Deeyat gari.
5 Waa ɗú enin atohcaa en na kipes, ɗú ƀan, deeyat gari
doonaa ɗú en tawahii Kaanfii Helii yisela'í'yii dëkohɗa ee
ɗú en ƀisarahoh, ƀaa en ƀuu Kooh, kitumi'ti sarahcaa Helii
yisela'í'yii onnduuca kitumɗa. Sarahcaama Kooh tookinca
kooroh ga Yéesu Kiristaa .

✡ **1:25 1: 25** Mëdírohat na Kañcaa 103: 15-17.

6 En ki'enaa, bídu ga Këyítfaa an:
«Mi yii yíppa atoh-koñ dii ga Síyoŋ,
mi yërí tanukwa ee wa wërí wëñ kilaak solu.
Ɓaa gëm gawanaa, yaakaa'fu tasoo múk.»✡
7 Kon ɗú ɓii ɗú gëminɗa, wa erinndúu cée', wayee ɓii
gëmmbiiɗa, ɓa ínohat an:
«Atohaa tawahohcaa jafeeɗa
wërí mëeñjoh ki'en atoh-koñii tawahii»✡.
8 «Wa enin ɓan atohii këfíti ɓuwii,
wii ɓúukíɓaɗa.»✡
Wa këfítinɓa ndaga ɓa tookkii kigëm Wo'eenii Kooh, ee
iñaama yërí sekeeɓa.
9 Wayee ɗú, ɗú en heetii Kooh tanukɗa ya tuminndúu
ɓisarahoh na ɓibuu'. Ɗú en heetii wisela'í'wii, heetii ya
heeli' hafciɗa, doonaa ɗú yéegaloh tumeencii ciyaakcii✡.
Ya ɓewohhúu ga ñúusii, haydohharúu ga lee'laatii neɓ
kiniirukɗa.
10 Kuɗewaa, ɗú enéeríi heetii Kooh wayee diimaɗa ɗú
enin heetiigari. Kuɗewaa ɗú laaséeríi ga yërmaandii Kooh
wayee diimaɗa ɗú laasin gawa.

Kipes fodii súrga Kooh

11 Ɗú ɓii mi keeñukinɗa, ɗú man na ɓuwaa kooroh
ëldúna hen rek, fodii ɓisagac,ërí tah mi daassúu ga iñii
yii: Abukat ga neɓlaat-kumuuncii heñohi fít ɓo'ɗa.
12 Ɓadukeenumgarúu ga ɗuuy yiifa'cumɗa enat wimórí'.
En ɗanaa, luu ɓa pokɗeerúu ki'en ɓitumoh-kofeel, ɓa hotan
tumeenciigarúu cijófí'cii, ee ɓa ndami Kooh bëríinaa yaama
ɓaawanɓaɗa.
13 Ɓéeɓ nguu' waa ɓo'-súusúus mín tuuki' ga ëldúna,
kelohɗatwa ndaga Ha'mudii: ennda buurii hanoh ɓéeɓ
buu'cii ɗookɗa,
14 ennda ɓan gúwernëe'ciigari ya wos kiko' tumoh-
kofeelcii na kikañ ɓuwii tumi yijófí'ɗa.
15 En ki'enaa, iñii Kooh waa'ɗa wërí en an: ɗú tum iñaa
jofin. En ɗanaa ɗú laŋ túuwtii ɓuwii laakoo hel, ínohsoo
daraɗa.
16 Ɓayat ɓadukeen ɓuwaa laak hafɓa, ee kaa tumat
iñaama úuf kikún tumeen cibóní'. Namat ki'en ɓisúrga
Kooh.
17 Erat ɓuwii ɓéeɓɓa cée', waarat mbok-kerceencii, niikat
Kooh ee ɗú e' buurii cée'.

Súrga na ha'mudaagari

✡ **2:6 2: 6** Malkat Ísayíi 28: 16. ✡ **2:7 2: 7** Malkat Kañcaa 118: 22. ✡ **2:8 2: 8** Malkat Ísayíi 8: 14. ✡ **2:9 2: 9** Malkat Eksoot 19: 5; Ísayíi 43: 20.

18 Ɗú súrgacii, kelohɗat ha'munciigarúu, ɗú e'ɓa cée'
wimëtí' sëk. Hanat ki'eem rek ga ha'muncii ɓijófí'ɓii wala
ɓii ɗúkohsi narúu henɗa, wayee bi ga sah ɓii tamohinɗa.
19 Kayoh, kikooruk coonucaa ɗú tíku ga iñaa enndii
waas ndaga kitaabuk Kooh, ínohat an Kooh ga kijofkaagari
onndúuka kimín.
20 En ki'enaa, ndamii wiida wërí laak ga kikooruk doo'caa
ɗú feekuca ndaga lak ɗú tum iñaa joffii? Wayee binaa ɗú
took kikooruk coonu ndaga kitum iñaa jofinaa, ínohat an
Kooh ga kijofkaagari yërí onndúu kimín iñaama.
21 Iñaama yërí Kooh ɓayohhúu. Kiristaanii ɓan sodin
ndaga baakaa'ciigaruu, ee fodaama ya teewinndúu waas
waa ɗú kooran, doonaa ɗú taabuk kotcaagari.
22 Ya mosoo kitum baakaa' wíinoo ee saboh fíinoo mosoo
kimeyoh kúuwci.
23 Ya ɓasuunun, ya mossii kitaas na ɓasee.
Ya tíkuunun coonu, ya mossii kidíguk ken ki'ëldúk,
wayee ya díŋkaanohee hafci ga yah yii ɓay atti'ii
wijúwí'wiiɗa.
24 Ya koorukka baakaa'ciigaruu ga faanci, ya ɓayyaca,
ya ga kihafci ga wii ya kaan ga kuraanaaɗa.
En ɗanaa baakaa' mínsisoo yen garuu ee ɗu aas ga kipeskii
kijúwí'kii.
Ɗú wëkírohu kon ga gaañcaagari.
25 En ki'enaa, kuɗewaa ɗú madee na baalcaa múuy
hen, wayee diimaɗa, ɗú ɓii ëewrukka ga níirohii watuki
fítciigarúuɗa.

3

Ɓeti na yaalci

1 Ɗú ɓan, ɓeticii, kelohɗat yaalciigarúu. En ɗanaa, laak
gaɓa yaa gëmmbii Wo'eenii Koohaa, daa ɗú manɗa mínɓa
ki'ek ga ngëmii. Iñaama soolukanndii kiwo':
2 ɓa malakan rek ga ɓadukeenaagarúu, daa ɗú hín kiset
keeñ ee ɗú erinɓa cée'ɗa.
3 Kaa heelat rek kimo' ga fooh: ennda kidúguk bi jek,
kipokuk ceen-wúrúus na ki'ekuk kúltí cimórí'.
4 Wayee heelat kimo'kaa en ga ɗuuy keeñ, yasukohooɗa:
ennda kilewet na kiyewin jam. Kimo'kaa kaama kërí laak
solu ga fíkíi Kooh.
5 En ki'enaa, ɓeticaa waama ɓisela'í'ɓaa tíksee yaakaa'ɓa
ga Kooh ee tookɗusee ɓiyaalɓaɗa, iñaama yërí enee
kimo'kaagaɓa.
6 Madee fodaama ga Saaraa. Ya kelohɗee Abaraham hen
bi, ya ɓayeeri Ha'mudaagari. Ɗú ɓan, binaa ɗú tum iñaa

jofin ee taammbii na kiniik daranaa, iñaama hay kiteewoh
an ɗú tucaasamun Saaraa.
7 Ɗú yaalcii ɓan, ɓaa en ɓéeɓ ga kipeskaagari na ɓetici,
ya jomin kifoñ hel ga an ya hínndii nari dooli. Eratɓa
cée' wimëtí' ndaga ɓa hay narúu kibok kilam kipeskaa
kukayohkaa Kooh onndúuɗa. En ɗanaa dara honohoorúu
kikíimi Kooh bi jof.

Kitook kisodalu ga kitum iñaa jofin

8 Iñii mëeñjohɗa wërí en ɓéeɓpúu, bokat halaat, ɗú bok
keeñ wíinoo. Waarohat ga díkaantirúu fodii ɓuwaa ɓërí
bokoh; ɓaa en ɓéeɓ laakat yërmaandi ga mooroomci ee ɓaa
en ɓéeɓ yóoskí' hafci.
9 Kaa íkat mesiklaat ga mesiklaat ee kaa taasat ɓasee ga
ɓasee; namatti kikíimi', Kooh barkeelli. Kooh ɓayohhúu ga
hafci iñaama, kibarkeellúu.
10 En ki'enaa, bídu ga këyítfaa an:
«Ɓéeɓ ɓaa waa' kineɓluk ga ëldúna ee kipesci newaa,
ya abat kúuwkaagari ga yibóní',
ee perempaagari hanat kiwo' saboh.
11 Ya úsaayat yibóní' ee ya tumi yijófí',
ya heelat jam ee ya taabukiwa.
12 Ya ínohat an Ha'mudii yii yíppa hasciigari ga ɓuwii
ɓijúwí'ɓii
ee ya yii déekka nofiigari ga iñii ɓa kíimiriɗa.
Wayee ɓuwii tumi iñaa boninɗa, Ha'mudii
súugúrukinɓa.»✡

Yaakaa' ga ɗuuy kihatalu ga kipes

13 Ee sah, ɓii yiida tumanndúu iñaa mesikin binaa ɗú
kaantukoh ga kitum yijófíraa?
14 Luu enee an ɗú jom kikooruk iñaa meskin ndaga kitum
iñaa júwin, ínohat an ɗú yewinin múu'. Kaa niikat ɓuwii
ga dara ee ɓan ken hanat kihícoh hellúu.
15 Tookat ga keeñnjúu an Kiristaanii sela'in, ee ya haŋci
doŋ ya en Ha'mudiigarúu. Tuukat tek ga kitaas ɓéeɓ ɓaa
meekisanndúu iñii tah yaakaarii ɗú laakɗa.
16 Ee nak taabat ga na teey, ɗú on ɓéeɓ cée', ee ɗú
dëlí' hellúu. En ɗanaa ɓuwii pokɗirúu kiwo' ndaga
kipeskiigarúu kijúwí'kii ga Kiristaaniiɗa kaci'u ga iñcii ɓa
pokɗirúuɗa.
17 En ki'enaa, kikooruk mesiklaat ndaga kitum yijófí', en
ga iñaa Kooh waaraa, kërí gën kikooruk mesiklaat ga kitum
yibóní'.

✡ **3:12 3: 12** Mëdírohat na Kañcaa 34: 13-17.

18 Kiristaanii ga kihafci koorin ga mesiklaat waas kíinoo
ndaga baakaa'cii ɓuwii. Ya yii ya en ɓo' yijúwí'ɗa, ya
kaannda kimúsal ɓuwii júwussiiɗa doonaa ya haydohɓa ga
Kooh. Ya apussa, faan ɓo'-súusúusfaagari kaannda, wayee
Helii yisela'í'yii onndari kipesis.
19 Koorohee ga Heliima, ya ka'ta ga helcaa tëcuk ga ɓu-
baamɗa kiyéegalɓa iñaa laakɗa*.
20 Helcaama cërí en cii sagee kikelohi' Kooh, ga jamaanaa
músúmaa miyewinmaa Kooh toweeɗa. Wiima lak Kooh
yii múuñ rek, hídoh ga wahtaa Nowee enee na kihëwí'
gaal-giiyaa wiyaakwaaɗa. Ɓiɓo' ɓijutuut ɓërí múcee ga
músúmaama, ee enee ɓo' ɓiyitnaɓaahay.
21 Iñaama yërí mandarga bëtísii ɗú bëtísi'u ga músú
wati, onndúu kimúcɗa. Bëtísi' nak, enndii kinís iñaa líiɓ
ga faan, wayee nam ki'en kitaas Kooh na hel widëlí'. Ee
wa músalinndúu kooroh ga kimílískaa Yéesu ga ɓuwaa
kaaninɗa,
22 yii lap ɗook asamaan, hanohha yah-ñaabaa Koohɗa.
Malaakacii, iñcii en na kinguuruk ga ɗook ɓuwiiɗa na iñcii
laakin dooli ee hotukooɗa, kelohɗinndi.

4

Kigúroh na baakaa'

1 Kon nak, waa Kiristaanii dayeera mesiklaat ga faan-
faagari, ɗú ɓan, ɓewat helaa Kiristaa waama, ɗú tumwa
ganaay. En ki'enaa, ɓaa day mesiklaat ga faanfaagari
gúrohin na baakaa'.
2 Kon, aboh diima deŋ, iñii tes ga kipessúu ga ëldúnaɗa
hanat ki'en ga iñaa neɓ ɓo'-súusúus wayee enat ga iñaa
Kooh waa'.
3 En ki'enaa, dooyin sëk ga dii ɗú pesee kuɗewaa ga
iñaa neɓ yiifa'ciiɗa: ɗú enee ga kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ,
kiɗíibuk iñaa en yuu mooroomfu, kilaal kihëpí', kihíp look
ga kiñam na ki'an, ki'aamuk koof ki'araamí'.
4 Diimaɗa, yiifa'cii lëyuunun ga dii ɗú taabissii naɓa
ga kipeskiigaɓa kibóní'kii kiima ɓarinɗa.Ërí tah ɓa ɓii
ɓassúu.
5 Ɓa hay kituuk bes kitaas ga fíkíi ɓii tuuk ga ki'atti ɓuwii
en na kipes na ɓuwii kaaninɗa.
6 En ki'enaa, iñaama tah Hewhewii winéwí'wii
yéegalohussa ɓan ga ɓuwii diima deŋ kaanuununɗa.
Fodaama, luu enee an ɓa atti'uunun kikaan ga faancaagaɓa
fodii ɓéeɓ ɓuwii, ga fítcaagaɓa ɓa ɓii pes fodii Kooh.

---

* **3:19 3: 19** Lëegísoh ciliis wo' «ya ka'ta ga fítcaa ɓuwaa kaaninɗa… »

Ki'amɗoh mooroomfu ga iñaa Kooh onndaa

7 Iñaa enin tóoh, jamaanaa wa leehanɗa deeyin. Kon
taabat na hel na kiwíisoh, en ɗanaa ɗú mín kikíim Kooh.
8 Balaa daranaa, waarohat ga díkaantirúu kiwaaroh
kiwóorí' ndaga kiwaaroh kúnin baakaa'caa leehoo.
9 Ɓaa en ɓéeɓ tookat mooroomci ga kaanci ee hanat
kitaam na kicapatuk.
10 Ɓaa en ɓéeɓ garúu laakin iñaa Kooh onndi. Ya
ɓewat iñaa ya onuɗa, ya amɗoh ɓuwaa ɓíinoo ga, fodii
ɓuwaa tuukuk lëgëy. Fodaama, ɓa tuukuk dijófí' ɓéeɓ iñcii
cinéwí'cii Kooh onohɗa.
11 Ɓo' en na kijangataa, ya wo'at iñii Kooh wo'ɗa. Ɓaa
en na ki'amɗoh ga lëgëyiinaa, amɗohat na doolii Kooh
onndiɗa. En ɗanaa, Kooh eru ndam ga iñaa en tóoh, kooroh
ga Yéesu Kiristaa yii laak ndam na dooli bi taa'ɗa. Aameen!

Ɓuwii hatalu ga kipesɓa ndaga Kiristaaɗa

12 Ɗú ɓii mi keeñukinɗa, kaa lëyat ga mesiklaatcii
citamohí'cii dallúuɗa en fan enndii waas.
13 Namat kineɓluk hen, ndaga ɗú ɓeɓ ɓakkúu ga coonucii
Kiristaa dayɗa, doonaa bëríinaa ya feeñukan ga ndamaa-
gariɗa, keeñnjúu soos seɓ.
14 Ɗú yewinin múu', binaa ɗú ɓasu ndaga teekii Kiris-
taaniinaa, ndaga lak Helii Kooh líif na ndamɗa wii dëkka
ga ɗuuycúu.
15 Binaa laak garúu yaa tíku coonunaa, hanat ki'en an lak
ya ap ɓo', wala ya lok hen, wala ya tum kofeel, wala an ya
aas ga iñaa enndii waasci.
16 Wayee en an ki'en kerceen kërí tah ɓo' tíku coonunaa,
ya hanat kilaak kaci ga iñaama. Ya namat kay kigërëm
Kooh daa ya ɓay teekii kerceenɗa.
17 Wahtii ki'atti'kii le'in, ee wa ɗewoh ga ɓuwii en ɓuu
Koohɗa. En lak wa daloh garuunaa, kon ɓuwii sagu kigëm
ga Hewhewii winéwí'wii Koohɗa, ɓa yah na kimëeñjoh?
18 Fodaa këyítfaa wo'ɗa: «En lak kimúc ɓo' yijúwí' kërí
yooɓpiinaa, kon ɓaa tumi baakaa', faali''ii Koohɗa, ya aaw
na?»✡
19 Fodaama, ɓuwii dayu mesiklaat ndaga kitaabuk iñaa
Kooh waa'ɗa, ɓa lísat kitum iñaa jofin. Ɓa ayat kipesɓa
tóoh ga yii sakɓa ee tumi iñaa ya dígohɗa.

5

Níirohcii yopii Kooh

1 Diimaɗa nak, mi daas ɓuwii ga ɗuuycúu en ɓiyaak
ga jaangiiɗa. Mi yaak ga jaangii fodii gaɓa. Mi seedi'in

✡ **4:18 4: 18** Mëdírohat na Liiwuk 11: 31.

coonucaa Kiristaa dayeeɗa ee mi laakin ɓak ga ndamaa yah kihotukɗa.
2 Níirat yopii Kooh díŋkaanndúuɗa ee ɗú toputu'iɓa.
Ee hanat ki'en an ɗú gítínu ga hen wayee enat ga iñaa
newinndúu fodaa Kooh waa'kaɗa. Hanat ki'en an kiwaa'
hëelís ekkúu ga, wayee enat an ɗú gëm lëgëyaama hen.
3 Kaa heelat kilaak dooli ga ɗook ɓuwii Kooh tík ga
yahhúuɗa, namat ki'en ɓuwaa yopii Kooh malakan gaɓa.
4 Ee binaa yii kuliyuk ga tóoh níirohciiɗa feeñukaa, ɗú
hay kilaas ndamii fodii baanu-buu', waa fúrí'anndii.
5 Ee ɓan, ɗú oomaacii, kelohɗat ɓuwii en yaak ga
jaangiiɗa. Ee ɓéeɓ ɓuwum, yaa en ɓéeɓ yóoskírat hafci ga
fíkíi mooroomci ee ekukat iñaama fodii kúltí ndaga bídu
ga Këyítfaa an: «Kooh kaalin ɓuwaa ɓëwí' hafɓaɗa, wayee
ɓuwaa yóoskí' hafɓaɗa, ya teewinɓa kijofkaagari✡».
6 Kon yóoskírat haffúu ga fíldoo yahii Kooh wilëekí'-
dooliwii. En ɗanaa, ya ɓëwí'túu ga wahtaa ya amɗa.
7 Këlëembískat tóoh iñaa ɓítinndúu ga ɗookci ndaga yërí
toputu'irúu.
8 Wíisohat ee ɗú watuki! Yii heñohirúuɗa, Seytaanii, yii
yoot en fan gayindifaa en na kimbëmbuk kiheel ɓaa ya
seelsohan.
9 Abat bi yëgís ga ngëmiigarúu, ɗú tëhhi tëc, ee ɗú ínoh
an mbok-kerceenciigarúu tasaarukoh ga ëldúna tóohɗa,
coonucaa man ɗa cërí ɓa day ɓan.
10 Ɗú hay kiɓaat kiday coonu jutuut, wayee Kooh ga ki-
jofkaagari kiyaakkaa, hayyúu kiɓëwíris, ya onndúu kiyëgís
gík, ya ɓaattúu dooli bi dara mínoorúu kiyëngël. Ya
ɓayinndúu kibok ga ndamiigari leehoo taa', ndaga dii ɗú
enin wíinoo na Kiristaaɗa.
11 Ya yërí laak kimín bi taa'. Aameen!

Taŋkoh

12 Sílwee, ee ya en garoo mbok-kerceenaa mi óolukin,
yërí amɗohhoo bi mi mínndarúu kibín këyítfii fii. Mi
bínndúu kidaassúu na kiseedi''úu kijofkii kiwóorí'kii
meyoh ga Koohɗa. Abat ga iñaama bi yëgís.
13 Ɓu-jaangii ga Babíloon* Kooh fal fodii garúuɗa, ɓii
këñí'túu ga. Marka yii mi aboh fodii kowu ga ngëmiiɗa,
yii këñí'túu ga ɓan.
14 Ɓaa en ɓéeɓ mígínohat na mooroomci haf, kifuunndi
fodii ɓuwaa bokoh.
Jam taabat narúu ɓéeɓpúu, ɗú ɓii ɗú en wíinoo na
Kiristaaniiɗa.

✡ **5:5 5: 5** Malkat Liiwuk 3: 34.

* **5:13 5: 13** Pee', ga teekaa Babíloon, mínin ki'en, wo' dëkaa Room

Këyítfii fukanakfii Pee' bínďa Wo'eencii lëgís Këyítfiiďa

Këyítfii fii fërí en fukanakfii Pee' bínďa. Jom ki'en an ya bínfa ga ƀéeƀ kerceenoo kerceen (1: 1). Laakkii ken ƀaa wo' an kerceencaa ya bídee këyítfaa ďeƀďa ƀërí ya bídis fii, ee wóo'tii ken an këyítcii kanakcii cii doŋ cërí ya bín. Ya wo' rek an këyítfii fii fërí en fukanakfii ya bínƀaďa (3: 1).

Pee' wo' an laakin ƀuwaa kari ga kerceencaa, ƀa jangati ga ďuuyƀa iñcaa taabohhii na Hewhewii winéwí'wii ƀa yéegalee ƀuwaamaďa. Jëgírohcaama taabuk neƀlaat-kumuunƀa doŋ ee ƀa wo'i an Yéesu hayisanndii.

Pee' wo' ƀan an kipes kerceen jom kitaam ga iñaa neƀ Kooh. Iñaama yërí Yéesu jëgíree ƀuwaa taabukeeri ga wii ya en ga ëldúnaďa, ee iñaama yërí ƀaa en ƀéeƀ jom kitum ga helci.

Këyítfii fukanakfii Pee’ bínďa tíidoh anee:

1 - Këñďoh (*1: 1-2*)
2 - Iñii Kooh ƀayoh ƀuwii ga hafciďa (*1: 3-15*)
3 - Wo’een sëldíiga-Koohcaa ga loo Yéesuďa kayoh (*1: 16-21*)
4 - Buwaa jëgíroh sabohďa na iñcaa sekƀa gaďa (*2: 1-22*)
5 - Kihayiskii Ha’mudii dígohuďa (*3: 1-18*)

Këñďoh

1 Mi Simoŋ-Pee', súrgii na apotaarii Yéesu Kiristaa, mi yërí bínndúu këyítfii fii, ďú ƀii, ďú laakin ngëm ga Koohyiigaruu, Yéesu Músalkaatiigaruu fodii ďí gëm gariďa. Ee iñaama, ya yërí onnduuka ga kijúƀkiigari.

2 Waa ďú ínohin Kooh, ya na Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu, mi yii kíim ƀa barkeellúu bi dooy, ƀa onndúu jam wiyewin.

Iñii Kooh ƀayoh ƀuwii ga hafciďa

3 En ki'enaa, Kooh, ga doolaa ya ƀayďa oninnduu tóoh iñaa ďu laak sooli ga kipes, ee ďu am gari, ndaga ďu ínohin yii ƀayyuu ga ndamaagari na kijofkaagariďa.

4 Fodaama, Kooh oninnduu kilaas ga iñcii ciwóorí'cii ee wëñ kiyak ya dígeeruuďa. En ďanaa, kooroh gacanaa ďú rëc ga neƀlaat-kumuuncii posoni kipeskii ƀuwii ga ëldúnaďa, ďú ƀeƀ ƀadukeenaa Kooh.

5 Kon ga iñaama, tumat iñaa ɗú mín tóoh, ngëmiigarúu
taam na ƀadukeen wijófí', ee ƀadukeeniigarúu wijófí'wii
wii taabat na ki'ínoh.
6 Ki'ínohkiigarúu taabat na kimín ki'abuk,
kimín ki'abukkiigarúu taabat na kiguu'guuluk,
kiguu'guulukkiigarúu taabat na ki'am ga Kooh.
7 Ki'am ga Koohyiigarúu taabat na kifiiliimunoh ga
díkaantirúu ee kifiiliimunohkiigarúu taabat na kiwaaroh.
8 En ki'enaa, binaa ɗú ƀay iñcii ciima ga keeñnjúu ee
ca yewin garúunaa, ca hay kitah ki'ínohkiigarúu na Yéesu
Kiristaa, Ha'mudiigaruu hay kiƀaat kilaak jeriñ ee lím yen.
9 Wayee ƀaa ƀayyii iñcaama ga keeñci man na búumí', ya
hotoo di'úsaayí'. Ya alin an ya sétíruunun ga baakaa'caa ya
tumee kuɗewaaɗa.
10 Këri tah mbok-kerceencii, guu'guulukat, ɗú am faali' ga
ƀayii Kooh ƀayyúu ga hafciɗa na tanukii ya tanukkúuɗa.
Binaa ɗú tum iñaamanaa, ɗú keenoo múk ga yibóní'.
11 Ee iñaama yëri onanndúu kilëgísɗu bi aŋ hal ga
nguuraa leehoo taa'ɗa, wii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu
ee en Músalkaatiigaruuɗa.
12 Kërí tah, mi jominndúu kiníindísi iñcuma ƀesaa en
tóoh, luu enee an ɗú ínohinndi ee ɗú abin bi yëgísin ga
kayohfii ɗú wo'uɗa.
13 Kon waa mi yii lís ki'en ga ëldúna, mi abin an júwin
mi níindísirúu iñcaama, ɗú lík helciigarúu ga.
14 En ki'enaa, fodii dii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu
ínohlukohhookaɗa, diimanaa kipessoo leeh ga ëldúna.
15 Mi hay kitum nak iñaa mi mín tóoh bi ɗú níindísuk
iñcuma wahtaa en ƀéeƀ, binaa mi kaanaa.

Wo'een sëldíiga-Koohcaa ga loo Yéesuɗa kayoh

16 En ki'enaa, ɗí ayukkii ga liiƀ, caa halaatu hen bi jekin,
ki'ínohlukohhúu kihayiskii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu
líif na ndamɗa, wayee ɗí nam kihot na hasciigaríi kiyakkaa-
gari.
17 En ki'enaa, Kooh, Paamudii erinndi cée' na ndam, ee
Kooh ga ndamaagari wiyaakwaa wo''a gari an: «Ƀii yii yëri
en kowukiigoo mi keeñukɗa, keeñnjoo soosin gari!»*.
18 Ɗí ga kihaffíi, ɗí kelohha koonaakaa kaama mey-
ohee asamaanɗa, lakanaa ɗí ƀaa nari ga ɗook jaŋjagaa
wisela'í'waa.†
19 Ga iñaama ɗí wëñin ki'ayuk bi yëgísin ga iñcii sëldíiga-
Koohcaa wo'eeɗa. Ee ɗú foñ hel bi jof gacanaa, ɗú tumin

---

* **1:17 1: 17** Mëdírohat iñaa bídu ga Mëccëe 3: 17; 17: 5 † **1:18 1: 18** Jaŋjagaama wëri en daa Yéesu enee na kikíim Kooh balaa soldaa'caa hayussi ki'amɗa. Jëmmaa Yéesu súpítukee daama ga fíkíi Pee' na Saŋ.

iñaa jof, ndaga wo'eenciima man na lampu, waa en na kiniit ga ɗekataa ñúusin bi ga daa Kooh wíisan. Lee'laatii Kiristaa melic fodaama ga keeñciigarúu fodii olii meyi na kím lée'ɗí ëldúnaɗa.
20 Balaa daranaa, ínohat iñii yii dijófí' an, ken mínoo na kihafci kilóogísoh wo'een sëldíiga-Koohcii ga Këyítfaaɗa.
21 En ki'enaa, wo'een sëldíiga-Kooh wíinoo meyohhii ga iñaa ɓo'-súusúus waa', wayee Helii yisela'í'yii yërí ëewdohi ɓo' ga iñaama, ya aawi kiwo' ga teekaa Kooh.

2

Ɓuwii jëgíroh sabohɗa na iñcii sekɓaɗa

1 Kuɗewaa, laakeera ɓan ga heetaa Isarayeel ɓuwaa tíkee hafɓa ɓisëldíiga-Kooh ee lak saboh. Fodaama ɓan, hay kilaak ga ɗuuycúu ɓuwaa jëgíroh saboh. Bi ɗú yéegaa, ɓa hay kijëgíroh ga ɗuuycúu waas ciliis caa enndii kayoh, caa ëewdohi ɓo' ga kisaŋku'. Ɓa hay kitaasuk teekii Ha'mudii laasɓaɗa, ee fodaama, ɓa hay kitík hafɓa kisaŋkuk ga gaaw gaaw.
2 Ɓo' ɓiyewin hayɓa kitaabuk ga kipeskaagaɓa kisépí'í'kaa ɓa enukohɗa ee ɓa hay kitah ɓuwii aaw kiñaawal waasii wukayohwii.
3 Ɓuwaama hayyúu kiɗúku na wo'een, caa ɓa tokisoh kiwaa' kiñamëelís garúu. Wayee Kooh tuukin tek ga ki'atti'ɓa kumëeñí'; ya neehhii ee ya nímmbii, ya hayɓa kiɗúbí'.
4 Ínohat an malaakacaa tooñsee Koohɗa, Kooh múuñí'tiiɓa. Ya jaffaɓa ga safara, ɓa ɓagussa ga ñúusaa kisek besaa ɓuwii yah ki'atti'uɗa.
5 Ɓuwaa kuɗewaa ensee ga ëldúnaɗa, Kooh múuñí'tiiɓa ɓan. Ya toɓpa músú miyewin maa onan ɓuwaama faali'ussiiriɗa, wayee ya sommba Nowee, yaa nakee ɓuwaa kipes ga yijúwí'ɗa, ya na ɓo' ɓiyitnaɓanak ɓiliis.
6 Kooh atti''a ɓan teeraa Sodom na waa Gomoo', ca tëkírussa na kiwii bi ennda wet. Ee fodaama, ya teewohha iñii yah kidal ɓéeɓ ɓuwii faali'ussiiriɗa.
7 Ya sommba Loot, yaa enee ɓo' yijúwí' ee keeñci leehee hen tak ga tumeencaa cisépí'í'caa ɓuwaa ɓibóní'ɓaa enukohee ga jamaanaagariɗa.
8 Ɓaa yijúwí' yaama dëkee naɓaɗa, keeñaagari wijúwí'waa dëkee ga kileeh ndaga tumeencaa ɓuwaa cibóní'caa ya hotee, ya kelohee wekoo, nohooɗa.
9 Kon iñaama teewohin an Ha'mudii ínohin daa ya tuman bi ya músal ɓuwii am gari ga coonucii ɓa enukoheeɗa, na

daa ya ɗaakan ɓuwii ɓisóotí'ɓii, ya tóróyí'ɓa bi ga bëríinaa
ëldúna yah ki'atti'uɗa.
10 Ya wëñan kitóróhí' ɓuwiima faali'ussiiri, taabuku rek
iñaa neɓ kumuunɓa ee líiɓɗiɓaɗa. Ɓa niikoo dara ee ɓa
yéegin hafɓa, ɓa kaañin sah kiɓas iñcii en ga asamaan
laakin dooliɗa.
11 Wayee malaakacii wëñɓa dooli, mínndaɓaɗa, wo'soo
ga iñcaama iñaa bonin ee en ɓasee ga fíkíi Ha'mudii.
12 Ɓuwaama nak madu na júu', ɓa laakoo hel ee ɓa
baahkoh ki'abu, ɓa apu fodii júu'. Ɓa ɓasi iñaa ɓa ínohoo
ee ɓa apsan fodii júu'.
13 Yibóní'yii ɓa tumiɗa yërí ɓa faysan. Iñaa neɓɓaɗa
wërí en kitaabuk neɓlaat-kumuunɓa na noh taŋ. Binaa ɓa
bok narúu kanu kiñamaa, ɓa neɓluki hen ga sabohcaa ɓa
wo'irúuɗa. Ɓa soofin ee ɓa apohin kaci.
14 Ɓa heeli kifaanuk na ɓeticaa enndii ɓuuɓa, ee ɓa kapoo
ga kitum baakaa'. Ɓa abi ga fí'caagaɓa ɓuwaa ngëmaagaɓa
yëgíssiiɗa. Ɓa mín ɓéeɓ ga kiheel hëelís: Kooh cojinɓa.
15 Ɓa ɗeegin waasii wijúwí'wii, ɓa múuyin, ɓa taabuk
waasii Balam, kowu Boosoo'. Yaama, kiwaa' hëelís ekeeri
ga kitum yibóní'.
16 Wayee ya tíkussa ga waas ga waa ya saŋ kikelohi'
Koohɗa. En ki'enaa, baamaa mínoo kiŋaah, wo''a nari fodii
ɓo'-súusúus, ee níssa sëldíiga-Koohaama ga kidofkaa ya
waaree kitumɗa.
17 Jëgírohcaama madu na ne'caa síiñin, ɓa man na húyaa
uuris tas. Kooh faanɗínɓa ɗekataa ɓa enan ga ɗuuy ñúusaa
witërúuswaa.
18 En ki'enaa, ɓa taabi ga na kijangat kiyaak, kaa laakoo
haf, ee ɓuwaa han kirëcohu ga ɓuwaa múuyinɗa, ɓa
teewiɓa neɓlaat-kumuuncaa apohin kaciɗa, kinookɓa.
19 Ɓa dígi ɓuwii kilaak hafɓa ee lak ɓa ga kihafɓa, ɓa
ɓiñaam ɓadukeen cibóní', caa ëewdohɓa ga kisaŋku'. En
ki'enaa, ɓaa en ɓéeɓ ñaam ga iñaa wëñnji dooliɗa.
20 Ɓuwii rëcuunun ga tumeencii cibóní'cii ga ëldúna
ndaga ɓa ínohin Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu,
músalluuɗa, binaa ɓa íisis hafɓa ga yah ɓuwaama jëgírohi
sabohɗa, bi ɓa ɓúukisɓanaa, ɓa keensisin kimma ga
ɓadukeenaa wëñ kiyiis waa ɓa enukohee kuɗewaaɗa.
21 Iñaa gënee gaɓaɗa wërí en ki'ínohoo Waasii ëewdoh
ɓo' ga kitum yijúwí'ɗa, loo ki'ínohwa, lëehíraa ɓa
súugúrukwa, ɓa foñ iñii Kooh nakɓa kitum ee ɓa
yéegaluununwaɗa.
22 Iñii dalɓaɗa teewohin kayohfii ga wo'eenii liiwuk an:
«Baay ɓoykisi kiñam ciɓotcaagari», ee «Mbaam lëehíri
kiɓookunaa, bíraañuki ga duupuul».

3

Kihayiskii Ha'mudii dígohuɗa

1 Ɗú ɓii mi keeñukɗa, këyítfii fii fërí en diima fukanakfii
mi bínndúuɗa. Ga ɗuuy këyítcii kanakcii mi bínndúuɗa,
mi níindíssúu iñaa ɗú jëgíruunun, en ɗanaa, mi yúun
helciigarúu ga kilaak halaat ciléerí'.
2 Níindísukat wo'eencaa sëldíiga-Koohcaa ɓisela'í'ɓaa
wo'ee kuɗewaaɗa, na ɓan iñii Ha'mudii, yii en Músalkaatii
ebiloh kitum ee apotaa'caagarúu yéegalseerúuɗa.
3 Ínohat iñii yii paay: ga bescaa mëeñjohanɗa, hay
kilaak ɓuwaa taabuksan iñaa neɓ kumuunɓa rek, ɓa
yensirukirúu,
4 ɓa wo'i an: «Man Ha'mudaagarúu dígohee an ya hay
kihayis! Haa ya da? Caasamuncaagaruu kaanuunun, ee bi
wati, iñaa Kooh sakee ëldúna, tóoh lís ɗa.»
5 En ki'enaa, ɓa aluk iñii yii tay: waama, Kooh, ga
wo'eenci, sakka asamaanii na kakayfii. Ya méyí'ta kakayfii
ga ɗuuy músúmii ya hëgísohhaca ca kanak.
6 Fodaama ɓan, kooroh ga músú, músúmaa miyewinmaa
Kooh toweeɗa, ëldúnaanaama ɗúbírussa.
7 Fodaama, Wo'eenii Kooh faanin asamaanii na kakayfii
wati bi ga besaa ɓuwii waarusii Kooh yah ki'atti'u, ɓa
ɗúbíruɗa. Besaa bëríi, asamaanii na kakayfii hay kitëkíru
na kiwii.
8 Ɗú ɓii mi keeñukinɗa, laakin enaama yíinoo yaa ɗú
jomoo ki'al: ga Ha'mudii, bes wíinoo man na tíkíis tijúnni
ee tíkíis tijúnni man na bes wíinoo.
9 Luu enee an laakin ɓuwaa halaatu an yéehin, iñaa
Ha'mudii dígohɗa, ya hayyi kitum ga besaa na wahtaa ya
amɗa. Nam ki'en kay an ya múuñí'túu hen ndaga ya waa'tii
ken saŋku', wayee ya waa' ɓéeɓ mín kisúpít ɓadukeen.
10 En ki'enaa, besaa Ha'mudii yah kihayisɗa betan ɓuwii
fodii lok. Besaa bëríi, asamaanii hay ki'en mes, taam na
yëngël wiyaak. Ɓéeɓ iñcii en ga asamaanɗa hay kitak, ca
seey ee kakayfii na iñcii fa ɓayɗa hay kiɗúm.
11 Kon waa ɗú ínohin an ɓéeɓ hay kiɗúbiru fodaama, ɗú
jomin ki'ínoh dijófí' daa kipeskiigarúu jom kiman. Ɗú jom
kiɓay ɓadukeen wisela'í', waa teewoh an ɗú am ga Kooh.
12 Ɗú jomin kisek besii Kooh haysanɗa, ɗú gaawtuk wa
le'. Besaama wërí asamaanii tëkí'san na kiwii wa seey ee
iñcii ga asamaanɗa hay kiseey ndaga tamohlaataa kiwiikaa.
13 Wayee Kooh díŋngaruu asamaan wi'as na kakay fi'as:
ɗekatcaama iñaa júwin doŋ tumsan da ee iñaama yërí ɗu
sek.

14 Kërí tah, ɗú ƀii mi keeñukɗa, waa ɗú ƀii sek ƀesaama,
tumat iñaa ɗú mín tóoh bi ɗú set ga fíkíi Kooh, ɗú laakoo
iñaa ƀo' wo'an garúu yibóní', ee ɗú en ga jam.
15 Ee ínohat an Ha'mudiigaruu múuñí'túu fodaamanaa,
ya onndúu halaa ɗú múcohan. Iñaama ƀan, Pool
mbokiigaruu ɗu keeñukɗa, ga kiñaañkaa Kooh onndiɗa,
bídinndúuri.
16 Ga ƀéeƀ këyítcaa ya bín wo' ga loo iñumaɗa, ya wo'
fodaama. Laakin ga këyítcaama ɗekatcaa yooƀpii ki'ínoh
ee ƀuwii ínohsoo dara, ee ngëmiigaƀa yëgíssiiɗa súpítsi
iñaa ca wo'ɗa hen fodaa ƀa tumika ga Këyítcaa cisela'í'caa
cíinoo. Fodaama nak, ƀa saŋku' hafƀa.
17 Kon ɗú ƀii mi keeñukinɗa, waa ɗú yéegaluunun iñii
yah kilaakɗa, watukat ƀuwii júwussii múuyuununɗa ƀa
ƀaydohhúu ga kimúuykiigaƀa. Ɗú watuk ƀan kiyówí'
yahhúu ga yëgísii ɗú yëgís ga ngëmiiɗa.
18 Wayee namat ki'aaw fíkíi ga kikijofkii Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruu ee en Músalkaatiigaruu teeƀpúuɗa, ee ɗú
wëñiri ki'ínoh. Ndam aawat gari wati, bi taa'. Aameen!

Këyítfii
Saŋ
ɗeƀ kibínɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Saŋ ɗeƀ kibín. Saŋ yiima laakin këyít filiis faa ya bídee, ya ƀéestí'ta ga ɗuuygaanaa daa kipeskaa Yéesu madee ga ëldúnaɗa. Fa wo'u: «Hewhewii winéwí'wii Saŋ bínɗa». Tíkka ga, ya bínnda këyít kanak ciliis.

Waama laakee ƀuwaa wo'ee ƀuwaa saboh, an Yéesu Kiristaa yii tum hafci ƀo' hayya ëldúnaɗa enndii kowu Kooh. Ɓa wo'ee ƀuwaa ƀan an ƀaa en ƀéeƀ mínin kitum iñaa neƀpi, Kooh abohoori ka. Iñaama tah Saŋ bínnda kerceencaa këyít kiwo'ƀa ƀaa en Yéesu kayoh-kayohɗa. Ya wo''aƀa ƀan iñaa aaw ga kipeskaa leehooɗa, na daa ƀo' jom kitum bi ya mín kilaas gakaɗa: ƀéeƀ ƀaa gëm ga Yéesu Kiristaanaa hay gaka kilaas.

Ya tíkka ga an ƀuwaa enat wíinoo na Kooh ya na Yéesu Kowukiigari; ƀa waa' Kooh, ƀa waa' ƀimooroomƀa ƀéeƀƀa. Binaa ƀa tum iñaamanaa, wóorin an ƀa hay kilaas kipeskaa leehooɗa.

Këyítfii Saŋ ɗeƀ kibínɗa tíidoh anee:

1 - Wo'eenii Kooh onohi kipesɗa (*1: 1-4*)
2 - Kooh lee'laat kesi (*1: 5–2: 6*)
3 - Iñii nakohu kitumɗa (*2: 7-17*)
4 - Buwii sagoh na Kiristaaniiɗa (*2: 18-29*)
5 - Ɓuwii enu ƀitowu Koohɗa (*3: 1-10*)
6 - Waarohat ga díkaantiruu (*3: 11–4: 21*)
7 - Kigëm ga Yéesu haydohi kiwaaroh (*5: 1-21*)

Wo'eenii Kooh onohi kipesɗa

1 Ɓii iñii mi bínndúu yii wo' ga loociɗa, enin lak ëldúna sakussii duum. Ɓiima nak, ɗí kelohinndi ya wo', ɗí hotinndi na hassíi, ɗí malaksukohinndi dijófí', ɗí le'in yahhíi gari. Ya yërí en wo'eenii Kooh onohi kipesɗa.

2 Kipeskii teewukohin, ɗí hotinka eeërí ɗí seedi'. Ɗí yéegallúu kipeskii leehoo taa'ɗa, kii enee kumëeñí' ga yahaa Kooh Paamudii ee ka teewukohin garíiɗa.

3 Iñii ɗí hotin ee ɗí kelohinɗa, yërí ɗí yéegallúu ɗú ƀan, doonaa, ɗú naríi, ɗu en wíinoo, ee ɗu ƀéeƀpuu ɗu bok ki'en wíinoo na Kooh Paamudii, ya na Yéesu Kiristaa, Kowukiigari.

4 Ɗí ƀii bínndúu iñcuma doonaa ɗu ƀéeƀpuu keeñnjuu soos bi mat.

Kooh lee'laat kesi

5 Iñii ɗí keloh ga Yéesu Kiristaa ee ɗí yéegallúuɗa yërí en
an: Kooh, lee'laat kesi, laakoo dara iñaa ñúus gari.
6 Binaa ɗu wo' an ɗu enin wíinoo na Kooh ee ɗu tíidi
ga ñúusiinaa, lak ɗu wo''ii kayoh ee ɗu taabukkii waasii
kayohfii.
7 Wayee binaa ɗu tíin ga lee'laatii fodii dii Kooh ga
kihafci ya yii ga lee'laatiiɗanaa, lak ɗu enin wíinoo, ee ñífii
Yéesu, Kowukiigari aamukɗa, hayyuu kisétí' ga baakaaraa
en ɓéeɓ.
8 Binaa ɗu wo' an ɗu laakoo baakaaraa, lak ɗu ɗúk haffuu
ee kayohfii gaa garuu.
9 Wayee binaa ɗu took an ɗu laakin baakaaraa, Kooh
hayyuu kibayal, ya seti'tuu ga tóoh iñaa ɗu tum ee júßpii,
ndaga ya júwin ee iñaa ya wo' tóoh ya tummbi.
10 Binaa ɗu wo' an ɗu mosoo kitum baakaaraa, ɗu tíkin
Kooh ɓaa wo'oo kayoh ee wo'eeniigari gaa garuu.

2

Kiristaanii yërí amɗohiruu

1 Oomaaciigoo, mi bínndúu iñcii cii doonaa ɗú tumoo
baakaa'. Wayee laak garuu yaa tum baakaaraa, ínohat an
ɗu laakin ɓaa wo'ɗannduu ga fíkíi Paamudii; Yéesu Kiristaa
yërí, ee ya júwin.
2 En ki'enaa, ya ga kihafci yërí eroh kumuunkaagari
sarah, doonaa baakaa'ciigaruu bayalu. Ee sah, eemmbii ga
baakaa'ciiruu doŋ, wayee bi ga cii ɓu-ëldúna ɓéeɓca.
3 Iñii teewannduu nak an ɗu ínohin Kiristaaɗa, wërí en
kitum iñcii ya nakohɗa.
4 Kon binaa ɓo' wo' an: «Mi ínohin Kiristaa» ee ya
tumoo iñcii Kiristaa nakoh kitumɗanaa, ɓaama wo' saboh
ee kayoh gaa gari.
5 Wayee ɓaa tumi iñaa Kiristaa nakoh kayoh-kayohɗa,
ɓaama teewohin kiwaa'-Kooh kimëtí sëk ga keeñci. Fo-
daama kon ɗu mín ki'ínoh an ɗu bok nari ki'en wíinoo.
6 Baa wo' an ya bokin ki'en wíinoo na Kiristaanaa, ya
jomin kidëk kitíin ga kotcaa Kiristaanii.

Iñii nakohu kitumɗa

7 Iñii mi bínndúu yii enndii enaama yi'as yaa nakohu
kitum. En ki'enaa, wa en iñaa maañin kinakohu kitum ee
ɗú laasee ga, ga dalaaraa. Ee iñaama Kooh nakohee kitum
kumëeñí'ɗa, wërí en wo'eenii ɗú maañ kikelohɗa.
8 Hoonohhii wa enin enaama wi'as, waa mi bínndúu.
Wa enee kayoh ga kipeskaa Yéesu ee wa enin kayoh ga
kipeskiigarúu. En ki'enaa, ñúusii wii yah ee lee'laatii
wukayohwii wii melic haat.

9 Ɓaa wo' an ya yii ga lee'laatii ee ya waa'tii kihot ga
mooroomci kerceen, ya lís ga ñúus.
10 Ɓéeɓ ɓaa waarin mooroomci, dëk ga lee'laat. Ee waa
ya yii ga lee'laatii, laakoo dara iñaa ɓúukanndi.
11 Wayee ɓaa waa'tii kihot ga mooroomci, ya ga ñúus.
Ya tíin ga ñúus ee ya ínohoo daa ya yahɗa, ndaga ñúusaa
kúnin hascaagari.
12 Ɗú oomaaciigoo, mi bínndúu an, kooroh ga teekii Yéesu
Kiristaa, Kooh bayalinndúu baakaa'ciigarúu.
13 Ɗú paamuncum, mi bínndúu an,, ɗú ínohin ɓaa enee
ga, aboh ga dalaaraa bi ga watiɗa. Ɗú wahambaanicum, mi
bínndúu an, ɗú ɓúukin Seytaani.
14 Mi bídinndúu, ɗú oomaaciigoo: ɗú ínohin Kooh
Paamudii. Mi bídinndúu, ɗú paamuncii: ɗú ínohin ɓaa
enee ga, aboh ga dalaaraa bi ga watiɗa. Mi bídinndúu, ɗú
wahambaanicii: ɗú yëgísin, wo'eenii Kooh wii dëkka ga
keeñciigarúu ee ɗú ɓúukin Seytaani.
15 Kaa keeñukat ëldúna ee kaa keeñukat ɓan iñcii
en gaɗa. Ɓaa keeñuk ëldúna, mínoo kikeeñuk Kooh,
Paamudii.
16 En ki'enaa, iñcii ga ëldúnaɗa: ennda neɓlaat-kumuun,
kiɗíibuk kilaak ɓéeɓ iñaa fu hot, na kiyak-yakɗuk ndaga
alal. Iñcuma meyohhii ga Kooh, Paamudii, wayee ca meyoh
ëldúna.
17 Ee ínohat an ëldúna na ɓéeɓ iñcii ɓuwii ɗíibuki kilaak
gaɗa, hay kipaaf, wayee ɓaa tumi iñcii Kooh waa'ɗa, hay
kipes bi taa'.

Ɓuwii sagoh na Kiristaaniiɗa

18 Oomaaciigoo, wahtii mëeñjohɗa le'in. Ɗú kelohin
an ɓaa heñoh Kiristaaniiɗa hay kihay. Ee diima deŋ ɓo'
ɓiyewin, ɓaa en na kiheñoh Kiristaanii, hayuunun. Kon ɗu
ínohin an ɗu ɓii ga bescii mëeñjohɗa.
19 Ɓuwiima nak heñoh Kiristaaniiɗa meyohu ga
ɗuuycuu, Wayee ɓa bokéeríi garuu. Ɓa bokee garuunaa,
eneenaa ɓa tesan naruu. Wayee ɓa foñinnduu doonaa ɓa
hotuk faŋ an ɓéeɓɓa ɓa bokéeríi garuu.
20 Ɗú nak, ɓii yisela'í'yii sorinndúu heliigari. Ee fodaama
ɗú ɓéeɓpúu ɗú ínohin kayohfii.
21 Mi bínndúunaa enndii an ɗú ínohoo kayohfii. En
ki'enaa, ɗú ínohinfa, ee ɓan ɗú ínohin an saboh meyohoo
ga kayoh.
22 Kon ɓii yiida en yii wo'oo kayohɗa? Ɓaa wedi' an
Yéesu yërí en Kiristaaniiɗa, yërí. En ki'enaa, ɓaama yërí
en ɓaa heñoh Kiristaaniiɗa ee yërí saŋ kitook Paamudii na
Kowukii.

23 Ɓéeɓ ɓaa saŋ an Yéesu yërí en Kowukii Koohaa, mínoo
kilaak Kooh fodii paamun. Ee ɓaa took an Yéesu yërí en
Kowukii Koohaa, laakin Kooh fodii Paamun.
24 Ɗú nak, iñaa ɗú jëgí'see kuɗewaa ga dalaaraa, ɗú
te''ariɗa, dëkat ga keeñciigarúu. Iñaa ɗú jëgí'see kuɗewaa
ga dalaaraaɗa binaa dëk ga keeñciigarúunaa, ɗú hay kidëk
ki'en wíinoo na Kowukii na Paamudii ɓan.
25 Ee iñii yii yërí Kiristaanii dígeeruu. Ya dígeeruu
kipeskaa leehoo taa'ɗa.
26 Kon iñuma yërí mi waareerúu kibín, aaw ga loo
ɓuwum hellúu kimúuyi'ɗa.
27 Ɗú nak, Kiristaanii sorin heliigari garúu. Ee waa
Heliigari wii dëkka ga ɗuuycúu, ɗú soolukissii ɓo' yiliis
jëgí'túu. En ki'enaa, Helii yisela'í'yii ya so' garúuɗa,
jëgírinndúu iñaa en ɓéeɓ ee iñii ya jëgí'túuɗa kayoh,
enndii saboh.Ërí tah, taabukat iñii Helii yisela'í'yii
jëgírohɗa ee ɗú dëk ki'en wíinoo na Kiristaanii.
28 Kon nak oomaaciigoo, dëkat ki'en wíinoo na Kiristaanii,
en ɗanaa, binaa ya haysisaa, helluu mín kidal ee ɗu kaci'oo
bi ɗu híil ga fíkíici.
29 Waa ɗú ínohin an Kiristaanii júwin, kon tookat an ɓaa
tumin iñaa júwin tóoh kowu Kooh.

3

Ɓuwii enu ɓitowu Koohɗa

1 Kon malkat ga dii Paamudii hínnduu kiwaa'ɗa bi ya wo'
an ɗu ɓitowuciɗa. Ee sah ɗu ɓitowuci. Iñii tah ɓu-ëldúna
ínohsooruuɗa wërí en ga dii ɓa ínohoo Paamudiiɗa.
2 Mbokciigoo mi keeñukinɗa, diima deŋ ɗu ɓitowu Kooh
ee daa ɗu yah kimanɗa teewohussii bi lee' duum. Ɗu
ínohin nak an binaa Kiristaanii teewukohis garuunaa, ɗu
madan nari ee ɗu hotanndi ga daa ya man deŋɗa.
3 Ɓéeɓ ɓaa laak yaakaaraama ga Kiristaaniinaa, hay
kisétí' hafci fodaa daa ya ga kihafci, ya setinɗa.
4 Ɓéeɓ ɓaa dëk ga kitum baakaa', lak ya ɗeegin Waas-
Kooh, ndaga baakaa' wërí en kiɗeeŋ Waas-Kooh.
5 Ɗú ínohin an Yéesu Kiristaa hayin ëldúna kinís
baakaa'cii ga ɓuwii ee ya ga kihafci ya laakoo baakaa'.
6 Ɓaa en nari wíinoonaa dëkoo ga kitum baakaa'. Ɓaa
dëk ga kitum baakaa' nak hottii Yéesu Kiristaa ee mossiiri
ki'ínoh.
7 Oomaaciigoo, ken hanattúu kiɗúk. Ɓaa dëk ga kitum
yijúwí', júwin fodii dii Yéesu Kiristaa júɓɗa.
8 Ɓaa dëk ga kitum baakaa' nak, yuu Seytaani. En
ki'enaa, Seytaani, ga dalaaraa bi ga wati, dëk ga kitum

baakaa'. Iñaama tah Kowukii Kooh hayin ëldúna kiɗúbí' iñcii Seytaani lëgëyɗa.
9 Ɓéeɓ ɓaa en kowu Kooh, dëkoo ga kitum baakaa', ndaga iñaa Kooh sok gariɗa wërí paal gari. Ya mínoo kidëk ga kitum baakaa', ndaga ya kowu Kooh.
10 Ɓo' ínohsohan towutii Kooh na towutii Seytaani ga iñii yii: ɓaa tumoo iñaa júwin ee waa'tii mooroomci kerceen enndii yuu Kooh.

Waarohat ga díkaantiruu

11 En ki'enaa, aboh ga dalaaraa bi wati, wo'eeniiwii wërí ɗú wo'u: Ɗu waarohat ga díkaantiruu.
12 Ɗu hanat kiman na Kayeeŋ. Ya taabee na Seytaani bi faf ya appa këmëeŋkíci. Ya ga kihafci tumeencaagari enee cibóní', ee caa këmëeŋkíci enee cijúwí'. Kërí tah ya appari.
13 Ɗú mbok-kerceencii, binaa ɓu-ëldúna sagussúunaa, iñaama hanattúu kijaahal.
14 Ɗu ínohin an ɗu múcin ga kikaan, ɗu laasin ga kipeskaa leehoo taa'ɗa. Ɗu ínohin gaka, waa ɗu waarin ɓimooroommbúu. Ɓaa waa'tii mooroomci, lís ga kikaankaa bi wati.
15 Ɓéeɓ ɓaa saŋ mooroomci kerceenaa lak ya apoh-ɓo'. Ɗú ínohin an apoh-ɓo', kipeskaa leehoo taa'ɗa dëkkii gari.
16 Ɗú ínohsohan kiwaaroh ga iñii yii: Kiristaa erohha kipeskaagari ndaga ɗu. Kon ɗu ɓan, ɗu jomin ki'eroh kipeskiigaruu ndaga ɓimooroommbuu.
17 Binaa ɓo' yaa laakin alal dii ga ëldúna, ya hot mooroomci kerceen yaa laakoo ee soolukin dímal, ya tëc keeñci ga ɓaamanaa, kon kiwaarohkaa Kooh nakohɗa ka hanoh gada ga keeñci?
18 Oomaaciigoo, kiwaarohkiigaruu hanat ki'eem ga wo'een doŋ, ga túuwtii, wayee ka enat kayoh-kayohɗa taam na kitum.

Kowu Kooh niikoo

19 Iñii yii yërí onannduu ki'ínoh an ɗu ɓii ga kayohfii ee fodaama helluu hay kidal ga fíkíi Kooh.
20 Luu enee an helluu yabinnduu ga yen, ɗu míninwa kidëlí ga Kooh, ya yii ya mín helluu fúuf ee ya ínohin tóohɗa.
21 Kon ɗú ɓii mi keeñukinɗa, binaa helluu yammbiiruu ga daranaa, ínohat an helluu hay kidal ga fíkíi Kooh.
22 Ee iñaa ɗu kíimmbi tóoh, ɗu hayyi kilaas, ndaga ɗu ɓii taabuk iñcii ya nakohɗa, ee ɗu ɓii tum iñcii ya waa'ɗa.
23 Iñii yii yërí ya nakoh kitum: ɗu gëmat ga teekii Yéesu Kiristaa, Kowukiigari ee ɗu waaroh ga díkaantiruu fodaa ya nakkuukaɗa.

24 Ɓaa taabuk iñcuma Kooh nakoh kitumɗanaa, ya en
wíinoo na Kooh ee Kooh dëk gari. Ee Helii yisela'í'yii ya
onnduuɗa hayyuu ki'on ki'ínoh an ya yii dëkka garuu.

4

Ki'ínohsoh Helii Kooh, wa, na helii Seytaani

1 Ɗú mbokciigoo mi keeñukɗa, kaa gaawat kigëm ɓéeɓ
ɓaa wo''úu an ya taam na Helii yisela'í'yii, wayee malak-
sukohatɓa hen paay bi ɗú ínoh ati helaa ɓa ɓayɗa meyoh ga
Kooh ati na. Mi wo''úu iñuma ndaga laakin ɓiɓo' ɓiyewin,
ɓa tík hafɓa ɓisëldíiga-Kooh, ee enndii kayoh. Ɓa ɓii
tasaarukohha ga ëldúna.

2 Ɗú ínohsohan ɓaa taam na Helii Kooh ga iñii yii:
ɓaa wo' faŋ an Yéesu Kiristaa hayin ëldúna ga faan ɓo'-
súusúusaa, ɓaama taam na Helii Kooh.

3 Wayee ɓéeɓ ɓaa tookkii an Yéesu hayin ëldúna ga faan
ɓo'-súusúusaa, yaama ɓo' taammbii na Helii Kooh, ya taam
na helaa meyoh ga bii heñoh Kiristaaniiɗa. Ɗú keloheera
an ya hay kihay ëldúnaɗa, ee sah (mi wo''úu man) ya hayin
kumëeñí'.

4 Kon nak, ɗú oomaaciigoo, ɗú ɓuu Kooh ee ɗú ɓúukin
ɓuwaama tík hafɓa ɓisëldíiga-Kooh ee lak sabohɗa, ndaga
Helii taam narúuɗa wërí wëñ dooli wii taam na ɓuwii enu
ɓu-ëldúnaɗa.

5 Ɓuwaama tíku hafɓa ɓisëldíiga-Koohɗa, ɓa bok ga
ëldúna kërí tah ɓa wo'i wo'een ëldúna ee ɓu-ëldúna
súkúrukiɓa.

6 Ɗu nak, ɗu ɓuu Kooh. Ɓaa ínohin Kooh súkúrukinnduu,
wayee ɓaa enndii yuu Kooh súkúrukooruu. Fodaama, ɓaa
taam na Helii yukayohyii meyoh ga Koohɗa na ɓaa taam na
helii ɗúki ɓuwiiɗa, ɗu ínohsohanɓa ga iñaama.

Kooh líif na kiwaaroh

7 Mbokciigoo mi keeñukɗa, ɗu waarohat ga díkaantiruu
ndaga kiwaaroh meyoh ga Kooh, ee ɓéeɓ ɓaa waarin
mooroomci, límuk ga Kooh ee ya ínohin Kooh ɓan.

8 Ɓaa waa'tii mooroomci nak, ya ínohoo Kooh ndaga Kooh
líif na kiwaaroh.

9 Kooh teeɓpuu an ya waarinnduu ga iñii yii: ya wosin
Kowukiigari ya laak doŋɗa ëldúna, doonaa ka onnduu
kipes.

10 Kon, kiwaaroh kayoh-kayohɗa kërí en ya? Enndii an
ɗu ɓërí waa' Kooh, wayee nam ki'en an Kooh yërí waa'tuu,
ya wossa kowukaagari ëldúna, ka erohha kumuunkaagari,
ka ennda sarahaa tumsi kibayaluk baakaa'ɗa, doonaa ka
kinís baakaa'cumgaruu.

11 Mbokciigoo mi keeñukɗa, en lak Kooh ga kihafci
yërí waa'tuu fodaamanaa, ɗu ga kihaffuu ɓan, ɗu jomin
kiwaaroh ga díkaantiruu.
12 Kooh nak, ken mosoori kihot. Wayee binaa ɗu
waaroh ga díkaantiruunaa, ya hay kidëk ga ɗuuycuu ee
kiwaarohkaa meyoh gariɗa hay kimat ga keeñciigaruu.
13 Iñii onannduu ki'ínoh an ɗu enin nari wíinoo ee ya
enin naruu wíinooɗa wërí en an ya oninnduu Heliigari
yisela'í'yii.
14 Ɗí nak, ɗí hotin ee ɗí ɓii seedi' an Kooh Paamudii wosin
Kowukiigari ëldúna ka músal ɓu-ëldúna.
15 Ɓéeɓ ɓaa took kiwo' faŋ an Yéesu yërí en Kowukii
Koohaa, Kooh dëkin gari ee ya enin wíinoo na Kooh.
16 Ɗu ga kihaffuu, ɗu ínohin dii Kooh hínnduu kiwaa'ɗa,
ee ɗu gëminka. Ɓéeɓ ɓaa dëk ga kiwaa' mooroomcinaa, ya
enin wíinoo na Kooh ee Kooh enin wíinoo nari ɓan.
17 Ɗu ínohsohan an kiwaaroh matin ga keeñciigaruu ga
iñii yii: ɗu mëdí' kipeskiigaruu na kaa Yéesu. Fodaama
helluu hay kidal ga bëríinaa Kooh yah ki'atti' ɓu-ëldúnaɗa.
18 Kiwaaroh, kiniik gaa ga ɗuuygaa, ee ka mat ga
ɗuuycuunaa ka kaal kiniik garuu. En ki'enaa, ɓo' niik
yenaa lak helci ka' ga doo'caa sekkiɗa. Kon ɓo' niikaa lak
kiwaaroh mattii ga kipeskaagari.
19 Kooh ga kihafci yërí ɗeɓpuu kiwaa', kërí tah ɗu
waarinndi, ya na ɓuwii enu ɓuuciɗa.
20 Binaa ɓo' wo' an: «Mi waarin Kooh», ee lak ya waa'tii
kihot ga mooroomci kerceenaa, ya wo''ii kayoh. En ki'enaa,
ɓaa waa'tii mooroomci, yii ya hotɗa, mínan na kiwaa'
Koohyii ya hottiiɗa?
21 Kiristaanii ga kihafci nakkuu iñii yii: «Ɓaa fu waarin
Koohaa, waaraa mooroomfu ɓan.»

5

Kigëm ga Yéesu haydohi kiwaaroh

1 Ɓéeɓ ɓaa fu gëm an Yéesu yërí en Kiristaaniinaa, fu
kowu Kooh. Ee ɓaa fu waa' Paamun ɓéeɓ, fu waa' towutaa
límukoh gariɗa ɓan.
2 Binaa ɗu waa' Kooh, ɗu taabuk iñcii ya nakoh ki-
tumɗanaa, iñaama hayyuu kitah ki'ínoh an ɗu waarin
towutiigari tíinootii ɓan.
3 Kiwaa' Kooh nak, kërí en kitaabuk iñii ya nakoh
kitumɗa. Ee iñcuma ya nakohɗa, ca ɓítoo ga ɗookkuu.
4 En ki'enaa, towutii Kooh laakuunun ndam ga ɗook
ëldúna. Kigëm ga Yéesu kërí onnduu kilaak ndamaama ga
ëldúna.

5 Kon ɓii yiida mín kilaak ndam ga ɗook ëldúna? Hanaa
ɓaa gëm an Yéesu yërí en Kowukii Kooh.

Iñcii teewoh an Yéesu Kowu Koohɗa

6 Yéesu Kiristaa hayin ëldúna, ya koorohin ga kibëtísi'u
ga músú, ee ya aamin ñífaagari ga wii ya kaanɗa. Enndii
músú doŋ wayee ga músú na ñíf. Helii yisela'í'yii seedi'in
an iñaama kayoh ndaga Helii teewohi kayoh rek.
7 En ki'enaa, ya laakin seedi ɓaahay:
8 Helii yisela'í'yii, músúmaa, na ñífaa. Ee ɓa ɓaahay, ɓa
júwohin ga iñaama.
9 Binaa ɓiɓo' seedi' yenaa, ɗu tookin iñaa ɓa wo'ɗa.
Seedi'aa Kooh nak wërí wëñ kiɓít ee iñaa ya seedi'
yaamaɗa, ya ëewdohwa ga Kowukaagari.
10 Fodaama, ɓaa gëm ga Kowukii Kooh ɓayin seedaama
ga keeñaagari, wayee ɓaa gëmmbii Kooh, ya tíkinndi
ɓaa wo'oo kayoh, waa ya gëmmbii iñii Kooh seedi' ga
Kowukiigariɗa.
11 Iñii yii yërí en iñii Kooh seedi'ɗa: Ya oninnduu
kipeskaa leehoo taa', ee kooroh ga Kowukiigari, ɗu laassa
ga kipeskiima.
12 Ɓéeɓ ɓaa enin wíiinoo na Kowukii Kooh, laasin ga
kipeskii, ee ɓaa enndii wíinoo na Kowukii Kooh, laassii
gaka.

Iñii onohi kipeskaa leehoo taa'ɗa

13 Mi bínndúu iñcuma tóohca ɗú ɓii ɗú gëmin ga teekii
Kowukii Koohɗa, doonaa ɗú ínoh an ɗú laasin ga kipeskaa
leehoo taa'ɗa.
14 Helluu nak dalin ga fíkíi Kooh ga iñii yii: binaa
ɗu kíimmbi yen ee taam ga iñaa ya waa'ɗanaa, ya hay
kisúkúruk iñaa ɗu kíimmbiɗa.
15 Ee waa ɗu ínohin an ya súkúrukinnduu, ga iñaa ɗu
mínndi kikíim ɓéeɓ, ɗu ínohat ɓan an ɗu laasin ga iñaa
ɗu kíimmbiɗa.
16 Binaa ɓo' hot mbokci kerceen, yaa tum baakaa', waa
ëewdohoori ga kikaan ya hëgískoh na Kooh bi taaraa, ya
kíimɗatti Kooh. Fodaama, Kooh hay ki'on ɓaa yaama kipes.
Iñii mi wo'ɗa eem ga ɓuwaa tumsi baakaa'caa ëewdohooɓa
ga kikaanɗa. En ki'enaa, laakin baakaa' waa ëewdohi ɓo'
ga kikaan bi taa', wayee nak enndii baakaaraa manɗa tah
mi nakkúu kikíim Kooh.
17 Iñcii cibóní'cii ɗu tumiɗa tóohca iñcii baakaa' ga fíkíi
Kooh. Wayee nak, enndii an baakaa'cii tóoh ëewdohi ɓo'
ga kikaan bi taa'.

18 Ɗu ínohin an ƀaa en kowu Kooh dëkoo ga kitum
baakaa'. En ki'enaa, Kowukii Kooh kërí watukiri ee sépí'í'-
ga-nofii mínoo yen gari.
19 Ɗu ínohin an ɗu ƀuu Kooh, ee ɗu ínohin an sépí'í'-ga-
nofii tíkin yah ga ɗook ëldúna tóoh.
20 Ɗu ínohin an Kowukii Kooh hayin ëldúna ee ya
oninnduu hel ki'ínohsoh Koohyii yukayohyii. Ɗu enin
wíinoo na Koohyii yukayohyii ndaga dii ɗu enin wíinoo na
Yéesu Kiristaa, Kowukiigari. Ya yërí en Koohyii yukayohyii,
yërí en kipeskii leehoo taa'ɗa.
21 Kon oomaaciigoo, watukat haffúu ga kijaamuk iñcaa
enndii Kooh.

Këyítfii fukanakfii
Saŋ
bínɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fukanakfii Saŋ bínɗa fërí fii. Ya bínfa ɓuwaa ya teek fodii «ɓeti na towutaagari». Ɓuwaama mínin ki'en ɓiɓo' ɓaa ya ɗaak teekcaagaɓa. Mínin ki'en ɓan wo'een waa mandarga «Jaangaa na ɓuwaa bok gaɗa».

Ya wo''aɓa daa kerceencaa jom kiwaarohɗa, ya nakkaɓa ki'am bi yëgís ga ngëmaa na ɓan kiwatuk ɓuwaa en na kijëgíroh iñaa taabohhii na Hewhewii winéwí'wii.

Këyítfii fukanakfii Saŋ bínɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1-3*)
2 - Kayohfii na kiwaaroh yaa en ɓéeɓ na mooroomci (*4-11*)
3 - Taŋkoh (*12-13*)

Këñɗoh

1 Ɓii mi, yaakii ga jaangiiɗa, ee mi bínndaa këyítfii fii, fu ɓetifii* Kooh tanuk, yíppafaɗa, fu na towutumgaraa mi keeñuk kayoh-kayohɗa. Enndii mi haŋngoo doŋ mi waa'túu, wayee ɓan ɓéeɓ ɓuwii ínoh kayohfiiɗa waaruu-nunndúu.

2 Ɗí keeñukinndúu ndaga kayohfii dëk ga keeñciigaruu ee fa yah naruu ki'en bi taa'ɗa.

3 Kooh, Paamudii na Yéesu Kiristaa Kowukii Paamudii, ɓa barkeelattuu, ɓa yërëmmbuu, ɓa yóoskí' jam garuu, fodaama ɗu pes ga kayoh na kiwaaroh.

Iñii nakohu kitumɗa

4 Ga wii mi hot an ga towutumgaraa laakin taa taabuk kayohfii, fodii dii Paamudii nakkuukaɗa, keeñnjoo soossa ga lool.

5 Diima nak, fu ɓetifii, mi dígallaa iñii yii: ɗu waarohat ga díkaantiruu. En ki'enaa, iñii mi dígallaa yii enndii enaama yi'as yaa nakohu, wayee en enaama ya ɗu laasee ga dalaaraa.

6 Kiwaarohërí en kipes ga iñaa Kooh nakoh. Ee iñii ya nakkúu, aboh ga dalaaraaɗa, wërí en ɗú dëk ga kiwaaroh ga díkaantirúu.

7 Mi wo''úu iñuma, ndaga ɓo' ɓiyewin tasaarukohuunun ga ëldúna, ee ɓa ɓii ɗúk ɓuwii, ɓa sagin kitook an Yéesu

---

* **1:1 1: 1** Ɓetifaa wo'u faama mín ki'en jaangaa ee towutaa en kerceencaa enu daamaɗa

Kiristaa hayin ëldúna kayoh-kayohɗa ga faan ɓo'-súusúus.
Ɓaa manɗa, yërí en ɗúkoh-ɓo'ii, yii heñoh Kiristaaniiɗa.
8 Kon watukat haffúu dijófí', en ɗanaa ɗú ñakoo neehalaa
ɗú jom kilaas ga lëgëyiigaruu, wayee ɗú laas neehal
wimëtí'.
9 Ínohat nak an, ɓéeɓ ɓaa eemmbii ga iñii Kiristaanii
jëgírohɗa, ya ɓaat yen ganaa, ɓaama laakkii Kooh. Wayee
nak ɓéeɓ ɓaa taabuk iñii Kiristaanii jëgírohɗa, laakin
Paamudii, laakin ɓan Kowukii.
10 Binaa ɓo' hay garúu ee haydohi'túu jëgíroh wiliisaa,
kaa tookatti ga kaanndúu, ee sah, kaa këñɗohat nari.
11 En ki'enaa, ɓaa fu këñɗoh nari ɓéeɓ, fu amɗohinndi
ga tumeencaagari cibóní'caa.

Taŋkoh

12 En ki'enaa, mi yewinin iñcaa mi waa'túu kiwo', wayee
mi waaréeríica kibín ga këyít fodii dii. Mi yaakaarin kihay
kaanndúu, mi yuŋ kisaawal narúu, mi na kihaffoo, en
ɗanaa ɗu ɓéeɓpuu, keeñnjuu soos seɓ.
13 Mbokiigaraa en dii Kooh tanukɗa, towutiigari tii
këñí'taa ga.

Këyítfii fukaahayfii
Saŋ
bínɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí en fukaahayfii Saŋ bínɗa. Ya bínfa kerceen yaa teeku Gayus. Laakee ɓiɓo' ɓaa Saŋ wosee ga gohcaa kijangat ɓuwaa loo Yéesu Kiristaa. Wayee, ga wa ɓa le' teeraa Gayus dëkohɗa, laakka ɓo' daama yaa teeku Yoteref, ya saŋnga kitook ɓuwaa Saŋ woseeɗa ga kaanci. Kerceencaa dëlí' ɓuwaamaɗa ya kaallaɓa jaangaa. Iñaama tah Saŋ bínnda Gayus kidaassi ya am bi yëgís ɓuwaa Kooh hay daama kijangat Hewhewii winéwí'wiiɗa ya dëlí'ɓa bi jof. Iñaama yërí mandarga kibokohkaa ɓuwaa enu wíinoo na Yéesu Kiristaaɗa.

Këyítfii fii Saŋ bínɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1-4*)
2 - Kerceen jom ki'amɗoh mooroomci hen (*5-12*)
3 - Taŋkoh (*13-15*)

Këñɗoh

1 Ɓii mi, yaakii ga jaangiiɗa, ee mi bínndaa këyítfii fii, fiiliiroo Gayus. Mi keeñukinndaa kayoh-kayohɗa.
2 Fiilii, mi yii kíim Kooh ya onndaa ki'aaw fíkíi ga tóoh, ee faanfu soos fodii dii helumgaraa en wecenɗa.
3 Laakin mbok-kerceencaa haysee duma, ɓa hayin dii ee ɓa seedi'in kayohfii fu enukohɗa, an fu yum taabuk kayohfii dijófí' ee fu dëk ga. En ki'enaa, keeñnjoo soossa ga seɓ.
4 Mi keloh an oomaaciigoo taabu ga kayohfiinaa, laakkii iñaa hínndoo ɗa kisoos ga keeñ.

Kijúɓkii Gayus

5 Fiilii, fu taam na ngëm ga dii fu tookin kison ga mbok-kerceencii, luu enee sah an ɓa ɓisagac.
6 Ɓuwaa fu dímaleeɗa, ɓa seedi'in kijofkiigaraa ga fíkíi ɓéeɓ mbok-kerceencii enu diiɗa. Jofin, fu amɗohi ɓuwaa manɗa, bi ɓa mín kiɗíidoh ɓaawaagaɓa fodaa daa Kooh waarohkaɗa.
7 En ki'enaa, kiyéegaloh teekii Kiristaanii tahɓa kikoluk ee ɓa tookkii kite' dara iñaa meyoh ga ɓuwii enussii kerceenɗa.
8 Kon ɗu jomin kidímal ɓuwaama, en ɗanaa, ɗu ek yah-huu ga lëgëyaa ɓa en na kitum en kiyéegaloh kayohfiiɗa.

Kibonkaa Yoteref na kijofkaa Dímitiriyus enukoheeɗa

9 Mi bídin mbok-kerceencum enu dumaɗa këyít, wayee
Yoteref na kihafci tookkii iñaa ɗí wo'ɗa. Ya waa' rek
kikuliyuk ga iñaa en tóoh.
10 Kon, binaa mi hay dumanaa, mi hay kiwo' ga fíkíi
ɓéeɓ iñcum ya tumiɗa: ya pokɗinndíi wo'ee cibóní'. Ee
ya eemmbii ga iñaama: binaa laak mbok-kerceencaa hayu
daamanaa, ya saŋɓa ki'ek kaanci. Ee ɓaatta ga, ɓuwaa
tookɓa ki'ek ga kaancaagaɓaɗa, ya hoonohɓaka ee ɓa sagaa
ya kaalɓa ɓan jaangaa.
11 Fiilii, kaa taabuk yibóní', taabukaa yijófí'. Ɓaa tumi
iñaa jofin yuu Kooh, ee ɓaa tumi yibóní' ínohoo dara ga
Kooh.
12 Dímitiriyus nak, ɓéeɓ ɓuwii wo' yijófí' gari, ee kayohfii
sah ya taabukɗa seedi'inndika. Ɗí ɓan, ɗí seedi'in iñaama
gari, ee fu ínohin an iñii ɗí seedi'ɗa kayoh.

Taŋkoh

13 Mi yewinin iñcaa mi waa'taa kiwo', wayee mi waa'tiica
kibín ga këyít fodii dii.
14 Mi yaakaarinndaa kihot ga iñaa maañoo, ɗu yuŋ
kisaawal ɗu ɓanak. [
15 Kon jam taabat naraa. Ɓéeɓ fiiliimuncii en diiɗa ɓii
këñí'taa ga. Fiiliimuncumgaríi en dumaɗa, këñíraaɓa ga,
yaa en ɓéeɓ ga teekaagari.]

Këyítfii
Yúut
bínďa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiďa

Këyítfii fii fërí Yúut bín. Ya na Saak na Yéesu ƀërí bok eewun ee Yéesu en yaakƀa. Këyítfii fii waa' kiman na këyítfaa fukanakfaa Pee' bínďa. Ɓa lebiroh rek na ƀuwaa en na kijëgíroh saboh ga leeloo yaawúu'caa na ƀuwaa enndii yaawúu'ďa. Yúut bínfa ƀéeƀ kerceencii Kooh tanukďa. Ya wo'ƀa kiwatuk ƀuwii jëgírohi sabohďa. Ɓuwaama madukeenaagaƀa teewohin an ƀa enndii ƀuu Yéesu. Ya wo''aƀa ƀan daa Kooh yah kitum ƀuwaama tumoo yijófí'ďa. Ya ebiloh kon ki'am bi yëgís ga yaakaaraa Kooh e' ƀéeƀ kooroh ga Yéesu Kiristaa na Helaa yisela'í'yaa.

Këyítfii Yúut bínďa tíidoh anee:

1 - Këñďoh (*1-2*)
2 - Iñaa sek ƀuwii jëgíroh sabohďa (*3-23*)
4 - Taŋkoh (*24-25*)

Këñďoh

1 Mi Yúut, mi súrga Yéesu Kiristaa ee mi këmëeŋkí Saak,
mi yërí bínndúu këyítfii fii ďú ƀii Kooh, Paamudii ƀay ga
hafci, ee ya keeñukinďa, ƀuwii Yéesu Kiristaa níiriďa.
2 Mi yii kíim Kooh laak yërmaandi garúu, ya onndúu
jamaagari na kiwaarohkaa meyoh gariďa, ca yewin kiyewin
rek.

Ɓuwii jëgírohi sabohďa

3 Mbok-kerceencii mi keeñukinďa, mi waareerarúu kibín
lool ga loo kimúckii ďu ƀéeƀpuu ďu bok gaďa. Mi hotta
kon an laakin solu mi bínndúu iñii yii kidaassúu, ďú aaw
kilebirohi' ngëmii Kooh tumin garúu waas kíinoo, ďú ƀii ďú
en ƀuuciďa.
4 En ki'enaa, laakin ƀiƀo' ƀaa lokuk, aasuunun ga
ďuuycúu. Ɓa waa'tii Kooh ee ƀa móoñísin Wo'eenii
yéegalohu ga loo kijofkii Koohyiigaruuďa, kiheel kimórí'
kipeskiigaƀa kibóní'kii. Ɓa taasukin fodaama Yéesu Kiris-
taa, ya yii, ya rek, ya laakkuu ee ya en Ha'mudiigaruuďa.
Atti'aa tíkuk ƀuwaamaďa bíduunun kumëeñí'.
5 Hídaa ga dii ďú ínohinka bi leehin takďa, mi wa'túu
kiníindís hen ga daa Ha'mudii tum bi ya músalla ƀéeƀ
heetaa Isarayeel ga kúlkaa Esíptiďa, tíkka ga, ya saŋku''a
ƀuwaa sagee kigëm gariďa.

6 Níindísukat ɓan malaakacaama* sagee ki'eem ga doolaa
Kooh oneeɓaɗa, ɓa foñnja daa ɓa dëkeeɗa. Kooh
ɓaŋlukinɓa na ceencaa gúroo taa', ɗaakinɓa ga ñúusaa ɓu-
baam bi ga besaa wiyaakwaa ɓa yah ki'atti'uɗa.
7 Níindísukat ɓan teeraa Sodom na waa Gomoo'✡, na
dëkcaa wíileecaɗa. Ɓa tumee fodaa malaakacaama, ɓa
enukohha ga kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ, na ɓan kitaabohkaa
keeñ na faan tookkii. Ɓa atti'ussa, ɓa tëkírussa na kiwii bi
taa', ee iñaama korin ɓaa en ɓéeɓ.
8 Ɓuwiima aasu ga ɗuuycúuɗa nak tumi fodaama deŋ.
Ɓa heeyi ëldúnaanaa ekanɓa ga kilíiwí' hafɓa ga fíkíi
Kooh. Ɓa sagin Ha'mudii kuliyuk ga kipeskaagaɓa, ɓa ɓasi
enaamacii en ga asamaan ee laakuunun ndamɗa.
9 Iñiima, Míseel ee bok ga malaakacaa kuliyukɗa sah
tummbiiri. Ga wii ya en na kinookoh na Seytaani ga loo
faraaffaa Móyíis ee ya ñarohha nariɗa, ya ga kihafci sah ya
kaañnjii Seytaani ki'atti' wala kiɓas, wayee ya eemmba ga
kiwo''i an: «Ha'mudii torohɗattaa».
10 Ɓuwiima nak, ɓa ɓasi iñaa ɓa ínohoo. Ee ga daa ɓa
ñaañoh has, fodii júu'ɗa ekɓa ga kisaŋku'.
11 Massa ɓuwaama! Ɓa taabuk kotcaa Kayee†. Ɓa múuyin
ndaga kiwaa' kopa' fodii Balam. Ɓa saŋku'in ndaga ɓa faree
ga kisaŋkaa Koree ɓëytoheeɗa.
12 En ki'enaa, binaa ɓa bok narúu kanu kiñamaa, ɓa ɓërí
yahi hídohaagarúu. Ɓa sori lookcaagaɓa ee ɓa laakoo kaci
ga, ndaga ɓa ínoh hafɓa rek. Ɓa man na húyaa towoo ee
uurisaa ye'iwa rek. Ɓa man na tediktaa límoo towu luu
enee ga wahtaagaca, ee ca ɗofukaa, man na lak ca kaanin
waas kanak.
13 Ɓa man na dúuscaa giiyaa aylukin. Ca weesi
kúuwaagaca ga tewisaa, ee kúuwaama mandarga tumeen-
caagaɓa apohin kaciɗa. Ɓa man na olcaa wesoh ga
asamaan ee Kooh faanɗinɓa ɗekat waa ɓa enohan bi taa',
ga ɗuuy ñúusaa witërúuswaa.
14 Henok, caasamunaagaruu yuyitnakanakyaa aboh ga
caasammbuu Aadamaɗa, yéegaloheera loo ɓuwiima an:
«súkúrukat, Ha'mudii yii hay, taam na ɓiɓo' ɓisela'í'
ɓijúnni júnni,
15 ki'atti' ɓéeɓ ɓuwii. Ya hay kiɓúl ɓéeɓ ɓuwii heñoh
Koohɗa, ndaga ɓéeɓ iñcii on Kooh bíiŋ ɓa tumee ga wii
ɓa heñoh Koohɗa, na ɓan ɓéeɓ wo'een-ɓaseecii ɓuwaama
laaksoo kaci wo'si aaw gariɗa.»

---

* **1:6 1: 6** Mëdírohat na 2 Pee' 2: 4. Malaakacaa wo'u ɓaama ɓéestírussii ga Këyítfaa Kooh wayee meyoh ga ɓéestí'caa kerceencaa ɓiɗewaaɓaa ✡ **1:7 1: 7** Malkat Sënees 19: 24. † **1:11 1: 11** Malkat Hewhewaa ɓéestíru ga Sënees 4: 8

16 Ɓuwiima, keeñɓa soosoo múk, ɓa dëk ga kijambatuk
ga kipesɓa. Ɓa taabuk neɓlaat-kumuunɓa, ɓa yakin kúuw
ee ɓa ndami ɓimooroomɓa ndaga kiwaa' kilaak yen gaɓa.

Kiguu'guuluk ga ngëmii

17 Ɗú ɓii mi keeñukinɗa nak, níindísukat wo'eencaa
apotaa'caa Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu yéegaleerúu
kuɗewaaɗa.
18 Man ɓa wo'eerúu an: Ga jamaanucaa mëeñjohɗa hay
kilaak ɓiɓo' ɓaa yahhúu kiyénsíruk, ɓa wedi' Kooh ee ɓa
taabuk neɓlaat-kumuunɓa.
19 Ɓa ɓaama nak, ɓa ɓërí hëgísoh kerceencii. Ɓa ɓayyii
Helii Kooh, ɓa ɓay doŋ halaat ɓo'-súusúus.
20 Ɗú ɓii mi keeñukinɗa nak, guu'guulukat ga ki'amɗoh
ga díkaantirúu bi ɗú yëgís ga ngëmii wisela'í'wii ɗú laakɗa.
Kíimat Kooh taam na doolii Helii yisela'í'yii.
21 Abat ga kiwaarohkii Kooh waa'túuɗa, ɗú seki Yéesu
Kiristaa, Ha'mudiigaruu, yii ga yërmaandaagari, onan-
ndúu kilaas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa.
22 Ɓuwii laak hel kanak ga ngëmiiɗa, laakat yërmaandi
gaɓa.
23 Somat ɓuwii mínukɗa, ɗú meydohɓa ga kiwiikaa.
Ɓuwaa ɓíinoo nak, yërëmatɓa wayee watukat ɓa ekkúu
ga baakaa'. Sagat sah kúltícaagaɓa ɓa ekukin ga faanɓa
ɗewin ga tumeencaagaɓa cimoroocaaɗa.

Kooh yërí cal kikañ

24 Kañat Koohyii mínndúu kiwatuk bi ɗú keenooɗa,
Koohyii onndúu kituuk ga fíkíi ndamiigari ee ɗú en ɓuwaa
laakoo sík ee ɗú líif na jamɗa.
25 Ɗu kañat Kooh, yii en yíinoo doŋɗa, yii músalluu,
kooroh ga Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu. Ndam, kimín,
dooli na nguu' aawat gari, ga iñaa mosee ki'en, diimaɗa, ee
bi taa', Aameen!

Iñcii Yéesu
Ínohlukoh Saŋ
ca jom kilaakɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii Saŋ ee apotaa' Yéesu Kiristaa yërí bínfa. Ya wo' an ɓéeɓ iñcii ya bín gaɗa, ya hotca na hasci, ya kelohca ɓan na nofci. Ya wo' an Helaa Kooh wërí sorukki bi ya mínnda ki'ínoh iñciima ɓéeɓca. Ya amsee hen ɓayussa Patmos, dëk waa giiyaa wíil ee hanoh kúlkaa Aasíi aasaa'-nohɗa ndaga daa ya yéegalohee Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesuɗa. Iñaama tah ya bínnda këyít, ya wosohhaca ga jaangu ciyitnakanak ga gohaa Aasíi kidaasɓa ga ngëmaa ndaga lak waama ɓa hatalsee ga kipesɓa hen. Ya wo''aɓa ki'am ngëmaagaɓa bi yëgís, ee ɓa am yaakaa' ndaga Yéesu wo' an: Ɓaa lebiroh bi mey ga na ndamaa, ya hayyi ki'on ya ñam ga towutaa kedikkaa onohi kipeskaa leehoo taa', ee ka en ga dëraa Koohɗa. Ee diimanaa Yéesu hayis, ya ɗúbí' yibóní'.

Laakin enaama cilëekí'-solu ga Këyítfii fii:

- Wii deɓɗa wërí en an: enaamacii cibóní'cii cii nguuruk ga ëldúna, ee kerceencii hay ki'enu ga mesiklaat bi ga sah ɓíinoo kumuunɓa lagu ga.
- Wukanakwii wërí en an: Yéesu yërí en Ha'mudii ee ya hay kiɓúuk ɓuwaa saŋ kitaabuk Koohɗa, ya ɗúbí' ɓéeɓ enaamacii cibóní'cii ciima.
- Wukaahaywii wërí en an: Kooh faanɗin ɓuwii gëm gariɗa neehal, wëñaa ga ɓaa kumuunɓa laŋsee ndaga kigëm gariɗa.

Kooh teeɓ Saŋ an ya hay kitúkí'i' ëldúna, ya tuukɗis wiliis wi'as, ya músal ɓuwaa kelohi'tiɗa, ya jaf Seytaani na malaakacaagari ga ɓu-baam, lëehíraa ya na Ha'mudii ɓa hay, ɓa dëk na ɓéeɓ ɓuwaa kelohi'tiɗa.

Këyítfii Ínohlukoh tíidoh anee:

1 - Saŋ këñɗohha, ya yéegalohha an ya súrga Kiristaanii (*1: 1-20*)
2 - Këyítcaa Saŋ bín teerucaa ciyitnakanakcaa (*2: 1–3: 22*)
3 - Kijaamukkaa ga asamaanɗa (*4: 1-11*)
4 - Kubaalkaa; Këyítfaa na capcaa ciyitnakanakcaaɗa (*5: 1–6: 17*)
5 - Jaamukaa ga fíkíi baŋ-buraaɗa (*7: 1-17*)
6 - Mbiiɓcaa ciyitnakanakcaa típpa (*8: 1–11: 19*)
7 - Goŋ-jësíkaa na raɓcaa ɓanakɓaa (*12: 1–13: 18*)

8 - Atti'aa Kooh atti' ƀuwiiďa; ƀuwaa laasuďa (*14: 1–15: 8*)
9 - Kaascaa tum aylukaa Kooh (*16: 1-21*)
10 - Ɓuwaa sagoh na Kooh hay kiƀúuku (*17: 1–20: 10*)
11 - Atti'aa mëeñjohďa (*20: 11-15*)
12 - Asamaan wi'as; kakay fi'as; Yéerúsaleem wi'as (*21: 1–22: 5*)
13 - Kiristaanii yii hayis (*22: 6-21*)

Dalaarii Këyítfii

1 Këyítfii fii wo' ga loo iñcii Kooh e' Yéesu Kiristaa kiteeƀ súrgacaagari, en ďanaa, ƀa ínoh iñcaa joman kilaak ga iñaa maañanndii. Fodaama, Yéesu Kiristaa wossa malaakaagari ga súrgaci Saŋ, ya ínohlukohhi'ca.
2 Saŋ wo' an ƀéeƀ iñcii ya ƀéestí'ďa, ya hotca hen, ennda iñaa Kooh wo' na kayohfii Yéesu Kiristaa seedi'ďa.
3 Yewinin múu' ƀaa jagan, na ƀuwaa súkúrukan wo'eencii ciima meyoh ga Kooh ee ƀa am iñcum bídu ga Këyítfiiďa. En ki'enaa, wahtii abu ca jom kilaakohďa, deeyin.

Saŋ këñí' mbooloo kerceencaa ciyitnakanakcaa

4 Mi Saŋ, mi yërí bínndúu këyítfii fii, ďú ƀuwii ga jaangucii ciyitnakanakcii ga gohii Aasíiďa: Kooh yii en, yii enee ee ya yah kihayďa barkeelattúu, ya onndúu jam, ya na helcaagari ciyitnakanakcaa tuuk ga fíkíi baŋ-buuraagariďa,
5 na Yéesu Kiristaa, seedii yiwóorí'yii ďeƀ kimílís ga ƀuwaa kaaninďa; yii en buurii buu'cii ëldúnaďa. Kiristaani-ima waarinnduu, ee ya ƀëgísinnduu ga baakaa'ciigaruu, kooroh ga ñífaagari aamu fodii sarahďa.
6 Ya tummbaruu ƀibuu' na ƀisarahoh doonaa ďu súrga'uk Kooh, Paamudiigari! Ndam na dooli aawat gari bi taa'. Aameen.
7 Malakatti! Ya yii hay ga ďuuy yaayeelcii, ee ƀéeƀ ƀuwii hayyi kihot na hasƀa, bi ga ƀuwaa maageeri núƀďa. Ɓéeƀ heetcii ga ëldúnaďa hay kikodukohu. Ehee, yahďa kilaak deŋ! Aameen.
8 Ha'mudii en Koohďa wo' an:
«Mi en Alfaa, mi en Omegaa*,
mi yërí en, mi yërí enee, ee mi yah kihay,
mi yërí mín ga tóoh.»
9 Mi Saŋ, mbokiigarúu, mi bokin narúu kiday coonu, mi bokin narúu Nguurii Kooh, na kiguu'guuluk ga ki'ennduu wíinoo na Yéesu. Mi toolsee na dooli, mi ƀayussa Patmos, dëkaa giiyaa wíilďa, ndaga dii mi yéegalohi Wo'eenii Kooh, mi seedi'i Yéesu Kiristaaďa.

---

* **1:8 1: 8** *Alfaa na Omegaa* wërí en ocii ďeƀ na wii mëeñjoh ga bín Gerekďa.

10 Laakka bes, hídoh ga besaa Ha'mudii jaamukohsiɗa,
Helii yisela'í'yii sorukkaroo. Mi kelohha ga fenooroo
koonaa kaa rii' didóolí' en fan mbiiß wiyaak.
11 Koonaakaa wo''aroo an:
- Iñcii fu hotɗa bídaaca ga këyít, fu wosohca ga jaangucii
ciyitnakanakcii, cii en ga teerucii ciiɗa: teeraa Efees,
waa Ismíi', waa Pergaam, waa Tíyaatíi', waa Sardes, waa
Fílaadelfíi na waa Lawodísée.
12 Mi heelukka kimalak ßaa wo' naroodɗa. Daama, mi
hotta tofaa'-lampu-wúrúus ciyitnakanak.
13 Mi hotta ßan iñaa man na ßo'†, tuukin ga leeloo
lampu-wúrúuscaa ciyitnakanakcaa. Ya ekuk sabadoo' síp,
waa yoosukin bi ga kotcaa, ya pëkírukin liiß wúrúus ga
kenohkaa.
14 Hafaagari na fenfaagari yaanaawin ɗer en fan perkaal.
Hascaagari caa bac en fan kiwiikaa jaalohin.
15 Kotcaagari man na përëmaa útu ga kiwii bi waa melic.
Koonaakaagari kaa rii' en fan yëngëlaa dúuscaa ga giiyaa.
16 Ya abin ga yahaagari ñaabaa tu'ol tiyitnatanak, ee
laakka kalaßfaa mey ga kúuwkaa, ßakcaa kanakcaa kaañin.
Fíkíifaagari faa melic en fan noh njaloo'
17 Daa mi hoteeri, mi keennda kakay ga kotcaagari, mi
mannda na ßaa kaanin. Waa ennda ɗa, ya tíkka yahaagari
ñaabaa ga ɗookkoo, wo''aroo an:
- Kaa niik dara! Mi yërí en yii, iñaa en tóoh, ɗewoh gari
ee tóoh mëeñjoh gariɗa.
18 Mi yërí en yii en na kipesɗa. Mi kaaneera, mi mílísin
ee mi yah kipes bi taa'. Mi yërí ßay kucëwíikii mín kilaŋ na
kilëgís kikaankii, ka na ɗekataa ßuwaa kaanin ɗaakohuɗa.
19 Kon iñcii fu hotɗa, bídaaca ga këyít. Fu bín iñcii en na
kilaakɗa na caa tíkan ga, yah kilaakɗa.
20 Tu'oltii tiyitnatanaktii fu hot ga yah-ñaabiigoodɗa na to-
faa'-lampucii ciyitnakanakcii fu hotɗa, mi hayyaa kiteeß iñii
ca waa' kiwo'ɗa: tu'oltii tiyitnatanaktii teewoh malaakacaa
jaangucaa ciyitnakanakcaa; tofaa'-lampucii ciyitnakanakcii
teewoh jaangucaa ciyitnakanakcaa.

Këyítcaa wosohu ga jaangucaa ciyitnakanakcaaɗa

2

(2: 1–3: 22)

1. Këyítfii wosohu ßu-jaangaa ga teeraa Efeesɗa

1 Ɓaa yaama wo'issaroo an:

† **1:13 1: 13** Ga kiGerek wo'u «iñaa man na kowu ßo'»: wërí en teekaa eru Yéesuɗa «*Kowukii ßii», malkat Dañeel 7: 13; 10: 16.

- Bídaa wo'eencii cii, fu wosohca ga malaakaa* watuki ɓu-jaangaa ga teeraa Efeesɗa. Wo'aari an iñii yii meyoh ga kúuw ɓaa am ga yahci ñaam olcaa ciyitnakanakcaa ee ya tíin ga leeloo tofaa'-lampu-wúrúuscaa ciyitnakanakcaaɗa.

2 Ya wo' an: «Mi hotin lëgëyum garaa na coonucii fu dayi gaɗa, na dii fu took kiguu'guulukɗa. Mi ínohin an fu wo''ii dara ga ɓo' yibóní'. Ɓuwii tíku hafɓa ɓi'apotaa', ee ɓa enndii apotaa'ɗa, fu malaksukohinɓa dijófí' bi fu ínohin an ɓa ɓikaakoh-saboh.

3 Mi ínohin an fu tookin kiguu'guuluk: teekiigoo calalin-ndaa kiday coonufaa en ɓéeɓ ee fu mosoo kisoof fenoo ga.

4 Wayee nak mi hayyaa kiña' ga enaama yíinoo: yërí en an fu keeñukissiiroo fodaa daa fu keeñukeeroo kuɗewaaɗa.

5 Kon níindísuka ga daa fu ɗëegískohɗa, fu súpít kipesfu, fu ɓoyukis kitum fodaa daa fu tumee kuɗewaaɗa. Binaa fu saŋ kisúpít kipesfunaa, mi hay kihay garaa, mi ɓewoh lampu-wúrúusiigaraa ga ɗekatii wa tofohuɗa.

6 Wayee fu neɓlohinndoo ga iñii yii: fodiigoo, fu sagohin na iñcaa ɓuwaa Nikolaa† tumiɗa.»

7 Ɓéeɓ ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúrukaa iñcii Helii yisela'í'yii wo', ëewdoh ga jaanguciiɗa. Ɓéeɓ ɓaa fu lebiroh bi fu mey ga coonucii na ndamaa, mi hayyaa ki'on fu ñam ga towutaa kedikkaa onohi kipes, en ga dëraa Koohɗa.

2. Këyítfii wosohu ɓu-jaangaa ga teeraa Ismíi'ɗa

8 Ɓaa yaama wo'issaroo an:

- Bídaa wo'eencii cii, fu wosohca ga malaakaa watuki ɓu-jaangaa ga teeraa Ismíi'ɗa. Wo'aari an iñii yii meyoh kúuw ɓaa yaama enee, lak dara sakussiiɗa ee yah ki'en binaa tóoh leehaa. Ya kaaneera ee ya mílísin.

9 Ya wo' an: «Mi hotin iñii fu dayɗa na dii fu laakooɗa. En ki'enaa, fu yërí en ha'-alal kayoh-kayohɗa. Mi ínohin ɓan iñcii cibóní'cii ɓuwii wo'i garaaɗa. Ɓuwii wo'iraacaɗa, ɓa ɓay teekaa yaawúu', ee ɓa enndii yaawúu': jaangu-yaawúuraagaɓa iñaa mbooloo Seytaani.

10 Kaa niik dara ga coonucii fu yah kidayɗa. Malka, hay kilaak garúu ɓaa Seytaani ek kasu, kinat ngëmaagari. Ƒodaama, ɗú hay kiday coonu bi en bes cidaaŋkaah. Leenaa abaa ga ngëmiigaraa bi ga kikaan. En ɗanaa, mi hayyaa ki'on kipeskaa leehoo taa'ɗa, ka en neehalaagaraa.»

11 Ɓéeɓ ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúrukaa iñcii Helii yisela'í'yii wo', ëewdoh ga jaanguciiɗa. Ɓaa fu lebiroh bi

---

* **2:1 2: 1** *Malaaka* wo'eeniiwii ɓan waa' kiwo' «ɓaa wosu hen» † **2:6 2: 6** Ɓuwaa Nikolaa enee mbooloomaa ɓay teekaamaɗa. Ɓa jëgírohee iñaa ngëm tookéerii. Ken ínohoo iñaa wëñɗa gaɓa. Malkat ɓan gúrís 15.

fu mey ga coonucii na ndamaa, fu ínohanndii coonucaa kikaankaa kukanakkaa.

3. Këyítfii wosohu ɓu-jaangaa ga teeraa Pergaamɗa

12 Ɓaa wo'issaroo an:

- Bídaa wo'eencii cii, fu wosohca ga malaakaa watuki ɓu-jaangaa ga teeraa Pergaamɗa. Wo'aari an iñii yii meyoh kúuw ɓaa yaama ɓay kalaɓfaa ɓakcaa kanakcaa kaañinɗa.

13 Ya wo' an: «Mi ínohin dum fu dëkɗa. Seytaani yíp nguuriigari da, wayee tahhii bi fu líssa ki'am ga teekiigoo. Ee ga kúllúu duma, dum Seytaani dëkohɗa, Antípas, yii wo'ee ga fíkíi ɓéeɓ an ya yuuroɗa, ya apohsee da, wayee tahhii bi fu sooffa fenoo ga ngëmii fu laak garoɗa.

14 Wayee nak laakin iñcaa mi yahhaa kiñaroh: fu laakin duma ɓuwaa taabuk jëgírohaa Balam. Balam jëgíree Balak daa ya kooran bi ya ɗúk ɓu-Isarayeel, ya ekɓa ga kiñam koynohkaa sarahohu ga koofcaa, na ki'aas kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ.

15 Ee ɓan, fu laakin duma ɓuwaa taabuk iñcii ɓuwaa Nikolaa jëgírohiɗa.

16 Kon súpítaa kipeskiigaraa; fu tummbiikanaa, mi hay kihay garaa diima-diima, mi heñoh na ɓuwaama na kalaɓfii meyoh ga kúuwkiigooɗa.»

17 Kon ɓéeɓ ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúrukaa iñcii Helii yisela'í'yii wo', ëewdoh ga jaanguciiɗa. Ɓaa fu lebiroh bi fu mey ga coonucii na ndamaa, mi hayyaa ki'on ñamahaa wo'u maan, ee wa ɗaakukinɗa. Mi onndaa ɓan atoh wiyaanaaw waa bíduunun ga ɗookgaa teek wi'as waa ken ínohoo, enndii doŋ ɓaa eruwaɗanaa.

4. Këyítfii wosohu ɓu-jaangaa ga teeraa Tíyaatíi'ɗa

18 Ɓaa yaama wo'issaroo an:

- Bídaa wo'eencii cii, fu wosohca ga malaakaa watuki ɓu-jaangaa ga teeraa Tíyaatíi'ɗa. Wo'aari an iñii yii meyoh kúuw Kowukii Kooh, kii hasciigari baci en fan kiwiikaa jaalohinɗa ee kotcaa melici en fan pëërëmaa útu ga kiwii. Ya wo' an:

19 «Mi hotin lëgëyum garaa na kiwaarohkiigaraa, ngëmiigaraa, kitook kidímalohkii en garaaɗa na kiguu'guulukkiigaraa. Mi hotin ɓan an iñii fu tumi diima ga yijófí'ɗa yërí wëñ yaa kuɗewaa.

20 Wayee nak, laakin enaama yíinoo yaa mi ñarohhaa: Yërí en an fu íisin Yesabeel, ɓetifum tík hafci sëldíiga-Koohɗa, yum ɗúki súrgacumgooɗa, ya jëgí'ɓa an ɓa aawat kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ, ɓa ñami koynohkaa sarahohu ga koofcaa.

21 Mi oninndi iñaa maañ doonaa ya mín kisúpít kipeski-
igari, wayee ya sagin ki'íis kibonkum ya tumiɗa.
22 Kon nak, mi hayyi kifaan ga fayaaŋ na mesiklaat ciyaak.
Ee ɓuwii faanuki nariɗa, binaa ɓa íissii iñaamanaa mi
hayɓa kitík coonu ciméeskí'.
23 Mi hay ki'ap towutiigari. En ɗanaa ɓéeɓ jaangucii hay
ki'ínohu an mi yërí en ɓii ínohin iñaa ɗaakuk ga keeñ ɓo',
na iñaa ya halaatɗa ɓan. Ee ɓaa en ɓéeɓ garúu, mi hayyi
kifay iñaa ya tumɗa.
24 Ɗú, ɓuwii ɓíinoo bok ga jaangii Tíyaatíi'ɗa, ɗú
ɓii ɗú taabukkii iñum yibóní'yum yuma jëgírohu ee ɗú
heellii ki'ínoh iñcum ɓa teek “cihóotí'cum Seytaaniɗa”, mi
yahhiirúu kikoo' enaama yiɓítí' yiliis.
25 Wayee yëgísat rek ga iñum ɗú amɗa, bi ga daa mi
haysan.
26 Ɓéeɓ ɓaa fu lebiroh bi fu mey ga coonucii na ndam ee
fu dëk ga kitum iñcii mi nakohɗanaa, mi hayyaa ki'on dooli
ga ɗook heetcii ɓéeɓca.
27 Fu hayca kiníi' na ngot pewiñ, fu pookisohca fodii dii
kataa-ban pooksiɗa.
28 Ee fodii dii mi laas ga paammboo kimín kitum iñaa en
tóohɗa, mi hayyaa ki'on ɓan olaa meyi na kím cuutɗa.»
29 Ɓéeɓ ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúrukaa iñcii Helii
yisela'í'yii wo', ëewdoh ga jaanguciiɗa.

3

5. Këyítfii wosohu ɓu-jaangaa ga teeraa Sardesɗa

1 Ɓaa yaama wo'issaroo an:

- Bídaa iñii yii, fu wosohwa ga malaakaa watuki ɓu-
jaangaa ga teeraa Sardesɗa. Wo'aari an iñii yii meyoh
ga kúuw ɓaa ɓay helcaa Kooh ciyitnakanakcaa na olcaa
ciyitnakanakcaaɗa. Ya wo' an: «Mi hotin lëgëyumgaraa,
ɓuwii hotohhaa ɓaa en na kipes wayee fu kaanin.
2 Yúuduka, fu mórí' iñii tes garaa ee en ga waas
kikaanɗa bi wa kaanoo. En ki'enaa, mi malaksukohin an
tumeenciigaraa tesohin kimat ga fíkíi Koohyiigoo.
3 Kon, níindísukaa wo'eencii Kooh fu yéegalsee ee fu
keloh ca wo'seeraaɗa, fu taabukca, fu súpít kipeskiigaraa.
Binaa fu yúudukkiinaa, mi hay kihay, mi bettaa fodii lok,
ee fu ínohanndii wahtaa mi yah kihayɗa.
4 En ki'enaa, laakin duma ga teerum Sardes ɓiɓo', ɓaa
líiɓɗussii kúltícumgaɓa, ɓa hay kitaam naroo, ɓa tíidi, ɓa
ekuk kúltí ciyaanaaw ndaga iñaama joommbiiɓa.

5 Fodaama, ɓaa lebirohan bi mey ga coonucii na ndam,
hay ki'ekuk kúltí ciyaanaaw. Ee mi nísanndii múk teekaa-
gari ga këyítfaa ɓuwaa laak kipeskaa leehooɗa. Mi hay
kiwo' ga fíkíi Paammboo na ga fíkíi malaakacaagari an ɓa
ɓuuroo.»
6 Ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúrukaa iñii Helii Kooh
wo' ëewdoh ga jaanguciiɗa.

6. Këyítfii wosohu ɓu-jaangaa ga teeraa Fílaadelfíiɗa

7 Ɓaa yaama wo'issaroo an:
- Bídaa iñii yii, fu wosohwa ga malaakaa watuki ɓu-
jaangaa ga teeraa Fílaadelfíiɗa. Wo'aari an iñii yii meyoh
kúuw ɓii yisela'í'yii ee ya en kayoh-kayohɗa, yii ɓay
kucëwíikii buu' Dëwítɗa. Ya lëgísaa, ken mínoo kilaŋ ee
ya lagaa, ken mínoo kilëgís.
8 Ya wo' an: «Mi hotin lëgëyumgaraa, mi ínohin an
fu laakoo dooli, ee moona fu taabukin wo'eeniigoo ee fu
taasukkiiroo. Kon mi lëgísɗinndaa hal ga fíkíifu ee ken
mínoowa kilaŋ.
9 Iñii yii yërí mi yah kitum mbooloomuma en wu-
Seytaaniiɗa. Ɓa tík hafɓa ɓiyaawúu' ee ɓa enndii yaawúu';
ɓa ɓikaakoh-saboh. Mi hayɓa kigítín, ɓa hay, ɓa yí' ga
fíkíifu, ɓa took an mi waarinndaa.
10 Waa mi nakoh kiguu'guuluk ee fu taabuk iñaama, mi
ɓan, mi hayyaa kisom ga jamaanaa coonucaa hayanɗa.
Coonucaama yah kidal ëldúna tóoh, kimalaksukoh ɓuwii.
11 Mi hay kihay diima-diima. Abaa bi yëgís ga iñii fu
laakɗa, en ɗanaa ken te'oo neehaliigaraa fu laakan gaɗa.
12 Ɓéeɓ ɓaa fu lebiroh bi fu mey ga coonucii na ndamaa,
mi hayyaa kiyíp fodii jíp-túuy ga ɗuuy Kaanfaa Koohyiigoo,
ee fu meyoo da múk. Mi hay kibín teekii Koohyiigoo ga
ɗookfu. Mi bín ɓan ga ɗookfu teekaa teeraa Koohyiigoo,
Yéerúsaleem yaa yi'asyaa yah kiyoosukoh ga asamaan,
meyoh ga Koohyiigooɗa. Mi hay kibín ɓan ga ɗookfu
teekiigoo wi'aswii.»
13 Ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúrukaa iñii Helii Kooh
wo' ëewdoh ga jaanguciiɗa.

7. Këyítfii wosohu ɓu-jaangaa ga teeraa Lawodíséeɗa

14 Ɓaa yaama wo'issaroo an:
- Bídaa iñii yii, fu wosohwa ga malaakaa watuki
ɓu-jaangaa ga teeraa Lawodíséeɗa, wo'aari an iñii yii
meyoh kúuw ɓaa yaama wo'u Aameen, ee yërí en seedii
yiwóorí'yii, yukayohyii, yii ɓéeɓ iñcii Kooh sak koo'
yahciɗa.

15 Ya wo' an: «Mi hotin lëgëyumgaraa, mi ínohin an fu
soossii, fu tamohhii. Fu soosee wala fu tamoh sahaa, ɓo'
mín kiwo'.
16 Wayee waa fu eem ga ki'íloh, fu soossii, fu tamohhii,
mi hayyaa kiɓíris.
17 Fu yii ndamuk an: “Mi laakin alal, mi hoomɗin, mi
soolukissii dara”. Fu ínohoo an fu torohin, fu calin kiyërëm,
fu nduul, fu búumí' ee fu tesɗa ɓuucuuce?
18 Këri tah, mi dígallaa kihay garoo, kilom wúrúuscaa
tíwuunun ga kiwii bi setin, en ɗanaa fu hóomí'. Lomaa
ɓan kúltí ciyaanaaw, caa fu ekukan doonaa fu úul faan-
ɓuucuucfiigaraa apohin kaciɗa. Fu lom ɓan kedik, kaa fu
tuman ga hasciigaraa en ɗanaa fu mín kihot.
19 Mi nak, ɓéeɓ ɓuwii mi waarinɗa, mi ñariɓa hen, mi
koriɓa. Kon kaantukohaa ga, fu súpít kipesfu.
20 Súkúruka! Mi yeema mi tuukka ga halii, mi yii
fëekí'. Ɓaa keloh koonaakiigoo, lëgís haliinaa, mi hay ki'aas
kaanci, mi bok kiñam nari ee ya bok kiñam naroo ɓan.
21 Ɓéeɓ ɓaa fu lebiroh bi fu mey ga coonucii na ndamaa,
mi hayyaa ki'on fu yuŋ ga yahaaroo ga baŋ-buuraagoo,
fodii mi, mi lebiroh bi mi meyca na ndam ga coonucaa,
ee mi yugin ga yahaa Paammboo ga baŋ-buuriigariɗa.»
22 Ɓéeɓ ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúrukaa iñii Helii
Kooh wo' ëewdoh ga jaanguciiɗa.

4

Kooh yugin ga baŋ-buuraagari

1 Waa ennda ɗa, mi hotta halaa lëgísuk ga asamaan.
Koonaakaama man na mbiiɓ wiyaak ee ɗeweera naroo
kiwo'ɗa, wo'issaroo an:
- Lapaa dii, mi teeɓpaa iñii tík ga, yah kilaakɗa.
2 Ga saasi, Helii Kooh sorukkaroo. Mi hotta ga ɗuuy
asamaan baŋ-buu' na ɓo', yugin gawa.
3 Ɓaama yuŋ ga baŋ-buuraaɗa, yaa melic en fan atoh
cimóri' cihiilii na ciyo'oh. Baŋ-buuraa ya yugohɗa, ko'kaa-
huulaa wíilinwa ee kaa melic en fan atoh wimóri' waa wo'si
emëróot.
4 Ga iñaa wíil baŋ-buuraaɗa, laakin baŋ-buu'
cidaaŋkaah-kanak na cinikiis ee yaak ɓidaaŋkaah-kanak
na ɓinikiis yuguunun gaca. Ɓa ekuk kúltí ciyaanaaw ɗer
na baanu-buu' wúrúus.
5 Meliccaa caa meyoh ga baŋ-buuraa ee toonaa na
ínín caa ríi', meyoh da ɓan. Laakka ɓan kocom-kiwii
ciyitnakanak ciléerí', caa en na kitak ga fíkíi baŋ-buuraa.
Kocomcaama cërí en helcii Kooh ciyitnakanakcii.

6 Laakin ɓan ga fíkíi baŋ-buuraa, enaama en fan giiy-
seetu, ee wa lee' en fan seetu. Ga iñaa sës ga baŋ-buuraa
rëk wíillawaɗa, laakin enaama ɓinikiis ɓaa en na kipes ee
ɓa gomin na has ga fíkíi na fenoo.
7 Yíinoo man na gayindi, yukanakyaa man na ɗoon,
yukaahayyaa fíkíifaagari man na fíkíi ɓo', yunikiisyaa man
na caagiyoofaa en na kipún.
8 Enaamacaa ɓinikiisɓaa en na kipesɗa, yaa en ɓéeɓ
ɓayin paɓ ciyitniinoo ee ca gomin na has, ɗook na
fíldoogaa. Wekoo, nohoo ɓa dëkee ga kiyeek an:
«*Ha'mudii en Koohɗa, fu yii fu mín ga tóohɗa,
fu yii fu enee, fu en ee fu yah kihayɗa,
fu sela'in, fu sela'in, fu sela'in!»
9 Ee saycaa enaamacaa en na kipesɗa, ɓa ndam, ɓa kañ,
ee ɓa gërëm ɓaa yuŋ ga baŋ-buuraa ee yah kipes bi taa'ɗa,
10 yaakcaa ɓidaaŋkaah-kanakɓaa na ɓinikiisɓaa yí'u
kúrúk ga fíkíi ɓaa yuŋ ga baŋ-buuraaɗa, yaa yah kipes bi
taa'ɗa, ɓa jaamukiri; ɓa ɓúuk baanu-buu'caagaɓa ga kakay,
ga fíkíi baŋ-buuraa, ɓa wo''i an:
11 «Ha'mudiigaríi, fu yërí cal ki'e' ndam,
fu cal ki'on cée', ee fu yërí mín.
Fu yërí sak iñaa enin tóoh,
fu waaree hen ca en, ca sakussa».

5

Kubaalkaa Kooh ɓeɓpa këyítfaa

1 Waa ennda ɗa, mi hotta ga yah-ñaabaa ɓaa yuŋ ga
baŋ-buuraaɗa, këyít fipoduu fodii kútúwaan, bíduunun ga
ɗuuy na fooh, capuunun cap ciyitnakanak.
2 Mi hotta ɓan malaaka yilëekí'-dooli, yaa wo' didóolí' an:
- Ɓii yiida mat ga kinís capcii Këyítfii, ya pónísfa?
3 Wayee laakkii ken ɓaa mat kipóonís Këyítfaa, ya malak
iñaa en ga ɗuuygaaɗa: enndii ga asamaan, enndii ga
kakayfii, enndii ga fíldoo kakayfii.
4 Mi ennda ga kikoduk mooncaa leehoo ndaga daa laakoo
ɓaa mat ga kipóonís Këyítfaa na kimalak iñaa en ga
ɗuuygaaɗa.
5 Daama, yíinoo ga yaakcaa wo''aroo an:
- Kaa koduk, Malka! Gayindifii níilii Yúdaa, kuumkii
paal ga buu' Dëwítɗa, yeema. Ya lebirohin bi ya meyin ga
na ndam ee ya hay kinís capcii ciyitnakanakcii, ya pónís
Këyítfii.
6 Waa ennda ɗa, mi hotta kubaal, jaa tuuk ga leeloo
ɗekataa enaamacaa ɓinikiisɓaa wíil ee yaakcaa wíillaɗa.
Kubaalkaa man na fodii hoossee hen ee ja ɓayin wiiy

ciyitnakanak na tuhas tiyitnatanak. Tuhastaa tiyitnatanak-
taa tërí en helcii Kooh ciyitnakanakcii wosohu ga ëldúna
tóohɗa.
7 Kubaalkaa deeyca kiƀeƀ Këyítfaa en ga yah-ñaabaa ƀaa
yuŋ ga baŋ-buuraaɗa.
8 Daa ya ƀewee Këyítfaa, enaamacaa ƀinikiisƀaa na yaak-
caa ƀidaaŋkaah-kanak na ƀinikiisƀaa yí'ussa ga fíkíici, yaa
en ƀéeƀ ƀayin ga yahci riiti na aanda-cúuraay-wúrúuscaa
líifin muut ee cúuraayaa teewoh iñcaa ƀuwaa en ƀuu Kooh
kíimiɗa.
9 Ɓa ƀaa yeek, yeek-kañ wi'as an:
«Fu yërí cal ki'e' Këyítfii fu nís capcii amfaɗa
ndaga fu apseera
ee kooroh ga ñífaagaraa aamukɗa,
fu laasi'ta Kooh ƀiƀo' ƀaa bok ga níilaa en ƀéeƀ
na lakaa en ƀéeƀ, heetaa en ƀéeƀ na kúlkaa en ƀéeƀ.
10 Fu bokidohinƀa ga ƀu-nguuriigaraa,
fu tuminƀa ƀibuu' na ƀisarahoh, ƀa en súrga Koohyiigaruu
ee ƀa hay kinguuruk ga ɗook ëldúna tóoh».
11 Lak mi lís kimalak, mi kelohha koonaa malaaka
ƀiyewin, ken ínohoo daa júnnicaa hín kiyewinɗa. Ɓa wíilin
baŋ-buuraa na enaamacaa ƀinikiisƀaa en na kipesɗa na
yaakcaa.
12 Ɓa ƀaa yeek didóolí' an:
«Kubaalkii hoosseeɗa yërí laak kimín,
yërí laak alal, yërí laak ki'ínoh,
yërí laak dooli, yërí cal ki'on cée',
yërí cal ki'on ndam, yërí cal kikañ!»
13 Daama, ƀéeƀ iñaa Kooh sakin en ga asamaan, ga kakay,
ga fíldoo kakay, ga ɗuuy giiy, ƀéeƀ iñcii en na kipes ga
ëldúnaɗa, ƀaa yeek an:
«Yii yuŋ ga baŋ-buuriiɗa, ya na kubaalkii
ƀërí cal kikañ, ƀërí cal ki'on cée',
ƀërí cal kindam, ƀërí mín bi taa'!»
14 Enaamacaa ƀinikiisƀaa en na kipesɗa taasussa an:
- Aameen!
Yaakcaa nak yí'ussa kúrúk ƀaa jaamuk.

Capcaa ciyinakanakcaa ga Këyítfaaɗa

6

Cap wíinoo ga ciyitnakanakcaa nísussa

1 Lëehí'ta, ga waa mi hotta kubaalkaa níssa capaa
wíinoowaa ga ciyitnakanakcaa, mi kelohha yíinoo ga enaa-
macaa ƀinikiisƀaa en na kipesɗa lessa koonaa kiyaak en fan
ínínŋ, an:
- Hay!

2 Mi dalla kihot pënís fiyaanaaw meycaël. Ɓaa lapfaɗa
ɓayin hëlí' ga yahci. Ya erussa ƀaanu-ƀuu', ee ya yaa yah
fodii ɓaa ɓay ndam ee ya meyca kilaaksinee ndam.

Capaa wukanakwaa nísussa

3 Ga waa Kubaalkaa níssa capaa wukanakwaa, mi kelo-
hha enaamaa yukanakyaa wo''a an:
- Hay!
4 Pënís filiis fiyo'oh cor en fan kiwii meycaël. Ɓaa
lapfaɗa onussa kinís jam ga ëldúna, ɓuwii aaw ki'apoh ga
díkaantiƀa. Ya erussa kalaɓ fiyaak.

Capaa wukaahaywaa nísussa

5 Ga waa Kubaalkaa níssa capaa wukaahaywaa, mi
kelohha enaamaa yukaahayyaa wo''a an:
- Hay!
Mi dalla kihot pënís fisúusúus, meycaël. Ɓaa lapfaɗa
ɓayin ƀalaas ga yahci.
6 Mi kelohha, en fan koonaa kërí meyoh ga díkaanti
enaamacaa ɓinikiisƀaa, kaa wo' an:
- Kílóo beli wíinoo calat cadam fay noh-noh ɓo' yíinoo.
Ee kílóo lorsu kaahay calat cadam fay noh-noh ɓo' yíinoo.
Dúuleen na biiñ nak, kaa le' gaca!

Capaa wu-nikiiswaa nísussa

7 Ga waa Kubaalkaa níssa capaa wu-nikiiswaa, mi kelo-
hha enaamaa yunikiisyaa wo''a an:
- Hay!
8 Mi dalla kihot pënís fihiilii*, meycaël. Ɓaa lapfaɗa
teeku «Kikaan» ee ɗekataa ɓuwaa kaanin ɗaakohuɗa
taabin ga fenooci. Ɓa onussa dooli ga ɗook komii wu-
nikiiswii ëldúna ki'ap ɓuwii na kalaɓ, ki'apƀa kooroh ga
a', ɗúukoolcaa karohin, wala kooroh ga raɓ ɓisóotí'.

Capaa wu-yëtúuswaa nísussa

9 Ga waa Kubaalkaa níssa capaa wu-yëtúuswaa, mi dalla
kihot, ga fíldoo loteelaa ga Kaanfaa Koohɗa, fítcaa ɓuwaa
hoossee, ndaga kitaabuk wo'eenii Kooh, na ɓan seedi'aa ɓa
seedi'eewaɗa.
10 Ca nak, caa fiip didóolí' an:
- Cic Kooh, fu sela'in ee fu kayoh kesi. Fu sekan bi
kera ki'atti' ɓuwii ga ëldúnaɗa na ki'ëldúki'tíi ñífiigaríi ɓa
aamɗa✡?
11 Waa ennda ɗa, ɓa erussa yaa en ɓéeɓ kúltí fiyaanaaw,
ɓa wo'ussa kisékíruk jutuut paay, bi ga daa kídaa ɓuwaa

---

* **6:8 6: 8** *Hiilii* Ga iñaa íikin, mandargaama teewoh iñaa kaanin (bi nopin)
✡ **6:10 6: 10** Malkat Sakarí 1: 12.

boku naɓa lëgëy, ɓa na mbok-kerceencaagaɓa jom ki'apu fodaa gaɓaɗa, matan.

Capaa wu-yitniinoowaa nísussa

12 Lëehí'ta mi hotta Kubaalkaa níssa capaa wu-yitniinoowaa. Kakayfii dalla kiyëngëluk didóolí. Nohii súusúussa sí'ís en fan kúltí togoh, ñiidii ɓéeɓwa yo'ohha cor en fan ñíf.

13 Olcii ɗëegísukka kakay fodaa daa towu een tihiilii wúuni, binaa uuris wiyaak yëngël bos eenaanaa.

14 Asamaanii kerukka fodii kútúwaanfaa en na kipodu. Jaŋjaŋcii ɓéeɓca na dëkcii giiyii wíilɗa léerukka ga daa ca eneeɗa.

15 Waa ennda ɗa, buu'cii ga ëldúnaɗa na ɓuwii ɓiyaakɓii, soldaa'cii ɓiyaakɓii, ha'-alalcii na ha'-doolicii, ɓéeɓ, ennda ñaam, ennda ɓuwii laakin hafɓaɗa, ɓéeɓɓa ɗaakkussa ga noŋ-noŋcii na ga fenoo atohcii ga jaŋjaŋciiɗa.

16 Ɓa ɓaa fiip jaŋjaŋcii na atohcii an:

- Ɓúrat ga ɗookkíi, ɗú ɗaakkíi ga hascii Yii yuŋ ga baŋ-buuriiɗa, ɗí úsaay aylukii Kubaalkii,

17 ndaga besii wiyaakwii aylukiigaɓa yah kikeen ga ɗookkíiɗa le'in. Ee ati ɓii múcan ga ɓa?

7

Ɓuwii Kooh kín ɓayu mandargiigariɗa

1 Tíkka ga, mi hotta malaaka ɓinikiis ɓaa tuukin ga topaa'cii ëldúna cinikiiscii. Ɓa ammba uuriscii ëldúna cinikiiscii* doonaa uuris wíinoo wëpoo: enndii ga kakayfii, enndii ga giiyii ee enndii ga kedik kíinoo.

2 Mi dalla kihot malaaka yiliis, yaa kolukoh meyaa'-noh, yaa lap. Ya ɓayin ga yahci iñaa mandarga'ohsi ɓuwii enu ɓuu Kooh, yii laak kipesɗa. Ya fiippa didóolí' malaakacaa ɓinikiisɓaa onu kiyah kakayfii na giiyiiɗa

3 an:

- Kaa yahat kakayfii, giiyii na tediktii bi ga daa ɗí tuman mandarga ga púkcii ɓuwii enu súrga Koohyiigaruuɗa.

4 Waa ennda ɗa, mi kelohha kídaa ɓuwaa mandarga'uɗa: ɓa ennda ɓo' ɓijúnni citéemée' na cidaaŋkaah-nikiis na cinikiis (144.000), ɓaa meyoh ga ɓéeɓ níilcii heetii Isarayeel :

5 ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah na ɓijúnni-kanak (12.000) mandarga'ussa ga níilaa Yúdaa, ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah na ɓijúnni-kanak ga níilaa Ruben, ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah na ɓijúnni-kanak ga níilaa Gaat,

---

* **7:1 7: 1** Malkat Sakarí 6: 5. Ɓo' mínka kimëdíroh na lapoh pëníscaa wo'u ga Ínohlukoh 6: 1-8

6 ƀo' ƀijúnni-daaŋkaah na ƀijúnni-kanak ga níilaa Aasee,
ƀo' ƀijúnni-daaŋkaah na ƀijúnni-kanak ga níilaa Neftalíi,
ƀo' ƀijúnni-daaŋkaah na ƀijúnni-kanak ga níilaa Manasee,
7 ƀo' ƀijúnni-daaŋkaah na ƀijúnni-kanak ga níilaa Simewoŋ, ƀo' ƀijúnni-daaŋkaah na ƀijúnni-kanak ga níilaa Léwí, ƀo' ƀijúnni-daaŋkaah na ƀijúnni-kanak ga níilaa Ísakaa'
8 ƀo' ƀijúnni-daaŋkaah na ƀijúnni-kanak ga níilaa Sabulon, ƀo' ƀijúnni-daaŋkaah na ƀijúnni-kanak ga níilaa Yoseef, ƀo' ƀijúnni-daaŋkaah na ƀijúnni-kanak mandarga'ussa ga níilaa Beesamee.

Ɓuwaa ƀiyewinƀaa ekuk kúltí ciyaanaawɗa

9 Tíkka ga, mi hotta mbooloo wiyaak, waa ken ínohoo daa ƀuwaa hín kiyewinɗa. Ɓa meyohee ga kúlkaa en ƀéeƀ, ga níilaa en ƀéeƀ, ga heetaa en ƀéeƀ na ga lakaa en ƀéeƀ. Ɓa tuukin ga fíkíi baŋ-buuraa, ga fíkíi Kubaalkaa, ekukuunun kúltí ciyaanaaw ee ƀayuunun soo'soo' ga yahcaagaƀa.
10 Ɓa ƀaa wo' didóolí' an:
- Kimúckii kii ga yah Koohyiigaríi yuŋ ga baŋ-buuriiɗa, ya na Kubaalkii.
11 Ɓéeƀ malaakacaa tuukussa ga iñaa wíil baŋ-buuraa, wíil yaakcaa na enaamacaa ƀinikiisƀaa en na kipesɗa. Ɓa yíppa púk ga fíkíi baŋ-buuraa, ƀa ƀaa jaamuk Kooh
12 an:
- Aameen! Koohyiigaríi, fu yërí cal kikañ, fu yërí cal ki'e' ndam, fu yërí laak ki'ínoh, fu yërí cal kigërëm, fu yërí cal ki'on cée', fu yërí mín, fu yërí laak dooli, bi taa'. Aameen!
13 Yíinoo ga yaakcaa nak meekissaroo an:
- Ɓuwii ƀii ekuk kúltícii ciyaanaawciiɗa, ƀa ƀiƀa? Ɓa meyoh gada?
14 Mi taassari an:
- Kiyaakii, iñaama, fu yërí ínohhi.
Ya wo''aroo an:
- Ɓërí en ƀuwii meyoh ga kihatalu ga kipes kiméeskí'ɗa. Ɓa naawin kúltíciigaƀa, ƀa yaanaawí'taca ga ñífaa kubaalkaa.
15 Ërí tah, ƀa tuuk ga fíkíi baŋ-buurii Kooh, ƀa kañi nohoo, wekoo ga Kaanfiigari. Ee yii yuŋ ga baŋ-buuriiɗa hayƀa kisëegún ga taaliigari.
16 Ɓa yaaƀsisoo, ƀa pílsisoo, noh wala taangaay wíinoo tamsisooƀa.
17 En ki'enaa, Kubaalkii tuuk ga leeloo ɗekatii enaamacii ƀinikiisƀii wíil ee yaakcii wíillaɗa, hayƀa kiníi', ƀayƀa ga tuhaalaataa músúmaa onohi kipesɗa. Ee Kooh hay kimoos ƀéeƀ moon ga hascaagaƀa.

8

Capaa wu-yitnakanakwaa nísussa

1 Ga waa kubaalkaa níssa capaa wu-yitnakanakwaa,
asamaan eennda selew iñaa jomin kile' caban wahtu.
2 Mi dalla kihot malaakacaa ɓiyitnaɓanakɓaa tuuk ga fíkíi
Koohɗa ee ɓa erussa mbiiɓ ciyitnakanak.
3 Malaaka yiliis dalla kihay, tuukka ga yahaa loteelaa, ya
ɓayin aanda-cúuraay-wúrúus ga yahci. Ya erussa cúuraay
ciyewin, ya tëkí'ca sarah ga ɗook loteel-wúrúusaa en
ga fíkíi baŋ-buuraaɗa✡, taamdoh na iñcaa ɓuwaa Kooh
ɓéeɓɓa kíimɗa.
4 Fodaama, iifiilaa cúuraayaa ɓewukohha yah malaakaa,
wa lappa, awwa ga Kooh, taamdohha na iñcaa ɓuwaa Kooh
kíimɗa.
5 Lëehí'ta, malaakaa ɓeɓpa aanda-cúuraayaa, ya teffa ga
kiwiikaa en ga ɗook loteelaaɗa bi líiffa, ya weessawa ga
ɗook kakayfii. Ga saasi ínínŋcaa awwa kitak na meliccaa,
toonaataa taa rii', kakayfaa faa yëngëluk.

Mbiiɓcaa ciyitnakanakcaa ciyaakcaa

Mbiiwaa ɗeɓɗa

6 Waa ennda ɗa, malaakacaa ɓiyitnaɓanakɓaa ɓayu
mbiiɓcaa ciyitnakanakcaaɗa, ɓaa waayuk ga kimbiiɓ.
7 Malaakaa yíinoo dalla kimbiiɓ: toɓ-galaas wiyaak na
kiwii, caa akitukoh na ñíf, íifukka ga kakayfii. Fodaama,
Komii kakayfii wukaahaywii takka, komii tediktii wukaa-
haywii takka, ee ɓéeɓ iñaa en pëegíi fihiilii takka dúr.

Mbiiwaa wukanakwaa típpa

8 Malaakaa yukanakyaa dalla kimbiiɓ waagari: iñaa
man na janjaŋ wiyaak waa en na kitak, jafussa ga giiyaa.
Fodaama, komaa giiyaa wukaahaywaa ennda ñíf,
9 komii wukaahaywii iñcii Kooh sak pesi ga giiyiiɗa,
ɗúmmba, ee komii wukaahaywii gaal-giiycii yasukohha.

Mbiiwaa wukaahaywaa típpa

10 Malaakaa yukaahayyaa dalla kimbiiɓ waagari: ol
wiyaak, waa yaañ en fan kocom-kiwii, ɗëegísukoh
asamaan, dalla kikeen ga ɗook komii wukaahaywii
húlúɓcii, na ga ɗook haalaa-músúcii.
11 Olaama teeku «gít». Komii músúmii wukaahaywii
aayya heh en fan gít ee ɓo' ɓiyewin kaannda ndaga
músúmaa ɓa anee maama, lak ma yasukohin.

Mbiiwaa wu-nikiiswaa típpa

✡ **8:3 8: 3** Malkat Yaawúu'caa 9: 1-5.

12 Malaakaa yunikiisyaa dalla kimbiiɓ waagari: komii
nohii wukaahaywii, na wii ñiidii, na wii olcii míkussa.
Ƒodaama komii wukaahaywii lee'laatiigaca dalla kiñúus,
ee komii wukaahaywii lee'laatii en na nohɗa yímmba, wii
wekii ɓan yímmba.
13 Lëehí'ta mi hotta caagiyoofaa en na kipún ga jepitaa
asamaan, mi kelohhari yaa wo' didóolí' an:
- Massa, massa, massa ɗú, ɓuwii ga ëldúnaɗa, ndaga
mbiiɓcii tes malaakacii ɓaahayɓii yah kimbiiɓɗa!

9

Mbiiwaa wu-yëtúuswaa típpa

1 Waa ennda ɗa, malaakaa yuyëtúusyaa dalla kimbiiɓ
mbiiwaagari: mi hotta olaa ɗëegísukoh asamaan keennda
ga kakayfii. Olaa erussa kucëwíikaa nogaa ɓu-baam.
2 Ya lëgíssa nogaa ɓu-baam, ee iifiil dalla ga kimeyoh,
waa ɗúuk en fan iifiil púu' wiyaak, bi nohii na ëldúnaanii
ñúusí'ta ndaga iifiilaama.
3 Laakka paycaa meyoh ga iifiilaama, ɓa tasaarukohha ga
ëldúna. Ɓa onussa kimín kitum mesiklaat fodii dagal.
4 Ɓa hoonohussa kile' ga pëegíifii, ga tediktii wala ga
ɓéeɓ iñcii paali ga kakayfiiɗa, wayee ɓa eem rek ga ɓuwii
ɓayussii mandargaa Kooh ga púkcaagaɓaɗa.
5 Ɓa onussiiɓa ki'ap, wayee ɓa sodalɓa iñaa le' ñiin
ciyëtúus. Ee mesiklaataa ɓa yah ɓuwaa kitumɗa man na
meskilaat ɗoɓ dagal ga ɓo'.
6 Ga bescaama, ɓuwii heelsan kikaan ee ɓa hotanndiika.
Ɓa kíiman kikaan ee kikaan núpanɓa hen fír.
7 Paycaa madu na pëníscaa waayuku kiɓay kiheñohnee.
Ɓa ɓayin ga hafcaa iñaa man na baanu-buu' wu-wúrúus ee
fíkíicaagaɓa man na fíkíi ɓo'-súusúus.
8 Ɓa ɓayin fencaa man na fen ɓeti ee síscaagaɓa man na
sís gayindi.
9 Ƒasaacaa man na eku kúltí-pewiñ. Ríiraa paaɓcaagaɓa
man na ríi' sareet-pënís ciyewin caa íisuk kiheñohnee.
10 Ɓa ɓayin lúk, fodii lúk dagal na kútúŋ ga siñdaanaa,
ee ga tútúŋtaama, daŋaraa ɓa yah ɓuwaa kisodaloh iñaa
le' ñiin ciyëtúusɗa, waa ga.
11 Buuraa paycaama yërí en malaakaa nogaa ɓu-baam.
Ya teeku Abadon ga lak ki'Ebërëe, ee ga kiGerek ya ɓaysi
Apoliyon*.
12 Kofeelkii ɗeɓɗa paafin. Tík ganaa, kanak ciliis jomin
kihay ɓan.

---

* **9:11 9: 11** *Abadon* na *Apoliyon* teekcaama ga lakcaagaca ca waa' kiwo' «yahoh»

Mbiiwaa wu-yitniinoowaa típpa

13 Malaakaa yuyitniinooyaa dalla kimbiiƀ mbiiwaagari:
mi kelohha koonaakaa meyoh ga wiiycaa cinikiiscaa ga
loteel-wúrúusaa en ga fíkíi Koohɗa.
14 Koonaakaa wo''a malaakaa yuyitniinooyaa ƀay mbii-
waaɗa an:
- Ɓëgísaa malaakacii ƀinikiisƀii ƀagu ga yahaa húlúwii
wiyaakwii teeku Ëfaratɗa.
15 Waa ennda ɗa, malaakacaa ƀinikiisƀaa ƀëgísussa.
Ɓa waayukee wahtiima na besiima, ñiidiima na kíiskiima
kiɗúbí' komii wukaahaywii ƀuwii ga ëldúnaɗa.
16 Ga iñaa mi kelohɗa, soldaa'caa lapu pënís ki-
heñohneeɗa enee ƀimílíyoŋ citéemée'-kanak (200 Mílíyoŋ).
17 Pëníscaa na ƀuwaa lapƀaɗa, mi hotƀa en fan ga heey,
fodii dii: ƀa ekuk kúltí-pewiñ ciyo'oh cor en fan kiwii,
cibúloh, búlohaa deey ga súusúus ee cimbaasaan en fan
pëndël witamóhí'†. Hafcaa pëníscaa man na haf gayindi.
Kiwii, iifiil na pëndël witamóhí', caa mey ga túuwtaagaƀa.
18 Kofeelcaa kaahaycaa caamaa, mey ga túuwtaagaƀaɗa
ennda: kiwiikaa, iifiilaa na pëndëlaa, ca ɗúbí'ta komii
wukaahaywii ƀuwii ga ëldúnaɗa.
19 Doolaa pëníscaa ƀayɗa nak en ga lúkcaa na ga
túuwtaagaƀa. En ki'enaa, lúkcaagaƀa man na goŋ; ca
ƀayin haf, ee ca tumi ƀuwaa iñaa meskin naca.
20 Wayee nak ƀuwaa tes kaanussii ga kofeelcaa-caamaɗa,
foñussii ga fen iñcaa cibóní'caa ƀa tumee na yahƀaɗa.
Ɓa ƀaa lís kijaamuk raƀ-seytaani na nataalcaa hëwírohu
wúrúus, wala hëelís, wala përëm, atoh cimórí' wala doo'
kedik. Ee iñcaama mínoo kihot, ca mínoo kikeloh, ca mínoo
kitíin.
21 Ɓa ƀaa lís ga ki'ap ƀo', kinaahkaa ƀa enukoheeɗa,
kifaanuk na ƀaa en ƀéeƀ, na kilok.

10

Malaakaa na kukëyítkaa

1 Waa ennda ɗa, mi hotta malaaka yiliis yilëekí'-dooli yaa
yoosukoh asamaan, úulukin yaayeel. Ko'kaa-huulaa wíilin
hafaagari, fíkíifaa faa melic en fan noh ee kotcaa yo'ohin
en fan jelem kiwii.
2 Ya ƀayin ga yahci kukëyít jaa kúnísuunun. Ya yíppa
kotaagari ñaabaa ga giiyaa, wuseŋwaa ya yíppawa ga
kakayfii.

---

† **9:17 9: 17** Mëdírohat na iñaa hewee ga Sodom na Gomoo'ɗa. Malkat Lúkkaa 17: 29

3 Ya dalla kiles koonaa ga ɗook en fan gayindifaa en na
kibëmbuk. Daa ya fiipee, íníŋcaa ciyitnakanakcaa tëesí'ta.
4 Daa íníŋcaa ciyitnakanakcaa tëesɗee, mi waa'ta kibín
iñaa ca wo'ɗa, wayee mi kelohha koonaakaa meyoh
asamaan, wo''aroo an:
- Iñii íníŋcii ciyitnakanakcii wo'ɗa enat kúmpa ga ɓéeɓ,
kaa bínndi.
5 Waa ennda ɗa, malaakaa mi hotee tuukin ga giiyaa na
kakayfiiɗa, ɓëwí'ta yahaagari ñaabaa, ëewdohha asamaan.
6 Lëehí'ta ya waatta ga ɓii en na kipes bi taa'ɗa, yii sak
asamaanii na ɓéeɓ iñcii en gaɗa, kakayfii na ɓéeɓ iñcii en
gaɗa, giiyii na ɓéeɓ iñcii en gacaɗa, ya wo''a an:
- Diimaɗa, laakissii kisekis dara.
7 Bëríinaa ɗú keloh malaakii yuyitnakanakyii, fúrísan
mbiiwaagariɗa, ɓéeɓ iñii Kooh am kitum ee ínohukkii
duumɗa, hay kimat sëk fodaa daa ya yéegaleeka
súrgacaagari enu sëldíigacaagariɗa.
8 Koonaakaa mi kelohee, meyoh asamaanɗa nak
wo'issaroo an:
- Kara, fu ɓeɓ kukëyítkaa kúnísuunun en ga yah
malaakaa tuuk ga giiyii na kakayfiiɗa.
9 Mi ka'ta ga malaakaa, kiwo''i ya e'too kukëyítkaa jaama.
Ya wo''aroo an:
- Uuna, ñamaaja. Ja hay kicelem fodii kúum ga
kúuwkiigaraa, wayee le' lookfunaa, hay ki'aay heh✡.
10 Fodaama, mi ɓeɓpa kukëyítkaa ga yah malaakaa, mi
ekkaja ga kúuwroo, mi yaa ñam. Ja celemmba fodii kúum,
wayee daa mi oneeja, ja aayya heh ga lookkoo.
11 Lëehí'ta, mi wo'ussa an:
- Fu jomin kika' kiyéegalohis iñcii Kooh yah kitum, aaw
ga heet ciyewin, túl tiyewin, lak ciyewin na buu' ɓiyewin.

11

Seedicaa ɓanakɓaa

1 Waa ennda ɗa, mi erussa doo'-barahaa man na dooraa
natohsi hen, mi wo'ussa an:
- Koluka, fu nat Kaanfii Kooh, fa na loteelii, fu kín ɓuwii
en na kijaamuk Kooh gaɗa.
2 Ɗekatii Kaanfii Kooh hanoh foohɗa nak, íisaawa, kaa
natwa, ndaga wa foñɗu yiifa'cii. Ɓa hay kitogisoh teerii
wisela'í'wii iñaa le' ñiin cidaaŋkaah-nikiis na ñiin kanak*.
3 Mi hay ki'on seediciigoo ɓanakɓii, ɓa yéegaloh iñii Kooh
wo'ɗa, ee ɓa ekukan saaku, kitoŋ iñaa le' bes cijúnni na bes
citéemée'-kanak na cidaaŋkaah-yitniinoo (1.260).

✡ **10:9 10: 9** Malkat Esekíyeel 2: 9–3: 3. Yéerúsaleem: Mëdírohat na Lúkkaa 21: 24

* **11:2 11: 2** Wo'u dii teeraa

4 Seedicaama ɓërí en tedik-ólíwíyéetii tanaktii na ɓan
lampucii kanakcii en ga fíkíi Ha'mudii laak kakayfiiɗa.
5 Ɓaa waa'ɓa kitum iñaa mesikinaa, kiwii hay kimey ga
túuwtiigaɓa, tëkí' ɓuwaa sagoh naɓaɗa. Kayoh, ɓaa fu
waa'ɓa kitum iñaa meskinaa, fu joman ki'apu fodaama.
6 Seedicaama onuunun kimín kilaŋ asamaanii ee toɓ
keenoo kakay bi ga daa ɓa lëehɗan kiyéegaloh iñii Kooh
wo'ɗa. Ɓa onuunun ɓan kimín kisúpít músúmii ma en
ñíf, na kimín kifeek ɓu-ëldúna na kofeelcaa leehoo, wahtaa
neɓɓa tóoh.
7 Ee binaa ɓa lëehí' kiseedi'aa, rawaa yisóotí'yaa✡ meyoh
ga ɓu-baamɗa hayɓa kiheñoh, ya laak ndam ga ɗookɓa,
apɓa.
8 Fodaama, faraafcaagaɓa hay kifoñu ga paanaa en
ga teeraa wiyaakwaaɗa. Teeraama, Kooh abohwa fodii
Sodom wala Esípti ee Ha'mudiigaɓa daayohsee ga kuraanaa
daama.
9 Iñaa le' bes kaahay na caban, ɓiɓo' ga heetaa en ɓéeɓ,
ga níilaa en ɓéeɓ, ga lakaa en ɓéeɓ, na ga kúlkaa en ɓéeɓ,
hay kihayu kimalak faraafciigaɓa, ee ɓa íisanndii ken acca.
10 Ɓéeɓ ëldúna, keeñɓa hay kisoos ga iñaa dal
ɓuwaamaɗa, ɓa neɓluki, ɓa wosohi cikëñí' ga díkaantiɓa
ndaga seedicaa ɓanakɓaama sodalseera ɓuwii lool.
11 Wayee waa bescaa kaahaycaa na caban matɗa, ëpaa
onohi kipes, ee meyoh ga Koohɗa hayya, sorukkaɓa, ɓa
kolukka. Daama, ɓuwaa tuukee kimalakɓaɗa, tíitussa bi
ɓaa saak.
12 Seedicaa ɓanakɓaa kelohussa koonaakaa wo' didóolí',
meyoh asamaan, an:
- Lapat dii! Yaayeel úullaɓa, ɓa lappa ɗook asamaan.
Ɓuwaa sagoh naɓaɗa ɓaa malak ga.
13 Ga wahtaama siiy, kakayfaa yëngëlukka didóolí', ee
ga iñaama, kaan cidaaŋkaahcaa fu am ga teeraa tóoh,
fíinoofaa ɓú'ta ga, ɓo' ɓijúnni-yitnaɓanak (7.000) kaanussa
ga yëngëlaa kakayfaa waama. Ɓuwaa ɓíinoo múc gaɗa
tíitussa, ɓa aawwa kindam Koohyii hanoh ɗookɗa.
14 Kofeelkii kukanakkii paafin foduma. Malakat kofeelkii
kukaahaykii kii hay diima-diima.

Mbiiwaa wu-yitnakanakwaa típpa: Kihaykii Nguurii Kiristaanii

15 Malaakaa yuyitnakanakyaa mbiiɓpa ee ga asamaan
laakka toonaataa tëesí' an:
- Nguurii ëldúna tíkuunun kimma ga yah Kooh,
Ha'mudiigaruu, na ga yah Kiristaaniigari, ee ya yah kingu-
uruk bi taa'.

✡ **11:7 11: 7** Malkat Dañeel 7: 3,7,21.

16 Waa ennda ɗa, yaakcaa ɓidaaŋkaah-kanak na
ɓinikiisɓaa yuŋsee ga fíkíi Kooh, ga baŋ-buu'caagaɓaɗa,
yípussa púk kakay, ɓa ɓaa jaamuk Kooh.
17 Ɓa ɓaa wo' an:
- Kooh, Ha'mudii mín tóohɗa, fu yii fu en ee fu eneeɗa,
ɗí ɓii kañnjaa ndaga fu teewohin doolii kimínkiigaraa ee
fu tuukirin nguuriigaraa.
18 Heetcii aylukuunun, wayee nak aylukiigaraa wërí
yoosuk. Wahtii le'in, wii fu yah ki'atti' ɓuwii kaaninɗa, wii
fu yah kineehal súrgaciigaraa enu sëldíigaciigaraaɗa, na
ɓuwii en ɓuufuɗa ee niikuunun teekiigaraaɗa, oomaanoo,
yaakoo. Wahtiima ɓan, wërí en wii fu yah kiɗúbí' ɓuwii
yahsoh ëldúnaɗa.
19 Waa ennda ɗa, ɗekataa wisela'í'waa Kooh ga
asamaanɗa lëgísukka, gaalaa mandarga kifiiliimunkii
Kooh na ɓuwiiɗa†, hotukka ga ɗuuygaa. Kooh awwa
kimelic, toonaataa taa ríi', íníŋcaa caa tak kitak, kakayfaa
faa yëngëluk, ee toɓ-galaas wiyaak waa keen.

12

Iñcaa ciyitnakanakcaa Kooh teewoheeɗa

Ɓetifaa na goŋ-jësíkaa

1 Fodaama, Kooh teeɓparoo enaama yiyaak yaa mey ga
asamaan: ennda ɓeti, fa úulukin nohii, ñiidii hanohin
fíldoo kotcaagari, ee ya ekukin baanu-buu', waa ɓay ol
cidaaŋkaah na kanak.
2 Ɓetifaa enee na look bi fa faa yah kilaak kowu. Fa faa
fiip ndaga lëgëyaa kilaakkaa na mesiklaataa kilímkaa.
3 Mi hotta enaama yiliis yaa mey ga asamaan ɓan: ennda
goŋ-jësík yiyaak, yiyo'oh cor en fan kiwii. Ya ɓay haf
ciyitnakanak na wiiy cidaaŋkaah, ee hafaa en tóoh ekukin
baanu-buu'.
4 Ya fëyëekíssa komii wukaahayii olcii ga asamaanɗa na
lúkaagari, jaffaca ga kakayfii. Ya tuukka ga fíkíi ɓetifaa en
na kilaak kowuɗa, en ɗanaa kowukaa límsinaa, ya ñamka.
5 Ɓetifaa nak laakka kowu kiyaal, kaa yah kiníi' heetcii
ga ëldúnaɗa ɓéeɓca na ngot-pewiñ. Kowukaa dalla kiɓewu
ɓayussa ga yahaa Kooh, ga baŋ-buuraagari.
6 Ɓetifaa nak núppa, ka'neera ëgí'-dúndagaa, ga ɗekataa
Kooh waayukɗeeriɗa, en ɗanaa, ya toputu'u daama iñaa
le' bes cijúnni na citéemée'-kanak na cidaaŋkaah-yitniinoo
(1.260).

---

† **11:19 11: 19** Gaalaama wërí ɗaakee atohcaa Waasaa Kooh bínsee gaɗa. Gaalaa faansee ga ɗekataa wëñ kisela' ga Kaanfaa Koohɗa

7 Waa ennda ɗa, heñ wiyaak dalla kilaak ga asamaan.
Míseel, malaakaa Kooh yiyaakyaa, ya na malaakacaagari
ɓaa heñoh na goŋ-jësíkaa. Yaama ɓan, ya na malaakacaa-
gari, yaa heñoh naɓa.
8 Wayee goŋ-jësíkaa mínndii ga heñaa, ee fodaama ya
laakissii fen daa ya enan ga asamaan, ya na malaakacaagari.
9 Ya jafussa ga fooh, ya goŋ-jësíkaa, goŋ-cosaanaama
wo'u sépí'í'-ga-nofii, wala Seytaanii, yii ɗúki ɓéeɓ
ëldúnaɗa. Ya jafussa ga kakay, ya na malaakacaagari.
10 Lëehí'ta, mi kelohha koonaa kiyaak ga asamaan, kaa
wo' an:
- Diimaɗa, jamaanii kimúckii le'in, diimaɗa Koohyiigaruu
teewohin iñii ya mínɗa ee tuukirin nguuriigari. Diimaɗa
Kiristaaniigari eruunun doolii. Ga iñaama, pokoh-kiwo'ii,
yii wekoo nohoo ëpírohi mbok-kerceenciigaruu na Koohɗa,
jafuunun ga kakayfii.
11 Ɓa nak, ɓa laakin ndam ga ɗookci ndaga ñífii
kubaalkii aamɗuseeɓaɗa, na ɓan kayohfaa ga wo'eenaa ɓa
seedi'eeɗa. Ɓa keeñukkii kipeskaagaɓa bi ɓa niikka kikaan.
12 Ërí tah, fu asamaan na ɗú ɓii ɗú dëk gaɗa, neɓlukat!!
Kakayfii na giiyii nak, massa ɗú, ndaga sépí'í'-ga-nofii
yoosukin garúu, ee ya líifin na tam-keeñ ga dii ya ínohin
an ya tesohissii yewinɗa.
13 Daa goŋ-jësíkaa hotee an ya jafuunun ga kakayfii, ya
íisukka ga fenoo ɓetifaa límee kowukaa kiyaalkaaɗa.
14 Ɓetifaa nak tokɗussa paɓcaa kanakcaa caagiyoofaa*
fiyaakfaa, en ɗanaa ya pún bi ga ëgí'-dúndagaa, ya saan
gogaa, ya en ga ɗekataa Kooh waayukɗeeriɗa, ya toputu'u
da iñaa le' tíkíis taahay na caban†.
15 Waa ennda ɗa, goŋ-jësíkaa weessa na kúuwci músú
miyewin en fan húlúɓ, ga fenoo ɓetifaa, doonaa músúmaa
ɓayfa.
16 Wayee kakayfaa sommba ɓetifaa, fa lëgísukka, fa
annda músúmaa goŋ-jësíkaa weesee na kúuwciɗa.
17 Goŋ-jësíkaa nak, keeñci tammba ga ɓetifaa lool, ya
móoñísneera heñaa ga towutaa ɓetifaa tesɗa, ɓaa taabuk
iñcaa Kooh nakoh kitumɗa, ee ɓa dëk ga kiseedi' Yéesuɗa.
18 Waa ennda ɗa, goŋ-jësíkaa tuukka ga seereenaa giiyaa.

13

Raɓ meyca ga giiyaa

* **12:14 12: 14** Caagiyoofaama mín ki'en enaamaa yunikiisyaa en na kipes ee wíilee baŋ-buraaɗa. Malkat 4: 7 † **12:14 12: 14** Ga kiGerek, wo' an: «jamaanu wíinoo, jamaanu ciyewin na caban jamaanu» Iñaama jomin kile' tíkíis taahay na caban. Malkat ɓan 11: 3; 12: 6 na 13: 5

1 Tíkka ga, mi hotta raɓ yidëyna yaa en na kimey ga giiyaa. Ya ɓayin wiiy cidaaŋkaah na haf ciyitnakanak. Wiiyaa en ɓéeɓ ɓayin ƀaanu-buu', ee hafaa en ɓéeɓ bíduunun ga teek-ɓasee ga Kooh.
2 Rawaa mi hotɗa nak, man na cígídoo, kotcaa man na kot rawaa wo'si úrsi* kiyak na kikaañ, ee kúuwkaa man na kúuw gayindi. Goŋ-jësíkaa e'tari kimínkaagari, e'tari baŋ-buuraagari, ee e'tari ɓan dooli wiyaak.
3 Wíinoo ga hafcaa ɓayin gaañaa man na hoossee hen, ee gaañaama yeeri ki'apɗa, wakka. Ƀu-ëldúna ɓéeɓƀa waaru'ussa ga rawaa, ɓa taabukkari.
4 Ƀéeɓ aawwa kijaamuk goŋ-jësíkaa ndaga daa ya on rawaa dooliɗa. Ƀa ɓaa jaamuk ɓan rawaa, ɓa ɓaa wo' an: «Ƀii yiida man na rawii? Ƀii yiida mín nari kiheñoh?».
5 Rawaa nak, onussa kiwo' wo'een tay na wo'een-ɓasee ga Kooh. Ya onussa kon dooli kitum ga iñaa neƀpi, iñaa le' ñiin cidaaŋkaah-nikiis na kanak.
6 Rawaa nak aawwa kiƀas Kooh, kiƀas teekii Kooh, kiƀas taalaa Kooh dëkohɗuɗa na kiƀas ɓan ɓéeɓ ɓuwaa dëk ga asamaanɗa.
7 Ya onussa kiheñoh ɓuwii enu ɓuu Koohɗa ee ya laak ndam ga ɗookƀa. Ya onussa ɓan dooli ga ɗook níilaa en ɓéeɓ, heetaa en ɓéeɓ, lakaa en ɓéeɓ na kúlkaa en ɓéeɓ.
8 Ƀéeɓ ɓuwii ga ëldúna, ee aboh ga iñaa wa saksee bi wati, teekcaagaƀa bídussii ga këyítfaa ɓuwaa laak kipeskaaɗa, hayussi kijaamuk. Këyítfaama fuu kubaalkaa hoossee fodii sarahɗa.
9 Ƀaa fu laakin nof kikelohaa, súkúruka!
10 Ƀaa Kooh wo' an fu hay kiƀagunaa, fu hay kiƀagu. Kooh wo' an fu hay ki'apu na kalawaa, fu hay ki'apu na kalaɓ. Iñaama tah ɓuwii en ɓuu Koohɗa, ɓa jom kiguu'guuluk hen ee ɓa taam na ngëm.

Raɓ meyca ga kakayfii

11 Waa ennda ɗa, mi hotta raɓ yiliis yaa en na kimey ga kakayfii. Ya ɓayin wiiy kanak, caa man na tuwiiy baal yiyín ee ya wo'ee fodii goŋ-jësík.
12 Rawaa meyee ga giiyaaɗa, ɓéeɓ doolaa ya laakɗa, yiima laakinwa ee ya yaa teewohwa ga fíkíi rawaa ga giiyaaɗa. Ya yaa gítín ɓu-ëldúna kijaamuk rawaama meyoh giiyaa ee ɓay gaañaa man na ya hoossee hen bi wakinɗa.
13 Ya yaa tum kíntaan ciyaak, caa karin sah bi ga kiyóoskí' kakay, ga fíkíi ɓéeɓ, kiwiikaa meyoh asamaanɗa.

---

* **13:2 13: 2** Úrsi, iñaa raɓ yidëyna, yaa man na dëŋngín pëeníi. Ya ñami pëegíi ee tumoo ken dara en an fu le''ii ga towutaa ya laakɗanaa. Ya mínin ki'ap ɓo' ga iñaa gaaw na coginaacaagari.

14 Fodaama, ya múuyɗi ɓuwii ga ëldúnaɗa na
kíntaancaama ya onu kitum, ga fíkíi rawaa meyohee
ga giiyaaɗa. Ya yaa wo' ɓuwaa kihëwí' nataalaa rawaa
hoossee na kalaɓfaa ee ya yaa pesisɗa.
15 Ya onussa kipesi' nataalaa rawaa waama, ya tumm-
bawa bi wa mínnda kiwo', ee wa onuunun an ɓéeɓ ɓaa
fu jaamukkiiwanaa fu apu.
16 Rawaa yukanakyaa gítínnda kon ɓéeɓ ɓuwii,
oomaanoo, yaakoo, buuroo, nduuloo, ñaamoo, ɓaa enndii
ñaamoo, kiɓay mandarga rawaa ga yah-ñaam wala ga púk.
17 En ɗanaa, ken mínoo kilom wala kitoon ee ɓayyii
mandargaa rawaa: ennda teekaagari wala kídaa hín nawa.†
18 Diima kilaak hamham kërí meekisohu dii: ɓaa laakin
hel hay kimín ki'ínoh iñii kídii teekii rawii waa' kiwo'ɗa.
En ki'enaa, kídiima hín na wii teekii ɓo'-súusúus‡. Wërí en
téemée'-yitniinoo na daaŋkaah-yitniinoo na yitniinoo (666).

14

Kubaalkaa na ɓuwaa ɓiyewinɓaa ya laasɗa

1 Waa ennda ɗa, mi hotta Kubaalkaa tuukin ga janjagaa
Síyoŋ, ya na ɓo' ɓijúnni citéemée' na ɓijúnni cidaaŋkaah-
nikiis na ɓijúnni cinikiis (144.000). Yaa en ɓéeɓ, teekii
kubaalkii na wii Kooh paamci, bíduunun ga púkaagari.
2 Mi kelohha koonaa, kaa meyoh asamaan, ee ka ríi' en
fan yëngëlaa dúuscaa ga giiyaaɗa, en fan ɓan ínín wiyaak.
Koonaakaa mi kelohɗa madin ɓan na ríi' riiticaa ɓiɓo' en
na kiriiti.
3 Ɓéeɓ ɓuwaama ɓaa yeek yeek-kañ wi'as ga fíkíi baŋ-
buuraa, ga fíkíi enaamacaa ɓinikiisɓaa en na kipesɗa, ee ga
fíkíi yaakcaa ɓan. Yeekaama, Ken mínoowa kiyoon, enndii
ɓuwaa ɓijúnni-téemée'ɓaa na ɓijúnni-daaŋkaah-nikiis na
ɓijúnni-nikiisɓaa ɓaama Kooh laas ga ëldúnaɗanaa.
4 Ɓuwaama nak mossoo kilíiɓ ga kitaam na ɓeti, ee ɓa
setin wic. Ɓa taabuki Kubaalkii daa ja aaw tóoh. Kooh yërí
laasɓa ga díkaanti ɓuwii, ɓa erohha hafɓa ga Kooh na ga
Kubaalkii fodii iñaa nísu ga iñcaa píiku, kifaani' Koohɗa.
5 Ee saboh fíinoo mosoo kimey ga kúuwɓa: ɓa laakoo sík.

Malaaka ɓaahay yéegalohha atti'aa Kooh

6 Waa ennda ɗa, mi hotta malaaka yiliis yaa en na
kipún ga jepitaa asamaan. Ya haydoh hewhew winéwí'

† **13:17 13: 17** Ga lakcaa waama, occaagaca kínsee hen, ocaa en ɓéeɓ ɓayeera mandarga kín, fodii dii: a = 1; b = 2; c = 3. Kon teek míneera kijagu fodii kikín.
‡ **13:18 13: 18** Kídaa teekaama mandarga ëldúna na ɓuwii en gaɗa, ndaga ɓo' saku ga ɓesaa wu-yitniinoowaa. Kon rawaa ɓay mandargaa ɓo' ee mandarga iñaa mattii. Kooh laak kín wu-yitnakanak.

waa nísukoo bi taa', kiyéegalwa ɓéeɓ ɓuwii ga ëldúnaɗa:
kúlkaa en ɓéeɓ, níilaa en ɓéeɓ, lakaa en ɓéeɓ na heetaa en
ɓéeɓ.
7 Ya yaa wo' didóolí' an:
- Niikat Kooh ee ɗú e'ti ndam! Kayoh, wahtii ya yah
ki'atti' ëldúnaɗa le'in. Kon jaamukat ɓii sak asamaanii,
kakayfii, giiyii na haalaa-músúciiɗa.
8 Laakka malaaka yiliis, yukanak, taammba ga fenoo
yuɗewaayaa, wo''a an:
- Babíloon, teerii wiyaakwii keenin! Ya yii ya lëelɗee
heetcii ɓéeɓ na biiñii kifaanuk-pakaykiigari kiyaakkii ya
enukohɗa, ya keenin jac!
9 Laakka malaaka yiliis, yukaahay, taammba ga fenoo
ɓanakɓaama, wo''a didóolí an:
- Ɓéeɓ ɓaa fu jaamuk rawii na nataaliigari, ee fu ɓay
mandargiigari ga púkaagaraa wala ga yahaagaraanaa,
10 fu hay ki'an ɓan ga biiñaa aylukaa Kooh. Biiñaama
nak koocussii ee Kooh hafanndaawa ga kaas aylukaagari.
Fu yaama, fu hay kisodalu lool ga kiwiikaa na pëndëlaa
witëmí'waa, ga fíkíi malaakacii Kooh na ga fíkíi Kubaalkii.
11 Fodaama kiwiikaa yahhaa kisodalɗa, iifiilaagaka yah
kiɗúuk bi taa'. Ee ɓuwii jaamuki rawii na nataalaagariɗa,
na ɓéeɓ ɓaa mandarga'u na teekiigari, laaksanndii íika',
enndii wek enndii noh.
12 Iñaama tah ɓuwii en ɓu-Kooh, taabuk iñcii ya nakoh
kitum, ee ɓa gëmin ga Yéesuɗa, ɓa jomin kiguu'guuluk.
13 Waa ennda ɗa, mi kelohha koonaakaa meyoh asamaan,
wo''aroo an:
- Bídaa iñii yii: «Aboh diima, ɓa yewinin múu' ɓuwii en
wíinoo na Ha'mudii bi ga kikaanɗa!» Helii yisela'í'yii wo'
an:
- Kayoh, ɓa hay ki'íikaruk ga coonucaa ɓa dayeeɗa. En
ki'enaa, tumeencaagaɓa hayɓa kitaabuk.

Ëldúna píikussa

14 Waa ennda ɗa, mi hotta yaayeel wiyaanaaw ɗer, ee ga
ɗookgaa laakin iñaa yuŋ ga man na ɓo'✡. Ya ekukin baanu-
buu' wu-wúrúus ga hafaa, ee ya abin píikaa wikëeñí' ga
yahaagari.
15 Laakka malaaka yiliis yaa meyoh Kaanfaa Kooh, ya yaa
fiip ɓaa yuŋ ga yaayeelaaɗa an:
- Tíkaa píikaaniigaraa fu aaw kigú' ndaga kipíik le'in ee
tóoh lúudin kipíik ga kakayfii.
16 Fodaama, ɓaa yuŋ ga ɗook yaayeelaaɗa weessa
píikaanaagari ga kakayfii, ëldúna tóoh píikussa.

✡ **14:14 14: 14** Malkat 1: 13; Dañeel 7: 13.

17 Laakka malaaka yiliis yaa meyoh Kaanfaa Kooh ga
ɗookɗa. Yaama ɓan abin píikaa wikëeñí'.
18 Lëehí'ta, laakka ɓan malaaka yiliis yaa meyoh lotee-
laa. Yaama yërí laak dooli ga kiwii. Ya fiippa yaa ɓay
píikaanaaɗa, didóolí an:
- Tíkaa píikaaniigaraa wikëeñí'wii, fu gú' yool-reseŋcii
ga ëldúnaɗa, ndaga ca lúudin.
19 Waa ennda ɗa, malaakaa weessa píikaanaagari ga
kakayfii, gú'ta yoolcaa reseŋcii ga ëldúnaɗa. Ya íiffaca ga
seesaa'-biiñaa wiyaakwaa en aylukaa Koohɗa.
20 Towu reseŋtaa togisohussa ga ɗuuy iñaa seesohsiɗa,
ga foogaanaa teeraaɗa. Ñíf meyohha ga, wa taakka iñaa
hín na kíloomeet citéemée'-kaahay (300) ga agilaat, ee wa
lappa bi hínnda na laaɓcaa pëníscaa ga ɗook.

15

Malaakacaa ɓiyitnaɓanakɓaa na kofeelcaa ciyitnakanakcaa mëeñdohɗa

1 Waa ennda ɗa, Kooh teeɓparoo enaama yiyaak yiliis ga
asamaan, yidóoyí-waa': malaaka ɓiyitnaɓanak ɓayuunun
kofeelcaa ciyitnakanakcaa mëeñjoh ee cërí yah kimëtí'
aylukaa Koohɗa.
2 Mi hotta ɓan enaama, en fan giiy-seetu, waa akitohu
na kiwii. Ɓuwaa tëhin rawaa, ɓa jaamukii nataalaagari, ee
ɓa ɓayyii kídaa hín na teekaagariɗa, tuukuunun ga ɗook
giiy-seetaa. Ɓa níkukin riiticaa Kooh ereeɓaɗa,
3 ee ɓa ɓaa yeek yeek-kañii Móyíis, súrgaa Kooh na wii
Kubaalkii, an:
- Kooh, Ha'mudii ee mín ga tóohɗa, tumeenciigaraa yakin
ee newin kimalak, fu buurii ɓéeɓ heetcii, iñaa fu natin
kitum tóoh, júwin ee koo' ga waas.
4 Ha'mudii, ɓii kaañanndaa kiniikoo ɓa? Ɓii sagan kikañ
teekiigaraaɗa ɓa? Kayoh, fu doŋ fu yërí sela', ee ɓéeɓ
heetcii hay kihayu yí'u ga fíkíifu, jaamuksiraa, ndaga ɓa
hotin an tumeenciigaraa júwin.
5 Waa iñaama paaffa, mi hotta ga asamaan, ɗekataa wëñ
kisela' en ga taalaa teewoh kifiiliimunkaa Kooh na ɓuwiiɗa,
lëgísukin.
6 Malaakacaa ɓiyitnaɓanakɓaa ɓayu kofeelcaa ciyit-
nakanakcaaɗa meyohussa da. Malaakaa en ɓéeɓ ekuk kúltí
sooy fiyaanaaw ɗer bi faa melic, ee pëkírukin liiɓ-wúrúus
ga fasaafaa.

7 Yíinoo ga enaamacaa ƀinikiisƀaa en na kipesɗa✡ e'ta
malaakacaa ƀiyitnaƀanakƀaa kaas-wúrúus ciyitnakanak
caa líifin muut na aylukaa Kooh, yii en na kipes bi taa'ɗa.
8 Waa ennda ɗa, ɗekataama wëñ kisela'ɗa líiffa na iifiil,
kiteewoh ndamaa Kooh na doolaagari. Ee ken mínndii
da ki'aas bi ga daa kofeelcaa ciyitnakanakcaa malaakacaa
ƀiyitnaƀanakƀaa haydohɗa matan.

Kaascaa ciyitnakanakcaa tum aylukaa Koohɗa

16

Kaasaa ɗeƀɗa

1 Tíkka ga, mi kelohha koonaa kiyaak, kaa meyoh ɗekataa
wëñ kisela' ga Kaanfaa Koohɗa, ka wo''a malaakacaa
ƀiyitnaƀanakƀaa an:
- Karat, ɗú íif ga ëldúna kaascii ciyitnakanakcii tum
aylukii Koohɗa.
2 Waa ennda ɗa, malaakaa ɗeƀɗa, ka'ta, íiffa kaasaagari
ga ëldúna. Taaw cibóní', ciméeskí' dalla kimey ga faancaa
ƀuwaa ƀayee mandargaa rawaa ee jaamuksee nataalaa-
gariɗa.

Kaasaa wukanakwaa

3 Malaakaa yukanakyaa íiffa kaasaagari ga giiyaa,
músúmaa dalla kiman na ñíf ƀaa kaanin. Ɓéeƀ iñcaa pesee
ga giiyaaɗa kaannda.

Kaasaa wukaahaywaa

4 Malaakaa yukaahayyaa íiffa kaasaagari ga húlúƀcii na
haalaa-músúcii, ca súpítukka ennda ñíf.
5 Daama, mi kelohha malaakaa onu dooli ga ɗook
músúciiɗa wo''a an:
- Fu yii fu en, fu enee ee fu sela'inɗa, fu júwin ga dum fu
atti' iñcumaɗa.
6 Waa ƀa ƀërí aamee ñífaa ƀuwaa en ƀuufuɗa na waa
sëldíigaciigaraa, fu nak, fu erinƀa ñíf ƀa an ee gënin gaƀa.
7 Mi kelohha koonaa kaa meyoh loteelaa tëkírohsi
cúuraayɗa an:
- Ehee, Kooh, Ha'mudii mín tóohɗa, iñcii fu atti'ɗa koo'
ga waas ee júwin!

Kaasaa wu-nikiiswaa

8 Malaakaa yunikiisyaa íiffa kaasaagari ga ɗook nohii, wa
onussa kitëkí' ƀuwii na kiwiikiigawa.

✡ **15:7 15: 7** Malkat 4: 6.

9 Noh witëmí' aawwa ɓuwii kitëkí', ɓa ɓaa ɓas Kooh, ya
yii ya laak dooli ga ɗook kofeelcaa caamaɗa. Ee ɓa saŋnga
kisúpít kipeskaagaɓa, ɓa e' Kooh ndam.

Kaasaa wu-yëtúuswaa

10 Malaakaa yuyëtúusyaa íiffa kaasaagari ga ɗook baŋ-
buuraa rawaa. Ƒodaama, kúlkaa rawaa nguurukohɗa
ennda ga ñúus kërúus. Ɓuwaa aawwa kiɗowuk perem
ndaga mesiklaat.
11 Ɓa ɓaa ɓas Kooh yii ga asamaanɗa ndaga kofeelcaa ɓa
en na kidayɗa na taawcaa amɓaɗa; ee bi wati, ɓa saŋnga
kisúpít kipeskaagaɓa.

Kaasaa wu-yitniinoowaa

12 Malaakaa yuyitniinooyaa íiffa kaasaagari ga húlúwaa
wiyaakwaa wo'u Ëfaratɗa, músúmaa dalla kisíiñ kifoñi'
buu'caa kúlkohu meyaa'-nohɗa waas.
13 Waa ennda ɗa, mi hotta raɓ ɓibóní' ɓaahay ɓaa waa'
kiman na buuru-buu', ɓa meyca, yii ga kúuwkaa goŋ-
jësíkaa, yíinoo ga kúuwkaa rawaa*, yíinooyaa ga kúuwkaa
sëldíiga sépí'í'-ga-nofaa†.
14 En ki'enaa, iñcaa enee raɓ ɓibóní', ɓaa tumi kíntaan.
Ɓa ka'ta ga buu'cii ga ëldúnaɗa ɓéeɓba, kihídírohɓa
kiheñohnee ga besaa wiyaakwaa Kooh, yii mín tóoh amɗa.
15 Ha'mudii wo' an:
- Malakat, mi yii hay fodii lok. Ɓaa neehhii ee yaa na
kúltícaagari, yewinin múu' ndaga ya tíidoo faan ɓuucuuc
bi ɓo' hoti kacici.
16 Ƒodaama, raɓcaa ɓibóní'ɓaa hídírohussa buu'cii
ëldúna ga ɗekataa wo'si ga ki'Ebërëe Armagedoŋɗa.

Kaasaa wu-yitnakanakwaa

17 Malaakaa yuyitnakanakyaa íiffa kaasaagari ga uurisii.
Koonaa kiyaak kelohukka ga ɗekataa wëñ kisela'ɗa, meyoh
baŋ-buuraa. Ka wo''a an:
- Matin sëk!
18 Daama, laakka melic, toonaa na íníŋ, caa en na kiríi',
na yëngëluk-kakay wiyaak, waa mosoo kilaak iñaa ɓo'-
súusúus enee ga ëldúna bi wati.
19 Teeraa wiyaakwaa ɗa'sukohha kom kaahay ee teerucii
túltii ɓéeɓca ɓú'ta. Babíloon nak, teeraa wiyaakwaama,
Kooh alliiwa. Ya anlukohwa kaas-biiñaa en aylukaagari
witamóhí'waa.

---

* **16:13 16: 13** Rawaa meyee ga giiyaaɗa † **16:13 16: 13** Rawaa yukanakyaa, meyohee kakayɗa yërí ɓayu dii «sëldíiga sépí'í'-ga-nofaa» ee en ɓaa tík hafci sëldíiga-Koohɗa. Malkat ɓan 19: 20.

20 Dëkcaa giiyaa wíilɗa tóohca ennda mes ee ken hotissii
jaŋjaŋ wíinoo.
21 Toƀ-galaas wiyaak, waa ƀítlaataa kalamcaa jomin kile'
kílóo cidaaŋkaah-nikiis, meyohha asamaan, dalla kikeen ga
ɗook ƀuwaa. Ɓuwaa nak ƀaa ƀas Kooh ndaga mesiklaataa
toƀ-galaasaa haydoh ga ɗookƀaɗa. En ki'enaa, kofeelkaama
dal gaƀaɗa, lak ƀarin.

17

Ɓeti faankoh-pakayfaa na rawaa

1 Waa ennda ɗa, yíinoo ga maalaakacaa ƀiyitnaƀanakƀaa
ƀay kaas mesiklaatcaa ciyitnakanakcaaɗa, hayya, wo''aroo
an:
- Hay, mi teeƀpaa atti'ii sek ƀeti faankoh-pakayfii* fiyaak-
fii yípuk ga yahaa giiycii ciyaakciiɗa.
2 Buu'cii ga ëldúnaɗa faanukuunun nari, ee ƀuwii ga
ëldúnaɗa laaluunun ga biiñii en kifaanuk-pakaykiigariɗa.
3 Helii Kooh dallaroo kisooruk, malaakaa ƀayyaroo ga
ëgí'-dúndagaa. Mi hotta daama ƀetifaa lap ga ɗook raƀ
yiyo'oh cor. Faanfaa rawaa gomin na teek ƀasee ga Kooh,
ee ya ƀayin haf ciyitnakanak na wiiy cidaaŋkaah.
4 Ɓetifaa ekuk kúltí ciyo'oh cor, cimelic-melic, ya líifin na
wúrúus na jamaa na pemi. Ya ƀayin ga yahci kaas wúrúus,
waa líifin na enaama cisépí'í' caa araamin ee límukoh ga
kifaanuk-pakaykaagari.
5 Laakin teekaa bídu ga púkaagari ee iñaa kúmpa. Bídu
ga an:
«Babíloon yii yiyaakyii, eew faankoh-pakaycii, eew enaa-
macii ci'araamí'cii ga ëldúnaɗa.»
6 Mi hotta an ƀetifaa laalin ga ñífaa ƀuwaa en ƀuu
Koohɗa, ƀuwaa seedi'ee Yéesuɗa. Daa mi hoteefa, mi
waaru''a lool.
7 Malaakaa nak wo''aroo an:
- Fu waaru' ya hínɗa? Mi hayyaa kiléerí' kúmpafii en ga
ƀetifii, na rawii koorukki, ee ƀay hafcii ciyitnakanakcii na
wiiycii cidaaŋkaahciiɗa.
8 Rawii fu hotɗa peseera, kipesci leehha. Ya hay kimeyoh
ƀu-baam†, ya aaw ga kisaŋku'uk. Fodaama, ƀuwii ga
ëldúnaɗa, ee ga iñaa wa saksee bi wati, teekcaagaƀa
bídussii ga këyítfaa ƀay teekcaa ƀuwaa laak kipeskaa
leehooɗa, hay kiwaaru'u binaa ƀa hot rawaanaa, ndaga
rawaa peseera, kipesci leehha, ee ya hay kihayis.

---

* **17:1 17: 1** *Ɓetifii faankoh-pakayfii* wërí teewoh jíkaa hotuk ga teekaa teeraa Babíloonɗa. † **17:8 17: 8** *Ɓu-baam* Ɓekataa jafohsi raƀcaa ga bí' kakayɗa. Ga baahaa yaawúu'caa, ɗekataama, ga bí' kakayɗa, raƀcaa ɗaaksi da, ƀa seki besaa ƀa atti'san kikaan bi taa'ɗa.

9 Diima, ki'ínoh iñii yii meekisoh kilaak hel na hamham:
hafcii ciyitnakanakcii teewoh tëgëlcii ciyitnakanakcii ɓetifii
yípukohɗa; ca teewoh buu' ɓiyitnaɓanak ɓan.
10 Ɓiyëtúus ga buu'caama laasin kikeenu, yuyitniinooyii
yii nguuruk diima, ee yuyitnakanakyaa hayyii duum.
Wayee binaa ya hayaa, ya joman dii ki'en jutuut.
11 Rawii pesee ee kipesci leehhaɗa, ya ga kihafci, iñaa
buu' yuyitnakaahay. Ya kíndohu ɓan ga ɓiyitnaɓanakɓaa
ee ya aaw ga kisaŋku'uk.
12 Wiiycii cidaaŋkaahcii fu hotɗa nak, cërí en buu'
ɓidaaŋkaah, ɓaa dallii kinguuruk duum. Ɓa hay kinguu-
ruk, wayee ɓa onsan kinguuruk wahtu wíinoo doŋ ee ɓa
yah kibok kinguuruk na rawii.
13 Ɓa ɓéeɓɓa nak, ɓa díiruk enaama yíinoo: ki'e' rawii
kimínkiigaɓa na dooliigaɓa.
14 Ɓa hay kiheñoh Kubaalkii wayee Kubaalkii hay kilaak
ndam ga ɗookɓa, ndaga yërí en Ha'mudii ha'muncii, ennda
Buurii buu'cii ɓan. Ɓuwii ya nook ga hafci, ya fal ee ɓa gëm
gariɗa, ɓa hay kibok ɓan kilaak ndam nari.
15 Tíkka ga, malaakaa wo'issaroo an:
- Giiycii fu hotɗa, cii ɓeti faankoh-pakayfii yípukohɗa,
teewoh heetcii, mbooloocii, túltii na lakcii ga ëldúnaɗa.
16 Wiiycii cidaaŋkaahcii fu hotɗa, ca na rawii
waa'sanndii kihot ga ɓetifii. Ɓa hay kite' ɓéeɓ iñcii ya
laakɗa, ya tesɗa ɗúŋ. Ɓa hay kiñam nahcii faanfiigari, ɓa
tëkí' iñaa tes gariɗa ga kiwii.
17 En ki'enaa, Kooh tumin ga keeñcaagaɓa, ɓa mëtí' iñaa
ya natee kitumɗa, ɓa bokka kidíiruk iñaama, ennda ki'e'
rawii doolaa nguu'caagaɓa, bi ga daa iñcaa Kooh wo' ɗa
matan.
18 Ɓetifii fu hotɗa nak teewoh teerii wiyaakwii nguuruk
ga ɗook buu'cii ga ëldúnaɗa.

18

Keenaa Babíloon, teeraa wiyaakwaa

1 Ga waa iñaama paaffa, mi hotta malaaka yiliis yaa
yoosukoh asamaan. Ya laakin dooli wiyaak ee lee'laataa
meyoh ga ndamaagariɗa gommba ga ëldúna.
2 Ya dalla kiles koonaa kiyaak an:
- Babíloon, teerii wiyaakwii keenin, wa keenin jac!
Diimaɗa ya enin didëkaa' raɓ-seytaanicii, ɗaakkaarii ɓéeɓ
raɓcii ɓibóní'ɓii, na ɓéeɓ selcii tabin kiñam [na ɓéeɓ júu'cii
tabin kiñam], ee ken waa'tiiɗa.
3 En ki'enaa, heetcii ga ëldúnaɗa tóohca anuunun ga
biiñiigari en kifaanuk-pakaykii kiyaakkii ya enukohɗa.

Buu'cii ga ëldúnaɗa faankuunun nari, ee kiwaa' mo'laat ëldúnakiigari ƀarinɗa onin toonohcii ga ëldúnaɗa kilaak alal ga.

4 Lëehí'ta, mi kelohha koonaa kiliis kaa meyoh asamaan an:

- Ɗú heetiigoo, meyat gari, en ɗanaa ɗú bokoo ga baakaa'ciigari ee ɗú akitohsoo ga kofeelcii yahhi kidalɗa.

5 Kayoh, baakaa'ciigari tíkísukohin bi le'in asamaan ee Kooh hot ga tumeenciigari cibóní'cii.

6 Íkatti iñii ya tumee ƀuwaaɗa, fayatti waas kanak iñaa ya wútíroheeɗa. Líifɗat kaasaagari na anahaa wëñ ki'aay waas kanak waa ya eree ƀuwii ki'anɗa.

7 Ga daa ya hídí' kigooñi' hafci ndam na mo'laatɗa tóoh, tíkatti iñaa hínɗa ga coonu na kofeel. Ya wo' ga ɗuuyci an: «Mi yii yuŋnga dii dës fodii buu' yiƀeti, mi enndii ƀetifaa yah kiñak yaal, ee mi ínohanndii múk kitoŋ.»

8 Iñaama yërí tahan bi kofeelcii sekkiɗa hídohan kidal ga ɗookci ga bes wíinoo: ennda kikaan, kitoŋ na a', ee ya hay kitëkíru ga kiwii. Kayoh, Kooh, Ha'mudii atti'iɗa, yërí mín ga tóoh.

9 Ɓéeƀ buu'cii ga ëldúna faanuksee nari, bokussa nari kineƀluk ga alalaagariɗa, binaa ƀa hot iifiilii kiwiikii ya yah kitëkírohuɗanaa, ƀa hay kifiipoh, ƀa kodukiri.

10 Ɓa hay kiceel palah ndaga kitíit ga coonucaa ya dayanɗa, ee ƀa wo'i an:

- Massa, éey massa, fu Babíloon, teerii wiyaakwii, teerii wilëekí'-dooliwii! Wahtii wa wíinoo doŋ ee atti'ii fu atti'uɗa matta!

11 Toonohcii ga ëldúnaɗa, ƀa ƀan, ƀa hay ki'en ga kifiipoh, ƀa kodukiri ndaga ken lomsisoo iñcaa ƀa tooniɗa:

12 ennda wúrúus, hëelís, jamaa na pemi; ennda ƀan píis ci'elep-elep, píis cisooy, píis ciyo'oh cor cimelic-melic; ennda ƀan heet haangacaa yooƀpii, na enaamacaa hëwírohu sís cooh, na haanga ciséerí', përëm, pewiñ wala atoh wimórí' waa wo'si marba;

13 ennda ƀan safalaah këedíi' na éeñɗaah ciliis, la'koleñ, heet cúuraay ciyewin, biiñ, dúuleen, fëríñ na beli, enoh, baal, pënís, sareet, bi ga ƀiñaam na ƀuwaa abu hen.

14 Toonohcaama hayyi kiwo' ƀan an:

- Iñcii fu heelee kilaak ga keeñfuɗa tóohca saadinndaa. Tóoh alaliigaraa na mo'laatcii fu ƀayeeɗa, fu hídin gaca ɗa ɗúŋ, ee fu laasissoo gaca bi taa'.

15 Toonohcaa laaku alal ga toonaagaƀa ga teeraamaɗa hay kiceelu palah ndaga kitíit ga coonucaa ya dayanɗa, ƀa fiipohi, ƀa koduki iñaama.

16 Ɓa hay kiwo' an:

- Massa, éey massa teerii wiyaakwii ekukee kúltí ci'elep-elepcii, cisooycii, kúltícii ciyo'oh cor, cimo'laatcii; teerii pokukee wúrúuscii, jamaacii na pemiciiɗa!

17 Wahtii wa wíinoo doŋ, alaliigaraa ɓéeɓwa púdin! Fodaama ɓéeɓ fóolíroh gaalcii, ɓéeɓ ɓuwii aasi gaal kiɓaaɓɗa, ɓuwii lëgëyi ga giiyɗa na ɓuwii ay kipesɓa ga giiyɗa, ceelussa palah,

18 ee daa ɓa hotee iifiilaa tëkíree teeraaɗa, ɓa fiippa an:

- Laakoo múk teeraa hín na teerii wii kiyaak!.

19 Ɓa ɓaa íifuk kakay ga hafcaa, ɓa ɓaa weleluk, ɓa ɓaa fiipoh, ɓa ɓaa koduk iñaama, an:

- Massa, éey massa teerii wiyaakwii! Ha'-gaalcii ga giiyciiɗa ɓéeɓɓa ɓewohu alalciigaɓa ga kisíidikiigari, ee wahtii wa wíinoo doŋ, wa ɗúbírussa!

20 Fu asamaanii, neɓlukaa ga dii wa ɗúbíruɗa! Neɓlukat, ɗú ɓuwii en ɓuu Koohɗa, ɗú, apotaa'cii, na ɗú sëldíiga-Koohcii. Kayoh, Kooh ëldúkɗinndúu, ya atti'inndi.

21 Waa ennda ɗa, malaaka yilëekí'-dooli ɓeɓpa atoh wiyaak waa man na cii ɗílohsi beliɗa, jaffawa ga giiyaa, wo''a an:

- Babíloon, teerii wiyaakwii yah kijafu ɗa fúr, ken hotsisoowa bi taa'!

22 Ken kelohsanndii ga leeloofu típ-halam na koonaa yeekoh, mbiiwoh na típoh kúlúɓ. Ken hotsanndii ga leeloofu lëgëyoh, yaa mín ki'en tóoh, na kandaŋ këdí.

23 Lee'laat lampu melicsisoo ga leeloofu, ee ken kelohsisoo ga ɗuuyfu típuk sëgílook. Toonohciigaraa ɓërí wëñee dooli ga ëldúna, ee luhuseeniigaraa tahin ɓéeɓ heetcii kimúuy.

24 Ɓaatta ga, ñífii sëldíiga-Koohcii, na wii ɓuwii en ɓuu Koohɗa, na ɓan wii ɓéeɓ ɓuwii apsee ga ëldúnaɗa, hotukin ga kaanfu, fu Babíloon.

19

Yeek-ndam ga asamaan

1 Ga waa iñaama paaffa, mi kelohha ga asamaan en fan koonaa kiyaak, kaa en na kiríi' meyoh ga mbooloo wiyaak an:

- Alélúyaa! Kimúc, ndam, na kimín kuu Koohyiigaruu!

2 Dii ya atti'iɗa taam ga kayoh ee júwin. Ya atti'in ɓeti faankoh-pakayfii fiyaakfii yahsohee ëldúna na kifaanuk-pakaykiigariɗa, ee ñífaa sëldíigacaagari ɓetifaama aamee na yahciɗa, ya ëldúkɗinɓawa ga ɗookci.

3 Tíkissa ga, ka wo'issa an:

- Alélúyaa! Iifiilii teerii en na kitakɗa ɗúukin pútúl, ee yah bi taa'!

4 Waa ennda ɗa, yaakcaa ɓidaaŋkaah-kanak na
ɓinikiisɓaa, na enaamacaa ɓinikiisɓaa en na kipesɗa
yí'ussa ɓaa jaamuk Kooh, yii yuŋ ga baŋ-buuriiɗa, ɓa ɓaa
wo' an:
- Aameen! Alélúyaa!

Cuunoh sëgílookfaa kubaalkaa

5 Laakka koonaa, kaa meyoh ga baŋ-buuraa, wo''a an:
- Kañat Koohyiigaruu, ɗú ɓéeɓpúu súrgaciigari, ɗú ɓii
ɗú niikinndiɗa, oomaanoo, yaakoo.
6 Lëehí'ta, mi kelohha en fan koonaa, kaa meyoh ga
mbooloo wiyaak, kaa ríi' en fan dúuscaa ga giiyaaɗa, wala
íníñ ciyaak caa en na kiles, an:
- Alélúyaa! Kayoh, Kooh, Ha'mudiigaruu mín ga tóohɗa
aasin ga nguuriigari.
7 Ɗu neɓlukat, ɗu koltukat ndaga keeñ wisóosí',
ɗu e'ti ndam ndaga sëgílookfii Kubaalkii le'in kimma.
Kílookkiigari hëwírukin bi morin.
8 Ka onuunun ki'ekuk kúltí-sooy fiyaanaaw ɗer, fimélící'.
Kúlti-sooy faama teewoh iñcaa cijúwí'caa ɓuwaa en ɓuu
Kooh tumiɗa.
9 Malaakaa dallaroo kiwo' an:
- Bídaa iñii yii: Ɓa yewinin múu', ɓuwii ɓayu kiñam ga
sëgílookfii Kubaalkiiɗa. Tíkka ga, ya wo'issaroo an:
- Wo'eencuma Kooh wo'ca sah-sah.
10 Waa ennda ɗa, mi jafukka kakay ga kotcaagari kijaa-
mukki. Wayee ya wo''aroo an:
- Múk, kaa tum iñuma. Mi súrga doŋ fodiigaraa, fodii
ɓan mbok-kerceencaagaraa abu kayohfaa Yéesu seedi'ɗa.
Jaamukaa Kooh! En ki'enaa, kayohfaa Yéesu seedi'ɗa fërí
léerí' helcaa sëldíiga-Koohcaa.

Iñcii ciyitnakanakcii yah kimëeñjoh kilaakɗa

1. Ɓaa lap pënísfaa fiyaanaawfaaɗa

11 Lëehí'ta, mi hotta asamaan lëgísukin, pënís fiyaanaaw
dalla kimey. Laakin ɓaa lapfa, ee teeku “Yiwóorí'yii,
Yukayohyii”. Dii ya atti'iɗa júwin ee ya heñohi ga kayoh.
12 Hascaagari caa bac en fan kiwiikaa jaalohin ee ya ɓayin
ga hafaa baanu-buu' ciyewin. Bíduunun gari teek, waa
enndiirinaa, ken ínohoowa.
13 Ya ekukin kúltí, faa ñoodu ga ñíf. Ya teeku “Wo'eenii
Kooh”.
14 Heñohohcaa ga asamaanɗa taabuunun ga fenooci lapu
pënís ɓiyaanaaw ɓan, ɓa ekukin kúltí sooy ciyaanaaw ɗer.
15 Kalaɓ fikëeñí', faa ya yah kifeekoh heetciiɗa, meyca
ga kúuwkaagari. Ya yah ɓuwii kiníi' na ngot pewiñ, ee

ya togisoh towu-reseŋtaa ga ɗuuy diseesaa'daa en aylukaa Kooh witamóhí'waa, Kooh yii mín ga tóohɗa.
16 Bíduunun ga kúltífaagari na ga poogalaagari teekaa wo' an “Buurii buu'cii, Ha'mudii ha'muncii”.

2. Mbúumbaayaa wiyaakwaa selcaa

17 Tíkka ga, mi hotta malaaka yaa tuukin ga ɗuuy nohii. Ya fiippa ɓéeɓ selcii púdi ga jepitaa asamaanɗa an:
- Hayat, hídírukohat kiñam cuunohfii fiyaakfii Kooh ɓëytohɗa!
18 Hayat kiñam townohtii faancii buu'cii, townohtii cii ɓuwii ɓiyaakɓii kuliyuki ga heñɗa, cii ha'-doolicii, cii pëníscii na cii ɓuwii lapɓaɗa, cii ɓéeɓ ɓuwii: ennda ñaam, ennda ɓuwaa enndii ñaamɗa, oomaanoo, yaakoo.

3. Rawaa ɓúukussa ya na sëldíiga-Seytaanaa

19 Waa ennda ɗa, mi hotta rawaa, ya na buu'cii ga ëldúnaɗa, na ɓuwii taabi naɓa kiheñohɗa, ɓa hídírukohha kiheñohnee na ɓaa yaama lap pënísfaa fiyaanaawfaaɗa, ya na ɓuwaa taam nariɗa ɓan.
20 Rawaa abussa, ya na sëldíiga sépí'í'-ga-nofaa tumee kíntaancaa ga fíkíiɗa. Kíntaancaama cërí ya ɗúkohee ɓuwaa ɓay mandargaa rawaa ee ɓa jaamukee nataalaa-gariɗa. Ɓa ɓanak, ɓa jafussa ga ɗuuy kiwiikaa na pëndëlaa witëmí'waa ee lak ɓa ɓaa lís kipes.
21 Ɓuwaa ɓíinoo tesɗa apussa na kalaɓfaa mey ga kúuwkaa ɓaa lap pënísfaaɗa, ee ɓéeɓ selcii ñamussa ga faancaa ɓuwaama bi kapussa.

20

Nguuraa tíkíis tijúnnitaa

4. Goŋ-jësíkaa ɓagussa aaw tíkíis tijúnni

1 Lëehí'ta, mi hotta malaaka, yaa yoosukoh asamaan, ɓayin ga yahci kucëwíikaa ɓu-baam, na ɓan ceen fidéena.
2 Ya ammba goŋ-jësíkaa, goŋ cosaanaama wo'u sépí'í'-ga-nof, wala Seytaaniɗa. Ya ɓaŋngari ndiit na ceenfaa, kitëhdohhi tíkíis tijúnni.
3 Ya jaffari ga ɓu-baam, ya tëcca halaa, galla pewiñ ga ɗookgaa, en ɗanaa, ya mínsisoo kiɗúk heetcii ga ëldúnaɗa bi ga daa tíkíistaa tijúnnitaa paafan. Paaf danaa, ya jomin kiɓëgísu ya íisu jutuut.
4 Tíkka ga, mi hotta baŋ-buu'caa, ɓuwaa yuŋ ga ɗookgaaɗa onussa kimín ki'atti'. Mi hotta fodaama fítcaa ɓuwaa hafcaa gú'see ndaga daa ɓa seedi'ee Yéesu ee ɓa gëmee wo'eenii Koohɗa. Ɓuwiima mosoo kijaamuk rawii, mosoo kijaamuk ɓan nataalaagari ee ɓa ɓayyii mandargaa

rawii, enndii ga púk enndii ga yah. Ɓa mílíssa*, ɓa bokka kinguuruk na Kiristaanii tíkíis tijúnni.

5 Waama wërí en kimílískaa ɗeɓɗa. Ɓuwaa tes ee ɓa kaaninɗa mílísanndii bi ga daa tíkíistaa tijúnnitaa matan.

6 Ɓuwaama boku ga kimílískaa kaama ɗeɓɗa, yewinin múu' ee ɓa sela'in. Kikaankaa kukanakkaa laakoo dooli ga ɗookɓa. Ee ɓa yah ki'en ɓisarahoh Kooh, ɓisarahoh Kiristaanii, ɓa bok nari kinguuruk ga tíkíistaa tijúnnitaa.

Seytaani jafussa ga kiwiikaa bi taa'

7 Binaa tíkíistaa tijúnnitaa mataa, Seytaani hay kiɓëgísu ga kasaa ya enoheeɗa.

8 Ee ya hay kiɓoyukis kiɗúknee heetcii en daa en tóoh ga ëldúnaɗa, ennda Gok na Magok†, ya hídírohɓa kiheñohnee. Ɓa hay kiyewin bi ɓa hín na tukakaytii ga yahaa giiyiiɗa.

9 Ɓa tassa daa en tóoh ga kakayfii, ɓa sooŋnga ɓuwii en ɓuu Koohɗa na teeraa Kooh keeñukɗa. Wayee laakka kiwiikaa meyoh asamaan tëkí'taɓa.

10 Sépí'í'-ga-nofii ɗúkee ɓuwaaɗa nak jafussa ga giiy-kiwiinaa na pëndëlaa witëmí'waa, daa goŋ-jësíkaa na sëldíiga sépí'í'-ga-nofaa jafuɗa. Daama, ɓa yah ki'en ga mesiklaat wekoo, nohoo bi taa'.

Atti'aa mëeñjohɗa

11 Tíkka ga mi hotta baŋ-buu' wiyaak wiyaanaaw ɗer, mi hotta ɓan ɓaa yuŋ gaɗa. Asamaanii na kakayfii núpussa, úsaayussari, ee ken ínohissii daa ca aawɗa.

12 Mi hotta ɓan ɓuwii kaaninɗa, oomaanoo, yaakoo, tuukuunun ga fíkíi baŋ-buuraa. Laakka këyítcaa kúnísu. Këyít filiis kúnísussa ɓan. Faama fërí en këyítfaa ɓay teekcaa ɓuwaa laak kipeskaa leehooɗa. Ɓuwaa kaaninɗa atti'ussa, ga iñaa bídu ga këyítcaaɗa, yaa en ɓéeɓ ga iñcaa ya tumɗa.

13 Ɓuwaa kaan ga giiyɗa, giiyii íkkaɓa. Kikaankii na ɗekataa ɓuwaa kaanin ɗaakohuɗa ɓan, íkussa ɓuwaa kaan ensee daɗa. Ee ɓéeɓ ɓuwaa atti'ussa, yaa en ɓéeɓ ga iñcaa ya tumɗa.

14 Lëehí'ta, kikaankii, ka na ɗekataa ɓuwaa kaanin ɗaakohuɗa jafussa ga giiy-kiwiinaa. Giiy-kiwiinaama wërí en kikaankaa kukanakkaa.

15 Ɓéeɓ ɓaa teekaagari bídussii ga këyítfaa ɓuwaa laak kipeskaa leehooɗa, jafussa ga giiy-kiwiinaa.

---

* **20:4 20: 4** Laakin lëegísohcaa wo'u duma an «Ɓa pessa». Malkat ɓan 20: 5

† **20:8 20: 8** Malkat Esekíyeel 38. Teekcaama cërí mandarga heetcaa sagoh na ɓuwaa Kooh, ga bescaa mëeñjohɗa.

21

7. Asamaan wi'as na kakay fi'as

1 Tíkka ga, mi hotta asamaan wi'as na kakay fi'as. Wiima
lak asamaanaa laakee kuɗewaa na kakayfaa laakeeɗa
múuyin mes ee giiy laakissii.
2 Mi hotta ɓan teeraa wisela'í'waa, Yéerúsaleemyaa
yi'asyaa, yaa yoosukoh asamaan meyoh ga Kooh. Wa
waayukuunun bi jekin en fan kílookkaa hëwíruk kiyah
kaan yaalci.
3 Mi kelohha koonaa kiyaak, kaa meyoh ga baŋ-buuraa,
kaa wo' an:
- Diimaɗa, taalii Kooh dëkohɗa weema ga ɗuuy ɓuwii!
Ya hay kidëk naɓa, ee ɓa, ɓa en heetiigari. Kooh ga kihafci,
yah kidëk ga ɗuuyɓa, ya en Koohyiigaɓa.
4 Ya hayɓa kimoosi' mooncaagaɓa ɓéeɓca. Kikaan
laaksisoo, loy na tikodukoh leeh, mesiklaat ɓan leeh. En
ki'enaa, lak ëldúnaanaa laakee kuɗewaaɗa múuyin mes.
5 Waa ennda ɗa, ɓaa yuŋ ga baŋ-buuraaɗa wo''a an:
- Malka, mi yii tum tóoh yi'as.
Ee ya tíkka ga an:
- Bídaa iñii yii, ndaga wo'eencii cii wóorin ee kayoh kesi.
6 Lëehí'ta ya wo''aroo an:
- Matin sëk! Mi yërí en Alfaa, mi en Omegaa, mi en
dalaarii mi en siñdaanii. Ɓaa pílaa, mi, mi hayyi ki'on
ya an ga kuhaalaakaa ɓay músúmaa onohi kipesɗa ee ya
meekissoo dara ga.
7 Ɓaa lebiroh bi ya mey ga na ndamaa, iñuma yërí ya yah
kiwaru, ee mi hay ki'en Koohyiigari, ya en kowuroo.
8 Wayee nak niikcaa, ɓuwaa gëmmbiiɗa, ɓaa tumi iñaa
araamin, ɓaa lagi kumuun ɓo', ɓuwaa faanuki na ɓaa en
ɓéeɓɗa, naahcii, ɓuwii jaamuki koofɗa, na ɓéeɓ ɓuwii
wo'soo kayohɗa, waraagaɓa wërí en kijafu ga giiyaa abin
jëpít na kiwii na pëndël witëmí'ɗa: kikaankaa kukanakkaa
kërí kaama.

Yéerúsaleemyii yi'asyii

9 Waa ennda ɗa, yíinoo ga malaakacaa ɓiyitnaɓanakɓaa
ɓayu kaascaa ciyitnakanakcaa líif na mesiklaatcaa ciyit-
nakanakcaa mëeñjohɗa, hayya garoo, wo''aroo an:
- Hay, mi teeɓpaa kílookkii, kii en ɓetifii Kubaalkiiɗa.
10 Helaa Kooh sorukkaroo, malaakaa ɓayyaroo ga ɗook
jaŋjaŋ wiyaak, wihóorí'. Ya teeɓparoo teeraa wisela'í'waa,
Yéerúsaleem, waa yoosukoh asamaan, meyoh ga Kooh.

11 Ndamaa Kooh lee'ɗinwa lañ. Meliclaataa teeraa man
na atoh wimórí', waa wo'si yaspi* ee wa lee' fodii seetu.
12 Tawah míi' wiyaak, wikërí' ɗook wërí wíil teeraa
ee tumuunun ga hal cidaaŋkaah na kanak. Malaaka
ɓidaaŋkaah na ɓanak ɓërí watukca. Teekcaa níilcii Isaray-
eel cidaaŋkaah na kanakcii bíduunun ga halcaama.
13 Lafcaa míiraa, waa en ɓéeɓ ɓay hal kaahay: hal
kaahay ga lafaa hanoh meyaa'-nohɗa, hal kaahay ga lafaa
hanoh meyaa'-noh yah-ñaamɗa, hal kaahay ga lafaa hanoh
meyaa'-noh yah-seŋɗa na hal kaahay ga lafaa hanoh aasaa'-
noh.
14 Míiraa teeraa nak yípuk ga ɗook atoh cidaaŋkaah na
kanak, ee ga ɗook atohcaa, bíduunun ga teekcaa apotaa'caa
Kubaalkaa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa.

15 Malaakaa wo'ee naroodɗa ɓayin iñaa natohsi: enee doo'-
wúrúus ee ya enoheewa kinatoh teeraa, halcaagawa na
míiraa wíilwaɗa.
16 Teeraa enee koñ cinikiis, caa hín ga ɓakaa en ɓéeɓ;
hoo'laataa na agilaataa ca wíinoo. Malaakaa natta teeraa
na dooraa ya ɓayɗa: hoo'laataa na agilaataa na iñaa aboh
kakay aaw ɗookɗa, tóohca hínnda net. Waa en ɓéeɓ, ennda
estaat† cijúnni-daaŋkaah na júnni-kanak (12.000).
17 Malaakaa ɓan natta míiraa: wa ennda ŋaaw citéemée'
na cidaaŋkaah-nikiis na cinikiis (144). Ya nateewa fodii dii
ɓuwii natiɗa.
18 Míiraa nak tawahohu atoh wimórí', waa wo'si yaspi ee
teeraa tawahohussa wúrúus píi', waa man na seetu kilee'.
19 La'-atohcaa míiraa teeraa yípohuɗa nak, mo'ɗussa
na heet atoh cimórí' caa en ɓéeɓ. La'-atohaa hanoh
kakayɗa hëwíru na atoh yaspi; wukanakwaa hëwírohu
atoh wibúloh, waa wo'si safíi'; wukaahaywaa hëwrohu
atoh wihiilii, waa wo'si kalseduwaan; wu-nikiiswaa, atoh
wihiilii waa sam kibúloh, ee wo'si emëróot.
20 Wu-yëtúuswaa, atoh wiyo'oh, waa wo'si sardoník; wu-
yitniinoowaa, atoh wiyo'oh cor, waa wo'si sarduwaan; wu-
yitnakanakwaa, atoh wimbaasaan, waa wo'si kirisolít; wu-
yitnakaahaywaa, atoh wibúloh fodii giiy ee wa wo'si béríl;
wu-yitnanikiiswaa, atoh wimbaasaan, waa wo'si topaas;
wudaaŋkaahwaa, atoh wimbaasaan, waa samin kihiilii ee
wa wo'si kirisoparaas; wudaaŋkaah na wíinoowaa, atoh
wiyo'oh, waa samin kimbaasaan, ee wa wo'si yaasenti;

---

* **21:11 21: 11** Yaspi: iñaa heet atoh winóoyí', waa laakin hiilii-hiilii na yo'oh
† **21:16 21: 16** *Estaat* man na dii natsi ga Kíloomeet wala meeta'ɗa. Estaat wíinoo méeŋngoh na meeta' citéemée'-kanak (200). Kídaa 12.000 abu fodii iñaa matin ee meyoh ga Kooh. Malkat Esekíyeel 48: 30-35.

wudaaŋkaah na kanakwaa, atoh wibúloh, waa samin kiyo'oh ee wa wo'si ametísti.

21 Halcaa cidaaŋkaah na kanakcaa iñcaa siimii cidaaŋkaah na siimii kanak. Halaa en ɓéeɓ siimii wíinoo doŋ en ga. Paanaa teeraa iñaa wúrúus pií', waa man na seetu kilee'.

22 Mi hottii ga teeraa fen daa wo'u an Kaanfaa Kooh. En ki'enaa, Kooh yii mín ga tóohɗa, ya na Kubaalkaa, ɓërí en Kaanfaa Kooh, daama.

23 Ee teeraa soolukkii noh wala ñiin waa yahwa kiléerí' ndaga ndamaa Kooh lee'ɗinwa ee Kubaalkaa en lampaa-gawa.

24 Heetcii ga ëldúnaɗa tíinsan ga lee'laataagawa, ee buu'cii ga ëldúnaɗa ndamcaa ɓa laakɗa haydohsanca daama.

25 Halcaa teeraa yahhii kilagu taa'. En ki'enaa, wek laaksanndii daama.

26 Ɓéeɓ iñaa on heetcii ndam, e'ɓa cée', hay kihaydohu daama.

27 Dara iñaa settii mínanndii ki'aas ga teeraama. Ɓaa tumi iñaa araamin aasoo da, ee ɓaa wo'i saboh aasoo da ɓan. En ki'enaa, ɓuwaa teekcaagaɓa bídu ga këyítfaa ɓay teekcaa ɓuwaa laak kipeskaa leehoo, ee en fuu Kubaalkiiɗa, ɓërí doŋ aasan daama.

22

Húlúwaa músúmaa onohi kipesɗa

1 Tíkka ga, malaakaa teeɓparoo húlúɓ, waa músúmaa onohi kipes. Wa waa melic fodii seetu, ee wa waa haaloh ɗekataa baŋ-buuraa Kooh enoh, ya na Kubaalkiiɗa,

2 wa waa íifuk ga leeloo paanaa teeraa. Daama, ga díkaanti gaanahcaa húlúwaa kanakcaa, kedikkaa onohi kipesɗa kaa da✡. Ka límí towu waas cidaaŋkaah na kanak ga kíiskaa, ennda ñiidaa en ɓéeɓ waas kíinoo. Tuu'taa kedikkaa nak tërí on heetcii ɓéeɓca kiwak.

3 Kofeel-Kooh wíinoo laaksisanndii ga ɓuwii. Baŋ-buuraa Kooh ya na Kubaalkaa yah ga teeraama, ee súrgacaagari hayyi kijaamuku.

4 Ɓa hay kihot fíkíifaagari ee teekaagari hay ki'en ga púkcaagaɓa.

5 Wek laaksisanndii ee ken sooluksisanndii kiniitukoh lee'laat lampu, wala lee'laat noh, ndaga Ha'mudii en Koohɗa hay kiwésóhí' lee'laataagari ga ɗookɓa, ee ɓa hay kinguuruk bi taa'.

✡ **22:2 22: 2** Malkat Sënees 2: 9; 3: 22; Esekíyeel 47: 12.

Kihayiskaa Yéesu

6 Tíkka ga malaakaa wo'issaroo an:

- Wo'eencii cii wóorin ee kayoh kesi. Ee Kooh, Ha'mudii, yii léerí' helcii sëldíigaciigariɗa, wosin malaakiigari kiteeƀ súrgaciigari iñcii yah kilaak ga iñaa maañanndiiɗa.

7 Yéesu wo' an:

- Kayoh, mi yii hay ga iñaa maañanndii. Fu yewinin múu', ƀaa fu am wo'eencii meyoh ga Kooh, bídu ga Këyítfii fiiɗa!

8 Mi Saŋ, mi yërí keloh iñcii cii, mi hottaca. Ee wii mi kelohha, mi hottacaɗa, mi jafukka kakay ga kotcaa malaakaa teeweeroocaɗa, kijaamukki.

9 Malaakaa nak dallaroo kiwo' an:

- Watuka! Kaa tumka. Mi, mi súrga fodiigaraa, fodaa ƀan mbokcaagaraa, sëldíiga-Koohcaa, na ƀan ƀéeƀ ƀuwaa taabuk wo'eencii bídu ga Këyítfii fiiɗa. Jaamukaa Kooh!.

10 Lëehí'ta, ya wo'issaroo an:

- Kaa ɗekoh múk na wo'eencii meyoh ga Kooh, bídu ga Këyítfiiɗa. En ki'enaa, wahtii abu ca jom kilaakohɗa deeyin.

11 Ɓaa júƀpiinaa dëkat ga kitum iñaa júƀpii. Ɓaa settii ga fíkíi Koohaa dëkat ga kilíiwí' hafci. Ɓaa júwinaa nak, dëkat ga kitum iñaa júwin ee ƀaa en yuu Koohaa, dëkat ga kisela'kaagari.

12 Yéesu wo'in an: «Malkat, mi yii hay ga iñaa maañanndii. Mi hay kitaam na iñciigoo mi yah kineehal ƀuwiiɗa ee ƀaa en ƀéeƀ ga iñaa ya lëgëyɗa.

13 Mi yërí en Alfaa, mi en Omegaa; yii iñaa en tóoh ɗewoh gari ee tóoh mëeñjoh gariɗa; yii en dalaarii, en siñdaaniiɗa.»

14 Ɓa yewinin múu' ƀuwii naawin kúltíciigaƀaɗa. Ɓa hay kimín kiñam ga towutaa kedikkaa onohi kipesɗa ee ƀa hay kimín ƀan kikooroh halcaa, ƀa aas teeraa.

15 Wayee, ƀa yah ga fooh, ƀuwii enukohi kibaayɗa, naahcii, faankoh-pakaycii, ƀuwii lagi kumuun ƀo'ɗa, ƀuwii jaamuki koofɗa, na ƀéeƀ ƀuwii gëm saboh ee ƀa taabuk-ifaɗa.

16 Yéesu wo' an:

- Mi Yéesu, mi wosin malaakiigoo kiyéegallúu iñciima tóoh ga ɗuuy jaangucii. Mi yërí en kuumkii paal ga buu' Dëwít ee bok ga heetiigariɗa. Mi yërí en olii wiléerí'wii meyi na kímɗa.

17 Helii Kooh wa na kílookkaa wo'ussa an:

- Hay! Ɓéeƀ ƀaa keloh iñiimanaa, wo'at ƀan an «Hay!»

Ɓéeƀ ƀaa pílaa, hayat.

Ɓéeƀ ƀaa sooluk músúmaa onohi kipesɗanaa, ya laasat ga ee ya meekisohsanndii dara ga.

18 Mi Saŋ, mi yii yéegal ɓéeɓ ɓuwii keloh wo'eencii
meyoh ga Kooh, bídu ga Këyítfii fiiɗa an: «Binaa ɓo' ɓaat
yen ganaa, Kooh hayyi kiɓaati ga kofeelcaa tíkukkiɗa, cii
ɓéestíru ga Këyítfii fiiɗa.
19 Ee ɓaa nís yen ga wo'eencii meyoh ga Kooh bídu ga
Këyítfii fiiɗanaa, Kooh hay kinís ɓakaa ya laak ga towutaa
kedikkaa onohi kipesɗa, na ɓan ɓakaa ya laak ga teerii
wisela'í'wii ɓéestíru ga Këyítfii fiiɗa.»
20 Yii seedi' iñcii ciiɗa wo' an:
- Ee, mi yii hay ga iñaa maañanndii!
Aameen! Haya, Yéesu, Ha'mudii!
21 Yéesu, Ha'mudii barkeelat ɓéeɓ ɓuwii.